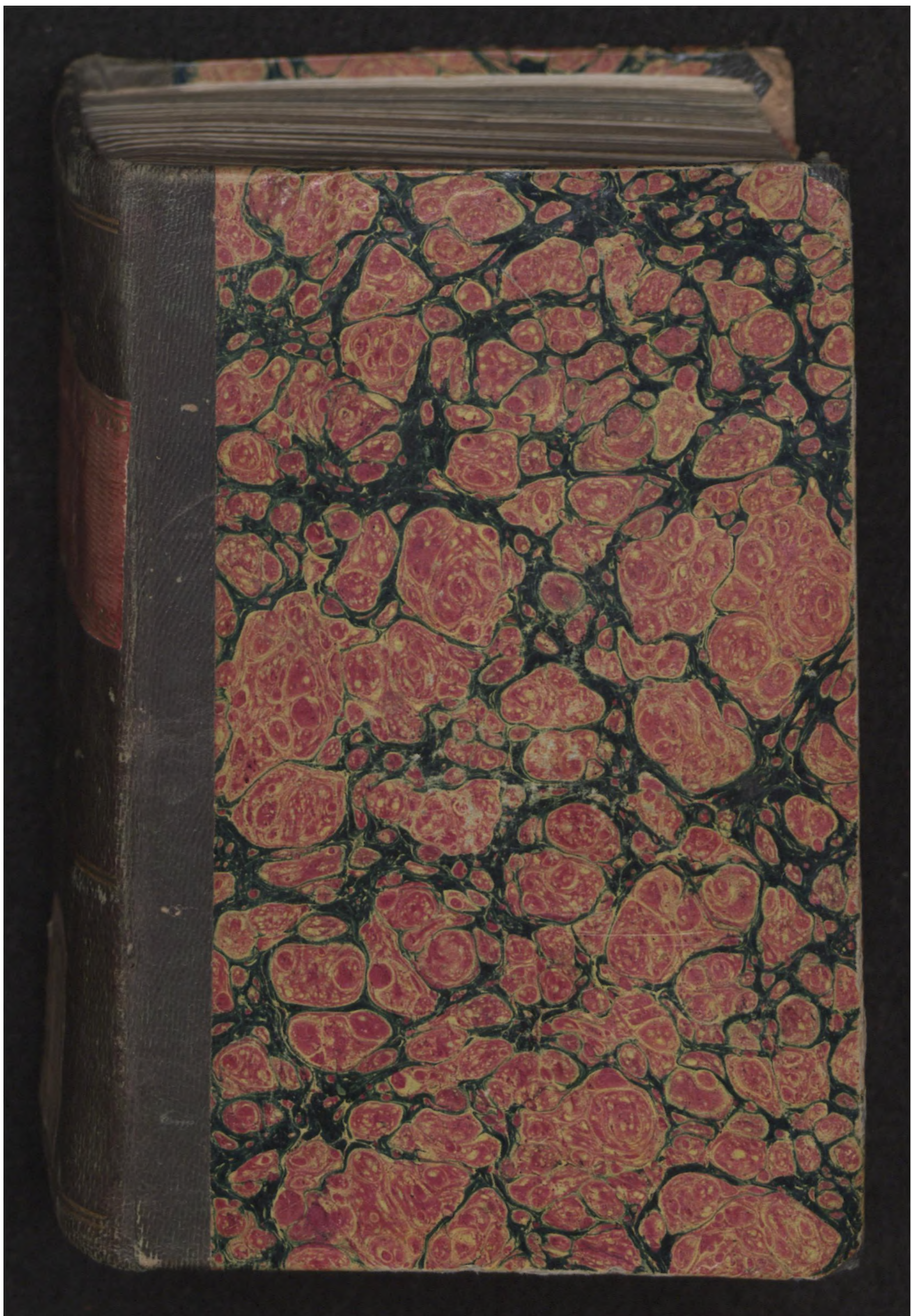

ALDINI
II
1
3

Ex Libris Joannis Nencini
1874

EPISTOLAE
D. HIERONYMI, STRIDONIENSIS,

ET LIBRI CONTRA HAERETICOS,

ex antiquiſsimis exemplaribus, nunc primum, opera, ac ſtudio Mariani Victorii Reatini emendati, eiuſdemq. argumentis, & ſcholiis illuſtrati.

Adiecta eſt operis initio Vita D. Hieronymi, olim falſo ab Eraſmo, aliisq. relata, quam idem MARIANVS ex eius ſcriptis collectam primus edidit.

Paginarum lateribus teſtimonia Sacræ ſcripturæ, a D. Hier. citata, quæ in Eraſmiana editione deerant, ab eodem MARIANO appoſita.

Index locupletiſſimus, nouo quodam modo, ueluti ſumma quædam operis, ordinate contextus, ab eodem MARIANO compoſitus.

Loca Sacræ ſcripturæ, a D. Hieronymo explicata.

ROMAE, MDLXVI,

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

IN AEDIBVS POPVLI ROMANI.

PIO QVARTO PONTIFICI MAXIMO

Marianus Victorius Reatinus.

VOT quantaue sint Beatissime Pater, ac semper fuerint aduersus catholicã Ecclesiam hæreticorum commenta; & quibus artibus, uafritiisq. eã destruere conati illi sint, explicari non potest. ex his autem nulla magis noxia impetitio umquam fuit, quã cum sub domesticorum, & orthodoxorum nomine illi in eam irruerunt, quippe cum nulla maior pestis, ut uulgato prouerbio dicitur, sit, quam familiaris inimicus. Huius generis Erasmus Rhoterodamus fuit, qui catholici hominis partes professus, antidoti nomine uenenum fudit: & altera manu panem ostendens, altera lapidem iecit. Licuit autem ei tanto magis hoc facere, quod nec eloquentia satis suo proposito accõmoda, nec doctrina mundo saltem si non eruditis conspicua, illi defuit: præsertim cum catholicis fidei nostræ proceribus tamquam interpres, & emendator sese, anser inter olores, immiscuit. Quæ res eum & celebratissimum, & multi nominis hominẽ reddidit. Hæreses eius multis in locis a no-

bis detectas, etiã alii ante nos agnouerunt, adeoq. oppugnauerunt, ut iam e catholicorum albo eiectus exulet. Quantum autem in restituendo ueteres Ecclesiæ patres peccauerit; quantumq. circa eorum sensus aberrauerit; & quam mendax in historiis, ac rebus aliis recensendis fuerit; primi, ut credimus, nos in præsentiarum ostendimus. Ex his enim tribus D. Hieronymi tomis, quæ pars eius operum præstantissima est, quos modo correctos edimus, luce clarius uniuerso orbi patebit imperitia pariter & incuria eius, una cum impietate quadã, & odio aduersus Ecclesiam copulata; adeoq. patebit, ut ex hoc uno opere, quid in ceteris ille fecerit, cognoscere omnes facile deinde possint: præsertim cum iam, ut sibi uidebatur, doctus, & ætate matura in eo laborauerit, omneq. ingenii acumen, & sedulitatis operam, ut ipse se iactat, & in emendando, & interpretando adhibuerit. Restituimus enim in hoc opere loca, ut ex ipsis iunctis nostris scholiis apparebit, plus minus mille, & quingenta, quæ partim sua manu maculauit, partim tempore corrupta, ex rerum imperitia restituere ipse nõ potuit. Ex scholiis autẽ eius tot errores, & ignorantias confutauimus, ut adhuc etiam mirari non desinamus, unde cum tanta imperitia tantum illi usque

adeo

adeo fuerit nomen; Adiuti autē ſumus hac in re exemplaribus manuſcriptis uiginti, & antea impreſsis aliquot, quæ Florentiæ, Brixiæq. monachi Caſsinenſes, & Neapoli Bononiæq. Dominicani inuicem multo labore cũ Eraſmianis codicibus contulerunt. nec defuerunt etiam ii, qui in locupletiſsima Sanctitatis tuæ Vaticana bibliotheca aſſeruantur. Variis autem tot exemplarium lectionibus adhibentes deinde iudicium, nō paſsim omnia, ſed ea tantum nos ſelegimus, quæ uel ex ipſa ſententia, & dicendi ordine, uel ex cognitione rerum ita eſſe legenda, clare nobis apparuit. Et ne temere mutatam lectionē prætendere quis poſſet, mutationis in Scholiis rationem reddidimus. Qui enim ex ſolis ueteribus exemplaribus loca emendant, uariantibus illis, quod in manuſcriptis conſuetum eſt, ſæpe, ut Eraſmo euenit, illuduntur. Adhibuimus præterea in reſtituendis locis Illuſtriſsimi Cardinalis Gulielmi Sirleti iudicium, cui Eraſmi uafrities, & imperitia, præſertim litterarũ Græcarum, iam diu compertiſsimæ erant, ex locis, quæ in Teſtamento nouo Eraſmum uitiaſſe, longo labore ipſe deprehēdit; ſicut opus, cum inuulgatum fuerit, omnibus oſtēdet. Explicauimus & loca omnia, quæ aliqua ratione difficilia erant, præſertim hiſto-

riarũ,quibus D.Hieronymus,uti undecumq. eruditiſsimus,refertus eſt.idq. fecimus,tum quia neceſſarium nobis uiſum eſt opus, tum ne plus in Eraſmiana quam noſtra editione, aliquid, quod utile uideretur, reperiri poſſet. Et ne aliquid in opere deſideraretur, teſtimonia omnia,quæ a D.Hieronymo citantur,præſertim ex teſtamento ueteri, quæ ſecundũ LXX. ſua editione nondũ recepta, ab eo adhibentur,multo labore cõquiſita,lateri appoſuimus. Argumẽta ſingulis epiſtolis, librisque,Eraſmianis uti inutilibus, ac falſis reiectis, præfiximus: & Indicẽ nouo quodã modo, ueluti ſummam quandam operis, rerum temporumq. ordine ſeruato, contextũ, calci appinximus. Vitam D.Hieronymi falſo antea ab Eraſmo, aliisq. relatam, & maiori ex parte ignoratam, ex eius ſcriptis fideliter collectã primi edidimus. Opus certe nobis fuit temporis, & laboris multi: ſed ingẽs Eccleſiæ utilitas, quam ex eo proditurã conſiderabamus, deficientes ſæpe recreauit uires, & animum rerũ magnitudine fatigatũ, & operis pondere depreſſum ſubleuauit. Videbam enim hinc infelices homines,qui talibus Germaniæ præceptoribus gloriãtur,qui ue hoc prætextu ab Eccleſia deſciſcũt, & Romanam, cui tu feliciſsime, & non minus re quã nomine PIVS nunc præſides,auerſantur,

cogni turos

cognituros tandem, quanta ſit eorum, quos
ipſi ſequuntur, imperitia ſimul & ſocordia;
& ex hac cognitione ſecum melius de ſalute
ſua poſtea deliberaturos: præſertim cum ex
tali uiro, qualis D. Hieronymus fuit, diſce-
re quæ ipſi credere, aut reiicere debeant,
uti nos locis ſuis, Eraſmi hæreſibus confu-
tatis, admonuimus, poſsint. Mouit etiam
nos ad hoc opus peragendum multum, quod
cum Apoſtolica hæc ſedes, a qua, uti a cete
rarum matre, fidei doctrina omnis emanat,
indicem librorum qui legi, aut reiici de-
beant, edidiſſet, & uirus ab alimento ſecre
uiſſet; conſentaneum uidebatur, ut aliqua
ratione oſtēderet, ſe id iure feciſſe; & libros
non ob liuorem, aut commodum aliquod
proprium, ut criminantur hæretici, reieciſ-
ſe, ſed quod erroribus, mendis, & doctri-
nis falſis repleti, & maculati illi eſſent; pro-
ptereaq. alimentorum loco uenenum fide-
les inde acciperent. Additur huic rationi al
tera ab ea dependens, quæ nos permouit, ni
hilo minor: quod neceſſarium nobis uideba
tur eorum os obſtruere, qui Romanam Ec-
cleſiam aptam quidē eſſe ad demoliēdos, nō
autem ad reſtituendos dicerent libros. Vo-
luimus enim facto ipſo oſtēdere, hanc ſolam
Eccleſiam uere eſſe, quæ ex Chriſti oratio-
ne illudi non poſſit; & a qua ceteræ illuſæ ue

ritatem edoceri, & confirmari in fide debeant: & quod, si Erasmi lectionē fidelibus interdixit, iure optimo interdixit; nec etiā minus in restituendis Sanctorū Patrum illa polleat libris, quā ipsi hæretici in ipsis corrūpendis, aut a uero sensu extorquēdis ualuerint. Huic autem necessitati optime Sanctitas tua PIE QVARTE prospexit, Romam Paulum Manutium Aldi filium aduocādo, ut suis præclarissimis typis, toti orbi iam diu ex patris memoria celeberrimis, & sua doctrina, ac sedulitate etiam illustratis, Sanctorum ueterum libros correctos excuderet, ac peruulgaret. magnoq. cum iudicio addidit ad hanc rem, præter alios ornatissimos proceres, M. Antonii Amulii, amplissimi Cardinalis, patriæ meæ Episcopi, uiri omni laude cumulati, uigilantiam pariter, & protectionem. ita enim is ad hoc opus sustentandum, promouendumq. intentus, & assiduus est, ut desiderari in eo non possit amplius. Suscipe igitur Beatissime Pater hoc tam sanctum, atque utile opus, quod tuo nomini dicatum in uulgus prodit: & D. Hieronymum, extra omnem ingenii aleam positum, qui in hac urbe nutritus, edoctus, & baptizatus fuit, quiq. presbyter sub Damaso magnum huius Ecclesiæ onus pertulit, ue luti e sua Bethlehem pristinis elutum maculis,

lis, nitidum uegetumq. Romam redeuntem hilari fronte amplectere, indeq. ita emaculatum in cunctas ecclesiarum oras emitte: uniuersoq. mundo ostende, quanti præ sanctitate, & doctrina tu facias uirum, qui tanti Romanam ipse uiuens semper fecit Ecclesiam. Vnus est enim ex quattuor, quos hæc Sedes ueluti Christianorum magistros, doctoresq. ab omnibus legendos, audiendosq. proposuit. Et cum tanta pro utilitate Ecclesiæ feceris, ac quotidie facias, ut desiderari maiora non posśint, in restituendis etiam ceteris, tam huius, quam aliorum Sanctorum patrum scriptis, omnē operam impende. ex hac enim una re maius, quam ex ceteris aliis, & Christianis emolumentum, & Sanctitati tuæ non minor quam ex omnibus aliis præclare gestis honor nascetur. Quidquid autem utilitatis ex hoc opere in Ecclesia exurget, quod quidem erit plurimum, Ioan. Morono, ampliśsimo & absolutiśsimo Cardinali, magna ex parte omnes adscribāt: qui uir ex prudentia, religione, aliisq. rebus præclare gestis innumeris tibi notißimus, quanti sit faciendus, ex una tantum Tridentini Concilii absolutione totus iam, puto, orbis agnouit. is enim primū per monachos suæ protectioni commendatos conferri Hieronymi exemplaria cum Erasmianis uoluit,

collata

collata, deinde mihi examinanda tradidit: & ut perducere ad finem opus possem, omni cōmoditate in domo sua, ubi multis abhinc annis honorifice diuersor, fouit, & iuuit. Christus Saluator mundi, ad totius Ecclesiæ utilitatem, incolumem te, ac felicem diu nobis sustentet, ac seruet.

VITA DIVI HIERONYMI STRIDONIENSIS,

falſo antea ab Eraſmo relata, nunc per Marianum Victorium Reatinum ex eius ſcriptis uere edita, & ampliſsimo Cardinali Carolo Borromeo dicata.

IERONYMVS, quod nomen ſacram legem ſignificat, Stridonis opido natus eſt, quod a Gothis euerſum Dalmatiæ quondam Pannoniæq. confinium fuit. Strignã id uulgus nunc uocat. intra Petram piloſam, Portulam, & Primontem poſitum. *Ex catalogo* Natus eſt autem non, ut alii ante nos falſo ſcripſerunt, XXV, aut XXXI. hoceſt ultimo Conſtantini Magni anno, ſed ſub Conſtãtio filio, qui patri ſuccedẽs annis XXIIII, ut Oroſius auctor eſt, imperium tenuit. Verum autẽ hoc eſſe, ex ipſomet Hieronymo clare apparet, ſcribente, ſe, dum Iuliani Imperatoris exitus renunciatus eſt, puerum fuiſſe, adeoq. puerum, ut grammaticæ tunc operam daret. Iulianus autem, qui Conſtantio ſucceſſit, XXVI anno poſt mortem Conſtantini Magni occiſus eſt: ſiquidem Conſtantius uiginti quattuor. Ipſius autem Hieronymi uerba ſunt hæc: Dum adhuc eſſem puer, & in grammaticæ ludo exercerer, omnesq. urbes uictimarum ſanguine pollueren- tur, ac ſubito in ipſo perſecutionis ardore Iuliani nunciatus eſſet interitus, eleganter unus de ethnicis, Quo modo, inquit, Chriſtiani dicunt Deum ſuum eſſe patientem, & ἀνεξίκακον. nihil iracundius, nihil hoc furore præſentius: ne modico quidem ſpatio indignationẽ ſuam perferre potuit. *In commen. Abacuk, c. 3*

Epist. 113. hoc est in proœm. Iob.

Ex catalogo.

Epist. 37. Iuliano.

Epist. 43

Lib. 3. contra Ruffinum.

Lib. 1. contra Ruffinum.

Epist. 41. Ruffino.

fuit. Parentes eius ambo, ut ipse scribit, Christiani fuerunt. Patri nomen Eusebius, quod a pietate Græce trahitur, fuit: matri quodnam esset, non proditur. Matris tamen soror, hoc est Hieronymi matertera, Castorina dicta est, cum qua discidii nescio quid intercessit; quã tamen humanissimis litteris semel & iterum ad pacem & concordiã, ut ex eius epistola XXXVI. constat, inuitauit. Habuit itidem sororem, quæ castitatis propositum post lapsum, in patria, Iuliano diacono adhortante, suscepit: in quo illam permanere, cum ipse in eremo esset, per eiusdem Iuliani litteras didicit: timens autem, ne ab eo caderet, Chromatium, Iouinum, & Eusebium, ut eam tam suis, quam Valeriani episcopi litteris ad perseuerantiam hortarentur, precatus est: præsertim cum in Stridone patria, quæ a Lupicino pastore malo regeretur, Deus uenter esset, in diem uiueretur, & sanctior ille haberetur, qui esset ditior. Frater natu minor, qui post eius in Syriam accessum natus est, Paulinianus dictus est, qui adolescens cum eo in secundo ab urbe discessu Hierosolymam petiit. Diuites autẽ eius fuisse parentes, & amplo patrimonio honestatos, ex eo constat, quod seruorum familiam illos habuisse, ipsemet scribit his uerbis: Memini me puerum cursitasse per cellulas seruulorum, diem feriatum duxisse lusibus, & ad Orbilium sæuientem de auiæ sinu tractum esse captiuum. Ab his igitur diligenter ab incunabulis institutus, una cum lacte Christum imbibit, & inter nutricum sinus Christianæ pietatis rudimenta suscepit. nec defuit illi præceptor, quem Orbilium ab altero Beneuentano grammatico acri, atque plagoso cognominat, qui illum fidẽ pariter, litterasq. doceret. Collactaneus eius, & adolescentiæ tam studii, quã itineris comes, Bonosus fuit. ambo enim pariter a tenera infantia ad florentẽ usque adoleuerunt ætatem. iidẽ eos nutricũ sinus, iidem amplexus baiulorũ fouerunt. Bonis igitur litteris, quibus tenera adhuc ætas illa capax erat, sanctisq. imbutus moribus, Romã ueluti ad primam tũ religione tum doctrina urbem erudiendus puer missus est. missum autem

dicimus

diximus, quod eo secum commigrasse parentes, soror, mulier innupta, relicta in patria, & prædia, censusq. in ea retenti, credi non permittant: præsertim cum Gothorum armis destructa Stridon adhuc non esset. longe enim postea Gothorum impetus Europæ oras aggressi, & depopulati sunt, hoceſt Valentis, Theodosii, Arcadii, Honoriiq. tẽporibus. In hanc sententiam ipse ad Eustochium scribens ait: Cum ante annos plurimos, domo, parentibus, sorore, cognatis, &, quod his difficilius est, consuetudine lautioris cibi propter cælorum me regna castrassem, & Hierosolymam militaturus pergerẽ, bibliotheca, quam mihi Romæ summo studio, ac labore confeceram, carere non poteram. Didicit autem Romæ non solum Latinas, sed Græcas pariter litteras, optime Quintiliani sententiam recolẽs, qua iungendas eas inuicem præcipit, ut, quod in Græcis duriusculum, ac ueluti barbarum est, Latinæ linguæ amœnitate, ac dulcore temperetur. Præceptorem in grammatica Donatum habuit, eum ipsum, qui in Virgilium, & Terentium commentarios edidit. de qua re super Ecclesiasten meminit, & lib. primo Apologiæ aduersus Ruffinum, ita scribit: Puto, quod puer legeris Aspri in Virgilium, & Sallustium commentarios, Volcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentii comœdias præceptoris mei Donati, æque in Virgilium, & aliorum in alios Victorinus autem quod præceptor eius in rhetorica, quod proditur, fuerit, falsum est; quippe cum id Hieronymus, qui de eo sæpe meminit, numquam afferat; & cum Donatum semper præceptorẽ suum appellet, Victorinum, quem ei semper adiungit, ne semel quidem aut magisttum, aut amicum suum uocet. docuit enim Romæ sub Constantio Principe rhetoricam Victorinus, ut idẽ in catalogo scribit, quo tempore Hieronymus aut natus non erat, aut infans ita admodum erat, ut nec Romam quidem aduenerit Victorino uiuente. scribens de eo in appendice Eusebii de temporibus, Victorinus, inquit, rhetor, & Donatus, præceptor meus, Romæ insignes habentur: e quibus

Victorinus etiam statuam in foro Traiani meruit. Quod si eius præceptor Victorinus quoque fuisset, præceptores mei dixisset, non præceptor meus: quod ipsum etiam fecisset in altero, quod modo ex libro contra Ruffinum citauimus, testimonio. In proœmio epistolæ ad Galatas ita quoque de Victorino scribit. Non quia ignorem C. Marium Victorinum, qui Romæ pueros rhetoricam docuit, edidisse commentaria in Apostolum, sed quod occupatus ille eruditione sæcularium litterarum, scripturas sanctas ignorauerit, & nemo possit, quamuis eloquens, de eo bene disputare, quod nesciat. Et rursum in proœmio decimi tertii commentariorum libri super Ezechielem. Illud rhetoris Victorini breuiter admoneo, ut obscuritatem uoluminum ex tribus rebus fieri scias, uel rei magnitudine, uel doctoris imperitia, uel audientis duritia. nec refert quod alicubi, Victorinus noster, dicat: hoc enim de Hilario, Lactantio, Tertulliano, & aliis Latinis scriptoribus, ut suos eos appellet, facere solet. Manens autem Romæ non solũ litteris operam dabat, sed Christianam pietatem una cum litteris imbibebat: & tempus quod studiis supererat, religioni, & quod religioni residuum erat, studiis impendebat: quamobrem alicubi de se ita scribit. Dum essem Romæ puer, & liberalibus studiis eruditer, solebam cum ceteris eiusdem ætatis & propositi, diebus Dominicis sepulcra apostolorum & martyrum circuire, crebroq. criptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ ex utraque parte ingredientium per parietes haberent corpora sepultorum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur: Descendant ad infernum uiuẽtes: & raro desuper lumen admissum horrorem temperat tenebrarum; ut non tam fenestram quã foramen admissi luminis putes: rursumq. pedetentim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur: Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent. Didicit autem Romæ non solum Latinas ac Græcas pariter litteras, sed nullum doctrinæ genus intactum reliquit. Porphyrii Isagogas legit, Alexandri commen-

In Apologia ad Pãmachiũ pro libris aduersus Iouinianum.

c. 40. super Ezechielem.

Epi. 51. Dominioni.

commentarios uertit, Platonem, Ariſtotelem, demum philoſophos omnes, omnesq. poetas percurrit, quod ex eius operibus omni doctrinarum genere refertis compertiſſimum eſt. in Latino autem ab ipſis incunabulis inter grammaticos, rhetores, & philoſophos detritus fuit. Rhetoricam autem ita didicit, ut adhuc adoleſcentulus controuerſias ſe declamaſſe ipſemet his uerbis affirmet. Aliquotiens cum adoleſcentulus Romæ cõtrouerſias declamare, & ad uera certamina fictis militibus exercerer, currebam ad tribunalia iudicũ, & diſertiſſimos oratorũ tanta inter ſe uidebã acerbitate contendere, ut omiſſis ſæpe negotiis in perpetuas cõtumelias uerterentur, & ioculari ſe inuicẽ dente morderent. Libro quoque primo contra Pelagianos ſe in controuerſiis puerum luſiſſe teſtatur. ſtudiorum autem ſodales, qui ſcribantur, hos pręcipue habuit, Pammachiũ Romanum nobilem, ac honeſto genere natum, qui poſtea Paulinæ uir, hoceſt Paulæ gener, fuit: Bonoſum, qui cum eo Stridone primum didicit, mox Gallias cum eodem acceſſit: & Heliodorum, qui eum in eremum Syriæ comitatus eſt. Hoc tempore, quo ſtudiis adoleſcens uacabat, antequam baptiſmum ſcilicet, ut ego ex eius colligo dictis, ſuſceperit, ſe lapſum eſſe ipſemet his uerbis teſtatur. Scitis ipſi lubricum adoleſcentiæ iter, in quo & ego lapſus ſum, & uos non ſine timore tranſitis. & ad Heliodorum. Et hoc ego non intergris rate uel mercibus, nec quaſi ignarus fluctuum præmoneo, ſed quaſi nuper naufragio eiectus in litus, timida nauigaturis uoce denuncio: in illo æſtu charybdis luxuriæ ſalute uorat: ibi ore uirgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia, ſcylla ceu renidens, libido blanditur: quapropter ad Pammachium Apologiam pro ſuis aduerſus Iouinianum libris ſcribens, ſibi primam, quæ eſt a prima natiuitate, uirginitatem clare adimens, ſecundam quæ a ſecunda, ideſt a baptiſmo eſt, tacite his uerbis uindicat. Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, ſed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confeſſio eſt, quo ipſe careas, id in aliis prædicare. numquid

Epiſt. 113. in præfatione Iob.

c. 2. in commentariis ad Galatas.

Ex proœmio ſuper Abdiam.

Epiſt. 43 Chromatio.

Epiſt. 1

quid quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror uolatus? nec columbam prædico, quod Radit iter liquidum, celeres neque cōmouet alas? Nullus se decipiat, nemo blando adulatore se præcipitet. Prima est uirginitas a prima natiuitate, secunda uirginitas a secunda natiuitate. Et in hunc sensum ad Eustochium scribens dicit: Virginitatem non tantum efferimus, sed seruamus. Ex his apparet illum Christo Romæ iam adolescentem renatum, ut hoc uno nomine sola Roma tam sanctissimum ac præclarissimum uirū asserere sibi iure possit: quippe cum Christianus, ex eo quod renascitur, non ex eo quod nascitur, censeri debeat. Romæ autem baptizatum fuisse, luculenter in duabus ad Damasum epistolis ipsemet testatur, asserens se in Romana urbe Christi uestem suscepisse, indeq. cibum animæ postulare, unde Christi uestimenta suscepit. Sæcularibus igitur litteris ad plenum eruditus, & Christo in fide renatus, ad theologiam, & grauiora studia adiiciens animum, instar eorum philosophorum, Pythagoram dico, Platonem, & Apollonium Tyaneum, qui discendi gratia uarias regiones lustrarunt, Gallias primum comite Bonoso contendit, ut Romani studii grauitatem Gallico cothurno sustolleret, & ex omnibus doctis uiris, quibus tunc Gallia abundabat, cunctisq. bibliothecis, thesaurum sibi scientiæ compararet. meminit de hac re ipse in epistola ad Ruffinum dum Bonosum scilicet laudat his uerbis: Vt ego & ille pariter a tenera infantia ad florentem usque adoleuerimus ætatem, ut iidem nos nutricum sinus, iidem amplexus fouerint baiulorum, & cum post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas eodem cibo, pari frueremur hospitio. Adoscentem autem eum tunc fuisse alibi in hunc modum narrat. Quid loquar de ceteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia uiderim Scotos, gentem Britannicam, humanis uesci carnibus? Treueris autem, ubi magnus ille Athanasius exulauerat, per aliquod tempus mansisse ex eo apparet, quod prolixum ualde S. Hilarii librum de Synodis se propria manu

Epist. 22

Epist. 57. & 58.

Epist. 41

Lib. 2. *contra Iouinianum.*

Treueris descripsisse ad Florentium testatur, & ut ad se in eremum, ubi tunc hoc postulans degebat, remittatur, Epist.6 obsecrat. unde in procemio secundi libri commentariorum in epistolam ad Galatas, ait Galatas, ueluti qui a Gallis ue nerint, excepto sermone Græco, quo omnis oriens tunc utebatur, propriam habuisse linguã, eandem scilicet quam in Gallia Treuerenses haberent. lustrasse eum & alias Galliæ oras ex eo apparet, quod locorum situs, ac opidorum Galliæ nomina optime calleat: quapropter Barbarorũ in eam prouinciam irruptionem alicubi recensens, ita scribit. Quidquid inter alpes & Pirenæum est, quod Oceano & Rheno includitur, Quadus Vuandalus, Sarmata, Halani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, &, o lugenda Resp. hostes Pannonii uastarunt. Etenim Assur uenit cum illis. Maguntiacum nobilis quondam ciuitas capta, atque subuersa est, & in ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Remorũ urbs præpotens, Ambiani, Attrebatæ, extremiq. hominum Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus, translati in Germaniam. Aquitaniæ, nouemq. populorũ Lugdunensis, & Narbonensis prouinciæ, præter paucas urbes populata sunt cuncta: quas & ipsas foris gladius, intus uastat fames. Non possum absque lacrymis Tolosæ facere mentionem, quæ ut hucusque non rueret, sancti Episcopi Exuperii merita præstiterunt. Hedibiæ, quæ de ultimis Galliarum finibus una cum Algasia misso Apodemio, a Hieronymo Bethlehem sedente quæstiones aliquot mouerat, ille rescribens, rursus Galliarum, ubi ipse adolescens mansit, faciens mentionem, ita ait. Maiores tui Paterius atque Delphidius, quorum alter antequam ego nascerer rhetoricam Romæ docuit, alter me iam adolescentulo omnes Gallias prosa, uersuque, suo illustrauit ingenio, me dormientes & taciti iure reprehendunt, quod audeam ad stirpẽ generis sui quippiam mussitare. Transiuit in hoc ad Gallias itinere per Concordiam Mirandulę uicinum opidum, ubi cum Paulo sene, ad quem scribit epistolam uicesimam primam

Epist. 11 Ageruchiæ.

Epist.150

** numero,

numero, uitam Pauli Eremitæ interea illi mittens, amicitiam contraxit: ab eoq. quo modo Cyprianus Tertullianū magiſtrum ſuum uocaret, didicit: ſicut ipſe teſtatur in catalogo, ubi de Tertulliano hiſtoriam texit. Reuerſus autē e Gallia & non minus moribus quam litteris locuples, utramque, ut par eſt credere, reuiſit patriam, tam ſcilicet eam, in qua natus, quam illam in qua renatus fuerat. Verum cum miro Chriſto ſeruiendi teneretur ardore, & nihil aliud animo ſecum quotidie uerſaret, quam ut omnem uitam ſuam illi dicaret, monachi, ac ſolitarii profeſſionem arripere placuit, quod ſic magis expeditus, ac tutus ad cælum pergere poſſet. reſtabat dubium de loco, quo id pera geret: ueniebat illi in mentem patria, in qua natus, ueniebat Roma in qua renatus, & edoctus fuerat: neutra tamen illi placuit: patria quod a cognatis, & propinquis periculum ſemper ſibi, ſi ſic ageret, imminere proſpiceret, præſertim cum ruſticitatis eſſet uernacula, & in ea uenter pro

Epiſt. 43 Deo haberetur, & ſanctior ille teneretur qui ditior eſſet: & quod erat deterius, a Lupicino peſſimo ſacerdote illa tunc regeretur: Roma, quia quamuis ſancta eſſet Eccleſia, & trophæis Apoſtolorum ac martyrum decorata, & uera

Epiſt. 17. & 18. Chriſti in ea confeſſio reperiretur, alienum tamen a monachi, ac ſolitarii propoſito erat, in tanta ciuium ac peregrinorum frequentia uerſari, & procul, ut ipſemet ait, a quiete, uideri, & uidere, ſalutari, & ſalutare, laudare, & detrahere, & inter linguas rodentium miniſtrorum, poſtes ingredi deauratos. Stetit tandem ſententia, ut longinquæ peterentur regiones, & illæ quę tum locorum ſanctita te, tum habitantium monachorum uicinitate, ad ſeruien-

Epi. 22. *Euſtochio.* dum Deo magis commodæ, & oportunæ eſſent. Domi igitur ordinatis rebus, & locupletiſſima bibliotheca, quā ſibi ſummo ſtudio, ac labore Romæ confecerat, una cum uiatico tantę peregrinationi neceſſario aſſumptis, a patria, relictis, ut ipſe teſtatur, ibi utroque parente, ſorore, & cognatis, Hieroſolymam militaturus acceſſit. comes itineris ac propoſiti eius Heliodorus præcipuus fuit, qui etiam

aliquandiu

aliquandiu cum eo in eremo uixit: uerum mutato propofito, ad patriam tandem, ueluti forori uiduæ, ac nepoti ex ea paruulo, Nepotiano nomine, difpofitis rebus domefticis, profpecturus, rediit. fugatum fuis fceleribus Heliodorum alicubi præ humilitate uir fanctus teftatur, uerum rem ipfam in fecunda quam ad eum fcribit epiftola his uerbis detegit. Alius forfitan fcriberet, quod ob falutẽ illius, Nepotiani fcilicet, orientem, eremumq. dimiferis, & me, cariffimum fodalem tuum, redeundi fpe lactaueris ut primum, fi fieri poffit, fororem cum paruulo uiduam, deinde fi confilium illa refpueret, faltem nepotem dulciffimum conferuares. Reliqui itineris eius comites fuerunt, Ruffinus Aquileienfis, Innocentius, Euagrius, & Hylas fancti Melanii famulus. Verum Ruffinus relicto Hieronymo in Aegyptum ad Nitriæ, aliorumq. locorum monafteria uifenda acceffit, eo fcilicet tempore quo a Hieronymi latere Heliodorus nondum difcefferat. Innocentius autem & Hylas paulo poft quam in Syriæ eremum fecefsit, mortui funt. folus Euagrius qui eum in uafta folitudine degentem interdum ex Antiochia inuiferet, ac recrearet, ex comitibus illi remanfit. Bonofus cum quo educatus, & a pueritia honeftis fæculi artibus eruditus, quiue in Galliarum peregrinatione focius illi fuerat, ipfe etiam folitudinem petiit, non tamen ante Hieronymum, ut fcribitur, fed eo tempore quo Hieronymus in eremo Syriæ degebat: ficut per Chromatii, Iouini & Eufebii litteras Hieronymus in Syria iam manens refciuit: quas litteras Euagrius ad eũ tranfmifit. fecefsit autem Bonofus in infulam quandam, Dalmatiæ, exiftimo, pelago circumfonante naufragam, cui afperæ cautes, & nuda faxa, ac ipfa folitudo terrori effent. et cum iuuenis effet apprime diues ac nobilis, contempta matre, fororibus, & cariffimo fibi germano, cũ uno tantum Onefimo in ea orationibus, ac ieiuniis uacans manebat. Pifcis filium ea ex caufa Chromatius, qui Aquileienfis poftea fuit Epifcopus, illum uocabat, Niceas fubdiaconus Aquileiæ, non itineris Hieronymi comes, fed iam

in eremo manentis recens fuit amicus. Non petiit autem statim Syriæ solitudinem Hieronymus, sed post quam aliquandiu in sanctis Hierosolymæ locis mansit, in Thraciã, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappodociam, & Ciliciam, & discendi, & uisendarũ regionum causa accessit, sicut ipse ad Ruffinũ scribẽs testatur his uerbis. Postquã mea tuo latere subitus turbo conuulsit, postquã glutino caritatis hærentẽ impia distraxit auulsio: Tunc mihi cæruleus supra caput astitit imber: Tunc maria undique, & undiq. cælũ. tandem in incerto peregrinationis erranti, cum me Thracia, Pontus, atque Bithynia, totumq. Galatiæ, & Cappadociæ iter, & feruido Cilicum terra fregisset æstu, Syria mihi, uelut fidissimus naufrago portus, occurrit. Et in proœmio secundi libri commentariorum ad Galatas: Scit, inquit, mecum qui uidit Anchiram metropolim Galatiæ ciuitatem: quod nunc usque schismatibus dilacerata sit, quod dogmatum uarietatibus constuprata. Mansisse autem aliquandiu eum in Cilicia, præsertim in Tarso, Pauli Apostoli amore, non solum ex iis uerbis ego affirmare audeo, uerum etiam, multo magis quod Cilicum linguæ proprietates, quibus Paulus in epistolis suis usus sit, optime nouisse, & quænam illæ sint, fideliter in epistola ad Algasiã, quæstione decima retulisse eum uideo. Mansit non nihil temporis etiam Antiochiæ, antequam uastam illam solitudinem ingrederetur, ut ex epistola sexta, quã ad Florentium scribit, late patet: & diu antea de ea ingredienda deliberauit, & cum Theodosio, & ceteris Anachoretis in ea iam degentibus uotum suum ingrediendi, locum antea inuisens, communicauit, ut ex epistola 38. apparet. Posita est autem hæc solitudo in Chalcide Syriæ, hoc est ubi Syri ab Agarenis barbaris disterminantur, in qua præter sparsos hinc inde monachorum greges, nemo exceptis feris, serpentibus & scorpionibus incolebat, horridũ profecto etiã monachis, & qui solitudinem tantum quærerent, habitaculum. attulit secum in eam, insignem illam bibliothecam, quam summo studio, impendioq. Romæ sibi parauerat,

Epist. 41

In proœmio super Aeliam.

& quam

& quam inde Hieroſolymam aſportari fecerat. & hoc ne orationi deeſſet lectio, quando lectio orationem iuuat, & oratio lectionem ſuſtentat: orantes enim cum Deo loquimur, ſicut legentes Deus alloquitur: & quemadmodum orando, quod nobis opus eſt, poſtulamus, ita legendo quid a nobis faciendum ſit, intelligimus: fatetur ipſe dilucide in prooemio ſuper Abdiam, ſe dum puer eſſet & ſolitudinem cum Heliodoro ingredi uellet, cōmentaria quædam in eum prophetam ſcripſiſſe: & ex eadem ſolitudine ad Florentium ſcribens ita ait. Et quoniam largiente Domino, multis ſacræ bibliothecæ codicibus abundamus, impera uiciſsim, &, quodcumque uis, mittam: nec putes mihi graue eſſe, ſi iubeas. habeo alumnos, qui antiquariæ arti ſeruiunt. Neque uero beneficiū pro eo quod polliceor, poſtulo. Heliodorus frater mihi indicauit, te multa de ſcripturis quærere, nec ſic inuenire. aut ſi omnia habet, incipit ſibi plus caritas uindicare, plus petere. Tranſtulit in ea eremo ex Origene Homilias quas ille loquebatur ad populum, & alia quæ ſe adoleſcentem tranſtuliſſe uariis in locis affirmat: Hebraicam quoque linguam, quam ſe poſt Quintiliani, & Tullii lectionem, & flores rhetoricos adoleſcentulum diſcere cœpiſſe affirmat, ea in eremo diſcere cœpit: quod ne alicui falſum ac commenticium uideatur, ipſius hac de re teſtimonium audiamus. Dum eſſem iuuenis, & ſolitudinis me deſerta uallarent, incentiua uitiorū ardoremq. naturæ ferre non poteram: quem cum crebris ieiuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æſtuabat. ad quam edomandam cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in diſciplinā dedi: ut poſt Quintiliani acumina, Ciceronis fluuios, grauitatemq. Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum diſcerem, & ſtridentia, anhelantia q. uerba meditarer. Quid ibi laboris inſumpſerim, quid ſuſtinuerim difficultatis: quoties deſperauerim, quotieſque ceſſauerim, & contentione diſcendi rurſus incœperim, teſtis eſt conſcientia tam mea qui paſſus ſum, quam eorum qui mecum duxerunt uitam. & gratias ago Domino, quod

Epiſt. 6

Lib. 2. contra Ruffinum.

In prooemio ſuper Danielem, epiſt: 120

Epiſt. 4. ad Ruſticum.

de amaro ſemine litterarum dulces fructus carpo. Ingreſ-ſum in eremum tam præclare ſpei adoleſcentem humani generis hoſtis, qui eum multis ex cauſis reformidare iam cœperat, & a quo ſibi magnum imminere exitium præſagiebat, uariis ac diuerſis tentationibus eum, ut a tam ſancto rem oueret propoſito, aggredi cœpit: nullumq. tentationis, ac moliminis genus, quo eum non impeteret, ac quaſſaret, omiſit. abſtulit enim ei imprimis ſodales, & amicos omnes, quos ſecum in eam ſolitudinem duxerat. Nam Heliodorum, quem unice ille amabat, & qui tanti itineris ſocius ſibi fuerat, melioris cuiuſdam boni prætextu, in patriã reuocarat. conatus eſt eum multis precibus, ac lacrymis uir ſanctus retinere. ſed neque preces ei profuere, nec planctus. abſentem iam, ut ille ſe rediturum pollicitus erat, per eloquentiſſimam epiſtolam, quam pluribus etiam lacrymis interluit, rurſus reuocare tẽtauit: uerum in hoc quoque nihil profecit. Præripuit etiam ei Innocentium partem animæ illius: hunc enim repentinus febrium ardor abſtraxit. & paulo poſtea, nondum uulneris cicatrice obducta, rapuit ei etiam Hylam, Sancti Melanii famulum: qui ipſe quoque in ea ſolitudine obiit. Ipſum uero tenerum alioqui ac delicate ab infantia nutritum adoleſcentem, paulo minus, quam olim fecerit in Iob, uariis, ac diuerſis infirmitatibus, & ægritudinibus ita torſit, ut nullum fuerit morborum genus, quo ſe ille diſtentum, ac quaſſatum fuiſſe non aſſerat. Sed præter ceteros morbos, ardentiſsima febris, qua ſe in media quadrageſima arreptum alicubi ipſe teſtatur, eo tempore illum inuaſit. ualida autem ac lethalis adeo fuit, & ita infelicia, ieiuniiſq. alioqui exhauſta adoleſcentis membra depaſta eſt, ut parum abfuerit, quin morti illum tradiderit: nam exequiæ ueluti iam morienti parari cœperunt, & toto frigeſcente iam corpore, ad tribunal Chriſti raptus, quod Ciceronis lectioni uacaret, grauiter uapulauit. At non ſolum uariis corporis, ac membrorum morbis, ſeruis Dei alioqui infenſiſsimus hoſtis Diabolus eum appetiit, ſed, quod in Iob facere prohibitus fuit, dicente

Epiſt. 1

Epiſt. 41. Ruffino.

Epi. 22. Euſtochio.

ente Domino, Animam illius serua: ita animam eius car-ns, ac uenerearum rerum cogitationibus, facto impetu, aggredi, ac diuexare cœpit, ut in media eremo, ubi feræ tantum, & scorpiones, præruptæ dumtaxat cautes, & plantarũ diuersa solummodo uidebantur genera, sibi inter choros puellarum interesse uideretur. Quid in talibus tentationibus fortis & in Christo roboratus adolescens egerit: quã strenue pugnauerit: quibus ieiuniis, & uerberibus rebellantem carnem afflixerit: quibus lacrymis, & orationibus Iesum saluatorem mundi, ut se a tantis hostis impetitionibus erueret, instanter precatus sit; ab ipsomet, qui talia passus est, audiamus. O quoties ego ipse in eremo constitutus, & *Epist. 22. ad Eustochium.*
in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridũ monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm Aethiopicæ carnis obduxerat. quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: &, si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo uix ossa hærentia collidebam. De cibis uero & potu taceo: cum etiam languentes monachi aqua frigida utantur; ut, coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob Gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. pallebant ora ieiuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore; & ante hominem sua iam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. itaque, omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabã. Non erubesco confiteri infelicitatis meæ miseriam: quin potius plango me nõ esse quod fuerim. memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse uerberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam, pertimescebam, & mihimet iratus, & rigidus, solus deserta penetrabam. sicubi concaua

uallium, aſpera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus: ibi illud miſerrimæ carnis ergaſtulum; &, ut mihi teſtis eſt Dominus, poſt multas lacrymas, poſt cælo inhærentes oculos, nonnumquam uidebar mihi intereſſe agminibus angelorum; & lætus, gaudensq. cantabam: Poſt te in odorem unguentorum tuorum curremus. Videns autem Diabolus, ſe nullo molimine adoleſcentis animũ dimouere ab arrepto propoſito poſſe, nihilq. ſeaut morbis, aut carnis tentationibus profeciſſe, ad ſecretiores artes, quibus fortiores fidelium animos quatere, ac decipere ſolet, & ad malitiæ cõmenta poſtremo confugit: ut quẽ aperta fronte ueluti manifeſtus hoſtis ſuperare non poſſet, occulte tamquam amicus inſidians labefactaret, ac caperet. incitauit enim aduerſus eum Campenſes, & Tarſenſes Arianos hæreticos, qui fidem eius impeterent, & uel uno uel altero modo uinctum iuuenem ad ſe pertraherent. Videbant enim eum adoleſcentem eſſe maximæ ſpei, & qui doctrina & ſanctitate Græcos omnes, qui eas, & remotiores incolebant oras, iam uinceret. inſtant igitur apud eum, an tres, uel unam potius confiteatur hypoſtaſim. cautus ille, & ad inſidias dæmonum exercitatus, ſe unam, ſi hypoſtaſis nomine Vſiam, ſi uero perſonam intelligant, tres confiteri hypoſtaſes aſſeuerat: ueluti qui optime norit tres in una Diuina natura eſſe perſonas. Non contenti illi iuuenis ſenſum audiſſe, ipſum hypoſtaſis nomen efflagitant, ut ſimpliciter unam ne, an tres hypoſtaſes in Diuina credat eſſe natura, reſpondeat. Antiochena quoque Eccleſia, quæ in tres tunc partes diuiſa, atque diſcerpta erat, rapere ad ſe illum opido feſtinat, unaquæque ſcilicet pro ſe pars: Meletius, inquam, Paulinus, atque Vitalis. Hi enim tres, ſuarum ſcilicet factionum, Epiſcopi tunc erant. ille qui eo acceſſerat fundatus in ea Petra, aduerſus quam portas inferi nõ præualituras Chriſtus promiſerat, ut qui Romæ fidem, baptiſmumq. ſuſceperat, ſe id credere, quod Romana credit Eccleſia, conſtanter aſſeuerat, & in ea uelle ſe mori, in qua natus ſit, fide cunctis reſpondet: quando optime norit non

Epiſt. 57. et 58. Damaſo.

posse quem extra hanc arcam, diluuio regnante, salutem consequi: & profanum esse qui agnum in hac domo non comedat. Respondent illi omnes, se cum Romana sentire Ecclesia; idq. astute faciunt, ut eruditissimum iuuenem, hac uoce allectum, ad se pertrahant. Verumuidens ille in diuersis dogmatibus, ac fidei factionibus, esse non posse, ut omnes id ipsum, quod Romana Ecclesia crederet, crederent, latentes suspicatus dolos, Romā ad Damasum, qui Valentis & Valentini Imperatorum tempore, tunc scilicet Romanam regebat Ecclesiam, semel & iterum scri- *Epi 57 & 58.*
bit, obsecrās, & multis cum precibus obtestans, ut, quidnam credere, & cui in Antiochia ex tribus illis Episcopis communicare debeat, sibi nunciare dignetur. Et ut litteræ ad eum in Eremum peruenire possent, Euagrio presbytero, utrique eorum noto, & Antiochiæ degenti, illæ dirigantur, rogat: admonens interea in hac hypostasis uoce uenenum latere: tamen se, quidquid ille iusserit, crediturum. Tamdiu autem illum hæretici diuexarunt, & ea de il lo in uulgus mendacia sparserunt, ut uirgines, in monte Hermon degentes, ad quas ex eremo scribit epistolam il- *Epist. 39*
lam, cuius initium est: Chartæ exiguitas indicium solitudinis est: ab eo cœperint abhorrere, & aliqui sub catholicorum nomine, cū tamen hæretici essent, illum acriter adeo persecuti sint, & omni inhumanitatis genere ita affecerint, ut ex eremo tandem eiecerint. explicat hæc omnia ipsemet in epistola ad Marcum Celedensem, ubi inter cetera ait. Versu cogor clamare uulgato. Quod genus hoc homi *Epist. 77*
num, quæue hunc tam barbara morem Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ. Bella cient, primaq. uetant consistere terra. Quæ iccirco de gentili poeta sumpsimus, ut qui Christi pacem non seruat, pacem saltem discat ab ethnico. Hæreticus uocor Homousion prædicans Trinitatem: Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, ueras, integras, perfectasq. personas indefessa uoce pronuncians. si ab Arianis, merito: si ab orthodoxis, qui huiusmodi arguun t fidem, orthodoxi esse desierunt: aut, si

eis

eis placet, hæreticum me cum occidente, hæreticum cum Aegypto, ideſt cum Damaſo, Petroq. condemnent. & infra. Quotidie expoſcor fidẽ, quaſi ſine fide renatus ſim. confiteor, ut uolunt; nõ placet. Subſcribo, non credunt. unum tantum placet, ut hinc recedam. iam iam cedo, abruperunt partem a me animæ meæ, cariſſimos fratres. ecce diſcedere cupiunt, immo diſcedunt; melius eſſe dicentes, inter feras habitare, quam cum talibus Chriſtianis. Et ego ipſe, niſi me & corporis imbecillitas, & hiemis retineret aſperitas, iam modo fugerem. Verumtamen dum uernum tempus adueniat, obſecro, ut paucis mihi menſibus eremi concedatur hoſpitium: aut, ſi hoc tardum uidetur, abſcedo. Domini eſt terra, & plenitudo eius. Aſcendant ſoli cælum: propter illos tantũ Chriſtus mortuus ſit, habeant, poſſideant, glorientur. Manſit autem in ea ſolitudine quadriennio, ut ſcribitur, incredibili abſtinentia uitam excrucians, & abſque aliqua requie omne tempus modo ſtudiis, modo orationibus impẽdens: nunc ab aliis monachis, & Anachoretis inuiſus, nunc alios ipſe inuiſens: tantasq. in ea ſpiritus dulcedines expertus eſt, & cæleſtis patriæ beatitudines prægustauit: iisq. ſplendoribus Deus, ut ait propheta, illius animam impleuit, ut inde diſceſſiſſe ſæpe pænituerit, & ueluti cæleſtis Hieruſalem, illius ſemper animo memoriam retinuerit. Ego quidem Romæ non eram, inquit Pammachio, & tunc me tenebat eremus, atque utinam pertinuiſſet, quando ſocero tuo uiuente Toxotio, ſæculo Paula, & Euſtochium ſeruiebant. Egreſſus ab eremo, uel uerius hæreticorũ perſecutionibus inde eiectus, Antiochiã, Hieroſolymamq. repetiit, iuuenis iam, & adoleſcentiæ annos ſuperans. ierit ne hoc tempore in Græciã, & Athenas petierit, an potius, quod uerius reor, tunc cum in Cilicia eſſet, id egerit; commode enim e Cilicia in Atticam nauigatur; incertum: nam Athenis eum fuiſſe, hæc eius uerba, ut credamus, nos cogunt: In arce Athenienſium iuxta ſimulacrum Mineruæ, uidi ſphæram æneam grauiſſimi ponderis, quam ego pro imbecillitate

Epiſt. 26. Pãmachio.

In commentarÿs Zachariæ, c. 12

tate corpuſculi mouere uix potui. cum quærerē quidnam ſibi uellet, reſponſum eſt ab urbis eius cultoribus, athletarum in maſſa fortitudinem cōprobari: nec prius ad Agonem quemquam deſcendere, quam ex leuatione ponderis ſciatur, quis cui debeat comparari. Antiochiæ autem degens, Apollinarium Laodicenum, qui poſtremo ex Eccleſia egreſſus eſt, audiuit, & coluit, ſicut ipſe ad Pammachium & Oceanū ſcribens, teſtatur his uerbis: Dum eſſem iuuenis, miro diſcendi ferebar ardore, nec, iuxta quorundam præſumptionem, ipſe me docui. Apollinarium Laodicenū audiui Antiochiæ frequenter, & colui, & cum me in ſanctis ſcripturis erudiret, numquam illius contentioſum ſuper ſenſu dogma ſuſcepi. Adhæſit autem Antiochiæ ex tribus illis, qui tunc eam diuexabant Epiſcopis, Paulino, quod ita a Damaſo, ad quem de ea re ſcripſerat, iuſſus fuerat. Manens tamen Antiochiæ, monachi, ac ſolitarii hominis profeſſionem propterea non omiſit. Nam etſi ſæpe quidem loca uel diſcendi cauſa, uel ut magis litteris & orationi in quiete & ſilentio uacaret, mutauit, ipſum tamen monachi animum numquā mutauit. Verum hoc fuiſſe experimēto Paulinus, qui eum presbyterum Antiochiæ ordinauit, didicit: didicit & longe poſt Epiphanius Salaminæ Cypri Epiſcopus, qui eum ad animarum curam, & publice ſacramenta miniſtrandi munus uocauit. Nam primus illum ordinare non potuit, niſi in monachi profeſſione ſe eum relicturum prius polliceretur. alter uero nullo modo ut publice ſacrificaret, & animarum curæ intenderet, obtinere potuit. Se enim non ad huiuſmodi munus, ſed ut in agris, & ſolitudinibus uitam traduceret, ibiq. adoleſcentiæ peccata defleret, uocatū potius eſſe aſſerebat. Vtramq. autem hanc rem ueram eſſe, a nemine melius quam ab ipſomet, iuncto Epiphanii teſtimonio, diſcere poſſumus. ait enim ſcribens ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani de ordinatione ſua his uerbis. Fac a te ordinatum, ſcilicet Paulinianum fratrem meum, (alloquitur autē his uerbis ipſum Ioannem,) idem

Epiſt.64

Epiſt.61

ab

ab eo audies, quod a me misello homine Sanctæ memoriæ Episcopus Paulinus audiuit. Num rogaui te, ut ordinarer? Si sic presbyterium tribuis, ut monachum nobis non auferas, tu uideris de iudicio tuo. sin autem sub nomine presbyteri tollis mihi, propter quod sæculum dereliqui, ego habeo, quod semper habui: nullum dispendium in ordinatione passus es. & paulo superius. Si de me & presbytero Vincentio: satis multo dormisti tempore, qui post annos tredecim, nunc excitatus hæc loqueris. ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim urbes celeberrimas deseruimus, non ut te in populis prædicantē laudaremus, sed ut in agris, & in solitudinibus adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus. Epiphanius uero Ioanni Hierosolymitano in eandem sententiam ita testatur. Cum enim uidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, & sancti presbyteri Hieronymus & Vincētius propter uerecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia; & laborare in hac parte ministerii, quæ Christianorum præcipua salus est: inuenire autem, & comprehendere seruum Dei non posses, qui te, eo quod graue onus sacerdotii nollet suscipere, sæpe fugiebat: & cetera. Ordinatus autem presbyter a Paulino iam tunc XXX. annorum uir, commentarios, quos iam puer, egressus a studiis rhetorum, in Abdiam inceperat, perfecit, & Pammachio studiorum socio dicauit. Non tamen semper Antiochiæ mansit, sed partim etiam Hierosolymæ, in agris tamen, & solitudinibus, usque quo Romā ad Damasum accessit, uiuens. immo tunc Bethlehem ab eo electa, & habitari cœpta est. Verum autem hoc esse, satis ex eo constat, quod mortuo Damaso Hierosolymam rediens, illo scilicet tempore quo Paula, & Melania eo adnauigarunt, tunc uidelicet, cum Bethlehem ab eo ad habitandum electam ceteri aiunt, ita ipsemet de Bethlehem scribat. Intraui Hierosolymam: uidi multa miracula, & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum iudicio comprobaui. inde contendi Aegyptum, lustraui

Epist. 60

Lib. 3. conta Ruffinum.

ſtraui monaſteria Nitriæ, & inter ſanctorum choros aſpides latere perſpexi. Protinus concito gradu Bethlehẽ meã reuerſus ſum; ubi adoraui præſepe, & incunabula ſaluatoris. Suam autem Bethlehem non appellaſſet, nec ſe concito gradu ad eam reuertiſſe, ſed acceſſiſſe potius dixiſſet, niſi prius quoque, hoc ſcilicet, de quo nunc tractamus, tempore, ſedem illam tenuiſſet. Hoc tempore, quod inter receſſum ab eremo, & ad urbẽ Romam acceſſum præterfluit, Cõſtantinopolim quoque ad audiendum Gregoriũ Nazanzenũ, cuius doctrinæ, & ſanctitatis celebris tunc erat fama, Hieronymus contendit. translatus enim in eam Eccleſiam cõponendæ ſeditionis cauſa Gregorius fuerat, ut urbẽ ab Arianis infeſtatam liberaret, ſub Theodoſio ſeniore Augusto, antequam primum in ea Concilium celebraretur, hoc eſt circa primos Damaſi Papæ annos. Hoc autem uerum eſſe conſtat ex eo, quod Hieronymus ſe Conſtantinopoli fuiſſe eo tempore, quo Gregorius ibi Epiſcopalem ſedem tenebat, ipſemet aſſerit: & ab urbe Roma poſt Damaſi mortem eundem receſſiſſe, ex epiſtola, quam in ipſo receſſu Aſellæ ſcribit, ſatis liquet, dum ait. Beatæ memoriæ Damaſus meus ſermo erat. Tenuit Conſtantinopolitanam Eccleſiam Nazanzenus annis aliquot, tanta cum ſui nominis laude, & Orthodoxæ fidei augumento, ut ſuo tempore in ciuitate uix unus Arianus reperiretur: adeo & doctrinę magnitudine, & ſanctitatis celebritate pacauerat omnia. Eius tempore celebratum fuit ibi Conſtantinopolitanum primum aduerſus Macedonium Concilium, quod factum eſt anno Domini CCCLXIIII: ipſeq. in ſymbolo, rogatus a patribus, appoſuit ea uerba, quæ ſunt de Spiritu ſancto. Cum autem Eccleſiam omnem compoſuiſſet, ac conformaſſet, & ſuſcitari aduerſus ſe rurſum factionem uideret, capta occaſione, quod abſque Synodi decreto primam ſedem reliquerit, & Conſtantinopolitanam arripuerit, ſuro ri hominum cedere melius ratus, expulſo Maximo Cynico, quem Ariani elegerant, Nectarium ſucceſſorem, ſanctiſſimum, & eruditiſſimum uirum, uotis omnium concurrẽtibus

Hiſt. trip. li. 9. c. 8. 9. 10

In commentarijs Eſaiæ. c. 6

Epi. 99. Aſellæ.

tibus ſibi ſuffecit, & ut quieti, & otio in ſenectute uacare
Epiſt. eius ad Nyſſenum. ſibi liceret, in Nazanzena quoque Eccleſia Eulalium Paſtorem poſuit. Quod autem Hieronymus Conſtantinopoli fuerit, ipſemet, qui ſe Gregorium Nazanzenum præceptorem habuiſſe ſemper gloriatur, pluribus in locis diſerte teſtatur. Gregorius, ait in catalogo, primum Saſimorum deinde Nazanzenus Epiſcopus, uir eloquentiſſimus, præceptor meus, a quo ſcripturas explanante didici. Et in
Epiſt. 2 epiſtola ad Nepotianum: Præceptor quondam meus Gregorius Nazanzenus, rogatus a me ut exponeret, quid ſibi uellet in Luca Sabbatũ δευτερόπρωτον, eleganter luſit. Docebo te, inquit, ſuper hac re in Eccleſia, in qua mihi omni populo acclamante, cogeris inuitus ſcire quod neſcis; aut certe ſi ſolus tacueris, ſolus ab omnibus ſtultitiæ condem-
Eſa. 6 naberis. Item in commentariis Eſaiæ, ſextum eius prophetæ caput exponens, De hac, inquit, uiſione ante annos circiter triginta, cum eſſem Conſtantinopoli; & apud uirum eloquentiſſimum Gregorium Nazanzenum, tunc eiuſdem urbis epiſcopum, ſanctarum ſcripturarum ſtudiis erudirer, ſcio me breuem dictaſſe, ſubitumq. tractatum, ut experimentum caperem ingenioli mei, & amicis iubentibus obedirem. ad illum itaque libellum mitto lectorem. Et exponens illud Apoſtoli ad Epheſios, Sacramentum
Eph. 5 hoc magnum eſt, ita ait: Gregorius Nazanzenus, uir ualde eloquens, & in ſcripturis apprime eruditus, cum de hoc mecum tractaret loco, ſolebat dicere. Vide quantum iſtius capituli ſacramentum ſit, ut Apoſtolus in Chriſto illud, & Eccleſia interpretans, non ſe ita aſſerat, ut teſtimonii poſtulabat dignitas, expreſſiſſe, ſed quodam modo dixerit. Sibi quoque & Nazanzeno Nyſenum quædam opera ſua legiſſe, in catalogo ſcribit. alibi quoque Gregorium præceptorem appellat ſuum, & ubique ſe a tali uiro eruditum gloriatur. magna enim non minus de uitæ ſanctitate, quam de doctrinæ ſublimitate Gregorii erat fama: adeoq. in Eccleſiaſticis litteris excellebat, ut ſolus ex omnibus tam Græcis quã Latinis ſcriptoribus Theologi meruerit nomẽ.

Imperii

Imperii habenas Theodoſius adhuc moderabatur, & Apoſtolicam ſedem Romæ Damaſus gubernabat, ipſeq. Hieronymus iam presbyter annos triginta exegerat: cum ob diſſenſiones tum Antiochenæ Eccleſiæ, tum alias, Imperiales litteræ omnes totius occidentis, orientisq. Epiſcopos, Romam pro quæſtionũ ſolutione uocarunt. Acceſſerunt inter alios eo Paulinus Antiochiæ, a quo Hieronymus ordinatus fuerat presbyter, & Epiphanius Salaminæ, ſeu Conſtantiæ Cypri, Epiſcopi; ambo uiro ſancto amici, & arcto ſpiritus uinculo copulati. Viſum eſt Græcis epiſcopis Latinum, & magni nominis iuuenem ſecum ducere; præſertim cum Damaſo multis ex cauſis notus, & de Antiochenis diſſidiis apprime inſtructus, & eruditus eſſet: & forte ipſemet Damaſus accerſiuit, ac litteræ Imperiales illum eo cogerunt: quando inuitum, ac renitentem acceſſiſſe ipſemet teſtari uidetur. Verba, quibus hæc omnia ille explicet, hæc ſunt. Cumq. orientis & occidentis epiſcopos ob quaſdam Eccleſiarum diſſenſiones Romam Imperiales litteræ contraxiſſent, uidit admirabiles uiros, Chriſtiq. Pontifices, Paulinum Antiochenæ urbis Epiſcopum, & Epiphanium Salaminę Cypri, quæ nunc Conſtantia dicitur. quorum Epiphanium etiam hoſpitem habuit: Paulinum in aliena manentem domo, quaſi proprium humanitate poſſedit: quorũ accenſa uirtutibus, per momenta patriam deſerere cogitabat. & alibi. Denique cum & me Romam cum ſanctis Pontificibus, Paulino, & Epiphanio, Eccleſiaſtica traxiſſet neceſſitas; quorum alter Antiochenã Syriæ, alter Salaminam Cypri rexit Eccleſiam, & uerecunde nobilium feminarum oculos declinarem; ita egit ſecundum Apoſtolum importune, opportune, ut pudorem meum ſua ſuperaret induſtria. & quia alicuius tunc nominis eſſe exiſtimabar ſuper ſtudio ſcripturarum, numquam conuenit, quin de ſcripturis aliquid interrogaret. Romã igitur ingreſſus D. Hieronymus cœpit reuiſere loca, in quibus a pueritia nutritus, edoctus, & baptizatus fuerat: reuiſere templa Apoſtolorum ac Martyrum, ad quæ diebus Dominicis

Epiſt. 27. in epitaphio Paulæ.

Epiſt. 16. in epitaph. Marcellæ.

nicis accedere, cum à grãmaticæ ludo uacaret, & quorum cryptas ad uenerandas sanctorum reliquias ingredi puer solebat. inuenit hic Pammachium, suum olim condiscipulũ, inuenit alios tum ueteres ex facie, tum ex sola sanctitatis, & doctrinæ fama postea sibi factos amicos. Damaso autem quam dilectus fuerit, incredibile est dictu. Nouerat enim iuuenem iam tunc in eremo degentem, ex litteris, et tractatibus, quos sæpe ad eum miserat: nouerat & egressum
Epist. 124. 125 ab eremo, Antiochiæ primum, mox Bethlehem manentem, ut qui ei munera sæpe mittere, & qui ab eo epistolas, & quæstionum solutiones recipere solebat. nouerat ex ingenti fama, quæ de eius uitæ probitate, & mira abstinentia ferebatur. cõcurritur ex urbe ad eum undiq. & uterque sexus in promerendo uiro secum acriter certat. Non matronæ castæ illum dimittere, nõ ciuis, non presbyteri possunt. aliis sanctitas, aliis doctrina, aliis comitas, & urbanitas placet. ille quod Romæ iam uiderit puerũ tunc optimæ spei, animo repetit: ille quod austeram in eremo ab eo exactam uitã audierit, attente uultus contemplatur, & ora. commendat in eo aliquis presbyterii dignitatem, aliquis orationis prædicat puritatem. hic in eo linguarum scientiam, alter sacrarum litterarum admiratur cognitionem. pariter suspiciunt, pariter prædicant, & extollunt omnes. & breuiter solus Hieron. inuenitur, in quo omnium oculi, omniũ defigantur obtutus; & in quo uno totius cleri, populiq. uota suspirent. Damasus, cui Hieronymi etiã causa Paulinus, Epiphaniusq. grati fuerunt, uidens sibi, ueluti alterum Paulum Petro, adiutorem in urbem uenisse, remissis ad sedes proprias Episcopis, & Paulino in Episcopatu Antiocheno confirmato, Hieronymum, ut sibi in ecclesiasticis causis inseruiret, & partem Pontificii oneris sustineret, secum retinet. res fidei, & omnes quæstiones religionis, ei, uti undequaque doctissimo, & maxime orthodoxo, demandat: hoc est ut totius orbis consultationibus, præsertim synodalibus, quæ ad Romam, uelut ad matrem ecclesiarum omnium, & Apostolicam Sedem quotidie deferuntur,

runtur,

runtur, respondeat: & quid credere, uel nō credere reuertentes ab hæresi debeant, normã, formulamq. præfigat. testatur hoc ipse ad Ageruchiã, ubi Monogamiã laudat, his uerbis. Ante annos plurimos cum in chartis ecclesiasticis iuuarē Damasum, Romanæ urbis Episcopum, & orientis, atque occidentis Synodicis consultationibus responderē, uidi duo inter se paria uilissimorum e plebe hominum cōparata. Testatur etiam Ruffinus, qui confessionē, qua reconciliarentur Apollinaristæ, ab eo, cum Damaso inseruiret, compositam fuisse scribit: cui respondens Hieronymus ita ait. Et superfluum puto apertas ineptias confutare, cum mihi mea ingeratur fabella, a Synodo uidelicet, & sub nomine cuiusdam amici Damasi ego petar, cui ille ecclesiasticas epistolas dictandas tradidit, & Apollinariorum uersutiæ describantur, quod Athanasii librum, ubi Dominicus homo scriptus est, ad legendum acceptum ita corruperint, ut in litura id quod raserint rursum scriberent, ut scilicet non ab illis falsatum, sed a me additum putaretur. Manens Romæ Hieronymus, & ecclesiasticis undiq. ad Apostolicam Sedem concurrentibus inseruiens necessitatibus, non propterea arctam suam uiuendi, & in precibus quotidie coram Deo assistendi omittit consuetudinē. Matronarũ oculos uerecunde declinat: exemplo omnes, uerbo eos qui ad illum audiendum concurrunt, instruit. Et quia presbyteri munere insignitus erat, ne tam diuinum sibi commissum talentum occulat incruentum Christi sacrificium, quod in cruce peractũ fuit, Deo pro salute omnium offert. Nouit hoc Roma, quæ diu sacrificii seruauit casulam, & adhuc eius calicem seruat, & in memoriam tanti uiri populo reuerēter ostentat. Nouerat hoc ipsum Nepotianus presbyter, Heliodori Episcopi, qui quondam Hieronymum in eremum comitatus fuerat, nepos, quod scilicet offerendis Deo sacrificiis ille uacaret, proptereaq. dum moreretur talem uestem Missarum sacrificiis aptam, Hieronymo in hæc uerba, ut testis est huius rei ipse Hieronymus, reliquit. Hanc tunicam, qua utebar in ministerio

Epist. 11

Ruffinus ne Apologiæ pro Origene.

Li. 2. contra Ruffinum.

Epist. 16

Epist. 3. in epitaphio Nepotiani. Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio, & quidquid a te nepoti debetur affectus, in illum trãsfer, quem mecum pariter diligebas. Et si ipse Nepotianum Ibidem presbyterum laudat, quod sollicitus esset si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta; & quod in omnes cærimonias pia sollicitudo disposita esset; item quod non minus, non maius negligeret officium, & quod semper in ecclesia uersaretur: & rursus quod basilicas ecclesiæ, & martyrum conciliabula diuer Ibidem sis floribus, & arborum comis, uitiumq. pampinis adumbrarit; ut quidquid placeret in ecclesia tam dispositione, quam uisu, illius labore, ac studio compositum esset: et si contra Pelagianos scribens, ait non displicere, immo placere Deo, quod Episcopus, presbyter, diaconus, & reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorũ cum candida procedant ueste: quid putandum est presbyterum procurasse Hieronymum, uirum sanctissimum, & qui in uindicando Dei honore, & Ecclesiæ pulchritudine asserenda nemini cederet? non tantum hæc omnia Romæ manens procurauit, & cuncta ecclesiæ munia ut honeste, ac sancte peragerentur effecit: sed quidquid etiam boni uel Antiochiæ, a qua Petrus Apostolorum princeps Romam uenerat, uel Hierosolymæ, ubi Ecclesiam quoque idem fundauit, & Iacobo gubernandam postea reliquit, esset, ut Romæ quoque, ubi Petri sedes manet, obseruaretur, procurauit: eo instante Alleluia, ut testatur D. Gregorius, secundum Hierosolymitanæ ecclesiæ consuetudinem, & secundum Antiochiæ usum, in fine omnium psalmorum, Gloria patri, Romæ cantari cœptum est. eo emendante Roma legendos, canendosq. in Ecclesia L X X interpretum psalmos suscepit. Ipse testamentum nouum, quod Romana postea semper legit Ecclesia, Damaso rogãte e Græco tunc primum correxit. Ipse Martyrum fines, qui in ecclesiis recitantur, primus, ut Cassiodorus, Isuardus, Adoq. testantur, in unum sub breuitate collegit. omitto alia quæ postea ad decorem, & utilitatem uniuersalis Ecclesiæ fecit, ut sacrorum

Lib. primo contra Pelag.

Gregor. Ioan. Syracusano. Epist. 62

Li. 2. contra Ruffinum.

Epist. 123. Damaso.

crorum librorum ex Hebræo, qui nunc uulgati, & recepti feruntur, uersiones, & eorum interpretationes, & quæ contra hæreticos diuersis elaborauit temporibus. Manentis Romæ uiri sanctitatem nunc tantum discutimus, & iuuenis solummodo examinamus labores: reliqua suis locis dicentur. In tanta negotiorum Ecclesiæ, undiq. ad Apostolicam sedem delatorum occupatione, & aduentantium ad se quotidie passim e populo matronarum, uirorumq. pariter multitudine, studia nihilominus, quibus ab incunabulis usque totus semper fuit addictus, nihil propterea omisit. quod auferebat illi dies, nox restituebat, & uigiliæ damna somni diminutio resarciebat. Legit Romæ manens Blæsillæ Paulæ filiæ Salomonis Ecclesiasten, ut eam ad contemptum mundi prouocaret, & omne quod in mundo cerneret, putaret esse pro nihilo. & commentaria in eundem scribere inchoauit. Fabiolæ quærenti de tanta, quæ in libro Numerorum est, nominum congerie, & de tam aperta Balaam prophetia, cuncta interpretatus, & opus de quadraginta duabus mansionibus Israel se scripturũ pollicitus est. Scripsit itidem Romæ manẽs cõtra Heluidium hæreticum: & ut testatur Ruffinus, ad Eustochium de conseruanda uirginitate libellum, hocest epistolam 22. Et librum Didymi de Spiritu sancto ad preces Damasi transferre cœpit. Paulam item de obitu Blæsillæ filiæ consolatus est, ut ipse in epitaphio Paulæ testatur. Marcellæ exposuit decem Dei apud Hebræos nomina: item quid significet Alleluia, Amen, Marantha, & Diapsalma: & Psalmum centesimum uicesimum sextum interpretatus est. Paulæ Hebraicum exposuitAlphabetum: Damaso Papæ quid esset Osanna: quid prodigi filii Parabola significaret: & interpretationem Origenis in Cantica canticorum e Græco ab eo rogatus uertit. Expositionẽ autẽ de sexto Esaiæ capite, ac Seraphim, quæ reperitur epistola 142. Damaso dicata, scripta Cõstantinopoli fuit, rogantibus amicis, tunc cũ Gregoriũ Nazanzenũ audiret, ut ipse super sexto Esaiæ testatur capite. Dum Romæ uersatur Hieronymus, quod per

Epist. 116. *Paulæ & Eustochio.*

Ad Galatas cap. 1

Ruff. libr. 2. *inuectiuarum.*

Ex proœmio libri Didymi & 2. *lib. in. Ruffini.*

Epi. 136. 137 138. 141.

triennium fere fuit. Paulinianum adoleſcentē tunc fratrem,
Epiſt.155 qui poſt eius in Syriā ſeceſſum natus fuerat, in urbem ad-
Epi.145. 156 uocat: idq. facit, ut eum melioribus litteris, & ſanctiori-
Ruffinus in bus pariter moribus imbuat. conuertit præter ea quæ dixi
præfat. περὶ mus, Romæ manens Hieronymus multos, qui uitiis &
ἀρχῶν ſceleribus uincti tenebantur: & matronas plurimas ad ſan
Epiſt. 25. de ctioris uitæ duxit propoſitum. inter quas Marcella, Mela-
obitu Bleſillæ. nia, Aſella, Albina, Marcellina, Felicitasq. celebrantur;
Epi.99.Aſellæ. ſed ceteris præſtantior Paula, Euſtochii, & Blæſillæ mater. nam Paula propoſitum implere deſiderans, ueſtem mutauit, & monaſterium ingredi pollicita eſt: quod adimpleuit Hieroſolymam una cum Melania ſub Hieronymi ab urbe diſceſſum proficiſcendo. Cum tot hæc ac tanta uir ſanctus Romæ perageret, & omnium ore dignus ſummo Pontificatu acclamaretur, clerici, o mortalium uita ſemper incerta, in quorum uitia ille ſæpe inuectus fuerat, & laici, quos ſæpe reprehenderat, &, quod durius illis uidebatur, exemplo ſanctioris uitæ & offuſcabat quotidie, & uiliores reddebat, Hieronymi famæ detrahere cœperunt, capta occaſione, quod nobiles ac diuites matronas lucri, & amoris inhoneſti cauſa, ſanctioris uitæ prætextu deceperat, & Hieroſolymam explendæ libidinis gratia ducebat. Subornatus eſt, quo facilius res crederetur, quiſpiam rumigerulus, qui ſe neſcio quid inhoneſti de ſancto cum Paula uel uidiſſe, uel audiſſe aſſereret: eoq. factum proceſſit, ut uilis ille homuncio captus, quæſtionibus ſuper ea re examinandus ſubiiceretur. negauit ille quod prius dixerat, & inſontem clamauit in tormentis, quem antea tamquam ſceleſtum infamauerat. Moritur interea Damaſus. Hieronymus occaſionē regrediendi Hieroſolymam cum ex Pontificis morte, tum ex impia hominum perſecutione commode nactus, relicta Roma, magna ſanctorum comitante caterua, nauē in Romano portu conſcendit, & per Siciliæ, & Italiæ fauces, Peloponneſi promontoria, & Cyprum nauigans, adoleſcentem fratrem ſecum ducens Antiochiæ appellens, Hieroſolymam, & ſuam lætus reuertitur Bethlehem. exprimit

hæc

hæc omnia ipſemet late Aſellæ, epiſtola nonageſima nona, & etiam in Apologia contra Ruffinum . nos ex epiſtola illa pauca, ex Apologia, quæ prodat, cuncta ponemus. locum, qui plura deſiderat, cõſulat. Ego, inquit, probroſus, ego uerſipellis, & lubricus, ego mendax, & Satanæ arte decipiens? Quid eſt tutius, hæc uel crediſſe, uel finxiſſe de inſontibus, an etiam de noxiis credere noluiſſe? oſculabantur mihi manus quidã, & ore uipereo detrahebant: & dolebant labiis, corde gaudebãt. Videbat Dominus, & ſubſannabat illos, & miſerum me ſeruum ſuũ futuro cum eis iudicio reſeruabat. alius inceſſum meum calumniabatur, & riſum: & ille uultui detrahebat: hic in ſimplicitate aliud ſuſpicabatur. Pene certe triennium cum eis uixi. multa me uirginum crebro turba circumdedit. Diuinos libros, ut potui, nonnullis ſæpe diſſerui: lectio aſſiduitatem, aſſiduitas familiaritatẽ, familiaritas fiduciam fecerat. dicant quid umquam in me aliter ſenſerint, quam Chriſtianum decebat? pecuniam cuiusquam accepi? munera uel parua, uel magna nõ ſpreui? in manu mea æs alicuius inſonuit? obliquus ſermo, oculus petulans fuit? nihil mihi aliud obiicitur, niſi ſexus meus: & hoc numquam obiicitur, niſi cum Hieroſolymam Paula, & Melania proficiſcuntur. iſti crediderunt mentienti, cur non credunt neganti? idem eſt homo, qui fuerat: fatetur inſontem, qui dudum noxium loquebatur: & certe ueritatem magis exprimunt tormenta quam riſus: niſi quod facilius creditur, quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur. antequam domum ſanctæ Paulæ noſſem, totius in me urbis ſtudia conſonabant. omnium pene iudicio dignus ſummo ſacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damaſus meus ſermo erat. dicebar ſanctus, dicebar humilis, & diſertus. numquid domũ alicuius laſciuioris ingreſſus ſum? numquid me ueſtes ſericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam poſſet edomare mentem, niſi lugens, atque ieiunans, ſqualens ſordibus, fletibus pene cæcata: quam continuis nocti- *Epi.99. Aſellæ.*

 bus

bus misericordiam Domini deprecantem, sol sæpe deprehendit. cuius canticum psalmi, sermo euangelium, deliciæ continentia, uita ieiunum. Nulla me potuit alia delectare, nisi illa; quam manducantem numquam uidi. sed postquam eam pro suo merito castitatis uenerari, colere, suspicere cœpi: omnes me illico deseruere uirtutes. O inuidia primum mordax tui. O Satanę calliditas semper sancta persequens. Nullæ aliæ Romanæ urbi fabulam præbuerunt nisi Paula & Melania, quæ contemptis facultatibus, pignoribus desertis, crucem Domini, quasi quoddam pietatis leuauere uexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, diuitias, & uiduitatem haberent materiem luxuriæ, & libertatis, dominæ uocarentur, & sanctæ. nunc in sacco & cinere formosæ uolunt uideri, & in gehennam ignis cum ieiuniis, & pedore descendere. uidelicet non licet eis applaudente populo perire cum turbis. Si gentiles hanc uitam carperent, si Iudæi, haberent solatium nō placendi eis, quibus displicet Christus. nunc uero, pro nefas, homines Christiani, prætermissa domorum suarum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucā quærunt. lacerant sanctum propositum, & remedium pœnæ suæ arbitrantur, si nemo sit sanctus: si omnibus detrahatur: si turba sit pereuntium, si multitudo peccantium. Tibi placet lauare quotidie: alius has mundities sordes putat. Tu attagenem ructas, & de comeso acipensere gloriaris: ego faba uentrem impleo. Te delectant cachinnātium greges, me Paula, Melaniaq. plangentes. Tu aliena desideras, illæ contemnunt sua. Te delibuta melle uina delectant: illę potant aquam frigidam suauiorem. & infra. Hæc mi domina Asella, cum iam cōscenderē, raptim flens, dolensq. conscripsi: & gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem ut de Babylone Hierosolymam regrediar, ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Iesus filius Iosedek. ueniat Ezdras, qui interpretatur adiutor, & reducat me in patriam meam. Stultus ego, qui uolebam cantare canticum Domini in terra

aliena; & deſerto monte Sina, Aegypti auxilium flagita-
bam. Non recordabar Euangelii, quia qui de Hieruſalem
egreditur, ſtatim incidit in latrones, ſpoliatur, uulneratur,
occiditur. Sed licet ſacerdos deſpiciat, atque leuites, Sa-
maritanus ille miſericors eſt. Nauigauit autem Hieroſoly- *Epiſt. 27.*
mam Paula cum Euſtochio filia & multis uirginibus Roma
no in portu nauem conſcendens, poſt ipſius Hieronymi di
ſceſſum, quippe cum ab urbe diſcedens ipſe, & nauē iam
ingrediens Aſellæ Romæ degenti mandat, ut Paulam, & *Epiſt. 99. in fi-*
Euſtochium, uelit nolit mundus, ſuas ſalutet. Ipſe autem *ne.*
flantibus Eteſiis Auguſto abiit menſe, & media hyeme a
Paulino Antiocheno Epiſcopo, qui antea una cum Epi-
phanio, uiuente iam Damaſo, regreſſus Antiochiam fue-
rat, comitatus, Hieroſolymam, & Bethlehem rediit. O-
mnem autem eius nauigationem, quod diſceſſum eius ab
urbe cauillaretur Ruffinus, ipſemet ei reſpondens, qualis *Lib. 3. Apolo-*
fuerit, his uerbis refert. Vis noſſe profectionis meæ de ur- *giæ contra Ruf*
be ordinem? narrabo breuiter. Menſe Auguſto, ſtantibus *finum.*
Eteſiis, cum Sancto Vincentio presbytero, & adoleſcente
fratre, & aliis monachis, qui nunc Hieroſolymæ commo
rantur, nauim in Romano portu ſecurus aſcendi, maxima
me ſanctorum frequentia proſequente. Veni Rhegium: in
Scyllæo litore paululum ſteti: ubi ueteres didici fabulas, &
præcipitem fallacis Vlyſſis curſum, & Sirenarum cantica,
& inſatiabilem charybdis uoraginem. Cumq. mihi accolæ
illius loci multa narrarent, darentq. conſilium ut non ad
Protei columnas, ſed ad Ionæ portum nauigarem: illum
enim fugientium, & turbatorum, hunc ſecuri hominis eſ-
ſe curſum: malui per Maleas, & Cycladas Cyprum perge
re. ubi ſuſceptus a uenerabili Epiſcopo Epiphanio, cuius
tu teſtimonio gloriaris, ueni Antiochiam, ubi fruitus ſum
communione Pontificis, confeſſoriſq. Paulini: & dedu-
ctus ab eo media hieme, & frigore grauiſſimo, intraui Hie
roſolymam. uidi multa miracula, & quæ prius ad me fa-
ma pertulerat, oculorum iudicio comprobaui. Inde con-
tendi Aegyptum, luſtraui monaſteria Nitriæ, & inter

sanctorum choros aspides latere perspexi. protinus concito gradu Bethlehem meam regressus sum, ubi adoraui præsepe, & incunabula Saluatoris. Vidi quoque famosissimum lacum: nec me inerti tradidi otio, sed multa didici, quæ ante nesciebam. Quid autem de me Romæ iudicatum sit, & quid postea scriptum, nolo taceas, præsertim cum habeas testimonia scripturarum: & ego non uerbis tuis, quæ simulare potes, sed scriptis ecclesiasticis arguendus sim. Vide quantum te timeam. Si uel paruam schedulam contra me Romani Episcopi, aut alterius ecclesiæ protuleris, omnia, quæ in te scripta sunt, mea crimina confitebor. Numquid & ego nō possem profectionem tuam discutere? cuius ætatis fueris, unde, quo tempore nauigaris, ubi uixeris? quibus interfueris? sed absit, ut, quod in te reprehendo, faciam; & in ecclesiastica disputatione, anilium iurgiorum deliramenta compingam. Nauigans igitur D. Hieronymus non Protei columnas, hoc est Aegyptum, & altum petiit mare, sed ad Ioppen Ionæ portum intra Maleas, & Cycladas insulas, contendens, Antiochiæ tandem appulit. moratus est autem Antiochiæ aliquandiu, & Paulini communione propterea usus est: quod Paulinus, quamuis ex Eustathiana factione post Meletium Luciferi Caralini opera assumptus fuisset: pro uero tamen Episcopo a Romana Ecclesia tenebatur, & iam in sede a Damaso confirmatus erat. Meletium autem, quamuis catholicus, ac sanctus ipse etiam esset, & in magno apud orientales omnes nomine, propterea Apostolica sedes confirmare noluit, quod ab Arianis ex Armenia assumptus in eo Episcopatu positus erat. Durauit hæc discordia, Theodoreto teste, annis decem & septem, non tantum ipsis uiuentibus, sed in successoribus etiam eorum, Flauiano Meletii, & Euagrio Paulini; fauentibus Meletio, & Flauiano orientalibus omnibus, Paulino uero & Euagrio occidentalibus, &, quod amplius est, Romana Ecclesia. Anastasii tantum, qui Syricio successit, tempore composita cōtentio fuit. Imperiali enim in illis ius antea opprimebatur. Omitto Apollinarium,

Theodor. lib. 3 cap. 5
Hist. trip. lib. 6 cap. 19
Hist. trip. lib. 5 cap. 47
Theodor. lib. 5 cap. 23

rium, & eius succesſorem Vitalem, hæreticos, ac etiã Euzoium Arianæ factionis hominem, qui Antiochiæ ecclesias omnes ita occupabat, ut Meletius aliquandiu extra urbem, & Paulinus in una tantum urbis ecclesia solemnia celebraret. Theodoretus Sabellianæ hæresis accusatum a Flauiano Paulinum asserit: uerum falsam fuisse accusationem, cum ex amicitia, quam tam arcte cum D. Hieronymo. acerrimo omnium hæreticorum hoste, Paulinus habebat, tum ex communione Romanæ Ecclesiæ, in qua ille mortuus est, certissimum habeo. Accusatus est ipse etiam Hieronymus huius erroris, & tamen, si quis umquam alias, falso: quapropter ea de re Marco Celedensi conquerens, ait. Hæreticus uocor Homousion prædicans Trinitatem: Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, ueras, integras, perfectasq. personas indefessa uoce pronuncians. si ab Arianis, merito: si ab orthodoxis; qui huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desierunt. aut si eis placet, hæreticum me cum occidente, hæreticum cum Aegypto, hoc est cum Damaso, Petroq. condemnent. Sed quid aio de Paulino, atque Hieronymo? nonne ipse etiam Meletius, qui omnium Græcorum præconiis celebratur, & quẽ Basilius, & Nazanzenus, duo orientis lumina, tantopere in cælum ferunt, ueluti Sabellianus, ut idem scribit Theodoretus, ab Arianis & accusatus, & ex Antiochena sede hoc nomine deiectus fuit? Arianorum calumnia hæc erat, qui ut se ab hæresis infamia extricarent, uiros sanctos, qui eis acriter resistebant, hęresis macula respergebant. adeo enim Arianis infensus Paulinus fuit, ut D. Hieronymus scribat, Arianorum & Eunomianorum tempore Athanasium, & Paulinum, solos in oriente mansisse catholicos. Aduenit autem eo non multo postea, ut existimo, Paula cum Eustochio filia, & Melania Marcellini Cõsulis nepte, multis comitata uirginibus; & Hieronymi nauigationem secuta, post Cyprum Antiochiæ ipsa etiam appulit: deinde sancta Palęstinæ terra, quemadmodum late eius iter in epitaphio prosequitur D. Hieronymus, lustrata, Bethlehem,

Hist. trip. lib. 6 c. 23

Theodor. lib. 5 cap. 3

Epist. 77

Hist. trip. li. 5. c. 48.

Epi. 61. contra errores Ioan. Hierosolymitani.

Epist. 27. epitaphium Paulæ. & epi. 99.

Ruffinus lib. 2 inuectiuarum.

Epist.27 hem, ibi perpetuo Christi militiæ inseruitura, contendit. *Ex prooemio super epist.ad Titum.* mansit autem ibi per triennium satis angusto hospitiolo, quousque latius extruxerit monasterium, ubi ipsa cum uirginibus maneret, & aliud ubi Hieronymus, & uiri degerent, & diuersorium pro hospitibus ad ea loca pietatis, & *Epist.ad Ctesiphontem cõtra Pelagianos.* religionis causa aduenientibus. Diues enim erat Paula, & Nicopolis in Actiaco littore posita, ad eius, ueluti quæ ab *Epist. 101. ad Pammachium de optimo genere interpretãdi* Agamemnone descendebat, possessionem maxime pertinebat. De Melania, quid egerit postea, uir sanctus nusquã meminit. adhęsit enim illa Ruffino & Euagrio Pontico, ac Hieronymi uitæ detrahere cœpit: in eius nomen propterea ille interdum inuehitur, & a tenebris perfidiæ dictã asserit: & dum de obtrectatoribus suis meminit, Hæc non est, inquit, illius culpa, cuius sub persona alius agit tragœdiã, sed Ruffini, & Melaniæ magistrorum eius: qui illum magna mercede nihil scire docuerunt. Ruffinus libro 2. inuectiuarum aduersus Hieronymum, quod austerioris illa esset, seueriorisq. disciplinæ, propterea q. illi Hieronymi uita non placeret, recessisse eam comminiscitur. laudatam antea a uiro sancto, ac Theclæ nomine appellatam, adiungit, sed post discessum e suis erasam libris. quod falsum est. regressa est enim illa Romam, Paula, Eustochioq. relictis, &, quod amplius est, sanctioris uitæ proposito abiecto: & instar uxoris Loth, cum aratri Christi stiuam teneret, retro respexit: conuersaq. est in statuam illius salis, de quo scriptum est: quod si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihilum ualet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Bethlehem autem D. Hieronymus sedem sibi pietatis primum, & deuotionis intuitu elegit; quod in ea Saluator noster Christus natus, a pastoribus uisus, & adoratus esset a Magis: deinde quod amœnus & solitariæ uitæ ex nemoribus illi adiacentibus commodus esset locus. Posita est autem Bethlehem in meridiana plaga, & tribui Iuda annumerata, sub Episcopatu Hierosolymitano, sex, ut testatur Seuerus Sulpicius, qui oram inuisit, & sex mensibus ibi cum sanctissimo uiro degit, milliariis a Hierosolyma

ma diſtans, & ſexdecim ab Alexandria manſionibus. Cellu la, in qua Hieronymus manſit, poſita erat, ut ipſemet in libro de nominibus Hebraicis teſtatur, in diuerticulo, quo ibatur ad tumulum Archelai Regis. Super ipſum autem ſpecum unde ſalus mundo emerſit, eccleſia conſtructa erat, & ſuper ipſum præſepe, in quo agnus Dei reclinatus eſt, erectum altare: ut Chriſtus in ſacrificio ad placandam eius iram, ibi Deo offerretur, unde ille pro ſalute hominũ primum mundo illuxit. conſtruxit ibi poſtea Paula monaſteria quattuor, & diuerſas pro diuerſis peregrinis iuxta uiam poſuit manſiones. Monaſterium unũ uiri incolebant, reliqua tria uirgines, ut quæ in tres turmas diuiſæ eſſent: licet in opere, & cibo ſeiunctæ, pſalmodiis tamen, & orationibus iungebantur. erant hæc monaſteria ad eccleſiæ ſuper ſpecum ipſum conſtructæ latus, ad eamq. die tantum Dominico uirgines, unumquodque agmen propriam matrem ſequens, accedebant. a uiris autẽ adeo ſeparatæ uiuebant, ut ne ſpadonibus quidem ad eas liceret accedere: & præ parietum altitudine nullus furtiuus ad eas aditus erat. Quæ fuerit earum uita, late Hieronymus in epitaphio Paulæ perſequitur. locum, ſi quis plura deſiderat, adeat. Ipſe autem Hieronymus, qui uſque ab adoleſcentia monachi egerat uitam, die noctuq. ſtudiis, nunc legendo, nunc ſcribendo, uacabat, & cum aliis fratribus in monaſterio labore deſudabat. uiuebat in paupertate, &, ut Ruffino ipſe teſtatur, pecunias nec habebat, nec habere uolebat; ſed habens uictum, & ueſtitum his contentus erat, in cellula latebat, & ſacerdotiũ non ambibat, nec humilitate damnata epiſcopatum auro redimere feſtinabat. eſſe tantũ, non etiã apparere cupiebat, & interno dumtaxat homine, non etiã externo proficere ſatagebat. Hæreticos adeo perſequebatur, ut corã eo hereſes, ueluti corã ſole nebulæ, euaneſcerent. nouerunt hoc Mileuitani concilii patres, qui ad Innocentiũ primũ ſcribentes, Hieron. uti ſtrenuũ hæreticorũ impugnatorem prædicant. Sanctã igitur rurſus inchoãs uitã, & ueluti nouus quidã miles ad certamina,

Epiſt. 61. cõtra errores Ioan. Hieroſolymitani.
Epiſt. 48
Epiſt. 27. in epita. Paulæ.
Epiſt. 48
Epiſt. 112. Auguſtino.
Seuerus Sulpicius.
Lib. 1. contra Ruff.

laboreſq.

laboresq. resurgens, nihil omittit eorum, quæ ad æternam salutem consequendam uel utile, uel necessarium esse retur. corpus ieiuniis macerat, mentem studiis, spiritum pascit oratione. ubi oratio deficit, lectio, ubi lectio, oratio incipit. somnus non ad delicias, sed ad naturæ capitur necessitatem: in duro, non in mollibus cubat; & uili pallio, non pretioso, ac nitido tegitur indumento. ex ore nihil nisi sanctum, nisi castum procedit. quodcumque ex eo audieris, Christi sermo est: & in ipso quoque silentio Deum loquitur: humilitatem non minus re quam habitu, & professione præstat: hospites benigne excipit, omnesq. præter hæreticos, illisq. pedes etiã lauat. uigilat cor eius dum dormit, & cum ambulante Christus ambulat, cum sedente sedet. sed præter omnem tam animi, quã corporis sanctitatẽ, puritatemq. quibus ueluti præclara lux quædam mundo irradiat, studiis nunc aliquid uertendo, nunc commentando incumbit, præcipue autem aduersus hæreticos elaborando.

Lib. 2. contra Ruffinum.

Epist. 116 Primo quinquennio quo ex urbe Roma discedens Bethlehem repetiit, Ecclesiasten ex Hebræo transtulit; & præclarissima illius ingenii monumenta, libros aduersus Iouinianum, exarauit. Canis iam caput eius spargebatur, ipseq. nihil propterea ex studiorum assiduitate remittens, cum Didymi Alexandrini, qui olim Athanasio carus, & Magno Antonio amicus fuerat, fama usquequaque celebris ob doctrinæ magnitudinem efferretur, essetq. illa tanto aliorum doctorum fama celebrior, quanto hominis cæcitas, quæ a parua illum ætate ceperat, singularem eam magis reddebat, rursus Alexandriam, ut eum uideret, & dubiorum quæ in scripturis habebat, ab eo solutiones audiret, perrexit. magnam cum eo amicitiam inde contraxit, tale que, ut ille Didymi de Spiritu sancto librum transferret, in Didymus expositionem in Osee propheram illi dicauerit, eiusdemq. rogatu commentariorum in Zachariam libros quinque dictauerit. meminit huius rei ipsemet Hieronymus in epistola ad Pammachium & Oceanum, ita scribens. Iam canis spargebatur caput, & magistrum potius quam discipulum

Ex catalogo.

Epist. 65

pulum decebat: perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum. in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidi. & rursus in prooemio ad Ephesios. Non quo ab adolescentia aut legere unquã, aut doctos uiros ea, quæ nesciebam, interrogare cessauerim: & memet ipsum tantum, ut plerique, habuerim magistrum. denique nuper ob hanc uel maxime causam Alexandriam perrexi, ut uiderem Didymum, & ab eo in scripturis omnibus, quæ habebam dubia, sciscitarer. Et in prooemio super Osee prophetam ad Pammachium. Ante annos circiter uigintiduos, cum rogatu sanctæ & uenerabilis socrus, immo matris tuæ Paulæ, (illud enim nomẽ carnis, hoc spiritus est,) quæ monasteriorũ, & scripturarum semper amore flagrauit, essem Alexandriæ, uidi Didymũ, & eum frequenter audiui, uirũ sui temporis eruditissimum: rogauiq. eum, ut quod Origenes non fecerat, ipse compleret, & scriberet in Osee commentarios, qui tres libros, me petente, dictauit, quinque quoque alios in Zachariã. & in tertio contra Ruffinum libro. Extat liber Didymi ad te, quo sciscitanti tibi, respondit, non eos multa peccasse, & ideo corporum carceres tantum eis tetigisse sufficere. Magister meus, & tuus, eo tempore, quo tu ab eo ista quærebas, tres explanationum in Osee prophetam libros ad me, me rogante, dictauit: ex quo apparet, quid me, quid te docuerit. Peritissimus in scripturis Didymus fuit, itaque, ut quemadmodum librorum multitudinem Origeni, eloquentiã Ciceroni, Aristoteli argumenta, prudentiam Platoni, & Aristarcho eruditionem Hieronymus tribuit, ita scientiam scripturarum Didymo concedat. non immerito igitur se Gregorium Nazanzenum, & Didymum in scripturis sanctis catechistas habuisse cum Domnione gloriatur. Quandiu autem Alexandriæ apud Didymum uixerit D. Hieronymus, ipse non prodit: Ruffinus, si tamen ei credi potest, per mensem tantum cum ibi mansisse scribit. Reuersus ab Alexandria, rursumq. Hierosolymam, & Bethlehem suam repetens, magno labore, & impendio

Epist. 51. ad Domnionem.

Epi. 65. Pammachio et Oceano.

Barrabanum,

Barrabanum, ſeu uerius Barhanina, Hebræum præceptorem noctu audit. timebat enim ille Iudæos, proptereaq. instar Nicodemi qui in tenebris Chriſtũ adiit, clam, ne factũ a Iudæis reſciretur, hoceſt nocte tantũ Bethlehem ueniens Hieronymũ edocebat: magno enim pretio eũ, ut illuc ad docendum accederet, cõducebat. meminit huius præceptoris multis in locis, ſicut de Huillo Origenes, præſertim in epiſtola ad Pammachiũ, & Oceanũ, & ubi Ruffino reſpõdet, qui nõ minus inepte, quã impie uiro ſancto obiiciebat, quod Barrabã dimiſſo Chriſto ſequeretur, & Iudaicis incũberet lectionibus: pulchre ſibi ex euãgelio luſum accepiſſe exiſtimans, ſi cũ Iudæorũ populo clamaret, non hunc, ſed Barrabã: uir ipſe qui ueluti inter olores anſer obſtreperet, & ſemet ſanctorũ, doctorumq. hominum numero auderet immiſcere. Cum, ut reſpõdens ei Hieronymus ait, ab eo Hebræã linguam diſcere nõ poterat: quia adeo tenacis erat ingenii, ut unã ſine alterius amiſſione diſcere non poſſet: ſuam enim, hoceſt Latinã, oblitus erat, dum peregrinam Grecorum ſectatus eſt: finxit, ut malignitatẽ hominis noſcas, hæc garriens cornicula Hieronymi etiã nomine epiſtolam, in qua illum pænitentiã agere diceretur, quod huic uacauerit ſtudio, cum in eo nil niſi falſum, uanumq. reperiretur: & ubique per cereales, & anabaſios ſuos ſparſam diſſeminauit: tantum ſibi apud omnes uindicat impudentia, & eouſque hominũ liuor procedit. Et undenam apud nos ex Hieronymi ſtudiis maior quam ex Hebraicæ linguæ cognitione utilitas emanauit? unde emolumentum maius profluxit? Eius enim tantũ interpretatio ab Eccleſia iamdiu recepta in uſu nunc eſt, eius uerſio legitur, & citatur. Septuaginta enim, exceptis Pſalmis, qui ipſi etiam ſicut a Hieronymo emẽdati ſunt, leguntur, nullum amplius apud Latinos locum tenent. An non Abraham in omni Chaldæorum, & Moyſes Aegyptiorum ſapientia docti fuerunt; & Chriſtiano homini non licet in utilitatem Eccleſiæ, argutarum apum inſtar, undique quæ bona ac recta ſunt, colligere, & comportare? Nihil propterea hoc ſtudium omittens

tens D. Hieron. circuit etiam posthæc cum eruditissimis Hebræorum, omnem Palæstinæ terram, ut cuncta illius loca, situs, ac regiones, de quibus scriptura meminit, propriis collustraret oculis, & quod absens audierat, præsens uideret. Et cum Paralipomenon librum translaturus esset, propter immensam congeriem nominum, quæ in eo continetur, ex Tyberiade eruditissimum quendam Hebræum legis doctorem, qui ceteris Iudæis admirationi erat, conduxit, & cum eo a principio usque ad finem cuncta, quæ in eo libro scripta sunt, examinauit: sicut ipse ad Domnionem, & Rogatianum testatur. Non multo post quam reuersus ex Alexandria fuit, ut ipse in prooemio eorum librorum testatur, commentarios in epistolam ad Ephesios scripsit. adiunxit deinde eos qui sunt ad Philemonẽ, mox qui ad Galatas, postremo qui ad Titum, ut ex eius præfationibus commentariis adpositis constat. omnes autem Paulæ, & Eustochio iam in Bethlehem degentibus dicauit: cõmentarios uero, qui sunt super Matthæi euangelium, ad preces Eusebii presbyteri, Cremonensis, intimi sibi amici, tunc Romam proficiscentis, tumultuarie conscripsit: sicut aliquanto postea, qui sunt in septem prophetas, Micheã, Nahum, Abacuk, Sophoniã, Aggeum, Zachariã, atque Malachiam. in ceteros enim quinque minores scripsit multo deinde, hoc est mortua iam Paula, post uiginti duos circiter annos, ex quo ab Alexandria, & Didymo reuersus fuerat: sicut in Abdiam tricesimo suæ ætatis anno & in quattuor maiores multo post, hoc est in postrema fere senectute. Verum quia hanc rem plene ipse differit, eum suis uerbis ad Pammachium scribentem audiamus. Præpostero ordine, atque confuso duodecim prophetarum opus & cœpimus, & Christo adiuuante cõplebimus. Non enim a primo usque ad nouissimum iuxta ordinem, quo leguntur, sed ut potuimus, & ut rogati sumus, ita eos disseruimus. Nahum, Micheam, Sophoniam, & Aggeum primo φιλοπονοτάταις Paulæ, eiusq. filiæ Eustochio προσεφώνησα. Secundo in Abacuk duos libros Chromatio

Epist. 108. ad Domnionem, & Rogatianũ.

Ex prooemio super Osee.

Ex prooemio in Abdiam.

Ex prooemiis maxime in Ezechielem.

Aquileienſi Epiſcopo delegaui. Tertio poſt longi temporis ſilentium Abdiam & Ionam tibi imperanti diſſerui. Præſenti anno qui ſexti conſulatus Arcadii Auguſti, & Anicii Probi faſtis nomen impoſuit, Exuperio, Toloſanæ Eccleſiæ Pontifici, Zachariam, & eiuſdem urbis Minerio & Alexandro monachis, Malachiam prophetam interpretatus ſum. ſtatimque recurrens ad principium uoluminis Oſee, & Iohel, & Amos tibi negare non potui. Interea Ruffinus librum Origenis περὶ ἀρχῶν, multis enormibus refertum erroribus transfert, & ut illum mundo legendum obtrudat, Hieronymum, quod Origenem ipſe etiam tranſtulerit, ac laudauerit, ad cælum effert. intercesserat inter eos antea neſcio quid diſſidii, ſed reconciliati inuicem fuerant: Verum gratia male ſarcta non coit. incipit eam ob cauſam cicatrix uix obducta recrudeſcere, dum Hieronymus ab amicis Pāmachio &, Marcellino ex urbe monetur, ſe ex obliquis Ruffini laudibus Origeniſtam credi, & pro uero ita teneri, niſi ſuſpiciones hominum purget. Verum nondum ad pugnas, & contentiones uerborum uentum erat, ut ab epiſtola ſexageſimaſexta diſcere quis poteſt. Creſcebat hoc eodem tempore in Bethlehem monaſterium, quod a Paula exædificabatur. uerum licet pro uiris, & uirginibus ibi degentibus ſatis capax extructū habitaculum eſſet; & pro peregrinis manſiones aliquæ circa uiam erectæ: tantus tamen undiq. ad ea loca pietatis cauſa hominum concurſus erat, præſertim monachorum, ut diuerſorium magis amplum Hieronymus ædificare cogitauerit. mittit propterea Paulinianum ſibi germanum in patriam, iam a Gothis uaſtatam; ut ſemirutas uillulas, quæ barbarorum effugerant manus, & parentum communium uenderet cenſus. obierant enim tunc Hieronymi, Paulinianiq. parentes. degebat hoc tempore Romæ Ruffinus, eamq. tunc Syricius, de cuius teſtimonio deinde ſub Anaſtaſio, qui eum de Origenis uerſione damnauit, gloriabatur, gubernabat. ex ea Aquileiam, & patriam reuerſus poſtea eſt, Pauliniano adhuc in Dalmatia, & uicinis oris manente. meminit huius

Ex præfat. Ruffini in li. περὶ ἀρχῶν.

Epiſt. 66

Epiſt. 66. Ruffino.

rei

rei in epistola ad Pammachium, & in altera, quæ ad ipsum Ruffinum est, his uerbis Hieronymus. Nos in ista prouin cia ædificato monasterio, & diuersorio propter extructo, ne forte & modo Ioseph cum Maria in Bethlehem ueniens non inueniat hospitium, tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorum, ut nec cœptum opus deserere, nec supra uires ferre ualeamus. unde, quia pene nobis illud de euangelio contigit, ut futuræ turris non ante computaremus expensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas uillulas, quę barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census uenderet, ne cœptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis, & æmulis præbeamus. & ad Ruffinum. Frater meus Paulinianus necdũ de patria reuersus est, & puto quod eum Aquileiæ apud sanctũ papam Chromatium uideris. Sanctum quoque presbyterum Ruffinum ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus: & orauimus, ut nostro animo, & obsequio uos uideret. Gothi autem aliquot annis ante Romam captam, hoc est Valentis tempore, ut Orosius testis est, primum Thraciã, exinde, ut alii, Pannoniam, Dalmatiamq. uastarunt. quo tempore Stridon quoque destructa fuit. Reuersus Palæstinam Paulinianus, et iam x x x annorum uir factus, ab Epiphanio Cypri, inuitus tento scilicet ore ne reclamaret, primum diaconus, deinde presbyter in monasterio quodam Eleutheropolitani territorii ordinatus est. arripuit ex hac causa inimicitiarum ansam Ioannes Hierosolymitanus episcopus aduersus Epiphanium, Hierosolymitanus episcopus aduersus Epiphanium, Hieronymumque, & monachos secum degentes: qui se uti Origenistam ab eis corripi, & profligari uideret. asserit enim, in sua diœcesi Paulinianum, se inscio, ordinari non debuisse, præsertim cum ætatis sacerdotio aptus ille non esset. replicant illi, ad Eleutheropolitanam, non Hierosolymitanam diœcesim monasterium illud, ubi ordinatio facta est, pertinere, & Paulinianum, cum iam x x x nnorum sit, presbyteratui aptũ esse,

Epist. 26 Pammachio de obitu Paulinæ uxoris.

Epist. 66. Ruffino.

Orosius lib. 7 c. 19.

Epist. 61. cõtra Ioannem

Epist. 60

Epist. 61.

✠ ✠ ✣ ✣ nec

nec plures habuisse annos ipsum Ioannem, cum Episcopus creatus est. contentio eousque processit, ut Ioannes excommunicauerit omnes, qui Paulinianum pro presbytero haberent, ita ut ipse etiam Hieronymus aliquandiu specum Domini tantum uidere, non etiam ingredi, propter Ecclesiam super eum constructam, cum monachis posset: posita enim sub Episcopatu Hierosolymitano Bethlehem est. De hac autem re ipse his uerbis conqueritur. Ego mi sellus, dum in solitudine delitesco, a tanto Pontifice repente truncatus, presbyteri nomen amisi. Et infra. An nō tu potius scindis Ecclesiam, qui præcepisti Bethlehem presbyteris tuis, ne competentibus nostris in Pascha baptismum traderent, quos nos Diospolim ad confessorem & Episcopum misimus Dionysium baptizandos? Ecclesiam scindere dicimur, qui e tra cellulas nostras, locum Ecclesiæ non habemus? An non tu scindis Ecclesiam, qui mandas clericis tuis, ut si quis Paulinianū ab Epiphanio episcopo consecratum presbyterum dixerit, Ecclesiam prohibeatur intrare? ex quo tempore usque in præsentem diem uidemus tantum specum Domini, & hæreticis intrantibus procul positi suspiramus. Nos ne sumus, qui Ecclesiā scindimus, an ille, qui uiuis habitaculum, mortuis sepulcrum negat, qui fratrum exilia postulat? Non contentus hac excōmunicatione Ioannes, ab Imperatore etiam obtinuit, ut Hieronymus una cum monachis in exilium mitteretur, uerum re melius perpensa effectum suum rescriptū sortitū non est. Nuper nobis, inquit, postulauit & impetrauit exilium, atque utinam implere potuisset, ut sicut illi uoluntas imputatur pro opere, ita nos non solum uoluntate, sed & effectu coronam haberemus exilii. Archelaus Comes sequester Pacis inter eos prius fuerat, & Theophilus Alexandriæ episcopus eandem, nondum erroribus Ioannis cognitis, per Isidorum presbyterum procurauit. uerum cum Diuus Hieronymus hominis detexisset errores, quod scilicet Origenista esset, & octo, quas interim improbando recenset, hæreses, prædicaret, &, Pauliniani prætextu, eos persequeretur,

Epist. 61. contra Ioannem.

Epist. 61

queretur, ipseq. interea Ioannes, ut se expurgaret, uocatus, accedere noluisset, finis controuersiæ positus est. Origenes enim quē Ioannes sequebatur, ab Alexandrina tunc primum Ecclesia sub Theophilo episcopo, Epiphanio, Hieronymoq. instantibus, in oriente damnatus est, quā condemnationē occidens postea Romaq. firmauit. Romæ Syricius papa adhuc Apostolicā regebat Ecclesiam cum Ruffinus libros περὶ ἀρχῶν, Origenis a se uersos in ea dissemi- nat, ac multos eorum decipit lectione. Hęretici, quod amplius est, simplicitati sancti uiri illudentes cōmunionis litteras discessuri ex urbe impetrant. negauerant enim se Origenis sequi errores. Detegit errores eorū Marcella, & examinatis testibus, illos adeo conuincit, ut cum uocati cōparere noluerint, ab Anastasio, qui Syricio successit, condemnati sint. Hoc tempore inimicitiæ, quæ olim erant ex causa fidei cum Ruffino, & sopitæ nō extinctæ fuerant, in apertas contumelias eruperunt. Dum enim ille Hieronymum secum in hæresis suspicionem, ueluti Origenista esset, trahere suis præconiis conatur, & uir sanctus se ab huiusmodi infamia extricare cunctis uiribus quęrit, necesse fuit aperte in hostem procedere, & amicitiam ab adolescentia cum Ruffino contractam, religionis causa penitus scindere. Quis enim æquo animo se hæreticum appellari patiatur, & perpetuo permāsura infamia notari? præsertim cum huiusmodi labes uix umquam eluatur, & nisi infinitis propemodum contra scriptis, testificationibus, ac rebus etiam gestis contrarium postea manifeste appareat, numquā tollatur. Insurgit propterea acriter in Ruffinum uir sanctus, & cunctis uiribus insidiantem sibi proterit hostem: & nō tantum in refellendis falso uitæ obiectis criminationibus, quam in abigenda a se hæresis infamia occupatur: tantaq. indignatione huius materiam defensionis suscepit, ut stylum, iam ob omissa a multis annis gentilium litterarum studia languentem, & propter Hebraicæ linguæ barbariem quandam uitiatum, quasi tunc a rhetorum schola egressus esset, ita ornate, acuteq. exacuerit, ut Ruffinus

Epist. 16. in Marcellæ epitaphio.

Epist. 82. Marcellino. postea ne inter doctos quidem haberi cœperit. Regebat hoc tempore Romanam Ecclesiam Anastasius papa, eiq. Ruffinus libellum, cui postea Hieronymus respondit, dicauit: & in Africa docebat Aurelius Augustinus, & Hyppo nensem gubernans Ecclesiam suæ doctrinæ, ac sanctitatis documenta ubique spargebat. Audiens iam celebrem Hieronymi tum senis per totum terrarum orbem diffusam famam, (ad eum enim ueluti ad oraculum quoddam undique concurrebatur,) & se Hieronymi comparatione tamquam nouum quendam in Ecclesiasticis studiis militem esse cognoscens, contrahendæ amicitiæ causa ad eum scribere incipit; interrogans ab eo quædam; & expositionem eius de Pauli simulatione modeste uellicans. in scribendo, rescribendoq. pro talibus rebus, multũ conteritur tempus: dum litteræ sero ad Hieronymũ ad quẽ mittuntur perueniunt. Certatum est aliquandiu pro hac re inter eos, præsertim dum expositionem suam, quod Paulus simulauerit, Hieronymus defendere, & Augustinus dum mendacium omne a scripturis sacris tollit, alio modo solui posse difficultatem contendit: uidelicet ut Paulus seruando tunc modo quodam non necessario legalia minime errauerit, proptereaq. recte Petrum, qui ad ea gentiles exemplo suo adigeret, reprehendere potuerit. Putatum est a principio inter eos magnas exorituras fore discordias, dum Hieronymus, a iuuene tunc primum exoriente uidens se notari, excanduit: uerum Christi caritas, qua inter eos certabatur, omnem discordiam ademit, tantumq. postea Augustinus Hieronymo
Epist. 86 detulit, ut scripta sua discutienda illi miserit, libros dicaue-
Epist. 94 rit, & quæstiones aliquot, præsertim quæ sunt de origine animæ, ab eo petierit; & quia propter locorum distantiã, & animarum curam proficisci ad discendum in Bethlehem non poterat, misit ad eum qui sua uice quærerent & disce-
Epist. 94 rent a Hieronymo multa, Paulum Orosium, Alipium, &
Epist. 86 Profuturum quendam presbyterum, qui tamen Profuturus morte præuentus eo peruenire nõ potuit. misit per Cyprianum diaconum & alios epistolas multas; uehemẽterq.

dolebat,

dolebat, se eo ad discendum proficisci non posse. multum enim, ut par erat, deferebat Hieronymo, & in uiro non minus omnis generis cumulate positam doctrinam, quam uitæ sanctitatem admirabatur: sicut ipse ad eum scribens his uerbis testatur. Tantæ autem mihi in litteris tuis, quæ in manus nostras peruenire potuerunt, apparent res, ut nihil studiorum meorum mallem, si possem, quam inhærere lateri tuo. quod ego quia non possum, aliquem nostrorũ in Domino filiorum erudiendum nobis ad te mittere cogito, si etiam de hac re tua rescripta meruero. nam neque in me tantũ scientiæ diuinarum scripturarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi uideo. Quod autem Paulus Orosius in Bethlehem cum Hieronymo fuerit, ipsemet in septimo historiæ suæ libro prodit his uerbis. Ego quoque ipse uirum quendam Narbonensem illustris sub Theodosio militiæ etiam religiosum, prudentemq. & grauẽ apud Bethlehem opidum Palæstinæ, beatissimo Hieronymo presbytero referente, audiui, se familiarissimũ Atthaulpho apud Narbonam fuisse. At non solum Augustinus, sed totus terrarum orbis senẽ uenerabatur. Seuerus Sulpicius propterea illum inuisit, & sex mensibus cum eo mansit, mãsissetq. ut ipse ait, perpetuo, si potuisset. doctissim in omni fuisse scientia, & acerrimum hæreticorum prædicat hostem, & quod omne tempus in studiis cõsumeret interea asserẽs. Aedibia & Algasia ex ultimis Galliarum finibus Apodemium pro mirarum quæstionum solutione ad eum misit. miserunt ex Germania Sunia & Fretella ut uarietatem psalterii ab eo audirent. Mittebant ex urbe Pãmachius, Oceanus, & alii: ut uel contra hæreticos responderet, uel dubia aliqua a se mota dissolueret. Mittebãt & ex reliquis, tantusq. undique ad eum quæstionum ac litterarum concursus erat, ut scribens Paulino hoc ipsum ipse illis uerbis testetur: Et ut sanctæ menti tuæ simpliciter fatear, uno ad occidentem nauigandi tempore, tantæ a me simul epistolæ flagitantur, ut si cuncta ad singulos uelim scribere, occurrere nequeã. ob res Paulæ & Eustochii. Firmum presbyterum Rauennam

Epi. 113. *Epist. 150. 151* *Epist. 153* *Epist. 153* *Epist. 94*

Rauennam, Africam, Siciliamq. his temporibus Hieronymus misit, qui ad eum reuersus sospitem esse Augustinum renunciauit. Moritur interea Paula, antequam scilicet Roma a Gothis sub Innocentio, Duce Alarico, caperetur, hoc est Honorio Augusto sexies & Arestino Cõsulibus, sub finem scilicet Anastasii Pontificatus, anno scilicet Domini quadringentesimo septimo. Assidet ægrotanti Hieronymus: & in longa eius infirmitate sedulo inseruit. Succedit Anastasio Innocentius primus, cuius octauo anno, cum is Rauennæ ut auctor est Orosius, moraretur, Roma capta fuit, his octo, qui a fine Anastasii ad Romam captã præterfluxerunt, annis, in Esaiam & Hieremiam D. Hieronymus scripsit: patet enim ex præfationibus affixis obiisse iam Paulam: nam quod capta tunc fuisset Roma, anno scilicet Domini quadringentesimo duodecimo, in procœmio Ezechielis ipsemet clare his uerbis ad Eustochium scribens meminit. Postquam uero clarissimum terrarum omnium lumen extinctum est, immo Romani Imperii truncatũ caput, &, ut uerius dicam, in una urbe totus orbis interiit, obmutui, & humiliatus sum, & silui de bonis, & dolor meus renouatus est. & ad Marcellinum. Ezechielis uolumen olim aggredi uolui & sponsionem creberrimã studiosis lectoribus reddere, sed in ipso dictandi exordio ita animus meus occidentalium prouinciarum & maxime urbis Romæ uastatione confusus est, ut iuxta uulgare prouerbiũ, proprium quoque ignorarem uocabulum. De urbis Romæ uastatione meminit etiam in epitaphio Marcellæ, cui & Pammachio Danielis commentarios dicauit, qui etiam ipsi ante captam Romam conscripti sunt; post mortem similiter, ut reor, Paulæ, sicut epitaphium Marcellæ post illius ruinam. Nobiles multi, & utriusque sexus homines post euersam Romam Hierosolymam pergebant, quos Hieronymus ea qua poterat humanitate gratanter excipiebat, unde in procœmio commentariorum tertii libri Ezechielis ita ipse ad Eustochium scribit. Quis crederet, ut totius orbis extructa uictoriis Roma corrueret, ut *ipsa suis populis*, &

Epist. 91

Orosius lib. 7. c. 28

Epist. 82

Epist. 16

mater

mater fieret, & sepulcrum, ut tota orientis, Aegypti, Africæ littora olim dominatricis urbis, seruorum, & ancillarum numero complerentur? ut quotidie S. Bethlehem nobiles quondam utriusque sexus, atque omnibus diuitiis affluentes susciperet mendicantes? quibus quoniam opes ferre non possumus, condolemus, & lacrymas lacrymis iungimus, occupatiq. sancti operis sarcina, dum sine gemitu confluentes uidere non patimur, explanationes in Ezechielem, & pene omne studium omisimus. laudans in epitaphio Marcellæ Anastasium Papam Hieronymus ait. Indignam fuisse Romam, qui eum diu haberet, ne sub tali Pontifice illa uel caperetur, uel eius precibus placatus Deus faceret, ne caperetur. Senuerat iam Hieron. & in prophetarum interpretationibus occupatus studium quotidie ponebat, cum statim ex urbe Hierosolymam Fabiola inspe *Epist. 30. Fabiolæ epit.* rata aduenit, ut in sanctis locis Christo seruiret. affert secũ ingentem, quo Hieronymum, Eustochium, & uirgines recreet, lætitiam femina, quæ tamen paruo durauit tempore. dum enim loca sancta inuiseret, statim nuncius affertur, Hunnorum infinita examina cuncta sibi obuia ubiq. uastantium Hierosolymam petere. Inueteratum sanctorum locorum desiderium Hieronymum, ut in fixis maneret cũ uirginibus sedibus, tenuit; quamuis paratam ad fugam classem teneret, Fabiola, ut quæ ad iter expedita esset, quippe quæ sedes iam nullas posuerat, ac tota esset in sarcinis, Romam rediit. Conscripsit ei postea librum de quadragin *Epist. 127* ta duabus mansionibus, sicuti uiuenti pollicitus fuerat, & *Epist. 128* memoriæ mortuæ reddit, sicuti uiuenti opus, quod est de sacerdotalibus uestibus, in procinctu, cum nauigaturus iã esset, præstitit. Quod autem post Romam captam barbarorum illuuies orientis loca, præsertim Syriæ cum Antiochiæ obsidione percurrerit, atque uastauerit, ipsemet Hieron. scribens Marcellino & Anapsychiæ aperte testatur. in *Epist. 82* qua epistola Fabiolæ etiam mentionem facit, asserens, quod duos super Ezechielem commentariorum libros ei miserat, & quod ab ea exemplaria mutuari si uellet,

poſſet. Exponebat præter cōmentariorum tam exactos labores Bethlehem manens Hieronymus in cōuentu fratrum ſacros Bibliorum libros, a L X X uerſos: de qua re ipſe his uerbis meminit. Ego ne contra L X X interpretes aliquid ſum locutus, quos ante annos plurimos diligētiſſime emē datos meæ linguæ ſtudioſis dedi, quos quotidie in conuentu fratrum ediſſero, quorum pſalmos iugi meditatione decanto? Ruffinus grammatici eum uſum officio & ante non multos annos nobilium pueros ſibi ad diſcendum Chriſti timorem commiſſos humanioribus poetarum & hiſtoricorum litteris docuiſſe criminatur. quaſi crimen, & non potius immēſa ſit laus una cum Chriſtianæ religionis rudimentis litteras quoque quæ illi ætati neceſſariæ ſunt, pueris tradere, & paruulis tamquam paruulum fieri, ut eos quis lucrifaciat. uide quo hominis liuor procedat, ut quod laudis loco ſit, opprobrio detur. Certe ipſe in prooemio tertii ad Galatas libri, Paulæ & Euſtochio teſtatur, quindecim & amplius tunc fuiſſe annos, ex quo gentilium libros non legerit. Præter ſtudiorum & orationis occupationem, neceſſe illi erat, quotidie aduenientes ad ea loca Chriſtianos excipere, & ea qua poterat humanitate recreare. Qui quidem concurſus tantus erat, ut ſtudiis uix eſſet relictus locus. De qua re ita ipſe Euſtochio teſtatur. Fateor me explanationes in Ezechiel multo ante tempore promiſiſſe, & occupatione de toto huc orbe uenientium implere non poſſe, dum nulla hora, nullumq. momentum eſt, in quo nō fratrum occurramus turbis, & monaſterii ſolitudinem hoſpitum frequentia commutemus, in tantum ut aut claudendum ſit nobis oſtium, aut ſcripturarum, per quas aperiendæ ſunt fores, ſtudia relinquenda. Itaque lucratiuis, immo furtiuis noctium horis, quę hieme propinquante longiores eſſe cœperunt, ad lucernulam, qualiacumque hæc ſunt, dictare conamur. Ad Lucinium quoque ſcribens, quod præ frequentia, & peregrinorum turbis relegere quæ ſcripſerat non potuerit, aſſerit. recipiebat enim uenientes omnes ad ea loca cum tanta caritate, ut pedes etiam ſe illis

ſolitum

Li. 2. contra Ruſſinum. Ruff. libr. 2. inuectiuarum.

In proœm. 7 libri ſuper Ezechielē.

Epiſt. 28.

solitum esse lauare his uerbis testetur. Nobis in monaste- *Lib. 3. contra* rio hospitalitas cordi est, omnesq. ad nos uenientes læta *Ruff.* humanitatis fronte suscipimus: ueremur enim me Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio, ne nobis Ie sus dicat exclusus, hospes eram, & non suscepistis me. solos hæreticos non recipimus, quos uos solos recipitis. propositum nobis quippe est pedes lauare uenientium, non merita discutere. Ad decrepitam propemodum, & ultimam iam uenerat ætatem, sicut ipse ad Augustinum his uerbis testatur. Me autem ætatis ultimæ, & pe- *Epist.86* ne decrepitum, ac monasterii, & ruris secreta sectantem, paruipendunt. Nec tamen propterea a studiis quicquã operæ remittebat, & non minus ad orandum alacris, quam ad legendum promptus surgebat. Mirum erat, in corpore ieiuniis & ætate consumpto tantum spiritus, tantum uigere fortitudinis. quod corpori deerat, supplebat animus, & sacrarum rerum meditatione mentem quotidie recreabat. uideres hominem a corporeis uinculis absolutum, ueluti auem quandam a nexibus expeditam, nihil aliud nisi cælum spectare, ac petere, & quanto magis morti appropinquabat, tanto plus in eo spiritus excitabatur: ita ut mortem, demigrationem quandam a terrenis ad cælestia, a caducis ad æterna, non naturæ dissolutionẽ in eo crederes. sapientia quæ ætate in omnibus crescit, in eo, quem semper comitata fuerat, absolutissima tũc erat. animi fortitudo, quæ iuuenem mirabiliter possederat, morti uicinum omni ex parte circumdabat. Christianæ religionis zelus, in eo alioqui perpetuus, prope mortem maior surgebat. languebãt quidem membra, sed animus uigebat, & in corpore iam casuro, mens semper cælestia cogitans excitabatur; nec illi, ut ceteris euenire solet, una cum senectute animus frigescebat, sed cito tamquam corporeum onus depositurus, alacrior ad finem tendebat. sciebat se cursum suum bene peregisse, fidem seruasse, & in omnibus, ut strenuum militem, sub Christo duce fecisse stipendia: propterea ad coronam illi repositam, lætus gaudensq. properabat; & ue-

luti imbribus multis, ac procellis exagitatus oppressusq. uiator, æternũ quietis, quo se reciperet, tectum optabat, & post bellorum turbines, & uarias mundi pelagi iactationes, quietum cælorũ portum ingredi, & amœnum ortum incolere desiderabat, & quo magis se illi appropinquare cernebat, eo lætior incedebat. repetebat animo seruis suis a Domino repromissa, quæ nec oculus uiderit, nec auris audiuerit, nec in cor hominis ascẽderint; & uberrima pascua una cum amœnissimis riuis Christi ouibus per Ezechielem præmonstrata mente tenebat; & cũ longũ peregrinationis suæ tempus cõsideraret, cum propheta Dauid clamabat, hei mihi quia incolatus meus prolõgatus est, habitaui cum habitantibus cedar, idest tenebras, multũ incola fuit anima mea: & rursum quã dilecta tabernacula tua domine uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini; & quẽadmodũ desiderat ceruus ad fontẽ aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus, sitiuit in te anima mea ad Deũ fontẽ uiuũ, quando ueniã, & apparebo ante faciem Dei. Dum his cogitationibus uir sanctus exæstuat, & se ad amplexus præparat sponsi, in leuẽ incidit febriculam, quæ illum iam in carne sua præmortuum dum diuexaret, reputabat animo mundi quas pertrãsierat miserias omnes, quibus tempestatibus iactatus, quibus persecutionibus exagitatus fuerit; quo modo in hac uita nihil certum nihil beatũ inueniretur. Orbis dominam concidisse Romam uidebat, urbes potentissimas redactas in cinerẽ considerabat, & barbarorum incursionibus cuncta uastata. Quid non exire ex his miseriis, & in amplexus sponsi uolare ille cuperet? quid non corporis abiecto carcere expeditũ in cælum tendere? appropinquantem cernebat sponsum, & innumeris angelorum agminibus, & sanctorum choris ad se iam iam tendere conspiciebat. eo ille mentẽ, eo tendebat oculos: & ueluti iam solutus a carnis uinculis, ibi sibi esse uidebatur, ubi uenientem ad se Christum conspicabatur. Mortem propterea ueluti sororem carissimam, ut sibi ea, quæ uidebat, concederet, precabatur. aderant iuxta eum monachi, & Christo dica-

tæ uirgines, & ex uariis ſanctorum locorum undique qui ad talis uiri exitum cõfluxerant homines: quos omnes ille læto, ac alacri uultu conſpiciebat: & ut Deo omni inſerui rent nixu, exhortabatur. aderat Euſebius, & ceteri presbyteri qui ſecum Chriſto militauerant: & abeuntẽ a ſe communem patrem omnes lamentabantur. Solabatur ille cunctos, & ad humilitatem, patientiam, caritatem, ceterasq. hortabatur uirtutes, & ne ſibi cæleſtem inuiderent patriam precabatur: quando ſe nihil aliud optaſſe ſemper aiebat, quam ad eum diem peruenire, unde illi ad cæleſtem beatitudinem daretur aditus. His & huiuſmodi uerbis ſanctos omnes qui aderant poſtquam eſt adhortatus, & uirgines, ut in propoſito caſtitatis manentes Chriſto ſeruirent, animauit, uerſus ad ſponſum, quem ſibi iam adeſſe uidebat, illi ſpiritum ſuum commendans obdormiuit in Domino die ultimo ſeptembris menſis ſub Honorio, & Theodoſio iuniore, multis clarus miraculis: uir cui nec Græci, nec Latini, quem comparent, habeant aliquem. In eum enim doctrinæ omnes & uirtutes ita cumulate ſe contulerunt, ut poſt eum, quem in aliqua re gentibus inuideat, Eccleſia neminem inueniat. Nam etſi multos in Eccleſia præſtãtiſſimos, ac doctiſſimos habuerimus uiros, neminẽ tamen, qui tot, ac tanta in omni doctrinarũ genere ſciuerit, & qui tot linguarum habuerit cognitionem, inuenimus. Quod ſi in aliqua re ipſe ab aliquo uincatur, ſemper tamen ei ſuperſunt alia, in quibus tandem illi præſtans Hieronymus uictor abſcedat. Auguſtinus fatetur in ſe nec eſſe, nec eſſe umquam poſſe tantum ſcientiæ diuinarum ſcripturarum, quantum in Hieronymo eſſe uidebat. & contra Iulianum ſcribens, Sanctus, inquit, Hieronymus presbyter Græco & Latino, inſuper & Hebræo eruditus eloquio, ex occidẽtali ad orientalem tranſiens Eccleſiam, in locis ſanctis, atque in litteris ſacris uſque ad decrepitam uixit ætatem. Hic omnes, uel pene omnes, qui ante illum ex utraque parte orbis de doctrina eccleſiaſtica ſcripſerant, legit. & libro xviii. de ciuitate Dei, Non defuit, ait temporibus noſtris Presbyter Hierony-

Epiſt. 113

Lib. 1. contra Iulianum.

Lib. 18. c. 43

Hieronymus, homo doctissimus, & trium linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinũ eloquium scripturas conuertit. Gelasius Papa, ut omittam Damasum, qui tantum illi tribuit, & Diuum Gregorium, qui honorifice de eo meminit, ita de Beato Hieronymo scribit: Item Ruffinus, uir religiosus, plurimos ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam scripturas interpretatus est. Sed quoniam Beatus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrii libertate notauit, illa sentimus, quæ Beatum Hieronymum prædictum sentire cognoscimus, & non solum de Ruffino, sed etiam de uniuersis, quos uir sæpius memoratus zelo Dei, & fidei religione reprehendit. Item Origenis nonnulla opuscula; quæ uir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. & paulo superius. Vitas patrum Antonii, Pauli, Hilarionis, & omnium Eremitarum, quas tamen uir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus. Quot autem uixerit annos, & quibus cõsulibus obierit, mihi incertum. Vnum tantum constat, ad decrepitam usque, ut tradit Augustinus, eum uixisse ætatem. Prosper, quem Paulus Diaconus, & alii multi secuti postea sunt, uixisse eum annis uno & nonaginta testatur: obiisseq. anno Domini CCCCXXII. natum hac ratione sub Constantini Magni imperio anno XXII. alii deinde addiderunt, Sigibertus, Beda, & uulgatum Ecclesiæ Martyrologium, uixisse eum annis septem amplius aiunt, hoc est octo & nonaginta. Nec desunt, qui centesimum eum præteriisse scribant annum. Incerta tot scriptorum sententia, incertam nobis etiã Hieronymi ætatem reddunt; præsertim cum Beda sub Arcadio eum obiisse testetur, & Prosper anno Domini quadringentesimo uicesimo secũdo, hoc est sub Honorio & Theodosio iuniore. Quæ utraque sententia in illud recidit, ut Constantini Magni tempore natum Hieronymum dicamus, anno scilicet eius uel XV, uel XXII. Verum cum eum non sub Constantino, sed Constantio filio natum, propterea quod Iuliani tempore puer esset, & grammaticæ operam daret, ipsius Hieronymi testimonio

Dist. 15. c. sancta Rom. ecclesia.

monio initio probauerimus: supereſt, ut fundamentum, quo innituntur, totum corruat: & aliquid tot annorum ex eius uita detrahēdum ſit: quādo eum ſub Honorio & Theodoſio obiiſſe pro compertiſſimo habeo, hoceſt aliquot annis ante mortem Diui Auguſtini, qui obiit anno Domini cccc xxx, hoceſt ſub Theodoſio iuniore, & Valentiniano tertio. Et ut ſcias mendacium ſibi numquam conſtare, natalem Hieronymi diem quidam in xv, alii in xxii, uel xxv, plurimi in xxxi. Conſtantini Magni annum, ex uitæ longitudine reiiciunt. Sigibertus, qui xcviii annos eum uixiſſe aſſerit, corpus laboribus ita confectum Hieronymum habuiſſe ſcribit, ut, niſi fune manibus apprehenſo, qui ad hoc ei de trabe pendebat, ſurgere de lecto non potuiſſe teſtetur. Marcellinus comes, uir fidei & auctoritatis magnæ, per D. Auguſtini, quē & ego ſequor, ueſtigia cautius incedens, nec quo anno mortuus, nec quot ille uixerit, definit, annis. admodum tantum ſenem deceſſiſſe aſſeuerat, hoceſt, ut ait Auguſtinus, in decrepita ætate, peracta ſcilicet ſenectute. In hunc ſenſum ſcribens Hieron. ad Auguſtinum, ſe pene decrepitum aſſeuerat: ad quam decrepitatē perueniſſe tantum illum Auguſtinus ſignificat, cum ait, uſque ad decrepitā uixit ætatem. alioqui, ſi ualde decrepitum eum intelligere uelis, neceſſe eſſet, ut uel poſt Auguſtinum deceſſiſſet, uel anno ſaltem xv. Conſtantini Magni natus eſſet. quod utrumque falſum eſt. utcumque, conſtat certe ex eius ſcriptis, poſt Romam captam ab Halarico, quod fuit anno Domini cccc xii, aliquot eum uixiſſe annos: ſiquidem non ſolum ruinam illam fugientes Romanos, ſe in Bethlehem ſæpe excepiſſe narrat; uerum etiam aliqua poſtea eum ſcripſiſſe apparet, ut commentaria in Ezechielem, Epitaphium Fabiolæ, ſimiliter & Marcellæ. Auguſtinus libros ſuos de anima illi dicans, poſt Romam captam miſit: ſed tabellarius, ut ipſe teſtatur, mortuum illum inuenit. Vtebatur uir beatiſſimus in ſenectute breui quodam pileo, quo frigeſcens iam corpus confoueret: de qua re ipſe Paulino, qui ſibi illum donauerat, ſcribens, *Epiſt.* 153

bens, ita ait. Pileolum, textura breue, caritate latissimũ, senili capiti confouendo, libenter accepi, & munere, & muneris auctore lætatus. Humatus post mortem in Bethlehē fuit, exequiis illi ex Christiana religione, ut Antoniũ Paulo fecisse ipse refert, rite antea celebratis. Translatus inde postea Romam est una cum Christi saluatoris nostri præsepio, septimo Idus Maii, eo scilicet die, quo præceptoris sui Gregorii Nazanzeni festum agitur. reiectus deinde est dies in Vigiliam ascensionis a Pio secundo Pontifice maximo, ut festiuius, ac frequentius ageretur; plenaria sepulcrum eius illo die adeuntibus, criminum indulgentia condonata. Iacet autem beatissimus uir, omni præconio maior, & quem cuncta suspirent sæcula, super Exquilias, proprio sibi iuxta præsepe Domini erecto altari, ubi sacra adhuc eius seruatur tunica, in Ecclesia S. Mariȩ Maioris: quā tu, amplissime Cardinalis Carole Borromee, non minus pietate, & religione, quam caritate conspicuus, & in tanta rerum affluentia, ac imperii potestate, rarum apud omnes exemplum, cum immensa tua laude, & populi utilitate regis, atque gubernas.

F I N I S.

CATALOGVS

Eorum, quæ in his tribus D. Hieronymi tomis continentur.

TOMVS PRIMVS.

Hiero-

Ad

TOMVS SECVNDVS.

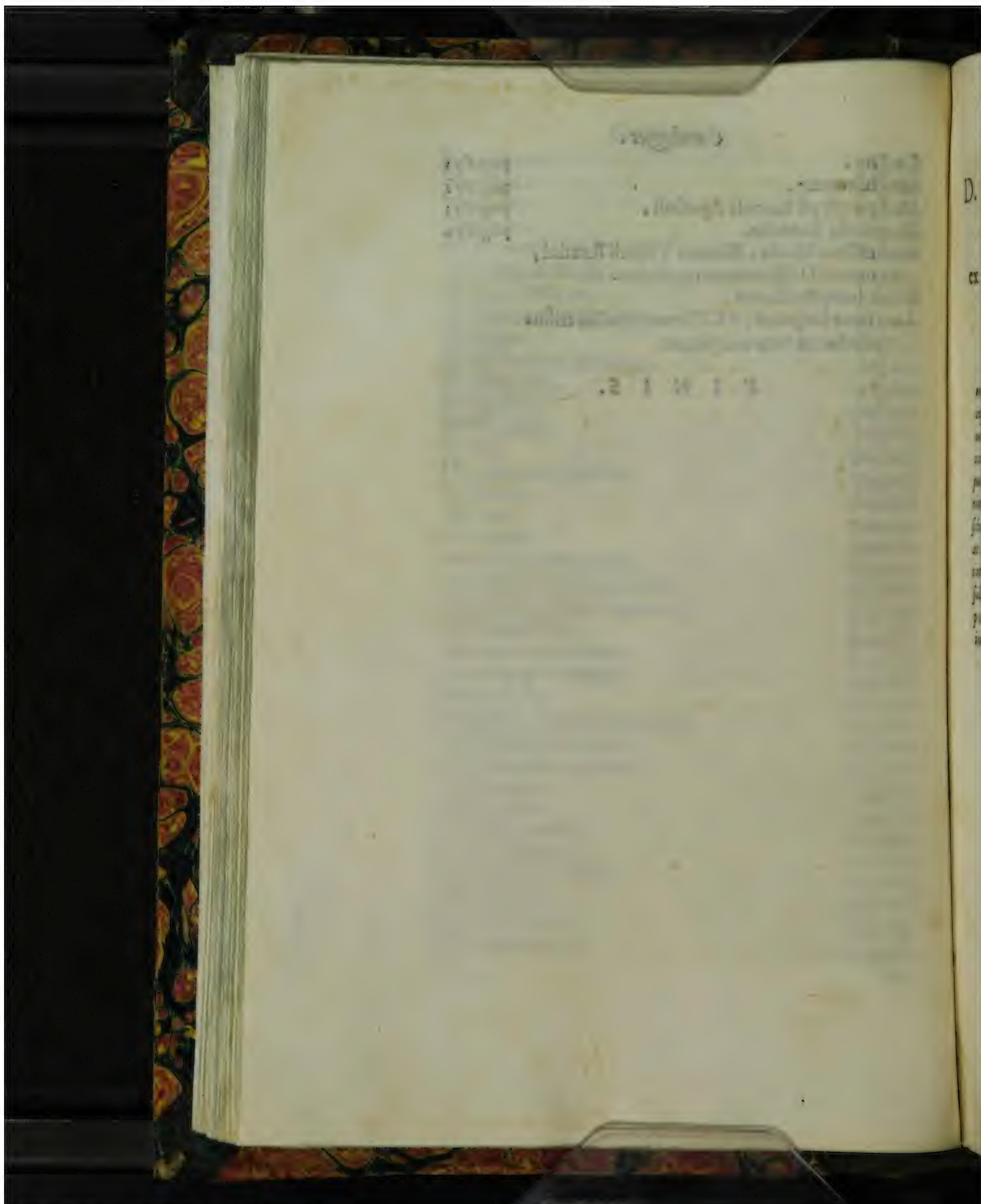
Hiero-

TOMVS TERTIVS.

Ad

De

FINIS.

EPISTOLAE
D. EVSEBII HIERONYMI
STRIDONIENSIS,

ex multis antiquiſsimis libris in priſtinam integritatem reſtitutæ.

ARGVMENTVM.

HELIODORVS, *intimus* D. *Hieronymi amicus, una cum eo in uaſtam ſolitudinem, quæ Syros ab Agarenis diuidit, acceſsit. conatus eſt eum uir ſanctus uti propoſiti ſocium retinere: uerum cum non potuerit, abſentem per hanc epiſtolã reuocare contendit. Scripſit autem eam ætate tunc adoleſcens, immo pene puer, calentibus adhuc rhetorum ſtudiis, plenam lacrymis, querimoniisq. ut quæ deſerti ſodalis monſtraret affectum; eamq. ſcholaſticis quibusdam floribus, oratoria arte ludendo, mirifice ac luculenter ornauit. Exhortatoriam epiſtolam ipſe alibi uocat, quod in exhortatorio uerſetur genere:* Heliodorum *enim ad ſolitariam uitam multis hortatur: et quæ in contrarium adduci poterant argumenta, non minus oratione fecunda, quam felici ingenio late, copioſeq. refellit.*

AD HELIODORVM,
de laude uitæ ſolitariæ.
EPISTOLA PRIMA.

QVANTO amore & ſtudio contenderim, ut pariter in eremo moraremur, conſcium mutuæ caritatis pectus agnoſcit. quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu te abeuntem proſecutus ſim, iſtæ quoque litteræ teſtes ſunt: quas lacrymis cernis interlitas. uerum tu, quaſi paruulus delicatus, contemptum rogantis per blandimenta fouiſti: & ego incautus, quid tunc agerem, neſciebam. tacerem? ſed, quod ardenter uolebam, moderate diſſimulare non poteram. impenſius ob-

ſecrarem? ſed audire nolebas: quia ſimiliter non amabas. Quod unum potuit, ſpreta caritas fecit. quem præſentem retinere non ualuit, quærit abſentem. Quoniam igitur & tu ipſe abiens poſtularas, ut, poſtea quam ad deſerta migraſſem, inuitatoria ad te ſcripta tranſmitterem; & ego me facturum promiſeram: inuito: iam propera. Nolo priſtinarum neceſſitudinum recorderis. nudos amat eremus. Nolo te antiquæ peregrinationis terreat difficultas. qui in Chriſtum credis, & eius crede ſermonibus. Quærite pri-
Luc. 12 mum regnum Dei, & hæc omnia apponentur uobis. Non
Matth. 10 pera tibi ſumenda, non uirga eſt. Affatim diues eſt, qui cum Chriſto pauper eſt. Sed quid ago? rurſus improuidus obſecro? abeant preces; blandimenta diſcedant. debet amor læſus iraſci. qui rogantem contempſeras, forſitan audies obiurgantem. Quid facis in paterna domo delicate miles? ubi uallum? ubi foſſa? ubi hiems acta ſub pellibus?
Apoc. 1 Ecce de cælo tuba canit: ecce cũ nubibus, debellaturus orbem, imperator armatus egreditur: ecce bis acutus gladius, ex regis ore procedens, obuia quæque metit: & tu mihi de cubiculo ad aciem, tu de umbra egrederis ad ſolẽ? Corpus aſſuetum tunicis loricæ onus non fert. caput opertũ linteo galeam recuſat. mollem otio manũ durus exaſperat capu-
Matth. 12 lus. Audi edictũ regis tui. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui mecum non colligit, ſpargit. Recordare tirocinii tui diẽ, quo Chriſto in baptiſmate conſepultus, in ſacramenti uerba iuraſti, pro nomine eius nõ te patri parciturum eſſe, non matri. Ecce aduerſarius in pectore tuo, Chriſtum conatur occidere. ecce donatiuũ, quod militaturus acceperas, hoſtilia caſtra ſuſpirant. Licet paruulus ex collo pẽdeat nepos: licet, ſparſo crine, & ſciſſis ueſtibus, ubera, quibus te nutrierat, mater oſtẽdat: licet in limine pater iaceat: per calcatũ perge patrem: ſiccis oculis ad uexillũ crucis euola. Solũ pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelẽ. Veniet, ueniet poſtea dies ille, quo uictor reuertaris in patriã; quo per Hieroſolymam cæleſtem uir fortis coronatus incedas. tunc municipatum cum Paulo capies. tunc & parentibus tuis, eiuſ-
dem

dem ciuitatis ius petes. tūc & pro me rogabis, qui te, ut uin ceres, incitaui. Nec uero nescio, qua te dicas nunc compe de præpediri. Non est nobis ferreū pectus, nec dura præcor dia. nō ex silice natos Hyrcanæ nutriere tigres. et nos per ista transiuimus. Nunc tibi blandis uidua soror hæret lacer tis: nunc illi, cū quibus adoleuisti, uernulæ aiunt: Cui nos seruituros relinquis? nunc & gerula quondam, iam anus, & nutricius, secundus post naturalem pietatem pater, clamitat: Morituros expecta paulisper, & sepeli. Forsitan & laxis uberum pellibus mater, arata rugis fronte, antiquum referens mammæ lallare, congeminet. Dicant, si uolunt, & grammatici: In te omnis domus inclinata recumbit. Facile rumpit hæc uincula amor Dei, & gehennæ timor. At contra scriptura præcipit, parentibus obsequendum. Sed quicumque eos supra Christum amat, perdit animam suā. Gladium tenet hostis, ut me perimat: & ego de matris lacrymis cogitabo? Propter patrem militiam Christi deserā, cui sepulturam Christi causa non debeo, quam etiā omnibus eius causa debeo? Domino passuro timide Petrus consulens scandalum fuit. Paulus retinentibus se fratribus, ne Hierosolymam pergeret, respondit: Quid facitis plorantes, & conturbantes cor meum? ego enim non solum ligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine domini Iesu Christi. Aries iste pietatis, quo fides quatitur, euangelii retūdendus est muro. Mater mea, & fratres mei hi sunt, quicumque faciunt uoluntatem patris mei, qui in cælis est. si credunt in Christum, faueant mihi pro eius nomine pugnaturo: si nō credunt, mortui sepeliant mortuos suos. Sed hoc ais in martyrio. Erras frater, erras, si putas umquam Christianum persecutionem non pati. tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis. Aduersarius noster, tamquam leo rugiens, aliquem deuorare quærens circumit: & tu pacem putas? Sedet in insidiis cum diuitibus, ut in occultis interficiat innocentem: oculi eius in pauperem respiciunt: insidiatur in occulto, sicut leo in spelunca sua; insidiatur, ut rapiat pauperem: & tu, frondosæ

Exod.10 *Matth. 16* *Act.21* *Matth.12* *Matth. 8* *1. Pet. 5* *Psal. 9*

arboris tectus umbraculo, molles somnos, futurus præda, carpis? inde me persequitur luxuria: inde auaritia conatur irrumpere: inde uenter meus uult mihi Deus esse pro Christo: compellit libido, ut habitantem in me Spiritum sanctum fugem, ut templum eius uiolem: persequitur, inquam, me hostis, cui nomina mille, mille nocendi artes: & ego infelix uictorem me putabo, dum capior? Nolo, frater carissime, examinato pondere delictorũ, minora credas idololatriæ crimine esse, quæ diximus: immo Apostoli di-
Eph.5 sce sententiã, qui ait: Hoc enim scitote intelligentes, quia omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, aut fraudator, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatẽ in regno Christi, & Dei. Et quamquã generaliter aduersum Deũ sapiat, quidquid diaboli est, &, quod diaboli est, idololatria sit, cui omnia idola mancipantur: tamen & in alio loco
Col.3 speciatim, nominatimq. determinat, dicens: Mortificate membra uestra, quæ sunt super terram, deponentes fornicationem, immunditiam, & concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ sunt idolorũ seruitus, propter quæ uenit ira Dei in filios diffidentiæ. Non est tantum in eo seruitus idoli, si quis duobus digitulis thura in bustum aræ iaciat, aut haustum pateræ poculo fundat merum. Neget auaritiam esse idololatriam, qui potest triginta argenteis Dominum uenditum, appellare iustitiam. Neget sacrilegium in libidine, sed is, qui membra Christi, & hostiam uiuam, placentem Deo, cum publicarum libidinum uictimis, nefaria colluuione uiolauit. Nõ fateatur fraudem idololatriã
Act.5 esse, sed similis eorum, qui in Actus Apostolorum ex patrimonio suo partẽ pretii reseruantes, præsenti periere uindicta. Animaduerte frater: non tibi licet de tuis quidquam
Luc.14 habere rebus. Omnis, inquit Dominus, qui non renunciauerit cunctis, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Cur timido animo Christianus es? Respice Petro
Matth.4 relictum rete: respice surgentem de teloneo publicanũ sta-
Luc.9 tim apostolum. Filius hominis nõ habet, ubi caput reclinet: & tu amplas porticus, & ingentia tectorum spatia metiris?

metiris? Hereditatem expectans sæculi, coheres Christi esse non poteris. Interpretare uocabulum monachi, hoc est nomen tuũ. quid facis in turba, qui solus es? Et hoc ego, non integris rate uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum præmoneo, sed quasi nuper naufragio eiectus in litus doctus nauta timida nauigaturis uoce denuncio. In illo æstu Charybdis luxuriæ, salutem uorat. ibi ore uirgineo, ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scylla ceu renidens, libido blãditur. Hic barbarum litus, hic diabolus pirata, cum sociis portat uincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi. licet in modum stagni fusum æquor arrideat: licet uix summa iacentis elementi spiritu terga crispentur: magnos hic campus montes habet: intus inclusum est periculum, intus est hostis. expedite rudentes, uela suspendite. crux antennæ figatur in frontibus: tranquillitas ista tempestas est. Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? quicumque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ ceteris. Dominum ausculta dicentem: Si uis perfectus esse, *Matth. 19*
uade, uende omnia tua, & da pauperibus, & ueni sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es. nam cum, derelicta militia, te castrasti propter regna cælorum; quid aliud quam perfectam secutus es uitam? Perfectus autem seruus Christi nihil præter Christum habet: aut, si quid præter Christum habet, perfectus non est. &, si perfectus non est, cum se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. os autem, quod mentitur, occidit animam. Igitur, ut concludam; si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es. Diuinis euangelium uocibus contonat: Non potestis duo- *Matth. 9*
bus dominis seruire: & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? uociferatur ille sæpe: Si quis uult post me uenire, abneget semet ip *Luc. 9*
sum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro arbitror me Christũ sequi? Qui dicit se in Christũ credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quod si nihil habes; ut te responsurum scio: cur, tam

bene paratus ad bella, non militas? Nisi forte in patria tua te arbitraris hoc facere, cũ in sua Dominus signa non fece-
Luc.4 rit. & cur id? cũ auctoritate sume ratione. Nemo propheta in patria sua honorem habet. Non quæro, inquies, honorem: sufficit mihi cõscientia mea. Neque Dominus quærebat, quippe qui, ne a turbis rex constitueretur, aufugit. Sed ubi honor non est, ibi contemptus est: ubi contemptus, ibi frequens iniuria: ubi autẽ iniuria, ibi & indignatio: ubi indignatio, ibi quies nulla: ubi quies nõ est, ibi mens a proposito sæpe deducitur: ubi autẽ per inquietudinẽ aliquid aufertur ex studio, minus fit ab eo, quod tollitur: & ubi minus est, perfectum non potest dici. Ex hac supputatione, illa summa nascitur, monachum perfectum in patria sua esse non posse. Perfectum autem esse nolle, delinquere est. Sed, de hoc gradu pulsus, prouocabis ad clericos. An de his aliquid audeam dicere, qui certe in suis urbibus commorantur? Absit ut de his quidquam sinistrum loquar, qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore con-
Matth.16.18 ficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodam modo ante iudicii diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate cõseruant. Sed alia, ut ante perstrinxi, monachorum est causa, alia clericorum. Clerici pascunt oues: ego pascor. illi de altario uiuunt: mihi, quasi infructuosæ arbori, securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. Nec possum obtendere paupertatem, cum in euangelio anum uiduam, duo, quæ sola sibi supererant, æra mittentem in gazophylacium, laudauerit Dominus. Mihi ante presbyterum se-
1.Cor.15 dere non licet: illi, si peccauero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini Iesu. Et in ueteri quidem lege, quicumque sacerdotibus nõ obtemperasset; aut, extra castra positus, lapidabatur a populo; aut, gladio ceruice subiecta, contemptum expiabat cruore. nunc uero inobediens, spirituali mucrone truncatur; aut, eiectus de ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur. Quod si te quoque, ad eundem ordinem, pia fra-

trum

trum blandimenta ſolicitant: gaudebo de aſcenſu, timebo de lapſu. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſi- 1. Tim. 3
derat. Scimus iſta: ſed iunge, quod ſequitur: Oportet autem huiuſmodi irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris uirum, ſobrium, pudicum, prudentem, ornatum, hoſpitalem, docibilem, non uinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum. Et ceteris, quæ de eo ſequuntur, explicitis, non minorem in tertio gradu adhibuit diligentiam, dicens: Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo uino deditos, non turpilucros, habentes myſterium fidei in conſcientia pura. Et hi autem probentur primum; & ſic miniſtrent, nullum crimen habentes. Væ illi homini, qui, ueſtem non habens nuptialem, ingreditur ad cenam. nihil Matth. 22
ſupereſt, niſi ut ſtatim audiat: Amice, quo modo huc intraſti? Et, illo obmuteſcente, dicatur miniſtris: Tollite illum, ligatis manibus, & pedibus, & mittite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & ſtridor dentium. Væ illi, qui, acceptum talentum in ſudario ligans, ceteris lucra Matth. 25
facientibus, id tantum, quod acceperat, reſeruauit. Illico indignantis domini reſponſione, ac clamore ferietur: Serue nequam, quare non dediſti pecuniam meã ad menſam? & ego ueniens cum uſuris exegiſſem eam. Ideſt, dopoſuiſſes ad altare, quod ferre nõ poteras. dum enim tu ignauus negotiator denarium tenes, alterius locum, qui pecuniam duplicare poterat, occupaſti. Quamobrem ſicuti, qui bene miniſtrat, bonum gradum ſibi acquirit: ita, qui indigne ad calicem Domini accedit, reus erit Dominici corporis, & ſanguinis. Non omnes epiſcopi, epiſcopi ſunt. Attendis Petrum: ſed & Iudam conſidera. Stephanum ſuſpicis: ſed et Nicolaum reſpice; quem Dominus in Apocalypſi ſua Apoc. 2
damnat ſententia: qui tam turpia & nefanda commentus eſt, ut Nicolaitarum hæreſis ex illa radice naſcatur. Probet ſe unusquiſque, & ſic accedat. Non facit eccleſiaſtica dignitas Chriſtianum. Cornelius centurio, adhuc ethnicus, do Act. 10
no ſancti ſpiritus mundatur. Presbyteros Daniel puer iudi Deut. 13
cat. Amos ruborum mora diſtringens, repente propheta Amos 1

Reg. 16 effectus eſt. Dauid paſtor eligitur in regem. Minimum di-
Ioan. 19 ſcipulum Ieſus amat plurimum. Inferius frater accumbe;
Luc. 14 ut, minore adueniente, ſurſum iubearis aſcendere. Super
Iſa. 66 quem Dominus requieſcit, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem uerba ſua? Cui plus creditur, plus ab
Sap. 6 eo exigitur. Potentes potenter tormenta patientur. Nec ſibi quiſquam de corporis tantum mundi caſtitate ſupplau
Matth. 12 dat; cum omne uerbum otioſum quodcumque locuti fuerint homines, reddituri ſint de eo rationẽ in die iudicii; cũ etiam conuicium in fratrem, homicidii ſit reatus. Non eſt facile, ſtare loco Pauli, tenere gradum Petri, iam cum Chri
Apoc. 2 ſto regnantium: ne forte ueniat angelus, qui ſcindat uelũ
Luc. 14 templi tui, qui candelabrum tuum de loco moueat. Aedifi
Matth. 5 caturus turrim, futuri operis ſumptus ſupputa. Infatuatũ ſal ad nihil eſt utile, niſi ut proiiciatur foras, & a porcis conculcetur. Monachus, ſi ceciderit, rogabit pro eo ſacerdos: pro ſacerdotis lapſu quis rogaturus eſt? Sed quoniam e ſcopuloſis locis enauigauit oratio; & inter canas ſpumeis fluctibus cautes fragilis in altum cymba proceſſit; pandenda uela ſunt uentis; &, quæſtionum ſcopulis tranſuadatis, lætantium more nautarum, epilogi celeuma cantandum eſt. O deſertũ, Chriſti floribus uernans. o ſolitudo, in qua illi naſcuntur lapides, de quibus in Apocalypſi ciuitas magni regis extruitur. o eremus familiarius Deo gaudens. Quid agis frater in ſæculo, qui maior es mundo? quamdiu te tectorum umbræ premũt? quamdiu fumoſarum urbium carcer includit? Crede mihi, neſcio quid plus lucis aſpicio. Libet, ſarcina corporis abiecta, ad purum ætheris euolare ful
Matth. 5 gorem. Paupertatem times? ſed beatos Chriſtus pauperes appellat. Labore terreris? at nemo athleta ſine ſudore coronatur. De cibo cogitas? ſed fides famem non timet. Super nudam metuis humum exeſa ieiuniis membra collidere? ſed Dominus tecum iacet. Squalidi capitis horret inculta cæſaries? ſed caput tuum Chriſtus eſt. Infinita eremi uaſtitas te terret? ſed tu paradiſum mẽte deambula. Quotieſcumque illuc cogitatione conſcenderis, toties in eremo

non

non eris. Scabra ſine balneis attrahitur cutis: ſed qui in Chriſto ſemel lotus eſt, non illi neceſſe eſt iterum lauare. Et breuiter, ad cuncta audias Apoſtolum reſpondentem: Non ſunt, inquit, condignæ paſſiones huius ſæculi ad ſu- **Rom.8**
peruenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Delicatus es frater, ſi & hic uis gaudere cum ſæculo, & poſtea regnare cum Chriſto. Veniet, ueniet illa dies, qua corruptiuum hoc, & mortale, incorruptionem induat, & immortalitatem. Beatus ſeruus, quem Dominus inuenerit uigi- **Luc.12**
lantem. tunc ad uocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino, lugubre mundus immugiet: tribus ad tribũ pectora ferient: potentiſſimi quondam reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum prole ſua uere tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum ſuis ſtultus Plato diſcipulis: Ariſtotelis argumenta nõ proderunt. tunc tu ruſticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præſepio uagiit. hic eſt ille operarii & quæſtuariæ filius: hic, qui matris geſtatus ſinu, hominem Deus fugit in Aegyptum: hic ueſtitus coccino: hic ſentibus coronatus: hic Magus dæmonium habens, & Samarites. Cerne manus Iudæe, quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. uidete corpus an idem ſit, quod dicebatis clam nocte ſuſtuliſſe diſcipulos. Dilectio tua me compulit, ut hæc tibi frater dicerem; ut iis tum intereſſe contingat, pro quibus nunc labor durus eſt.

ARGV-

ARGVMENTVM.

NEPOTIANVS, Heliodori ex ſorore nepos, iuuenis adhuc ætate, uerum ſenili animo, petierat per litteras a D. Hieronymo, ut illi uiuendi formam, quæ a clericis, uel monachis ſeruari debet, præſcriberet. facit hoc uir ſanctus præſenti epiſtola; in qua παραινετικῶς multa ad eorum uitam pertinentia luculenter exponit.

HIERONYMVS AD NEPOTIANVM, de uita clericorum, & ſacerdotum.

EPISTOLA II.

PETIS a me, Nepotiane cariſſime, litteris tranſmarinis, & crebro petis, ut tibi breui uolumine digeram præcepta uiuendi, & qua ratione is, qui, ſæculi militia derelicta, uel monachus cœperit eſſe, uel clericus, rectum Chriſti tramitem teneat, ne ad diuerſa uitiorum diuerticula rapiatur. Dum eſſem adoleſcens, immo pene puer, & primos impetus laſciuientis ætatis eremi duritia refrenarem, ſcripſi ad auunculum tuum, ſanctum Heliodorum, exhortatoriam epiſtolam, plenam lacrymis, querimoniisq. & quæ deſerti ſodalis monſtraret affectum. ſed in illo opere pro ætate tunc luſimus; &, calentibus adhuc rhetorum ſtudiis, atque doctrinis, quædam ſcholaſtico flore depinximus. nunc, iam cano capite, & arata rugis fronte, & inſtar boum pendentibus a mento palearibus, Frigidus obſiſtit circum præcordia ſanguis. Vnde & in alio loco idem poeta canit: Omnia fert ætas, animum quoque. Et poſt modicum: Nunc oblita mihi tot carmina, uox quoque Mœrim Iam fugit ipſa. Quod ne de gentili tantum litteratura proferre uideamur, diuinorum uoluminum ſacramenta cognoſce. Dauid annos natus ſeptuaginta, bellicoſus

ſus quondam uir , ſenectute frigeſcente , non poterat cale-
fieri . quæritur itaque puella de uniuerſis finibus Iſrael Abi 3. Reg. 1
ſag Sunamitis, quæ cum rege dormiret, & ſenile corpus ca
lefaceret . Nonne tibi uidetur , ſi occidentem ſequaris litte
ram , uel figmentum eſſe de mimo , uel Atellanarum ludi-
cra ? Frigidus ſenex obuoluitur ueſtimentis,& niſi comple-
xu adoleſcentulæ non tepeſcit . uiuebat adhuc Bethſabee :
ſupererat Abygail, & reliquæ uxores eius, & concubinæ, 1. Par. 3
quas ſcriptura commemorat . omnes quaſi frigidæ repu-
diantur, & in unius tantū grandæuus caleſcit amplexibus .
Abraham multo Dauid ſenior fuit , & tamen, uiuente Sa- Gen.23.25.
ra , aliam non quæſiuit uxorem . Iſaac duplices Dauid an-
nos habuit, & cum Rebecca iam uetula numquam friguit. Gen. 35
Taceo de prioribus ante diluuium uiris,qui poſt annos nō-
gentos , non dico ſenilibus, ſed pene iam carioſis artubus,
nequaquam puellares quæſiere amplexus . Certe Moyſes ,
dux Iſraelitici populi , centum & uiginti annos habebat, &
Sephoram non mutauit. Quæ eſt igitur iſta Sunamitis, Deut.24
uxor & uirgo , tam feruens , ut frigidum calefaceret , tam
ſancta , ut calentem ad libidinem non prouocaret ? Expo-
nat ſapientiſſimus Salomon patris ſui delicias : & pacificus
bellatoris uiri narret amplexus . Poſſide ſapientiam, poſſi-
de intelligentiam . Ne obliuiſcaris , & ne declinaueris a uer
bis oris mei . neque derelinquas illam , & apprehendet te :
ama illam , & ſeruabit te. Principium ſapientiæ, poſſide Prou. 4
ſapientiam ; & in omni poſſeſſione tua, poſſide intelligen
tiam : circumda illam , & exaltabit te: honora illam , &
amplexabitur te : ut det capiti tuo coronā gratiarum . Co-
rona quoque deliciarū proteget te : omnes pene uirtutes
corporis mutantur in ſenibus , &, creſcente ſola ſapientia ,
decreſcunt cetera , ieiunia , uigiliæ, & eleemoſynæ , cha-
meuniæ , huc illucq. diſcurſus, peregrinorum ſuſceptio ,
defenſio pauperum , inſtantia orationum , perſeuerantia ,
uiſitatio languentium , labor manuum, unde præbeantur
eleemoſynæ . Et, ne ſermonem longius protraham , cun-
cta , quæ per corpus exercentur, fracto corpore minora
fiunt .

fiunt. Nec hoc dico, quod in iuuenibus & adhuc ſolidioris ætatis, his dumtaxat, qui labore & ardentiſſimo ſtudio, uitæ quoque ſanctimonia, & orationis ad dominum Ieſum frequentia, ſcientiam conſecuti ſunt, frigeat ſapientia, quæ in pleriſque ſenibus ætate marceſcit; ſed quod adoleſcentia multa corporis bella ſuſtineat; & inter incentiua uitiorum, & carnis titillationes, quaſi ignis in lignis uiridibus, ſuffocetur, ut ſuum non poſſit explicare fulgorem. Senectus uero rurſus eorum, qui adoleſcentiam ſuam honeſtis artibus inſtruxerunt, & in lege Domini meditati ſunt die ac nocte, ætate fit doctior, uſu tritior, proceſſu temporis ſapientior, & ueterum ſtudiorum dulciſſimos fructus metit. unde & ſapiens ille uir Græciæ Themiſtocles, cum, expletis centum & ſeptem annis, ſe mori cerneret, dixiſſe fertur, ſe dolere, quod tunc egrederetur e uita, quando ſapere cœpiſſet. Plato octogeſimo primo anno ſcribens mortuus eſt: et Iſocrates nonaginta & nouem annos in docendi ſcribendiq. labore compleuit. Taceo ceteros philoſophos, Pythagoram, Democritum, Xenocratem, Zenonē, Cleanthem; qui, iam ætate longæua, in ſapientiæ ſtudiis floruerunt. Ad poetas uenio, Homerum, Heſiodum, Simonidem, Steſichorū: qui grandes natu cygneum neſcio quid, & ſolito dulcius, uicina morte, cecinerunt. Sophocles, cum propter nimiam ſenectutem, & rei familiaris negligentiam a filiis accuſaretur amentiæ, Oedipi fabulam, quā nuper ſcripſerat, recitauit iudicibus: & tantum ſapientiæ in ætate iam fracta ſpecimen dedit, ut ſeueritatem tribunalium in theatri fauorem uerteret. nec mirum; cum etiam Cato Cenſorius, Romani generis diſertiſſimus, iam & ſenex, Græcas litteras diſcere nec erubuerit, nec deſperauerit. Certe Homerus refert, quod de lingua Neſtoris, iam uetuli, & pene decrepiti, dulcior melle oratio fluxerit. Sed & ipſius nominis Abiſag ſacramentum, ſapientiam ſenum indicat ampliorem. interpretatur enim, pater meus ſuperfluus, uel patris mei rugitus. uerbum ſuperflui ambiguum eſt, ſed in præſenti loco uirtutem ſonat; quod amplior

plior

plior ſit in ſenibus, & redundans ac larga ſapientia. in alio autem loco ſuperfluus, quaſi non neceſſarius ponitur. Abiſag autem, ideſt, rugitus proprie nuncupatur; quod, ut maris fluctus, reſonat, &, ut ita dicam, de pelago ueniens fremitus auditur. ex quo oſtenditur, abundãtiſſimũ & ultra humanam uocem diuini ſermonis in ſenibus tonitruum commorari. Porro Sunamitis in lingua noſtra, coccinea, dicitur: ut ſignificet calere ſapientiam, & diuina lectione feruere. quod licet Dominici ſanguinis indicet ſacramentum, tamen & feruorem oſtendit ſapientiæ. unde & obſtetrix illa in Geneſi coccinum ligat in manu Phares, qui ab eo, quod parietem diuiſerat, duos ante populos ſeparantem, diuiſoris, ideſt Phares, ſortitus eſt nomen. et Rahab meretrix, in typo Eccleſiæ reſticulam myſterium ſanguinis continentem, ut, Hiericho pereunte, domus eius ſaluaretur, appendit in feneſtra. unde & in alio loco de uiris ſanctis ſcriptura commemorat: Hi ſunt, qui uenerunt de calore domus patris Rechab. Dominus noſter in euangelio, Ignem, inquit, ueni mittere in terram, & quam uolo ut ardeat. Qui in diſcipulorum corda ſuccenſus, cogebat eos dicere: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis ſcripturas? Quorſum hæc tam longo repetita principio? Ne a me quæras pueriles declamationes, ſententiarum floſculos, uerborũ lenocinia, & per fines capitulorum ſingulorum acuta quædam, breuiterq. concluſa, quæ plauſus & clamores excitent audientium. Amplexetur me modo ſapientia; & Abiſag noſtra, quæ numquam ſeneſcit, in meo requieſcat ſinu. Impolluta eſt, uirginitatisq. perpetuæ, & quæ in ſimilitudinem Mariæ, cum quotidie generet, ſemperq. parturiat, incorrupta eſt. Hinc reor dixiſſe Apoſtolum: Spiritu feruentes. Et in euangelio Dominum prædicaſſe, quod in fine mundi, quando, iuxta prophetam Zachariam, ſtultus paſtor eſſe cœperit, ſapientia decreſcente, refrigeſcet caritas multorum. Audi igitur, ut beatus Cyprianus ait, nõ diſerta, ſed fortia: audi fratrem collegio, patrem ſenio, qui te ab

Gen. 38
Ios. 2
1. Par. 2
Luc. 12. 24
Rom. 12
Matth. 24
Zach. 11

te ab incunabulis fidei uſque ad perfectam ducat ætatem, & per ſingulos gradus uiuendi præcepta conſtituens, in te ceteros erudiat. Scio quidem, ab auunculo tuo, beato Heliodoro, qui nunc pontifex Chriſti eſt, te & didiciſſe, quæ ſancta ſunt, & quotidie diſcere; normamq. uitæ eius, exemplum habere uirtutum. ſed & noſtra, qualiacumque ſunt, ſuſcipe; & libellum hunc libello illius copulato; ut, cum ille te monachum erudierit, hic clericum doceat eſſe perfectum. Igitur clericus, qui Chriſti ſeruit Eccleſiæ, interpretetur primo uocabulum ſuũ, &, nominis definitione prolata, nitatur eſſe quod dicitur. ſi enim κλῆρος Græce, ſors Latine appellatur: propterea uocantur clerici, uel quia de ſorte ſunt Domini, uel quia ipſe Dominus ſors, ideſt pars, clericorum eſt. Qui autem uel ipſe pars Domini eſt, uel Dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, ut & ipſe poſſideat Dominum, & poſſideatur a Domino.

Pſal.15 Qui Dominum poſſidet, & cum propheta dicit: Pars mea Dominus: nihil extra Dominum habere poteſt. quod ſi quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius nõ erit Dominus. uerbi gratia: ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſiones, ſi uariam ſupellectilem; cum iſtis partibus, Dominus pars eius fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini ſum, & funiculus hereditatis eius; nec accipio partem inter ceteras tribus, ſed, quaſi leuita, & ſacerdos, uiuo de decimis; & altari ſeruiens, altaris oblatione ſuſtentor: habens uictum, & ueſtitum, his contentus ero; & nudam crucem nudus ſequar. Obſecro itaque te, & repetens, iterumq. iterumq. monebo; ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, ideſt, ne lucra ſæculi in Chriſti quæras militia; ne plus habeas, quam quando clericus eſſe cœ

Hier. 12 piſti; & dicatur tibi: Cleri eorum non proderunt eis. Nõ nulli enim ſunt ditiores monachi, quam fuerant ſæculares; & clerici, qui poſſideant opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete & fallace diabolo non habuerant; ut ſuſpiret eos Eccleſia diuites, quos mundus tenuit ante mendicos. Menſulam tuã pauperes, & peregrini, & cum illis Chriſtus conui-

conuiua nouerit. Negotiatorem clericũ, & ex inope diuitẽ,
ex ignobili gloriosum, quasi quandã pestem, fuge. Corrum 1.Cor.15
punt mores bonos confabulationes pessimæ. Tu aurũ con
temnis, alius diligit: tu calcas opes, ille sectatur: tibi cordi
silentium, mansuetudo, secretum; illi uerbositas, attrita
frons; cui nundinæ, fora placent, & plateæ, ac medicorũ
tabernæ. In tanta morum discordia, quæ potest esse con-
cordia? Hospitiolum tuum aut raro, aut numquam mu-
lierum pedes terant. Omnes puellas, & uirgines Christi aut
æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto
mansites: nec in præterita castitate confidas. nec sanctior
Dauid, nec Sansone fortior, nec Salomone potes esse sa-
pientior. Memento semper, quod paradisi colonum de Gen.3
possessione sua mulier eiecerit. Aegrotanti tibi quilibet san
ctus frater assistat, & germana, uel mater, aut probatæ
quælibet apud omnes fidei. quod si huiuscemodi non fue-
rint consanguinitatis castimoniæq. personæ; multas anus
nutrit ecclesia, quæ & officium præbeant, & beneficium ac
cipiant ministrando, ut infirmitas quoque tua fructum ha-
beat eleemosynæ. Scio quosdam conualuisse corpore, &
animo ægrotare cœpisse. Periculose tibi ministrat, cuius
uultum frequenter attendis. Si, propter officium clerica-
tus, aut uidua uisitatur, aut uirgo; numquam domum so
lus introeas. Tales habeto socios, quorum contubernio
non infameris. Si lector, si acolythus, si psaltes te sequitur:
non ornentur ueste, sed moribus; nec calamistro crispent
comas, sed pudicitiam habitu polliceantur. Solus cum so
la, secreto, & absque arbitro, uel teste, non sedeas. Si fa
miliarius est aliquid loquendum: habet nutricem maiorem
domus, uirginem, uiduam, uel maritatam: non est tam
inhumana, ut nullum præter te habeat, cui se audeat cre-
dere. Caueto omnes suspiciones; &, quidquid probabili-
ter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. Crebra munuscu
la, & sudariola, & fasciolas, & uestes ori applicitas, & obla
tos ac degustatos cibos, blandasq. & dulces litterulas san-
ctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum
deside-

desiderium, omnes delicias, & lepores, & risu dignas urbanitates, & ceteras ineptias amatorum, in comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur: quanto magis in monachis, & in clericis, quorum & sacerdotium proposito, & propositū ornatur sacerdotio? Nec hoc dico, quod aut in te, aut in sanctis uiris ista formidem; sed quod in omni proposito, in omni gradu, & sexu & boni & mali reperiantur; malorumq. condemnatio, laus bonorum sit. Pudet dicere: sacerdotes idolorum, mimi, & aurigæ, & scorta hereditates capiunt: solis clericis, & monachis hoc lege prohibetur, & prohibetur non a persecutoribus, sed a principibus Christianis. Nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruerimus hanc legem. Cauterium bonum est: sed quo mihi uulnus, ut indigeam cauterio? Prouida seueraq. legis cautio: & tamen nec sic refrenatur auaritia. Per fidei commissa legibus illudimus; &, quasi maiora sint imperatorum scita, quam Christi, leges timemus, euangelia contemnimus. Sit heres, sed mater filiorum, idest, gregis sui, Ecclesia, quæ illos genuit, nutriuit, & pauit. quid nos inserimus inter matrem, & liberos? Gloria episcopi est, pauperū inopiæ prouidere. Ignominia sacerdotis est, propriis studere diuitiis. Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui uix milio & cibario pane rugientem saturare uentrem poteram, nunc similam, & mella fastidio. Noui & genera, & nomina piscium: in quo litore concha lecta sit, calleo. saporibus auium discerno prouincias; & ciborum me raritas, ac nouissime damna ipsa delectant. Audio præterea in senes, & anus absque liberis, quorundam turpe seruitiū. ipsi apponunt matulam; obsident lectū; purulentiam stomachi, & phlegmata pulmonis manu propria suscipiunt: pauent ad introitum medici: trementibusq. labiis, an cōmodius habeant, sciscitantur: &, si paululum senex uegetior fuerit, periclitantur: simulataq. lætitia, mens intrinsecus auara torquetur: timent enim, ne perdant ministerium, & uiuacem senem, Mathusalem annis comparant. O quanta apud Deū

merces

merces, si in præsenti pretium non sperarent. Quantis sudoribus hereditas cassa expetitur? Minori labore margaritum Christi emi poterat. Diuinas scripturas sæpius lege; immo numquam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Disce, quod doceas: obtine eum, qui secundum doctrinā *Tit.1*
est, fidelem sermonem; ut possis exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Permane in his, quæ di- *2.Tim.3*
dicisti, & credita sunt tibi; sciens, a quo didiceris, paratus *1.Pet.3*
semper ad satisfactionem, omni poscenti te rationem, de ea, quæ in te est, spe. Non confundant opera tua sermonem tuum: ne, cum in ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat, cur ergo hæc, quæ dicis, ipse non facis? Delicatus magister est, qui pleno uentre de ieiuniis disputat. Accusare auaritiam & latro potest: sacerdotis Christi os, mens, manusq. concordent. Esto subiectus pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe. Amare filiorum, timere seruorum est. Si pater sum, inquit; ubi est honor meus? *Malac.1*
si dominus ego sum; ubi est timor meus? Plura tibi in eodem uiro obseruanda sunt nomina, monachus, pontifex, auunculus, qui te iam in omnibus, quæ sancta sunt, docuit. Illud etiam dico, quod episcopi sacerdotes se esse nouerint, non dominos: honorent clericos, quasi clericos; ut & ipsis a clericis, quasi episcopis, honor deferatur. Scitum illud est oratoris Domitii: Cur ego te, inquit, habeā ut principem; cum tu me nō habeas ut senatorem? Quod Aaron & filios eius, hoc episcopum & presbyteros esse nouerimus: Vnus dominus, unum templum, unū sit etiam ministerium. Recordemur semper, quid apostolus Petrus præcipiat sacerdotibus: Pascite eum, qui in uobis est, gre- *1.Petr.5*
gem Domini, prouidentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed uoluntarie; neque ut dominantes in clerum, sed forma facti gregis ex animo: ut, cum apparuerit princeps pastorum, percipiatis immarcessibilem gloriæ coronam. Pessimæ consuetudinis est in quibusdam ecclesiis, tacere presbyteros, & præsentibus episcopis non loqui; quasi aut inuideant, aut non

1.Cor.14 dignentur audire. Et si alii, inquit apostolus Paulus, fuerit reuelatum sedenti; prior taceat. potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes consolentur: & spiritus prophetarum prophetis subiectus est. non enim dissensionis Deus, sed pacis. Gloria patris est filius sapiens. Gaudeat episcopus iudicio suo, cum tales Christo elegerit sacerdotes. Docente te in ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitetur. lacrymæ auditorum, laudes tuæ sint. sermo presbyteri, scripturarum lectione conditus sit. Nolo te declamatorem esse, & rabulam, garrulumq. sine ratione, sed mysteriorum peritum, & sacramentorum Dei tui eruditissimum. Verba uoluere, & celeritate dicendi apud imperitum uulgus admirationem sui facere, indoctorum hominum est. Attrita frons interpretatur sæpe, quod nescit; & cum aliis persuaserit, sibi quoque usurpat scientiam. Præceptor quondam meus Gregorius Nazian-
Luc.6 zenus, rogatus a me ut exponeret, quid sibi uellet in Luca, sabbatum δευτερόπρωτον, eleganter lusit: Docebo te, inquiens, super hac re in ecclesia: in qua, mihi omni populo acclamante, cogeris inuitus scire quod nescis: aut certe, si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiæ condemnaberis. Nihil tam facile, quam uilem plebeculam, & indoctã concionẽ linguæ uolubilitate decipere; quæ, quidquid non intelligit, plus miratur. M. Tullius, in quem pulcherrimum illud elogium est: Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus orator; tu illi, ne solus: in oratione pro Q. Gallio, quid de fauore uulgi, & de imperitis concionatoribus loquatur, attende: ne his fraudibus ludaris. loquor enim, quæ sum ipse nuper expertus. Vnus quidam poeta, nominatus homo, perlitteratus, cuius sunt illa colloquia poetarum, ac philosophorum, cum facit Euripidem & Menandrum inter se, & alio loco Socratem atque Epicurum differentes, quorum ætates non annis, sed sæculis scimus esse disiunctas, quantos is plausus, & clamores mouet? multos enim condiscipulos habet in theatro, qui simul litteras non didicerant. Vestes pullas æque deuita, ut candi-

candidas. Ornatus, ut sordes, pari modo fugiendæ sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Non absque amictu lineo incedere, sed pretium uestium linearum non habere, laudabile est. alioquin ridiculum, & plenum dedecoris est, referto marsupio, quod sudariũ orariumq. non habeas, gloriari. Sunt, qui pauperibus paulum tribuunt, ut amplius accipiant, & sub prætextu eleemosynæ quærunt diuitias: quæ magis uenatio appellanda est, quã eleemosynæ genus. Sic bestiæ, sic aues, sic capiuntur & pisces. Modica in hamo esca ponitur, ut matronarum in eo sacculi protrahantur. Sciat episcopus, cui commissa est ecclesia, quem dispensationi pauperũ curæq. præficiat. Melius est non habere, quod tribuam; quam impudenter petere, quod recõdam. Sed & genus arrogantiæ est, clementiorem te uelle uideri, quam pontifex Christi est. Non omnia possumus omnes. Alius in ecclesia oculus est, alius lingua, alius manus, alius pes, auris, uenter: & cetera. Lege Pauli epistolam ad Corinthios; quo modo diuersa 1.Cor.12
membra unum corpus efficiunt. Nec rusticus tamen & simplex frater ideo se sanctum putet, si nihil nouerit: nec peritus, & eloquens, lingua æstimet sanctitatem. Multoq. melius est e duobus imperfectis, rusticitatem sanctam habere, quam eloquentiam peccatricem. Multi ædificant parietes, & columnas ecclesiæ substruunt: marmora nitent: auro splendent laquearia: gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est. Neque uero mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera ex auro fabrefacta. tunc hæc probabantur a Domino, quando sacerdotes hostias immolabant; & sanguis pecudum, erat redemptio peccatorum. quamquam hæc omnia præcesserint in figura: Scripta sunt autẽ propter nos, in quos fi- 1.Cor.10
nes sæculorum deuenerunt. Nunc uero, cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus. Quid miramur, quod Christus uocat iniquum mammona? quid suspicimus, & Luc.16

Act.3 amamus, quod Petrus se non habere, gloriose testatur? alioquin, si tantum litteram sequimur, & in auro atque diuitiis simplex nos delectat historia, cum auro obseruemus & cetera. Ducant pontifices Christi uxores uirgines: Quamuis bonæ mentis sit, qui cicatricem habuerit, & deformis est; priuetur sacerdotio; lepra corporis, animæ uitiis præferatur: Crescamus, & multiplicemur, & repleamus terram, nec immolemus agnum, nec mysticum pascha celebremus: quia hæc absque templo fieri, lege prohibentur. Figamus septimo mense tabernaculum, & sollemne ieiunium buccina concrepemus. Quod si hæc omnia
Rom.7 spiritualibus spiritualia comparantes, scientesq. cum Pau-
Psal.118 lo, quod lex spiritualis est, & Dauid uerba cantantes: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua: sic intelligimus, ut Dominus quoque noster intellexit, &
Marc.2 interpretatus est sabbatum: aut aurum repudiemus cum
Matth.12 ceteris superstitionibus Iudæorum: aut, si aurum placet, placeant & Iudæi; quos cum auro aut probare nobis necesse est, aut damnare. Cõuiuia tibi uitanda sunt sæcularium, & maxime eorum, qui honoribus tument. Turpe est, ante fores sacerdotis Christi crucifixi, & pauperis, & qui cibo quoque uescebatur alieno, lictores consulum, & milites excubare, iudicemq. prouinciæ melius apud te prandere, quam in palatio. Quod si obtenderis, te facere hæc, ut roges pro miseris atque subiectis: iudex sæculi plus deferet clerico continenti, quam diuiti; & magis sanctitatem tuam uenerabitur, quam opes. aut, si talis est, qui non audiat clericos pro quibuslibet tribulatis nisi inter phyalas: libenter carebo huiuscemodi beneficio, & Christum rogabo pro iudice; qui magis, & citius subuenire potest, quam iudex:
Psal.117 melius enim est confidere in Domino, quam confidere in homine: melius est sperare in Domino, quam sperare in principibus. Numquam uinum redoleas, ne audias illud philosophi: Hoc non est osculum porrigere, sed uinũ pro-
Tit.2 pinare. Violentos sacerdotes & Apostolus damnat, & ue-
Leuit.10 tus lex prohibet: Qui altario deseruiunt, uinum & siceram non

non bibant. Sicera Hebræo ſermone omnis potio nuncu- *Deut.* 14
patur, quæ inebriare poteſt, ſiue illa quæ frumento con-
ficitur, ſiue pomorum ſucco, aut cum faui decoquuntur in
dulcem & barbaram potionem, aut palmarum fructus ex-
primuntur in liquorem, coctisq. frugibus aqua pinguior co
loratur. Quidquid inebriat, & ſtatum mentis euertit, fu-
ge ſimiliter ut uinũ. Nec hoc dico, quod Dei a nobis crea
tura damnetur: ſiquidem & Dominus uini potator eſt ap- *Matth.* 11
pellatus; & Timotheo, dolenti ſtomachum, modica uini 1. *Tim.* 5
ſorbitio relaxata eſt: ſed modũ pro ætatis, & ualetudinis,
& corporũ qualitate exigimus in potando. quod ſi abſque
uino ardeo adoleſcentia, & inflammor calore ſanguinis,
& ſucculento ualidoq. ſum corpore: libenter carebo pocu
lo, in quo ſuſpitio ueneni eſt. Pulchre dicitur apud Græ-
cos, & neſcio an apud nos æque reſonet: Pinguis uenter
non gignit mentem tenuem. Tantum tibi ieiuniorum mo-
dum impone, quantum ferre potes. ſint tibi pura, caſta,
ſimplicia, moderata, & non ſuperſtitioſa ieiunia. Quid
prodeſt, oleo non ueſci, & moleſtias quaſdam difficulta-
tesq. ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum
fructus, ſimilam, mel, piſtacia? Tota hortorum cultura
uexatur, ut cibario non ueſcamur pane; &, dum delicias
ſectamur, a regno cælorum retrahimur. Audio præterea
quoſdam, contra rerum hominumq. naturam, aquã non
bibere, nec ueſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas, & con
trita olera, baccarumq. ſuccum non calice ſorbere, ſed con
cha. Pro pudor, non erubeſcimus iſtiuſmodi ineptiis, nec
tædet ſuperſtitionis? Inſuper etiam famam abſtinentiæ in
deliciis quærimus. Fortiſſimum ieiunium eſt, aqua & pa-
nis: ſed quia gloriam non habet; & omnes pane & aqua ui
uimus; quaſi publicum & commune ieiunium nõ putatur.
Caue, ne hominum rumuſculos aucuperis; ne offenſam
Dei, populorum laude commutes. Si adhuc, inquit Apo *Gal.* 1
ſtolus, hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.
Deſiit placere hominibus, & ſeruus factus eſt Chriſti. Per
bonam famam & malam, a dextris & a ſiniſtris, Chriſti 2. *Cor.* 6

miles graditur, nec laude extollitur, nec uituperatione frangitur; non diuitiis tumet, non contrahitur paupertate; &
Psal.103 læta contemnit, & tristia. per diem sol non urit eum, neque luna per noctem. Nolo te orare in angulis platearum;
Math.24 ne rectum iter precum tuarum frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, & ostentui habere phylacteria, &, conscientia repugnante, pharisaica ambitione circumdari. Quanto melius erat, hæc non in corpore, sed in corde gestare; & Deum habere fautorem, non aspectus hominũ? Inde pendet euangelium, inde lex & prophetæ, siue sacra & apostolica doctrina. melius est enim, hæc omnia in mente portare, quam in corpore. Fidelis mecum lector intelligis, quid taceam, & quid magis tacendo loquar. Tot te regulæ, quot species gloriarum, percurrant. Vis scire, quales Dominus quærat ornatus? Habeto prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem. his cæli plagis includere: hæc te quadriga, uelut aurigam Christi, ad metam concita ferat. nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarũ uarietate distinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris, atque protegeris: & ornamẽto tibi sunt, & tutamini: gemmæ uertuntur in scuta. Caue quoque, ne aut linguam, aut aures habeas prurientes, idest, ne aut ipse aliis detrahas,
Psal.49 aut alios audias detrahentes. Sedens, inquit, aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique, quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam. Parce a detractione linguæ: custodi sermones tuos: & scito, quia per cuncta, quæ de aliis loqueris, tua cõscientia iudicaris; & in his ipse deprehenderis, quæ in aliis arguebas. Neque uero illa iusta est excusatio: Referentibus aliis iniuriam facere non possum. Nemo inuito auditori libenter refert. Sagitta in lapidem numquam figitur, interdum resiliens percutit dirigentem. Discat detractor, dum te uidet non libenter audire, non facile detrahere. Cum de-
Prou.24 tractoribus, ait Salomon, ne miscearis: quoniam repente ueniet perditio eorum; & ruinam utriusque quis nouit?

tam uidelicet eius, qui detrahit, quam illius, qui accommodat aurem detrahenti. Officii ergo tui eſt, uiſitare languentes, noſſe domos matronarum, ac liberos earum, & nobilium uirorum cuſtodire ſecreta. officii tui eſt, non ſolũ oculos caſtos ſeruare, ſed & linguam. Numquam de formis mulierum diſputes; nec, quid agatur in alia, domus alia per te nouerit. Hippocrates adiurat diſcipulos antequam doceat, & in uerba ſua iurare compellit; extorquet ſacramento ſilentium; ſermonem, inceſſum, habitũ, moresq. præſcribit: quanto magis nos, quibus animarum cura cõmiſſa eſt, omnium Chriſtianorum domos debemus amare, quaſi proprias? Cõſolatores potius nos in mæroribus ſuis, quam conuiuas in proſperis, nouerint. Facile contemnitur clericus, qui ſæpe uocatus ad prandium, non recuſat. Numquam petentes, raro accipiamus rogati. Beatius enim eſt, magis dare, quã accipere: neſcio enim quo modo etiam ipſe, qui deprecatur ut tribuat, cum acceperis, uiliorem te iudicat; & mirum in modum, ſi eum rogantem contempſeris, plus te poſterius ueneratur. Prædicator continentiæ, nuptias ne conciliet. Qui apoſtolum legit, dicentem: Supereſt, ut, qui habent uxores, ſic ſint, quaſi non habeant: cur uirginem cogit ut nubat? Qui de monogamia ſacerdos eſt, quare uiduam hortatur ut digama ſit? Procuratores & diſpenſatores domorũ alienarum, atque uillarũ, quo modo poſſunt eſſe clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? Amico quippiam rapere, furtum eſt: Eccleſiam fraudare, ſacrilegium eſt: accepiſſe quod pauperibus erogandum ſit, &, eſurientibus plurimis, uel cautum eſſe uelle, uel timidum, aut, quod apertiſſimi ſceleris eſt, aliquid inde ſubtrahere, omnium prædonum crudelitatem ſuperat. Ego fame torqueor; & tu iudicas quantum uentri meo ſatis ſit. aut diuide ſtatim, quod acceperis; aut, ſi timidus diſpenſator es, dimitte largitorem, ut ſua ipſe diſtribuat. Nolo, ſub occaſione mea ſacculus tuus plenus ſit. nemo mea melius me ſeruare poteſt. Optimus diſpenſator eſt, qui ſibi nihil reſeruat. Coegiſti me, Ne-

Act.20 · *1.Cor.7* · *1.Tim.3*

potiane cariſſime, lapidato iam uirginitatis libello, quem ſanctæ Euſtochio Romæ ſcripſeram, poſt annos decem rur ſus Bethlehem ora reſerare, & confodiendum me linguis omnium prodere. aut enim nihil ſcribendum fuit, ne homi num iudicium ſubiremus, quod tu facere prohibuiſti; aut ſcribentes noſſe, cunctorum aduerſum nos maledicorum tela eſſe torquenda. quos obſecro, ut quieſcant, & deſinant maledicere. non enim ut aduerſariis, ſed ut amicis ſcri pſimus: nec inuecti ſumus in eos, qui peccant; ſed, ne pec cent, monuimus: neque in illos tantum, ſed & in nos ipſos ſeueri iudices fuimus: uolentesq. feſtucam de oculo alterius tollere, noſtram primũ trabem eiecimus. nullum læ ſi: nullius nomen mea ſcriptura deſignatum eſt. neminem ſpecialiter meus ſermo pulſauit. generalis de uitiis diſputatio eſt. qui mihi iraſci uoluerit, prius ipſe de ſe, quod talis ſit, confitebitur.

ARGVMENTVM.

NEPOTIANVS *presbyter, ad quem præcedens extat epiſtola, diem ſuum adhuc iuuenis extremum obierat.* D. Hie*ronymus ſuper eius morte conſolatur nunc* Heliodorum *auunculum* Epiſcopum*, oſtendens mortem non eſſe timendam, ueluti quæ a* Chriſto *occiſa ſit: multosq. infidelium ueterum, qui fortiter eam in ſuis tolerarunt, primum recenſens, ad laudes mortui deinde deſcendit: quibus expletis, humanam miſeriam, imperatorum, aliorumq. procerum exemplo, ante oculos illi do cte, ac ingenioſe ponit.*

HIERONYMI AD HELIODORVM Epitaphium Nepotiani.

EPISTOLA III.

GRANDES materias ingenia parua nõ ſuſtinent; & in ipſo conatu ultra uires auſa, ſuccumbunt: quan toq. maius fuerit, quod dicendum eſt; tanto magis obruitur, qui magnitudinẽ rerum uerbis non poteſt explicare. Nepotianus meus, tuus, noſter, immo Chriſti, & quia

quia Christi, iccirco plus noster, reliquit senes, & deside-
rii sui iaculo uulneratos, & intolerabili dolore confectos.
Quem heredem putauimus, funus tenemus. Cui iam me-
um sudabit ingenium? cui litterulæ placere gestiét? Vbi est
ille ἐργοδιώκτης noster, & cygneo canore uox dulcior? Stu
pet animus, manus tremit, caligant oculi, lingua balbu-
tit. Quidquid dixero, quia ille non audit, mutum uide-
tur. Stylus ipse quasi sentiens, & cera subtristior, uel rubi
gine, uel situ obducitur. Quotiescumque nitor in uerba
prorumpere, & super tumulum eius, epitaphii huius flo-
res spargere; toties lacrymis implentur oculi, &, renouato
dolore, totus in funere sum. Moris quondam fuit, ut su-
per cadauera parentum defunctorum in concione pro ro-
stris laudes liberi dicerent, &, instar lugubrium carminum,
ad fletus & gemitus audientium pectora concitarent. En
rerum in nobis ordo mutatus est, & in calamitaté nostram
perdidit sua iura natura. Quod exhibere senibus iuuenis de
buit, hoc iuueni exhibemus senes. Quid igitur faciam?
Iungam tecum lacrymas? Sed Apostolus prohibet, Chri- *1.Thess.4*
stianorum mortuos, dormientes uocans. Et Dominus in
Euangelio, Non est, inquit, mortua puella, sed dormit. *Matth. 9*
Lazarus quoque, quia dormierat, suscitatus est. Læter & *Ioan.11*
gaudeam, quia raptus est, ne malitia mentem eius muta-
ret, quia placuerat Deo anima illius? Sed inuito & repu- *Sap.4*
gnanti per genas lacrymæ fluunt; & inter præcepta uirtu-
tum, resurrectionisq. spem, credulam mentem desiderii
frangit affectus. O mors, quæ fratres diuidis, & amore so
ciatos crudelis ac dura dissocias. Adduxit urentem uentum *Oseæ 13*
Dominus de deserto ascendentem, qui siccauit uenas tuas,
& desolauit fontem tuum. Deuorasti quidem Ionam, sed
& in utero tuo uiuus fuit. Portasti quasi mortuum, ut tem
pestas mundi conquiesceret; & Niniue nostra illius præco-
nio saluaretur. Ille ille te uicit: ille te iugulauit. Fugitiuus
propheta, qui reliquit domum suam, dimisit hereditatem
suam, dedit dilectam animam suam in manibus quęrentium
eum. Qui per Oseæ quondam tibi rigidus minabatur: Ero *Oseæ 13*
mors

mors tua o mors: ero morſus tuus inferne. Illius morte, tu mortua es: illius morte, nos uiuimus. Deuoraſti, & deuorata es. Dumq. aſſumpti corporis ſolicitaris illecebra, & auidis faucibus prædã putas; interiora tua adunco dente cõfoſſa ſunt. Gratias tibi Chriſte ſaluator tua agimus creatura, quod tam potentem aduerſarium noſtrum, dum occideris, occidiſti. Quid ante miſerius homine, qui æternæ mortis terrore proſtratus, uiuendi ſenſum ad hoc tantum acce-
Rom.5 perat, ut periret? regnauit enim mors ab Adam uſque ad Moyſen, etiam ſuper eos, qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Si Abraham, Iſaac, & Iacob in inferno, quis in cælorum regno? ſi amici tui ſub pœna offendentis Adam, & qui non peccauerant, alienis peccatis tenebantur obnoxii: quid de his credendum eſt, qui dixerunt in cordibus ſuis, non eſt Deus? qui corrupti, &
Pſal.13 abominabiles facti ſunt in uoluntatibus ſuis? qui declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt; non eſt qui faciat bonum, nõ eſt uſque ad unum? Quod ſi Lazarus uidetur in ſinu Abrahæ, locoq. refrigerii: quid ſimile infernus & regna cælorũ? Ante Chriſtum Abraham apud inferos: poſt Chriſtum latro in paradiſo. Et iccirco in reſurrectione eius, multa dormientium corpora ſurrexerunt, uiſaq. ſunt in cæleſti Hieru-
Eph.5 ſalem. Tuncq. impletum eſt illud elogium: Surge qui dor-
Matth.3 mis, & eleuare: & illuminabit te Chriſtus. Ioannes Bapti-
Matth.11 ſta in eremo perſonat: Pænitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. a diebus enim Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum uim patitur, & uiolenti diripiunt illud.
Gen.3 Flammea illa romphæa, cuſtos paradiſi, & præſidentia foribus Cherubim, Chriſti reſtincta & reſerata ſunt ſanguine. Nec mirum hoc nobis in reſurrectione promitti, cum omnes, qui in carne, non ſecundum carnem uiuimus, municipatum habeamus in cælo, & hic adhuc poſitis dicatur in terra: Regnum Dei intra uos eſt. Adde, quod ante reſurrectionem Chriſti notus tantũ in Iudæa erat Deus; in Iſrael magnum nomen eius: et ipſi, qui nouerant eum, tamen ad inferos trahebantur. Vbi tunc totius orbis homines, ab

India

India usque ad Britanniam, a rigida septemtrionis plaga usque ad feruores Atlantici oceani tam innumerabiles populi, & tantarum gentium multitudines: Quam uariæ linguis, habitu tam uestis, & armis: piscium ritu, ac locustarum, & uelut muscæ & culices conterebantur: absque notitia enim sui creatoris, omnis homo pecus est: nunc uero passionem Christi, & resurrectionem eius, cunctarum gentium & uoces, & litteræ sonant. Taceo de Hebræis, Græcis, & Latinis: quas nationes fidei suæ in crucis titulo Dominus dedicauit. Immortalem animam, & post dissolutionem corporis subsistentem; quod Pythagoras somniauit, Democritus non credidit, in consolationem damnationis suæ Socrates disputauit in carcere; Indus, Persa, Gotthus, Aegyptius philosophantur. Bessorum feritas, & pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam inferiis homines immolabant, stridorem suum in dulce crucis fregerunt melos, & totius mundi una uox Christus est. Quid agimus anima? quo nos uertimus? quid primum assumimus? quid tacemus? exciderunt ne tibi præcepta rhetorum? & occupata luctu, oppressa lacrymis, præpedita singultibus, dicendi ordinem non tenes? ubi illud ab infantia studium litterarū, & Anaxagoræ, ac Telamonis semper laudata sententia? Sciebam me genuisse mortalem. Legimus Crantorem; cuius uolumen, ad confouendum dolorem suum, secutus est Cicero: Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Posidonii ad sedandos luctus opuscula percurrimus, qui diuersis ætatibus diuersorum luctū uel libris, uel epistolis minuere sunt conati: ut, etiam si nostrum areret ingenium, de illorum posset fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles uiros, & maxime Periclem, & Xenophontem Socraticum: quorum alter, amissis duobus filiis, coronatus in concione disseruit: alter, cum sacrificans filium in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicitur, & eandem capiti reposuisse, postquam fortiter in acie dimicantem reperit concidisse. Quid memorem Romanos duces, quorum uirtutibus, quasi quibusdam stellis, Latinæ micant

micant hiſtoriæ? Puluillus Capitolium dedicans, mortuũ, ut nunciabatur, ſubito filium ſe iuſſit abſente ſepeliri. L. Paulus ſeptem diebus inter duorũ exequias filiorum triumphans urbem ingreſſus eſt. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæuolas, Metellos, Scauros, Marios, Craſſos, Marcellos, atque Aufidios; quorum non minor in luctu, quam in bellis, uirtus fuit, & quorum orbitates in Conſolationis libro Tullius explicauit: ne uidear potius aliena, quam noſtra, quæſiſſe. Quamquam & hæc in ſugillationem noſtri breuiter dicta ſint; ſi nõ præſtet fides, quod exhibuit infidelitas. Igitur ad noſtra ueniamus. Non plangam cum Iacob & Dauid filios in lege morientes; ſed cum Chriſto in euangelio recipiam reſurgẽtes. Iudæorum luctus, Chriſtianorum gaudium eſt. Ad ueſperam demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. unde & Moyſes moriens plangitur, Ieſus abſque funere & lacrymis in monte ſepelitur. Quidquid de ſcripturis ſuper lamentatione dici poteſt, in eo libro, quo Paulam Romæ conſolati ſumus, breuiter explicauimus. nunc nobis per aliam ſemitam ad eundem locum perueniendum eſt; ne uideamur præterita, & abolita quondam calcare ueſtigia. Scimus quidem, Nepotianum noſtrum eſſe cum Chriſto, & ſanctorũ mixtum choris, quod hic nobiſcum eminus rimabatur in terris, & æſtimatione quærebat, ibi uidentem cõminus dicere: Sicut audiuimus, ſic & uidimus, in ciuitate Domini uirtutũ, in ciuitate Dei noſtri: ſed deſiderium abſentiæ eius ferre nõ poſſumus, non illius, ſed noſtram uicem dolentes. Quanto ille felicior; tanto amplius nos in dolore, quod tali caremus bono. Flebant & ſorores Lazarum, quem reſurrecturum nouerant. et ut ueros hominis exprimeret affectus; ipſe ſaluator plorauit, quem reſuſcitaturus erat. Apoſtolus quoque eius, qui dixit: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto: Et alibi: Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum: gratias agit, quod Epaphroditus de mortis ſibi uicinia redditus ſit; ne haberet triſtitiam ſuper triſtitiam, non incre-

[Margin notes: Gen. 37; 2. Reg. 13. 18; Pſal. 29; Rom. 13; Deut. 34; Ioſ. 24; Pſal. 47; Ioan. 11; Philip. 1; Philip. 2]

dulitatis meto, sed desiderio caritatis. Quanto magis tu, & auunculus, & episcopus, hoc est, & in carne, & in spiritu pater, doles abesse uiscera tua, & quasi a te diuulsa suspiras? Sed obsecro, ut modum adhibeas in dolore, memor illius sententiæ: Ne quid nimis: obligatoq. parumper uulnere, audias laudes eius, cuius semper uirtute lætatus es. Nec doleas, quod talem amiseris; sed gaudeas, quod talem habueris. Et sicut hi, qui in breui tabella terrarum situs pingunt; ita in paruo isto uolumine cernas adumbrata, non expressa signa uirtutum; suscipiasq. a nobis non uires, sed uoluntatem. Præcepta sunt rhetorum, ut maiores eius, qui laudandus est, & eorum gesta altius repetantur, sicq. ad ipsum per gradus sermo perueniat: quo uidelicet auitis paternisq. uirtutibus illustrior fiat, & aut non degenerasse a bonis, aut mediocres ipse ornasse uideatur. Ego carnis bona, quæ semper & ipse contempsit, in animæ laudibus nõ requiram: nec me iactabo de genere, idest, de alienis bonis; cum Abraham, & Isaac, sancti uiri, Ismaelem, & Esau peccatores genuerint; & e regione, Iepte, in catalogo iustorum Apostoli uoce numeratus, de meretrice sit natus. *Hebr.11.* Anima, inquit, quæ peccauerit, ipsa morietur. Ergo, quæ non peccauerit, ipsa uiuet. Nec uirtutes, nec uitia parentum liberis imputantur. ab eo tempore censemur, ex quo in Christo renascimur. Paulus, persecutor Ecclesiæ, & mane lupus rapax, Beniamin, ad uesperam diuidit escã, Ananiæ oui submittens caput. Igitur & Nepotianus noster, quasi infantulus uagiens, & rudis puer, subito nobis quasi de Iordane nascatur. Alius forsitan scriberet, quod ob salutem illius orientem eremumq dimiseris; & me carissimum sodalem tuum redeundi spe lactaueris; ut primum, si fieri posset, sororem cum paruulo uiduam, deinde, si consilium illa respueret, saltem nepotem dulcissimum conseruares. hic est enim ille, de quo tibi quondam uaticinatus sum: Licet paruulus ex collo pendeat nepos. Referret, inquam, alius, quod in palatii militia, sub chlamyde, & candenti lino corpus eius cilicio tritum sit; quod stans ante sæculi potesta-

Ezech.18 *Gen.49* *Act.9*

poteſtates, lurida ieiuniis ora portauerit; quod adhuc ſub alterius indumentis alteri militauerit; & ad hoc habuerit cingulum, ut uiduis, pupillis, orphanis, oppreſſis, miſeriſq. ſubueniret. Mihi non placent dilationes iſtæ imperfe-
*Act.*10 ctæ ſeruitutis Dei: & centurionem Cornelium, ut lego iuſtum, ſtatim audio baptizatum. Verumtamen uelut incunabula quædam naſcentis fidei comprobemus; ut qui ſub alienis ſignis deuotus miles fuit, donandus laurea ſit, poſtquam ſuo regi cœperit militare. Baltheo poſito, habituq. mutato, quidquid caſtrenſis peculii fuit, in pauperes eroga
*Math.*19.6. uit. legerat enim: Qui uult perfectus eſſe, uendat omnia, quæ habet, & det pauperibus, & ſequatur me. Et iterum: Non poteſtis duobus dominis ſeruire, Deo, & mammonæ. Excepta uili tunica, & operimento pari, quo, tecto tantum corpore, frigus excluderet, nihil ſibi amplius reſeruauit. Cultus ipſe, prouinciæ morem ſequens, nec munditiis, nec ſordibus notabilis erat. cumq. arderet quotidie, aut ad Aegypti monaſteria pergere, aut Meſopotamiæ inuiſere choros, uel certe inſularum Dalmatiæ, quæ Altino tantum freto diſtant, ſolitudines occupare; auunculum pontificem deſerere non audebat, tot in illo cernens exempla uirtutum, domiq. habens unde diſceret. in uno, atque eodẽ & imitabatur monachum, & epiſcopum uenerabatur. nec, ut in pleriſque accidere ſolet, aſſiduitas familiaritatem, familiaritas contemptum illius fecerat: ſed ita eum colebat, quaſi parentem; ita admirabatur, quaſi quotidie nouum cerneret. Quid multa? fit clericus, & per ſolitos gradus presbyter ordinatur. Ieſu bone, qui gemitus, qui eiulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorum omnium. Tum primum, & ſolum auunculo iratus eſt. Querebatur ſe ferre non poſſe, & iuuenilem ætatem incongruam ſacerdotio cauſabatur. ſed quanto magis repugnabat, tanto magis in ſe ſtudia omnium concitabat: & merebatur negando, quod eſſe nolebat: eoq. dignior erat, quo ſe clamabat indignum. Vidimus Timotheum noſtri temporis, & canos in ſapientia, electumq. a Moyſe presbyterum, quem ipſe

ipſe

ipſe ſciret eſſe presbyterum. Igitur clericatum non honorem intelligens, ſed onus, primam curam habuit, ut humilitate ſuperaret inuidiam: deinde, ut nullam obſceni in ſe rumoris fabulam daret; ut qui mordebantur ad ætatē eius, ſtuperent ad continentiam; ſubuenire pauperibus, uiſitare languentes, prouocare hoſpitio, lenire blanditiis, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Cæcorum baculus, eſurientium cibus, ſpes miſerorum, ſolamen lugentium fuit. Ita in ſingulis uirtutibus eminebat, quaſi ceteras non haberet. Inter presbyteros, & coæquales, primus in opere, extremus in ordine. quidquid boni fecerat, ad auunculum referebat. ſi quid forte aliter euenerat, quam putarat; illum neſcire, ſe erraſſe dicebat. In publico epiſcopum, domi patrem nouerat: grauitatem morum hilaritate frontis temperabat. gaudium in riſu, non cachinnum, intelligeres. Virgines, & uiduas Chriſti honorare ut matres, hortari ut ſorores, cum omni caſtitate. Iam uero, poſtquam domum ſe contulerat, &, relicto foris clerico, duritiæ ſe tradiderat monachorum; creber in orationibus, uigilans in precando. Lacrymas Deo, non hominibus, offerebat: ieiunia, in aurigæ modum, pro laſſitudine, & uiribus corporis attemperabat. Menſæ auunculi intererat; & ſic appoſita quæque libabat, ut & ſuperſtitionem fugeret, & continentiam ſeruaret. Sermo eius per omne conuiuium de ſcripturis aliquid proponere, libenter audire, reſpondere uerecunde, recta ſuſcipere, praua non acriter confutare, diſputantem contra ſe magis docere, quam uincere: & ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cuius eſſet, ſimpliciter confiteri. atque in hunc modum, eruditionis gloriam declinando, eruditiſſimus habebatur. illud, aiebat, Tertulliani, iſtud Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii eſt. ſic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum eſt locutus Arnobius. me quoque, quia pro ſodalitate auunculi diligebat, interdum proferebat in medium. lectioneq. aſſidua, & meditatione diuturna, pectus ſuum bibliothecam fecerat Chriſti. quoties ille tranſmarinis epiſtolis deprecatus eſt, ut aliquid ad
ſe

Luc.11.18 se scriberem? quoties nocturnum de euangelio petitorem, & interpellatricē duri iudicis mihi uiduam exhibuit? cumq. ego silentio magis, quam litteris, denegarem; & pudore reticentis, pudorem suffunderem postulantis: auunculum mihi opposuit precatorem; qui & liberius pro alio peteret; & pro reuerentia sacerdotii facilius impetraret. Feci ergo, quod uoluit; & breui libello amicitias nostras æternæ memoriæ consecraui. quo suscepto, Crœsi opes, & Darii diuitias se uicisse iactabat. illum oculis, illum manibus, illum sinu, illum ore tenebat. cumq. in stratu frequenter euolueret; super pectus soporati, dulcis pagina decidebat. si uero peregrinorum, si amicorum quispiam uenerat; lætabatur nostro super se testimonio: &, quidquid minus in opusculo erat, distinctione moderata, & pronunciationis uarietate pensabat; ut in recitando illo, ipse uel placere quotidie, uel displicere uideretur. Vnde hic feruor, nisi ex amore Dei? unde legis Christi indefessa meditatio, nisi ex desiderio eius, qui legem dedit? Alii nummū addant nummo, & in marsupium suffocantes: matronarum opes uenentur obsequiis: sint ditiores monachi, quam fuerant sæculares: possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant; & suspiret eos Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mēdicos. Nepotianus noster, aurum calcans, schedulas consectatur: & sicut sui in carne cōtemptor est, & paupertate incedit ornatior; ita totum animæ inuestigat ornatum. Ad comparationem quidem superiorum modica sunt, quæ dicturi sumus: sed & in paruis idem animus ostenditur. Vt enim creatorem non in cælo tantum miramur, & terra, sole, & oceano, elephantis, camelis, equis, bubus, pardis, ursis, leonibus, sed & in minutis quoque animalibus, formica, culice, muscis, uermiculis, & istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora, quam nomina; eandemq. in cunctis ueneramur solertiam: ita mens Christo dedita, æque & in maioribus, & in mino-
Matth.12 ribus intenta est, sciens etiam pro otioso uerbo reddendam esse rationem. Erat ergo solicitus, si niteret altare, si parie-

tes

tes absque fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta, uela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si uasa luculenta, & in omnes cærimonias pia solicitudo disposita, non minus, non maius negligebat officium. ubicumque eum quæreres, in ecclesia inuenires. Nobilem uirum, Q. Fabium, miratur antiquitas: qui etiam Romanæ scriptor historiæ est; sed magis ex pictura, quam ex litteris, nomen inuenit: & Beselehel nostrum, plenum sapientia & spiritu Dei, scriptura testatur. Hyram quoque, filium mulieris Tyriæ, quod alter tabernaculi, alter templi supellectilem fabricati sint. quo modo enim lætæ segetes, & uberes agri interdum culmis, aristisq. luxuriant: ita præclara ingenia, & mens plena uirtutibus in uariarum artium redundat elegantiam. unde & apud Græcos philosophus ille laudatur, qui omne, quo uteretur, usque ad pallium, & anulum, manu sua factum gloriatus est. Hoc idem possumus & de isto dicere; qui basilicas ecclesiæ, & martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, uitiumq. pampinis adumbrarit; ut, quidquid placebat in ecclesia, tam dispositione, quam uisu, presbyteri laborem, & studium testaretur. Macte uirtute: cuius talia principia, qualis finis erit? O miserabilis humana condicio, & sine Christo uanum omne, quod uiuimus. Quid te subtrahis? quid tergiuersaris oratio? quasi enim mortem illius differre possimus, & uitam facere longiorem, sic timemus ad ultimum peruenire. Omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos feni. Vbi nunc decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, qua, ut luti pulchro indumento, pulchritudo animæ uestiebatur? Marcescebat, pro dolor, flante austro lilium; & purpura uiolæ, in pallorem sensim migrabat. cumq. febribus æstuaret, & uenarum fontes hauriret calor; lasso anhelitu tristem auunculum consolabatur. lætus erat uultus, &, uniuersis circa plorantibus, solus ipse ridebat. proiicere pallium, manus extendere, uidere quod alii non uidebant, &, quasi in occursum se erigens, salutare uenientes. intelligeres illum non emori, sed emigrare; & mutare amicos, non

Exod. 31
2. *Reg.* 5
3. *Reg.* 5
Esa. 40

C relin-

relinquere. Voluuntur per ora lacrymæ; &, obfirmato animo, non queo dolorem diſſimulare, quem patior. Quis crederet in tali illum tempore noſtræ neceſſitudinis recordari, &, luctante anima, ſtudiorum ſcire dulcedinem? Apprehenſa auunculi manu, Hanc, inquit, tunicam, qua utebar in miniſterio Chriſti, mitte dilectiſſimo mihi, ætate patri, fratri collegio: & quidquid a te nepoti debebatur affectus, in illum transfer, quem mecum pariter diligebas. Atque in talia uerba defecit, auunculi manum mei recordatione contrectans. Scio, quod nolueris amorem in te ciuium ſic probare, & affectum patriæ magis quæſiſſe in proſperis. ſed huiuſcemodi officium in bonis iucũdius eſt, in malis gratius. Tota hunc ciuitas, tota planxit Italia. corpus terra ſuſcepit: anima Chriſto reddita eſt. Tu nepotem quærebas, Eccleſia ſacerdotẽ. Præceſſit te ſucceſſor tuus. Quod tu eras, ille poſt te iudicio omniũ merebatur. Atque ita ex una domo duplex pontificatus egreſſa eſt dignitas; dum in altero gratulatio eſt, quod tenuerit; in altero mæror, quod raptus ſit, ne teneret. Platonis ſententia eſt, omnem ſapientium uitam, meditationem eſſe mortis. Laudant hoc philoſophi, & in cælum uſque ferunt. Sed multo fortius Apo-
1.Cor.15 ſtolus: Quotidie, inquit, morior per gloriam ueſtram. Aliud eſt enim conari, aliud agere; aliud uiuere moriturũ, aliud mori uicturum. Ille moriturus eſt ex gloria, iſte moritur ſemper ad gloriam. Debemus igitur & nos animo præmeditari, quod aliquando futuri ſumus, & quod, uelimus nolimus, abeſſe longius non poteſt. nam, ſi nongentos uitæ excederemus annos, ut ante diluuium uiuebat humanum
Gen.5 genus; & Mathuſalem nobis tempora donarentur: tamen nihil eſſet præterita longitudo, quæ eſſe deſiſſet. etenim inter eum, qui decem uixit annos, & eum, qui mille, poſtquam idem uitæ finis aduenerit, & irrecuſabilis mortis neceſſitas; tranſactum omne tantundem eſt; niſi quod ſenex magis onuſtus peccatorum faſce proficiſcitur. Optima quæque dies miſeris mortalibus æui, Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtisq. ſenectus, Et labor, & duræ rapit inclemen-
tia

tia mortis. Næuius poeta, Pati, inquit, necesse est multa mortalem mala. Vnde & Niobem, quia multum fleuerit, in lapidem, & diuersas bestias cõmutatam finxit antiquitas. Et Hesiodus, natales hominum plangens, gaudet in funere. Prudenterq. Ennius, Plebes, ait, in hoc regi antestat loco: licet Lacrymare plebi, regi honeste non licet. Vt regi, sic episcopo, immo minus episcopo, quam regi. ille enim nolentibus præest, hic uolentibus: ille terrore subiicit, hic seruituti donatur: ille corpora custodit ad mortẽ, hic animas seruat ad uitam. in te oculi omnium diriguntur: domus tua, & conuersatio, quasi in specula constituta, magistra est publicæ disciplinæ. quidquid feceris, id sibi omnes faciendum putant. Caue, ne committas, quod aut, qui reprehendere uolunt, digne lacerasse uideantur; aut, qui imitari, cogantur delinquere. Vince, quantum potes, immo plus, quam potes mollitiem animi tui: & ubertim fluentes lacrymas reprime: ne grandis pietas in nepotem apud incredulàs mentes desperatio putetur in Deum. Desiderandus est tibi quasi absens, non quasi mortuus: ut illum expectare, non amisisse, uidearis. Verum quid ago, medens dolori, quem iam reor & tempore, & ratione sedatum, ac non potius replico tibi uicinas regum miserias, & nostri temporis calamitates; ut non tam plangendus sit, qui hac luce caruerit, quam gratulandum ei, qui de tantis malis euaserit? Constantius, Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicum paratur, & concitus fertur ad pugnam, in Mopsi uiculo moriens, magno dolore hosti reliquit imperium. Iulianus, proditor animæ suæ, & Christiani iugulator exercitus, Christum sensit in Media, quem primum in Gallia denegarat; dumq. Romanos propagare uult fines, perdidit propagatos. Iouinianus, gustatis tantum imperialibus bonis, fetore prunarum suffocatus interiit; ostendens omnibus, quid sit humana potentia. Valentinianus, uastato genitali solo, & inultam patriam derelinquens, uomitu sanguinis extinctus est. Huius germanus Valens, Gothico bello uictus in Thracia, eundem locum & mortis habuit, & sepul

cri. Gratianus ab exercitu suo proditus, & ab obuiis urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit; cruentatæq. manus uestigia parietes tui Lugdune testantur. Adolescens Valentinianus, & pene puer, post fugam, post exilia, post recuperatum multo sanguine imperium, haud procul ab urbe fraternæ mortis conscia, necatus est; & cadauer exanime suspendio infamatum. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio; qui utique, dum rerum potirentur, terrori gentibus erant? omnes capti steterunt ante ora uictorū, &, quod potentissimis quōdam miserrimū est, prius ignominia seruitutis, quā hostili mucrone cōfossi sunt. Dicat aliquis: Regū talis cōdicio est; feriuntq. summos fulgura montes. Ad priuatas ueniā dignitates; nec de his loquar, qui biennium excedunt: atque, ut ceteros prætermittam, sufficit nobis trium nuper consularium diuersos exitus scribere. Abundantius egens Pityunte exulat. Ruffini caput pilo Constantinopolim gestatum est; & abscissa manus dextera, ad dedecus insatiabilis auaritiæ ostiatim stipem mendicauit. Timasius, præcipitatus repente de altissimo dignitatis gradu, euasisse se putat, quod Assæ uiuit inglorius. Non calamitates miserorum, sed fragilem humanæ condicionis narro statum. Horret animus temporum nostrorum ruinas persequi. Viginti, & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim, & alpes Iulias quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasq. Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vuandali, Marcomanni uastant, trahunt, rapiunt. Quot matronæ, quot uirgines Dei, & ingenua nobiliaq. corpora his belluis fuere ludibrio? Capti episcopi, interfecti presbyteri, et diuersorū officia clericorum; subuersæ ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossæ reliquiæ. ubique luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago. Romanus orbis ruit; & tamen ceruix nostra erecta non flectitur. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienses, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamq.

Græ-

Græciam, quibus imperant barbari? Et certe paucas urbes nominaui, in quibus olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis uidebatur oriens, & tantum nunciis consternatus. ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucasi rupibus immissi in nos non iam Arabiæ, sed septemtrionis lupi, tantas breui prouincias percurrerunt. quot monasteria capta? quantæ fluuiorum aquæ humano cruore mutatæ sunt? obsessa Antiochia, & urbes reliquæ, quas Halis, Cydnus, Orontes, Euphratesq. præterfluunt: tracti greges captiuorum: Arabia, Phœnice, Palæstina, Aegyptus timore captiuæ. Non, mihi si linguæ centum sint, oraq. centum, Ferrea uox, Omnia pœnarum percurrere nomina possim. neque enim historiam proposui scribere, sed nostras breuiter flere miserias. Alioquin ad hæc merito explicanda & Thucydides, & Sallustius muti sint. Felix Nepotianus, qui hæc non uidet; felix, qui hæc non audit. nos miseri, qui aut patimur, aut patientes fratres nostros tanta perspicimus: & tamen uiuere uolumus, eosque, qui his carent, flendos potius, quam beatos, putamus. Olim offensum sentimus, nec placamus Deum. Nostris peccatis barbari fortes sunt. nostris uitiis Romanus superatur exercitus; & quasi nõ hæc sufficerent cladibus, plus pene bella ciuilia, quam hostilis mucro consumpsit. Miseri Israelitæ, ad quorum comparationem Nabuchodonosor seruus Dei dicitur. Infelices nos, *Hier.25*
qui tantum displicemus Deo, ut per rabiem barbarorum, illius in nos ira deseuiat. Ezechias egit pænitentiam, & cen *Esa.37*
tum octoginta quinque millia Assyriorum ab uno angelo *2.Para.17*
una nocte deleta sunt. Iosaphat laudes Domini cõcinebat, & Dominus pro laudante superabat. Moyses contra Ama- *Exod.17*
lech non gladio, sed oratione pugnauit. Si erigi uolumus, prosternamur. Pro pudor, & stolida usque ad incredulitatem mens: Romanus exercitus, uictor orbis, & dominus, ab his uincitur, hos pauet, horum terretur aspectu, qui ingredi non ualent; qui si terram tetigerint, se mortuos arbitrantur. Et non intelligimus prophetarum uoces: Fugient: *Esa.30*
mille uno persequente? Nec amputamus causas morbi, ut

morbus pariter auferatur; ſtatimq. cernamus ſagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere. Exceſſimus conſolandi modum; &, dum unius mortem flere prohibemus, totius orbis mortuos planximus. Xerxes ille, rex potentiſſimus, qui ſubuertit montes, maria conſtrauit, cum de ſublimi loco infinitam hominum multitudinem, & innumerabilem uidiſſet exercitum, fleſſe dicitur, quod poſt centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, ſuperfuturus eſſet. O ſi poſſemus in talem aſcendere ſpeculam, de qua uniuerſam terram ſub noſtris pedibus cerneremus: iam tibi oſtenderem totius orbis ruinas, gentes gentibus, & regnis regna colliſa; alios torqueri, alios necari; alios abſorberi fluctibus, alios ad ſeruitutem trahi; hic nuptias, ibi planctum; illos naſci, iſtos mori, alios affluere deliciis, alios mendicare; & non Xerxis tantum exercitum, ſed totius mundi homines, qui nunc uiuunt, in breui ſpatio defuturos. Vincitur ſermo rei magnitudine; & minus eſt omne, quod dicimus. redeamus igitur ad nos; &, quaſi e cælo deſcendentes, paulisper noſtra uideamus. Sentis ne, obſecro te, quando infans, quando puer, quando iuuenis, quando robuſtæ ætatis, quando ſenex factus ſis? quotidie morimur; quotidie commutamur; & tamen æternos nos eſſe credimus. hoc ipſum, quod dicto, quod ſcribitur, quod relego, quod emendo, de uita mea tollitur. quot puncta notarii, tot meorum damna ſunt temporum. Scribimus, atque reſcribimus: tranſeunt maria epiſtolæ; &, ſcindente ſulcum carina, per ſingulos fluctus ætatis noſtræ momenta minuuntur. ſolum habemus lucri, quod Chriſti nobis amore

1.Cor.13 ſociamur. Caritas patiens eſt, benigna eſt: caritas non zelatur, non agit perperam, non inflatur, omnia ſuſtinet, omnia credit, omnia ſperat, omnia patitur. caritas numquam excidit. hæc ſemper uiuit in pectore: ob hanc Nepotianus noſter abſens præſens eſt, & per tanta terrarum ſpatia diuiſos utraque complectitur manu. Habemus mutuæ obſidem caritatis. iungamur ſpiritu: ſtringamur affectu; & fortitudinem mentis, quam beatus Papa Chromatius oſtendit

oſtendit in dormitione germani, nos imitemur in filio. illũ noſtra pagella decantet; illum noſtræ litteræ ſonent. quem corpore non ualemus, recordatione teneamus; &, cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui numquam deſinamus.

ARGVMENTVM.

RVSTICVS, *natione Gallus, profeſſione monachus erat. hunc D. Hieronymus docet, quo modo uitam monacho dignam inſtituere debeat, & quanto tutius ſit in monaſterio cum alijs, quam in ſolitudine, illam traducere. Ex hac autem epiſtola luce clarius omnes diſcere poſſunt, cœnobitarum uitam, & profeſſionem, uetuſtiſſimo, ſacroq. inſtituto, non diabolico inuento, ſicut blaſphemant hæretici, in Eccleſiam, qualis hodie eſt, introductam.*

HIERONIMVS RVSTICO MONACHO uiuendi formam præſcribit.

EPISTOLA IIII.

NIHIL Chriſtiano felicius, cui promittitur regnum cælorum: nihil laborioſius, qui quotidie de uita periclitatur: nihil fortius, qui uincit diabolum: nihil imbecillius, qui a carne ſuperatur. utriuſque rei exempla ſunt plurima. Latro credit in cruce, & ſtatim meretur audire: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Iu- *Luc.23.*
das de apoſtolatus faſtigio in proditionis tartarum labitur, *Ioan.13*
& nec familiaritate conuiuii, nec intinctione bucellæ, nec *Luc.22*
oſculi gratia frangitur; ne quaſi hominem tradat, quem filium Dei nouerat. Quid Samaritana uilius? non ſolum ipſa *Ioan.4*
credidit, & poſt ſex uiros unũ inuenit Dominũ, Meſſiamq. cognouit ad fontem, quem in templo Iudæorum populus ignorabat: ſed & auctor fit ſalutis multorum; & apoſtolis ementibus cibos, eſurientem reficit, laſſumq. ſuſtentat.

3.Reg.11 Quid Salomone sapientius? attamen infatuatur amoribus
Leuit.2 mulierum. Bonum est sal, nullumq. sacrificiũ absque huius
Col.4 aspersione suscipitur. unde & Apostolus præcipit: Sermo
uester semper in gratia sale sit conditus. Quod si infatua-
Marc.9 tur, foras proiicitur: in tantumq. perdit nominis dignitatem, ut ne in sterquilinium quidem utile sit, quo solent credentium arua condiri, sterile animarum solum pinguescere. Hæc dicimus, ut prima te, fili Rustice, fronte doceamus, magna cœpisse, & excelsa sectari; & adolescentiæ, immo pubertatis incentiua calcantem, perfectæ quidem ætatis gradum scandere, sed lubricum iter esse, per quod ingrederis; nec tantum sequi gloriæ post uictoriam, quantum ignominiæ post ruinam. Non mihi nunc per uirtutum prata ducendus est riuulus: nec laborandum, ut ostendam tibi uariorũ pulchritudinem florum; quid in se lilia habeant puritatis; quid rosa uerecundiæ possideat; quid uiolæ purpura promittat in regno; quid rutilantium spondeat pictura gemmarũ.
Luc.9 iam enim, propitio Deo, stiuam tenes. iam tectum, atque
Act.10 solarium cum Petro Apostolo conscendisti: qui esuriens in Iudæis, Cornelii saturatur fide; & famem incredulitatis eorum, gentium conuersione restinguit; atque in uase euangeliorum quadrangulo, quod de cælo descendit ad terram, docetur & discit omnes homines posse saluari. rursumq. quod uiderat, in specie candidissimi linteaminis in superna transfertur; & credentium turbam de terris ad cælum rapit;
Mat.5 ut pollicitatio Domini compleatur: Beati mundo corde; quoniam ipsi Deum uidebunt. Totum, quod apprehensa manu insinuare tibi cupio, quod quasi doctus nauta post multa naufragia rudem conor instruere uectorem, illud est, ut, in quo litore pudicitiæ pirata sit, noueris, ubi Charybdis & radix omnium malorum auaritia, ubi Scyllæi obtre-
Gal.5 ctatorum canes, de quibus Apostolus loquitur: Ne mordentes inuicem mutuo consumamini: quo modo, in media tranquillitate securi, Lybicis interdum uitiorum Syrtibus obruamur; quid uenenatorum animantium desertum huius sæculi nutriat. Nauigantes Rubrum mare, in quo

optandum

optandum nobis est, ut uerus Pharao cum suo mergatur exercitu, multis difficultatibus ac periculis ad urbem maximam perueniunt. utroque in litore gentes uagæ, immo belluæ habitant ferocissimæ. semper soliciti, semper armati totius anni uehunt cibaria. latentibus saxis, uadisq. durissimis plena sunt omnia; ita ut speculator doctus in summa mali arbore sedeat; & inde regendæ & circumflectendæ nauis dictata prædicet. Felix cursus est, si post sex menses supradictæ urbis portum teneant, a quo se incipit aperire oceanus: per quem uix anno perpetuo ad Indiam peruenitur, & ad Gangem fluuium, quem Phison sancta scriptura commemorat, qui circumit totam terram Euilaht, & multa genera pigmentorum de paradisi dicitur fonte deuehere. ubi nascitur carbunculus, & smaragdus, & margarita candentia, & uniones, quibus nobilium feminarum ardet ambitio; montesq. aurei, quos adire, propter gryphas, & dracones, & immensorum corporum monstra, hominibus impossibile est: ut ostendatur nobis, quales custodes habeat auaritia. Quorsum ista? Perspicuum est, si negotiatores sæculi tanta sustinent, ut ad incertas periturasq. diuitias perueniant, & seruent cum animæ discrimine, quæ multis periculis quæsierunt: quid Christi negotiatori faciendum est, qui, uenditis omnibus, quærit pretiosissimum margaritum? qui totis substantiæ suæ opibus emit agrum, in quo reperiat thesaurum, quem nec fur effodere, nec latro possit auferre? Scio me offensurum esse quamplurimos; qui generalem de uitiis disputationem in suam referunt contumeliam; &, dum mihi irascuntur, suam indicãt conscientiam; multoq. peius de se, quam de me, iudicant. ego enim neminem nominabo: nec, ueteris comœdiæ licẽtia, certas personas eligam, atque perstringam. Prudentis uiri est, ac prudentium feminarum, dissimulare, immo emendare, quod in se intelligant, & indignari sibi magis, quã mihi, nec in monitorem maledicta congerere: qui etsi iisdẽ teneatur criminibus, certe in eo melior est, quod sua ei mala non placent. Audio religiosam te habere matrem, multorum

Gen. 2

Matth. 13

torum annorum uiduam; quæ aluit, quæ erudiuit infantem; ac post studia Galliarum, quæ uel florentissima sunt, misit Romam, non parcens sumptibus, & absentiam filii spe sustinens futurorum; ut ubertatem Gallici nitoremq. sermonis grauitas Romana condiret; nec calcaribus in te, sed frenis, uteretur: quod & in disertissimis uiris Græciæ legimus; qui Asianum tumorem Attico siccabant sale, & luxuriantes flagellis uineas falcibus reprimebant; ut eloquentiæ torcularia non uerborum pampinis, sed sensuum quasi uuarum expressionibus redundarent. hanc tu suspice, ut parentem; ama, ut nutricem; uenerare, ut sanctam. Nec aliorum imiteris exemplum; qui relinquunt suas, & alienas appetunt: quorum dedecus in propatulo est, sub nominibus pietatis, quærentium suspecta consortia. Noui ego quasdam, iam maturioris ætatis, libertini generis adolescẽtibus delectari, & filios quærere spirituales, paulatimq. pudore superato, ficta matrũ nomina erũpere in licentiã maritalẽ. Aliæ sorores uirgines deserunt, & externis uiduis copulãtur. Sunt, quæ oderunt suos, & non suorũ palpantur affectu: quarũ impatientia, index animi, nullã recipit excusationem: & cassa pudicitiæ uelamenta, quasi aranearum fila dirumpit. Videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica, barba prolixa, a mulieribus non posse discedere; sub eodẽ manere tecto; simul inire conuiuia, ancillas iuuenes habere in ministerio, &, præter uocabulum nuptiarum, omnia esse matrimonii. Nec hæc culpa est Christiani nominis, si simulator religionis in uitio sit: quinimmo cõfusio gentiliũ, cum ea uident ecclesiis displicere, quæ omnibus bonis non placent. Tu uero, si monachus esse uis, non uideri, habeto curam, non rei familiaris, cui renunciando, hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. Sordidæ uestes, candidæ mentis indicia sint: uilis tunica contemptum sæculi probet, ita dumtaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoq. dissentiant. Balnearum fomenta non quærat, qui calorem corporis ieiuniorum cupit frigore extinguere. quæ & ipsa moderata sint; ne nimia debilitent stomachũ; &, maiorem refectionem

nem

nem poſcentia, erumpant in cruditatem; quæ parens libidinum eſt. Modicus, ac temperatus cibus & carni, & animæ utilis eſt. Matrem ita uide, ne per illam alias uidere cogaris; quarum uultus cordi tuo hæreant, & tacitum uiuat ſub pectore uulnus. Ancillas, quæ illi in obſequio ſunt, tibi ſcias eſſe in inſidiis: quia, quanto uilior earum condicio, tanto facilior eſt ruina. Et Ioannes Baptiſta ſanctam matrem habuit, pontificisq. filius erat: & tamen nec matris affectu, nec patris opibus uincebatur, ut in domo parentum cum periculo uiueret caſtitatis. Viuebat in eremo; & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere. ueſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, melq. ſilueſtre, omnia uirtuti & continentiæ præparata. Filii prophetarum, quos monachos in Veteri teſtamento legimus, ædificabant ſibi caſulas propter fluenta Iordanis, &, turbis urbium derelictis, polenta & herbis agreſtibus uictitabant. Luc.1 Matth.3 Marc.1 4. Reg.6

Quamdiu in patria tua es; habeto cellulam pro paradiſo; uaria ſcripturarum poma decerpe; his utere deliciis; harum fruere complexu. Si ſcandalizat te oculus, pes, manus; proiice ea. Nulli parcas, ut ſoli parcas animæ. Qui uiderit, inquit Dominus, mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quis gloriabitur, caſtum ſe habere cor? Aſtra non ſunt munda in conſpectu Domini: quãto magis homines, quorum uita tentatio eſt? Væ nobis, qui, quoties concupiſcimus, toties fornicamur. Inebriatus eſt, inquit, gladius meus in cælo; multo amplius in terra, quæ ſpinas & tribulos generat. Vas electionis, in cuius ore Chriſtus reſonabat, macerat corpus ſuum, & ſubiicit ſeruituti, & tamen cernit naturalem carnis ardorem ſuæ repugnare ſententiæ, ut, quod non uult, hoc agere compellatur; &, quaſi uim patiens, uociferatur, & dicit: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et tu te arbitraris abſque lapſu, & uulnere poſſe tranſire, niſi omni cuſtodia ſeruaueris cor tuum, & cum ſaluatore dixeris: Mater mea, & fratres mei hi ſunt, qui faciunt uoluntatem patris mei? Crudelitas iſta, pietas eſt. Immo quid Matth.5 Iob 25 Eſa.34 1. Cor.9 Rom.7 Prou.4 Luc.8

quid tam pium, quam sanctæ matri sanctum filium custodi re? Optat & illa te uiuere, & non uidere ad tempus, ut
1. Reg. 1 semper cum Christo uideat. Anna Samuelem non sibi, sed
Hier. 35 tabernaculo genuit. Filii Ionadab, qui uinum, & siceram non bibebant, qui habitabant in tentoriis, &, quas nox
Psal. 77 compulerat, sedes habebant, scribuntur in psalmo, quod primi captiuitatem sustinuerint, qui ab exercitu Chaldæorum, uastante Iudæam, urbes introire compulsi sunt. Viderint, quid alii sentiant. unusquisque enim suo sensu ducitur. mihi opidum carcer, & solitudo paradisus est. Quid desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate cen-
Exod. 2. 3 semur? Moyses, ut præesset populo Iudæorum, quadraginta annis eruditur in eremo: pastor ouium, hominum fa-
Luc. 5 ctus est pastor Apostoli de piscatione lacus ad Genesareth, ad piscationem hominum transierunt. Qui tunc habentes
Matth. 4 patrem, rete, nauiculam, secuti Dominum protinus omnia reliquerunt, portantes quotidie crucem suam, & ne
Matth. 10 uirgam quidem in manu habentes. Hæc dico, ut, etiam si clericatus te titillat desiderium, discas quod possis docere, & rationabilem hostiam offeras Christo; ne miles ante, quam tiro, ne prius magister sis, quam discipulus. Non est humilitatis meæ, neque mensuræ, iudicare de clericis, & de ministris ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. habeant illi ordinem, & gradum suum: quem si tenueris, quo modo tibi in eo uiuendum sit, editus ad Nepotianum liber docere te poterit. Nunc monachi incunabula, moresq. discutimus, & eius monachi, qui, liberalibus studiis eruditus in adolescentia, iugum Christi collo suo imposuit. Primumq. tractandum est, utrum solus, an cum aliis in monasterio uiuere debeas. Mihi quidem placet, ut habeas sanctorum contubernium: nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediaris uiam, quam numquam ingressus es; statimq. tibi in partem alteram declinandum sit, & errori pateas; plusq. aut minus ambules, quam necesse est: ne aut currens lasseris; aut, moram faciens, obdormias. In solitudine cito subrepit superbia: et, si parumper ieiunauerit, hominemq.

nemq. non uiderit, putat se alicuius esse momenti: oblitusq. sui, unde, & quo uenerit, intus corde, lingua foris uagatur. Iudicat contra Apostoli uoluntatem alienos ser- *Rom. 14*
uos: quo gula uoluerit, porrigit manum: dormit, quantum uoluerit: nullum ueretur: facit quod uoluerit: omnes inferiores se putat: crebriusq. in urbibus, quam in cellula, est: & inter fratres simulat uerecundiam, qui platearum turbis colliditur. Quid igitur? solitariam uitam reprehendimus? Minime, quippe quam sæpe laudauimus: sed de ludo monasteriorum, huiuscemodi uolumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant; qui specimē conuersationis suæ multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent; quos nec esuries aliquando, nec saturitas superauit; qui paupertate lætantur; quorum habitus, sermo, uultus, incessus, doctrina uirtutum est; qui nesciunt, secundum quosdam ineptos homines, dæmonum pugnantium contra se portenta confingere; ut apud imperitos & uulgi homines miraculum sui faciant, & exinde lucra sectentur. Vidimus nuper, & planximus, Crœsi opes unius morte deprehensas, urbisq. stipes, quasi in usus pauperum, congregatas, stirpi & posteris derelictas. Tunc ferrum, quod latebat in profundo, su- *4.Reg.6*
pernatauit aquæ; & inter palmarum arbores, myrrhæ ama- *Exod.15*
ritudo monstrata est. Nec mirum: talem & socium, & magistrum habuit: qui egentium famem suas fecit esse diuitias & miseris derelicta in suam reseruauit miseriam. quorum clamor tandem peruenit ad cælum, & patientissimas Dei uicit aures; ut missus angelus pessimus, Nabal Carmelo *1.Reg.25*
diceret: Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te: quæ *Luc.12*
autē præparasti, cuius erunt? Volo ergo te, & propter causas, quas supra exposui, non habitare cum matre; & præcipue, ne aut offerentē delicatos cibos, renuendo contristes; aut, si acceperis, oleū igni adiicias, & inter frequentiā puellarum per diem uideas, quod nocte cogites. Numquā de manu & oculis tuis recedat liber: discatur psalterium ad uerbum; oratio sine intermissione, uigil sensus sit, nec ua-

nis

nis cogitationibus patens. Corpus pariter & animus tendatur ad Dominum. Iram uince patientia. Ama scientiam scripturarum; & carnis uitia non amabis. Nec uacet mens tua uariis perturbationibus: quæ si pectori insederint, domi
Psal.18 nabuntur tui, & te deducent ad delictũ maximum. Facito aliquid operis; ut te semper diabolus inueniat occupatum.
1.Cor.4 Si apostoli, habentes potestatem de euangelio uiuere, laborabant manibus suis, ne quem grauarent; & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cessura non præpares? uel fiscellam texe iunco, uel canistrum lentis plecte uiminibus: sarriatur humus: areolæ æquo limite diuidãtur: in quibus cum olerum iacta fuerint semina, uel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ; ut pulcherrimorũ uersuum spectator assistas. Ecce supercilio cliuosi tramitis undam Elicit: illa cadens raucum per læuia murmur Saxa ciet, scatebrisq. arentia temperat arua. Inserantur infructuosæ arbores uel gemmis, uel surculis: ut paruo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare aluearia,
Eccli.11 ad quas te mittunt Solomonis prouerbia; & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam, in paruis disce corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus: scribantur libri: ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. In desideriis est omnis otiosus. Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter uictus necessitatem, quam propter animæ salute. Ne uagetur perniciosis cogitationibus mens,
Ezech.16 &, instar fornicantis Hierusalẽ, omni transeunti diuaricet pedes suos. Dum essem iuuenis, & solitudinis me deserta uallarent; incentiua uitiorum, ardoremq. naturæ ferre non poteram: quem cum crebris ieiuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi; ut post Quinctiliani acumina, Ciceronis fluuios, grauitatemq. Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, & stridentia anhelantiaq. uerba meditarer. Quid ibi

ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperauerim, quotiesq. cessauerim, & contentione discendi rursus inceperim; testis est conscientia tam mea, qui passus sum, quam eorum, qui mecum duxerunt uitam. & gratias ago Domino, quod de amaro semine litterarum dulces fructus carpo. Dicam & aliud, quod in Aegypto uiderim. Græcus adolescens erat in cœnobio, qui nulla abstinentia, nulla operis magnitudine, flammam poterat carnis extinguere. hunc periclitantem pater monasterii hac arte seruauit. Imperat cuidam uiro graui, ut iurgiis atque conuiciis insectaretur hominem, &, post irrogatam iniuriam, primus ueniret ad querimoniam. Vocati testes pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. flere ille contra mendacium: nullus alius credere ueritati: solus pater defensionem suam callide opponere; ne abundatiori tristitia absorberetur frater. quid multa? ita annus ductus est: quo expleto, interrogatus adolescens super cogitationibus pristinis, an adhuc molestiæ aliquid sustineret, Papæ, inquit: uiuere mihi non licet, & fornicari libeat? Hic si solus fuisset, quo adiutore superasset? Philosophi sæculi solent amorem ueterem amore nouo, quasi clauum clauo, expellere. quod & Assuero regi septem principes fecere Persarum, ut Va- *Hest.1.2.*
sthi reginæ desiderium aliarum puellarũ amore compescerent. illi uitium uitio, peccatumq. peccato medicantur: nos amore uirtutum uitia superemus. Declina, ait, a malo, & fac bonum: quære pacem, & persequere eam. Nisi *Psal.30*
oderimus malum, bonum amare non possumus. quin potius faciendum est bonum, ut declinemus a malo. Pax quærenda, ut bella fugiamus. nec sufficit eam quærere, nisi inuentam fugientemq. omni studio persequamur, quæ exuperat omnem sensum, in qua habitatio Dei est, dicente *Philip.4*
propheta: Et factus est in pace locus eius. Pulchreq. perse- *Psal.65*
cutio pacis dicitur, iuxta illud Apostoli: Hospitalitatẽ per- *Rom.12*
sequentes, ut non leui uisitatoq. sermone, &, ut ita loquar, summis labiis hospites inuitemus, sed toto mentis ardore teneamus, quasi offerentes se cum lucro nostro,
atque

atque cōpendio. Nulla ars abſque magiſtro diſcitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores ſequuntur ſuos In apibus principes ſunt. Grues unam ſequuntur ordine lit terato. imperator unus, iudex unus prouinciæ. Roma, ut condita eſt, duos fratres ſimul habere reges non potuit,
Gen. 25 & parricidio dedicatur. In Rebeccæ utero Eſau, & Iacob bella geſſerunt. Singuli eccleſiarum epiſcopi, ſinguli archipresbyteri, ſinguli archidiaconi, et omnis ordo eccleſiaſticus ſuis rectoribus nititur. In naui unus gubernator: in domo unus dominus: in quāuis grandi exercitu, unius ſignū expectatur. Et, ne plura replicādo faſtidium legenti faciā; per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo ar bitrio dimittendum, ſed uiuere debere in monaſterio ſub unius diſciplina patris, conſortioq. multorum; ut ab alio diſcas humilitatem, ab alio patientiam; hic te ſilentium, il le doceat manſuetudinem; non facias quod uis; comedas, quod iuberis; ueſtiare, quod acceperis; operis tui penſum perſoluas; ſubiiciaris cui non uis; laſſus ad ſtratum uenias, ambulansq. dormites, &, necdum expleto ſomno, ſurgere compellaris. Dicas pſalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo uocis, ſed mentis affectus quæritur, dicente Apo-
1. Cor. 14 ſtolo: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente: Et, Cantantes
Eph. 5 in cordibus ueſtris Domino. Legerat enim eſſe præceptū,
Pſal. 46 Pſallite ſapienter. Seruias fratribus, hoſpitum laues pedes: paſſus iniuriam taceas: præpoſitum monaſterii timeas ut dominum, diligas ut parentē. Credas tibi ſalutare, quidquid ille præceperit; nec de maiorum ſententia iudices, cu ius officii eſt obedire, & implere quæ iuſſa ſunt, dicente
Deut. 6 Moyſe: Audi Iſrael, & tace. Tantis negotiis occupatus, nullis uacabis cogitationibus; &, dum ab alio tranſis ad aliud, opusq. ſuccedit operi, illud ſolum mente tenebis, quod agere compelleris. Vidi ego quoſdam, qui, poſtquam renunciauere ſæculo, ueſtimentis dūtaxat, & uocis profeſſione, non rebus, nihil de priſtina conuerſatione mutarunt. res familiaris magis aucta, quam imminuta. eadem miniſteria ſeruulorum, idem apparatus conuiuii. in uitro, &

patella

patella fictili aurũ comeditur: & inter turbas & examina mi nistrorum, nomen sibi uindicant solitarii. qui uero paupe- res sunt, & tenui substantiola, uidenturq. sibi scioli; pom- parum ferculis similes procedunt in publicum, ut caninam exerceant facundiam. Alii, sublatis in altum humeris, & intra se nescio quid cornicantes, stupentibusq. in terram oculis, tumentia uerba trutinantur; ut, si præconem addi- deris, putes incedere præfecturam. Sunt, qui humore cel- larum, immoderatisq. ieiuniis, tædio solitudinis, ac nimia lectione, dum diebus ac noctibus auribus suis personant, uertuntur in melancholiam, & Hippocratis magis fomen- tis, quam nostris monitis, indigent. Plerique artibus, & negotiationibus pristinis carere non possunt; mutatisq. nominibus institorum, eadem exercent commercia, non uictum & uestitum, quod Apostolus præcipit, sed maiora, 1.Tim.6
quam sæculi homines, emolumenta sectantes. & prius qui- dem ab ædilibus, quos ἀγορανόμους Græci appellant, uen dentium coercebatur rabies, nec erat impune peccatum: nunc autem sub religionis titulo exercentur iniusta compen dia; & honor nominis Christiani, fraudem magis facit, quã patitur. quodq. pudet dicere, sed necesse est; ut saltem sic ad nostrum erubescamus dedecus; publice extendentes ma nus, pannis aurum tegimus; & contra omnium opinionẽ, plenis sacculis morimur diuites, qui quasi pauperes uixi- mus. Tibi, cum in monasterio fueris, hæc facere non lice- bit; &, inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris, uelle incipies; & delectabit te labor tuus; obli- tusq. præteritorum, semper priora sectaberis, nequaquam considerans, quid alii mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Neque uero peccantium ducaris multitudine; & te pereuntium turba solicitet; ut tacitus cogites: Quid? ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant ecclesiis; adeunt balneas; un guenta non spernunt; & tamen in omnium ore uersantur. Ad quod & ante respondi, & nunc breuiter respondeo; me in præsenti opusculo non de clericis disputare, sed mona-

chum instituere, Sancti sunt clerici, & omnium uita laudabilis. Ita ergo age, & uiue in monasterio, ut clericus esse merearis: ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules; ut ad altare Christi, quasi de thalamo uirgo, procedas, & habes deforis bonum testimonium; feminæq. nomen tuum nouerint, & uultum tuum nesciant. Cum ad perfectam ætatem ueneris; si tamen uita comes fuerit, & te uel populus, uel pontifex ciuitatis in clerum elegerit: agito, quæ clerici sunt; & inter ipsos sectare meliores: quia in omni cōdicione, & gradu optimis mixta sunt pessima. Ne ad scribendū cito prosilias, & leui ducaris insania. multo tempore disce, quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis; immo irrisoribus aurem ne libenter accommodes: qui, cum te adulationibus fouerint, & quodam modo impotem mentis effecerint; si subito respexeris, aut ciconiarum deprehendēs post te colla curuari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. Nulli detrahas; nec in eo te sanctum putes, si ceteros laceres. Accusamus sæpe, quod facimus; & contra nosmet ipsos diserti, in nostra uitia inuehimur, muti de eloquentibus iudicantes. Testudineo Grunnius incedebat ad loquendum gradu; & per interualla quædam uix pauca uerba carpebat; ut eum putares singultire, non proloqui. & tamen cum, mensa posita, librorum exposuisset struem, adducto supercilio, contractisq. naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis cōcrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos prouocans. tum nugas meras fundere, & aduersum singulos declamare. Creticum diceres esse Longinum, censoremq. Romanæ facundiæ. notare quem uellet, & de senatu doctorum excludere. hic bene nummatus, plus placebat in prandiis. Nec mirum, si, qui multos inescare solitus erat, facto cuneo circumstrepentium garrulorum procedebat in publicum, intus Nero, foris Cato; totus ambiguus; ut ex contrariis diuersisq. naturis unum mōstrum nouamq. bestiam diceres esse compactam, iuxta illud poeticum: Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra. Numquam ergo tales uideas; nec huiusmodi homini-

minibus appliceris; nec declines cor tuum in uerba malitiæ, Psal.49
& audias: Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & ad- Psal.56
uersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Et iterum:
Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ. Et alibi:
Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Psal.54
Et apertius in Ecclesiaste: Sicut mordet serpens in silentio, Eccl.10
sic, qui fratri suo occulte detrahit. Sed dices: ipse non detra
ho; aliis loquentibus, quid facere possum? Ad excusandas
excusationes in peccatis ista prætendimus. Christus arte nõ
illuditur. nequaquam mea, sed Apostoli sententia est: No- Gal.6
lite errare: Deus nõ irridetur. Ille in corde, nos uidemus in
facie. Solomon loquitur in prouerbiis: Ventus aquilo dis- Prou.25
sipat nubes, & uultus tristis linguas detrahentium. Sicut
enim sagitta, si mittatur contra duram materiam, nonnum
quam in mittentem reuertitur, & uulnerat uulnerãtem, il-
ludq. completur: Facti sunt mihi in arcum prauum: Et ali- Ose.7
bi: Qui mitiit in altum lapidem, recidet in caput eius: ita Eccl.27
detractor, cum tristem faciem uiderit audientis, immo ne au
dientis quidem, sed obturantis aures suas, ne audiat iudici-
um sanguinis, illico conticescit, pallet uultus, hærent la-
bia, saliua siccatur. unde idem uir sapiens, Cum detractori Prou.24
bus, inquit, ne miscearis: quoniam repente ueniet perdi-
tio eorum, & ruinam utriusque quis nouit? tam scilicet eius,
qui loquitur, quam illius, qui audit loquentem. Veritas
angulos non amat, nec quærit susurrones. Timotheo dici-
tur: Aduersum presbyterum accusationem cito ne recepe- 1.Tim.5
ris. Peccantem autem coram omnibus argue; ut & ceteri
metum habeant. Non est facile de prouecta ætate creden-
dum, quam & uita præterita defendit, & honorat uocabu
lum dignitatis; uerum, quia homines sumus; & interdum
contra annorum maturitatem, puerorum uitiis labimur: si
me uis corrigere delinquentem, aperte increpa, tantum ne
occulte mordeas. Corripiet me iustus in misericordia, & Psal.140
increpabit. Oleum autem peccatoris non impinguet caput
meum. Quem enim diligit Dominus, corripit; castigat au Hebr.12
tem omnem filium, quem recipit. Et per Esaiam clamat

Esa.3 Dominus: Populus meus, qui beatos uos dicunt, seducũt uos, & semitas pedum uestrorum supplantant. quid enim mihi prodest, si aliis mala referas mea? si, me nesciente, peccatis meis, immo detractionibus tuis alium uulneres; & cum certatim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli dixeris alteri? hoc est, non me emendare, sed uitio tuo
Matth.18 satisfacere. Præcipit Dominus, peccantes in os argui debere secreto, uel adhibito teste, &, si audire noluerint, referri ad Ecclesiam, habendosq. in malo pertinaces, sicut ethnicos, & publicanos. Hæc expressius loquor, ut adolescentem meum & linguæ, & aurium prurigine liberem; ut renatum
Eph.5 tum in Christo, sine ruga & macula, quasi pudicam uirgi-
2.Cor.11 nem, exhibeam, castam tam mente, quam corpore: ne solo nomine glorietur, & absque oleo bonorum operum,
Matth.25 extincta lampade, excludatur a sponso. Habes istic sanctum, doctissimumq. pontificem Proculum; qui uiua & præsenti uoce nostras schedulas superet, quotidianisq. tractatibus iter tuum dirigat; nec patiatur te, in partem alte-
Num.20 ram declinando, uiam relinquere regiam, per quam Israel ad terram repromissionis properans, se transiturum esse promittit. Atque utinam exaudiatur uox Ecclesiæ implorantis: Domine, pacem tuam da nobis. omnia enim dedisti nobis. Vtinam, quod renunciamus sæculo, uoluntas sit, non necessitas; & paupertas habeat expetita gloriam, non illata cruciatum. Ceterum iuxta miserias huius temporis, et ubique gladios sæuiẽtes, satis diues est, qui pane non indiget. Nimium potens est, qui seruire non cogitur. Sanctus Exuperius, Tolosæ episcopus, uiduæ Sareptensis imita
3.Reg.17 tor, esuriens pascit alios; & ore pallente ieiuniis, fame torquetur aliena: omnemq. substantiam Christi uisceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro uimineo, sanguinem portat in uitro; qui auaritiam eiecit e tem
Matth.21 plo; qui absque funiculo, & increpatione, cathedras uendentium columbas, idest dona sancti spiritus, mensasq. subuertit mãmonæ, & nũmulariorũ æra dispersit; ut domus Dei, domus uocetur orationis, & nõ latronũ spelũca. Huius

tu e

tu e uicino sectare uestigia, & ceterorum, qui uirtutum illius similes sunt, quos sacerdotium & humiliores facit, & pauperes: aut, si perfecta desideras, exi cum Abraham de patria, & cognatione tua, & perge, quo nescis. Si habes substantiam, uende, & da pauperibus: si non habes, grandi onere liberatus es: nudum Christum nudus sequere. durum, grande, difficile; sed magna sunt præmia. Gen.12

ARGVMENTVM.

LAVDAT *Florentium Hierosolymæ degentem, quod multorum pauperum necessitatibus subuenerit: & quia huic epistolæ alteram, quæ erat ad Ruffinum, reddendam iunxerat, Ruffini etiam laudes admiscet.*

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

EPISTOLA V.

QVANTVS beatitudinis tuæ rumor diuersa populorum ora compleuerit, hinc poteris æstimare, quod ego te ante incipio amare, quam nosse. Vt enim ait Apostolus, quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: ita econtrario tuæ dilectionis fama dispergitur, ut non tam laudandus sit ille, qui te amat, quam scelus putetur facere ille, qui non amat. Prætermitto innumerabiles, in quibus Christum sustentasti, pauisti, uestisti, uisitasti. Heliodori fratris a te adiuta necessitas, mutorum etiam potest ora laxare. quibus gratiis, quo ille præconio peregrinationis incommoda a te fota referebat? ita ut ego ille tardissimus, quem intolerabilis languor uexat, pennatis, ut aiunt, pedibus, certe caritate & uoto te salutauerim, & etiam complexus sim. Gratulor itaque tibi; &, nascentem amicitiam ut Dominus confœderare dignetur, precor. Et, quia frater Ruffinus, qui cum sancta Melania ab Aegypto Hierosolymam uenisse narratur, 1.Tim.5

indiuidua mihi germanitatis caritate connexus est: quæso, ut epistolam meam, huic epistolæ tuæ copulatam, ei redde re non graueris. Noli nos eius æstimare uirtutibus. in illo conspicies expressa sanctitatis uestigia: & ego cinis, & uilissi ma pars luti, & iam fauilla, dum uertor, satis habeo, si splendorem morum illius imbecillitas oculorum meorum ferre sustineat. Ille modo se lauit, & mundus est, & tam-
Psal.50 quam nix dealbatus: ego, cunctis peccatorum sordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore redde-
Matth.5 re nouissimum quadrantem. sed tamen, quia Dominus sol-
Psal. 145 uit compeditos; & super humilem et trementem uerba sua,
Esa.66 requiescit, forsitan & mihi, in sepulcro scelerum iacenti, dicat: Hieronyme, ueni foras. Sanctus presbyter Euagrius plurimum te salutat: & Martinianum fratrem iuncto salutamus obsequio: quem ego uidere desiderans, catena languoris innector.

ARGVMENTVM.

SCRIBIT *ad eundem Florentium, eius litteris respondens; petitq. ab eo libros quosdam, offerens ipse interea, quos habebat, de sua bibliotheca.*

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

EPISTOLA VI.

IN ea mihi parte eremi commoranti, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, dilectionis tuæ scripta perlata sunt. quibus lectis, ita redaccensus est animus Hierosolymam proficiscendi, ut pene nocuerit proposito, quod profuerat caritati. Nunc igitur, quo modo ualeo, pro me tibi litteras repræsento: etsi corpore absens, amore tamen & spiritu uenio, impendio exposcens, ne nascentes amicitias, quæ Christi glutino cohæserunt, aut temporis, aut locorum magnitudo diuellat, quin potius fœderemus eas

cas reciprocis epistolis. illæ inter nos currant, illæ sibi obuient, illæ nobiscum loquantur. Non multum perditura erit caritas, si tali secum sermone fabuletur. Ruffinus autem frater, ut scribis, necdum uenit; &, si uenerit, non multum proderit desiderio meo, cum eum iam uisurus non sim. ita enim & ille longo interuallo separatus est, ut huc nō possit excurrere: & ego arreptæ solitudinis terminis arceor, ut cœperit iam mihi non licere, quod uolui. Ob hoc & ego obsecro, &, tu ut petas, plurimum quæso, ut tibi beati Rhetitii, Augustudunensis episcopi, commentarios ad describendum largiatur, in quibus Canticum canticorū sublimiori sensu ille disseruit. Scripsit mihi & quidam de patria supradicti fratris Ruffini, Paulus senex, Tertulliani suum codicem apud eum esse, quem uehementer reposcit. & ex hoc, quæso, ut eos libros, quos me non habere breuis subditus edocebit, librarii manū in charta scribi iubeas. Interpretationem quoque psalmorum Dauidicorū, & prolixum ualde librum de synodis sancti Hilarii, quem ei apud Treuiros manu mea ipse descripseram, æque ut mihi transferas peto. Nosti hoc esse Christianæ animæ pabulum, si in lege Domini meditetur die ac nocte. Ceteros hospitio recipis, solatio foues, sumptibus iuuas. Mihi, si rogata præstiteris, cuncta largitus es. Et quoniam, largiente Domino, multis sacræ bibliothecæ codicibus abundamus; impera uicissim; &, quodcumque uis, mittam. nec putes mihi graue esse, si iubeas. habeo alumnos, qui antiquariæ arti seruiunt. Neque uero beneficium pro eo, quod polliceor, postulo. Heliodorus frater mihi indicauit, te multa de scripturis quærere, nec sic inuenire. aut, si omnia habes, incipit sibi plus caritas uindicare, plus petere. Magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere; quem plagiatorem eius esse, non dubium est; sæpe Euagrius presbyter, dum adhuc Antiochiæ essem, me præsente corripuit. cui ille respondit: Ego nihil timeo. Dicit se a Domino suo fuisse dimissum: &, si uobis placet, ecce hic est, transmittite quo uultis. in hoc arbitror me non peccare, si hominem uagum

Psal. 1

non sinam longius fugere. Quapropter, quia ego, in hac solitudine constitutus, non possum agere quod iussisti; roga ui carissimum mihi Euagrium, ut tam tui, quam mei causa instanter negotium prosequatur.

ARGVMENTVM.

PAVLA uetula genuerat Toxotium, & Eustochium. Toxotius Laetam duxit uxorem: ex eoq. coniugio orta est Paula puella. hanc Paula auia uirginitati destinarat. Docet nunc D. Hieronymus Laetam uiduam, quo modo instituere filiam debeat: rogansq. ut propere in Bethlehem ad auiam Paulam, & Eustochium amitam illam mittat: se nutricium, & magistrum paruulae futurum pollicetur.

HIERONYMVS AD LAETAM de institutione filiae.

EPISTOLA VII.

2.Cor.7 APOSTOLVS Paulus, scribens ad Corinthios, & rudem Christi Ecclesiam sacris instruens disciplinis, inter cetera mandata hoc quoque proposuit, dicens: Si qua mulier habet uirũ infidelem, & hic consentit habitare cum ea, non dimittat uirum. Sanctificatus est enim uir infidelis per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis per uirum fidelem. alioqui filii uestri immũdi essent, nunc autem mundi sunt. Si cui forte hactenus uidebantur nimiũ disciplinae uincula laxata, & praeceps indulgentia praeceptoris; cõsideret domum patris tui, clarissimi quidem & eruditissimi uiri, sed adhuc ambulantis in tenebris: & intelliget consilium Apostoli illuc profecisse, ut radicis amaritudinẽ dulcedo fructuum compensaret; & uiles uirgulae balsama pretiosa sudarent. Tu es nata de impari matrimonio; & de te, & Toxotio meo Paula generata est. Quis hoc crederet, ut Albini pontificis neptis de repromissione martyris

martyris nafceretur? ut, præfente & gaudente auo, paruulæ adhuc lingua balbutiens, Chrifti Alleluia refonaret? ut uirginem Chrifti in fuo gremio nutriret fenex? Et bene, feliciterq. expectauimus. Sancta & fidelis domus uirum fanctificat infidelem. Iam candidatus eft fidei, quem filiorum & nepotum credens turba circumdat. Ego puto, etiã ipfum Iouem, fi habuiffet talem cognationem, potuiffe in Chriftum credere. Defpuat, licet, & irrideat epiftolam meam, & me uel ftultum, uel infanum clamitet: hoc & gener eius faciebat ante quam crederet. Fiunt, non nafcuntur Chriftiani. Auratum fqualet Capitolium. fuligine, & aranearũ telis omnia Romæ templa cooperta funt. mouetur urbs fedibus fuis: & inundans populus ante delubra femiruta, currit ad martyrum tumulos. fi non extorquet fidem prudentia, extorqueat faltem uerecundia. Hoc, Læta, religiofiffima in Chrifto filia, dictum fit, ut non defperes parentis falutem, & eadem fide, qua meruifti filiã, & patrẽ recipias, totiusq. domus beatitudine perfruaris, fciẽs illud a Domino repromiffum: Quæ apud homines impoffibilia, apud Deũ *Matth.19*
poffibilia funt. Numquã eft fera conuerfio. Latro de cruce *Luc.23*
trãfiit in paradifum; Nabuchodonofor, rex Babylonis, poft *Dan.4*
efferationẽ corporis, & cordis, & belluarũ in eremo conuictum, mentem recepit humanam. Et, ut omittam uetera; ne apud incredulos nimis fabulofa uideantur; ante paucos annos propinquus uefter Gracchus, nobilitatem patriciam fonans nomine, cum præfecturam gereret urbanam, nonne fpecum Mithræ, & omnia portentuofa fimulacra, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perfes, Helios, Bromius pater initiantur, fubuertit, fregit, exuffit, &, his quafi obfidibus ante præmiffis, impetrauit baptifmum Chrifti? Solitudinem patitur & in urbe gentilitas. dii quondam nationum cum bubonibus & noctuis in folis culminibus remãferunt. uexilla militum, crucis infignia funt. Regum purpuras, & ardentes diadematum gemmas, patibuli falutaris pictura condecorat. Iam & Aegyptius Seraphis Chriftianus factus eft. Marnas Gazæ luget inclufus, & euerfionem tem-
pli

pli iugiter pertremiſcit. De India, Perſide, Aethiopia mo nachorum quotidie turmas ſuſcipimus. Depoſuit pharetras Armenius. Hunni diſcunt pſalterium: Scythiæ frigora feruent calore fidei: Getarum rutilus & flauus exercitus, eccleſiarum circumfert tentoria; & ideo forſitan cõtra nos æqua pugnant acie, quia pari religione confidunt. Pene lapſus ſum ad aliam materiam; &, currente rota, dum urceum facere cogito, amphoram finxit manus. propoſitum enim mihi erat, ſanctæ Marcellæ & tuis precibus inuitatum, ad matrem, ideſt, ad te ſermonem dirigere, & docere, quo modo inſtituere Paulam noſtram debeas; quæ prius Chriſto conſecrata eſt, quã genita; quã ante uotis, quã utero, conceptiſti. Vidimus aliquid temporibus noſtris de prophetali-
1. Reg. 1 bus libris. Anna ſterilitatem alui, fecunditate mutauit. tu luctuoſam fecunditatem, uitalibus libris cõmutaſti. Fidens
Exod. 13 loquor, accepturam te filios, quæ primum fetum Domino reddidiſti. Iſta ſunt primogenita, quæ offeruntur in lege.
Iud. 13 Sic natus eſt Samuel: ſic ortus Sampſon eſt: ſic Ioannes Ba
Luc. 1 ptiſta ad introitum Mariæ exultauit, & luſit. Audiebat enim uerba Domini, per os uirginis pertonantis: & de utero matris in occurſum eius geſtiebat erumpere. Igitur, quæ de repromiſſione nata eſt, dignam habeat ortu ſuo inſtitutionẽ parentum. Samuel nutritur in templo, Ioannes in ſolitudine præparatur. ille ſacro crine uenerabilis eſt, uinum & ſiceram non bibit: adhuc paruulus cum Domino ſermocinatur. hic fugit urbes; zona pellicea cingitur; locuſtis alitur, ac melle ſilueſtri; &, in typum pœnitentiæ prædicandæ, tortuoſiſſimi animalis ueſtitur exuuiis. Sic erudienda eſt anima, quæ futura eſt templum Dei. Nihil aliud diſcat audire, nihil loqui, niſi quod ad timorem Dei pertinet. Turpia uerba non intelligat, cantica mundi ignoret. adhuc tenera lingua pſalmis dulcibus imbuatur. Procul ſit ætas laſciua puerorum: ipſæ puellæ, & pediſequæ a ſæcularibus conſortiis arceantur; ne, quod male didicerint, peius doceant. Fiant ei litteræ uel buxeæ, uel eburneæ, & ſuis nominibus appellentur. ludat in eis; ut & luſus ipſe eruditio ſit. & nõ

ſolum

ſolum ordinem teneat litterarum, ut memoria nomiuum in canticum tranſeat; ſed & ipſe inter ſe crebro ordo turbetur, & mediis ultima, primis media miſceantur; ut eas nõ ſono tantum, ſed & uiſu nouerit. Cum uero cœperit trementi manu ſtylum in cera ducere; uel alterius ſuperpoſita manu teneri regantur articuli; uel in tabula ſculpantur elementa; ut per coſdem ſulcos incluſa marginibus trahantur ueſtigia, ut foras nõ queant euagari. Syllabas iungat ad præmium, &, quibus illa ætas deliniri poteſt, munuſculis inuitetur. Habeat & in diſcendo ſocias, quibus inuideat, quarum laudibus mordeatur. Nõ obiurganda eſt, ſi tardior ſit: ſed laudibus excitandũ eſt ingenium; ut & uiciſſe gaudeat, & uicta doleat. Cauendũ in primis, ne oderit ſtudia: ne amaritudo eorũ, præcepta in infantia, ultra rudes annos tranſeat. Ipſa nomina, per quæ conſueſcit paulatim uerba cõtexere, non ſint fortuita, ſed certa, & coaceruata de induſtria, prophetarum uidelicet, atque apoſtolorum; & omnis ab Adam patriarcharũ ſeries, de Matthæo Lucaq. deſcendat; *Matth.1* ut, dum aliud agit, futuræ memoriæ præparetur. Magiſter *Luc.3* probæ ætatis, & uitæ, atque eruditionis eſt eligendus: nec, puto, erubeſcet uir doctus id facere in propinqua, uel nobili uirgine, quod Ariſtoteles fecit in Philippi filio, ut ipſe librariorum uilitate initia traderet litterarum. Non ſunt contemnenda quaſi parua, ſine quibus magna conſtare non poſſunt. Ipſe elementorum ſonus, & prima inſtitutio præceptorum aliter de erudito, aliter de ruſtico ore profertur. unde & tibi eſt prouidendum, ne ineptis blanditiis feminarũ, dimidiata dicere uerba filia conſueſcat, & in auro atque purpura ludere: quorum alterum linguæ, alterum moribus officit: ne diſcat in tenero, quod ei poſtea dediſcendum eſt. Gracchorum eloquentiæ multum ab infantia ſermo matris contuliſſe ſcribitur. Hortenſii oratio inter paternos ſinus coaluit. Difficulter eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchylia quis in priſtinum candorem reuocet? Recens teſta diu & ſaporem retinet, & odorem, quo primum imbuta eſt. Græca narrat hiſtoria, Alexandrum,

drum, potentiſſimum regem, orbisq. domitorem, & in moribus, & in inceſſu, Leonidis pædadogi ſui non potuiſſe carere uitiis, quibus adhuc paruulus fuerat infectus. Procliuis eſt enim malorum æmulatio; &, quorũ uirtutes aſſequi nequeas, cito imitaris uitia. Nutrix ipſa non ſit temulenta, non laſciua, non garrula: habeat modeſtam gerulam, nutricium grauem. cum auum uiderit, in pectus eius tranſiliat; de collo pendeat; nolenti, Alleluia, decantet. Rapiat eam auia: patrem riſibus agnoſcat: ſit omnibus amabilis: & uniuerſa propinquitas roſam ex ſe natam gaudeat. Diſcat ſtatim, quam habeat & alteram auiam, quam amitam; cui imperatori, cui exercitui tiruncula nutriatur: illas deſideret, ad illas tibi minitetur abſceſſum. Ipſe habitus & ueſtitus doceat eam, cui pro miſſa ſit. Caue, ne aures eius perfores: ne ceruſſa & purpuriſſo conſecrata Chriſto ora depingas: nec collum auro & margaritis premas: nec caput gemmis oneres; nec capillum irrufes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auſpiceris. ha
Matth.13 beat alias margaritas, quibus poſtea uenditis, emptura eſt pretioſiſſimum margaritum. Prætextata, nobiliſſima quondam femina, iubente uiro Hymettio, qui patruus Euſtochii uirginis fuit, habitum eius cultumq. mutauit; & neglectum crinem mundano more texuit ſibi, uincere cupiens & uirginis propoſitum, & matris deſiderium: & ecce tibi eadem nocte cernit in ſomnis ueniſſe ad ſe angelum, terribili uoce minitantem pœnas, & hæc uerba frangentem: Tu ne auſa es uiri imperiũ præferre Chriſto? tu caput uirginis Dei, tuis ſacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc areſcent; ut ſentias excruciata quid feceris; &, finito menſe quinto, ad inferna duceris. ſin autem perſeueraueris in ſcelere; & marito ſimul orbaberis, & filiis. Omnia per ordinem expleta ſunt; & ſeram miſeræ pænitentiam uelox ſignauit interitus. Sic ulciſcitur Chriſtus uiolatores templi ſui, ſic gemmas & pretioſiſſima ornamenta defendit. Et hoc retuli, non quod inſultare uelim calamitatibus infelicium; ſed ut moneam, cum quanto metu, & cautione ſer

uare

uare debeas, quod Deo spopondisti. Heli sacerdos offendit 1.Reg.2
Deum ob uitia liberorum. Episcopus fieri non potest, qui 1.Tim.3
filios habuerit luxuriosos, non subditos. At econtrario de muliere scribitur, quod salua fiet per filiorum generationem, si permanserit in fide, & caritate, & sanctificatione cum pudicitia. 1.Tim.2 Si perfecta ætas, & sui iuris, imputatur parentibus: quanto magis lactens, & fragilis, quæ, iuxta sententiam Domini, ignorat dextram, & sinistram, idest, boni, & mali differentiam? Ioan.4 Si solicita prouides, ne filia percutiatur a uipera: cur non eadem cura prouideas, ne feriatur a malleo uniuersæ terræ? ne bibat de aureo calice Babylonis? Hier.50.51 ne egrediatur cum Dina, & uelit uidere filias regionis alienæ? Gen.34 ne ludat pedibus, ne trahat tunicas? Venena non dantur, nisi melle circũlita: & uitia non decipiunt, nisi sub specie umbraq. uirtutum. Et quo modo, inquies, peccata patrum filiis non redduntur, nec filiorum parentibus, sed anima, quæ peccauerit, ipsa morietur? Ezech.18 Hoc de iis dicitur, qui possunt sapere, de quibus in euangelio scriptum est: Aetatem habet, loquatur pro se. Ioan.19 qui autem paruulus est, & sapit ut paruulus, donec ad annos sapientiæ ueniat, & Pythagoræ littera Y eum perducat ad biuium; tam bona eius, quam mala, parentibus imputantur. Nisi forte existimas, Christianorum filios, si baptisma non receperint, ipsos tantum reos esse peccati, & non etiam scelus referri ad eos, qui dare noluerint, maxime eo tempore, quo contradicere non poterant qui accepturi erant: sicut e regione salus infantium, maiorum lucrum est. Offerre, necne, filiam, potestatis tuæ fuit: quamquam alia sit tua condicio, quæ prius eam uouisti, quam conciperes: ut autem oblatam non negligas, ad periculum tuum pertinet. Qui claudam, & mutilam, & qualibet sorde maculatam obtulerit hostiam, sacrilegii reus est: Leuit.21 quanto magis, qui partem corporis sui, & illibatæ animæ puritatem regis amplexibus parat, si negligens fuerit, punietur? Postquam grandiuscula esse cœperit, & in exemplum sponsi sui crescere sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines; Luc.2 pergat ad templũ

ueri

ueri patris cum parentibus suis; sed cum illis non egrediatur e templo. Quærant eam in itinere sæculi inter turbas & frequentiam propinquorum, & nusquam alibi reperiant, nisi in adyto scripturarum, prophetas & apostolos de spiritualibus nuptiis sciscitantem. Imitetur Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit: & ideo forsitan timore perterrita est, quia uirum, quem non solebat, aspexit.
Psal.44 Aemuletur eam, de qua dicitur: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Loquatur & ipsa electo, caritatis iaculo uulnerata:
Cant.1 Introduxit me rex in cubiculum suum. Numquam exeat foras; ne inueniant eam, qui circumeunt ciuitatem; ne percutiant, & uulnerent, & auferant theristrum pudicitiæ, & nudam in sanguine derelinquant: quin potius, cum
Cant.6.& 5 aliquis ostium eius pulsauerit, dicat: Ego murus, & ubera mea turris: laui pedes meos, non possum inquinare eos. Non uescatur in publico, idest, in parentum conuiuio; ne uideat cibos, quos desideret. Et licet quidam putent maioris esse uirtutis, præsentem contemnere uoluptatem: tamen ego arbitror securioris continentiæ esse, nescire quod quæras. Legi quōdam in scholis puer: Aegre reprehendas, quod sinis consuescere. Discat iam nunc & uinum non
Eph.5 bibere, in quo est luxuria. Ante annos robustæ ætatis, periculosa est teneris grauis abstinentia: usque ad id tempus, si necessitas postulauerit, & balneas adeat, & uino utatur
1.Tim.5 modico propter stomachum, & carnium edulio sustentetur, ne prius deficiant pedes, quam currere incipiant. Et hoc dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium, timens debilitatem, non docens luxuriam. alioqui, quod Iudaica
Leuit.11 superstitio ex parte facit in reiectione quorundam animalium, atque escarum, quod & Indorum Brachmani, & Aegyptiorum Gymnosophistæ in polentæ, & orizæ, & pomorum solo obseruant cibo, cur uirgo Christi non faciat in toto? Si tanti uitium, quare non maioris sit pretii margaritum? Quæ nata est ex promissione, sic uiuat, ut illi uixerunt, qui de repromissione generati sunt. æqua gratia æquum habeat & laborem. Surda sit ad organa, tibia, lyra,

cithara,

cithara, cur facta sint, nesciat. Reddat tibi pensum quotidie, de scripturarum floribus carptum. Ediscat Græcorum uersuum numerum. Sequatur statim & Latina eruditio: quæ si non ab initio os tenerum composuerit; in peregrinum sonum lingua corrũpitur; & externis uitiis sermo patrius sordidatur. Te habeat magistram; te rudis miretur infantia. Nihil in te & in patre suo uideat, quod si fecerit, peccet. Mementote uos parentes uirginis, magis eam exemplis doceri posse, quam uoce. Cito flores pereunt: cito uiolas, & lilium, & crocum pestilens aura corrumpit. Nusquam absque te procedat in publicum. basilicas martyrum, & ecclesias sine matre non adeat. Nullus ei iuuenis, nullus cincinnatus arrideat. Vigiliarum dies, & sollemnes pernoctationes sic uirguncula nostra celebret, ut ne transuersum quidem unguem a matre discedat. Nolo, de ancillulis suis aliquam plus diligat, cuius crebro auribus insusurret, quid quid uni loquitur, hoc omnes sciant. Placeat ei comes, non compta, neque formosa, atque lasciua, quæ liquido gutture carmen dulce moduletur, sed grauis, pallens, sordidata, subtristis. Præponatur ei probæ fidei, ac morum & pudicitiæ uirgo ueterana, quæ illam doceat, & assuescat exemplo ad orationes & psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatricem Christi, accensaq. lucerna reddere sacrificium uespertinum. sic dies transeat, sic nox inueniat laborantem: orationi lectio, lectioni succedat oratio. breue uidebitur tempus, quod tantis operum uarietatibus occupatur. Discat & lanam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere. Spernat bombycum telas, Serum uellera, & aurum in fila lentescens. talia uestimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus uestita corpora nudentur. Cibus eius olusculum sit, & simila, raroq. pisciculi. Et, ne gulæ præcepta longius traham; de quibus in alio loco plenius sum locutus; sic comedat, ut semper esuriat; ut statim post cibum possit legere, orare, & psallere. Displicent mihi, in teneris maxime ætatibus, longa

longa & immoderata ieiunia, in quibus iunguntur hebdomades, oleum in cibo, ac poma uetantur. Experimento didici, asellum in uia, cum lassus fuerit, diuerticula quærere. Faciant hoc cultores Isidis, & Cybeles, qui gulosa abstinentia Phasides aues, ac fumantes turtures uorant, ne scilicet cerealia dona contaminent. Hoc in perpetuo ieiunio sit præceptũ, ut longo itineri uires perpetes superent; ne in prima mansione currentes, in mediis corruamus. Ceterum, ut ante scripsi, in quadragesima continentiæ uela pandenda sunt, & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus. quamquam alia sit condicio sæcularium, alia uirginum, & monachorum. Sæcularis homo in quadragesima uentris ingluuiem decoquit; & in cochlearum morem succo uictitans suo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parat. Virgo, & monachus sic in quadragesima suos dimittant equos, ut sibi meminerint semper esse currendum. finitus labor maior, infinitus moderatior est. ibi enim respiramus, hic perpetuo incedimus. Si quando ad suburbana pergis, domi filiam non relinquas: nesciat sine te, nec possit uiuere: &, cum sola fuerit, pertimescat. Non habeat colloquia sæcularium, & malarum uirginum contubernia. Non intersit nuptiis seruulorum, neque familiæ perstrepentis lusibus misceatur. Scio præcepisse quosdam, ne uirgo Christi cum eunuchis lauet, nec cum maritatis feminis; quia alii nõ deponant animos uirorum, aliæ tumentibus uteris præferant fœditatem. mihi omnino in adulta uirgine lauacra displicent? quæ se ipsam debet erubescere, & nudam uidere non posse. si enim uigiliis, & ieiuniis macerat copus suum, & in seruitutem redigit; si flammam libidinis, & incentiua feruentis ætatis extinguere cupit cõtinentiæ frigore; si appetitis sordibus turpare festinat naturalem pulchritudinem: cur econtrario balnearum fomentis sopitos ignes suscitat? Pro gemmis, & serico diuinos codices amet; in quibus non auri, & pellis Babylonicæ uermiculata pictura, sed ad fidem placeat emendata, & erudita distinctio. Discat primo psalterium, his se canticis auo

cet

cet, & in prouerbiis Salomonis erudiatur ad uitam. In Ecclesiaste consuescat, quæ mundi sunt, calcare. In Iob uirtutis & patientiæ exempla sectetur. Ad Euangelia transeat, numquam ea positura de manibus. Apostolorum Acta & Epistolas tota cordis imbibat uolũtate. Cumq. pectoris sui cellarium his opibus locupletauerit, mandet memoriæ Prophetas, Heptateuchum, & Regum & Paralipomenon libros, Esdræ quoque & Hester uolumina. Ad ultimum, sine periculo discat Canticum canticorum; ne, si in exordio legerit, sub carnalibus uerbis spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens, uulneretur. Caueat omnia apocrypha, &, si quando ea non ad dogmatum ueritatem, sed ad signorum reuerentiam legere uoluerit; sciat non eorum esse, quorum titulis prænotantur, multaq. his admixta uitiosa, & grandis esse prudentiæ, aurum in luto quærere. Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasii epistolas, & Hilarii libros inoffenso decurrat pede. illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non uacillet: ceteros sic legat, ut magis iudicet, quam sequatur. Respondebis: Quo modo hæc omnia mulier sæcularis, in tanta frequentia hominum, Romæ custodire potero? Noli ergo subire onus, quod ferre non potes; sed, postquam ablactaueris eam cum Isaac, & uestieris cum Samuele, mitte auiæ, & amitæ. Redde pretiosissimam gemmam cubiculo Mariæ, & cunis Iesu uagientis impone. Nutriatur in monasterio; sit inter uirginum choros: iurare non discat; mentiri sacrilegium putet: nesciat sæculum; uiuat angelice: sit in carne sine carne; omne hominũ genus sui simile putet. Et, ut cetera taceã; certe te liberet seruãdi difficultate, & custodiæ periculo. Melius tibi est desiderare absentẽ, quam pauere ad singula, quid loquatur, cũ quo loquatur, cui annuat, quem libenter aspiciat. Trade Eustochio paruulã, cuius nunc & ipse uagitus pro te oratio est. trade comitẽ sanctitatis, futurã heredem. illam uideat; illam amet; illam primis miretur ab annis, cuius & sermo, & incessus, & habitus doctrina uirtutum est. Sit in gremio

Gen.21 *1.Reg.2*

auiæ; quæ repetat in nepte, quidquid præmisit in filia; quæ longo usu didicit nutrire, seruare, docere uirgines; in cuius coronam centenarii quotidie numeri castitas texitur. Felix uirgo, felix Paula Toxotii, quæ per auiæ, amitæq. uirtutes nobilior est sanctitate, quam genere. O si tibi contingeret uidere socrum, & cognatam tuam, & in paruis corpusculis ingentes animos intueri: pro insita tibi pudicitia nō ambigerem, quin præcederes filiam, & primam Dei sententiā secunda euangelii lege mutares: nec tu parui penderes aliorum desideria liberorum, sed te ipsam magis offerres Deo.

Eccls. 3 Sed quia tempus est amplexandi, & tempus longe fieri a

1. Cor. 7 complexibus; & uxor non habet potestatem corporis sui; & unusquisque, in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat in Domino; & qui sub iugo est, ita debet currere, ne in luto comitem derelinquat: totum redde in sobole, quod

1. Reg. 1 in te interim distulisti. Anna filium, quem Deo uouerat, postquam obtulit in tabernaculo, numquam recepit, indecens arbitrata, ut futurus propheta in eius domo cresceret, quæ adhuc alios filios habere cupiebat. Denique, postquā concepit, & peperit, non est ausa ad templum accedere, & uacua apparere coram Domino, nisi prius redderet, quod debebat: taliq. immolato sacrificio, reuersa domum, quinque liberos sibi genuit, quia primogenitum Deo pepererat. Miraris felicitatem sanctæ mulieris? imitare fidem. ipse, si Paulam miseris, & magistrum me, & nutricium spondeo. gestabo humeris, balbutientia senex uerba formabo, multo gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum, Babylonio periturum ueneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam, regnis cælestibus offerendam.

ARGV-

ARGVMENTVM.

HIERONYMVS, *a Iuliana matre, & Proba auia rogatus, Demetriadem uirginem docet, quo modo uiuere, & uirginitatem custodire debeat.*

AD DEMETRIADEM, de seruanda uirginitate.

EPISTOLA VIII.

INTER omnes materias, quas ab adolescentia usque ad hanc ætatem, uel mea, uel notariorum scripsi manu, nihil præsenti opere difficilius. scripturus enim ad Demetriadem, uirginem Christi, quæ & nobilitate, & diuitiis prima est in orbe Romano, si cuncta uirtutibus eius congrua dixero, adulari putabor: si quædam subtraxero, ne incredibilia uideantur, damnum laudibus eius mea faciet uerecundia. quid igitur faciam? quod implere non possum, negare non audeo: tanta est auiæ eius, & matris, insignium feminarum, in iubendo auctoritas, in petendo fides, in extorquendo perseuerantia. neque enim ut nouum & præcipuum quiddam a me flagitant, cuius ingenium in huiuscemodi materiis sæpe detritum est; sed ne uocis meæ pro uirili parte desit testimonium in eius uirtutibus explicandis, cuius, ut inclyti oratoris utar sententia, spes magis laudanda, quam res, est. quamquam puellares annos fidei ardore superarit; & inde cœperit, ubi aliis desisse, perfectæ consummatæq. uirtutis est. Sit procul obtrectatio. facessat inuidia. nullum in ambitione sit crimen. ignoti ad ignotam scribimus, dumtaxat iuxta faciem corporalem. alioquin interior homo pulchre sibi cognitus est, illa notitia, qua & Paulus apostolus Colossenses, multosq. credentium nouerat, quos ante non uiderat. Quantum sit apud me meritum, immo miraculum uirginis nostræ, hinc

æstimari, quod occupatus in explanatione templi Ezechie
lis, quod opus in omnibus scripturis sanctis uel difficillimũ
est, & in ea parte delubri, in qua sancta sanctorum, & thy
miamatis altare describitur, malui parumper hoc uti diuer-
ticulo, ut de altari transirem ad altare, & hostiam uiuam,
placentem Deo, ac sine ulla macula, æternæ pudicitiæ con
secrarem. Scio, quod ad imprecationem pontificis, flam-
meum uirginale, sanctũ operuerit caput: & illud Aposto-
2.Cor.12 licæ uocis insigne celebratum sit: Volo autem uos omnes
Psal.44 uirginem castam exhibere Christo. Quando astitit regina a
Gen.37 dextris eius, in uestitu deaurato, circumdata uarietate. Qua
Cant.1 ueste polymita, & multarum uirtutum diuersitate contexta,
Psal.44 indutus fuit & Ioseph, & regum quondam utebantur filiæ.
Vnde & ipsa sponsa lætatur, ac dicit: Introduxit me rex in
cubiculum suum. sodaliumq. respondet chorus: Omnis glo
ria filiæ regis intrinsecus. Sed & nostra oratio dabit aliquid
emolumenti. Equorum cursus fauore pernicior fit. pugi-
lum fortitudo clamoribus incitatur: paratas ad prœlium
acies, strictosq. mucrones, sermo imperatoris accendit. Igi
tur & in opere præsenti auia quidẽ, materq. plantauerunt:
sed & nos rigabimus; & Dominus incrementũ dabit. Rhe
torum disciplina est, ab auis, & atauis, & omni retro nobi
litate ornare, quem laudes: ut ramorum sterilitatem radix
fecunda compenset; &, quod in fructu non teneas, mire-
ris in trunco. Scilicet nunc mihi Proborum, & Olybriorũ
clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis ge
nus; in quo aut nullus, aut rarus est, qui non meruerit con
sulatum. aut proferendus Olybrius uirginis nostræ pater;
quem, immatura morte subtractum, Roma congemuit.
Vereor plura dicere; ne sanctæ matris uulnus exasperem;
& uirtutum eius recordatio, fiat doloris instauratio. Pius
filius, uir amabilis, clemens dominus, ciuis affabilis, con-
sul quidem in pueritia, sed morũ bonitate senator illustrior.
Felix morte sua, qui non uidit patriam corruentem: im-
mo felicior sobole, qui Demetriadis proauiæ nobilitatem
insigniorem reddidit, Demetriadis filiæ perpetua castitate.
Verum

Verum quid ago? oblitus propositi, dum admiror iuuenē, laudaui aliquid bonorū sæcularium; cū in eo mihi uirgo magis nostra laudanda sit, quod hæc uniuersa contempserit; quod se non nobilē, non diuitiis præpollentē, sed hominem cogitarit. Incredibilis animi fortitudo, inter gemmas & sericum, inter eunuchorum & puellarum cateruas, & adulationem ac ministeria familiæ perstrepētis, & exquisitas epulas, quas amplæ domus præbebat abundantia, appetisse eam ieiuniorum laborem, asperitatem uestium, uictus continentiam. legerat enim Domini uerba dicentis: Qui mollibus uestiuntur, in domibus regum sunt. Stupebat ad conuersationem Heliæ, & Ioannis Baptistæ: quorum uterque zona pellicea astrinxit & mortificauit lumbos suos: alter uenisse narratur in spiritu, & uirtute Heliæ, præcursor Domini, in utero prophetans parentis, & ante diem iudicii iudicis uoce laudatus. Annæ filiæ Phanuelis mirabatur ardorem, quæ orationibus atque ieiuniis usque ad ultimam senectutem in templo Domino seruiebat. Quattuor uirginū filiarum Philippi desiderabat chorum; & unam se illarum esse cupiebat, quæ pudicitia uirginali, prophetiæ gratiam consecutæ sunt. His, & huiuscemodi cogitationibus pascebat animum, nihil ita metuens, quam auiam, matremq. offendere. quarum cum incitaretur exemplo, uoluntate, & studiis terrebatur; non quo displiceret eis sanctum propositum; sed quod, pro rei magnitudine, optare id, & appetere non auderent. Aestuabat Christi tiruncula: oderat ornatum suum: & cum Hester loquebatur ad Dominum: Tu nosti, quod oderim insigne capitis mei; hoceſt, diadema, quo utebatur quasi regina; & tantæ ducam immunditiæ, uelut pannum menstruatæ. Aiunt sanctæ & nobiles feminæ, quæ eam uiderunt, quæ norunt, quas de litore Galliarum ad habitationem sanctorum locorum, hostium per Africam compulit sæua tempestas, noctibus & secreto, conscijs tantum uirginibus Dei, quæ in matris, & auiæ comitatu erant, numquam eam linteaminum, numquam plumarum usam mollitie, sed ciliciolum in nuda

Matth.11 *4. Reg.1* *Matth.3* *Matth.11* *Luc.2* *Act.21* *Hest.2.14*

humo habuisse pro stratu, iugibus faciem rigasse lacrymis; saluatoris mente genubus aduolutam; ut suum reciperet propositum; ut impleret desiderium; ut auiæ animum matrisq. molliret. Quid ultra differo? cum iam nuptiarum appropinquaret dies, & futuro matrimonio thalamus pararetur; secreto,& absque arbitris, noctemq. habens pro solatio, talibus se fertur armasse consiliis: Quid agis Demetrias? cur pudicitiam tanto pauore defendis? libertate opus est, & audacia. quæ sic in pace metuis, quid faceres in martyrio perpetiendo? quæ tuorum uultum ferre non potes, quo modo sustineres tribunalia persecutorum? si te uirorum exempla non prouocant; hortetur, faciatq. securam beata martyr Agnes; quæ & ætatem uicit, & tyrãnum; & titulum castitatis, martyrio consecrauit. Nescis misera, nescis, cui uirginitatem tuam debeas. Dudum inter barbaras tremuisti manus; auiæ, matrisq. sinu, & palliis tegebaris. uidisti te captiuam, & pudicitiam tuam non tuæ potestatis: horruisti truces hostium uultus: raptas uirgines Dei, gemitu tacito conspexisti. urbs tua, quondam orbis caput, Romani populi sepulcrum est; & tu in Libyco litore exulem uirum exul ipsa accipies? quam habitura pronubam? quo deducenda comitatu? Stridor Punicæ linguæ procacia tibi Fescennina cantabit. Rumpe moras omnes.
1.Ioan.4 Perfecta Dei dilectio foras mittit timorem. Assume scutum
Eph.6 fidei, loricam iustitiæ, galeam salutis: procede ad prœlium. Habet & pudicitia seruata martyrium suum. Quid metuis auiam? quid formidas parentem? forsitan & ipsæ uelint, quod te uelle non credunt. His, & aliis compluribus inflammata stimulis, omnem corporis cultum, & habitum sæcularem, quasi propositi sui impedimenta, proiecit. Pretiosa monilia, & graues sensibus uniones, ardentesq. gemmæ, redduntur scriniis: uili tunica induitur, uiliori tegitur pallio: & insperata auiæ genubus repente prouoluitur; fletu tantum, & planctibus, quæ esset, ostendit. Obstupuit sancta & grauis femina, alienum habitum in nepte conspiciens. mater gaudio stabat attonita. utraque uerum non credere

credere, quod uerum esse cupiebat. hæsit uox faucibus; & inter ruborem, & pallorem, metumque, atque lætitiam, cogitationes uariæ nutabant. Succumbendum est huic loco; neque narrare aggrediar, quod dicendo minus faciam. Ad explicandam incredibilis gaudii magnitudinem & Tulliani fluuius siccaretur ingenii; & contortæ Demosthenis, uibrataeq. sententiæ, tardius, languidiusq. ferrentur. Quidquid potest cogitare animus, quidquid sermo potest explicare, illo in tempore factum est. Certatim in oscula neptis, & filiæ mater, & auia ruunt. ubertim flere præ gaudio, iacentem manu attollere, amplexariq. trepidantem: agnoscere in illius proposito mentem suam, & gratulari, quod nobilem familiam uirgo uirginitate sua nobiliorem faceret: inuenisse eam, quod præstaret generi, quod Romanæ urbis cineres mitigaret. Iesu bone, quid illud in tota domo exultationis fuit? Quasi ex radice fecunda multæ simul uirgines pullularunt: exemplumq. patronæ, & dominæ secuta est clientum turba, atque famularum. Per omnes domos feruebat uirginitatis professio: quarũ cum impar esset in carne condicio, unũ erat præmium castitatis. parum loquor. Cunctæ per Africam ecclesiæ quodam exultauere tripudio. non solum ad urbes, opida, uiculosq. sed ad ipsa quoque magalia celebris fama penetrauit. omnes inter Africam, Italiamq. insulæ hoc rumore repletæ sunt, & inoffenso pede longius gaudia cucurrere. Tunc lugubres uestes Italia mutauit; & semiruta urbis Romæ mœnia, pristinũ ex parte recepere fulgorem, propitium sibi existimantes Deum in alumnæ conuersione perfecta. Putares extinctam Gothorum manum, & colluuiem perfugarum atque seruorũ Domini desuper intonantis fulmine cõcidisse. Nõ sic post Trebiam, Trasymenum, & Cannas, in quibus locis Romanorum exercituum cæsa sunt millia, Marcelli primum apud Nolam prœlio se populus Romanus erexit. minori prius gaudio strata Gallorum agmina, auro redempta nobilitas, & seminarium Romani generis in arce cognouit. Penetrauit hic rumor orientis litora; & in mediterraneis quoque

urbibus Chriſtianæ gloriæ triumphus auditus eſt. Quæ uirginum Chriſti non huius ſe ſocietate iactauit? quæ mater non tuum, Iuliana, beatum clamauit uterum? Incerta apud infideles ſint præmia futurorum. plus interim recepiſti uirgo, quam obtuliſti. Quam ſponſam hominis una tantum prouincia nouerat, uirginem Chriſti totus orbis audiuit. Solent miſeri parentes, & non plenæ fidei Chriſtiani, deformes, & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, uirginitati tradere. Tanti, ut dicitur, uitrum, quanti margaritum? Certe, qui religioſiores ſibi uidentur, paruo ſumptu, & qui uix ad alimenta ſufficiat, uirginibus dato, omnem cenſum in utroque ſexu ſæcularibus liberis largiuntur. quod nuper in hac urbe diues quidã fecit presbyter; ut duas filias in propoſito uirginali inopes relinqueret; & aliorum ad omnem copiam filiorum luxuriæ, atque deliciis prouideret. fecerunt hoc multæ, pro dolor, noſtri propoſiti feminæ: atque utinam rarũ eſſet exemplum: quod quanto crebrius eſt, tanto iſtæ feliciores, quæ ne plurimarum quidem exempla ſecutæ ſunt. Fertur, & omnium Chriſtianorum laude celebratur, quidquid fuerat nuptiis præparatum, a ſancta Chriſti Sinoride uirgini traditum, ne ſponſo fieret iniuria; immo ut dotata priſtinis opibus ueniret ad ſponſum; &, quod in rebus mundi periturum erat, domeſticorum Dei ſuſtentaret inopiam. Quis hoc credat? Proba illa, omnium dignitatum, & cunctæ nobilitatis in orbe Romano nomen illuſtrius, cuius ſanctitas, & in uniuerſos effuſa bonitas etiam apud barbaros uenerabilis fuit, quam trium liberorũ, Probini, Olybrii, & Probi, non fatigarunt ordinarii conſulatus; & cum, incenſis direptisq. domibus, in urbe captiuitas ſit, nunc habitas uendare dicitur poſſeſſiones, & facere ſibi amicos de iniquo mammona, qui ſe recipiant in æterna tabernacula; ut erubeſcant omnis eccleſiaſtici miniſterii gradus, & caſſa nomina monachorum emere prædia, tanta nobilitate uendente. Vix barbarorum effugerat manus; & auulſas de complexu ſuo uirgines fleuerat; cum ſubito intolerabili, quod

Luc. 16

numquam

numquam timuerat, amantissimi filii orbitate percutitur; & quasi futura uirginis Christi auia, spe futurorum mortiferum uulnus excepit; probans in se uerum esse, quod in lyrico carmine super iusti præconio dicitur: Si fractus illabatur orbis, Impauidum ferient ruinæ. Legimus in uolumine Iob: Adhuc isto loquente, uenit alius nūcius. Et in eodem: Tentatio, siue, ut melius habetur in Hebræo, militia, est uita hominis super terrā. Ad hoc enim laboramus, & in sæculi huius periclitamur militia, ut in futuro sæculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus credere, cum Dominus ipse tentatus sit. Et de Abraham scriptura testatur, quod Deus tentauerit eum. Quam ob causam & Apostolus loquitur: Gaudentes in tribulatione, scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Et in alio loco: Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio, an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus, ut oues occisionis. Et Esaias huiuscemodi homines cohortatur, dicens: Qui ablactati estis a lacte, qui auulsi ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate, spem super spē. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cur ista replicauerim, sequens sermo monstrabit. Quæ de medio mari fumantem uiderat patriam, & fragili cymbæ salutem suam suorumq. commiserat, crudeliora inuenit Africæ litora. Excipitur enim ab eo, quem nescias, utrū auarior, an crudelior fuerit: cui nihil dulce præter uinum, & pretium: & qui, sub occasione partium clementissimi principis, sæuissimus omnium extitit tyrannorum; & ut aliquid loquar de fabulis poetarum, quasi Orcus in tartaro, non tricipitem, sed multorū capitum habuit Cerberū, qui cuncta traheret, ac laceraret. Hic matrū gremiis abducere pactas; negotiatoribus & auidissimis mortalium Syris, nobilium puellarum nuptias uendere; non pupillarum, non uiduarum, non

uirginum

Margin notes: Iob 1.7 — Matth.4 — Gen.22 — Rom.5 — Rom.8 — Esa.28 — Rom.8

uirginum Christi inopiæ parcere; magisq. manus rogantium spectare, quam uultus. Hanc feram Charybdim, Scyllamq. succinctam multis canibus fugiens, barbaros ma trona sustinuit; qui nec naufragiis parcerent, nec captiuita tibus flecterentur. Imitare crudelis saltem hostem Romani imperii. Brennus nostri temporis, tantum quod inuenerat tulit: tu quæris, quod non inuenis. Et mirantur æmuli (uirtus enim semper inuidiæ patet) cur tantarum secum pudicitiam tacita proscriptione mercata sit; cum & ille partem dignatus sit accipere, qui totum potuit auferre; & hæc quasi comiti negare non ausa sit, quæ se intelligebat sub no minæ priuatæ dignitatis tyranno seruientem? Sentio me ini micorum patere morsibus, quod adulari uidear clarissimæ & nobilissimæ feminæ: qui accusare non poterunt, si me scient hucusque tacuisse. Neque enim laudaui in ea umquam antiquitatem generis, diuitiarum & potentiæ magni tudinem, uiro uiuente, uel mortuo: quæ alii forsitan mercenaria oratione laudauerint. mihi propositum est stylo ecclesiastico laudare auiam uirginis meæ, & gratias agere, quod uoluntatem eius sua adiuuerit uoluntate. alioquin cellula monasterii, uilis cibus, uestisq. contempta, & ætas uicina iam morti, breuisq. temporis uiaticum, carent omni assen tationis infamia. Denique in reliquis partibus omnis mihi sermo ad uirginem dirigetur, & uirginem nobilem, & nobi lem non minus sanctitate, quam genere: cuius quanto sublimior ascensus est, tanto lapsus periculosior. Vnum illud tibi nata Deo, præq. omnibus unum Prædicam, & repetens, iterumq. iterumq. monebo; ut animum tuum sacræ lectionis amore occupes; nec in bona terra pectoris tui, *Matth.13* sementem lolii auenarumq. suscipias: ne, dormiente patrefamilias, qui est νοῦς, idest, animus Deo semper adhærens, inimicus homo zizania superseminet: sed semper loquaris: *Cant.3* In noctibus quæsiui quem diligit anima mea, ubi pascis, ubi *Psal.61* cubas in meridie? Et: Adhæsit post te anima mea: me su- *Hier.17* scepit dextera tua. Illudq. Hieremiæ: Non laboraui sequẽs te: neque enim est dolor in Iacob, nec labor in Israel.

Quando

Quando eras in sæculo, ea, quæ erant sæculi, diligebas, polire faciem purpurisso, & cerussa hora depingere, ornare crinem, & alienis capillis turritum uerticem struere. ut taceam de inaurium pretiis, candore margaritarum, rubri maris profunda testantium, smaragdorum uirore, cerauniorum flammis, hiacynthorum pelago, ad quæ ardent, & insaniunt studia matronarum. nunc autem, quia sæculum reliquisti, &, secundo post baptismum gradu, inisti pactum cum aduersario tuo, dicens ei: Renuncio tibi, diabole, & sæculo tuo, & pompæ tuæ, & opibus tuis: serua fœdus, quod pepigisti; & esto consentiens, pactumq. custodiens Matth.5
cum aduersario tuo, dum es in uia huius sæculi; ne forte tradat te iudici, & te de suo aliquid usurpasse conuincat: tradarisq. ministro, qui ipse est & inimicus, & uindex; & mit- Matth.22
taris in carcerem, & in tenebras exteriores, quæ quanto a Christo uero lumine separantur, tanto nos maiori horrore circumdant; & non inde exeas, nisi soluas nouissimum qua- Matth.12
drantem, idest, minimum quodque delictum: quia & pro otioso uerbo reddituri sumus rationem in die iudicii. Hæc dicta sint non infausto contra te uaticinio, sed pauidi cautiq. monitoris officio, ea quoque in te, quæ tuta sunt, formidantis. Si spiritus, inquit, potestatem habentis ascenderit Eccls.10
super te, locum tuum ne dimiseris. Quasi in procinctu, & in acie stamus semper ad pugnam. uult nos loco mouere hostis, & de gradu decedere; sed solidanda uestigia sunt, & dicendum: Statuit supra petram pedes meos, & petra refu- Psal.39
gium leporibus. Pro quo multi Herinaceos legunt. Heri- Psal.103
naceus animal paruum, & fugax, & spinarum sentibus præ grauatum. Sed ideo Iesus spinis coronatus est, & nostra delicta portauit, & pro nobis doluit, ut de sentibus & tribulationibus feminarum, ad quas dicitur: In anxietatibus, & Gen.3
doloribus paries mulier, & ad uirum conuersio tua, & ipse tui dominabitur: rosa uirginitatis, & lilia castitatis nascerentur. Vnde & sponsus pascitur inter lilia, & inter eos, qui ue- Cant.2
stimenta sua non coinquinauerunt: uirgines enim perman- Apoc.14
serunt, audieruntq. præceptum. Candida sint semper uesti- Eccls.9
menta

menta tua, &, quasi auctor uirginitatis, & princeps, loqui
Cant.2 tur confidenter: Ego flos campi, & lilium conuallium. Pe
tra igitur leporum est, qui in persecutionibus fugiunt de ci-
uitate in ciuitatem. Nec timent illud propheticum: Periit
Psal.141 fuga a me. Montes autem excelsi ceruis, quorum colubri
Esa.11 cibus sunt: quos educit puer paruulus de foramine, quando
pardus, & hædus requiescunt simul: & bos, & leo come-
dunt paleas; ut nequaquam bos discat feritatem, sed leo
doceatur mansuetudinem. Reuertamur ad propositum testi
Eccls.10 monium. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super
te, locum tuum ne dimiseris. Post quod sequitur: Quia cu
ratio quiescere facit peccata maxima. Qui uersiculus hunc
habet sensum: Si in cogitationes tuas coluber ascenderit,
omni custodia serua cor tuum. Et cum Dauid canito: Ab
Psal.18 occultis meis munda me Domine: & ab alienis parce seruo
tuo: & ad peccatum maximum, quod opere perpetratur,
nequaquam peruenies, sed incentiua uitiorum statim in
Psal.136 mente iugulabis, & paruulos Babylonis allides ad petram:
in qua serpentis uestigia non reperiuntur: cauteq. Domino
Psal.18 promittes: Si mei non fuerint dominati; tunc immacula-
tus ero, & emundabor a delicto maximo. Hoc est, quod a-
Exod.40 libi scriptura testatur: Peccata patrum reddam in filios, in
tertiam & quartam generationem; ut cogitationes nostras,
mentisq. decretum non statim puniat, sed reddat in poste-
ris, idest, in malis operibus, & in delictorum perseueran-
Amos 1.& 2. tia: quoniam per Amos loquitur: super tribus & quattuor
impietatibus illius, & illius ciuitatis, nonne auersabor eam?
Hæc cursim, quasi de prato pulcherrimo sanctarum scriptu
rarum, paruos flores carpsisse sufficiat pro commonitione
tui; ut & claudas cubiculum pectoris; & crebro signaculo
crucis munias frontem tuã; ne exterminator Aegypti in te
Exod.12 locũ reperiat, sed primogenita, quæ apud Aegyptios pereũt,
Psal.56 in tua mente saluentur; & dicas cum propheta: Paratũ cor
meũ Deus, paratum cor meũ: cantabo & psallam. Exurge
gloria mea, exurge psalteriũ, & cithara. Quam assumere iube
Isa.23 tur & Tyrus, multis peccatorũ confossa uulneribus: ut agat
pænitentiam,

pænitentiã, & maculas pristinæ fœditatis cum Petro amaris lacrymis abluat. Verum nos ignoremus pænitentiam, ne facile peccemus. Illa quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in uirgine integra seruetur nauis. Aliud est, quærere, quod perdideris: aliud, possidere, quod numquam amiseris. Vnde & Apostolus castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat; ne aliis prædicans, ipse reprobus inueniretur: corporisq. ex persona generis humani inflammatus ardoribus, loquebatur: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum: Scio quia non habitat in me, hocest in carne mea bonũ: uelle enim adiacet mihi; ut faciam autem bonum, nequaquam inuenio. neque enim, quod uolo bonum, sed, quod nolo malum, hoc facio. Et denuo: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Post cogitationũ diligentissimam cautionem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid: Humiliaui in ieiunio animã meam. Et, Cinerem tamquam panem manducaui. Et, Cũ molesti erant mihi, induebar cilicio. Eua per cibum eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælum. Moyses quadraginta diebus ac noctibus familiaritate & sermone Dei pascitur, in se uerissimum probans quod dicitur: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei. Saluator generis humani, qui uirtutum & conuersationis suæ nobis reliquit exemplum, post baptismum statim assumitur a spiritu, ut pugnet contra diabolum, & oppressum, atque contritum tradat discipulis conculcandum. unde & Apostolus loquitur: Deus autem conteret satanam sub pedibus uestris uelociter. Et tamen hostis antiquus, post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias, & dicit: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. In lege, mense septimo post clangorem tubarum decimo die mensis, totius gentis Hebrææ ieiunium est, & exterminatur illa anima de populo suo, quæ saturitatem prætulerit continentiæ.

1.Cor.9 *Rom.7* *Rom.8* *Psal.34* *Psal.108* *Gen.3* *3.Reg.19* *4.Reg.2* *Exod.24* *Deut.8* *Matth.4* *Rom.16* *Leuit.16*

Iob.38 nentiæ. In Iob ſcriptum eſt de dracone: Virtus eius in lum
bis eius, & fortitudo illius ſuper umbilicum uentris eius.
Aduerſum iuuenes, & puellas ætatis ardore hoſtis noſter
Iac.3 abutitur, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ, & implet
Oſee 7 illud Oſee: Omnes adulterantes, quaſi clibanus corda eo-
rum, quæ Dei miſericordia, & ieiuniorum frigore reſtin-
guuntur. Hæc ſunt ignita diaboli iacula, quæ ſimul & uul-
Dan.1 & 3. nerant, & inflammant, & a rege Babylonio tribus pueris
præparantur, qui ſuccendit fornacem quadraginta nouem
Deut.16 cubitorum, habens & ipſe ſeptem hebdomadas ad perdi-
tionem, quas Dominus obſeruari iuſſerat ad ſalutem. Sed
quo modo ibi quartus, ſpeciem habens quaſi filii hominis,
immenſos mitigauit ardores; & inter camini æſtuantis in-
cendium, docuit flammas calorem amittere, & aliud ocu-
lis comminari, aliud præbere tactui: ſic & in animo uirgina
1.Cor.7 li, rore cæleſti & ieiuniorum frigore calor puellaris extingui
tur; & in humano corpore, angelorum impetratur conuer
ſatio. quam ob rem & uas electionis de uirginibus ſe dicit
Domini non habere præceptum: quia contra naturam, im
mo ultra naturam eſt, non exercere quod nata ſis; interfi-
cere in te radicem tuam, & ſola uirginitatis poma decerpe-
re; neſcire thorum, omnem uirorum horrere contactum,
& in corpore uiuere ſine corpore. Neque uero immoderata
tibi imperamus ieiunia, & enormem ciborum abſtinentiã,
quibus ſtatim corpora delicata franguntur, & ante ægrota-
re incipiunt, quam ſanctæ conuerſationis iacere fundamen
ta. Philoſophorum quoque ſententia eſt, μεσότητας ἀρε-
τὰς ὑπερβολὰς κακίας εἶναι: quod Latinus ita poteſt ſer-
mo reſonare; moderatas eſſe uirtutes; excedentes modum
atque menſuram, inter uitia deputari. Vnde & unus de ſe-
ptem ſapientibus, μηδὲν ἄγαν, ideſt, ne quid, ait, nimis.
quod tam celebre factum eſt, ut comico quoque uerſu ex-
preſſum ſit. Sic debes ieiunare, ut non palpites, & reſpira
re uix poſſis, & comitũ tuarum uel porteris, uel traharis ma
nibus, ſed ut, fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec
in pſalmis, nec in uigiliis ſolito quid minus facias. Ieiunium
non

non perfecta uirtus, sed ceterarum uirtutum fundamentum est, & sanctificatio, atque pudicitia: sine qua nemo uidebit Deum. gradus præbet ad summa scãdentibus; nec tamen, si sola fuerit, uirginem poterit coronare. Legamus euangelium sapientium & stultarum uirginum: quarum aliæ cubiculum sponsi ingrediuntur; aliæ, bonorum operum oleum non habentes, extinctis lampadibus excluduntur. Latus est super ieiuniis campus: in quo & nos sæpe cucurrimus, & multorum proprii habentur libri; ad quorum te mittimus lectionem; ut discas, quid boni habeat continentia, & quid e contrario mali saturitas. Imitare sponsum tuum. Esto auiæ matriq. subiecta. nullum uirorum, & maxime iuuenũ, nisi cum illis, uideas. nullum scias, quem illæ nesciant. Sæcularis quoque sententia est: Eadem uelle, & eadem nolle, ea demum firma amicitia est. Vt appeteres uirginitatem, ut Christi præcepta cognosceres, ut scires quid tibi expediret, quid eligere deberes, illarum te exempla docuerunt, sancta domi instruxit conuersatio. Non igitur solum putes tuum esse, quod tuum est, sed earum, quæ suam in te expressere pudicitiam, & honorabilium nuptiarum, cubilisq. immaculati pretiosissimum germinauere te florem: qui perfectos afferet fructus, si humiliaueris te sub potenti manu Dei, & scriptũ semper memineris: Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiã. Vbi autem gratia, non operum retributio, sed donantis est largitas, ut impleatur dictum Apostoli: Non est uolentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Et tamen, uelle, & nolle, nostrum est: ipsumq. quod nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est. Eunuchorum quoque tibi, & puellarum, ac seruulorum mores magis eligantur, quam uultuum elegantia; quia in omni sexu & ætate & truncatorum corporum uiolenta pudicitia, animi considerandi sunt: qui amputari, nisi Christi timore, non possunt. Scurrilitas, atque lasciuia te præsente non habeant locum. Numquam uerbum inhonestum audias: aut, si audieris, non inesceris. Perditæ mentis homines, uno frequenter leuiq. sermone tentant claustra pudicitiæ. Ridere,

Matth.25

Iac.4

Rom.9

&

& rideri, sæcularibus derelinque. grauitas tuam personam decet. Catonem quoque, illum dico Censorium, & uestræ quondam urbis principem, qui extrema ætate Græcas litteras nec erubuit censor, nec desperauit senex discere. Et M. Crassum semel in uita scribit risisse Lucilius. Fuerit illa affectata seueritas, & gloriam quærens, auramq. popularem: nos affectus, & perturbationes, quamdiu in taberna culo corporis huius habitamus, & fragili carne circumdamur, moderari, & regere possumus, amputare non possumus: unde & Psalmista dicit: Irascimini, & nolite peccare.
Psal.4
Eph.4 Quod Apostolus edisserens, Sol, inquit, non occidat super iracundiam uestram: quia & irasci, hominis est: &, finem iracundiæ imponere, Christiani. Superfluum reor, te monere contra auaritiam; cum generis tui sit, & habere, &
Ephe.5 calcare diuitias; & Apostolus doceat auaritiam esse idolorum cultum, Dominusq. respondeat sciscitanti: Magister
Matth.19 bone, quid boni faciens, uitam æternam possidebo? Si uis esse perfectus, uade, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & ueni sequere me. Apostolici fastigii est, perfectæq. uirtutis, uendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem, atque expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immo tibi, diligens credita est dispensatio: quamquam in hoc omni ætati omniq. personæ libertas arbitrii relicta sit. Si uis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero; sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si uolueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus, quam sapienter sapientia sit locuta: Vende, quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: Si uis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum uende, sed omnia. Cumq. uendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quam paupertatem. Laudent te esurientium uiscera, non ructantium opulenta conuiuia. In
Act.4 Actis Apostolorum, quando Domini nostri adhuc calebat cruor,

cruor, & feruebat recens in credentibus fides, uendebant omnes possessiones suas, & pretia earum ad Apostolorum deferebant pedes, ut ostenderent pecunias esse calcandas; dabaturq. singulis, prout cuique opus erat. Ananias, & Saphyra, dispensatores timidi, immo corde duplici, & ideo condemnati, quia post uotum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea uouerant; partemq. sibi iam alienæ substantiæ reseruauerunt, metuentes famem, quam uera fides non timet, præsentem meruere uindictam, non crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, ut stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudicium prophetico spiritu annunciat, ut pœna duorum hominum sit doctrina multorum ex eo tempore, quo uirginitati perpetuæ consecrata es, tua non tua sunt, immo uere tua, quia Christi esse cœperunt, quæ, auia uiuente, uel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorum requieuerint: scio enim & hoc illas optare, ut te habeant superstitem, cum ætas maturior fuerit, & uoluntas grauior, firmiorq. sententia: facies quod tibi uisum fuerit, immo quod Dominus imperat, scitura nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris. Alii ædificent ecclesias; uestiant parietes marmorum crustis; columnarum moles aduehant; earumq. deaurent capita, pretiosum ornatum non sentientia; ebore, argentoq. ualuas, & gemmis aurata distinguant altaria. non reprehendo, non abnuo. unusquisque in sensu suo abundet. meliusq. est hoc facere, quam repositis opibus incubare. sed tibi aliud propositum est. Christum uestire in pauperibus, uisitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his, qui tecto indigent, & maxime in domesticis fidei; uirginum alere monasteria; seruorum Dei, & pauperum spiritu, habere curam; qui diebus & noctibus seruiunt Domino tuo; qui in terra positi, imitantur angelorum conuersationem, & nihil aliud loquuntur, nisi quod ad laudes Dei pertinet; habentesq. uictum, & uestitum, his gaudent diuitiis, qui plus habe-

Act. 5

re nolunt, si tamen seruant propositum. alioqui, si amplius desiderant, his quoque, quæ necessaria sunt, probantur indigni. Hæc ad uirginem diuitem, & uirginem nobilem sum locutus: nunc tantum ad uirginem loquar, idest, non ea, quæ extra te, sed in te sunt, tantum considerans. Præter psalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad uesperum, media nocte, & mane semper est exercendum; statue quot horis sanctam scripturam ediscere debeas, quanto tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem, & instructionem animæ. Cumq. hæc finieris spatia, & frequenter te ad figenda genua solicitudo animæ suscitauerit; habeto lanam semper in manibus; uel staminis pollice fila deducito; uel ad torquenda subtegmina in alueolis fusa uertantur; aliarumq. neta aut in globum collige, aut texenda compone. quæ texta sunt, inspice: quæ errata, reprehende: quæ facienda, constitue. Si tantis operũ uarietatibus fueris occupata; numquam dies tibi lõgi erũt, sed, quamuis æstiuis tendantur solibus, breues uidebuntur, in quibus aliquid operis prætermissum non est. Hæc obseruans & te ipsam saluabis, & alias; & eris magistra sanctæ conuersationis; multarumq. castitatem lucrum tuum facies, scriptura dicente: In desideriis est omnis anima otiosi. Nec iccirco tibi ab opere cessandum est, quia, Deo propitio, nulla re indiges: sed ideo cum omnibus laborandũ est, ut per occasionem operis nihil aliud cogites, nisi quod ad Domini pertinet seruitutem. Simpliciter loquar. Quamuis omnem censum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christum erit pretiosius, nisi quod manibus tuis ipsa confeceris, uel in usus proprios, uel in exemplum uirginum ceterarum, uel quod auiæ matriq. offeras, maiora ab eis in refectionem pauperum pretia receptura. Pene præterii, quod uel præcipuum est. Dum esses paruula, & sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius episcopus Romanam regeret Ecclesiã, de orientis partibus hæreticorum sæua tempestas simplicitatem fidei, quæ Apostoli uoce laudata est, polluere, & labe factare conata est. sed uir ditissimæ paupertatis, & apostolicæ

cæ solicitudinis, statim noxium perculit caput, & sibilantia hydræ ora compescuit. Et quia uereor, imma rumore cognoui, in quibusdam adhuc uiuere, & pullulare uenenata plantaria; illud te pio caritatis affectu præmonendam puto, ut sancti Innocentii, qui apostolicæ cathedræ, & supradicti uiri successor & filius est, teneas fidem; nec peregrinam, quamuis tibi prudens callidaq. uidearis, doctrinam recipias. Solent enim huiuscemodi per angulos mussitare, & qua si iustitiam Dei quærere: Cur illa anima in illa est nata prouincia? quid causæ extitit, ut alii de Christianis nascantur parentibus, alii inter feras & sæuissimas nationes, ubi nulla Dei notitia est? Cumq. hoc quasi scorpionis ictu simplices quosque percusserint; & fistulato uulnere locum sibi fecerint; uenena diffundunt. Putasne frustra infans paruulus, & qui uix matrem risu, & uultus hilaritate cognoscat, qui nec boni aliquid fecit, nec mali, dæmone corripitur, morbo opprimitur regio, & ea sustinet, quæ uidemus impios homines non sustinere, & sustinere Deo seruientes? Si autem iudicia sunt, inquiunt, Domini uera, iustificata in semet ipsis, & nihil apud Deum iniustum est: ipsa ratione cõpellimur, ut credamus animas fuisse in cælestibus, & propter quædam antiqua peccata damnatas in corporibus humanis, &, ut ita loquamur, sepultas, nosq. in ualle lacrymarum pœnas luere ueterum peccatorum. unde & propheta dicit: Priusquam humiliarer, ego peccaui. Et: Educ de carcere animam meam. Et: Iste peccauit, ut cæcus ex utero nasceretur, an parentes eius? & cetera his similia. Hæc impia, & scelerata doctrina olim in Aegypto, & orientis partibus uersabatur, & nunc abscondite, quasi in foueis uiperarũ, apud plerosque uersatur; illarumq. partium polluit puritatem; &, quasi hereditario malo, serpit in paucis, ut perueniat ad plurimos: quam, certus sum, quod, si audieris, non recipias. habes enim apud Deum magistras, quarum fides norma doctrinæ est. Intelligis, quid loquar. dabit enim tibi Deus in omnibus intellectum. nec statim aduersum sæuissimam hæresim, & multo his nequiora, quæ

Psal. 18 *Psal. 118* *Psal. 141* *Ioan. 9*

dixi, reſponſionem hominis flagitabis: ne non tam prohibuiſſe uidear, quam commonuiſſe: cum præſentis operis ſit inſtruere uirginem, non hæreticis reſpondere. ceterum omnes fraudulentias eorum, & cuniculos, quibus nituntur ſubuertere ueritatem, in alio opere, Deo adiuuante, ſubuertimus; quod, ſi uolueris, prompte libenterq. mittemus. ultroneas enim, aiunt, putere merces: & pretia facilitate decreſcunt; quæ ſemper in raritate maiora ſunt. Solet inter pleroſque eſſe certamen, utrũ ſolitaria, an cum multis uita melior ſit. quarum prior præfertur quidem ſecundæ: ſed, ſi in uiris periculoſa eſt, ne abſtracti ab hominum frequentia, ſordidis & impiis cogitationibus pateant; & pleni arrogantiæ, & ſupercilii, cunctos deſpiciant; armentq. linguas ſuas, uel clericis, uel aliis monachis detrahendo, de
Pſal.56 quibus rectiſſime dicitur: Filii hominum, dentes eorum arma, & ſagittæ: & lingua eorum gladius acutus: quanto magis in feminis, quarum mutabilis fluctuansq. ſententia, ſi ſuo arbitrio relinquatur, cito ad deteriora delabitur? Noui ego in utroque ſexu, per nimiam abſtinentiam, cerebri ſanitatem quibuſdam fuiſſe uexatam, præcipueq. in his, qui in humectis & frigidis habitauere cellulis, ita ut neſcirent quid agerent, quoue ſe uerterent, quid loqui, quid tacere deberent. Certe, ſi rudes ſæcularium litterarum, de tractatibus hominum diſertorum quippiam legerint, uerboſitatem ſolam diſcunt, abſque notitia ſcripturarum; &, iuxta uetus elogium, cum loqui neſciant, tacere non poſſunt: docentq. ſcripturas, quas non intelligunt; & cum aliis perſuaſerint, eruditorum ſibi aſſumunt ſupercilium, prius imperitorum magiſtri, quam doctorum diſcipuli. Bonum eſt igitur obedire maioribus, parere perfectis; &, poſt regulas ſcripturarum, uitæ ſuæ tramitem ab aliis diſcere; nec præceptore uti peſſimo, ſcilicet præſumptione ſua. De talibus fe-
Eph.4 minis & Apoſtolus loquitur: Quæ circumferuntur omni
2.Tim.3 uento doctrinæ, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes. Matronarum, maritis ac ſæculo ſeruientium, tibi conſortia declinentur; ne ſolicitetur

animus

animus; & audias, quid uel maritus uxori, uel uxor locuta sit uiro. Venenatæ sunt huiuscemodi confabulationes. su- 1.Cor.15
per quarum damnatione, sæcularem uersum assumens Apostolus, fecit ecclesiasticum: Corrumpunt mores bonos confabulationes malæ. Cuius iambici metrum, dum uerbum seruat ex uerbo, nequaquam expressit Latina translatio. Graues feminæ, & maxime uiduæ, ac uirgines, tibi comites eligantur; quarum probata est conuersatio, sermo moderatus, sancta uerecundia. Fuge lasciuiam puellarum, quæ ornant capita, crines a fronte demittunt, cutem poliunt, utuntur pigmentis, adstrictas habent manicas, uestimenta sine ruga, soccosq. crispantes; ut sub nomine uirginali uendibilius pereant. mores enim, & studia dominarum plerumque ex ancillarum, & comitum moribus iudicantur. illa tibi sit pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias, quæ se nescit esse pulchram, quæ negligit formæ bonum; & procedens ad publicum, non pectus & colla denudat, nec pallio reuoluto ceruicem aperit; sed quæ celat faciem, & uix uno oculo, qui uix necessarius est, patente, ingreditur. Dubito an loquor: sed, uelim nolim, quia crebro fit, dicendum est: non quo hæc in te timere debeam; quæ ista forsitan nescias, nec umquam audieris; sed quo, per occasionem tui, ceteræ præmonendæ sint. Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est: Non bene olet, qui bene semper olet: quasi quasdam pestes & uenena pudicitiæ uirgo deuitet: ut taceam de ceteris, quorum importuna uisitatio & se infamat, & alias: ut, etiam si nihil mali perpetretur, tamen hoc sit uel maximum malum, frustra patere maledictis & morsibus ethnicorum. Nec hoc de omnibus dicimus, sed de iis, quos Ecclesia ipsa reprehendit, quos interdum abiicit, in quos nonnumquam episcoporum & presbyterorum censura deseuit: ut prope periculosius sit lasciuis puellis, ad loca religionis, quam ad publicum, procedere. Quæ uiuunt in monasterio, & quarum simul magnus est numerus, numquam solæ, numquam sine matre procedant. De

agmine columbarum crebro accipiter unam ſeparat, quam ſtatim inuadat, & laceret, cuius carnibus & cruore ſaturetur. Morbidæ oues ſuum relinquunt gregem, & luporum faucibus deuorantur. Scio ego ſanctas uirgines, quæ diebus feſtis, propter frequentiam populorum, pedem domi cohibent, nec tunc egrediuntur, quando maior eſt adhibenda cuſtodia, & publicum penitus deuitandum. Ante annos circiter triginta de uirginitate ſeruanda edidi librum; in quo ne ceſſe fuit mihi ire contra uitia, & propter inſtructionem uirginis, quam monebam, diaboli inſidias patefacere. qui ſermo offendit plurimos, dum unuſquiſque in ſe intelligens quod dicebatur, non quaſi monitorem libenter audiuit, ſed quaſi criminatorem ſui operis auerſatus eſt. Veruntamen quid profuit armaſſe exercitum reclamantium, & uulnus conſcientiæ dolore monſtraſſe? liber manet, homines præterierunt. Scripſi ad pleraſque uirgines, ac uiduas σπουδάσματα: & quidquid dici poterat, in illis opuſculis defloratum eſt: ut aut ſuperfluo eadem a nobis repetãtur; aut nũc prætermiſſa, plurimum noceant. Certe & beatus Cyprianus egregium de uirginitate uolumen edidit, & multi alii, tam Latino ſermone, quam Græco. omniumq. gentium litteris, atque linguis, præcipue in eccleſiis Agnes uita laudata eſt. Sed hoc ad eas pertineat, quæ necdum elegerunt uirginitatem, & exhortatione indigent; ut ſciant quale ſit, quod eligere debeant. nobis electa ſeruanda ſunt, & quaſi inter ſcorpiones & colubros incedendum; ut, accinctis lumbis, calciatis pedibus, & apprehenſis manu baculis, iter
Exod 12 per inſidias huius ſæculi, & inter uenena faciamus; ut poſſimus ad dulces Iordanis peruenire aquas, & terram repro-
Pſal. 25 miſſionis intrare, & ad domum Dei aſcendere, ac dicere
Pſal. 26 cum propheta: Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Et illud: Vnam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, omnibus diebus uitæ meæ. Felix illa cõſcientia, & beata uirginitas, in cuius corde, præter amorem Chriſti, qui eſt ſapientia, caſtitas, patientia, atque iuſtitia, ceteræq. uirtutes, nullus

lus alius uersatur amor, nec ad recordationem hominis aliquando suspirat; nec uidere desiderat, quem cum uiderit, nolit dimittere. Sanctum uirginum propositum, & cælestis angelorumq. familiæ gloriam, quarundam non bene se agentium nomen infamat. Quibus aperte dicendum est, ut aut nubant, si se non possunt continere; aut contineant, si nolunt nubere. Digna res risu, immo planctu: incedentibus dominis, ancilla uirgo procedit ornatior; ut pro nimia consuetudine, quam incomptam uideris, dominam suspiceris. nonnullæ separata, & absque arbitris quærunt hospitia, ut uiuant licentius, utantur balneis, faciantq. quod uolunt, & deuitent conscientias plurimarum. Hæc uidemus, & patimur; &, si aureus nummus affulserit, inter bona opera deputamus. Finem iungo principio: nec semel monuisse contentus sum: Ama scripturas sanctas, & amabit te sapientia: dilige eam, & seruabit te: honora illam, & amplexabitur te. Hæc monilia in pectore, & in auribus tuis hæreant. nihil aliud nouerit lingua, nisi Christum: nihil possit sonare, nisi quod sanctum est. auiæ tuæ tibi semper, ac matris in ore dulcedo uersetur: quarum imitatio, forma uirtutis est.

ARGVMENTVM.

SALVINA, mulier nobilißima, Gildonis, qui Africam tenuit, filia, cum adhuc iuuencula esset, Nebridium maritum amisit. erat autem Nebridius ex sorore Augustæ natus, contubernalis, & condiscipulus Augustorum. consolatur eam D. Hieronymus: &, post mortui uiri laudes, quo modo superstites ex eo paruulos, Nebridium, & sororem regere, qualemq. ipsa uitam traducere debeat, docet, & a secundis nuptiis dehortatur.

HIERONYMVS AD SALVINAM, de seruanda uiduitate.

EPISTOLA IX.

Matth.11 VEREOR, ne officium putetur ambitio; & quod illius exemplo facimus, qui ait; Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde; gloriæ facere appetitione dicamur; & non uiduam alloqui, & in angustia constitutam, sed aulæ nos insinuare regali; & sub occasione sermonis, amicitias potentium quærere. quod liquido non
Leuit.11 putabit, qui scierit esse præceptum: Personam pauperis nō accipies in iudicio; ne, sub prætextu misericordiæ, quod iniustum est, iudicemus. Vnusquisque enim non hominum, sed rerum pondere iudicandus est. Nec diuiti obsunt opes, si eis bene utatur: nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes & inopiam peccata non caueat. utriusque nobis rei testimonium & Abraham patriarcha, & quotidiana exempla suppeditant: quorum alter in summis diuitiis amicus Dei fuit; alii quotidie, in sceleribus deprehensi, pœnas legibus soluunt. Alloquimur igitur diuitem pauperem, nescientem ipsa, quæ possidet. neque enim marsupium eius discutimus, sed animæ puritatem. Loquimur ad eam, cuius faciem ignoramus, & uirtutes nouimus; quam nobis fama commendat; cuius uenerabiliorem pudicitiam adolescentia facit; quæ mortem iuuenis mariti

sic

sic fleuit, ut exemplum coniugii dederit; sic tulit, ut eum profectum crederet, non amissum. Orbitatis magnitudo, religionis occasio fuit. Nebridium suum sic quærit absentem, ut in Christo præsentem nouerit. Cur ergo ad eam scribimus, quam ignoramus? Triplex nimirum causa est: prima, quia pro officio sacerdotii, omnes Christianos filiorum loco diligimus, & profectus eorum nostra est gloria: altera, quia pater defuncti intima mihi necessitudine copulatus fuit: extrema, quæ & ualidior, quod filio meo Auito roganti negare nihil potui: qui crebris litteris interpellatricem duri iudicis uiduam superans, & multorum Luc.18
mihi, ad quos ante super eadem materia scripseram, exempla proponens, ita suffudit pudorem negantis, ut plus cõsiderarem quid ille cuperet, quam quid me facere conueniret. Alius forsitan laudet Nebridium, quod de sorore generatus Augustæ, & in materteræ nutritus sinu, inuictissimo principi ita carus fuit, ut ei coniugem nobilissimam quæreret; & bellis ciuilibus Africam dissidentem hac uelut obside sibi fidam redderet. Mihi a principio statim illud est prædicandum, quod, quasi uicinæ mortis præscius, inter fulgorem palatii, & honorum culmina, quæ ætatem anteibant, sic uixit, ut se ad Christum crederet profecturum. Sacra narrat historia, Cornelium, centurionem cohortis Italicæ, intantum acceptum Deo, ut angelum ad eum Act.10
mitteret; & omne mysterium, quo Petrus de circumcisionis angustiis transferebatur ad præputii latitudinem, ad illius merita pertinere doceret, qui primus ab Apostolo baptizatus, salutem gentium dedicauit. scriptum namque est de eo: Erat uir quidam in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus, & timẽs Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & orans Deum semper. quidquid de illo dicitur, hoc, nomine commutato, in Nebridio meo uindico. Sic religiosus fuit, & amator pudicitiæ, ut uirgo sortiretur uxorem; sic timens Deum cum omni domo sua, ut oblitus dignitatis omne consortium cum monachis haberet, & cleri-

cis

cis; tantasq. eleemosynas faceret in populis, ut fores eius pauperum ac debilium obsiderent examina; certe sic semper orans Deum, ut illi, quod optimum esset, eueniret.
Sap.4 Raptus est, ne malitia mutaret mentem eius; quia placita erat anima illius Deo. unde & ego possum super eo uere ab
Act.10 uti Apostoli uoce, dicentis: In ueritate cognoui, quoniam non est personarum acceptor Deus: sed in omni proposito qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus, & apparitorũ cateruæ: quia sub habitu alterius alteri militabat. sicut econtrario aliis nihil prodest uile palliolum, furua tunica, corporis illuuies, & simulata paupertas, si nominis dignitatem operibus destruant. Legimus & in euangelio de
Matth.8 alio centurione Domini testimonium: Nec in Israel tantam fidem inueni. Et ut ad superiora redeamus, Ioseph, qui in egestate & in diuitiis dedit experimenta uirtutum, qui & seruus, & dominus docuit animæ libertatem, non-
Gen.41 ne, post Pharaonem regiis ornatus insignibus, sic Deo carus fuit, ut super omnes patriarchas duarum tribuum pa-
Dan.1.2 ter fieret? Daniel, & tres pueri sic præerant Babyloniæ opibus, & sic erant inter principes ciuitatis, ut, habitu Nabu
Hest.8.13 chodonosor, Deo mente seruirent. Mardochæus & Hester inter purpuram, sericum, & gemmas, superbiam humilitate uicerunt; tantiq. fuere meriti, ut captiui uictoribus imperarent. Hæc illuc tendit oratio, ut ostendam, iuuenẽ meum coniunctionem sanguinis regalis, & affluentiam diuitiarum, atque insignia potestatis, materiam habuisse
Eccls.7 uirtutum, dicente Ecclesiaste: Sicut protegit sapientia, sic protegit & pecunia. Nec statim illud huic testimonio pute-
Matth.19 mus aduersum: Amen dico uobis, difficile diues intrabit in regnum cælorum. Et rursum dico uobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in re
Luc.19 gnum cælorum. Alioquin Zachæus publicanus, quem ditissimum commemorat scriptura, contra hanc sententiam saluatus uidebitur. Sed quo modo, quod apud homines impossibile est, apud Deum possibile fiat, Apostoli con-

silium

filium docet ſcribentis ad Timotheum: Diuitibus huius ſæ- 1.*Tim.6*
culi præcipe non ſuperbe ſapere, nec ſperare in incerto diui
tiarum ſuarum, ſed in Deo uiuo, qui præſtat nobis omnia
abundanter ad fruendum. Benefaciant; ſint diuites in ope-
ribus bonis; facile tribuant; communicent; theſaurizent
ſibi bonum fundamentum in futurum, ut apprehendant ue
ram uitam. Didicimus, quo modo camelus introire poſſit
per foramen acus; quo modo animal tortuoſum, depoſito
pondere ſarcinarum, aſſumat ſibi pennas columbæ, & re- P*ſal.54*
quieſcat in ramis arboris, quæ de ſinapis ſemente ſuccreuit. M*atth.13*
Legimus in Eſaia, camelos Madian, & Epha, & Saba, au E*ſa.60*
rum & thus ad urbem Domini deportantes, in typo horum
camelorum. Iſmahelitæ negotiatores, ſtacten, & thymia-
ma, & reſinam, quæ naſcitur in Galaad, & cutem uulne- H*ier.8*
ribus obducit, Aegyptiis deferunt; tantæq. felicitatis ſunt,
ut emant & uendant Ioſeph, & mercimonium eorum mun G*en.37*
di ſalus ſit. Docet & Aeſopi fabula, plenum muris uen-
trem per anguſtum foramen egredi non ualere. Ergo Ne-
bridius meus quotidie illud reuoluens: Qui uolunt diuites 1.*Tim.6*
fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & deſi-
deria multa: Quidquid & imperatoris largitio, & honoris
inſulæ dederant, in uſus pauperum conferebat. Nouerat
enim, a Domino eſſe præceptum: Si uis perfectus eſſe, ua- M*atth.19*
de, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni
ſequere me. Et quia hanc ſententiam implere non poterat,
habens uxorem, & paruulos liberos, & multam familiam, L*uc.16*
faciebat ſibi amicos de iniquo mãmona, qui ſe reciperent
in æterna tabernacula. Nec ſemel abiiciebat ſarcinã, quod
fecerunt apoſtoli, patrem, rete, nauiculam relinquentes; L*uc.5*
ſed ex æqualitate, aliorum inopiæ ſuam abundantiam com 2.C*or.8*
municabat; ut poſtea illorum diuitiæ huius indigentiam
ſuſtentarent. Scit ipſa, cui libellus hic ſcribitur, me non no
ta, ſed audita narrare, nec ex aliquo in me beneficio, ſcri-
ptorum more Græcorum, gratiam lingua reddere. procul
a Chriſtianis iſta ſuſpicio. Habentes uictum, & ueſtitum, 1.*Tim.6*
his contenti ſumus. Vbi uile oluſculum, & cibarius panis,
& cibus

& cibus potusq. moderatus, ibi diuitiæ ſuperuacuæ, ibi nul la adulatio, quæ uel præcipue fructum reſpicit. Ex quo col ligitur, fidele eſſe teſtimonium, quod cauſas non habet mentiendi. Ac ne quis putet me ſolas in Nebridio prædica re eleemoſynas; quamquam & has exercuiſſe ſit magnum,
Eccl.3 de quibus dicitur: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemo-ſyna extinguit peccatum: ad ceteras uirtutes eius ueniam, quas ſingulas in paucis hominibus deprehendimus. Quis
Dant.3 fornacem regis Babylonii ſine aduſtione ingreſſus eſt? Cu-
Gen.39 ius adoleſcentis Aegyptia domina pallium nõ tenuit? Quæ uxor Eunuchi nullos creat liberos, uoluptate tranſacta? Quem hominũ diſputatio illa nõ terreat? Video aliam le-
Rom.7 gem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in mem-bris meis. Mirum dictu eſt: nutritus in palatio, contuber-nalis & condiſcipulus Auguſtorum, quorum menſæ mini-ſtrat' orbis, & terræ ac maria ſeruiunt, inter rerũ omnium abundantiam, in primo ætatis flore tantæ uerecundiæ fuit, ut uirginalem pudorem uinceret, & ne leuem quidem ob-ſceni rumoris in ſe fabulam daret. Deinde purpuratorum propinquus, ſocius, conſobrinus, iiſdem cum ambobus ſtudiis eruditus, (quæ res etiam externorum mentes ſibi conciliat) non eſt inflatus ſuperbia, nec ceteros homines adducta frõte contempſit: ſed cunctis amabilis, ipſos prin cipes amabat ut fratres, uenerabatur ut dominos; & in il-lorum ſalute ſuam ſalutem poſitam fatebatur. Miniſtros au tem eorum, & uniuerſum ordinem palatii, quo regalis fre quentatur ambitio, ſic ſibi caritate ſociarat, ut, qui meri-to inferiores erant, officiis ſe pares arbitrarentur. Difficile factu eſt, gloriam uirtute ſuperare; & ab iis diligi, quos præcedas. Quæ uidua nõ huius auxilio ſuſtentata eſt? quis pupillus non in eo reperit patrem? totius orientis epiſcopi ad hunc miſerorum preces, & laborantium deſideria confe rebant. quidquid ab imperatore poſcebat, eleemoſyna in pauperes pretium captiuorum, miſericordia in afflictos erat. unde & ipſi principes libenter præſtabant, quod ſcie-
bant

bant non uni, sed pluribus indulgeri. Quid ultra differimus? Omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos *Esa.40*
feni. Reuersa est terra in terram suam: dormiuit in Domino, & appositus est ad patres suos, plenus dierum ac luminis, & nutritus in senectute bona. Cani enim hominis sunt *Sap. 4*
sapientia eius. In breui ætate tempora multa compleuit. Tenemus pro eo dulcissimos liberos. uxor heres pudicitiæ pretium est. Nebridius pusio patrem quærentibus exhibet. Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat. Scintilla uigoris paterni lucet in filio: & similitudo morũ per speculum carnis erumpens, ingentes animos angusto in pectore uersat. Iungitur ei germana, rosarum & liliorum calathus, eboris ostriq. commercium. sic refert ore patrem, ut ad uenustatem propensior sit: sic matrem mixta similitudine pingit, ut in uno corpore utrũque agnoscas: ita suauis est, & mellitula, ut honor sit omnium propinquorum. hanc tenere non dedignatur Augustus: hanc fouere in sinu regina lætatur. certatim ad se omnes rapiunt. pendet ex collo, hæret in brachiis singulorum. garrula, atque balbutiens, linguæ offensione fit dulcior. Habes igitur Saluina, quos nutrias, in quibus uirum absentem tenere te credas. Ecce hereditas Domini, filii merces fructus uentris. pro uno homine duos filios recepisti: auctus est numerus caritatis. *Psal.126*
Quidquid debebas marito, redde filiis. amore præsentium absentis desiderium tempera. Non est parui apud Deum meriti, bene filios educare. Audi Apostolum commonentem: *1.Tim.5*
Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, quæ fuerit unius uiri uxor, in bonis operibus habens testimonium, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorum pedes lauit, si afflictis abundanter præbuit, si omne opus bonum subsecuta est. Didicisti catalogum uirtutum tuarum, quid debeas nomini tuo, quibus meritis secundum pudicitiæ gradum possideas. Nec te moueat, quod sexagenaria eligatur uidua, & putes adolescentulas ab Apostolo reprobari. Et te crede eligi ab eo, qui discipulo dixerat: Nemo adolescentiam tuam contemnat, non continentiam, sed ætatem. *1.Tim.4*

Alioquin

Alioquin omnes, quæ ante sexaginta annos uiduatæ sunt, hac lege accipient maritos. Sed quia rudem Christi instituebat Ecclesiam, & omni ordini prouidebat, præcipueq. pau-
Gal.2 peribus, quorum ei cura cum Barnaba fuerat demandata; illas uult Ecclesiæ opibus sustentari, quæ propriis manibus non queunt laborare: quæ uere uiduæ sunt, quas & ætas
1.Reg.2 probat, & uita. Heli sacerdos offendit Deum ob uitia liberorum. ergo e contrario placatur Deus uirtutibus eorum, si permanserint in fide, & caritate, & sanctitate cum pudicitia. O Timothee: te ipsam castam custodi. Absit, ut sinistrum quippiam mihi de te suspicari liceat: sed, ex abundantia lubricam ætatem monuisse, pietatis est. quæ dictu-
1.Tim.5 rus sum, non tibi, sed puellaribus annis dicta intellige. Vi-
2.Cor.13 dua, quæ in deliciis est, uiuens mortua est. Hoc uas electionis loquitur; & de illo profertur thesauro, qui confidenter aiebat: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Hoc ille pronunciat, qui libere sub persona sua fragilitatem humani corporis fatebatur. non enim,
Rom.7 quod uolo bonum, hoc operor, sed, quod nolo, malum.
1.Cor.9 Et propterea castigo & redigo in seruitutem corpus meum; ne, aliis prædicans, ipse reprobus inueniar. Si ille timet, quis nostrum potest esse securus? Si Dauid amicus Domini, & Salomon amabilis eius, uicti sunt quasi homines, ut & ruinæ nobis ad cautionem, & pænitudinis ad salutem exempla præberent: quis in lubrica uia lapsum non metuat? Procul sint a conuiuiis tuis Phasides aues, crassi turtures, attagen Ionicus, & omnes aues, quibus amplissima patrimonia auolant. Nec ideo te carnibus uesci non putes, si suum, leporum, atque ceruorum, & quadrupedum animantium esculentias reprobes. non enim hæc pedum numero, sed
1.Tim.4 suauitate gustus indicantur. Scimus ab Apostolo dictum: Omnis creatura Dei bona est; & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sed idem loquitur: Bo-
Rom.14 num est uinum non bibere, & carnem non manducare. Et
Eph.5 in alio loco: Nolite inebriari uino, in quo est luxuria. Omnis creatura Dei bona est. Audiant hæc mulieres, quæ so-

licitæ

licitæ sunt, quo modo placeant uiris. Comedant carnes, quæ carni seruiunt, quarum feruor despumat in coitum, quæ maritis alligatæ, generationi ac liberis dant operam. Quarum uteri portant fetus, earum & intestina carnibus impleantur. Tu uero, quæ in tumulo mariti sepelisti omnes pariter uoluptates; quæ litam purpurisso & cerussa faciem, super feretrum eius lacrymis diluisti; quæ pullam tunicam, nigrosq. calceolos, candidæ uestis & aurati socci depositione, sumpsisti; nihil habes necesse aliud, nisi perseuerare in ieiunio. Pallor, & sordes gemmæ tuæ sint: plumarum mollities iuuenilia membra non foueat: balnearum calor nouum adolescentulæ sanguinem nõ incendat. Audi, quid ex persona uiduæ continentis ethnicus poeta decantet: Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores Abstulit, ille habeat secum, seruetq. sepulcro. Si tanti uilissimum uitrum, quanti pretiosissimum margaritum? Si sic communi lege naturæ damnat omnes gentilis uidua uoluptates: quid expectandum est a uidua Christiana, quæ pudicitiam suam non solum ei debet, qui defunctus est, sed & ei, cum quo regnatura est? Quæso te, ne generalia monita, & conueniens puellari sermo personæ suspicionem tibi iniuriæ moueant, & arbitreris me obiurgantis animo scribere, non timentis; cuius uotum est, te nescire quæ metuo. Tenera res in feminis fama pudicitiæ est; quasi flos pulcherrimus cito ad leuẽ marcessit auram, leuiq. flatu corrumpitur, maxime ubi & ætas consentit ad uitium, & maritalis deest auctoritas, cuius umbra tutamen uxoris est. Quid facit uidua inter familiæ multitudinem? inter ministrorum greges? quos nolo contemnat ut famulos, sed ut uiros erubescat. certe, si ambitiosa domus hæc officia flagitat, præficiat his senem honestis moribus, cuius honor dominæ dignitas sit. Scio multas, clausis ad publicum foribus, non caruisse infamia seruulorum, quos suspectos faciebat aut cultus immoderatus, aut crassi corporis nitor, aut ætas apta libidini, aut, ex conscientia amoris occulti, securus animi tumor: qui etiam bene dissimulatus, frequenter erumpit in publicum, & con-

seruos

seruos quasi seruos despicit. Hoc ex abundantia dictum sit;
Prou.4 ut omni diligentia custodias cor tuum; & caueas, quidquid de te fingi potest. Non ambulet iuxta te calamistratus procurator, non histrio fractus in feminam, non cantoris diabolici uenenata dulcedo, non iuuenis cultus, & nitidus. Nihil artium scenicarum, nihil tibi in obsequiis molle iungatur. Habeto tecum uiduarum & uirginum choros, habeto tui sexus solatia. Ex ancillarum quoque moribus dominæ iudicantur. Certe, cum tecum sancta sit mater, & lateri tuo amita hæreat uirgo perpetua, non debes periculose externorum consortia quærere, de tuorum societate secura. Semper in manibus tuis sit diuina lectio, & tam crebræ orationes, ut omnes cogitationum sagittæ, quibus adolescentia percuti solet, huiusmodi clypeo repellantur. Difficile est, quin potius impossibile, perturbationum initiis carere quempiam, quas significantius Græci προπαθείας uocant: nos, ut uerbum uertamus e uerbo, antepassiones possumus dicere; eo quod incentiua uitiorum, omnium titillent animos; & quasi in meditullio nostrum iudicium sit, uel abiicere cogitata, uel recipere. unde & naturæ Domi-
Matth.15 nus in euangelio loquebatur: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Ex quo perspicuum est, iuxta
Gen.8 alterius libri testimonium, procliuius esse cor hominis a
Gal.5 pueritia ad malum, & inter opera carnis, & spiritus, quæ Apostolus enumerat, mediam animã fluctuare, nunc hæc, nunc illa cupientem. Nam uitiis nemo sine nascitur: Optimus ille est, qui minimis urgetur: uelut si egregio inspersos reprehendas corpore næuos. Hoc est, quod aliis uerbis
Psal.76 propheta significat: Turbatus sum, & non sum locutus.
Psal.4 Et in eodem uolumine: Irascimini, & nolite peccare. Et illud Architæ Tarentini ad uillicum negligentem: Iam te
Iacob 1 uerberibus enecassem, nisi iratus essem. Ira enim uiri iustitiam Dei non operatur. Quod de una perturbatione dictũ est, referamus ad ceteras. Sicut, irasci, hominis est; &, iram non perficere, Christiani: sic omnis caro concupiscit

quidem

quidem ea, quæ carnis ſunt, & quibuſdam illecebris ad mortiferas animam uoluptates trahit; ſed noſtrum eſt, uoluptatis ardorem maiore Chriſti amore reſtinguere, & laſciuiens iumentum frenis inediæ ſubiugare; ut non libidinem, ſed cibos quærat, ac deſideret, & ſeſſorem Spiritum ſanctũ moderato atque compoſito portet inceſſu. Quorſum iſta? Vt hominem eſſe te noueris, & paſſionibus humanis, niſi caueris, ſubiacere. De eodem cuncti facti ſumus luto, iiſdem compacti exordiis. In ſerico & in pannis eadem libido dominatur; nec regum purpuras timet, nec mendicantium ſpernit ſqualorem. Multoq. melius eſt, ſtomachum te dolere, quam mentem; imperare corpori, quam ſeruire; greſſu uacillare, quam pudicitia. Nec ſtatim nobis pœnitentiæ ſubſidia blandiantur, quæ ſunt infelicium remedia. Cauendum eſt uulnus, quod dolore curatur. Aliud eſt, integra naue & ſaluis mercibus portum ſalutis intrare; aliud, nudum hærere tabulæ, & crebris fluctuum recurſibus ad aſperrima ſaxa collidi. Neſciat uidua digamiæ indulgentiam, nec nouerit illud Apoſtoli, Melius eſt nubere, quam uri. Tolle, quod peius eſt, uri; & per ſe bonum non erit, nubere. Procul ſint hæreticorum calumniæ. Scimus honorabiles nuptias, & cubile immaculatum. Etiam de paradiſo expulſus Adam unam uxorem habuit. Primus Lamech maledictus, & ſanguinarius, & de Cain ſtirpe deſcendens, unam coſtam diuiſit in duas, & plantarium digamiæ protinus diluuii pœna ſubuertit. Vnde illud Apoſtoli quod fornicationis metu indulgere compellitur, ſcribens ad Timotheum: Volo adoleſcentulas nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe; nullam occaſionem dare aduerſario maledicti cauſa. Cur indulſerit, ſtatim ſubiecit: Iam enim quædam declinauerunt poſt ſatanam. Ex quo intelligimus, illum non ſtantibus coronam, ſed iacentibus manum porrigere. Vide, qualia ſint ſecunda matrimonia, quæ lupanaribus præferuntur, quia declinauerunt quædam poſt ſatanam. Ideo adoleſcentula uidua, quæ ſe non poteſt continere, uel non uult, maritum potius accipiat, quam diabolum.

1.Cor.7. *Hebr.13* *Gen.3* *Gen.4* *1.Tim.5*

bolum. Pulchra nimirum, & appetenda res, quæ satanæ
Eze.16.& 23 comparatione suscipitur. Fornicata est quondam & Hierusalem, & diuaricauit pedes suos omni transeunti. In Aegypto primum deuirginata est, & ibi fractæ sunt mammæ eius. Cumq. ad deserta uenisset, & morarum Moysi ductoris impatiens, quasi œstro libidinis furibunda dixisset: Isti
Exod.32 sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti: acce-
Ezech.20 pit præcepta non bona, & iustificationes pessimas, in quibus non uiueret, sed puniretur. Quid ergo mirum, si & lasciuientibus uiduis, de quibus in alio loco Apostolus dixe-
1.Tim.5 rat: Cum luxuriatæ fuerint, in Christo nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: concessit digamiæ præcepta non bona, & iustificationes pessimas; ita secundum indulgens maritum, ut & tertium, si liberet, etiam uicesimum: ut scirent sibi non tam uiros datos, quam adulteros amputatos? Hæc, filia in Christo carissima, inculco, & crebrius repeto; ut posteriorū oblita, in priora te extendas, habens tui ordinis, quas sequaris,
Iudith 9 Iudith de Hebræa historia, & Annam filiam Phanuelis de
Luc.2 euangelii claritate, quæ diebus & noctibus uersabantur in templo, & orationibus, atque ieiuniis thesaurum pudicitiæ conseruabant. unde & altera in typo Ecclesiæ, diabolum capite truncauit: altera saluatorem mundi prima suscepit, sacramentorum conscia futurorum. Illud in calce sermonis quæso, ut breuitatem libelli non de inopia eloquii, uel de materiæ sterilitate, sed de pudoris magnitudine existimes accidisse; dum uereor me ignotis diu ingerere auribus, & occultum legentium iudicium pertimesco.

ARGV-

ARGVMENTVM.

FVRIA, ex Læto consulari, & patricio, Camillorum generis, patre, & Titiana matre nata, Probi præterea consulis nurus, uirum amiserat. hortatur eam D. Hieronymus, ut in uiduitate perstet, & ad secundas nuptias non transeat: uerum, quia florenti adhuc erat ætate, quo modo pudicitiam una cum fama tueri debeat, late, ac eleganter docet.

HIERONYMVS AD FVRIAM, de uiduitate seruanda.

EPISTOLA X.

OBSECRAS litteris, & suppliciter deprecaris, ut tibi rescribam, immo scribam, quo modo uiuere debeas, & uiduitatis coronam illæso pudicitiæ nomine conseruare. Gaudet animus, exultant uiscera, gestit affectus, hoc te cupere esse post uirum, quod sanctæ memoriæ mater tua Titiana multo tempore fuit sub marito. Exauditæ sunt preces, & orationes eius. impetrauit in unica filia, quod uiuens ipsa possederat. Habes præterea generis tui grande priuilegium, quod exinde a Camillo uel nulla, uel rara uestræ familiæ scribitur secundos nosse concubitus: ut non tam laudanda sis, si uidua perseueres, quam execranda, si id Christiana non serues, quod per tanta sæcula gentiles feminæ custodierunt. Taceo de Paula, & Eusto chio, stirpis uestræ floribus: ne per occasionem exhortationis tuæ illas laudare uidear. Blæsillamq. prætereo, quæ maritum suum, tuum secuta germanum, in breui uitæ spatio tempora uirtutũ multa compleuit. Atque utinam præconia feminarũ imitarentur uiri; & rugosa senectus redderet, quod sponte offert adolescentia. Sciens & uidens in flammam mitto manum, adducentur supercilia, extendetur brachium. Iratusq. Chremes tumido desæuiet ore. Consurgent proceres, & aduersus epistolam meam

turba patricia denotabit, me Magum, me seductorem clamitans, & in terras ultimas deportandum. Addant, si uo-
Ioan.8 lunt, & Samaritem; ut Domini mei titulum recognoscam. Certe filiam a parente non diuido, nec dico illud de euan-
Luc.9 gelio: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos. Viuit enim,
1.Ioan.2 quicumque credit in Christũ. Et, qui in illum credit, debet utique, quo modo ille ambulauit,& ipse ambulare. Facessat inuidia, quam nomini Christiano maledicorum semper genuinus infigit: ut, dum probra metuunt, ad uirtutes non prouocentur. Exceptis epistolis, ignoramus alterutrum. Solaq. causa pietatis est, ubi nulla carnis notitia est. Honora patrem tuum, sed si te a uero patre non separat. Tamdiu scito sanguinis copulam, quamdiu ille suum noue
Psal. 44 rit creatorem. alioquin Dauid protinus tibi canit: Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est dominus Deus tuus. Grande præmium parentis obliti: Concupiscet rex decorem tuum. quia audisti, quia uidisti, quia inclinasti aurem tuam, & populi tui, domusq. patris tui oblita es; iccirco concupiscet
Cant.4 rex decorem tuũ,& dicet tibi. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Quid pulchrius anima, quæ Dei filia appellatur, & nullos extrinsecus quærit ornatus? Credit in Christum, & hac ambitione pergit ad sponsum, eundem habens dominum, quem & uirum. Quid angustiarum habeant nuptiæ, didicisti in ipsis nuptiis: & quasi coturnicum carnibus usque ad nauseam saturata es: amarissimam cholerã tuæ sensere fauces. Egessisti acescentes & morbidos cibos: releuasti æstuantẽ stomachũ. quid uis rursum
2.Petr. 2 ingerere, quod tibi noxium fuit? Canis reuertens ad uomitum, & sus lota ad uolutabrum luti. bruta quoque animalia, & uagæ aues in easdem pedicas retiaq. non incidunt. An uereris, ne proles Furiana deficiat, & ex te parens tuus non habeat pusionem, qui reptet in pectore, & ceruicem eius stercore linat? Quippe ni omnes habent filios, qui habuere matrimonia? & quibus nati sunt liberi, suo generi responderunt?

reſponderunt? Exhibuit Ciceronis filius patrem in eloquentia? Cornelia ueſtra, pudicitiæ ſimul & fecunditatis exēplar, Gracchos ſe genuiſſe lætata eſt? Ridiculum eſt, ſperare pro certo, quod multos & non habere uideas, &, cum habuerint, perdidiſſe. Cui dimittes tantas diuitias? Chriſto, qui mori non poteſt. Quem habebis heredem? Ipſum, quem & dominum. Contriſtabitur pater, ſed lætabitur Chriſtus: lugebit familia, ſed angeli gratulabuntur. Faciat pater, quod uult, de ſubſtantia ſua: non es eius, cui nata es, ſed cui renata, & qui te grandi pretio redemit ſanguine ſuo. Caue nutrices & gerulas, & iſtiuſmodi uenenata animalia, quæ de corio tuo ſaturari uentrem ſuum cupiunt. non ſuadent, quod tibi, ſed quod ſibi proſit. Et ſæpe illud obganniunt: Sola ne perpetua mærens carpere iuuenta? Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris? Vbi pudicitiæ ſanctitas, ibi frugalitas eſt. ubi frugalitas ibi damna ſeruulorum. quidquid non tulerint, ſibi ablatum putant: nec conſiderant, de quanto, ſed quantum accipiant. Vbicumque uiderint Chriſtianum, ſtatim illud de triuio, ὁ γραικὸς ἐπιθέτης, uocant impoſtorem, detrahunt: hi rumores turpiſſimos ferunt: &, quod ab ipſis egreſſum eſt, id ab aliis audiſſe ſe ſimulant, iidem auctores, & exaggeratores. Exit fama de mendacio: quæ cum ad matronas peruenerit, & earum linguis fuerit uentilata, prouincias penetrat. Videas pleraſque rabido ore ſæuire, tincta facie, uiperinis orbibus, dentibus pumicatis carpere Chriſtianos: Hic aliqua, cui circa humeros hiacynthina læna eſt, Rancidulum quiddã balba de nare locuta, Perſtrepit, ac tenero ſupplantat uerba palato. Omnis conſonat chorus, & latrant uniuerſa ſubſellia. Iunguntur noſtri ordinis, qui & roduntur, & rodunt, aduerſus nos loquaces, pro ſe muti: quaſi & ipſi aliud ſint, quã monachi; & non, quidquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres ſunt monachorum. Detrimentum pecoris, paſtoris ignominia eſt. ſicut e regione, illius monachi uita laudanda eſt, qui uenerationi habet ſacerdotes Chriſti, & non detrahit

 gradui,

gradui, per quem factus est Christianus. Hæc locutus sum in Christo filia, non dubitans de proposito tuo: numquam enim exhortatorias litteras postulares, si ambigeres de bono monogamiæ: sed ut nequitiam seruulorum, qui te uenalem portant, & insidias affinium, ac pium parentis errorem intelligeres: cui ut amorem in te tribuam, amoris scientiam non concedo, dicens aliquid cum Apostolo:
Rom.10 Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Imitare potius (crebro enim id ipsum repetam) sanctam matrem tuam: cuius ego quoties recordor, uenit in mentem ardor eius in Christum, pallor ex ieiuniis, eleemosynæ in pauperes, obsequium in seruos Dei, humilitas uestium & cordis, atque in cunctis sermo moderatus. Pater tuus, quem honoris causa nomino, non quia consularis, & patricius, sed quia Christianus est, impleat nomen suum, lætetur filiam genuisse Christo, non sæculo: quin potius doleat, quod & uirginitatem frustra amiseris, & fructus perdideris nuptiarum. Vbi est maritus, quem tibi dedit? Etiam si amabilis, etiam si bonus fuisset; mors rapuisset omnia; & copulam carnis soluisset interitus. Arripe, quæso, occasionem, & fac de necessitate uirtutem. Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit, sed bene finiuit. Iudæ laudantur exordia, sed finis pro
Ezech. 18 ditione damnatur. Lege Ezechielem: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacumque die peccauerit. et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab im-
Gen.28 pietate sua. Ista est scala Iacob: per quã angeli ascendunt, & descendunt: cui Dominus innititur, lapsis porrigens manũ, & fessos ascendentiũ gradus sui contemplatione sustentans. Sed sicut non uult mortem peccatoris tantum, quantum ut conuertatur, & uiuat: ita tepidos odit, & cito ei nauseam
Luc.7 faciunt. Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix illa in euãgelio baptizata, lacrymis suis, & crine, quo multos ante deceperat, pedes Domini tergens, saluata est; non habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos; quanto fœdior, tanto pulchrior. Quid facit in

facie

facie Christianæ purpurissus, & cerussa? quorum alterum ruborem genarum, labiorumq. mentitur; alterum candorem oris, & colli, ignis iuuenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicia. Quo modo flere potest pro peccatis suis, quæ lacrymis cutem nudat, & sulcos ducit in facie? ornatus iste non Domini est, uelamen istud antichristi est. Qua fiducia erigit ad cælum uultus, quos conditor non agnoscit? Frustra obtenditur adolescentia, & ætas puellaris asseritur. Vidua, quæ marito placere desiuit, & iuxta Apostolorum uere uidua est, nihil habet necessarium, nisi perseuerantiam. Meminit pristinæ uoluptatis: scit quid amiserit, quo delectata sit. Ardentes diaboli sagittæ, ieiuniorum & uigiliarum rigore restinguendæ sunt. Aut loquendum nobis est, ut uestiti sumus: aut uestiendum, ut loquimur. quid aliud pollicemur, & aliud ostendimus? lingua personat castitatem, & totum corpus præfert impudicitiam. Hoc quantum ad habitum pertinet, & ornatum. Ceterum uidua, quæ in deliciis est, (non est meum, sed Apostoli) uiuens mortua est. Quid sibi uult hoc, quod ait, Viuens mortua est? Viuere quidem uidetur ignorantibus, & non esse peccato mortua: sed Christo, quem secreto non fallunt, mortua est. Anima enim, quæ peccauerit, ipsa morietur. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: &, quæ aliter se habent, abscōdi non possunt. Quod dicit, istiusmodi est. quidā tam libere & palam peccant, ut, postquā eos uideris, statim intelligas peccatores. alios autem, qui callide occultant uitia sua, ex sequenti conuersatione cognoscimus. Similiter & bona apud aliquos in propatulo sunt, in aliis longo usu discimus. Quid ergo necesse est nos iactare pudicitiam, quæ sine comitibus & appendiciis suis, continentia, & parcitate, fidem sui facere non potest? Apostolus macerat corpus suum, & animæ subiicit imperio, ne, quod aliis præcipit, ipse non seruet. & adolescentula, feruente cibis corpore, de castitate secura est? Neque uero hæc dicens condemno

1.Tim.5 · Ezech.18 · 1.Tim.5 · 1.Cor.9

1.Tim.4 cibos, quos Deus creauit ad utendum cum gratiarum actione; sed iuuenibus & puellis incentiua aufero uoluptatum. Non Aetnæi ignes, non Vulcania tellus, non Veseuus, & Olympus tantis ardoribus æstuant, ut iuueniles medullæ uino plenæ, & dapibus inflammatæ. Auaritia calcatur a plerisque, & cum marsupio deponitur. Maledicam linguam indictum emendat silentium. Cultus corporis & habitus uestium, unius hora spatio commutatur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt: &, quod foris est, facile abiicitur. Sola libido insita a Deo ob liberorum procreationem, si fines suos egressa fuerit, redundat in uitium, & quadam lege naturæ in coitum gestit erumpere. Grandis igitur uirtutis est, & solicitæ diligentiæ, superare quod nata sis, in carne non carnaliter uiuere, tecum pugnare quotidie, & inclusum hostem Argi, ut fabulæ ferunt, centum oculis obseruare. Hoc est, quod Apostolus uerbis aliis lo-
1. Cor.6 quebatur: Omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est. qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Aiunt medici, & qui humanorum corporum scripsere naturas, præcipueq. Galenus in libris, quorum titulus περὶ ὑγιεινῶν, puerorum, & iuuenum, ac perfectæ ætatis uirorum, mulierumq. corpora insito calore feruere, & noxios illis esse cibos ætatibus, qui calorem augeant; sanitatiq. conducere, frigida quæque in esu & potu sumere: sicut e contrario senibus, qui pituita laborant, & frigore, calidos
Luc.21 cibos, & uetera uina prodesse. unde & saluator, Attendite, inquit, uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapu-
Eph.5 la, & ebrietate, & curis huius uitæ. Et Apostolus: Nolite inebriari uino, in quo est luxuria. Nec mirum hoc figulum sensisse de uasculo, quod ipse fabricatus est; cum etiam comicus, cuius finis est, humanos mores nosse, atque describere, dixerit: Sine Cerere, & Libero friget Venus. Primum igitur, si tamen stomachi firmitas patitur, donec puellares annos transeas, aquam in potu sume, quæ natura frigidissima
1.Tim.5 est: aut, si hoc imbecillitas prohibet, audi cum Timotheo: Vino modico utere propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates.

infirmitates. Deinde in ipsis cibis calida quæque deuita. nō solum de carnibus loquor, super quibus uas electionis profert sententiam: Bonum est non manducare carnem, & non bibere uinum: sed etiam in ipsis leguminibus inflātia quæque & grauia declinanda sunt: nihilq. ita scias conducere Christianis adolescentibus, ut esum olerum. Vnde & in alio loco, Qui infirmus est, ait, olera manducet; ardorq. corporum frigidioribus epulis temperandus est. Si autem tres pueri & Daniel leguminibus uescebantur, pueri erant, nec dum ad sartaginem uenerant, in qua rex Babylonius senes iudices frixit. Nobis non corporis cultus, qui in illis, excepto priuilegio gratiæ Dei, ex huiuscemodi cibis enituerat, sed animæ uigor quæritur, quæ carnis infirmitate fit fortior. Inde est, quod nonnulli uitam pudicam appetentium, in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam carnium putant; & leguminibus onerant stomachum, quæ moderate parceq. sumpta innoxia sunt. Et, ut, quod sentio, loquar, nihil sic inflammat corpora, & titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus, ructusq. conuulsus. Malo apud te, filia, uerecundia parumper, quam causa, periclitari. Quidquid facit seminarium uoluptatum, uenenum puta. Parcus cibus, & uenter semper esuriens triduanis ieiuniis præfertur. Et multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quæ sensim descendit in terram. Subitus & nimius imber in præceps, arua subuertit. Quando comedis, cogita quod statim tibi orandum, illico & legendum sit. De scripturis sanctis habeto fixum uersuum numerum: istud pensum Domino tuo redde. Nec ante quieti membra concedas, quam calathum pectoris tui hoc subtegmine impleueris. Post scripturas sanctas, doctorum hominum tractatus lege, eorum dumtaxat, quorum fides nota est. Non necesse habes aurum in luto quærere; multis margaritis unam redime margaritam. Sta, iuxta Hieremiam, in uiis pluribus; ut ad illam uiam, quæ ad patrem ducit, peruenias. Amorem monilium, atque gemmarum, sericarumq. uestium transfer ad scientiam scripturarum.

Rom. 14 · *Dan. 1* · *Hier. 29* · *Hier. 6*

Exod.29 rum. Ingredere terram repromissionis, lacte & melle manantem: comede similam, & oleum: uestire cum Ioseph
Gen.37 uariis indumentis: perforentur aures tuæ cum Hierusalem
Ezech.16 sermone Dei, ut pretiosa ex illis nouarum segetum grana dependeant. Habes sanctum Exuperium, probatæ ætatis, & fidei, qui te monitis suis frequenter instituat. Fac tibi a-
Luc.16 micos de iniquo mammona, qui te recipiant in æterna tabernacula. Illis tribue diuitias tuas, qui non Phasides aues, sed cibarium panem comedant, qui famem expellat, non
Psal.40 qui augeat luxuriam. Intellige super egenum, & pauperem.
Luc.6 Omni petenti te, da, sed maxime domesticis fidei: nudum
Gal.6 uesti, esurientem ciba, ægrotantem uisita. Quotiescumque manum extendis, Christum cogita. Caue ne, mendicante domino Deo tuo, alienas diuitias augeas. Iuuenum fuge consortia. Comatulos, comptos, atque lasciuos, domus tuæ tecta non uideant. Cantor pellatur, ut noxius. Fidicinas, & psaltrias, & istiusmodi chorum diaboli, quasi mortifera Sirenarum carmina, proturba ex ædibus tuis. Noli in publicum subinde procedere, &, spadonum exercitu præeunte, uiduarum circumferri libertate. Pessimæ consuetudinis est, cum fragilis sexus & imbecilla ætas suo arbitrio
1.Cor.6 abutitur; & putat licere, quod libet. Omnia quidem licent, sed non omnia expediunt. Nec procurator calamistratus, nec formosus collactaneus, nec candidulus, & rubicundus assecla adhæreat lateri tuo. Interdum animus dominarum ex ancillarum habitu iudicatur. Sanctarum uirginum, & uiduarum societatem appete. Et, si sermocinandi cum uiris incubuerit necessitas, arbitros ne deuites: tantaq. confabulandi fiducia sit, ut, intrante alio, nec paueas, nec erubescas. Speculum mentis est facies: & taciti oculi, cordis fatentur arcana. Vidimus nuper ignominiosum quendam per totum orientem uolitasse rumorem. Et ætas, & cultus, & habitus, & incessus, & indiscreta societas, exquisitæ epulæ, regius apparatus, Neronis & Sardanapali nuptias lo-
Prou.19 quebātur. Aliorum uulnus, nostra sit cautio. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Sanctus amor impatientiam non

non habet. Falsus rumor cito opprimitur; & uita posterior iudicat de priore. Fieri quidem non potest, ut absque morsu hominum, uitæ huius curricula quis pertranseat: malorumq. solatium est, bonos carpere, dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen cito ignis stipulæ conquiescit: & exundans flamma, deficientibus nutrimentis, paulatim emoritur. Si anno præterito fama mentita est, aut certe si uerum dixit: cesset uitium, cessabit & rumor. Hæc dico, non quod de te sinistrum quid metuam, sed quod pietatis affectu, etiam quæ tuta sunt, pertimescam. O si uideris sororem tuam, & illud sacri oris eloquium coram audire contingeret: cerneres in paruo corpusculo ingentes animos: audires, totam ueteris & noui testamenti supellectilem ex illius corde feruere. Ieiunia pro ludo habet, orationem pro deliciis. Tenet tympanum in exemplum Mariæ; &, Pharaone submerso, uirginum choro præcinit: Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare. Has docet psaltrias Christo, has fidicinas erudit saluatori. Sic dies, sic nox ducitur: &, oleo ad lampades præparato, sponsi expectatur aduentus. Imitare ergo & tu consanguineam tuam. Habeat Roma, quod angustior urbe Romana possidet Bethlehem. Habes opes: facile tibi est indigentibus uictus subsidia ministrare. Quod luxuriæ parabatur, uirtus insumat: nullam, nuptias contemptura, timeat egestatem. Redime uirgines, quas in cubiculum regis inducas. Suscipe uiduas, quas inter uirginum lilia, & martyrum rosas, quasi quasdam uiolas, misceas: pro corona spinea, in qua Christus mundi delicta portauit, talia serta compone. Lætetur, & adiuuetur nobilissimus pater tuus: discat a filia, quod didicerat ab uxore. Iam incanuit caput, tremunt genua, dentes cadunt: &, fronte ob senium rugis arata, uicina est mors in foribus; designatur rogus prope. Velimus, nolimus, senescimus. Paret sibi uiaticum, quod longo itineri necessarium est. Secum portet, quod inuitus dimissurus est, immo præmittat in cælum. quod si negauerit, terra sumptura est

Exod. 15

ra est

1.*Tim.*5 ra est. Solent adolescentulæ uiduæ, quarum nonnullæ abierunt retro post Satanam, cum luxuriatæ fuerint, in Christo nubentes dicere: Patrimoniolum meum quotidie perit: maiorum hereditas dissipatur: seruus contumeliose locutus est: imperium ancilla neglexit. quis procedet ad publicum? quis respondebit pro agrorum tributis? paruulos meos quis erudiet, & uernulas quis educabit? Et hanc, pro nefas, causam opponunt matrimonii, quæ uel sola debuit nuptias impedire. Superducit mater filiis, non nutricium, sed hostem; non parentem, sed tyrannum. Inflammata libidine, obliuiscitur uteri sui: & inter paruulos, suas miserias nescientes, lugens dudum, noua nupta componitur. Quid obtendis patrimonium? quid superbiam seruulorũ? confitere turpitudinem. nulla iccirco maritum ducit, ut cũ marito non dormiat. aut, si certe libido non stimulat; quæ tanta insania est, in morem scortorum prostituere castitatẽ, ut augeantur diuitiæ; & propter rem uilem, atque perituram, pudicitia, quæ pretiosa, & æterna est, polluatur? Si habes liberos, nuptias quid requiris? si non habes, quare expertam non metuis sterilitatem; & rem incertam certo præfers pudori? Scribuntur tibi nunc sponsales tabulæ, ut post paululum testamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas; &, quod te morituram facere uolet, ipse uicturus faciet: aut, si euenerit, ut ex secundo marito habeas filios, domestica oritur pugna, intestinum prælium. Non licebit tibi amare liberos, nec æquis aspicere oculis, quos genuisti. Clam porriges cibos, inuidebit mortuo: &, nisi oderis filios, adhuc eorum amare uideberis patrem. Quod si, de priore uxore sobolem habens, domum te intro duxerit; etiam si clementissima fueris, omnes comœdi, & mimographi, & communes rhetorum loci in nouercam sæuissimam declamabunt. Si priuignus languerit, & condoluerit caput, infamaberis ut malefica. si non dederis cibos, crudelis; si dederis, uenefica diceris. Oro te, quid habent tantum boni secundæ nuptiæ, ut hæc mala ualeant compensare? Volumus scire, quales esse debeant uiduæ? Legamus euangelium

euangelium secundum Lucam: Et erat, inquit, Anna pro- Luc.2
phetissa, filia Phanuelis de tribu Aser. Anna interpretatur gratia: Phanuel in lingua nostra resonat, uultum Dei: Aser uel in beatitudinem, uel in diuitias uertitur. Quia igitur ab adolescentia usque ad octogintaquattuor annos uiduitatis onus sustinuerat, & non recedebat de templo, diebus ac noctibus insistēs ieiuniis & obsecrationibus; iccirco meruit gratiam spiritualem, & nuncupari filia uultus Dei, & ataui beatitudine diuitiisq. censeri. Recordemur uiduæ Sarepta- 3.Reg.17
næ, quæ & suæ, & filiorum saluti, Heliæ prætulit famem; ut in ipsa nocte moritura cum filio superstitem hospitem relinqueret, malens uitam perdere, quam eleemosynam; & in pugillo farinæ, seminarium sibi messis Dominicæ præparauit. Farina seritur, & olei capsaces nascitur. in Iudæa frumenti est penuria. granum enim tritici ibi mortuum fuerat, Ioan.12
& in gentium uidua olei fluenta manabant. Legimus in Iudith, (si cui tamen placet uolumen recipere) uiduam, con- Iudith 10
fectam ieiuniis, & habitu lugubri sordidatam, quæ non lugebat mortuum uirum, sed squalore corporis, sponsi quærebat aduentum. Video armatam gladio manum, cruentam dexteram. recognosco caput Holophernis, de mediis hostibus reportatum. Vincit uiros femina, & castitas truncat libidinem: habituq. repente mutato, ad uictrices sordes redit, omnibus sæculi cultibus mundiores. Quidam imperite & Deboram inter uiduas numerant, ducemq. Barach Iud.4
arbitrantur Deboræ filium; cum aliud scriptura commemoret. Nobis ad hoc nominabitur, quod prophetissa fuerit, & in ordine iudicum supputetur. Et, quia dicere poterat: Quam dulcia gutturi meo eloquia tua: super mel & fauum Psal.118
ori meo: Apis nomen accepit, scripturarum floribus pasta, spiritus sancti odore perfusa, & dulces ambrosiæ succos prophetali ore componens. Noemi, quæ nobis sonat παρακεκλημένη, quam interpretari possumus, consolatam, Ruth 1
marito & liberis peregre mortuis, pudicitiam reportauit in patriam; &, hoc sustentata uiatico, nurum Moabitidem tenuit: ut illud Esaiæ uaticinium compleretur: Emitte Esa. 16
agnum

agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti, ad
Luc.21 montem filiæ Sion. Venio ad uiduam de euangelio, uiduã pauperculam, omni Israelitico populo ditiorem, quæ acci
Mar.12 piens granum sinapis, & mittens fermentum in farinæ satis
Luc.13 tribus, patris & filii confessionem, spiritus sancti gratiã tem perauit, & duo minuta misit in gazophylacium: idest: quidquid habere poterat in substantia sua, uniuersasq. diui-
Esa.6 tias in utroque fidei suæ obtulit testamento. Hæc sunt duo seraphin ter glorificantia trinitatem, & in thesauros Ecclesiæ condita. unde & forcipe utriusque testamenti, ardens carbo comprehensus, purgat labia peccatoris. Quid uetera repetam, & uirtutes feminarum de libris proferam; cum possis multas ante oculos tibi proponere in urbe, qua uiuis, quarum imitari exemplum debeas? Et ne uidear adulatione per singulas currere, sufficit tibi sancta Marcella; quæ respondens generi suo, aliquid nobis de euangelio retu
Luc.2 lit. Anna septem annis a uirginitate uixerat cum marito, ista septem mensibus. Illa Christi expectabat aduentum: ista tenet, quem illa susceperat. Illa uagientem canebat: ista prædicat triumphantem. Illa loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel: hæc cum re-
Psal.48 demptis gentibus clamitat: Frater non redimit, redimet ho
Psal.86 mo. Et de alio psalmo: Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Scio me ante hoc ferme biennium edidisse libros contra Iouinianum; quibus uenientes econtrario quæstiones, ubi Apostolus concedit secunda matrimonia, scripturarum auctoritate contriui. & nõ est necesse eadem ex integro scribere; cum possis inde, quæ scripta sunt, mutuari. hoc tantum, ne modum egrediar epistolæ, admonitam te uolo: cogita quotidie, te esse morituram: & numquam de secundis nuptiis cogitabis.

ARGV-

ARGVMENTVM.

AGERVCHIAM uirginem, Celerini filiam, & Metroniæ neptem, a secundis dehortatur nuptijs, reijciens argumenta omnia, quæ in contrarium facere uiderentur. inchoat autem, ut solet, a laudibus, &, explicata re ipsa, postremo uagatur, in hunc eundem sensum mundi calamitates illi ante oculos ponens.

AD AGERVCHIAM VIDVAM, de monogamia.

EPISTOLA XI.

IN uetere uia nouam semitam quærimus; & in antiqua, detritaq. materia, rudem artis excogitamus elegantiam: ut nec eadem sint, & eadem sint. Vnũ iter, & perueniendi quo cupias multa compendia. Sæpe ad uiduas scripsimus; & in exhortationem earum multa de scripturis sanctis exempla repetentes, uarios testimoniorum flores in unam pudicitiæ coronam texuimus. nunc ad Ageruchiam nobis sermo est: quæ, quodam uaticinio futurorum, ac Dei præsidentis auxilio, nomen accepit. quam auiæ, matris, amitæque, probatarum in Christo feminarum, nobilis turba circumstat: quarum auia Metronia, per quadraginta annos uidua perseuerans, Annam nobis filiam Phanuelis de euangelio retulit. Benigna mater, quartum & Luc.2 decimum uiduitatis implens annum, centenario uirginum choro cingitur. Soror Celerini patris Ageruchia, quæ paruulam nutriuit infantem, & in suo natam suscepit gremio, per annos uiginti mariti solatio destituta, erudit neptem, docens quod a matre didicit. Hæc breui sermone perstrinxi, ut ostendam adolescentulam meam non præstare monogamiam generi suo, sed reddere; nec tam laudandam esse, si tribuat; quam omnibus execrandam, si negare tentauerit; præsertim cum posthumus eius Simplicius nomen patris

tris referat; & nulla sit excusatio desertæ, ac sine herede domus; sub quorum patrocinio interdum sibi libido blanditur; ut, quod propter intemperantiam suam faciunt, uideantur facere desiderio liberorum. Sed quid ego quasi ad retrectantem loquor; cum audiam eam multos palatii proceres ecclesiæ uitare præsidio; quos certatim diabolus inflammat, ut uiduæ nostræ castitatem probent, quam & nobilitas, & forma, & ætas, & opes faciunt cunctis appetibilem; ut, quanto plura sunt, quæ impugnant pudicitiam, tanto uictricis maiora sint præmia? Et, quia nobis de portu egredientibus quasi quidam scopulus opponitur, ne possimus ad pelagi tuta decurrere; & Apostoli Pauli scribentis ad Timotheum profertur auctoritas, in qua, de uiduis disputans,
1.Tim.5 ait: Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse nullam occasionem dare aduersario; maledicti gratia: iam enim quædam abierũt retro post satanam: oportet primum sensum tractare præcepti, & omnem loci huius continentiam discutere, atque ita Apostolicis uestigiis insistentem, ne transuersum quidem, ut dici solet, unguem in partem alteram declinare. Supra scripserat, qualis uidua esse deberet: unius uiri uxor, quæ liberos educauit, quæ in bonis operibus habuit testimonium, quæ tribulatis de sua substantiola subministrauit, cuius spes Deus est, & quæ permanet in obsecratione, & orationibus nocte ac die. Post quæ iungit contraria: Quæ autem in deliciis est, uiuens mortua est. Statimq. infert, ut discipulum suum muniat
1.5 omni arte doctrinæ: Adolescentiores autem uiduas deuita: quæ cum lasciuierint, in Christo nubere uolunt, habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerunt. Propter has igitur, quæ fornicatæ sunt in iniuriam uiri sui Christi, (hoc enim καταστρηνιάσωσιν Græcus sermo significat) uult Apostolus alterum matrimonium, præferens digamiã fornicationi, secundum indulgentiam dumtaxat, non secundum imperium. Simulq. singula testimonii uerba tractanda sunt. Volo, inquit, adolescentulas nubere. Cur, quæso? quia nolo adolescentulas fornicari. Procreare filios.
quam

quam ob causam? ne metu partus ex adulterio filios necare cogantur. Matres familias esse. quare obsecro? quia multo tolerabilius est digamam esse, quam scortum; & secundum habere uirum, quam plures adulteros. in altero enim miseriarum consolatio, in altero pœna peccati est. Sequitur: Nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia: in quo breui accinctoq. præcepto multa simul monita cōtinentur: Ne propositum uiduæ exquisitior cultus infamet: Ne oculorum nutibus, & hilaritate uultus, iuuenum post se greges trahat: Ne aliud uerbo, aliud habitu polliceatur, & conueniat ei uersiculus ille uulgatus: Risit, & arguto quiddam promisit ocello. Atque ut omnes nubendi causas breui sermone concluderet; cur hoc præcepisset, ostendit, dicens: Iam enim quædam abierunt retro post satanam. Ideo ergo secunda, &, si necesse est, tertia incontinentibus aperit matrimonia, ut a satana abstrahat; ut magis mulierem qualicumque uiro iunctam faciat esse, quam diabolo. Sed & ad Corinthios tale quid loquitur: Dico autem innuptis, & uiduis: bonum est illis, si sic permanserint ut ego. si autem non se continent, nubant: melius enim est nubere, quam uri. Cur Apostole? Statim intulit: Quia peius est uri. Alioquin absolutum bonum est, & sine comparatione peioris, esse quod Apostolus est, idest, solutum, nō ligatum; nec seruum, sed liberum, cogitantem ea, quæ Dei sunt, non ea, quæ uxoris. Et protinus in consequentibus, Mulier, inquit, alligata est uiro, quamdiu uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, libera est: cui uult nubat, tantum in Domino. beatior autem erit, si sic permanserit, secundum consilium meum. Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam: & in hoc idem sensus est, quia idem spiritus: diuersæ epistolæ, sed unus auctor epistolarum. Viuente uiro mulier alligata est, & mortuo soluta. Ergo matrimonium uinculum est, & uiduitas solutio. Vxor alligata est uiro, & uir uxori alligatus est, intantum, ut sui corporis non habeant potestatem, & alterutrum debitum reddant; nec possint habere pudicitiæ libertatem, qui seruiunt dominatui

1.Cor.7

tui nuptiarum. Quodq. addidit, Tantum in Domino, amputat ethnicorum coniugia. de quibus & in alio loco dixe-
2.Cor.7 rat: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci cum tenebris? quæ conuentio Christi cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui consensus templo Dei cum idolis?
Deut.20 Ne scilicet aremus in boue, & asino: ne tunica nuptialis ua-
Leuit.19 rio sit texta subtegmine. Extemploq. tollit, quod concesserat; &, quasi pæniteat eum sententiæ suæ, retrahit: Beatior erit, si sic permanserit: suiq. hoc magis dicit esse consilii. quod ne contemnatur ut hominis; spiritus sancti auctoritate confirmat; ut non indulgens homo fragilitati carnis humanæ, sed in Apostolo spiritus sanctus præcipiens audiatur. Nec sibi in eo annorum puellarium debet uidua blandiri, quod nõ minus sexagenariam eligi præcipit: neque enim innuptas, uel iuuenculas cogit, ut nubant, qui de nuptis quoque loquitur: Tempus breue est: superest, ut & qui ha-
1.Cor.7 bent uxores, sic sint, quasi non habeant: sed de his uiduis disputat, quæ suorum nutriuntur alimentis, quæ filiorum & nepotum ceruicibus imponuntur. Quibus imperat, ut discant domum suam colere, & remunerare parentes, & sufficienter eis tribuere; ut non grauetur ecclesia, & possit cer-
1.Tim.5 tis uiduis ministrare. de quibus scriptum est: Honora uiduas, quæ uere uiduæ sunt, hoc est, quæ omni suorum auxilio destitutæ sunt; quæ manibus suis laborare nõpossunt; quas paupertas debilitat, ætasq. conficit; quibus Deus spes est, & omne opus oratio. Ex quo datur intelligi; adolescentulas uiduas, exceptis iis, quas excusat infirmitas, uel suo labori, uel liberorum ac propinquorum ministerio delegari. Honor autem impræsentiarum uel pro eleemosyna, uel pro munere accipitur, ut est illud: Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & do-
Matth.15 ctrina. Et in euangelio Dominus disserit mandatum legis, in quo dicitur: Honora patrem tuum, & matrem tuam: non in uerborum sono, qui inopiam parentum cassa potest adulatione frustrari, sed in uictus necessariis ministrandis debere

debere intelligi. iubente enim Domino, ut filii alerent parentes pauperes, & redderent beneficia senibus, quæ paruuli acceperant, scribæ & pharisæi econtrario docebant filios, ut parentibus responderent: Corban, hoceſt, donũ, *Marc.7*
quod altari pollicitus sum, & in templi dona promisi, si tu a me acceperis cibos, uertetur in tuum refrigerium. Atque ita fiebat, ut, egentibus patre, & matre, sacrificium offerrent filii, quod sacerdotes, scribæq. consumerent. Si ergo Apostolus pauperes uiduas, eas tamen, quæ adolescentulæ *1.Tim.5*
sunt, & nulla debilitate franguntur, cogit suis manibus laborare, ne grauetur ecclesia, & possit anus uiduas sustentare: qua excusatione utetur, quæ opibus mundi affluit, quæ potest etiam aliis ministrare, & de iniquo mammona sibi fa *Luc.16*
cere amicos, qui possint eam in æterna tabernacula recipere? Simulq. considera, quod uidua non eligatur, nisi unius uiri uxor: & nos putabamus sacerdotum hoc tantum esse priuilegium, ut non admittatur ad altare, nisi qui unam habuerit uxorem. non solum enim ab officio sacerdotii digamus excluditur, sed & ab eleemosyna ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ ad secunda coniugia deuoluta est. Quamquam lege sacerdotali teneatur & laicus, qui talem præbere se debet, ut possit eligi in sacerdotium. non autem eligitur, si digamus fuerit. porro eliguntur ex laicis sacerdotes. ergo & laicus tenetur mandato, per quod ad sacerdotium peruenitur. Aliud est, quod uult Apostolus: aliud, quod cogitur uelle. Vt concedat secunda matrimonia, meæ est incontinentiæ, non illius uoluntatis. Vult omnes esse sicut se ipsum, & ea cogitare, quæ Dei sunt, & solutos nequaquam ultra alligari. sed, si labentes per incõtinentiam ad barathrum stupri uiderit peruenire, digamiæ porrigit manum; ut cum una magis, quam cum pluribus uolutentur. Quod nequaquam ut amare dictum, & contra Apostoli regulam, secundus nuptiator exaudiat. Duæ enim sunt Apostoli uoluntates, una, qua præcipit: Dico autem innuptis, & uiduis: bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego. Altera, qua indulget: Si autem non se continent, nubant.

melius est enim nubere, quam uri. Primum, quid uelit, deinde, quid cogatur uelle, demonstrat. Vult nos permanere post nuptias, sicut se ipsum: et propositæ beatitudinis Apostolicum ponit exemplum. sin autem nos uiderit nolle, quod ipse uult; incontinentiæ nostræ tribuit indulgentiam. Quam e duabus eligimus uoluntatem; quod magis uult, & quod per se bonum est; an quod mali comparatione fit leuius, & quodam modo nec bonum est, quia præfertur malo? Ergo, si eligimus, quod Apostolus non uult, sed uelle compellitur, immo acquiescit deteriora cupientibus; non Apostoli, sed nostram facimus uoluntatem. Legimus
Leuit.21.22 in ueteri testamento: Semel maritatas filias sacerdotum, si uiduæ fuerint, uesci debere de sacerdotalibus cibis, mortuisq. sic a patre exhibendum inferiarum officium: sin autem alios uiros acceperint, alienas eas & a patre & a sacrificiis fieri, & inter externas debere deputari. Quod quidem obseruat & gentilitas, in condemnationem nostri, si hoc non exhibeat ueritas Christo, quod tribuit mendacium diabolo, qui & castitatem reperit perditricem. Hierophanta apud Athenas euiratur, & æterna debilitate fit castus. Flamen unius uxoris ad sacerdotiũ admittitur. Flaminica quoque unius mariti eligitur uxor. Ad tauri Aegyptii sacra semel maritus assumitur. Vt omittã uirgines Vestæ, & Apollinis, Iunonisq. Achiuæ, & Dianæ, ac Mineruæ, quæ perpetua sacerdotii uirginitate marcescunt; stringam breuiter reginam Carthaginis, quæ magis ardere uoluit, quam Hiarbæ regi nubere; & Hasdrubalis uxorem, quæ, apprehensis utraque manu liberis, in subiectum se præcipitauit incendium, ne pudicitiæ damna sentiret; & Lucretiam, quæ, amissa gloria castitatis, noluit pollutæ conscientiæ superuiuere. Ac ne multa longo sermone contexam, quæ potes de primo contra Iouinianum uolumine ad ædificationem tuam sumere; unum tantum, quod in patria tua gestũ est, repetam; ut scias, pudicitiam etiam barbaris, ac feris, & sanguinariis gentibus esse uenerabilem. Gens Theutonum, ex ultimis Gallorum oceani atque Germaniæ profecta litoribus,

ribus, omnes Gallias inundauit; sæpiusq. cæsis Romanis exercitibus, apud aquas Sextias, Mario pugnante, superata est. quorum trecentæ matronæ, cum aliis se uiris, captiuitatis condicione, tradendas esse didicissent; primum consulem deprecatæ sunt, ut templo Cereris ac Veneris in seruitium traderentur: quod cum non impetrarent, submouente eas lictore, paruulis cæsis liberis, mane mortuæ sunt repertæ, soffocatis laqueo faucibus, & mutuis complexibus se tenentes. Quod igitur barbaræ castitati non potuit inferre captiuitas, hoc matrona nobilis faciet? & experietur alterum uirum, quæ priorem aut bonum perdidit, aut malum experta est, ut rursum contra iudicium Dei facere nitatur? Quid, si statim secundum perdiderit? societur & tertio, &, si ille dormierit, in quartum quintumq. procedat, ut nihil sit, quo a meretricibus differat? Omni ratione uiduæ prouidendum est, ne castitatis primos excedat limites. quos si excesserit, & uerecundiam ruperit matronalem; in omnem debacchabitur luxuriam, ita ut prophetam mereatur audire dicentem: Facies meretricis facta est tibi: *Hier.3* impudorata es tu. Quid igitur? damnamus secunda matrimonia? minime, sed prima laudamus. Abiicimus de Ecclesia digamos? absit: sed monogamos ad continentiam prouocamus. In arca Noe non solum munda, sed & immunda fuerunt animalia. habuit homines, habuit & serpentes. *Gen.7* In domo quoque magna, uasa diuersa sunt; alia in honorem, alia in contumeliam. est & crater ad bibendum, est & *2.Tim.2* matula ad secretiora naturæ. Nam cum in semente terræ bonæ, centesimum, & sexagesimum, & trigesimum fructum, *Matth.13* euangelia doceant; & centenarius, pro uirginitatis corona, primum gradum teneat; sexagenarius, pro labore uiduarũ, in secundo sit numero; tricenarius fœdera nuptiarum ipsa digitorum coniunctione testetur: digamia in quo erit numero? immo extra numerum. certe in bona terra non oritur, sed in uepribus, & spinetis uulpium, quæ Herodi impiissimo cõparantur; ut in eo se putet esse laudabilem, si scortis *Matth.13* melior sit; si publicarum libidinum uictimas superet; si

uni ſit proſtituta, non pluribus. Rem dicturus ſum incredibilem, ſed multorum teſtimoniis approbatam. Ante annos plurimos, cum in chartis eccleſiaſticis iuuarem Damaſum, Romanæ urbis epiſcopum, & orientis atque occidentis ſynodicis conſultationibus reſponderem; uidi duo interſe paria, uiliſſimorum e plebe hominum, comparata, unum, qui uiginti ſepeliſſet uxores, alteram, quæ uiceſimum ſecundum habuiſſet maritum, extremo ſibi, ut ipſi putabant, matrimonio copulatos.: ſumma omnium expectatio, uirorum pariter ac feminarum, poſt tantas rudes quis quem prius efferret. uicit maritus, &, totius urbis populo confluente, coronatus, & palmam tenens, adoreamq. per ſingulos ſibi acclamantes, uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Quid dicemus tali mu-
Ioan.4 lieri? nempe illud, quod Dominus Samaritanæ: Viginti duos habuiſti maritos, & iſte, a quo ſepelieris, non eſt tuus. Itaque obſecro te, religioſa in Chriſto filia, ut teſtimonia iſta non noueris, quibus incontinentibus, & miſeris ſubuenitur; ſed illa potius lectites, quibus pudicitia coronatur. Sufficit tibi, quod primum perdidiſti uirginitatis gradum; & per tertium ueniſti ad ſecundum, ideſt, per officium coniugale ad uiduitatis continentiam. Extrema, immo abiecta, ne cogites: nec aliena & longe poſita exempla perquiras: habes auiam, matrem, & amitam: quarum tibi abundans imitatio, atque doctrina, & præcepta uiuendi, norma uirtutum eſt. ſi enim multæ in coniugio, uiuen-
1.Cor.6 tibus adhuc uiris, intelligunt illud Apoſtoli: Omnia licent,
Matth.19 ſed non omnia expediunt: & caſtrant ſe propter regna cælorum, uel a ſecunda natiuitate poſt lauacrum ex conſenſu, uel poſt nuptias ex ardore fidei: cur uidua, quæ iudicio Dei uirum habere deſiit, non illud lætabunda congeminet: Do-
Iob 1 minus dedit, Dominus abſtulit: & oblatam occaſionem arripiat libertatis, ut ſui corporis habeat poteſtatem, nec rurſum ancilla fiat hominis? Et certe multo laborioſius eſt, nō frui eo, quod habeas, quam deſiderare, quod amiſeris. Vnde & uirginitas in eo facilior eſt, quod carnis incentiua

non

non nouit; & uiduitas in eo folicitior, quod præteritas ani mo recolit uoluptates, maxime fi fe uirum putet perdidiffe, non præmififfe; quorum alterum doloris, alterum gaudii eft. Primi hominis creatura nos doceat, plures nuptias refutare. Vnus Adam & una Eua, immo una ex eo cofta, fe paratur in feminam. rurfumq. quod diuifum fuerat, nuptiis copulatur, dicente fcriptura: Erunt duo in carnem unam: non in duas, nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori fuæ: certe non uxoribus. Quod teftimonium Paulus edifferens, ad Chriftum refert, & ad Ecclefiam; ut primus Adam in carne, fecundus in fpiritu monogamus fit. Sit una Eua, mater cunctorum uiuentium; & una Ecclefia, parens omnium Chriftianorum. Sicut illam maledictus Lamech in duas diuifit uxores: fic hanc hæretici in plures Ecclefias lacerant; quæ iuxta Apocalypfim Ioannis fynagogæ magis diaboli appellandæ funt, quam Chrifti conciliabula. Legimus in carminum libro: Sexaginta funt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolefcentulæ, quarum non eft numerus. Vna eft columba mea, perfecta mea: una eft matri fuæ, electa genitrici fuæ. Ad quam fcribit idem Ioannes epiftolam: Senior electæ dominæ, & filiis eius. Sed & in Arcam, quam Petrus apoftolus fub typo interpretatur Ecclefiæ, Noe cum tribus filiis, fingulas, non binas uxores introduxit. Etiam de immundis animalibus bina fumuntur, mafculus, & femina: ut ne in beftiis quidem, ferpentibusq. crocodilis, ac lacertis digamia habeat locum. Quod fi de mundis feptena ponuntur, ideft, imparia; & in hoc uirginitatis ac pudicitiæ palma mõftratur: Egreffus enim de arca Noe, Deo uictimas immolauit: non utique de pari, fed de impari numero, quia alterum fetibus, atque coniugio, alterum facrificio præparatum eft. Atqui patriarchæ non fingulas habuerunt uxores, immo & concubinas habuere plurimas. Et, ne hoc parum fit; Dauid multas, & Salomon habuit innumerabiles. Iudas ad Thamar, quafi ad fcortum, ingreditur. Et iuxta occidentem litteram, Ofee propheta

Gen.2. Matth.19 Eph.5 Gen.4 Apoc.2 Cant.6 2.Ioan.1 1.Petr.3 Gen.7 Gen.8 1.Reg.25 3.Reg.11 Gen.38 Ofee 1

non ſolum meretrici, ſed etiam adulteræ copulatur. Quod ſi & nobis iure conceditur, adhinniamus ad omnes feminas, &, in exemplum Sodomæ, & Gomorræ, ab ultimo die
Matth.24 deprehendamur uendentes, & ementes, nubentes, & nuptui tradentes: ut tunc ſit finis coniugii, quando terminus uitæ. Quod etſi poſt diluuium, & ante diluuium uiguit iſta
Gen.1.8 ſententia: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram:
1.Cor.7 quid ad nos? in quos fines ſæculorum decurrerunt, quibus
Matth.3 dicitur: Tempus breue eſt, & iam ſecuris ad radices arborum poſita eſt, quæ ſiluam legis, & nuptiarum, euangelica
Eccls.3 caſtitate ſuccidat? Tempus amplexandi, & tempus longe
Hier.16 fieri ab amplexibus. Hieremias, captiuitate propinqua,
Ezech.24 uxorem prohibetur accipere. Ezechiel in Babylone, Mortua eſt, inquit, uxor mea: & apertum eſt os meum. Nec ducturus uxorē, nec ille, qui duxerat, poſſunt in opere con iugali libere prophetare. Olim gloriæ erat, illũ audire uer-
Pſal.143 ſiculum: Filii tui ſicut nouellæ oliuarum, in circumitu men ſæ tuæ: & uideas filios filiorum tuorum. nunc de continen-
2.Cor.6 tibus dicitur: Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt. Et
Pſal.61 adhæſit anima mea poſt te: me ſuſcepit dextera tua. Tunc
Exod.21 oculum pro oculo, nunc uerberanti maxillam, præbemus
Matth.5 & alteram. Illo tempore bellatoribus dicebatur: Accin-
Pſal.44 gere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime: modo
Ioan. 18 audit Petrus: Conde gladium tuum in uaginam: qui enim
Matth.26 gladio percutit, gladio morietur. Hæc dicimus, non ſepa rantes legem & euangelium, ut Marcion calumniatur, ſed unum atque eundem ſuſcipientes Deum: qui pro uarietate temporum atque cauſarum principium & finis: ſerit, ut metat: plantat, ut habeat quod ſuccidat: iacit fundamentum, ut ædificationi, conſummato ſæculo, culmen impo nat. Alioquin, ſi ad ſacramenta ueniamus, & futurorum ty
Gal.4 pos, non noſtro arbitrio, ſed Apoſtolo differente conſideremus; Agar, & Sara, uel mons Sina, & Sion, duo teſta-
Gen.29 menta ſignificant. Lia lippientibus oculis, & Rachel, quã Iacob amabat plurimum, ſynagogam Eccleſiamq. teſtan-
1.Reg.1 tur. Vnde & Anna prius ſterilis, Fenennæ ubertate fecundior

dior eſt. Licet monogamia nos in Iſaac & Rebecca præceſſerit: cuius ſolius partus Domini reuelatio eſt. Nec ulla alia feminarum Deum per ſe ipſam conſulit. Quid loquar de Thamar, quæ Zaram, & Phares geminos fudit infantes: in quorũ natiuitate diuiſa maceria duos populos ſeparauit: et ligata manus coccino, conſcientiam Iudæorum iam tunc Chriſti paſſione reſperſit. Ac de ſcorto prophetico? cuius ſimilitudo uel Eccleſiam ſignificat de gentibus congregatã, uel, quod ipſi loco magis conuenit, ſynagogam primum aſſumptam de idololatris per Abraham, & Moyſen; deinde, poſt adulterium, & negationem ſaluatoris, ſedentem plurimo tempore ſine altari, ſacerdotibus ac prophetis, & uiri priſtini conſortium præſtolantem; ut, poſtquam ſubintrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus fiat. Quaſi in breui tabella latiſſimos terrarum ſitus oſtendere uolui, ut pergam ad alias quæſtiunculas; quarum prima de Annæ conſilio eſt. Sola ne perpetua mærens carpere iuuenta? Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris? Id cinerem, aut manes credis curare ſepultos? Cui breuiter reſpondeat ipſa, quæ paſſa eſt: Tu lacrymis euicta meis, tu prima furentem His germana malis oneras, atque obiicis hoſti. Non licuit thalami expertem ſine crimine uitam Degere more feræ, tales nec tangere curas. Non ſeruata fides cineri promiſſa Sichæi. Proponis mihi gaudia nuptiarum: ego tibi opponam pyram, gladium, & incendium. Non tantum boni eſt in nuptiis, quod ſperamus, quantum mali, quod accidere poteſt. & timendum eſt. Libido enim tranſacta ſemper ſui relinquit pænitudinem; numquam ſatiatur; & extincta redaccenditur; uſu creſcit, & deficit; nec rationi paret, quæ impetu ducitur. Sed dices: Amplæ opes, & diſpenſatio rei familiaris egent auctoritate uiri. Scilicet perierunt domus cælibum: &, niſi cum ſeruulis tuis ipſa ſeruieris, familiæ tuæ imperare nõ poteris. Auia tua, mater, & amita, nonne auctoritatis priſtinæ, honorisq. maioris ſunt, dum eas & tota prouincia, & eccleſiarum principes ſuſpiciunt? Ergo milites, & peregrinantes, ſine

Gen. 25 — Oſee 1 — Rom. 11

sine uxoribus sua hospitiola non regunt? & nec inuitant ad conuiuia, nec inuitantur? Quasi non possis probatæ ætatis habere famulos, uel libertos, in quorum nutrita es manibus; qui præsint domui, ad publicum respondeant, tributa persoluant; qui te suspiciant, ut patronam; diligant, *Luc.12* ut alumnam; uenerentur, ut sanctam. Quære primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur tibi. Si de ueste cogi-*Matth.6* taueris; lilia tibi de euangelio proponuntur. Si de cibo; remitteris ad aues, quæ non serunt, neque metunt, & pater tuus cælestis pascit illas. Quātæ uirgines, & uiduæ, absque ulla sorde rumoris, suam sustantiolam gubernarunt? Caue, ne iungaris adolescentulis; ne iis adhæreas, propter quas Apostolus concedit secunda matrimonia, & sustineas *1.Tim.5* in media tranquillitate naufragium. Si Timotheo dicitur: Adolescentiores uiduas deuita: Et iterum: Ama anus, ut matres; adolescentulas, ut sorores cum omni castitate: quare tu me commonentem non audias? Fuge personas, in quibus potest malæ cōuersationis esse suspicio: nec paratū habeas illud e triuio: sufficit mihi conscientia mea: non cu *Rom.12* ro, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus: ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gé *1.Cor.9* tibus. Habebat utique potestatem sororem mulierem circumducendi; sed nolebat se iudicari ab infideli conscientia. *2.Thess.3* Et cum posset de euangelio uiuere, diebus ac noctibus laborabat manibus suis, ne quem grauaret credentium. Si scan *1.Cor.8* dalizat, inquit, esca fratrem; in æternum carnem non manducabo. Dicamus & nos: Si scandalizat soror, uel frater non unum, & alterum, sed totam Ecclesiam; nec sororem uidebo, nec fratrem. Melius est rem familiarem minui, quàm salutem animæ perire. Melius est amittere, quod, ue limus, nolimus, aliquando periturum est. Melius est sponte dimittere, quam id amittere, pro quo omnia dimittenda *Luc.12* sunt. Quis nostrum, non dicam cubitum, quod enorme est, sed unius unciolæ decimam partem adiicere potest ad staturam suam? & soliciti sumus, quid manducemus, aut

quid

quid bibamus? Ne cogitemus ergo de craſtino. Sufficit Matth.6
diei malitia ſua. Iacob fratrem fugiens, magnis in patris do
mo diuitiis derelictis, nudus pergit in Meſopotamiam; &,
ut nobis fortitudinis ſuæ præberet exemplum, lapide capi- Gen.28
ti ſuppoſito, uidit ſcalam ad cælum uſque ſubrectam, &
Dominum innitentem ſuper eam; per quam aſcendebant
angeli, & deſcendebant: ut nec peccator deſperet ſalutem,
nec iuſtus de ſua uirtute ſecurus ſit. Atque, ut multa præ-
teream: neque enim tempus eſt, ut aſſumpti teſtimonii o-
mnia ediſſeram: poſt annos uiginti diues Dominus, & pa-
ter ditior, qui dudum Iordanem in baculo tranſierat, cum Gen.32
tribus turmis gregum in patriam reuertitur. Apoſtoli, to-
to orbe peregrini, non æs in zona, non uirgam in manu, Matth.10
non caligas habuere in pedibus; & tamen dicere poterant:
Nihil habentes, & omnia poſſidentes. Et: Aurum & ar- 2.Cor.6
gentum non eſt nobis: quod autem habemus, hoc tibi da- Act.3
mus: in nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.
Non enim erant diuitiarum ſarcina prægrauati. Et ideo ſtan
tes cum Helia in foramine petræ, per anguſtias acus tran- 3.Reg.19
ſire poterant, & poſteriora Domini contemplari. Nos ue- Matth.19
ro ardemus auaritia; & contra pecunias diſputantes, auro
ſinum expandimus; nihilq. nobis ſatis eſt: et illud, quod
de Megarenſibus dicitur, iure miſeris coaptari poteſt: Ae-
dificant, quaſi ſemper uicturi: uiuunt, quaſi altera die mo
rituri. Et hæc facimus, quia Domini uerbis non credimus,
& quia ætas optata cunctis non uiciniam mortis, quæ debe
tur mortalibus lege naturæ, ſed, caſſa ſpe, annorum nobis
ſpatia pollicetur. nemo enim tam fractis uiribus, & ſic de-
crepitæ ſenectutis eſt, ut non putet ſe unum adhuc annum
eſſe uicturum. unde ſubrepit obliuio condicionis ſuæ; ut
terrenum animal, & iam iamq. ſoluendum erigatur in ſu-
perbiam, & animo cælum teneat. Verum quid ago? fra
cta naui, de mercibus diſputo. Qui tenebat, de medio fit:
& non intelligimus antichriſtum appropinquare, quẽ do-
minus Ieſus Chriſtus interficiet ſpiritu oris ſui. Væ prægnã 2.Theſſ.2
tibus, & nutrientibus in illa die: quorum utrumque de fru Marc.13
ctibus

ctibus nuptiarum est. Præsentium miseriarum pauca percurram. Quod rari hucusque resideмus, non nostri meriti, sed Domini misericordiæ est. Innumerabiles, & ferocissimæ nationes uniuersas Gallias occuparunt. Quidquid inter alpes & Pyrenæum est, quod Oceano & Rheno includitur, Quadus, Vuandalus, Sarmata, Halani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, &, o lugenda respublica, hostes Pannonii uastarunt. Etenim Assur ue
Psal.82 nit cum illis. Maguntiacum, nobilis quondam ciuitas, capta, atque subuersa est, & in ecclesia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obsidione deleti. Remorũ urbs præpotens, Ambiani, Attrebatæ, extremiq. hominum Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus, translati in Germaniam. Aquitaniæ, nouemq. populorũ Lugdunensis, & Narbonensis prouinciæ, præter paucas urbes populata sunt cuncta: quas & ipsas foris gladius, intus uastat fames. Non possum absque lacrymis Tolosæ facere mentionẽ: quæ ut hucusque non rueret, sancti episcopi Exuperii merita præstiterunt. Ipsæ Hispaniæ, iam iamq. perituræ, quotidie contremiscunt, recordantes irruptionis Cimbricæ; &, quidquid alii semel passi sunt, illæ semper timore patiuntur. cetera taceo, ne uideas de Dei desperare clementia. Olim a mari Pontico usque ad alpes Iulias non erant nostra, quæ nostra sunt: & per annos triginta, fracto Dannubii limite, in mediis Romani imperii regionibus pugnabatur. Aruerunt uetustate lacrymæ. præter paucos senes, omnes in captiuitate, & obsidione generati, non desiderabant, quam non nouerant, libertatem. Quis hoc credet? quæ digno sermone historiæ comprehendent? Romã in gremio suo, non pro gloria, sed pro salute pugnare? immo ne pugnare quidem, sed auro & cuncta supellectile uitam redimere? quod non uitio principum, qui uel religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari accidit proditoris; qui nostris contra nos opibus armauit inimicos. Aeterno quondam dedecore Romanũ laborabat imperiũ; quod, Gallis cuncta uastantibus, fusoq. apud Aliam exercitu, Romam Brennus

Brennus intrauit, nec priſtinam poterat abolere ignominiam, donec & Gallias, genitale Gallorum ſolum, & Gallogræciam, in qua conſederant orientis occidentisq. uictores, ſuo imperio ſubiugaſſet. Hannibal, de Hiſpaniæ finibus orta tempeſtas, cum uaſtaſſet Italiam, uidit Vrbem, nec auſus eſt obſidere. Pyrrhum tanta tenuit Romani nominis reuerentia, ut, deletis omnibus, e propinquo recederet loco: nec audebat uictor aſpicere, quam regum didicerat ciuitatem. et tamen pro hac iniuria, (non enim dicam ſuperbia) quæ bonos exitus habuit, alter, toto orbe fugitiuus, tandem Bithyniæ mortem ueneno reperit: alter reuerſus in patriam,in ſuo regno occubuit: & utriuſque prouinciæ, populi Romani uectigales ſunt. Nunc, ut omnia proſpero fine eueniant; præter noſtra,quæ amiſimus, non habemus quod uictis hoſtibus auferamus. Potentiam Romanæ urbis ardens poeta deſcribens, ait: Quid ſatis eſt, ſi Roma parum eſt? Quod nos alio mutemus elogio: Quid ſaluum eſt, ſi Roma perit. Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraq. centum, Ferrea uox, omnes captorũ dicere pœnas, Omnia cæſorũ percurrere nomina poſſim. Et hæc ipſa, quæ dixi, periculoſa ſunt tam loquentibus, quam audientibus; ut ne gemitus quidem liber ſit; nolentibus, immo nec audentibus nobis flere, quæ patimur. Reſponde mihi, cariſſima in Chriſto filia: inter iſta nuptura es? quem acceptura uirum, cedo? fugiturum, an pugnaturum? quid utrumque ſequatur, intelligis. et pro Feſcennino carmine, terribilis tibi rauco ſonitu buccina concrepabit: ut, quas habes pronubas, habeas forte lugentes. aut quibus deliciis affluas; quæ poſſeſſionum tuarum reditus perdidiſti, quæ obſeſſam familiolam tuam morbo & fame cernis contabeſcere? Sed abſit, ut de te talia ſentiã, ut ſiniſtrum quippiam ſuſpicer de ea, quæ ſuã Domino animam conſecrauit. Non tam tibi, quã ſub tuo nomine aliis ſum locutus; quæ otioſæ, & curioſæ, atque uerboſæ domos circumeunt matronarum: quarum Deus uenter eſt, & gloria in confuſione earum: quæ nihil aliud de ſcripturis, niſi di- 1.Tim.5 Eph.3.

gamiæ

gamiæ præcepta nouerunt: quæ in alieno corpore sua desideria consolantur; ut, quod ipsæ fecerunt, alias facere uideant, & malarum societate palpentur. quarum cum impudentiam, & propositiones apostolicarum sententiarum interpretatione contriueris; legito, quo modo tibi in uiduitate seruanda uiuendum sit, librum ad Eustochium de uirginitate seruanda, & alios ad Furiam, atque Saluinam: quarum altera Probi, quondam consulis, nurus, altera Gildonis, qui Africam tenuit, filia est. hic libellus de monogamia, sub nomine tuo, titulum possidebit.

ARGVMENTVM.

GAVDENTII *precibus motus, docet quo modo Pacatulæ infantis, uirginitati iam destinatæ, rudis, ac tenera ætas sit instruenda.*

HIERONYMVS AD GAVDENTIVM, de pacatulæ infantulæ educatione.

EPISTOLA XII.

CAVSA difficilis paruulæ scribere; quæ non intelligit, quid loquaris; cuius animum nescias; de cuius uoluntate periculose promittas; ut, secundum præclari oratoris exodium, spes in ea magis laudanda sit, quam res. Quid enim horteris ad continentiã, quæ placentas desiderat? quæ in sinu matris garrula uoce balbutit? cui dulciora sunt mella, quã uerba? Audiat profunda Apostoli, quæ anilibus magis fabulis delectatur? Prophetarum ænigmata sentiat, quam tristior gerulæ uultus exagitat? Euangelii intelligat maiestatem, ad cuius fulgura omnis mortalium sensus hebetatur? Vt parenti subiiciatur, horter, quæ manu tenera ridentem uerberat matrem? Itaque Pacatula nostra hoc epistolium post lectura suscipiat: interim modo litterarum elementa cognoscat; iungat syllabas; discat nomi na;

na; uerba consociet: atque, ut uoce tinnula ista meditetur, proponantur ei crustula, mulsa præmia; &, quidquid gustu suaue est, quod uernat in floribus, quod rutilat in gemmis, quod blanditur in pupis, acceptura festinet. interim & tenero tentet pollice fila ducere: rumpat sæpe stamina, ut aliquando non rumpat: post laborem lusibus gestiat: de matris pendeat collo: rapiat oscula propinquorum: psalmos mercede decantet: amet, quod cogitur discere; ut non opus sit, sed delectatio; non necessitas, sed uoluntas. Solent quædam, cum futuram uirginem spoponderint, pulla tunica eam induere, & furuo operire pallio, auferre linteamina, nihil in collo, nihil in capite auri sinere: reuera bona consilio, ne habere discat in tenero, quod postea ponere compellatur. Aliis uero econtra uidetur. Quid enim, aiunt, si ipsa non habuerit, habentes alias non uidebit? Φιλόκοσμον genus femineum est; multasq. etiam insignis pudicitiæ, quamuis nulli uirorum, tamen sibi scimus libenter ornari. quin potius habendo satietur; & cernat laudari alias, quæ ista non habeant. meliusq. est, ut satiata contemnat, quam nō habendo habere desideret. Tale uero quid & Israelitico fecisse uides populo Dominum, ut, cupientibus Aegyptias carnes, usque ad nauseam & uomitum præberet examina coturnicum: multosq. sæculi reperies homines facilius carere experta corporis uoluptate, quam eos, qui a pueritia libidinē nesciant: ab aliis enim nota calcari, ab aliis ignota appeti: illos uitare pænitendo suauitatis insidias, quas fugerunt; hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandientes, dum mella putant, uenena noxia reperire: mel enim distillare labia meretricis, quod ad tempus impinguat uescentium fauces, & postea felle amarius inuenitur. unde & in Domini sacrificiis mel non offerunt; ceraq. contempta, quæ mellis hospitum est, oleum accenditur in templo Dei, quod de amaritudine exprimitur oliuarum. Pascha quoque cum amaritudinibus comedi in azymis sinceritatis, & ueritatis iubetur: quas qui habuerit, in sæculo persecutionem sustinebit. unde & propheta mystice cantat:

Exod.16 *Prou.5* *Leuit.2* *Exod.12* *1.Cor.5*

Hier.15 cantat: Sedebam solus; quia amaritudine repletus sum. Quid igitur? Luxuriandum est in adolescentia, ut postea luxuria fortius contemnatur? Absit uero, inquiunt. Vnusquisque enim, in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Circumcisus quis, idest, uirgo uocatus est: non adducat præputium, hoceſt, non quærat pelliceas tunicas nuptiarum, quibus Adam, eiectus de paradiso uirginitatis, indutus est. In præputio quis uocatus est, hoceſt, habens uxorem, & matrimonii pelle circumdatus: non quærat uirginitatis & æternæ pudicitiæ nuditatem, quam semel habere desiuit: sed utatur uase suo in sanctificatione, & pudicitia; bibatq. de fontibus suis: & non quærat cisternas luparum dissipatas; quæ purissimas aquas pudicitiæ continere non possunt. unde & idem Paulus in eodem capitulo, de uirginitate & nuptiis disputans, seruos carnis uocat in matrimonio constitutos, liberos eos, qui absque iugo nuptiarum tota Domino seruiunt libertate. Quod loquimur, nõ in uniuersum loquimur, sed in parte tractamus, nec de omnibus, sed de quibusdam dicimus. ad utrumque enim sexum, non solum ad uas infirmum, noster sermo dirigitur. Virgo es: quid te mulieris delectat societas? quid fragilem & subtilem ratem magnis committis fluctibus, & grande periculum nauigationis incertæ securus ascendis? Nescis quid desideres, & tamen sic ei iungeris, quasi aut ante desideraueris, aut, ut leuissime dicam, postea desideraturus sis. Sed ad ministerium iste sexus est aptior. Elige ergo anum deformem: elige probatæ in Domino continentiæ. quid te adolescentula, quid pulchra, quid luxuriosa delectat? Vteris balneis; cute nitida, rubicundis genis incedis; carnibus uesceris; affluis diuitiis; pretiosa ueste circumdaris: & iuxta serpentem mortiferum secure dormire te credis? At non habitas in eodem hospitio. In nocte dumtaxat: ceterum totos dies in huius confabulatione consumis. Quare solus cum sola, & non cum arbitris sedes; ut, cum ipse non pecces, aliis peccare uidearis; ut exemplo sis miseris, qui nominis tui auctoritate delinquant?

Tu

Margin notes: 1. Cor.7 (beside "quisque enim"); Gen.3 (beside "ptiarum"); Prou.5 (beside "re desiuit"); Hier.2 (beside "tia; bibatq."); 1.Cor.7 (beside "non possunt").

Tu quoque uirgo, uel uidua, cur tam longo sermone uiri retineris? cur cum solo relicta non metuis? saltem alui te, & uesicæ cogat necessitas, ut exeas foras; ut deseras in hac re eum, cum quo licentius, quam cum germano, multo inuerecundius, quam cum marito, egisti. Sed de scripturis sanctis aliquid interrogas. Interroga publice, audiant pedisequæ, audiant comites tuæ. Omne, quod manifestatur, lux est. Bonus sermo secreta non quærit, quin potius delectatur laudibus suis, & testimonio plurimorum. Magister egregius contemnit uiros, despicit fratres, & in unius mulierculæ secreta eruditione desudat. Declinaui parumper de mea disputatione, aliorum occasione; &, dum infantem Pacatulam instituo, immo & nutrio, multarum subito mihi male pacatarum bella suscepi. reuertar ad propositum. Sexus femineus suo iungatur sexui: nesciat, immo timeat cũ pueris ludere. Nullum impudicum uerbum nouerit: et, si forte in tumultu familiæ discurrentis aliquid audiat, non intelligat. Matris nutum pro uerbis, ac monitis, & pro imperio habeat. Amet ut parentem, subiiciatur ut dominæ, timeat ut magistram. Cum autem uirgunculam rudem, & edentulam septimus ætatis annus exceperit, & cœperit erubescere, scire quid taceat, dubitare quid dicat; discat memoriter psalterium, & usque ad annos pubertatis libros Salomonis; Euangelia, Apostolos, & Prophetas sui cordis thesaurum faciat: nec liberius procedat ad publicum, nec semper ecclesiarum quærat celebritatem: in cubiculo suo totas delicias habeat: numquam iuuenculos, numquam cincinnatos uideat: uocis dulcedines per aurem animam uulnerantes, puellarumq. lasciuia repellantur: quæ quanto licentius adeunt, tanto difficilius euitantur: & quod didicerunt, secreto docent, inclusamq. Danaen uulgi sermonibus uiolant. Sit ei magistra comes, pædagoga custos, non multo uino dedita, non, iuxta Apostolum, otiosa, atque uerbosa, sed sobria, grauis, lanifica, & ea tantum loquens, quæ animum puellarem ad uirtutem instituant. Vt enim aqua in areola digitum sequitur præcedentem; ita ætas *1.Tim.5*

mollis & tenera in utramque partem flexibilis est, &, quocumque duxeris, trahitur. Solent lasciui, & comptuli iuuenes blandimentis, affabilitate, munusculis aditum sibi per nutrices, aut alumnas quærere, &, cum clementer intrauerint, de scintillis incendia concitare, paulatimq. proficere ad impudentiam, & nequaquam posse prohiberi, illo in se uersiculo comprobato: Aegre reprehendas, quod sinis consuescere. Pudet dicere, & tamen dicendum est. Nobiles feminæ, quæ nobiliores habuere neglectui procos, uilissimæ condicionis hominibus & seruulis copulantur, ac, sub nomine religionis, & umbra continentiæ, interdum deserunt uiros Helenæ, sequuntur Alexandros, nec Menelaos pertimescunt. Videntur hæc, planguntur, & nō uindicantur: quia multitudo peccantiū peccandi licentiam subministrat. Pro nefas, orbis terrarum ruit, in nobis peccata nō ruunt. Vrbs inclyta, & Romani imperii caput, uno hausta est incendio. nulla est regio, quæ non exules Romanos habeat. in cineres ac fauillas sacræ quondam ecclesiæ conciderunt,& tamen studemus auaritiæ. Viuimus quasi altera die morituri, & ædificamus quasi semper in hoc sæculo uicturi. Auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita columnarum; & nudus, atque esuriens ante fores nostras Christus in pau
Leu. 10 pere moritur. Legimus Aaron pontificem isse obuiam furentibus flammis, &, accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse. stetit inter mortem & uitam sacerdos magnus: nec ultra uestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur
Exod. 32 Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant. Quis, putas, ille sub cælo est, qui nunc iræ Dei possit occurrere? qui obuiare flammis? & cum Apostolo dicere:
Rom. 9 Optabam ego anathema esse pro fratribus meis? Pereunt
Esa. 24 cum pastoribus greges: quia sicut populus, sic sacerdos.
Exod. 32 Moyses compassionis loquebatur affectu: Si dimittis populo huic, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo. Vult perire cum pereuntibus, nec propria salute contentus est.
Gloria

Gloria quippe regis, multitudo populi. His Pacatula nostra nata est temporibus: inter hæc crepundia primam carpit ætatem, ante lacrymas scitura, quam risum; prius fletum sensura, quam gaudium. necdum introitus, iam exitus. talem semper putet fuisse mundum: nesciat præterita, fugiat præsentia, futura desideret. Hæc ut tumultuario sermone dictarem, &, post neces amicorum, luctumq. perpetuum, infanti senex longo postliminio scriberem, tua, Gaudenti frater, impulit caritas: maluiq. parum, quam nihil omnino, poscenti dare: quia in altero uoluntas oppressa luctu, in altero amicitiæ dissimulatio est.

ARGVMENTVM.

PAVLINVS, *qui postea Nolæ fuit Episcopus, eloquens, ac eruditus iuuenis, cum sæculo monachus factus renunciasset, ad* Hieronymum *iam senem scripsit, laudans eum, quod longo tempore Christo in sanctis* Hierosolymæ *locis seruiuerit, misso interea ad illum libro, quem in laudem, & defensionem* Theodosii Imperatoris *scripserat, rogansq. ut modum aliquem peragendæ sibi uitæ præfigeret. Hunc igitur ob eloquentiam, dicendiq. facilitatem collaudatum, hortatur ad sacrarum scripturarum cognitionem; normamq. uiuendi, sancte, accommodateq. illi proponit.*

HIERONYMVS AD PAVLINVM, de institutione monachi.

EPISTOLA XIII.

BONVS homo de bono cordis thesauro profert ea, quæ bona sunt: & ex fructibus arbor cognoscitur. Metiris nos uirtutibus tuis, & paruos magnus extollis: ultimamq. partem conuiuii occupas, ut patrisfamilias iudicio proueharis. quid enim in nobis, aut quantulum est, ut doctæ uocis mereamur præconiũ? ut illo ore, *Matth. 12* *Luc. 6. 14*

quo religiosissimus princeps defenditur, humiles nos, modiciq. laudemur? Noli igitur, frater carissime, annorũ nos æstimare numero: nec sapientiam canos reputes, sed canos
Sap.4 sapientiam, Salomone testante: Cani hominis prudentia
Exod. 18 eius. Nam & Moyses septuaginta presbyteros iubetur eligere, quos ipse sciret esse presbyteros, utique non æuo,
Dan.13 sed prudentia iudicandos. Et Daniel adhuc puer longæuos iudicat, atque impudicos senes ætas lasciua condemnat. Noli, inquam, fidem pensare temporibus: ne me iccirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu cœperim militare. Paulus apostolus, & uas electionis, de persecuto re mutatus, nouissimus in ordine, primus in meritis est:
1.Cor.15 quia, extremus licet, plus omnibus laborauit. Iudas, qui
Psal.54 quondam audierat: Tu autem homo, qui simul mecũ dulces capiebas cibos, dux meus & notus meus, in domo Dei ambulauimus cum consensu, proditor amici & magistri:
Matth.27 Saluatoris arguitur uoce, & nodum in formis leti trabe ne-
Luc.23 ctit ab alta. E contrario latro crucẽ mutat paradiso, & facit homicidii pœnã martyrium. Quanti hodie diu uiuẽdo por
Matth.23 tant funera sua, &, quasi sepulcra dealbata, plena sunt ossibus mortuorũ? Subitus calor longum uincit teporem. De-
Matth.19 nique & tu, audita sententia Saluatoris: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me: uerba uertis in opera, & nudam crucem nudus sequens, expeditior & leuior scandis scalam Iacob. Tunicam mutas cum animo: nec, pleno marsupio, gloriosas sordes appetis; sed, puris manibus, & candido pectore, pauperem te & spiritu, & operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi & lurida facie uel simulare, uel ostentare ieiunia, possessionem redditibus abundare, & uile iactare palliolum. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit, nec putauit se simul posse & uirtutes, & diuitias possidere. nos suffarcinati auro, Christum pauperem sequimur; &, sub prætextu eleemosynæ, pristinis opibus incubantes, quo modo possumus aliena fideliter distribuere,
qui

qui nostra timide reseruamus? Plenus uenter facile de ieiuniis disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse, laudandum est. Illa expetenda est ciuitas, non quæ occidit prophetas, & Christi sanguinem fudit; sed *Luc.13* quam fluminis impetus lætificat: quæ in monte sita, ce- *Psal.45* lari non potest: quam matrem sanctorum Apostolus clami *Luc.11* tat: in qua se municipatum cum iustis lætatur habere. Ne- *Gal.4* que uero hoc dicens memet ipsum inconstantiæ redarguo; *Hebr.12* damnoq. quod facio: ut frustra uidear, ad exemplum Abraham, & meos, & patriam reliquisse; sed non audeo Dei o *Gen.12* mnipotentiam angusto fine concludere, & coartare paruo terræ loco, quem non capit cælum. Singuli quique credentium, non locorum diuersitatibus, sed fidei merito ponderantur. Et ueri adoratores neque Hierosolymis, neque in monte Garizim adorant patrem: quia Deus spiritus est, & *Ioan.4* adoratores eius in spiritu & ueritate adorare oportet. Spiri- *Ioan.3* tus autem spirat, ubi uult: & Domini est terra, & plenitudo *Psal.23* eius. Postquam, siccato Iudææ uellere, uniuersus orbis cæ- *Iud. 6* lesti rore perfusus est; & multi, de oriente & occidente ue- *Matth.8* nientes, recubuerunt in sinu Abrahæ: desiit notus esse tan *Psal.75* tum in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius: sed in omnem terram exiuit sonus apostolorũ, & in fines orbis *Psal.18* terræ uerba eorũ. Saluator ad discipulos loquens cũ esset in templo, Surgite, inquit, abeamus hinc. Et ad Iudæos: Re *Ioan.14* linquetur uobis domus uestra deserta. Si cælũ & terra tran *Luc.13* sibunt, utique transibunt omnia, quæ terrena sunt. Et cru *Matth.24* cis igitur & resurrectionis loca prosunt his, qui portant crucem suam, & cum Christo resurgunt quotidie, qui dignos se tanto exhibent habitaculo. Ceterum qui dicunt: Templum *Hier.7* Domini, templum Domini: audiant ab Apostolo: Vos e- *2.Cor.6* stis templum Domini, & spiritus sanctus habitat in uobis. Et de Hierosolymis, & de Britannia æqualiter patet aula cælestis: Regnum enim Dei intra uos est. Antonius, & cun *1.Cor.3* cta Aegypti, & Mesopotamiæ, Ponti, Cappadociæ, & Ar *2.Cor.6* meniæ examina monachorum, non uidere Hierosolymam: & patet illis absque hac urbe paradisi ianua. Beatus Hilarion,

rion, cum Palæſtinus eſſet, & in Palæſtina uiueret, uno tantum die uidit Hieroſolymam; ut nec contemnere loca ſancta propter uiciniam, nec rurſus Deum loco claudere uideretur. Ab Hadriani temporibus uſque ad imperium Conſtantini, per annos circiter centum octoginta, in loco reſurrectionis ſimulacrum Iouis, in crucis rupe ſtatua ex marmore Veneris a gentibus poſita colebatur, exiſtimantibus perſecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem reſurrectionis, & crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. Bethlehem nunc noſtram, & anguſtiſſimum orbis locum, de quo
Pſal.84 pſalmiſta canit, Veritas de terra orta eſt, lucus inumbrabat Thamuz, ideſt, Adonidis: & in ſpecu, ubi quondam Chriſtus paruulus uagiit, Veneris amaſius plangebatur. Quorſum, inques, hæc tam longo repetita principio? Videlicet, ne quidquam fidei tuæ deeſſe putes, quia Hieroſolymam non uidiſti; nec nos iccirco meliores exiſtimes, quod huius loci habitaculo fruimur; ſed ſiue hic, ſiue alibi, æqualem te pro operibus tuis apud Dominum habere mercedem. Re uera, ut ſimpliciter motus mentis meæ fatear, conſiderans & propoſitum tuum, & ardorem, quo ſæculo renunciaſti, differentias in locis arbitrior, ſi, urbibus & frequentia urbium derelicta, in agello habites, & Chriſtum quæras in
M rc.6 ſolitudine, & ores ſolus in monte cum Ieſu, ſanctorumq.
Luc.5 tantum locorum uicinitatibus perfruaris, ideſt, ut & urbe careas, & propoſitum monachi non amittas. Quod loquor, non de epiſcopis, non de presbyteris, non de clericis loquor, quorum aliud officium eſt, ſed de monacho, & monacho quondam apud ſæculum nobili: qui iccirco pretium
Act.5 poſſeſſionum ſuarum ad pedes apoſtolorum poſuit, docens pecuniam eſſe calcandam, ut humiliter & ſecreto uictitans, ſemper contẽnat, quod ſemel contempſit. Si crucis, & reſurrectionis loca nõ eſſent in urbe celeberrima, in qua curia, in qua aula militum, in qua ſcorta, mimi, ſcurræ, & omnia ſunt, quæ ſolent eſſe in ceteris urbibus; uel ſi monachorum turbis ſolummodo frequentaretur; expetendum re uera huiuſcemodi cunctis monachis eſſet habitaculum: nunc uero
ſummæ

summæ stultitiæ est renunciare sæculo, dimittere patriam, urbes deserere, monachum profiteri, & inter maiores populos periculosius uiuere, quam eras uicturus in patria. De toto huc orbe concurritur. plena est ciuitas uniuersi generis hominum: & tanta utriusque sexus constipatio, ut, quod alibi ex parte fugiebas, hic totum sustinere cogaris. Quia igitur fraterne interrogas, per quam uiam incedere debeas; re uelata tecum facie loquar. Si officium uis exercere presbyteri; si episcopatus te uel opus, uel honor forte delectat; uiue in urbibus, & castellis; & aliorum salutem fac lucrum animæ tuæ. sin autem cupis esse, quod diceris, monachus, idest, solus: quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? Habet unumquodque propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. poetæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrũ, Terentium: historici Thucydidem, Sallustium, Herodotum, Liuium: oratores Lysiam, Gracchos, Demosthenem, Tullium. &, ut ad nostra ueniamus, episcopi & presbyteri habeant in exemplum apostolos, & apostolicos uiros: quorum honorem possidentes, habere nitantur & meritum. nos autem habeamus propositi nostri principes, Paulos, Antonios, Iulianos, Hilariones, Macarios. &, ut ad scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Helias, noster Helisæus, nostri duces filii prophetarum, qui habitabant in agris & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis. De his sunt & illi filii Re- 4.Reg.6
chab, qui uinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui Dei per Hieremiam uoce laudantur, & Hier.35
promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorum uir stans corã Domino. hoc reor & septuagesimi psalmi titulum significare: Filiorum Ionadab, & eorum, qui primi in captiuitatem ducti sunt. Iste est Ionadab filius Rechab, qui in Regnorum libro scribitur currum ascendisse cum Hieu. Et 4.Reg.10
huius filii sunt, qui in tabernaculis semper habitantes, ad Hier.35

extremum, propter irruptionem Chaldaici exercitus, Hierosolymam intrare compulsi, hanc primi captiuitatem sustinuisse dicuntur, quod, post solitudinis libertatem, urbe, quasi carcere, sunt reclusi. Obsecro itaque te, ut, quoniam sanctæ sororis tuæ ligatus es uinculo, & non penitus expedito pergis gradu, siue hic, siue, ibi, multitudines hominum, & officia, & salutationes, & conuiuia, ueluti quasdam catenas, fugias, uoluptatum. Sit utilis & uespertinus cibus, holera, & leguminia: interdumq. pisciculos pro summis ducas deliciis. Qui Christū desiderat, & illo pane uescitur; non quærit magnopere, de quam pretiosis cibis stercus conficiat. Quidquid post gulam non sentitur, idem tibi sit, quod panis, & legumina. Habes aduersus Iouinianum libros, de contemptu uentris, & gutturis plenius disserentes. Semper in manu tua sacra sit lectio. Frequenter orandum, & flexo corpore mens erigenda ad Dominum. Crebræ uigiliæ, & uentre uacuo sæpius dormiendum. Rumusculos, & gloriolas, & palmantes adulatores, quasi hostes, fuge. Pauperibus, & fratribus, refrigeria sumptuum manu propria distribue. Rara est in hominibus fides. Non credis uerum esse, quod dico? cogita Iudæ loculos. Humilitatem uestium tumenti animo non appetas. Sæcularium, & maxime potentium consortium deuita. Quid tibi necesse est ea uidere crebrius, quorum contemptu monachus esse cœpisti? Soror præcipue tua matronarum declinet consortia. Nec inter sericas uestes, & gemmas circumsedentium feminarum se sordidatā aut doleat, aut miretur: quia alterum propositi pænitentia, alterum iactantiæ seminariū est. Caue, ne, quasi fidelis & famosus tuorum quondam dispensator, alienam pecuniam distribuendam accipias. intelligis, quid loquar. Dedit enim tibi Dominus in omnibus
Matth.10 intellectum. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos; & serpentis astutiam, ne aliorū supplanteris insidiis. Non multum distat in uitio, uel decipere posse, uel decipi Christianum. Quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem, excepta eleemosyna,
quæ

quæ indifferenter omnibus patet, institorẽ potius habeto, quam monachum. Præter uictum, & uestitum, & manifestas necessitates, nihil cuiquam tribuas, ne filiorum panem canes comedant. Verum Christi templum anima credentis est: illam exorna, illam uesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe. Quæ utilitas est, parietes fulgere gemmis, & Christum in paupere fame periclitari? Iam non sunt tua, quæ possides: sed dispensatio tibi credita est. Memẽto Ananiæ, & Saphiræ. illi sua timide seruauerunt: tu considera, ne Christi substantiam imprudenter effundas, idest, ne immoderato iudicio rẽ pauperũ tribuas, non pauperibus; &, secundum dictum prudentissimi uiri, liberalitate liberalitas pereat. Noli respicere ad phaleras, & nomina uana Catonũ. Ego te, inquit, intus, & in cute noui. Esse Christianũ, grande est, nõ uideri. Et nescio quo modo plus placent mũdo, qui Christo displicent. Hæc nõ, sicut aiunt, Sus Mineruã, sed ingredientem pelagus amicus amicũ monui, malens a te facultatem meam requiri, quam uoluntatem: ut, in quo ego lapsus sum, tu firmo pergeres gradu. Librum tuum, quem pro Theodosio principe prudenter ornateq. compositum transmisisti, libenter legi, & præcipue mihi in eo subdiuisio placuit. cumq. in primis partibus uincas alios, in penultimis te ipsum superas. Sed & ipsum genus eloquii pressum est, & nitidum, &, cum Tulliana luceat puritate, crebrũ est in sententiis. iacet enim, ut ait quidã, oratio, in qua tantum uerba laudantur. Præterea magna est rerum consequentia, & alterum pendet ex altero. Quidquid assumpseris, uel finis superiorum, uel initium sequentium est. Felix Theodosius, qui a tali Christi oratore defenditur. Illustrasti purpuras eius, & utilitatem legum futuris sæculis consecrasti. Macte uirtute: qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris? O si mihi liceret istiusmodi ingenium non per Aonios montes, & Heliconis uertices, ut poetæ canunt, sed per Sion, & Itabirium, & Sina excelsa ducere; si contingeret docere, quæ didici, & quasi per manus mysteria tradere scripturarum: nasceretur nobis ali-

Act. 5

quid, quod docta Græcia non haberet. Audi ergo mi conserue, amice, germane, ausculta paulisper, quo in scripturis sanctis calle gradiaris. Totum, quod legimus in diuinis libris, nitet quidem, & fulget etiam in cortice, sed dulcius in medulla est. Qui edere uult nucleum, frangat nucem.
Psal. 118 Reuela, inquit Dauid, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si tantus propheta tenebras ignorantiæ confitetur; qua nos putas paruulos, & pene lactentes inscitiæ nocte circumdari? Hoc autem uelamen non solum in fa
2. *Cor.* 3 cie Moysi, sed & in euangelistis, & apostolis positum est.
Matth. 13 Turbis saluator in parabolis loquebatur, & contestans my
Luc. 8 sticum esse quod dicebatur, aiebat: Qui habet aures audiendi, audiat. Nisi aperta fuerint uniuersa, quæ scripta sunt
Apoc. 3 ab eo, qui habet clauem Dauid; qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit: nullo alio reserãte pandentur. Si haberes hoc fundamentũ; immo si quasi extrema manus operi tuo induceretur; nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilq. Latinius tuis haberemus uoluminibus. Tertullianus creber est in sententiis, sed difficilis in loquendo. Beatus Cyprianus, instar fontis purissimi, dulcis incedit, & placidus; &, cũ totus sit in exercitatione uirtutũ, occupatus persecutionum angustiis, de scripturis diuinis nequaquam disseruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest. Lactantius, quasi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ, utinam tam nostra confirmare potuisset, quam facile aliena destruxit. Arnobius inæqualis, & nimius est, & absque operis sui partitione confusus. Sanctus Hilarius Gallicano cothurno attollitur; &, cũ Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis inuoluitur, & a lectione simpliciorum fratrum procul est. Taceo de ceteris, uel defunctis, uel etiam adhuc uiuentibus, super quibus in utramque partem post nos alii iudicabunt. Ad te ipsum ueniam Symmysten, sodalem meum, & amicum, amicum, inquam, meum, antequã notum: & precabor, ne assentationẽ in necessitudine suspiceris: quin potius uel errare me existimato, uel amore labi, quam amicum adu-

latione

latione decipere. Magnum habes ingenium, & infinitam sermonis supellectilé: & facile loqueris, & pure; facilitasq. ipsa, & puritas mixta prudentiæ est. capite quippe sano, omnes sensus uigent. huic prudentiæ, & eloquentiæ si accederet uel studium, uel intelligentia scripturarum; uiderem te breui arcem tenere nostrorum; & ascendentem cum Iacob tecta Sion, canere in domatibus, quod in cubilibus cognouisses. Accingere, quæso te, accingere. Nihil sine magno labore uita dedit mortalibus. Nobilem te Ecclesia habeat, ut prius senatus habuit. Præpara tibi diuitias, quas quotidie eroges, & numquam deficiant, dum uiget ætas, dum nondum canis spargitur caput, antequã subeant morbi, tristisq. senectus, Et labor, & diræ rapiat inclementia mortis. Nihil in te mediocre esse cõtentus sum: totũ summum totũ perfectum desidero. Sanctũ Vigilantium presbyterum qua auiditate susceperim, melius est ut ipsius uerbis, quã meis discas litteris: qui cur tam cito a nobis profectus sit, & nos reliquerit, nõ possum dicere; ne lædere quépiam uidear. tamen, quasi prætereuntem & festinantem paululnm retinui, & gustum ei nostræ amicitiæ dedi; ut per eum discas, quid in nobis non desideres. Sanctam conseruam tuam, & tecum Domino militantem, per te salutari uolo.

ARGV-

ARGVMENTVM.

PAVLINVS (eius enim epistola hæc esse creditur, non Hieronymi) Celantiam, nobilem matronam, a qua obnixe rogatus de hoc fuerat, instruit quo modo inter honores, diuitias, matrimonij onera, uitam suam sancte, ac religiose ducat.

AD CELANTIAM MATRONAM, de ratione pie uiuendi, forte Paulini Nolani episcopi

EPISTOLA XIIII.

Eccl.4 VETVS scripturæ celebrata sententia est: Esse pudorem, quo gloria inueniatur, & gratia; & esse rursus pudorem, qui soleat parere peccatum. Cuius dicti ueritas, quamquam satis ad omnium intelligentiam ipsa sui luceat claritate, mihi tamen nescio quo modo in præsenti causa proprius innotuit. prouocatus enim ad scribendum litteris tuis, quæ miris hoc a me obsecrationibus flagitabant, diu fateor de responsione dubitaui, silentium mihi imperante uerecundia. cui tamē fortissime resistebat, & uim faciebat, precum tuarum fidelis ambitio: pugnabatq. acriter cum hæsitatione mea humilitas obsecrantis; & magna quadam fidei uiolentia, oris claustra pulsabat. cumq. sic animum in utroque nutantem cogitatio diuersa libraret; pene pudor exclusit officium. sed me illa, quam supra posui, sapientis sententia armauit ad depellendā inutilem uerecundiam, & damnosum silentium resoluendum; cum utique ipsam scribendi causam tam honestam uiderem esse, tam sanctam, ut peccare me crederem, si tacerem, il-
Eccls.3 lud mecum scripturæ reputans: Tempus tacendi, & tem-
Eccl.4 pus loquendi. Et iterum: Ne retineas uerbum in tempore
1.Pet.3 salutis. Et illud Beati Petri: Parati semper ad satisfactionē omni poscenti uos rationem. Petis namque, & solicite ac uiolenter petis, ut tibi certam ex scripturis sanctis præfiniamus

mus regulam, ad quam tu ordines cursum uitæ tuæ; ut, cognita Domini uoluntate, inter honores sæculi, & diuitiarũ illecebras, morum magis diligas supellectilem, atque ut possis in coniugio constituta, non solum coniugi placere, sed etiam ei, qui ipsum indulsit coniugium. Cui tam sanctæ petitioni, tamq. pio desiderio nõ satisfacere, quid aliud est, quam profectum alterius non amare? Parebo igitur precibus tuis, teq. paratam ad implendam Domini uoluntatem ipsius nitar incitare sententiis. Idem est enim uerus omnium Dominus, ac magister: qui nos placere sibi iubet, & docet, quo modo placere ei possimus. Ipse itaque te informet, ipse te doceat: qui interroganti in euangelio adolescenti, quid faceret, ut mereretur uitã æternam, diuina cõtinuo mandata proponit, ostẽdens nobis eius uoluntatẽ esse faciendam, a quo speramus & præmia. propter quod alio testatur loco: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorũ: sed, qui facit uoluntatẽ patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ cælorũ. Quo manifeste illud ostenditur, nos nõ sola Dei cõfessione tanti præmii magnitudinẽ promereri, nisi fidei, & iustitiæ opera coniuncta sint. Qualis enim est illa confessio, quæ sic Deo credit, ut pro nihilo eius ducat imperiũ? aut quo modo ex animo, ac uere dicimus, Domine, Domine; si eius, quem Dominũ confitemur, præcepta contẽnimus? Vnde ipse in euangelio dicit: Quid autem uocatis me, Domine, Domine; & non facitis, quæ dico? Et iterum: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Et rursum loquitur per prophetam: Filius honorificat patrem, & seruus dominum suum timet. Et, si pater ego sum; ubi est honor meus? &, si dominus ego sum; ubi est timor meus? Ex quo apparet, nec honorari ab eis dominum, nec timeri, qui eius præcepta non faciunt. Vnde ad Dauid expressius dicitur, qui peccatum admiserat: Et pro nihilo duxisti Deum. Et ad Heli fit sermo Domini: Qui honorificat me, honorificabo eum; qui autem pro nihilo me habent, ad nihilum redigentur. Et nos securo, ac bono animo sumus;

Matth.19 — *Matth.7* — *Luc.6* — *Matth.15* — *Mal.1* — 2.*Reg.12* — 1.*Reg.2*

qui

qui per singula quæque præcepta, inhonorantes Deum clementissimum, ad iracundiam prouocamus; eiusq. imperium superbissime contemnendo, in tantæ maiestatis imus iniuriam? Quid enim umquam tam superbum, quid uero tam ingratum uideri potest, quam aduersus eius uiuere uoluntatem, a quo ipsum uiuere acceperis? quam illius præcepta despicere, qui ideo aliquid imperat, ut causas ha-
Psal.118 beat remunerandi? neque enim obsequii nostri Deus indiget, sed nos illius indigemus imperio. Mandata eius desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & fauum: quoniam in custodiendis illis retributio multa. Et ideo nobis irascitur, iccirco magis illa immensa Dei bonitas offenditur, quia eam per tanti etiam præmii detrimenta contemnimus; nec solum imperata, sed etiam promissa illius pro nihilo ducimus. Vnde sæpe, immo semper illa nobis Domini reuoluenda sententia: Si uis
Matth.19 ad uitam uenire, serua mandata. hoc enim tota nobiscum lege agitur: hoc prophetæ, hoc apostoli docent: hoc a nobis & uox Christi, & sanguis efflagitat: Qui ideo pro o-
Gal.2 mnibus mortuus est, ut, qui uiuunt, iam non sibi uiuant, sed ei, qui pro illis mortuus est. Viuere autem illi, non est aliud, quam eius præcepta seruare, quæ nobis ille, quasi certum quoddam dilectionis suæ pignus, seruanda manda-
Ioan.14 uit. Si diligitis, inquit, me, mandata mea seruate. Et qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Ac rursus: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum: & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Grandem uim obtinet uera dilectio. Et qui perfecte amatur, totam sibi amantis uindicat uoluntatem. Nihil est imperiosius caritate. Nos si uere Christum diligimus; si eius nos redemptos sanguine recordamur; nihil magis uelle, nihil omnino debemus agere, quam quod illum uelle cognoscimus. Duo autem sunt genera mandatorum, in quibus clauditur tota iustitia, prohibendi unum est, iubendi alterum. Vt enim mala prohibentur, ita præcipiun-

præcipiuntur bona. ibi otium imperatur, hic studium. ibi coercetur animus, hic incitatur. hic fecisse, illic non fecisse, culpabile est. Vnde & propheta dicit: Quis est homo, qui uult uitam, & cupit uidere dies bonos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua, ne loquantur dolum. Declina a malo, & fac bonum. Et beatus Apostolus: Odientes malum, adhærentes bono. Hoc itaque duplex diuersumq. præceptum, prohibendi scilicet, & imperandi, æquo omnibus iure mandatum est. non uirgo, non uidua, non nupta ab hoc imperio libera est. in quouis proposito, in quouis gradu, æquale peccatum est, uel prohibita admittere, uel iussa non facere. Neque uero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt, quæ potissimum Dei mandata faciant, quæue quasi uilia ac parua despiciant: nec metuunt, ne, secundum diuinam sententiam, minima contemnendo, paulatim decidant. Stoicorum quidem est, peccatorum tollere differentiam, & delicta omnia paria iudicare, nec ullum inter scelus & erratum discrimen facere. Nos uero, etsi multum inter peccata distare credimus, quia & legimus: tamen satis prodesse ad cautionem dicimus, etiam minima pro maximis cauere. tanto enim facilius abstinemus a quocumque delicto, quanto illud magis metuimus. nec cito ad maiora progreditur, qui etiam parua formidat. Et sane nescio, an possimus leue aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur. Estq. ille prudentissimus, qui nō tam considerat quod iussum sit, quam illum, qui iusserit; nec quantitatem imperii, sed imperantis cogitat dignitatem Aedificanti itaque tibi spiritualem domū, non super leuitatem arenæ, sed super soliditatem petræ, innocentiæ in primis fundamentum ponatur, super quod facilius possis arduum culmen iustitiæ erigere. Maximā enim partem æquitatis impleuit, qui nulli nocuit. Beatusq. est, qui potest cum sancto Iob dicere: Nulli nocui hominum: iuste uixi cū omnibus. Vnde audenter & simpliciter loquebatur ad Dominum. Quis est ille, qui iudicetur mecum? idest, quis tuum aduersum me potest implorare iudicium,

Psal. 33 — Rom. 12 — Iob 27. 31 — Iob. 3

ut se læsum a me, conuincat? Purissimæ conscientiæ est, secure canere cum propheta: Perambulabam in innocentia
Psal.100 cordis mei, in medio domus tuæ. Vnde idem alibi dicit:
Psal.83 Non fraudauit eos Deus bonis, qui ambulant in innocentia. Itaque malitiam, odium, atque inuidiam, quæ uel maxima, uel sola semina sunt nocendi, Christiana a se propellat anima: neque manu tantũ, aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam: nec opere modo, sed uoto etiã nocere formidet. quantum enim ad peccati rationem pertinet, nocuit & qui nocere disposuit. Multi nomen illud absolute atque integre definiunt, innocentem, qui ne in eo quidem ulli noceat, quo prodesse desistat. quod si est uerũ, tum demum lætare de innocentiæ conscientia, si, cum potes, adiuuare non desinas. si uero diuisa inter se ista, atque distincta sunt; aliudq. est non nocere, quod semper potes; aliud prodesse, cum possis; aliud malum non facere, aliud operari bonum: illud tibi rursum occurrat, non sufficere Christiano, si partem unam iustitiæ impleat; cui utrumque præcipitur. neque enim debemus ad multitudinis exempla respicere; quæ nullam morum disciplinam sequens, nullum uiuendi tenens ordinẽ, non tam ratione ducitur, quam quodam impetu fertur. Nec imitandi nobis illi sunt, qui sub Christiano nomine gentilem uitam agunt, & aliud pro-
Tit.1 fessione, aliud conuersatione testantur, atque, ut Apostolus ait, Deum confitentur se nosse, factis autem negant. Inter Christianum, & gentilem non fides tantum debet, sed etiam uita distinguere, & diuersam religionem per di-
2.Cor.6 uersa opera monstrare. Nolite, ait Apostolus, iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autẽ consensus templo Dei cum idolis? Sit ergo inter nos, & illos maxima separatio. Disiungitur certo discrimine error, & ueritas. Illi terrena sapiant, qui cælestia promissa nõ habent. illi breui huic uitæ se totos implicent, qui æterna nesciunt. illi peccare non metuant, qui peccatorũ
impu-

impunitatem putant. illi seruiant uitiis, qui non sperant futura præmia uirtutum. Nos uero, qui purissima cõfitemur fide, omnem hominem manifestandum esse ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, siue bonum, siue malum, procul esse debemus a uitiis, dicente Apostolo: Qui enim Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis. Nec turbam sequantur errantem, qui se ueritatis discipulos confitentur. Duas certe conuersationis uias, & distincta in diuersum itinera uiuendi, saluator in euangelio ostendit. Quã, inquit, spatiosa uia, quæ ducit ad mortem; & multi sunt, qui intrant per eam. Et rursum: Quam arcta uia, & angusta est, quæ ducit ad uitã: & pauci sunt, qui inueniunt eam. Vide, quanta inter has uias separatio sit, quantumq. discrimen. illa ad mortem, hæc tendit ad uitam. illa celebratur & teritur a multis, hæc uix inuenitur a paucis. illa enim uitiis per consuetudinem, quasi decliuior, ac mollior, & uelut quibusdam amœna floribus uoluptatum, facile ad se rapit commeantium multitudinem: hæc uero, insueto calle uirtutum, tristior, atque horridior, ab iis tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quam utilitas mansionis. asperam enim nobis, & insuauem uirtutũ uiam nimia facit uitiorum consuetudo: quæ si in partem alteram transferatur; inuenietur, sicut scriptura dicit, semita iustitiæ leuis. Ponamus ergo iam rationem uitæ nostræ; &, per quam potissimum gradiamur uiam, conscientia teste discamus. omne enim, quod agimus, omne, quod loquimur, aut de lata, aut de angusta uia est. si cum paucis angustum iter, & subtilem quandam semitam inuenimus; ad uitã tendimus. si uero multorum comitamur uiam; secundum Domini sententiam imus ad mortem. Si ergo odio, atque inuidia possidemur; si cupiditati & auaritiæ cedimus; si præsentia cõmoda futuris præferimus: per spatiosam uiam incedimus. habemus enim ad hæc comitum multitudinem, & late similium stipamur agminibus. Si iracundiam libidinemq. explere uolumus, si iniuriã uindicare; si maledicenti

2.Cor.5 *Gal.5* *Matth.7* *Matth.11* *Prou.4*

remaledicimus; & aduersum inimicum inimico animo sumus: æque cum pluribus ferimur. Si uel adulamur ipsi, uel adulantem libenter audimus; si uerum dicere gratia impedimur; & magis offendere animos hominum timemus, quã non ex animo loqui: de multorũ item uia sumus. Tot nostri sunt socii, quot extranei ueritatis. At e contrario, si ab his omnibus uitiis sumus extranei; si purum ac liberum animum præstamus; &, omni cupiditate calcata, solis studemus diuites esse uirtutibus: per angustam uiam nitimur. conuersatio enim ista paucorum est: estq. perrarum, atque difficile, idoneos huius itineris comites reperire. quinetiã multi hac ire se simulant; & per diuersa errorum diuerticula ad uiam multitudinis reuertuntur. ideoq. timendum est, ne, quos duces recti huius itineris habere nos credimus, eos comites habeamus erroris. Si igitur inueniuntur exempla, quæ nos per hanc ducant uiam, & rectum euangelii tramitem teneant: sequenda sunt. sin uero ea uel deficiunt, uel deficere putantur: apostolorum forma uniuersis proposita est. Clamat uas electionis Paulus; nosq. quasi ad angustum hoc iter conuocans, dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Certe, quod est amplius omnibus, ipsius Domini relucet exemplum, qui in euangelio ait: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis; & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Si periculosum est imitari illos, de quibus dubitas an imitandi sint: hunc certe imitari tutissimum est, atque eius uestigia sequi, qui dixit: Ego sum uia, ueritas, & uita. Numquam enim errat, qui sequitur ueritatem. unde & apostolus Ioannes ait: Qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et beatus Petrus ait: Christus pro nobis passus est, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. tradebat autem iudicanti se iniuste. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum;

Philip.3 *Matth.11* *Ioan.14* *1.Ioan.2* *1.Petr.2*

lignum ; ut, peccatis mortui, iustitiæ uiuamus. Cesset omnis excusatio errorum. auferantur peccandi fœda solatia. Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus; & ad consolationem nostram aliena sæpe numerantes uitia, deesse nobis dicimus, quos debeamus sequi. Ad illius exemplum mittimur, quem omnes fatemur imitandum. Atque ideo præcipua tibi cura sit, legem nosse diuinam; per quam possis quasi præsentia cernere exempla sanctorum, &, quid faciendum sit, quidue uitandum, illius consilio discere. Maximum enim ad iustitiam auxilium est, implere diuinis eloquiis animum, &, quod opere exequi cupias, semper corde meditari. Rudi adhuc populo, & hominibus ad obedientiam insuetis per Moysen imperatur a Domino, ut in signum memoriæ, qua præcepta Domini recordentur, per singulas uestimentorum fimbrias habeant cum cocco hiacyntini coloris insignia; ut, etiam casu huc illucq. respicientibus oculis, mandatorum cælestium memoria nascatur. de quibus fimbriis pharisæi redarguuntur a Domino, quod eas peruerso usu, non ad commonitionem præceptorum Dei, sed ad ostentationem sui habere cœperint: ut scilicet quasi de maioris obseruationis diligentia sancti a populo iudicarentur. Tibi uero seruanti non iam litteræ præcepta, sed spiritus, diuinorum mandatorum memoria spiritualiter excolenda est. cui non tam frequenter recordanda sunt præcepta Domini, quam semper cogitanda. Sint ergo diuinæ scripturæ semper in manibus tuis, & iugiter in mente uoluantur. nec sufficere tibi putes, mandata Dei memoria tenere, & operibus obliuisci: sed ideo illa cognosce, ut facias quidquid faciendum didiceris. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Latus quidem, & immensus diuinæ legis campus extenditur: qui diuersis testimoniis ueritatis, uelut cælestibus, quibusdam floribus, uernans, mira oblectatione legentis animum pascit, ac refouet. Quæ omnia semper cognoscere, secumq. reuoluere, ingens ad conseruandam iustitiam beneficiũ est.

Num. 15 · *Matth. 23* · *Rom. 2*

Sed quasi ad compendiosum quoddam commonitorium, illa tibi euangelii eligenda sententia est, & superscribenda cordi tuo, quæ ad totius iustitiæ breuiarium Dominico ore
Matth.7 profertur: Omnia, quæcumque uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis: Cuius præcepti uires exprimẽs iungit, ac dicit: Hæc enim lex & prophetæ. Infinitæ nãque sunt species, partesq. iustitiæ: quas non modo stylo persequi, sed cogitatione etiam capere difficillimũ est: quas omnes una ac breui sententia comprehendit, & latentem hominum conscientiam, secreto animi iudicio, aut absoluit, aut damnat. Ad omnem igitur actum, ad omne uerbum, ad omnem etiam cogitatum, hæc sententia retractetur: quæ tibi quasi speculum quoddam paratum, & ad manum semper positum, qualitatem tuæ uoluntatis ostendat, ac etiam uel de iniusto opere redarguat, uel de iusto lætificet. quotiescumque enim talem in alterũ habueris animum, qualẽ in te ab altero seruari cupis: æquitatis uiam tenes. quoties uero talis erga alterum fueris, qualem in te uis neminem: iter iustitiæ dereliquisti. En totum illud diuinæ legis arduum, totumq. difficile. en, ob quam causam dura imperia. Domino reclamamus, & dicimus nos uel difficultate, uel impossibilitate mandatorum. premi. Nec sufficit, quod iussa non facimus; nisi etiam iubentem, iniustum pronunciemus, dum ipsum æquitatis auctorem non modo dura, & ardua, sed etiam impossibilia præcepisse conquerimur. Omnia, inquit, quæcumque uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis. Coniungi uult inter nos, atque cõnecti per mutua beneficia caritatem; omnesq. homines uicario inter se amore copulari; ut, id unoquoque præstante alteri, quod sibi ab omnibus præstari uelit, tota iustitia, & præceptum hoc Dei, communis sit utilitas hominum. Et o miram clementiam Domini, o ineffabilem Dei benignitatem. Præmium nobis pollicetur, si nos inuicem diligamus, idest, si nobis ea præstemus inuicem, quorum uicissim indigemus. & nos, superbo simul & ingrato animo, eius renitimur uoluntati, cuius etiam imperium beneficium est?

est? Nulli umquam omnino detrahas, nec aliorum uitupe-
ratione te laudabilem uideri uelis. Magisq. uitam tuam or-
dinare disce, quam alienam carpere. Ac semper scripturæ
memor esto dicentis: Noli diligere detrahere; ne eradiceris. *Prou.20*
Pauci admodum sunt, qui huic uitio renuncient: raroq. in-
uenies, qui ita uitam suam irreprehensibilem exhibere ue-
lint, ut non libenter reprehendant alienam. tantaq. huius
mali libido mentes hominum inuasit, ut etiam qui procul
ab aliis uitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extremum
diaboli laqueum incidant. Tu uero hoc malum ita effuge,
ut non modo ipsa non detrahas, sed ne alii quidem detra-
henti aliquando credas. Nec obtrectatoribus auctoritatem
de consensu tribuas; ne eorum uitium nutrias annuendo.
Noli, inquit scriptura, consentaneus esse cum deroganti-
bus aduersus proximum tuum; & non accipies super illum
peccatum. Et alibi: Sæpi aures tuas spinis, & noli audire *Eccli.28*
linguam nequam. Vnde & beatus Dauid, diuersas inno-
centiæ species iustitiæq. dinumerans, de hac quoque uirtu-
te non tacuit, dicendo: Et opprobrium non accepit aduer- *Psal.14*
sus proximos suos: Propterea quod ipse non solum aduer-
satur, sed etiam persequitur detrahentem. Ait enim:
Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. Est *Psal. 100*
sane tale hoc uitium, quod uel in primis extingui debeat, &
ab eis, qui se sancte instituere uolunt, prorsus excludi. Ni-
hil enim tam inquietat animum, nihil est, quod ita mobi-
lem mentem, ac leuem faciat, quam facile totum credere,
& obtrectatorũ uerba temerario mentis assensu sequi. hinc
enim crebræ dissensiones, hinc odia iniusta nascũtur. hoc est,
quod sæpe de amicissimis etiam inimicos facit, dum concor
des quidem, sed credulas animas maliloqua lingua dissociat.
At contra, magna quies animi, magnaq. est morum graui-
tas, non temere de quoquam sinistri quid audire. Beatusq.
est, qui ita se contra hoc uitium armauit, ut apud eum de-
trahere nemo audeat. Quod si hæc in nobis esset diligentia,
ne passim obtrectatoribus crederemus: iam omnes detra-
here timerent; ne non tam alios, quam se ipsos, uiles de-

trahendo facerent. sed hoc ideo malum celebre est, iccirco in multis feruet hoc uitium, quia pene ab omnibus libenter auditur. Adulatorum quoque assentationes, & noxia blandimenta fallaciæ, uelut quasdam pestes animæ fuge. nihil est, quod tam facile corrumpat mentes hominum; nihil, quod tam dulci & molli uulnere animum feriat. unde & quidam sapiens ait: Verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora uentris. Et Dominus loquitur per prophetam: Popu-
Esa.3 le meus, qui beatificant uos, seducunt uos, & semitas pedum uestrorum dissipant. In multis, isto maxime tempore, regnat hoc uitium, quodq. est grauissimum, humilitatis ac beneuolentiæ loco ducitur. eo fit, ut, qui adulari nescit, aut inuidus, aut superbus putetur. Est sane grande & subtile artificium, laudare alterum in commendationem sui, & decipiendo, animum sibi obligare decepti, quodq. hoc maxime uitio agi solet, fictas laudes certo pretio uendere. Quæ hæc tanta est leuitas animi, quæ tanta uanitas, relicta propria conscientia alienam opinionem sequi, & quidem fictam atque simulatam? rapi uento falsæ laudationis, gaudere ad circumuentionem suã, & illusionem pro beneficio accipere? Tu ergo, si uere laudabilis esse cupis, laudem hominum ne
1.Cor.4 requiras: illiq. præpara conscientiam tuam, qui & illumina bit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiũ: & tunc laus tibi erit a Deo. Sit igitur intentus, ac uigilans, & aduersus peccata semper armatus animus tuus. Sermo in omnibus moderatus, & parcus, & qui necessitatem loquendi magis indicet, quam uoluntatem. Ornet prudentiam uerecundia; quodq. præcipuum in feminis semper fuit, cunctas in te uirtutes pudor superet. Diu ante considera, quid loquendum sit: & adhuc tacens prouide, ne quid dixisse pæniteat. Verba tua ponderet cogitatio; & linguæ officiũ ani-
Eccls.28 mi libra dispenset. unde scriptura dicit: Argentum, & aurum tuum confla; & uerbis tuis facito statheram, & frenos ori tuo rectos; & attende, ne forte labaris lingua. Numquam malum uerbum de ore tuo procedat, quæ ad cumu-
1.Petr.3 lum benignitatis iuberis etiam maledicentibus benedicere.
Miseri-

Misericordes, inquit, modesti, humiles, non reddentes ma lum pro malo, neque maledictum pro maledicto, sed econ trario benedicentes. Mentiri uero, atque iurare lingua tua prorsus ignoret: tantusq. in te sit ueri amor, ut, quidquid dixeris, iuratum putes. de quo saluator ad discipulos ait: Ego autem dico uobis, nō iurare omnino. Et paulo post: Sit autem sermo uester, est, est, non, non: quod autem his abundātius est, a malo est. In omni igitur actu, atque uerbo quieta mens & placida seruetur: semperq. cogitationi tuæ Dei præsentia occurrat: sit humilis animus, ac mitis, & aduersus sola uitia erectus. numquā illū aut superbia extollat, aut auaritia inflectat, aut ira præcipitet. nihil enim quietius, nihil purius, nihil denique pulchrius ea mente esse debet, quæ in Dei habitaculū præparanda est; quē non auro templa fulgentia, nō gēmis altaria distincta delectant, sed anima ornata uirtutibus. ideo & templum Dei, sanctorum corda dicuntur, affirmante Apostolo, qui ait: Si quis templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. templum enim Dei sanctum est, quod estis uos. Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius. hæc est enim præcipua conseruatrix, & quasi custos quædam uirtutum omnium: nihilq. est, quod nos ita & hominibus gratos, & Deo faciat, quam si uitæ merito magni, humilitate infimi simus. propter quod scriptura dicit: Quāto magnus es, humilia te in omnibus, & corā Deo inuenies gratiam. Et Dominus loquitur per prophetā: Super quem alium requiescam, nisi super humilem, & quietū, & trementem uerba mea? Verumtamen humilitatem sequere, non quæ ostenditur, atque simulatur gestu corporis, aut fracta uoce uerborū, sed quæ puro affectu cordis exprimitur. aliud est enim, uirtutem habere; aliud, uirtutis similitudinem: aliud est, rerum umbram sequi; aliud, ueritatē. Multo deformior illa est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim quo modo turpiora sunt uitia, cū uirtutum specie cælantur. Nulli te umquam de generis nobilitate præponas; neque obscuriores quasque, & humiliore loco natas, te inferiores putes. Nescit religio no-

Rom.12
Matth.5
1.Cor.3
Eccli.3
Esa.66

ſtra perſonas accipere; nec condiciones hominum, ſed animos inſpicit ſingulorum: ſeruũ & nobilem de moribus pronunciat. Sola apud Deum libertas eſt, non ſeruire peccatis. Summa apud Deum eſt nobilitas, clarum eſſe uirtutibus. Quid apud Deum in uiris nobilius Petro, qui piſcator & pauper fuit? quid in feminis beata Maria illuſtrius, quæ ſponſa fabri deſcribitur? ſed illi piſcatori & pauperi cæleſtis regni
Matth.16 a Chriſto creduntur claues; hæc ſponſa fabri meruit eſſe mater illius, a quo ipſæ claues datæ ſunt. elegit enim Deus igno
1. Cor.1 bilia, & contemptibilia huius mundi, ut potentes ac nobiles ad humilitatem facilius adduceret. Nam & alias fruſtra ſibi aliquis de nobilitate generis applaudit; cum uniuerſi paris honoris, & eiuſdem apud Deum pretii ſint, qui uno Chriſti ſanguine ſunt redempti: nec intereſt, qua quis condicione natus ſit, cum omnes in Chriſto æqualiter renaſcamur. nam & ſi obliuiſcimur, quia ex uno omnes generati ſumus: ſaltem id ſemper meminiſſe debemus, quia per unũ omnes regeneramur. Caue, ne, ſi ieiunare aut abſtinere cœperis, te putes eſſe iam ſanctã. hæc enim uirtus adiumentum eſt, non perfectio ſanctitatis. magiſq. id prouidendum eſt, ne tibi hoc, quod licita contemnas, ſecuritatem quandam illicitorum faciat. Quidquid ſupra iuſtitiam offertur Deo, non debet impedire iuſtitiam, ſed adiuuare. quid autem prodeſt tenuari abſtinentia corpus, ſi animus intumeſcat ſuperbia? quam laudem merebimur de pallore ieiunii, ſi inuidia liuidi ſimus? quid uirtutis habet, uinum non bibere, & ira atque odio inebriari? Tunc, inquam, præclara eſt abſtinentia, tunc pulchra atque magnifica caſtigatio corporis, cum eſt animus ieiunus a uitiis. Immo qui probabiliter ac ſcienter abſtinentiæ uirtutem tenent, eo affligunt carnem ſuam, quo animæ frangant ſuperbiam: ut quaſi de quodam faſtigio contemptus ſui atque arrogantiæ deſcendant ad implendam Domini uoluntatem, quæ maxime in humilitate perficitur. Iccirco a uariis ciborũ deſideriis mentem retrahunt, ut totam eius uim occupent in cupiditate uirtutum. Iamq. minus ieiuniorum, & abſtinentiæ laborem caro ſentit, anima

ma esuriente iustitiam. Nam & uas electionis Paulus, dum 1.Cor.9
castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne aliis prædicans ipse reprobus inueniatur, non ob solam, ut quidam imperiti putant, hoc facit castitatem: non enim huic tantummodo, sed omnibus omnino uirtutibus abstinentia opitulatur. neque magna, aut tota Apostoli gloria est, non fornicari: sed hoc agit, ut castigatione corporis erudiatur animus; quantoq. nil ex uoluptatibus concupiscit, tãto magis possit de uirtutibus cogitare; ne prefectionis magister imperfectum aliquid in se ostendat; ne Christi imitator extra præceptũ quidquam aut uoluntatem Christi faciat; neue minus exemplo, quam uerbo doceat; cumq. aliis prædicauerit, ipse reprobetur; audiatq. cum pharisæis: Dicunt
enim, & non faciunt. Apostolici uero & præcepti est, & Matth.23
exempli, ut habeamus rationem non conscientiæ tantum, Rom.12
sed etiam famæ. Non superfluum, & a fructu uacuum, gen
tium magister hoc docet: uult enim etiam extraneos ad fi- Phil.2
dem homines per fideliũ opera proficere, ut religionem ipsam religionis disciplina commendet. Et ideo sicut luminaria in mundo lucere nos iubet, in medio nationis prauæ & peruersæ; ut incredulæ mentes errantiũ ex nostrorũ actuũ lumine, ignorantiæ suæ tenebras deprehendant. unde ipse
ad Romanos ait: Prouidentes bona non solum coram Deo Rom.12
sed etiam coram hominibus. Et alibi: Sine offensione esto- 1.Cor.10
te Iudæis, & gentibus, & Ecclesiæ Dei, sicut ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis. Beatus est, qui tam sancte, tamq. grauiter disposuit uitam suam, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidem possit; dum aduersus obtrectatorum libidinem pugnat meriti magnitudo; nec fingere quisquam ausus est, quod a nullo putat esse credendum. Quod si id assequi difficile, atque nimis arduum est; saltem hanc adhibeamus uitæ nostræ diligentiam, ne malæ mentes occasionẽ inueniant detrahendi; ne ex nobis scintilla procedat, per quam aduersus nos sinistræ famæ flamma confletur. alioquin frustra irascimur obtrectatoribus nostris, si eis ipsis obtrectandi materiam ministramus.

mus. Si autem, nobis diligenter atque solicite omnia ad honestatem prouidentibus, cunctisq. actibus nostris timorem Dei præferētibus, illi nihilominus insaniunt: cōsoletur nos conscientia nostra; quæ tunc maxime tuta est, tunc optime secura est, cū ne occasionē quidē male de se sentiendi dedit.
Esa.5 illis enim, uæ, dicitur per prophetam, qui dicunt, quod bonū est malum, qui lucem appellant tenebras, &, quod dulce est, amarū uocant. Nobis ergo saluatoris aptabitur sermo: Beati
Matth.5 estis, cū uobis maledixerint homines mentientes. Nos modo id agamus, ut male de nobis nemo loqui absque mendacio possit. Ita habeto solicitudinē domus, ut aliquā tamen uacationem animæ tribuas. Eligatur tibi opportunus, & aliquantum a familiæ strepitu remotus locus, in quem tu, uelut in portum, quasi ex multa tempestate curarum te recipias, & excitatos foris cogitationum fluctus secreti tranquillitate cōponas. Tantum ibi sit diuinæ lectionis studium, tam crebræ orationum uices, tam firma & pressa de futuris cogitatio, ut omnes reliqui temporis occupationes facile hac uacatione compēses. Nec hoc ideo dicimus, quo te retrahamus a tuis: immo id agimus ut ibi discas, ibiq. mediteris, qualem tuis præbere te debeas. Familiam tuam ita rege, & confoue, ut te matrem magis tuorum, quam dominam uideri uelis: a quibus benignitate potius, quā seueritate exige reuerentiā. Fidelius & gratius semper obsequium est, quod ab amore, quam quod a metu proficiscitur. Præcipue autem in coniugio uenerabili, atque immaculato, apostolicæ regulæ ordo teneatur. Seruetur in primis uiro auctoritas sua: totaq. a te discat domus, quantum illi honoris debeat. Tu illum dominum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra, tanto ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. Caput enim, ut ait Apostolus, mulieris
1.Cor.11 est uir: nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quam
Col.3 ex capitis dignitate. Vnde idem alibi dicit: Mulieres sub-
1.Petr.3 ditæ estote uiris, sicut oportet in Domino. Sed & Beatus Petrus apostolus ait: Similiter subditæ sint uiris, ut & si qui non credunt uerbo, per mulieris conuersationē sine uerbo lucrifiant.

lucrifiant. Si ergo etiam gentilibus maritis debetur honor iure coniugii, quanto magis reddendus est Christianis? Atque ut ostendat, quibus ornamentis etiam uiris iunctæ feminæ decorari debeant, ait: Quarum sit non extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut uestimentorum cultus, sed qui absconditus cordis est homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Domino ornabant se, subiectæ propriis uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum suum uocans. Hæc autem præcipiens, non eas iubet squalore, sordibus, & horrentibus pannorum assumentis tegi: sed immoderato cultui, & nimis exquisito interdicit ornatui; simplicemq. commendat ornatum, atque habitum. de quo & uas electionis ait: Similiter autem & mulieres in habitu ornato, cum uerecundia, & sobrietate, ornantes se non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa, sed, quod decet mulieres, promittentes castitatem per opera bona. *1.Tim.2*

Reperi uero te, miro fidei ardore succensam, aliquot iam ante annos continentiam proposuisse,& reliquum uitæ tuæ tempus pudicitiæ consecrasse. Magni hoc animi signum,& perfectæ uirtutis indicium est, renunciare subito expertæ uoluptati, fugere notas carnis illecebras, & calentis adhuc ætatis flãmas fidei amore restinguere. Sed illud quoque simul didici, quod me non mediocriter angit, ac stimulat, te uidelicet tantum hoc bonum absque cõsensu & pacto uiri seruare cœpisse; cum hoc Apostolica omnino interdicat auctoritas, quæ in hac dumtaxat causa non modo uxorem uiro, sed etiam uirum uxoris subiecit potestati. Vxor, inquit, sui corporis potestatem non habet,sed uir: similiter autẽ & uir potestatem non habet sui corporis, sed mulier. Tu uero, quasi oblita fœderis nuptialis, pactiq. huius, ac iuris immemor, inconsulto uiro uouisti Domino castitatem. Sed periculose promittitur, quod adhuc in alterius potestate est. & nescio, quam sit grata donatio, si unus offerat rem duorum. Multa iam per huiuscemodi ignorantiã & audiuimus, & uidi- *1.Cor.7*

& uidimus ſciſſa cōiugia: quodq. recordari piget, occaſione caſtitatis adulterium perpetratum. nam, dum una pars ſe etiam a licitis abſtinet, altera ad illicita delapſa eſt. Et neſcio, in tali cauſa quis magis accuſari, quis amplius culpari debeat; utrum ille, qui repulſus a coniuge fornicatur; an illa, quæ, repellendo a ſe uirum, eum fornicationi quodam modo obiicit. Atque ut ſuper hac cauſa, quid ueritas habeat, agnoſcas; pauca mihi de diuina auctoritate ponenda ſunt. Apoſtolicæ doctrinæ regula nec cum Iouiniano æquat continentiæ opera nuptiarum, nec cum Manichæo coniugia condemnat. ita uas electionis, ac magiſter gentium, inter utrumque temperatus incedit, ac medius, ut remediũ incontinentiæ indulgeat, & ad præmium prouocet continentiã. totusq. in hac cauſa eius hic ſenſus eſt, ut ex utriuſque ſententia proponatur caſtitas, aut certe ab utroque debitum commune ſoluatur. Sed ipſa iam Apoſtoli uerba ponamus, totamq. hanc cauſam a ſui principio retractemus. Loquitur ad Corinthios. De quibus autem ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini mulierem nõ tangere. Et quamquam hic laudauerit caſtitatem; tamen, ne aliquibus uidea tur prohibere coniugia, ſubiungit: Propter fornicationem autem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuũ uirum habeat. uxori uir debitũ reddat, ſimiliter autem & uxor uiro. mulier autem ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir. & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. nolite fraudare inuicem. Ac rurſus, ne, tanta pro nuptiarum parte dicendo, uideretur excludere caſtitatem, ſequitur: Niſi forte ex cõſenſu ad tempus, ut uacetis orationi. Et ſtatim quaſi recuſat hoc, quod dixit, Ad tempus; ne non tam perpetuã, quã temporalem, ac breuem continentiam docere uideatur. ait enim: Propter incontinentiam ueſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Vnde hoc, quod dixit, Ad tempus, docet meditationem debere fieri caſtitatis, ut per certa interualla temporum, quaſi exploratis continentiæ ſuæ uiribus, ſine periculo utrique promittant, quod ſemper eſt ab utro-

que

que seruandum. Quid uero absolute uelit, manifeste dicit: Volo autē omnes homines esse sicut me ipsum, idest in iugi ac perpetua castitate uiuere. Vides ne, quam caute, quam prouide, quam sine ullius occasione scandali, magister firma uerit de castitate sententiam, nolens tantum bonum in unius temeritate nutare, quod ligare & confirmare debet consensus amborū? Et re uera quid ea castitate firmius est, quid ue tutius, quā quæ ex duorum cœpta sententia, ab utroque uelut in commune seruatur? Nec de se tantum pars altera solicita, mutuo se ad uirtutis animet perseuerātiā. hoc enim, sicut alia quoque bona, non tantum cœpisse, sed perfecisse laudandum est. Iamdudum, ut intelligis, scopuloso difficiliq. in loco uersatur oratio, nec audet in alterutrā declinare partem, dum æqualiter utrumque formidat, sed ex nostra difficultate tuum agnosce discrimen. maluimus enim te contristare forsitā uera dicēdo, quā ficta adulatione decipere. Duplex, ut uides, malum, æquale & anceps periculum est. ex utroque arctaris, ex utroque constringeris. Contemnere omnino uirū, atque despicere, aperte cōtra Apostoli sententiā est: Perdere uero tanti temporis castitatem, & Deo non reddere quod promiseras, timendū, atque metuendum est. ut uulgo dicitur: Facile ex amico inimicū facies, cui promissa nō reddas. Sic enim scriptura dicit: Quod si uoueris uotum *Deut.23* domino Deo, non moreris reddere illud: quia quærens quærit illud dominus Deus abs te: Et erit tibi in peccatum. Ait ergo: Debitam honorificentiam uiro exhibe, ut ex utroque domino debitum, quod uouisti, reddere possis. De cuius conscientia non diffidimus, si paululū expectasses: nō quod te a bono castitatis retrahamus, sed huius animum ad castitatis oraculū totis uiribus incitemus; ut uoluntarium sacrificium offerat Deo, in odorem suauitatis; ut exuta mens a cūctis retinaculis mundanis, atque corporalibus uoluptatibus sit; ut ualeas plenius inhærere Dominicis præceptis. quod tamē, ne quid a nobis negligenter esse dictum arbitreris, diuinarum scripturarū testimoniis edocuimus, sicut etiam Apostolus dicit: Et erunt duo in carne una, iam non una caro, *1.Cor.6*
sed

ſed unus ſpiritus. Hoc ſacramentũ magnũ eſt; arduumq. eſt iter caſtitatis: ſed magna ſunt præmia, uocatq. nos Dominus in euangelio, dicens: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatũ uobis regnũ ab origine mundi. Idẽ ipſe Dominus dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; & ego uos reficiam. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus ueſtris. iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Dicit enim idem Dominus iis, qui ad ſiniſtrã eius erunt: Diſcendite a me maledicti in ignem æternũ, quẽ præparauit pater meus diabolo, & angelis eius: neſcio uos operarii iniquitatis. Erit ibi fletus & ſtridor dentium. Illi utique omnes plangent, illi lugebunt, qui ita curis ſe uitæ præſentis inuoluunt, ut obliuiſcantur futuram; quos ſomno quodam ignorantiæ, & malæ ſecuritatis oppreſſos fluctibus, Domini cõprehendet aduentus. unde ipſe in euangelio ait: Attendite uobis, ne forte grauentur corda ueſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius uitæ: ne forte ſuperueniat in uos repentina dies illa: tamquã laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciẽ omnis terræ. Et rurſum: Vigilate, & orate: neſcitis enim, quando tẽpus ſit. Beati ſunt, qui ita expectant, ita illũ ſpeculantur diem, ut ſe ad eũ quotidie præparent, qui nõ de præterita ſibi iuſtitia blandiẽtes, ſecundũ Apoſtolum, per dies ſingulos in uirtute renouantur. Iuſtitia enim iuſti non proderit ei, a quo die iuſtus eſſe deſierit. Sicut etiam iniquo non nocebit iniquitas ſua a die, quo ſe ab iniquitate conuerterit. Nec ſanctus ergo ſecurus eſſe debet, quãdiu in huius uitæ agone uerſatur; nec deſperare peccator, qui, ſecundum prædictam prophetæ ſententiam, uno die iuſtum ſe efficere poteſt; ſed totum, quo tenditur, ſpatium uitæ tuæ eſt, ut peragere poſſis iuſtitiã; nec de præterita iuſtitia confidens remiſſior efficiaris: ſed, ſicut dicit Apoſtolus, Poſteriora obliuiſcens, ad ea autem, quæ anteriora ſunt, me extendens, ad deſtinatũ perſequor brauiũ ſupernæ uocationis, ſciens ſcriptũ eſſe cordis inſpectorem Deũ. Et iccirco ſatagit, ut animam mundam habeat a peccato.

Matth. 25 · *Matth. 11* · *Luc. 21* · *Mar. 13* · *2. Cor. 4* · *Ezech. 18* · *Philip. 3* · *Act. 1*

Pro-

Propter quod ſcriptum eſt: Omni cuſtodia ſerua cor tuū. Et *Prou.4.* iterum: Diligit Dominus munda corda. Accepti autē ſunt ei omnes immaculati. Iccirco age, ut ordines reliquum tempus uitæ tuæ ſine offenſa, ut poſſis ſecure canere cū propheta: Perambulabā in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Et iterum: Introibo ad altare Dei, ad Deum, qui læ *Pſal.100* tificat iuuentutem meam. Quia inchoaſſe non ſufficit; ſed *Pſal.42* perfeciſſe iuſtitia eſt.

ARGVMENTVM.

ASELLAM *uirginem, ante natiuitatem in utero benedictam, patriq. in uitrea phiala per ſomnium a Deo monſtratam, quæ Romæ, ueluti in heremo, ſolitaria, ac monachæ uitam profitens, uixit, laudat. Epiſtolam autem non ad eam, ſed ad Marcellam, a qua illius ſanctitatem audierat, mittit; quo eius exemplo ceteræ adoleſcentulæ ad huiuſmodi uitam excitentur.*

HIERONYMVS AD MARCELLAM, de laudibus Aſellæ.

EPISTOLA XV.

NEMO reprehendat, quod in epiſtolis aliquos aut laudamus, aut carpimus: cum & in arguendis malis ſit correctio ceterorum; & in optimis prædicandis bonorum ad uirtutem ſtudia concitentur. Nudius tertius de beatæ memoriæ Lea aliqua dixeramus: illico pupugit animum, & mihi uenit in mentem, non debere nos tacere de uirgine, qui de ſecundo ordine caſtitatis locuti ſumus. Igitur Aſellæ noſtræ uita breuiter explicanda eſt: cui, quæſo, ne hanc epiſtolam legas: grauatur quippe laudibus ſuis: ſed his potius, quæ adoleſcentulæ ſunt, legere dignare: ut ad exemplum eius ſe inſtituētes, conuerſationem illius, perfectæ uitæ normā arbitrentur. Prætermitto, quod in matris utero benedicitur ei, antequam naſcatur; quod in phiala

phiala nitentis uitri, & omni ſpeculo purioris patri uirgo tra ditur per quietem; quod adhuc infantiæ inuoluta pannis, & uix annum decimum ætatis excedens, honore futuræ bea titudinis conſecratur. Sit gratiæ omne, quod ante laborem
Hier.1 fuit, licet deus præſcius futurorum & Hieremiam ſanctificet
Luc.1 in utero, & Ioannem in aluo matris faciat exultare, & Pau
Rom.1 lum ante conſtitutionem mundi ſeparet in euangelium filii ſui. Ad ea uenio, quæ poſt duodecimum annum ſudore pro prio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vnius cellulæ clauſa anguſtiis, latitudine paradiſi fruebatur. Idem terræ ſolum, & orationis locus extitit, & quietis. Ieiunium pro ludo habuit, inediam pro refectione. & cum eam non neſcendi deſiderium, ſed humana confectio ad cibum traheret; pane, ſale, & aqua frigida concitabat magis eſuriem, quam reſtinguebat. Et quia pene oblitus ſum, quod in principio debui dicere: cum primum hoc propoſitum arripuit, aurum colli ſui, quod quidem murenulam uulgus uocat, quod ſcilicet, metallo in uirgulas lenteſcente, quadam ordinis flexuoſi catena contexitur, abſque parentibus uendidit; & tunicam fuſciorem, quam a matre impetrare non poterat, induta, pio negotiationis auſpicio, ſe repente Domino conſecrauit; ut intelligeret uniuerſa cognatio, non poſſe aliud ei extorqueri, quæ iam ſæculum damnaſſet in ueſtibus. Sed, ut dicere cœperamus, ita ſe ſemper moderate habuit, & intra cubiculi ſui ſecreta cuſtodiuit, ut numquam pedem proferret in publicum, numquam uiri noſſet alloquium; &, quod magis ſit admirandum, ſororem uirginem amaret potius, quam uideret. Operabatur manibus
2.Theſſ.3 ſuis, ſciens ſcriptum eſſe: Qui non operatur, non manducet. Sponſo aut orans loquebatur, aut pſallens. Ad martyrum limina pene inuiſa properabat. Et cũ gauderet propoſito ſuo, in eo uehementius exultabat, quod ſe nullus cognoſceret. Cumq. per omnem annum iugi ieiunio paſceretur, biduo triduoq. ſic permanens; tum uero in quadrageſima nauigii ſui uela tendebat, omnes pene hebdomadas uultu lætante coniungens. &, quod impoſſibile forſitan eſt homi-

hominibus ad credendum, Deo autem præstante possibile est, ita ad quinquagenariam peruenit ætatem, ut non doleret stomachum; non uiscerum cruciaretur iniuria; non sicca humus iacentia membra confringeret; non, sacco aspe-rata cutis, fœtorem aliquem situmq. contraheret; sed sana corpore, animo sanior, solitudinem putaret esse delicias, & in urbe turbida inueniret eremum monachorum. Et hæc quidem tu melius nosti, a qua pauca didicimus, & cuius oculis durities de genubus camelorum in illo sancto corpusculo præ orandi frequentia obcalluisse perspecta est. nos, quod scire possumus, explicamus. Nihil illius seueritate iucundius, nihil iucunditate seuerius, nihil suauitate tristius, nihil tristitia suauius. ita pallor in facie est, ut, cum continentiam indicet, non redoleat ostentationem. sermo silens, & silentium loquens. nec citus, nec tardus incessus. idem semper habitus. neglecta mundities, & in culta ueste cultus ipse sine cultu. Sola uitæ suæ æqualitate promeruit, ut in urbe pompæ, lasciuiæ, deliciarum, in qua humilem esse miseria est, & boni eam prædicent, & mali detrahere non audeant; uiduæ eam imitentur, & uirgines; maritatæ colant, noxiæ timeant, suspiciant sacerdotes.

ARGVMENTVM.

MARCELLA Albinæ filia, nobilis Romana, prius patre, mox septimo a nuptiis mense uiro orbata, Cerealiq. consule, eam in uxorem petente, reiecto, ab Athanasio, Petroq. Alexandrinis episcopis edocta, prima omnium Romæ monachæ uitam professa est: ubi a D. Hieronymo instructa, una cum Principia sanctissime uixit. Eius autem illud præcipuum facinus memoratur, quod Origenistarum hæresim ex Vrbe expulerit, & Hierosolymam pietatis ac religionis causa accesserit. Obiit paucis diebus post captam a Gothis Romam. Huius nunc uitam eligantissime scribit D. Hieronymus.

AD PRINCIPIAM VIRGINEM Marcellæ uiduæ epitaphium.

EPISTOLA XVI.

SAEPE, & multum flagitas, uirgo Christi Principia, ut memoriam sanctæ feminæ Marcellæ litteris recolam, & bonum, quo diu fruiti sumus, etiã ceteris noscendum, imitandumq. describam. Satis doleo, quod hortaris sponte currentem, & me arbitraris indigere precibus; qui ne tibi quidem in eius dilectione concedam; multoq. plus accipiam, quam tribuam beneficii, tantarũ recordatione uirtutum. nam, ut hucusque reticerem, & biennium præterirem silentio, non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristitiæ incredibilis; quæ ita meum oppressit animum, ut melius iudicarem tacere impræsentiarum, quam nihil dignum illius laudibus dicere. Neque uero Marcellam tuam, immo meam, &, ut uerius loquar, nostram, omniumq. sanctorum, & propriæ Romanæ urbis inclytum decus, institutis rhetorum prædicabo, ut exponam illustrem familiam, alti sanguinis decus, & stemmata per proconsules & præfectos prætorio decurrentia. nihil

nihil in illa laudabo, nisi quod proprium est, & eo nobilius, quod, opibus & nobilitate contempta, facta est paupertate & humilitate nobilior. Orbata patris morte, uiro quoque post nuptias septimo mense priuata est. cumq. eã Cerealis, cuius clarum inter consules nomen est, propter ætatem, & antiquitatem familiæ, & insignem, quod maxime uiris placere consueuit, decorem corporis, ac morum temperantiam ambitiosius peteret, suasq. longæuus pollicetur diuitias; & non quasi in uxorem, sed quasi in filiam uellet donationem transfundere; Albinaq. mater tam clarum præsidium uiduatæ domus ultro appeteret; illa respondit: Si uellem nubere, & nõ æternæ me cuperem pudicitiæ dedicare; utique maritũ quærerem, non hereditatem. Illoq. mandante, posse & senes diu uiuere, & iuuenes cito mori, eleganter lusit. iuuenis quidem potest cito mori, sed senex diu uiuere non potest. qua sententia repudiatus, exemplo ceteris fuit, ut eius nuptias desperarent. Legimus in euangelio secundũ Lucã: Et erat Anna prophetissa filia Phanuelis de tribu Aser: Et hæc prouectæ ætatis in diebus plurimis. Vixeratq. cũ uiro suo annis septẽ a uirginitate sua, & erat uidua annis octoginta quattuor, nec recedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus Domino seruiens die ac nocte. Nec mirum, si uidere meruit saluatorem, quem tanto labore quærebat. Conferamus septem annos septem mensibus; sperare Christum, & tenere; natum confiteri, & in crucifixum credere; paruulum non negare, & uirum gaudere regnantem. Non facio ullam inter sanctas feminas differentiam; quod nõnulli inter sanctos uiros & ecclesiarum principes stulte facere consueuerunt: sed illo tendit assertio, ut, quarum unus est labor, unum & præmium sit. Difficile est, in maledica ciuitate, & in urbe, in qua orbis quondam populus fuit, palmaq. uitiorum, si honestis detraherent, & pura ac munda macularent, non aliquam sinistri rumoris fabulam contrahere. unde quasi rem difficillimam, & pene impossibilem optat propheta, potiusquã præsumit, dicens: Beati immaculati in uia qui ambulant in

Luc. 2 (margin)

Psal. 118 (margin)

lege Domini. Immaculatos in uia huius sæculi appellat,
Psal.14 quos nulla obsceni rumoris aura macularit, qui opprobriũ non acceperint aduersus proximos suos. De quibus & sal-
Matth.5 uator in euangelio, Esto, inquit, beneuolus, siue bene sentiens de aduersario tuo, dum es in uia cum illo. Quis umquam de hac muliere, quod displiceret, audiuit, ut crederet? quis credidit, ut nõ magis se ipsum malignitatis & infamiæ cõdemnaret? Ab hac primum confusa gentilitas est, dum omnibus patuit, quæ esset uiduitas Christiana, quam & conscientia & habitu promittebat. Illæ enim solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere uestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris pretiosissima grana suspẽdere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, ut tandem dominatu eorum se caruisse lætentur, quærantq. alios, non quibus iu-
1.Petr.3 xta Dei sententiam seruiant, sed quibus imperent. unde & pauperes eligunt, ut nomen tantũ uirorum habere uideantur, qui patienter riuales sustineant; si mussitauerint, illico proiiciendi. Nostra uidua talibus usa est uestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum usque ad anuli signaculum repudians, & magis in uentribus egenorum, quam in marsupiis recondens. Nusquam sine matre. Nullum clericorum, aut monachorum, quod amplæ domus interdum exigebat necessitas, uidit absque arbitris. Semper in comitatu suo uirgines, ac uiduas, & ipsas graues feminas, habuit, sciens ex lasciuia puellarum sæpe de dominarum moribus iudicari, &, qualis quæque sit, talium consortio delectari. Diuinarum scripturarum ardor erat incre-
Psal.118 dibilis: semperq. cantabat: In corde meo abscondi eloquia
Psal.1 tua, ut non peccem tibi. Et illud de perfecto uiro: Et in lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Meditationem legis non in replicando, quæ scripta sunt, ut Iudæorum existimant pharisæi, sed in opere intel-
1.Cor.10 ligens, iuxta illud Apostolicum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid agitis, omnia in gloriam Domini facientes.
Psal.118 Et prophetæ uerba, dicentis: A mandatis tuis intellexi, ut, postquam

postquam mandata complesset, tunc se sciret mereri intelligentiam scripturarum. quod & alibi legimus: Quia cœpit Iesus facere, & docere. Erubescit enim quamuis præclara doctrina, quam propria reprehendit conscientia. Frustraq. eius lingua prædicat paupertatem, & docet eleemosynas, qui Crœsi diuitiis tumet; uiliq. opertus pallio, pugnat contra tineas uestium sericarum. Illi erant moderata ieiunia, carnium abstinentia, uini odor magis, quam gustus, propter stomachum, & frequentes infirmitates. Raro procedebat in publicum; & maxime nobilium matronarum uitabat domos; ne cogeretur uidere, quod contempserat, apostolorum & martyrum basilicas secretis celebrans orationibus, & quæ populorum frequentiam declinarent. Matri intantum obediens, ut interdum faceret, quod nolebat. nam, cum illa suum diligeret sanguinem; &, absque filiis, & nepotibus, uellet in fratris liberos uniuersa conferre: ista pauperes eligebat, & tamen matri contraire nõ poterat, monilia, & quidquid supellectilis fuit, diuitibus peritura concedens, magisq. uolens pecuniam perdere, quam parentis animum contristare. Nulla eo tempore nobilium feminarum nouerat Romæ propositum monachorum; nec audebat, propter rei nouitatem, ignominiosum, ut tunc putabatur, & uile in populis nomen assumere. Hæc ab Alexandrinis prius sacerdotibus, papaq. Athanasio, & postea Petro, qui, persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ portum Romã confugerant, uitam beati Antonii, adhuc tunc uiuentis, monasteriorumq. in Thebaide Pachumii, & uirginum ac uiduarum didicit disciplinam: nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognouerat. Hanc multos post annos imitata est Sophronia, & aliæ: quibus rectissime illud Ennianum aptari potest: Vtinam ne in nemore Pelio. Huius amicitiis fruita est Paula uenerabilis. in huius cubiculo nutrita Eustochium, uirginitatis decus: ut facilis æstimatio sit, qualis magistra, ubi tales discipulæ. Rideat forsan infidelis lector, me in muliercularum laudibus immorari: qui si recordetur

Act. 1

sanctas feminas, comites Domini saluatoris, quæ ministra
Matth.27. bant ei de sua substantia, & tres Marias stantes ante crucem
Ioan.19 Mariamq. proprie Magdalenæ, quæ, ob sedulitatem & ar
(et 20 dorem fidei, Turritæ nomen accepit, & prima ante aposto
los Christum uidere meruit resurgentem; se potius super-
biæ, quam nos condemnabit ineptiarum; qui uirtutes non
sexu, sed animo iudicamus, contemptæq. nobilitatis ac di
uitiarum maiorem gloriam ducimus. Vnde & Iesus Ioan-
nem euangelistam amabat plurimum; qui propter generis
nobilitatem erat notus pontifici, & Iudæorum insidias non
Ioan. 18 timebat; intantum, ut Petrum introduceret in atrium, &
staret solus apostolorum ante crucem; matremq. saluato-
ris in sua reciperet; ut hereditatem uirginis Domini, uirgi-
nem matrem filius uirgo susciperet. Annis igitur plurimis
sic suam transegit ætatem, ut ante se uetulam cerneret, quā
adolescentulam fuisse meminisset; laudans illud Platonicū,
qui philosophiam meditationem mortis esse dixit. unde &
noster Apostolus, Quotidie, inquit, morior propter ue-
1. Cor.15 strā salutem. Et Dominus iuxta antiqua exemplaria: Nisi
Luc.9 quis tulerit crucem suam quotidie, & secutus fuerit me, nō
potest meus esse discipulus. Multoq. ante per prophetam
Psal.43 Spiritus sanctus: Propter te mortificamur tota die, æstima
ti sumus ut oues occisionis. Et post multas ætates illa sen-
Eccl.7 tentia: Memento semper diem mortis, & numquam pec-
cabis. Disertissimiq. præceptum Satyrici: Viue memor le
ti: fugit hora: hoc, quod loquor, inde est. Sic ergo, ut
dicere cœperamus, ætatem duxit, & uixit, ut semper
se crederet esse morituram: sic induta est uestibus, ut
Rom.13 meminisset sepulcri, offerens se hostiam rationabilem, ui
uam, placentem Deo. Denique, cum & me Romam cum
sanctis pontificibus, Paulino, et Epiphanio, ecclesiastica tra-
xisset necessitas; quorum alter Antiochenam Syriæ, alter
Salaminiam Cypri rexit ecclesiam; & uerecunde nobilium
feminarum oculos declinarem; ita egit, secundum Aposto-
2.Tim.4 lum, importune opportune, ut pudorem meum sua supera
ret industria. Et quia alicuius tunc nominis esse existimabar

super

ſuper ſtudio ſcripturarum; numquam conuenit, quin de ſcripturis aliquid interrogaret; nec ut ſtatim acquieſceret, ſed moueret e contrario quæſtiones; non ut contenderet; ſed ut quærendo diſceret earum ſolutiones, quas opponi poſſe intelligebat. Quid in illa uirtutum, quid ingenii, quid ſanctitatis, quid puritatis inuenerim, uereor dicere; ne fidem credulitatis excedam, & tibi maiorē dolorem incutiam, recordanti quanto bono carueris. hoc ſolum dicam: quod, quidquid in nobis longo fuit ſtudio congregatum, & meditatione diuturna quaſi in naturam uerſum, hoc illa libauit, didicit, atque poſſedit; ita ut, poſt profectionem noſtram, ſi in aliquo teſtimonio ſcripturarum eſſet oborta contentio, ad illam iudicem pergeretur. et quia ualde prudens erat, & nouerat illud, quod appellant philoſophi τὸ πρέπον idest, decere quod facias; ſic ad interrogata reſpondebat, ut etiam ſua non ſua diceret, ſed uel mea, uel cuiuslibet alterius; ut in eo ipſo, quod docebat, ſe diſcipulam fateretur: ſciebat enim dictum ab Apoſtolo: Docere autem mulieri non permitto: ne uirili ſexui, & interdum ſacerdotibus, de obſcuris & ambiguis ſciſcitantibus, facere uideretur iniuriam. In noſtrum locum ſtatim audiuimus te illius adhæſiſſe conſortio, & numquam ab illa ne tranſuerſum quidem unguem, ut dicitur, receſſiſſe; eadem domo, eodem cubiculo uſam; ut omnibus in urbe clariſſima notum fieret, & te matrem, & illam filiam reperiſſe. Suburbanus ager uobis pro monaſterio fuit, & rus electum pro ſolitudine. multoq. ita uixiſtis tempore, ut, ex imitatione ueſtri, & conuerſione multarum, gauderemus Romam factam Hieroſolymam. Crebra uirginum monaſteria, monachorum innumerabilis multitudo; ut pro frequentia ſeruientium Deo, quod prius ignominiæ fuerat, eſſet poſtea gloriæ. Interim abſentiam noſtri mutuis ſolabamur alloquiis; &, quod carne nō poteramus, ſpiritu reddebamus. ſemper obuiare epiſtolis, ſuperare officiis, ſaluationibus præuenire. non multum perdebat abſentia, quæ iugibus ſibi litteris iungebatur. In hac tranquillitate, & Domini ſeruitute, hæretica in his prouinciis exorta

1.Tim.2

tempestas cuncta turbauit; & in tantam rabiem concitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorum parceret: et, quasi parum esset, hic uniuersa mouisse, nauem plenam blasphemiarum Romano intulit portui: inuenitq. protinus patella operculum; & Romanæ fidei purissimum fontem cœno lutosa per miscuere uestigia. nec mirũ, si in plateis, & in foro rerũ uenalium, fictus ariolus stultorum uerberet nares, & obtorto fuste dentes mordentium quatiat; cum uenenata spurcaq. doctrina Romæ inuenerit, quos induceret. tunc librorum περὶ ἀρχῶν infamis interpretatio: tunc discipulus ὄλβιος, & uere nominis sui, si in talem magistrum non impegisset. tunc nostrorum διδακτικῶν contradictio, & pharisæorum turbata est schola. tunc sancta Marcella, quæ diu se cohibuerat, ne per æmulationem quippiam facere uideretur, postquam sensit fidem, Apostolico ore laudatam, in plerisque uiolari, ita ut sacerdotes quoque, & nonnullos monachorum, maximeq. sæculi homines, in assensum sui traheret, ac simplicitati illuderet Episcopi, qui de suo ingenio ceteros æstimabat, publice restitit, malens Deo placere, quam hominibus. Laudat saluator in euangelio uillicum iniquitatis, quod contra Dominum quidem fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit. Cernentes hæretici de parua scintilla maxima incendia concitari, & suppositam dudum flammam iam ad culmina peruenisse, nec posse latere, quod multos deceperat, petunt, & impetrant ecclesiasticas epistolas; ut, communicantes Ecclesiæ, discessisse uiderentur. Non multum tempus in medio, succedit in pontificatum uir insignis Anastasius; quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali Episcopo truncaretur: immo iccirco raptus, atque translatus, est, ne semel latam sententiam precibus suis flectere conaretur: dicente Domino ad Hieremiam: Ne oraueris pro populo isto, neque depreceris in bonum. quia, si ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: &, si holocausta & uictimas obtulerint, non suscipiam eas. in gladio enim, & fame, & pestilentia ego consumam eos. Dicas, quid hæc ad laudem Marcellæ? Damnationis

Rom. 1

Luc. 16

Hier. 14

tionis hæreticorum hæc fuit principium; dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, & postea ab hæretico fuerant errore correpti; dum ostendit multitudinem deceptorum; dum impia περὶ ἀρχῶν ingerit uolumina, quæ emendata manu scorpii monstrabantur; dum acciti frequentibus litteris hæretici, ut se defenderent, uenire non sunt ausi; tantaq. uis conscientiæ fuit, ut absentes damnari, quam præsentes coargui, maluerint. Huius tam gloriosæ uictoriæ origo Marcella est: tuq. caput horum & causa bonorum, scis me uera narrare; quem nosti uix de multis pauca dicere; ne legenti fastidium faciat odiosa replicatio; & uidear apud maleuolos sub occasione laudis alterius stomachum meum digerere. Pergam ad reliqua. De occidentis partibus ad orientem turbo transgressus minitabatur plurimis magna naufragia. tunc impletum est, Putas ueniens filius ho- *Luc.18*
minis fidem inueniet super terram? Refrigerata caritate multorum, pauci, quia amabant fidei ueritatem, nostro lateri iungebantur; quorum publice petebatur caput; contra quos opes omnes parabantur, ita ut Barnabas quoque *Gal.2*
duceretur in illam simulationem, immo apertum parricidium; quod non uiribus, sed uoluntate, commisit. Et ecce uniuersa tempestas, Domino flante, deleta est, expletumq. uaticinium prophetale: Auferes spiritum eorum, & defi- *Psal.103*
cient, & in puluerem suum reuertentur, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Et illud euangelicum: Stulte, *Luc.12*
hac nocte auferetur anima tua a te: quæ autem præparasti, cuius erunt? Dum hæc aguntur in Iebus, terribilis de occidente rumor affertur, obsideri Romam, & auro salutem ciuium redimi, spoliatosq. rursum circumdari, ut post substantiam uitam quoque perderent. Hæret uox, & singultus intercipiunt uerba dictantis. capitur urbs, quæ totum cepit orbem: immo fame perit antequam gladio; & uix pauci, qui caperentur, inuenti sunt. ad nefandos cibos erupit esurientium rabies; & sua inuicem membra laniarunt; dum mater nõ parcit lactenti infantiæ, & suo recipit utero, quem paulo ante effuderat. Nocte Moab capta est, nocte cecidit *Esa.15*
murus

Psal.78 murus eius. Deus, uenerunt gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum: posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam: posuerunt cadauera sanctorũ tuorum escas uolatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum, sicut aquam, in circumitu Hierusalem; & non erat, qui sepeliret. Quis cladem illius noctis, quis funera fando Explicet, aut posset lacrymis æquare dolorem? Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos: Plurima perq. uias sparguntur inertia passim Corpora, perq. domos, & plurima mortis imago. Cum interim, ut in tanta confusione rerum, Marcellæ quoque domum cruentus uictor ingreditur. Sit mihi fas audita loqui, immo a sanctis uiris uisa narrare, qui interfuere præsentes, qui te dicunt in periculo quoque ei fuisse sociatam. Intrepido uultu excepisse dicitur introgressos. cumq. posceretur aurum, & defossas opes uili excusaret tunica, non tamen fecit fidem uoluntariæ paupertatis. cæsam fustibus flagellisq. aiunt non sensisse tormenta, sed hoc lacrymis, hoc pedibus eorum prostratam egisse, ne te a suo consortio separarent, ne sustineret adolescentia, quod senilis ætas timere non poterat. Christus dura corda molliuit, & inter cruentos gladios inuenit locum pietas. cumq. & illam, & te ad beati apostoli Pauli basilicam barbari deduxissent, ut uel salutem uobis ostenderent, uel sepulcrum: in tantam lætitiam dicitur erupisse, ut gratias ageret Deo, quod te integrã sibi reseruasset; quod pauperẽ illam non fecisset captiuitas, sed inuenisset; quod egeret quotidiano cibo; quod saturata Christo non sentiret esuriem; quod & uoce, & ope-

Iob 1 re loqueretur: Nuda exiui de utero matris meæ, nuda & redeam. Sicut Domino uisum est, ita & factum est: Sit nomen Domini benedictum. Post aliquot dies, sano, integro, uegetoq. corpusculo obdormiuit in Domino; & te paupertatulæ suæ, immo per te pauperes reliquit heredes, claudens oculos in manibus tuis, reddens spiritum in tuis osculis, dum inter lacrymas tuas illa rideret conscientia uitæ bonæ, & præmiis futurorum. Hæc tibi, Marcella uenerabilis,

bilis, & tibi, Principia filia, una & breui lucubratione dicta ui, non eloquii uenuſtate, ſed, uoluntate in uos animi gratiſſimi, & Deo, & legentibus placere deſiderans.

ARGVMENTVM.

PAVLA, *& Euſtochium, quæ iam* Bethlehem *in monaſterio uitam agebant*, Marcellam, *nobiliſſimam feminam, cuius epitaphium ſuperior epiſtola continet, ut, relicta* Roma, *ad loca ſancta ſe conferat, adhortantur.*

PAVLA, ET EVSTOCHIVM Marcellæ, ut commigret Bethlehem.

EPISTOLA XVII.

MENSVRAM caritas non habet; & impatientia neſcit modum, & deſiderium non ſuſtinet. unde & nos oblitæ uirium noſtrarum, &, non quid poſſumus, ſed quid uelimus, tantum cogitantes, magiſtram cupimus docere diſcipulæ, &, ut eſt uulgate prouerbium, Sus artium repertricem. Tu, quæ primam ſcintillam noſtro fomiti ſubiecisti, quæ ad hoc ſtudium nos & ſermone hortata es, & exemplo, & quaſi gallina congregaſti ſub alas pullos tuos, nunc nos libere abſque matre uolitare pateris, & accipitris pauere formidinem, & ad omnem umbram prætervolantium auium formidare? Igitur, quod ſolum abſentes facere poſſumus, querulas fundimus preces; & deſiderium noſtrum non tam fletibus, quam eiulatibus conteſtamur; ut Marcellam noſtram nobis reddas, & illam mitem, illam ſuauem, illam omni melle & dulcedine dulciorem nõ patiaris apud eas eſſe rigidam, & triſtem rugare frontem, quas affabilitate ſua ad ſimile uitæ ſtudiũ prouocauit. Certe, ſi ſunt meliora quæ poſcimus, non eſt impudens deſiderium. ſi cunctæ ſcripturarum uoces noſtræ ſententiæ congruunt, non facimus audacter, ad ea te prouocantes, ad

Matth.23

quæ

quæ tu nos sæpissime cohortata es. Prima Dei uox ad A-
Gen. 12 braham, Exi, inquit, de terra tua, & de cognatione tua,
& uade in terram, quam monstrauero tibi. Iubetur patri-
Gal. 3 archæ, ad quem primum de Christo facta est repromissio,
ut relinquat Chaldæos; relinquat confusionis urbem, &
Rohoboth, idest, latitudines eius; relinquat campum Sen
Gen. 11 naar, in quo superbiæ usque ad cælum erecta turris est; &
post fluctus huius sæculi, post flumina, super quæ sederunt
Psal. 136 sancti, & fleuerunt cum recordarentur Sion, post gurgitem
Ezech. 1 grauem Cobar, de quo Ezechiel, capillo uerticis subleua-
tus, Hierusalem usque transfertur, ut habitet terram re-
promissionis, quæ non rigatur ut Aegyptus deorsum, sed
desursum; nec facit holera languentium cibos, sed tempo-
Osee 6 raneum & serotinum de cælo expectat imbrem. Hæc terra
montuosa, & in sublimi sita, quantum a deliciis sæculi ua-
cat, tanto maiores habet delicias spiritus. Denique & Ma
ria, mater Domini, postquam ad eam angeli facta est pro-
Luc. 1 missio, & uterum suum intellexit esse domum filii Dei, de-
relictis campestribus ad montana perrexit. De hac urbe Al
1. Reg. 17 lophylo quondã hoste superato, & diabolicæ percussa fron
tis audacia, postquam ille in faciem corruit, exultantium
animarum turba processit: & concinens chorus decem mil
lium, Dauid nostri uictoriam prædicauit. In hac angelus
gladium tenens, & totam impietatis deuastans urbem, in
1. Paral. 21. Orne Iebusæorum regis area templum Domini designauit,
iam tunc significans Ecclesiam Christi, non in Israel, sed in
Gen. 14. gentibus consurgentem. Recurre ad Genesim: & Melchi-
sedech, regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis:
qui iam tunc in typo Christi panem & uinũ obtulit, & my
sterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore de-
dicauit. Tacita forsitan mente reprehendes, cur non sequa
mur ordinem scripturarum, sed passim, &, ut quidque ob-
uiam uenerit, turbidus sermo perstringat. Sed in principio
testatæ sumus, dilectionem ordinem non habere, & impa-
tientiam nescire mensuram. unde & in Cantico cantico-
Cant. 2 rum quasi difficile præcipitur: Ordinate in me caritatem,
& nunc

& nunc eadem dicimus, nos non ignoratione, ſed, affectu labi. Denique, ut multo ordinatius aliquid proferamus, antiquiora repetenda ſunt. In hac urbe, immo in hoc tunc loco & habitaſſe dicitur, & mortuus eſſe Adam. unde & locus, in quo crucifixus eſt Dominus noſter, Caluaria appellatur, ſcilicet quod ibi ſit antiqui hominis Caluaria cõdita: ut ſecundi Adam, ideſt, Chriſti ſanguis de cruce ſtillans, primi Adam & iacentis protoplaſti peccata dilueret; & tunc ſermo ille Apoſtoli compleretur: Excitare, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Quantos hæc urbs prophetas, quantos emiſerit ſanctos uiros, longum eſt recenſere. Totum myſterium noſtrum iſtius prouinciæ urbisq. uernaculum eſt. In tribus nominibus trinitatis demonſtrat fidem. Iebus, Salem, & Hieruſalem appellatur. primum nomen calcata, ſecundum pax, tertium uiſio pacis. Paulatim quippe peruenimus ad finem, & poſt conculcationem ad pacis uiſionem erigimur: ex quo Salomõ, ideſt, pacificus, in ea natus eſt: & factus eſt in pace locus eius. Et in figura Chriſti, ſub etymologia urbis, Dominus dominantium, & rex regum nomen accepit. Quid referemus de Dauid, & tota progenie eius, quæ in hac ciuitate regnauit? quanto enim Iudæa ceteris prouinciis, tanto hæc urbs cuncta ſublimior eſt Iudæa. et, ut coactius diſſeramus, totius prouinciæ gloria metropoli uindicatur; &, quidquid in membris laudis eſt, omne refertur ad caput. Iamdudum te cupientem in uerba prorumpere, ipſi litterarum apices ſentiunt; & uenientem contra charta intelligit quæſtionem. Reſpondebis quippe, & dices, hoc olim fuiſſe, quando dilexit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob, & fuerunt fundamenta eius in montibus ſanctis: licet & hæc poſſint altius interpretari. Poſtquam uero conſurgentis Domini uox illa pertonuit: Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta: & ruinam eius flebiliter prophetauit, dicens: Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: quoties uolui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis,

Eph.5
Pſal.75
Apoc.19
1.Tim.6
Pſal. 86
Luc.13
Matth.23

Marc. 15 alis, & noluisti. Ecce dimittetur uobis domus uestra deser
ta, & postquam uelum templi scissum est, & circumdata
ab exercitu Hierusalem, & Dominico cruore uiolata, tunc
ab ea angelorum præsidia & Christi gratiam recessisse. De-
nique etiam Iosephum, qui uernaculus scriptor est Iudæo-
rum, asserere illo tempore, quo crucifixus est Dominus,
ex adytis templi uirtutum cælestium erupisse uoces, dicen-
tium: Transmigremus ex his sedibus. Ex quibus & aliis ap
Rom. 5 parere, ubi abundauit gratia, ibi superabundasse peccatū:
Matth. 28 & postquam audierunt apostoli: Euntes docete omnes gen
Act. 13 tes: Et ipsi apostoli dixerunt: Oportebat quidem uobis
primum annunciare uerbum Dei: quoniam autem nolui-
stis, ecce transimus ad gentes: tunc omne sacramentum Iu
dææ, & antiquam Dei familiaritatem per apostolos in na-
tiones fuisse translatam. Valida quidem quæstio, & quæ
posset etiam eos, qui scripturarum aliquid attigerunt, con
Luc. 19 cutere; sed perfacile soluitur. Numquam eam fleret Domi
Ioan. 11 nus corruentem, nisi diligeret. Fleuit & Lazarū, quia ama
bat eum. Et hoc tamen, prima fronte cognoscito, non lo-
ci, sed hominum fuisse peccatum: uerum, quia interfectio
populi captiuitas ciuitatis est, propterea urbem deletam,
ut populus puniretur; ideo templum subrutum, ut typicæ
hostiæ tollerentur. Ceterum, quantum ad locum pertinet,
Hebr. 9 per profectus temporum multo nunc augustior est, quam
Exod. 25 ante fuit. Venerabantur quondam Iudæi sancta sanctorum,
quia ibi erant Cherubin, & propitiatorium, & arca testa-
menti, manna, uirga Aaron, & altare aureum. Nonne ti-
bi uenerabilius uidetur sepulcrum Domini? quod quotieſ-
cumque ingredimur, toties iacere in syndone cernimus sal
Ioan. 22 uatorem: & paululum ibidem commorantes, rursum ui-
Marc. 16 demus angelum sedere ad pedes eius, & ad caput sudarium
Luc. 24 conuolutum. Cuius sepulcri gloria, multo antequam exci
Esa. 11 deretur a Ioseph, scimus Esaiæ uaticinio prophetatum, di-
centis: Et erit requies eius honor: quod scilicet sepulturæ
Domini locus esset ab omnibus honorandus. Sed dices,
Apoc. 11 quo modo in Apocalypsi Ioannis legimus: Et occidet illos
(haud

(haud dubium, quin prophetas) beſtia, quæ aſcendit ex abyſſo; & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & Dominus eorũ crucifixus eſt. Si enim ais: Ciuitas magna, in qua crucifixus eſt Dominus, nulla eſt alia, niſi Hierufalem: ubi autẽ crucifixus eſt Dominus, ſpiritualiter Sodoma appellatur, & Aegyptus: ergo Hieruſalem Sodoma eſt, & Aegyptus, in qua crucifixus eſt Dominus: Primũ te ſcire uolumus, omnem ſanctam ſcripturã nõ poſſe ſibi eſſe contrariã, & maxime unũ aduerſum ſe nõ diſcrepare librũ; & ut plus adiiciamus, eundẽ eiuſdemq. libri locũ in Apocalypſi, de qua nunc teſtimonium protuliſti, ante decem circiter uerſiculos ſcribitur: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo. Atrium autem, quod eſt foris templum, eiice foras: & ne metiaris illud, quoniam datum eſt gentibus: & ciuitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus. ſi enim Apocalypſis multo poſt paſſionem Domini ſcripta eſt a Ioanne; & in ea Hieruſalem ſancta ciuitas appellatur: quo modo rurſum ſpiritualiter Sodoma uocatur & Aegyptus? Nec ſtatim potes dicere, ſanctam dici Hieruſalem cæleſtem, quæ futura eſt, & Sodomam, quæ corruit, appellari: quia de futura dicitur, quod beſtia, quæ aſcenſura eſt de abyſſo, faciet aduerſus duos prophetas bellum, & uincet illos, & occidet, & corpora eorum iacebunt in platea ciuitatis magnæ. De qua ciuitate & in fine eiuſdem libri ſcribitur; Et ciuitas in quadro poſita eſt: & lõgitudo eius, & latitudo tanta eſt, quãta & altitudo: & menſus eſt ciuitatem de arundine aurea, per ſtadia duodecim millia. Lõgitudo, & latitudo, & altitudo eius æqualia ſunt. Et menſus eſt muros eius centũ quadraginta quattuor cubitorũ menſura hominis, quæ eſt angeli. Et erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide: ipſa uero ciuitas auro mũdo &c. Vbi quadrũ eſt, ibi nec longitudo, nec latitudo appellari poteſt. Et quæ eſt iſta menſura, ut tanta ſit longitudo, & latitudo, quanta altitudo eius, & muri de lapide iaſpide, & tota ciuitas de auro mundo, & fundamenta & plateæ *Apoc.21*

eius

eius de lapidibus pretiosis, & duodecim portæ fulgentes margaritis? Cũ ergo hæc nõ possint carnaliter accipi; (absurdum quippe est, per duodecim millia stadiorũ tantam ciuitatis longitudinem & latitudinẽ, quãtam & altitudinem, prædicari) spiritualiter intelligenda sunt singula: & ciuitas

Gen.4 magna, quam uidelicet primus ædificauit Cain, & nominauit eam ex uocabulo filii sui, hic mundus intelligendus est, quem accusator fratrum suorum diabolus, & fratricida Cain periturus extruxit uitiis, sceleribus condidit, iniquitate compleuit, quæ spiritualiter appellatur Sodoma, & Aegyptus. de qua Sodoma, scribitur: Restituetur Sodoma in antiquum: quod scilicet ita restituendus sit mundus, ut ante fuit. nec enim possumus credere rursum ædificandam Sodomam, & ceteras, Gomorram scilicet, & Adamam, & Seboim, sed in perpetuos cineres relinquendas. Aegyptum autem numquam pro Hierusalem legimus, sed semper pro hoc mundo. Et, quia longum est de scripturis innumerabilia exempla congerere; unum testimonium proferamus, ubi manifestissime mundus hic Aegyptus appellatur. In

Iud.1 epistola canonica Iudas apostolus, frater Iacobi, scribit, dicens: Cõmonere autem uos uolo, scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Aegypti saluans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit. Et ne putares de Iesu dici filio Naue, statim sequitur: Angelos uero, qui non seruauerunt suũ principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Diei uinculis æternis sub caligine reseruauit. Et ut credas, ubicumque simul Aegyptus, & Sodoma, & Gomorra nominantur, non loca, sed mundum hunc interpretari, statim subiungit exemplum: Sicut Sodoma, & Gomorra, & finitimæ ciuitates simili modo fornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Et quid necesse est plura conquirere, cum post passionem & resurrectionem

Matth.27 Domini Matthæus euangelista cõmemoret: Et petræ scissæ sunt, & sepulcra aperta, & plurima corpora dormientium sanctorũ surrexerunt: & egredientes de sepulcris post resurre-

resurrectionem suam, ingressi sunt sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Nec statim Hierosolyma cælestis, sicut plerique ridicule arbitrantur, in hoc loco intelligitur; cum signum nullum esse potuerit apud homines Domini resurgentis, si corpora sanctorum in cælesti Hierusalem uisa sunt. Cum ergo & euangelistæ, & omnes scripturæ Hierosolymam sanctam nominent ciuitatem; & Psalmista præcipiat, ut adoremus in loco, ubi steterunt pedes eius, ne patiaris eam appellari Sodomam, & Aegyptum, per quam Dominus iurare uetat, quia sit ciuitas magni regis. Maledictam terram nominant, quod cruorem Domini hauserit. Et quo modo benedicta loca putant, in quibus Petrus, & Paulus, Christiani exercitus duces, sanguinem fudere pro Christo? Si seruorum, & hominum gloriosa confessio est; cur Domini & Dei non sit gloriosa confessio? Et martyrum ubique sepulcra ueneramur. et sanctam fauillam oculis apponentes, si liceat, etiam ore contingimus: & monumentum, in quo Dominus conditus est, quidam existimant negligendum? Si nobis non credimus, credamus saltem diabolo, & angelis eius: qui quotiescumque ante illud de obsessis corporibus expelluntur, quasi in conspectu tribunalis Christi stantes contremiscunt, rugiunt, & sero dolent crucifixisse, quem timeant. Si post passionem Christi (ut scelerata uox concrepat) hic detestabilis locus est: quid sibi uoluit Paulus Hierosolymam festinare, ut ibi faceret Pentecosten? qui retinentibus se locutus est, dicens: Quid facitis flentes, & conturbantes cor meum? ego enim non solum ligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine Domini Iesu. Quid ceteri sancti & illustres uiri, quorum uota & oblationes post prædicationem Christi ad fratres, qui erant Hierosolymis, deferebantur? Longum est nunc ab ascensu Domini usque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui episcoporum, qui martyrum, qui eloquentium in doctrina ecclesiastica uirorum uenerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summã, ut dicitur, manum accepisse uirtutũ,

Psal. 131 · *Matth.* 23 · *Act.* 20 · *Gal.* 2 · 1. *Cor.* 16

nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum euangelium de patibulo coruscauerat. Certe si præclarus orator reprehendendum nescio quem putat, quod litteras Græcas nõ Athenis, sed Lilybæi, Latinas nõ Romæ, sed in Sicilia didicerit; quod uidelicet unaquæque prouincia habeat aliquid proprium, quod alia æque habere non possit: cur nos putamus absque Athenis nostris quemquã ad studiorũ fastigia peruenisse? Nec hoc dicimus, quod renuamus, regnũ Dei intra nos esse, & sanctos uiros etiã esse in ceteris regionibus; sed quod hoc asseramus, uel maxime eos, qui in toto orbe sunt primi, huc pariter cõgregari: ad quæ nos loca nõ ut primæ, sed ut extremæ uenimus, ut primos in eis omnium gentiũ cerneremus. Certe flos quidã, & pretiosissimus lapis inter ecclesiastica ornamenta, monachorum & uirginum chorus est. Quicumque in Gallia fuerit primus, huc properat. Diuisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, quærit locum, fama sibi tantum & scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiæ, quid Aethiopum populos, ipsamq. iuxta Aegyptum, fertilem monachorum, Pontum, & Cappadociam, Syriam Cœlen, & Mesopotamiam, cunctaq. orientis examina?
Matth.24 Quæ iuxta saluatoris eloquium, dicentis: Vbicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ: cõcurrunt ad hæc loca, & diuersarum nobis uirtutum specimen ostendunt. Vox quidem dissona, sed una religio. tot pene psallentium chori, quot gentium diuersitates. et inter hæc, quæ uel prima in Christianis uirtus est, nihil arrogant sibi de continentia supercilii. Humilitatis inter omnes contentio est. Quicumque nouissimus fuerit, hic primus putatur. In ueste nulla discretio, nulla admiratio. Vtcumque placuerit incedere, nec detractionis est, nec laudis. Ieiunia quoque neminem subleuant: nec defertur inediæ, nec moderata
Rom.14 saturitas condemnatur. Suo domino stat unusquisque, aut cadit. Nemo iudicat alterum, ne a Domino iudicetur. Et, quod in plerisque prouinciis familiare est, ut genuino
dente

dente se lacerent, hic penitus non habetur. Procul luxuria, procul uoluptas: tanta in ipsa urbe orationum loca, ut ad ea peragranda dies sufficere non possit. Verum, ut ad uillulam Christi, & Mariæ diuersorium ueniamus, (plus enim laudat unusquisque, quod possidet) quo sermone, qua uoce speluncam tibi possumus Saluatoris exponere? Et illud præsepe, in quo infantulus uagiit, silentio magis, quam infimo sermone, honorandum est. Vbi sunt latæ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miserorum, pœnis, & damnatorum labore uestitæ? ubi, instar palatii, opibus priuatorum extructæ basilicæ, ut uile corpusculum hominis pretiosius inambulet, &, quasi mundo quidquam possit esse ornatius, tecta magis sua uelint adspicere, quam cælum? Ecce in hoc paruo terræ foramine cælorum conditor natus est: hic inuolutus pannis, hic uisus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis. Et hic puto locus sanctior est Tarpeia rupe, quæ, de cælo sæpius fulminata, ostendit, quod Domino displiceret. Lege Apocalypsim Ioannis; &, quid de muliere purpurata, & *Apoc.17.18* scripta in eius fronte blasphemia, septem montibus, aquis multis, & Babylonis cantetur exitu, contuere. Exite, inquit Dominus, de illa populus meus; & ne participes sitis *Hier.50* delictorum eius; & de plagis eius non accipiatis. Fugite de medio Babylonis, & saluate unusquisque animam suam. Cecidit enim, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmonum, & custodia omnis spiritus immundi. Est quidem ibi sancta ecclesia; sunt trophæa apostolorum, & martyrum; est Christi uera confessio; est ab Apostolo præ *Rom.1* dicata fides; &, gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens uocabulum Christianum: sed ipsa ambitio, potentia, magnitudo urbis, uideri, & uidere, salutari, & salutare, laudare, & detrahere, uel audire, uel proloqui, & tantam frequentiam hominum saltem inuitum uidere, a proposito monachorum, & quiete aliena sunt. aut enim uidemus uenientes ad nos, & silentium perdimus; aut non uidemus, & superbiæ arguimur. interdumq. ut ui-

ſitantibus reddamus uicem,ad ſuperbas fores pergimus; & inter linguas rodentium miniſtrorum, poſtes ingredimur auratos. In Chriſti uero, ut ſupra diximus, uillula, tota ruſticitas, & extra pſalmos ſilentium eſt. Quocumque te uerteris, arator ſtiuam tenens, Alleluia decantat. Sudans meſſor pſalmis ſe auocat, & curua attondens uitem falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc ſunt in hac prouincia carmina, hæ, ut uulgo dicitur, amatoriæ cantiones; hic paſtorum ſibilus, hæc arma culturæ. Verum, quid agimus, nec, quid deceat, cogitantes, ſolum, quod cupimus, hoc uidemus? O quando illud tempus adueniet, cum anhelus nuncium uiator apportet, Marcellam noſtram ad Palæſtinæ litus appulſam; & toti monachorum chori, tota uirginum agmina concrepabunt? obuiam iam iamq. geſtimus occurrere, & non expectato uehiculo, concitum pedibus ferre corpus. Tenebimus manus; ora cernemus; & a deſiderato uix auellemur amplexu. Ergo ne erit illa dies, quando nobis liceat ſpeluncam ſaluatoris intrare? in ſepulcro Domini flere cum ſorore, flere cum matre? crucis deinde lambere lignum, & in oliueti monte cum aſcendente Domino, uoto & animo ſubleuari? uidere exire Lazarum faſciis colligatum, & fluenta Iordanis ob lauacrum Domini puriora; inde ad paſtorum caulas pergere, in Dauid orare Mauſoleo? Amos prophetam etiã nunc buccina paſtorali in ſua conſpicere rupe clangentem? ad Abraham, Iſaac, & Iacob, trium quoque illuſtrium feminarum, uel tabernacula properare, uel memorias? uidere fontem, in quo a Philippo eunuchus eſt tinctus? Samariã pergere, & Ioannis Baptiſtæ, Heliſæi quoque, & Abdiæ pariter cineres adorare? ingredi ſpeluncas, in quibus perſecutionis & famis tempore prophetarum agmina ſunt nutrita? Ibimus ad Nazareth, &, iuxta interpretationem nominis eius, florem
Ioan.2 uidebimus Galilææ. Haud procul inde cernetur Cana, in
Matth. 17 qua aquæ in uinum uerſæ ſunt. Pergemus ad Itabyrium; & tabernacula ſaluatoris non, ut Petrus quondam uoluit, cum Moyſe, & Helia, ſed cum patre cernemus, & ſpiritu ſancto.

sancto. Inde ad mare ueniemus Genezareth; & de quinque & septem panibus uidebimus in deserto quinque & quattuor hominum millia saturata. Apparebit opidum Naim, in cuius porta uiduæ filius suscitatus est. Videbitur & Hermon, & torrens Endor, in quo superatus est Sisara. Capharnaum quoque signorum Domini familiaris, & omnis pariter Galilæa cernetur. Et tunc comitante Christo, cum per Silo, & Bethel, & cetera loca, in quibus Ecclesiæ quasi quædam uictoriarum Domini sunt erecta uexilla, ad nostram speluncam redierimus, canemus iugiter, crebro flebimus, indesinenter orabimus, & uulneratæ iaculo saluatoris in commune dicemus: Inueni, quem quæsiuit anima mea: tenebo eum, & non dimittam illum.

Matth. 14
Marc. 8
Iud. 3
Cant. 3

ARGVMENTVM.

EANDEM *Marcellam, quam superiori epistola Paula, & Eustochium ad loca sancta hortatæ sunt, nunc* D. *Hieronymus ad ruris Bethlehemitici uitã inuitat. hoc autem ut assequatur, primo rus omne collaudat: mox, quæ Romæ uiuendi incommoda, & quæ in Bethlehem commoda sint, commemorat.*

HIERONYMVS MARCELLAM inuitat ad rus Bethlehemiticum.

EPISTOLA XVIII.

AMBROSIVS, quo chartas, sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros uere Adamantius, & Chalcenterus noster explicauit, in quadam epistola, quam ad eundem de Athenis scripserat, refert, numquam se cibum, Origene præsente, sine lectione sumpsisse; numquam iniisse somnum, nisi unus e fratribus sacris litteris personaret: hoc diebus egisse & noctibus; ut & lectio orationem exciperet, & oratio lectionem. quid

nos, uentris animalia, tale umquam fecimus? quos si uel secunda hora legentes inuenerit, oscitamus: manu faciem defricantes, continemus stomachum: &, quasi post multũ laborem, mundialibus rursum negotiis occupamur. Praeter mitto prandia, quibus mens onerata premitur. Pudet dicere frequentiã salutandi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos uenientes ceteros expectamus. Deinceps itur in uerba: sermo teritur: lacerantur absentes: uita aliena describitur; & mordentes inuicem, consumimur ab inuicem. Talis nos cibus occupat, & dimittit. Cum uero amici recesserint, ratiocinia supputamus. nunc ira personam leonis nobis imponit: nunc cura superflua in annos plurimos duratura praecogitat. nec recordamur euangelii, dicen-

Luc. 12 tis: Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te: quae autem praeparasti, cuius erunt? Vestes non ad usus tantum, sed ad delicias, conquiruntur. ubicumque compendium est, uelocior pes, citus sermo, auris attentior. Si damnum, ut saepe in re familiari accidere solet, fuerit nunciatum, uultus moerore deprimitur: laetamur ad nummum, amisso obolo contristamur. unde, cum in uno homine animorum tam diuersa sit facies, propheta Dominum deprecatur, dicens:

Psal. 72 Domine in ciuitate tua imaginem eorum dissipa. Cum enim ad imaginem & similitudinem Dei conditi simus, ex uitio nostro personas nobis plurimas superinducimus: & quo modo in theatralibus scenis unus atque idem histrio nunc Herculem robustus ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem; ita & nos, qui si de mundo non essemus, odiremur a mundo, tot habemus personarum similitudines, quot peccata. Quapropter, quia multa iam uitae spatia transmisimus fluctuando; & nauis nostra, nunc procellarum concussa turbine, nunc scopulorum illisionibus perturbata est: cum primum licet, quasi portum quendam secreta ruris intremus. ibi cibarius panis, & holus nostris manibus irrigatum, & lac, deliciae rusticanae, uiles quidem, sed innocentes cibos praebent. ita uiuentes non ab oratione somnus, nec saturitas a lectione reuocabit.

Si

Si æstas est, secretum arboris umbra præbebit; si autum-
nus, ipsa aeris temperies, & strata subter folia, locum quie
tis ostendunt. uere ager floribus pingitur; & inter queru-
las aues psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus fuerit, & bru
males niues; ligna non coemam; & calidius uigilabo, uel
dormiam; certe, quod sciam, uilius non algebo. Habeat
sibi Roma suos tumultus, arena sæuiat, circus insaniat,
theatra luxurient: &, quia de nostris dicendum est, matro-
narum quotidie uisitetur senatus. nobis adhærere Domino
bonum est, & ponere in domino Deo spem nostram; ut, *Psal. 72.*
cum paupertatem istam cælorum regna mutauerint, erum
pamus in uocem: Quid enim mihi est in cælo, & a te quid
uolui super terram? quo scilicet, cum tanta reperiamus in
cælo, parua & caduca quæsisse nos doleamus in terra. Ve-
rum, ut ad uillam, & ad Mariæ diuersorium ueniamus:
(plus laudat enim unusquisque, quod possidet) quo ser-
mone, qua uoce tibi speluncam Saluatoris exponam? Et
illud præsepe, in quo infantulus uagiit, silentio magis,
quam infimo sermone, honorandum est. Vbi sunt latæ por
ticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miserorum, pœnis,
& damnatorum labore uestitæ? ubi, instar palatii, priua-
torum extructæ basilicæ, ut uile corpusculum hominis
pretiosius inambulet, &, quasi mundo quidquam pos-
sit esse ornatius, tecta sua magis uelint adspicere, quam
cælum? Bethlehem ecce in hoc paruo terræ foramine cæ-
lorum conditor natus est. hic inuolutus pannis, hic uisus
a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Ma
gis. &, puto, sanctior locus est rupe Tarpeia, quæ, de cæ-
lo sæpius fulminata, ostendit, quod Deo displiceat. Est qui
dem ibi sancta ecclesia; sunt trophæa apostolorum &
martyrum; est Christi uera confessio; est apostolorum
prædicata fides, &, gentilitate calcata, in sublime quo-
tidie erigitur uocabulum Christianum: sed ambitio, po-
tentia, magnitudo urbis, uideri, & uidere, salutari, & sa-
lutare, laudare, & detrahere, uel audire, uel proloqui, &
tantam hominum frequentiam uidere, a proposito mona-

chorum, & quiete aliena sunt. aut enim uidemus ad nos uenientes, & silentium perdimus: aut, si non uidemus, superbiæ arguimur. interdum, ut uisitantibus reddamus uicem, ad superbas fores pergimus. inter linguas rodentium ministrorum, postes ingredimur deauratos. in Christi uero uilla, ut supra diximus, tota rusticitas est. extra psalmos silentium est. quocumque te uerteris, arator stiuam tenens, Alleluia decantat. Sudans messor psalmis se auocat, & curua attondens uitem falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc sunt in hac prouincia carmina, hæ, ut uulgo dicitur, amatoriæ cantiones. Vale.

ARGVMENTVM.

EVSTOCHIVM *in die festo Petri Apostoli, qui XXIX die Iunij celebratur, munuscula quædam, inter quæ cerasa erant, una cum epistola ad Hieronymū miserat: nunc is ei respondet, cunctaq. ad institutionem bonorum morum pie, ac festiuiter transfert.*

AD EVSTOCHIVM, DE ACCEPTIS ab ea munusculis.

EPISTOLA XIX.

PARVA specie, sed caritate sunt magna, munera accepisse a uirgine, armillas, epistolam, & columbas. et, quoniam mel in Dei sacrificiis nō offertur, *Leuit.2* nimia dulcedo arte mutata est, & quadam, ut ita dicam, piperis austeritate condita. apud Deum enim nihil uoluptuosum, nihil tantum suaue placet, nisi quod in se habet *Exod.12* mordacis aliquid ueritatis. Pascha Christi cū amaritudinibus manducatur. Festus est dies & natalis beati Petri festiuius est solito condiendus, ita tamen, ut scripturarum cardinem iocularis sermo nō fugiat; nec a præscripto palæstræ

nostræ

noſtræ longius euagemur. Armillis in Ezechiele ornatur Hieruſalem. Baruch epiſtolas accipit ab Hieremia. In columbæ ſpecie Spiritus ſanctus allabitur. Itaque, ut te aliquid & piperis mordeat, & priſtini libelli etiã nunc recorderis; caue, ne operis ornamenta dimittas, quæ ueræ armillæ ſunt brachiorum; ne epiſtolam pectoris tui ſcindas, quam a Baruch traditam nouacula rex profanus incidit; ne ad ſimilitudinem Ephraim per Oſee audias: Facta es inſipiens, ut columba. Nimium reſpondebis auſtere, & quod feſto non conueniat diei. Talibus ipſa muneribus prouocaſti: dum dulcibus amara ſociata ſunt, & a nobis paria recipies, laudem amaritudo comitabitur. Verum, ne uidear dona minuiſſe, accepimus & caniſtrum, ceraſis refertum talibus, & tam uirginali uerecundia rubentibus, ut ea nunc a Lucullo delata exiſtimarim. ſiquidem hoc genus pomi, Ponto & Armenia ſubiugatis, de Ceraſunto primus Romam pertulit. unde & de patria arbor nomen accepit. Igitur, quia in ſcripturis caniſtrum ficis plenum legimus, ceraſa uero non inuenimus; in eo, quo allatum eſt, id, quod allatũ non eſt, prædicamus; optamusq. te de illis pomis fieri, quæ contra templum Dei ſunt, & de quibus Deus dicit: Quia bona bona ualde. Nihil quippe ſaluator mediũ amat: & ſicuti, frigidũ non refugiens, calidis delectatur; ita tepidos in Apocalypſi euomere ſe loquitur. Vnde nobis ſolicitius prouidendum eſt, ut ſollemnem diem, non tam ciborũ abundantia, quam ſpiritus exultatione celebremus. quia ualde abſurdũ eſt, nimia ſaturitate uelle honorare martyrem, quem ſcimus Deo placuiſſe ieiuniis. Ita tibi ſemper comedendum eſt, ut cibum & oratio ſequatur, & lectio. quod ſi aliquibus diſplicet, Apoſtoli uerba cantato: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ancilla non eſſem.

Ezech. 16 *Hier. 36* *Ioan. 1* *Oſee 7* *Hier. 24* *Apoc. 3* *Gal. 1*

ARGV-

ARGVMENTVM.

MARCELLA Hieronymo, Paulæ, Euſtochio, uirginibus cum eis degentibus, miſerat ſellas, ſaccos, cereos, calices, muſcariaq. quibus muſcæ abiguntur, xeniola. Hieronymus nunc ei reſpondens, omnia ἀλληγορικῶς ad animæ documentum in utramque partem ſanctè, ac feſtiuiter interpretatur.

AD MARCELLAM, de acceptis munuſculis.

EPISTOLA XX.

VT abſentiam corporum ſpiritus confabulatione ſolemur; facit unuſquiſque quod præualet. uos dona tranſmittitis: nos epiſtolas remittimus gratiarum; ita tamen, ut, quia uelatarum uirginum munus eſt, aliqua in ipſis munuſculis eſſe myſteria demonſtremus. Saccus, orationis ſignum atque ieiunii eſt. ſella, ut foras pedes uirgo non moueat. cerei, ut, accenſo lumine, ſponſi expectetur aduentus. calices mortificationem carnis oſtendunt, & ſemper animum ad martyrium præparatum. Calix quippe Domini inebrians, quam præclarus eſt. Quod autem & matronis offertis muſcaria, parua, paruis animalibus euentilandis: elegans ſignificatio eſt, debere luxuriã cito reſtinguere; quia muſcæ morituræ oleum ſuauitatis exterminant. Hic typus ſit uirginum, hæc figura matronarũ. Nobis autem, licet in peruerſum, munera ueſtra conueniunt. Sedere, aptum eſt otioſis; in ſacco iacere, pœnitentibus; calices habere, potantibus. licet & propter nocturnos metus, & animos ſemper malo conſcientiæ formidantes, cereos quoque accendiſſe ſit gratum.

Pſal. 22
Eccls. 10

ARGV-

ARGVMENTVM.

PAVLVM Concordienſem, centeſimum agentem annum, uirenti tamen, integroq. corpore, laudat, & de uitæ termino doctè multa admiſcens petit ab eo libros quoſdam, mittens ei interea uitam Pauli Heremitæ, quam ipſe Hieronymus ediderat.

HIERON. AD PAVLVM CONCORD.

EPISTOLA XXI.

HVMANAE uitæ breuitas, damnatio delictorum eſt. et in ipſo ſæpe lucis exordio, mors ſecuta naſcentem, labentia quotidie in uitium ſæcula profitetur. Nam, cum primum paradiſi colonum, uiperinis nexibus præpeditum, coluber deduxiſſet ad terras; æternitas, mortalitate mutata, in nongentos, & eo amplius annos, ſecunda quodam modo immortalitate maledicti hominis diſtulerat elogium. exinde, paulatim recrudeſcente peccato, totius orbis naufragium gygantum adduxit impietas. poſt illud, ut ita dixerim, purgati baptiſma mundi, in breue tempus hominum uita contracta eſt. hoc quoque ſpatium ſceleribus noſtris, ſemper cõtra diuina pugnantibus, pene perdidimus. quotus enim quiſque aut centenariã trãsgreditur ætatẽ, aut nõ ad eã ſic peruenit, ut perueniſſe pæniteat? ſecundũ quod in libro Pſalmorũ ſcriptura teſtatur: Dies uitæ noſtræ ſeptuaginta anni; ſi autem multũ, octoginta: quidquid reliquum eſt, labor, & dolor. Quorſum, ais, iſta, tam alto repetita principio, & ita procul cœpta, ut merito quis Horatiano de nobis poſſit ſale ludere: Et gemino bellum Troianũ orditur ab ouo? Videlicet ut ſenectutẽ tuã, & caput ad Chriſti ſimilitudinẽ candidũ, dignis uocibus prædicemus. Ecce iam centenus ætatis circulus uoluitur: & tu ſemper præcepta Domini cuſtodiens, futuræ beatitudinẽ uitæ per præſentia exẽpla meditaris. Oculi puro lumine uigẽt: pedes imprimunt certa ueſtigia: auditus penetrabilis, dẽtes cãdidi, uox ſonora, corpus ſolidũ, & ſucciplenum: cani cũ rubore diſcrepant, uires cũ ætate diſſentiunt. nõ memoriæ tenaci-

Gen. 3

Gen. 6. 7

Pſal. 89

tenacitatem, ut in plerisque cernimus, antiquior senecta dissoluit. nam calidi acumen ingenii frigidus sanguis obtundit. non contractam rugis faciem arata frons exasperat. non denique tremula manus per curuos ceræ tramites errantem stylum ducit. Futuræ nobis resurrectionis uirorem in te Dominus ostendit; ut peccati sciamus esse, quod ceteri adhuc uiuentes præmoriuntur in carne; iustitiæ, quod tu adolescentiam in aliena ætate mentiris. Et quamquam multis istam corporis sanitatem, etiam peccatoribus, euenire uideamus: tamen illis hoc diabolus ministrat, ut peccent; tibi Dominus præstat, ut gaudeas. Doctissimi quique Græcorum, de quibus pro Flacco agens luculenter Tullius ait: Ingenita leuitas, & erudita uanitas: regum suorum ac principum laudes, accepta mercede, dicebant. hoc ego nunc faciens, pretium posco pro laudibus. Et, ne putes modica esse, quæ deprecor: margaritum de euangelio postularis: Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum: Scilicet commentarios Fortunatiani, &, propter notitiam persecutionū, Aurelii Victoris historiam, simulq. epistolas Nouatiani; ut, dum schismatici hominis uenena cognoscimus, libentius sancti martyris Cypriani bibamus antidotum. Misimus interim te tibi, idest, Paulo seni Paulum seniorē: in quo propter simpliciores quosque multum in deiiciendo sermone laborauimus. sed nescio quo modo, etiam si aqua plena sit, tamen eundem odorem lagena seruat, quo, dum rudis esset, imbuta est. Si hoc munusculum placuerit; habemus etiam alia condita, quæ cum plurimis orientalibus mercibus ad te, si spiritus sanctus afflauerit, nauigabunt.

Psal. 11

ARGV-

ARGVMENTVM.

EVSTOCHIVM, *ſola ex omnibus liberis Paulæ, nobilis apud Romanos Matronæ, perpetuam uirginitatem profeſſa, matrem usque in Bethlehem, ubi ſanctiſſime cum uirginibus in monaſterio ambæ uixerunt, ſecuta eſt. Hanc nunc D. Hieronymus docet, quo modo cuſtodire uirginitatem debeat: eosq. qui caſtitatis ſpecie uentri, auaritiæq. inſeruiunt, acriter interea reprehendit.*

HIERONYMVS AD EVSTOCHIVM, de cuſtodia uirginitatis.

EPISTOLA XXII.

AVDI filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui; & concupiſcet rex decorem tuum. In quadrageſimo *Pſal.44*
quarto pſalmo Deus ad animam loquitur humanam; ut, ſecundum exemplum Abrahæ, exiens de terra ſua, & de cognatione ſua, relinquat Chaldæos, qui quaſi dæmonia interpretantur; & habitet in regione uiuentium, quam alibi propheta ſuſpirat, dicens: Credo uidere bona Domi- *Pſal. 26*
ni in terra uiuentium. Verum non ſufficit tibi exire de terra tua, niſi obliuiſcaris populi tui, & domus patris tui; ut, carne contempta, ſponſi iungaris amplexibus. Ne reſpexeris, inquit, retro: nec ſteteris in omni circa regio- *Gen.19*
ne, ſed in monte ſaluum te fac, ne forte comprehendaris. Non expedit, apprehenſo aratro, reſpicere poſt ter- *Luc.9*
gum, nec de agro reuerti domum, nec, poſt Chriſti tuni- *Matth.24*
cam, ad tollendum aliud ueſtimentum tecto deſcendere. Grande miraculum: Pater filiam cohortatur, ne meminerit patris ſui. Vos de patre diabolo eſtis, & deſideria patris *Ioan.8*
ueſtri uultis facere, dicitur ad Iudæos. Et alibi: Qui facit *1.Ioan.3*
peccatum, de diabolo eſt. Tali primum parente generati, nigri

nigri ſumus; & poſt pœnitentiam, necdum culmine uirtu-
Cant.1 tis aſcenſo, dicimus: Nigra ſum, ſed ſpecioſa filiæ Hieru-
ſalem. Exiui de domo infantiæ meæ: oblita ſum patris mei,
renaſcor in Chriſto. Quid pro hoc mercedis accipio? Se-
quitur: Et concupiſcet rex decorem tuum. Hoc ergo illud
Eph.5 magnum eſt ſacramentum: Propter hoc relinquet homo
patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt am-
bo, iam non, ut ibi, in una carne, ſed in uno ſpiritu. Non
Num.12 eſt ſponſus tuus arrogans, non ſuperbus, æthiopiſſam du-
xit uxorem. Statim ut uolueris ſapientiam audire ueri So-
lomonis, & ad eum ueneris, confitebitur tibi cuncta, quæ
Cant.3 nouit, & inducet te rex in cubiculum ſuum, &, mirum in
modum colore mutato, ſermo tibi ille conueniet: Quæ
eſt iſta, quæ aſcendit dealbata? Hæc iccirco, domina mi
Euſtochium, ſcribo, (dominam quippe uocare debeo ſpon
ſam Domini mei) ut ex ipſo principio lectionis agnoſceres,
non me nunc laudem uirginitatis eſſe dicturum, quam pro
baſti optimam, & conſecuta es; nec enumeraturum mole-
ſtias nuptiarum, quo modo uterus intumeſcat, infans ua-
giat, cruciet pellex, domus cura ſolicitet, & omnia, quæ
putantur bona, mors extrema præcidat: habent enim &
Hebr.13 maritatæ ordinem ſuum, honorabiles nuptias, & cubile im
maculatum: ſed ut intelligeres tibi exeunti de Sodoma, ti-
Gen.19 mendum eſſe Lot uxoris exemplum. nulla eſt enim in hoc
libello adulatio. adulator quippe, blandus inimicus eſt.
Nulla erit rhetorici pompa ſermonis, quæ te etiam inter an
gelos ſtatuat, &, beatitudine uirginitatis expoſita, mun-
dum ſubiiciat pedibus tuis. Nolo tibi uenire ſuperbiam de
propoſito, ſed timorem. Onuſta incedis auro: latro tibi ui
tandus eſt. Stadium eſt hæc uita mortalibus: hic contendi
mus, ut alibi coronemur. Nemo inter ſerpentes, & ſcor-
Eſa.34 piones ſecurus ingreditur. Et inebriatus eſt, inquit Domi-
nus, gladius meus in cælo: & tu pacem arbitraris in terra,
Gen.3 quæ tribulos generat, & ſpinas, quam ſerpens comedit?
Eph.6 Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem,
ſed aduerſus principatus, & poteſtates huius mundi, &
rectores

rectores harum tenebrarum, aduersus spiritualia nequitiæ in cælestibus. Magnis inimicorũ circumdamur agminibus, hostium plena sunt omnia. caro fragilis,& cinis futura post modicum, pugnat sola cum pluribus. cum autem fuerit dissoluta; & uenerit princeps mundi huius; & inuenerit in ea nihil: tunc secura audies per prophetam: Non timebis a timore nocturno: A sagitta uolante per diem, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabunt. Quod si eorum te multitudo turbauerit; & ad singula incitamenta uitiorũ cœperis æstuare; & dixerit tibi cogitatio tua: Quid faciemus? respondebit tibi Helisæus: Noli timere, quia plures nobiscum sunt, quam cum illis: & orabit, & dicet: Domine, aperi oculos puellæ tuæ, ut uideat: & apertis oculis uidebis igneum currum, qui te ad exemplum Heliæ in astra sustollat: & tunc læta cantabis: Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo uenantiũ: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Quuamdiu hoc fragili corpore detinemur; quamdiu habemus thesaurum istum in uasis fictilibus; & concupiscit spiritus aduersus carnem, & caro aduersus spiritum; nulla est certa uictoria. Aduersarius noster diabolus, tamquam leo rugiens aliquem deuorare quærens, circumit. Posuisti, ait Dauid, tenebras; & facta est nox. In ipsa pertransibunt omnes bestiæ siluæ: Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant a Deo escam sibi. Non quærit diabolus homines infideles: non eos, qui foris sunt, & quorum carnes rex Assyrius in olla succendit, de ecclesia Christi rapere festinat. Escæ eius secundum Abacuc electæ sunt. Iob subuertere cupit, &, deuorato Iuda, ad cribrandos apostolos expetit potestatem. Non uenit saluator pacem mittere super terram, sed gladium. Cecidit Lucifer, qui mane oriebatur: & ille, qui in paradiso deliciarum nutritus est, meruit audire: Si exaltatus fueris ut aquila; inde detraham te, dicit Dominus. Dixerat enim in corde suo: Super sidera cæli ponam sedem meam,

[Marginal references: *Ioan.* 14; *Psal.* 90; 4. *Reg.* 6; 4. *Reg.* 2; *Psal.* 123; 2. *Cor.* 4; *Gal.* 5; 1. *Petr.* 5; *Psal.* 103; *Hier.* 29; *Abac.* 1; *Iob* 1; *Luc.* 22; *Marc.* 10; *Esa.* 14; *Abd.* 1]

& ero

Eſa.14 & ero ſimilis altiſſimo. Vnde quotidie ad eos, qui per ſca-
Gen.28 lam Iacob ſomniantis deſcendunt, loquitur Deus: Ego di-
Pſal.81 xi, Dii eſtis, & filii altiſſimi omnes: uos autem ſicut homi
nes moriemini, & tamquam unus de principibus cadetis.
Cecidit enim primus diabolus, & cum ſtet Deus in ſynago
1.Cor.3 ga Deorum, in medio autem Deos diſcernit. Apoſtolus iis,
qui Dii eſſe deſinunt, ſcribit: Vbi enim in uobis ſunt diſſen
ſiones, & æmulationes: nonne homines eſtis, & ſecundū
1.Cor.9 hominem ambulatis? Si Apoſtolus, uas electionis, & ſe-
paratus in euangelium Chriſti, ob carnis aculeos & incenti
ua uitiorum reprimit corpus ſuum, & ſeruituti ſubiicit, ne
Rom.7 aliis prædicans ipſe reprobus inueniatur; & tamen uidet
aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ,
& captiuum ſe in legem duci peccati: ſi poſt nuditatem, ie-
iunia, fames, carcerem, flagella, ſupplicia, in ſemet ipſum
reuerſus exclamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de
corpore mortis huius: tu te putas ſecuram eſſe debere? Ca
Amos 5 ue quæſo, ne quando de te dicat Deus: Virgo Iſrael ce-
cidit; & non eſt, qui ſuſcitet eam. Audenter loquar:
Cum omnia poſſit Deus, ſuſcitare uirginem non poteſt
poſt ruinam. ualet quidem liberare de pœna, ſed non
uult coronare corruptam. Timeamus illam prophe-
Amos 8 tiam, ne in nobis etiam compleatur: Virgines bonæ defi-
cient. Obſerua quid dicat, Et uirgines bonæ deficient: quia
Matth.5 ſunt & uirgines malæ. Qui uiderit, inquit, mulierem ad
concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde
Matth.25 ſuo. Perit ergo & mente uirginitas. Iſtæ ſunt uirgines ma-
læ, uirgines carne, non ſpiritu; uirgines ſtultæ, quæ
oleum non habentes excluduntur a ſponſo. Si autem
& illæ, quæ uirgines ſunt, ob alias tamen culpas uirgini-
tate corporum non ſaluantur: quid fiet illis, quæ pro-
ſtituerunt membra Chriſti, & mutauerunt templum ſan-
cti ſpiritus in lupanar? illico audient: Deſcende, ſede in
Eſa.47 terra uirgo filia Babylonis: ſede in terra: non eſt ſolium fi-
liæ Chaldæorum: non uocaberis ultra mollis, & delicata.
accipe molam, mole farinam: diſcooperi uelamen tuum,
denuda

denuda crura, transi flumina: reuelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua. Et hoc post Dei filii thalamos, post oscula fratruelis & sponsi, illa, de qua quondam sermo propheticus concinebat: Astitit regina a dextris tuis, in ue *Psal.44* stitu deaurato, circumdata uarietate: nudabitur, & posteriora eius ponentur in faciem ipsius: Sedebit ad aquas soli- *Ezech.16* tudinis, &, posito uase, diuaricabit pedes suos omni transeunti, & usque ad uerticem polluetur. Rectius fuerat homini, subiisse coniugium, ambulasse per plana, quam, ad altiora tendentem, in profundum inferni cadere. Ne fiat, obsecro, ciuitas meretrix, fidelis Sion: ne post trinitatis ho *Esa.1.34* spitium ibi dæmones saltent, & Sirenæ nidificent, & hericii. Non soluatur fascia pectoralis; sed statim ut libido titil *Hier.2* lauerit sensum, aut blandum uoluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in uocem: Dominus au *Psal.117* xiliator meus, non timebo quid faciat mihi caro. Et cum paululum interior homo inter uitia atque uirtutes cœperit fluctuare, dicito: Quare tristis es anima mea, & quare cō- *Psal.41* turbas me? Spera in Deo, quia confitebor illi, salutare uultus mei, & Deus meus. Nolo sinas cogitationem crescere. Nihil in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum paruus est hostis, interfice: nequitia, ne zizania crescant, elidatur in semine. Audi psalmistā, dicentem: Filia Baby- *Psal.136* lonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuā, quā retribuisti nobis: beatus, qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. Quia enim impossibile est in sensum hominis non irruere innatū medullarū calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui ut cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, & allidit ad petrā: petra autē Chri *1.Cor.10* stus est. O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. sedebam solus, quia amaritudine repletus erā. horrebant sacco membra deformia; & squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat. quotidie lacrymæ, quotidie gemitus; &, si quando repugnantem somnus imminens

 oppressisset,

oppreſſiſſet, nuda humo uix oſſa hærentia collidebam. de cibis uero, & potu taceo; cum etiam languentes monachi aqua frigida utantur, &, coctum aliquid accepiſſe, luxuria ſit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipſe damnaueram, ſcorpionum tantum ſocius, & ferarum, ſæpe choris intereram puellarum. pallebant ora ieiuniis; & mens deſideriis æſtuabat in frigido corpore; & ante hominem ſua iam carne præmortuum, ſola libidinum incendia bulliebant. itaque omni auxilio deſtitutus, ad Ieſu iacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnātem carnem hebdomadarum inedia ſubiugabam. Non erubeſco confiteri infelicitatis meæ miſeriam: quin potius plāgo me non eſſe, quod fuerim. Memini me clamantem diē crebro iunxiſſe cum nocte, nec prius a pectoris ceſſaſſe uerberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. ipſam quoque cellulam meam, quaſi cogitationum mearū conſciam, pertimeſcebam: & mihimet iratus, & rigidus, ſolus deſerta penetrabam. ſicubi concaua uallium, aſpera montium, rupium prærupta cernebam; ibi meæ orationis locus, ibi illud miſerrimæ carnis ergaſtulum; &, ut ipſe mihi teſtis eſt Dominus, poſt multas lacrymas, poſt cælo inhærentes oculos, nonnūnquam uidebar mihi intereſſe agminibus angelorum; & lætus gaudensq. cantabā: Poſt
Cant. 1 te in odorem unguentorum tuorum curremus. Si autem hoc ſuſtinent illi, qui, exeſo corpore, ſolis cogitationibus oppugnantur: quid patitur puella, quæ deliciis fruitur? nē
1.Tim. 5 pe illud Apoſtoli: Viuens mortua eſt. Si quid itaque in me poteſt eſſe conſilii; ſi experto creditur; hoc primum moneo, hoc obteſtor, ut ſponſa Chriſti uinum fugiat pro ueneno. hæc aduerſus adoleſcentiam prima arma ſunt dæmonum. Non ſic auaritia quatit, inflat ſuperbia, delectat ambitio. facile aliis caremus uitiis: hic hoſtis nobis incluſus eſt. Quocumque pergimus, nobiſcum portamus inimicū. Vinum, & adoleſcentia, duplex eſt incendium uoluptatis. quid oleum flammæ adiicimus? quid ardenti corpuſculo fo-
1. Tim. 5 menta ignium miniſtramus? Paulus ad Timotheum, Iam noli,

noli, inquit, aquam bibere; sed uino modico utere, propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates. Vide, quibus causis uini potio concedatur; ut ex hoc stomachi dolor, & frequens medeatur infirmitas. Et ne nobis forsitan de ægrotationibus blandiremur; modicum præcepit esse sumendum, medici potius consilio, quam Apostoli: licet & Apostolus sit medicus spiritualis: ne Timotheus imbecillitate superatus, euangelii prædicandi non posset implere discursus. alioquin se dixisse meminerat: Vinum, in quo est luxuria: Et bonum est homini uinum non bibere, & carnẽ non manducare. Noe uinum bibit, & inebriatus est. Post diluuium, rudi adhuc sæculo, & tunc primũ plantata uinea, inebriare uinum forsitan nesciebat. Et ut intelligas scripturæ in omnibus sacramentum: Margaritum quippe est sermo Dei, & ex omni parte forari potest. post ebrietatem nudatio femorum subsecuta est, libido iuncta luxuriæ. prius enim uenter extenditur, & sic cetera membra concitantur. Manducauit enim populus, & bibit; & surrexerunt ludere. Lot, amicus Dei, in monte saluatus; & de tot millibus populi solus iustus inuentus, inebriatur a filiabus suis: & licet illæ putarent genus hominum defecisse, & hoc facerent liberorum magis desiderio, quam libidinis; tamen sciebant, uirum iustum hoc, nisi ebrium, nõ esse facturum. denique, quid fecerit, ignorauit: & quamquam uoluntas non sit in crimine, error in culpa est. inde nascuntur Moabitæ, & Ammonitæ, inimici Israel: qui usque ad quartam, & decimam progeniem, & usque in æternum, non ingrediuntur in Ecclesiam Dei. Helias cum Iezabel fugeret, & sub quercu iaceret lassus; ueniente ad se angelo suscitatur, & dicitur ei: Surge, & manduca. Respexit, & ecce ad caput eius panis collyra, & uas aquæ. Reuera nõ poterat Deus conditũ ei merũ mittere, & electos cibos, & carnes cõtusione mutatas. Helisæus filios prophetarũ inuitat ad prandiũ, & herbis agrestibus eos alẽs consonũ prandentiũ audit clamorẽ: Mors in olla: Homo Dei nõ iratus est cocis: lautioris enim mensæ consuetudinẽ non habebat, sed, farina desuper iacta,

Eph.5 *Rom.14* *Gen.9* *Exo.32* *Gen.19* *Deut.23* *3.Reg.19* *4.Reg.4*

Exod. 15 amaritudinē dulcorauit, eadē ſpiritus uirtute, qua Moyſes mutauerat marā in dulcedinē. Necnon & illos, qui ad eum cōprehendendum uenerant, oculis pariter ac mente cæcatos,
4.Reg.6 cum in Samariam neſcios induxiſſet, qualibus eos epulis refici imperauerit, auſculta. Pone eis, inquit, panem, & aquā: manducent, & bibant, & remittantur ad Dominum
Dan.14 ſuum. Potuit & Danieli de regiis ferculis opulentior menſa transferri: ſed Abacuc ei meſſorū prandium portat,
Dan.9 arbitror ruſticanum. ideoq. & deſideriorum uir appellatus eſt, quia panem deſiderii non manducauit, & uinum concupiſcentiæ non bibit. Innumerabilia ſunt de ſcripturis diuina reſponſa, quæ gulam damnent, & ſimplices cibos probent. uerum, quia nunc nō eſt propoſitum de ieiuniis diſputare; & , uniuerſa exequi, ſui eſt tituli, & uoluminis; hæc ſufficiant pauca de plurimis. alioqui, ad exemplum horum, poteris tibi ipſa colligere, quo modo primus de
Gen.3 paradiſo homo, uentri magis obediens, quā Deo, in hanc
Matth.4 lacrymarum deiectus eſt uallem: & ipſum Dominum ſata-
1.Cor.6 nas fame tētauerit in deſerto: & Apoſtolus clamitet: Eſcæ
Philip.3 uentri, & uenter eſcis: Deus autem & hunc, & illas deſtruet. et de luxurioſis, quorum Deus uenter eſt: id enim colit unuſquiſque, quod diligit. Ex quo ſolicite prouidendum eſt, ut, quos ſaturitas de paradiſo expulit, reducat eſuries. Quod ſi uolueris reſpondere, te nobili ſtirpe generatam, ſemper in deliciis, ſemper in plumis, non poſſe a uino & eſculentioribus cibis abſtinere, nec his legibus uiuere: diſtrictius reſpondebo: Viue ergo lege tua, quæ Dei nō potes. Nō quod Deus, uniuerſitatis creator, & Dominus, inteſtinorū noſtrorū rugitu, & inanitate uentris, pulmonisq. delectetur ardore; ſed quod aliter pudicitia tuta eſſe
Iob.40 non poſſit. Iob, Deo carus, & teſtimonio ipſius immaculatus, & ſimplex, audi quid de diabolo ſuſpicetur: Virtus eius lumbis, & poteſtas eius in umbilico. Honeſte uiri mulierisq. genitalia, immutatis ſunt appellata nominibus. un
Pſal. 131 de & de lumbis Dauid ſuper ſedem eius promittitur eſſe ſeſ
Act.2 ſurus. & ſeptuaginta quinque animæ introierūt in Aegyptū,

quæ

quæ exierunt de femore Iacob. At postquam, colluctante
domino, latitudo femoris eius emarcuit; a liberorũ opere
cessauit. Et qui pascha facturus est, accinctis mortificatisq. *Exod. 12*
lumbis facere præcipitur. Et ad Iob dicit Deus: Accinge si- *Iob 40*
cut uir lumbos tuos. Et Ioãnes zona pellicea cingitur circa *Marc. 1*
lumbos suos. Et apostoli iubentur accinctis lumbis, euange *Luc. 12*
lii tenere lucernas. Ad Hierusalẽ uero, quæ respersa sangui
ne, in cãpo inuenitur erroris, in Ezechiele dicitur: Non est *Ezech. 16*
præcisus umbilicus tuus. Omnis igitur aduersus uiros dia-
boli uirtus, in lumbis est: omnis in umbilico cõtra feminas
fortitudo. Vis scire ita esse, ut dicimus? accipe exempla.
Sampson, leone fortior, & saxo durior, qui & unus, & nu *Iud. 16*
dus mille persecutus est armatos, in Dalilæ mollescit ample
xibus. Dauid, secundum cor Domini electus, & qui uentu *2. Reg. 11*
rum Christum sancto sæpe ore cantauerat; postquam de-
ambulans super tectum domus suæ, Bethsabeæ captus est
nuditate, adulterio iunxit homicidium. Vbi & illud breui-
ter attende, quod nullus sit etiam in domo tutus aspectus.
Quapropter ad Dominũ pænitens loquitur: Tibi soli pec- *Psal. 50*
caui, & malum coram te feci. Rex enim erat, alium non
timebat. Salomon, per quem se cecinit ipsa sapientia, qui
disputauit a cedro Libani usque ad hisopum, quæ exiit per *3. Reg. 4. 11*
parietem, recessit a Domino, quia amator mulierum fuit.
Et ne quis sibi de sanguinis propinquitate confideret, in il-
licitum Thamar sororis Amnon frater exarsit incendium. *2. Reg. 13*
Piget dicere, quot quotidie uirgines ruant; quantas de suo
gremio mater perdat Ecclesia; super quæ sidera inimicus *Esa. 14. 11.*
superbus ponat thronum suum; quot petras excauet, &
habitet coluber in foraminibus earum. Videas plerasque
uiduas ante quam nuptas, infelicem conscientiam mentita
tantum ueste protegere. quas nisi tumor uteri, & infantum
prodiderit uagitus, sanctas & castas se esse gloriantur, & ere
cta ceruice, & ludentibus pedibus incedunt. Aliæ uero ste
rilitatem præbibunt, & nec dum sati hominis homicidium
faciunt. Nonnullæ, cum se senserint concepisse de scelere,
abortii uenena meditantur; & frequenter etiam ipsæ com-

mortuæ, trium criminum reæ, ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, nec dum nati filii parricidæ.
Tit. 1 Istæ sunt, quæ solent dicere: Omnia munda mundis: Suffi
1.Tim.4 cit mihi conscientia mea: Cor mundum desiderat Deus: Cur me abstineam a cibis, quos creauit Deus ad utendum? Et si quando festiue & lepide uolunt uiuere, ubi se mero ingurgitauerint, ebrietati sacrilegium copulantes aiunt: Absit, ut ego me a Christi sanguine abstineam. Et quam uiderint pallentem, atque tristem, miseram, & Manichæā uocant. Et consequenter: Tali enim proposito ieiunium hæresis est. Hæ sunt, quæ per publicum notabiliter incedūt; & furtiuis oculorum nutibus, adolescentium greges post se trahunt, quæ semper audiunt per prophetam: Facies me-
Hier.3 retricis facta est tibi, impudorata es tu. Purpura tantum in ueste tenuis, & laxius, ut crines decidant, ligatum caput, soccus uilior, & per humeros hiacynthina læna mauorte uolitans, succinctæ manicæ brachiis adhærentes, & solutis genubus fractus incessus. hæc est apud illas tota uirginitas. Habeant istæ huiusmodi laudatores suos, & sub uirginali nomine lucrosius pereant. Libenter talibus nō placemus. Pudet dicere, pro nefas: triste, sed uerum est: Vnde in ecclesias Agapetarum pestis introiit? unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? immo unde nouum concubinarum genus? Plus inferam. Vnde meretrices uniuiræ? eadem domo, uno cubiculo, sæpe uno tenentur & lectulo; & suspiciosos nos uocant, si aliquid extimemus. Frater sororem uirginem deserit, cælibem spernit uirgo germanum, fratrē quærit extraneum; & cum in eodem proposito esse se simulent, quærunt alienorum spiritale solatium, ut domi habeant carnale commercium. Istiusmodi homines Salomō
Pro.6 in Prouerbiis spernit, dicens: Alligabit quis in sinu ignem, & uestimenta eius non comburentur? aut ambulabit super carbones ignis, & pedes illius non ardebunt? Explosis igitur, & exterminatis his, quæ nolunt esse uirgines, sed uideri, nunc ad te mihi omnis dirigatur oratio. quæ quanto prima Romanæ urbis uirgo nobilis esse cœpisti, tanto tibi

amplius

amplius laborandum est, ne & præsentibus bonis careas, & futuris. Et quidem molestias nuptiarum, & incerta coniugii, domestico exemplo didicisti; cum soror tua Blæsilla, ætate maior, sed proposito minor, post acceptum maritũ, septimo mense uiduata est. O infelix humana condicio, & futuri nescia. Et uirginitatis coronam, & nuptiarum perdidit uoluptatem. Et quamquam secundum pudicitiæ gradum teneat uiduitas: tamen quas illam per momenta sustinere existimas cruces, spectantem quotidie in sorore, quod ipsa perdiderit; & cum difficilius experta careat uoluptate, minorem continentiæ habere mercedem? Sit tamen & illa secura, sit gaudens. Centesimus & sexagesimus fructus de uno sunt semine castitatis. Nolo habeas cõsortium matronarum: nolo ad nobilium domos accedas: nolo te frequenter uidere, quod contemnẽs, uirgo esse uoluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de iudicibus uiris, & in aliqua positis dignitate. Si ad imperatoris uxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam uiro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem. Neque uero earum tantum te cupio declinare congressus, quæ maritorum inflantur honoribus, quas eunuchorum greges sæpiunt, & in quarum uestibus attenuata in filum auri metalla texũtur; sed etiam eas fuge, quas uiduas necessitas fecit, non uoluntas: non quod mortem optauerint maritorum; sed quod datam occasionem pudicitiæ non libenter acceperint. Nunc uero, tantum ueste mutata pristina, non mutatur ambitio. Præcedit caueas Basternarum ordo semiuirorum: & rubentibus buccis, cutis farta distenditur; ut eas putes maritos non amisisse, sed quærere. Plena adulatoribus domus, plena conuiuiis. Clerici ipsi, quos & magisterio esse oportuerat pariter, & timori, osculantur capita matronarum, &, extenta manu, ut benedicere eos putes uelle, si nescias, pretia accipiunt salutandi. Illæ interim, quæ sacerdotes suo uiderint indigere præsidio, eriguntur in superbiam: & quia maritorum expertæ dominatum, uidui-

tatis præferunt libertatē; castæ uocantur, & nōnæ, & post
cenā dubiā apostolos somniāt. Sint tibi sociæ, quas ieiunia
Cant.1 tenuant, quibus pallor in facie est, quas & ætas probauit, &
Philip.1 uita, quæ quotidie in cordibus suis canunt: Vbi pascis? ubi
cubas in meridie? Quæ ex affectu dicunt: Cupio dissolui,
& esse cum Christo. Esto subiecta parentibus; imitare
sponsum tuum. Rarus sit egressus in publicum; martyres
tibi quærantur in cubiculo tuo. numquam causa deerit pro
cedendi, si semper, quando necesse est, processura sis. Sit
tibi moderatus cibus, & numquam uenter expletus. Plu-
res quippe sunt, quæ, cum uino sint sobriæ, ciborum lar-
gitate sunt ebriæ. Ad orationem tibi nocte surgenti non in-
digestio ructum faciat, sed inanitas. Crebrius lege, disce
quamplurima. Tenenti codicem somnus obrepat, & caden
tem faciem pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana ie-
iunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest, biduo
triduoq. transmisso, uacuum portare uentrem, si pariter ob
ruatur, si compensetur saturitate ieiunium. illico mens re-
pleta torpescit, & irrigata humus spinas libidinū germinat.
Si quando senseris, exteriorem hominem florem adole-
Eph.6 scentiæ suspirare; & accepto cibo, cum te in lectulo compo
Osee 7 sitam dulcis libidinum pompa concusserit: arripe scutum
fidei, in quo ignitæ diaboli extinguuntur sagittæ. Omnes
Luc.24 adulterantes, quasi clibanus corda eorum. At tu, Christi
comitata uestigiis, & sermonibus eius intenta, dic: Nonne
Psal.118 cor nostrum ardens erat in uia, cum aperiret nobis Iesus scri
pturas? Et illud: Ignitum eloquium tuum uehementer, &
seruus tuus dilexit illud. Difficile est humanam animam ali
quid non amare: & necesse est, ut in quoscumque mens no
stra trahatur affectus. Carnis amor spiritus amore supera-
tur. Desideriū desiderio restinguitur. quidquid inde minui-
Cant.3 tur, hinc crescit. Quin potius semper ingemina, & dicito su
Col.3 per lectū tuum: In noctibus quæsiui, quē dilexit anima mea.
Gal.2 Mortificate ergo, inquit Apostolus, mēbra uestra, quæ sunt
super terrā. Vnde & ipse postea confidenter aiebat: Viuo
autem iam non ego, uiuit uero in me Christus. Qui morti
ficat

ficat membra sua, & in imagine perambulat, non timet di Psal. 118
cere: Factus sum, sicut uter pruina. Quidquid enim in me Psal. 101
fuit humoris libidinis, excoctũ est, & infirmata sunt in ieiu
nio genua mea, & oblitus sum manducare panem meum.
A uoce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. Esto ci-
cada noctium. Laua per singulas noctes lectum tuum, la- Psal. 6
crymis tuis stratum tuum riga. Vigila, & fias sicut passer Psal. 101. 102
in solitudine: Psalle spiritu, psalle & sensu: Benedic ani-
ma mea dominum, & ne obliuiscaris omnes retributio-
nes eius, qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis:
Qui sanat omnes infirmitates tuas, & redimit ex corru-
ptione uitam tuam. Et quis nostrum ex corde dicere po-
test: Quia cinerem tamquam panem manducabam, &
potionem meam cum fletu miscebam? An non flendum
est, non gemendum, cum me rursus serpens inuitat ad illi- Gen. 3
citos cibos? Cum de paradiso uirginitatis eiectum tunicis 4. Reg. 2
uult uestire pelliceis, quas Helias, ad paradisum rediens,
proiecit in terram? Quid mihi, & uoluptati, quæ breui pe
rit? Quid cum hoc dulci, & mortifero carmine Sirenarum?
Nolo te illi subiacere sententiæ, qua in hominem est illata Gen. 3
damnatio: In doloribus, & in anxietatibus paries. Mulie-
ris lex ista est, non mea. Et ad uirum conuersio tua. Sit cõ-
uersio illius ad maritum, quæ uirum non habet Christum:
Et ad extremum, Morte morieris. Finis iste coniugii, meum
propositum sine sexu est. Habeant nuptæ suum tempus,
& titulum. Mihi uirginitas in Maria dedicatur & Christo.
Dicat aliquis: Et audes nuptiis detrahere, quæ a Deo be-
nedictæ sunt? Nõ est detrahere nuptiis, cum illis uirginitas
antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & Gen. 1
nuptæ, cum a uirginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multi
plicamini, & replete terrã. Crescat, & multiplicetur ille, qui
impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est. Crescite,
& multiplicamini, hoc expletur edictum post paradisum, &
nuditatem, & ficus folia, auspicantia pruriginem nuptia-
rum. Nubat, & nubatur ille, qui in sudore faciei comedit pa-
nẽ suum, cui terra tribulos & spinas generat, & cuius herba Matth. 13. 19
senti-

Matth. 13 & 19 sentibus suffocatur. Meum semen centenaria fruge fecundum est. Non omnes capiunt uerbum Dei, sed ii, quibus datũ est. alium eunuchum necessitas faciat, me uoluntas.
Eccls. 3 Tempus amplexãdi, & tempus abstinendi à complexibus: tempus mittendi lapides, & tempus colligendi. Postquam
Matth. 3 de duritia nationum generati sunt filii Abrahæ, cœperunt sancti lapides uolui super terram. Pertranseunt quippe mũdi istius turbines, & in curru Dei rotarum celeritate uoluũ-
Ioan. 19 tur. Consuant tunicas, qui inconsutam desursum tunicam perdiderunt, quos uagitus delectat infantium, in ipso lucis
Gen. 3 exordio fletu lugentiũ quod nati sunt. Eua in paradiso uirgo fuit, post pelliceas tunicas initium sumpsit nuptiarum. Tua regio paradisus est. Serua quod nata es, & dic: Reuer
Psal. 14 tere anima mea in requiem tuam. Et ut scias uirginitatem esse naturæ, nuptias post delictum: uirgo nascitur caro de
Esa. 11 nuptiis, in fructu reddens, quod in radice perdiderat. Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Virga mater est Domini simplex, pura, sincera, nullo extrinsecus germine cohærente, & ad similitudinem Dei unione fecun-
Cant. 2 da. Virgæ flos Christus est, dicens: Ego flos campi, & liliũ
Dan. 2 conuallium. Qui & in alió loco, lapis prædicatur abscissus de monte sine manibus, significante propheta, uirginem nasciturum esse de uirgine. Manus quippe accipiuntur pro
Cant. 2 opere nuptiarum, ut ibi: Sinistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. In huius sensus cõgruit uo
Gen. 6 luntatem etiam illud, quod animalia, quæ in arcam Noe bina inducuntur, immunda sunt. Impar enim numerus est
Exod. 3 mundus: Et Moyses & Iesus Naue nudis in sanctam terrã
Ios. 5 pedibus iubentur incedere: & discipuli sine calciamentorũ
Luc. 10 onere, & uinculis pellium ad prædicationem noui euange-
Marc. 15 lii destinantur: & milites, uestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habuere quas tollerent. nec enim poterat habere Dominus, quod prohibuerat seruis. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi uirgines generant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. Numquid, qui arat, tota die arabit? nonne & laboris sui fruge lætabitur?

tur? Plus honorantur nuptiæ, quando, quod de illis nasci-
tur, plus amatur. Quid inuides mater filiæ? Tuo lacte nu-
trita est, tuis educata uisceribus, in tuo adoleuit sinu. tu il-
lam uirginem sedula pietate seruasti. Indignaris, quod no
luit militis esse uxor, sed regis? Grande tibi beneficium præ
stitit. Socrus Dei esse cœpisti. De uirginibus, inquit apo- 1. Cor. 7
stolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia, & ipse
ut esset uirgo, non fuit imperii, sed propriæ uoluntatis. Ne
que enim audiendi sunt, qui eum uxorem habuisse confin-
gunt; cum de continentia disserens, & suadens perpetuam
castitatem, intulerit: Volo autem omnes esse sicut me ipsũ.
Et infra: Dico autem innuptis, & uiduis: Bonum est illis,
si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Numquid 1. Cor. 9
non habemus potestatem circumducendi mulieres, sicut &
ceteri apostoli? Quare ergo non habet Domini de uirgini-
tate præceptum? Quia maioris est mercedis, quod non co
gitur, & offertur: quia, si fuisset uirginitas imperata, nuptiæ
uidebantur ablatæ: & durissimum erat contra naturam co
gere, angelorumq. uitam ab hominibus extorquere, & id
quodam modo damnare, quod conditum est. Alia fuit in
ueteri lege felicitas. ibi dicitur beatus, qui habet semen in Esa. 31
Sion, & domesticos in Hierusalem. Et: Maledicta sterilis,
quæ non pariebat. Et: Filii tui sicut nouellæ oliuarum, in Psal. 127
circumitu mensæ tuæ. Et: Repromissio diuitiarum. Et: Deut. 15
Non erit infirmus in tribubus tuis. Nũc eunuchis dicitur:
Ne te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filiis &
filiabus, in cælestibus sempiternum. Nunc benedicuntur Esa. 56
pauperes, & Lazarus diuiti præfertur in purpura. Nunc, Matth. 5
qui infirmus est, fortior est. Vacuus erat orbis: &, ut de Luc. 16
typicis taceam, sola erat benedictio liberorum. Propte- 2. Cor. 12
rea & Abraham iam senex Cæthuræ copulatur: & Ia- Gen. 25. 30
cob mandragoris redimitur: & conclusam uuluam in
Ecclesiæ figuram Rachel conqueritur. Paulatim uero
increscente segete, messor immissus est. Virgo He-
lias, Heliseus uirgo, uirgines multi filii prophetarum.
Hieremiæ dicitur: Et tu ne accipias uxorem. Sanctificatus Hier. 16
in

in utero, captiuitate propinqua, uxorem prohibetur acci-
1.Cor.7 pere. Aliis uerbis idipsum apostolus loquitur: Existimo
hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam
bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas, quæ au-
fert gaudia nuptiarum? Tempus breuiatum est: reliquum
est, ut & qui habent uxores, sic sint quasi non habeant. In
proximo est Nabuchodonosor. Promouit se leo de cubili
suo. Quo mihi superbissimo regi seruitura coniugia? Quo
Thren.4 paruulos, quos propheta complorat, dicens? Adhæsit lin
gua lactentis ad faucem ipsius in siti. Paruuli postulauerunt
panem; & qui frangeret eis, non erat. Inueniebatur ergo,
ut diximus, in uiris tantum hoc continentiæ bonum, & in
Esa.9 doloribus iugiter Eua parturiebat. Postquã uero uirgo con
cepit in utero, & peperit nobis puerum, cuius principatus
in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri sæculi; so
luta maledictio est. Mors per Euam, uita per Mariam.
Ideoq. & ditius uirginitatis donum fluxit in feminas, quia
cœpit a femina. Statim ut filius Dei ingressus est super ter-
ram, nouam sibi familiam instituit, ut, qui ab angelis ado
Iudith 13 rabatur in cælo, haberet angelos & in terris. Tunc Holofer
Hest.7 nis caput Iudith continens amputauit. Tunc Aman, qui
interpretatur iniquitas, suo combustus est igni. Tunc Iaco
Matth.4 bus, & Ioannes, relicto patre, rete, nauicula, secuti sunt
saluatorem, affectum sanguinis, & uincula sæculi, & curam
domus pariter relinquentes. Tunc primum auditum est:
Marc.3 Qui uult uenire post me, abneget semet ipsum, & tollat
crucem suam, & sequatur me. Nemo enim miles cũ uxo-
Luc.9 re pergit ad prœlium. Discipulo, ad sepulturam patris ire
Matth.8 cupienti, non permittitur. Vulpes foueas habent, & uolu
cres cæli nidos, ubi requiescant: filius autem hominis non
habet ubi caput suum reclinet. Ne forsitan contristeris, si
anguste manseris. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Do-
1.Cor.7 mini sunt, quo modo placeat Domino. Qui autem cum
uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quo modo placeat
uxori. Diuisa est mulier, & uirgo. Quæ non est nupta, co-
gitat quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore, & spiritu.
nam

nam, quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quo modo placeat uiro. Quantas molestias habeant nuptiæ, & quot solicitudinibus uinciantur, in eo libro, quem aduersus Hel uidium de beatæ Mariæ perpetua uirginitate edidimus, pu to breuiter expressum. nunc eadem replicare perlongũ est: &, si cui placet, de illo potest haurire fonticulo. Verum ne penitus uidear omisisse; nunc dicam, quod cum Apo- *1.Theß.5*
stolus sine intermissione orare nos iubeat, &, qui in coniu gio debitum soluit, orare non possit, aut oramus semper, & uirgines sumus; aut orare desinimus, ut coniugio seruia- mus. Et si nupserit, inquit, uirgo, non peccat: tribulatio *1.Cor.7*
nem tamen carnis habebunt huiusmodi. Et in principio li- belli præfatus sum, me de angustiis nuptiarum aut nihil o- mnino, aut pauca dicturum: & nunc eadem admoneo; ut, si tibi placet scire, quot molestiis uirgo libera, quot uxor adstricta sit, legas Tertullianum ad amicum philosophum scribentem, & de uirginitate alios libellos, & beati Cypria ni uolumen egregium, & Papæ Damasi super hac re uersu, prosaq. composita, & Ambrosii nostri, quæ nuper scripsit ad sororem, opuscula: in quibus tanto se effudit eloquio, ut, quidquid ad laudes uirginum pertinet, exquisierit, ex- presserit, ordinarit. nobis diuerso tramite incedendum. uirginitatem non tantum efferimus, sed seruamus: nec suf- ficit scire, quod bonũ est; nisi custodiatur attentius, quod electum est: quia illud iudicii est, hoc laboris; & illud com mune cum pluribus, hoc cum paucis. Qui perseuerauerit, *Matth.10.20*
inquit, usque in finem, hic saluus erit. Et multi uocati, pauci autem electi. Itaque obtestor te coram Deo, & Chri sto Iesu, & electis angelis eius, ne uasa templi Domini, quæ solis sacerdotibus uidere concessum est, facile in publicum proferas; nec sacrarium Dei quisquam profanus aspiciat. Oza arcam, quam non licebat tangere, attingens, subita *2.Reg.6*
morte prostratus est. neque enim uas aureum, & argen- teum tam carum Deo fuit, quam templum corporis uirgi- nalis. Præcessit umbra, nunc ueritas est. Tu quidem sim- pliciter loqueris, & ignotos quosque blanda non despicis: sed

sed aliter uident impudici oculi. non norunt animæ pulchri
4. Reg. 20 tudinem considerare, sed corporum. Ezechias thesaurum
Dei monstrat Assyriis: sed Assyrii non debuerunt uidere,
quod cuperent. Denique, frequentibus bellis Iudæa con-
uulsa, uasa primum Domini capta atque translata sunt; &
inter epulas & concubinarum greges, quia palma uitiorum
Dan. 5 est, honesta polluere, Balthasar potat in phialis. Ne decli-
Psal. 140 nes aurem tuam in uerba malitiæ. Sæpe enim indecens ali-
quid loquentes, tentāt mentis arbitrium: si libenter audias
uirgo, quod dicitur; si ad ridicula quæque soluaris; quid-
quid dixeris, laudant; quidquid negaueris, negāt; facetam
uocant, & sanctam, & in qua nullus sit dolus; Ecce uere
ancilla Christi, dicentes; Ecce tota simplicitas; non, ut il-
la horrida, turpis, rusticana, terribilis, & quæ ideo forsitan
maritum non habuit, quia inuenire nō potuit. Naturali du
cimur malo. adulatoribus nostris libenter fauemus: & quā
quam nos respōdeamus indignos, & calidus rubor ora per-
fundat; attamen ad laudem suam intrinsecus anima læta-
Hebr. 9 tur. Sponsa Christi arca est testamenti, intrinsecus & extrin
secus deaurata, custos legis Domini. Sicut in illa nihil aliud
fuit, nisi tabulæ testamenti: ita & in te nullus sit extrinsecus
cogitatus. Super hoc propitiatorium, quasi super cheru-
Matth. 21 bim, sedere uult Dominus. Mittit discipulos suos, ut in
te, sicut in pullo asinæ, sedeat. Curis te sæcularibus soluat,
Exo. 5 ut, paleas & lateres Aegypti derelinquens, Moysen sequa-
ris in eremo, & terram repromissionis introeas. Nemo sit,
qui prohibeat, non mater, non soror, non cognata, non
germanus: Dominus te necessariam habet. Quod si uoluc
rint impedire, timeant flagella Pharaonis, qui, populum
Dei ad colendum eum nolens dimittere, passus est ea, quæ
scripta sunt. Iesus ingressus in templum, ea, quæ templi
Marc. 11 non erant, proiecit. Deus enim zelotes est, & non uult pa
Exo. 34 tris domum fieri speluncam latronum. Alioquin, ubi æra
numerantur, ubi sunt caueæ columbarum; simplicitas ene-
catur: ubi in pectore uirginali sæcularium negotiorum cura
æstuat, statim uelum templi scinditur; sponsus consurgit
iratus,

iratus, & dicit: Relinquetur uobis domus uestra deserta. Matth.23
Lege euangelium, & uide quo modo Maria ad pedes Domi Luc.10
ni sedens Marthæ studio præferatur. Et certe Martha, sedu
lo hospitalitatis officio, Domino atque discipulis eius conui
uium præparabat. Martha, inquit, Martha, solicita es, &
turbaris erga plurima: pauca autē necessaria sunt aut unū:
Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. E-
sto & tu Maria, cibis præferto doctrinam. Sorores tuæ cur
sitent, & quærant quo modo Christum hospitem suscipiāt.
Tu, semel sæculi onere proiecto, sede ad pedes Domini, &
dic: Inueni eum, quem quærebat anima mea: tenebo eū, Cant.3
& non dimittam: & ille respōdeat: Vna est columba mea, Cant.6
perfecta mea; una est matri suæ, electa genitrici suæ, cæle-
sti uidelicet Hierusalem. Semper te cubiculi tui secreta cu
stodiant: semper tecum sponsus ludat intrinsecus. Oras, lo
queris ad sponsum: legis, ille tibi loquitur: & cum te so-
mnus oppresserit, ueniet post parietem, & mittet manum
suam per foramen, & tanget uentrem tuum: Et expergefa-
cta consurges, & dices: Vulnerata caritate ego sum. Et rur Cant.4
sus ab eo audies: Hortus conclusus, soror mea sponsa: hor
tus conclusus, fons signatus. Caue, ne domum exeas, &
uelis uidere filias regionis alienæ, quamuis fratres habeas
patriarchas, & Israel parente læteris. Dina egressa corrum- Gen.34
pitur. Nolo te sponsum quærere per plateas: nolo te cir-
cumire angulos ciuitatis, dicas licet: Surgam, & circum- Cant.3
ibo ciuitatem, & in foro, & in plateis quæram, quem dile-
xit anima mea: & interroges: Num, quem dilexit anima
mea, uidistis? nemo tibi respondere dignabitur. Spon-
sus in plateis non potest inueniri. Arcta & angusta uia est, Matth.7
quæ ducit ad uitam. Denique sequitur: Quæsiui eum, & Cant.5
non inueni: uocaui eum, & non respondit mihi. Atque uti
nam non inuenisse sufficiat. uulneraberis, nudaberis, & ge
mebunda narrabis: Inuenerunt me custodes, qui circum-
eunt ciuitatē: percusserūt me, & uulnerauerūt me, tulerūt
theristrum meum mihi. Si autem hoc exiens patitur illa,
quæ dixerat: Ego dormio, & cor meum uigilat: & fasci- Cant.5 a
culus

culus ſtactes fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum commorabitur: quid de nobis fiet, quæ adhuc adoleſcentulæ ſumus? quæ, ſponſa intrante cum ſponſo, remanemus extrinſecus? Zelotypus eſt Ieſus, non uult ab aliis uideri faciem tuam. Excuſes licet, atque cauſeris obducto
Cant.1 uelamine, ora cõtexi, & quæſiui te ibi, & dixi: Annuncia mihi, quem dilexit anima mea: ubi paſcis, ubi cubas in meridie, ne quando efficiar ſicut operta ſuper greges ſodalium tuorũ: indignabitur, tumebit, & dicet: Si non cognoueris te ipſam o pulchra inter mulieres; egredere in ueſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorũ. Sis licet pulchra, & inter omnes mulieres ſpecies tua diligatur a ſpõſo: niſi te cognoueris, & omni cuſtodia ſeruaueris cor tuũ; niſi oculos iuuenum fugeris; egredieris de thalamo meo, & paſces hædos, qui ſtaturi ſunt a ſiniſtris. Itaque mi Euſtochium filia, domina, conſerua, germana, (aliud enim ætatis, aliud meriti, aliud religionis, hoc caritatis eſt nomen) audi
Eſa.26 Eſaiam loquentem: Populus meus intra cubiculum tuum. Claude oſtium tuum, abſcondere puſillum aliquantulum,
Matth.25 donec tranſeat ira Domini. Foris uagẽtur uirgines ſtultæ, tu intrinſecus eſto cum ſponſo: quia ſi oſtiũ clauſeris, & ſecun
Matth.6 dum euangelii præceptũ in occulto oraueris patrem tuum,
Apoc.3 ueniet, pulſabit, & dicet: Ecce ego ſto ante ianuam, & pulſo. Si quis mihi aperuerit, introibo, & cænabo cum eo, &
Cant.5 ipſe mecum. Et tu ſtatim ſolicita reſpondebis: Vox fratruelis mei pulſantis, & dicentis, Aperi mihi ſoror mea, proxima mea, perfecta mea, columba mea. Neceſſe eſt ut dicas: Diſpoliaui me tunica mea, quo modo induam illam? laui pedes meos, quo modo inquinabo eos? Illico conſurge, & aperi; ne te morante pertranſeat, & poſtea conqueraris, & dicas: Aperui ego fratrueli meo, fratuelis meus pertranſiuit. Quid enim neceſſe eſt, ut cordis tui oſtia clauſa ſint? Sponſo aperiantur Chriſto, claudantur diabolo, ſecundum
Eccls.10 illud: Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, ne dimiſeris locum tuum. Daniel in ſublimi cænaculo ſuo (neque enim manere poterat in humili) feneſtras apertas
ad

ad Hierusalem habuit. & tu habeto apertas fenestras, sed
unde lumen introeat, unde uideas ciuitatem Domini. ne
aperias illas fenestras, de quibus dicitur, Intrauit mors per Hier.9
fenestras nostras. Illud quoque tibi uitandum est cautius,
ne inanis gloriæ ardore capiaris. Quo modo, inquit Iesus, Ioan.5
potestis credere, gloriam ab hominibus accipientes? Vide,
quale malum sit, quod qui habuerit, non potest credere.
Nos uero dicamus: Quoniam gloriatio mea tu es. Et: Psal.3
Qui gloriatur, in Domino glorietur. Et: Si adhuc homini 1. Cor. 1
bus placerem, Christi seruus non essem. Et: Mihi autem Gal.1.6
absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per
quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et illud:
In te laudabimur tota die: In Domino laudabitur anima Psal.43.33
mea. Cum facis eleemosynam, Deus solus uideat. Cum
ieiunas, læta sit facies tua. Vestis nec satis munda, nec sor
dida, & nulla diuersitate notabilis; ne ad te obuiam præte-
reuntium turba consistat, & digito monstreris. Frater est
mortuus, sororis est corpusculum deducendum: caue, ne,
dum hæc sæpius facis, ipsa moriaris. Nec satis religiosa ue-
lis uideri, nec plus humilis, quam necesse est; ne gloriam
fugiendo quæras. plures enim, paupertatis, misericordiæ,
atque ieiunii arbitros declinantes, hoc ipso cupiunt place-
re, quod placere contemnunt; & mirum in modum laus,
dum uitatur, appetitur. Ceteris perturbationibus, quibus
hominis mens gaudet, ægrescit, sperat, & metuit, plures in
uenio extraneos. hoc uitio, pauci admodum sunt, qui ca-
ruerint: & ille optimus, qui, quasi in pulchro corpore, rara
næuorum sorde respergitur. Neque uero moneo, ne de di-
uitiis glorieris; ne de generis nobilitate te iactes; ne te cete
ris præferas. scio humilitatem tuam. scio te ex affectu dice
re: Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sũt Psa. 130
oculi mei. noui, & apud te, & apud matrem tuam super-
biam, per quam diabolus cecidit, penitus locum non habe
re. unde ad te super ea scribere superfluum sit. stultissimũ
quippe est docere, quod nouerit ille, quem doceas. Sed ne
hoc ipsum tibi iactantiam generet, quod sæculi iactantiam

contempsisti: ne cogitatio tacita subrepat, ut, quia in auratis uestibus placere desisti, placere coneris in sordidis: & si quando in conuentum fratrum ueneris, uel sororum, humilis sedeas, scabello te causeris indignam: uocem ex industria, quasi confectam ieiuniis, non tenues: & deficiẽtis imitata gressum, humeris ne innitaris alterius. Sunt quippe
Matth.6 nonnullæ exterminantes facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes: quæ statim ut aliquem uiderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, &, operta facie, uix unum oculum liberant ad uidendum. uestis pulla, cingulum sacceum, & sordidis manibus pedibusq. uenter solus, quia uideri non potest, æstuat cibo. his quotidie psalmus ille cani-
Psal.52 tur: Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium. Aliæ uirili habitu, ueste mutata, erubescunt esse quod natæ sunt, crinem amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ ciliciis uestiuntur, &, cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones. Sed ne tantum uidear disputare de feminis, uiros quoque fuge, quos uideris catenatos: quibus feminei contra
1.Cor.11 Apostolum crines, hircorum barba, nigrum pallium, & nudi in patientia frigoris pedes. Hæc omnia argumenta sunt diaboli. talem olim Antymum, talem nuper Sophronium Roma congemuit: qui postquam nobilium introierunt do-
2.Tim.3 mos, & deceperunt mulierculas oneratas peccatis, semper discentes, & numquam ad scientiam ueritatis peruenietes, tristitiam simulant, & quasi longa ieiunia furtiuis noctium cibis protrahunt. pudet dicere reliqua, ne uidear potius inuehi, quam monere. Sunt alii, (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo presbyterium, & diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius uideant. Omnis his cura de uestibus, si bene oleant; si pes, laxa pelle, non folleat. crines calamistri uestigio rotantur: digiti de anulis radiant: & ne plantas humidior uia spargat, uix imprimunt summa uestigia. tales cum uideris, sponsos magis existimato, quam clericos. Quidam in hoc omne studium, uitamq. psouerunt, ut matronarum nomina, domos, moresq. cognoscant: ex quibus unum,

unum, qui huius artis est princeps, breuiter strictimq. describam; quo facilius, magistro cognito, discipulos recognoscas. Cum sole festinus exurgit: salutandi ei ordo dispo nitur; uiarum compendia requiruntur; & pene usque ad cubicula dormientium senex importunus ingreditur. si pul uillum uiderit, si mantile elegans, si aliquid domesticæ supel lectilis; laudat, miratur, attrectat; & se his indigere conque rens, non tam impetrat, quam extorquet: quia singulæ me tuunt ueredarium urbis offendere. Huic inimica castitas, inimica ieiunia: prandium nidoribus probat, & altili γέρων ὁ πέπων: uulgo pipizo nominatur. Os barbarũ, & pro cax, & in cõuicia semper armatũ. Quocũque te uerteris, primus in facie est. Quidquid nouũ insonuerit, aut auctor, aut exaggerator est famæ. Equi per horarum momẽta mutantur, tam nitidi, tamq. feroces, ut Thracii regis illum putes esse germanũ. Variis callidus hostis pugnat insidiis. Sapiẽtior erat coluber omnibus bestiis, quas creauerat Do- *Gen.3*
minus super terram. unde & Apostolus, Non, inquit, igno *2.Cor.2*
ramus eius astutias. Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ mũ ditiæ conueniunt Christiano. Si quid ignoras, si quid de scripturis dubitas, interroga eum, quem uita commendat, excusat ætas, fama non reprobat, qui possit dicere: Despõ *2.Cor.11*
saui enim uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. Aut, si non est qui possit exponere, melius est aliquid nesci re secure, quam cum periculo discere. Memento, quia in medio laqueorum ambulas: & multæ ueteranæ uirgines, castitatis indubitatæ, in ipso mortis limine coronam perdidere de manibus. Si quæ ancillulæ sunt comites propositi tui, ne erigaris aduersus eas, ne infleris ut domina. Vnum sponsum habere cœpistis: simul psallitis: Christi simul cor pus accipitis: cur mensa diuersa sit? Prouocentur & aliæ. honor uirginum sit inuitatio ceterarum. quod si aliquam senseris infirmiorem in fide, suscipe; consolare, blandire, & pudicitiam illius fac lucrum tuum. Si qua simulat, fugiens seruitutem: huic aperte Apostolum lege: Melius est nu- *1.Cor.7*
bere, quam uri. Eas autem uirgines, & uiduas, quæ otiosæ

& curiosæ domos circumeunt matronarum, quæ, rubore frontis abstrito, parasitos uincunt mimorum, quasi quas-
1. Cor. 15 dam pestes abiice. Corrumpunt mores bonos cōfabulatiōnes pessimæ. Nulla illis, nisi uentris, cura est, & quæ uentri sunt proxima. Istiusmodi hortari solent, & dicere: Mi catella, rebus tuis utere, uiue dum uiuis: & numquid filiis tuis seruas? Vinosæ, atque lasciuæ quiduis mali insinuant,
1. Tim. 5 ac ferreas quoque mentes ad delicias emolliunt. Et cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerunt. Nec tibi diserta multum uelis uideri, aut lyrici festiua carminis metro ludere. Non delumbem matronarum saliuam delicata secteris, quæ nunc strictis dentibus, nunc labiis dissolutis, balbutientem linguam in dimidiata uerba moderantur, rusticum putantes omne, quod nascitur. adeo illis adulteriū
2. Cor. 6 etiam linguæ placet. Quæ enim communicatio luci ad tenebras? qui consensus Christo cum Belial? quid facit cum psalterio Horatius? cum euangeliis Maro? cum apostolis
1. Cor. 8 Cicero? Nonne scandalizatur frater, si te uiderit in idolio
Tit. 1 recumbentem? Et licet omnia munda mundis, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: tamen simul bibere non debemus calicem Christi, & calicem dæmoniorum. Referam tibi meæ infelicitatis historiam. Cū ante annos plurimos domo, parentibus, sorore, cognatis, &, quod his difficilius est, consuetudine lautioris cibi propter cælorum me regna castrassem; & Hierosolymam militaturus pergerem; bibliotheca, quā mihi Romæ summo studio ac labore confeceram, carere omnino non poterā. itaque miser ego, lecturus Tullium, ieiunabam. post noctium crebras uigilias, post lacrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorū ex imis uisceribus eruebat, Plautus sumebatur in manus. si quando, in memet ipsum reuersus, prophetas legere cœpissem; sermo horrebat incultus: & quia lumen cæcis oculis non uidebam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis. dum ita me antiquus serpens illuderet, in media ferme quadragesima medullis infusa febris

bris corpus inuasit exhaustum, & sine ulla requie, quod di-
ctu quoque incredibile sit, sic infelicia membra depasta est,
ut ossibus uix hærerem. interim parãtur exequiæ; & uita-
lis animæ calor, toto frigescente iam corpore, in solo tan-
tum tepente pectusculo palpitabat: cum subito raptus in
spiritu, ad tribunal iudicis pertrahor: ubi tantum luminis,
& tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris, ut, pro
iectus in terram, sursum aspicere non auderem. Interroga-
tus de condicione, Christianum me esse respondi. Et ille,
qui præsidebat, Mentiris, ait; Ciceronianus es, non Chri
stianus. Vbi enim thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico *Matth.6*
obmutui, & inter uerbera (nam cædi me iusserat) consciẽ
tiæ magis igne torquebar, illum mecum uersiculum repu- *Psal.6*
tans: In inferno autem quis confitebitur tibi? Clamare au
tẽ cœpi, & eiulans dicere: Miserere mei Domine, miserere
mei. Hæc uox inter flagella resonabat. Tandem ad præsi-
dentis genua prouoluti qui astabant, precabantur ut ueniã
tribueret adolescentiæ, & errori locum pænitentiæ commo
daret; exacturus deinde cruciatum, si gentilium litterarum
libros aliquando legissem. Ego, qui, in tanto constrictus ar
ticulo, uellem etiam maiora promittere, deierare cœpi, &
nomen eius obtestans dicere: Domine, si umquam habue-
ro codices sæculares, si legero, te negaui. In hæc sacramen-
ti uerba dimissus, reuertor ad superos, &, mirantibus cun-
ctis, oculos aperio, tanto lacrymarum imbre perfusos, ut
etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec uero sopor
ille fuerat, aut uana somnia, quibus sæpe deludimur. testis
est tribunal illud, ante quod iacui: testis iudicium triste,
quod timui. ita mihi numquam contingat in talem incide-
re quæstionem. liuentes fateor habuisse me scapulas, pla-
gas sensisse post somnum, & tanto dehinc studio diuina le-
gisse, quanto non ante mortalia legeram. Auaritiæ tibi quo
que uitandum est malum, non ut aliena non appetas, (hoc
enim & publicæ leges puniunt) sed quo tua, quæ tibi sunt
aliena, non serues. Si in alieno, inquit, fideles non fuistis; *Luc.16*
quod uestrum est, quis dabit uobis? Aliena nobis auri ar-

Pro.13 gentiq. sunt põdera; nostra possessio spiritualis est; de qua
Luc.16 alibi dicitur; Redemptio animæ uiri, propriæ diuitiæ. Nemo enim potest duobus dominis seruire: aut enim unum odiet, & alterum amabit; aut unum patietur, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire, & mammonæ, idest, diuitiis. nam gentili Syrorum lingua, mammona diuitiæ nuncupantur. Cogitatio uictus, spinæ sunt fidei. Radix auaritiæ, cura gentilium. At dicis: Puella sum delicata, & quæ manibus meis laborare non possum. si ad senectam uenero, si ægrotare cœpero; quis mei miserebitur? Audi Apo
Matth.6 stolis loquentem Iesum: Ne cogitetis in corde uestro, quid manducetis; neque corpori uestro quid induamini. Nonne anima plus est, quam esca, & corpus plus, quam uestimentum? Respicite uolatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater uester
Matth.5 cælestis pascit illa. Si uestis defuerit, lilia proponantur.
2.Cor.12 Si esurieris, audias, Beatos pauperes, & esuriẽtes. Si aliquis
Psa.47 te affixerit dolor, legito: Propter hoc cõplaceo mihi in infirmitatibus meis, & datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet, ne extollar. Lætare in omnibus iudiciis Dei. Exultauerũt enim filiæ Iudæ in omnibus iudiciis tuis Domine. Illa tibi semper in ore uox reso-
Iob 1 net: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus reuertar: Et:
1.Tim.6 Nihil intulimus in hunc mundũ, neque auferre quid possumus. At nunc plerasque uideas armaria stipare uestibus, tunicas mutare quotidie, & tamen tineas non posse superare. Quæ religiosior fuerit, unum exterit uestimentum, & plenis arcis pannos trahit. Inficiuntur membranæ colore purpureo: aurum liquescit in litteras: gemmis codices uestiuntur: & nudus ante fores earum Christus emoritur: & cum manum egenti porrexerint bucinant: cum ad agapen uocauerint, præco conducitur. Vidi nuper (nomen taceo, ne satyram putes) nobilissimam Romanorum mulierem in basilica beati Petri, semiuiris antecedentibus, propria manu, quo religiosior putaretur, singulos nummos, dispertire pauperibus. interea, ut usu nosse perfacile est

anus

anus quædam, annis pannisq; obsita, præcucurrit, ut alterum nummum acciperet: ad quam cum ordine peruenisset, pugnus porrigitur pro denario, & tanti criminis reus sanguis effunditur. Radix omnium malorum est auaritia: *1.Tim.6*
ideoque ab Apostolo idolorum seruitus appellatur. Quære *Gal.5*
primum regnum: Dei & hæc omnia apponentur tibi. Nō *Matth.6*
occidet fame animam iustam Dominus. Iunior fui, & se- *Psal.36*
nui, & non uidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Helias coruis ministrantibus pascitur. Vidua *3.Reg.17*
Sareptana, ipsa cum filiis nocte moritura, prophetam pascit esuriens: & mirum in modum, capsace completo, qui alendus uenerat, alit. Petrus apostolus inquit: Argentum, & aurum non habeo: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Domini Iesu surge, & ambula. At nunc multi, licet sermone taceant, opere loquuntur: Fidem, & misericordiam non habeo: quod autem habeo, argentum, & aurum, hoc tibi non do. Habentes autem uictum, & uestitum, his contenti sumus. Audi, Iacob quid sua oratione postulet: Si fuerit Deus mecum; & seruauerit me in uia hac, per quam ego iter facio; & dederit mihi panem ad mā ducandum, & uestitum ad uestiendum. Tantum necessaria deprecatus est: & post annos uiginti diues dominus, & ditior pater, ad terrā reuertitur Chanaan. Infinita de scripturis exempla suppetunt, quæ auaritiam doceant esse fugiendam: uerum, quia nunc ex parte de ea dicitur, & suo, si Christus annuerit, uolumini reseruatur; quid ante non plures annos Nitriæ gestum sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis, quam auarior, & nesciens triginta argenteis Dominum uenditum, centum solidos, quos lina texendo acquisierat, moriens dereliquit. initum est inter monachos consilium, (nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant) quid facto opus esset. alii pauperibus distribuendos esse dicebant, alii dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macarius uero, & Pambo, & Isidorus, & ceteri, quos patres uocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse

Act.3 · *Gen.28* · exemplum · *Matt.26*

Act.8 cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Nec hoc crudeliter quisquam putet factum: tantus cunctos per totam Aegyptum terror inuasit, ut, unum solidum dimisisse, sit criminis. Et quoniam monachorum fecimus mentionem, & te scio libenter audire, quæ sancta sunt; aurem paulisper accommoda. Tria sunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua uocant; nos, In communi uiuentes, possumus appellare. Secundum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quod procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est. Hi bini, uel terni, nec multo plures simul habitant, suo arbitratu ac ditione uiuentes; & de eo, quod laborauerint, in medium partes conferunt, ut habeant alimenta communia. Habitant autem quamplurimum in urbibus, & castellis: &, quasi ars sit sancta, non uita, quidquid uendiderint, maioris est pretii. inter hos sæpe sunt iurgia: quia, suo uiuentes cibo, non patiuntur se alicui esse subiectos. reuera solent certare ieiuniis, & rem secreti uictoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, uestis crassior, crebra suspiria, uisitatio uirginum, detractio clericorum: &, si quando dies festus uenerit, saturantur ad uomitum. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, ueniamus ad eos, qui plures sunt, & in commune habitant, idest, quos uocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, &, quidquid iusserint, facere. diuisi sunt per decurias, atque centurias, ita ut nouem hominibus decimus præsit; & rursus decem præpositos sub se centesimus habeat. manent separati, sed iunctis cellulis. usque ad horam nonam, ut institutum est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus; ut, si cogitationibus forte quis fluctuat, illius consoletur alloquiis. post horam nonam in commune concurritur: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more: & completis oratio-

orationibus, cunctisq. residentibus, medius, quem patrem uocant, incipit disputare: quo loquente tantum silentium fit, ut nemo alium respicere, nemo audeat excreare. dicentis laus in fletu est audientium. tacitæ uoluuntur per ora lacrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum uero de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare uentura; uideas cunctos, moderato suspirio, & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ; & uolabo, & requiescam. *Psa. 54* Post hæc concilium soluitur, & unaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas uicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. uiuitur pane, leguminibus, & holeribus, quæ sale solo condiuntur: uinum tantum senes accipiunt, quibus, & paruulis sæpe fit prandiũ; ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, &, hymno dicto, ad præsepia redeũt: ibi usque ad uesperam cum suis unusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quam moderatus incessus? Si infirmum uiderint, consolantur; si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili unusquisque uigilat, circumeunt cellulas singulorum, &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant. quem tardiorem deprehenderint, nõ increpant; sed dissimulato quod norunt, eum sæpius uisitant, & prius incipientes, prouocant magis orare, quã cogunt. Opus diei statum est: quod decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno tremore reddit rationem: a quo etiam cibi, cum facti fuerint, prægustantur: & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textaq. iuncis strata non habeo: ille ita uniuersa moderatur, ut nemo quid postulet, ne mo non habeat. Si quis uero cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem; & tanto senum ministerio confouetur, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectũ.

Dominicis diebus orationi tantum & lectionibus uacant: quod quidem & omni tempore, completis opuſculis, faciunt. Quotidie aliquid de ſcripturis diſcitur. Ieiunium totius anni æquale eſt, excepta quadrageſima, in qua ſola conceditur diſtrictius uiuere. a paſcha ad pẽtecoſtem cenæ mutantur in prandia; quo & traditioni eccleſiaſticæ ſatisfiat, & uentrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici ſermonis imitator, tales Ioſephus, Græcus Liuius, in ſecunda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria Eſſenos refert. Verum quia nunc, de uirginibus ſcribens, pene ſuperfluum de monachis diſputaui, ad tertium genus ueniam, quos anachoritas uocant: qui & de cœnobiis exeuntes, excepto pane, & ſale, ad deſerta nihil perferunt amplius. huius uitæ auctor Paulus, illuſtrator Antonius, &, ut ad ſuperiora con-
Luc.1 ſcendam, princeps Ioannes Baptiſta fuit. Talem uero uirũ
Thren.3 Hieremias quoque propheta deſcribit, dicens: Bonum eſt uiro, cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. ſedebit ſolitarius, & tacebit, quoniam ſuſtulit ſuper ſe iugum, & dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis; quia non in ſempiternum abiiciet Dominus. Horum laborem, & conuerſationem in carne non carnis, alio tempore, ſi uolueris, explicabo. Nunc ad propoſitum redeam; quia de auaritia diſſerens ad monachos ueneram. Quorum tibi exemplum proponens, non dico aurum, atque argentum, & ceteras opes, ſed ipſam terram, & cælum deſpi-
Pſal.15 ciens, & Chriſto copulata cantabis: Pars mea Domi-
1.Theſſ.5 nus. Poſt hæc quamquam Apoſtolus orare nos ſemper iubeat; & ſanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio: tamen diuiſas orandi horas debemus habere; ut, ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoque, & ueſperam nemo eſt qui neſciat. Nec cibi ſumantur, niſi oratione præmiſſa: nec recedatur a menſa, niſi referatur creatori gratia. Noctibus bis terq. ſurgendum: reuoluenda, quæ de ſcripturis memoriter retinemus. Egredientes de hoſpitio armet oratio: regrediẽtibus de plãtea oratio

oratio occurrat ante, quam sessio; nec prius corpusculum requiescat, quam anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Nulli detrahas, nec aduersus filium matris tuæ ponas scandalum. Tu quæ *Psal.49*
es, ut alienum seruum iudices? Suo Domino stat, aut cadit. stabit autem: Potens est enim Deus statuere illum. *Rom.14*
Nec, si biduo ieiunaueris, putes te non ieiunantibus esse meliorem. Tu ieiunas, & irasceris; ille comedit, & fronte blanditur. Tu uexationem mentis, & uentris esuriem rixando digeris; ille moderatius alitur, & Deo gratias agit. unde quotidie clamat Esaias: Non tale ieiunium elegi, dicit Dominus. *Esa.58*
Et iterum: In diebus ieiuniorum uestrorum inueniuntur uoluntates uestræ, & omnes, qui sub uestra potestate sunt, stimulatis. In iudiciis, & litibus ieiunatis, & percutitis pugnis humilem. Vt quid mihi ieiunatis? Quale illud potest esse ieiunium, cuius iram non dicam nox occupat, sed luna integram derelinquit? Te ipsam considerans, noli in alterius ruina, sed in tuo opere gloriari. Nec illarũ tibi exempla proponas, quæ carnis curam facientes, possessionum reditus, & quotidianas domus impensas supputãt. Neque enim undecim apostoli Iudæ proditione sunt fracti: nec, Phileto & Alexandro facientibus naufragium, ceteri a *2.Tim.2.4*
cursu fidei substiterunt. Nec dicas, illa & illa suis rebus fruitur: honoratur ab hominibus: fratres ad eam conueniunt, & sorores. Numquid ideo uirgo esse desiit? Primum dubiũ est, an uirgo sit talis. Non enim, quo modo uidet homo, uidet Deus. *1.Reg.16*
Homo uidet in facie, Deus autem uidet in corde. *1.Cor.7*
Dehinc, etiam si corpore uirgo est, an spiritu uirgo sit, nescio. Apostolus autem ita uirginem definiuit: Vt sit sancta corpore, & spiritu: Ad extremum habeat sibi gloriam suam. Vincat Pauli sententiam; deliciis fruatur, & uiuat. Nos meliorum exempla sectemur. Propone tibi beatam *Luc.1*
Mariam: quæ tantæ extitit puritatis, ut mater Domini esse mereretur. ad quam cum Angelus Gabriel in uiri specie descendisset, dicens: Aue gratia plena, Dominus tecum: consternata, & perterrita, respondere non potuit. numquã

enim

enim a uiro fuerat salutata. Denique nuncium discit, & loquitur: &, quæ hominem formidabat, cum angelo fabulatur intrepida. Potes & tu esse mater Domini. Accipe tibi
Esa.8 tomum magnum, nouum, & scribe in eo stylo hominis: uelociter spolia detrahe: &, postquam accesseris ad prophetissam, & conceperis in utero, & pepereris filium, dic:
Esa.26 A timore tuo Domine concepimus, & doluimus, & peperimus spiritum saluationis tuæ, quem fecimus super terrã.
Mar.3 Tunc & filius tuus tibi respondebit, & dicet: Ecce mater mea, & fratres mei. Et mirum in modum ille, quem in latitudine pectoris tui paulo ante descripseras, quem in nouitate cordis stylo signaueras, postquam spolia ex hostibus re
1.Cor. 15 ceperit, postquam denudauerit principatus, & potestates, & affixerit eas cruci, conceptus adolescit, & maior effectus sponsam te incipit habere de matre. Grandis labor, sed grãde præmium, esse quod martyres, esse quod apostoli, esse quod Christus est. quæ quidem uniuersa tũc prosunt, cum in ecclesia fiunt, cum in una domo pascha celebramus: si ar
Gen.7 cam ingredimur cum Noe: si, pereunte Hiericho, Rahab
Ios.6 meretrix iustificata nos continet. ceterum uirgines, quales apud diuersas hæreses, & quales apud impurissimum Manichæum esse dicuntur, scorta sunt existimandæ, non uirgines. si enim corporis earum auctor est diabolus, quo modo possunt honorare plasmationem hostis sui? sed quia
Matth.7 sciunt uirginale uocabulum gloriosum, sub ouium pellibus lupos tegunt. Christum mentitur antichristus, & turpitudinem uitæ falso nominis honore conuestiunt. Gaude soror, gaude filia, gaude mi uirgo: quia, quod aliæ simulant, tu uere esse cœpisti. Hæc omnia, quæ digessimus, dura uidebuntur ei, quæ non amat Christum. Qui autem omnem sæculi pompam pro purgamento habuerit, & uana duxerit uniuersa sub sole, ut Christum lucrifaciat, qui commortuus est Domino suo, & consurrexit, & crucifixit carnem cum
Rom.8 uitiis & concupiscentiis, libere proclamabit: Quis nos separabit a caritate Christi? an tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius

dius? Et iterum: Certus sum, quia neque mors, neque uita, neque angelus, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque excelsum, neque profundum, neque alia creatura poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Dei filius pro nostra salute hominis factus est filius. Nouem mensibus in utero, ut nascatur, expectat, fastidia sustinet, cruentus egreditur, pannis inuoluitur, blanditiis delinitur; & ille pugillo mundum includens, præsepis continetur angustiis. Taceo, quod, usque ad triginta annos ignobilis, parentum paupertate contentus est: uerberatur, & tacet: crucifigitur, & pro crucifigentibus deprecatur. Quid igitur retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorũ eius. Hæc est sola digna retributio, cum sanguis sanguine compensatur, &, redempti cruore Christi, pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorum sine certamine coronatus est? Abel iustus occiditur: Abraham uxorem periclitatur amittere. Et, ne in immensum uolumen extendam, quære, & inuenies singulos aduersa perpessos. Solus in deliciis Salomon fuit, & forsitan ideo corruit. Quem enim diligit Dominus, corripit: castigat autem omnem filium, quem recipit. Nonne melius est, breui tempore dimicare, ferre uallũ, arma sumere, lassescere sub lorica, & postea gaudere uictorem, quam impatientia unius horæ seruire perpetuo? Nihil amantibus durum est, nullus difficilis cupienti labor est. Respice, quanta Iacob pro Rachel pacta uxore sustinuit: Et seruiuit, inquit scriptura, Iacob pro Rachel annis septem. Et erant in conspectu eius quasi dies pauci: quoniam amabat illam. Vnde & ipse postea memorat: In die urebar æstu, & gelu nocte. Amemus & nos Christum, eiusq. semper quæramus amplexus: & facile uidebitur omne difficile: breuia putabimus uniuersa, quæ longa sunt: &, iaculo illius uulnerati, per horarum momenta dicemus: Heu me, quia peregrinatio mea prolõgata est. Nõ

Psa. 115 · *Gen.* 20 · *Prou.* 3 · *Gen.* 29. 31 · *Psal.* 119

sunt

Rom.5.8 ſunt enim condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem ſpem, ſpes autem non confundit. Quando tibi graue uidetur eſſe, quod ſuſtines; Pauli ſecundam epiſtolam
2.Cor.11 ad Corinthios lege: In laboribus plurimum, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi: ter uirgis cæſus ſum: ſemel lapidatus ſum: ter naufragium feci: nocte & die in profundo maris fui. In itineribus ſæpius, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deſerto, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, in laboribus, in miſeriis, in uigiliis multis, in fame & ſiti, in ieiuniis plurimis, in frigore, & nuditate. Quis noſtrum ſaltem minimam portionem de catalogo harum ſibi poteſt uindicare uirtutum? ob quæ ille poſtea confidenter aiebat:
2.Tim.4 Curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Supereſt mihi corona iuſtitiæ, quam retribuet mihi in illa die Dominus iuſtus iudex. Si cibus inſulſior fuerit, contriſtamur: & putamus Deo nos aliquod præſtare beneficium, cum aquatius uinum bibimus. Calix frangitur, menſa ſubertitur, uerbera reſo-
Matth.11 nant, & aqua tepidior ſanguine uindicatur. Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Niſi uim feceris, cælorum regna non capies. Niſi pulſaueris importune, pa-
Luc.11 nem non accipies ſacramenti. An non tibi uidetur uiolentia, cum caro cupit eſſe quod Deus eſt, & illuc, unde angeli corruerunt, angelos iudicatura conſcendit? Egredere, quæſo, paulisper de carcere, & præſentis laboris ante oculos tuos tibi pinge mercedem, quam nec oculus uidit, nec
Eſa.64 auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria, mater Domini, choris occurret co-
Exo.15 mitata uirgineis? cum poſt Rubrum mare, ſubmerſo cum ſuo exercitu Pharaone, tympanum tenens præcinet reſponſuris: Cantemus Domino: glorioſe enim honorificatus eſt; equum & aſcenſorem proiecit in mare. Tunc Thecla
in

in tuos læta uolabit amplexus. Tũc & ipse sponsus occurret, & dicet: Surge ueni proxima mea, speciosa mea, co Cant.2
lumba mea: quia ecce hiems transiuit, pluuia abiit sibi.
Tunc angeli mirabuntur, & dicent: Quæ est ista prospiciẽs Cant.6
quasi diluculum, speciosa ut luna, electa ut sol? Videbunt te filiæ, & laudabunt reginæ, & concubinæ prædicabunt. Hinc & alius castitatis chorus occurret: Saracũ nuptis ueniet, filia Phanuelis Anna cum uiduis. Erunt in diuersis gregibus carnis & spiritus matres tuæ. Lætabitur illa, quod genuit. exultabit ista, quod docuit. Tunc uere super asinam
Dominus ascendet, & cælestem ingredietur Hierusalem. Matth.21
Tunc paruuli, de quibus in Esaia saluator effatur: Ecce ego, Esa.8
& pueri mei, quos mihi dedit Deus, palmas uictoriæ subleuãtes, consono ore cantabunt: Osanna in excelsis: Benedictus, qui uenit in nomine Domini, osanna in excelsis.
Tunc centum quadraginta quattuor millia in cõspectu throni Apoc.14
& seniorum tenebunt citharas, & cantabunt canticum nouum: et nemo poterit dicere canticum illud, nisi numerus definitus. Hi sunt, qui cum mulieribus se non coinquinauerunt: uirgines enim permanserunt: hi sunt, qui sequuntur agnum, quocumque uadit. Quotiescumque te uana sæculi delectauerit ambitio; quoties in mundo aliquid uideris gloriosum; ad paradisum mente trãsgredere; esse in-
cipe, quod futura es; & audies a sponso tuo: Pone me si- Cant.8
cut umbraculum in corde tuo, sicut signaculum in brachio tuo; & corpore pariter ac mente munita clamabis, & dices: Aquæ multæ non poterunt extinguere caritatem, & flumina non operient eam.

ARGVMENTVM.

BLAESILLA, Paulæ filia, & Eustochii soror, amisso uiro, et ualida febre admonita, se totam ad Christum conuertens, monachæ uitam profiteri cœpit. D. Hieronymus nunc eius obtrectatoribus respondet, & sanctam conmendat uitam.

HIERONYMVS AD MARCELLAM, de ægrotatione Blæsillæ.

EPISTOLA XXIII.

Gen. 22.37.45 ABRAHAM tentatur in filio, & fidelior inuenitur. Ioseph in Aegyptum uenditur, ut patrem pascat,
4. Reg. 20 & fratres. Ezechias uicina morte terretur; & fusus in lacrymas, & quindecim annorum spatio protelatur ad
Matth. 26 uitam. Petrus Apostolus Domini passione concutitur, &
Ioan. 21 amariter flens audit: Pasce oues meas. Paulus, lupus ra-
Gen. 49 pax, & Beniamin adolescētior in ecstasi cæcatur, ut uideat;
Act. 9 &, repentino tenebrarum horrore circumdatus, Dominum uocat, quem dudū ut hominem persequebatur. Ita & nūc, mi Marcella, Blæsillam nostram uidimus ardore febriū per triginta ferme dies iugiter æstuasse; ut sciret reiiciendas delicias corporis, quod paulo post uermibus exarandum sit.
Luc. 4 Venit & ad hanc Dominus Iesus, tetigitq. manum eius, & ecce surgens ministrat ei. Redolebat aliquid negligentiæ;
Ioan. 11 & diuitiarū fasciis colligata, in sæculi iacebat sepulcro. sed infremuit Iesus, & conturbatus in spiritu, clamauit dicens: Blæsilla, ueni foras. Quæ uocata surrexit, & egressa cū Domino uescitur. Iudæi minentur, & tumeant, quærant occidere suscitatam: soli apostoli glorientur. Scit se uitam suam ei debere, qui reddidit. scit se eius amplexari pedes, cuius paulo ante iudicium pertimescebat. Corpus pene iacebat exanime, & anhelos artus mors uicina quatiebat. ubi tunc erant auxilia propinquorum? ubi uerba omni ina-

niora

niora fumo? Nihil tibi debet, o ingrata cognatio, quæ mũdo periit, & Christo reuixit. Qui Christianus est, gaudeat: qui irascitur, non se esse indicat Christianum. Vidua, quæ soluta est uinculo maritali, nihil necesse habet nisi perseuerare. At scandalizat quempiam uestis fuscior. Scandalizet Ioannes, quo inter natos mulierum maior nullus fuit; qui angelus dictus, ipsum quoque Dominum baptizauit; qui, Matth. 11
camelorum uestitus tegmine, zona pellicea cingebatur. Mar. 1
Cibi displicent uiliores? nihil uilius est locustis. Illæ Christianos oculos scandalizent potius, quæ purpurisso, & quibusdam fucis ora oculosq. depingunt; quarum facies gypseæ, & nimio candore deformes, idola mentiuntur. quibus si forte improuidis lacrymarum stilla eruperit, sulco defluit: quas nec numerus annorum potest docere, quod uetulæ sint, quæ capillis alienis uerticem struunt, & præteritam iuuẽtutem in rugis anilibus poliunt; quæ denique ante nepotum gregem trementes uirgunculæ componuntur. Erubescat mulier Christiana, si naturæ cogit decorem, si carnis curam facit ad concupiscentiam; in qua qui sunt, secũdum Apostolum, Deo placere non possunt. Vidua nostra Rom. 8
ante morosius ornabatur, & die tota, quid sibi deesset, quærebat ad speculum. nunc loquitur confidenter: Nos autem 2. Cor. 3
omnes reuelata facie, gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, a gloria in gloriam quasi a Domini spiritu. Tunc crines ancillulæ disponebant, & mitellis crispantibus uertex artabatur innoxius: nunc neglectum caput scit sibi tantum sufficere, quod uelatur. Illo tẽpore plumarum quoque dura mollities uidebatur, & in extructis toris iacere uix poterat. nunc ad orandum festina consurgit, & tinnula uoce ceteris alleluia præripiens, prior incipit laudare Dominum suum. Flectuntur genua supra nudam humum, & crebris lacrymis facies psimmithio ante sordidata purgatur. Post orationem psalmi concrepant; et laxa ceruix poplites uacillantes, in somnumq. uergentes oculi, nimio mentis ardore uix impetrant ut quiescat. Pulla tunica, minus cum humi iacuerit, sordidatur. Soccus

uilior, auratorum pretium calceorum egentibus largitur. Cingulum non auro, gemmisq. distinctum est, sed laneũ, & tota simplicitate purissimũ, & quod possit magis astringere uestimenta, quam scindere. Si huic proposito inuidet
Gen. 3 scorpius, & sermone blando de uetita rursum arbore co-
Matth.4 medere persuadet; illidatur ei pro solea anathema, & in suo morienti puluere dicatur: Vade retro satana: quod interpretatur, aduerse. aduersarius quippe Christi est, & antichristus, cui præcepta displicent Christi. Oro te, quid tale umquam, quale apostoli, fecimus, ut merito scandalizen-
Matth.4 tur? Patrem senem cum nauicula & reti dimittunt. Publi-
Luc.5.9 canus a teloneo surgit, & sequitur saluatorem: uolens disci
Matth.8 pulus reuerti domum, & suis ante renunciare, magistri uoce prohibetur. Sepultura non datur patri: & pietatis genus est, impium esse pro Domino. Nos, quia serica ueste non utimur, monachi iudicamur: quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissoluimus, continentes uocamur, & tristes. si tunica non canduerit; statim illud e triuio, impostor, & Græcus est. Cauillentur uafriora licet, & pingui aqualiculo fartos circumferant homines. Blæsilla nostra ridebit, nec dedignabitur loquacium ranarum audire conuicia, cum Dominus eius dictus sit beelzebub.

ARGVMENTVM.

LEAE, religiosissimæ feminæ, & monasterii præfectæ, mortem laudat, cum Consulis designati, infidelis hominis, qui per id tempus obierat, morte comparans; ostendens quantum discrimen sit inter sanctorum, & ethnicorum exitus.

HIERONYMVS AD MARCELLAM, de exitu Leæ.

EPISTOLA XXIIII.

CVM hora ferme tertia hodiernæ diei septuagesimum secundum psalmum, idest, tertii libri principium legere cœpissemus; & docere cogeremur, tituli ipsius partem ad finem secundi libri, partem ad principium tertii libri pertinere; quod scilicet, Defecerunt hymni Dauid, filii Iesse, finis esset prioris; psalmus uero Asaph, principium sequentis; & usque ad eum locum peruenissemus, in quo iustus loquitur: Si dicebam, narrabo sic, ecce generationem filiorum tuorũ præuaricatus sum: quod in Latinis codicibus non ita habemus expressum: repente nobis nunciatum est, sanctissimam Leam exisse de corpore: ibiq. ita te palluisse conspexi, ut uere aut pauca, aut nulla sit anima, quæ, fracto uase testaceo, non tristis erumpat. et tu quidem, non quod futuri incerta esses, dolebas, sed quod triste funeri obsequium non dedisses. Denique in mediis fabulis rursum didicimus, reliquias eius iam Ostiã fuisse delatas. Queras, quo pertineat ista replicatio? Respondebo tibi uerbis Apostoli, Multum per omnem modum. *Rom.2* Primum, quod uniuersorum gaudiis prosequẽda sit, quæ, calcato diabolo, coronam iam securitatis accepit. Secundo, ut eius uita breuiter explicetur. Tertio, ut designatum consulem de suis sæculis detrahentes, esse doceamus in tartaro. Et quidem cõuersationem Leæ nostræ quis

possit digno alleuare præconio? Ita eam totam ad Dominum fuisse conuersam, ut monasterii princeps, mater uirginum fieret, post mollitiem uestium sacco membra triuisse, insomnes orationibus duxisse noctes, & comites suas plus exemplo docuisse, quam uerbis. Humilitatis fuit tantæ, tamq. subiectæ, ut quondam domina plurimorum, ancilla omnium putaretur, nisi quod eo Christi magis esset ancilla, dum domina hominum non putatur. Inculta uestis, uilis cibus, neglectum caput, ita tamen, ut, cum omnia faceret, ostentationem fugeret singulorum, ne reciperet in præsenti sæculo mercedem suam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipitur angelorũ
Luc.16 choris, Abrahæ finibus confouetur; & cum paupere quondam Lazaro, diuitem purpuratum, & non palmatum consulem, sed atratum, stillam digiti minoris cernit inquirere. O quanta rerum mutatio, Ille, quem ante paucos dies dignitatum omniũ culmina præcedebant; qui, quasi de subiectis hostibus triumpharet, Capitolinas ascendit arces; quem plausu quodam & tripudio populus Romanus excepit; ad cuius interitum urbs uniuersa commota est; nunc desolatus, & nudus, non in lacteo cæli palatio, ut uxor mẽtitur infelix, sed in sordentibus tenebris continetur. Hæc uero, quam unius cubiculi secreta uallabant, quæ pauper uidebatur, & tenuis, cuius uita putabatur amentia, Chri-
Psal. 47 stum sequitur, & dicit: Quæcumque audiuimus, ita & uidimus in ciuitate Dei nostri: & reliqua. Quapropter moneo, & flens gemensq. contestor, ut, dum huius mundi
*Matth.*10 uiam currimus, non duabus tunicis, idest, duplici uestia-
*Marc.*6 mur fide: non calciamentorum pellibus, mortuis uidelicet
*Luc.*9 operibus prægrauemur: non diuitiarum nos opera ad terram premat: non uirgæ, idest, potentiæ sæcularis quæratur auxilium: non pariter & Christum uelimus habere, & sæculum: sed pro breuibus & caducis, æterna succedant; & cum quotidie, (secundum corpus loquor) præmoriamur, in ceteris non nos perpetuos existimemus, ut possimus esse perpetui.

ARGV-

ARGVMENTVM.

BLAESILLA, Paulæ primogenita, septimo a nuptijs mense uiro amisso, periit. consolatur matrem D. Hieronymus; eãque, quod nimis intemperanter filiæ mortem ploret, reprehendens, Blæsillæ interea uitam admiscet.

HIERONYMVS AD PAVLAM, super obitu Blæsillæ filiæ.

EPISTOLA XXV.

QVIS dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo, non, ut Hieremias ait, uulneratos populi mei, nec, ut Iesus, miseriam Hierusalem; sed plorabo sanctitatem, misericordiam, innocentiam, castitatem; plorabo omnes pariter in unius morte defecisse uirtutes: non quod lugenda sit illa, quæ abiit: sed quod nobis impatientius sit dolendum, qui talem uidere desiuimus. Quis enim siccis oculis recordetur, uiginti annorum adolescentulam tam ardenti fide crucis leuasse uexillum, ut magis amissam uirginitatem, quam mariti doleret interitum? Quis sine singultibus transeat orandi instantiam, nitorem linguæ, memoriæ tenacitatem, acumen ingenii? Si Græce loquentem audisses; Latine eam nescire putares. Si in Romanum sonum lingua se uerterat; nihil omnino peregrini sermo redolebat. Iam uero, quod in Origene quoque illo Græcia tota miratur, in paucis non dicam mensibus, sed diebus, ita Hebrææ linguæ uicerat difficultates, ut in discendis canendisq. psalmis cum matre cõtenderet. Humilitas uestium non, ut in plerisque solet, tumentes animos arguebat; sed, cum interiori se mente deiecerat, inter ancillarum uirginum cultum dominamq. nihil medium, nisi quod in eo facilius dignoscebatur, quod neglectius incedebat. Vacillabant ægrotatione gressus; & pallen-

Hier. 9
Luc. 19

tem ac trementem faciem uix collum tenue sustinebat; & tamen aut prophetam, aut euangelium semper in manibus tenebat. Lacrymis ora complentur: singultus occupat uocem: & hærentem linguam uiscera commota non laxant. Cum sanctum corpusculum febrium ardor excoqueret, & semianimæ lectulum uallaret circulus propinquorum; hæc in extremo uerba mandabat: Orate dominum Iesum, ut mihi ignoscat; quia implere non potui, quod uolebam. Secura esto, mi Blæsilla: confidimus, probas uera quæ dicimus: Numquam est sera conuersio. Vox hæc primum de-
Luc.23 dicata est in latrone: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Postquam autem, sarcina carnis abiecta, ad suum anima reuolauit auctorem, & in antiquam possessionem diu peregrinata conscendit: ex more parantur exequiæ, &, nobilium ordine præeunte, aureum feretro uelamen obtenditur. Videbatur mihi tunc clamare de cælo: Non agno sco uestes: amictus iste non est meus: hic ornatus alienus est. Sed quid agimus? Matris prohibituri lacrymas, ipsi plangimus. Confiteor affectus meos: totus hic liber fleti-
Ioan.11 bus scribitur. Fleuit & Iesus Lazarum, quia amabat illũ. Non est optimus consolator, quem proprii uincunt gemitus, cuius uisceribus emollitis, fracta in lacrymis uerba de sudant. Testor, mi Paula, Iesum, quem Blæsilla nunc sequitur; testor sanctos angelos, quorum consortio fruitur; eadem me dolorum perpeti tormenta, quæ pateris; patrem esse spiritu, nutricium caritate, & interdum dicere:
Iob 3 Pereat dies illa, in qua natus sum. Et, Hei mihi mater, ut
Hier.15.12 quid genuisti me uirum, qui dicerer discrimen omni terræ. Et illud: Iustus es Domine, ueruntamen iudicia loquar ad te. Quid est, quod uiæ peccatorum prosperantur? Et:
Psal.72 Mei quoque pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum uidens. Et dixi: Quo modo cognouit Deus, & si est scientia in excelso? Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias. Sed rursus illud occurrit: Si narrauero sic, ecce generationem filiorum tuorum præuarica-
tus

tus sum. Numquid & in meam mentem non hic sæpius fluctus illiditur? Quare senes impii, sæculi diuitiis perfruuntur? quare adolescentia rudis, & sine peccato pueritia, immaturo flore metitur? Quid causæ est, ut sæpe bimuli trimulique, & ubera materna lactentes, a dæmonio corripiātur, repleantur lepra, morbo regio deuorentur? & econtrario, impii, adulteri, homicidæ, sacrilegi, uegeti, atque securi de sua sanitate, in Deum blasphement? præsertim cum iniustitia patris non redundet ad filium; & anima, quæ peccauerit, ipsa moriatur. Aut, si manet uetus illa sententia, peccata patrum in filios oportere restitui, iniquum sit longæui patris innumera delicta in innocentem infantiam repensare. Et dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & factus sum flagellatus tota die. Sed, cum hæc cogitarem, statim didici cum propheta: Et suscepi, ut cognoscerem hoc: labor est in cōspectu meo, donec ingrediar sanctuarium Dei, & intelligam in nouissima eorum. Iudicia enim Domini abyssus multa. Et: O profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Bonus est Deus; & omnia, quæ bonus facit, bona sint necesse est. Mariti orbitas irrogatur: plango, quod accidit: sed, quia sic placet Domino, æquo animo sustinebo. Vnicus raptus est filius: durum quidem, sed tolerabile, quia sustulit ille, qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio consolabitur. Si auditum quoque surdæ aures negauerint; uacabo a uitiis; nihil aliud, nisi Dominum cogitabo. Imminebit super hæc & dura pauperies, frigus, languor, & nuditas: extremam expectabo mortem, & breue putabo malum, quod finis melior subsequetur. Consideremus quid ethicus ille psalmus sonet: Iustus es Domine, & rectū iudicium tuum. Hoc non potest dicere, nisi ille, qui ad uniuersa, quæ patitur, magnificat Dominum, & suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriatur. Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudiciis Domini. Si Iuda confessio interpretatur; cōfitens autem omnis anima cre-

Eze.18 *Exo.20* *Psal.72* *Psal.35* *Rom.11* *Psal.118* *Psal.96*

dentis est: necesse est, ut, qui se credere dicit in Christo, in omnibus Christi iudiciis gaudeat. Sanus sum, gratias refero creatori. Langueo, & in hoc laudo Domini uoluntaté.
2.Cor.12 Quando enim infirmor, tunc fortior sum, & uirtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Patitur & Apostolus aliquid, quod non uult; pro quo ter Dominum deprecatur. sed dicitur ei: Sufficit tibi gratia mea: quia uirtus in infirmitate perficitur; & ad reuelationum humiliandam superbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in similitudinem triumphantium; quibus in curru retro comes adhærebat, per singulas acclamationes ciuium dicés: Hominem te esse memento. Cur autem durum sit, quod quandoque patiendum est? & cur dolemus quemquã mortuum? ad hoc enim nati non sumus, ut maneamus æterni. Abraham, Moyses, Esaias, Petrus, Iacobus, Ioannes, Paulus, electionis uas, & super omnia filius Dei, moritur: & nos indignamur aliquẽ exire de corpore, qui ad hoc
Sap.4 forsitan raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius? placita enim erat Deo anima eius. propter hoc properauit educere eam de media iniquitate, ne, longo uitæ itinere, deuiis oberraret anfractibus. Lugeatur mortuus, sed ille, quem gehenna suscipit, quem tartarus deuorat, in cuius pœnam æternus ignis æstuat. Nos, quorum exitum angelorum turba comitatur, quibus obuiam Christus occurrit, grauemur magis, si diutius in tabernaculo isto mortis habi-
2.Cor.5 temus. Quia quamdiu hic moramur, peregrinamur a Do-
Psal.119 mino. Illa illa nos cupido teneat: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata est a me, habitaui cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea. Si Cedar tene-
Ioan.1 bræ sunt, & mundus iste sunt tenebræ, quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt: faueamus Blæsillæ nostræ, quæ de tenebris migrauit ad lucem, &, inter fidei incipientis ardorem, consummati operis percepit coronam. Reuera, si sæculare desiderium, &, quod Deus a suis auertat, delicias uitæ huius cogitantem mors immatura rapuisset, plangenda erat, & omni lacrymarum fonte
ploranda.

ploranda. nunc uero cum, propitio Christo, ante quattuor ferme menses, secundo quodam modo propositi se baptismo lauerit; & ita deinceps uixerit, ut, calcato mundo, semper monasterium cogitarit: non uereris, ne tibi saluator dicat: Irasceris Paula, quia tua filia, mea facta est filia? indignaris de iudicio meo, & rebellibus lacrymis facis iniuriam possidenti? scis enim, quid de te, quid de ceteris tuis cogitem. Cibum tibi denegas; non ieiuniorum studio, sed doloris. non amo frugalitatem istam. ieiunia ista aduersarii mei sunt. nullam animam recipio, quæ, me nolente, separatur a corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotum, uel Catonem. Super nullum requiescit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & trementem uerba mea. Hoc est, quod mihi monasterium promittebas? quod, habitu a matronis ceteris separato, tibi quasi religiosior uidebaris? Mens ista, quæ plangit, sericarum uestium est. Interciperis, & emoreris, &, quasi non in meas manus uentura sis, crudelem iudicem fugis. Fugerat quondam & Ionas animosus propheta, sed in profundo maris meus fuit. Si uiuentem crederes filiam, nunquã plangeres ad meliora migrasse. Hoc est, quod per Apostolum meum iusseram, ne de dormientibus in similitudinem gentiũ tristaremini. Erubesce, ethnicæ cõparatione superaris. melior diaboli ancilla, quã mea est. illa infidelem maritũ translatum fingit in cælum: tu mecũ tuam filiam commorantem, aut non credis, aut non uis. Sed dicis: quo modo lugere me probibes, cũ & Iacob Ioseph in sacco fleuerit, congregatisq. ad se omnibus propinquis noluerit cõsolari, dicens: Descendã ad filium meum lugens in infernum? Et Dauid Absalon cooperto capite planxerit, repetens; Fili mi Absalon, Absalon fili mi, quis dabit, ut moriar pro te fili mi Absalon? Moysi quoque, & Aaron, ceterisq. sanctorum sollemnis fit luctus exhibitus? Perfacilis ad ista responsio est: Luxisse Iacob filium, quem putabat occisum, ad quem & ipse erat ad inferos descensurus, dicens; Descendam ad filium meum lugens in infernam

Esa.66 *Ion.1.2* *1.Thes.4* *Gen.37* *2.Reg.18* *Deut.34* *Num.20* *Gen.37*

num: quia necdum paradisi ianuam Christus effregerat; necdum flammeam illam rompheam, & uertiginem præ-
Gen. 3 sidentium cherubin, sanguis eius extinxerat. Vnde & Abra ham, licet in loco refrigerii, tamen apud inferos cum La-
Luc.16 zaro fuisse scribitur. Et Dauid iuste fleuisse filium parrici-
2. Reg. 12 dam, qui alium paruulum, postquam, ut uiueret, impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse, non fleuit. De Moyse uero, & Aaron, quod eis ex ueteri more sit plã-
Act.8 ctus exhibitus, non mirandum est; cum & in Actis apostolorum, iam euangelio coruscante, Stephano fecerint Hierosolymæ fratres planctum magnum; et utique planctus magnus, non in plangentium examinatione, ut tu putas, sed in pompa funeris, & exequiarum frequentia intelligendus sit. Denique de Iacob scriptura sic loquitur: Et ascen-
Gen.50 dit Ioseph sepelire patrem suum: & ascenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, & seniores domus eius, & seniores omnis terræ Aegypti, & omnis domus Ioseph, & fratres eius. Et post paululum: Et ascenderunt cum eo quadrigæ, & equites, & facta sunt castra grandia nimis. Ac deinde: Et planxerunt eum planctu magno, & forti nimis. Planctus iste sollemnis non longas Aegyptiis imperat lacrymas, sed funeris monstrat ornatum. Iuxta quem modum Aaron quoque, & Moysen fletos esse, mani festum est. Nequeo satis scripturæ laudare mysteria, & diui num sensum in uerbis licet simplicibus admirari, quid sibi
Ios.24 uelit, quod Moyses plangitur, & Iesus Naue, uir sanctus, sepultus refertur, & tamen fletus esse non scribitur. Nempe illud, quod in Moyse, idest, in lege ueteri sub peccato Adam, omnes tenebantur elogio, & ad inferos descendentes consequenter lacrymæ prosequebantur, secundum Apo
Rom. 5 stolum, qui ait: Et regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam super eos, qui non peccauerunt. In Iesu uero, idest, in euãgelio, per quem paradisus est apertus, mortem gaudia prosequuntur, flentesq. hodie Iudæi, & nudatis pedibus in cinere uolutati, sacco incubant; ac, ne quid desit superstitioni, ex ritu uanissimo pharisæorum, primum cibũ,

lentis

lentis accipiunt, uidelicet ostendentes, quali edulio primogenita perdiderint: sed merito: quia in resurrectionem Domini non credentes, antichristi præparantur aduentui. Nos uero, qui Christum induimus, & facti sumus, iuxta Apostolum, genus regium & sacerdotale, non debemus super mortuos contristari. Et dixit, inquit, Moyses ad Aaron, & Eleazar, & Ithamar filios eius, qui relicti erant: Caput uestrũ non denudabitis, & uestimenta uestra non scindetis, ne moriamini, & super omnem synagogam ueniat ira. Nolite, inquit, scindere uestimẽta uestra, & luctũ exhibere gentilẽ, ne moriamini. Mors nostra peccatũ est. Et, quod forsitan crudele alicui uideatur, sed fidei necessarium est, in eodem Leuitico scribitur, quo modo sacerdos magnus ad patrem, matrem, fratresque, uel liberos mortuos prohibeatur accedere; ne uidelicet anima Dei, sacrificiis uacans, & tota in illius mysteriis occupata, aliquo impediatur affectu. Nonne aliis uerbis id ipsum in euangelio præcipitur, ut non renunciet domui discipulus? ut mortuo patri non exhibeat sepulturam? Et de sanctis, inquit, non exiet, & non contaminabitur sanctificatio Dei eius, quia sanctum oleum unctionis a Deo super eum est. Certe, postquam credimus in Christũ, &, oleo unctionis eius accepto, illum portamus in nobis; non debemus exire de templo, idest, de proposito Christiano; non foras egredi, incredulitati uidelicet gentilium commisceri, sed esse semper intrinsecus, id est, uoluntati Domini ministrare. Hæc iccirco dicimus; ne ignorantia scripturarum auctoritatem tibi præberet in luctu, & uidereris rationabiliter errare. Et adhuc sic locutus sum, quasi unam de turbis conuenerim Christianam. nunc uero, cum sciam toti te renunciasse mundo, &, abiectis calcatisq. deliciis sæculi, orationi, ieiuniis, lectioni uacare quotidie; cum ad exemplum Abraham cupias exire de terra tua, & de cognatione tua, ut, & Chaldæis & Mesopotamia derelictis, terram repromissionis introeas; cum omnem substantiolam aut pauperibus dilargita sis, aut filiis ante mortem mundo mortua dederis: miror te ea facere, quæ si facerent ceteræ, repre-

Gen. 25
1. Pet. 1
Leuit. 10
Leuit. 21
Luc. 9
Matth. 8
Leuit. 21
Gen. 12

reprehensione dignæ uiderentur. Redit tibi in memoriam
confabulatio eius, blanditiæ, sermo consortium: &, quod
his careas, pati non potes. Ignoscimus matris lacrymis,
sed modum quærimus in dolore. Si parentem cogito; non
reprehendo, quod plangis: si Christianam, & monacham;
istis nominibus mater excluditur. Recens uulnus est, & ta-
ctus iste, quo blandior, non tam curat, quam exasperat.
Attamen, quod tempore mitigandum est, cur ratione non
Ruth 1 uincitur? Nam & Noemi, famem fugiens in terra Moab,
& maritum perdidit, & filios. Et cum suorum auxilio es-
set destituta, Ruth alienigena ab eius latere non recedit.
Vide, quanti meriti sit deserte præstitisse solatium. ex eius
Iob 1.2 semine Christus oritur. Respice Iob, quanta sustinuit; &
uidebis te nimium delicatam, illum erectis in cælum oculis,
inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates,
& ad extremum uxoris insidias, inuictam tenuisse patien-
tiam. Scio, quod responsura sis, hoc illi quasi iusto ad pro-
bationem euenisse. Et tu e duobus elige, quod uelis: aut
sancta es, & probaris: aut peccatrix, & iniuste quereris, mi
nora sustinens, quam mereris. Quid uetera replicem?
præsentia exempla sectare. Sancta Melania, nostri tempo-
ris inter Christianos uera nobilitas, cum qua tibi Domi-
nus, mihiq. concedat in die sua habere partem, calente ad-
huc mariti corpusculo, & necdum humato, duos simul per
didit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed teste Chri-
sto non falsam. Quis illam tunc nō putaret more lympha-
tico, sparsis crinibus, ueste conscissa, lacerum pectus inua-
dere? Lacrymæ gutta non fluxit: stetit immobilis, & ad pe
des aduoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expedi-
tius, inquit, tibi seruitura sum Domine, quia tanto me one
re liberasti. Sed forsitan superatur in ceteris. Quinimmo,
qua illos mente contempserit, in unico postea filio probat:
cui omni, quam habebat, possessione concessa, ingruente
iam hieme Hierosolymam nauigauit. Parce, quæso, tibi,
parce filiæ cum Christo iam regnanti: parce saltem Eusto-
chio tuæ, cuius parua adhuc ætas, & rudis pene infantia, te
magi-

magistrante dirigitur. Sæuit nunc diabolus; & quia unam cernit de tuis liberis triumphantem, obtritum se esse condolens, quærit in rimanente uictoriam, quam in præeunte iam perdidit. Grandis in suos pietas, impietas in deum est. Abraham unicum filium lætus interficit; & tu unam de *Gen.22* pluribus quereris coronatam? Nō possum sine gemitu eloqui, quod dicturus sum. Cum de media pompa funeris te exanimem referrent, hoc inter se populus mussitabat: Nōne illud est, quod sæpius dicebamus? Dolet filiam ieiuniis interfectam, quod non uel de secundo eius matrimonio tenuerit nepotes. quousque genus detestabile monachorum non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? Matronam miserabilem seduxerunt: quæ quia monacha esse noluerit, hinc probatur, quod nulla gētilium ita suos umquam fleuerit filios. Qualem putas ad istas uoces Christum habuisse tristitiam? Quo modo exultasse satanam, qui nunc tuam animam eripere festinans, & pii tibi proponens doloris illecebram; dum ante oculos tuos filiæ semper imago uersatur, cupit matrem simul necare uictricis, & solitudinem sororis inuadere relictæ. Non ut terream, loquar, sed, ut mihi testis est Dominus, quasi ante tribunal eius assistens, in hæc te uerba conuenio. Detestandæ sunt istæ lacrymæ, plenæ sacrilegio, incredulitate plenissimæ, quæ non habent modum, quæ usque ad uiciniam mortis accedunt. Vlulas, & exclamitas, &, quasi quibusdā facibus accensa, quātum in te est, tui semper homicida es. Sed ad talem clemens ingreditur Iesus, & dicit: Quid plo- *Matth.9* ras? Non est mortua puella, sed dormit. Irrideant circumstantes. Ista infidelitas Iudæorum est. Te quoque, si ad sepulcrum filiæ uolueris uolutari, angelus increpabit: Quid quæris uiuentem cum mortuis? quod quia Maria fecerat *Luc.24* Magdalene, postquam uocem Domini se clamantis agno- *Ioan.20* uit, ad eius prouoluta pedes audit: Ne tetigeris me: necdum enim ascendi ad patrem meum. idest, non mereris tāgere resurgentem, quem mortuum existimas in sepulcro. Quas nunc existimas Blæsillam nostram pati cruces, quæ

ferre tormenta, quod tibi Christū uideat subiratum? Clamat nunc illa lugenti: si umquam me amasti mater; si tua ubera suxi; si tuis instituta sum monitis; ne inuideas gloriæ meæ; nec hoc agas, ut a nobis in perpetuum separemur. Putas esse me solam? Habeo pro te Mariam, matrem Domini. multas hic uideo, quas ante nesciebam. o quanto
Luc.2 melior est iste comitatus. habeo Annam, quondam in euāgelio prophetantem. &, quo magis gaudeas, tantorum annorum labores ego in tribus mensibus consecuta sum. Vnam palmam castitatis accepimus. Misereris mei, quia mundum reliqui? At ego uestri sortem doleo, quos adhuc sæculi carcer includit, quos quotidie in acie prœliantes nunc ira, nunc auaritia, nunc libido, nunc uariorū incentiua uitiorum pertrahunt ad ruinā. Si uis, ut mater mea sis; cura placere Christo. non agnosco matrē, meo Domino displicentem. Loquitur illa & alia multa, quæ taceo; & pro te Dominum rogat, mihique, ut de eius mente securus sum, ueniam impetrat peccatorum: quod monui, quod hortatus sum, quod inuidiam propinquorum, ut salua esset, excepi. Itaque, dum spiritus hos artus regit, dum uitæ huius fruimur commeatu, spondeo, promitto, polliceor, illam mea lingua resonabit, illi mei dedicabuntur labores, illi meum sudabit ingenium: nulla erit pagina, quæ non Blæsillam sonet: quocumque sermonis nostri monumenta peruenerint, illa cum meis opusculis peregrinabitur. hanc in mea mente defixam legent uirgines, uiduæ, monachi, sacerdotes. breuis uitæ spatium æterna memoria compensabit. quæ cum Christo uiuit in cælis, in hominum quoque ore uictura est. transibit & præsens ætas, sequentur sæcula post futura, quæ sine amore, sine inuidia iudicabunt. inter Paulæ, Eustochiiq. nomen media ponetur. numquam in meis moritura est libris: audiet me semper loquentem cum sorore, cum matre.

ARGV-

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, *nobilis, doctusq. iuuenis, Paulinam, Paulæ, & Toxotii filiam, quam habebat uxorem, amisit: qua mortua, se totum Dei cultui, ac Christianæ tradidit uitæ, opes omnes suas in pauperes, & in Xenodochium, quod Romano in portu construxerat, erogans. nunc mortuam uxorem laudat D. Hieronymus, Pammachiumque, ut in sancto perseueret proposito, docte, eloquenterq. hortatur.*

HIERONYMI AD PAMMACHIVM
consolatio super obitu Paulinæ uxoris.

EPISTOLA XXVI.

SANATO uulneri, & in cicatricem superductæ cuti si medicina colorem reddere uoluerit, dum pulchritudinem corporis quærit, plagam doloris instaurat. ita & ego serus consolator, qui importune per biennium tacui, uereor ne nunc importunius loquar, & attrectans uulnus pectoris tui, quod tempore & ratione curatũ est, commemoratione exulcerem. Quæ enim aures tam duræ, quæ de silice excisa præcordia, & Hyrcanarum tigrium lacte nutrita, possunt sine lacrymis Paulinæ tuæ audire nomen? quis parturientem rosam, & papillatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, & tota rubentium foliorum pandatur ambitio, immature demessum, æquis oculis marcescere uideat? Fractum est pretiosissimum margaritum. uirens smaragdi gemma contrita est. quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus sensimus, quod habuimus, postquam habere desiuimus. In agro terræ bonæ tres fructus legimus, centesimum, sexagesimum, & tricesimum. In tribus mulieribus, & sanguine & uirtute coniunctis, tria Christi præmia recognosco. Eustochium uirginitatis flores metit. Paula laboriosam uiduitatis areã terit Luc.8

terit

terit. Paulina castum matrimonii cubile seruat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totum sibi in terris uindicat, quod Christus promisit in cælo. Et, ut quadrigam domus una emitteret sanctitatis, & feminarum uirtutibus responderent uiri, additur comes Pammachius, uerum
Ezech.10.11 Ezechielis Cherubin, cognatus, gener, maritus, immo frater amantissimus; quia sancta consortia spiritus uocabula non tenent nuptiarum. Huic quadrigæ Iesus præsidet.
Abac.3 De his equis & Abacuc canit: Ascende super equos tuos, & equitatio tua salus. Impari cursu, pari animo ad palmā tenditur. Discolores equi, sed uoluntate concordes, unum aurigæ iugum trahunt, non expectantes flagelli uerbera, sed ad uocis hortamenta feruentes. Dicamus aliquid & de philosophis. Quattuor uirtutes describunt Stoici, ita sibi inuicem nexas, & mutuo cohærentes, ut, qui unam non habuerit, omnibus careat, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Has omnes sic habetis singuli, ut tamen emineatis in singulis. Prudentia in te, in matre iustitia, in uirgine fortitudo, in nupta temperantia prædicatur. Quid enim eo sapientius, qui, contempta mundi stultitia, Christum secutus est, Dei uirtutem, & Dei sapientiam? Quid matre iustius, quæ, inter liberos opibus distributis, docuit diuitias contemnendo, quid filii amare deberent? Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas, & arrogantiam generis consularis, uirginali proposito fregerit, & in urbe prima primum genus subiugauerit pudicitiæ? Quid Paulina temperantius? quæ legens illud Apostoli:
Hebr.13 Honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatum: nec sororis felicitatem, nec matris continentiam ausa appetere, maluit in humilioribus tuta pergere, quam pendulo gradu in sublimioribus fluctuare. Quamquam illa, semel inito matrimonio, nihil aliud diebus ac noctibus cogitauerit, nisi ut, reddito fructu nuptiarum, secundum castimoniæ gradū arriperet; & tanti dux femina facti, uirum proposito suo iungeret, non relinquens salutis comitem, sed expectans. dumq. crebris abortiis, & experta fecunditate conceptuū,
non

non desperat liberos, & socrus auiditatem, maritiq. tristitiam præponit imbecillitati suæ; passa est aliquid de Rachelis exemplo; & pro filio doloris ac dexteræ, uirum desiderii Gen.35
sui peperit heredem. Certisq. auctoribus didici, illam non primæ sententiæ Dei: Crescite & multiplicamini, & replete terram: nec officio coniugali seruire uoluisse, sed ad hoc Gen.9.1
optasse filios, ut Christo uirgines pareret. Legimus & uxorem sacerdotis Phinees, audita captiuitate arcæ Domini, subito uteri dolore correptam, edidisse filium Ichabod, & inter manus, & officia feminarum, animã emisisse cum prole. De prima, Beniamin, hoc est filius uirtutis, ac dexteræ, de secunda inclytus sacerdos Dei ex arcæ cognomine nascitur. Nobis, post dormitionem somnumq. Paulinæ, Pammachium monachum Ecclesia peperit posthumum, & patris & coniugis nobilitate patricium, eleemosynis diuitem, humilitate sublimẽ. Apostolus scribit ad Corinthios: Videte fratres uocationem uestram: quia non multi sapientes, non multi nobiles. Hoc nascentis Ecclesiæ rudimenta poscebant, ut granum sinapis paulatim in arborem cresceret, ut sensim euangelii fermentum totam Ecclesiæ massam altius eleuaret. Nostris temporibus Roma possidet, quod mundus ante nesciuit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles, Christiani: nunc multi monachi sapientes, potentes, nobiles. quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior, magnus in magnis, primus in primis, ἀρχιστράτηγος monachorum. Tales Paulina morte sua nobis liberos dedit, quos uiuens concupiuerat possidere. Lætare sterilis, quæ non paris; erumpe, & clama, quæ non parturis; quoniam, quot Romæ sunt pauperes, tot filios repente genuisti. Ardentes gemmæ, quibus antea collum & facies ornabantur, egentium uentres saturant. Vestes sericæ, & aurum in fila lentescens, in mollia lanarum uestimẽta mutata sunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarum quondam supellectilem uirtus insumit. Ille cæcus extendens manum, & sæpe, ubi nemo est, clamitans, heres Paulinæ, coheres Pammachii est. Illum

Margin notes: 1.Reg.4 — 1.Cor.1 — Mar.4 — Luc.13 — 1.Cor.5 — Esa.54

truncum pedibus, & toto corpore se trahentem, teneræ puellæ sustentat manus. Fores, quæ prius salutantium turbas uomebant, nunc a miseris obsidentur. Alius tumenti aqualiculo mortem parturit: alius elinguis, & mutus, & ne hoc quidem habens unde roget, magis rogat, dum rogare non potest. hic debilitatus a paruo, non sibi mendicat stipē: ille putrefactus morbo regio, superuiuit cadaueri suo. Non, mihi si linguæ centum sint, oraq. centum, Omnia pœnarum percurrere nomina possim. Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confouet, horum sordibus dealbatur. Munerarius pauperum, & egentium candidatus, sic festinat ad cælum. Ceteri mariti super tumulos con iugum spargunt uiolas, rosas, lilia, floresq. purpureos, & dolorem pectoris his officiis consolantur. Pammachius noster sanctam fauillam, ossaq. ueneranda, eleemosynæ balsamis rigat: his pigmentis, atque odoribus fouet cineres quie
Eccli.3 scentes, sciens scriptum: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum. Quātas uires habeat misericordia, & quibus donanda sit præmiis, beatus Cyprianus grandi uo
Dan.4 lumine prosequitur, & Danielis consilium probat; qui regem impiissimum, si se audire uoluisset, scit pauperum sustentatione saluandum. Gaudet huiuscemodi filiæ mater he rede. Non dolet opes ad alium peruenisse, quas cernit iisdem, quibus ipsa uoluerat, erogari: quin potius gratulatur, absque labore suo sua uota compleri. non enim substantiæ diminutio, sed operarii commutatio est. quis enim hoc crederet, ut consulum pronepos, & Furiani germinis decus, inter purpuras senatorum, furua tunica pullatus incederet, & non erubesceret oculos sodalium, ut deridentes se deri-
Eccli.4 deret? Est confusio, quæ ducit ad mortem: & est confusio, quæ ducit ad uitam. Prima uirtus est monachi, contemnere hominum iudicia, & semper Apostoli recordari, dicen-
Gal.1 tis: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Tale quid & Dominus loquitur ad prophetas, quod
Ezech.3 posuerit faciem eorum, quasi urbem æneam, & lapidem
Hier.1 adamantinum, & columnam ferream, ne pauerent ad iniurias

iurias

iurias populi, ſed impudentiam ſubſannantium frontis rigo re contererent. Ingenia liberaliter educata, facilius uerecũdia, quam metus, ſuperat: & quos tormenta non uincũt, interdum uincit pudor. Non eſt parum, uirum nobilem, uirum diſertum, uirum locupletem, potentium in plateis uitare comitatum, miſcere ſe turbis, adhærere pauperibus, ruſticis copulari, de principe uulgum fieri. ſed quanto humilior, tanto ſublimior eſt. Lucet margaritum in ſordibus, & fulgor gemmæ puriſſimæ etiam in luto radiat: Hoc eſt, quod Dominus repromiſit: Glorificantes me, glorificabo. *1.Reg.2* Alii hoc intelligant de futuro, quando mæror uertetur in gaudium, &, tranſeunte mundo, ſanctorum corona non tranſit. ego & in præſentiarum uideo ſanctorum promiſſa compleri. Antequam Chriſto tota mente ſeruiret, notus erat in ſenatu; ſed multi alii habebant infulas proconſulares. Totus orbis huiuſcemodi honoribus plenus eſt. Primus erat, ſed inter primos. Præcedebat alios dignitate, ſed & alios ſequebatur. Quamuis clarus honor, uileſcit in turba, & apud uiros bonos indignior fit ipſa dignitas, quam multi indigni poſſident. unde egregie de Cæſare Tullius, Cum quoſdam, ait, ornare uoluit, non illos honeſtauit, ſed ornamenta ipſa turpauit. At nunc omnes Chriſti eccleſiæ Pammachium loquuntur. miratur orbis pauperem, quem hucuſque diuitẽ neſciebat. Quid conſulatu illuſtrius? Annuus honor eſt, &, poſtquam alius ſucceſſerit, prior deſinit. Latent in multitudine laureæ; & triumphi interdum triumphantium ſordibus polluuntur. Quod ante per manus patricias tradebatur, & ſola nobilitas poſſidebat; quo conſul Marius, uictor Numidiæ, Teuthonum, atque Cimbrorum, ob ignobilitatem familiæ putabatur indignus; quod Scipio ultra annos pro uirtute meruit; nunc ſola militia poſſidet, & agreſtia dudum corpora fulgens palma circumdat. Plus ergo accipimus, quam dedimus. Parua dimiſimus, & grandia poſſidemus. Cẽtuplicato fenore Chri- *Matth.19*
ſti promiſſa redduntur. In tali & Iſaac quondam agro ſeue- *Gen.26*
rat, qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam

Matth.19 portauit crucem. Si uis, inquit, perfectus esse, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Si uis perfectus esse. Semper grandia in audientium
1.Cor.7 ponuntur arbitrio. & ideo uirginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de eunuchis, qui se castrassent propter regna cælorum, ad extremum intulit: Qui po
Rom.9 test capere, capiat. Non est enim uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Si uis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, ut uoluntas præmium consequatur. Si uis ergo esse perfectus, & desideras esse quod prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: uende, non partē substantiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occasio fit, & cum
Act.5 Anania & Sapphira pereas, sed uniuersa, quæ possides. Cumq. uendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non quo augean-
1.Cor.9 tur opes. Cumq. legeris illud Apostoli, Boui trituranti os
1.Tim.5 non alligabis: Et; Dignus est operarius mercede sua: Et; Qui altario ministrant, de altario participantur: memento
1.Tim.6 quoque huius sententiæ: Habētes uictum, & uestitum, his contenti sumus. Vbi uideris fumare patinas, & Phasides aues lentis uaporibus decoqui, ubi argenti pondus, ubi feruentes Buricos mannos, comatulos pueros, pretiosas uestes, picta tapetia; ibi ditior est largitore, cui largiendum est. Pars sacrilegii est, rem pauperum dare nō pauperibus. Et tamen non est satis perfecto & consummato uiro opes contemnere, pecuniam dissipare, & proiicere quod in momento & perdi, & inueniri potest. fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos uitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus præstare, quā mundi philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum uenale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & uirtutum comes est. Chri-
Matth.13 stum scimus sapientiam. Hic thesaurus in agro scripturarū nascitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem
Deut.21 adamaueris captiuam mulierem, idest, sapientiam sæcularem

rem, & eius pulchritudine captus fueris: decalua eam, & illecebras crinium atque ornamenta uerborum cum emortuis unguibus ſeca. Laua eam prophetali nitro, & tunc requieſcens cum illa dicito: Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fetus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Iſraelitis. Chriſtus ſanctificatio eſt, ſine qua nemo uidebit faciem Dei. Chriſtus redemptio, idem redemptor, & pretium. Chriſtus omnia, ut, qui omnia propter Chriſtum dimiſerit, unum inueniat pro omnibus, & poſſit libere proclamare: Pars mea Dominus. Sentio te diuinis ardere doctrinis, nec temeritate quorundam docere, quod neſcias; ſed ante diſcere, quod docturus ſis. Simplices epiſtolæ tuæ olent prophetas, apoſtolos ſapiunt. Non cothurnatam affectas eloquentiam, nec more puerorum argutas ſententiolas in clauſulis ſtruis. Cito turgens ſpuma dilabitur; & quamuis grandis tumor, contrarius ſanitati eſt. Scitum eſt illud quoque Catonis: Sat cito, ſi ſat bene. Quod nos quondam adoleſcentuli, cũ a perfecto oratore in præfatiuncula diceretur, riſimus. Meminiſſe te puto erroris mutui, quod omne Athenæũ ſcholaſticorum uocibus conſonabat: Sat cito, ſi ſat bene. Felices, inquit Fabius, eſſent artes, ſi de illis ſoli artifices iudicarent. Poetam non poteſt noſſe, niſi qui uerſum poteſt ſtruere. Philoſophos non intelligit, niſi qui ſcit dogmatum uarietates. Manufacta & oculis patentia, magis probant artifices. Noſtra quam dura ſit neceſſitas, hinc potes animaduertere, quod uulgi ſtandum eſt iudicio, & ille in turba metuendus, quem cum uideris ſolum, deſpicias. Hoc prætereiens tetigi, ut eruditis contentus auribus, non magnopere cures, quid imperitorum de ingenio tuo rumuſculi iactitet, ſed prophetarum quotidie medullas bibas, Chriſti myſtes, patriarcharum ſymmyſtes. Siue legas, ſiue ſcribas, ſiue uigiles, ſiue dormias, amor tibi ſemper buccina in auribus ſonet: hic lituus excitet animam tuam: hoc amore furibundus, quære in lectulo tuo quem deſiderat anima tua, & loquere confidenter: Ego dormio, & cor meum uigilat, Cũq;

Hier. 2 *Cant. 2* *Pſal. 15* *Cant. 5.*

inueneris eum, & tenueris, ne dimittas: &, si pauxillū dormitanti elapsus fuerit e manibus, noli protinus desperare.
Cant.2 Egredere in plateas, adiura filias Hierusalem: reperies eū
Cant.1.5 cubantem in meridie, lassum, ebrium, noctis rore madefactum, inter greges sodalium, in aromatum uarietatibus, inter poma paradisi. ibi ei da mammillas tuas; sugat de eru-
Psal.67 dito pectore, & requiescat inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & interiora eius in fulgore auri. Paruu
Esa.7 lus iste, & puer, qui butyro, & melle saginatur, qui inter caseatos nutritus est montes, cito crescit in iuuenem, uelociter in te hostes spoliat, maturæ prædatur Damascum, & regem uincit Assyrium. Audio te Xenodochium in por
Gen.18 tu fecisse Romano, & uirgam de arbore Abraham in Ausonio plantasse litore. Quasi Aeneas noua castra metaris; & super undam Tiberis, ubi ille cogente quondam pænuria, crustis fatalibus & quadris patulis non pepercit, tu uiculum nostrum, idest, domum panis ædificas, & diuturnam famem repentina saturitate compensas. Euge, nostra initia transgrederis: statum summū tenes: de radice peruenis ad cacumen: primus inter monachos, in prima urbe, pri-
Gen.13 mum sequeris patriarcham. Lot, qui interpretatur declinans, campestria eligat, & iuxta Pythagoræ litteram, faci-
Gen.23 lia magis ac sinistra sectetur. Tu in arduis & saxosis cum Sa
Iosu.15 ra tibi monumentum para. Iuxta sit ciuitas litterarum: de
Num.13 letisq. gygantibus, filiis EnaKim, hereditatem tuam gaudium & risus excipiat. Diues erat Abraham auro, argento, pecore, possessione, uestibus: tantam habebat familiam,
Gen.14 ut ad subitos nuncios, iuuenibus electis, armare posset exercitum, & quattuor reges, quos quinque reges fugerant, in Dan consecutus occideret: & tamen post tam crebra ho
Gen.18 spitalitatis officia, dum non refutat homines, suscipere meruit Deum. Non seruis, & ancillulis imperabat, ut ministrarent hospitibus: nec bonum, quod exercebat, per alios minuit; sed, quasi reperta præda, cum Sara sua humanitati solus incubuit. ipse pedes lauit: ipse pinguem uitulum portauit humeris de armento. stetit ut seruus peregri-
nis

nis prandentibus; & Saræ manibus coctos cibos ieiunaturus apposuit. Hæc moneo, frater cariſſime, pietate, qua te diligo; ut non ſolum pecuniam, ſed & te ipſum Chriſto offeras, hoſtiam uiuam, ſanctam, placentem Deo, ratio- *Rom.12*
nabile obſequium tuum; & imiteris filium hominis, qui non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare: &, quod patriarcha *Matth.20*
alienis, hoc diſcipulis, & ſeruis magiſter exhibuit, & do- *Ioan.13*
minus. Corium pro corio, & omnia, quæ homo peſſi- *Iob 1*
det, dare poteſt pro anima ſua. Sed tange, inquit diabolus, carnes eius, niſi in faciem benedixerit tibi. Scit hoſtis antiquus, maius continentiæ, quam nummorum, eſſe certamen. Facile abiicitur, quod hæret extrinſecus: inteſtinum bellum periculoſius eſt: cõiuncta diſglutinamus, unita diſſuimus. Zachæus diues erat, apoſtoli pauperes. Red- *Luc.19*
didit ille quadruplum, quod rapuerat; diuiſitq. pauperibus medietatem ſubſtantiæ ſuæ, quæ remanſerat: ſuſcepit Chriſtum hoſpitem: ſalus facta eſt domui eius; & tamen, quia paruulus erat, & apoſtolicæ proceritati ſe non poterat extendere, non fuit in duodecim numero apoſtolorum. apoſtoli autem, quantum ad diuitias, nihil, quantum ad uoluntatem, totum mundum pariter reliquerunt. Si offeramus Chriſto opes cum anima noſtra, libenter ſuſcipiet; ſi autẽ, quæ foris ſunt, Deo, quæ intus ſunt, diabolo demus: non eſt æqua partitio; & dicitur nobis: Nonne, ſi recte of- *Gen.4*
feras, & non recte diuidas, peccaſti? Quod patricii generis, primus inter primos monachos eſſe cœpiſti; non tibi ſit tumoris, ſed humilitatis occaſio, ſcienti filium Dei factum filium hominis. Quantumcumque te deieceris, humilior Chriſto non eris. Eſto, incedas nudis pedibus: fuſca tunica ueſtiaris: æqueris pauperibus: inopum cellulas dignanter introeas: cæcorum oculus ſis, manus debilium, pes clau- *Iob 29*
dorum: ipſe aquam portes, ligna concidas, focũ exſtruas: ubi uincula? ubi alapæ? ubi ſputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? Et, cum omnia, quæ dixi, feceris, ab Euſtochio tua, Paulaq. uinceris, ſi non opere, certe ſexu. Ego quidem Romæ nõ eram, & tunc me tenebat eremus,

atque utinam pertenuisset, quando, socero tuo uiuente Toxotio, sæculo seruiebant: sed tamen audio, quæ immunditias platearum ferre non poterant, quæ eunuchorum manibus portabantur, & inæquale solum molestius transcendebant, quibus serica uestis oneri erat, & solis calor incendium; nunc sordidatæ, & lugubres, & sui comparatione forticulæ, uel lucernas concinnant, uel succendunt focum, pauimenta uerrunt, mundant legumina, holerum fasciculos in feruentem ollam deiiciunt, apponunt mensas, calices porrigunt, effundunt cibos, huc illucq. discurrunt. Et certe magnus uirginum chorus cum illis habitat. num huiuscemodi ministeria aliis imperare non poterant? sed nolunt uinci ab his labore corporum, quas ipsæ superant uirtute animi. Hæc dico, non quod de ardore mentis tuæ quidquam dubitem, sed quo currentem impellam, & acriter dimicanti feruorem fauore augeam. Nos in ista prouincia ædificato monasterio, & diuersorio propter extructo,
Luc.2 ne forte & modo Ioseph cum Maria in Bethlehem ueniẽs non inueniat hospitium, tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorum, ut nec cœptum opus deserere, nec supra uires ferre ualeamus. unde, quia pene nobis
Luc.14 illud de euangelio contigit, ut futuræ turris non ante computaremus expẽsas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas uillulas, quæ barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census uenderet; ne cœptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus. In calce epistolæ recordatus sum, quadrigæ uestræ & proposito quintam deesse Blæsillam, pene oblitus de ea loqui, quæ prima de uo-
Luc.12 bis præcessit ad Dominum. Vere nunc quinque in tres, ac duas uidemus esse diuisas. illa cum sorore Paulina dulci somno fruitur: tu, duarum medius, ad Christum leuius subuolabis.

ARGV-

ARGVMENTVM.

PAVLA, nobilissima matrona Romana, patre Rogato, matre Blæsilla, ex Corneliorum, & Gracchorum familiis orta, Toxotio nupsit; ex eoq. quattuor edidit filias, Blæsillam, Paulinam, Eustochium cognomento Iuliam, & Ruffinam, & præter has Toxotium etiam filium. uiro mortuo, se totam in obsequium Christi tradens, a Paulino, & Epiphanio episcopis docta, monachæ uitam profiteri cœpit. uixit in hoc proposito Romæ annos quinque: mox Hierosolymam profecta, in Bethlehem consedit: ubi cum pro uiris, tum pro mulieribus uirginibus monasteriis conditis, annis uiginti sanctissime uixit. nunc eius uitam D. Hieronymus scribit, & Eustochium filiam, quæ post eam monasterii præses relicta est, consolatur,

AD EVSTOCHIVM VIRGINEM epitaphium Paulæ matris.

EPISTOLA XXVII.

Si cuncta corporis mei membra uerterentur in linguas, & omnes artus humana uoce resonarent; nihil dignum sanctæ ac uenerabilis Paulæ uirtutibus dicerem. Nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate; potens quondam diuitiis, sed nunc Christi paupertate insignior. Gracchorum stirps, soboles Scipionum, Pauli heres, cuius uocabulum trahit, Martiæ Papiriæ, matris Africani, uera & germana progenies. Romæ prætulit Bethlehem; & auro tecta fulgentia informis luti uilitate mutauit. Non mæremus, quod talem amisimus; sed gratias agimus, quod habuimus, immo habemus. Deo enim uiuunt omnia; &, quidquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quamquam amissio illius, cælestis domus habitatio sit: quæ quamdiu in corpore fuit, 2.Cor.5
peregrinata est a Domino, & uoce semper flebili querebatur, dicens: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata Psal.119
est,

est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea. Nec mirum, si planxerit se uersari in tenebris, (hoc enim Cedar interpretatur) cum mundus in
1. Ioan.5 maligno positus sit; & sicut tenebræ illius, ita & lumen
Psal.138 eius, luxq. in tenebris luceat, & tenebræ eam non com-
Ioan.1 prehenderunt. Vnde & illud crebrius inferebat: Aduena
Psal.38 sum, & peregrina, sicut omnes patres mei. Et iterum: Cu
Philip.1 pio dissolui, & esse cum Christo. Quoties autem infirmitate corpusculi, quam incredibili abstinentia, & duplicatis contraxerat ieiuniis, uexabatur, hoc in ore uoluebat:
1. Cor.9 Subiicio corpus meum, & in seruitutem redigo; ne aliis
Rom.14 prædicans, ipsa reproba inueniar. Et: Bonum est uinum
Psal.34.40.31 non bibere, & carnem non manducare. Et: Humiliaui in ieiunio animam meam. &: Totum lectum meum uersasti in infirmitate mea. &: Versata sum in miseria, dum mihi cõ figitur spina. Atque inter doloris aculeos, quos mira patientia sustinebat, quasi apertos sibi cælos aspiceret, loque
Psal. 54 batur: Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ: & uolabo, & requiescam? Testor Iesum, & sanctos eius, ipsumq. proprium angelum, qui custos fuit, & comes admirabilis feminæ, me nihil in gratiam, nihil more blandientium loqui, sed, quidquid dicturus sum, pro testimonio dicere, & minus eius esse meritis, quam totus orbis canit, sacerdotes mirantur, uirginum chori desiderant, monachorum, & pauperum turbæ deplangunt. Vis, lector, eius breuiter scire uirtutes? Omnes suos pauperes pauperior ipsa dimisit. Nec mirum, de proximis, & familiola, quam in utroque sexu de seruis & ancillis, in fratres sororesq. mutauerat, ista proferre; cum Eustochium uirginem, & deuotam Christo filiam, in cuius consolationem libellus hic eduitur, procul a nobili genere, sola fide & gratia diuitem reliquerit. Carpamus igitur narrandi ordinem. Alii altius repetant, & a cunabulis eius, ipsisque, ut ita dicam, crepundiis matrem Blæsillam, & Rogatum proferant patrem: quorum altera Scipionum, Gracchorumque, progenies est; alter per omnes fere Græcias usque hodie stemmatibus, & di

uitiis,

uitiis, ac nobilitate Agamemnonis fertur ſanguinem trahere, qui decennali Troiam obſidione deleuit. nos nihil laudabimus, niſi quod proprium eſt, & de puriſſimo ſanctæ mentis fonte profertur. Quamquam Dominus atque ſaluator in euangelio doceat apoſtolos, ſciſcitantes quid ſibi redditurus ſit, qui omnia ſua pro nomine eius dimiſerunt, centuplum in præſentiarum recepturos, & in futuro uitam æternam. Ex quo intelligimus, non laudis eſſe, poſſidere diuitias, ſed pro Chriſto eas contemnere, non tumere ad honores, ſed pro Dei fide eos paruipendere. Vere, quod pollicitus eſt ſeruis ſuis & ancillis ſaluator, reddidit in præſenti. nam quæ unius urbis contempſit gloriam, totius orbis opinione celebratur: quam Romæ habitantem nullus extra Romam nouerat, latentem in Bethlehem & barbara & Romana terra miratur. Cuius enim gentis homines ad ſancta loca non ueniunt? quis autem in ſanctis locis, præter Paulam, quod plus inter homines miraretur, inuenit? Hæc, ſicut inter multas gemmas pretioſiſſima gēma micat, & iubar ſolis paruos igniculos ſtellarum obruit, & obſcurat; ita cunctorum uirtutes & potentias ſua humilitate ſuperauit; minimaq. fuit inter omnes, ut omnium maior eſſet; & quanto ſe plus deiiciebat, tanto magis a Chriſto ſubleuabatur. latebat, & non latebat. fugiendo gloriam, gloriam merebatur; quæ uirtutem quaſi umbra ſequitur, & appetitores ſui deſerens appetit contemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem prætermittens? dum in ſingulis teneor, non ſeruo præcepta dicendi. Tali igitur ſtirpe generata, iuncta eſt uiro Toxotio, qui Aeneæ & Iuliorum altiſſimum ſanguinem trahit. unde etiam filia eius Chriſti uirgo Euſtochium Iulia nuncupatur, & ipſe, Iulius a magno demiſſum nomen Iulo. Et hæc dicimus, non quod habentibus grandia ſint, ſed quo contemnentibus mirabilia. Sæculi homines ſuſpiciunt eos, qui his pollent priuilegiis: nos laudamus, qui pro ſaluatore iſta deſpexerint: & mirum in modum, quos habentes paruipendimus, ſi habere noluerint, prædicamus. His, inquam,

Mar. 10

Matth. 19

orta

orta maioribus, & fecunditate ac pudicitia probata, primum uiro, deinde propinquis, & totius urbis testimonio, cum quinque liberos edidisset, Blæsillam, super cuius morte eam Romæ consolatus sum; Paulinam, quæ sanctum, & admirabilem uirum, & propositi & rerum suarum Pammachium reliquit heredem, ad quem super obitu eius paruulum libellum edidimus; Eustochium, quæ nunc in sanctis locis uirginitatis & Ecclesiæ monile pretiosum est; Ruffinam, quæ immaturo funere pium matris animum consternauit; & Toxotium, post quem parere desiit; ut intelligeres eam non diu seruire uoluisse officio coniugali, sed mariti desiderio, qui marem optabat, liberos edidisse; post quam uir mortuus est, ita eum planxit, ut prope ipsa moreretur; ita se cõuertit ad Domini seruitutem, ut eius mortem uideretur optasse. Quid ego referam, amplæ & nobilis domus, & quondam opulentissimæ, omnes pene diuitias in pauperes erogatas? quid in cunctos clementissimum animum, & bonitatem etiam in eos, quos numquam uiderat, euagantem? quis inopum moriens non illius uestimentis obuolutus est? quis clinicorum non eius facultatibus sustentatus est? quos curiosissime tota urbe perquirẽs, damnum putabat, si quisquam debilis & esuriens cibo sustentaretur alterius. Spoliabat filios, & inter obiurgantes propinquos, maiorem se eis hereditatem, Christi misericordiam, dimittere loquebatur. Nec diu potuit excelsi apud sæculum generis, & nobilissimæ familiæ uisitationes & frequentiam sustinere. Mærebat honore suo, & ora laudantium declinare ac fugere festinabat. cumq. orientis & occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romam imperiales litteræ contraxissent, uidit admirabiles uiros, Christiq. pontifices, Paulinum Antiochenæ urbis episcopum; & Epiphanium, Salaminæ Cypri, quæ nũc Constantia dicitur: quorum Epiphanium etiam hospitem habuit; Paulinum, in aliena manentem domo, quasi proprium humanitate possedit. quorum accensa uirtutibus, per momenta patriam deserere cogitabat. non domus, nõ

liberorum,

liberorum, non familiæ, non possessionum, non alicuius rei, quæ ad sæculum pertinet, memor, sola, si dici potest, & incomitata ad eremum Antoniorum, atque Paulorum pergere gestiebat. tandemque, exacta hieme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, & ipsa uoto cum eis ac desiderio nauigauit. Quid ultra differo? descēdit ad portum, fratre, cognatis, affinibus, &, quod his maius est, liberis prosequentibus, & clementissimam matrem pietate uincere cupientibus. Iam carbasa tendebantur, & remorū ductu nauis in altū protrahebatur. paruus Toxotius supplices manus tendebat in litore. Ruffina iam nubilis, ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat. & tamen illa siccos tendebat ad cælum oculos, pietatem in filios pietate in Deum superans. Nesciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam. Torquebantur uiscera, &, quasi a suis membris distraheretur, cum dolore pugnabat; in eo cunctis admirabilior, quod magnam uinceret caritatem. Inter hostium manus & captiuitatis duram necessitatem nihil crudelius est, quam parentes a liberis separari. hoc contra iura naturæ plena fides patiebatur, immo gaudens animus appetebat; & amorem filiorum maiore in Deum amore contemnens, in sola Eustochio, quæ & propositi & nauigationis eius comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim nauis mare; & cunctis, qui cum ea uehebantur, litora respicientibus, ipsa auersos tenebat oculos; ne uideret, quos sine tormento uidere non poterat. Fateor, nulla sic amauit filios, quibus, antequam proficisceretur, cūcta largita est, exheredans se in terra, ut hereditatem inueniret in cælo. Delata ad insulam Pontiam, quam clarissimæ quondam feminarum, sub Domitiano principe pro confessione nominis Christiani, Flauiæ Domitillæ nobilitauit exilium; uidensq. cellulas, in quibus illa longum martyrium duxerat, sumptis fidei alis, Hierosolymam & sancta loca uidere cupiebat. Tardi erant uenti, & omnis pigra uelocitas. Inter Scyllam, & Charybdim Adriatico se credens pelago, quasi per stagnū uenit Methonem: ibiq. refocillato corpusculo,

Io, Et sale tabentes artus in litore ponens, Per Maleam, & Cytheram sparsasq. per æquor Cycladas, & crebris fre ta concita terris; post Rhodum & Lyciam tãdem uidit Cy prum: ubi sancti & uenerabilis Epiphanii pedibus prouolu ta, decem ab eo diebus retenta est, non in refectionem, ut ille arbitrabatur, sed in opus Dei, ut re comprobatum est. nam omnia illius regionis lustrans monasteria, prout potuit, refrigeria sumptuum fratribus dereliquit, quos amor sancti uiri de toto illuc orbe conduxerat. Inde breui cursu transfretauit Seleuciam; de qua ascendens Antiochiam, sancti confessoris Paulini modicum caritate detenta, media hieme, calente ardore fidei, femina nobilis, quæ prius eunuchorum manibus portabatur, asello sedẽs profecta est. Omitto Cœles Syriæ & Phœnices iter: (neque enim hodœporicon eius disposui scribere) ea tantum loca nominabo, quæ sacris uoluminibus continentur. Bæryto Romana colonia, & antiqua urbe Sydone derelicta, in Sareptæ litore Heliæ est ingressa turriculam: in qua adorato Domi-
Act. 21 no saluatore, per arenas Tyri, in quibus genua Paulus fixit, peruenit ad Coth, quæ nunc Ptolemais dicitur; & per cã-
2. *Par.* 35 pos Mageddo, Iosiæ necis conscios, intrauit terram Philistiim. Mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissimæ, & uersa uice Stratonis turrim ab Herode rege Iudeæ in ho norem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam, in qua
Act. 10. 21 Cornelii domum, Christi uidit ecclesiam, & Philippi ædiculas, & cubicula quattuor uirginum prophetarum. deinde Antipatrida semirutum opidulum, quod de patris nomi ne Herodes uocauerat; & Lyddam uersam in Diospolim,
Act. 9 Dorcadis atque Aeneæ resurrectione ac sanitate inclytam.
Mar. 15 Haud procul ab ea Arimathiam uiculum Ioseph, qui Do-
1. *Reg.* 21. 22 minum sepeliuit; & Nobe, urbem quondam sacerdotum, nunc tumulum occisorum. Ioppen quoque, fugientis por
Ion. 1 tum Ionæ, & (ut aliquid perstringam de fabulis poetarũ) religatæ ad saxum Andromades spectatricem. Repetitoq. itinere Nicopolim, quæ prius Emaus uocabatur, apud quã
Luc. 24 in fractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum
in

in ecclesiam dedicauit. Atque inde proficiscens, ascendit Bethoron inferiorem & superiorem, urbes a Salomone cõ ditas, sed uaria postea bellorum tempestate deletas; ad dexteram aspiciens Haialon, & Gabaon, ubi Iesus, filius Na ue, contra quinque reges dimicans, soli imperauit, & lunæ; & Gabaonitas ob dolos & insidias fœderis impetrati, in aquarios lignariosq. damnauit. In Gabaon, urbe usque ad solum diruta, paululum substitit, recordata peccati eius, & concubinæ in frusta diuisæ, & tribus Beniamin trecentos uiros propter Paulum apostolũ reseruatos. Quid diu moror? Ad læuam mausoleo Helenæ derelicto, quæ Adiabenorum regina in fame populum frumento iuuerat, ingressa est Hierosolymam, urbẽ trinominem, Iebus, Salẽ, Hierusalem, quæ ab Helio postea Hadriano de ruinis, & cineribus ciuitatis in Heliam suscitata est. Cumq. proconsul Palæstinæ, qui familiam eius optime nouerat, præmissis apparitoribus iussisset parari prætorium, elegit humilem cellulam; & cuncta loca tanto ardore ac studio circumiuit, ut, nisi ad reliqua festinaret, a primis non posset abduci. prostrataq. ante crucem, quasi pẽdentem Dominum cerneret, adorabat. Ingressa sepulcrum, resurrectionis osculabatur lapidem, quem ab ostio monumenti amouerat angelus: & ipsum corporis locum, in quo Dominus iacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fideli ore lambebat. Quid ibi lacrymarum, quantum gemituum, quid doloris effuderit, testis est cuncta Hierosolyma, testis est ipse Dominus, quem rogabat. Inde egrediens ascendit Sion, quæ in arcem uel speculam uertitur. Hanc urbem quondam expugnauit & reædificauit Dauid. De expugnata scribitur: Væ tibi ciuitas Ariel, idest, leo Dei: & quondam fortissima, quam expugnauit Dauid. Et de ea, quæ ædificata est, dictum est: Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Non eas portas, quas hodie cernimus in fauillam & cinerem dissolutas, sed portas, quibus non præualet infernus, & per quas credentium ad Christum ingreditur multitudo. Ostendebatur illi

2. Par. 8 — *Ios. 9. 10* — *Iud. 19. 20* — *Matth. 28* — *2. Reg. 5* — *Esa. 29* — *Psal. 86* — *Matth. 16*

columna, Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam uinctus ducitur & flagellatur. Monstraba-
Act. 2 tur locus, ubi super centum uiginti credentium animas spi
Iohel. 1 ritus sanctus descendisset, ut Iohelis uaticinium compleretur. Deinde, pro facultatula sua pauperibus atque conseruis pecunia distributa, perrexit Bethlehem, & in dextera parte itineris stetit ad sepulcrum Rachel, in quo mater Benia-
Gen. 35 min, non, ut uocauerat moriens, Benoni, hoc est, filius doloris mei, sed, ut pater prophetauit in spiritu, filium dextræ procreauit. Atque inde Bethlehem ingressa, & in specum saluatoris introiens, postquam uidit sacrum uirginis
Esa. 1. 32 diuersoriũ, & stabulũ in quo agnouit bos possessorem suũ, & asinus præsepe Domini sui, ut illud impleretur, quod in eodem propheta scriptum est: Beatus, qui seminat super aquas, ubi bos & asinus calcant: me audiente iurabat, cer-
Luc. 2 nere se oculis fidei infantem pannis inuolutum, uagientem
Matth. 2 in præsepe Dominum, Magos adorantes, stellam fulgentem desuper, matrem uirginem, nutricium sedulum, pastores nocte uenientes, ut uiderent uerbum, quod factũ erat,
Ioan. 1 & iam tunc euangelistæ Ioannis principium dedicarent: In principio erat uerbum, & uerbum caro factum est: Paruulos interfectos, Herodem sæuientem, Ioseph & Mariam fugientes in Aegyptum. Mixtisq. gaudio lacrymis, loquebatur: Salue Bethlehem, domus panis, in qua natus est ille
Ioan. 6 panis, qui de cælo descendit. Salue Ephrata regio uberrima, atque καρποφόρε, cuius fertilitas Deus est. De te quõ-
Mich. 5 dam Michæas uaticinatus est. Et tu Bethlehẽ domus Ephrata, non minima es in millibus Iuda. Ex te mihi egredietur, qui sit princeps in Israel, & egressus eius ab initio a diebus æternitatis. Propterea dabis eos usque ad tempus parien-
Rom. 9 tis. Pariet, & reliquiæ fratrum eius conuertentur ad filios
Psal. 109 Israel. In te enim natus est princeps, qui ante luciferum genitus est, cuius de patre natiuitas omnem excedit ætatem. Et tamdiu in te Dauidici generis origo permansit; donec uirgo pareret; & reliquiæ populi credẽtis in Christum, cõ-
Act. 13 uerterentur ad filios Israel, & libere prædicarent: Vobis oporte-

oportebat primum loqui uerbum Dei: ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Dixerat enim Deus: Non ueni niſi ad oues perditas domus Iſrael. Et eo tempore Iacob ſuper eo uerba completa ſunt: Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius; donec ueniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Bene Dauid iurabat, bene uota faciebat, dicens: Si introiero in tabernaculum domus meæ; ſi aſcendero in lectum ſtrati mei; ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis; donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Et ſtatim, quid deſideraret expoſuit, atque oculis prophetalibus, quē nos ueniſſe iam credimus, ille uenturum eſſe cernebat. Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis ſiluæ. Vau quippe ſermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, hoceſt, ἀυτὴν, ſed ipſum, ideſt, ἀυτὸν, ſignificat. unde loquitur cōfidenter: Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius. Et ego miſera, atque peccatrix, digna ſum iudicata deoſculari præſepe, in quo Dominus paruulus uagiit? orare in ſpelunca, in qua uirgo puerpera Dominū fudit infantē? Hæc requies mea: quia Domini mei patria eſt. hic habitabo: quoniam ſaluator elegit eam. Paraui lucernam Chriſto meo: anima mea illi uiuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi. Haud procul inde deſcendit ad turrim Ader, ideſt, gregis: iuxta quam Iacob pauit greges ſuos, & paſtores nocte uigilantes audire meruerunt: Gloria in excelſis Deo, & ſuper terram pax hominibus bonæ uoluntatis. Dumq. ſeruant oues, inuenerunt agnum Dei puro & mundiſſimo uellere, quod in ariditate totius terræ cæleſti rore complutum eſt; & cuius ſanguis tulit peccata mundi, & exterminatorem Aegypti, litus in poſtibus fugauit. ſtatimque concito gradu, cœpit per uiam ueterem pergere, quæ ducit Gazam, ad potentiam, uel ad diuitias Dei, & tacita ſecum uoluere, quo modo Eunuchus Aethiops gentium populos

Marginal references: *Matth.* 15 · *Gen.* 49 · *Pſal.* 131 · *Gen.* 35 · *Luc.* 2 · *Iud.* 6 · *Exo.* 12 · *Act.* 8

præfigurans mutauerit pellem suam: & dum uetus religio
instrumentũ, fontem reperit euangelii. Atque inde ad dex-
teram, transita Bethsur, uenit Escol, quæ in botrum uer
titur. Vnde in testimonium terræ fertilissimæ, & in typum
Esa. 63 eius qui dicit: Torcular calcaui solus, & de gentibus non
Ios. 2 est uir mecum: exploratores botrum miræ magnitudinis
Gen. 18 portauerunt. Nec post longum spatium intrauit Saræ cel-
lulas, uidens incunabula Isaac, & uestigia quercus Abra
Ioan. 8 ham, sub qua uidit diem Christi, & lætatus est. Atque in-
Ios. 14. 15 de consurgens, ascendit Chebron: hæc est Cariath arbe,
Iud. 1 idest, opidum uirorum quattuor, Abraham, Isaac, Ia-
cob, & Adam magni, quem ibi conditum, iuxta librum
Iesu Naue, Hebræi autumant: licet plerique Caleb quar-
tum putent, cuius ex latere memoria monstratur. His in-
Ios. 15 spectis, noluit pergere ad Cariathsephor, idest, uiculum
litterarum: quia contemnens occidentem litteram, repe-
rerat spiritum uiuificantem. Magisq. mirabatur superio-
Iud. 1 res & inferiores aquas, quas Othoniel filius Iephone Ke-
naz pro australi terra & arida possessione susceperat; & qua
rum ductu siccos prioris instrumenti agros faciebat irri-
guos; ut redemptionem ueterum peccatorum in aquis ba-
ptismi reperiret. Altera die, orto iam sole, stetit in super-
cilio Caphar Barucha, idest, uillæ benedictionis: quem ad
Gen. 18 locum Abraham Dominum persecutus est. Vnde latam
despiciens solitudinem, ac terram quondam Sodomæ, &
Gomorræ, Adamæ, & Seboim, contemplata est balsa-
Esa. 15 mi uineas in Engaddi, & Segor uitulam conternantem,
quæ prius Bala uocabatur: & in Zoaram, idest, paruu-
lam, Syro sermone translata est. Recordabatur speluncæ
Gen. 19 Lot; & uersa in lacrymas, uirgines socias admonebat, ca
uendum esse uinum, in quo est luxuria, cuius opus Moa-
Cant. 1 bitæ sunt, & Ammonitæ. Diu hæreo in meridie, ubi spõ-
Gen. 43 sa cubantem reperit sponsum, & Ioseph inebriatus est cum
fratribus suis. Reuertar Hierosolymam, & per Thecuam
atque Amos rutilantem montis Oliueti lucem aspiciam,
Act. 1 de quo saluator ascendit ad patrem. In quo per annos sin-
gulos

gulos uacca ruffa in holocauſtum Domino cremabatur, & *Num.* 19
cuius cinis expiabat populum Iſrael: in quo, iuxta Eze-
chielem, Cherubim de templo tranſmigrantes, Eccleſiam *Eze.* 10
Domini fundauerunt. Poſt ingreſſa ſepulcrum Lazari, Ma
riæ & Marthæ uidit hoſpitium, & Bethphage uillam ſacer- *Matth.* 21
dotalium maxillarum, & locum, in quo pullus laſciuiens *Luc.* 19
gentium, Dei frena ſuſcepit; apoſtolorumq. ſtratus ueſti-
bus, mollia terga præbuit ad ſedendum. Rectoq. itinere
deſcendebat Hiericho, recogitans illum de euangelio uul- *Luc.* 10
neratum, ac ſacerdotibus & leuitis, mentis feritate præte-
reuntibus, clementiam Samaritæ, ideſt cuſtodis; qui ſemi
necem ſuo iumento impoſitum, ad ſtabulum eccleſiæ de-
portauit. Et locum Adomim, quod interpretatur ſangui-
num, quia multus in eo ſanguis crebris latronum fundeba
tur incurſibus. Et arborem ſycomorum Zachæi, ideſt, bo *Luc.* 19
na pænitentiæ opera, quibus cruenta dudum, & noxia ra-
pinis, peccata calcabat, excelſumq. Dominum de excelſo
uirtutum intuebatur. Et iuxta uiam cæcorum loca, qui, re- *Mattth.* 9
ceptis luminibus utriuſque populi credentis, in Dominum
ſacramenta præmiſerant. Ingreſſa Hiericho, uidit urbem,
quam fundauit Hiel in Abiram primogenito ſuo, & cuius *3. Reg.* 16
portas poſuit in Segub nouiſſimo filiorum. Intuita eſt ca-
ſtra Galgalæ, & aceruum præputiorum, & ſecundæ circum *Ios.* 6. 5
ciſionis myſterium: & duodecim lapides, qui de Iordanis
illuc translati alueo, duodecim apoſtolorum fundamenta
firmauerant: & fontem quōdam legis amariſſimum & ſteri
lem, quem uerus Heliſæus ſua condiuit ſapientia, & in dul *4. Reg.* 2
corem ubertatemq. conuertit. Vix nox tranſierat, feruen-
tiſſimo æſtu uenit ad Iordanem. Stetit in ripa fluminis, &,
orto ſole, ſolis iuſtitiæ recordata eſt, quo modo in medio *Ios.* 3
amnis alueo ſicca ſacerdotes poſuerint ueſtigia; & ad He-
liæ & Heliſæi imperium, ſtantibus ex utraque parte aquis, *4. Reg.* 2
iter nuda præbuerit; pollutasq. diluuio aquas, & totius hu
mani generis interfectione maculatas, ſuo Dominus mun-
dauerit baptiſmate. Longum eſt, ſi uelim de ualle Achor *Ios.* 7
dicere, ideſt, tumultus atque turbarum, in qua furtum &

Gen. 28 auaritia condemnata est: & de Bethel domo Dei, in qua
super nudam humum nudus & pauper dormiuit, Iacob:
Zach. 3 & posito subter caput lapide, qui in Zacharia septem ocu-
Esa. 28 los habere describitur, & in Esaia lapis dicitur angularis, ui
dit scalã usque ad cælũ tendẽtem, in qua Dominus desuper
innitebatur, ascendentibus porrigens manũ, & negligentes
de sublimi præcipitãs. Sepulcra quoque in monte Ephraim
Ios. 24 Iesu filii Naue, & Eleazari filii Aarõ sacerdotis, e regione ue
nerata est: quorũ alter cõditus est in Tamnathsare a septẽ-
trionali parte montis Gaas, alter in Gabaa filii sui Phinees:
satisq. mirata est, quod distributor possessionum sibi mon-
tana & aspera delegisset. Quid narrem Silo, in quo altare
dirutum hodieq. monstratur, & raptum Sabinarum a Ro-
Iud. 21 mulo tribus Beniamitica præcucurrit? Transiuit Sichem,
non, ut plerique errantes legunt, Sichar, quæ nunc Neapo
Ioan. 4 lis appellatur, & ex latere montis Garizim extructam circa
puteum Iacob intrauit ecclesiam: super quo residens Do-
minus, sitiensq. & esuriens, Samaritanæ fide satiatus est:
quæ quinque Mosaicorum uoluminum uiris, sextoque,
quem se habere iactabat, errore Dosithei derelicto, uerum
Messiam, & uerum reperit saluatorem. Atque inde diuer-
tens, uidit duodecim partriarcharum sepulcra, & Sebastẽ,
idest, Samariã, quæ in honorem Augusti ab Herode Græ-
co sermone Augusta est nominata. ibi siti sunt Helisæus, &
Abdias prophetæ, &, quo maior inter natos mulierum nõ
fuit, Ioannes Baptista. ubi multis intremuit consternata
mirabilibus: namque cernebat uariis dæmones rugire cru-
ciatibus, & ante sepulcra sanctorum ululare homines more
luporum, uocibus latrare canum, fremere leonum, sibil-
lare serpentum, mugire taurorum; alios rotare caput, &
post tergum terram uertice tangere; suspensisq. pede femi-
nis, uestes defluere in faciem. miserebatur omnium; &,
per singulos effusis lacrymis, Christi clementiam depreca-
batur. Et sicut erat inualida, ascendit pedibus montem: in
3. Reg. 18 cuius duabus speluncis, persecutionis & famis tempore, Ab-
dias propheta centum prophetas aluit pane & aqua. Inde
cito

cito itinere percucurrit Nazaret, nutriculam Domini, Cha- *Matth. 2*
naan, & Capharnaum, signorum eius familiares: lacũ Ty-
beriadis nauigante Domino sanctificatum: & solitudinem, *Luc. 4*
in qua multa populorum millia paucis saturata sunt pani- *Ioan. 6*
bus, & de reliquiis uescentium repleti sunt cophini duode-
cim tribuum Israel. Scandebat montem Thabor, in quo
transfiguratus est Dominus. Aspiciebat procul mõtes Her- *Matth. 17*
mon & Hermonim, & campos latissimos Galilææ, in qui-
bus Sisara & omnis exercitus eius, Barach uincente, pro- *Iud. 4*
stratus est. Torrens Cison, qui mediam planitiem diuide-
bat, & opidum iuxta Naim, in quo uiduæ suscitatus est fi- *Luc. 7*
lius, monstrabatur. Dies me prius, quam sermo, deficiet,
si uoluero cuncta percurrere, quæ Paula uenerabilis fide in-
credibili peruagata est. Transibo ad Aegyptum, & inter So-
choth atque fontem Sampson, quem de molari maxillæ dẽ- *Iud. 15*
te produxit, subsistam parumper; & arentia ora colluam,
ut refocillatus uideam Morasthim, sepulcrum quondam
Micheæ prophetæ, nunc ecclesiam. Et ex latere derelin-
quam Choreos, & Getheos, Maresa, Idumæam, & La-
chis: & per arenas mollissimas pergentium uestigia subtra-
hentes, latamq. eremi uastitatem, ueniam ad Aegypti flu-
uiũ Sior, qui interpretatur turbidus: & quinque Aegypti
transeã ciuitates, quæ loquuntur lingua Chananitide, & ter-
ram Gessen, & campos Tamneos, in quibus fecit Deus mi-
rabilia: et urbem No, quæ postea uersa est in Alexandriã:
& opidum Domini Nitriam, in quo purissimo uirtutum ni-
tro sordes lauantur quotidie plurimorũ. Quod cum uidis-
set, occurrente sibi sancto & uenerabili episcopo Isidoro
confessore, & turbis innumerabilibus monachorum, ex
quibus multos sacerdotalis & leuiticus sublimabat gradus,
lætabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tan-
to honore fatebatur. Quid ego narrem Macarios, Arse-
nios, Serapionas, & reliqua columnarum Christi nomina?
cuius non intrauit cellulam? quorum pedibus non aduolu-
ta est? Per singulos sanctos Christum se uidere credebat;
& quidquid in illos contulerat, in Dominum se contulisse

lætabatur. Mirus ardor, & uix in femina credibilis fortitudo. Oblita sexus, & fragilitatis corporeæ, inter tot millia monachorum cum puellis suis habitare cupiebat: & forsitan, cunctis eam suscipientibus, impetrasset, ni maius sanctorum locorum retraxisset desiderium. Atque propter feruentissimos æstus de Pelusio Maiomam nauigatione perueniens, tanta uelocitate reuersa est, ut auem putares. Nec multo post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitiolo, donec extrueret cellulas ac monasteria, & diuersorum peregrinorum iuxta uiam conderet mansiones, in qua Maria & Ioseph hospitium nõ inuenerant. Hucusque iter eius descriptum sit, quod cum multis uirginibus,& filia comite peragrauit. nunc uirtus latius describatur, quæ ipsius propria est, & in qua exponẽda, Deo iudice ac teste profiteor, me nihil addere, nihil in maius attollere more laudantium, sed, ne rerũ excedã fidem, multa detrahere, & ne apud detractores, & genuino me semper dente rodentes fingere puter, & cornicem Aesopi alienis coloribus adornare. Quæ prima Christianorum uirtus est, tanta se humilitate deiecit, ut, qui eam non uidisset, & pro celebritate nominis uidere gestisset, ipsam esse non crederet, sed ancillularum ultimam. et cum frequentibus choris uirginũ cingeretur, & ueste, & uoce, & habitu, & incessu minima omnium erat. Numquam post uiri mortem usque ad diem dormitionis suæ cum ullo comedit uiro, quãuis eum sanctum, & in pontificali sciret culmine constitutum. Balneas, nisi periclitans, non adiit. Mollia, etiam in grauissima febre, lectuli strata non habuit; sed super durissimam humum, stratis ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, quæ iugibus pene orationibus dies no-
Psal. 6 ctesq. iungebat: illud implens de psalterio: Lauabo per singulas noctes lectum meum lacrymis: meis stratum meũ rigabo. In qua fontes crederes lacrymarum: ita leuia peccata plangebat, ut illam grauissimorum criminum crederes ream. Cumq. a nobis crebrius moneretur, ut parceret oculis, & eos seruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: Turpãda est

da est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso, & ce russa, & stibio sæpe depinxi. Affligendum corpus, quod multis uacauit deliciis. Longus risus perpeti cõpensandus est fletu. Mollia linteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicii commutanda. Quæ uiro, & sæculo placui, nunc Christo placere desidero. Si inter tales tantasq. uirtutes castitatẽ in illa uoluero prædicare, superfluus uidear: in qua, etiam cum sæcularis esset, omnium Romæ matronarum exemplum fuit: quæ ita se gessit, ut numquam de illa etiã maledicorum quidquam auderet fama confingere. Nihil animo eius clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Non appetebat potentes; nec tamen superbos & gloriolam quærentes, fastidio despiciebat. Si pauperem uidebat, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendũ hortabatur. Liberalitas sola excedebat modum. Et usuras tribuens, uersuram quoque sæpius faciebat, ut nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: cum in largiẽdo esset pro fusior, arguebam, illud proferens de Apostolo: Nõ ut aliis refrigerium, uobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in hoc tempore, ut uestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorum abundantia sit ad uestram inopiam. Et hoc de euangelio saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Et prouidendum esse, ne, quod libenter faceret, semper facere non posset: multaq. huiuscemodi, quæ illa mira uerecundia, & sermone parcissimo dissoluebat, testem inuocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere; & hoc habere uoti, ut mendicans ipsa moreretur; ut unum nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego, si petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: iste mendicans si a me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit; a quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto saluatori animo iungebatur; & pauperem Dominum pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Denique consecuta est, quod

2. Cor. 8

Luc. 3

optabat; & in grandi ære alieno filiam dereliquit; quod hu cuſque debens, non ſuis uiribus, ſed Chriſti ſe confidit miſericordia redditu ram. Solent pleræque matronarum buccinatoribus ſuis dona conferre, &, in paucos largitate profuſa, manum a ceteris retrahere. quo illa omnino carebat uitio: ita enim ſingulis ſuam pecuniam diuidebat, ut ſingulis neceſſarium erat, non ad luxuriam, ſed ad neceſſitatem. nemo ab ea pauperũ uacuus reuerſus eſt: quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, ſed prudentia diſpenſandi,
Matth. 5 illud ſemper replicans: Beati miſericordes, quoniam ipſi
Eccli. 3 miſericordiã conſequentur. Et: Sicut aqua extinguit ignẽ,
Luc. 16 ita eleemoſyna extinguit peccatum. Et: Facite uobis amicos de iniquo mammona, qui uos recipiant in æterna ta-
Luc. 11 bernacula. Et: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda
Dan. 4 ſunt uobis. Et uerba Danielis, regem Nabuchodonoſor monentis, ut eleemoſynis redimeret peccata ſua. Nolebat in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra & ſæculo tranſituri ſunt, ſed in uiuis lapidibus, qui uoluuntur ſu-
Apoc. 21 per terram, de quibus, in Apocalypſi Ioannis, ciuitas ma-
Eſa. 54 gni regis extruitur; quos in ſaphirum, & ſmaragdum, & iaſpidem, & ceteras gemmas eſſe uertendos, ſcriptura commemorat. Verum hæc poſſunt eſſe communia cũ multis: & ſcit diabolus, non in ſummo uirtutum culmine poſita:
Iob 2 unde loquitur ad Dominum: Poſt amiſſam Iob ſubſtantiã, poſt euerſam domum, poſt liberos interfectos, corium pro corio, & omnia, quæ habuerit homo, dabit pro anima ſua: ſed extende manum tuam, & tange oſſa eius, & carnes, niſi in faciem benedixerit tibi. Scimus pleroſque dediſſe eleemoſynam, ſed de proprio corpore nihil dediſſe; porrexiſſe
Matth. 23 egentibus manum, ſed carnis uoluptate ſuperatos; dealbaſſe ea, quæ foris erant, & intus plenos fuiſſe oſſibus mortuorum. At non Paula talis: quæ tantæ continentiæ fuit, ut prope menſuram excederet, & debilitatem corporis nimiis ieiuniis ac labore contraheret: quæ, exceptis diebus feſtis, uix oleum in cibo caperet: ut ex hoc uno æſtimetur, quid de uino, & liquamine, piſcibus, & lacte, & melle,

&

& ouis, & reliquis, quæ gustui suauia sunt, iudicarit: in qui bus sumendis quidam se abstinentissimos putant; &, si his uentrem ingurgitauerint, tutam pudicitiam suspicantur. Semper quidem uirtutes sequitur inuidia, feriuntq. summos fulgura montes. nec mirum, si hoc de hominibus loquar, cum etiam Dominus noster pharisæorum zelo sit crucifixus, & omnes sancti æmulos habuerint; in paradiso quoque serpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbē terrarum. Suscitauerat ei Dominus Adad Idumæum, qui eam colaphizaret, ne se extolleret: & quasi quodam stimu lo carnis sæpius admonebat, ne magnitudo uirtutum altius raperet, & aliarum uitiis feminarum se in excelso crederet constitutam. ego aiebam, liuori esse cedendum, & dandū insaniæ locum; quod fecisset Iacob in fratre suo Esau, & Da uid in pertinacissimo inimicorum Saul; quorum alter in Mesopotamiam fugerit, alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus, quam inuidis, subiacere. At illa respondebat: Iuste hæc diceres, si diabolus contra seruos Dei & ancillas non ubique pugnaret, & ad omnia loca fugientes nō præcederet; si non sanctorum locorum amore retineret, & Bethlehem meam in alia reperire possem parte terrarum. cur enim non patientia liuorem superem? cur non humilitate frangam superbiam, & percutienti maxillam offeram alteram? dicēte apostolo Paulo: Vincite in bono malum. Nonne apostoli gloriabantur, quando pro Domino sunt passi contumeliam? Nonne ipse saluator humiliauit se, formam serui accipiens, & factus est obediens patri usque ad mortem, & mortem crucis, ut nos sua passione saluaret? Iob nisi certasset, & uicisset in prœlio, non accepisset coronam iustitiæ, nec audisset a Domino: Putas me aliter locutum tibi, quam ut appareres iustus? Beati dicuntur in euan gelio, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Secura scit conscientia, quod non propter peccata patiamur; & afflictio in sæculo, materia præmiorum est. Si quando procacior fuisset inimicus, & usque ad uerborum iurgia pro siliisset; illud psalterii decantabat: Cum consisteret aduersum

[Margin notes: *Sap.* 2 (beside "orbē"); 3. *Reg.* 11; 2. *Cor.* 12; *Gen.* 28; 1. *Reg.* 27; *Rom.* 12; *Act.* 5; *Philip.* 2; *Iob.* 42; *Matth.* 5; *Psal.* 38]

sum me peccator, obmutui, & silui a bonis: Et rursus:
Psal. 37 Ego autem quasi surdus non audiebam, & quasi mutus nõ aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. In tentationibus,
Deut. 13 Deuteronomii uerba uoluebat: Tentat uos dominus Deus uester, ut sciat si diligatis dominum Deũ uestrũ de toto corde uestro, & de tota anima uestra. In tribulationibus & an-
Esa. 28 gustiis, Esaiæ replicabat eloquia: Qui ablactati estis a lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationẽ super tribulationem expectate, spem super spem, adhuc pusillũ propter malitiã labiorũ, propter linguã malignã. & scripturæ testimoniũ in cõsolationem suam edisserebat: Ablactatorum esse, eorum scilicet, qui ad uirilem ætatem peruenissent, tribulationem super tribulationem sustinere, ut spem super spem merean-
Rom. 5 tur accipere: Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero spẽ, spes autem non confundit. Et: Quod si is, qui foris est,
2. Cor. 4 homo noster corrumpatur, ille, qui intus est, innouetur: & in præsentiarum leue & momentaneum tribulationis uestræ, æternum gloriæ pondus operatur in uobis, non aspicientibus quæ uidentur, sed quæ non uidentur. quæ enim uidentur, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna. Nec longum fore tempus, etiam si humanæ impatientiæ tardum uideatur, quin Dei statim uideatur auxilium,
Esa. 49 dicentis: Tempore opportuno exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tibi. Nec dolosa labia, & linguas iniquorum esse metuendas; cum Domino adiutore lætemur, &
Esa. 51 ipsum debeamus audire per prophetam monentem: Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne metueritis. sicut enim uestimentum, sic comedit eos uermis: & sicut lanam, sic deuorauit eos tinea. Et: Per pa-
Luc. 21 tientiam uestram possidebitis animas uestras. Et: Non
Rom. 8 sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et alibi: Tribulationem super tribulationem sustinere, ut patiẽter agamus in omni-
Pro. 14 bus, quæ accidunt nobis. Patiens enim uir multum prudens.

dens. Qui autem pusillanimis est, uehementer insipiens.
In languoribus, & crebra infirmitate dicebat: Quando in 2. Cor. 12
firmor, tunc fortior sum. Et: Habemus thesaurum istum 2. Cor. 4
in uasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem, & corruptiuum hoc uestiatur incorruptione. Et iterum: Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita 1. Cor. 15
& per Christum abundat & consolatio. Ac deinde: Vt
socii passionum estis, sic eritis & consolationis. In mærore cantabat: Quare tristis es anima, & quare conturbas 2. Cor. 1 Psal. 41
me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare uultus mei, & Deus meus. In periculis loquebatur:
Qui uult uenire post me, abneget semet ipsum, & tollat Luc. 9
crucem suam, & sequatur me. Et iterum: Qui uult animam suam saluam facere, perdet eam. Et: Qui perdiderit
animam suam propter me, saluam eam faciet. Quando dispendia rei familiaris, & euersio totius patrimonii nunciabatur, aiebat: Quid enim prodest homini, si totum mundum lucrifecerit, & animæ suæ damnum habuerit? aut quã Matth. 16
dabit homo commutationem pro anima sua? Et: Nudus Iob 1
exiui de utero matris meæ, nudus & redeam. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.
Et illud: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ sunt in 1. Ioan. 2
mundo: quoniam omne, quod in mundo est, desiderium carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia uitæ huius: quæ non est ex patre, sed ex mundo: et mundus transit, & cõcupiscentia eius. Scio ei scriptas infirmitates grauissimas liberorum, & maxime Toxotii sui, quem diligebat plurimum. Cumq. illud uirtute complesset, Turbata sum, & non sum locuta, in hæc uerba prorupit: Qui Psal. 76 Matth. 10
amat filium, aut filiam plus quam me, non est me dignus.
Et orans ad Dominum, loquebatur: Posside Domine filios mortificatorum, qui pro te quotidie mortificant corpora sua. Noui susurronem quendam, (quod genus hominum perniciosissimum est) quasi beneuolum nunciasse, quod pro nimio feruore uirtutum quibusdam uideretur insana, & cerebrum illius dicerent confouendum. Cui Psal. 78
illa

1. *Cor.* 4 illa respondit: Theatrum facti sumus mundo, & angelis,
1. *Cor.* 1 & hominibus. Et: Nos stulti propter Christum: sed stultum Dei sapientius est hominibus. Vnde & saluator loqui-
Psa. 68.70.72 tur ad patrem: Tu scis insipientiam meam. Et iterum: Tamquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis: ut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecũ.
Mar. 3 Quem in euangelio & propinqui quasi mentis impotem ligare cupiebant, & aduersarii suggillabant, dicentes: Dæ-
Ioan. 8 monium habet, & Samaritanus est. Et: In Beelzebub
Matth. 12 principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Sed nos audiamus
2. *Cor.* 1 Apostolum cohortantem: Hæc est gloria nostra, testimonium conscientiæ nostræ: quoniam in sanctitate, & sinceritate, & in gratia Dei conuersati sumus in mundo. Et Do-
Ioan. 15 minum dicentem ad apostolos: Ideo mundus odit uos, quoniam non estis de mundo. si enim essetis de mundo, amaret utique mundus quod suum erat. Et ad ipsum Do-
Psal. 43 minum uerba uertebat: Tu nosti cordis abscondita: & hæc omnia uenerunt super nos: nec sumus obliti tui: nec inique egimus in testamento tuo, nec auersum est retrorsum
Psal. 117 cor nostrum. Et: Propter te mortificati sumus tota die: reputati sumus ut oues occisionis. Sed Dominus auxiliator meus: non timebo quid faciat mihi homo. Legi enim: Fi-
Pro. 7 li honora Dominum, & confortaberis, & extra Dominum nullum timueris. His, & talibus testimoniis, quasi armatura Dei, & aduersus omnia quidem uitia, sed præcipue instruebat se contra inuidiam sæuientem, & patiendo iniurias, furorem rabidi pectoris mitigabat. Denique usque ad diem mortis & huius patientia, & aliorum zelus omnibus patuit; qui suum rodit auctorem, &, dum æmulum lædere nititur, in semet ipsum proprio furore bacchatur.
Dicam & de ordine monasterii, quo modo sanctorum con tinentiam in suum uerterit lucrum. Seminabat carnalia, ut meteret spiritualia: dabat terrena, ut cælestia tolleret: breuia concedebat, ut pro his æterna mutaret. Post uirorum monasterium, quod uiris tradiderat gubernandum, plures uirgines, quas e diuersis prouinciis congregarat, tã nobi-

nobiles, quam medii & infimi generis, in tres turmas monasteriaq. diuisit, ita dumtaxat, ut in opere & in cibo separatæ, psalmodiis & orationibus iungerentur. Post alleluia cantatum, quo signo uocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat: sed prima, seu inter primas ueniens, ceterarum operiebatur aduentum, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore. Mane hora tertia, sexta, nona, uespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabant: nec licebat cuiquam sororum ignorare psalmos, & non de scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Die tantum Dominico ad ecclesiam procedebant, ex cuius habitabant latere. et unumquodque agmen matrem propriam sequebatur: atque inde pariter reuertentes, instabant operi distributo, & uel sibi, uel ceteris indumenta faciebant. Si qua erat nobilis, non permittebatur de domo sua habere comitem; ne ueterum actuum memor, & lasciuientis infantiæ errorem refricaret antiquum, & crebra cõfabulatione renouaret. Vnus omnium habitus. Linteamine ad tergendas solum manus utebãtur. A uiris tanta separatio, ut a spadonibus quoque eas seiungeret, ne ullam daret occasionem linguæ maledicæ, quæ sanctos carpere solita est in solatium delinquendi. Si qua uel tardior ueniebat ad psalmos, uel erat in opere pigrior, uariis eam modis aggrediebatur: si erat iracunda, blanditiis: si patiens, correptione: illud Apostoli imitans: Quid uultis? in uirga ueniam ad uos, an in spiritu lenitatis, & mansuetudinis? *1.Cor.4*
Excepto uictu & uestitu, nullam habere quidquam patiebatur, dicente Paulo: Habentes uictum, & uestitum his contenti sumus: ne consuetudine plus habendi præberet locũ auaritiæ; quæ nullis expletur opibus; & quanto amplius habuerit, plus requirit; & neque copia, neque inopia minuitur. Iurgantes inter se, sermone lenissimo fœderabat. Lasciuientem adolescentularum carnem crebris & duplicatis frangebat ieiuniis, malens eis stomachum dolere, quam mentem. Si uidisset aliquam comptiorem; contractione frontis, & uultus tristitia arguebat errantem, dicens: Mũditiam *1.Tim.6*

ditiam corporis, atque ueſtitus, animæ eſſe immunditiam: & turpe uerbum, atque laſciuum, numquam de ore uirgineo proferendum: quibus ſignis libidinoſus animus oſtenditur: & per exteriorem hominem interioris hominis uitia demonſtrantur. Quam linguoſam, garrulam, ac procacē, rixisq. perſpexerat delectari, & ſæpius commonitam nolle conuerti, inter ultimas & extra conuentum ſororum, ad fores triclinii orare faciebat, & ſeparatim cibum capere; ut, quam obiurgatio non correxerat, emendaret pudor. Furtum quaſi ſacrilegium deteſtabatur; & quod inter ſæculi homines uel leue putatur, uel nihil, hoc in monaſteriis grauiſſimum dicebat eſſe delictum. Quid memorem clementiam, & ſedulitatem in ægrotantes, quas miris obſequiis, & miniſteriis confouebat? cumq. aliis languentibus large præberet omnia, & eſum quoque exhiberet carniū; ſi quādo ipſa ægrotaſſet, ſibi non indulgebat; & in eo inæqualis uidebatur, quod in aliis clementiam, in ſe duritiam commutabat. Nulla iuuenum puellarum, ſano, & uegeto corpore, tantæ ſe dederat continentiæ, quantæ ipſa fracto, & ſenili, debilitatoq. corpuſculo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut ſibi nō parceret, & nulli cederet admonēti. Referā, quod expertus ſum. Menſe Iulio feruentiſſimis æſtibus incidit in ardorem febris: & poſt deſperationem cum Dei miſericordia reſpiraſſet; & medici perſuaderent, ob refectionē corporis uino opus eſſe tenui, & parco, ne aquam bibens in hydropem uerteretur; & ego clam beatum Papam Epiphanium rogarem, ut eam moneret, immo compelleret uinum bibere; illa, ut erat prudens & ſolertis ingenii; ſtatim ſenſit inſidias: & ſubridens, meum eſſe, quod ille diceret, intimauit. Quid plura? cum beatus pontifex poſt multa hortamenta exiſſet foras, quærenti mihi quid egiſſet, reſpondit: Tantum profeci, ut ſeni homini pene perſuaſerit, ne uinum bibam. Hæc refero, non quod inconſideranter, & ultra uires ſumpta onera probem, monente ſcriptura:
Pro. 13 Super te onus ne leuaueris: ſed quod mentis eius ardorem, & deſiderium fidelis animæ, ex hac quoque probare uelim perſe-

perſeuerantia, decantantis: Sitiuit anima mea in te, quam *Pſal.62*
multipliciter tibi caro mea. Difficile eſt modum tenere in omnibus. Et uere, iuxta philoſophorum ſententiam, μεσότης ἡ ἀρετὴ, κακία ὑπερβολὴ πέλεται: ideſt: modus uirtus eſt, uitium nimietas reputatur. quod nos una & breui ſententiola exprimere poſſumus: Ne quid nimis. Quæ in contemptu ciborum tantam habebat pertinaciā; in luctu mitis erat, & ſuorum mortibus frangebatur, maxime liberorum. nam & in uiri, & filiarum dormitione, ſemper periclitata eſt. et cum os, ſtomachumq. ſignaret; & matris dolorem, crucis niteretur impreſſione lenire; ſuperabatur affectu; & credulam mentem, parentis uiſcera conſternabant; animoq. uincens, fragilitate corporis uincebatur. quam ſemel languor arripiens, longo tēpore poſſidebat; ut & nobis inquietudinem, & ſibi diſcrimina afferret. in quo illa lætabatur, per momenta commemorans:
Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu- *Rom.7*
ius? Dicat prudens lector, pro laudibus me uituperationē ſcribere. teſtor Ieſum, cui illa ſeruiuit, & ego ſeruire cupio, me utramque in partem nihil fingere, ſed quaſi Chriſtianum de Chriſtiana, quæ ſunt uera, proferre, ideſt hiſtoriam ſcribere, non panegyricum; & illius uitia, aliorum eſſe uirtutes. uitia loquor, ſecundum animum meum, & omnium ſororum ac fratrum deſiderium, qui illam diligimus, & abſentem quærimus. Ceterum illa impleuit cur- *2.Tim.4*
ſum ſuum, fidemq. ſeruauit, & nūc fruitur corona iuſtitiæ, *Apoc.14*
ſequiturq. agnum, quocumque uadit. Saturatur, quia eſuriuit, & læta decantat: Sicut audiuimus, ita & uidimus in *Pſal. 47*
ciuitate Domini uirtutum, in ciuitate Dei noſtri. O beata rerum commutatio. fleuit, ut ſemper rideret: deſpexit la- *Hier.2*
cus contritos, ut fontem Dominum reperiret. ueſtita cilicio eſt, ut nunc albis ueſtimentis uteretur, & diceret: Scidiſti ſaccum meum, & induiſti me lætitia. Cinerem ſicut pa- *Pſal. 29*
nem manducabat, & potionem ſuam cum fletu miſcebat, *Pſal. 101*
dicens: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, ut *Pſal.41.33*
in æternum pane angelorum ueſceretur, & caneret: Guſtate

Psal. 44 & uidete, quoniam suauis est Dominus. Et: Eructauit cor
Esa. 65 meum uerbum bonũ: dico ego opera mea regi. Vt Esaiæ, immo Domini per Esaiam in se cerneret uerba compleri: Ecce, qui seruiunt mihi, manducabunt: uos autem esurietis. Ecce, qui seruiunt mihi, bibent: uos autem sitietis. Ecce, qui seruiunt mihi, lætabuntur: uos autem confundemini. Ecce, qui seruiunt mihi, exultabunt: uos autem clamabitis ob dolorem cordis, & propter contritionem spiritus ululabitis. Dixeram, lacus eam semper fugisse cõtritos, ut fontem Dominum reperiret, ut posset læta cantare: Si-
Psal. 41 cut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: Quando ueniam, & apparebo ante faciem Dei? Tangam ergo breuiter, quo modo hæreticorum cœnosos deuitauerit lacus, & eos instar habuerit ethnicorum. Quidã ueterator callidus, atque, ut sibi uidebatur, doctus, & sciolus, me nesciente cœpit ei proponere quæstiones, & dicere: Quid peccauit infans, ut a dæmone corripiatur? in qua ætate resurrecturi sumus? si in ipsa qua morimur: ergo nutricibus post resurrectionem opus erit. si in altera: nequaquam erit resurrectio mortuorum, sed transformatio in alios. Diuersitas quoque sexus maris ac feminæ erit, aut non erit? si erit: sequentur & nuptiæ, & concubitus, sed & generatio. si non erit: sublata diuersitate se-
Sap. 9 xus, eadem corpora non resurgent: aggrauat enim terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: sed tenuia erunt, &
1. Cor. 15 spiritualia, dicente Apostolo: Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Ex quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas ob quædam uitia, & antiqua peccata in corpora esse delapsas; & pro diuersitate & meritis peccatorum, tali uel tali condicione generari; ut uel corporum sanitate gauderent, & parentum diuitiis, ac nobilitate; uel in morbidas carnes, & domos inopum uenientes, pœnas pristinorum luerent delictorum, & præsenti sæculo atque corporibus, quasi carcere, clauderentur. Quod cum audisset, & ad me retulisset, indicans hominem; mihiq. incubuisset necessitas nequissimæ uiperæ ac mortiferæ bestiæ

bestiæ resistendi; de quibus psalmista commemorat, dicẽs: Ne tradas bestiis animas confitentium tibi: Et; Increpa Domine bestias calami, qui scribentes iniquitatem, loquũtur contra Dominum mendacium, & eleuant in excelsum os suum: conueni hominem, & orationibus eius, quam decipere nitebatur, breui interrogatione conclusi, dicens: Vtrum crederet futuram resurrectionem mortuorum, an non? Qui cum se credere respondisset, intuli: Eadem resurgent corpora, an altera? Cum dixisset, eadem: sciscitatus sum: In eodem sexu, an in altero? Ad interrogata reticenti, & instar colubri huc atque illuc transferenti caput, ne feriretur; Quia, inquam, taces, ego mihi pro te respõdebo, & consequentia inferam. Si non resurget mulier, ut mulier, neque masculus, ut masculus: non erit resurrectio mortuorum; quia sexus membra habet, membra autem totum corpus efficiunt. si autem sexus & membra nõ fuerint; ubi erit resurrectio corporum, quæ sine sexu non constant, & membris? Porro si corporum non fuerit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mortuorum. Sed & illud, quod de nuptiis obiicis: Si eadem membra fuerint, sequi nuptias: a saluatore dissoluitur. Erratis nescientes scripturas, neque uirtutem Dei. In resurrectione enim mortuorum, non nubent, neque nubentur, sed erunt similes angelorum. Vbi dicitur, Non nubent, neque nubentur, sexuum diuersitas demonstratur. nemo enim de lapide, & ligno dicit, non nubent, neque nubentur, quæ naturam nubendi non habent; sed de iis, qui possint nubere, & gratia Christi ac uirtute non nubant. Quod si opposueris: quo modo ergo erimus similes angelorum; cum inter angelos non sit masculus, & femina? breuiter ausculta. Non substãtiam nobis angelorum, sed conuersationem, & beatitudinẽ Dominus repromittit: quo modo & Ioannes Baptista, antequam decollaretur, angelus appellatus est, & omnes sancti, ac uirgines Dei, etiam in isto sæculo uitam in se exprimunt angelorum. quando enim dicitur: Eritis similes angelorum: similitudo promittitur, non natura mutatur. Si-

Psal. 73. et 67

Matth. 22

Luc. 20

Luc. 7

mulq. reſponde; quo modo illud interpreteris, quod Thô
Ioan. 20.21 mas Domini reſurgentis tetigerit manus, & uiderit lancea-
Luc. 24 latus eius perforatum? Et Petrus in litore ſtantem uiderit
Dominum, & partem aſſi piſcis, ac fauum mellis comeden
tem? Qui ſtabat, profectò habebat pedes. Qui monſtra-
uit latus uulneratum, utique & uentrem, & pectus habuit,
ſine quibus non ſunt latera, uentri & pectori cohærentia.
Qui locutus eſt, lingua & palato ac dentibus loquebatur.
ſicut enim plectrum cordis, ita lingua illiditur dentibus, &
uocalem reddit ſonum. Cuius palpatæ ſunt manus, con-
ſequenter & brachia habuit. Cum igitur omnia membra
habuiſſe dicatur; neceſſe eſt, ut totum corpus habuerit,
quod conficitur ex membris, non utique femineum, ſed ui
rile, ideſt, eiuſdem ſexus, in quo mortuus eſt. Quod ſi ob-
tenderis: Ergo & nos poſt reſurrectionem comedemus?
Ioan. 20 Et quo modo clauſis ingreſſus eſt ianuis, contra naturam
pinguium, & ſolidorum corporum? Audies: Noli propter
cibum, reſurrectionis fidem in calumniam trahere. Nam &
Mar. 5 archiſynagogi filiæ reſuſcitatæ iuſſit cibum dari: & Laza-
Ioan. 12 rus quatriduanus mortuus, cum ipſo ſcribitur iniſſe conui-
uium, ne reſurrectio eorum phantaſma putaretur. Sin au-
tem clauſis ingreſſus eſt ianuis; & iccirco ſpirituale & aeriũ
corpus niteris approbare: ergo & antequã pateretur, quia
contra naturam grauiorum corporum ſuper mare ambula
Matth. 14 uit, ſpirituale corpus habuit. Et apoſtolus Petrus, qui &
ipſe ſuper aquas pendulo inceſſit gradu, ſpirituale corpus
habuiſſe credendus eſt, cum potentia magis & uirtus oſten
datur Dei, quando fit aliquid contra naturam. Et ut ſcias,
in ſignorum magnitudine nõ naturæ mutationem, ſed Dei
omnipotentiam demonſtrari: Qui ambulabat fide, cœpit
infidelitate mergi, niſi eum manus Domini ſubleuaſſet, di-
centis: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Miror autem te ob-
Ioan. 20 durare frõtem loquente Domino, Infer digitum tuum huc,
& tange manus meas: & porrige manum tuam, & mitte in
latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Et alibi:
Luc. 24 Videte manus meas, & pedes meos, quia ipſe ego ſum.
Palpa-

Palpate, & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus, & pedes. Oſſa audis, & carnem, & pedes, & manus: & globos mihi Stoicorum, atque aeria quædam deliramenta confingis. Porro, ſi quæris, cur infans a dæmone corripiatur, qui peccata non habuit; aut in qua ætate reſurrecturi ſimus, cum diuerſa ætate moriamur: ingratis ſuſpicies, Iudicia Dei abyſſus multa. Et: O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Aetatum autem diuerſitas non mutat corporum ueritatem. cũ enim corpora quotidie noſtra fluant, & aut creſcant, aut decreſcant: ergo tot erimus homines, quot quotidie commutamur: aut alius fui, cum decem annorũ eſſem; alius, cum triginta; alius, cum quinquaginta; alius, cum iam toto cano capite ſum? Igitur, iuxta eccleſiarum traditiones, & apoſtolum Paulum, illud eſt reſpondendum: quod in uirum perfectum, & in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti reſurrecturi ſumus, in qua & Adam Iudæi conditum autumant, & Dominum ſaluatorem legimus ſurrexiſſe: & multa, quæ de utroque teſtamento in ſuffocationem hæretici protuli. Ex quo die ita cœpit hominẽ deteſtari, & omnes, qui eiuſdem dogmatis erãt, ut eos uoce publica hoſtes Domini proclamaret. Et hæc dixi, non ut breuiter hæreſim cõfutarem, cui multis uoluminibus reſpondẽdum eſſet; ſed ut fidem tantæ feminæ oſtenderem, quæ maluit inimicitias hominum ſubire perpetuas, quam Dei offenſam amicitiis noxiis prouocare. Dicam ergo, ut cœperam: nihil ingenio eius docilius fuit. Tarda erat ad loquendum, uelox ad audiendũ, memor illius præcepti: Audi Iſrael, & tace. Scripturas ſanctas tenebat memoriter. Et cũ amaret hiſtoriã, & hoc ueritatis diceret fundamentum; magis tamen ſequebatur intelligentiam ſpiritualem; & hoc culmine ædificationem animæ protegebat. Denique compulit me, ut uetus & nouum inſtrumentum cum filia, me diſſerente, perlegeret.

Pſal. 35
Rom. 11
Eph. 4

legeret. quod propter uerecundiam negans, propter assiduitatem tamen, & crebras postulationes eius præstiti, ut docerem quod didiceram, non a me ipso, idest, a præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ uiris. Sicubi hæsitabam, & nescire me ingenue confitebar; nequaquã mihi uolebat acquiescere; sed iugi interrogatione cogebat, ut e multis uariisq. sententiis, quæ mihi uideretur probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forsitan æmulis uideatur incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici, & infatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea deserar, discere uoluit, & consecuta est; ita ut psalmos Hebraice caneret, & sermonem absque ulla Latinæ linguæ proprietate personaret. quod quidem usque hodie in sancta filia eius Eustochio cernimus: quæ ita semper adhæsit matri, & eius obediuit imperiis, ut numquam absque ea cubaret, numquam procederet, numquam cibum caperet, ne unũ quidem nummum haberet potestatis suæ, sed & paternam, & maternam substantiolam a matre distribui pauperibus lætaretur; & pietatem in parentem, hereditatem maximam & diuitias crederet. Non debeo silentio præterire, quanto exultauerit gaudio, quod Paulam, neptem suam, ex Læta & Toxotio genitam, immo uoto & futuræ uirginitatis repromissione conceptam, audierat in cunis, & crepitaculis balbutiente lingua, alleluia, cantare, auiæq. & amitæ nomina dimidiatis uerbis frangere. In hoc solo patriæ desideriũ habuit, ut filium, nurum, neptẽ renunciasse sæculo, & Christo seruire cognosceret. quod & impetrauit ex parte. nam neptis Christi flammeo reseruatur: nurus æternæ se tradẽs pudicitiæ, socrus opera, fide & eleemosynis sequitur, & Romæ conatur exprimere, quod Hierosolymis illa compleuit. Quid agimus anima? cur ad mortem eius uenire formidas? Iam dudum prolixior liber cuditur, dum timemus ad ultima peruenire; quasi, tacentibus nobis, & in laudibus illius occupatis, differri possit occubitus. Hucusque prosperis nauigauimus uentis, & crispantia maris æquora la-

bens

bens carina ſulcauit: nunc in ſcopulos incurrit oratio; & tumentibus fluctuum motibus, præſens utrique noſtrum in tentatur naufragium, ita ut cogamur dicere: Præceptor ſal uos nos fac, perimus. Et illud: Exurge, ut quid obdormis Domine? Quis enim poſſit ſiccis oculis Paulam narrare morientem? Incidit in grauiſſimam ualetudinem: immo, quod optabat, inuenit, ut nos deſereret, & plenius Domi no iungeretur. In quo lãguore, Euſtochi filiæ probata ſem per in matre pietas, magis ab omnibus comprobata eſt. ipſa aſſidere lectulo, flabellum tenere, ſuſtentare caput, pul uillũ ſupponere, fricare pedes, manu ſtomachum cõfouere, mollia ſtrata cõponere, aquam calidam temperare, mappu lã apponere, omnium ancillarum præuenire officia, &, quid quid alia feciſſet, de ſua mercede putare ſubtractum. quibus illa precibus, quibus lamentis & gemitu inter iacentẽ matrem & ſpecum Domini diſcurrit, ne priuaretur tanto contubernio, ne illa abſente uiueret, ut eodem feretro portaretur? Sed o mortalium fragilis, & caduca natura; & niſi Chriſti fides nos extollat ad cælum, & æternitas animæ pro mittatur, cũ beſtiis ac iumentis corporũ una condicio eſt. idem occubitus iuſto & impio, bono & malo, mũdo ac im mũdo, ſacrificãti & nõ ſacrificãti. ſicut bonus, ita & qui pec cat: ſicut qui iurat, ita & is, qui iuramentum metuit: ſimi liter & homines, & iumenta in fauillam & cinerem diſſoluuntur. Quid diu immoror, & dolorem meum differendo facio longiorem? Sentiebat prudentiſſima feminarum adeſſe mortem, &, frigente alia parte corporis atque mem brorum, ſolum animæ teporem in ſacro pectore palpitare: & nihilominus, quaſi ad ſuos pergeret, alienosq. deſereret, illos uerſiculos ſuſurrabat: Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Et: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Et: Elegi abiectã eſſe in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Cumq. a me interrogaretur, cur taceret, cur nollet reſpondere, an doleret aliquid: Græco ſer-

Luc. 8 *Pſal. 43* *Pſal. 25* *Pſal. 83*

mone respondit, nihil se habere molestiæ, sed omnia quie
ta & tranquilla perspicere. Post hæc obmutuit, &, clau-
sis oculis, quasi iam mortalia despiceret, usque ad expira-
tionem animæ eosdem repetebat uersiculos; ut, quod dice
bat, uix audire possemus. digitumq. ad os tenens, crucis
signum pingebat in labiis. Defecerat spiritus, & anhelabat
in mortem: animaq. erumpere gestiens, ipsum stridorem,
quo mortalium uita finitur, in laudes Domini conuerte-
bat. Aderant Hierosolymarum & aliarum urbium episco-
pi, & sacerdotum inferioris gradus, ac leuitarum innume
rabilis multitudo. omne monasterium, uirginum & mona
chorum chori repleuerant. Statimq. ut audiuit sponsum
Cant. 2 uocantem: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, co-
lumba mea: Quoniam ecce hiems transiit, & recessit,
pluuia abiit sibi: Læta respondit: Flores uisi sunt in terra,
Psal. 26 tempus sectionis aduenit. Et: Credo uidere bona Domi-
ni in terra uiuentium. Exhinc non ululatus, non plan-
ctus, ut inter sæculi homines fieri solet, sed psalmorum
linguis diuersis examina concrepabant. Translataq. episco
porum manibus, & ceruicem feretro subiicientibus, cum
alii pontifices lampadas cereosq. præferrent, alii choros
psallentium ducerent, in media ecclesia speluncæ salua-
toris est posita. Tota ad funus eius Palæstinarum urbium
turba conuenit. quem monachorum latentium in eremo
cellula sua tenuit? quam uirginum cubiculorum secreta te-
xerunt? Sacrilegum putabant, qui non tali feminæ ulti-
mum reddidisset officium. Viduæ, & pauperes, in exem-
Act. 9 plum Dorcadis, uestes ab ea præbitas ostendebant. omnis
inopum multitudo matrem, & nutriciam se perdidisse cla-
mabat. quodq. mirum sit, nihil pallor mutauerat faciem;
sed ita dignitas quædam, & grauitas ora compleuerat, ut
eam putares non mortuam, sed dormientem. Hebræo,
Græco, Latino, Syroq. sermone psalmi in ordine persona
bant, non solum triduo, donec subter ecclesiam, & iuxta
specum Domini conderetur, sed per omnem hebdoma-
Psal. 130 dam, cunctis, qui uenerant, suum funus, & proprias cre-
dentibus

dentibus lacrymas. Venerabilis uirgo filia eius Eustochiũ, quasi ablactata super matrem suam, abstrahi a parente nõ poterat: deosculari oculos, hærere uultui, totum corpus amplexari, & se cum matre uelle sepeliri. Testis est Iesus, ne unum quidem nummum ab ea filiæ derelictum, sed, ut ante iam dixi, derelictum magnum æs alienum, &, quod his difficilius est, fratrum & sororum immensam multitudinem, quos & sustentare arduum, & abiicere impium est. Quid hac uirtute mirabilius, feminã nobilissimæ familiæ, magnis quondam opibus, tanta fide omnia dilargitam, ut ad egestatem pene ultimam perueniret? Iactent alii pecunias, & in corbonam Dei æra congesta, funalibusq. aureis dona pendentia. nemo plus dedit pauperibus, quam quæ sibi nihil reseruauit. nunc illa diuitiis fruitur, & iis bonis, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen *Esa. 64* derunt. Nostram uicem dolemus, & inuidere potius gloriæ eius uidebimur, si uoluerimus diutius flere regnantem. Secura esto Eustochium, magna hereditate ditata es. Pars tua Dominus; &, quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur; sed deuotæ quoque mentis seruitus immaculata, quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & uiolis plectitur, ista de liliis. unde & in Cantico scribitur canticorum: Fratruelis meus candidus, & rubicun- *Cant. 5* dus, & in pace, & in bello eadem præmia uincentibus tribuens. Mater, inquam, tua audiuit cum Abraham: Exi *Gen. 12* de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in terram, quam ostendam tibi. Et per Hieremiam Dominum præcipien- *Hier. 50. 48* tem: Fugite de medio Babylonis, & saluate animas uestras. Hæc autem exiit de terra sua; et usque ad diem mortis suæ non est reuersa in Chaldæam; nec ollas Aegypti, & *Exod. 16* uirulentias carnium desiderauit; sed choris comitata uirgineis, ciuis est saluatoris effecta; de paruula Bethlehem, cælestia regna conscendens, dicit ad ueram Noemi: Populus *Ruth 1* tuus, populus meus: & Deus tuus, Deus meus. Hunc tibi librum ad duas lucubratiunculas, eodem, quem tu sustines,

dolore dictaui. nam quotiescumque stylum figere uolui, & opus exarare promissum; toties obriguerunt digiti, cecidit manus, sensus elanguit. unde & inculta oratio uotum scribentis absque ulla elegantia & uerborum lepore testatur. Vale, o Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens facilius, quod postulas, impetrabis. Exegi monumentum tuum ære perennius, quod nulla destruere possit uetustas. incidi elogium sepulcro tuo, quod huic uolumini subdidi; ut, quocumque noster sermo peruenerit, te laudatam, te in Bethlehem conditam lector agnoscat.

Sequitur titulus sepulcri.

Scipio quam genuit, Pauli fudere parentes,
Gracchorum soboles, Agamemnonis inclyta proles,
Hoc iacet in tumulo, Paulam dixere priores,
Eustochi genitrix, Romani prima senatus,
Pauperiem Christi, & Bethlehemitica rura secuta est.

In fronte speluncæ.

Aspicis angustum præcisa rupe sepulcrum?
Hospitium Paulæ est, cælestia regna tenentis.
Fratrem, cognatos, Romam patriamq. relinquens,
Diuitias, sobolem, Bethlehemiti conditur antro.
Hic præsepe tuum Christe, atque hic mystica magi
Munera portantes, hominiq. deoq. dedere.

Dormiuit sancta & beata Paula VII. Kal. Febr. tertia sabbati post solis occubitum. sepulta est V. Kal. earundem, Honorio Augusto sexies & Arestenio consulibus. Vixit in sancto proposito Romæ annos quinque, Bethlehem annos uiginti: omne uitæ tempus impleuit annis quinquaginta sex, mensibus octo, diebus uiginti, & uno.

ARGV-

ARGVMENTVM.

LVCINIVS, Bæticus natione, qui una cum Theodora uxore castam ducebat uitam, suis sumptibus D. Hieronymi gregem adiuuerat, & ad sancta Hierosolymæ loca, ibi reliquum uitæ traducturus, nauigare statuerat. Hieronymus nunc eum hortatur, ut in proposito perstet, &, cumprimum potuerit, adnauiget. interea opera quædam sua, quæ postulauerat, una cum quattuor ciliciolis, & Esaiæ codice, litteris iungens, ad eum mittit.

HIERONYMVS AD LVCINIVM.

EPISTOLA XXVIII.

NEC opinanti mihi subito litteræ tuæ redditæ sunt: quæ quanto insperatæ, tanto gaudiorum plenæ, quiescentem animam suscitarunt; ut statim amore complecterer, quem oculis ignorabam; & illud mecum tacitus mussitarem: Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ? & uolabo, & requiescam; ut inueniat, quem diligit, anima mea. *Psal. 54* Vere nunc in te sermo Dominicus completus est: Multi ab oriente & occidente uenient, & recumbent in sinu Abrahæ. *Matth. 8* Cornelius, centurio cohortis Italicæ, iam tũc Lucinii mei præfigurabat fidem. *Act. 10* Apostolus Paulus scribens ad Romanos, Cum, inquit, in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens uideam uos, & a uobis deducar illuc: *Rom. 15* tantis fluctibus approbauit, quid de illa prouincia quæreret. In breui tempore ab Hierosolymis usque ad Illyricum euangelii iaciens fundamenta, Romam uinctus ingreditur; ut uinctos superstitionis erroribus liberos faciat. Manet in hospitio conducto per biennium, ut nobis utriusque instrumenti æternam reddat domum. *Act. 28* Piscator hominum, misso rete apostolico, te quoque quasi pulcherrimũ auratã inter innumera piscium genera traxit ad litus. Reliquisti amaros fluctus, salsos gurgites, fissuras montium,

& Le-

Iob 40 & Leuiathan regnantem in aquis, cum Iesu deserta expe-
tens contempsisti, ut possis illud propheticum canere: In
Psal. 62 terra deserta, & in inuio, & inaquoso, sic in sancto apparui
Psal. 54 tibi. Et iterum: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitu-
dine. Expectabam eum, qui saluum me fecit pusillanimita
te spiritus & tempestate. Obsecro ergo te, & moneo paren
tis affectu, ut, qui Sodomam reliquisti, ad mōtana festinās,
Gen. 19 post tergum ne respicias: ne aratri stiuam, ne fimbriam sal
Luc. 9 uatoris, ne cincinnos eius, noctis rore madefactos, quos
Cant. 5 semel tenere cœpisti, aliquando dimittas: ne de tecto uirtu
Matth. 24 tum pristina quæsiturus uestimēta descendas: ne de agro re
uertaris domum: ne campestria cum Loth & amœna hor-
Gen. 13 torum diligas; quæ non irrigantur de cælo, ut terra sancta,
sed de turbido flumine Iordanis, postquam dulces aquas
maris mortui commixtione mutauit. Cœpisse, multorum
est; ad culmen peruenisse, paucorum. Qui in stadio cur-
1. *Cor.* 6 runt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium.
1. *Cor.* 9 At contra de nobis dicitur: Sic currite, ut apprehendatis.
Non est inuidus agonothera noster: nec alterius palma al-
teri parat ignominiam. omnes athletas suos desiderat coro
nari. Gaudet anima mea, & magnitudine lætitiæ rem mæro
Ruth 1 ris patior. Ruth in lacrymas uerba prorumpūt. Zachæus
Luc. 19 publicanus ad unius horæ conuersionem, hospitem habere
Ioan. 12 meruit saluatorem. Martha & Maria, conuiuio prępara-
Luc. 7 to, Dominum suscepere. Meretrix lauat fletibus pedes,
& unguentis bonorum operum Dominici corporis dedicat
Mar. 14 sepulturam. Simon leprosus inuitat magistrum cum disci-
Gen. 12 pulis, & non contemnitur. Abrahæ dicitur: Egredere de
terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui; & ua
de in terram, quam monstrauero tibi. relinquit Chaldæā,
relinquit Mesopotamiam: quærit, quod nescit; ne perdat,
quod inuenerat. nō enim arbitratus est simul se habere pos
se & patriam & Dominum, sed iam tunc illud prophetæ Da
Psal. 38 uid opere complebat: Aduena ego sum apud te, & peregri
nus, sicut omnes patres mei. Hebræus, idest, περάτης,
atque transitor, dum non est præsenti uirtute contentus,
sed

ſed præteritorum obliuiſcens, in futurum ſe extendit, & ſcit illud: Ibunt de uirtute in uirtutem: myſticum ſortitus *Pſal. 83*
eſt nomen, & uiam tibi aperuit, quo modo non quæras ea, quæ tua ſunt, ſed quæ aliena: & illos putes parentes, fratres, affines, atque cognatos, qui tibi in Chriſto copulati ſunt. Mater, inquit, mea, & fratres mei ſunt hi, qui faciunt uoluntatem patris mei. Habes tecum prius in carne, nunc *Matth. 12*
in ſpiritu ſociam, de coniuge germanam, de femina uirum, de ſubiecta parem; quæ ſub eodem iugo ad cæleſtia ſimul regna feſtinat. Cauta rei familiaris diſpenſatio, & ad calculos rediens, non cito deponitur. Ioſeph cum tunica Aegyptiam effugere non potuit. Adoleſcens ille, qui opertus ſin *Gen. 39*
done ſequebatur Ieſum, quia tentus fuerat a miniſtris, terrenum abiiciens operimentum, nudus euaſit. Helias igneo *Mar. 14* *4. Reg. 2*
curru raptus ad cælum, meloten reliquit in terris. Heliſæus *3. Reg. 19*
boues & iuga prioris operis uertit in uota. Loquitur ſapientiſſimus uir: Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Quam *Eccli. 13*
diu uerſamur in rebus ſæculi, & anima noſtra poſſeſſionum ac redituum procuratione deuincta eſt, de Deo libere cogitare non poſſumus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum *2. Cor. 6*
iniquitate, aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? qui conſenſus Chriſti ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? Non poteſtis, inquit Dominus, Deo ſeruire, & mammonæ. Aurum deponere, incipientium eſt, non perfectorũ. fecit hoc *Matth. 6*
Crates Thebanus, fecit Antiſthenes. ſe ipſum offerre Deo, proprie Chriſtianorum eſt, & apoſtolorum: qui duo cum uidua paupertatis ſuæ in gazophylacium æra mittentes, to *Luc. 21*
tum cenſum, quem habuerunt, Domino tradiderunt, & merentur audire: Sedebitis ſuper duodecim ſolia, iudicantes *Matth. 19*
duodecim tribus Iſrael. Hæc, & ipſe intelligis, quo animo replicem, & quod ſub aliis uerbis te ad ſanctorum locorum inuitem habitaculum. Abundantia tua multorum inopiã ſuſtentauit; ut & horum diuitiæ in tuam indigentiam redũdarent. Feciſti tibi amicos de iniquo mammona, qui te re *Luc. 16*
ciperent in æterna tabernacula. Laudanda res, & apoſtolicorum temporum uirtutibus coæquanda; quando, uenditis

Act. 4 tis possessionibus suis, credentes afferebant pecunias, atque fundebant ante pedes apostolorum, ostendentes auaritiam esse calcandam. Sed Dominus magis quærit animas
Prou. 13 credentium, quam opes. Legimus: Redemptio animæ uiri, propriæ diuitiæ. Possumus quidem diuitias proprias intelligere, quæ non de alieno, non de rapinis sunt: iuxta il-
Prou. 3 lud: Honora Deum de tuis iustis laboribus. sed melior est intelligentia, ut diuitias proprias cognoscamus thesauros
Luc. 12 absconditos, quos nec fur possit suffodere, nec latro uiolentus eripere. Opuscula mea, quæ non sui merito, sed tua bonitate desiderare te dicis, ad describendum hominibus tuis dedi, & descripta uidi in chartaceis codicibus; ac frequenter monui, ut conferrent diligentius, & emendarent. ego enim tanta uolumina, præ frequentia commeantium, & peregrinorum turbis, relegere non potui: & ut ipsi probauere præsentes, longo tentus incommodo, uix diebus quadragesimæ, quibus ipsi proficiscebantur, respirare cœpi. unde, si paragrammata repereris, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant; non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum, librariorũq. incuriæ; qui scribunt, non quod inueniunt, sed quod intelligunt; &, dum alienos errores emendare nituntur, ostẽdunt suos. Porro Iosephi libros, & sanctorum Papiæ & Polycarpi uolumina, falsus ad te rumor pertulit, a me esse translata: quia nec otii mei, nec uirium est, tantas res eadem in alteram linguam exprimere uenustate. Origenis & sancti Didymi pauca transtulimus, uolentes nostris ex parte ostendere, quid Græca doctrina retineret. Canonem Hebraicæ ueritatis, excepto Heptateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & notariis dedi describendum. Septuaginta interpretum editionem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentissime emendatam, studiosis tradidi: nouum testamentum Græcæ reddidi auctoritati. ut enim ueterum librorum fides de Hebræis uoluminibus examinanda est, ita nouorum Græci sermonis normam desiderat. De sabbato quod quæris, utrum ieiunãdum sit;

&

& de euchariſtia, an accipienda quotidie, quod Romanæ ec
cleſiæ & Hiſpaniæ obſeruare perhibentur; ſcripſit quidẽ &
Hippolytus, uir diſertiſſimus, & carptim diuerſi ſcriptores
e uariis auctoribus edidere: ſed ego illud te breuiter admo-
nẽdum puto, traditiones eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei
nõ officiant, ita obſeruandas, ut a maioribus traditæ ſunt;
nec aliorum conſuetudinem aliorum cõtrario more ſubuer
ti. atque utinam omni tempore ieiunare poſſimus; quod
in Actibus apoſtolorum diebus Pentecoſtes & die Domini- *Act. 13. 20. 27*
co apoſtolum Paulum, & cum eo credẽtes feciſſe legimus.
nec tamen Manichææ hæreſeos accuſandi ſunt; cum carna
lis cibus præferri nõ debuerit ſpirituali. Euchariſtiam quo-
que abſque condemnatione noſtri, & pungente conſcien-
tia, ſemper accipere, & pſalmiſtam audire, dicentem: Gu *Pſal. 33*
ſtate, & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus: & cum eo ca
nere, Eructauit cor meum uerbum bonum. Nec hoc dico, *Pſal. 44*
quod Dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas
quinquaginta diebus ferias auferam: ſed unaquæque pro-
uincia abundet in ſenſu ſuo, & præcepta maiorum leges
apoſtolicas arbitretur. Duo palliola, & amphimallum de
tuis uſibus uel utenda, uel ſanctis danda ſuſcepi. Ego inſi-
gnia paupertatis, & quotidianæ ſymbolia pænitentiæ, tibi
& ſorori tuæ miſi, quattuor ciliciola apta propoſito & uſi-
bus ueſtris, & codicem, hoceſt uiſiones Eſaiæ ualde obſcu
riſſimas, quas nuper hiſtorica explanatione diſſerui: ut,
quotieſcumque mea opuſcula uideris, toties amici dulciſ-
ſimi recordatus, nauigationem, quam parumper diſtuleras,
pares. Et quia nõ eſt in homine uia eius, & a Domino greſ- *Hier. 10*
ſus hominis diriguntur: ſi forte, quod procul abſit, aliquid *Pſal. 36*
fuerit impedimenti; quæſo, ut, quos caritas iungit, terra-
rum longitudo non ſeparet; & abſentem Lucinium no-
ſtrum, ſemper præſentem litterarum uiciſſitudine ſentia-
mus.

ARGV-

ARGVMENTVM.

LVCINIVS Bæticus, ad quem superior extat epistola, dum esset in procinctu pergendi in Bethlehem, obiit. D. Hieronymus Theodoram uxorem, cum qua, uti cum sorore, caste uiuebat, nunc consolatur, & Lucinii laudes describit.

HIERONYMVS AD THEODORAM epitaphium Lucinii Bætici.

EPISTOLA XXIX.

LVGVBRI nuncio consternatus super sancti & uenerabilis mihi dormitione Lucinii, uix breuem epistolam dictare potui: non quod eius uicem doleam, quem scio ad meliora transisse, dicente Moyse: Transiens uidebo uisionem hanc magnam: sed quo torquear desiderio, non meruisse me eius uiri uidere faciem, quem in breui tempore huc uenturum esse credebam. Verum est illud super necessitate mortis prophetale uaticinium, quod fratres diuidat, & carissima inter se nomina crudelis & dura dissociet. Sed habemus consolationem, quia Domini uoce iugulatur, per quem ad eam dicitur: Ero mors tua o mors, era morsus tuus inferne. Et in consequentibus: Adducet urentem uentum Dominus de deserto ascendentem, qui siccabit omnes uenas eius, & desolabit fontem illius. Exiuit enim uirga de radice Iesse, & flos de uirginali frutice pullulauit. Qui loquitur in Cantico canticorum: Ego flos campi, & lilium conuallium. Flos noster mortis interitus: ideoq. & mortuus est, ut mors illius morte moreretur. Quod autem de deserto dicitur adducendus, uirginalis uterus demonstratur, qui absque coitu & semine uiri Deum nobis fudit infantem; qui calore Spiritus sancti exiccaret fontes libidinum, & caneret in psalmo: In terra deserta, & inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Aduersum ergo mortis duritiam, & crudelissimam necessitatem hoc

Exo. 3 · Osee 13 · Esa. 11 · Cant. 2 · Psal. 62

solatio

ſolatio erigimur, quod breui uiſuri ſumus eos, quos dolemus abſentes. Neque enim mors, ſed dormitio, & ſomnus appellatur. unde & beatus Apoſtolus uetat de dormientibus contriſtari: ut, quos dormire nouimus, ſuſcitari poſſe credamus, & poſt digeſtum ſoporem uigilare cum ſanctis, & cum angelis dicere: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. In cælo, ubi non eſt peccatum, gloria eſt, & perpetua laus, & indefeſſa præconia. In terra autem, ubi ſeditio, bella, atque diſcordiæ, pax imprecanda eſt, & pax non in omnibus, ſed in iis, qui bonæ uoluntatis ſunt, & ſalutationem audiunt Apoſtolicam: Gratia uobis & pax a Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto multiplicetur: ut in pace ſit locus eius, & habitatio eius in Sion, ideſt, in ſpecula, in ſublimitate dogmatum atque uirtutum, in anima credentis: cuius quotidie angelus uidet faciem Dei, & reuelato uultu, gloriam Dei contemplatur. Vnde, obſecro te, & currentem, ut aiunt, impello, ut Lucinium tuum deſideres quidem ut fratrem, ſed gaudeas regnare cum Chriſto: quia raptus eſt, ne malitia immutaret mentem eius. placita enim erat Deo anima illius, & in breui ſpatio tempora multa compleuit. Nos dolendi magis, qui quotidie ſtamus in prœlio peccatorum, uitiis ſordidamur, accipimus uulnera, & de otioſo uerbo reddituri ſumus rationem. Ille iam ſecurus & uictor te aſpicit de excelſo, & fauet laboranti: & iuxta ſe locum præparat, eodem amore & eadem caritate, qua, oblitus officii coniugalis, in terra quoque ſororem te habere cœperat, immo tu illum fratrem: quia caſta coniunctio ſexum non habet nuptialem. Et ſi adhuc in carne poſiti & renati in Chriſto, non ſumus Græcus & barbarus, ſeruus & liber, maſculus & femina, ſed omnes in eo unum ſumus: quanto magis, cum corruptiuum hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, non nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cælis? Quando dicit; Non nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cælis: non natura & ſubſtantia corporum tollitur, ſed gloriæ

Marginal notes: 1. Teſ. 4 · Luc. 2 · 1. Petr. 1 · Pſal. 75 · Matth. 18 · 2. Cor. 3 · Sap. 4 · Matth. 12 · Gal. 3 · 1. Cor. 15 · Matth. 22

gloriæ magnitudo monſtratur. neque enim ſcriptum eſt, Erunt angeli, ſed, Sicut angeli. ubi ſimilitudo promittitur, ueritas denegatur. Erunt, inquit, ſicut angeli, ideſt, ſimiles angelorum: ergo homines eſſe non deſinent: inclyti quidem, & angelico ſplendore decorati, ſed tamen homines: ut apoſtolus apoſtolus ſit, & Maria Maria; & confundatur hæreſis; quæ ideo incerta & magna promittit, ut, quæ certa & moderata ſunt, auferat. Et quia hæreſeos ſemel fecimus mentionem; qua Lucinius noſter digne eloquentiæ tuba prædicari poteſt? qui, ſpurciſſima per Hiſpanias Baſilidis hæreſi ſæuiente, &, inſtar peſtis & morbi, totas intra Pyrenæum & Oceanum uaſtante prouincias, fidei eccleſiaſticæ tenuit puritatem, nequaquam ſuſcipiens Armagil, Barbelon, Abraxas, Balſamum, & ridiculum Leuſiboram, ceteraq. magis portenta, quam nomina; quæ, ad imperitorum & muliercularum animos concitandos, quaſi de Hebraicis fontibus hauriunt, barbaro ſimplices quoſque terrentes ſono; ut, quod non intelligunt, plus mirentur. Refert Hirenæus, uir apoſtolicorum temporum, & Papiæ, auditoris euangeliſtæ Ioannis, diſcipulus, epiſcopus eccleſiæ Lugdunenſis, quod Marcus quidam, de Baſilidis gnoſtici ſtirpe deſcendens, primum ad Gallias uenerit; & eas partes, per quas Rhodanus & Garumna fluunt, ſua doctrina maculauerit; maximeq. nobiles feminas, quædam in occulto myſteria repromittens, hoc errore ſeduxerit, magicis artibus, & ſecreta corporum uoluptate amorem ſui concilians; inde, Pyrenæum tranſiens, Hiſpanias occuparit, & hoc ſtudii habuerit, ut diuitum domos, & in ipſis feminas maxime appeteret, quæ ducuntur uariis deſideriis, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes. Hoc ille ſcripſit ante annos circiter trecentos, & ſcripſit in iis libris, quos aduerſus omnes hæreſes doctiſſimo & eloquentiſſimo ſermone compoſuit. Ex quo perpendat prudentia tua, qua Lucinius noſter laude ſit dignus; qui clauſit aurem, ne audiret iudicium ſanguinis; & omnem ſubſtantiam ſuam diſperſit, & dedit pauperibus,

2. Tim. 3

ribus, ut iustitia eius maneret in æternum: nec patriæ suæ *Psal.* 111
largitate contentus, misit Hierosolymarum & Alexandrinæ ecclesiæ tantum auri, quanto multorum possit inopiæ subueniri. quod cum multi mirentur, & prædicent; ego in illo magis laudabo feruorem, & studium scripturarum. quo ille desiderio opuscula nostra flagitauit; &, missis sex notariis, quia in hac prouincia Latini sermonis scriptorumq. penuria est, describi sibi fecit, quæcumque ab adolescentia usque in præsens tempus dictauimus? nõ nos honorauit, qui paruuli & minimi Christianorum omnium sumus, &, ob cõscientiam peccatorũ, Bethlehemitici ruris saxa incolimus; sed Christum, qui honoratur in seruis suis, & apostolis repromittit, dicens: Qui uos recipiunt, me recipiunt: & qui *Matth.* 10
me recipiunt, recipiunt eum, qui me misit. Itaque, carissima filia, hanc epistolam amoris mei in illum habeto epitaphium; & quidquid posse me scieris in opere spirituali, audacter impera; ut sciant sæcula post futura, eum, qui dicit in Esaia: Posuit me ut sagittam electam, in pharetra sua *Esa.* 49
ascondit me: duos uiros, tantis maris atque terrarum inter se spatiis separatos, suo acumine uulnerasse; ut, cum mutuo in carne se nesciant, amore spiritus copulentur. Subscriptio. Sanctam te corpore & spiritu seruet ille Samarites, idest, seruator & custos, de quo in psalmo scribitur: Nõ dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel: ut Hir, qui *Psal.* 120
interpretatur uigil, qui descendit ad Danielem, ad te quo- *Dan.* 4
que ueniat, & possis dicere: Ego dormio, & cor meum ui- *Cant.* 5
gilat.

ARGVMENTVM.

FABIOLAM, *nobilem Romanam, quæ, uiro ob adulterium dimiſſo, alteri perperam nupſit, nunc D. Hieronymus laudat, quod poſt errorem publica pænitentia elutum, ad Chriſtũ conuerſa, ſanctam traduxerit uitam, &, cunctis facultatibus ſuis in pauperes diſtributis, poſt reditum ex ſanctis Hieroſolymæ locis obierit.*

HIERONYMVS AD OCEANVM.

epitaphium Fabiolæ.

EPISTOLA XXX.

PLVRES anni ſunt, quod ſuper dormitione Blæſillæ Paulam, uenerabilem feminam, recenti adhuc uulnere, conſolatus ſum. quartæ æſtatis circulus uoluitur, ex quo, ad Heliodorum epiſcopum Nepotiani ſcribens epitaphium, quidquid habere potui uirium, in illo tunc dolore conſumpſi. ante hoc ferme biennium Pammachio meo pro ſubita peregrinatione Paulinæ breuem epiſtolam dedi, erubeſcens ad diſertiſſimum uirum plura loqui, & ei ſua ingerere; ne non tam conſolari amicum uiderer, quam ſtulta iactantia docere perfectum. nunc mihi, fili Oceane, uolenti, & ultro appetenti, debitum munus imponis; quod pro nouitate uirtutum, ueterem materiam nouam faciam. in illis enim uel parentis affectus, uel mæror auunculi, uel deſiderium mariti temperandum fuit, & pro diuerſitate perſonarum, diuerſa de ſcripturis adhibenda medicamina. in præſentiarum tradis mihi Fabiolam, laudem Chriſtianorum, miraculum gentilium, luctum pauperum, ſolatium monachorum. Quidquid primum arripuero, ſequentium comparatione uileſcit. Ieiunium prædicem? ſed præualeſcunt eleemoſynæ. Humilitatem laudem? ſed maior eſt fidei ardor. Dicam appetitas ſordes, &, in condemnationem ueſtium ſericarum, plebeium cultum, & ſeruilia indu-

indumenta quæſita? plus eſt animum depoſuiſſe, quam cul tum. difficilius arrogantia, quam auro, caremus, & gemmis. his enim abiectis, interdum glorioſis tumemus ſordibus, & uendibilem paupertatem populari auræ offerimus. Celata uirtus, & conſcientiæ ſota ſecreto, Deum ſolum iudicem reſpicit. Vnde nouis mihi eſt efferenda præconiis, &, ordine rhetorum prætermiſſo, tota de confeſſionis ac pænitentiæ incunabulis aſſumenda. Alius forſitan, ſcholæ memor, Q. Maximum, Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem, & totam Fabiorum gentem proferret in medium: diceret pugnas: deſcriberet prœlia; & per tantæ nobilitatis gradus Fabiolam ueniſſe iactaret: ut, quod in uirga non poterat, in radicibus demonſtraret. Ego, diuerſorii Bethlehemitici, & præſepis Domini amator, in quo uirgo puerpera Deum fudit infantem, ancillam Chriſti non de nobilitate ueteris hiſtoriæ, ſed de eccleſiæ humilitate producam. Et quia ſtatim in principio quaſi ſcopulus quidam, & procella mihi obtrectatorum eius opponitur, quod, ſecundũ ſortita matrimonium, primum reliquerit: non laudabo conuerſam, niſi prius ream abſoluero. Tanta prior maritus uitia habuiſſe narratur, ut ne ſcortum quidem & uile mancipium ea ſuſtinere poſſet. quæ ſi uoluero dicere, perdã uirtutem feminæ; quæ maluit culpam ſubire diſsidii, quã corporis ſui infamare partem, & maculas eius detegere. hoc ſolum proferam, quod uerecundæ matronæ & Chriſtianæ ſatis eſt. Præcepit Dominus uxorem non debere dimitti, *Matth.* 5
excepta cauſa fornicationis, &, ſi dimiſſa fuerit, manere in- 1. *Cor.* 7
nuptam. Quidquid uiris iubetur, hoc conſequenter redundat in feminas. neque enim adultera uxor dimittenda eſt,
& uir mœchus retinendus: Si, qui meretrici iungitur, unũ 1. *Cor.* 6
corpus facit: ergo, & quæ ſcortatori impuroq. ſociatur, unum cum eo corpus efficitur. Aliæ ſunt leges Cæſarum, aliæ Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit. apud illos uiris impudicitiæ frena laxantur; &, ſolo ſtupro atque adulterio condemnato, paſſim per lupanaria & ancillulas libido permittitur; quaſi culpam dignitas faciat,

non uoluntas: apud nos, quod non licet feminis, æque nō licet uiris; & eadem seruitus pari condicione censetur. Dimisit ergo, ut aiunt, uitiosum: dimisit illius & illius criminis noxium: dimisit, pene dixi, quod, clamante uicinia, uxor sola non prodidit. Sin autem arguitur, quare, repudiato marito, non innupta permanserit: facile culpam fatebor, dum tamen referam necessitatem. Melius est, in-
1. Cor. 7 quit Apostolus, nubere, quam uri. Adolescentula erat, ui-
Rom. 7 duitatem suam seruare non poterat. uidebat aliam legem in membris suis repugnātem legi mentis suæ, & se uinctam & captiuam ad coitum trahi. melius arbitrata est, aperte confiteri imbecillitatem suam, & umbram quandam miserabilis subire coniugi, quam sub gloria uniuiræ opera exer
1. Tim. 5 cere meretricum. Idem Apostolus uult uiduas adolescentulas nubere, filios procreare, nullam dare occasionem aduersario maledicti gratia: & protinus, cur hoc uelit, exponit: Iam enim quædam abierunt retro post satanam. Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat a se uirum iure dimissum, nec euangelii uigorem nouerat, in quo nubendi uniuersa causatio, uiuentibus uiris, feminis amputatur; dum multa diaboli uitat uulnera, unum incauta uulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pænitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, ut, post mortem secundi uiri in semet ipsam reuersa, quo tempore solent uiduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, uolitare per plateas, uultus circumferre meretricis, saccum indueret; ut errorem publice fateretur; &, tota urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine pænitentium, episcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus; sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata fletus iste nō purget? quas inueteratas maculas hæc lamenta nō abluāt?
Ioan. 21 Petrus trinam negationem trina confessione deleuit. Aarō
Exod. 32 sacrilegium, ob conflatum ex auro uituli caput, fraternæ
cor-

correxere preces. Dauid, ſancti & māſuetiſſimi uiri, homici 2. Reg. 11. 12
dium pariter & adulterium ſeptem dierum emendauit fames. iacebat in terra; uolutabatur in cinere; &, oblitus regiæ poteſtatis, lumen quærebat in tenebris: illumq. tantū
reſpiciens, quem offenderat, lacrymali uoce dicebat: Tibi Pſal. 50
ſoli peccaui, & malum coram te feci. Et: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Atque ita factum eſt, ut, qui me prius docuerat uirtutibus ſuis, quo modo ſtans non caderem, doceret per pænitentiam, quo modo cadens reſurgerem. Quem tam impium legimus inter reges, quam Achab, de quo ſcriptura dicit: Nō
fuit alius talis ut Achab: qui uenundatus eſt, ut faceret ma 3. Reg. 21
lum in cōſpectu Domini? Hic cum propter ſanguinem Nabuthæ correptus fuiſſet ab Helia, & audiſſet iram Domini per prophetā: Occidiſti, & inſuper poſſediſti: & ecce ego inducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua: & reliqua: ſcidit ueſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuā: ieiunabatq. in ſacco, & ambulabat demiſſo capite. Tunc factus eſt ſermo Dei ad Heliam Theſbyten, dicens. Nonne uidiſti Achab humiliatum coram me? quia ergo humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius. O felix pænitentia; quæ ad ſe Dei traxit oculos; quæ furentē ſententiam Dei, confeſſo errore, mutauit. Hoc idem &
Manaſſen in Paralipomenon, & Niniuen feciſſe, legimus in 2. Par. 33
propheta, publicanum quoque in euangelio. e quibus pri Ioan. 3. 4
mus non ſolum indulgentiam, ſed & regnum recipere me- Luc. 18
ruit: alter impendentem Dei fregit iram: tertius, pectus uerberans pugnis, oculos non leuabat ad cælum. & multo iuſtificatior receſſit publicanus humili confeſſione uitiorū, quam phariſæus ſuperba iactatione uirtutum. Non eſt loci huius, ut pænitentiam prædicem, &, quaſi contra Mōtanum Nouatumq. ſcribens, dicam illam hoſtiam Domi-
no eſſe placabilem: Et, Sacrificium Deo, ſpiritum contri- Pſal. 50
bulatum: Et, Malo, pænitentiam peccatoris, quam mor- Eze. 18
tem: Et, Exurge, exurge Hieruſalem: & multa alia, quæ Eſa. 60
prophetarum clangunt tubæ. hoc unum loquar, quod &

legentibus utile sit, & præsenti causæ conueniat. Non est
Luc. 9 confusa Dominum in terris, & ille eam non confundet in
cælo. Aperuit cunctis uulnus suum, & decolorem in cor-
pore cicatricem flens Roma conspexit. Disluta habuit late
ra, nudum caput, clausum os. Non est ingressa ecclesiam
Num. 12 Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi, separa-
ta consedit; ut, quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. De
Esa. 47 scendit de solio deliciarum suarum, accepit molam, fecit fa
rinam, &, discalciatis pedibus, transiuit fluenta lacrymarũ.
sedit super carbones ignis. hi ei fuere in adiutorium. Fa-
ciem, per quam secundo uiro placuerat, uerberabat: ode-
rat gemmas, linteamina uidere non poterat, ornamenta fu
giebat. sic dolebat, quasi adulterium commisisset; & mul-
tis impendiis medicaminum unũ uulnus sanare cupiebat.
Diu morati sumus in pænitentia: in qua, uelut in uadosis
locis, resedimus; ut maior nobis & absque ullo impedimẽ
to se laudum eius campus aperiret. Recepta sub oculis
Eccli. 11 omnis ecclesiæ communione, quid fecit? Scilicet in die bo
na malorum non oblita est; & post naufragium rursum ten
tare noluit pericula nauigãdi. quin potius omnem censum,
quem habere poterat, (erat autem amplissimus, & respõ
dens generi eius) dilapidauit, ac uendidit; & in pecuniam
congregatum, usibus pauperum præparauit; & prima o-
mnium νοσοκομεῖον instituit, in quo ægrotantes colligeret
de plateis, & consumpta languoribus atque inedia misero-
rum membra foueret. Describam ego nunc diuersas homi
num calamitates, truncas nares, effossos oculos, semiu-
stos pedes, luridas manus, tumentes aluos, exile femur,
crura turgentia, & de exesis ac putridis carnibus uermiculos
bullientes? Quoties morbo regio & pedore confectos hu-
meris suis ipsa portauit? quoties lauit purulentam uulnerũ
saniem, quam alius aspicere non ualebat? Præbebat cibos
propria manu, & spirans cadauer sorbitiunculis irrigabat.
Scio multos diuites & religiosos, ob stomachi angustiam,
exercere huiusmodi misericordiam per aliena ministeria, &
clementes esse pecunia, non manu. quos equidem non re-
probo;

probo; & teneritudinem animi nequaquã interpretor infidelitatem: sed, sicut imbecillitati stomachi ueniã tribuo, sic perfectæ mentis ardorem in cælum laudibus fero. Magna fides ista contemnit. Scit, quid in Lazaro diues pur- *Luc. 16*
puratus aliquando non fecerit, quali superba mens retributione damnata sit. Ille, quem despicimus, quem uidere nõ possumus, ad cuius intuitum nobis uomitus erumpit, nostri similis est, de eodem nobiscum formatus est luto, iisdẽ compactus elementis. quidquid patitur, & nos pati possumus. uulnera eius existimemus propria: & omnis animi in alterum duritia, clementi in nosmet ipsos cogitatione franget. Non mihi si linguæ centum sint, oraq. centum, Ferrea uox, Omnia morborum percurrere nomina possim, Quæ Fabiola in tanta miserorum refrigeria commutauit, ut multi pauperum sani languentibus inuiderent. Quamquam illa simili liberalitate erga clericos, & monachos, ac uirgines fuerit. Quod monasterium non illius opibus sustẽtatum est? quem nudum, & clinicum non Fabiolæ uestimenta texerunt? in quorum se indigentiam non effudit præceps & festina largitio? Angusta misericordiæ eius Roma fuit. peragrabat ergo insulas, & totum Etruscum mare; Volscorumq. prouinciam, & reconditos curuorum litorũ sinus, in quibus monachorum consistunt chori, uel proprio corpore, uel transmissa per uiros sanctos ac fideles munificentia, circumibat. unde repente, & contra opinionem omnium Hierosolymam nauigauit: ubi multorum excepta concursu, nostro parumper usa est hospitio: cuius societatis recordans, uideor mihi adhuc uidere, quam uidi. Iesu bone, quo illa feruore, quo studio intenta erat diuinis uoluminibus? &, ueluti quandam famem satiare desiderãs, per prophetas, euangelia, psalmosq. currebat, quæstiones & proponens, & solutas recondẽs in scriniolo pectoris sui. Nec uero satiabatur audiendi cupidine; sed addens scien- *Eccls. 1*
tiam, addebat dolorem, & quasi oleum flammæ adiiciens, maioris ardoris fomenta capiebat. Quodam die, cum in manibus Moysi Numeros teneremus, & me uerecũde ro-

garet, quid ſibi uellet nominum tanta congeries; cur ſingulæ tribus in aliis atque aliis locis uarie iũgerentur; quo mo
Num. 22 do Balaam ariolus ſic futura Chryſti myſteria prophetarit, ut nullus propemodum prophetarum tam aperte de eo uaticinatus ſit: reſpondi, ut potui, & uiſus ſum interrogationi eius ſatisfacere. Reuoluens ergo librum, peruenit ad eũ locum, ubi catalogus deſcribitur omnium manſionũ, per
Num. 33 quas de Aegypto egrediens populus, peruenit uſque ad fluẽta Iordanis: cumq. cauſas quæreret & rationes ſingularũ; in quibuſdam hæſitaui; in aliis inoffenſo cucurri pede; in pleriſque ſimpliciter ignorantiam confeſſus ſum. tunc uero magis cœpit urgere, &, quaſi nõ mihi liceret neſcire, quod neſcio, expoſtulare, ac ſe indignam tantis myſteriis dicere. Quid plura? Extorſit mihi negandi uerecundia, ut propriũ ei opus huiuſcemodi diſputatiunculæ pollicerer; quod uſque in præſens tempus, ut nunc intelligo, Domini uoluntate dilatum, reddetur memoriæ illius; ut ſacerdotalibus prioris ad ſe uoluminis induta ueſtibus, per mundi huius ſolitudinem gaudeat ſe ad terram repromiſſionis aliquãdo ueniſſe. Verum, quod cœpimus, proſequamur. Quærentibus nobis dignum tantæ feminæ habitaculum, cum illa ita ſolitudinem cuperet, & diuerſorio Mariæ carere nollet; ecce ſubito diſcurrentibus nunciis, oriens totus intremuit ab ultima Mæotide inter glacialem Tanain, & Maſſagetarũ immanes populos, ubi Caucaſi rupibus feras gentes Alexandri clauſtra cohibent, erupiſſe Hunnorũ examina, quæ pernicibus equis huc illucq. uolitantia, cædis pariter ac terroris cuncta complerent. aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. hanc gentem Herodotus refert ſub Dario rege Medorum uiginti annis orientem tenuiſſe captiuum, & ab Aegyptiis atque Aethiopibus annuum exegiſſe uectigal. Abigat Ieſus ab orbe Romano tales ultra beſtias. Inſperati ubique aderant; & famam celeritate uincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non uagientis miſerebãtur infantiæ. cogebantur mori, qui nondum uiuere cœperant: et neſcientes

ſcientes malum ſuum, inter hoſtium manus ac tela ridebant. Conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymam, & ob nimiam auri cupiditatem ad hanc urbem percurrere. Muri, neglecti pacis incuria, farciebantur: Antiochia obſidebatur: Tyrus, ſe uolens a terra abrumpere, inſulam quærebat antiquam. tunc & nos compulſi ſumus parare naues, eſſe in litore, aduentum hoſtium præcauere, &, ſæuientibus uentis, magis barbaros metuere, quam naufragium, non tam propriæ ſaluti, quam uirginum caſtimoniæ prouidentes. Erat in illo tempore quædam apud nos diſſenſio, & barbarorum pugnam domeſtica bella ſuperabant. Nos in oriente tenuerūt iam fixæ ſedes, & inueteratum locorum ſanctorum deſiderium. Illa, quia tota in ſarcinis erat, & in omni urbe peregrina, reuerſa eſt ad patriam; ut ibi pauper uiueret, ubi diues fuerat; manens in alieno, quæ multos prius hoſpites habuit; &, ne ſermonem longius protraham, in conſpectu Romanæ urbis pauperibus erogaret, quod illa teſte uendiderat. Nos hoc tantum dolemus, quod pretioſiſſimum de ſanctis locis monile perdidimus. recepit Roma, quod amiſerat, & procax ac maledica lingua gentilium oculorum teſtimonio confutata eſt. Laudent ceteri miſericordiam eius, humilitatem, fidem: ego ardorem animi plus laudabo. Librum, quo Heliodorum quondam iuuenis ad eremum cohortatus ſum, tenebat memoriter; & Romana cernens mœnia, incluſam ſe eſſe plangebat. oblita ſexus, fragilitatis immemor, ac ſolitudinis tantum cupida, ibi erat, ubi animo morabatur. non poterat teneri conſiliis amicorum: ita ex urbe, quaſi de uinculis, geſtiebat erumpere. Diſpenſationem pecuniæ, & cautam diſtributionem, genus infidelitatis uocabat. Non aliis diſtributionem eleemoſynarū tribuere, ſed, ſuis pariter effuſis, ipſa pro Chriſto ſtipes optabat accipere. Sic feſtinabat, ſic impatiens erat morarum, ut illam crederes profecturam. itaque, dum ſemper paratur, mors eam inuenire non potuit imparatam. Inter laudes feminæ ſubito mihi Pammachius meus

exo-

exoritur. Paulina dormit, ut iste uigilet: præcedit maritum, ut Christo famulum derelinquat. Hic heres uxoris, & hereditatis alii possessores. Certabant uir, & femina,
Gen. 18 quis in portu, Abrahæ tabernaculum figeret: & erat hæc inter utrumque contentio, quis humanitate superaret. uicit uterque, & uterque superatus est. ambo se uictos & uictores fatentur, dum, quod alter cupiebat, uterque perfecit. iungunt opes, sociant uoluntates; ut, quod æmulatio dissipatura erat, concordia cresceret. Necdum dictum, iam factũ. Emitur hospitium, & ad hospitiũ turba cõcurrit. Nõ
Num. 23 est enim labor in Iacob, nec dolor in Israel. Adducunt maria, quos in gremio suo terra suscipiat. mittit Roma properantes, quos nauigaturos litus molle confoueat. Quod Pu
Act. 27.28 blius semel fecit in insula Melite erga unum apostolum, &, ne contradictioni locum tribuam, in una naui; hoc isti & frequenter faciunt, & in plures; nec solum inopum necessitas sustentatur, sed prona in omnes munificentia aliquid & habentibus prouidet. Xenodochium in portu Romano situm, totus pariter mundus audiuit. Sub una æstate didicit Britannia, quod Aegyptus & Parthus nouerant uere.
Rom. 8 Quod scriptum est: Timentibus Dominum, omnia cooperantur in bonum: in obitu tantæ feminæ uidimus comprobatum. Quodam præsagio futurorum ad multos scripserat monachos, ut uenirent, & se graui onere laborantem
Luc. 16 absoluerent, faceretq. sibi de iniquo mammona amicos, qui eam reciperent in æterna tabernacula. uenerunt; amici facti sunt: dormiuit illa, quo modo uoluit; &, deposita tandem sarcina, leuior uolauit ad cælum. Quantum haberet uiuentis Fabiolæ Roma miraculum, in mortua demonstrauit. Necdum spiritum exhalauerat, necdum debitam Christo reddiderat animam: Et iam fama uolans, tanti præ nuncia luctus, totius urbis populum ad exequias congregabat. sonabant psalmi; & aurata tecta templorum, reboans in sublime quatiebat alleluia. Hic iuuenum chorus, ille senum, qui carmine laudes Femineas, & facta ferant. Non sic Furius de Gallis, non Papirius de Samnitibus, nõ
Scipio

Scipio de Numantia, non Pompeius de Ponti gentibus triumphauit. illi corpora uicerant, hæc ſpirituales nequitias ſubiugauit. Audio præcedentium turmas, & cateruatim in exequiis eius multitudinem confluentem. non plateæ, non porticus, non imminentia deſuper tecta capere poterant proſpectantes. tunc ſuos in unum populos Roma conſpexit: fauebant ſibi omnes in gloria pænitentis. nec mirum, ſi de eius ſalute homines exultarent, de cuius conuerſione angeli lætabantur in cælo. Hoc tibi, Fabio- *Luc.* 15
la, ingenii mei ſenile munus, has officiorum inferias dedi. Laudauimus ſæpe uirgines, uiduas, ac maritatas, quarum ſemper fuere candida ueſtimenta, quæ ſequuntur agnum, quocumque uadit. Felix præconium, quod nulla totius uitæ ſorde maculatur. procul liuor faceſſat, abſit inuidia. Si pater familias bonus eſt; quare oculus noſter malus eſt? *Matth.* 20
Quæ inciderat in latrones, Chriſti humeris reportata eſt. *Luc.* 10. 15
Multæ manſiones ſunt apud patrem. Vbi abundauit pec- *Ioan.* 14
catũ, ſuperabundauit gratia. Cui plus dimittitur, plus amat. *Rom.* 5
Luc. 7

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS, *Alexandrinæ eccleſiæ uiceſimus primus Epiſcopus, miſerat ad D. Hieronymum paſchalem librum, ut eum in Latinum ſermonem uerteret. excuſat ſe nunc ei, quod ſerius uerterit, cum ualetudine, tum Paulæ obitu impeditus. librum laudat: &, ut alia opera uel ſibi legenda, uel uertenda tranſmittat, rogat.*

HIERONYMVS AD THEOPHILVM, Epiſcopum Alexandrinum.

EPISTOLA XXXI.

EXEO tempore, quo beatitudinis tuæ accepi epiſtolas, iuncto paſchali libro, uſque in præſentem diem ita & mærore luctus, & ſolicitudine, ac diuerſis ſuper ſtatu eccleſiæ hinc inde rumoribus exagitatus ſum

ſum, ut uix uolumen tuum potuerim in Latinum ſermonem uertere. optime enim noſti, iuxta ueterem ſententiam, non eſſe triſtem eloqentiam, maxime ſi ad ægritudinem animi accedat corporis ægritudo. & hanc ipſam epiſtolam febre æſtuans, & quintum iam diem decumbens lectulo, nimia feſtinatione dictaui, breuiter indicans beatitudini tuæ, magnum me laborem ſuſtinuiſſe in trãslatione eius, ut omnes ſententias pari uenuſtate transferrem, & Græcæ eloquentiæ Latinum aliqua ex parte reſponderet eloquiũ. In principio philoſopharis; & generaliter agens, dum omnes erudis, unum iugulas: in reliquis autem, quod uel difficillimum eſt, rhetoricæ eloquentiæ iungis philoſophos, & Demoſthenem, atque Platonem nobis conſocias. O quanta dicuntur in luxuriam; quantis præconiis extollitur continentia; & de intimis ſapientiæ diſciplinis, diei ac noctis, lunæ curſus ac ſolis ratio, & mundi iſtius natura deſcribitur: & hanc ipſam diſputationem ad ſcripturarum refers auctoritatem; ne in paſchali libro uidearis de ſæcularibus quidquam fontibus mutuatus. Quid plura? In his laudare te uereor, ne aſſentandi crimen incurram. Optimus liber eſt, & in philoſophis, & agens ſuſceptam cauſam abſque inuidia perſonarum. Vnde, obſecro te, ignoſcas tarditati meæ. ita enim ſanctæ & uenerabilis Paulæ confectus ſum dormitione, ut abſque translatione huius libri, uſque in præſentiarum, nihil aliud diuini operis ſcripſerim. perdidimus enim, ut ipſe noſti, repente ſolatium; quod, ut conſcientiæ noſtræ teſtis eſt Dominus, non ad proprias ducimus neceſſitates, ſed ad ſanctorum refrigeria, quibus illa ſolicite ſeruiebat. Sancta & uenerabilis te, filia tua, Euſtochium, quæ nullam pro matris abſentia recipit conſolationem, te uniuerſa fraternitas ſuppliciter ſalutat. Libros, quos dudum ſcripſiſſe te nunciaſti, uel legendos nobis, uel uertendos tranſmitte. Vale in Chriſto.

ARGV-

ARGVMENTVM.

ABIGAO, *presbytero Hiſpano, quod non ſcripſerit, ſe excuſat; conſolaturq. eum de corporis cæcitate, aſſerens quod ſponſæ, hoceſt animæ oculum habeat. uirum præterea laudat, Theodoram commendat, & ſalutationem admiſcet.*

HIERONYMVS AD ABIGAVM.

EPISTOLA XXXII.

QVAMVIS mihi multorum ſim conſcius peccatorum; & quotidie in oratione flexis genibus loquar; Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: tamen ſciens ſcriptum eſſe ab Apoſtolo, Ne inflatus ſuperbia incidat in iudicium diaboli: Et in alio loco ſcriptum: Superbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam: nihil ita a pueritia conatus ſum uitare, quam tumentem animum, & ceruicem erectam, Dei contra ſe odium prouocantem. noui enim, magiſtrum, & dominum, & Deum meum, in carnis humilitate dixiſſe: Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde: & ante per os Dauid ceciniſſe: Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Et in alio loco legimus: Ante gloriam humiliabitur cor uiri, & ante ruinam eleuatur. Itaque, obſecro te, ne me putes ſumptis litteris tuis ante tacuiſſe; & aliorum uel infidelitatem, uel negligentiam in me referas. quid enim cauſæ erat, ut prouocatus officio tacerē, & amicitias tuas meo ſilentio repellerem, qui ultro ſoleo bonorū appetere neceſſitudinem, & me eorum ingerere caritati? Quia meliores ſunt duo, quam unus: &, ſi alter ceciderit, ab altero fulcietur. Funiculus triplex non facile rumpitur: & frater fratrem adiuuans exaltabitur. Scribe ergo audacter, & abſentiam corporum crebro iunge ſermone. Nec doleas, ſi hoc nō habeas, quod formiculæ, & muſcæ, & ſerpentes habent, ideſt, carnis oculos: ſed illum te oculum habere

Pſal. 24 · *1. Tim. 3* · *1. Petr. 5* · *Matth. 11* · *Pſal. 131* · *Pro. 16* · *Eccls. 4*

bere

Cant. 4 bere lætare, de quo in Cantico dicitur canticorum: Vulnerasti me, soror mea spõsa, uno de oculis tuis, quo Deus
Exo. 3 uidetur: de quo a Moyse dicitur: Transiens uidebo uisionẽ hanc magnam. Denique quosdam etiam mundi philosophos legimus, ut totam cogitationem ad mentis cogerent
Hier. 9 puritatem, sibi oculos eruisse. Et a propheta dicitur: Intrauit mors per fenestras nostras. Et apostoli audiũt: Qui
Matth. 5 uiderit mulierem ad concupiscendum eam: & reliqua. Vn
Ioan. 4 de præcipitur eis, ut leuent oculos, & uideant segetes candidas, quæ præparatæ sunt ad metendum. Quod autẽ precaris, ut nostris monitis Nabuchodonosor, & Rapsaces, & Nabuzardan, & Holofernes in te occidantur: numquã nostra auxilia postulares, si in te uiuerent: sed quia illi in te mortui sunt, & cũ Zorobabel, & cum Iesu filio Iosedech
1. Esd. 3 sacerdote magno, cum Ezra quoque & Neemia ruinas Hie-
Agge. 1 rusalem ædificare cœpisti, nec mittis mercedes in pertusum sacculum, sed thesauros tibi in cælestibus paras; iccirco nostras appetis amicitias, quos Christi famulos arbitraris. Sãctam filiam meam Theodoram, sororem beatæ memoriæ Lucini, per se commendatam, meo sermone commendo, ut in cepto itinere non lassetur; ut ad terram sanctam multo per eremum labore perueniat; ut non putet perfectam esse uirtutem exisse de Aegypto, sed per innumerabiles in-
Num. 33 sidias ad montem Nabo, & ad Iordanem fluuium perueni
Ios. 3. 5. 6 re; ut accipiat secundam in Galgala circumcisionem; ut illi
10. 11. 13 muri Hiericho corruant, sacerdotalium tubarum subuersi clangoribus; ut iuguletur AdonizedeK; ut Hai, & Azor pulcherrimæ quondam corruant ciuitates. Fratres, qui nobiscum in monasterio sunt, te salutant. Sanctos, qui nos diligere dignantur, per te opido salutamus.

ARGV-

CASTRVTIVS Pannonius nauigare, ut Hieronymum inuiſeret, conſtituerat. agit nunc ei gratias, & de oculorum cæcitate conſolatur, docens tribulationes ob amorem a Deo im-mitti; & ſequenti ſe illum anno aſſerit expectare.

HIERONYMVS AD CASTRVTIVM.

EPISTOLA XXXIII.

SANCTVS filius meus Heraclius diaconus mihi retulit, quod cupiditate noſtri Ciſſam uſque ueniſſes; & homo Pannonius, ideſt terrenum animal, non timueris Adriatici maris æſtus, & Aegæi atque Ionii ſubire diſcrimina; &, niſi te pius fratrum retinuiſſet affectus, uoluntatem opere compleſſes. Habeo itaque gratias, & in acceptum refero. In amicis enim non res quæritur, ſed uoluntas: quia alterum ab inimicis ſæpe præbetur; alterum ſola caritas tribuit. Simulq. obſecro, ne imbecillitatem corporis, quam ſuſtines, de peccato tibi exiſtimes eueniſſe. quod quidem & apoſtoli ſuſpicantes de eo, qui natus erat cæcus ex utero, interrogantesq. Dominum ſaluatorem: Iſte peccauit, an parentes eius, ut cæcus naſceretur? audiunt: Neque hic peccauit, nec parentes eius, ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo. Quantos enim cernimus ethnicos, atque Iudæos, hæreticos, atque diuerſorum dogmatum homines, uolutari in cœno libidinum, madere ſanguine, feritate lupos, rapacitate miluos uincere, & nihilominus flagellum non appropinquare tabernaculis eorum, nec eos cum hominibus uerberari, & iccirco ſuperbire contra Deum, & tranſire uſque ad cælum os eorum? Cum ſanctos econtrario uiros ſciamus ægrotationibus, miſeriis, & egeſtate torqueri, qui forſitan dicunt: Ergo fruſtra ſanctificaui animam meam, & laui inter innocẽtes manus meas. Statimq. ſe reprehendentes aiunt: Si narrauero ſic,

Ioan. 9 · *Pſal. 90* · *Pſal. 72*

ro sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui. Si cæcita tis causam putas esse peccatum, & id Dei inferre irã, quod
Gen. 27 crebro medici remediantur: insimulabis Isaac, qui in tantum lucis istius expers fuit, ut, etiam cui nollet, errore de-
Gen. 24 ceptus benediceret. Referes crimen in Iacob, cuius caligauerat acies: & cum interioribus oculis, & spiritu prophetali longe post futura prospiceret,& Christum cerneret de stirpe regia esse uenturum, Ephraim & Manassem uidere non
4. *Reg.* 23 poterat. Quid inter reges Iosia sanctius? Aegyptio mucrone interfectus est. Quid Petro, quid Paulo sublimius? Neronianum gladium cruentarunt. Et (ut de hominibus taceam) Dei filius sustinuit ignominiam crucis. Et tu putas beatos, qui felicitate istius sæculi & deliciis perfruuntur? Magna ira est, quando peccantibus non irascitur Deus.
Eze. 16 Vnde & in Ezechiele ad Hierusalem, Iam inquit, non irascar tibi: zelus meus recessit a te. Quem enim diligit Do-
Hebr. 12 minus, corripit, & castigat omnem filium, quem recipit. Non erudit pater, nisi quem amat. Non corripit magister discipulum, nisi eum, quem ardentioris cernit ingenii. Medicus, si cessauerit curare, desperat. Quod si responderis:
Luc. 16 quo modo Lazarus recepit mala in uita sua: libenter nunc
Naum 1 tormenta patiar, ut futura mihi gloria reseruetur. Nõ enim uindicabit Dominus bis in id ipsum. Iob, uir sanctus, & immaculatus, & iustus in generatione sua, cur tanta perpessus sit, ipsius uolumine continetur. Et ne, ueteres replicando historias, longum faciam, & excedam mensuram epistolæ; breuem tibi fabulam referam, quæ infantiæ meæ temporibus accidit. Beatus Antonius cum a sancto Athanasio, Alexandriæ episcopo, propter confutationem hæreticorum in urbem Alexãdriam esset accitus, & isset ad eum Dydimus, uir eruditissimus, captus oculis: inter ceteras sermocinationes, quas de scripturis sanctis habebant, cum eius admiraretur ingenium, & acumen animi collaudaret, sciscitans ait: Num tristis es, quod oculis carnis careas? Cum ille pudore reticeret; secundo tertioq. interrogans, tandem elicuit, ut mærorem animi simpliciter fateretur. Cui Antonius,
Miror,

Miror, ait, prudentem uirum eius rei dolere damno, quã formicæ, & muscæ, & culices habent; & non lætari illius possessione, quam sancti soli, & apostoli meruerunt. ex quo peruides, quod multo melius sit spiritu uidere, quam carne, & illos oculos possidere, in quos peccati festuca nõ Luc. 6 possit incidere. Nos, licet hoc anno non ueneris, tamẽ nõ desperamus aduentum tuum. quod si sanctus Diaconus, portitor litterarum, tuis amplexibus fuerit irretitus; & illo comitante huc ueneris: libenter suscipiam dispensationis moram, magnitudine fenoris duplicatam.

ARGVMENTVM.

IVLIANVM *diuitem, ac præpotentem Iob exemplo consolatur, quod duas uirgunculas filias, unam octo, alteram sex annorum, intra uiginti dies amiserit; subsecuta deinde sit Faustinæ uxoris mors, & infelix generi cum unica superstite filia contracta affinitas, totius insuper familiæ, reiq. familaris dispendium. caritatem eius laudat, & exemplo* Pammachij, *Paulini, & Veræ ad perfectam hortatur uitam, multis ostendens, oblatio sui ipsius quantum excedat cuncta alia caritatis opera.*

HIERONYMI AD IVLIANVM consolatio.

EPISTOLA XXXIIII.

FILIVS meus, frater tuus, Ausonius in ipso iam profectionis articulo, cum mihi præsentiam sui tarde dedisset, & cito abstulisset; atque in puncto temporis, salue pariter ualeque, dixisset, uacuum se redire arbitratus est, nisi mearum aliquid ad te nugarum tumultuario sermone portaret. Iam, demisso synthemate, equus publicus sternebatur; & nobilem iuuenem, punicea indutũ tunica, baltheus ambiebat; & tamen ille, apposito notario, cogebat loqui, quæ uelociter edita uelox consequere-

tur manus; & linguæ celeritatem prenderent ſigna uerbo-
rum. itaque, non ſcribentis diligentia, ſed dictantis teme-
ritate, longum ad te ſilentium rumpo, offerens tibi nudam
officii uoluntatem. extemporalis eſt epiſtola, abſque or-
dine ſenſuum, ſine lenocinio & compoſitione uerborum,
ut totum in illa amicum, nihil de oratore reperias. in pro
cinctu effuſam putes, & abire cupienti ingeſtum uiaticum.
Eccli. 22 Diuina ſcriptura loquitur: Muſica in luctu, intempeſtiua
narratio. Vnde & nos, leporem artis rhetoricæ contemnẽ
tes, & puerilis atque plauſibilis eloquii uenuſtatem, ad ſan
ctarum ſcripturarum grauitatem confugimus; ubi uera uul
nerum medicina eſt, ubi dolorum certa remedia; in quibus
recipit unicum filium mater in feretro; ubi turbæ dicitur
Luc. 7. 8 circumſtanti: Non eſt mortua puella, ſed dormit. Vbi &
Ioan. 11 quatriduanus mortuus ad uocem inclamantis Domini liga-
tus egreditur. Audio te in breui tempore duas uirgunculas
filias iunctis pene extuliſſe funeribus, & pudiciſſimam ac fi-
diſſimam cõiugem tuam Fauſtinam, immo fidei calore ger-
manam, in qua ſola poſt amiſſos liberos acquieſcebas, ſu-
bita tibi dormitione ſubtractam: quaſi, ſi naufragus in lito
re latrones reperiat, & iuxta eloquia prophetarum fugiens
Amos 5 urſum incidat in leonem; extendenſq. manum ad parietẽ,
a colubro mordeatur: conſecuta rei familiaris damna; ua-
ſtationem totius barbaro hoſte prouinciæ, & in communi
depopulatione priuatas poſſeſſionum tuarum ruinas, aba
ctos armentorum ac pecorũ greges, uinctos occiſosq. ſer-
uulos, & in unica filia, quam tibi tam crebræ orbitates fece
rant cariorem, electum nobiliſſimum generum; ex quo,
ut omnia taceam, plus mæroris, quam gaudii, ſuſcepiſti.
Hic eſt catalogus tentationum tuarum, hæc cum Iuliano,
tirunculo Chriſti, pugna hoſtis antiqui. quæ, ſi ad te reſpi
cias, grandia ſunt: ſi ad bellatorem fortiſſimum, ludus &
Iob 2 umbra certaminis. Beato Iob poſt malorũ examina uxor
peſſima reſeruata eſt, ut per eam diſceret blaſphemare. ti-
bi ſublata eſt optima, ut miſeriarum ſolatium perderes.
Aliud eſt ſuſtinere, quam nolis: aliud deſiderare, quam di-
ligas.

ligas. Ille in tot mortibus filiorum domus suæ ruinam unũ habuit sepulcrum, &, scissis uestibus, ut parentis monstraret affectum, procidens in terram adorauit, & dixit: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeam: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Tu, ut parcissime dicam, inter multorum officia propinquorum, & consolantes amicos, tuorum exequias prosecutus es. Perdidit ille simul omnes diuitias; &, succedentibus sibi malorum nunciis, ad singulas plagas feriebatur immobilis, complens in se illud de sapiēte præconium: Si fractus illabatur orbis, Impauidum ferient ruinæ. Tibi maior pars derelicta substãtiæ; ut tantum tenteris, quantum ferre potes. necdũ enim ad eum peruenisti gradum, ut totis aduersum te cuneis dimicetur. Diues quondam Dominus, & ditior pater, subito orbus, & nudus est. Cumq. in omnibus his, quæ contigerant ei, non peccasset coram Domino; nec quidquam locutus esset insipiens; exultans Dominus in uictoria famuli sui, & illius patientiam suum ducens triumphum, dixit ad diabolum: Animaduertisti famulum meum Iob, quia non est quisquam ei similis super terram? Homo innocens, uerus Dei cultor, abstinens se ab omni malo, & adhuc perseuerans in innocentia. Pulchre addidit: Et adhuc perseuerans in innocentia: quia difficile est pressam malis innocentiam non dolere; & hoc ipso fide non periclitari, quod se uideat iniuste sustinere, quod patitur. Ad quæ respōdens diabolus Domino, ait: Corium pro corio, & omnia, quæ habuerit homo, dabit pro anima sua: sed extende manũ tuã, & tange ossa, & carnes eius, nisi in faciem benedixerit tibi. Callidissimus aduersarius, & inueteratus dierum malorũ, nouit alia esse, quæ extrinsecus sint, & philosophis quoque mundi adiaphora, hoc est indifferentia, nominentur, in eorumq. amissione atque contemptu perfectam non esse uirtutem, alia, quæ intrinsecus & desiderata cogant dolere per dentem. Vnde audacter Dei renuit prædicationem, & dicit nequaquam eum debere laudari, qui nihil de se, sed totum

Marginal notes: Iob 1 (beside "Nudus exiui…"); Iob 2 (beside "Animaduertisti…")

extra se dederit, qui pro corio suo coria obtulerit filiorum, & deposuerit masurpium, ut fruatur corporis sanitate. Vn de intelligat prudentia tua, usque ad hunc terminum peruenisse tentationes tuas, & dedisse te corium pro corio, pel lem pro pelle, omniaque, quæ habes, parum esse dari pro anima tua, necdum autem extẽtam in te manum Dei, nec tactas carnes, nec ossa confracta, ad quorum dolorem difficile est non ingemiscere; & in faciem Deo benedicere, pro
3. Reg. 21 eo quod est maledicere. Vnde & Nabutha in Regum libris dicitur benedixisse Deum, & regem; & iccirco lapidatur a populo. Sciens autem Dominus athletam suum, immo ui rum fortissimum, etiam in isto extremo perfectoq. certami
Iob 2 ne non posse superari, Ecce, inquit, trado illum tibi: tantum animam illius custodi. Caro uiri sancti datur in diabo li potestatem, & animæ sanitas reseruatur; ne, si illud percussisset, in quo sensus est mentisq. iudicium, non esset cul pa peccantis, sed eius, qui statum mentis euerterat. Laudent ergo te alii, & tuas contra diabolum uictorias panegyricis prosequantur; quod læto uultu mortes tuleris filiarum; quod in quadragesimo die dormitionis earum lugubrem uestem mutaueris; & dedicatio ossium martyris, can dida tibi uestimenta reddiderit; ut non sentires dolorem or bitatis tuæ, quem ciuitas uniuersa sentiret, sed ad triumphum martyris exultares; quod sanctissimam coniugem tuam non quasi mortuam, sed quasi proficiscentem deduxeris. Ego te nequaquam adulatione decipiam, nec lubrica laude supplantabo: loquar illud potius, quod tibi audi-
Eccli. 1 re conducit. Fili, accedens ad seruitutem Dei, præpara ani mam tuam ad tentationem; &, cum omnia feceris, dicito:
Luc. 17 Seruus inutilis sum: feci, quod facere debui. Tulisti liberos, quos ipse dederas. Recepisti ancillam, quam mihi ob breue solatium commodaueras. Non contristor, quod recepisti: sed ago gratias, quod dedisti. Quondam diues ado lescens omnia, quæ in lege præcepta sunt, se implesse iacta-
Luc. 18 bat: ad quem Dominus in euangelio, Vnum, inquit, tibi deest: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia, quæ habes,
&

& da pauperibus; & ueni ſequere me. Qui omnia ſe feciſ-
ſe dicebat, in primo certamine diuitias uincere non poteſt.
unde & difficile intrãt diuites in regna cælorum: quæ expe- Matth. 19
ditos, & alarum leuitate ſubnixos, habitatores deſiderant.
Vade, inquit, & uende: non partem ſubſtantiæ, ſed uniuer
ſa, quæ poſſides: & da, non amicis, non conſanguineis,
non propinquis, non uxori, non liberis: plus aliquid addã:
nihil tibi ex omnibus metu inopiæ reſeruans, ne cum Ana-
nia damneris & Sapphira: ſed da cuncta pauperibus: & fac Act. 5
tibi amicos de iniquo mammona, qui te recipiant in æter- Luc. 16
na tabernacula, ut me ſequaris; ut dominum mundi, poſ-
ſeſſionem habeas: ut poſſis canere cũ propheta: Pars mea Pſal. 72. 118
Dominus, & ut uerus leuita nihil de terrena hereditate poſ-
ſideas. Et hoc hortor; Si uis eſſe perfectus; ſi apoſtolicæ di Deut. 10
gnitatis culmen cupis, ſi ſublata cruce Chriſtum ſequi, ſi ap
prehenſo aratro non reſpicere poſt tergum; ſi in ſublimi te Luc. 17
cto poſitus, priſtina ueſtimenta contemnis, &, ut euadas
Aegyptiam dominam, ſæculi pallium derelinquis. Vnde Gen. 39
& Helias, ad cælorum regna feſtinans, non poteſt ire cum 4. Reg. 2
pallio, ſed mundi in mundo ueſtimenta dimittit. Sed hoc,
ais, apoſtolicæ dignitatis eſt, & eius qui uelit eſſe perfectus.
Cur autem & tu nolis eſſe perfectus? cur, qui in ſæculo pri-
mus es, non & in Chriſti familia primus ſis? an quia uxorẽ
habueris? habuit & Petrus, & tamen cum reti eam & na-
uicula dereliquit. Prouidentiſſimus Dominus, & omnium
ſalutem deſiderans, malensq. pænitentiam peccatoris quã
mortem, abſtulit tibi hanc excuſationem, ut non illa te re
trahat ad terras, ſed tu eam ſequaris ad paradiſi regna trahẽ
tem. Bona liberis pares, qui te ad Dominum præceſſerũt:
ut partes eorum nõ in diuitias ſororis proficiant, ſed in re-
demptionem animæ tuæ, atque alimenta miſerorum. Hæc
monilia filiæ tuæ a te expetunt, his gemmis ornari capita
ſua uolunt. Quod periturum erat in ſerico, in uilibus pau-
perum tunicis ſeruetur. repetunt a te partes ſuas, iũctæ ſpõ
ſo nolunt uideri pauperes, & ignobiles, propria ornamẽ
ta deſiderant. Nec eſt, quod excuſes nobilitatem, & diuitia-

rum pondera. respice sanctum uirum Pammachium, & feruentissimæ fidei Paulinum presbyterum: qui non solum diuitias, sed se ipsos Domino obtulerunt: qui contra diaboli
Iob 2 tergiuersationem, nequaquam pellem pro pelle, sed carnes, & ossa, & animas suas Domino consecrarunt: qui te & exemplo, & eloquio, idest, & opere, & lingua possunt ad maiora perducere. Nobilis es: & illi, sed in Christo nobiliores. Diues, & honoratus: & illi, immo ex diuitibus, & honoratis pauperes, & inglorii, & iccirco ditiores, & magis inclyti, quia pro Christo pauperes, & inhonorati. Et tu quidem bene facis, quod sanctorum diceris usibus ministrare, fouere monachos, ecclesiis offerre quamplurima. Sed hæc rudimenta sunt militiæ tuæ. Contemnis aurum, contẽpserunt & multi philosophi. e quibus unus, ut ceteros sileam, multarum possessionum pretium proiecit in pelagus, Abite, dicens, in profundum malæ cupiditates: ego uos mergam, ne ipse mergar a uobis. Philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ uile mancipium, totam simul sarcinam deposuit: & tu te putas in uirtutum culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Te ipsum uult Dominus,
Rom. 11 hostiam uiuam, placentem Deo, Te, inquam, non tua: & ideo uariis tentationibus commonet, quia multis plagis
Hebr. 12 & doloribus eruditur Israel. Et quem diligit, Dominus corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Pauper
Luc. 21 cula uidua duo æra minuta misit in gazophylaciũ: & quia totum obtulit, quod habebat; omnes dicitur in oblatione munerum Dei superasse locupletes, quæ non pondere sui, sed offerentium uoluntate pensantur. Vt multis erogaueris censum tuum, & quidam tua gaudeant liberalitate; tamen multos plures sunt, quibus nihil dedisti. neque enim Darii opes, & Crœsi diuitiæ ualent explere pauperes mundi. Quod si te ipsum Domino dederis; & apostolica uirtute perfectus, sequi cœperis saluatorem: tunc intelliges, ubi fueris, & in exercitu Christi quam extremum tenueris locum. Non planxisti filias mortuas, & paternæ in genis la-
Gen. 22 crymæ Christi timore siccatæ sunt. Quanto maior Abraham;

ham; qui unicum filium uoluntate iugulauit; & quem here dem mundi futurum audierat, non desperat etiã post mor- Hebr. 11
tem esse uicturum. Iepte obtulit uirginem filiam, & iccir- Iud. 11
co in enumeratione sanctorum ab Apostolo ponitur. Nolo tantum ea offeras Domino, quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere; quæ & accedere possunt, & recedere, &, instar undarum, ac fluctuum, a succedentibus sibi dominis occupantur; atque, ut uno cũcta sermone comprehendam, quæ, uelis, nolis, in morte dimissurus es. illud offer, quod tibi nullus hostis possit auferre, nullus eripere tyrannus: quod tecum pergat ad inferos, immo ad regna cælorum, & ad paradisi delicias. Extruis monasteria, & multus a te per insulas Dalmatiæ sanctorum numerus sustentatur: sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sanctos uiueres. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit Do Leut. 20
minus. Apostoli gloriantur, quod omnia dimiserint, & se- Matth. 19
cuti sint saluatorem. & certe, præter retia, & nauem, nihil legimus eos dimisisse: & tamen testimonio futuri iudicis coronantur: quia, se offerentes, totum dimiserant, quod habebant. Hæc loquor non in sugillationem operum tuorũ; uel quod extenuem liberalitatem & eleemosynas tuas; sed quod te nolim inter sæculares esse monachum, & inter monachos sæcularem; totumq. a te expetam, cuius audio mẽtem diuino cultui deditam. Si huic consilio nostro uel amicus, uel assecla, uel propinquus renititur, & te ad delicias splendentis mensæ reuocat: intelligito eum non de tua anima, sed de suo uentre cogitare, & omnes opes, lautaq. cõuiuia, subita morte finiri. Octo & sex annorum intra uiginti dies duas filias amisisti; & arbitraris senem diu posse uiuere? cuius ut ætas longa tendatur, audi & Dauid, Dies uitæ Psal. 89
nostræ septuaginta anni. si autem amplius, octoginta: & quidquid superest, labor, & dolor est. Felix, & omni dignus beatitudine, quem senectus Christo occupat seruientem, quem extrema dies saluatori inuenerit militantẽ, qui non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta: cui Psal. 126
in introitu paradisi dicetur, Recepisti mala in uita tua, nũc

Naum 1 autem hic lætare. Nec enim ulciſcetur bis Dominus in eadem re. Diuitem purpuratum gehennæ flamma ſuſcepit. *Luc.* 16 Lazarus pauper, & ulceribus plenus, cuius carnes putridas lambebant canes, & uix de micis menſæ locupletis miſerabilem ſuſtentabat animam, in ſinu Abrahæ recipitur, & tanto patriarcha parente lætatur. Difficile, immo impoſſibile eſt, ut & præſentibus quis & futuris fruatur bonis; ut & hic uentrem, & ibi mentem impleat; ut de deliciis tranſeat ad delicias; ut in utroque ſæculo primus ſit; ut & in cælo & in terra appareat glorioſus. Quod ſi tibi tacita cogitatio ſcrupulum mouerit, cur monitor ipſe non talis ſim, qualem te eſſe deſidero, & nonnullos uideris in medio itinere corruiſſe: illud breuiter reſpondebo, non mea eſſe, quæ dico, ſed Domini ſaluatoris; nõ monere quod ipſe poſſim, ſed qui debeat uelle, uel facere, qui ſeruus futurus eſt Chriſti. Et athletæ ſuis incitatoribus fortiores ſunt: & tamen monet debilior, ut pugnet ille, qui fortior eſt. Noli reſpicere Iudam negantem, ſed Paulum reſpice confitentem. Iacob, ditiſſimi patris filius, ſolus, & nudus in baculo pergit *Gen.* 28 Meſopotamiam, iacet laſſus in itinere; & qui delicatiſſime a Rebecca matre fuerat educatus, lapide ad caput pro puluillo utitur. uidit ſcalam de terra uſque ad cælum, & aſcendentes per eam angelos & deſcendentes, & deſuper innitentem Dominum, ut lapſis manum porrigeret, ut aſcendentes ſuo ad laborem prouocaret aſpectu. unde & uocatur locus ipſe Bethel, ideſt, domus Dei, in qua quotidie aſcenditur, atque deſcenditur. Et ſancti enim corruunt, ſi fuerint negligentes: & peccatores priſtinum recipiunt gradum, ſi ſordes fletibus lauerint. Hoc ideo dixi, ut non te terreant deſcendentes, ſed prouocent aſcendentes. Numquam exemplum a malis ſumitur. etiam in ſæculi rebus ſemper a meliori parte incitamenta uirtutum ſunt. Oblitus propoſiti, & epiſtolaris breuitatis, plura dictare cupiebam: ad materiæ quippe dignitatem, & ad meritum perſonæ tuæ, parum eſt omne quod dicitur: & ecce tibi noſter Auſonius cœpit ſchedulas flagitare, urgere notarios; &, hinnitu feruentis

equi,

equi, ingenioli mei festinus arguere tarditatem. Memento igitur nostri, & cura ut in Christo ualeas. atque, ut cetera taceã, domestica sanctæ Veræ exempla sectare; quæ uere secuta Christum, peregrinationis molestias sustinet; & sit tibi tanti dux femina facti.

ARGVMENTVM.

EXVPERANTIVM, *qui sub paludamento & chlamyde militari Christianam agebat uitam, ad perfectionem hortatur, ut, distributis diuitiis, se ipsum Deo offerat, & una cum fratre Quintiliano* Bethlehem *migret.*

AD EXVPERANTIVM HORTATORIA.

EPISTOLA XXXV.

INTER omnia, quæ mihi sancti fratris Quintiliani amicitiæ præstiterunt, hoc uel maximum est, quod te mihi, ignotum corpore, mente sociauit. quis enim non diligat eum, qui sub paludamento & habitu militari agat opera prophetarum, & exteriorem hominem, aliud promittentem, uincat interiori homine, qui formatus est ad imaginem creatoris? unde & prior ad officium prouoco litterarum; & precor, ut mihi occasionem tribuas sæpius rescribendi, quo de cetero scribam audacius. Illud autem prudentiæ tuæ breuiter significasse sufficiat, ut memineris apostolicæ sententiæ: Vinctus es uxori, ne quæras solutionem: solutus es, ne quæras uxorem: idest, alligationem, quæ solutioni contraria est. Qui igitur seruit officio coniugali, uinctus est: qui uinctus est, seruus est. qui autem solutus est, liber est. Cum ergo Christi gaudeas libertate; & aliud agas, aliud repromittas; ac propemodum in domate constitutus sis; non debes ad tollendam tunicam tecto descendere, nec respicere post tergum, nec aratri semel arrepti stiuam dimittere. sed, si fieri potest, imitare

1. Cor. 7
Luc. 17
Luc. 9

tare Iofeph, & Aegyptiæ dominæ pallium relinque; ut nudus fequaris Dominum faluatorem, qui dicit in euangelio:
Luc. 14. 9 Nifi quis dimiferit omnia, & tulerit crucem fuam, & fecutus me fuerit, non poteft meus effe difcipulus. Proiice far-
Matth. 19 cinam fæculi; ne quæras diuitias, quæ camelorum prauitatibus comparantur: nudus & leuis ad cælum euola, ne alas uirtutum tuarum auri deprimant pondera. Hoc autem dico, non quod te auarum didicerim; fed quod intelligam, iccirco adhuc militiæ operam dare, ut impleas facculum, quem euacuare Dominus præcepit. Si igitur, qui habent poffeffiones, & diuitias, iubentur omnia uendere, & dare pauperibus, & fic fequi faluatorem: dignatio tua aut diues eft, & debet facere, quod præceptum eft; aut adhuc tenuis, & non debet quærere, quod erogatura eft. Certe Chriftus pro animi uoluntate omnia in acceptum refert. Nemo apoftolis pauperior fuit, & nemo tantum pro Do-
Luc. 21 mino dereliquit. Vidua illa in euangelio paupercula, quæ duo minuta mifit in gazophylacium, cunctis præfertur diuitibus, quia totum, quod habuit, dedit. Et tu igitur eroganda non quæras, fed quæfita iam tribue; ut fortiffimum
Luc. 15 tirunculum fuum Chriftus agnofcat; ut lætus tibi de longiffima regione uenienti occurrat pater; ut ftolam tribuat; ut donet anulum; ut immolet pro te uitulum faginatum; ut expeditum cum fancto fratre Quintiliano ad nos cito faciat nauigare. Pulfaui amicitiarum fores: fi aperueris, nos crebro habebis hofpites.

ARGV-

ARGVMENTVM.

CASTORINAM, materteram suam, cum qua nescio quid dissidii fuerat, ad pacem, & concordiam, quod per alias etiam fecerat litteras, adhortatur.

AD CASTORINAM MATERTERAM.

EPISTOLA XXXVI.

IOANNES, idem apostolus, & euangelista, in epistola sua ait: Quicumque odit fratrem suum, homicida est. & recte: cum enim homicidium ex odio sæpe nascatur; quicumque odit, etiam si necdum gladio percusserit, animo tamen homicida est. Cur, ais, tale principium? Scilicet ut, ueteri rancore deposito, mundum pectoris Deo paremus habitaculum. Irascimini, inquit David, & nolite peccare. Hoc quid uelit intelligi, Apostolus plenius interpretatur: Sol non occidat super iracundiam uestram. Quid agemus nos in die iudicii, super quorum iram non unius diei, sed tantorum annorum sol testis occubuit? Dominus loquitur in euãgelio: Si offers munus tuum ad altare, ibiq. recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & uade reconciliari prius fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Væ mihi misero, ne dicam & tibi, qui tanto tempore aut non obtuli munus ad altare, aut, ira permanente, sine causa obtuli. Quo modo in quotidiana prece umquã diximus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: animo discrepante cum uerbis, oratione dissidente cum factis? Precor itaque, quod & ante annum prioribus litteris rogauerã, ut pacem, quam nobis reliquit Dominus, habeamus; & meum desiderium, & tuam mentem Christus intueatur. in breui, ante tribunal eius, reconciliata, seu scissa concordia aut præmium recuperabit, aut pœnam. quod si tu, quod procul absit, nolueris; ego liber ero. epistola me hæc mea, cum lecta fuerit, absoluet.

1. Ioan. 3 — Psal. 4 — Eph. 4 — Matth. 5 — Matth. 6

ARGVMENTVM.

EX heremo, quo una cum Heliodoro adolescens fere Hieronymus accesserat, Iulianum diaconum Stridoniensem salutat, excusans se quod eius litteras non habuerit. cumq. ipse, quid ageretur in patria, nesciret, rogat, ut, an soror in proposito uirginitatis perseueret, certiorem illum reddat, addens se obtrectatorem suum interea non timere.

HIER. AD IVLIANVM DIACONVM.

EPISTOLA XXXVII.

ANTIQVVS sermo est: Mendaces faciunt, ut nec uera dicentibus credatur. Quod mihi a te ego obiurgatus de silentio litterarum accidisse uideo. Dicam: sæpe scripsi, sed negligentia baiulorum fuit? Respondebis: omnium non scribentium uetus ista excusatio est. Dicam: non reperi, qui epistolas ferret? Dices, hinc istuc isse quamplurimos. Contendam, me etiam his dedisse? At illi, quia non reddiderunt, negabunt: & erit inter absentes incerta cognitio. Quid igitur faciam? Sine culpa ueniam postulabo, rectius arbitrans pacem loco motum petere, quam æquo gradu certamina concitare: quãquam ita me iugis tam corporis ægrotatio, quam animæ ægritudo consumpsit, ut, morte imminente, nec mei pene memor fuerim. quod ne falsum putes, oratorio more post argumenta testes uocabo. Sanctus frater Heliodorus hic affuit, qui cum mecum eremum uellet incolere, meis sceleribus fugatus abscessit. Verum omnem culpam præsens uerbositas excusabit. nam, ut ait Flaccus in Satyra, Omnibus hoc uitium est cantoribus, inter amicos Rogati ut numquam cantent, iniussi numquam desistant. Ita te deinceps fascibus obruam litterarum, ut econtrario incipias rogare, ne scribam. Sororem meam, filiam in Christo tuam, gaudeo, te primum nunciante, in eo permane-

re,

re, quod cœperat. hic enim, ubi nunc ſum, non ſolum quid agatur in patria, ſed, an ipſa patria perſtet, ignoro. & licet me ſiniſtro Hibera excetra ore dilaniet; non timebo hominum iudicium, habiturus iudicem meum, iuxta illud, quod quidam ait: Si fractus illabatur orbis, Impaui dum ferient ruinæ. Quapropter quæſo, ut apoſtolici memor præcepti, quo docet opus noſtrum permanere debere, & tibi a Domino præmium in illius ſalute pares, & me de communi in Chriſto gloria crebris reddas ſermonibus lætiorem.

ARGVMENTVM.

THEODOSIVM, *& ceteros ſub eo Anachoretas rogat, ut ſuis precibus a Deo impetrent, ut cum ipſis, ſicut habet in uotis, in deſerto uiuere poßit.*

AD THEODOSIVM, ET ALIOS Anachoretas.

EPISTOLA XXXVIII.

QVAM uellem nunc ueſtro intereſſe conuentui, & admirandum conſortium, licet iſti oculi non mereantur aſpicere, tota cum exultatione complecti. ſpectarem deſertum omni amœnius ciuitate: uiderem, deſolata ab accolis loca, quaſi ad quoddam paradiſi inſtar, ſanctorum cœtibus obſideri. uerum, quia hoc mea faciunt delicta, ne conſortio beatorum inſeratur obſeſſum omni crimine caput; iccirco obſecro, (quia uos impetrare poſſe non ambigo) ut me ex iſtius tenebris ſæculi ueſtro liberetis oratu. Et ante dixeram præſens, & nunc per litteras uotum indicare non ceſſo, quod mens mea omni ad id ſtudium cupiditate rapiatur. Nunc ueſtrum eſt, ut uoluntatem ſequatur effectus: meum eſt, ut uelim: obſecrationũ

ueſtra-

uestrarum est, ut, quod uelim, & possim. Ego ita sum, quasi a cuncto grege morbida aberrans ouis. quod nisi me
Luc. 15 bonus pastor ad sua stabula humeris impositum reportarit: lababunt gressus, & in ipso conamine uestigia concident assurgentis. ego sum ille prodigus filius, qui, omni, quam mihi pater crediderat, portione profusa, necdum me ad genitoris genua submisi, necdum cœpi prioris a me luxuriæ blandimenta depellere. & quia paululum non tam desiui a uitiis, quam cœpi uelle desinere: nunc me uouis diabolus ligat retibus; nunc noua impedimenta proponens, maria undique circundat, & undique pontum: nunc in medio constitutus elemento, nec regredi ualeo, nec progredi possum. superest, ut oratu uestro sancti spiritus aura me prouehat, & ad portum optatum optati litoris prosequatur.

ARGVMENTVM.

CONQVERITVR, *quod uirgines in monte* Hermon *degentes, sæpe ab eo litteris prouocatæ, numquam rescripserint: ostenditq. non esse obtrectatoribus credendum, qui contra ipsum adlatrabant: cum ante tempus de homine iudicandum non sit, & esse possit ut uir malus in bonum mutatus sit. scripsit autem hanc epistolam e solitudine adolescens, sicut & aliquot alias superiores.*

HIERONYMVS AD VIRGINES Hermonenses.

EPISTOLA XXXIX.

CHARTAE exiguitas indicium solitudinis est: & iccirco longum sermonem breui spatio coarctaui: quia & uobiscum uolebam prolixius loqui, & angustia schedulæ cogebat tacere. nunc igitur ingenio est uicta pauperies. minutæ quidem litteræ, sed confabulatio longa est.

ga eſt. & tamen in hoc neceſſitatis articulo animaduertite caritatem; cum nec penuria ſcriptionis ualuerit prohibere, ne ſcriberem. Vos autem ignoſcite, obſecro, dolenti. dico enim læſus, dico lacrymans: ne unum quidem apicem, to- *2. Cor. 6*
ties uobis tribuenti officium, præſtitiſtis. Scio, quia nulla communio luci & tenebris eſt, nulla cum ancillis Dei peccatori ſocietas: attamen & meretrix Domino pedes lacry- *Luc. 7*
mis lauit: & de dominorum micis canes edunt: & ipſe ſal- *Matth. 15*
uator non uenit iuſtos uocare, ſed peccatores. Non enim *Luc. 5*
egent ſani medico. Et magis uult pænitentiam peccatoris, *Ezec. 18*
quam mortem. Et errantem ouiculam ſuis humeris refert. *Matth. 12*
Et prodigum filium reuertentem excipit lætus pater. Quin *Luc. 15*
potius Apoſtolus ait: Nolite iudicare ante tempus. Tu *1. Cor. 4*
enim quis es, qui alienum ſeruum iudices? Suo Domino *Rom. 14*
ſtat, aut cadit. Et qui ſtat, uideat ne cadat. Et inuicem *1. Cor. 10*
onera ueſtra portate. Aliter, ſorores cariſſimæ, hominum *Gal. 6*
liuor, aliter Chriſtus iudicat. Non eadem eſt ſententia tribunalis eius, & anguli ſuſurronum. Multæ hominibus uix uidentur iuſtæ, quæ poſtea reperientur prauæ. Et in teſtaceis uaſculis theſaurus ſæpe reconditur. Petrum ter negan- *Luc. 22*
tem amaræ in ſuum locum reſtituere lacrymæ. Cui plus di- *Luc. 7. 15*
mittitur, plus amat. De toto grege ſiletur, & ob unius morbidæ pecudis ſalutem angeli lætantur in cælo. Quod ſi cui uideretur indignum, audiat a Domino: Amice, ſi ego *Matth. 20*
bonus ſum, quare oculus tuus nequam eſt?

ARGVMENTVM.

DOLET, *quicumque hanc scripsit epistolam, (nam stylus* Hieronymi *non uidetur) quod in urbe* Leges *eum inuenire non potuerit: & quantum eum amet, uidereq. desideret, exponens, rogat ut pro eo Dominum oret,*

AD AVGVSTINVM.

EPISTOLA XL.

CVM in urbem Leges anteriori tempore commeassem; nimium sum contristatus, quod te totum ibidem minime potui reperire. inueni enim te medium, &, ut ita dicam, partem animæ tuæ, Seuerum carissimum: de quo ex parte gauisus sum: perfecte enim gauderem, si te totum inuenirem. unde ex parte, qua te repereram, gratulabar; & propter partem tuam, quam nequaquam cernebam, omnibus modis contristabar. proinde di
Psal. 41 xi animæ meæ: Quare tristis es, & quare conturbas me? Spera in Deo; & faciet præsentem amicum, quem diligis. Vnde confido in Domino; & spero, quod me faciet de tua uisione gratulari. O si oculis cerni dilectio posset: profecto uideres, quãta apud te nostra esset dilectio. aut enim æquiparans dilectioni tuæ magnum tibi afferret gaudium; aut, si maior esset, magnũ tibi afferret imitationis studium. Ergo, quia in Domino te diligo, dilige diligentem, & ut ceteri tecum diligant, per ecclesiasticam auctoritatem hortare. Nam quod petis litteris tuis, ut ego pro te orem: id recte facerem, si ego ipse a peccatis liber essem, ut pro aliis liceret orare. & ideo te admoneo, ut orationes assiduas animi tui pro me emittas ad Dominum; & memor professionis, illam ante oculos tuos constituas diem, in qua iustus ab au
Psal. 111 ditu malo non timebit, & ideo iustus non timebit, quia nõ
Matth. 25 audiet, Vade in ignem æternum: sed ueni benedicte patris mei, percipe regnum. Ad quod nos perducat, qui uiuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

RVFFINVM Aquileienſem, quem in Aegyptum conceſſiſſe audierat, ut ad ſe in Syriam pergat, inuitat, aſſerens ſe, uno Euagrio excepto, ab omnibus derelictum fuiſſe, Innocentio ſcilicet, Hylaq. defunctis, & Bonoſo inſulam quandam, pænitentiæ peragendæ cauſa, incolente.

HIERONYMVS AD RVFFINVM.

EPISTOLA XLI.

PLVS Deum tribuere, quam rogatur, & ea ſæpe concedere, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, *Eſa. 64* nec in cor hominis aſcenderunt, licet ex ſacrorum miniſterio uoluminum ante cognouerim, tamen in cauſa propria nunc probaui, Ruffine cariſſime. Ego enim, qui audaci fieri ſatis uoto credebam, ſi uiciſſitudine litterarum imaginem nobis præſentiæ mentiremur, audio te Aegypti ſecreta penetrare, monachorum inuiſere choros, & cæleſtem in terris circumire familiam. O ſi mihi nũc Dominus Ieſus Chriſtus uel Philippi ad Eunuchum, uel Abacuc ad *Act. 8* Danielem translationem repente concederet: quam ego *Dan. 14* nunc tua arctis ſtringerem colla complexibus: quam illud os, quod mecum uel errauit aliquando, uel ſapuit, impreſſis figerem labiis. Verum, quia non tam te ſic ad me uenire, quam ad te ſic ire non mereor; & inualidum, etiam cum ſanum eſt, corpuſculum crebri fregere morbi: has mei uicarias, & tibi obuias mitto, quæ te, copula amoris innexum, ad me uſque perducant. Prima inopinati gaudii ab Heliodoro fratre mihi eſt nunciata felicitas. Non credebam certum, quod certum eſſe cupiebam, præſertim cum & ille ab alio ſe audiſſe diceret, & rei nouitas fidem ſermonis auferret. rurſum ſuſpenſam uoto nutante mentem, quidã Alexandrinus monachus, qui ad Aegyptios confeſſores, & uoluntate iam martyres, pio plebis iamdudum fuerat trãſmiſ-

ſus obſequio, manifeſtus ad credulitatem nuncii auctor impulerat. Fateor & in hoc meam labaſſe ſententiam. nam cum & patriam tuam ignoraret, & nomen: in eo tamē plus uidebatur afferre, quod eadem aſſerebat, quæ iam alius in dicauerat. Tandem plenum ueritatis pondus erupit. Ruffinum enim Nitriæ eſſe, & ad beatum perrexiſſe Macarium, crebra commeantium multitudo referebat. Hic uero tota credulitatis frena laxaui, & tunc ueræ, ægrotum eſſe me, do lui: & niſi me attenuati corporis uires quadam compede præpediſſent; nec mediæ feruor æſtatis, nec nauigantibus ſemper incertum mare, pia cum feſtinatione gradienti, ualuiſſet obſiſtere. Credas mihi frater: non ſic tempeſtate iactatus portum nauta proſpectat, non ſic ſitientia imbres arua deſiderāt, non ſic curuo aſſidens litori anxia filium mater expectat. poſtquam me a tuo latere ſubitus turbo conuulſit; poſtquam glutino caritatis hærentem impia diſtraxit auulſio: Tunc mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber: Tūc maria undique, & undique cælum. Tandem in incerto peregrinationis erranti, cum me Thracia, Pontus, atque Bithynia, totumq. Galatiæ & Cappadociæ iter, & feruido Cilicum terra fregiſſet æſtu; Syria mihi, uelut fidiſſimus naufrago portus, occurrit. ubi ego, quidquid morborum eſſe poterat, expertus, ex duobus oculis unum perdidi. Innocentium enim, partem animæ meæ, repentinus febrium ardor abſtraxit. nunc uno & toto mihi lumine Euagrio noſtro fruor; cui ego ſemper infirmus ad laborem cumulus acceſſi. Erat nobiſcum & Hylas, ſancti Melanii famulus; qui puritate morum, maculam ſeruitutis abluerat, & hic necdum
1. Theſſ. 4 obductam reſcidit cicatricem. Verum quia, de dormientibus contriſtari, Apoſtoli uoce prohibemur; & nimia uis mæroris læto ſuperueniente nuncio temperata eſt: indicamus hæc tibi; ut, ſi neſcis, diſcas; ſi ante cognouiſti, pariter gaudeamus. Bonoſus tuus, immo meus, &, ut uerius
Gen. 28 dicam, noſter, ſcalam præſagatam Iacob ſomniante iam
Mat. 16.6 ſcandit; portat crucem ſuam; nec de craſtino cogitat, nec
Luc. 9. Pſ. 125 poſt tergum reſpicit. Seminat in lacrymis, ut in gaudio metat,

merat. Et sacramento Moysi serpentem in eremo suspen- *Num. 21*
dit. Cedant huic ueritati tam Græco quam Romano stylo mendaciis ficta miracula. Ecce puer honestis sæculi nobiscũ artibus institutus, cui opes affatim, dignitas apprime inter æquales erat, contempta matre, sororibus, & carissimo sibi germano, insulam pelago circumsonaute naufragã, cui asperæ cautes, & nuda saxa, & solitudo terrori est, quasi quidam nouus paradisi colonus insedit. nullus ibi agricolarum, nullus monachorum, ne paruulus quidem, quem nosti, Onesimus, quo uelut fratre in osculo fruebatur, in tanta uastitate adhæret lateri comes. solus ibi, immo iam Christo comitante non solus, uidet gloriam Dei, quam etiã apostoli, nisi in deserto, non uiderant. Non quidem con- *Matth. 17*
spicit turritas urbes; sed in nouæ ciuitatis censu dedit nomen suum. Horrent sacco membra deformia. sed sic melius obuiam Christo rapietur in nubibus. Nulla Euripor ũ *1. Thes. 4*
amœnitate perfruitur; sed de latere Domini aquam uitæ bibit. Propone tibi ante oculos, amice dulcissime, & in præsentiam rei totus animo ac mente conuertere. tunc poteris laudare uictoriam, cum laborem prœliantis agnoueris. Totam circa insulam fremit insanum mare, & sinuosis montium illisum scopulis æquor reclamat. nullo terra gramine uiret: nullis uernans campus densatur umbraculis. abruptæ rupes quasi quendam horrore carcerem claudunt. Ille securus, intrepidus, & totus de Apostolo armatus, nunc Deum audit, dum diuina religit; nunc cum Deo loquitur, *Eph. 6*
cum Dominum rogat; & fortasse ad exemplum Ioannis aliquid uidet, dum in insula commoratur. Quas nunc diabolũ nectere credis tricas? quas parare arbitraris insidias? Forsitan, antiquæ fraudis memor, famem suadere tentabit. sed iam illi responsum est: Non in solo pane uiuit homo. *Deut. 8*
Opes forsitan, gloriamq. proponet. sed dicetur illi: Qui cupiunt diuites fieri, incidunt in muscipulam, & tentatio- *1. Tim. 6*
nes. Et: Mihi gloriatio omnis in Christo est. Fessa membra ieiuniis, morbo grauante, concutiet. sed Apostoli repercutietur eloquio: Quando enim infirmor, tunc fortior *Gal. 6.*

2.Cor.12 sum. Et: Virtus in infirmitate perficitur. Minabitur mor-
Philipp.1 tem: sed audiet: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Igni-
Eph.6 ta iacula uibrabit: sed excipientur scuto fidei. Et, ne multa replicē, impugnabit satanas, sed tutabitur Christus. Gratia tibi, Domine Iesu, quod in die tua habeo, qui pro me te possit rogare. Scis ipse (tibi enim patent pectora singulorum, qui cordis arcana rimaris, qui tantæ bestiæ aluo inclu
Ion.2 sum prophetam in profundo uides) ut ego & ille pariter a tenera infantia ad florentem usque adoleuerimus ætatem; ut iidem nos nutricum sinus, iidem amplexus fouerint baiulorum; &, cum post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas, eodem cibo, pari frueremur hospitio, ut ego primus cœperim uelle te colere. Memento, quæso, hunc bellatorem tuum, mecum quondam fuisse tironem. Habeo
Matth.5 promissum maiestatis tuæ. Qui docuerit, & non fecerit, minimus uocabitur in regno cælorum. Qui autem docuerit, & fecerit, maximus uocabitur in regno cælorum. Fruatur ille uirtutis corona, & ob quotidiana martyria stolatus
Apoc.7.14 agnum sequatur. Multæ enim sunt mansiones apud patrē.
Ioan.14 Et: Stella a stella differt in claritate. Mihi concede, ut in-
1.Cor.15 ter sanctorum calcanea caput possim leuare: ut, cum ego uoluerim, ille perfecerit, mihi ignoscas, quia implere non potui; illi tribuas præmium, quod meretur. Plura fortasse, quam epistolæ breuitas patiebatur, longo sermone protraxerim: quod mihi semper accidere consueuit, quando aliquid de Bonosi nostri laude dicendum est. Sed ut ad illud redeam, unde discesseram; obsecro te, ne amicum, qui diu quæritur, uix inuenitur, difficile seruatur, pariter cum oculis mens amittat. Fulgeat, cui libet, auro, & pompaticis ferculis corusca ex sarcinis metalla radient. Caritas non potest comparari. Dilectio pretiū non habet. Amicitia, quæ desinere potest, uera numquam fuit. Vale in Christo.

ARGV-

ARGVMENTVM.

NICEAM, *subdiaconum Aquileiæ, ueterem sodalem, ut ad se aliquando scribat, exemplo Chromatii, & Eusebii fratrum, hortatur.*

HIERONYMVS AD NICEAM, hypodiaconum Aquileiæ.

EPISTOLA XLII.

TVRPILIVS comicus, tractans de uicissitudine litterarum, Sola, inquit, res est, quæ homines absentes præsentes facit. Nec falsam dedit, quamquam in re non uera, sententiam. quid enim est, ut ita dicam, tam præsens inter absentes, quam per epistolas & alloqui,& audire quos diligas? nam & rudes illi Italiæ homines, quos cascos Ennius appellat, qui sibi, ut in rhetoricis Cicero ait, ritu ferino uictum quærebant, ante chartæ & membranarũ usum aut in dedolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutuo epistolarum alloquia missitabant. unde & portitores earum tabellarios, & scriptores a libris arborum librarios uocauere. quãto magis igitur nos, expolito iam artibus mundo, id non debemus omittere, quod illi sibi præstiterunt, apud quos erat cruda rusticitas, & qui humanitatem quodam modo nesciebant? Ecce beatus Chromatius cum sancto Eusebio, nõ plus natura, quã morum æqualitate germano, litterario me prouocauit officio. tu, modo a nobis abiens, recentem amicitiam scindis potius, quam dissuis. quod prudenter apud Ciceronẽ Lælius uetat. Nisi forte ita tibi exosus est oriens, ut litteras quoque tuas huc uenire formides. Expergiscere, expergiscere, euigila de somno, præsta unam chartæ schedulam caritati, inter delicias patriæ, & communes, quas habuimus, peregrinationes, aliquando suspira. si amas, scribe obsecranti: si irasceris, iratus licet scribe. magnum & hoc desiderii solamẽ habebo, si amici litteras uel indignantis accipiã.

ARGVMENTVM.

CHROMATIVM, & Eusebium fratres, una cum Iouino amico, necnon matre, & sororibus uirginibus eadem in domo sanctè uiuentes, omnes Stridonenses resalutat. Bonosum laudat, & sororem suam illis commendat.

HIERONYMVS AD CHROMATIVM. Iouinum, & Eusebium.

EPISTOLA XLIII.

NON debet charta diuidere, quos amor mutuus copulauit: nec per singulos officia mei sunt partienda sermonis; cum sic inuicem uos ametis, ut non minus tres caritas iungat, quam duos natura sociauit: quin potius, si rei condicio pateretur, sub uno litterulæ apice nomina indiuisa concluderem, uestris quoque ita me litteris prouocantibus, ut & in uno tres, & in tribus unum putarem. nam postquam, sancto Euagrio transmittente, in ea ad me eremi parte delatæ sunt, quæ inter Syros ac Saracenos uastum limitem ducit; sic gauisus sum, ut illum diem Romanæ felicitatis, quo primum Marcelli apud Nolam prœlio post Cannensem pugnam Hannibalis agmina conciderũt, ego uicerim. & licet supra dictus frater sæpe me uisitet, atque me ita, ut sua in Christo uiscera, foueat: tamen longo a me spatio seiunctus, nõ minus mihi dereliquit abeũdo desiderium, quã attulerit ueniendo lætitiam. Nunc cum uestris litteris fabulor, illas amplector: illæ mecũ loquũtur, illæ hic tantum latine sciunt: hic enim aut barbarus semisermo discendus est, aut tacendum. quotiescumque carissimos mihi uultus, notæ manus referunt impressa uestigia; toties aut ego hic non sum, aut uos hic estis. Credite amori uera dicenti: & cum has scriberem, uos uidebam. De quibus hoc primum queror, cur, tot interiacentibus spatiis maris, atque terrarum tam paruam epistolam miseritis, nisi quod ita merui, qui uobis, ut scribitis, ante non scripsi.

scripsi. Chartam defuisse non puto, Aegypto ministrante commercia. et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus membranas a Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur: unde & Pergamenarum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi inuicem posteritate, seruatum est. Quid igitur? arbitrer baiulum festinasse? quamuis longæ epistolæ una nox sufficit. An uos aliqua occupatione detentos? nulla necessitas maior est caritate. Restant duo; ut aut uos piguerit, aut ego non meruerim. e quibus malo uos incusare tarditatis, quam me condemnare non meritum. facilius enim negligentia emendari potest, quam amor nasci. Bonosus, ut scribitis, quasi filius ἰχθύος, idest, piscis, aquosa petit: nos pristina contagione sordentes, quasi reguli & scorpiones, arentia quæque sectamur. ille iam calcat super colubri caput: nos serpenti, terram ex diuina sententia comedenti, adhuc cibus sumus. ille iam potest summum graduum psalmum scandere: nobis, adhuc in primo ascensu flentibus, nescio an dicere aliquando contingat: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Ille inter minaces sæculi fluctus in tuto insulæ, hoc est, Ecclesiæ gremio sedens, ad exemplum Ioannis, librum forte iam deuorat: ego, in scelerum meorum sepulcro iacens, & peccatorum uinculis colligatus, Dominicum de Euangelio expecto clamorem: Hieronyme ueni foras: Bonosus, inquam, (quia, secundum prophetam, omnis diaboli uirtus in lumbis est) trans Euphratem tulit lumbare suum; ubi illud in foramine petræ abscondens, & postea scissum reperiens, cecinit: Domine, tu possedisti renes meos: Dirupisti uincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Me uero Nabuchodonosor ad Babylonem, idest, confusionem mentis meæ catenatum duxit: ibi mihi captiuitatis iugum imposuit: ibi ferri circulum naribus meis innectens, de canticis Sion cantare præcepit. Cui ego dixi: Dominus soluit compeditos, Dominus illuminat cæcos. Et, ut breuiter cœptam dissimilitudinem finiam, ego ueniam deprecor, ille expectat coronam.

Gen. 3 *Psal. 150* *Psal. 120* *Apoc. 10* *Ioan. 11* *Iob 40* *Hier. 13* *Psal. 138. 115* *4. Reg. 25* *Psal. 136. 145*

Soror mea, sancti Iuliani in Christo fructus est. Ille plan-
1. Cor. 3 tauit, uos rigate: Dominus incrementum dabit. Hanc mi
hi Iesus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præsti-
tit, uiuam reddendo pro mortua. Huic ego, ut ait genti-
lis poeta, omnia etiam tuta timeo. Scitis ipsi lubricum ado
lescentiæ iter; in quo & ego lapsus sum, & uos non sine ti-
more transistis. hoc illa nunc maxime ingrediens, omnium
est fulcienda præceptis, omnium est sustentanda solatiis,
idest, crebris uestræ sanctitudinis epistolis roboranda. &
1. Cor. 13 quia caritas omnia sustinet, obsecro ut etiam a Papa Vale-
riano ad eam confortandam litteras exigatis. Nostis puel-
lares animos his rebus plerumque solidari, si se intelligant
curæ esse maioribus. in mea enim patria, rusticitatis uer-
nacula, Deus uenter est, & in diem uiuitur: & sanctior est
ille, qui ditior est. accessit huic patellæ, iuxta tritum popu
li sermone prouerbium, dignum operculum: Lupicinus
sacerdos, secundum illud quoque, de quo semel in uita Cras
sum ait risisse Lucilius: Similem habent labra lactucam,
asino carduos comedente: uidelicet ut perforatam nauem
debilis gubernator regat, & cæcus cæcos ducat in foueam,
talisq. sit rector, quales illi qui reguntur. Matrem com-
munem, quæ cum uobis sanctitate societur, in eo uos præ
uenit, quia tales genuit, cuius uere uenter aureus potest di
ci, eo salutamus honore, quo nostis: una quoque susci-
piendas cunctis sorores, quæ sexum uicere cũ sæculo; quæ,
Matth. 25 oleo ad lampadas largiter præparato, sponsi operiuntur
aduentum. O beata domus, in qua morantur Anna ui-
dua, uirgines prophetissæ, geminus Samuel nutritus in tem
plo. o tecta felicia, in quibus cernimus Machabæorũ mar-
tyrum coronis cinctam martyrem matrem. Nam licet quo
tidie Christum confiteamini, dum eius præcepta seruatis:
tamen ad priuatam gloriam publica hæc accessit uobis &
aperta confessio, quod per uos ab urbe uestra Ariani quon
dam dogmatis uirus exclusum est. Et miramini forsitan,
quod in fine iam epistolæ rursum exorsus sim. Quid faciã?
uocem pectori negare nõ ualeo: epistolæ breuitas compel-
lit

sit tacere; desiderium uestri cogit loqui. præproperus sermo: confusa turbatur oratio: amor ordinem nescit.

ARGVMENTVM.

CVM *Chrysogono, Aquileiæ monacho, quod nihil ad se scri pserit, expostulat.*

HIERONYMVS AD CHRYSOGONVM, monachum Aquileiæ.

EPISTOLA XLIIII.

QVI circa te affectus meus sit, carissimus ambobus Heliodorus tibi potuit fideliter nunciare; qui non minore te diligit amore, quam ego diligo: ut semper in ore meo nomen tuum sonem, ut ad primam quamque confabulationem iucundissimi mihi consortii tui recorder; ut humilitatem admirer; uirtutem efferam; prædicem caritatem. Verum tu; quod natura lynces insitum habent, ne post tergum respicientes meminerint priorum; & mens perdat, quod oculi uidere desierint; ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus, ut illam epistolam, quam in corde Christianorum scriptam Apostolus refert, non parua litura, sed imis, ut aiunt, ceris eraseris. 2. Cor. 3 & illæ quidem, quas diximus, feræ, sub frondente captantes arboris ramo fugaces capreas, aut timidum ceruos animal comprehendunt; currentemq. frustra prædam, dum hostem suum secum uehit, rabido desuper ore dilaniant, & tamdiu meminere prædandi, quamdiu uenter uacuus siccum fame guttur exaspe rat: ubi uero sanguine pasta feritas uiscera distenta comple uerit, cum saturitate succedit obliuio, tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriam reuocauerit esuries. tu, necdum satiatus e nobis, cur finem iungis exordio? cur amittis ante, quã teneas? nisi forte, negligentiæ semper ex cusatione socia, asseras te non habuisse, quod scriberes: cũ hoc ipsum debueris scribere, te nõ habuisse, quod scriberes.

ARGV-

ARGVMENTVM.

ANTONIVM, *quod, toties rogatus, numquam rescripserit, reprehendit, & superbiæ coarguit.*

HIERONYMVS AD ANTONIVM, de modestia.

EPISTOLA XLV.

DOMINVS noster, humilitatis magister, disceptantibus de dignitate discipulis, unum apprehendit e paruulis, dicens: Quicumque uestrum non fuerit
*Matth.*18 conuersus sicut infans, non potest introire in regnum cælorum. Quod ne tantum docere, nec facere uideretur, im-
*Ioan.*13 pleuit exemplo; dum discipulorum pedes lauat; dum tradi
*Luc.*22 torem osculo excipit; dum loquitur cum Samaritana; dũ,
*Ioan.*4 ad pedes sibi sedente Maria, de cælorum disputat regno;
*Luc.*7 dum ab inferis resurgens, primum mulierculis apparet. Sa
*Mar.*16 tanas autem ex archangelico fastigio non aliam ob causam, nisi ob contrariam humilitati superbiam, ruit. Et Iudaicus populus primas sibi cathedras, & salutationes in foro uindi
*Esa.*14.40 cans, deputato antea in stillam situlæ, gentium populo succedente, deletus est. Contra sophistas quoque sæculi & sapientes mundi Petrus & Iacobus piscatores mittuntur. Cu
1.*Pet.*5 ius rei causa scriptura ait: Superbis Deus resistit, humilibus
*Luc.*18 autem dat gratiam. Vide frater, quale malum sit, quod aduersarium habet Deum: ob quod in euangelio & pharisæus arrogans spernitur, & humilis publicanus auditur. Decem iam, nisi fallor, epistolas, plenas tam officii, quam precum, misi: cum tu ne nutum quidem facere dignaris; &, Domino loquente cum seruis, frater cum fratre non loqueris. Nimis, inquies, contumeliose. Crede mihi, nisi styli uerecundia prohiberet, tanta læsus ingererem, ut inciperes mihi rescribere uel iratus. sed quoniam &, irasci, hominis est; &, iniuriam non facere, Christiani; ad antiquum morem reuertens, rursus precor, ut & diligentẽ te diligas, & conseruo sermonẽ conseruus impertias. Vale in Domino.

ARGVMENTVM.

RVSTICVM, *quod promissam cum uxore Artemia continentiam fregerat, ad pœnitentiam, & ut sancta inuisat, coniugis exemplo, loca, hortatur.*

HIERONYMVS AD RVSTICVM.

EPISTOLA XLVI.

QVOD ignotus ad ignotum audeo scribere, sanctæ ancillæ Christi Hedibiæ, & filiæ meæ, coniugis tuæ, Artemiæ, immo sororis ex coniuge atque conseruæ, fecit deprecatio: quæ nequaquam propria salute contenta, tuam & ante quæsiuit in patria; & nunc in sanctis locis quærit, imitari cupiens Andreæ & Philippi apstolorum beneuolentiam; quorum uterque inuentus a Christo, fratrem Simonem, & amicum Nathanael inuenire desiderat, *Ioan. 1.* ut alter eorum mereatur audire: Tu es Simon filius Iohanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Alter donum Dei (hoc enim lingua nostra sonat Nathanael) Christi ad se loquentis testimonio subleuetur: Ecce uere Israelita: in quo dolus non est. Optauerat quondam & Loht *Gen. 19* cum filiabus saluare coniugem suam, & de incendio Sodomæ & Gomorræ pene semiustus erumpens, educere eam, quæ pristinis uitiis tenebatur adstricta: sed ea desperatione trepida, respiciensq. post tergum, æterno infidelitatis titulo condemnatur. Et ardens fides pro una muliere perdita, totam Segor liberat ciuitatem. Denique postquam Sodomiticas ualles ac tenebras derelinquens, ad montana conscendit, ortus est ei Sol in Segor, quæ interpretatur paruula; ut parua fides Lot, quia maiora non poterat, saltem minora seruaret. Neque enim Gomorræ quondam & erroris habitator, statim ad meridiem poterat peruenire, in qua Abraham, amicus Domini, cum angelis suscepit Deum. *Gen. 18. 46* Et Ioseph fratres pascit in Aegypto, sponsusq. audit a sponsa: *Cant. 1* Vbi cubas? ubi pascis in meridie? Samuel quondam plã- *1. Reg. 15* gebat Saulem, quia superbiæ uulnera pænitentiæ medicamine non

1.Cor.5 ne non curabat. Et Paulus lugebat Corinthios, qui fornicationis maculas lacrymis delere nolebant. Vnde & Eze-
Ezech.2 chiel librum deuorat scriptum intus & foris, carmine, & planctu, & uæ: carmine, super laude iustorum: planctu, super pænitentibus: uæ, super iis, de quibus scriptum est:
Pro.18 Cum uenerit impius in profundum malorum, contemnit.
Esa.22 Quos ostendit Esaias, dicens: Vocauit Dominus sabaoth in die illa ad fletum, & planctum, & decaluationem, & ac cinctionem ciliciorum: ipsi autem fecerunt lætitiam,& exul tationem, mactantes uitulos, occidentes oues, ut come-
1.Cor.15 derent carnes, dicentes: Manducemus, & bibamus; cras
Ezec.18 enim moriemur. De quibus & Ezechiel loquitur: Et tu fili hominis dic domui Israel, sic locuti estis, dicentes: Erro res nostri & iniquitates nostræ super nos erunt, & in ipsis cõ tabescimus: & quo modo salui esse poterimus? Dic eis: Viuo ego, dicit Dominus. Nolo mortem impii, sed ut con uertatur a uia sua. Et iterum: Reuertimini recedentes a uia uestra: quare moriemini domus Israel? Nihil tam offendit Deum, quam desperatione meliorum hærere prioribus. li cet & ipsa desperatio incredulitatis indicium sit. qui enim desperat salutem, non putat futurum esse iudicium. quod si metueret, utique bonis operibus se iudici præpararet.
Hier.2 Audiamus per Hieremiam loquentem Deum: Conuerte pedem tuum a uia aspera, & guttur tuum a siti. Et iterum:
Hier.8 Numquid, qui cadit, non resurget? aut, qui auersus est,
Esa.30 non reuertetur? Et per Esaiam: Quando conuersus ingemueris, tunc saluus eris, & scies ubi fueris. Scire non possumus ægrotationis mala, nisi cum fuerit sanitas consecuta. Et quantum boni uirtus habeat, uitia demonstrant: cla
Ezech.18 riusq. fit lumen comparatione tenebrarum. Ezechiel quoque iisdem uerbis, quia eodem & spiritu, Conuertimini, inquit, & redite ab iniquitatibus uestris domus Israel. & non erunt uobis in tormentũ impietates. Proiicite omnes impietates uestras, quibus impie egistis aduersum me; & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israel? Nolo enim mortem peccatoris, di-
cit

cit Dominus. Vnde & in consequentibus loquitur: Viuo ego, dicit Dominus. Nolo mortem peccatoris, nisi ut reuertatur a uia sua, & uiuat; ne mens incredula de bonorum repromissione desperet; & semel perditioni animus destinatus, non adhibeat uulneri curationem: quod nequaquam existimat posse curari. Iccirco iurare se dicit, ut, si non credimus promittenti Deo, credamus saltem pro nostra salute iuranti. Quam ob causam iustus precatur, & dicit: Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte furorem *Psal. 84*
tuum a nobis. Et iterum: Domine, in uoluntate tua præ- *Psal. 29*
stitisti decori meo fortitudinem. Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Postquam enim fœditatem delictorum meorum uirtutum decore mutaui, infirmitatem meam tua gratia roborasti. Ecce audio pollicentem: Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non *Psal. 17*
reuertar donec deficiant: ut, qui te ante fugiebam, & inimicus eram, tua comprehendar manu. Ne cesses a persequendo, donec deficiam, a uia mea pessima, & reuertar ad uirum meum pristinum; qui mihi dabit linteamina mea, & oleum, & similam, & cibabit me pinguissimis cibis. Qui iccirco obseplit, atque præclusit uias meas pessimas, ut eam inuenirem uiam, quæ dicit in euangelio: Ego sum *Ioan. 14*
uia, ueritas, & uita. Audi prophetā loquentem: Qui semi *Psal. 125*
nant in lacrymis, in gaudio metent. Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem uenient in exultatione, portantes manipulos suos. Et loquere cum eo: Lauabo per singulas noctes lectum meum, in lacrymis *Psal. 6*
meis stratū meum rigabo. Et iterū: Sicut desiderat ceruus *Psal. 41*
ad fontes aquarū, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad te Deum fontem uiuum, quādo ueniā, & apparebo ante faciē Dei. Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes per diem & noctem. Et in alio loco: Deus Deus me- *Psal. 62*
us, ad te de luce uigilo. Sitiuit anima mea ad te, quā multipliciter tibi & caro mea: In terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Quamquā enim sitierit te anima mea; tamen multo te plus carnis meæ labore quæsiui,
& tibi

& tibi in sancto apparere non potui, nisi prius in terra deserta a uitiis, & inuia aduersariis potestatibus, & absque humore & rheumate ullius libidinis cõmorarer. Fleuit & Dominus super ciuitatem Hierusalem, quia non egissent pœnitentiam: & Petrus trinam negationem amaritudine abluit lacrymarum, impleuitq. illud propheticum: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Plangit & Hieremias populum pœnitentiam non agentem, dicens: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ lacrymarum, & plorabo populum istum per diem & noctem? Cur autem plangat, & defleat, sequenti sermone demonstrat: Nolite flere mortuum, neque plangatis eum. Flete planctu, qui egreditur; quia non reuertetur ultra. Nequaquam igitur gentilis plangendus est, atque Iudæus, qui in ecclesia non fuerunt,& semel mortui sunt: de quibus saluator dicit: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: sed eos plange, qui per scelera atque peccata egrediuntur de Ecclesia, & nolunt ultra reuerti ad eam damnatione uitiorum. Vnde & ad uiros ecclesiasticos, qui muri & turres Ecclesiæ nuncupantur, loquitur sermo propheticus, dicens: Muri Sion, proferte lacrymas, implentes illud Apostoli: Gaudere cum gaudentibus, flere cũ flentibus; ut dura corda peccantium uestris lacrymis prouocetis ad fletum; ne perseuerantes in malitia, audiant: Ego plantaui te uineam frugiferam, omne semen uerum: quo modo uersa es in amaritudinem uitis alienæ? Et iterum: Ligno dixerunt, pater meus es tu, & lapidi, tu genuisti me, & uerterunt ad me dorsa, & non facies suas. Et est sensus: Noluerunt ad me conuerti, ut agerent pœnitentiam, sed per cordis duritiam in iniuriam meam sua terga uerterunt. Quamobrem & Dominus loquitur ad Hieremiam: Vidisti, quæ fecerunt mihi habitatio Israel? Abierunt super omnem montem excelsum, & subter omne lignum frondosum, & fornicati sunt ibi, & dixi: Postquam fornicata est, & fecit hæc omnia, ad me reuertere, & non est reuersa. O clementia Dei, o nostra duritia, dum & post tãta scelera nos prouocat ad salutem: et ne sic quidem uolumus

Marginal references: *Luc.*19; *Mar.*14; *Psal.*118; *Hier.*9; *Hier.*22; *Matth.*8; *Thr.*2; *Rom.*12; *Hier.*2; *Hier.*3

lumus ad meliora conuerti. Si reliquerit, inquit, uxor uirum suum, & alii nupserit, & noluerit postea reuerti ad eũ; numquid suscipiet eam, & non detestabitur? Pro quo scriptum est, iuxta Hebraicam ueritatem, quod in Græcis & Latinis codicibus non habetur: Et tu reliquisti me: tamen conuertere, & suscipiam te, dicit Dominus. Esaias quoque in eundem sensum iisdem pene loquitur sermonibus: *Esa.31*
Conuertimini, qui profundum consilium cogitatis, & iniquum filii Israel: reuertere ad me, & redimam te. Ego Deus, & non est alius præter me, iustus & saluator non est *Esa.45*
absque me. Reuertimini ad me, & salui eritis, qui estis in extremis terræ. Recordamini horum, & ingemiscite, & agite pænitentiam qui erratis. Conuertimini corde, & mementote priorum a sæculo: quoniam ego sum Deus, & non est alius absque me. Scribit & Iohel: Cõuertimini ad *Iohel 2*
me ex toto corde uestro, in ieiunio, & lacrymis, & planctu: scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. Misericors enim & miserator est Dominus, & agens pænitentiam super malitiis. Quantæ autem sit misericordiæ, & quam, ut ita loquar, nimiæ ineffabilisq. clementiæ, Osee prophe *Osee 11*
ta nos doceat, per quem loquitur Deus: Quid tibi faciam Ephraim? quo modo te protegam Israel? quid tibi, inquã, faciam? Sicut Adama ponam te, & sicut Seboim. Conuersum est cor meum in me, & conturbata est pænitudo mea. Nequaquam faciam secundum iram furoris mei. Vnde & Dauid loquitur in psalmo: Nõ est in morte qui memor sit *Psal. 6*
tui, in inferno autem quis cõfitebitur tibi? Et in alio loco: Peccatum meum notum tibi feci, & iniquitatem meam nõ *Psal. 31*
abscondi. Dixi, pronunciabo contra me iniquitatem meã Domino, & tu dimisisti impietatem cordis mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno: Verũtamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Vide, quanta magnitudo sit fletuum, ut aquarũ diluuio comparetur. quos qui habuerit, & dixerit cum Hieremia: Non sileat pupilla oculi mei: statim in illo comple- *Thren.2*
bitur: Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi, iustitia & *Psal.84*
pax

pax deosculatæ sunt: ut, si te iustitia & ueritas terruerint, misericordia & pax prouocent ad salutem. Totam pænitentiam peccatoris ostendit psalmus quinquagesimus, quando ingressus est Dauid ab Bethsabeæ, uxorem Vriæ Ethei, & a
2. Reg. 12 Nathan prophetante correptus, respondit, Peccaui: Statimq. meruit audire: Et Dominus abs te abstulit peccatũ. Adulterio enim iunxerat homicidium: & tamen conuersus
Psal. 50 ad lacrymas, Miserere, ait, mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: Et, secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Magnum enim peccatum magna indigebat misericordia. unde iungit, & dicit: Multum laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, (rex enim eram, & alium non timebam) & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iu-
Rom. 11 dicaris. Conclusit enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumq. profecit, ut dudum peccator & pænitens transierit in magistrum, & dicat, Docebo iniquos uias tuas,& impii ad te conuertentur. Cõfessio enim, & pulchritudo coram eo: ut, qui sua confessus fuerit pecca
Psal. 37 ta, & dixerit: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ: fœditatem uulnerum in sanitatis decorem commutet. Qui enim abscondit iniquitatẽ suã,
3. Reg. 21 nõ prosperabitur. Achab, rex impiissimus, uineam Nabuthæ cruore possedit; & cum Hiezabel non tam coniugio sibi, quam crudelitate coniuncta, Heliæ increpatione corripitur. Hæc dicit Dominus: Occidisti, & possedisti. Et iterum: In loco,in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinem tuum, & Hiezabel canes comedent ante muros Iezrael. Quod cum audisset Achab, scidit uestimenta sua, & posuit saccum super carnẽ suam, ieiunauitq. & dormiuit in cilicio: factusq. est sermo Domini ad Heliã, dicens: Quoniam reueritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus eius. Vnum scelus Achab & Hiezabel: tamen, conuerso ad pænitentiam Achab, pœna
differtur

differtur in posteros, & Hiezabel, in scelere perseuerans, præsenti iudicio condemnatur. Loquitur & Dominus in euangelio: Viri Niniuitæ surgent in iudicium cum generatione hac, & condemnabunt eam, quia egerunt pænitentiam in prædicatione Ionæ. Et iterum: Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam. Drachma perit, & tamen inuenitur in stercore. Nonagintanouem oues relinquuntur in solitudine; & una ouis, quæ aberrauerat, pastoris humeris reportatur. unde & lætitia angelorum est super uno peccatore agente pænitentiam. Quãta felicitas, ut de salute nostra exultēt cælestia? De quibus dicitur; Pænitentiam agite: appropinquabit enim regnũ cælorũ. Nullum in medio spatium. Mors & uita sibi contraria sunt, & tamen pænitentia copulantur. Luxuriosus filius totam pro degerat substantiam; &, procul a patre, uix porcorum cibis inediam sustentabat. reuertitur ad parentem: immolatur ei uitulus saginatus: stolam accipit & anulum, ut Christi recipiat uestimentum, quod dudum polluerat, & audire mereatur: Candida sint semper uestimenta tua: receptoq. signaculo Dei, proclamet ad Dominum: Pater, peccaui in cælum, & coram te: & reconciliatus osculo, dicat ad eum: Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Iustitia iusti non liberabit eum, in quacumque die peccauerit: & iniquitas iniqui non nocebit ei, quacumque die conuersus fuerit. Vnumquemque iudicat, sicut inuenerit. Nec præterita considerat, sed præsentia: si tamen uetera crimina nouella conuersione mutentur. Septies cadit iustus, & resurget. Si cadit, quo modo iustus? si iustus, quo modo cadit? Sed iusti uocabulum non amittit, qui per pænitentiam semper resurgit. Et non solum septies, sed septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad pænitentiam, peccata donantur. Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix lacrymis pedes saluatoris lauat, & crine detergit; & in typum Ecclesiæ de gentibus congregatæ meretur audire: Dimittuntur tibi peccata tua. Pharisæi iustitia perit superbia: & publicani humilitas confessione saluatur. Per Hieremiam contestatur

Matth. 12
Luc. 5.15
*Matth.*18
Matth. 3
Luc. 15
Eccl. 9
*Psal.*4
*Ezec.*18
Prou 24
Matth. 18
Luc. 7
Luc. 18
Hier. 18

tur Deus : Ad summã loquar contra gentem, & regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersum eã : agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui ut facerem ei. Et ad summam loquar super gentem, & regnũ, ut ædificem, & ut plantem illud. Si fecerit malum in conspectu meo, ut non audiat uocem meam : pœnitentiam agã super bono, quod locutus sum ut facerem ei. Statimq. infert : Ecce ego fingo contra uos malum, & cogito cõtra uos cogitationem. Reuertatur unusquisque a uia sua mala, & dirigite uias uestras, & studia uestra. Qui dixerunt : Desperauimus : post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque post prauitatem cordis sui malum faciemus.
Luc.2 Symeon iustus in euangelio loquitur : Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum : in ruinam uidelicet peccatorum, & in resurrectionem eorum, qui agunt
1.Cor.5 pœnitẽtiam. Apostolus scribit ad Corinthios : Auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis ne inter gentes quidem, ita ut uxorem patris aliquis habeat. Et uos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio uestrum, qui hoc opus fecit. Et in secunda ad eosdem epi-
2.Cor.2 stola, ne abundãtiori tristitia pereat, qui eiusmodi est, reuocat eum, & obsecrat, ut confirment super illum caritatem ; ut qui incestu perierat, pœnitentia conseruetur. Nullus qui-
Iob 14 dem mundus est a peccato, ne si unius quidem diei fuerit ui-
Iob 25 ta eius. numerabiles autem anni uitæ illius. Astra quoque ipsa non sunt munda in conspectu eius : & aduersum angelos suos peruersum quid excogitauit. Si in cælo peccatum,
Iob 4 quanto magis in terra ? Si delictum in iis, qui carent tentatione corporea : quãto magis in nobis, qui fragili carne cir-
Rom. 7 cumdamur, & cum Apostolo dicimus : Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius ? Non enim habitat in carne nostra bonum, nec agimus quod uolumus, sed quod nolumus ; ut aliud anima desideret, aliud caro facere cogatur. Quod si quidam iusti appellantur in scripturis, & non solum iusti, sed iusti in conspectu Dei : iuxta il-
lam

lam iustitiam appellantur iusti, iuxta quam supra dictũ est: Septies in die cadit iustus, & resurgit. Et iuxta quod ini- *Prou.24*
quitas iniqui non nocebit ei, in quacumque die conuersus *Ezech.18*
fuerit. Denique & Zacharias, pater Ioannis, qui scribitur *Luc.1*
Iustus, peccauit in eo, quod non credidit, & statim silentio condemnatur. Et Iob, qui iustus, & immaculatus, ac *Iob 1.39*
sine querela in principio uoluminis sui scribitur, postea & Dei sermone, & cõfessione sui peccator arguitur. Si Abraham, Isaac, & Iacob, prophetæ quoque, & apostoli, nequaquam caruere peccato; si purissimum triticum habuit mixtas paleas: quid de nobis dici potest, de quibus illud scriptum est: Quid paleis ad frumentum, dicit Dominus? *Hier.23*
Et tamen paleæ futuro reseruãtur incendio: & zizania hoc *Luc.3*
tempore mixta sunt segetibus frumentorum, donec ueniat, qui habet uentilabrum in manu sua, & purgauerit eream; ut congreget triticum in horrea,& quisquilias gehennæ igni comburat. Hæc omnia, quasi per pulcherrima scripturarũ prata discurrens,in unum locum uolui congregare,& de speciosissimis floribus coronam tibi texere pænitentiæ, quam imponas capiti tuo, & assumas pennas columbæ, & uoles, *Psal.54*
& requiescas, & clementissimo reconcilieris patri. Narrauit mihi uxor quondam tua, nunc soror, atque conserua, quod iuxta præceptum Apostoli ex consensu abstinueritis *1.Cor.7*
uos ab opere nuptiarum, ut uacaretis orationi; tuaq. rursum uestigia, quasi in salo posita, fluctuasse, immo,ut apertius loquar, esse prolapsa; illam autem audisse a Domino cum Moyse: Tu uero hic sta mecum: & dixisse de Domi- *Exod.34*
no: Statuit supra petram pedes meos: Tuam domũ, quæ *Psal. 39*
fundamenta fidei solida non habebat, postea diaboli turbine concidisse: porro illius perstare in Domino, & suum tibi hospitium non negare: ut, cui prius coniunctus fueras corpore, nunc spiritu copuleris. Qui enim adhæret Domi- *1.Cor.6*
no, unus spiritus est. Cumq. uos rabies barbarorum, & imminens captiuitas separaret, sub iurisiurandi testificatione pollicitum, ut ad sancta transeuntem loca uel statim,uel postea sequereris, & seruares animam tuam, quam uisus fue-

ras negligẽtia perdidiſſe . Redde igitur, quod præſente Deo ſpopondiſti . Incerta eſt uita mortalium ; ne ante rapiaris, quam tuam impleas ſponſionem . Imitare eam, quam docere debueras . Pro pudor, fragilior ſexus uincit ſæculum, & robuſtior ſuperatur a ſæculo . Tanti dux femina facti eſt, & non ſequeris eã, in cuius ſalute cãdidatus es fidei ? Quod ſi te rei familiaris tenent reliquiæ, ut ſcilicet & mortes amicorum, & ciuium uideas, & ruinas urbium, atque uillarum : ſaltem inter captiuitatis mala, & feroces hoſtium uultus, & prouinciæ tuæ infinita naufragia, teneto tabulam pænitentiæ, & memento conſeruæ tuæ, quæ tuam quotidie ſuſpirat, nec deſperat ſalutem . Tu uagaris in patria, immo nõ patria, quia patriam perdidiſti : iſta pro te in locis uenerabilibus reſurrectionis, & crucis, & incunabulorum Domini ſaluatoris, in quibus paruulus uagiit, tui nominis recordatur, teq. ad ſe orationibus trahit ; ut, ſi non tuo merito, ſal-
Luc. 5 tem huius ſalueris fide . Iacebat quõdam paralyticus in lectulo, & ſic erat cunctis artubus diſſolutus, ut nec pedes ad ingrediendum, nec manus mouere poſſet ad precandum ; & tamen profertur ab aliis, & reſtituitur priſtinæ ſanitati, ut portaret lectulum, qui dudum portabatur a lectulo . Et te igitur abſentem corpore, præſentem fide, offert conſerua
Matth. 15 tua Domino ſaluatori · & dicit cum Chananæa : Filia mea male uexatur a dæmonio . Recte enim appellabo animam tuam filiã animæ eius, quæ ſexus neſcit diuerſitatem : quia te, quaſi paruulum, atque lactentem, & necdum ualentem ſumere ſolidos cibos, inuitat ad lac infantiæ, & nutricis tibi alimenta demonſtrat : ut poſſis dicere cum propheta :
Pſal. 118 Erraui ſicut ouis perdita : quære ſeruum tuum : quoniam mandata tua non ſum oblitus .

A R G V-

ARGVMENTVM.

DOMESTICAM *eorum consuetudinem, unde uel famæ, uel pudicitiæ periculum sit, a uiduis & uirginibus uitandam esse docet. sumptum autem declamatorio more a se fuisse hoc argumentum, tum in fine huius, tum in alia quadam prodit epistola. Dicendi genus suasorium est: propterea coniecturis, dilemmatisq. festiuitate quadam admixtis, utitur.*

DE VITANDO SVSPECTO contubernio.

EPISTOLA XLVII.

RETVLIT mihi quidam frater e Gallia, se habere sororem uirginem, matremq. uiduam; quæ in eadem urbe diuisis habitarent cellulis; & uel ob hospitii solitudinem, uel ob custodiendas facultatulas, præsules sibi quosdam clericos assumpsissent; ut maiore dedecore iungerentur alienis, quam a se fuerant separatæ. cumq. ego ingemiscerem, & multo plura tacendo, quam loquendo, significarem, Quæso te, inquit, corripias eas litteris tuis, & ad concordiam reuoces; ut mater filiã, & filia matrem agnoscat. Cui ego, Optimam, inquam, mihi iniungis prouinciam; ut alienus conciliem, quas filius, faterq. non potuit. quasi uero episcopalem cathedram teneam, & non, clausus cellula, ac procul a turbis remotus, uel præterita plangam uitia, uel uitare nitar præsentia. Sed & incongruum est latere corpore, & lingua per totum orbem uagari. Et ille, Nimium, ait, formidolosus es. ubi illa quondã constantia, in qua multo sale orbem defricans, Lucilianũ quippiam retulisti? Hoc est, aio, quod me fugat, & labra diuidere non sinit. postquam enim, arguendo crimina, factus sum criminosus; &, iuxta tritum uulgi sermone prouerbium, Iurgantibus, & negantibus cunctis, nec aures me credo habere, nec tactum; ipsiq. parietes in me maledicta

 resona-

Psal. 68 runt; & in me psallebant, qui bibebant uinum: coactus
Psal. 140 malo tacere didici, rectius esse arbitrans, ponere custodiam ori meo, & ostium munitum labiis meis, quam declinare cor meum in uerba malitiæ, &, dum carpo uitia, in uitium detractionis incurrere. Quod cum dixissem, Non est, inquit, detrahere, uerum dicere: nec priuata correptio generalem facit doctrinam: cum aut rarus, aut nullus sit, qui sub huius culpæ reatum non cadat. Quæso ergo te, ne me, tanto itinere uexatum, frustra uenisse patiaris. Scit enim Dominus, quod, post uisionem sanctorum locorum, hanc uel maxime causam habui, ut cum tuis litteris sorori mederer, ac matri. Et ego, Iamiam, inquam, quod uis faciam: nam & epistolæ transmarinæ sunt; & specialiter sermo dictatus, raro potest inuenire quos mordeat. Te autem obsecro, ut clam sermonem hunc habeas: cumq. portaueris eum pro uiatico, si auditus fuerit, lætemur pariter; si autẽ contemptus, quod & magis reor, ego uerba perdiderim, tu itineris longitudinem. Primum uos scire cupio, mater, & filia, me non iccirco scribere, quia aliquid de uobis sinistrũ suspicer, sed ne ceteri suspicentur, uestram errare concordiam. alioqui, quod absit, si peccatorum uos existimarem glutino cohæsisse, numquam scriberem, sciremq. me surdis narrare fabulã. Deinde hoc obsecro, ut, si mordacius quippiam scripsero, non tam meæ putetis austeritatis esse, quã morbi. Putridæ carnes ferro curantur, & cauterio: uenena serpentina pelluntur antidoto. Quod satis dolet, maiori dolore expellitur. Ad extremum hoc dico, quod, si etiã hæc conscientia criminis uulnus non habeat, habet tamen fama ignominiam. Mater, & filia, nomina pietatis, officiorum uocabula, uincula naturæ, secundaq. post Deum fœderatio. Non est laus, si uos diligitis: scelus est, quod odistis.
Luc. 2 Dominus Iesus Christus subiectus erat parentibus suis: uenerabatur matrem, cuius ipse erat pater: colebat nutriciũ, quem nutriuerat: gestatumq. se meminerat alterius utero,
Ioan. 19 alterius brachiis. unde & in cruce pendens, commendat parentem discipulo, quam numquam ante crucem dimiserat.
Tu

Tu uero filia, (iam enim deſino ad matrem loqui, quã forſitan & ætas, & imbecillitas, ac ſolitudo excuſabilem facit) tu, inquam, filia eius domum anguſtam iudicas, cuius non tibi fuit uenter anguſtus? Decem menſibus utero clauſa uixiſti, & uno die in uno cubiculo cum matre non duras? An oculos eius ferre nõ potes? & quia omnes motus tuos, ut pote illa quæ genuit, quæ aluit, & ad hanc adduxit ætatẽ, facilius intelligit, teſtem domeſticam fugis? Si uirgo es, quid times diligentem cuſtodiam? ſi corrupta, cur non palam nubis? Secunda poſt naufragium tabula eſt, quod male cœperis, ſaltẽ hoc remedio temperare. Neque uero hoc dico, quod poſt peccatum tollam pænitentiam, ut, quod male cœpit, male perſeueret; ſed quod deſperem in iſtiuſmodi copula diuulſionem. Alioqui, ſi ad matrem migraueris poſt ruinam, facilius poteris cum ea plangere, quod per illius abſentiam perdidiſti. Quod ſi adhuc integra es, & non perdidiſti: ſerua, ne perdas. Quid tibi neceſſe eſt in ea uerſari domo, in qua neceſſe habeas quotidie aut perire, aut uincere? Quis umquam mortalium iuxta uiperam ſecuros ſomnos capit? quæ etſi non percutiat, certe ſolicitat. Securius eſt perire non poſſe, quam iuxta periculum non periſſe. In altero tranquillitas eſt, in altero gubernatio. ibi gaudemus, hic euadimus. Sed forte reſpondeas: Non bene morata mater eſt, res ſæculi cupit, amat diuitias, ignorat ieiunium, oculos ſtibio linit, uult compta procedere, & nocet propoſito meo; nec poſſum cum huiuſmodi uiuere. Primum quidem, etiam ſi talis eſt, ut cauſaris, maius habebis præmium, ſi talem non deſeras. Illa te diu portauit in utero, diu aluit, & difficiliores infantiæ mores blãda pietate ſuſtinuit. lauit pannorum ſordes, & immũdo ſæpe fœdata eſt ſtercore. aſſedit ægrotanti; &, quæ pro te ſua faſtidia ſuſtinuit, tua quoque paſſa ad hanc perduxit ætatem; ut Chriſtum amares, docuit. Non tibi diſpliceat eius conuerſatio, quæ te ſponſo tuo uirginem conſecrauit. Quod ſi ferre non potes; & delicias eius fugis, atque (ut uulgo ſolet dici) ſæcularis eſt mater: habes alias uirgines, habes

sanctum pudicitiæ chorum. Quid matrem deserens, eum eligis, qui forsitan suam reliquit sororem, & matrem? Illa difficilis, sed iste facilis: illa iurgatrix, ergo iste placabilis. Quæro, utrum uirum secuta sis, an postea inueneris? Si eũ secuta es; manifestum est, cur matrem reliqueris. si postea reperisti; ostendis, quid in matris hospitio non potueris inuenire. Durus dolor, & meo mucrone me uulnerans: Qui
Prou. 10 ambulat, inquit, simpliciter, ambulat confidenter. Tacerem, si me non morderet conscientia, & in aliis meum cri-
*Matth.*7 men non reprehenderem, nec per trabem oculi mei alterius festucam uiderem. Nunc autem, cum inter fratres procul habitans, eorumq. fruens contubernio, honeste sub arbitris & uideam raro, & uidear; impudentissimum est eius te uerecundiam nõ sequi, cuius sequeris exemplum. Quod si dixeris: Et mihi sufficit conscientia mea: habeo Deum iudicem, qui meæ uitæ est testis: non curo quid loquantur ho-
*Rom.*12 mines: audi Apostolum scribentem: Prouidentes bona nõ solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si quis te carpit, quod sis Christiana, quod sis uirgo: non cures: quod ideo dimiseris matrem, ut in monasterio inter uirgines uiueres, talis detractio laus tua est. Vbi non luxuria in puella Dei, sed duritia carpitur, crudelitas ista pietas
Matth. 10 est. illum enim præfers matri, quem præferre iuberis & ani-
*Ioan.*12 mæ tuæ. quem si & ipsa prætulerit, & filiam te sentiet,& sororem. Quid igitur? scelus est, sancti uiri habere contubernium? Obtorto collo me in ius trahis; ut aut probẽ quod nolo, aut multorum inuidiam subeam. Sanctus uir numquam a matre filiam seiungit: utramque suscipit, utramque ueneratur. Sit quamlibet sancta filia, mater uidua; indicium castitatis est. Si coæuus tuus est ille nescio quis, matrem tuam honoret ut suam: si senior te, ut filiam diligat, & parentis subiiciat disciplinæ. Non expedit amborum famæ, plus te illum amare, quam matrem: ne non uideatur in te affectum eligere, sed ætatem. Et hæc dicerem, si fratrem monachum non haberes, si domesticis careres præsidiis: nunc uero, pro dolor, inter matrem, atque germanum

manum, & matrem uiduam, fratremq. monachum, cur se alienus interserit? Bonum quidem est, ut te & filiam noueris, & sororem. si autem utrumque non potes, & mater quasi dura respuitur; saltem frater placeat. si frater asperior est; mollior sit illa, quæ genuit. Quid palles? quid æstuas? quid uultum rubore suffundis? & trementibus labiis impatientiam pectoris contestaris? Non superat amorem matris & fratris, nisi solius uxoris affectus. Audio præterea te suburbana rura, uillarum amœnitates cum affinibus, atque cognatis, & istiusmodi generis hominibus circumire. nec dubito, quin uel consobrina, uel soror sit, in quarum solatium noui generis ducaris assecla. Absit quippe, ut, quamuis proximi sint, & cognati, uirorum te suspicer captare consortia. Obsecro ergo te uirgo, ut mihi respondeas. Sola uadis in comitatu propinquorum, an cũ amasio tuo? Quamuis sis impudens, sæcularium oculis eũ ingerere non audebis. si enim hoc feceris: & te, & illum familia uniuersa cantabit: uos cunctorum digiti denotabunt. ipsa quoque soror, aut affinis, siue cognata, quæ in adulationem tui sanctum nonnumquam coram te uocant, cum se paululum auerterint, portentuosum ridebunt maritum. Sin autem sola ieris; quod & magis existimo: utique inter seruos adolescentes, inter maritatas feminas, atque nupturas, inter lasciuas puellas, & comatos linteatosq. iuuenes, furuarum uestium puella gradieris. Dabit tibi barbatulus quilibet manum; sustentabit lassam; &, pressis digitis, aut tentabitur, aut tentabit. Erit tibi inter uiros matronasq. conuiuium: spectabis aliena oscula, prægustatos cibos: & non absque scandalo tuo in aliis sericas uestes, auratasq. miraberis. In ipso quoque conuiuio ut uescaris carnibus, quasi inuita cogeris. Vt uinum bibas, Dei laudabitur creatura. Vt laues balneis, sordibus detrahetur. Et omnes te, cum aliquid eorum, quæ suadent, retrectans feceris, puram, simplicem, dominam, & uere ingenuam cõclamabunt. Personabit interim aliquis cantor ad mensam, & inter psalmos dulci modulamine currentes, quoniam alie

nas

nas non audebit uxores, te, quæ custodem non habes, sæpius respectabit: loquetur nutibus; &, quidquid metuit dicere, significabit affectibus. Inter has tantas illecebras uoluptatum etiam ferreas mentes libido domat; quæ maiorem in uirginibus patitur famem, dum dulcius putat omne, quod nescit. Narrant gentilium fabulæ, cantibus Sirenarum nautas isse in saxa præcipites, & ad Orphei citharam arbores bestiasq. ac silicum dura mollita. Difficile inter epulas seruatur pudicitia. Nitens cutis sordidum ostendit animum. Legimus in scholis pueri, & spirantia in plateis æra perspeximus; aliquem, ossibus uix hærentem, illicitis arsisse amoribus, & ante uita caruisse, quam peste. Quid tu facies puella, sani corporis, delicata, pinguis, rubens, æstuans inter carnes, inter uina, & balneas, iuxta maritos, iuxta adolescentulos? quæ etsi rogata non feceris, tamen formæ putes testimonium, si rogeris. Libidinosa mens ardentius honesta persequitur, &, quod non licet, dulcius suspicatur. Vestis ipsa uilis & pulla, animi tacentis indiciũ est; si rugam non habeat; si per terram, ut altior uidearis, non trahatur; si de industria dissuta sit tunica, ut aliquid intus appareat, operiatq. quod fœdum est, & aperiat quod formosum. Caliga quoque ambulantis nigella ac nitens, stridore ad se iuuenes uocat. Papillæ fasciolis comprimuntur, & crispanti cingulo angustius pectus arctatur. Capilli uel in frontem, uel in aures defluunt. Palliolum interdum cadit, ut candidos nudet humeros, &, quasi uideri noluerit, celat festina, quod uolens detexerat. Et quando in publico quasi per uerecundiam operit faciem; lupanarium arte, id solum ostendit, quod ostensum magis placere potest. Respondebis: Vnde me nosti; et quo modo, tam lõge positus, iactas in me oculos tuos? Fratris hoc tui mihi narrauerunt lacrymæ, & intolerabiles per momenta singultus. atque utinam ille mentitus sit, & magis timens hoc, quam arguens, dixerit. sed, mihi crede, nemo mentiens plorat. Dolet sibi prælatum iuuenem, non quidem comatum, non uestium sericarum, sed torosulum, & in sordibus

bus delicatum; qui ipse sacculum signet, textrinum teneat, pensa distribuat, regat familiam, emat quidquid de publico necessarium est; dispensator, & dominus, & præueniens officia seruulorum, quem omnes rodant famuli, &, quidquid domina non dederit, illum clamitent subtraxisse. Querulum seruulorum genus est; &, quantacumque dederis, semper eis minus est. non enim considerant, de quanto, sed quantum detur; doloremq. suum solis, quod possunt, obtrectationibus consolantur. Ille parasitum, iste impostorem, hic heredipetam, alius nouo quolibet appellat uocabulo. Ipsum iactant assidere lectulo, obstetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare fasciolas. Facilius mala credunt homines, &, quodcumque domi fingitur, rumor in publicum fit. Nec mireris, si ancillæ & seruuli de uobis ista confingant: cum mater quoque id ipsum queratur, & frater. Fac igitur, quod moneo, quod precor, ut primum matri, dehinc, si id fieri non potest, saltem fratri reconcilieris. aut, si ista tam cara nomina hostiliter detestaris; diuidere ab eo, quē tuis diceris prætulisse. si autem & hoc non potes; reuerere certe tuos, si non potes deserere; uel honestius sodali tuo utere. Separentur domus uestræ, diuidaturq. conuiuium; ne maledici homines, sub uno tectulo uos manentes, lectulum quoque criminētur habere communem. Potes & ad necessitates tuas, quale uoluisti, habere solatium, & aliqua ex parte publica carere infamia. quamquam cauenda sit macula, quæ nullo nitro, secundum Hieremiam, nulla fullonum herba elui potest. Quando uis, ut te uideat, & inuisat; adhibe arbitros, amicos, libertos, seruulos. Bona conscientia nullius oculos fugit. Intret intrepidus, securus exeat. Taciti oculi, & sermo silens, & totius corporis habitus uel trepidationem interdum, uel securitatem loquuntur. Aperi, quæso, aures tuas, & clamorem totius ciuitatis exaudi. Iam perdidistis uestra uocabula, & mutuo ex uobis cognomina suscepistis: tu illius diceris, & ille tuus. Hæc mater audit, & frater; paratiq. sunt, & precantur uos sibi

Hier. 2

sibi diuidere, & priuatam uestræ coniunctionis infamiam laudem facere communem. Tu esto cum matre, sit ille cũ fratre. Audentius diliges sodalem fratris tui: honestius amabit mater amicum filii, quam filiæ suæ. quod si nolueris, si mea monita rugata fronte contempseris; epistola tibi hæc uoce libera proclamabit: Quid alienum seruum obsides? quid ministrum Christi, famulum tibi facis? respice ad populum: singulorum facies intuere. ille in ecclesia legit, in te aspiciunt uniuersi, nisi quod pene licentia coniugali de tua infamia gloriaris. Nec iam secreto dedecore potes esse contenta. procacitatem libertatem uocas. Facies meretri-
Hier.3 cis facta est tibi, nescis erubescere. Iterum me malignum, iterum suspiciosum, & rumigerulum clamitas. Ego ne suspiciosus? ego ne maleuolus? qui, ut in principio epistolæ præfatus sum, ideo scripsi, quia non suspicabar: an tu negligens, dissoluta, contemptrix; quæ, annos nata uigintiquinque, adolescentem necdum bene barbatulum, ita brachiis tuis, quasi cassibus, inclusisti? Optimum reuera pædagogum, qui te moneat, qui asperitate frontis terreat. Et quamquam in nullis ætatibus libido sit tuta; tamen, uel cano capite, ab aperta defendat ignominia. Veniet, ueniet tempus; (dies enim allabitur, dum ignoras) & iste formosulus tuus, quia cito senescunt mulieres, maxime quæ iuxta uiros sunt, uel ditiorem reperiet, uel iuniorem. tunc te pænitebit consilii tui, & tædebit pertinaciæ, quando & rem, & famam amiseris; quando, quod male iunctum fuerat, diuidetur bene. Nisi forte secura es, &, coalescente tanti temporis caritate, dissidium non uereris. Tu quoque mater, quæ propter ætatem maledicta non metuis, noli sic uindicare, ut pecces. Magis a te discat filia separari, quã tu ab illa seiungi. Habes filium, & filiam, & generum, immo & contubernalem filiæ tuæ: quid quæris aliena solatia, & ignes iam sopitos suscitas? honestius est tibi saltem culpam filiæ sustentare, quam occasionem tuæ quærere. Si tecum filius monachus, pietatis uiduitatisq. præsidium: quid tibi alienum hominem quæris, in ea præsertim domo, quæ filium,

filium, & filiam capere non potuit? Eius iam ætatis es, ut possis nepotes habere ex filia: inuita ad te utrumque: reuertatur cum uiro, quæ sola exierat. uirum dixi, non maritum. nemo calumnietur. sexum significare uolui, non cō iugium. Aut, si erubescit, & retractat, & domum, in qua nata est, arbitratur angustam: uos ad eius hospitium pergite: quamuis arctum sit, facilius matrem, & fratrem capere potest, quam hominem alienum; cum quo certe in domo una, sine cubiculo, casta manere non poterat. Sint in una domo duæ feminæ, & duo masculi. si autem & tertius ille γηροβόσκος tuus abire non uult, & seditiones ac turbas concitat; sit biga, sit triga, frater uester, ac filius; & sororem illi exhibebis, & matrem. Alii uitricum, & generum uocitent, ille nutricium appellet, & fratrem. Hæc ad breuem lucubratiunculam celeri sermone dictaui, uolens desiderio postulantis satisfacere, & quasi ad scholasticam materiam me exercens: eadem enim die mane pulsabat ostium, qua profecturus erat: simulq. ut ostenderem obtrectatoribus meis, quod & ego possem, quidquid ueniret in buccam, dicere: unde & de scripturis pauca perstrinxi; nec orationem meam, ut in ceteris libris facere solitus sum, illarum floribus texui. extemporalis est dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut notatiorum manus lingua præcurreret, & signa ac furta uerborum uolubilitas sermonum obrueret. quod iccirco dixi, ut, qui non ignoscit ingenio, ignoscat uel tempori.

ARGVMENTVM.

SABINIANVS Diaconus, uirum, cuius uxorem uitiauerat, fugiens, in Bethlebem uenerat: per litteras Episcopus suus illum Hieronymo commendauerat: manens in sanctis locis, & Diaconi officio fungens, uirginem quandam sacram e monasterio Bethlehemitico ad stuprum, fugamq. sollicitauit: deprehenso, ac ueniam potenti ignouit uir sanctus. is deinde passim famæ illius obtrectare cœpit. admonet nunc eum per litteras, ut pœnitentiam aliquo in monasterio inclusus agat.

AD SABINIANVM DIACONVM, increpatoria.

EPISTOLA XLVIII.

1.Reg.16 SAMVEL quondam lugebat, Saulem, quia pœnituerat Dominum, quod unxisset eum regem su-
2.Cor.12 per Israel. et Paulus Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes quidem, uoce flebili commonebat, dicens: Ne, cum rursus uenero, humiliet me Deus apud uos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pænitentiam super immunditiis, quas gesserunt in impudicitia, & fornicatione. Si hoc propheta, & Apostolus, nulla ipsi labe maculati, clementi in cunctos mente faciebant: quanto magis ego ipse peccator in te debeo facere peccatore, qui non uis erigi post ruinam, nec oculos ad cælum leua-
Luc. 15 re; sed, prodita patris substantia, porcorum siliquis delectaris; & superbiæ prærupta conscendens, præceps laberis in profundum? Deum uentrem uis habere pro Christo: ser uis libidini; gloriaris in carne, & confusione tua; &, quasi pinguis hostia, in mortem propriam saginaris; imitarisq.
Rom. 2 eorum uitam, quorum tormenta non metuis; ignorans, quoniam benignitas Dei ad pænitentiam te hortetur. Secundum autem duritiam tuam & cor impænitens, thesau-
Exo. 4 rizas tibi iram in die iræ. An iccirco induratur, iuxta Pharaonem,

raonem, cor tuum, quia non statim percuteris, & differ-
ris diu ad pœnam? Et ille dilatus est; & decem plagas, non
quasi ab irato Deo, sed quasi a patre commonente susti-
nuit: donec, in peruersum acta pænitentia, populum, quē
dimiserat, per deserta sequeretur, & ingredi auderet ma- *Exod.* 14
ria: per quæ uel sola doceri potuit, timori habendum eum,
cui etiam elementa seruiunt. Dixerat & ille: Non noui Do *Exod.* 5
minum, neque dimitto Israel. Quem tu imitans loqueris:
Visio, quam hic uidet, in dies longos est, & in tempora lō
ga iste prophetat. Propter quod dicit idem propheta: Hæc *Ezech.* 12
dicit Adonai Dominus: Non prolongabuntur amplius
omnes sermones mei, quoscumque loquar, quia loquar
uerbum, & faciam. Sanctus Dauid de impiis, & de scele-
stis; quorum tu pars non modica, sed princeps es; quod
sæculi felicitate fruerentur, & dicerent: Quo modo cogno *Psal.* 72
uit Deus, & si est scientia in excelso? Ecce ipsi peccatores
& abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias: pene lapso
pede, & fluctuanti uestigio causabatur, dicens: Ergo sine
causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus
meas: Præmiserat enim, quia æmulatus sum super iniqua
agentes, pacem peccatorum uidens; quia non est respe-
ctus morti eorum, & solida plaga in flagella eorum. In la-
boribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagel
labuntur. Propterea tenuit eos superbia, circumdati sunt
iniquitate, & impietate sua. Egredietur, sicut ex adipe,
iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis. Cogitaue
runt, & locuti sunt mala, iniquitatem in excelso locuti
sunt. Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum per-
transiit super terram. Nonne tibi uidetur de te omnis iste
psalmus esse compositus? Vegeto quippe es corpore; &
nouus antichristi apostolus, cum in una notus fueris ciuita
te, transgrederis ad aliam. Non indiges sumptibus, non
plaga forti percuteris. Et cum hominibus, qui non sunt,
ut tu, irrationabilia iumenta, corripi non mereris. Pro-
pterea elatus es in superbiam; & uestimentum tuum fœ-
tet luxuria; &, quasi ex aruina pingui & quodam adipe eru
ctans

ctans uerba mortifera, non te respicis esse moriturū; nec umquam, post expletam libidinem, pænitentia remorderis. Transisti in affectum cordis; &, ne tibi solus uidearis errasse, simulas nefanda de seruis Dei, nesciens quod iniquitatem in altum loquaris, & ponas in cælum os tuum. Nec mirum, si a te qualescumque serui Dei blasphementur, cum patrem familias Beelzebub uocauerint patres tui.
Matth. 10 Non est discipulus supra magistrum, nec seruus supra Do-
Luc. 6. 23 minum suum. Si illi in uiridi ligno tanta fecerunt, tu in me,
Malach. 3 arido ligno, quid facturus es? Tale quid & in Malachia plebs scandalizata credentium, de ore tuo loquitur: Dixerunt, uanus est, qui seruit Deo. Et quid plus? Quia custodiuimus mandata eius, & quoniam iuimus supplicantes ante faciam Dei omnipotentis. Et nunc nos beatos dicimus alienos. Reædificantur omnes, qui faciunt iniqua. Aduersati sunt Deo, & salui facti sunt. Quibus postea diem iudicii Dominus comminatur; &, quid inter iustum, & iniustum futurū sit, multo ante prænuncians, ait: Et conuertimini: & uidebitis, quid sit inter iustum, & iniustum, inter seruientem Domino, & non seruientem Domino. Hæc tibi ridicula forte uideantur, qui comœdis, & lyricis, scriptoribus, mimis, & Lentulis delectaris: quamquam ne ista tibi quidem præ nimia cordis hebetudine intelligenda cōcesse-
Amos 1. 2 rim. Prophetarū uerba cōtemnas, sed respondebit Amos: Et in tribus & in quattuor impietatibus nonne auersabor eum, dicit Dominus? Quoniam enim Damascus, Gaza, Tyrus, Idumæa, Ammonitæ, & Moabitæ, Iudæi quoque, & Israel, sæpe ad se Dei uaticinio destinato, ut agerent aliquando pænitentiam, audire contempserunt, iræ suæ, quam illaturus est Dominus, causas iustissimas profert, dicens: In tribus & quattuor impietatibus nonne auersabor eos? Sceleratum est, inquit, mala cogitare: concessi. Nequius est, male cogitata uelle perficere: & hoc pro mea misericordia benignus indulsi. Numquid & opere implendum peccatum fuit; & mea superbe calcāda clementia? Tamē & post
Ezech. 18 factum, quia malo pænitentiam peccatoris, quam mortem:
Non

Non enim sani opus habent medico, sed male habentes: ia *Mar. 2*
centi manum porrigo, & cõspersum in sanguine suo, ut pro
priis fletibus lauetur, exhortor. Quod si nec sic pænitentiã
uult agere, &, fracto nauigio, tabulam, per quam saluari
poterat, non retentat; cogor dicere: Super tribus & quat-
tuor impietatibus nonne auersabor eum, dicit Dominus?
Auersionem dicens pro pœna, dum suæ peccator relinqui-
tur uoluntati. Inde est, quod peccata patrum in tertiam & *Exo. 20*
quartam generationem restituit, dum non uult statim pu-
nire peccantes; sed ignoscens primis, postrema cõdemnat.
Alioqui, si protinus scelerũ ultor existeret; & multos alios,
& certe Paulum apostolum Ecclesiæ non haberẽt. Ezechiel
propheta, cuius supra fecimus mentionem, Dei uerbum ad
se factum referens, ait: Aperi os tuum, & manduca, quæ *Ezech. 3*
ego dabo tibi. Et uidi, inquit, & ecce manus extẽta ad me, *Ezech. 2*
& in ipsa uolumen libri. Et reuoluit illud in cõspectu meo,
& in ipso scriptum erat a facie & retrorsum, lamentum, &
carmen, & uæ. Prima scriptura ad te pertinet, si tamen uo
lueris agere pænitentiam post delictum. Secũda ad sanctos,
qui ad Dei canticum prouocantur. nõ est. enim pulchra lau *Eccli. 15*
datio in ore peccatoris. Tertia ad tui similes: qui desperan
tes, semet ipsos tradiderunt immunditiæ, & fornicationi,
& uentri, & iis quæ infra uentrem sunt, qui putant omnia
morte finiri, & nihil esse post mortem, & dicunt: Tempe- *Esa. 28*
stas si transierit, nõ ueniet super nos. Liber ille, quem pro
pheta deuorat, omnis series scripturarum est. In quibus &
pænitens plangitur, & iustus canitur, & maledicitur despe-
rans. Nihil ita repugnat Deo, quam cor impænitens. So-
lum crimen est, quod ueniam consequi non potest. si enim
ei ignoscitur post peccatum, qui peccare desistit; & ille fle-
ctit iudicem, qui rogat; impænitens autem omnis ad ira-
cundiam prouocat iudicantem: solum desperationis crimẽ
est, quod mederi nequeat. Porro, ut scias Deum quotidie
peccatores ad pænitentiam prouocare: qui si rigidi persite-
rint; de clemente eum seuerum & trucem faciunt: audi E-
saiæ uerba, dicentis: Et uocabit, inquit, Dominus Sa- *Esa. 22*

baoth in die illa ad fletum, & planctũ magnum, & decalua-
tionem, & accinctionem ciliciorum. Ipsi uero fecerunt læ-
titiam, & exultationem, mactantes uitulos, & immolantes
oues, ut comederent carnes, & biberent uinum, dicentes:
1. Cor.15 Mãducemus, & bibamus: cras enim moriemur. Post quas
uoces, & perditæ mentis audaciam, scriptura commemo-
Esa. 22 rat, dicens: Et reuelata sunt hæc in auribus Domini Sa-
baoth: non remittetur uobis hoc peccatum, donec moria-
mini. Si enim peccato mortui fuerint, tunc eis remittetur
peccatum: quod, quamdium in peccato uixerint, non di-
mittitur. Parce, quæso, animæ tuæ. Crede, Dei filium fu-
turum esse iudicem. Recordare, a quo episcopo diaconus
ordinatus sis. Nec mirum, quamuis sanctum hominem, ta-
1. Reg. 15 men in homine deligendo potuisse falli; cum & Deum pæ-
niteat, quod Saul in regem unxerit: & in duodecim aposto
Matth. 27 lis Iudas sit proditor repertus: & de quondam ordinis tui
Apoc. 2 hominibus Nicolaus Antiochenus, immunditiarũ omniũ,
& Nicolaitarum hæreseos auctor extitisse referatur. Non ti
bi illa nunc replico, quod plures uirgines stuprasse narreris;
quod a te nobiliũ uiolata matrimonia publico cæsa sint gla
dio; quod per lupanaria impurus, & helluo cucurristi. Ma-
gna quidem ista sunt pondere suo, sed fiunt eorum, quæ il-
laturus sum, comparatione leuiora. Rogo, quantum cri-
men est, ubi stuprum & adulterium parum est? Infelicissi-
me mortalium, tu speluncam illam, in qua Dei filius natus
Psal. 84 est, & ueritas de terra orta est, & terra dedit fructum suum,
de stupro condicturus ingrederis? non times, ne de præse-
pi infans uagiat, ne puerpera uirgo te uideat, ne mater Do
Luc. 2 mini contempletur? Angeli clamant, pastores currunt, stel-
Matth. 2 la desuper rutilat, Magi adorant, Herodes terretur, Hie-
rosolyma conturbatur: & tu cubiculum uirginis, deceptu-
rus uirginem, irrepis? Paueo miser, & tam mente, quam
corpore perhorresco, ponere tibi uolens ante oculos tuos
opus tuum. Tota ecclesia nocturnis uigiliis Christum domi
num personabat; & in diuersarum gentium linguis unus in
laudibus Dei spiritus concinebat. tu inter ostia quondam
præse-

præſepis Domini, nunc altaris, amatorias epiſtolas fulcie-bas, quas poſtea illa miſerabilis, quaſi flexo adoratura genu, inueniret, & legeret. Et ſtabas deinceps in choro pſallentium, & impudicis nutibus loquebaris. Pro nefas, non poſſum ultra progredi. prorumpunt lacrymæ ante, quam uerba, & indignatione pariter ac dolore: in ipſo meatu faucium ſpiritus coarctatur. Vbi mare illud eloquentiæ Tullianæ? ubi torrens fluuius Demoſthenis? nunc profecto muti eſſetis ambo, & ueſtra lingua torpeſceret. inuenta eſt res, quam nulla eloquentia explicare queat. repertum eſt facinus, quod nec mimus fingere, nec ſcurra ludere, nec Atellanus poſſit effari. Moris eſt in Aegypti & Syriæ monaſteriis, ut tam uirgo, quam uidua, quæ ſe Deo uouerint, &, ſæculo renunciantes, omnes delicias ſæculi conculcarint, crinem monaſteriorum matribus offerant deſecandum, nō intecto poſtea contra Apoſtoli uolūtatem inceſſuræ capite, 1. Cor. 11 ſed ligato pariter ac uelato. nec hoc quiſpiam, præter tondentes, nouit, & tonſas, niſi quod, quia ab omnibus fit, pene ſcitur ab omnibus. hoc autem duplicem ob cauſam de conſuetudine uerſum eſt in naturam; uel quia lauacrum nō adeunt; uel quia oleum nec capite, nec ore norunt; ne a paruis animalibus, quæ inter cutem & crinem gigni ſolet, & concretis ſordibus opprimantur. Videamus igitur, tu uir bone inter iſta quid feceris. Futuro matrimonio, in ſpelunca illa uenerabili, quaſi quoſdam obſides accipis capillos, ſudariola infelicis, & cingulum dotale pignus deportas, iurans ei te nullam ſimiliter amaturum: deinde curris ad paſtorū locum, &, angelorum deſuper ſtrepitu concinente, in eadē uerba teſtaris. Nihil dico amplius, quod in oſcula rueris, quod amplexatus ſis. Totū quidem de te credi poteſt; ſed ueneratio præſepis & campi non me ſinunt plus credere, quam te uoluntate tantum & animo corruiſſe. Miſer, nonne, quando in ſpelunca cum uirgine ſtare cœpiſti, caligauerunt oculi tui, lingua torpuit, conciderunt brachia, pectus intremuit, nutauit inceſſus? Poſt apoſtoli Petri baſilicam, in qua Chriſti flammeo conſecrata eſt, poſt crucis & reſur-

rectionis & ascensionis Dominicæ sacramenta, in quibus rursum se in monasterio uicturam spoponderat, audes crinem accipere tecum noctibus dormituræ, quem Christo messuerat in spelunca? Deinde a uespere usque mane fenestræ illius assides; & quia, propter altitudinem, hærere uobis comminus non licebat, per funiculũ uel accipis aliquid, uel remittis. Vide, quanta diligentia domini fuerit, ut numquam domi uirginem, nisi in ecclesia, uideris; & cum talem uterque uestrum habuerit uoluntatem, nisi per fenestram nocte facultas uobis non fuerit colloquendi. Oriebatur tibi, ut postea didici, sol inuito: exanguis, marcidus, pallidus, ut suspicione omni careres, euangelium Christi, quasi diaconus, lectitabas. Nos pallorem ieiunii putabamus; exangue os contra institutum ac morem tuum, quasi confectum uigiliis, mirabamur. Iam tibi & scalæ, per quas deponeres miseram, parabantur: iam iter dispositum, decreta nauigia, condicta dies, fuga animo pertractata: & ecce angelus ille, cubiculi Mariæ ianitor, cunarum Domini custos, & infantis Christi gerulus, coram quo tanta faciebas, ipse te prodidit. O funestos oculos meos, o diem illum omni maledictione dignissimũ, in quo epistolas illas tuas, quas hucusque retinemus, consternata mente legi. Quæ ibi turpitudines? quæ blanditiæ? quanta de cõdicto stupro exultatio? Hæccine diaconum, non dicam loqui, sed scire potuisse? Vbi miser ista didicisti, qui in ecclesia te nutritum esse iactabas? nisi quod in eisdem epistolis iuras te numquã pudicum, numquam fuisse diaconum. si negare uolueris, manus tua te redarguet, ipsi apices proclamabunt. Habeto igitur interim lucrum sceleris: nõ possum tibi ingerere, quæ scripsisti. Iaces itaque aduolutus genibus meis, & misericordiam, ut tuis uerbis utar, sanguinis deprecaris. Et o te miserum, neglecto iudicio Dei, me tantum, quasi uindicem, times. Ignoui, fateor. quid enim aliud possum tibi facere Christianus? hortatus sum, ut ageres pœnitentiam, & in cilicio, & cinere uolutareris; ut solitudinem peteres; ut uiueres in monasterio; ut Dei misericordiam iugibus lacrymis

crymis implorares. At tu, bonæ spei columen, excetræ stimulis inflammatus, factus es mihi in arcum peruersum, & *Osee 7*
contra me conuiciorum sagittas iacis. Inimicus tibi factus sum, uera dicens. Non doleo de maledictis: quis enim ne- *Gal. 4*
sciat, nihil, nisi flagitiosum, tuo ore laudari? hoc plango, quod te ipse nō plangis, quod te non sentis mortuū, quod, quasi gladiator paratus libithynæ, in proprium funus ornaris. Amiciris linteis: digitos anulis oneras: dentes puluere teris: raros in rubenti caluaria digeris capillos: taurina ceruix, toris adipeis intumescens, nec, quia propter libidinem fracta est, inclinatur. super hæc, unguenta fragras: mutas balneas: & contra renascentes pilos pugnas: per forum ac plateas nitidus ac politus amator incedis: Facies meretri- *Hier. 3. 18*
cis facta est tibi, nescis erubescere. Cōuertere miser ad Dominum, ut ad te Dominus conuertatur. Age pænitentiam; ut & ille agat pænitentiam super omnibus, quæ locutus est, malis, ut faceret tibi. Quid, neglecto uulnere proprio, alios niteris infamare? quid me, bene tibi & sedulo consulentē, quasi phreneticus morsu laceras? Esto, ego flagitiosus sim, ut uulgo iactitas: saltem mecum age pænitentiam. Criminosus, ut simulas: imitare lacrymas criminosi. Num mea peccata uirtutes tuæ sunt? an malorum tuorum putas solatium, si multos tui similes habeas? Fluant paululum de oculis lacrymæ: inter sericum & linteamina, quibus tibi uideris fulgidus & formosus, intellige te nudum, conscissum, sordidatum, mendicantem. Numquam est sera pænitentia. Quamuis de Hierosolymis descenderis, & *Luc. 10*
sis in itinere uulneratus, inde te Samaritanus impositum iumento, curandumq. ad stabulum referet. Sed etsi mortuus iaces in sepulcro, tamen & fœtentem Dominus suscitabit. *Ioan. 11*
Imitare saltem cæcos illos, propter quos saluator, dimit- *Matth. 9*
tens domum suam, & hereditatem suam, Hiericho uenit. Sedētibus in tenebris & umbra mortis lux orta est eis. Qui *Marc. 10*
postquam præterire Dominum cognouissent, cœperunt cla *Esa. 9*
mare, dicentes, Fili Dauid miserere nostri. Poteris & tu ui- *Matth. 9*
dere, si clames, si accitus ab eo sordida uestimēta proiicias.

Cum conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris, & tunc ſcies
ubi fueris. Tangat modice cicatrices tuas, pertractet lumi-
num quondam tuorum ueſtigia. Licet ab utero ſic genitus
Pſal. 50 ſis, & in delictis conceperit te mater tua: aſperget te hyſo-
po, & mundaberis: lauabit te, & ſuper niuem dealbaberis.
Quid incuruus terræ hæres, & totus in cæno iaces? Illa, quã
Luc. 13 decem & octo annis ſatanax uinxerat, poſtquam a ſaluato-
Gen. 4 re curata eſt, cælum erecta ſuſpexit. Quod ad Cain dictum
eſt, tibi dictum puta: Peccaſti, quieſce. Quid longius rece
dis a facie Dei, & habitas in terra Naid? Quid totus in ſalo
Pſal. 39 fluctuas, nec ſtatuis ſupra petram pedem tuum? Caue, ne
Num. 25 te Phinees cum Madianitide fornicantem ſua haſta cõfigat:
2. *Reg.* 13 qui plus quã Thamar uirginem frater & cõſanguineus pol-
2. *Reg.* 18 luiſti, uerſus in Abſalom, occidere eum cupis, qui te rebel-
lantem plangit, & mortuum. Clamat contra te ſanguis Na
2. *Reg.* 21 buthæ; & uinea Iezrael, hoceſt ſeminis Dei, quam in hor-
tum uoluptatis, & laſciuiæ holera conuertiſti, dignam de te
ultionem repoſcit. Mittitur tibi Helias, tormentum & in-
teritum nuncians. Incuruare, & ſacco ueſtire pauliſper, &
de te poterit dicere Deus: Vidiſti, quia reueritus fuerit
Achab a facie mea? Non ſuperducam malitiam in diebus
eius. Sed forte blandiris tibi, quod a tali epiſcopo diaconus
ordinatus es. Iam ſuperius dixi, nec patrem pro filio, nec
Ezech. 18 filiũ pro patre puniri. Anima enim, quæ peccauerit, ipſa
1. *Reg.* 8 morietur. Et Samuel habuit filios, qui receſſerunt a timo-
re Dei, & abierunt poſt auaritiam, & iniquitatem. Et Heli
3. *Reg.* 2 ſacerdos ſanctus fuit, ſed habuit filios, qui, ut in Hebræorũ
uoluminibus legimus, fornicabantur cum mulieribus in ta
bernaculo Dei· &, in ſimilitudinem tui, impudenter ſibi
Dei miniſterium uindicabant unde & locus tabernaculi
ipſe ſubuerſus eſt· &, propter uitia ſacerdotum Dei, ſan-
ctuarium deſtitutum eſt. Quamquam & ipſe Heli, dum eſt
nimium lenis in filios, offendit Deum. Tantumq. abeſt, ut
te ualeat epiſcopi tui iuſtitia liberare, ut timendum ſit, ne
2. *Reg.* 6 propter te de ſolio ſuo corruens, pereat inſanabilis. Oza
leuites arcam Domini, quam portare ipſe debuerat, quaſi
ruen-

ruentem sustentare uoluit, & percussus est: quid de te futurum putas, qui stantem arcam Domini præcipitare conatus es? Quanto magis episcopus, qui te ordinauit, probabilis est: tanto tu amplius detestandus, qui talem hominē fefellisti. Solemus mala domus nostræ scire nouissimi, ac liberorum & coniugum uitia, uicinis canentibus, ignorare. Nouerat te omnis Italia. uniuersi te stare ante altare Christi ingemiscebant. nec tu tam callidus eras, ut prudenter tua uitia celares. sic æstuabas, sic subantem te & lasciuientem huc atque illuc rapiebat uoluptas, ut quasi quosdam triumphos, palmamq. uitiorū de expletis libidinibus subleuares. Denique inter gladios barbari mariti, & mariti potentis excubias, impudicitiæ flamma te rapuit. Non timuisti in illa domo adulterium facere, in qua sine iudice læsus uir se poterat ulcisci. Duceris ad hortulos, ad suburbana pertraheris: tam libere & insane te agis, ut, absente marito, uxorem te putes habere, non adulteram. unde per quosdam cuniculos, dum illa tenetur, erumpis. Romam occultus ingrederis: latitas inter Samnitas latrones, & ad primum mariti nuncium, quod nouus tibi ex alpibus Hannibal descendisset, nauigio te credis intuto. tanta fugæ celeritas fuit, ut tempestatem terra duceres tutiorem. uenisti utcumque in Syriam: inde te uelle Hierosolymam transcēdere, & seruiturum Domino polliceris. Quis non susciperet eum, qui se monachum promittebat, præsertim ignorans tragœdias tuas, & episcopi tui commendaticias ad ceteros sacerdotes epistolas legens? At tu infelix transfigurabas te in angelum lucis; & minister satanæ, ministrum iustitiæ simulabas. Sub uestitum ouium latebas lupus, & post adulterium hominis adulter Christi esse cupiebas. Hæc iccirco retuli, ut totam tibi scenam operum tuorum quasi in breui depingerem tabella, & gesta tua ante oculos tuos ponerem; ne misericordiam Domini, nimiamq. clementiam, materiam existimes delictorum, rursum crucifigens tibimet ipsi filium Dei, & ostentui habens, & nō legens illud, quod sequitur: Terra enim uenientem sæpe super se bibens im-

2. Cor. 11

Matth. 7

brem, & generans herbam opportunam illis, a quibus colitur, accipit benedictionem a Domino; proferens autem ſpinas, & tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cuius conſummatio erit in combuſtionem.

ARGVMENTVM.

REFERT *hiſtoriam cuiuſdam mulieris, quæ a uiro Vercellis adulterii falſo accuſata, cum, confitente ob tormenta delato iuuene, ipſa nulla ui ad confeſſionem non admiſſi ſceleris adduci poſſet, occiſo iuuene, ſæpius icta mori non potuit. Scripſit autem hanc epiſtolam D. Hieronymus, ipſo teſte ut remiſſum, ac deſueſcentem iam ſtylum, rurſus ad ſcribendum acueret, ac reuocaret.*

AD INNOCENTIVM DE MVLIERE ſepties icta.

EPISTOLA XLIX.

SAEPE a me, Innocenti cariſſime, poſtulaſti, ut de eius rei miraculo, quæ noſtra ætate acciderat, non tacerem. cumq. ego id uerecunde, & uere, ut nunc experior, negarem; meq. aſſequi poſſe diffiderem; ſiue quia omnis ſermo humanus inferior eſſet laude cæleſti; ſiue quia otium, quaſi quædam ingenii rubigo, paruulam licet facultatem priſtini ſiccaſſet eloquii: tu econtrario aſſerebas, in Dei rebus non poſſibilitatem inſpici debere, ſed animum; neque poſſe eum uerba deficere, qui crediдиſſet in uerbo. Quid igitur faciam? quod implere non poſſum, negare non audeo. ſuper onerariam nauem rudis uector imponor: et homo, qui necdum ſcalmum in lacu rexi, Euxini maris credor fragoribus. Nunc mihi euaneſcentibus terris, cælum undique, & undique pontus. nunc unda tenebris inhorreſcit; &, cæca nocte, nimborum ſpumei fluctus caneſcunt. Hortaris, ut tumida malo uela ſuſpendam, rudentes explicem, clauum regam. Pareo iam iubenti; &, quia

quia caritas omnia poteſt, Spiritu ſancto curſum proſequente confidam, habiturus in utraque parte ſolatium. ſi me ad optatos portus æſtus appulerit: gubernator putabor: ſi inter aſperos orationis anfractus impolitus ſermo ſubſtiterit: facultatem forſitan requires, uoluntatem certe flagitare non poteris. Igitur Vercellæ, Ligurum ciuitas, haud procul a radicibus Alpium ſita, olim potens, nunc raro eſt habitatore ſemiruta. hanc cum ex more conſularis inuiſeret, oblatam ſibi quandam mulierculam una cum adultero, (nam hoc crimen maritus impegerat) pœnali carceris horrore circumdedit. neque multo poſt, cum liuidas carnes ungula cruenta pulſaret, &, ſulcatis lateribus, dolor quæreret ueritatem, infeliciſſimus iuuenis uolens compendio mortis longos cruciatus uitare, dum in ſuum mentitur ſanguinem, accuſauit alienum, ſolusq. omnium miſer, merito iuſſus eſt percuti, quia non reliquit innoxiæ, unde poſſet negare. At uero mulier, ſexu fortior ſuo, cum eculeus corpus extenderet, & ſordidas fœtore carceris manus poſt tergum uincula cohiberent, oculis, quos tantum tortor alligare non poterat, ſuſpexit ad cælum, &, uolutis per ora lacrymis, Tu, inquit, teſtis es domine Ieſu, cui occultum nihil eſt, qui es ſcrutator renis & cordis, non *Pſal. 7* Deo me negare uelle, ne peream, ſed ideo mentiri nolle, ne peccem. At tu miſer homo, ſi interire feſtinas, cur duos interimis innocentes? equidem & ipſa cupio mori, cupio inuiſum hoc corpus exuere, ſed non quaſi adultera. præſto iugulum, micantem intrepida excipio mucronem, innocentiam tamen mecum feram. Non moritur, quiſquis uicturus occiditur. Igitur conſularis, paſtis cruore luminibus, ut fera, quæ guſtatum ſemel ſanguinem ſemper ſitit, duplicari tormenta iubet; & ſæuum dentibus frendens, ſimilem carnifici minitatus eſt pœnam, niſi confiteretur ſexus infirmior, quod non poterat robur uirile reticere. Succurre domine Ieſu: ad unum hominem tuum complura ſunt inuenta ſupplicia. Crines ligantur ad ſtipitem, &, toto corpore ad eculeum fortius alligato, uicinus pedibus ignis apponi-

apponitur: utrumque latus carnifex fodit: nec papillis dantur induciæ: immota mulier manet, &, a dolore corporis spiritu separato, dum conscientiæ bono fruitur, uetuit circa se sæuire tormenta. Iudex crudelis, quasi superatus, attollitur. Illa Deum deprecatur, soluuntur membra compagibus. Illa oculos ad cælum tendit, quasi de communi scelere alius confitetur. Illa pro confitente negat: & periclitans ipsa, alium uindicat periclitantem. Vna interim uox est; Cæde, ure, lacera, non feci. si dictis tollitur fides: ueniet dies, quæ hoc crimen diligenter discutiat: habeo iudicem meum. Iam lassus tortor suspirabat in gemitum: nec erat nouo uulneri locus. iam uicta sæuitia corpus, quod laniarat, horrebat. extemplo ira excitus consularis, Quid miramini, inquit, circumstantes, si torqueri mulier mauult, quam perire? adulterium certe sine duobus committi non potuit: & esse credibilius reor, noxiam ream negare de scelere, quam innocentem iuuenem confiteri. Pari igitur prolata in utrumque sententia, damnatos carnifex trahit: totus ad spectaculum populus effunditur, ut prorsus quasi migrare ciuitas putaretur: stipatis proruens portis turba densatur. et quidem miserrimi iuuenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput, truncumq. in suo sanguine uolutatur cadauer. postquam uero ad feminam uentum est; &, flexis in terram poplitibus, super trementem ceruicem micans eleuatus est gladius; & exertam carnifex dexteram totis uiribus concitauit; ad primum corporis tactum stetit mucro letalis, & leuiter perstringens cutem, rasuræ modicæ sanguinem aspersit. imbellem manum percussor expauit; & uictam dexteram gladio marcescente miratus, in secundos impetus torquet: languidus rursus in feminam mucro delabitur, &, quasi ferrum eam timeret attingere, circa ceruicem torpet innoxiam. itaque furens & anhelans lictor, paludamento in ceruicem retorto, dum totas expedit uires, fibulam, quæ chlamydis mordebat oras, in humum excussit, ignarusq. rei, ensem librabat in uulnus. En tibi, ait mulier, ex humero aurum ruit: collige multo quæ-

situm

situm labore, ne pereat. Pro, rogo, quæ est ista securitas? Impendentem non timet mortem: lætatur percussa: carnifex pallet: oculi, gladium non uidentes, fibulam uident: et, ne parum esset, quod non formidabat interitum, præstat beneficium sæuienti. Iam igitur & tertius ictus sacramentum frustratus erat trinitatis. iam spiculator exterritus, & non credens ferro, mucronem aptabat in iugulum, ut, qui secare non poterat, saltem, premente manu, corpori conderetur. O omnibus res inaudita sæculis. Ad capulum gladius reflectitur, &, uelut dominum suum uictus aspiciens, confessus est se ferire non posse. Huc huc mihi trium exempla puerorum, qui inter frigidos flammarum *Dan.* 3
globos hymnos edidere pro fletibus; circa quorum saraballa, sanctamq. cæsariem, innoxium lusit incendium. Huc beati Danielis reuocetur historia; iuxta quem, adulantibus *Dan.* 13. 14
caudis, prædam suam leonum ora timuerunt. Nunc Susanna, nobilis fide, omnium subeat mentibus, quæ, iniquo damnata iudicio, spiritu sancto puerum replente, saluata est. Ecce non dispar in utraque misericordia Domini. Illa liberata per iudicem, ne iret ad gladium: hæc a iudice damnata, absoluta per gladium est. Tandem ergo ad feminam uindicandam populus armatur. omnis ætas, omnis sexus carnificem fugat, &, cœtu in circulum coeunte, exclamat. non credit pene unusquisque, quod uidet. turbatur tali nuncio urbs propinqua, et tota lictorum turma glomeratur. e quibus medius, ad quem damnatorum cura pertinebat, erumpens, & canitiem immundam perfuso puluere turpans, Quin meum, inquit, o ciues petitis caput? me illi uicarium datis? Si misericordes, si clementes estis? si uultis seruare damnatam? innocens certe perire non debeo. Quo fletu uulgi concussus est animus, mæstusq. se per omnes torpor insinuat, & mirum in modum uoluntate mutata, cum pietatis fuisset, quod ante denfederant, pietatis uisum est genus, ut paterentur occidi. Nouus igitur ensis, nouus percussor apponitur. Stat uictima, Christo tantum fauente munita: semel percussa concutitur, ite-

rum

rum repetita quassatur, tertio uulnerata prosternitur. O di uinæ potentiæ sublimanda maiestas: quæ prius fuerat quar to percussa, nec læsa, ideo post paulolum uisa est mori, ne pro ea periret innoxius. Clerici, quibus id officii erat, cru entum linteo cadauer obuoluunt, &, fossam humum lapi- dibus cõstruentes, ex more tumulum parant. Festinato sol cursu occasum petit; &, misericordia Domini, celeriore cur su naturæ, nox aduenit. Subito feminæ palpitat pectus; & oculis quærentibus lumẽ, corpus animatur ad uitam. Iam spirat, iam uidet, iam subleuatur, & loquitur: iam in illam potest uocem erumpere: Dominus auxiliator meus; non
Psal. 117 timebo quid faciat mihi homo. Anus interim quædã, quæ ecclesiæ sustentabatur opibus, debitum cælo spiritum red- didit, &, quasi de industria ordine currente rerum, uicariũ tumulo corpus operitur. Dubia adhuc luce, in lictore dia- bolus occurrit, quærit cadauer occisæ, sepulcrum sibi mon- strati petit: uiuere putat, quam mori potuisse miratur. Re- cens a clericis cespes ostenditur, & dudũ superiecta humus, cum his nocibus ingeritur flagitanti: Erue scilicet ossa iam condita: infer nouum sepulcro bellum: &, si hoc parũ est, auibus ferisq. lanianda membra discerpe. Septies percus- sa, debet aliquid plus morte perpeti. Tali ergo inuidia car- nifice confuso, clam domi mulier refocillatur. Et ne forte creber medici ad ecclesiam commeatus suspicionis pande- ret uiam, cum quibusdam uirginibus ad secretiorem uillu- lam secto crine transmittitur. ibi paulatim, uirili habitu ue ste mutata, in cicatricem uulnus obducitur. Et o uere, Ius summũ summa malitia: post tanta miracula adhuc sæuiunt leges. En, quo me gestorum ordo pertraxit. Iam enim ad Euagrii nostri nomen peruenimus. cuius ego pro Christo laborem si arbitrer a me dici posse, non sapiam. si penitus tacere uelim, uoce in gaudium erumpente nõ possim. quis enim ualeat digno canere præconio, Auxentium, Medio- lani incubantem, huius excubiis sepultum pene ante, quam mortuum? Romanum episcopum, iam pene factionis la- queis irretitum, & uicisse aduersarios, & non nocuisse su-
pera-

peratis? Verum hæc ipſe equidem, ſpatiis excluſus iniquis,
Prætereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo. præſentis tantum rei fine contentus ſum. Imperatorem de induſtria adit, precibus fatigat, merito lenit, ſolicitudine promeretur; ut redditam uitæ, redderet libertati.

ARGVMENTVM.

PAVLVS, *a quo primum eremus habitari cœpta eſt, patria* Thebæus, *annos natus circiter quindecim, tam* Græcis, *quā* Aegyptiacis *litteris eruditus, utroque orbatus parente, accuſatus a ſororis marito, quod* Chriſtianus *eſſet, ſub* Decio, *&* Valeriano *perſecutoribus fugiēs, eremū petiit. ibi annis* XCVIII *mira abſtinentia, ac ſanctitate, uſque quo a magno illo* Antonio *diuinitus admonito inuiſeretur, uitam traducens, obdormiuit in* Domino. *Huius uitā luculenter deſcribit* D. Hieronymus.

VITA PAVLI EREMITAE.

INTER multos ſæpe dubitatum eſt, a quo potiſſimum monachorum eremus habitari cœpta ſit. quidam enim, altius repetentes, a beato Helia, & Ioanne ſumpſere principium. quorum & Helias plus nobis uidetur fuiſſe, quam monachus, & Ioannes ante prophetare cœpiſſe, quam natus eſt. Alii autem, in quam opinionem uulgus omne conſentit, aſſerunt, Antonium huius propoſiti fuiſſe caput. quod ex parte uerum eſt. non enim tam ipſe ante omnes fuit, quam ab eo omnium incitata ſunt ſtudia. Amathas uero, & Macarius, diſcipuli Antonii, quorum ſuperior magiſtri corpus ſepeliuit, etiam nunc affirmant, Paulum quendam Thebæum, principem iſtius rei fuiſſe. quod nō tam nomine, quam opinione nos quoque comprobamus. Nonnulli & hæc, & alia, prout uoluntas tulit, iactitant: ſubterraneo ſpecu crinitum calcaneo tenus hominem fuiſſe, & multa, quæ perſequi otioſum eſt, incredibilia fingentes. quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidem ſententia uidetur. Igitur, quia de Antonio

tonio tam Græco, quam Romano ſtylo diligenter traditum eſt; pauca de Pauli principio & fine ſcribere diſpoſui, magis quia res omiſſa fuit, quam fretus ingenio. Quo modo autem in media ætate uixerit, & quas ſatanæ pertulerit inſidias, nulli hominum compertum habetur. Sub Decio & Valeriano perſecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, & Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati ſunt, multas apud Aegyptum & Thebaida eccleſias tempeſtas ſæua populata eſt. Voti tunc Chriſtianis erat, pro Chriſti nomine gladio percuti. uerum hoſtis callidus, tarda ad mortem ſupplicia conquirens, animas cupiebat iugulare, non corpora: &, ut ipſe, qui ab eo paſſus eſt, Cyprianus ait, uolentibus mori, non permittebatur occidi. cuius ut crudelitas notior fiat; duo memoriæ cauſa exempla ſubiecimus. Perſeuerantem igitur in fide martyrem, & inter eculeos laminasq. uictorem, iuſſit melle perungi, & ſub ardentiſſimo ſole, ligatis manibus poſt tergum, reſupinari, ſcilicet ut muſcarum aculeis cederet, qui ignitas ſartagines ante ſuperaſſet. Alium, iuuenili ætate florentem, in amœniſſimos hortulos præcepit abduci, ibiq. inter lilia candentia, & rubentes roſas, cum leni iuxta murmure aquarum ſerperet riuus, & molli ſibilo arborum folia uentus præſtringeret, ſuper extructum plumis lectum reſupinari, &, ne ſe inde poſſet excutere, blandis ſerico nexibus irretitum relinqui. quo cũ, recedentibus cunctis, meretrix ſpecioſa ueniſſet, cœpit delicatis ſtringere colla complexibus, &, quod dictu quoque ſcelus eſt, manibus attrectare uirilia; ut, corpore in libidinem concitato, ſe uictrix impudica ſuperiaceret. Quid ageret miles Chriſti, & quo ſe uerteret, neſciebat. quem tormenta non uicerant, ſuperabat uoluptas. tandem cælitus inſpiratus, præciſam morſu linguam in oſculantis ſe faciem expuit, ac ſic libidinis ſenſum ſuccedens doloris magnitudo ſuperauit. Per idẽ ergo tempus, quo talia gerebantur apud inferiorem Thebaida, cũ ſorore iam uiro tradita, poſt mortem amborum parentum in hereditate locupleti, Paulus relictus eſt annorum circiter quindecim, litteris tam Græcis

quam

quam Aegyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, Deũ ualde amans: & cum persecutionis procella detonaret, in uillam remotiorem & secretiorem secessit. Verum quid nõ mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Sororis maritus cœpit prodere uelle, quem celare debuerat. nõ illum uxoris lacrymæ, non communio sanguinis, non spectans cuncta ex alto Deus ab scelere reuocauit. ad hæc instabat crudelitas, quæ pietatem uidebatur imitari. Quod ubi prudẽtissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiẽs, dum persecutionis finem præstolaretur, necessitatem in uoluntatem uertit, ac paulatim progrediens, rursusq. subsistens, atque hoc idem sæpius faciens, tandem reperit saxeũ montem; ad cuius radicem haud procul erat grandis spelũca, quæ lapide claudebatur. quo remoto, ut est cupiditas hominum occulta cognoscere, auidius explorans, animaduertit intus grande uestibulum, quod, aperto desuper cælo, patulis diffusa ramis uetus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens; cuius riuum tantummodo foras erumpentem, statim modico foramine, eadem, quæ genuerat, aquas terra sorbebat. erant præterea per exesum montem haud pauca habitacula, in quibus scabræ iam incudes, & mallei, quibus pecuniæ olim signatæ uisebantur. hunc locum Aegyptiorum litteræ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuisse, ea tempestate, qua Cleopatræ iunctus est Antonius. Igitur adamato, quasi quod a Deo sibi offerretur, habitaculo, omnem ibidem in orationibus & solitudine duxit ætatem. cibum & uestimentum ei palma præbebat. quod ne cui impossibile uideatur; Iesum testor, & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, uidisse me monachos, de quibus unus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulẽta aqua uixit; alter in cisterna ueteri, quam gentili sermone Syri cubam uocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse uidebuntur iis, qui non crediderint: quia omnia possibilia sunt credentibus. Sed, ut *Mar.9*
ad id redeam, unde digressus sum: cum iam centum tredecim

cim annos beatus Paulus uitam cæleſtem ageret in terris, & nonagenarius in alia ſolitudine Antonius moraretur, ut ipſe aſſerere ſolebat, hæc in mentem eius cogitatio incidit, nullum ultra ſe perfectum monachum in eremo conſediſſe. at illi per noctem quieſcenti reuelatum eſt, eſſe alium ulterius multo ſe meliorem, ad quem uiſendum deberet proficiſci. Illico, erumpente luce, uenerabilis ſenex infirmos artus baculo regente ſuſtentans, cœpit ire uelle, quo neſciebat. & iam media dies, coquente deſuper ſole, feruebat: nec tamen a cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in Deum meum, quod ſeruum ſuum, quem mihi promiſit, oſtendet. Nec plura his, conſpicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum hippocentauro uocabulum indidit. quo uiſo, ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem; &, Heus tu, inquit, quanam in parte hic ſeruus Dei habitat? At ille barbarũ neſcio quid infrendens, & frãgens potius uerba, quam proloquens, inter horrentia ora ſenis blandum quæſiuit alloquium, & dextræ protenſione manus cupitum indicat iter; & ſic patentes campos uolucri tranſmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc utrum diabolus ad terrendum eum ſimulauerit, an, ut ſolet, eremus, monſtruoſorum animalium ferax, iſtam quoque gignat beſtiam, incertum habemus. Stupens itaque Antonius, & de eo, quod uiderat, ſecum uoluens, ulterius progreditur. nec mora, inter ſaxoſam conuallem haud grandem homunculum uidet, aduncis naribus, fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſinebat. infractusq. & hoc Antonius ſpectaculo, ſcutum fidei, & loricam
Eph. 6 ſpei, ut bonus prœliator, arripuit. nihilominus memoratum animal, palmarum fructus eidem ad uiaticum, quaſi pacis obſides, afferebat. quo cognito, gradum preſſit Antonius; &, quiſnam eſſet, interrogans, hoc ab eo reſponſum accepit: Mortalis ego ſum, & unus ex accolis eremi, quos uario deluſa errore gentilitas, faunos, ſatyroſque, & incubos uocans colit. legatione fungor gregis mei. precamur, ut pro nobis communem Deum depreceris; quem

pro salute mundi uenisse cognouimus, & in uniuersam terram exiit sonus eius. Talia eo loquente, longæuus uiator ubertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ indices cordis effuderat. gaudebat quippe de Christi gloria, & de interitu satanæ: simulq. admirans, quod eius posset intelligere sermonem, & baculo humum percutiens, aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta ueneraris: uæ tibi ciuitas meretrix, in quam totius orbis dæmonia cõfluxere. quid nunc dictura es? bestiæ Christum loquũtur, & tu pro Deo portenta ueneraris. Necdum uerba compleuerat, & quasi pennigero uolatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, uniuerso mundo teste, defenditur. nam Alexandriam istiusmodi homo uiuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, ut ab imperatore uideretur, allatum est. Sed, ut propositum persequar: Antonius cœptam regionem pergebat, ferarum tantum uestigia intuens, & eremi latam uastitatem, quid ageret, quo uerteret gradum, nesciebat. iam altera effluxerat dies. restabat unum, ut deseri se a Christo non posse cõfideret. Pernox secũdas in oratione exegit tenebras; &, dubia adhuc luce, procul intuetur, lupam, sitis ardoribus anhelantem, ad radicem montis irrepere: quam secutus oculis, & iuxta speluncam, cum fera abiisset, accedens, intro cœpit aspicere, nihil curiositate proficiente, tenebris arcentibus uisum. uerum, ut scriptura ait, perfecta dilectio foras mittit timorem: suspenso gradu & anhelitu temperato, callidus explorator ingressus, ac paulatim progrediẽs, sæpiusq. subsistens, sonum aure captabat. tandem per cæcæ noctis horrorem procul lumen intuitus, dum auidius properat, offenso in lapidem pede, strepitum concitauit: post cuius sonitũ beatus Paulus ostium, quod patebat, occludens, sera obfirmauit. Tũc uero Antonius præ foribus corruẽs, usque ad sextã, & eo amplius horã aditum precabatur, dicẽs: Qui sim, unde, uel cur uenerim, nosti. scio me non mereri con-

1. Ioan. 4

ſpectum tuum: tamen, niſi uidero, non recedam. qui beſtias recipis, hominẽ cur repellis? quæſiui, & inueni: pulſo, ut aperiatur. quod ſi non impetro; hic moriar ante poſtes tuos: certe ſepelies uel meum cadauer. Talia perſtabat memorans, fixuſq. manebat. Ad quem reſponſum paucis ita reddidit heros. Nemo ſic petit, ut minetur: nemo cũ lacrymis iniuriam, uel calumniam facit. & miraris, ſi non recipiam, cum moriturus adueneris? Sic arridens Paulus patefecit ingreſſum. quo aperto, dum in mutuos miſcentur amplexus, propriis ſe ſalutauere nominibus, gratiæ Domino in commune referuntur. Et poſt ſanctum oſculum reſidens Paulus, cum Antonio ita exorſus eſt: En, quem tanto labore quæſiſti, putridis ſenectute membris operit inculta canities: en uides hominem, pulueram mox futurum. Verum, quia caritas omnia ſuſtinet, narra mihi, quæſo, quo modo ſe habeat humanum genus; an in antiquis urbibus noua tecta conſurgant; quo mundus regatur imperio; an ſuperſint aliqui, qui dæmonum errore rapiantur. Inter has ſermocinationes ſuſpiciunt alitem coruum in ramo arboris conſediſſe; qui inde leniter ſubuolans integrum panem ante mirantium ora depoſuit. poſt cuius abſceſſum, Eia, inquit Paulus, Dominus nobis prandium miſit, uere pius, uere miſericors. ſexaginta iam anni ſunt, quod accipio dimidiũ ſemper panis fragmentum: uerum ad aduentum tuum, militibus ſuis Chriſtus duplicauit annonam. Igitur, Domino gratiarum actione celebrata, ſuper uitrei marginem fontis uterque conſedit. Hic uero, quis frangeret panẽ, oborta contentio, pene diem duxit in ueſperum. Paulus more cogebat hoſpitii: Antonius iure refellebat ætatis. Tandem conſilium fuit, ut, apprehenſo e regione pane, dum ad ſe quiſque nititur, pars cuique ſua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquæ in fonte prono ore libauerunt: & immolantes Deo ſacrificiũ laudis, noctem tranſegere uigiliis. Cumq. iam eſſet terræ redditus dies, beatus Paulus ad Antonium ſic locutus eſt. Olim te, frater, in iſtis regionibus habitare ſciebam: olim te conſeruum meum mihi promiſerat

Matth. 7

1. *Cor.* 13

miſerat Deus. ſed quia iam dormitionis meæ tempus adue
nit; &, quod ſemper cupiebam, diſſolui, & eſſe cum Chri- *Philipp.* 1
ſto, peracto curſu ſupereſt mihi corona iuſtitiæ: tu miſſus 2. *Tim*. 4
es a Domino, qui humo corpuſculum meum tegas, immo
terræ terrã reddas. His Antonius auditis, flens, & gemẽs,
ne ſe deſereret, atque ut comitẽ talis itineris acciperet, pre
cabatur. Et ille, Non debes, inquit, quærere quæ tua ſunt,
ſed quæ aliena. expedit quidem tibi, ſarcina carnis abiecta,
agnum ſequi: ſed & ceteris expedit fratribus, ut tuo adhuc
inſtituantur exemplo. quamobrem, quæſo, perge, niſi mo
leſtum eſt, & palliũ, quod tibi Athanaſius epiſcopus dedit,
ad inuoluendum corpuſculum meum defer. Hoc autẽ bea-
tus Paulus rogauit, non quod magnopere curaret utrum te
ctum putreſceret cadauer, an nudum; quippe qui, tanto tẽ
poris ſpatio, contextis palmarum foliis ueſtiebatur; ſed ut
a ſe recedenti mæror ſuæ mortis leuaretur. Stupefactus er-
go Antonius, quod de Athanaſio & pallio eius audierat,
quaſi Chriſtum in Paulo uidens, & in pectore eius Deum
uenerans, ultra reſpondere nihil auſus eſt; ſed cum ſilentio
lacrymans, oſculatis eius oculis manibusq. ad monaſteriũ,
quod poſtea a Saracenis occupatum eſt, regrediebatur. ne-
que uero greſſus ſequebantur animum: ſed quamuis cor-
pus inane ieiuniis, ſeniles etiam anni fregerant, tamen ani-
mo uincebat ætatem. tandem fatigatus, & anhelus, ad ha
bitaculum ſuum, confecto itinere, peruenit. Cui cum duo
diſcipuli, qui ei longo iam tempore miniſtrare conſueuerãt,
occurriſſent, dicentes: Vbi tamdiu moratus es, pater? Re-
ſpondit: Væ mihi peccatori, qui falſi monachi nomẽ fero.
uidi Heliam, uidi Ioannem in deſerto, & uere uidi Paulum
in paradiſo. & ſic ore compreſſo, & manu uerberans pe-
ctus, ex cellula pallium protulit: rogantibusq. diſcipulis,
ut plenius, quidnam rei eſſet, exponeret, ait: Tempus ta- *Eccl.* 3
cendi, & tempus loquendi. Tunc egreſſus foras, & ne mo-
dicum quidem cibi ſumens, per uiam, qua uenerat, regreſ-
ſus eſt, illum ſitiens, illum uidere deſiderans, illum oculis
ac mente contemplans. timebat enim, quod euenit, ne ſe
 abſente,

absente, Christo debitum spiritum redderet. cumq. iam dies alia illuxisset, & trium horarum spatio uiam remeauisset, uidit inter angelorum cateruas, inter prophetarum & apostolorum choros, niueo Paulum candore fulgentem in sublime conscendere: & statim in faciem suam procidens, sabulum capiti superiacebat: ploransq. & eiulans, aiebat: Cur me Paule dimittis? cur insalutatus abis? tam tarde notus, tam cito recedis? Referebat postea beatus Antonius, tanta se uelocitate, quod reliquum erat uiæ, cucurrisse, ut instar auis peruolasset: nec immerito: nã introgressus speluncam, uidit genubus complicatis, erecta ceruice, extẽsisq. in altum manibus, corpus exanime: ac primum & ipse uiuere eum credens, pariter orabat. postquam uero nulla, ut solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruẽs, intellexit quod etiam cadauer sancti Deum, cui omnia uiuunt, officioso gestu precabatur. Igitur obuoluto & prolato foras corpore, hymnos quoque & psalmos de Christiana traditione decantans, contristabatur Antonius, quod sarculum, quo terram foderet, non haberet: fluctuansq. uario mentis æstu, & secũ multa reputans, dicebat: Si ad monasterium reuertar, tridui iter est: si hic maneam, nihil ultra proficiam. moriar ergo, ut dignum est, & iuxta bellatorem tuum, Christe, ruens, extremum halitum fundam. Talia eo animo uoluente, ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, uolantibus per colla iubis, ferebantur: quibus aspectis primo exhorruit: rursusq. ad Deum referens mentem, quasi columbas uideret, mansit intrepidus. et illi quidem directo cursu ad cadauer beati senis substiterũt; adulantibusq. caudis circa eius pedes accubuere, fremitu ingẽti rugientes; prorsus ut intelligeret eos plangere, quo modo poterant. deinde haud procul cœperunt humum pedibus scalpere; arenamq. certatim egerentes, unius hominis capacem locum foderunt: ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium ceruice deiecta, ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesq. lingentes. at ille animaduertit, benedictionem eos a se precari. nec mora, in

ra, in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait: Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terram cadit, da illis sicut tu scis. Et manu annuens eis, ut abirent, imperauit. cumq. illi recessissent, sancti corporis oneri seniles curuauit humeros; &, deposito eo in fossam, desuper humum congregans, tumulum ex more composuit. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid pius heres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi uindicauit, quam in sportarum modum de palmæ foliis ipse sibi cõtexuerat. ac sic ad monasterium reuersus, discipulis cũcta ex ordine replicauit, diebusq. sollemnibus Paschæ & Pẽtecostes semper Pauli tunica uestitus est. Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorant, qui domos marmoribus uestiunt, qui uno filo uillarum insuunt prædia: huic seni nudo quid umquam defuit? Vos gemma bibitis: ille naturæ concauis manibus satisfecit. Vos in tunicis aurum texitis: ille ne uilissimum quidem indumentum habuit mancipii uestri. Sed ecõtrario illi quidem pauperculo paradisus patet: uos auratos gehenna suscipiet. Ille uestem Christi, nudus licet, tamen seruauit: uos, uestiti sericis, indumentũ Christi perdidistis. Paulus uilissimo puluere coopertus iacet, resurrecturus in gloriam: uos operosa saxi sepulcra premunt, cum uestris opibus arsuros. Parcite, quæso, uobis, parcite saltem diuitiis, quas amatis. cur & mortuos uestros auratis obuoluitis uestibus? cur ambitio inter luctus lacrymasq. non cessat? an cadauera diuitum nisi in serico putrescere nesciunt? Obsecro, quicumque hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris: cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quam regum purpuram cum pœnis suis.

Matth. 10

ARGVMENTVM.

HILARION monachus, Thabatha, Palæstinæ uico, ortus, magni illius Antonii discipulus, quanta abstinentia, ac sanctitate uitam duxerit, quantisq. semper, etiam latitando, claruerit miraculis, late, eruditeq. Hieronymus ita describit, ut in eo perfectum monachum contemplari iure quis ualeat.

VITA SANCTI HILARIONIS.

SCRIPTVRVS uitam beati Hilarionis, habitatorem eius inuoco spiritum sanctum; ut, qui illi uirtutes largitus est, mihi ad narrandas eas sermonem tribuat, ut facta dictis exæquentur. Eorum enim, qui fecere, uirtutes, ut ait Crispus, tanta habentur merita, quantum ea uerbis potuere attollere præclara ingenia. Alexander Magnus Macedo, quem uel arietem, uel pardum, Dan. 7. 8 uel hircum caprarum Daniel uocat, cum ad Achillis tumulum peruenisset, Felicem te, ait, iuuenis, qui magno fruaris præcone meritorum: Homerum uidelicet significans. Porro mihi tanti ac talis uiri conuersatio, uitaq. dicenda est, ut Homerus quoque, si adesset, uel inuideret materiæ, uel succumberet. quamquam enim sanctus Epiphanius, Salaminæ Cypri episcopus, qui cum Hilarione plurimum uersatus est, laudem eius breui epistola scripserit, quæ uulgo legitur: tamen aliud est, locis communibus laudare defunctum; aliud, defuncti proprias narrare uirtutes. unde & nos fauore magis illius, quam iniuria, cœptum ab eo opus aggredientes, maledicorum uoces contemnimus; qui olim detrahentes Paulo meo, nunc forte detrahent & Hilarioni, illum solitudinis calumniati, huic obiicientes frequentiam; ut qui semper latuit, non fuisse, qui a multis uisus est, uilis existimetur. Fecerunt hoc & maiores eorum Matth. 11 quondam pharisæi, quibus nec Ioannis eremus, ac ieiuniũ, nec Domini saluatoris turbæ, cibi potusq. placuere. Verum destinato operi imponam manum, & Scyllæos canes obturata aure transibo. Hilarion, ortus uico Thabatha, qui

qui circiter quinque millia a Gaza, urbe Palæstinæ, ad austrum situs est, cum haberet parentes idolis deditos, rosa, ut dicitur, de spinis floruit. a quibus missus Alexandriam, grammatico traditus est: ibique, quantum illa patiebatur ætas, magna ingenii & morum documenta præbuit in breui, carus omnibus, & loquendi arte gnarus: quodq. his maius est omnibus, credens in Dominum Iesum, non circi furoribus, non arenæ sanguine, non theatri luxuria delectabatur, sed tota illi uoluntas in Ecclesiæ erat congregatione. Audiens autem tunc celebre nomen Antonii, quod per omnes Aegypti populos ferebatur, incensus uisendi eius studio, perrexit ad eremum: & statim, ut eum uidit, mutato pristino habitu, duobus fere mensibus iuxta eum mansit, contemplans ordinem uitæ eius, morumq. grauitatem; quam creber in oratione, quam humilis in suscipiendis fratribus, seuerus in corripiendis, alacer in exhortandis esset; & ut continentiam, cibiq. eius asperitatem nulla umquam infirmitas frangeret. Porro frequentiam eorum, qui ad eum ob uarias passiones aut impetus dæmonum concurrebant, ultra non ferens; nec congruum esse ducens, pati in eremo populos ciuitatum; sicq. sibi magis incipiendum esse, ut cœpisset Antonius; illum quasi uirum fortem uictoriæ præmia accipere, se uero necdum militare cœpisse; reuersus est cum quibusdam monachis ad patriam; &, parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, timens illud de Actibus apostolorum, Ananiæ, & Sapphiræ uel exemplum, uel supplicium; maximeq. Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus, quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus, & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario a Maioma, Gazæ emporio, per litus euntibus Aegyptum ad læuam flectitur, ingressus est. cumq. essent cruenta latrociniis loca, & propinqui amiciq. eius imminens periculum denunciarent; cō tempsit mortem, ut mortem euaderet. Mirabātur omnes

Act. 5

Luc. 14

animum, mirabantur ætatem, nisi quod flamma quædam pectoris, & scintillæ fidei in oculis relucebant. Lenes erant genæ, delicatum corpus & tenue, & ad omnem iniuriam impatiens, quod leui uel frigore, uel æstu posset affligi. Igitur sacco tantum membra coopertus, & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumq. rusticum inter mare & paludem, uasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantum carycas post solis occasum comedens; &, quia regio latrociniis infamis erat, numquam in eodem loco mansitans. Quid faceret diabolus? quo se uerteret? Qui gloriabatur ante, dicens:
Esa. 14 In cælum ascendam: super sidera cæli ponam thronũ meum, & ero similis altissimo: cernebat se uinci a puero, & prius ab eo calcatum fuisse, quam per ætatem calcare potuisset. Titillabat itaque sensus eius, & pubescenti corpori solita uoluptatum incendia suggerebat. Cogebatur tirunculus Christi cogitare quod nesciebat, & eius rei animo pompam uoluere, cuius experimenta non nouerat. Iratus itaque sibi, & pectus pugnis uerberans, quasi cogitationes cæde manus posset excludere, Ego, inquit, aselle faciam, ut non calcitres; nec te hordeo alam, sed paleis: fame te conficiam, & siti: graui onerabo pondere: per æstus indagabo & frigora, ut cibum potius, quam lasciuiam, cogites. Herbarum ergo succo, & paucis carycis post triduum uel quatriduum deficientem animam sustentabat, orans frequenter, & psallens, & rastro humum fodiens; ut ieiuniorum laborem labor operis duplicaret. simulq. fiscellas iunco texens, æmulabatur Aegyptiorum monachorum disci-
2. Thess. 3 plinam, & Apostoli sententiam, dicentis: Qui autem non operatur, non manducet. Sic attenuatus, & in tantum exeso corpore, ut ossibus uix hæreret, quadam nocte cœpit infantum audire uagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursus uariarum portenta uocum, ut ante sonitu, quam aspectu, territus cederet. intellexit dæmonum ludibria: &, prouolutus genibus, Christi crucem signauit

in fronte: taliq. armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortius prœliabatur, amodo uidere desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illucq. circumspiciens: cum interim ex improuiso, splendente luna, cernit rhedam feruentibus equis super se irruere: cumq. inclamasset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Tunc ille ait: Equum, & ascensorem proiecit in mare. Et, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur. Multæ sunt tentationes eius, & die noctuq. uariæ dæmonum insidiæ: quas si omnes narrare uelim, modum excedam uoluminis. Quoties illi nudæ mulieres cubanti, quoties esurienti largissimæ apparuere dapes? Interdum orantem lupus ululans & uulpecula ganniens transiliuit, psallentiq. gladiatorum pugna spectaculum præbuit, & unus, quasi interfectus, & ante pedes eius corruens, sepulturam rogauit. Orauit semel fixo in terram capite: &, ut natura fert hominum, abducta ab oratione mens nescio quid aliud cogitabat: insiliit dorso eius festinus agitator: & latera calcibus, ceruicem flagello uerberans, Eia, inquit, cur dormitas? cachinnansq. desuper, cum defecisset, an hordeum uellet accipere, sciscitabatur. Igitur a sextodecimo usque ad uicesimum suæ ætatis annum, æstus & pluuias breui tuguriunculo declinauit, quod iunco & carice texerat: extructa deinceps breui cellula, quæ usque hodie permanet, latitudine pedum quattuor, altitudine pedum quinque, hoc est statura sua humiliore, porro longitudine paulo ampliore, quam eius corpusculum patiebatur, ut sepulcrum potius, quam domum, crederes; capillum semel in anno die Paschæ totondit: super nudam humum, stratumq. iunceum usque ad mortem cubitauit; saccum, quo semel fuerat indutus, numquam lauans; & superfluum esse dicens, munditias in cilicio quærere. nec mutauit alteram tunicam, nisi cum prior penitus scissa esset. Scripturas quoque sanctas memoriter tenens, post orationes & psalmos, quasi Deo præsente, recitabat. Et, quia longum est per diuersa tempora

Exod. 15
Psal. 19

carptim aſcenſum eius edicere, comprehendam breuiter, ante lectoris oculos uitam eius pariter exponens, & deinceps ad narrandi ordinem regrediar. A uiceſimoprimo anno uſque ad uiceſimumſeptimum, tribus annis dimidium lentis ſextarium madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cum ſale & aqua. Porro a uigeſimoſeptimo uſque ad triceſimum, herbis agreſtibus, & uirgultorũ quorundam radicibus crudis ſuſtentatus eſt. A triceſimo autem primo uſque ad triceſimumquintum, ſex uncias hordeacei panis, & coctum modice holus abſque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos ſuos, & totum corpus impetigine & pumicea quadum ſcabredine contrahi, ad ſuperiorem uictum adiecit oleum: & uſque ad ſexageſimum tertium uitæ ſuæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinſecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei guſtans. Inde, cum ſe uideret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, a ſexageſimoquarto anno uſque ad octogeſimum pane abſtinuit, incredibili feruore mentis; ut eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutẽ Domini, quo ceteri ſolent remiſſius uiuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto holere ſorbitiunculæ, cibo & potu uix quinque uncias appendentibus: ſicq. complens ordinem uitæ, numquam ante ſolis occaſum, nec in diebus feſtis, nec in grauiſſima ualetudine ſoluit ieiunium. Sed iam tempus eſt, ut ad ordinem reuertamur. Cum habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decem & octo, latrones ad eum nocte uenerunt, uel exiſtimantes habere aliquid, quod tollerent, uel in contemptum ſui reputantes fieri, ſi puer ſolitarius eorum impetus non pertimeſceret. itaque inter mare & paludem a ueſpere uſque ad ſolis ortum diſcurrentes, numquam locum eius cubiculi inuenire potuerunt. Porro, clara luce reperto puero, quaſi per iocum, Quid, inquiunt, faceres, ſi latrones ad te uenirent? Quibus ille reſpondit: Nudus latrones non timet. Et illi, Certe, aiunt, occidi potes. Poſſum, inquit, poſſum: & ideo latrones non timeo, quia mori paratus

tus sum. Tunc admirati constantiam eius, & fidem, confessi sunt noctis errorem, cæcatosq. oculos, correctiorem deinceps uitam pollicentes. Viginti & duos iam in solitudine habebat annos, fama tantum notus omnibus, & per totas Palæstinæ uulgatus urbes: cum interim mulier quædam Eleutheropolitana, cernens despectui se haberi a uiro ob sterilitatem, (iam enim per annos quindecim nullos cõiugii fructus dederat) prima irrumpere ausa est ad beatum Hilarionem: & nihil tale suspicanti, repente genibus eius aduoluta, Ignosce, inquit, audaciæ, ignosce necessitati meæ. quid auertis oculos? quid rogantem fugis? noli mulierem aspicere, sed miseram. hic sexus genuit saluatorem. non habent sani opus medico, sed qui male habent. Tandem substitit, &, post tantum temporis uisa muliere, interrogauit causam aduentus eius, ac fletuum: &, postquam didicit, leuatis ad cælum oculis, fidere iussit; euntemq. lacrymis prosecutus, exacto anno uidit cum filio. Hoc signorum eius principium maius aliud signum nobilitauit. Aristæneta, Helpidii, qui postea præfectus prætorio fuit, uxor ualde nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior, reuertens cum marito & tribus liberis a beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata est. ibi enim, siue ob corruptum aerem, siue, ut postea claruit, propter gloriam Hilarionis serui Dei, hemitritæo pariter arrepti, omnes a medicis desperati sunt. Iacebat ululans mater, & quasi inter tria filiorum discurrens cadauera, quem prius plangeret, nesciebat. cognito autem quod esset quidam monachus in uicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantum se matrem nouerat, uadit comitata ancillulis, & eunuchis: uixq. a uiro persuasum est, ut asello sedens pergeret. ad quem cum peruenisset, Per ego te, ait, Iesum, clementissimum Deum nostrum, obtestor, per crucem eius, & sanguinem, ut reddas mihi tres filios, & glorificetur in urbe gentilium nomen Domini saluatoris: ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat. Renuente illo, & dicente, numquam se egressurum de cella, nec habere

Mar. 2

habere consuetudinem, ut non modo ciuitatem, sed ne uillulam quidem ingrederetur; prostrauit se illa humi, crebro clamitans: Hilarion, serue Christi, redde mihi liberos meos: quos Antonius tenuit in Aegypto, a te seruentur in Syria. Flebant cuncti, qui aderant: sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quam ille pollicitus est, se post solis occasum Gazam introiturum. quo postquam uenit, singulorum lectulos, & arentia membra considerans, inuocauit Iesum. et, o mira uirtus, quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit: eadem hora acceperunt cibos; lugentemq. matrem cognoscentes, & benedicentes Deum, sancti manus deosculati sunt. Quod postquam auditum est, & longe lateq. percrebuit; certatim ad eum de Syria & Aegypto confluebant; ita ut multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur. necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachos ante sanctum Hilarionem in Syria nouerat. ille fundator, & eruditor huius conuersationis, & studii in hac prouincia fuit. Habebat Dominus Iesus in Aegypto senem Antonium, habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem. Facidia uicus est Rhinocoruræ, urbis Aegypti. de hoc, sunt decem iam anni, cæca mulier adducta est ad beatum Hilarionem: oblataq. ei a fratribus (iam enim multi cũ eo monachi erant) omnem se substantiam expendisse ait in medicos. Cui respondit: Si, quæ in medicis perdidisti, dedisses pauperibus; curasset te uerus medicus Iesus. Clamante
Mar. 8 autẽ illa, & misericordiã deprecante, expuit in oculos eius: statimq. saluatoris exemplũ uirtus eadem prosecuta est. Auriga quoque Gazensis, in curru percussus a dæmone, totus obriguit, ita ut nec manus agitare, nec ceruicem posset reflectere. delatus ergo in lecto, cum solam linguam moueret ad preces, audit, non prius posse sanari, quam crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. credidit, spopondit, sanatus est; magisq. de animæ, quam de corporis salute exultauit. Præterea fortissimus iuuenis, nomine Marsitas, de territorio Hierosolymæ, tantum sibi applaude-

plaudebat in uiribus, ut quindecim frumenti modios diu longeq. portaret; & hāc haberet palmam fortitudinis suæ, si asinos uinceret. hic afflictus pessimo dæmone, non catenas, non compedes, non claustra ostiorum integra patiebatur: multorum nasum & aures morsibus amputauerat: horum pedes, illorum gulam fregerat: tantumq terrorem omnibus incusserat, ut, oneratus catenis & funibus, in diuersa nitentium, quasi ferocissimus taurus ad monasterium pertraheretur: quem postquam fratres uidere, perterriti, (erat enim miræ magnitudinis) nunciauerunt patri. Ille, sicut sedebat, iussit eum ad se pertrahi, & dimitti: solutoq. Inclina, ait, caput, & ueni. Tremere ille, & ceruicem flectere; nec aspicere contra ausus, omniq. ferocitate deposita, pedes cœpit sedentis lambere. adiuratus itaque dæmō, & tortus, qui iuuenem possederat, septima die egressus est. Sed nec illud tacendum est, quod Orionus, uir primarius & ditissimus urbis Ailæ, quæ mari Rubro imminet, a legione possessus dæmonum, ad eum adductus est. manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erant; furorisq. sæuitiā torui oculi minabantur. cumq. deambularet sanctus cum fratribus, & de scripturis nescio quid interpretarentur; erupit ille de manibus se tenentium; & amplexus eum post tergū, in sublime leuauit. clamor ortus ab omnibus: timebant enim, ne confecta ieiuniis membra collideret. et sanctus arridens, Sinite, inquit, & mihi meum palæstritam dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput eius tetigit: apprehensoq. crine, ante pedes adduxit; stringens e regione ambas manus eius, & plantas utroque calcans pede; simulq. ingeminans, torquere, ait, dæmonum turba, torquere. Cumq. ille eiularet, & reflexa ceruice terram uertice tangeret; Domine, inquit, Iesu, solue miserum, solue captiuum. ut unum, ita & plures uincere, tuum est. Rem loquor inauditam: ex uno hominis ore diuersæ uoces, & quasi confusus populi clamor audiebatur. Curatus itaque & hic, non post multum temporis cum uxore & liberis uenit ad monasterium, plurima, quasi gratiam redditurus, dona

afferens,

4.Reg.5 Cui sanctus, Non legisti, inquit, quid Giezi, quid Simon
Act. 8 passi sint; quorum alter accepit pretium, alter obtulit; ut ille uenderet gratiam spiritus sancti, hic mercaretur? Cũq. Orionus flens diceret: Accipe, & da pauperibus: respondit: Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, & nosti pauperes: ego, qui mea reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperum, occasio auaritiæ est: misericordia uero artem non habet. Nemo melius erogat, quam qui sibi nihil reseruat. Tristi autem, & in terra iacenti, Noli, inquit, contristari fili: quod facio pro me, & pro te facio: si enim hæc accepero; & ego offendam Deum, & ad te legio reuertetur. Quis uero possit silentio præterire, quod Gazanus Maiomites, haud longe a monasterio eius lapides ad ædificandum de ora maris cudens, totus paralysi dissolutus, & ab operis sociis delatus ad sanctum, statim ad opus reuersus est? etenim litus, quod Palæstinæ Aegyptoq. prætenditur, per naturam molle, arenis in saxa durescentibus, asperatur; paulatimq. cohærescens sibi glarea, perdit tactum, cum non perdat aspectum. Sed & Italicus, eiusdẽ opidi municeps, Christianus, aduersum Gazensem duumuirum, Marnæ idolo deditum, Circenses equos nutriebat. hoc siquidem in Romanis urbibus iam inde seruatur a Romulo, ut, propter felicem Sabinarum raptum, Conso, qua si consiliorum deo, quadrigæ septeno currant circumitu; & equos partis aduersæ fregisse, uictoria sit. Hic itaque, æmulo suo habente maleficum, qui dæmoniacis quibusdã imprecationibus huius impediret equos, & illius incitaret ad cursum, uenit ad beatum Hilarionem, & nõ tam aduersarium lædi, quã se defendi obsecrauit. Ineptum uisum est uenerando seni, in huiuscemodi nugis orationem perdere: cumq. subrideret, & diceret: Cur enim non magis equorũ pretium pro salute animæ tuæ pauperibus erogas? ille respondit, functionem esse publicam; & hoc non tam se uelle, quam cogi; nec posse hominem Christianum uti magicis artibus, sed a seruo Christi potius auxilium petere, maxime contra Gazenses, aduersarios Dei, & non tam sibi, quam

quam Ecclesiæ Christi insultantes. Rogatus ergo a fratribus, qui aderant, scyphum fictilem, quo bibere consueue rat, aqua iussit impleri, eiq. tradi. quem cum accepisset Italicus; & stabulum, & equos, & aurigas suos, rhedam, carcerumq. repagula aspersit. Mira uulgi expectatio: nam & aduersarius hoc ipsum irridens diffamauerat; & fautores Italici, sibi certam uictoriam pollicentes, exultabant. Igitur, dato signo, hi aduolant, isti præpediuntur: sub horum curru rotæ feruent, illi præteruolantium terga uix cernũt. clamor fit uulgi nimius, ita ut ethnici quoque ipsi concrepa rent, Marnas uictus a Christo est. Porro furentes aduersa rii Hilarionem maleficũ Christianorum ad supplicium poscere. Indubitata ergo uictoria & illis, & multis retro Circensibus plurimis, fidei occasio fuit. De eiusdem Gazensis emporii opido uirginẽ Dei uicinus iuuenis deperibat. qui cũ frequenter tactu, iocis, nutibus, sibilis, & ceteris huiusmodi, quæ solent morituræ uirginitatis esse principia, nihil profecisset; perrexit Memphim, ut cõfesso uulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad uirginem. igitur post annum doctus ab Aesculapii uatibus, nõ remediantis animas, sed perdentis, uenit præsumptum animo stuprum gestiens, & subter limen domus puellæ tormenta quædam uerborũ, & portentosas figuras sculptas in æris Cyprii lamina defodit. Illico insanire uirgo, &, amictu capitis abiecto, rotare crinem, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis. magnitudo quippe amoris se in furorem uerterat. perducta ergo a parentibus ad monasterium, seni traditur: ululante statim & confitente dæmone, uim sustinui, inuitus abductus sum: quam bene Memphis somniis homines deludebam. o cruces, o tormenta, quæ patior. exire me cogis, & ligatus subter limen teneor. non exeo, nisi me adolescẽs, qui tenet, dimiserit. Tunc senex, Grandis, ait, fortitudo tua; qui licio & lamina strictus teneris. dic, quare ausus es ingredi puellam Dei? Vt seruarem, inquit, eam uirginẽ. Tu seruares, proditor castitatis? cur non potius in eum, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eum,

eum, qui habebat collegam meum amoris dæmonem? Noluit autem sanctus ante, quam purgaret uirginem, uel adolescentem, signa iubere perquiri: ne aut solitis incantationibus recessisse dæmon uideretur, aut ipse sermoni eius accõmodasse fidem, asserens fallaces esse dæmones, & ad simulandum esse callidos: & magis, reddita sanitate, increpuit uirginem, cur fecisset talia, per quæ dæmon intrare potuisset. Non solum autem in Palæstina, & in uicinis urbibus Aegypti, uel Syriæ, sed etiam in longinquis prouinciis fama eius percrebuerat. Namque candidatus Constantii imperatoris, rutilus coma, & candore corporis indicans prouinciam, (inter Saxones quippe, & Alemanos gens eius, non tam lata, quam ualida, apud historicos Germania, nunc uero Francia uocatur) antiquo, hoc est, ab infantia possessus a dæmone, qui noctibus eum ululare, ingemiscere, fremere dentibus compellebat, secreto ab imperatore euectionem petiit, causam ei simpliciter indicans; &, acceptis ad consularem quoque Palæstinæ litteris, cum ingenti honore & comitatu Gazam deductus est. qui cum a decurionibus illius loci quæsisset, ubi habitaret Hilarion monachus; territi Gazêses, & putantes eum ab imperatore missum, ad monasterium adduxerunt; ut & honorem commendato exhiberent, &, si quid ex præteritis iniuriis in Hilarionem eñet offensæ, nouo officio deleretur. Deambulabat tunc senex in arenis mollibus, & secum de psalmis nescio quid submurmurabat: uidensq. tantam turbam uenientem, substitit; &, resalutatis omnibus, manuq. eis benedicens, post horam ceteros abire præcepit, illum uero cum seruis suis & apparitoribus remanere. ex oculis enim eius, & uultu, cur uenisset, agnouit. Statim ergo ad interrogationem suspensus homo, uix terram pedibus tangens, & immane rugiens, Syro, quo interrogatus fuerat, sermone respondit. Videres de ore barbaro, & qui Francam tantum & Latinam linguam nouerat, Syra ad purum uerba resonare; ut non stridor, non aspiratio, non idioma aliquod Palæstini deesset eloquii. Confessus est itaque, quo in eum intrasset

ſet ordine. Et, ut interpretes eius intelligerent, qui Græcã tantum & Latinam linguam nouerant, Græce quoque eũ interrogauit. Quo ſimiliter & in uerba eadem reſpondente, multasq. incantationum occaſiones, & neceſſitates magicarum artium obtendente, Non curo, ait, quo modo intraueris, ſed, ut exeas, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti impero. Cumq. curatus eſſet, ſimplicitate ruſtica decem auri libras offerens, hordeaceum ab eo panem accepit, audiens quod, qui tali cibo alerentur, aurum pro luto ducerent. Parum eſt de hominibus loqui: bruta quoque animalia quotidie ad eum furentia pertrahebantur: in quibus Bactrum camelum, enormis magnitudinis, qui iam multos obtriuerat, triginta & eo amplius uiri diſtentum ſolidiſſimis funibus cum clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi: ſpumabat os: uolubilis lingua turgebat: & ſuper omnẽ terrorem rugitus perſonabat immanis. Iuſſit igitur eum dimitti ſenex. ſtatim uero & qui adduxerant, & qui cum ſene erant, uſque ad unum omnes diffugerunt. porro ille ſolus perrexit obuiam, & ſermone Syro, Non me, inquit, terres diabole tanta mole corporis: & in uulpecula, & in camelo unus atque idem es. Et interim porrecta ſtabat manu. ad quem dum furens, & quaſi eum deuoratura belua perueniſſet, ſtatim corruit; ſubmiſſumq. caput terræ coæquauit, mirantibus cunctis, qui aderant, poſt tantam ferociam tantam ſubito manſuetudinem. Docebat autem ſenex, hominum cauſa diabolum etiam iumenta corripere; & tãto eorum ardere odio, ut non ſolum ipſos, ſed & ea, quæ ipſorũ eſſent, cuperet interire. huiusq. rei proponebat exemplũ, quod, antequam beatum Iob tentare permitteretur, omnẽ ſubſtantiam eius interfecerit. nec mouere quempiam debere, quod Domini iuſſione duo millia porcorum a dæmonibus interfecta ſunt: ſiquidem eos, qui uiderant, non potuiſſe aliter credere, exiſſe de homine tantam dæmonũ multitudinem, niſi grandis porcorũ numerus, & quaſi a multis actus pariter corruiſſet. Tempus me deficiet, ſi uoluero uniuerſa ſigna, quæ ab eo perpetrata ſunt, dicere. in tantam

[margin: *Iob* 1; *Luc.* 8]

enim a Domino fuerat eleuatus gloriam, ut beatus quoque Antonius, audiens conuersationem eius, scriberet ei, libenterq. eius epistolas sumeret; &, si quãdo de Syriæ partibus ad se languentes perrexissent, diceret eis: Quare uos tam longe uexare uoluistis, cum habeatis ibi filium meum Hilarionem? Exemplo itaque eius per totam Palæstinam innumerabilia monasteria esse cœperunt, & omnes ad eum monachi certatim currere. quod ille cernens, laudabat Domini gratiam; & pro affectu animi singulos cohortabatur, dicens: Præterire figuram huius mundi; & illam esse ueram uitam, quæ uitæ præsentis emeretur incommodo. Volens autem exemplum eis dare & humilitatis, & officii, statis diebus ante uindemiã lustrabat cellulas monachorũ. quod postquam cognitum est a fratribus; omnes ad eum cõfluebant; & comitati tali duce, circumibant monasteria, habẽtes uiaticum suum: quia interdum usque ad duo millia hominum congregabantur. Sed &, procedente tempore, unaquæque uillula uicinis monachis, ad susceptionem sanctorum gaudens, cibos offerebat. Quantum autem fuerit in eo studii, ut nullum fratrem, quamuis humilem, quamuis pauperem, præteriret, uel illud indicio est, quod uadens in desertum Cades ad unum de discipulis suis uisendum, cum infinito agmine monachorum peruenit Elusam, eo forte die, quo anniuersaria sollemnitas omnem opidi populũ in templum Veneris congregauerat. colunt autem illã ob Luciferum, cuius cultui Saracenorum natio dedita est. sed & ipsum opidum ex magna parte semibarbarũ est propter loci situm. Igitur audito, quod sanctus Hilarion præteriret, (multos enim Saracenorum arreptos a dæmone frequenter curauerat) gregatim ei cum uxoribus & liberis obuiam processere, submittentes colla, & uoce Syra Barach, idest, benedic, inclamantes. quos ille blande humiliterq. suscipiens, obsecrabat, ut Deum magis, quam lapides, colerent; simulq. ubertim flebat, cælum spectans, & pollicens, si Christo crederent, ad eos se crebro esse uenturum. Mira Domini gratia: nõ prius abire passi sunt, quam futuræ ec-

clesiæ

clesiæ lineam mitteret; & sacerdos eorum, ut erat coronatus, Christi signo denotaretur. Alio quoque anno cum exiturus esset ad uisenda monasteria, & digereret in schedula, apud quos manere, quos in transitu uisitare deberet; scientes monachi quendam de fratribus parciorem, simulq. cupientes uitio eius mederi, rogabant ut apud eum maneret. Et ille, Quid, inquit, uultis & uobis iniuriam, & fratri uexationem facere? Quod postquam frater ille parcus audiuit, erubuit; & annitentibus cunctis, uix ab inuito impetrauit, ut suum quoque monasterium in mansionum ordinem poneret. post diem ergo decimum uenerunt ad eum, custodibus iam in uinea, qua uenirent, illi dispositis; qui cũ lapidibus & glebarum iactu, fundæq. uertigine accedentes deterrerent, sine esu uuæ mane omnes profecti sunt, ridente sene,& dissimulante scire quod euenerat. Porro suscepti ab alio monacho, cui Sabas uocabulum est, (debemus quippe parci tacere uocabulum, largi dicere) quia Dominicus erat dies, inuitabantur ab eo uniuersi in uineam, ut ante horam cibi uuarum pastu laborem uiæ subleuarẽt. Et sanctus, Maledictus, ait, qui prius refectionem corporis, quam animæ, quæsierit. oremus, psallamus, reddamus Domino officium, & sic ad uineam properabitis. Completo itaque ministerio, in sublimi stans benedixit uineæ, & suas ad pascendum dimisit oues. Erant autem, qui uescebantur, non minus tribus millibus. Cumq. centum lagenis æstimata fuisset integra adhuc uinea, post dies uiginti trecentas fecit. Porro ille parcus frater multo minus solito colligens, etiam id, quod habuerat, uersum in acetũ sero doluit. hoc multis fratribus senex ante futurum dixerat. Detestabatur autẽ præcipue monachos, qui infidelitate quadam in futurum reseruarent sua; & diligentiam haberent uel sumptuum, uel uestitus, aut alicuius earum rerum, quæ cum sæculo transeunt. Denique unum de fratribus, in quinto fere a se milliario manentem, quia comperiebat hortuli sui nimis cautum timidumq. custodem, & pauxillum habere nummorũ, ab oculis abegerat. qui uolens sibi reconciliari senem, fre-

quenter ueniebat ad fratres, & maxime ad Hesychiũ, quo ille uehementissime delectabatur. Quadam igitur die ciceris fascem uirentis, sicut in herbis erat, detulit. quem cum Hesychius posuisset in mensa ad uesperum; exclamauit senex, se putorem eius ferre non posse; simulque, unde esset, rogauit. Respondente autem Hesychio, quod frater quidã primitias agelli sui fratribus detulisset, Non sentis, inquit, putorem tæterrimum, & in cicere fœtere auaritiam? mitte bubus, mitte brutis animalibus; & uide, an comedant. Quod cum ille iuxta præceptum in præsepe posuisset; exterriti boues, & plus solito mugientes, ruptis uinculis in diuersa fugerunt. habebat enim senex hãc gratiam, ut ex odore corporum, uestiumque, & earum rerum, quas quis teti gerat, sciret cui dæmoni, uel cui uitio subiaceret. Igitur sexagesimo tertio uitæ suæ anno cernens iam grande monasterium, & multitudinem fratrum secum habitantium, turbasq. eorum, qui diuersis languoribus & immundis spiritibus occupatos ad se deducebant, ita ut omni genere hominum solitudo per circumitum repleretur, flebat quotidie, & incredibili desiderio conuersationis antiquæ recordabatur. interrogatus a fratribus, quid haberet, cur se conficeret, ait: Rursum ad sæculũ redii, & recepi mercedem meã in uita mea. en homines Palæstinæ & uicinæ prouinciæ existimant me alicuius esse momenti; & ego, sub prætextu monasterii ad dispensationem fratrum, uilem supellectilem habeo. Seruabatur autem a fratribus, maxime ab Hesychio: qui miro amore uenerationi senis deditus erat. Cumq. ita uixisset lugens biennium; Aristæneta illa, cuius supra fecimus mentionem, præfecti tunc uxor, sed nihil de præfecti ambitu habens, uenit ad eum, uolens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens, Vellem, ait, ipse quoque ire, si non carcere huius monasterii clausus tenerer, & si eundi fructus esset. biduum enim hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit; & post paucos dies, ueniente nuncio, Antonii dormitionem audiuit. Mirentur alii signa, quæ fecit: mirentur incredibilem abstinẽ-

tiam

tiam, ſcientiam, humilitatem : ego nihil ita ſtupeo, quam, gloriam illum & honorem calcare potuiſſe. Concurrebant epiſcopi, presbyteri, clericorum & monachorum greges, matronæ quoque Chriſtianorũ, grandis tentatio, & hincinde ex urbibus & agris uulgus ignobile: ſed & potẽtes uiri, & iudices, ut benedictum ab eo panem, uel oleum acciperent. at ille nihil aliud, niſi ſolitudinem, meditabatur, intã tum, ut quadam die proficiſci ſtatuerit, &, adducto aſello, (nimis quippe exeſus ieiuniis uix ingredi poterat) iter arripere conaretur. quod cum percrebuiſſet; & quaſi uaſtitas, & iuſtitium Palæſtinæ indiceretur; plus quam decem millia hominum diuerſæ ætatis & ſexus ad retinendum eum congregata ſunt. Immobilis ille ad preces, & baculo arenas diſcutiens, loquebatur: Fallacem Dominum meum non faciam: non poſſum uidere ſubuerſas eccleſias, calcata Chriſti altaria, filiorum meorum ſanguinem. Vniuerſi autem, qui aderant, intelligebant reuelatum ei quiddam eſſe ſecreti, quod nollet confiteri; & nihilominus cuſtodiebãt eum, ne proficiſceretur. decreuit ergo, publica omnes uoce conteſtans, non cibi ſe, non potus quidquam ſumere, niſi dimitteretur: & poſt ſeptem dies inediæ, tandem relaxatus, ac, Vale, dicens plurimis, cum infinito agmine proſequentium uenit Betilium: ubi perſuaſis turbis ut reuerterentur, elegit quadraginta monachos, qui haberent uiaticũ, & poſſent ieiunantes ingredi, ideſt, poſt ſolis occaſum cibum ſumere. quinto igitur die uenit Peluſiũ; uiſitatisq. fratribus, qui in uicina eremo erant, & in loco, qui dicitur Lychnos, morabantur, perrexit poſt triduum ad caſtrum Theubatũ, ut uideret Dracontium epiſcopum, & confeſſorem, qui ibi exulabat. quo incredibiliter conſolato tanti uiri præſentia, poſt aliud triduum multo Babylonem labore peruenit, ut uideret Philonem epiſcopum, & ipſum confeſſorem. Conſtantius enim rex, Arianorum fauens hæreſi, utrumque in ea loca deportauerat. Inde egrediens poſt triduum, uenit ad opidum Aphroditon: ubi conuento diacono Baiſane, qui locatis camelis & dromedis, ob aquæ in eremo penuriã,

consueuerat euntes ad Antonium ducere, confessus est fratribus, instare diem dormitionis beati Antonii, & peruigilem noctem in ipso, quo defunctus fuerat, loco a se ei debere celebrari. Tribus igitur diebus per uastam & horribilem solitudinem, tandem ad montem altissimum peruenerunt, repertis ibi duobus monachis, Isaac, & Pelusiano, quorum Isaac interpres Antonii fuerat. Et quia se præbet occasio, & ad id loci uenimus, dignum uidetur, breui sermone habitaculum tanti uiri describere. Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus, ad radices suas aquas exprimit: quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuũ efficiunt: super quem ex utraque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis, & commodi tribuunt. Videres senem huc atque illuc cum discipulis beati Antonii discurrere. Hic, aiebant, psallere, hic orare, hic operari, hic fessus residere solitus erat: has uites, has arbusculas ipse plantauit: illam areolam manibus suis ipse composuit: hanc piscinam ad irrigandum hortulum multo sudore fabricatus est. istum sarculum ad fodiendum terram pluribus annis habuit. Iacebat in stratu eius, & quasi calens adhuc cubile deosculabatur. Erat autem cellula nõ plus mensuræ per quadrum tenens, quam homo dormiens extendi poterat. Præterea in sublimi montis uertice, quasi per cochleam ascendentibus, arduæ ualde, duæ eiusdem mensuræ cellulæ uisebantur: in quibus uenientium frequentiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens moratus est. uerum hæ in uiuo excisæ saxo, ostia tantum addita habebant. Postquam autem ad hortulum uenerãt; Videtis, inquit Isaac, hoc pomarium arbusculis consitum, & holeribus uirens. Ante hoc ferme triennium, cum onagrorum grex uastaret, unum e ductoribus eorum stare iussit, baculoq. tundens latera, Quare, inquit, comeditis, quod non seminastis? Et exinde acceptis aquis, ad quas potãdas uenitabant, numquam eos nec arbusculam, nec holera contigisse. Præterea rogabat senex, ut sibi locũ tumuli eius ostenderent. qui cum seorsum eum abduxissent, utrum mõstrauerint

uerint nec ne, ignoratur. Causam occultandi iuxta præceptum Antonii fuisse referentes, ne Pergamus, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad uillam suam sancti corpore, martyrium fabricaretur. Igitur reuersus ad Aphroditon, duobus secum tantundem retentis fratribus, in uicina eremo moratus est, tanta abstinentia, & silentio, ut tunc primum se cœpisse Christo seruire diceret. Porro iam triennium erat, quod clausum cælum illas terras arefecerat; ut uulgo dicerent, Antonii mortem etiam elementa lugere. Non latuit fama Hilarionis accolas quoque illius loci: & certatim uirilis ac muliebris sexus ora luridi, & attenuati fame, pluuias a seruo Christi, idest, a beati Antonii successore deprecabantur. quos ille cernens, mire doluit: eleuatisq. in cælum oculis, & utrasque in sublime erigens palmas, statim impetrauit, quod rogauerant. Ecce autem sitiens arenosaq. regio, postquam pluuiis irrorata est, tantam serpentum & uenenatorum animalium ex improuiso ebulliuit multitudinem; ut percussi innumerabiles, nisi ad Hilarionem concurrissent, statim interirent. benedicto itaque oleo uniuersi agricolæ atque pastores tangentes uulnera, certam salutem resumebant. Videns etiam ibi se miris honoribus affici, perrexit Alexandriam, inde ad ulteriorem Oasam, eremum transiturus. Et quia numquam, ex quo cœperat esse monachus, in urbibus manserat, diuertit ad quosdam fratres sibi notos in Brutio, haud procul ab Alexandria: qui cum miro gaudio suscepissent senem, & iam uicina nox esset, repente audiunt discipulos eius asinũ sternere, illumq. parare proficisci. itaque aduoluti pedibus, rogabant ne hoc faceret, & ante limen prostrati, citius se mori, quam tanto carere hospite testabantur. Quibus ille respondit: Iccirco abire festino, ne uobis molestiam generem. Certe ex posterioribus cognoscetis, non sine causa me subito ambulasse. Igitur altera die Gazenses cum lictoribus profecti, (nam pridie eum uenisse cognouerant) intrantes monasterium, cum illum minime inuenissent, inuicem loquebantur. Nonne uera sunt, quæ de eo audiuimus? ma-

gus est, & futura cognoscit. Vrbs autem Gaza, postquã, profecto de Palæstina Hilarione, Iulianus in imperium suc cesserat, destructo monasterio eius, precibus ad imperatorem datis, & Hilarionis & Hesychii mortem impetrauerat: amboq. ut quærerentur, toto orbe scriptum erat. Egressus ergo de Brutio, per inuiam solitudinem intrauit Oasam: ibiq. anno plus minus exacto, quia illuc quoque sua fama præuenerat, quasi iam in oriente latere non posset, ubi multi illum & opinione, & uultu nouerant, ad solas nauigare insulas cogitabat; ut, quem terra uulgauerat, saltem maria celarent. Eodem ferme tempore Hadrianus, discipulus eius, de Palæstina superuenit, dicens Iulianum occisum, Christianum imperatorem regnare cœpisse: reuerti eum debere ad monasterii sui reliquias. Quod ille audiens, detestatus est, &, conducto camelo, per uastam solitudinẽ peruenit ad maritimam urbem Libyæ Paretonium: ubi Hadrianus infelix uolens Palæstinam reuerti, & pristinan sub nomine magistri quærens gloriam, multas ei fecit iniurias. Ad extremum, conuasatis quæ a fratribus ei missa detulerat, nesciente illo profectus est. Super hoc, quia alter locus referendi non est, hoc tantum dixerim in terrorem eorum, qui magistros despiciunt, quod post aliquantulum temporis computruerit morbo regio. Habens igitur senex Gazanum secum, ascendit classem, quæ Siciliam nauigabat. cumq. uenundato euangeliorum codice, quem manu sua adolescens scripserat, dare naulum disponeret; in medio ferme Adriæ, naucleri filius arreptus a dæmone, clamare cœpit, & dicere: Hilarion serue Dei, cur nobis per te & in pelago tutos esse non licet? Da mihi spatium, donec ad terram ueniam; ne hic eiectus, præcipiter in abyssum. Cui ille, Si Deus meus, ait, tibi concedit, ut maneas, mane: sin autem ille te eiicit, quid mihi inuidiam facis, homini peccatori, atque mendico? Hoc autem dicebat, ne nautæ, & negotiatores, qui in naui erant, se, cum ad terram peruenissent, proderent. nec multo post purgatus est puer, patre fidem dante, & ceteris, qui aderant, nulli se super

eius

eius nomine locuturos. Ingressus autem Pachynum, promontorium Siciliæ, obtulit nauclero euangelium pro subuectione sua, & Gazani. qui nolens accipere, maxime cũ uideret illos, excepto illo codice, & iis, quibus uestiti erãt, amplius nihil habere, ad extremum iurat se non acceptu-rum. Sed & senex, accensus fiducia pauperis conscientiæ, in eo magis lætabatur, & quod nihil haberet sæculi, & ab accolis illius loci mendicus putaretur. Porro recogitans, ne negotiatores, de oriente uenientes, se notum facerent, ad mediterranea fugit loca, idest, uicesimo a mari milliario; ibiq. in quodam deserto agello, lignorum quotidie fascem alligans, imponebat dorso discipuli. quo in proxima uilla uenundato, & sibi alimoniam, & iis, qui forte ad eos ueniebant, pauxillulum panis emebant. Sed uere, iuxta quod scriptum est, Non potest ciuitas latere super montem posi- *Matth.5*
ta. Scutarius quidam cum in basilica beati Petri Romæ torqueretur, clamauit in eo immundus spiritus: Ante paucos dies Siciliam ingressus est Hilarion, seruus Christi; & & nemo eum nouit; & putat se esse secretum: ego uadam, & prodam illum. Statimq. cum seruulis suis, ascensa in portu naue, appulsus est Pachynum, &, deducente se dæmone, ubi ante tugurium senis se prostrauit, ilico curatus est. Hoc initium signorum eius in Sicilia, innumerabilem ad eum deinceps ægrotantium, sed & religiosorum hominum adduxit multitudinem, intantum, ut de primoribus quidam, tumens morbo intercutis, eodem die, quo ad eum uenerat, curatus sit: qui postea offerens ei infinita munera, audiuit dictum saluatoris ad discipulos: Gratis accepi- *Matth. 10*
stis, gratis date. Dum hæc ita geruntur in Sicilia, Hesychius, discipulus eius, toto senem orbe quærebat, lustrans litora, deserta penetrans, & hanc tantum habens fiduciã, quia, ubicumque esset, diu latere non posset. Transacto igitur iam triennio, audiuit Methonæ a quodam Iudæo, uilia populis scruta uendente, prophetam Christianorum apparuisse in Sicilia, tanta miracula & signa facientem, ut de ueteribus sanctis putaretur. interrogatus itaque habi-
tum

tum eius, inceſſum, & linguam, maximeq. ætatem, nihil dicere potuit. ille enim, qui referebat, famam ad ſe ueniſſe tantum hominis teſtabatur. Ingreſſus igitur Adriam, proſpero curſu uenit Pachynum, & in quadam curui litoris uillula, famam ſenis ſciſcitatus, conſona uoce omnium cognouit ubi eſſet, quid ageret, nihil in eo ita cunctis admirantibus, quam quod, poſt tanta ſigna, atque miracula, ne fragmen quidem panis a quoquam in illis locis accepiſſet. Et, ne longum faciam, ſanctus uir Heſychius ad magiſtri genua prouolutus, plantasq. eius lacrymis rigans, tãdem ab eo ſubleuatus, poſt bidui triduiq. ſermonem audit a Gazano, non poſſe ſenem iam illis habitare regionibus, ſed uelle ad barbaras quaſdam pergere nationes, ubi & nomen, & ſermo ſuus incognitus foret. Duxit itaque illum ad Epidaurum, Dalmatiæ opidum: ubi paucis diebus in uicino agello manſitans, non potuit abſcondi. ſiquidem draco miræ magnitudinis, quos gentili ſermone boas uocant, ab eo, quod tam grandes ſint, ut boues glutire ſoleant, omnem late uaſtabat prouinciam; & non ſolum armenta, & pecudes, ſed agricolas quoque, & paſtores, tractos ad ſe ui ſpiritus, abſorbebat. cui cum pyram iuſſiſſet præparari; & oratione ad Chriſtum miſſa euocato præcepiſſet ſtruem lignorum ſcandere, ignem ſuppoſuit. tum itaque, cuncta ſpectante plebe, immanem beſtiam concremauit. unde æſtuans, quid faceret, quo ſe uerteret, aliam parabat fugam; & ſolitarias terras mente perluſtrans, mærebat quod, tacente de ſe lingua, miracula loquerentur. Ea tempeſtate, terræ motu totius orbis, qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos; &, quaſi rurſum Deus diluuium minaretur, uel in antiquum chaos redirent omnia, naues, ad prærupta delatæ montium, pependerunt. quod cum uiderent Epidauritani, frementes ſcilicet fluctus, & undarum moles, & montes gurgitum litoribus inferri, uerentes quod iam eueniſſe cernebant, ne opidum funditus ſubuerteretur, ingreſſi ſunt ad ſenem, &, quaſi ad prœlium proficiſcentes, poſuerunt eum in litore. Qui

cum

cum tria crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manusq. contra tenderet; incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit; ac diu fremens, & quaſi ad obicem indignans, paulatim in ſemet ipſum relapſum ſit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio uſque hodie prædicat, matresq. docent liberos ſuos ad memoriam in poſteros tranſmittendam. Vere illud, quod ad apoſtolos dictum eſt: Si credideritis, dicetis huic monti, tranſi in mare, & fiet: Etiam iuxta litteram impleri poteſt; ſi tamen quis habuerit apoſtolorum fidem, & talem, qualem illis habendã Dominus imperauit. quid enim intereſt, utrum mons deſcendat in mare, an immenſi undarũ montes repente obriguerint, & ante ſenis tantum pedes ſaxei, ex alia parte molliter fluxerint. Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo ſigni Salonis quoque percrebuerat. quod intelligens ſenex, in breui lembo clam nocte fugit, &, inuenta poſt biduum oneraria naui, perrexit Cyprum. Cumq. inter Maleam & Cytheram piratæ, derelicta claſſe in litore, quæ non antemna, ſed conto regitur, duobus haud paruis myoparonibus occurriſſent; & denuo hincinde fluctus occurrerent; remiges omnes, qui in naui erant, trepidare, flere, diſcurrere, præparare contos, &, quaſi non ſufficeret unus nuncius, certatim ſeni piratas adeſſe dicebant. Quos ille procul intuens ſubriſit, & conuerſus ad diſcipulos dixit: Modicæ, inquit, fidei quare trepidatis? Numquid plures ſunt hi, quam Pharaonis exercitus? tamen omnes, Deo uolente, ſubmerſi ſunt. Loquebatur hic; & nihilominus, ſpumantibus roſtris, hoſtiles turmæ imminebant, iactu tantum lapidis medio. Stetit ergo in prora nauis, &, porrecta contra uenientes manu, Hucuſque, ait, ueniſſe ſufficiat. O mira rerum fides: ſtatim reſiluere nauiculæ, &, impellentibus contra remis, ad puppim impetus redit. Mirabantur piratæ, poſt tergum ſe redire nolentes: totoq. corporis nixu, ut ad nauigium peruenirent, laborantes, uelocius multo, quam uenerant, ad litus ferebantur. Prætermitto cetera; ne uidear, in narratione ſignorum, uolumen extendere. hoc

Matth. 17

Exo. 15

re. hoc ſolum dicam, quod inter Cycladas nauigans, hinc-inde clamantium de urbibus & uicis, & ad litora concurrentium, immundorum ſpirituum uoces audiebantur. Ingreſſus ergo Paphum, urbem Cypri, nobilem carminibus poetarum, quæ frequenter terræ motu lapſa, nunc ruinarum tantum ueſtigiis, quid olim fuerit, oſtendit, in ſecundo ab urbe milliario habitabat ignobilis, gaudensq. quod paucis diebus quiete uiueret. uerum non ad plenum uiginti tranſire dies, cum per omnem illam inſulam, quicumque immũdos habebant ſpiritus, clamare cœperunt, ueniſſe Hilarionem, ſeruum Chriſti, & ad eum ſe debere properare. hoc Salamina, hoc Curium, hoc Lapetha, & urbes reliquæ conclamabant, pleriſque aſſerentibus, ſcire ſe quidem Hilarionem, & uere illum eſſe famulum Dei, ſed, ubi eſſet, ignorare. Intra triginta igitur nec multo amplius dies, ducenti ferme, tam uiri, quam mulieres, ad eum congregati ſunt. quos cum uidiſſet, dolens quod ſe non paterentur quieſcere, & quodam modo in ultionem ſui ſæuiens, tanta eos orationum inſtantia flagellauit, ut quidam ſtatim, alii poſt biduum, triduumue, omnes uero intra unam hebdomadam curarentur. Manens itaque ibi biennio, & ſemper de fuga cogitans, Heſychium ad ſe ueris tempore reuerſurum, Palæſtinam ad ſalutationem fratrum, & monaſterii ſui cineres uiſendos miſit. Qui cum reuertiſſet, cupienti rurſum ad Aegyptum nauigare, hoceſt ad ea loca, quæ uocantur Bucolia, eo quod nullus ibi Chriſtianorum eſſet, ſed barbara tantum & ferox natio, ſuaſit ut in ipſa magis inſula ad ſecretiorem locum conſcenderet. quem cum diu luſtrans omnia reperiſſet, perduxit eum duodecim millibus a mari procul inter ſecretos aſperosq. montes, & quo uix reptando manibus genubusq. poſſet aſcendi. qui introgreſſus, contemplatus quidem eſt terribilem ualde & remotum locum, arboribusq. hincinde circumdatum, habentem etiã aquas de ſupercilio collis irriguas, & hortulum peramœnũ, & pomaria plurima, quorum fructum numquam in cibo ſumpſit, ſed antiquiſſimi iuxta templi ruinam, ex quo, ut ipſe

ipſe referebat, & eius diſcipuli teſtantur, tam innumerabilium per noctes & dies dæmonum uoces reſonabant, ut exercitum crederes. quo ille ualde delectatus, quo ſcilicet antagoniſtas haberet in proximo, habitauit ibi per annos quinque; &, ſæpe inuiſente ſe Heſychio, in hoc extremo iam uitæ ſuæ tempore refocillatus eſt; quod, propter aſperitatem difficultatemq. loci, & umbrarum, ut ferebatur uulgo, multitudinẽ, aut nullus, aut rarus ad ſe uel poſſet, uel auderet aſcendere. Quodam autem die egreſſus hortulum, uidit hominem toto corpore paralyticum, iacentem ante fores; interrogauitq. Heſychium, quiſnam eſſet, uel quo modo fuiſſet adductus. qui reſpondens ait; procuratorem ſe fuiſſe uillulæ, ad cuius cõfinia hortulus quoque, in quo ipſi erãt, pertineret. Et ille collacrymans, tendensq. ad iacentẽ manum, Tibi, inquit, dico in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, ſurge, & ambula. Mira uelocitas: adhuc uerba in ore loquentis uoluebantur, & iam membra ſolidata ad ſtãdum hominem ſurrigebant. quod poſtquam auditum eſt, etiam difficultatem loci, & iter inuium plurimorum uicit neceſſitas, nihil æque per circumitum cunctis uillis obſeruantibus, quam ne quo modo elaberetur. diſſeminauerat enim hoc de eo rumor, diu eum in eodem loco manere nõ poſſe. quod ille non leuitate quadam, aut puerili ſenſu uictus faciebat, ſed honorem fugiens, & importunitatem: ſemper enim ſilentium, & uitam ignobilem deſiderabat. Igitur octogeſimo ætatis ſuæ anno, cum abſens eſſet Heſychius, quaſi teſtamenti uice breuem manu propria ſcripſit epiſtolam, omnes diuitias ſuas ei derelinquens, euãgelium ſcilicet, & tunicam ſacceam, cucullam, & palliolum: nam miniſter eius ante paucos dies obierat. uenerunt itaque ad ægrotantem de Papho multi religioſi uiri, & maxime quod eum dixiſſe audierant, iam ſe ad Dominum migraturum, & de corporis uinculis liberandum; ſed & Conſtantia quædam, ſancta femina; cuius generum, & filiam de morte liberauerat unctione olei. quos omnes adiurauit, ut ne puncto quidem horæ poſt mortem reſeruaretur, ſed ſtatim eum
in

in eodem hortulo terra operirent, ſicut ueſtitus erat in tuni ca cilicina, & cuculla, & ſago ruſtico. Iamq. modicus calor tepebat in pectore; nec, præter ſenſum, quidquam uiui hominis ſupererat: & tamen apertis oculis loquebatur: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? ſeptuaginta prope annis ſeruiſti Chriſto, & mortem times? In hæc uerba exhalauit ſpiritum. ſtatimq. humo obrutum, ante urbi ſepultum, quam mortuum, nunciauerunt. Quod poſtquam Palæſtinæ ſanctus uir audiuit Heſychius; perrexit ad Cyprum; & ſimulans ſe uelle habitare in eodem hortulo, ut diligentis cuſtodiæ ſuſpitionem accolis tolleret, cum ingenti uitæ ſuæ periculo poſt decem fere menſes corpus eius furatus eſt: quod Maiomam deferens, totis monachorum & opidorum turbis proſequentibus, in antiquo monaſterio condidit, illæſa tunica, cuculla, & palliolo, & toto corpore, quaſi adhuc uiueret, integro, tantisq. fragrante odoribus, ut delibutum unguentis putaretur. Non mihi uidetur in calce libri tacenda Conſtantiæ illius, ſanctiſſimæ mulieris, deuotio; quæ, perlato ad ſe nuncio, quod corpuſculum Hilarionis Palæſtinæ eſſet, ſtatim exanimata eſt, ueram in ſeruum Dei dilectionem etiam morte comprobans: erat enim ſolita per uigiles in ſepulcro eius noctes ducere, & quaſi cum præſente ad adiuuandas orationes ſuas ſermocinari. Cernas uſque hodie miram inter Palæſtinos & Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis ſpiritum ſe habere certantibus. et tamen in utriſque locis magna quotidie ſigna fiunt, ſed magis in hortulo Cypri, forſitan quia plus illum locum dilexerit.

ARGV-

ARGVMENTVM.

MALCHI, *ex Maronia Syriæ uico orti, uitam, & captiuitatem describit: ut post solitarium, & celebrem monachum, alium oppressum, & exagitatum ante oculos lectoribus ponat.*

DE VITA MALCHI, CAPTIVI, monachi.

QVI nauali prœlio dimicaturi sunt, ante in portu, & in tranquillo mari flectunt gubernacula, remos trahunt, ferreas manus, & uncos præparant, dispositumq. per tabulata militem, pendente gradu, & labente uestigio, stare firmiter consuescunt; ut, quod in simulacro pugnæ didicerint, in uero certamine non perhorrescant. ita & ego, qui diu tacui, (silere quippe me fecit, cui meus sermo supplicium est) prius exerceri cupio in paruo opere, & ueluti quandam rubiginē linguæ abstergere, ut uenire possim ad latiorem historiam. scribere enim disposui (si tamē uitam Dominus dederit, & si uituperatores mei saltem fugientem me, & inclusum persequi desierint) ab aduentu saluatoris usque ad nostrā ætatem, idest, ab apostolis usque ad nostri temporis fæcem, quo modo, & per quos Christi Ecclesia nata sit, & adulta, persecutionibus creuerit, martyriis coronata sit, & postquam ad Christianos principes uenit, potentia quidem & diuitiis maior, sed uirtutibus minor facta sit. Verum hæc alias: nunc, quod imminet, explicemus. Maronia triginta ferme millibus ab Antiochia, urbe Syriæ, haud grandis ad orientē distat uiculus. hic post multos uel dominos, uel patronos, dum ego adolescentulus morarer in Syria, ad papæ Euagrii, necessarii mei, possessionem deuolutus est: quem iccirco nunc nominaui, ut ostenderem, unde nossem, quod scripturus sum. Erat igitur illic quidam senex, nomine Malchus, quem nos Latine regem possumus dicere, Syrus natione, & lingua, & reuera αὐτόχθων: anus quoque in eius contubernio, ualde decrepita,

pita, & iam morti proxima uidebatur: tam ſtudioſe ambo
Luc. 1 religioſi, & ſic eccleſiæ limen terentes, ut Zachariam, & Helizabeth de euangelio crederes, niſi quod Ioannes in medio non erat. De his cum curioſe ab accolis quærerem, quænã eſſet eorum copula, matrimonii, ſanguinis, an ſpiritus; omnes uoce conſona, ſanctos, & Deo placitos, & mira neſcio quæ reſpondebant. qua cupiditate illectus, adorior ipſum hominem; & curioſius ſciſcitatus rerum fidem, hæc ab eo accepi. Ego, inquit, mi nate, Maroniaci agelli colonus, ſed ſolus parentibus fui. qui cum me, quaſi ſtirpem generis ſui, & heredem familiæ ſuæ, ad nuptias cogerent, monachum potius me uelle eſſe reſpondi. quantis pater minis, quantis mater blanditiis perſecuti ſint, ut pudicitiam proderem, hæc res ſola indicio eſt, quod & domum, & parentes fugi. & quia ad orientem ire non poteram propter uicinam Perſidem, & Romanorum militum cuſtodiam, ad occidentem uerti pedes, pauxillulum neſcio quid portans uiatici, quod me ab inopia tantum defenſaret. Quid multa? perueni tãdem ad eremum Chalcidos, quæ inter Immã & Eſſam magis ad auſtrum ſita eſt. ibi repertis monachis, eorũ me magiſterio tradidi, manuum labore uictum quæritans, laſciuiamq. carnis refrenans ieiuniis. Poſt multos annos incidit mihi deſiderium, ut ad patriam pergerem; &, dum adhuc uiueret mater, (iam enim patrem mortuum audieram) ſolarer uiduitatem eius; &, exinde uenundata poſſeſſiuncula, partem erogarem pauperibus, partem monaſterio conſtituerem; quid erubeſco cõfiteri infidelitatem meam? partem in ſumptuum meorum ſolatia reſeruarem. Clamare cœpit abbas meus, diaboli eſſe tentationem, &, ſub honeſtæ rei occaſione, latere antiqui hoſtis inſidias: hoc eſſe, re-
2. Pet. 2 uerti canem ad uomitum ſuum: ſic multos monachorum eſſe deceptos; nuſquam diabolum aperta fronte ſe prodere. Proponebat mihi exempla de ſcripturis plurima: inter
Gen. 3 quæ illud, quod initio Adam quoque & Euam ſpe diuinitatis ſupplantauerit. Et cum perſuadere non poſſet, prouolutus genibus obſecrabat, ne ſe deſererem, ne me perderem;

nec, aratrum tenens, post tergum respicerem. Væ misero *Luc. 9*
mihi: uici monitorem pessima uictoria, putans illum non
meam salutem, sed suum solatium quærere. Prosecutus er-
go me de monasterio, quasi funus efferret, & ad extremum
uale dicens, Videbo, ait, te fili satanæ cauterio notatum:
non quæro causas, excusationes non recipio. Ouis, quæ de
ouilibus egreditur, lupi statim morsibus patet. De Beria ad
Essam pergentibus, uicina est publico itineri solitudo, per
quam Saraceni incertis sedibus huc atque illuc semper ua-
gantur. quæ suspicio frequentiam in illis locis uiatorum cō
gregat, ut imminens periculum auxilio mutuo declinetur.
Erant in comitatu meo uiri, feminæ, senes, iuuenes, par-
uuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subito equorum
camelorumq. sessores Ismaelitæ irruunt, crinitis uittatisq.
capitibus, ac seminudo corpore, pallia & latas caligas tra-
hentes: pendebāt ex humero pharetræ: laxos arcus uibran
tes, hastilia longa portabant. non enim ad pugnandum, sed
ad prædā uenerant. Rapimur, dispergimur, in diuersa tra-
himur. ego enim, lōgo postliminio hereditarius possessor,
& sero mei consilii pænitens, cū altera muliercula in unius
heri seruitutem sortitus uenio. Ducimur, immo portamur
sublimes in camelis, & per uastam eremum, semper ruinam
timentes, pendemus potius, quam sedemus. Carnes semi-
crudæ cibus, & lac camelorum potus erat. Tandem, gran-
di amne transmisso, peruenimus ad interiorem solitudinē;
ubi dominam liberosq. ex more gentis adorare iussi, ceru-
ces flectimus. Hic, quasi clausus carcere, mutato habitu,
idest, nudus ambulare disco. nam aeris quoque intempe-
ries, nihil aliud, præter pudenda, uelari patiebatur. Tradū-
tur mihi pascendæ oues; & in malorum comparatione hoc
fruor solatio, quod dominos meos, & conseruos rarius ui-
deo. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob: recorda- *Gen. 29*
bar Moysi: qui & ipsi in eremo quondam fuere pastores. *Exod. 3*
Vescebar recenti caseo, & lacte. Orabam iugiter, canebam
psalmos, quos in monasterio didiceram. Delectabat me ca-
ptiuitas mea. Agebam Dei iudicio gratias, quod monachū,

quem in patria fueram perditurus, in eremo inueneram. O nihil umquam tutum apud diabolum: o multiplices & ineffabiles eius insidiæ. sic quoque latentem me inuenit inuidia. Dominus uidens gregem suuum crescere, nihilq. in me deprehendens fraudulentiæ, (sciebam enim Apostolum
Eph.6 præcepisse, dominis sic, quasi Deo, fideliter seruiendum) & uolens me remunerare, quo fidum sibi magis faceret, tradidit mihi illam conseruam meam, aliquādo captiuam. et, cum ego refutarem, diceremq. me Christianum, nec licere mihi uxorem uiuentis mariti accipere, (siquidem captus nobiscum uir eius, ab alio domino fuerat abductus) rursus ferus ille, & implacabilis, in furorem uersus, euaginato me cœpit petere gladio; &, nisi confestim brachia tendens mulierem præoccupassem, illico fudisset sanguinem. Iam igitur uenerat tenebrosior solito, & mihi nimium matura nox. Duco in speluncam semirutam nouam coniugem, &, pronubante nobis mæstitia, uterque detestamur alterum, nec fatemur. tunc uere sensi captiuitatem meam; prostratusq. humi, monachum cœpi plangere, quem perdebam, dicens: Huccine miser seruatus sum? ad hoc me mea scelera perduxerunt, ut, incanescente iam capite, uirgo maritus fierem? Quid prodest, parentes, patriam, rem familiarem contempsisse pro Domino; si hoc facio; quod ne facerem, illa cōtempsi? nisi quod forte propterea hæc sustineo, quia patriā desideraui. Quid agimus anima? perimus, an uincimus? expectamus manum Domini, an proprio mucrone confodimur? uerte in te gladium: tua magis mors timenda est, quam corporis. habet & seruata pudicitia suum martyriū. iaceat insepultus Christi testis in eremo: ipse mihi ero persecutor, & martyr. Sic fatus, eduxi in tenebris quoque micantem gladium; &, acumine contra me uerso, Vale, inquam, infelix mulier: habeto me martyrem potius, quam maritum. Tunc illa, pedibus meis prouoluta, Precor te, inquit, per Iesum Christum, & per huius horæ necessitatē adiuro, ne effundas sanguinem tuum in crimen meum: uel, si mori placet, in me primū uerte mucronem: sic nobis potius

tius coniũgamur. Etiam si uir meus ad me redierit, seruarem castitatem, quam me captiuitas docuit; uel interirem potius, quam perderem. Cur moreris, ne mihi iungaris? ego morerer, si mihi iungi uelles. habeto me coniugem pudicitiæ; & magis animæ copulam amato, quam corporis. Sperent domini maritum, Christus nouerit fratrem. facile suadebimus nuptias, cũ nos uiderint sic amare. Fateor, inquit, obstupui; &, admiratus uirtutem feminæ, coniugẽ plus amaui. numquam tamen illius nudum corpus intuitus sum: numquam eius carnem attigi, timens in pace perdere, quod in prœlio seruaueram. Transeunt in tali matrimonio dies plurimi: amabiliores nos dominis fecerant nuptiæ. nulla fugæ suspicio: interdum & mense toto aberam fidus gregis pastor per solitudinem. Post grande interuallum, dum solus in eremo sedeo, & præter cælum, terramq. nihil uideo, cœpi mecum tacitus uoluere, & inter multa cõtubernii quoque monachorum recordari, maximeq. uultũ patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdideratque. sicq. cogitans, aspicio formicarum gregem angusto calle feruere, ferre onera maiora, quam corpora. aliæ herbarum quædã semina forcipe oris trahebant; aliæ egerebant humum de foueis, & aquarum meatus aggeribus excludebãt. illæ, uenturæ hiemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea uerteret, illata semina præcidebant; hæ, luctu celebri, corpora defuncta deportabant. quodq. magis mirum est, in tanto agmine egrediens non obstabat intranti; quin potius, si quam uidissent sub fasce, & onere concidisse, suppositis humeris adiuuabãt. Quid multa? pulchrum mihi spectaculum dies illa tribuit. unde recordatus Salomonis, ad *Prou. 16* formicarum solertiam nos mittentis, & pigras mentes tali exemplo suscitantis, cœpi tædere captiuitatis, & monasterii cellulas quærere, ac formicarum illarum similitudinem desiderare, ubi laboratur in medium; cumq. nihil cuiusquã proprium sit, omnium omnia sunt. Regresso ad cubile occurrit mulier: tristitiam animi dissimulare non potui. rogat, cur ita exanimatus sim. audit causas: hortatur fugam.

Peto silentii fidem: non aspernatur, & iugi susurro inter spem & metum medii fluctuamus. Erãt mihi in grege duo hirci miræ magnitudinis: quibus occisis, utres facio, eorumq. carnes uiatico præparo. & primo uesperi, putantibus nos dominis secreto cubitare, inuadimus iter, utres & partes carniũ portantes. cumq. peruenissemus ad fluuiũ; (nam decem millibus aberat) inflatis cõscensisq. utribus, aquis nos credimus, paulatim pedibus subremigantes, ut, deorsum nos flumine deferente, & multo longius, quam conscenderamus, in alteram nos exponente ripam, uestigium sequẽtes perderent. Sed inter hæc madefactæ carnes, & ex parte lapsæ, uix tridui cibum pollicebantur. Bibimus usque ad satietatem, futuræ nos siti præparantes. Currimus, post tergũ semper aspicimus, & magis noctibus prouehimus, quam diebus, uel propter insidias late uagantiũ Saracenorum, uel propter ardorem solis nimium. Pauesco miser etiam referens; etsi tota mente securus, toto tamen corpore perhorresco. Post diem uero tertium, dubio prospectu procul aspicimus duos camelis insidentes uenire concitos. statimq. mens, mali præsaga, putare cœpit, dominũ meditari mortem, solem cernere nigrescentem. dumq. timemus, & uestigiis nos proditos per arenas intelligimus, offertur ad dexteram specus, longe sub terram penetrans. igitur timentes uenenata animalia, (nam solent uiperæ, reguli, & scorpiones, ceteraq. huiuscemodi, feruorem solis declinantia, umbram petere) intrauimus quidem speluncam, sed statim in ipso introitu sinistræ nos foueæ credimus, nequaquam ultra progredientes; ne, dum mortem fugimus, incurramus in mortem; illudq. nobiscum reputantes, si iuuat Dominus miseros, habemus salutem; si despicit peccatores, habemus sepulcrum. Quid putas fuisse nobis animi, quid terroris, cum ante specum haud procul starent dominus, & conseruus, & uestigio indice iam ad latebras per uenissent? O multo grauior expectata, quam illata mors. Rursus cum timore & labore lingua balbutit, &, quasi clamante domino, mutire non audeo. Mittit seruum, ut nos
de

de specu trahat: ipse camelos tenet, &, euaginato gladio, nostrum expectat aduentum. Interea, tribus fere uel quattuor cubitis introgresso famulo, nobis ex occulto tergum eius uidentibus, (nam oculorum istiusmodi natura est, ut post solem umbram intrantibus cæca sint omnia) uox per antrum sonat: Exite furciferi, exite morituri: quid statis? quid moramini? exite. dominus uocat, patienter expectat. Adhuc loquebatur; & ecce per tenebras aspicimus leænam inuasisse hominem, & gutture suffocatum cruentum intro trahere. Iesu bone, quid tunc terroris nobis, quid gaudii fuit? spectabamus, domino nesciente, hostem nostrum perire. qui cũ uideret illum moras facere, suspicatus est duos uni resistere: sed iram differre non ualens, sicut tenebat gladium ad speluncam uenit, & furore rabido serui increpans uecordiam, prius a fera est tentus, quã ad nostras latebras perueniret. Qui sunt, qui hoc crederent, ut ante os nostrũ bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similia ante oculos nostros uersabatur interitus; nisi quod tutius erat, rabiem leonis, quam iram hominis, sustinere. Pauemus intrinsecus; &, ne mouere quidem nos ausi, præstolabamur euentum rei, inter tanta pericula, pudicitiæ tantum conscientia pro muro septi. Leæna, insidias cauens, & uisam esse se sentiens, apprehensos mordicus catulos effert, nobisq. cedit hospitium. neque tamen satis creduli statim erumpimus; sed expectantes diu, & egredi cogitantes, illius nobis semper figurabamus occursum. Sublato ergo horrore, &, alia transacta die, egredimur ad uesperam, uidimusq. camelos, quos ob nimiam uelocitatem dromedarios uocant, præteritos cibos in ore uoluere, & in aluum missos iterum retrahere. quibus ascensis, & noua sitarcia, idest, an nona refocillati, decima tandem die ad Romana per desertum castra uenimus: oblatiq. tribuno, rem ordine pandimus: inde transmissi ad Sabinum, Mesopotamiæ ducem, camelorũ pretium accepimus: & quia iam abbas ille meus dormierat in Domino, ad hæc delatus loca me monachis reddo, hanc trado uirginibus, diligens eam ut sororem, non

tamen ei me credens ut sorori. Hæc mihi senex Malchus adolescentulo retulit: hæc ego uobis narraui senex, & castis historiam castitatis expono: uirgines castitatem custodire exhortor. uos narrate posteris; ut sciant, inter gladios, & inter deserta, & bestias, pudicitiam numquam esse captiuã; & hominem Christo deditum posse mori, non posse superari.

LIBER DE VIRIS ILLVSTRIBVS, VEL DE SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS,

Ad Dextrum, prætorio præfectum.

PROOEMIVM.

HORTARIS, Dexter, ut Tranquillum ſequens, eccleſiaſticos ſcriptores in ordinem digeram; & quod ille in enumerandis gentilium litterarum uiris fecit illuſtribus, ego in noſtris faciam, ideſt, ut a paſſione Chriſti uſque ad decimumquartum Theodoſii imperatoris annum, omnes, qui de ſcripturis ſanctis memoriæ aliquid prodiderunt, tibi breuiter exponam. Fecerũt quidem hoc idem apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus Caryſtius, Satyrus, doctus uir, & lõge omnium doctiſſimus, Ariſtoxenus muſicus; apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus, &, ad cuius nos exemplũ uis prouocare, Tranquillus. Sed non mea & illorum ſimilis eſt cõdicio. illi enim ueteres, hiſtorias annalesq. replicantes, potuerunt quaſi de ingenti prato paruam opuſculi ſui coronã texere: ego quid acturus, qui, nullum præuium ſequens, peſſimum, ut dicitur, magiſtrum memet ipſum habeo? quã quam Euſebius Pamphili in decem Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris maximo nobis adiumento fuerit; & ſingulorũ, de quibus ſcripturi ſumus, uolumina ætates auctorum ſuorum ſæpe teſtentur. itaque dominum Ieſum Chriſtum precor, ut, quod Cicero tuus, qui in arce Romanæ ſtetit eloquentiæ, non eſt facere dedignatus in Bruto, oratorum Latinæ linguæ texens catalogum, id ego, in Eccleſiæ illius ſcriptoribus enumerandis, digne cohortatione tua impleam. Si qui autem de iis, qui uſque hodie ſcriptitant, a me in hoc uolumine prætermiſſi ſunt; ſibi magis, quam mihi, debent imputare. neque enim celantes ſcripta ſua, de iis, quæ non legi, noſſe potui; &, quod aliis forſitã ſit notum, mihi in hoc

terrarum angulo fuerit ignotum. certe, cum ſcriptis ſuis claruerint, non magnopere noſtri ſilentii diſpendio ſuſpirabunt. Diſcant ergo Celſus, Porphyrius, Iulianus, rabidi aduerſus Chriſtum canes, diſcant eorum ſectatores, qui putant Eccleſiam nullos philoſophos, & eloquentes, nullos habuiſſe doctores, quanti, & quales uiri eam fundauerint, extruxerint, & ornauerint: & deſinant fidem noſtram ruſticæ tantum ſimplicitatis arguere, ſuamq. potius imperitiam agnoſcant.

SIMON Petrus, filius Ioannis, prouinciæ Galilææ, uico Bethſaida, frater Andreæ apoſtoli, & princeps apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum, qui de circumciſione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, & Bithynia, ſecundo Claudii anno, ad expugnandum Simonem Magũ Romam pergit; ibiq. uiginti quinque annis cathedram ſacerdotalem tenuit, uſque ad ultimum annum Neronis, ideſt, decimum quartum: a quo & affixus cruci, martyrio coronatus eſt, capite ad terram uerſo, & in ſublime pedibus eleuatis; aſſerens ſe indignum, quod ſic crucifigeretur ut Dominus ſuus. Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ nominãtur; quarum ſecunda a pleriſque eius eſſe negatur, propter ſtyli cum priore diſſonantiam. Sed & euangeliũ iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem, e quibus unus Actorum eius inſcribitur, alius Euangelii, tertius Prædicationis, quartus Apocalypſeos, quintus Iudicii, inter apocryphas ſcripturas reputantur. Sepultus Romæ, in Vaticano, iuxta uiam Triumphalem, totius urbis ueneratione celebratur.

Andreas non eſt Hieronymi, ſed e Græco Sophronii Catalogo ſumptus.

ANDREAS, frater huius, ut maiores noſtri prodiderunt, Scythis, & Sogdianis, & Saccis prædicauit euangelium domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Auguſta ciuitate prædicauit, quæ cognominatur Magna, ubi eſt irruptio Apſari, & Phaſis fluuius. illic incolunt Aethiopes interiores. Sepultus eſt autem Patris, ciuitate Achaiæ, cruci ſuffixus ab Aegæa, præfecto Edeſenorum.

IACO-

IACOBVS, qui appellatur frater Domini, cognomento Iuſtus, ut no nnulli exiſtimant, Ioſeph ex alia uxore, ut autem mihi uidetur, Mariæ, ſororis matris Domini, cuius Ioannes in libro ſuo meminit, filius, poſt paſſionem Domini ſtatim ab apoſtolis Hieroſolymorum epiſcopus ordinatus, unam tantum ſcripſit epiſtolam, quæ de ſeptem catholicis eſt, quæ & ipſa ab alio quodam ſub nomine eius edita aſſeritur: licet paulatim, tempore procedente, obtinuerit auctoritatem. Hegeſippus, uicinus apoſtolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans, ait: Suſcepit eccleſiam Hieroſolymæ poſt apoſtolos frater Domini Iacobus, cognomento Iuſtus. multi ſiquidem Iacobi uocabantur. Hic de utero matris ſanctus fuit, uinum & ſiceram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attonſus eſt, nec unctus unguento, nec uſus balneo. Huic ſoli licitum erat ingredi ſancta ſanctorum. ſiquidem ueſtibus laneis non utebatur, ſed lineis, ſolusq. ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur; in tantum, ut camelorum duritiem traxiſſe eius genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum eſt. Sep & Ioſephus in uiceſimo libro antiquitatum refert, & Clemens in ſeptimo ὑποτυπώσεων, mortuo Feſto, qui Iudæam regebat, miſſum a Nerone eſſe ſucceſſorem eius Albinum: qui cum necdum ad prouinciam perueniſſet, Ananus, inquit, pontifex, adoleſcens, Anani filius, de genere ſacerdotali, accepta occaſione, ἀναρχίας concilium congregauit: & compellens publice Iacobum, ut Chriſtum dei filium denegaret, contradicentem lapidari iuſſit: qui cum præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc ſemiuiuus tollens ad cælum manus diceret, Domine ignoſce eis: quod enim faciũt, neſciunt: fullonis fuſte, quo uda ueſtimenta extorqueri ſolent, in cerebro percuſſus interiit. Tradit item Ioſephus tantæ eum ſanctitatis fuiſſe, & celebritatis in populo, ut, propter eius necem, creditum ſit ſubuerſam eſſe Hieroſolymam. Hic eſt, de quo Paulus apoſtolus ſcribit ad Galatas: Alium autem apoſtolorum uidi nemi-

neminem, niſi Iacobum, fratrem Domini. Et apoſtolorũ ſuper hoc crebrius Acta teſtantur. Euangelium quoque, quod appellatur ſecundum Hebræos, & a me nuper in Græcum Latinumq. ſermonem tranſlatum eſt, quo & Origenes ſæpe utitur, poſt reſurrectionem Saluatoris refert. Dominus autem cum dediſſet ſindonem ſeruo ſacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei. iurauerat enim Iacobus, ſe nõ comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec uideret eum reſurgentem a mortuis. Rurſuſq. poſt paululum, Afferte, ait Dominus, menſam, & panem. Statimq. additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iuſto, & dixit ei: Frater mi comede panem tuum, quia reſurrexit filius hominis a dormientibus. Triginta itaque annos Hieroſolymis rexit eccleſiam, ideſt, uſque ad ſeptimum Neronis annum, & iuxta templum, ubi & præcipitatus fuerat, ſepultus eſt. Titulum uſque ad obſidionem Titi & ultimam Hadriani notiſſimum habuit. Quidam e noſtris in monte Olíueti eum putauerunt conditum: ſed falſa eorum opinio eſt.

MATTHAEVS, qui & Leui, ex publicano apoſtolus, primus in Iudæa propter eos, qui ex circumciſione crediderant, Euangelium Chriſti Hebraicis litteris uerbiſq. cõpoſuit. quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Porro ipſum Hebraicum habetur uſque hodie in Cæſarienſi bibliotheca, quam Pamphilus Martyr ſtudioſiſſime confecit. mihi quoque a Nazaræis, qui in Berœa, urbe Syriæ, hoc uolumine utuntur, deſcribendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quod ubicumque euangeliſta, ſiue ex perſona ſua, ſiue ex perſona Domini ſaluatoris, ueteris ſcripturæ teſtimoniis utitur, non ſequatur Septuaginta tranſlatorum auctoritatem, ſed Hebraicam, e quibus illa duo ſunt: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et: Quoniam Nazaræus uocabitur.

Hæc uſque ad Iudam nõ ſunt Hieron. ſed a Græcis adiecta.

IACOBVS, Zebedæi filius, duodecim tribubus, quæ erant in diſperſione, omnibus prædicauit euangelium domini noſtri Ieſu Chriſti. interfectus eſt autẽ gladio ab Herode,

rode, Tetrarcha Iudæorum.

PHILIPPVS apoſtolus in Phrygia prædicat euangelium domini Ieſu. Sepelitur Hierapoli cum filiabus honorifice.

BARTHOLOMAEVS apoſtolus Indis iis, qui dicuntur Fortunati, prædicauit Euangelium Chriſti, & Euangelium, quod eſt ſecundum Matthæum, eis tradidit. Dormiuit autem Albanopoli, opido maioris Armeniæ.

THOMAS apoſtolus, quemadmodum traditum eſt nobis, Parthis, & Mœdis, & Perſis, & Germanis, & Hircanis, & Bactris, & Magis prædicauit euangelium Domini. Dormiuit in ciuitate Calamina, quæ eſt Indiæ.

SIMON Cananæus, cognomento Iudas, frater Iacobi epiſcopi, qui & ſucceſſit illi in epiſcopatum, poſt obitum Iacobi cognomento iuſti, uixit annos uiginti ſupra centũ. Crucifixus autem ſub Traiano præfecto, mota perſecutione graui, dormiuit.

MATTHIAS, cum unus eſſet e numero ſeptuaginta, allectus eſt in ordinem undecim apoſtolorum, in locum Iudæ Iſcariotæ, qui fuit proditor. in altera Aethiopia, ubi eſt irruptio Apſari & Hyſſi portus, prædicauit euangelium, cũ eſſent homines agreſtes: & illic dormiuit, & illic ſepultus eſt, uſque ad hodiernum diem.

TIMOTHEVS autem, Epheſiorum epiſcopus ordinatus a beato Paulo, ex gentibus erat, nõ ex circũciſione: de quo multa teſtatur Paulus, admonens ut honeſtam profeſſionẽ dati ſibi doni ſeruaret, qui & glorioſe illic teſtificatus eſt.

TITVS, epiſcopus Cretæ, in eadem, & in circumiacentibus inſulis prædicauit euangelium Chriſti. ibidem autem & dormiuit, & ſepultus eſt, nempe in Creta.

CRESCENS in Galliis prædicauit euangelium, & illic ſepultus eſt: Eunuchus Candaces Aethiopum reginæ, in *Act.* 8 Arabia, cognomento Felici, & in Taprobana inſula maris rubri prædicauit euangelium Domini. Aiunt autem eum & ibidem martyrium pertuliſſe, & honorifice fuiſſe ſepultũ.

IVDAS, frater Iacobi, paruam quidem, quæ de ſeptem catholicis eſt, epiſtolam reliquit. Et quia de libro Enoch,

qui

qui apocryphus eſt, in ea aſſumit teſtimonium, a pleriſque reiicitur: tamen auctoritatem uetuſtate iam & uſu meruit, & inter ſanctas ſcripturas computatur.

PAVLVS apoſtolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim apoſtolorum, de tribu Beniamin & opido Iudææ Giſchalis fuit: quo a Romanis capto, cum parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ commigrauit: a quibus ob ſtudia legis miſ-
Act.22.5 ſus Hieroſolymam, a Gamaliele, uiro doctiſſimo, cuius Lu cas meminit, eruditus eſt. cum autem interfuiſſet neci mar
Act.8.9 tyris Stephani, &, acceptis a pontifice templi epiſtolis, ad perſequendos eos, qui Chriſto crediderant, Damaſcum per geret, reuelatione compulſus ad fidem, quæ in Actibus apoſtolorum ſcribitur, in uas electionis de perſecutore tran ſlatus eſt: cumq. primum ad prædicationem eius Sergius
Act.13 Paulus, proconſul Cypri, crediſſet, ab eo, quod eum Chriſti fidei ſubegerat, ſortitus eſt nomen Paulus; & iuncto ſibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertentesq. Hieroſolymam, a Petro, Iacoboq. & Ioanne gentium apo
Gal.2 ſtolus ordinatur. Et quia in Actibus apoſtolorum pleniſſime de eius conuerſatione ſcriptum eſt; hoc tãtum dicam, quod poſt paſſionem domini uiceſimo quinto anno, ideſt, ſecundo Neronis, eo tempore, quo Feſtus, procurator Iu
Act.24.28 dææ, ſucceſſit Felici, Romam uinctus mittitur; & bienniũ in libera manens cuſtodia, aduerſus Iudæos de aduentu Chriſti quotidie diſputauit. Sciendum autem in prima ſatisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tan ta erumpente ſcelera, quanta de eo narrant hiſtoriæ, Paulum a Nerone dimiſſum, ut euangelium Chriſti in Occiden tis quoque partibus prædicaret, ſicut ipſe ſcribit in ſecunda
2.Tim.4 epiſtola ad Timotheum, eo tempore, quo & paſſus eſt, & de uinculis dictat epiſtolam: In prima mea ſatisfactione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortauit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes gen tes: & liberatus ſum de ore leonis. Manifeſtiſſime leonem propter crudelitatem Neronem ſignificans. Et in ſequentibus:

bus: Liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim: Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & ſaluauit me in regnum ſuum cæleſte. quod ſcilicet præſens ſibi ſentiret imminere martyrium. nam & in eadem epiſtola præmiſerat: Ego enim iam immolor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Hic ergo XIIII Neronis anno, eodem die, quo Petrus, Romæ pro Chriſto capite truncatus, ſepultusq. eſt in uia Oſtienſi, anno poſt paſſionẽ Domini triceſimo ſeptimo. Scripſit autem nouem ad ſeptem eccleſias epiſtolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Epheſios unam, ad Philippenſes unam, ad Coloſſenſes unam, ad Theſſalonicenſes duas; præterea ad diſcipulos ſuos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. epiſtola autem, quæ fertur ad Hebræos, non eius creditur, propter ſtyli ſermonisq. diſſonantiam, ſed uel Barnabæ, iuxta Tertullianum; uel Lucæ euangeliſtæ, iuxta quoſdam; uel Clementis, Romanæ poſtea eccleſiæ epiſcopi, quem aiunt ſententias Pauli proprio ordinaſſe, & ornaſſe ſermone: uel certe, quia Paulus ſcribebat ad Hebræos, & propter inuidiã ſui apud eos nominis titulum in principio ſalutationis amputauerit. Scripſerat autem, ut Hebræus Hebræis, Hebraice, ideſt, ſuo eloquio diſertiſſime, ut ea, quæ eloquenter ſcripta fuerant in Hebræo, eloquentius uerterentur in Græcum: & hanc cauſam eſſe, quod a ceteris Pauli epiſtolis diſcrepare uideatur. Legunt quidam & ad Laodicenſens, ſed ab omnibus exploditur.

BARNABAS Cyprius, qui & Ioſeph Leuites, cum Paulo gentium apoſtolus ordinatus, unam ad ædificationem *Act. 13* eccleſiæ pertinentem epiſtolam compoſuit, quæ inter apocryphas ſcripturas legitur. Hic poſtea propter Ioannem diſcipulum, qui & Marcus uocabatur, ſeparatus a Paulo, ni- *Act. 15* hilominus euangelicæ prædicationis iniunctum ſibi opus exercuit.

LVCAS, medicus Antiochenſis, ut eius ſcripta indicant, Græci ſermonis non ignarus fuit, ſectator apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripſit euãgelium

2. *Cor.* 8 gelium, de quo idem Paulus, Misimus, inquit, cum illo
Col. 4 fratrem, cuius laus est in euangelio, per omnes ecclesias.
2. *Tim.* 4 Et ad Colossenses, Salutat uos Lucas, medicus carissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoque edidit uolumen egregium, quod titulo πράξεις ἀποςόλων prænotatur: cuius historia usque ad biennium Romæ commorantis Pauli peruenit, idest, usque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum esse compositum. Igitur περιόδους Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut indiuiduus comes apostoli, inter ceteras eius res, hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus, uicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia σπουδαςὴν apostoli Pauli, conuictum a Ioanne, quod auctor esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id loco excidisse: quidam
1. *Tim.* 1 suspicantur, quotiescumque in epistolis suis Paulus dicit,
2. *Tim.* 2 Iuxta euangelium meum, de Lucæ significare uolumine: & Lucam non solum ab apostolo Paulo didicisse euangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, sed a ceteris apostolis, quod ipse quoque in principio sui uoluminis declarat,
Luc. 1 dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui a principio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur euangelium sicut audierat, scripsit. Acta uero apostolorum, sicut uiderat ipse, composuit. Vixit octoginta & quattuor annos, uxorem non habens. sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem uicesimo Constantini anno, ossa eius cum reliquiis Andreæ Apostoli translata sunt de Achaia.

MARCVS, discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ a fratribus, breue scripsit euangelium. Quod cum Petrus audisset, probauit, & ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit, sicut scribunt Clemens in sexto ὑποτυπώσεων libro, et Papias, Hie-
1. *Pet.* 5 rapolitanus episcopus. meminit huius Marci; & Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat uos Ecclesia, quæ est in Babylone colle-

cta

ſta, & Marcus filius meus. Aſſumpto itaque euangelio, quod ipſe confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Chriſtum annuncians, conſtituit eccleſiam, tanta doctrina, & uitæ continentia, ut omnes ſectatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret. Denique Philo, diſertiſſimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primam eccleſiam adhuc Iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ librum ſuper eorum conuerſatione ſcripſit. Et quo modo Lucas narrat Hieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia: ſic & ille, quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autem octauo Neronis anno, & ſepultus Alxandriæ, ſuccedente ſibi Aniano. *Act. 2*

IOANNES apoſtolus, quem Ieſus amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi apoſtoli, quem Herodes poſt paſſionem Domini decollauit, nouiſſimus omnium ſcripſit euangelium, rogatus ab Aſiæ epiſcopis, aduerſus Cerinthum, aliosq. hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma conſurgens. qui aſſerunt, Chriſtum ante Mariam non fuiſſe. unde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam cauſam huius ſcripturæ ferunt: quod cũ legiſſet Matthæi, Marci, & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum hiſtoriæ, & uera eos dixiſſe firmauerit, ſed unius tantum anni, in quo & paſſus eſt, poſt carcerem Ioãnis hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaque anno, cuius acta a tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis, antequam Ioannes clauderetur in carcerem, geſta narrauit, ſicut manifeſtum eſſe poterit iis, qui diligenter quattuor euangeliorum uolumina legerint. Quæ res etiam διαφωνίαν, quæ uidetur Ioannis eſſe cum ceteris, tollit. Scripſit autem & unam epiſtolam, cuius exordium eſt: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuerſis eccleſiaſticis, & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium eſt: Senior electæ dominæ, & natis eius: & ſequentis: Senior Caio cariſſimo, quem ego diligo in ueritate: Ioannis presbyteri aſſeruntur, *Act. 12*

cuius

cuius & hodie alterum ſepulcrum apud Epheſum oſtenditur: & nonnulli putant duas memorias eiuſdem Ioannis euãgeliſtæ eſſe: ſuper qua re cum per ordinem ad Papiam, auditorem eius, uentum fuerit, diſſeremus. Quarto decimo igitur anno, ſecundam poſt Neronem perſecutionem mouente Domitiano, in Patmos inſulam relegatus, ſcripſit Apocalypſim, quam interpretatur Iuſtinus Martyr, & Irenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem a ſenatu reſciſſis, ſub Nerua principe redit Epheſum: ibiq. uſque ad Traianum principem perſeuerãs, totas Aſiæ fundauit, rexitq. eccleſias; &, confectus ſenio, ſexageſimo octauo poſt paſſionem Domini anno mortuus, iuxta eandem urbem ſepultus eſt.

Rom. 16 HERMAS, cuius apoſtolus Paulus ad Romanos ſcribens meminit: Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis fratres ſunt: aſſerunt auctorem eſſe libri, qui appellatur Paſtor, & apud quaſdam Græciæ eccleſias etiam publice legitur. re uera utilis liber, multiq. de eo ſcriptorum ueterum uſurpauerunt teſtimonia: ſed apud Latinos pene ignotus eſt.

PHILO Iudæus, natione Alexandrinus, de genere ſacerdotum, iccirco a nobis inter ſcriptores eccleſiaſticos ponitur, quia librum de prima Marci euangeliſtæ apud Alexandriam ſcribens eccleſia, in noſtrorum laude uerſatus eſt, non ſolum eos ibi, ſed in multis quoque prouinciis eſſe memorans, & habitacula eorum dicens monaſteria. Ex quo apparet, talem primum Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiã, quales nunc monachi eſſe nituntur & cupiunt; ut nihil cuiuſquam proprium ſit, nullus inter eos diues, nullus pauper; patrimonia egentibus diuidantur; orationi uacetur, & pſalmis, doctrinæ quoque, & continentiæ, quales & Lucas refert primum Hieroſolymæ fuiſſe credentes. Aiunt hunc ſub Caio Caligula Romæ periclitatum, quo legatus gentis ſuæ miſſus fuerat: cum ſecũda uice ueniſſet ad Claudium, in eadem urbe locutum eſſe cum apoſtolo Petro, eiusq. habuiſſe amicitias, & ob hanc cauſam etiam Marci, diſcipuli

Petri

Petri, apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus. Extant huius præclara & innumerabilia opera, in quinque libros Mosi: De confusione linguarum liber unus: De natura & inuentione liber unus: De iis, quæ sensu precamur, & detestamur, liber unus: De eruditione liber unus: De herede diuinarum rerum liber unus: De diuisione æqualiũ & cõtrariorum liber unus: De tribus uirtutibus liber unus: Quare quorundam in scripturis mutata sunt nomina, liber unus: De pactis libri duo: De uita sapientis liber unus: De gygantibus liber unus: Quod quandoque somnia mittantur a Deo, libri quinque: Quæstionum & solutionum in Exodo libri quinque: De tabernaculo & decalogo libri quattuor: Necnon de uictimis, & repromissionibus, siue maledictis: De prouindentia: De Iudæis: De conuersatione uitæ: De Alexandro, & quod propriam rationem muta animalia habeant, & quod omnis insipiens seruus sit: Et de uita nostrorum liber unus, de quo supra diximus, idest, de apostolicis uiris, quem & inscripsit περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, quod uidelicet cælestia contemplentur, & semper Deum orent: De agricultura duo: De ebrietate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenii, quæ in nostras manus non peruenerunt. De hoc uulgo apud Græcos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, idest, aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo: tanta est similitudo sensuum, & eloquii.

L. ANNAEVS Seneca Cordubensis, Socionis Stoici discipulus, & patruus Lucani poetæ, continentissimæ uitæ fuit: quem non ponerem in catalogo sanctorum, nisi me illæ epistolæ prouocarent, quæ leguntur a plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. in quibus, cum esset Neronis magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit, eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Hic ante biennium, quam Petrus, & Paulus coronarentur martyrio, a Nerone interfectus est.

IOSEPHVS, Matthathiæ filius, ex Hierosolymis sacerdos, a Vespasiano captus, cum Tito filio eius relictus est.

 Hic,

Hic, Romam ueniens, ſeptem libros Iudaicæ captiuitatis imperatoribus patri filioq. obtulit, qui bibliothecæ publicæ traditi ſunt: & ob ingenii gloriam ſtatuam quoque meruit Romæ. Scripſit autem & alios uiginti antiquitatum libros, ab exordio mundi, uſque ad decimum quartum annum Domitiani Cæſaris, & duos ἀρχαιότητος aduerſum Appionem grammaticum Alexandrinum, qui ſub Caligula legatus miſſus ex parte gentilium, contra Philonem etiã librum, uituperationem gentis Iudaicæ continentem, ſcripſerat. Alius quoque liber eius, qui inſcribitur περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, ualde elegans habetur, in quo & Machabæorũ ſunt digeſta martyria. Hic in decimo octauo antiquitatũ libro manifeſtiſſime confitetur, propter magnitudinẽ ſignorum, Chriſtum a phariſæis interfectum, & Ioannem Baptiſtam uere prophetam fuiſſe, &, propter interfectionẽ Iacobi apoſtoli, dirutam Hieroſolymam. Scripſit autem de Domino in hunc modum: Eodem tempore fuit Ieſus, uir ſapiens, ſi tamen uirum eum oportet dicere. erat enim mirabilium patrator operum, & doctor eorum, qui libenter uera ſuſcipiunt: plurimos quoque tam de Iudæis, quã de gentibus, ſui habuit ſectatores, & credebatur eſſe Chriſtus. cumq. inuidia noſtrorum principum, cruci eum Pilatus addixiſſet; nihilominus, qui eum primum dilexerant, perſeuerauerunt. apparuit enim eis tertia die uiuens. Multa & hæc & alia mirabilia, carminibus prophetarum de eo uaticinantibus: & uſque hodie Chriſtianorum gens, ab hoc ſortita uocabulum, non defecit.

IVSTVS Tibérienſis, de prouincia Galilæa, conatus eſt & ipſe Iudaicarum rerum hiſtoriam texere, & quoſdam cõmentariolos de ſcripturis componere: ſed hunc Ioſephus arguit mendacii. Conſtat autem illum eo tempore ſcripſiſſe, quo & Ioſephus.

Philipp.4 CLEMENS, de quo apoſtolus Paulus ad Philippenſes ſcribens, ait: Cum Clemente & ceteris cooperatoribus meis, quorũ nomina ſcripta ſunt in libro uitæ, quartus poſt Petrũ Romæ epiſcopus. ſiquidem ſecundus Linus fuit, & ter-

tertius Cletus: tametſi plerique Latinorum, ſecundum poſt Petrum apoſtolum putent fuiſſe Clementem. Scripſit ex perſona Romanæ eccleſiæ ad eccleſiam Corinthiorum ualde utilem epiſtolam, quæ & in nonnullis locis publice legitur, quæ mihi uidetur characteri epiſtolæ, quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur, conuenire. ſed & multis de eadẽ epiſtola nõ ſolum ſenſibus, ſed iuxta uerborum quoque ordinem abutitur. omnino grãdis in utraque ſimilitudo eſt. Fertur & ſecunda eius nomine epiſtola, quæ a ueteribus reprobatur. Et diſputatio Petri & Appionis longo ſermone conſcripta, quam Euſebius in tertio Hiſtoriæ eccleſiaſticæ uolumine coarguit. Obiit tertio Traiani anno, & nominis eius memoriam uſque hodie Romæ extructa eccleſia cuſtodit.

Ignatius, Antiochenæ eccleſiæ tertius poſt Petrum apoſtolum epiſcopus, commouente perſecutionem Traiano, damnatus ad beſtias, Romam uinctus mittitur. cũq. nauigans, Smyrnam ueniſſet, ubi Polycarpus auditor Ioannis epiſcopus erat, ſcripſit unam epiſtolam ad Epheſios, alteram ad Magneſianos, tertiam ad Trallenſes, quartam ad Romanos, & inde egrediens ſcripſit ad Philadelpheos & ad Smyrnæos, & proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochenſem eccleſiam: in qua & de Euangelio, quod nuper a me translatum eſt, ſuper perſona Chriſti ponit teſtimonium, dicens: Ego uero & poſt reſurrectionem in carne eum uidi, & credo quia ſit. Et quando uenit ad Petrum, & ad eos, qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce, palpate me, & uidete, quia non ſum dæmonium incorporale. Et ſtatim tetigerunt eum, & crediderunt. Dignum autem uidetur, quia tanti uiri fecimus mentionem, & de epiſtola eius, quam ad Romanos ſcribit, pauca ponere. De Syria uſque ad Romam pugno ad beſtias in mari & in terra, nocte dieq. ligatus cum decem leopardis, hoc eſt, militibus, qui me cuſtodiunt: quibus & cum benefeceris, peiores fiunt. iniquitas autem eorum, mea doctrina eſt; ſed non iccirco iuſtificatus ſum. utinam fruar beſtiis, quæ mihi ſunt præparatæ,

quas & oro mihi ueloces esse ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendum me, ne, sicut & aliorum martyrum non audeant corpus attingere. Quod si uenire noluerint; ego uim faciam, ut deuorer. Ignoscite mihi filioli: quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his, quæ uidentur, desiderans, ut Iesum Christum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me ueniant, tantum ut Christo fruar. Cumq. iam damnatus esset ad bestias, & ardore patiendi rugientes audiret leones, ait: Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani. Reliquiæ corporis eius Antiochiæ iacêt extra portam Daphniticam in cœmiterio.

POLYCARPVS, Ioannis apostoli discipulus, & ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit; quippe qui nonnullos apostolorum, & eorum, qui uiderant Dominum, magistros habuerit, & uiderit. Hic propter quasdam super die Paschæ quæstiones, sub Imperatore Antonino Pio, ecclesiam in urbe regente Aniceto, Romam uenit, ubi plurimos credentium, Marcionis, & Valentini persuasione deceptos, reduxit ad fidem. Cumq. ei fortuito obuiam fuisset Marciõ, & diceret: Cognoscis nos? Respondit: Cognosco primogenitum diaboli. Postea uero regnante M. Antonino & L. Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione, Smyrnæ, sedente proconsule, & uniuerso populo in amphitheatro aduersus eum personante, igni traditus est. Scripsit ad Philippenses ualde utilem epistolam, quæ usque hodie in Asiæ conuentu legitur.

PAPIAS, Ioannis auditor, Hierapolitanus episcopus in Asia, quinque tantum scripsit uolumina, quæ prænotauit, Explanatio sermonum Domini. in quibus cũ se in præfatione asserat, non uarias opiniones sequi, sed apostolos auctores habere, ait: Considerabam, quid Andreas, quid Petrus dixissent, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid alius Iacobus, quid Ioannes, quid Matthæus, uel

uel alius quilibet discipulorum Domini; quid etiam Aristiō & senior Ioannes, discipuli Domini, loquebantur. non enim tantum mihi libri ad legendum prosunt, quantum uiua uox, usque hodie in suis auctoribus personans. Ex quo apparet ex ipso catalogo nominum, alium esse Ioannem, qui inter apostolos ponitur; & alium seniorem Ioannem, qui post Aristionem enumeratur. Hoc autem diximus propter superiorem opinionem, quam a plerisque retulimus traditam, duas posteriores epistolas Ioannis, non apostoli esse, sed presbyteri. Hic dicitur mille annorum Iudaicam edidisse δευτέρωσιν, quem secuti sunt Irenæus & Apollinarius, & ceteri, qui post resurrectionem aiunt in carne cum sanctis Dominum regnaturum. Tertullianus quoque in libro de spe fidelium, & Victorinus Pictauiensis, & Lactantius hac opinione ducuntur.

QVADRATVS, apostolorum discipulus, Publio, Athenarum episcopo, ob Christi fidem martyrio coronato, in locum eius substituitur, & ecclesiam, grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. Cumq. Hadrianus Athenis exegisset hiemem, inuisens Eleusinā, & omnibus pene Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem iis, qui Christianos oderant, absque præcepto imperatoris uexare credentes: porrexit ei librum, pro religione nostra compositum, ualde utilem, plenumq. rationis, & fidei, & apostolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait, plurimos a se uisos, qui sub Domino uariis in Iudæa oppressi calamitatibus sanati fuerant, & qui a mortuis resurrexerant.

ARISTIDES Atheniensis, philosophus eloquentissimus, & sub pristino habitu discipulus Christi, uolumen, nostri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo & Quadratus, Hadriano principi dedit, idest, apologeticum pro Christianis; quod usque hodie perseuerans, apud philologos ingenii eius indicium est.

AGRIPPA, cognomento Castor, uir ualde doctus, aduersum uigintiquattuor Basilidis hæretici uolumina, quæ in

euangelium confecerat, fortissime disseruit, prodens eius uniuersa mysteria, & prophetas enumerans, Barcaban & Marcob, & ad terrorem audientium alia quædam barbara nomina: & Deum maximum eius Abraxas, qui, quasi annum continens, iuxta Græcorum numerum supputetur. Mortuus est autem Basilides, a quo Gnostici in Alexandria, temporibus Hadriani: qua tempestate & Chochibus, dux Iudaicæ factionis, Christianos uariis suppliciis enecauit.

HEGESIPPVS, uicinus apostolicorum temporum, omnes a passione Domini usque ad suam ætatem, ecclesiasticorum actuum texens historias, multaq. ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinque libros composuit, sermone simplici: ut, quorum uitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem. Asserit se uenisse sub Aniceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, & perseuerasse ibi usque ad Eleutherum eiusdem urbis episcopum, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Præterea aduersum idola disputans, ex quo primum errore creuissent, subtexit historiam: ex qua ostendit, qua floruerit ætate. ait enim: Tumulos mortuis templaq. fecerunt, sicut usque hodie uidemus: e quibus est & Antinous, seruus Hadriani Cæsaris, cui & gymnicus agon exercetur apud Antinoum ciuitatem: quam ex eius nomine cõdidit, & statuit prophetas in templo. Antinoum autem in deliciis habuisse Cæsar Hadrianus scribitur.

IVSTINVS philosophus, habitu quoque philosophorũ incedẽs, de Neapoli, urbe Palæstinæ, patre Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimum laborauit, in tantum, ut Antonino quoque Pio, & filiis eius, & senatui librum contra gentes scriptum daret, ignominiamq. crucis non erubesceret, & alium librum successoribus eiusdem Antonini, M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo. Extat eius & aliud uolumen contra gentes, ubi de dæmonum quoque natura disputat: & quartum aduersus gentes, cui titulum prænotauit ἔλεγχος: sed & aliud de monarchia Dei, & alius liber, quem prænotauit Psalten, & alius de anima. Dialogus

gus cõtra Iudæos, quem habuit aduerſus Tryphonem, principem Iudæorum: ſed & contra Marcionem inſignia uolumina, quorum Irenæus quoque in quinto aduerſus hæreſes libro meminit: & alius liber contra omnes hæreſes: cuius facit mentionem in apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic, cum in urbe Roma haberet τὰς διατριβὰς, & Creſcentem Cynicum, qui multa aduerſum Chriſtianos blaſphemabat, redargueret, guloſum, & mortis timidum, luxuriæq. & libidinum ſectatorem, ad extremum ſtudio eius & inſidiis accuſatus, quod Chriſtianus eſſet, pro Chriſto ſanguinem fudit.

MELITO Aſianus, Sardenſis epiſcopus, librum imperatori M. Antonino Vero, qui Frontonis oratoris diſcipulus fuit, pro Chriſtiano dogmate dedit. Scripſit quoque & alia, de quibus iſta ſunt, quæ ſubiecimus: De Paſcha libros duos: de uita prophetarum librum unum, de eccleſia librũ unum: de die dominica librum unum: de ſenſibus librum unum: de fide librum unum: de plaſmate librum unum: de anima & corpore librum unum: de baptiſmate librum unum: de ueritate librum unum: de generatione Chriſti librum unum: de prophetia ſua librum unum: de philoxenia librum unum: & alium librum, qui Clauis inſcribitur: de diabolo librum unum: de apocalypſi Ioannis librum unum, καὶ περὶ ἐνσωμάτου θεοῦ librum unum, & ἐκλογῶν libros ſex. Huius elegans & declamatorium ingenium laudans Tertullianus in ſeptem libris, quos ſcripſit aduerſus eccleſiam pro Montano, dicit, eum a pleriſque noſtrorum prophetam putari.

THEOPHILVS, ſextus Antiochenſis eccleſiæ epiſcopus, ſub imperatore M. Antonino Vero librum contra Marcionem compoſuit, qui uſque hodie extat. Feruntur eius & ad Autolycum tria uolumina, & contra hæreſim Hermogenis liber unus, & alii breues elegantesq. tractatus, ad ædificationem eccleſiæ pertinentes. Legi ſub nomine eius in euangelium & in prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum ſuperiorum uoluminum elegantia & phraſi non

uidentur congruere.

APOLLINARIVS, Asiæ Hierapolitanus episcopus, sub imperatore M. Antonino Vero floruit, cui & insigne uolumen pro fide Christianorum dedit. Extant eius & alii quinque aduersum gentes libri, & de ueritate duo, & aduersum Cataphrygas, tunc primum exortos, cum Priscilla & Maximilla insanis uatibus, incipiente Montano.

DIONYSIVS, Corinthiorum ecclesiæ episcopus, tantæ eloquentiæ & industriæ fuit, ut non solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos, sed & aliarum prouinciarum & urbiũ episcopos epistolis erudiret. e quibus est una ad Lacedæmonios, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomediẽses, quarta ad Cretenses, quinta ad ecclesiam Amastrianam, & ad reliquas Ponti ecclesias, sexta ad Gnossianos, & ad Pinytũ, eiusdem urbis episcopum; septima ad Romanos, quam scripsit ad Soterem episcopum eorum; octaua ad Chrysophoram, sanctam feminam. Claruit sub imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo.

PINYTVS Cretensis, Gnossiæ urbis episcopus, scripsit ad Dionysium Corinthi episcopum ualde elegantem epistolam: in qua docet, non semper lacte populos nutriendos, ne quasi paruuli ab ultimo occupentur die: sed & solido uesci debere cibo, ut in spiritualem proficiant senectutem. Et hic sub M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

TATIANVS, qui primum oratoriam docens, non paruam sibi ex arte rhetorica gloriam comparauerat, Iustini Martyris sectator fuit, florens in ecclesia, quamdiu ab eius latere non discessit. postea uero inflatus eloquentiæ tumore, nouam condidit hæresim, quæ Encratitarum dicitur, quam postea Seuerus auxit, a quo eiusdem partis hæretici Seueriani usque hodie appellantur. Porro Tatianus infinita scripsit uolumina: e quibus unus contra gentes florentissimus extat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic sub imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

uiden-

PHILIPPVS, epiſcopus Cretenſis, hoceſt, urbis Gortynæ, cuius Dionyſius in epiſtola ſua meminit, quam ſcripſit ad eiuſdem ciuitatis eccleſiam, præclarum aduerſum Marcionem edidit librum; temporibusq. M. Antonini Veri, & L. Aurelii Commodi claruit.

MVSANVS, non ignobilis inter eos, qui de eccleſiaſtico dogmate ſcripſerunt, ſub imperatore M. Antonino Vero confecit librum aduerſus quoſdam fratres, qui de eccleſia ad Encratitarum hæreſim declinauerant.

MODESTVS & ipſe ſub imperatore M. Antonino, & L. Aurelio Commodo aduerſum Marcionem ſcripſit librũ, qui uſque hodie perſeuerat. Feruntur ſub nomine eius & alia συγγράμματα, ſed ab eruditis quaſi ψευδεπίγραφα repudiantur.

BARDESANES in Meſopotamia clarus habitus eſt, qui, primum Valentini ſectator, deinde confutator, nouam hæreſim condidit. Ardens eius a Syris prædicatur ingenium, & in diſputatione uehemens. Scripſit infinita aduerſum omnes pene hæreticos, qui ætate eius pullulauerant: in quibus clariſſimus ille eſt, & fortiſſimus liber, quem M. Antonino de fato tradidit: & multa alia ſuper perſecutione uolumina, quæ ſectarores eius de Syra lingua uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis eſt, & fulgor in interpretatione, quantam putamus in ſermone proprio?

VICTOR, tertiuſdecimus Romanæ urbis epiſcopus, ſuper quæſtione Paſchæ, & alia quædam ſcribens opuſcula, rexit eccleſiam ſub Seuero principe annis decem.

IRENAEVS, Pothini epiſcopi, qui Lugdunenſem in Gallia regebat eccleſiam, presbyter, a martyribus eiuſdem loci ob quaſdam eccleſiæ quæſtiones legatus Romam miſſus, honorificas ſuper nomine ſuo ad Eleutherum epiſcopum perfert litteras. Poſtea, iam Pothino prope nonagenario ob Chriſtum martyrio coronato, in locum eius ſubſtituitur. Conſtat autem, Polycarpi, cuius ſupra fecimus mentionem, ſacerdotis, & martyris, hunc fuiſſe diſcipulum. Scripſit quinque aduerſus hæreſes libros, & contra gentes uolu-

uolumen breue, & de disciplina aliud, & ad Marcianum fratrem de apostolica prædicatione, & librum uariorum tractatuum, & ad Blastum de schismate, & ad Florinum de monarchia, siue quod Deus non sit conditor malorum, & περὶ τῶν ὀγδοαστῶν egregium commentarium, in cuius fine significans se apostolorũ temporũ uicinũ fuisse, sic subscripsit: Adiuro te, qui transcribis librum istum, per dominũ Iesum Christum, & per gloriosum eius aduentum, quo iudicaturus est uiuos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti, diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut inuenisti, in exemplari. Feruntur eius & aliæ ad Victorem, episcopum Romanum, de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet eum, non facile debere unitatem collegii scindere. siquidem Victor multos Asiæ, & orientis episcopos, qui a decimaquarta luna cum Iudæis Pascha celebrabant, damnandos crediderat. in qua sententia ii, qui discrepabant ab illis, Victori non dederunt manus. Floruit maxime sub Commodo principe, qui M. Antonino Vero in imperium successerat.

PANTAENVS, Stoicæ sectæ philosophus, iuxta quandam ueterem in Alexandria consuetudinem, ubi a Marco euangelista semper ecclesiastici fuere doctores, tantæ prudentiæ & eruditionis tam in scripturis diuinis, quam in sæculari litteratura fuit, ut in Indiam quoque, rogatus ab illius gentis legatis, a Demetrio Alexandriæ episcopo mitteretur. ubi reperit, Bartholomæum de duodecim apostolis, aduentum domini Iesu, iuxta Matthæi euangelium, prædicasse; quod Hebraicis litteris scriptum, reuertens Alexandriam, secum retulit. Huius multi quidem in sanctam scripturam extant commentarii, sed magis uiua uoce ecclesiis profuit. Docuitq. sub Seuero principe, & Antonino cognomento Caracalla.

RHODON, genere Asianus, a Tatiano, de quo supra diximus, Romæ in scripturis eruditus, edidit plurima, præcipuumq. aduersus Marcionem opus; in quo refert, quo modo

modo ipſi quoque inter ſe Marcionitæ diſcrepent; & Apellem ſenem, alium hæreticum, a ſe quõdam fuiſſe cõuentum, & riſui habitum, eo quod Deum, quem coleret, ignorare ſe diceret. Meminit in eodem libro, quem ſcripſit ad Calliſtionem, Tatiani ſe Romæ fuiſſe auditorem. Sed & in Hexaemeron elegantes tractatus compoſuit, & aduerſum Phrygas inſigne opus. Temporibusq. Commodi, & Seueri floruit.

Clemens, Alexandrinæ eccleſiæ presbyter, Pantæni, de quo ſupra retulimus, auditor, poſt eius mortem Alexandriæ eccleſiaſticam ſcholam tenuit, & κατηχήσεων magiſter fuit. Feruntur eius inſignia uolumina, plenaq. eruditionis & eloquentiæ, tam de ſcripturis diuinis, quam de ſæcularis litteraturæ inſtrumento. e quibus illa ſunt, ϛρωματεῖς, libri octo: ὑποτυπώσεων libri octo: aduerſus gẽtes liber unus: pædagogi libri tres: de Paſcha liber unus: de ieiunio diſceptatio: & alius, qui inſcribitur, Quiſnam diues ille ſit, qui ſaluetur: de obtrectatione liber unus: de canonibus eccleſiaſticis, & aduerſum eos, qui Iudæorum ſequuntur errorem, liber unus, quem proprie Alexandro, Hieroſolymorum epiſcopo, προσεφώνησε. meminit autem in Stromatibus ſuis uoluminis Tatiani aduerſus gentes, de quo ſupra diximus: & Caſſiani cuiuſdam χρονογραφίας, quod opuſculum inuenire non potui. Necnon & de Iudæis Ariſtobulum quendam, & Demetrium & Eupolemum ſcriptores aduerſus gentes refert, qui in ſimilitudinem Ioſephi ἀρχαιογονίας Moyſi, & Iudaicæ gentis aſſeuerent. Extat Alexandri, Hieroſolymorum epiſcopi, qui cum Narciſſo poſtea rexit eccleſiam, epiſtola ſuper ordinatione Aſclepiadis confeſſoris ad Antiochenſes, congratulantis eis: in qua ponit in fine: Hæc uobis domini, ac fratres ſcripta tranſmiſi per Clementem beatum presbyterum, uirum illuſtrem, & probatum: quem uos quoque ſcitis, & nunc plenius recognoſcetis: qui cum huc ueniſſet iuxta prouidentiã & uiſitationem Dei, confirmauit, & auxit Domini Eccleſiam. Conſtat, Origenem huius fuiſſe diſcipulum. Floruit autem

autem Seueri, & Antonini, filii eius, temporibus.

MILTIADES, cuius Rhodon in opere suo, quod aduersus Montanum, Priscillam, Maximillamq. composuit, recordatur, scripsit contra eosdem uolumen præcipuum, & aduersus gentes Iudæosq. libros alios: & principi illius temporis apologeticum dedit. Floruit autem M. Antonini Cõmodi temporibus.

APOLLONIVS, uir disertissimus, scripsit aduersus Mõtanum, Priscillam, & Maximillam insigne & longum uolumen, in quo asserit Montanum & insanas uates perisse suspendio: & multa alia, in quibus de Priscilla, & Maximilla refert: Si negant eas accepisse munera, confiteantur non esse prophetas, qui accipiunt: & mille hoc testibus approbabo. Sed & ex aliis fructibus probantur prophetæ. Dic mihi, crinem fucat propheta? stybio oculos linit? propheta uestibus & gemmis ornatur? propheta tabula ludit & tesseris? propheta fenus accipit? Respondeant, utrum hoc fieri liceat, an non: meum est approbare, quod fecerint. Dicit in eodem libro, quadragesimum esse annum usque ad tempus, quo ipse scribebat librum, ex quo hæresis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus sex uoluminibus aduersus Ecclesiam editis, quæ scripsit περὶ ἐκστάσεως, septimum proprie aduersus Apollonium elaborauit, in quo omnia, quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius sub Commodo, Seueroq. principibus.

SARAPION, undecimo Commodi imperatoris anno, Antiochiæ episcopus ordinatus, scripsit epistolam ad Carinum, & Pontium, de hæresi Montani, in qua & hæc addit: Vt autem sciatis, falsi huius dogmatis, idest, nouæ prophetiæ, ab omni mundo insaniam reprobari, misi uobis Apollinaris beatissimi, qui fuit in Hierapoli Asiæ episcopus, litteras. Ad Domnum quoque, qui persecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumen composuit; & aliũ de euangelio, quod sub nomine Petri fertur, librum ad Rhosensem Ciliciæ ecclesiam, quæ in hæresim eius lectione diuerterat. Leguntur & sparsim eius breues epistolæ,

auctoris

auctoris ſui ἀσκήσει, & uitæ congruentes.

Apollonivs, Romanæ urbis ſenator, ſub Commodo principe a ſeruo, Seuero proditus, quod Chriſtianus eſſet, imperato ut rationem fidei ſuæ redderet, inſigne uolumen compoſuit, quod in ſenatu legit, & nihilominus ſententia ſenatus pro Chriſto capite truncatus eſt, ueteri apud eos obtinente lege, abſque negatione non dimitti Chriſtianos, qui ſemel ad eorum iudicium pertracti eſſent.

Theophilvs, Cæſareæ Palæſtinæ (quæ olim Turris Stratonis uocabatur) epiſcopus, ſub Seuero principe aduerſum eos, qui decimaquarta luna cum Iudæis Paſcha faciebant, cum ceteris epiſcopis Synodicam ualde utilem cõpoſuit epiſtolam.

Bacchylvs, Corinthi epiſcopus, ſub eodem Seuero principe clarus habitus, de Paſcha ex omnium, qui in Achaia erant, epiſcoporum perſona elegantem librum ſcripſit.

Polycrates, Epheſiorum epiſcopus, cum ceteris epiſcopis Aſiæ, qui iuxta quandam ueterem conſuetudinem cum Iudæis decimaquarta luna Paſcha celabrabant, ſcripſit aduerſus Victorem epiſcopum Romanum epiſtolam Synodicam, in qua docet, ſe apoſtoli Ioannis & ueterum auctoritatem ſequi: de qua hæc pauca excepſimus: Nos igitur inuiolabilem celebramus diem, neque addentes aliquid, neque dementes. etenim in Aſia elementa maxima dormierunt, quæ reſurgent in die Domini, quando uenturus eſt de cælis in maieſtate ſua, & ſuſcitaturus omnes ſanctos, Philippum loquor de duodecim apoſtolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ uirgines ſenuerunt; & Act. 21
aliam eius filiam, quæ, ſpiritu ſancto plena, in Epheſo occubuit. Sed & Ioannes, qui ſuper pectus Domini recubuit, Ioan. 21
& pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans, martyr, & doctor in Epheſo dormiuit, & Polycarpus epiſcopus, & martyr Smyrnæ cubat. Thraſeas quoque epiſcopus, & martyr de Eumenia in eadem Smyrna requieſcit. Quid neceſſe eſt Sagaris epiſcopi, & martyris recordari, qui in Laodicea ſoporatur; & Papirii beati, & Melitonis in

sancto spiritu eunuchi, qui, semper Domino seruiens, positus est in Sardis, & expectat in aduentu eius resurrectionem? Hi omnes obseruauerunt Paschæ diem decimaquarta luna, ab euangelica traditione in nullam partem declinantes, & ecclesiasticum sequentes canonem. Ego quoque, minimus omnium uestrum, Polycrates secudum doctrinam propinquorum meorum, quos & secutus sum, (septem siquidem fuerunt propinqui mei episcopi, & ego octauus) semper Pascha celebraui, quando populus Iudæorum azyma faciebat. Itaque, fratres, sexagintaquinque annos ætatis meæ natus in Domino, & a multis ex toto orbe fratribus eruditus, peragrata omni scriptura, non formidabo eos, qui nobis minantur. dixerunt enim maiores mei:
Act. 5 Obedire Deo magis oportet, quam hominibus. Hæc propterea posui, ut ingenium, & auctoritatem uiri ex paruo opusculo demonstrarem. Floruit temporibus Seueri principis, eadem ætate, qua Narcissus Hierosolymæ.

HERACLIVS, sub Commodi Seueriq. imperio, in apostolum commentarios composuit.

MAXIMVS sub iisdem principibus famosam quæstionem insigni uolumine uentilauit, unde malum, & quod materia a Deo facta sit.

CANDIDVS, regnantibus supra scriptis, in Hexaemeron pulcherrimos tractatus edidit.

APPION sub Seuero principe, similiter in Hexaemeron tractatus fecit.

SEXTVS, sub imperatore Seuero, librum de resurrectione scripsit.

BRABIANVS sub eodem principe edidit quædam opuscula ad Christianum dogma pertinentia.

IVDAS de septuaginta apud Danielem hebdomadibus plenissime disputauit, & chronographiam superiorum temporum usque ad decimum Seueri perduxit annum. in qua erroris arguitur, quod aduentum antichristi circa sua tempora futurum esse dixerit: sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.

TER-

TERTVLLIANVS presbyter, nunc demum primus poſt Victorem & Apollonium Latinorum ponitur, prouinciæ Africæ, ciuitatis Carthaginienſis, patre centurione proconſulari. Hic acris & uehementis ingenii, ſub Seuero principe & Antonino Caracalla floruit, multaq. ſcripſit uolumina: quæ quia nota ſunt pluribus, prætermittimus. Vidi ego quendam Paulum Concordiæ, quod opidum Italiæ eſt, ſenem, qui ſe beati Cypriani iam grandis ætatis notarium, cum ipſe admodum eſſet adoleſcens, Romæ uidiſſe diceret, referreq. ſibi ſolitum, numquam Cyprianum abſque Tertulliani lectione unam diem præteriſſe: ac ſibi crebro dicere: Da magiſtrum: Tertullianum uidelicet ſignificans. Hic cum uſque ad mediam ætatem presbyter eccleſiæ permanſiſſet, inuidia poſtea & contumeliis clericorum Romanæ eccleſiæ ad Montani dogma delapſus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit: ſpecialiter autem aduerſum Eccleſiam texuit uolumina De pudicitia, De perſecutione, De ieiuniis, De monogamia, De ecſtaſi libros ſex, & ſeptimum quem aduerſum Apollonium compoſuit. Ferturq. uixiſſe uſque ad decrepitam ætatem, & multa, quæ non extant, opuſcula condidiſſe.

ORIGENES, qui & Adamantius, decimo Seueri Pertinacis anno aduerſum Chriſtianos perſecutione commota, a Leonide patre, Chriſti martyrio coronato, cum ſex fratribus & matre uidua, pauper relinquitur annos natus circiter decem & ſeptem. rem enim familiarem ob confeſſionem Chriſti fiſcus occupauerat. Hic Alexandriæ, diſperſa Eccleſia, decimooctauo ætatis ſuæ anno κατηχήσεων opus aggreſſus: poſtea a Demetrio, eiuſdem urbis epiſcopo, in locum Clementis presbyteri confirmatus, per multos annos floruit: & cum iam mediæ eſſet ætatis, & propter eccleſias Achaiæ, quæ pluribus hæreſibus uexabantur, ſub teſtimonio eccleſiaſticæ epiſtolæ Athenas per Palæſtinam pergeret, a Theoctiſto, & Alexandro, Cæſareæ & Hieroſolymarum epiſcopis, presbyter ordinatus, Demetrii offendit animum; qui tanta in eum debacchatus eſt inſania, ut per totum

totum mundum super nomine eius scriberet. Constat eũ, antequam Cæsaream migraret, fuisse Romæ sub Zephyrino episcopo, & statim Alexandriam reuersum, Heraclan presbyterum, qui sub habitu philosophi perseuerabat, adiutorem sibi fecisse κατηχήτεως, qui quidem & post Demetrium Alexandrinam tenuit ecclesiam. Quantæ autem gloriæ fuerit, hinc apparet, quod Phirmillianus, Cæsareæ episcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit, & diu tenuit, & postea sub occasione sanctorum locorum Palæstinã ueniens, diu Cæsareæ in sanctis scripturis ab eo eruditus est. sed & illud, quod ad Mammeam, matrem Alexandri imperatoris, religiosam feminam, rogatus uenit Antiochiã, & summo honore habitus est; quodq. ad Philippum imperatorem, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrem eius litteras fecit, quæ usque hodie extant; quis ignorat? Et quod tantum in scripturis diuinis habuerit studii, ut etiam Hebræam linguã contra ætatis gentisq. suæ naturam edisceret: & exceptis septuaginta interpretibus, alias quoque editiones in unum congregaret uolumen, Aquilæ scilicet Pontici proselyti, & Theodotionis Hebionei, & Symmachi eiusdem dogmatis, qui in euangelium quoque κατὰ Ματθαῖον scripsit commentarios, de quo & suum dogma confirmare conatur. Præterea quintam & sextam & septimam editionem, quas etiam nos de eius bibliotheca habuimus, miro labore reperit, & cum ceteris editionibus comparauit. Et quia indicem operum eius in uoluminibus epistolarum, quas ad Paulam scripsimus, in quadam epistola contra Varronis opera conferens posui, nunc omitto: illud de immortali eius ingenio non tacens, quod Dialecticam quoque, & Geometriam, Arithmeticam, Musicam, Grammaticã, & Rhetoricam, omniumq. philosophorum sectas ita didicit, ut studiosos quoque secularium litterarum sectatores haberet, & interpretaretur eis quotidie, concursusq. ad eum miri fierent: quos ille propterea recipiebat, ut sub occasione secularis litteraturæ, in fide Christi eos institueret. De crudelitate autem persecutionis,

nis, quæ aduerſum Chriſtianos ſub Decio conſurrexit, eo quod in religionem Philippi deſæuiret, quem & interfecit, ſuperfluum eſt dicere, cum etiam Fabianus Romanæ eccleſiæ epiſcopus in ipſa occubuerit, & Alexander Babylasq. Hieroſolymorum, & Antiochenæ eccleſiæ pontifices, in carcere pro confeſſione dormierint. Et ſuper Origenis ſtatu, ſi quis ſcire uelit, quid actum ſit; primum quidem de epiſtolis eius, quæ poſt perſecutionem ad diuerſos miſſæ ſunt; deinde & de ſexto Euſebii Cæſarienſis eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, & pro eodem Origene in ſex uoluminibus poterit liquido cognoſcere. Vixit uſque ad Gallum & Voluſianum, ideſt, uſque ad LXIX. ætatis ſuæ annum; & mortuus eſt Tyri, in qua urbe & ſepultus eſt.

HAMMONIVS, uir diſertus, & eruditus in philoſophia, eodem tempore Alexandriæ clarus habitus eſt: qui, inter multa ingenii ſui, & præclara monumenta, etiam de conſonantia Moyſi, & Ieſu elegans opus compoſuit; & euangelicos canones excogitauit, quos poſtea ſecutus eſt Euſebius Cæſarienſis. Hunc falſo accuſat Porphyrius, quod ex Chriſtiano ethnicus fuerit; cum conſtet, eum uſque ad extremã uitam Chriſtianum perſeueraſſe.

AMBROSIVS, primum Marcionites, deinde ab Origene correctus, Eccleſiæ diaconus, & confeſſionis Dominicæ gloria inſignis fuit: cui pro Theoctiſto presbytero liber Origenis de martyrio ſcribitur. Huius induſtria, & ſumptu, & inſtantia, ad hunc infinita Origenes dictauit uolumina. Sed & ipſe, quippe ut uir nobilis, non inelegantis ingenii fuit, ſicut eius ad Origenẽ epiſtolæ indicio ſunt. Obiit ante mortem Origenis: & in hoc a pleriſque reprehenditur, quod uir locuples amici ſui, egeni, ſenis, & pauperis, moriens nõ ſit recordatus.

TRYPHON, Origenis auditor, ad quem nonnullæ eius extant epiſtolæ, in ſcripturis eruditiſſimus fuit. quod quidem & multa eius ſparſim oſtendunt opuſcula, ſed præcipue liber, quem compoſuit de uacca rufa in Numeris, & de *Num.* 19
dichotomematibus, quæ cum columba, & turture Abraam

Gen. 15 ponuntur in Genesi.

MINVCIVS Felix, Romæ insignis causidicus, scripsit dialogum Christiani & ethnici disputantium, qui Octauius inscribitur: sed & aliud sub nomine eius fertur de fato, uel cõtra mathematicos; qui, cum sit & ipse diserti hominis, nõ mihi uidetur cum superioris libri stylo conuenire. Meminit huius Minucii & Lactantius in libris suis.

GAIVS sub Zephyrino, Romanæ urbis episcopo, idest, sub Antonino, Seueri filio, disputationem aduersum Proculum, Montani sectatorem, ualde insignem habuit; arguens eum temeritatis, super nouam prophetiam defendendam: & in eodem uolumine epistolas quoque Pauli, tredecim tantum enumerans, decimamquartam, quæ fertur ad Hebræos, dicit non eius esse. sed & apud Romanos usque hodie quasi Pauli apostoli non habetur.

BERYLLVS, Arabiæ Bostrenus episcopus, cum aliquanto tempore gloriose rexisset ecclesiam, ad extremum lapsus in hæresim, quæ Christum ante incarnationem negat, ab Origene correctus, scripsit uaria opuscula, & maxime epistolas, in quibus Origeni gratias agit: sed & Origenis ad eum litteræ sunt. Extat dialogus Origenis, & Berylli, in quo hæreseos coarguitur. Claruit autem sub Alexandro, Mammeæ filio, & Maximino, & Gordiano, qui ei in imperium successerunt.

HIPPOLYTVS, cuiusdam ecclesiæ episcopus, (nomen quippe urbis scire non potui) rationem Paschæ, temporumq. canones scripsit usque ad primum annum Alexandri imperatoris, & sedecim annorum circulum, quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα uocant, reperit; & Eusebio, qui super eodem Pascha canonem, decem & nouem annorum circulum, idest, ἐννεακαιδεκαετηρίδα composuit, occasionem dedit. Scripsit nonnullos in Scripturas commẽtarios, e quibus hos reperi, in ἑξαήμερον, & in Exodum, & in Canticũ canticorum, in Genesim, & in Zachariam, de Psalmis, & in Esaiam, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbiis, de Ecclesiaste, de Saul, de Phytonissa, de Antichristo, de Resurrectione,

-ctione, contra Marcionem, de Pascha, aduersum omnes hæreses, & προτομιλιῶν, de laude Domini saluatoris; in qua, præsente Origene se loqui in ecclesia, significat. In huius æmulationem Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad ueram fidem correctum diximus, cohortatus est Origenem, in Scripturas commentarios scribere, præbens ei septem & eo amplius notarios, eorumq. expensas, & librariorum parem numerum; quodq. his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. unde in quadam epistola ἐργοδιώκτην eum Origenes uocat.

ALEXANDER, episcopus Cappadociæ, cum, desiderio sanctorum locorum, Hierosolymam pergeret; & Narcissus eiusdem urbis, iam senex regeret ecclesiam; & Narcisso, & multis clericis eius reuelatum est, altera die mane intrare episcopum, qui adiutor sacerdotalis cathedræ esse deberet. itaque, re ita completa, ut prædicta fuerat, cunctis in Palæstina episcopis in unum cōgregatis, adnitente quoque ipso, uel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ ecclesiæ cum eo gubernaculum suscepit. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scribit ad Antinoitas super pace Ecclesiæ, ait: Salutat uos Narcissus, qui ante me hic tenuit episcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter centum sedecim, & uos mecum precatur, ut unum idēq. sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochenses per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo supra diximus: necnon ad Origenem, & pro Origene contra Demetrium, eo quod iuxta testimonium Demetrii eum presbyterum constituerit. Sed & aliæ eius ad diuersos feruntur epistolæ. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babylas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream, & clausus in carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatur.

IVLIVS Africanus, cuius quinque de temporibus extant uolumina, sub imperatore M. Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, legationem pro instauratione urbis Emmaus suscepit, quæ postea Nicopolis appellata est. Huius extat epistola ad Origenem, super quæstione Susannæ, eo

quod dicat in Hebræo hanc fabulam non haberi; nec conuenire cum Hebraica etymologia, ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι: contra quem doctam epiſtolam ſcribit Origenes. Extat eius ad Ariſtidem altera epiſtola; in qua ſuper diaphonia, quæ uidetur eſſe in genealogia ſaluatoris apud Matthæum, & Lucam, pleniſſime diſputat.

GEMINVS, Antiochenæ eccleſiæ presbyter, pauca ingenii ſui monumenta compoſuit, florens ſub Alexandro principe, & epiſcopo urbis ſuæ Zebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ eccleſiæ pontifex ordinatus eſt.

THEODORVS, qui poſtea Gregorius appellatus eſt, Neocæſareæ Ponti epiſcopus admodum adoleſcens, ob ſtudia Græcarum, & Latinarum litterarum, de Cappadocia Berytum, & inde Cæſaream Palæſtinæ tranſiit, iuncto ſibi fratre Athenodoro. quorum cum egregiam indolem uidiſſet Origenes, eos ad philoſophiam cohortatus eſt. in qua paulatim Chriſti fidem ſubintroducens, ſui quoque ſectatores reddidit. Quinquennio itaque eruditi ab eo, remittuntur ad matrem; e quibus Theodorus proficiſcens πανηγυρικὸν εὐχαριστίας ſcripſit Origeni, &, conuocata grandi frequentia, ipſo quoque Origene præſente recitauit, qui uſque hodie extat. Scripſit & μετάφρασιν in Eccleſiaſten, breuem quidem, ſed ualde utilem. Et aliæ huius uulgo feruntur epiſtolæ, ſed præcipue ſigna, atque miracula, quæ iam epiſcopus cum multa eccleſiarum gloria perpetrauit.

CORNELIVS, Romanæ urbis epiſcopus, ad quē octo Cypriani extant epiſtolæ, ſcripſit epiſtolam ad Flauianum, Antiochenæ eccleſiæ epiſcopum, de Synodo Romana Italica, Africana; & aliam de Nouatiano, & de iis, qui lapſi ſunt; tertiam de geſtis Synodi; quartam ad eundem Flauianum, ualde prolixam, & Nouatianæ hæreſeos cauſas, & anathema cōtinentem. Rexit eccleſiam annis duobus ſub Gallo, & Voluſiano; cui, ob Chriſtum martyrio coronato, ſucceſſit Lucius.

CYPRIANVS Afer primum glorioſe rhetoricam docuit: exinde,

exinde, ſuadente presbytero Cæcilio, a quo & cognomentum ſortitus eſt, Chriſtianus factus, omnem ſubſtantiam ſuam pauperibus erogauit; ac poſt non multum temporis electus in presbyterum, etiam epiſcopus Carthaginienſis conſtitutus eſt. Huius ingenii ſuperfluum eſt indicem texere, cum ſole clariora ſint eius opera. Paſſus eſt ſub Valeriano, & Gallieno principibus, perſecutione octaua, eodem die, quo Romæ Cornelius, ſed non eodem anno.

Pontivs, diaconus Cypriani, uſque ad diem paſſionis eius cum ipſo exilium ſuſtinens, egregium uolumen uitæ, & paſſionis Cypriani reliquit.

Dionysivs, Alexandrinæ urbis epiſcopus, ſub Heracla ſcholam κατηχήσεων presbyter tenuit, & Origenis ualde inſignis adiutor fuit. Hic, in Cypriani & Africanæ ſynodi dogma conſentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diuerſos plurimas miſit epiſtolas, quæ uſque hodie extant: & ad Flauianum Antiochenæ urbis epiſcopum ſcripſit de pænitentia, & ad Romanos per Hippolytum alteram: ad Xyſtum, qui Stephano ſucceſſerat, duas epiſtolas: & ad Philemonem, & ad Dionyſium, Romanæ eccleſiæ presbyteros, duas epiſtolas: & ad eundem Dionyſium, poſtea Romæ epiſcopum, & ad Nouatianum cauſantem, quod inuitus Romæ epiſcopus ordinatus eſſet: cuius epiſtolæ hoc exordium eſt. Dionyſius Nouatiano fratri ſalutem. Si inuitus, ut dicis, ordinatus es, probabis, cum uolens ſeceſſeris. Eſt eius ad Dionyſium & ad Didymum altera epiſtola: & ἑορταστικαὶ de Paſcha plurimæ, declamatorio ſermone conſcriptæ, & ad Alexandrinam eccleſiam de exilio; & ad Heraclam in Aegypto epiſcopum: & alia de mortalitate, & de ſabbato, & περὶ γυμνασίας, & ad Hermammonem, & alia de perſecutione Decii: & duo libri aduerſum Nepotem epiſcopum, qui mille annorum corporale regnum ſuis ſcriptis aſſeuerat: in quibus & de Apocalypſi Ioannis diligentiſſime diſputat: & aduerſum Sabellium, & ad Ammonem, Beronices epiſcopum, & ad Teleſphorum, & ad Euphran, & quatuor libri ad Dionyſium, Romanæ urbis epiſcopum,

& ad Laodicenses de pænitentia: item ad Cononem de pænitentia, & ad Origenem de Martyrio, ad Armenios de pænitentia, & de ordine delictorum, de natura ad Timotheũ, de tentationibus ad Euphranorem. Ad Basilidem quoque multæ epistolæ; in quarum una se asserit, etiam in Ecclesiasten cœpisse scribere commentarios. Sed aduersus Paulum Samosatenum, ante paucos dies, quam moreretur, insignis eius fertur epistola. Moritur duodecimo Galieni anno.

NOVATIANVS, Romanæ urbis presbyter, aduersus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus inuadere, Nouatianorum, quod Græce dicitur καθαρὸν, dogma constituit, nolens apostatas suscipere pænitentes. huius auctor Nouatus, Cypriani presbyter, fuit. Scripsit autem de Pascha, de sabbato, de circumcisione, de sacerdote, de oratione, de cibis Iudaicis, de instantia, de Attalo, multaq. alia, & de trinitate grande uolumen, quasi ἐπιτομὴν operis Tertulliani faciens: quod plerique nescientes Cypriani existimant.

MALCHION, disertissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, quippe qui in eadem urbe rhetoricam florẽtissime docuerat, aduersum Paulum Samosatenum, qui Antiochenæ ecclesiæ episcopus, dogma Artemonis instaurarat, excipientibus notariis disputauit: qui dialogus usque hodie extat. Sed & alia grandis epistola ex persona synodi ab eo scripta ad Dionysium, & Maximum, Romanæ, & Alexandrinæ ecclesiæ episcopos, dirigitur. Floruit sub Claudio, & Aureliano.

ARCHELAVS, episcopus Mesopotamiæ, librum disputationis suæ, quam habuit aduersum Manichæum, exeuntem de Perside, Syro sermone composuit, qui translatus in Græcum habetur a multis. Claruit sub imperatore Probo, qui Aureliano, & Tacito successerat.

ANATOLIVS Alexandrinus, Laodiceæ Syriæ episcopus, sub Probo, & Caro imperatoribus floruit, miræ doctrinæ uir fuit in arithmetica, geometria, astronomia, grammatica, rhetorica, dialectica; cuius ingenii magnitudinem de uolumine, quod super Pascha composuit, & ex decem libris de

de Arithmeticæ institutionibus, intelligere possumus.

VICTORINVS, Pictauiensis episcopus, non æque Latine, ut Græce, nouerat: unde opera eius grandia sensibus, uiliora uidentur cõpositione uerborum. sunt autem hæc: Commentarii in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Esaiam, in Hezechielem, in Habacuc, in Ecclesiasten, in Cantica canticorum, in Apocalypsim Ioannis, aduersum omnes hæreses, & multa alia. ad extremum martyrio coronatus est.

PAMPHILVS presbyter, Eusebii, Cæsariensis episcopi, necessarius, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximam partem Origenis uoluminum sua manu descripserit, quæ usque hodie in Cesariensi bibliotheca habentur; sed & in duodecim prophetas uiginti quinque ἐξηγήσεων. Origenis uolumina, manu eius exarata, reperi; quæ tãto amplector, & seruo gaudio, ut Crœsi opes habere me credam. si enim lætitia est, unam epistolam habere martyris: quãto magis, tot millia uersuum, per quæ mihi uidetur sui sanguinis signasse uestigia? Scripsit ante, quam Eusebius scriberet apologeticum pro Origene: & passus est Cæsareæ Palæstinæ, sub persecutione Maximini.

PIERIVS, Alexandrinæ ecclesiæ presbyter, sub Caro, & Diocletiano principibus, eo tempore, quo eandem ecclesiam Theonas episcopus regebat, florentissime docuit populos, & in tantam sermonis, diuersorumq. tractatuum, qui usque hodie extant, uenit elegantiam, ut Origenes iunior uocaretur. Constat hunc miræ ἀσκήσεως, & appetitorem uoluntariæ paupertatis, scientissimumq. dialecticæ, & rhetoricæ artis, & post persecutionem omne uitæ suæ tempus Romæ fuisse uersatum. Huius est longissimus tractatus de propheta Osee; quem in peruilegio Paschæ habitum, ipse sermo demonstrat.

LVCIANVS, uir disertissimus, Antiochenæ ecclesiæ presbyter, tantum in scripturarum studio laborauit, ut usque nunc quædam exemplaria scripturarum Lucianea nuncupentur. feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnul-

los epiſtolæ. Paſſus eſt Nicomediæ ob confeſſionem Chriſti, ſub perſecutione Maximini, ſepultusq. Helenopoli Bithyniæ.

PHILEAS de urbe Aegypti, quæ uocatur Thmuis, nobili genere, & non paruis opibus, ſuſcepto epiſcopatu, elegantiſſimum librum de martyrum laude compoſuit; &, diſputatione actorum habita aduerſum iudicem, qui eum ſacrificare cogebat, pro Chriſto capite truncatur, eodem in Aegypto perſecutionis auctore, quo Lucianus Nicomediæ.

ARNOBIVS ſub Diocletiano principe Siccæ, apud Africam florentiſſime rhetoricam docuit; ſcripſitq. aduerſum gentes, quæ uulgo extant uolumina.

FIRMIANVS, qui & Lactantius, Arnobii diſcipulus, ſub Diocletiano principe accitus cum Flauio grammatico, cuius de medicinalibus uerſu compoſiti extant libri, Nicomediæ rhetoricam docuit; ac, penuria diſcipulorum, ob Græcam uidelicet ciuitatem, ad ſcribendum ſe contulit. Habemus eius ſympoſium, quod adoleſcentulus ſcripſit Africæ, & ὁδοιπορικὸν de Africa uſque Nicomediã, hexametris ſcriptum uerſibus, & alium librum, qui inſcribitur Grammaticus; & pulcherrimum de ira Dei; & inſtitutionum diuinarum aduerſum gentes libros ſeptem; & ἐπιτομὴν eiuſdem operis in libro uno acephalo, & ad Aſclepiadem libros duos, de perſecutione librum unum, ad Probum epiſtolarum libros quatuor, ad Seuerum epiſtolarum libros duos, ad Demetrianum auditorem ſuum epiſtolarũ libros duos ad eundem de opificio Dei, uel formationē hominis, librũ unum. Hic in extrema ſenectute magiſter Cæſaris Criſpi, filii Conſtantini, in Gallia fuit, qui poſtea a patre interfectus eſt.

EVSEBIVS, Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus, in ſcripturis diuinis ſtudioſiſſimus, & bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentiſſimus perueſtigator, edidit infinita uolumina: de quibus hæc ſunt: εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως libri uiginti, εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς libri quindecim. τοπικῶν libri quinque, eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri decem,

chroni-

chronicorum canonum omnimoda hiſtoria, & eorum ἐπιτομὴ, et de euangeliorum diaphonia, in Eſaiam libri decem, & contra Porphyrium, qui eodem tempore ſcribebat in Sicilia, ut quidam putant, libri triginta: de quibus ad me uiginti tantum peruenerunt. τοπικῶν liber unus. ἀπολογίας pro Origene libri ſex. de uita Pamphili libri tres. De martyribus alia opuſcula. Et in CL pſalmos eruditiſſimi commentarii. & multa alia. Floruit maxime ſub Conſtantino imparatore, & Conſtantio; &, ob amicitiã Pamphili martyris, ab eo cognomentum ſortitus eſt.

RHAETICIVS, Aeduorum, ideſt, Auguſtudunenſis epiſcopus, ſub Conſtantino celeberrimæ famæ habitus eſt in Galliis. Leguntur eius commentarii in Cantica canticorũ, & aliud grande uolumen aduerſus Nouatianum. nec præter hæc quidquam eius operum reperi.

METHODIVS, Olympi Lyciæ, & poſtea Tyri epiſcopus, nitidi, compoſitiq. ſermonis aduerſum Porphyrium confecit libros, & ſimpoſium decem uirginum, de reſurrectione opus egregium; contra Origenem, & aduerſus eundem de Pythoniſſa, & de αὐτεξουσίου: in Geneſim quoque, & in Cantica canticorũ commentarios: & multa alia, quæ uulgo lectitantur. & ad extremũ nouiſſimæ perſecutionis, ſiue, ut alii affirmant, ſub Decio, & Valeriano, in Chalcide Græciæ, martyrio coronatus eſt.

IVVENCVS, nobiliſſimi generis, Hiſpanus, presbyter, quattuor euangelia hexametris uerſibus pene ad uerbum transferens, quattuor libros compoſuit, & nonnulla eodem metro ad ſacramentorum ordinem pertinentia. Floruit ſub Conſtantino principe.

EVSTATHIVS, genere Pamphylius, Sidites, primum Berœæ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit eccleſiam; &, aduerſum Arianorum dogma componens multa, ſub Conſtantio principe pulſus eſt in exilium Traianopolim Thraciarum, ubi uſque hodie conditus eſt. Extant eius uolumina de anima, de engaſtrimytho aduerſum Origenem, & infinitæ epiſtolæ, quas enumerare longum eſt.

MAR-

MARCELLVS, Ancyranus episcopus, sub Constantio, & Constante principibus floruit, multaq. diuersarum ὑποθέσεων scripsit uolumina, & maxime aduersum Arianos. Feruntur contra hunc Asterii, & Apollinarii libri, Sabellianæ eum hæresis arguentes. sed & Hilarius in septimo aduersum Arianos libro, nominis eius, quasi hæretici, meminit. porro ille defendit, se non esse dogmatis, cuius accusatur; sed communione Iulii, & Athanasii, Romanæ, & Alexandrinæ urbis pontificum, se esse munitum.

ATHANASIVS, Alexandrinæ urbis episcopus, multas Arianorum perpessus insidias, ad Constantem, Galliarum principem, fugit, unde reuersus cum litteris, & rursum post mortem eius fugatus, usque ad Iouiani imperium latuit; a quo recepta ecclesia, sub Valente moritur. Feruntur eius aduersum gentes duo libri, & contra Valentem, & Vrsatium unus, & de uirginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de psalmorum titulis, & historia, Antonii monachi uitam continens, ἑορταστικαὶ epistolæ, & multa alia, quæ enumerare longum est.

ANTONIVS monachus, cuius uitam Athanasius, Alexandrinæ urbis episcopus, insigni uolumine prosecutus est, misit Aegyptiace ad diuersa monasteria Apostolici sensus, sermonisq. epistolas septem, quæ in Græcam linguam trãslatæ sunt: quarum præcipua est ad Arsenoitas. Floruit sub Constantino, & filiis eius regnantibus. Vixit annos centum quinque.

BASILIVS, Ancyranus episcopus, artis medicinæ, scripsit contra Marcellum, & de uirginitate librum, & nonnulla alia, & sub rege Constantino Macedonianæ partis cum Eustathio Sebasteno princeps fuit.

THEODORVS, Heracliæ Thraciarum episcopus, elegantis, apertiq. sermonis, & magis historicæ intelligentiæ, edidit sub Constantio principe commentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalteriũ.

EVSEBIVS, Emesenus episcopus, elegantis, & rhetorici ingenii, innumerabiles, & qui ad plausum populi pertinent,

tinent, confecit libros: magisq. hiſtoriam ſecutus, ab iis, qui declamare uolunt, ſtudioſiſſime legitur; e quibus uel præcipui ſunt aduerſum Iudæos, & gentes, & Nouatianos, & ad Galatas libri decem, & in euangelia homiliæ breues, ſed plurimæ. Floruit temporibus Conſtantii imperatoris; ſub quo & mortuus, & Antiochiæ ſepultus eſt.

TRIPHYLLIVS, Cypri Ledrenſis, ſiue λεδρεῶνος epiſcopus, eloquentiſſimus ſuæ ætatis, & ſub rege Conſtantio celeberrimus fuit. Legi eius in Cantica canticorum commentarios. Et multa alia compoſuiſſe fertur, quæ in noſtras manus minime peruenerunt.

DONATVS, a quo Donatiani, per Africam ſub Conſtãte, Conſtantioq. principibus, aſſerens a noſtris ſcripturas in perſecutione ethnicis traditas, totam pene Africam, & maxime Numidiam ſua perſuaſione decepit. Extant eius multa, ad ſuam hæreſim pertinentia, & de ſpiritu ſancto liber, Ariano dogmati congruens.

ASTERIVS, Arianæ philoſophus factionis, ſcripſit, regnante Conſtantio, in epiſtolam ad Romanos, & in euangelia, & pſalmos commentarios, & multa alia, quæ a ſuæ partis hominibus ſtudioſiſſime leguntur.

LVCIFER, Caralitanus epiſcopus, cum Pancratio, & Hilario, Romanæ eccleſiæ clericis, ad Conſtantium imperatorem a Liberio epiſcopo pro fide legatus miſſus, cum nollet ſub nomine Athanaſii Nicenam damnare fidem, Palæſtinam relegatus, miræ conſtantiæ, & præparati animi ad martyrium, contra Conſtantium imperatorem ſcripſit librum, eiq. legendum miſit; ac non multo poſt ſub Iuliano principe Caralis reuerſus, Valentiniano regnante obiit.

EVSEBIVS, natione Sardus, & ex lectore urbis Romanæ, Vercellenſis epiſcopus, ob confeſſionem fidei a Conſtantio principe Scythopolim, & inde Cappadociam relegatus, ſub Iuliano imperatore ad eccleſiam reuerſus, edidit in pſalmos commentarios Euſebii Cæſarienſis, quos de Græco in Latinum uerterat. Mortuus eſt Valentiniano, & Valente regnantibus.

FOR-

Fortvnatianvs, natione Afer, Aquileiensis episcopus, imperante Constantino, in euangelia titulis ordinatis, breui & rustico sermone scripsit commentarios: & in hoc habetur detestabilis, quod Liberium, Romanæ urbis episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus solicitauit, ac fregit, & ab subscriptionem hæreseos compulit.

Græcus & multa manuscripta exemplaria, non habent, Arianũ.

Acacivs, quem, quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæsariensis ecclesiæ in Palæstina episcopus, elaborauit in Ecclesiasten decem & septem uolumina, & συμμίκτων ζητημάτων sex, & multos præterea, diuersosq. tractatus. In tantum autem sub Constantio imperatore claruit, ut, in Liberii locum, Romæ Felicem Arianum episcopum, constitueret.

Sarapion Θμύεως, Aegypti urbis, episcopus, qui ob elegantiam ingenii, cognomen Scholastici meruit, carus Antonio Monacho, edidit aduersum Manichæum egregiũ librum, & de psalmorum titulis alium, & ad diuersos utiles epistolas; et sub Constantio principe etiam in confessione inclytus fuit.

Hilarivs, urbis Pictauorum Aquitaniæ episcopus, factione Saturnini, Arelatensis episopi, de synodo Piterensi, Phrygiam relegatus, duodecim aduersus Arianos confecit libros, & alium librum de synodis, quem ad Galliarum episcopos scripsit, et in psalmos commentarios, primum uidelicet & secundum, & a quinquagesimoprimo usque ad sexagesimumsecundum, & a centesimo decimooctauo usque ad extremum: in quo opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de suo adidit. est eius & ad Constantium libellus, quem uiuenti Constantinopoli porrexerat: et alius in Constantium, quem post mortem eius scripsit: et liber aduersum Valentem & Vrsatium, historiam Ariminensis & Seleuciensis synodi continens: et aduersus præfectum Sallustium, siue contra Dioscorum: & liber hymnorum, & mysteriorum alius: et commentarii in Matthæum: & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit: & alius elegans libellus contra Auxentium: & non nullæ ad

diuersos

diuerſos epiſtolæ. Aiunt quidam, ſcripſiſſe eum & in Cantica canticorum: ſed a nobis hoc opus ignoratur. Mortuus eſt Pictauis, Valentiniano, & Valente regnantibus.

VICTORINVS, natione Afer, Romæ ſub Conſtantio principe rhetoricam docuit: & in extrema ſenectute, Chriſti ſe tradens fidei, ſcripſit aduerſus Arium libros more dialectico ualde obſcuros, qui ab eruditis modo intelliguntur, & commentarios in Apoſtolum.

TITVS, Boſtrinus epiſcopus, ſub Iuliano, & Iouiano princpibus, fortes aduerſum Manichæos ſcripſit libros, & nonnulla alia. Moritur autem ſub Valente.

DAMASVS, Romanæ urbis epiſcopus, elegans in uerſibus componendis ingenium habuit, multaq. & breuia metro edidit: & prope octogenarius ſub Theodoſio principe mortuus eſt.

APOLLINARIVS, Laodicenus Syriæ epiſcopus, patre presbytero, magis grammaticis in adoleſcentia operam dedit: & poſtea in ſanctas ſcripturas innumerabilia ſcribens uolumina ſub Theodoſio imperatore obiit. Extant eius ad uerſum Porphyrium triginta libri, qui inter cetera opera eius uel maxime probantur.

GREGORIVS, Bæticus Iliberi epiſcopus, uſque ad extremam ſenectutem diuerſos mediocri ſermone tractatus compoſuit, & de fide elegantem librum, qui hodieq. ſuper eſſe dicitur.

PACIANVS, in Pyrinæi iugis, Barcilonæ epiſcopus, caſtitate, & eloquentia, & tam uita, quam ſermone clarus, ſcripſit uaria opuſcula, de quibus eſt κέρβος, & contra Nouatianos. Sub Theodoſio principe iam ultima ſenectute mortuus eſt.

PHOTINVS de Gallogræcia, Marcelli diſcipulus, Sirmii epiſcopus ordinatus, Hebionis hæreſim inſtaurare conatus eſt: poſtea, a Valentiniano principe pulſus eccleſia, plura ſcripſit uolumina, in quibus uel præcipua ſunt, contra gentes, & ad Valentinianum libri.

SOEBADIVS, Agenni Galliarum epiſcopus, edidit cō-

tra Arianos librum. Dicuntur & eius eſſe alia opuſcula, quæ necdum legi. Viuit uſque hodie decrepita ſenectute.

Didymus Alexandrinus, captus a parua ætate oculis, & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum ſui omnibus præbuit, ut dialecticam quoque, & geometriã, quæ uel maxime uiſu indiget, uſque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conſcripſit: commentarios in pſalmos omnes; commentarios in euangelium Matthæi, & Ioannis; & de dogmatibus, & contra Arianos libros duos; & de ſpiritu ſancto librum unum, quem ego in Latinum uerti; in Eſaiam tomos decem & octo; in Oſee, ad me ſcribẽs, commentariorum libros tres; & in Zachariam, meo rogatu, libros quinque; commentarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere, proprii indicis eſt. Viuit uſque hodie, & octogeſimum tertium ætatis exceſſit annum.

Optatus Afer, epiſcopus Miliuitanus, ex parte catholica, ſcripſit ſub Valentiniano, & Valentino principibus aduerſum Donatianæ partis calumniam libros ſex, in quibus aſſerit, crimen Donatianorum in nos falſo retorqueri.

Aquilius Seuerus, in Hiſpania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantii duo epiſtolarum ſcribuntur libri, compoſuit uolumen, quaſi ὁδοιπορικὸν, totius ſuæ uitæ ſtatum continens, tam proſa, quam uerſibus, quod uocauit καταστροφὴν, ſiue πεῖραν, & ſub Valentiniano principe obiit.

Cyrillus, Hieroſolymorum epiſcopus, ſæpe pulſus Eccleſia, & receptus, ad extremum ſub Theodoſio principe octo annis incõcuſſum epiſcopatum tenuit. Extant eius κατηχήσεις, quas in adoleſcentia compoſuit.

Euzoius apud Theſpeſium rhetorem, cum Gregorio Nazianzeno epiſcopo, adoleſcens Cæſareæ eruditus eſt; & eiuſdem poſtea urbis epiſcopus, plurimo labore, corruptam bibliothecam Origenis, & Pamphili, in membranis inſtaurare conatus eſt. ad extremum ſub Theodoſio principe Eccleſia pulſus eſt. Feruntur eius uarii, multiplicesq. tra-

ctatus,

ctatus, quos noſſe perfacile eſt.

EPIPHANIVS, Cypri Salaminæ epiſcopus, ſcripſit aduerſum omnes hæreſes libros, & multa alia, quæ ab eruditis propter res, a ſimplicioribus propter uerba lectitantur. Supereſt uſque hodie, & in extrema ſenectute uaria cudit opera.

EPHRAEM, Edeſſenæ eccleſiæ diaconus, multa Syro ſermone compoſuit; & ad tantam uenit claritudinem, ut, poſt lectionem Scripturarum, publice in quibuſdam eccleſiis eius ſcripta recitentur. Legi eius de ſpiritu ſancto Græcum uolumen, quod quidam de Syriaca lingua uerterat; & acumen ſublimis ingenii etiam in translatione cognoui. Deceſſit ſub Valente principe.

BASILIVS, Cæſareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaca uocabatur, epiſcopus, egregios contra Eunomium elaborauit libros, & de Spiritu ſancto uolumen, & in hexaemeron homilias nouem, & ἀσκητικὸν, & breues, uarioſq. tractatus. Moritur imperante Gratiano.

GREGORIVS, primum Saſimorum, deinde Nazianzenus epiſcopus, uir eloquentiſſimus, præceptor meus, quo ſcripturas explanante didici, ad triginta millia uerſuum omnia opera ſua compoſuit, e quibus illa ſunt: De morte fratris Cæſarii: περὶ φιλοπτωχίας: laudes Machabæorum: laudes Cypriani: laudes Athanaſii: laudes Maximi philoſophi, poſt exilium reuerſi, quem falſo nomine quidam Heronis ſuperſcripſerunt: quia eſt & alius liber, uituperationem eiuſdem Maximi continens: quaſi non licuerit eundem & laudare, & uituperare pro tempore. Et liber, hexametro uerſu, uirginitatis, & nuptiarum, contra ſe differentium. Aduerſum Eunomium liber unus. De ſpiritu ſancto liber unus. Contra Iulianum Imperatorem libri duo. Secutus eſt autem Polemonem dicendi charactere: uiuoq. ſe, epiſcopum in loco ſuo ordinans, ruri uitam monachi exercuit: deceſſitq. ante hoc ferme triennium, ſub Theodoſio principe.

LVCIVS, poſt Athanaſium Arianæ partis epiſcopus, uſque

uſque ad Theodoſium principem, a quo & pulſus eſt, Alexandrinam eccleſiam tenuit. Extant eius ſollemnes de Paſcha epiſtolæ, & pauci uariarum ὑποθέσεων libelli.

Diodorvs, Tarſenſis epiſcopus, dum Antiochiæ eſſet presbyter, magis claruit. Extant eius in Apoſtolum commentarii, & multa alia, ad Euſebii magis Emiſeni characterem pertinentia; cuius cum ſenſum ſecutus ſit, eloquentiā imitari non potuit, propter ignorantiam ſæcularium litterarum.

Evnomivs, Arianæ partis, Cyzicenus epiſcopus, in apertam hæreſeos ſuæ prorumpēs blaſphemiam, ut, quod illi tegunt, iſte publice fateretur, uſque hodie uiuere dicitur in Cappadocia, & multa contra Eccleſiam ſcribere. Reſpōderunt ei Apollinarius, Didymus, Baſilius Cæſarienſis, Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nyſenus.

Priscillianvs, Abilæ epiſcopus, qui factione Hylatii, & Ithacii, Treueris a Maximo tyranno cæſus eſt, edidit multa opuſcula, de quibus ad nos aliqua peruenerunt. Hic uſque hodie a nonnullis Gnoſticæ, ideſt, Baſilidis, & Marcionis, de quibus Irenæus ſcripſit, hæreſeos accuſatur, defendentibus aliis, non ita eum ſenſiſſe, ut arguitur.

Matronianvs, prouinciæ Hiſpaniæ uir ualde eruditus, & in metrico opere ueteribus comparandus, cæſus eſt & ipſe Treueris cum Priſcilliano, Feliciſſimo, Iuliano, Euchrotia, eiuſdem factionis auctoribus. Extant eius ingenii opera, diuerſis metris edita.

Tiberianvs Bæticus ſcripſit, pro ſuſpicione, qua cū Priſcilliano accuſabatur hæreſeos, apologeticum, tumenti, compoſitoq. ſermone: poſtea, poſt ſuorum cædem, tædio uictus exilii, mutauit propoſitum; &, iuxta ſanctam ſcripturam, Canis reuerſus ad uomitum ſuum, filiam, deuotam Chriſto uirginem, matrimonio copulauit.

Ambrosivs, Mediolanenſis epiſcopus, uſque in præſentem diem ſcribit: de quo, quia ſupereſt, meum iudiciū ſubtraham; ne in alterutram partem aut adulatio in me reprehendatur, aut ueritas.

EVAGRIVS, Antiochiæ epiſcopus, acris & feruentis ingenii, cum adhuc eſſet presbyter, diuerſarum ὑποθέσεων tractatus mihi legit, quos necdum edidit: uitam quoque beati Antonii de Græco Athanaſii in ſermonem noſtrum tranſtulit.

AMBROSIVS Alexandrinus, auditor Didymi, ſcripſit aduerſum Apollinarium uolumen multorum uerſuum, de dogmatibus, &, ut ad me, nuper quodam narrante, perlatum eſt, commentarios in Iob: qui uſque hodie ſupereſt.

MAXIMVS, philoſophus, natus Alexandriæ, Conſtantinopoli epiſcopus ordinatus eſt, & pulſus; inſignem de fide aduerſus Arianos ſcripſit librum, quem Mediolani Gratiano principi dedit.

GREGORIVS, Nyſenus epiſcopus, frater Baſilii Cæſarienſis, ante paucos annos mihi, & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros: qui & multa alia ſcripſiſſe, & ſcribere dicitur.

IOANNES, Antiochenæ eccleſiæ presbyter, Euſebii Emiſeni, Diodoriq. ſectator, multa componere dicitur, de quibus περὶ ἱερωσύνης tantum legi.

GELASIVS, Cæſareæ Palæſtinæ poſt Euzoiũ epiſcopus, accurati limatiq. ſermonis, fertur quædã ſcribere, ſed celare.

THEOTIMVS, Scythiæ Tomorum epiſcopus, in morem dialogorum, & ueteris eloquentiæ breues, commaticosq. tractatus edidit. audio eum & alia ſcribere.

DEXTER, Paciani, de quo ſupra dixi, filius, clarus apud ſæculum, & Chriſti fidei deditus, fertur ad me omnimodam hiſtoriam texuiſſe, quam necdum legi.

AMPHILOCHIVS, Iconii epiſcopus, nuper mihi librum legit de ſpiritu ſancto, quod Deus eſt, & quod adorandus, quodq. & omnipotens ſit.

SOPHRONIVS, uir apprime eruditus, laudes Bethlehẽ, adhuc puer, & nuper de ſubuerſione Serapis inſignem librum compoſuit: de uirginitate quoque ad Euſtochium, & uitam Hilarionis monachi, opuſcula mea, in Græcum eleganti ſermone tranſtulit; pſalterium quoque & prophetas,

quos nos de Hebræo in Latinum uertimus.

HIERONYMVS, patre Eusebio natus, opido Stridonis, quod, a Gothis euersum, Dalmatiæ quondam, Panno-niæq. confinium fuit, usque in præsentem annum, ideſt, Theodosii principis decimumquartum, hæc scripsi: Vitam Pauli monachi; epistolarum ad diuersos librum unum; ad Heliodorum exhortatoriam; altercationem Luciferiani & Orthodoxi; chronicon omnimodæ historiæ; in Hieremiā & in Ezechielem homilias Origenis uiginti octo, quas de Græco in Latinum uerti; de Seraphin, & Osanna; de frugi & luxurioso filiis; de tribus quæstionibus legis ueteris; homilias in Cantica canticorum duas; aduersus Heluidium de uirginitate Mariæ perpetua; ad Eustochium, de uirginitate seruanda; ad Marcellam, epistolarum librum unum; consolatoriā de morte filiæ, ad Paulam; in epistolam Pauli ad Galatas cōmentariorū libros tres; in epistolam ad Titū librū unum; in epistolam ad Philemonē librū unum; in Ecclesiasten cōmentarios; quæstionum Hebraicarū in Genesim librū unum; de locis librum unum; Hebraicorū nominum librū unum; de spiritu sancto Didymi, quem in Latinum trāstuli, librum unum; in Lucam homilias trigintanouem; in psalmos, a decimo usque ad decimū sextum, tractatus septem; Captiui monachi uitam, & beati Hilarionis. Nouū testamentū Græcæ fidei reddidi, uetus iuxta Hebraicam transtuli. Epistolarum autem ad Paulam, & Eustochiū, quia quotidie scribuntur, incertus est numerus. Scripsi præterea in Michæam explanationum libros duos; in Sophoniam librum unum; in Nahum librum unum; in Habacuc libros duos; in Aggæum librum unum; multaq. alia de opere prophetali, quæ nunc habeo in manibus, & necdum expleta sunt; aduersum Iouinianū libros duos; & ad Pammachium apologeticum, & epitaphium.

EPISTOLARVM D. HIERONYMI

FINIS TOMI PRIMI.

ALTER TOMVS

EPISTOLARVM D. HIERONYMI STRIDONIENSIS,

complectens ἐλεγκτικὰ, καὶ ἀπολογετικὰ, nimirum ea, quæ pertinent ad diuersas hæreses, & maledicorum calumnias.

ARGVMENTVM.

MARIA, *quæ* Iesum, *Dei filium, mundo peperit, semper uirgo fuit, ut quæ uirum numquam cognouit, & Christum Spiritu sancto cooperante concepit. hoc autem quamuis certissimũ sit, & perpetua totius Ecclesiæ consensione firmatum, inuentus est tamen unus* Heluidius, *Auxentii Ariani discipulus, homo nec doctus, neque facundus, qui librum contra hanc ueritatem scribens, ex testimoniis sacræ scripturæ perperam intellectis, & duorum ueterum* Patrum *auctoritatibus parum perpensis, probare conatus est*, Deiparam Mariam, *postquam* Iesum *citra hominis operam peperit, ex Ioseph marito filios aliquot, qui fratres* Domini *sint appellati, communi ceterorum hominum more genuisse*. Infantem *hunc hæreticum, motiq. capitis hominem, secuti sunt aliqui deinde infantiores, amentioresque, qui modo Heluidiani, ab auctore, modo Antidicomariani, ueluti Mariæ uirginis aduersarij, dicti sunt*. Hunc *errorem confutat nunc* D. Hieronymus, *& hæretici libri ineptias nõ minus accurata facundia, quã docta, eruditaq. oratione, iugulat, atque cõfodit.*

HIERON. ADVERSVS HELVIDIVM, de perpetua virginitate beatæ Mariæ.

NVPER rogatus a fratribus, ut aduersus libellum cuiusdam Heluidii responderem; facere distuli; nõ quod difficile fuerit, hominem rusticanum, & uix primis quoque imbutum litteris super ueri assertione con-

uincere; sed ne, respondendo, dignus fieret, qui uinceretur. Huc accedebat, quod uerebar, ne homo turbulentus, & solus in uniuerso mundo simul & laicus & sacerdos, qui, ut ait ille, loquacitatem facundiam existimat; &, maledicere omnibus, bonæ conscientiæ signum arbitratur; accepta materia disputandi, amplius inciperet blasphemare, & quasi de sublimi loco in totum orbem ferre sententiam; meque, quia ueritate non posset, laceraret conuiciis. Verum, quia hæ omnes tam iustæ silentii mei causæ, ob scandalum fratrum, qui ad eius rabiem mouebantur, iustiori fine
Matth. 3 cessarunt: iam ad radices infructuosæ arboris euangelii securis est admouenda, & cum infœcunditate foliorum tradenda flammis: ut discat aliquando reticere, qui numquam didicit loqui. Igitur sanctus mihi inuocandus est spiritus, ut beatæ Mariæ uirginitatem, suo sensu, ore meo defendat. Inuocandus & dominus Iesus, ut sacri uentris hospitium, cuius nouem mensibus inhabitator fuit, ab omni concubitus suspicione tueatur. Ipse quoque Deus pater est imprecandus, ut matrem filii sui uirginem ostendat fuisse post partũ, quæ fuit mater ante, quam nupta. Non rhetorici campum desideramus eloquii; non dialecticorum tendiculas, nec Aristotelis spineta conquirimus: ipsa scripturarum uerba ponenda sunt; ut ipsis, quibus aduersum nos usus est, testimoniis reuincatur: ut intelligat se & legere potuisse, quæ scripta sunt, & non potuisse, quæ pietate roborata sunt, cogno
Matth. 1 scere. Prima eius propositio fuit: Matthæus loquitur: Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est habens in utero de spiritu sancto: Ioseph autem, uir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini in somnis apparuit ei, dicens Ioseph, fili Dauid, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. quod enim natum est in ea, de spiritu sancto est. Ecce, inquit, habes desponsatam, non commendatam, ut dicis; & utique nõ ob aliud desponsatam, nisi quandoque nupturam. neque enim de
non

non conuenturis euangeliſta dixiſſet: Prius quam conuenirent: quia nemo de non pranſuro dicit, antequam randeret. Deinde ab angelo uxorem appellatam,& coniunctam. Audiamus nunc, quid ſcriptura pronunciet. Exurgens, inquit, Ioſeph a ſomno, fecit ſicut præceperat ei angelus Domini; & accepit uxorem ſuam; & non cognouit eam, donec peperit filium ſuum. Curramus per ſingula; & impietatem eiſdem, quibus ingreſſa eſt, ueſtigiis perſequentes, pugnantia inter ſe dixiſſe doceamus. Deſponſatam confitetur; & ſtatim uxorem uult eſſe,quam cõfeſſus eſt ſponſam. Rurſum, quam uxorem nominat, dicit non ob aliud deſpõſatam,niſi quandoque nupturam. Et ne parum hoc arbitremur: habes,inquit, deſponſatam, non commendatam,ideſt, necdum uxorem, necdum maritali uinculo copulatam. In eo uero, quod ait: Neque enim de non conuenturis euãgeliſta dixiſſet: Prius quam conuenirent: quia nemo de nõ pranſuro dicit, Antequam pranderet: doleam ne, an rideam, neſcio; imperitiæ arguam, an temeritatis accuſem. Quaſi, ſi quis dixerit; ante quam in portu pranderem, ad Africam nauigaui; non poſſit ſtare ſententia,niſi ei in portu prandendum quandoque ſit. aut, ſi uelimus dicere: Paulus apoſtolus,ante quam ad Hiſpanias pergeret, Romæ in uincula coniectus eſt: aut certe illud: Heluidius, antequam pænitentiam ageret, morte præuentus eſt: ſtatim aut Paulo poſt uincula ad Hiſpanias ſit eundum; aut Heluidio pænitentia agenda poſt mortem; cum ſcriptura dicat: In inferno autem quis confitebitur tibi? ac non potius ſit intelligendum, quod, Ante, præpoſitio, licet ſæpe conſequentia indicet, tamen nonnumquam ea tantum,quæ prius cogitabantur, oſtendat. Vnde nec neceſſe ſit, ut cogitata fiãt, cum aliud ideo interuenerit, ne ea, quæ cogitata ſunt, fierent. Igitur cum euangeliſta dicat, Priuſquam conuenirent, proximum nuptiarum tempus oſtendit, & in eo iam rem fuiſſe,ut,quæ prius ſponſa fuerat, eſſe uxor inciperet. quaſi dixerit: ante quam oſcula, amplexusq. miſcerent; antequam rem agerent nuptiarum; inuenta eſt habens in ute-

Pſal.6 · *Matth.1*

ro. inuenta eſt autem a nullo alio, niſi a Ioſeph: qui ſponſæ uterum tumentem pene iam licentia maritali, & curioſis oculis deprehendit. Non tamen ſequitur, ut prioribus docuimus exemplis, eum cum Maria conueniſſe poſt partum, cuius conueniendi deſiderium uteri cōceptione ſublatum eſt. Quod autem in ſomnis dicitur ad Ioſeph: Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam: Et rurſum: Exurgens autem Ioſeph a ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini; & accepit uxorem ſuam: nullum mouere debet, quaſi ex eo, quod uxor eſt appellata, ſponſa eſſe deſierit: cum hanc eſſe ſcripturæ diuinæ conſuetudinem nouerimus, ut ſponſas appellet uxores: ſicut ſequentibus Deute-
Deut. 22 ronomii teſtimoniis approbatur: Si quis, inquit, inuenerit uirginem deſponſatam uiro in campo; & uim faciens dormierit cum ea; morte moriatur: quia humiliauit uxorem proximi ſui. Et in alio loco: Si autem fuerit adoleſcentula deſponſata uiro; & inuenerit homo eam in ciuitate; & dormierit cum ea; educetis utrumque ad portā ciuitatis illius; & lapidabuntur lapidibus, & morientur; adoleſcentula quidem, quia non proclamauit, cum eſſet in ciuitate; uir autem, quia humiliauit uxorem proximi ſui: & eradicabi-
Deut. 20 tis malum ex uobiſmet ipſis. Necnon & alibi: Et quis eſt ille homo, cui deſponſata eſt uxor, & non accepit eam? Vadat, & reuertatur in domum ſuam: ne forte moriatur in bello, & forte homo alius accipiat eam. Si cui autem ſcrupulus commouetur, quare deſponſata, & non potius ſine ſponſo, ſiue, ut ſcriptura appellat, marito uirgo conceperit: ſciat triplicem fuiſſe rationem: primo, ut per genealogiam Ioſeph, cui Maria cognata erat, origo quoque Mariæ monſtraretur: ſecundo, ne, iuxta legem Moyſi, ut adultera lapidaretur a populo: tertio, ut ad Aegyptum fugiens, haberet ſolatium cuſtodis potius, quam mariti. Quis enim in tempore illo uirgini credidiſſet, de ſancto eam ſpiritu cōcepiſſe, ueniſſe ad eam angelum Gabrielem, Dei detuliſſe mandatum; ac non magis, quaſi adulteram, iuxta exemplū
Dan. 13 Suſannæ ſententiæ omnium condemnaſſent: cum hodie,
toto

toto iam credente mundo, argumententur Iudæi, Eſaia do- Eſa. 7
cente de Maria & uirginitate eius: Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium: in Hebræo iuuenculam ſcriptum eſſe, non uirginem, ideſt, halma, non bethula? Aduerſus quos in alio loco competentius differemus. Denique, excepto Ioſeph, & Elizabet, & ipſa Maria, paucisq. admodum, ſi quos ab his audiſſe poſſumus exiſtimare, omnes Ieſum filium exiſtimabant Ioſeph: intantum, ut etiam euangeliſtæ, opinionem uulgi exprimentes, quæ uera hiſtoriæ lex eſt, patrem eum dixerint ſaluatoris: ut ibi: Et uenit in ſpiritu in templum: haud dubium, quin Simeon. Et cum Luc. 2
inducerent puerum Ieſum parentes eius, ut facerent de illo ſecundum conſuetudinem legis. Et alibi: Et erant pater illius & mater admirantes ſuper iis, quæ dicebantur de eo. Et rurſum: Et ibant parentes eius per annum in Hieruſalem in ſollemni die Paſchæ. Ac deinde: Et, completis diebus cum reuerterentur, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Ipſa quoque Maria, quæ ad Gabrielem reſponderat, dicens: Quo modo fiet Luc. 1
hoc, quia uirum non cognoſco? quid de Ioſeph loquatur, auſculta: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego Luc. 2
dolentes quærebamus te. Non enim hæc Iudæorum, ut plerique argumentantur, non illudentium uox eſt. Euangeliſtæ patrem Ioſeph dicunt, patrem Maria confitetur: non quod, ut ſuperius indicaui, uere pater Ioſeph fuerit ſaluatoris: ſed quod, ad famam Mariæ conſeruandam, pater ſit ab omnibus exiſtimatus: qui antequam moneretur ab angelo: Ioſeph fili Dauid, ne timueris accipere Mariã coniu- Matth. 1
gem tuã: quod enim in ea natũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt: cogitabat occulte dimittere eam: intantũ ſuum non eſſe, qui cõceptus fuerat, cõfidebat. Sed iam ſatis docẽdi magis, quã reſpondendi ſtudio diſputatũ eſt, cur Ioſeph pater Domini, cur Maria appellata ſit coniux: in quo et hoc breuiter continetur, cur fratres eius quidam eſſe dicantur. Verum quia ſuum locum huic quæſtiunculæ reſeruamus, & ad reliqua feſtinat oratio: nunc illud eſt differendum, quo modo ſcri-

ptura dicat: Exurgens autem Ioſeph a ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini; & accepit uxorem ſuam; & non cognouit eam, donec peperit filium, & uocauit nomẽ eius Ieſum. In quo primum aduerſarius ſuperfluo labore deſudat, cognoſcendi uerbum ad coitum magis, quam ad ſcientiam eſſe referendum: quaſi hoc quiſquam negauerit, & eas ineptias, quas redarguit, aliquando prudens quiſpiã potuerit ſuſpicari. Deinde uult docere, quod, Donec, ſiue, Vſque, aduerbia certum tempus ſignificent; quo completo, fiat id, quod uſque ad illud temporis, quod præſcriptum eſt, non fiebat, uelut in præſenti: Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium. Apparet, inquit, cognitam eſſe poſt partum, cuius cognitionem filii tantum differebat generatio. Et ad hoc approbandum congerit de ſcripturis exempla quamplurima, more Andabatarum gladium in tenebris uentilans, & linguæ ſonum ad confodienda ſui tantum corporis membra concutiens. Ad quod nos breuiter reſpondemus: & Cognoſcebat, & Donec, & Vſque, ad ſermonem in ſcripturis ſanctis dupliciter intelligi. Et de eo quidem, quod ſcriptum eſt, Cognoſcebat, ad coitum eſſe referendum; ipſe differuit, nullo dubitante, quin ad ſcientiã
Luc.2 ſæpe referatur, ut ibi remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Nunc illud eſt oſtendendum, ut, quo modo ibi conſuetudinem ſcripturæ ſecutus eſt, ſic etiam in, Donec, eiuſdem ſcripturæ auctoritate frãgatur: quæ ſæpe certum tempus, ut ipſe differuit, in eius aſſumptione ſignificat, ſæpe infinitum, ut eſt illud, quod
Hier.7 Deus ad quoſdam loquitur in prophetis: Ego ſum, ego
Eſa.46 ſum: &, donec ſeneſcatis, ego ſum. Numquid, poſtquam illi ſenuerint, Deus eſſe deſiſtet? Et ſaluator in euangelio ad
Matth.28 apoſtolos, Ecce ego, inquit, uobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi. Ergo, poſt conſummationem ſæculi, a diſcipulis ſuis Dominus abſcedet;
Luc.21 & tunc, quando in duodecim ſoliis iudicaturi ſunt duodecim tribus Iſrael, Domini conſortio fraudabuntur? Paulus
1. Cor.15 quoque apoſtolus Corinthiis ſcribens, Primitiæ, ait, Chriſtus:

ſtus: deinde ii, qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius credi-
derunt: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & pa-
tri, cum deſtruxerit omnem principatum, & omnem pote
ſtatem, & uirtutem. oportet enim illum regnare, donec
ponat omnes inimicos ſub pedibus eius: omnia enim ſub
pedibus eius ſubiecit. Eſto, de homine dictum ſit; non ne
gamus; de eo, qui paſſus eſt crucem, qui poſtea ſedere iu-
betur a dextris: quid ſibi uult hoc, quod ait: Oportet enim
illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus
eius? Numquid tamdiu regnaturus eſt Dominus, donec in
cipiant eſſe inimici ſub pedibus eius; &, poſtquam illi ſub
pedibus fuerint, regnare deſiſtet; cum utique tunc magis re
gnare incipiet, cum inimici cœperint eſſe ſub pedibus? Da
uid quoque in quarto graduum pſalmo, Sicut oculi ancil- *Pſal.* 122
læ, ait, in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad dominũ
Deũ noſtrũ, donec miſereatur noſtri. Ergo tamdiu prophe
ta oculos habebit ad Dominum, quãdiu miſericordiã impe-
tret, & poſt impetratã miſericordiã oculos torquebit in ter
ram? Qui in alio loco dicit: Oculi mei defecerũt in ſalutare *Pſal.* 118
tuũ, & in uerbum iuſtitiæ tuæ. Poterã ſuper hoc innumera
bilia exẽpla congerere, & omnem laceſſentis procacitatem
teſtimoniorũ nube celare: uerum adhuc pauca ſubiiciam,
ut his ſimilia ipſe ſibi lector inueniat. Loquitur in Geneſi ſer *Gen.* 35
mo diuinus: Et tradiderũt Iacob deos alienos, qui erant in
manibus eorũ, & inaures, quæ erant in auriculis eorũ. Et
abſcondit ea Iacob ſubter terebinthũ, quæ eſt in Sichimis,
& perdidit ea uſque in hodiernũ diem. Item in fine Deutero
nomii: Et defunctus eſt Moyſes, ſeruus Domini, in terra *Deut.* 34
Moab per uerbum Domini, & ſepelierunt eum in Geth
prope domum Phegor, & nemo ſcit ſepulcrum eius uſque
in diem iſtum. Certe hodiernus dies illius temporis exiſti-
mandus eſt, quo hiſtoria ipſa contexta eſt. ſiue Moyſen di-
cere uolueris, auctorem Pentateuchi, ſiue Eſdram, eiuſ-
dem inſtauratorem operis, non recuſo. nunc hoc quæri-
tur, an id, quod dictum eſt, Vſque in diem iſtum, ad illam
referatur ætatem, qua libri editi, ſiue conſcripti ſunt. Do-
ceat

ceat igitur, poſt illam diem tot iam annorum uſque ad nos uoluminibus exactis, aut idola, quæ ſub terebintho condita fuerant, reperta, aut Moyſi tumulum inueſtigatum: quia obnixe aſſerit, poſt donec & uſque eſſe incipere, quod tamdiu non fuit, quamdiu uſque compleretur & donec. quin potius animaduertat ſcripturæ ſanctæ idioma; & nobiscũ, in quo hæſitabat, intelligat ea, de quibus poſſet ambigi, ſi non fuiſſent ſcripta, ſignari; cetera uero noſtræ intelligentiæ derelinqui. Si enim adhuc recenti tempore, uiuentibus iis, qui uiderant Moyſen, ſepulcrum eius potuit ignorari: multo magis, tot ſæculis prætereuntibus. Iuxta quod & illud intelligitur de Ioſeph, euangeliſtam id indicaſſe, de quo ſcandalum poterat moueri, non eam cognitam eſſe a uiro ſuo uſque ad partum: ut multo magis intelligeremus, cognitam non fuiſſe poſt partum, a qua tunc ſe abſtinuit, cum adhuc de uiſione poterat fluctuare. Ad ſummam, illud requiro, quare ſe abſtinuerit Ioſeph uſque ad partus diem. Reſpondebit utique, quia angelum audierit dicentem: Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Ad quod nos inferimus: Et certe audierat: Ioſeph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam. Prohibitum ei fuerat, ne relinqueret, ne adulteram exiſtimaret uxorem. numquid & a congreſſu coniugis ſeparatus fuerat, cum utique, ne ſepararetur, magis fuiſſet admonitus? Et audebat, inquit, uir iuſtus, Dei in utero audiens filium, de uxoris coitu cogitare? Pulchre. qui ergo ſomnio tantum credidit, ut uxorem non auderet attingere; is poſtquã paſtorum uoce cognouerat angelum Domini ueniſſe de cæ-
Luc.2 lis, & dixiſſe ad eos: Nolite timere: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid: & cum eo laudes militiæ concinuiſſe cæleſtis: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: qui Symeonem Iuſtum inter amplexus paruuli uide-
Matth.2 rat prædicantem: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum uerbum tuum in pace: quia uiderunt oculi mei ſa-
lutare

lutare tuum: qui Annam prophetissam, Magos, stellam, Herodem, angelos uiderat: qui, inquam, miracula tanta cognouerat, Dei templum, spiritus sancti sedem, Domini sui matrem audebat attingere? Et certe Maria conserua- *Luc.2*
bat omnia uerba hæc, conferens in corde suo. Ac ne impudenter neges ista ignorasse Ioseph: Et erant, inquit Lucas, pater illius & mater admirantes super his, quæ dicebantur de eo. Licet tu mira impudētia hæc in Græcis codicibus falsata contendas, quæ non solum omnes pene Græciæ tractatores in suis uoluminibus reliquerunt, sed nonnulli quoque e Latinis, ita ut in Græcis habentur, assumpserint. nec necesse est nūc de exemplariorum uarietate tractare; cū omne & ueteris, & nouæ scripturæ instrumentum in Latinum sermonem exinde translatum sit; & multo purior manare credenda sit fontis unda, quam riui. Hæc, ais, apud me nugæ sunt, & argumentationes superfluæ, & disputatio magis curiosa, quam uera. Numquid non potuit scriptura dicere: & accepit uxorem suam, & non fuit amplius ausus *Gen. 38*
contingere eam: sicut de Thamar dixit & Iuda? aut defuerunt Matthæo uerba, quibus id, quod intelligi uolebat, posset effari? Non cognouit, inquit, eam, donec peperit *Matth. 1*
filium. Post partum ergo cognouit, cuius cognitionem ad partum usque distulerat. Si tam contentiosus es, iam nunc tua mente superaberis. Nolo mihi aliquod inter partum & coitum tempus interferas. Nolo dicas, mulier, quæcumque concepit, & peperit masculum, immunda erit septem *Leuit.12*
diebus, secundum dies secessionis & purgationis suæ immunda erit; & octauo die circumcidet carnem præputii eius; & trigintatribus diebus sedebit in sanguine puro; & omne sanctum non tanget: & reliqua. Statim eam inuadat Ioseph: statim audiat per Hieremiam: Equi insanientes in *Hier.5*
feminas facti sunt mihi: unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Alioqui quo modo stare poterit: Non cognouit eam, donec peperit filium: si post purgationis tempus expectat; si quadraginta rursum diebus tanto tempore dilata libido differtur? Polluatur cruore puerpera: obstetrices

trices ſuſcipiant paruulum uagientem: maritus laſſam teneat uxorem. Sic incipiant nuptiæ, ne euangeliſta mentitus ſit. Sed abſit, ut hoc de matre ſaluatoris, & uiro iuſto ſit exiſtimandum. Nulla ibi obſtetrix: nulla muliercularũ ſedulitas interceſſit: ipſa pannis inuoluit infantem: ipſa &
Luc.2 mater, & obſtetrix fuit: Et collocauit eum, inquit, in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Quæ ſententia & apocryphorum deliramenta conuincit, dum Maria ipſa pannis inuoluit infantem; & Heluidii expleri non patitur uoluptatem, dum in diuerſorio locus non fuit nuptiarum. Verum, quia iam ſatis abundeq. reſpondimus ad id, quod propoſuerat: Ante quam conuenirent, & non cognouit eam donec peperit filium: ad tertiam ueniendum eſt quæſtionem, ut, iuxta diſputationis eius ordinem, etiam noſtræ reſponſionis ordo procedat. Vult enim alios quoque filios Mariam procreaſſe: & ex eo, quod ſcriptum eſt: Aſcẽdit autem Ioſeph in ciuitatem Dauid, ut profiteretur cum
Luc.2 Maria deſponſata ſibi uxore, prægnante: Factum eſt autem cum ibi eſſent, impleti ſunt dies ut pareret, & peperit filiũ ſuum primogenitum: nititur approbare, primogenitum nõ poſſe dici, niſi eum, qui habeat & fratres: ſicut unigenitus ille uocatur, qui parentibus ſolus ſit filius. Nos autem ita definimus: Omnis unigenitus eſt & primogenitus: non omnis primogenitus eſt unigenitus. primogenitus eſt non tantum poſt quem & alii, ſed ante quem nullus. Omne,
Num.18 inquit Dominus ad Aaron, quod aperit uuluam ab omni carne, quæ offertur Domino, ab homine uſque ad pecus, tibi erunt: tantummodo pretiis redimant primogenita hominum, & primogenita pecorum immundorum. Definiuit ſermo Dei, quid ſit primogenitum: Omne, inquit, quod aperit uuluam. Alioqui, ſi non eſt primogenitus, niſi is tãtum, quem ſequuntur fratres; tamdiu ſacerdotibus primogenita non debentur, quamdiu & alia fuerint procreata; ne forte, partu poſtea non ſequente, unigenitus ſit, & non primogenitus. Redemptio, inquit, eius erit ab uno menſe, æſtimatio quinque ſiclorum. Siclus, ſecundum ſiclum ſanctuarii,

ctuarii, uiginti oboli ſunt. Tantummodo primogenita uitulorum, & primogenita ouium, & primogenita caprarum non redimes, quia ſancta ſunt. Cogit me ſermo Dei, ut omne maſculinum, quod aperit uuluam, ſi de mundis animalibus ſit, deo uoueam, ſi de immundis, redimam, dãs pretium ſacerdoti. Poſſum reſpondere, & dicere: Quid me in unius menſis ſtringis articulo? Quid primogenitum uocas, quem an fratres ſequantur, ignoro? Expecta donec naſcatur ſecundus. Nihil debeo ſacerdoti, niſi & ille fuerit procreatus, per quem is, qui ante natus eſt, incipiat eſſe primogenitus. Nonne mihi ipſi apices loquentur, & me ſtultitiæ redarguent, eum eſſe dictum primogenitum, qui aperiat uuluam non qui habeat & fratres? Denique interrogo de Ioanne, quem conſtat eſſe unigenitum, an & primogenitus fuerit? utrum ne & ipſe, ſecundum legem, pro toto ei legi fuerit obnoxius? ambigi non poteſt. Certe de ſaluatore ſcriptura ſic loquitur: Cum expleti eſſent dies purgationis eorum, ſecundum legem Moyſi, duxerunt eum in Hieruſalem, ut offerrent eum Domino: ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens uuluam, ſanctum Domino uocabitur: & ut darent hoſtias, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Si hæc lex tantum ad primogenitos pertinet, primogenitum autem ſequentes faciunt; non debuit lege primogeniti teneri, qui de ſequẽtibus ignorabat: ſed quia tenetur lege primogeniti etiam ille, quem fratres ceteri non ſequuntur; colligitur, eum primogenitũ uocari, qui uuluam aperiat, & ante quem nullus ſit, non eum, quem frater poſt genitus ſubſequatur. Moyſes ſcribit in Exodo: Factum eſt autem circa mediam noctem, & Dominus percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui ſedebat ſuper thronum eius, uſque ad primogenitum captiuæ, quæ eſt ad lacum, & omne primogenitum pecoris. Reſponde mihi: Qui tunc ab exterminatore fuerant interempti, primogeniti fuerunt, an & unigeniti? ſi primogeniti tantum illi uocantur, qui fratres

Luc.2 *Exod.13* *Leuit.12* *Exo.12*

tres habent: ergo ab interemptione unigeniti liberati ſunt. ſi autem & unigeniti cæſi ſunt: contra ſententiam factum eſt, ut inter primogenitos & unigeniti morerentur. aut unigenitos liberabis a pœna, & ridiculus eris: aut, ſi confiteberis interfectos, ingratis obtinebimus, & unigenitos primogenitos appellari. Extrema propoſitio fuit, (licet id ipſum in primogenito uoluerit oſtendere) fratres Domini

Matth. 12 in euangeliis nominari, ut ibi: Ecce mater eius & fratres eius ſtabant foris, quærentes loqui cum eo. Et alibi: Poſt

Ioan. 2 hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius, & fratres

Ioan. 7 eius. Et ibi: Dixerũt ergo fratres eius ad eum: Trãſi hinc, & uade in Iudæam, ut & diſcipuli tui uideant opera tua, quæ facis. Nemo enim aliquid in occulto faciens, quærit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta te ipſum mundo. Ioanne deſuper inferente: Neque enim fratres eius tunc crede-

Mar. 6 bant in eum. Item Marcus, & Matthæus: Et docebat eos

Matth. 13 in ſynagoga eorum in patria ſua, ita ut ſtuperent, & dicerent: Vnde huic omnis hæc ſapientia, & uirtutes? Nonne hic eſt fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioſes, & Simon, & Iudas, & ſorores eius omnes apud nos ſunt: Lucas quoque in Actibus apo-

Act. 1 ſtolorum ita refert: Hi omnes erãt inſtantes unanimes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribus

Gal. 1 ipſius. Necnõ & Paulus apoſtolus in eadem hiſtoriæ ueritate pari uoce concordat: Aſcendi autem ſecundum reuelationem, & neminem uidi apoſtolorum niſi Petrum, & Iaco

1. *Cor.* 9 bum, fratrem Domini. Et rurſum in alio loco: Numquid non habemus poteſtatem manducandi, & bibendi? Numquid non habemus poteſtatem mulieres circumducendi, ſicut & ceteri apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? Et ne forte aliquis Iudæorum teſtimonium non admitteret, qui etiam nomina fratrum illius ediderunt, ſimili eos aſſerens in fratribus errore deceptos, quo in patre æſtimando ſunt lapſi: argute præcauit, & ait, hæc eadem uocabula ab euangeliſtis in alio loco nominari, & eoſdem eſſe fratres Domi-

Matth. 27 ni filios Mariæ. Matthæus loquitur: Erãt autem ibi (haud dubium,

dubium, quin ante crucem Domini) & mulieres multæ a longe spectantes, quæ secutæ fuerant Iesum a Galilæa, ministrantes illi: inter quas erant Maria Magdalene, & Maria Iacopi, & Iosetis mater, & mater filiorum Zebedæi. Item Marcus: Erant autem & mulieres a longe aspicientes, inter quas erant Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Iosetis mater, & Salome: Ibiq. post modicũ: Et aliæ multæ, quæ ascenderant cum eo in Hierusalem. Necnon & Lucas: Erant autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceteræ cum eis. Hæc iccirco replicauimus, ne calumnietur, & clamitet, ea, quæ pro se faciant, a nobis esse subtracta, & sententiam suam non testimoniis scripturarum, sed lubrica disputatione conuulsam: Ecce, inquit, Iacobus, & Ioses, filii Mariæ, quos Iudæi fratres appellauerunt. Ecce Maria Iacobi minoris, Iosetis mater. Minoris autem Iacobi, ad distinctionem maioris, qui erat filius Zebedæi: sicut & in alio loco Marcus ponit: Maria autem Magdalene, & Maria Iacobi, & Iosetis, uiderunt ubi poneretur, &, transacto sabbato, emerunt aromata, & uenerunt ad monumentum. Et utique ait: Quam miserum erit, & impium, de Maria hoc sentire, ut, cum aliæ feminæ curam sepulturæ Iesu habuerint, matrem eius dicamus absentem: aut alteram esse Mariam, nescio quam, confingamus: præsertim cum euangelium Ioannis testetur præsentem eam illic fuisse, quando illam de cruce Dominus iam uiduam, ut matrem Ioanni commendabat. Aut numquid euangelistæ & falluntur, & fallunt, ut eorum Mariam matrem dicerent, quos Iudæi fratres Iesu esse dixerunt? O furor cæcus, & in proprium exitium mens uesana. Dicis, ad crucem Domini matrem eius fuisse præsentem: dicis, Ioanni discipulo ob uiduitatem & solitudinem commendatam; quasi iuxta te non haberet quattuor filios, & innumeras filias, quarum cõsortio frueretur. Viduam quoque nominas: quod scriptura non loquitur. Et cum omnium euangelistarum exempla proponas, solius tibi Ioannis uerba non placent. Dicis, trãsitorie ad crucem Domini eam fuisse præsentem; ne cõsulto

Mar. 15
Luc. 24
Mar. 15
Ioan. 19

to præteriſſe uidearis: & tamen, quæ cum illa mulieres fue rint, ſiles. Ignoſcerem neſcienti, niſi uiderem conſulto re-
Ioan.19 ticentem. Audi itaque, Ioannes quid dicat: Stabant autē iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magdalene. Nulli dubium eſt, duos fuiſſe apoſtolos, Iacobi uocabulo nuncupatos, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi. Iſtum neſcio quem minorem Iacobum, quem Mariæ filium, nec tamen matris Domini, ſcriptura commemorat, apoſtlum uis eſſe, an non? Si apoſtolus eſt, Alphæi filius erit, & credidit in Ieſum, &
Ioan.7 non erit de illis fratribus, de quibus ſcriptum eſt. Neque enim fratres eius credebant in eum. Si non eſt apoſtolus, ſed tertius neſcio quis Iacobus: quo modo eſt frater Domini putādus? & quo modo tertius ad diſtinctionē maioris appellabitur minor? cum maior & minor non inter tres, ſed inter duos ſoleant præbere diſtātiam, & frater Domini apo-
Gal.1 ſtolus ſit, Paulo dicente: Deinde poſt triennium ueni Hieruſalem uidere Petrum, & manſi apud illum diebus quindecim. alium autem apoſtolorum uidi neminem, niſi Iaco-
Gal.2 bum, fratrem Domini. Et in eadem epiſtola: Et cognita gratia, quæ data eſt mihi, Petrus, & Iacobus, & Ioannes, qui uidebantur columnæ eſſe. Ne autem hunc putes Iaco-
Act.12 bum filium Zebedæi, lege Actus apoſtolorum. Iam ab Herode fuerat interemptus. Reſtat concluſio, ut Maria iſta, quæ Iacobi minoris ſcribitur mater, fuerit uxor Alphæi, & ſoror Mariæ, matris Domini, quam Mariam Cleophe Ioannes euangeliſta cognominat, ſiue a patre, ſiue a gentilitate familiæ, aut quacumque alia cauſa ei nomē imponens. Si autem inde tibi alia atque alia uidetur, quod alibi dicatur: Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophe: diſce ſcripturæ conſuetudinem, eundem hominem diuerſis nomi
Exod.2.3 nibus nūcupari. Raguel ſocer Moyſi & Iethro dicitur. Ge-
Iud.6 deon, nullis cauſis immutati nominis ante præmiſſis, ſubi-
4.Reg.14 to Hieroboal legitur. Ozias rex Iuda uiciſſim Azarias uo-
2.Par.26 catur. Mons Tabor Itabyrium dicitur. Rurſum Hermon Phœnices cognominant Sanior, & Amorræus cognominat
eum

eũ Sanir. Eadem cæli plaga tribus nominibus appellatur, Nageb, Theman, Darom. Lege Ezechielem. Petrum & Simon dicitur, & Cephas. Iudas zelotes, in alio euangelio Thaddæus dicitur: multaq. alia, quæ ad exemplum horum pertinent, ipse sibi de omnibus scripturis lector poterit congregare. Nunc illud est, quod conamur ostenderæ, quemadmodũ fratres Domini appellentur, filii materteræ eius Mariæ; qui antea non credentes, postea crediderunt. Licet fieri potuerit, ut, uno statim credente, alii diu increduli fuerint; & hanc fuisse matrem Iacobi, & Iosetis, idest Mariam Cleophe, uxorem Alphæi; & hanc dictam Mariam Iacobi minoris. Quæ si esset mater Domini; magis eam, ut in omnibus locis, matrem illius appellasset; & non, aliorum dicendo matrem, alterius uoluisset intelligi. Verum in hac parte contentiosum funem non traho. alia fuerit Maria Cleophe, alia Maria Iacobi, & Iosetis, dummodo constet, non eandem Mariam Iacobi, & Iosetis esse, quam matrem Domini. Et unde, ais, fratres Domini dicti sunt, qui non erant fratres? Iam nunc doceberis, quattuor modis in scripturis diuinis fratres dici, natura, gente, cognatione, affectu: Natura, Esau, Iacob, duodecim patriarchæ, Andreas & Petrus, Iacobus, & Ioannes: Gente, qua omnes Iudæi inter se fratres uocantur: ut in Deuteronomio: si autem emeris fratrem tuum, qui est Hebræus, uel quæ est Hebræa, seruiet tibi sex annis: & septimo anno dimittes eum liberum abs te. Et in eodem: Constituendo constitues super te principem, quem elegerit Dominus Deus tuus, eũ, qui ex fratribus tuis sit. Non enim poteris constituere super te hominem alienigenam, quia non est frater tuus. Et rursum: Ne, uiso uitulo fratris tui, uel oue eius errantibus per uiã, negligas ea: reuersione reduces ea fratri tuo. Quod si non appropinquat tibi frater tuus, neque noueris eum: colliges ea intra domum tuam; & erũt tecum, donec quærat ea frater tuus; & reddes ei. Et apostolus Paulus, Optabam, inquit, ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, cognatis secundum carnem, qui sunt Israelitæ.

Ezech. 47.48 — *Ioan.* 1 — *Luc.* 6 — *Matt.* 10 — *Deut.* 15 — *Deut.* 17 — *Deut.* 22 — *Rom.* 9

Porro cognatione fratres uocantur, qui ſunt de una familia, ideſt πατριᾷ: quod Latini paternitate interpretantur: cum ex una radice multa generis turba diffunditur, ut in Gene-
Gen.13 ſi. Dixit autem Abraham ad Lot: Non ſit rixa inter me, & te: inter paſtores meos, & paſtores tuos: quia fratres nos ſumus: Ibiq. Et elegit ſibi Lot regionem Iordanis: & eleuauit Lot ab Oriente: & diſceſſerunt unuſquiſque a fratre ſuo. Et certe Lot non eſt frater Abrahæ, ſed filius fratris
Gen.11 eius Aram. Thara quippe genuit Abraham, & Nachor, &
Gen.12 Aram: & Aram genuit Lot. Et rurſum: Abraham autem erat annorum ſeptuagintaquinque, cum exiret de Charan. Et ſumpſit Abraham Saram uxorem ſuam, & Lot filiũ fratris ſui. Quod ſi adhuc dubitas, fratrem, fratris filium nun-
Gen.14 cupari: accipe exemplum. Cum autem audiſſet Abraham, quia captiuus ductus eſt Lot frater ſuus; numerauit uernaculos ſuos trecentos decem & octo. Et cum cædem nocturni impetus deſcripſiſſet, adiecit. Et reduxit omnem equitatum Sodomorum, & Lot fratrem ſuum reuocauit. Sufficiebant hæc ad ea, quæ diximus, approbanda. Sed, ne in aliquo cauilleris; & te quaſi lubricus anguis euoluas: teſtimoniorum ſtringendus es uinculis; ne querulus ſibiles, & dicas te magis argumentationibus tortuoſis, quam ſcripturarum ueritate ſuperatum. Iacob, Iſaac filius ac Rebeccæ, cum fratris inſidias metuens Meſopotamiam perrexiſſet, acceſſit & deuoluit lapidem ab ore putei, & adaquauit oues La-
Gen.29 ban, fratris matris ſuæ: & oſculatus eſt Iacob Rachel: & exclamans uoce ſua plorauit: & indicauit Rachel, quia frater eſt patris eius: & quia filius Rebeccæ eſt. Ecce & hic eadẽ lege, qua ſupra, frater ſororis filius appellatur. Et iterum: Dixit autem Laban ad Iacob: Quoniam frater meus es, nõ ſeruies mihi gratis: Dic mihi, quæ ſit merces tua. Expletis
Gen.31 itaque uiginti annis, cũ, ignorante ſocero, uxoribus filiisq. comitatus reuerteretur ad patriam, conſecutus eſt eum Laban in monte Galaad. & cũ idola, quæ Rachel occultabat, quæſita non inueniſſet in ſarcinis; reſpondit Iacob, & dixit ad Laban: Quæ culpa mea eſt, & quod delictum meum,
quod

quod perſecutus es me? & quare ſcrutatus es omnia uaſa mea? quid inueniſti de omnibus rebus tuis? Pone hic in cõſpectu fratrum tuorum & fratrum meorum: & redarguent inter nos duos. Reſponde, qui ſint iſti fratres Iacob & Laban, qui tunc fuerant in præſenti. Eſau certe frater Iacob abſens erat, & Laban filius Bathuel, fratres, excepta ſorore Rebecca, non habuit. Innumerabilia ſunt iſtiuſmodi, libris inſerta diuinis. Sed, ne longum faciam: ad extremam diuiſionis partem reuertar: ideſt, & affectu fratres dici, qui in duo ſcinditur, in ſpiritale, & in commune. In ſpiritale, quia omnes Chriſtiani fratres uocamur, ut ibi: Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in unum. Et in *Pſal. 132*
alio pſalmo ſaluator, Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Et alibi: Vade, dic fratribus meis. Porro In cõmune, quia omnes homines ex uno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur. Dicite, ait, iis, qui oderunt uos, Fratres noſtri eſtis. Et Apoſtolus ad Corinthios: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi nec cibum ſumere. Et cetera his ſimilia. Interrogo nũc, iuxta quem modum fratres Domini in euangelio intelligas appellari. Iuxta naturam? Sed ſcriptura non dicit, nec Mariæ eos uocans filios, nec Ioſeph. Iuxta gentem? Sed abſurdum eſt, ut pauci ex Iudæis uocati ſint fratres: cum omnes, qui ibi erant hac lege Iudæi, fratres potuerint appellari. Iuxta affectum humani iuris, ac ſpiritus? Verum, ſi ſic; qui magis fratres, quam apoſtoli, quos docebat intrinſecus, quos matres uocabat, & fratres? Aut, ſi omnes, quia homines, fratres; ſtultum fuit nunciari, quaſi proprium: Ecce fratres tui quærentes te: cum generaliter omnes homines hoc iure ſint fratres. Reſtat igitur, ut iuxta ſuperiorem expoſitionem, fratres eos intelligas appellatos cognatione, non affectu, non gentis priuilegio, non natura: quo modo Lot Abrahæ, quo modo Iacob Laban eſt appellatus frater: quo modo & filiæ Salphaad accipiunt clerum inter fratres ſuos: quo modo & Abraham ipſe Saram ſororem ſuam

Pſal. 21 *Ioan. 20* *1. Cor. 5* *Matth. 12* *Num. 27* *Gen. 20*

ſuam habuit uxorem. Etenim ait: Vere ſoror mea eſt de patre, ſed non de matre, ideſt, fratris eſt filia, non ſororis. Alioqui quale eſt, ut Abraham, uir iuſtus, patris ſui filiam coniugem ſumpſerit: cum in primis hominibus propter aurium ſanctitatem id ipſum ſcriptura non nominet, malens intelligi, quam proferri; & Deus lege poſtea ſanciat, ac mi
Leuit.20 netur: Qui acceperit ſororem ſuam de patre ſuo, uel de matre ſua, & uiderit turpitudinem eius, & ipſa uiderit turpitudinem illius; opprobrium eſt: & exterminabuntur coram filiis generis ſui. Turpitudinem ſororis ſuæ detexit, peccatum ſuum recipiet. Imperitiſſime hominum, iſta non legeras: &, toto ſcripturarum pelago derelicto, ad iniuriam uirginis tuam rabiem contuliſti, in exemplum eius, quem fabulæ ferunt, cum uulgo eſſet ignotus, & nihil boni poſſet facinoris excogitare, quo nobilis fieret, Dianæ incendiſſe templum: &, nullo prodente ſacrilegium, fertur ipſe in medium proceſſiſſe, clamitans ſeſe incendium ſubieciſſe: ſciſcitantibus Epheſi principibus, quam ob cauſam hoc facere uoluiſſet, reſpondiſſe: ut, quia bene non poteram, male omnibus innoteſcerem. Et hoc quidem Græca narrat hiſtoria. Tu uero templum Dominici corporis ſuccendiſti: tu contaminaſti ſacrarium ſpiritus ſancti, ex quo uis quadriiugam fratrum & ſororum proceſſiſſe congeriem. Denique
Matth.13 cum Iudæis uoce ſociata dicis: Nonne hic eſt fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria; & fratres eius Iacobus, & Ioſes, & Simon, & Iudas, & ſorores eius omnes apud nos ſunt? Omnes, niſi de turba, non dicitur. Quis te, oro, ante hanc blaſphemiam nouerat? quis dupondii ſupputabat? conſecutus es quod uolebas, nobilis es factus in ſcelere. ego ipſe, qui contra te ſcribo, cum in eadem tecum urbe conſiſtam,, albus, ut aiunt, ater ue ſis, neſcio. Prætermitto uitia ſermonis, quibus omnis liber tuus ſcatet. Taceo ridiculum exordium: O tempora, o mores. Non quæro eloquentiam; quam ipſe non habens in fratre Carterio requiſiſti. non, inquam, flagito linguæ nitorem: ani-
mæ

mæ quæro puritatem. Apud Chriſtianos enim ſolœciſmus eſt magnus, & uitium, turpe quid uel narrare, uel facere. Ad calcem uenio, & te cornuta interrogatione concludo: ſicq. tecum agam, quaſi ſuperius nihil egerim, eodem modo dictos eſſe fratres Domini, quo Ioſeph dictus eſt pater; Ego, inquit, & pater tuus, dolentes quærebamus te. Mater hæc loquitur, non Iudæi. Et ipſe euangeliſta refert: Et erant pater & mater illius admirantes ſuper iis, quæ dicebantur de eo. & his ſimilia, quæ iam enumerauimus, in quibus parentes uocantur. Ac ne forte de exemplariorum ueritate cauſeris; quia tibi ſtultiſſime perſuaſiſti, Græcos codices eſſe falſatos: ad Ioannis euangelium uenio, in quo pleniſſime ſcribitur: Inuenit Philippus Nathanael, & ait illi: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. Certe hoc in tuo codice cõtinetur. Reſponde mihi, quo modo Ieſus ſit filius Ioſeph, quem conſtat de ſpiritu ſancto eſſe procreatum? Vere Ioſeph pater fuit? Quamuis ſis hebes, dicere non audebis. An putabatur? Eodem modo æſtimentur & fratres, quo æſtimatus eſt pater. Sed quoniam iam e cautibus & confragoſis locis enauigauit oratio; pandenda ſunt uela, & in epilogos illius irruendum; in quibus ſciolus ſibi uiſus, Tertullianum in teſtimonium uocat, & Victorini, Pictauienſis epiſcopi, uerba proponit. Et de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quam Eccleſiæ hominem non fuiſſe. De Victorino uero id aſſero, quod & de euangeliſtis fratres eum dixiſſe Domini, non filios Mariæ, fratres autem eo ſenſu, quem ſuperius expoſuimus, propinquitate, nõ natura. Verũ nugas terimus, &, fonte ueritatis omiſſo, opinionũ riuulos conſectamur. Numquid non poſſum tibi totam ueterum ſcriptorum ſeriem commouere, Ignatium, Polycarpum, Irenæũ, Iuſtinum Martyrem, multosq. alios apoſtolicos & eloquentes uiros, qui aduerſus Hebionem, & Theodotum Byzantium, & Valentinum, hæc eadem ſentientes, plena ſapientiæ uolumina conſcripſerunt? quæ ſi legiſſes aliquãdo, plus ſaperes. Sed melius puto, breuiter ad ſingula reſpondere,

Luc.2

Ioan.1

quam, diutius immorando, uolumen extendere. In illud nunc impetum facio: in quo tu, uirginitatem & nuptias cõparando, diſertus eſſe uoluiſti. Riſimus in te prouerbium, Camelum uidimus ſaltitantem: Dicis: Numquid meliores ſunt uirgines, Abraham, Iſaac, & Iacob, qui habuere coniugia? Numquid non quotidie Dei manibus paruuli finguntur in uentribus; ut merito erubeſcere debeamus, Mariam nupſiſſe poſt partum? Quod ſi hoc illis turpe uidetur; ſupereſt, ut non credant etiam Deum per genitalia uirginis natum. turpius eſt enim iuxta eos, Deum per uirginis pudenda genitum, quam uirginem ſuo uiro nupſiſſe poſt partum. Iunge, ſi libet, & alias naturæ cõtumelias, nouem menſibus uterũ inſoleſcentem, faſtidia, partum, ſanguinem, pannos. Ipſe tibi deſcribatur infans, tegmine membranarum ſolito cõuolutus. Ingerãtur dura præſepia, uagitus paruuli, octauæ dici circumciſio, tempus purgationis, ut probetur immũdus. Non erubeſcimus, non ſilemus. Quanto ſunt humiliora, quæ pro me paſſus eſt: tanto plus illi debeo. Et cum omnia replicaueris, cruce nihil contumelioſius proferes, quã profitemur, & credimus, & in qua de hoſtibus triumphamus. Sed, ut hæc, quæ ſcripta ſunt, non negamus; ita ea, quæ non ſunt ſcripta, renuimus. Natum Deum eſſe de uirgine credimus, quia legimus: Mariam nupſiſſe poſt partum, non credimus, quia non legimus. Nec hoc ideo dicimus, quo nuptias condemnemus: ipſa quippe uirginitas fructus eſt nuptiarum: ſed quod nobis de ſanctis uiris temere æſtimare nihil liceat. Poſſumus enim hac æſtimatione poſſibilitatis contendere, plures quoque uxores habuiſſe Ioſeph, quia plures habuerit Abraham, plures habuerit Iacob; & de his eſſe uxoribus fratres Domini; quod plerique non tam pia, quam audaci temeritate confingunt. Tu dicis Mariam uirginem non permanſiſſe: ego mihi plus uindico, etiam ipſum Ioſeph uirginem fuiſſe per Mariam, ut ex uirginali coniugio uirgo filius naſceretur. Si enim in uirum ſanctum fornicatio non cadit, & aliam eum uxorem habuiſſe non ſcribitur, Mariæ autem, quam putatus eſt habuiſſe,

buiſſe, cuſtos potius fuit, quam maritus: relinquitur, uirginem eum manſiſſe cum Maria, qui pater Domini meruit appellari. Et quia de comparatione uirginitatis & nuptiarum ſum aliquia dicturus; obſecro lecturos, ne me putent nuptiis detraxiſſe in uirginum laude, & aliquam feciſſe diſtantiam inter ſanctos ueteris teſtamenti & noui, ideſt inter eos, qui habuere coniugia, & eos, qui a complexu mulierum penitus receſſerunt; uerum pro condicione temporum alii eos tunc ſubiacuiſſe ſententiæ; & alii nos, in quos fines ſæculorum decurrerunt. Quamdiu lex illa permanſit: 1. Cor. 10
Creſcite, & multiplicamini, & replete terram: Et, Male Gen. 1. 8
dicta ſterilis, quæ non parit ſemen in Iſrael: nubebant Exod. 23
omnes, & nubebantur, &, derelictis parentibus, fiebant Deut. 7
una caro. quando uero uox illa pertonuit: Tempus breuia 1. Cor. 7
tum eſt: reliquum eſt, ut, qui habent uxores, ſic ſint, qua 2. Cor. 6
ſi non habeant, adhærentes Domino: unus cum eo effici- 1. Cor. 7
mur ſpiritus. Quare? Quia qui ſine uxore eſt, cogitat ea, quæ Domini ſunt, quo modo placeat Deo: qui autem cũ uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt huius mundi, quo modo placeat uxori. Et diuiſa eſt mulier, & uirgo. Quæ non eſt nupta, cogitat quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu. nam quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quo modo placeat uiro. Quid oblatras? quid repugnas? Vas electionis hæc loquitur. Diuiſa eſt, dicens, mulier, & uirgo. Vide, quantæ felicitatis ſit, quæ & nomen ſexus amiſerit. Virgo iam mulier non uocatur. Quæ non eſt nupta, cogitat quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta & corpore, & ſpiritu. Virginis definitio, ſanctam eſſe corpore, & ſpiritu, quia nihil proſit carnem habere uirginem, ſi mente quis nupſerit. Quæ uero nupta eſt, cogitat quæ ſunt mũdi, quo modo placeat uiro. Idẽ tu putas eſſe, diebus & noctibus uacare orationi, uacare ieiuniis, & ad aduẽtum mariti expolire faciẽ, greſſum frangere, ſimulare blanditias? Illa hoc agit, ut turpior appareat, & naturæ bonum infuſcet iniuria: hæc ad ſpeculum pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulchrior eſſe, quam nata eſt. Inde infantes garriunt: familia

 perſtrepit:

perſtrepit: liberi ab oſculis & ab ore dependent: computantur ſumptus: impendia præparantur. hinc cocorum accincta manus carnes terit: hinc textricum turba commurmurat: nunciatur interim uir uenire cum ſociis. Illa ad hirundinis modum luſtrat uniuerſa penetralia, ſi torus rigeat, ſi pauimenta uerrerint, ſi ornata ſint pocula, ſi prandium præparatum. Reſponde, quæſo, inter iſta ubi ſit Dei cogitatio? Et hæ felices domus. Ceterum, ubi tympana ſonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor? Paraſitus in contumeliis gloriatur: ingrediuntur expolitæ libidinum uictimæ: & tenuitate ueſtiũ nudæ impudicis oculis ingeruntur. his infelix uxor aut lætatur, & perit; aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur. hinc diſcordia, ſeminarium repudii. Aut, ſi aliqua inuenitur domus, in qua iſta non fiant, quæ rara auis eſt: tamen ipſa diſpenſatio domus, liberorum educatio, neceſſitates mariti, correctio ſeruulorum, quam a Dei cogitatio-
Gen.18 ne non auocent? Deſierunt, inquit ſcriptura, Saræ fieri muliebria: poſt quod dicitur ad Abraham: Omnia quæcum-
Gen.21 que dicit tibi Sara, audi uocem eius. Quæ non eſt in partus anxietatibus & dolore, quæ, deficientibus menſtrui cruoris officiis, mulier eſſe deſiit, a Dei maledictione fit libera: nec eſt ad uirum conuerſio eius, ſed econtrario uir ſubiicitur ei, & Domini uoce præcipitur: Omnia quæcumque tibi dicit Sara, audi uocem eius. & ſic incipiunt uacare orationi: quia quamdiu in coniugio debitum ſoluitur, orandi prætermitur inſtantia. Non negamus, uiduas, non negamus, maritatas ſanctas mulieres inueniri, ſed quæ uxores eſſe deſierint, quæ in ipſa neceſſitate coniugii, uirginum imitentur
1.Cor.7 caſtitatem. Hoc eſt, quod Apoſtolus breuiter, Chriſto in ſe loquente, teſtatus eſt: Innupta cogitat quæ Dei ſunt, quo modo placeat Deo: nupta uero cogitat, quæ ſunt mundi, quo modo placeat uiro: nobis ſuper hoc campum intelligentiæ derelinquens. Neque tamen alicui neceſſitatem imponit, aut laqueum, ſed id, quod honeſtum eſt, ſuadet, uolens omnes eſſe ſicut ſe ipſum. Et quamquam de uirgi-
nitate,

nitate, Domini præceptum non habeat; quia ultra homines est; & quodam modo impudentis erat, aduersum naturam cogere, alioq. modo dicere, uolo uos esse, quod angeli sunt; unde & uirgo maioris est meriti, dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit: nihilominus in cohærentibus infert: Consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quia bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas? Væ prægnantibus, & nutrientibus in illa die. Ideo silua succrescit, *Matth. 24* ut postea recidatur: ideo ager seritur, ut metatur. Iam plenus est orbis, terra nos non capit. Quotidie bella nos secant, morbi subtrahunt, naufragia absorbent, & nihilominus de terminis litigamus? De hoc numero sunt illi, qui agnum sequuntur, qui uestimenta sua non coinquinauerũt: *Apoc. 14* uirgines enim permanserunt. Obserua quid significet, Non coinquinauerunt: ego nõ audeo exponere; ne Heluidius calumnietur. Quod autem ais, quasdam esse uirgines tabernarias: ego tibi plus dico, esse in his & adulteras, &, quo magis mireris, clericos esse caupones, & monachos impudicos. sed quis non statim intelligat, nec tabernariam uirginem, nec adulterum monachum, nec clericum posse esse cauponem? Numquid uirginitatis est culpa, si simulator uirginitatis in crimine est? Ego certe, ut, aliis personis prætermissis, ad uirginem ueniam, quæ institorias exercet artes, nescio an corpore, quod scio, spiritu uirgo non permanet. Rhetoricati sumus, &, in morem declamatorum, paululum lusimus. tu nos, Heluidi, coegisti; qui, iam euangelio coruscante, eiusdem uis esse gloriæ uirgines, & maritatas. et quia arbitror te, ueritate superatum, ad detractionem uitæ meæ & ad maledicta conuerti: (solent enim hoc & mulierculæ facere, quæ uictoribus dominis male optant in angulis) illud dico præueniens, gloriæ mihi fore tua conuicia; cum eodem, quo Mariæ detraxisti, ore me laceres; & caninam facundiam seruus Domini pariter experiatur, & mater.

ARGV-

ARGVMENTVM.

IOVINIANVS, *primum monachus, postea clericus diues, uir neque doctus, neque disertus, extinctam iam Basilidis hæresim scriptis super ea re cōmentariis reuocare conatus, asserebat, uirgines, uiduas, & maritatas eiusdem esse meriti, si in ceteris uitæ operibus nō discreparet: item eos, qui uere baptizati sunt, in peccatū relabi haud posse: rursus, nihl distare inter uescentē cibis, et ieiunantem, si cum gratiarū actione comedatur: postremo, in regno cælorū par omnium fore præmium. Augustinus addit præterea, eum asseruisse, omnia peccata esse paria; & quod uirgo Maria, Iesu mater, pariendo corrupta fuerit. Hic Romæ neminem, præter mulierculas quasdam, inficere potuit. habuit tamen alibi discipulos, tali dignos præceptore, Ausentium scilicet, Genialem, Geminatorem, Fabium, Photinum, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum: quos omnes, una cum hæresi, Siricius Papa damnauit, Victorini, & Pammachii opera, antequam contra eam Hieronymus scriberet, Augustino scilicet tum iuuene. Omnis autem disputatio, ueluti quæ prolixior esset, in duos partita est libros; in eaq. ita omnes ingenij, & eloquentiæ uires uir sanctus explicuit, ut ex hoc uno tantum opere, quantum ingenio, eloquentia, doctrina, rerumq. omnium scientia D. Hieronymus præstiterit, liquido omnibus constare poßit.*

DIVI HIERONYMI ADVERSVS Iouinianum liber primus.

PAVCI admodum dies sunt, quod sancti ex urbe Roma fratres cuiusdam mihi Iouiniani commentariolos transmiserunt, rogantes, ut eorum ineptiis responderem, & Epicurum Christianorum, euangelico atque apostolico uigore contererem. Quos cum legissem, & omnino non intelligerem, cœpi reuoluere crebrius, & non uerba modo, atque sententias, sed singulas pene syllabas discutere, uolens prius scire quid diceret, & sic uel probare, uel redarguere, quod dixisset. Verum scriptorum tanta barbaries est, & tantis uitiis spurcissimus sermo confusus, ut

nec,

nec, quid loquatur, nec quibus argumentis uelit probare quod loquitur, potuerim intelligere. totus enim tumet, to tus iacet: attollit se per singula; & , quasi debilitatus coluber, in ipso conatu frangitur. non est contentus nostro, idest, humano more loqui: altius quiddam aggreditur. Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus; Quod ipse Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes. Præterea sic inuoluit omnia, & quibusdam inextricabilibus nodis uniuersa perturbat, ut illud Plautinarum litterarum ei possit aptari: Has quidem, præter Sibyllam, leget nemo. nam diuinandum est. Furiosas Apollinis uates legimus: et illud Virgilianum: Dat sine mentem sonum. Heraclitum quoque, cognomento σκοτεινὸν, sudantes pilosophi uix intelligunt. Sed quid ad nostrum αἰνιγματιστὴν, cuius libros multo difficilius est nosse, quam uincere? Quamquam & in uictoria non parua sit difficultas. Quis enim eum superare queat, cuius assertionem penitus ignoret? Et, ne lectorem longius traham, cuiusmodi eloquentiæ sit, & quibus uerborum floribus ornatus incedat: secundi libri eius monstrabit exordium, quod hesternam crapulam ructans ita euomit: Satisfacto inuitatis, non ut claro curram nomine, sed ut rumore purgatus uiuam uano: Obsecro agrum, nouellas plantationum, arbusta teneritudinis, erepta de uitiorum gurgitibus; audientiam, communitam agminibus. Scimus ecclesiam, Spe, Fide, Caritate, inaccessibilem, inexpugnabilem. non est in ea immaturus, omnis docibilis: impetu irrumpere, uel arte illudere potest nullus. Rogo, quæ sunt hæc portenta uerborum? quod descriptionis dedecus? non ne uel per febrem somniare eum putes, uel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis uinculis alligandum? Quotiescumque eum legero, ubi me defecerit spiritus, ibi est distinctio. Totum incipit, totum pendet ex altero, nescias quid cui cohæreat, & exceptis testimoniis scripturarum, quæ illo uenustissimo eloquentiæ suæ flore mutare non ausus est, reliquus sermo omni materiæ conuenit, quia nulli conuenit. Quæ res mihi aliquam suspicionem intelligentiæ dedit,

dit, uelle eum ita nuptias prædicare, ut uirginitati detrahat. Quando enim minora maioribus coæquantur; inferioris comparatio, ſuperioris iniuria eſt. Neque uero nos Marcionis & Manichæi dogma ſectantes nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum ſpurcum putamus: qui non ſolum nu-
1. Tim. 4 ptias, ſed cibos quoque, quos Deus creauit ad utendum,
2. Tim. 2 damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non ſolum
1. Cor. 3 uaſa eſſe aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: et ſuper fundamentum Chriſti, quod Paulus architectus poſuit, alios ædificare aurum, argentum, lapides pretioſos; alios
Hebr. 13 econtrario fenum, ligna, ſtipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias & torum immaculatum. Legimus pri-
Gen. 1 mam Dei ſententiam: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram: ſed ita nuptias recipimus, ut uirginitatem, quæ de nuptiis naſcitur, præferamus. Numquid argentum non erit argentũ, ſi aurum argento pretioſius eſt? aut arboris & ſegetis contumelia eſt, ſi radici, & foliis, culmo, & ariſtis, poma præferantur, & fructus? Vt poma ex arbore, fru-
Matth. 13 mentum e ſtipula, ita uirginitas e nuptiis. Centeſimus & ſexageſimus & triceſimus fructus, quamquam de una terra & de una ſemente naſcatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipſa digitorum coniunctio, quaſi molliſe complexans oſculo & fœderans, maritum pingit, & coniugem. ſexaginta uero ad uiduas, eo quod in anguſtia & tribulatione ſunt poſitæ. unde & ſuperiori digito deprimuntur: quantoq. maior eſt difficultas, expertæ quondam uoluptatis illecebris abſtinere; tanto maius eſt præmium. Porro centeſimus numerus, (diligenter quæſo lector attende) de ſiniſtra transfertur ad dexteram; & eiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læua nuptæ ſignificantur, & uiduæ, circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam. Hæc de impatientia magis, quam iuxta ordinem diſputationis, dixerim. Cum enim adhuc uix de portu egrediar, & rudentibus uela ſuſtollam; in medium me quæſtionum pelagus ſubitus loquendi æſtus abripuit,

abripuit. unde cohibebo curſum, & pauliſper ſinus contra ham, nec indulgebo mucroni, iam nunc pro uirginitate ſe rire cupienti. Baliſta, quanto plus retrahitur, tanto fortius mittit. Non eſt damnum dilatio, ubi certior ſit ex dilatione uictoria. Proponam breuiter aduerſarii ſententias, & de tenebroſis libris eius, quaſi de foueis ſerpentes protraham, neque ſinam uenenoſum caput ſpiris maculoſi corporis protegi. Pateat, quod noxium eſt; ut poſſit conteri, cum patuerit. Dicit uirgines, uiduas, & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent ceteris operibus, eiuſdem eſſe meriti. Nititur approbare, eos, qui plena fide in baptiſmate renati ſunt, a diabolo non poſſe ſubuerti. Tertium proponit inter abſtinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam eſſe diſtantiã. Quartum, quod & extremum, eſſe omnium qui ſuum baptiſma ſeruauerint, unam in regno cælorum remunerationem. Hæc ſunt ſibila ſerpentis antiqui: his conſiliis draco *Gen.13* de paradiſo hominem expulit. nam &, ſaturitatem ieiuniis præferendo, repromiſit eos immortales futuros, quaſi numquam poſſent corruere: &, dum diuinitatem æqualem Deo pollicetur, expulit eos de paradiſo, ut, qui nudi, & expediti, & abſque ulla macula uirgines, Domini conſortio fruebantur, deiecti in uallem lacrymarum, tunicis conſutis & pelliceis ueſtirentur. Sed, ne lectorem diutius morer; ſequar ueſtigia partitionis expoſitæ; &, aduerſus ſingulas propoſitiones eius, ſcripturarum uel maxime nitar teſtimoniis; ne querulus garriat, ſe eloquentia magis, quam ueritate, ſuperatum. quod ſi expleuero; & illum utriuſque teſtamenti nube oppreſſero: aſſumam exempla ſæcularis quoque literaturæ, ad quam & ipſe prouocat: doceboque, etiam inter philoſophos, & egregios in republica uiros, uirtutes uoluptatibus, ideſt Pythagoram, Platonem, & Ariſtidem, Ariſtippo, Epicuro, & Alcibiadi ab omnibus ſolere præferri. Vos quæſo utriuſque ſexus uirgines & continentes, mariti quoque & digami, ut conatus meos orationibus adiuuetis. Cunctorum in commune Iouinianus hoſtis eſt. nam qui æqualia

æqualia omnium aſſerit merita, tam uirginitati facit iniuriam, dum eam nuptiis comparat, quam & nuptiis, ſic eas licitas aſſerens, ut ſecunda & tertia matrimonia. Sed & digamis, & trigamis aduerſarius eſt, ibi ponens ſcortatores quōdam libidinoſiſſimos poſt pænitentiam, ubi duplicata, & triplicata matrimonia. niſi quod in eo digami, & trigami dolere non debent, quia idem ſcortator, & pænitens, in regno cælorum etiam uirginibus adæquatur. Proponā igitur manifeſtioribus uerbis, & habentibus aliquam conſequentiam, argumenta eius, & exempla de nuptiis; eodéq. ordine omnia, quo ab eo dicta ſunt, digeram. Nec moleſtum lectori ſit, ſi nauſeam eius & uomitum legere compellatur. Libentius antidotum Chriſti bibet, cum diaboli uenena præceſſerint. Audite patienter uirgines, audite, quæſo, uoluptuoſiſſimum concionatorem; immo, quaſi ſirenarum cantus, & fabulas, clauſa aure tranſite. Veſtras ferte paulíſper iniurias: putate uos cum Domino crucifixo phariſæorum audire blaſphemias. Prima, inquit, Dei ſententia
Gen. 2 eſt, propter quod dimittet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Ac, ne forte diceremus hoc ſcriptum in ueteri teſtamento, aſſerit
Matth. 19 a Domino quoque id ipſum in euangelio cōfirmari: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. ſtatimq. ſubnectit: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. & per or-
Gen. 5 dinem replicat, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iared, Enoch, Matuſalem, Lamech, Noe, omnes habuiſſe uxores, & ex Dei ſententia filios procreaſſe: quaſi generationis ordo, & hiſtoria condicionis humanæ, ſine coniugibus, &
Gen. 7 liberis potuerit enarrari. Iſte, inquit, eſt Enoch, qui ambulauit cum Deo, & raptus in cælum eſt. Iſte Noe, qui, cū eſſent utique multi uirgines propter ætatem, ſolus cum filiis, & uxoribus naufrago orbe ſeruatus eſt. Rurſus poſt diluuium, quaſi altero principio generis humani, uirorum & uxorum paria iunguntur, & ex integro generationis inſtau
Gen. 9 ratur benedictio: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Inſuper etiam comedendarū carnium licentia relaxatur.

tur. Et omne, quod mouetur, & uiuit, erit uobis in escam: sicut holera herbarũ, dedi uobis uniuersa. Currit ad Abraham, Isaac, & Iacob: e quibus prior trigamus, secundus monogamus, tertius quattuor uxorum est, Liæ, Rachel, Balæ, Zelphæ; & asserit Abraham, ob fidei meritum, benedictionem in generatione filii accepisse; Saram in typum *Gen.15* Ecclesiæ, cui defecerant muliebria, maledictionem sterilitatis, partus benedictione mutasse: quod Rebecca ierit quasi prophetes interrogare Dominum; & audierit ab eo, Duæ gentes & duo populi in utero tuo sunt: quod Iacob pro *Gen.25* uxore seruierit, & existimante Rachel uiri esse dare liberos, ac dicente; Da mihi filios; sin autem, moriar; responderit; *Gen.30* Num pro Deo ego sum, qui te conclusit? In tãtum, inquit, sciebat fructus nuptiarum esse Domini, non mariti: quod Ioseph, uir sanctus, atque castissimus, & omnes patriar- *Gen.41* chæ uxores habuerint, quibus per Moysen æqualiter benedicat Deus. Iudam quoque proponit, & Thamar, & occi- *Gen.38* sum Onan perstringit a Domino, quia fratri inuidens, semen nuptiarum dedita opera perdebat. Moysen proponit, *Num. 12* & Mariæ lepram; quæ fratri pro uxore detrahens, illico Dei ultione percussa est. Laudat Sampson, & uxorium Nazaræum miris effert præconiis. Debboram quoque replicat, *Iud.4* & Barach; quod absque uirginitatis bonis, Sisaram, & Ia- *Iud.5* bin, & currus ferreos debellarint. Iahel uxorem Chaber *Iud.11* Cynei adducit in medium, & palo armatam prædicat manum. Inter Ieptæ patrem & filiam uirginem, quæ immolata sit Domino, dicit nullam fuisse distantiam: quin potius fidem patris præfert ei, quæ cesa sit lugens. Venit ad Samuelem alterum Nazaræum Domini, qui ab infantia nutritus *1.Reg.1.2* in tabernaculo est, & uestitus est ephod bad, quod interpretatur uestibus lineis, dicitq. eum filios procreasse, nec sacerdotalem pudicitiam, uxoris imminutam esse complexu. Booz cum sua Ruth in area collocat, & Iesse ac Dauid inde *Ruth 2* producit. Ipsumq. Dauid centum præputiis etiam cum ui- *1.Reg.18* tæ periculo, regis filiæ quæsisse concubitus. Quid dicam de Salomone, quem ponens in catalogo maritorum, imagi-

nem

Psal.71 nem asserit saluatoris ? & de illo uult esse scriptum : Deus
iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis . Et da-
bitur ei de auro Arabiæ , & adorabunt pro eo semper . Ac
4.Reg.2 repente transcendit ad Eliam & Elisæum : & narrat quasi
grande mysterium, quod requieuerit spiritus Eliæ in Elisæo:
& cur hæc dixerit , tacet : nisi forte Eliam quoque & Elisæū
uxores habuisse arbitratur . Transit ad Ezechiam : & cum
Esa.38 in eius laudibus immoretur, miror cur oblitus sit dicere :
4.Reg.22 Amodo filios faciam . Iosiam, uirum iustissimum , sub quo
in templo Deuteronomii liber repertus est , ab Holda uxo-
re Sellum instructum refert . Daniel quoque & tres pueros
inter maritos ponit; & ad euangelium repente transcen-
dens Zachariam & Elizabeth, Petrum ponit & socrū eius ,
ceterosq. apostolos : & consequenter infert dicens : Si au-
tem uoluerint assumere uanam defensionem, & obtendere,
quod rudis mundus eguerit incremento, audiant Paulum lo
1.Tim.5 quentem : Adolescentiores uiduas uolo nubere , filios pro-
Heb.13 creare , & honorabiles nuptiæ , & cubile immaculatum , &
1.Cor.7 mulier alligata est uiro quādiu uiuit uir eius : si autem mor-
1.Tim.2 tuus fuerit ; nubat cui uult , tantum in Domino . Et Adam
nō est seductus : mulier autem seducta , facta est in præuari-
cationem . Salua autem fiet per filiorū generationē , si per-
manserint in fide, & dilectione, & sanctificatione cū sobrie-
1.Cor.7 tate . Certe cessat hic illud apostolicum : Et qui habent uxo
res , sic sint , quasi non habeant . nisi forte dicetis : propte-
rea uult eas nubere , quia iam quædam conuersæ sunt retro
post satanam . quasi ex uirginibus nulla cadat, & non sit ea-
rum maior ruina . ex quo manifestum est , uos Manichæo-
1.Tim.4 rum dogma sectari , prohibentium nubere , & uesci cibis ,
quos Deus creauit ad utendum , cauteriatam habentium
conscientiam . Et post multa , quæ nunc otiosum est reuol-
uere, excutit se quasi in locum rhetoricum,& facit apostro-
phen ad uirginem , dicens : Non tibi facio, uirgo,iniuriam :
elegisti pudicitiam propter præsentem necessitatem : pla-
cuit tibi,ut sis sancta corpore,& spiritu : ne superbias : eius-
dem Ecclesiæ membrum es , cuius & nuptæ sunt . Nimius
fortasse

fortasse fuerim in expositione propositionũ eius; & legenti fastidium fecerim: sed utile ratus sum, cuncta molimina eius, quasi instructam aciem contra me, ponere, & totum hostilem exercitum cum suis turmis ac ducibus cõgregare; ne, post primam uictoriam, alia mihi deinceps prœlia nascerentur. Igitur nõ dimicabo contra singulos; nec paucorum ero passim congressione contentus: toto certandum est agmine; & incompositi hostium cunei, ac latrocinii more pugnantes, instructa & ordinata acie repellendi. Opponam in prima fronte apostolum Paulum; & fortissimum ducem suis telis, idest, suis armabo sententiis. sciscitantibus enim super hac quæstione Corinthiis plenissime respõdit doctor gentium, & magister Ecclesiæ. quidquid autem statuerit hic, Christi in eo loquentis legem putemus. Simulq. ne lectoris tacita cogitatio, cum cœperimus singula, quæ proposita sunt, diluere, semper ad Apostolum se referet, &, studio ualidissimarum quæstionum, priora negligens ad extrema festinet; Inter cetera Corinthii per litteras quæsierant, utrum post fidem Christi cælibes esse deberent, & cõtinentiæ causa, quas habebant, uxores dimittere, an, si uirgines credidissent, inirent matrimonia: et, cum e duobus ethnicis unus credidisset in Christum, utrumnam credens relinqueret non credentem: et si essent ducendæ uxores, Christianas tantum accipi iuberet, an & ethnicas. Videamus igitur, quid ad hæc Paulus rescripserit. De his au- 1. Cor. 7
tem, quæ scripsistis mihi, bonum est homini mulierem nõ tangere. Propter fornicationes autem unusquisque uxorẽ suam habeat, & unaquæque uirum suum habeat. Vxori uir debitũ reddat, similiter & uxor uiro. Vxor sui corporis non habet potestatem, sed uir. Similiter & uir corporis sui non habet potestatem, sed uxor. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ad tempus ex consensu, ut uacetis orationi. Et iterum ad idipsum reuertimini, ne tẽtet uos satanas propter incontinentiam uestram. Hoc autem dico iuxta indulgentiã, nõ iuxta imperium. Volo autem omnes homines esse ut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet

ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Dico autem innuptis, & uiduis: bonum eſt eis, ſi ſic permāſerint, ut ego. quod ſi ſe nõ cõtinent, nubãt. melius eſt enim nubere, quã uri. Reuertamur ad caput teſtimonii. Bonum eſt, inquit, homini mulierem non tangere. Si bonum eſt, mulierem non tangere; malum eſt ergo tangere: nihil enim bono cõtrarium eſt, niſi malum. ſi autem malum eſt, & ignoſcitur: ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat. Quale autem illud bonum eſt, quod condicione deterioris conceditur? numquam enim ſubieciſſet, Vnuſquiſque uxorem ſuam habeat; niſi præmiſiſſet, Propter fornicationes autem. Tolle fornicationes, & non dicet, Vnuſquiſque uxorem ſuam habeat. Velut ſi quis definiat: Bonum eſt triticeo pane ueſci, & edere puriſſimam ſimilam. Tamen, ne quis compulſus fame comedat ſtercus bubulum; concedo ei, ut ueſcatur & hordeo. Num iccirco frumentum non habebit puritatem ſuam, ſi fimo hordeum præferatur? Bonum eſt illud naturaliter, quod comparationem non habet mali, quod prælatione alterius non obumbratur. Simulq. animaduertenda eſt Apoſtoli prudentia. Non dixit, bonum eſt uxorem nõ habere, ſed, bonum eſt mulierem non tangere: quaſi & in tactu periculum ſit: quaſi, qui illam tetigerit, non euadat, quæ uirorum pretioſas animas rapit, quæ facit adoleſcentium euolare corda. Alligabit quis in ſinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit ſuper carbones ignis, & non ardebit? Quo modo igitur, qui ignem tetigerit; ſtatim aduritur: ita uiri tactus, & feminæ, ſentit naturam ſuam, & diuerſitatem ſexus intelligit. Narrant & gentilium fabulæ, Mithram & Erichthonium, uel in lapide, uel in terra, de ſolo
Gen. 39 æſtu libidinis eſſe generatos. Vnde & noſter Ioſeph, quia tangere uolebat eum Aegyptia, fugit ex manibus eius; &, quaſi ad morſum rabidiſſimæ canis, ne paulatim uirus ſer-
1.*Cor.*7 peret, pallium, quod tetigerat, abiecit. Propter fornicationes autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat, & unaquæque uirũ ſuum habeat. Non dixit autem, Vnuſquiſque propter fornicationes ducat uxorem: alioquin hac excuſatione libidi-

libidini frena laxasset, ut, quotiescumque uxor moritur, toties ducenda sit alia, ne fornicemur: sed, Vnusquisque uxorem suam habeat. Suam, inquit, habeat, sua utatur, quã habebat ante, quam crederet. Quam bonum erat, non tãgere, & post fidem Christi sororem tantum nosse, non coniugem: nisi fornicatio tactum eius excusabilem faceret. Vxor proprii corporis non habet potestatem, sed uir: similiter & uir sui corporis non habet potestatẽ, sed uxor. Omnis hæc quæstio de hiis est, qui in matrimonio sunt deprehensi, an eis liceat uxores dimittere; quod & Dominus in euangelio prohibuit. unde & Apostolus, Bonum est, ait, uxorem non tangere. Sed quia, qui semel duxit uxorem, nisi ex consensu, non ualet se abstinere, nec dare repudium non peccanti: reddat coniugi debitum: sponte quippe se alligauit ut reddere cogeretur. Nolite fraudare inuicem: nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet? quod Corpus Christi accipi non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non impleo continentis. Iubet idem Apostolus *1. Thes. 5* in alio loco, ut semper oremus. Si semper orandum est: numquam ergo coniugio seruiendum: quoniam, quotiescumque uxori debitum reddo, orare non possum. Petrus *1. Pet. 3* Apostolus, experimentum habens coniugalium uinculorũ, uide quo modo informet Ecclesiam, quid doceat Christianos: Similiter uiri cohabitantes iuxta scientiam, quasi infirmiori uasculo muliebri tribuentes honorem, & sicut coheredibus multiplicis gratiæ, ut non impediantur orationes uestræ. Ecce eodem sensu, quia eodem & spiritu, impediri dicit orationes officio coniugali. Quod autem ait, Similiter; iccirco ad imitationem prouocat uiros, quia iam supra uxoribus præceperat, dicens: Vt uideant uiri in timore castam uestram conuersationem, quarum sit non exterius compositio crinium, & distinctio auri, & in cultu uestis ornatus, sed absconditus cordis homo, in incorruptione mitis & silentis spiritus: hoc est, coram Deo placens. Cernis, quale coniugium inter uiros uxoresq. præcipiat? Cohabitantes iuxta

ſcientiam, ut nouerint quid uelit, quid deſideret Deus, ut tribuant honorem uaſculo muliebri. Si abſtinemus nos a coitu; honorem tribuimus uxoribus: ſi non abſtinemus; perſpicuum eſt, honori contrariam eſſe contumeliam. Ad uxores quoque: Vt uideant, inquit, uiri caſtam conuerſationem ueſtram, & ornatum in abſcondito cordis homine, in incorruptione mitis & ſilentis ſpiritus. O uere digna uox apoſtolo, & Petra Chriſti. Maritis uxoribusq. dat legem; &, damnato carnis ornatu, caſtitatem prædicat, & ornatum interioris hominis, in incorruptione mitis & ſilẽtis ſpiritus, quodam modo hoc dicens: Quoniam exterior ueſter homo corruptus eſt; & beatitudinem incorruptionis, quæ proprie uirginum eſt, habere deſiiſtis; imitamini incorruptionem ſpiritus ſaltem per ſeram abſtinentiam, &, quod corpore non poteſtis, mente præſtate. has enim Chriſtus diuitias, & hos ueſtræ coniunctionis quærit ornatus. Verum, ne quis putet ex eo, quod ſequitur, Vt uacetis ora
1.*Cor.*7 tioni, & iterum reuertimini ad id ipſum, Apoſtolum hoc uelle, & non propter maiorem ruinam concedere: ſtatim infert, Ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ueſtram. Pulchra nimirum indulgentia, Et iterũ ad id ipſum, quod erubeſcit ſuo uocare nomine, quod tentationi præfert ſatanæ, quod cauſam habet incontinentiam. laboramus quaſi obſcurum differere, cum expoſuerit ipſe, quod ſcripſit. Hoc autem, inquit, dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium, & muſſitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiam, ſed præceptum: quaſi non eodem modo & ſecunda, & tertia matrimonia concedantur: quaſi nõ & fornicatoribus per pænitentiã fores aperiãtur Eccleſiæ, quodq. his eſt maius, & inceſtis. Nam illum uiolatorem nouercæ,
1.*Cor.*5 quem in prima ad Corinthios epiſtola tradiderat ſatanæ, in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus fieret, in ſecunda retra-
2.*Cor.*2 hit, &, ne abundantiori triſtitia abſorbeatur frater, laborat. Aliud eſt, uelle quid Apoſtolum; aliud, ignoſcere. In uoluntate promeremur, uenia abutimur. Vis ſcire, quid ue
1.*Cor.*7 lit Apoſtolus? iunge, quod ſequitur: Volo autem omnes homines eſſe, ſicut me ipſum. Beatus, qui Pauli ſimilis erit.

erit. Felix, qui audit Apostolum uolentem, non ignoscentẽ. Hoc, inquit, uolo, hoc desidero, ut imitatores mei sitis, sicut & ego Christi. Ille uirgo de uirgine, de incorrupta incorruptus: nos, quia homines sumus, & natiuitatem saluatoris non possumus imitari, imitemur saltem conuersationem. Illud diuinitatis est, & beatitudinis; hoc humanæ condicionis est, & laboris. Volo omnes homines, similes mei esse, ut, dum mei similes sunt, similes fiant & Christi, cuius ego similis sum. Qui enim in Christum 1 *Ioan.2*
credit, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Sed 1.*Cor.7*
unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Quid, inquit, uelim, perspicuum est. Sed quoniam in Ecclesia diuersa sunt dona; concedo & nuptias, ne uidear damnare naturam. Simulq. considera, quod aliud donum uirginitatis sit, aliud nuptiarum. si enim eadem esset merces nuptarum, & uirginum; numquam dixisset post præceptum continentiæ, Sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Vbi proprietas singulorum est, ibi altrinsecus diuersitas. Concedo & nuptias esse Dei donum: sed inter donum & donum magna diuersitas est. Denique & Apostolus de eodem post incestum pænitente, E contrario, inquit, dona 2.*Cor.2*
te ei, & consolamini: &, si cui quid donastis, & ego. Ac, ne putaremus donum hominis esse contemnendum, addidit: Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter uos, in persona Christi. Diuersa sunt dona Christi. unde & Io- *Gen.37*
seph in typo eius uariam habet tunicam. et in psalmo quadragesimoquarto legimus: Astitit regina a dextris tuis, in ue stitu deaurato, circumdata uarietate. Et Petrus apostolus, Sicut dispensatores, ait, multiplicis gratiæ Dei. Quod signi 1.*Petr.4*
ficantius Grecæ dicitur ποικίλης, ideſt, uariæ. Sequitur: Dico autem innuptis, & uiduis: Bonum est eis, si sic per- 1.*Cor.7*
manserint ut ego. si autem non se continent, nubant. me lius enim est nubere, quam uri. Postquam nuptis concesserat usum coniugii, & ostenderat ipse quid uellet, quidue concederet; transit ad innuptas & uiduas; & sui proponit

exemplum; & felices uocat, ſi ſic permanſerint. Si autem non ſe continent, nubant, id ipſum quod ſupra: propter fornicationes autem, & ne tentet uos ſatanas, propter incontinentiam ueſtram. Redditq. cauſam, cur dixerit, Si ſe non continent, nubãt. melius eſt enim nubere, quam uri. Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri. Tolle ardorem libidinis, & non dicet, Melius eſt nubere. Melius enim ſemper ad comparationem deterioris reſpicit, non ad ſimplicitatem incomparabilis per ſe boni. uelut ſi diceret: Melius eſt unum oculum habere, quam nullum: melius eſt uno inniti pede, & alteram partem corporis baculo ſuſtentare, quam fractis cruribus repere. Quid ais Apoſtole? Non tibi
2.Cor.11 credo dicenti, Etſi imperitus ſermone, non tamen ſcien-
1.Cor.15 tia. Quo modo illud de humilitate deſcendit, quia non ſum dignus uocari apoſtolus, & mihi minimo omnium apoſtolorum, & tamquam abortiuo: ſic & hoc humilitatis dictum puto. Noſti ſermonum proprietates; quamobrem & de Epimenide, & de Menandro, & de Arato quædam ſumis teſtimonia. Vbi de continentia loqueris, & uirginita-
1.Cor.7 te, Bonum eſt, ais, homini mulierem non tangere: &, Bonum eſt ais, ſi ſic permanſerint ut ego: &, Puto hoc bonum eis eſſe propter inſtantem neceſſitatem: &, Quia bonum eſt homini ſic eſſe. Vbi ad nuptias uenis, non dicis, bonum eſt nubere, quia non potes iungere, quam uri: ſed dicis, Melius eſt nubere, quam uri. Si per ſe nuptiæ ſunt bonæ; noli illas incendio comparare; ſed dic ſimpliciter, bonum eſt nubere. ſuſpecta eſt mihi bonitas eius rei, quam magnitudo alterius mali malum eſſe cogit inferius. ego autem non leuius malum, ſed ſimplex per ſe bonum uolo. Hucuſque primum capitulum ediſſertum eſt: ueniamus ad ſequentia. His autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem a uiro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari. Et uir uxorem non dimittat. Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo; non dimittat illam: & cetera,

tera, usque ad eum locum, ubi ait: Vnusquisque, sicut uocauit eum Deus, ita ambulet. Et sicut in omnibus ecclesiis doceo. Hic locus ad præsentem controuersiam non pertinet. docet enim, iuxta sententiam Domini, uxorem, excepta causa fornicationis, non repudiandam, & repudiatam, uiuo marito, alteri non nubere, aut certe uiro suo reconciliari debere. His autem, quos in matrimonio deprehendisset fides, hoc est, si unus credidisset e duobus, præcipit nè credens repudiet non credentem. Causisq. expositis, quod candidatus fidei sit infidelis, si nolit a credente discedere; econtrario iubet, si infidelis repudiet fidelem propter fidem Christi, discedere debere credentem, ne coniugem præferat Christo, cui etiam anima postponenda est. At nunc pleræque contemnentes Apostoli iussionem, iunguntur gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt; nec intelligunt se corporis eius partem esse, cuius & costæ sunt. Ignoscit Apostolus infidelium coniunctioni, quæ habentes maritos in Christum postea crediderunt; non iis, quæ, cum Christianæ essent, nupserunt gentilibus: ad quas alibi loquitur: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei uiui. Licet in me sæuituras sciam plurimas matronarum, licet eadem impudentia, qua Dominum contempserunt, in me, pulicem, & Christianorum minimum, debacchaturas: tamen dicam, quod sentio: loquar, quod me Apostolus docuit; non illas iustitiæ esse, sed iniquitatis; non lucis, sed tenebrarum; non Christi, sed Belial; non templa Dei uiuentis, sed fana & idola mortuorum. Vis apertius disce re, quod Christianæ omnino non liceat ethnico nubere? Audi eundem Apostolum: Mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, liberata est: cui uult nubat, tantum in Domino, id est, Christiano. Qui secundas tertiasq. nuptias concedit in Domi-

Matth.5 · *2.Cor.6* · *1.Cor.7*

*Gen.*24 no, primas cum ethnico prohibet. Vnde & Abraham adiurat ſeruum ſuum in femore ſuo, hoceſt in Chriſto, qui de eius ſemine erat naſciturus, ut filio ſua Iſaac alienigenam
1. *Eſdr.*10 non adducat uxorem. Et Eſdras offenſam Dei huiuſcemo-
*Malach.*2 di uxorum repudiatione compeſcit. Et Malachias propheta, Præuaricatus eſt, inquit, Iudas, & abominationem fecit in Iſrael & in Hieruſalem. Polluit enim ſanctum Domini, & dilexit & habuit filiam Dei alieni. Diſperdat Dominus uirum, qui fecerit hoc, magiſtrum, & diſcipulum, de tabernaculis Iacob, & offerentem munera Domino uirtutum. Hæc iccirco dixi, ut, qui nuptias uirginitati comparant, ſciant ſaltem tales nuptias digamiæ & trigamiæ ſubiiciendas. Ad ſuperiorem diſputationem, in qua docuerat, fidelem ab infideli non debere diſcedere, ſed permanere in matrimonio, ſicut eos inueniſſet fides; & unumquemque uel cælibem, uel maritum ita durare, ut eſſet Chriſti baptiſmate deprehenſus; infert ſubito parabolas circumciſi & ethnici, ſerui & liberi; & ſub metaphora earum de nuptis
1. *Cor.*7 diſputat & innuptis. Circumciſus aliquis uocatus eſt, non adducat præputium. In præputio uocatus eſt, non circumcidatur. Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Vnuſquiſque, in qua uocatione uocatus eſt, in ea permaneat. Seruus uocatus es, nō ſit tibi curæ: ſed &, ſi potes liber fieri, magis utere. Qui enim in Domino uocatus eſt ſeruus, libertus eſt Domini. ſimiliter & qui liber uocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Pretio empti eſtis: nolite fieri ſerui hominum. Vnuſquiſque, in quo uocatus eſt frater, in eo permaneat apud Deum. Ac primum, quia nonnullos hanc intelligentiam reprehenſuros arbitror; interrogare libet, quæ ſit conſequentia, ut, de maritis & uxoribus diſputans, repente tranſiret ad comparationem Iudæi & ethnici, ſerui & liberi, & rurſum, hac diſputatione finita, rediret ad uirgines, dicens: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo. Quid ſibi uult inter coniugia & uirginitatem, Iudæi & ethnici, ſerui liberiq. collatio? Secundo, quo modo poſſit intelligi, Circumciſus

cumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium.
Num, qui semel amputatum habet præputium, potest,
si uelit, rursus illud adducere? Deinde, quo sensu exponen
dum sit, Qui enim in Domino uocatus est seruus, libertus
est Domini? Similiter, Qui liber uocatus est, seruus est **Eph.6**
Christi? Quarto, quo modo ille, qui præcepit seruis obe-
dire Dominis carnalibus, nunc dicat: Nolite fieri serui ho-
minum? Ad extremum, quid pertineat ad seruitutem, uel
circumcisionem, Vnusquisque, in quo uocatus est frater, **1.Cor.7**
in eo permaneat apud Deum. nam & contrarium est supe-
riori sententiæ. si enim illud audiuimus: Noite fieri serui
hominum: qua ratione possumus in ea permanere uocatio
ne, qua uocati sumus; cum multi crediderint habentes car
nales dominos, quibus nunc seruire prohibentur? Porro
ad circumcisionem quid facit, permanere in ea uocatione,
in qua uocati sumus? cum in alio loco idem Apostolus cla-
mitet: Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam si circumcida **Gal.5**
mini, Christus uobis nihil proderit. Restat igitur, ut cir-
cumcisio & præputium, seruus & liber, superiori sensui coa
ptentur, & de antecedentibus pendeant. Circumcisus ali- **1.Cor.7**
quis uocatus est, non adducat præputium. Eo, inquit, tem
pore, quo uocatus es, & credidisti in Christum, si circum-
cisus uocatus es ab uxore, & cælebs eras; noli ducere uxo-
rem; hoc est noli adducere præputiũ; ne circumcisionis &
pudicitiæ libertatem oneres sarcina nuptiarum. Rursum, si
in præputio quis uocatus est, non circumcidatur. Habe-
bas, inquit, uxorem, cum credidisti: noli fidem Christi
putare causam dissidii: quia in pace uocauit nos Deus. Cir
cumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio
mandatorum Dei. Nihil enim prodest absque operibus,
cælibatus, & nuptiæ; cum etiam fides, quæ proprie Chri-
stianorum est, si opera non habuerit, mortua esse dicatur, **Iacob 2**
& hac lege uirgines quoque Vestæ & Iunonis uniuiræ in san
ctarum queant ordine numerari. Vnusquisque, in qua uo **1.Cor.7**
catione uocatus est, in ea permaneat. Quando credidit, si-
ue habebat, siue non habebat uxorem, in eo permaneat, in

quo

quo uocatus est. Ac per hoc non tam uirgines cogit ut nubant, quam repudia prohibet: et sicut habentibus uxores tollit licentiam dimittendi eas, sic uirginibus nubendi amputat facultatem. Seruus uocatus es: non sit tibi curæ; sed &, si potes liber fieri, magis utere. Etiam si habes, inquit, uxorem; & illi alligatus es; & soluis debitum; & non habes tui corporis potestatē; atque, ut manifestius loquar, seruus uxoris es: noli propter hoc habere tristitiam, nec de amissa uirginitate suspires: sed etiam, si potes causas aliquas inuenire discidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris, noli salutem tuam cum alterius interitu quærere. Habeto paulisper uxorem: nec præcurras morantem: expecta dum sequitur. si egeris patienter, coniux mutabitur in sororem. Qui enim in Domino uocatus est seruus, libertus est Domini: similiter qui liber uocatus est, seruus est Christi. Reddit causas, cur nolit uxores deseri. Iccirco ait: Præcipio, ut in Christum de gentilitate credentes, inita ante fidem matrimonia non relinquant: quia, qui uxorem habens credidit, non tanto Dei seruitio detinetur, quanto uirgines, & innuptæ; sed quodam modo est liberior; & seruitutis illi frena laxantur; &, dum uxoris est seruus, (ut ita dicam) libertus est Domini. Porro qui uxorem nō habens credidit, & liber a seruitute coniugii uocatus est a Domino; ille uere seruus est Christi. Quanta felicitas, non uxoris seruum esse, sed Christi; non carni seruire, sed spiritui? Qui enim adhæret Domino, unus spiritus est. Ac ne forsitan in eo, quod supra dixerat: Seruus uocatus es; non sit tibi curæ; sed &, si potes liber fieri, magis utere: suggillasse continentiam uideretur, & in famulatum nos tradidisse coniugum: infert sententiam, quæ omnem amputet cauillationem: Pretio empti estis: nolite fieri serui hominum. Redempti
*Exod.*12 sumus pretioso sanguine Christi: immolatus est pro nobis
*Num.*19 agnus: &, aspersi calidissimo rore hysopi, omnem pituitā
*Exo.*14 noxiæ uoluptatis excoximus. Quibus in baptismate mor-
*Num.*11 tuus est Pharao, & uniuersus eius suffocatus est exercitus, cur rursum Aegyptum quærimus, &, post manna ange-

lorum

lorum cibum, allia, & cepe, & pepones, & carnes uarias ſu- 1. Cor. 7
ſpiramus? Maritorum & continentium diſputatione præ-
miſſa, tandem ad uirgines uenit, & ait: De uirginibus au-
tem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do,
tamquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim
fidelis. Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantem
neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Hic ad
uerſarius tota exultatione bacchatur: hoc uelut fortiſſimo
ariete uirginitatis murum quatiens, Ecce, inquit, Apoſto-
lus profitetur de uirginibus Domini ſe non habere præce-
ptum: & qui cum auctoritate de maritis & uxoribus iuſſe-
rat, non audet imperare, quod Dominus non præcepit. Et
recte. quod enim præcipitur, imperatur: quod imperatur,
neceſſe eſt fieri: quod neceſſe eſt fieri, niſi fiat, pœnam ha-
bet. Fruſtra enim iubetur, quod in arbitrio eius ponitur,
cui iuſſum eſt. Si uirginitatem Dominus imperaſſet; uide-
batur nuptias condemnare, & hominum auferre ſemina-
rium, unde & ipſa uirginitas naſcitur. Si præcidiſſet radicē,
quo modo fruges quæreret? Niſi ante fundamenta ieciſſet,
qua ratione ædificium extrueret, & operturum cuncta deſu
per culmen imponeret? Multo labore foſſorum ſubuertun
tur montes: terrarum pene interna penetrantur, ut inue-
niatur aurum. Cumq. de granis minutiſſimis prius confla-
tione fornacis, deinde callida artificis manu fuerit monile
compactum: non ille beatus uocatur, qui de luto excreuit
aurum, ſed qui auri utitur pulchritudine. Noli igitur admi
rari, ſi inter titillationem carnis, & incentiua uitiorum, an
gelorum uitam non exigimur, ſed docemur. Quia ubi con
ſilium datur, offerentis arbitrium eſt: ubi præceptum, ne-
ceſſitas eſt ſeruientis. Præceptum, inquit, Domini non ha
beo, conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſe-
cutus a Domino. Si non habes præceptum Domini, quare
audes dare conſilium, de quo non habes iuſſionem? Reſpō
debit mihi Apoſtolus: Et uis ut ego iubeam quod Domi-
nus obtulit potius, quam præcepit? Ille creator, & figulus,
ſciens fragilitatem uaſculi, quod operatus eſt, uirginitatem
in

1.Cor.9 in audientis poteſtate dimiſit: & ego, doctor gentium, qui omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucrifacerem, onus perpetuæ caſtitatis ſtatim in principio credentium imponã ceruicibus infirmorum? Diſcant prius ferias nuptiarum: uacent ad tempus orationi: ut, accepto guſtu pudicitiæ, id ſemper habere deſiderent, quo ad modicum delectati ſunt.
Mar. 10 Dominus tentatus a phariſæis, utrũ ſecundum legem Moyſi uxores liceret dimittere, omnino fieri prohibuit. quod diſcipuli conſiderantes, dixerunt ei: Si talis eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere. Quibus ille reſpondit:
Matth.19 Non omnes capiunt uerbum, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de utero matris ita ſunt: & ſunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati ſunt: & ſunt eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere,
1.Cor.7 capiat. In propatulo eſt, cur Apoſtolus dixit: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo: profecto quia præmiſerat Dominus: Non omnes capiunt uerbum, ſed quibus datum eſt: &, Qui poteſt capere, capiat. Proponit ἀγωνοθέτης præmium: inuitat ad curſum: tenet in manu uirginitatis brauium: oſtendit puriſſimum fontem, & cla
Ioan. 7 mitat: Qui ſitit, ueniat, & bibat: qui poteſt capere, capiat.
Matth.19 Non dicit, uelitis nolitis bibendum uobis eſt, atque currendum: ſed, qui uoluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille uincet, ille ſatiabitur. Et ideo plus amat uirgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatũ. Maiorisq. gratiæ eſt, offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris. Apoſtoli, uxoris onera contemplati, Si talis eſt, inquiunt, cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere. Quorum Dominus ſententiam probans, Recte quidem ſentitis, ait, quod non expediat homini, ad cælorum regna tẽdenti, accipere uxorem; ſed difficilis res eſt: non omnes capiunt uerbum iſtud, uerum quibus datum eſt. Alios eunuchos natura facit, alios uis hominum. mihi illi eunuchi placent, quos caſtrauit non neceſſitas, ſed uoluntas. libẽter illos in meos ſinus recipio, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum; & ob mei cultum noluerũt eſſe, quod

quod nati ſunt. Simulq. tractanda ſententia: Qui ſe, inquit, caſtrauerũt propter regnum cælorum. Si caſtrati mercedem habent regnum cælorum; ergo, qui ſe non caſtrauerunt, locum non poſſunt accipere caſtratorum. Qui poteſt, inquit, capere, capiat. Grandis fidei eſt, grãdisq. uirtutis, Dei templum eſſe puriſſimum, totum ſe holocauſtum offerre Domino; &, iuxta eundem Apoſtolum, eſſe ſanctum & corpore, & ſpiritu. Hi ſunt eunuchi, qui, ſe lignum aridũ ob ſterilitatem putantes, audiunt per Eſaiam, quod pro filiis & filiabus locum in cælis habeant paratum. Horum typus eſt Abdemelech eunuchus in Hieremia, & ſpado ille reginæ Candaces in Actis apoſtolorum; qui, ob robur fidei, uiri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens, ſucceſſor apoſtoli Petri, cuius Paulus apoſtolus meminit, ſcribit epiſtolas, omnemq. pene ſermonem ſuum de uirginitatis puritate contexuit; & deinceps multi apoſtolici, & martyres, & illuſtres tam ſanctitate quam eloquentia uiri, quos ex propriis ſcriptis noſſe perfacile eſt: Exiſtimo enim, inquit, hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem. Quæ eſt illa neceſſitas, quæ, ſpreto uinculo coniugali, uirginitatis appetit libertatem? Væ prægnantibus, & nutrientibus in illo die. Non hic ſcorta, non hic lupanaria condemnantur, de quorum damnatione nulla dubitatio eſt, ſed uteri tumeſcentes, & infantum uagitus, & fructus atque opera nuptiarum. Quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Si bonum eſt homini ſic eſſe; malum eſt ergo homini ſic non eſſe. Alligatus es uxori: noli quærere ſolutionem. Solutus es ab uxore: noli quærere uxorem. Habet unuſquiſque noſtrum terminos ſuos: redde mihi meum, & tuum tene. Si alligatus es uxori, ne illi des repudium. Si ſolutus ſum ab uxore, nõ quæram uxorem. Vt ego non ſoluo coniugia, ſi ſemel ligata ſunt: ita tu non liges, quod ſolutum eſt. Simulq. ſignificantia conſideranda uerborum eſt. Qui uxorem habet; & debitor dicitur, & eſſe in præputio, & ſeruus uxoris, &, quod malorum ſeruorum eſt, alligatus. qui autem ſine uxore eſt, primum nullius debitor eſt, deinde circumciſus, tertio liber,

1.Cor.7 *Eſa. 56* *Hier. 38* *Act. 8* *Philip. 4* *1.Cor. 7*

ber, ad extremum solutus. Curramus per reliqua: neque enim nos patitur magnitudo uoluminis diutius in singulis immorari. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Aliud est, non peccare; aliud, benefacere. Et si nupserit uirgo, non peccauit. Non illa uirgo, quæ semet Dei cultui dedicauit. harum enim si qua nupserit, habebit damnationem,
1. *Tim.5* quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de uiduis dictum obiecerit: quanto magis de uirginibus præualebit; cũ etiam his non liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quam incestæ. Ac ne uideretur in eo, quod dixe-
2. *Cor.7* rat; Et si nupserit uirgo, non peccauit; rursum cælibes ad nuptias prouocare: statim se refrenauit; &, aliud inferendo, infirmauit quod concesserat, dicens: Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Qui sunt isti, qui tribulationem carnis habebunt? Quibus supra indulserat: Si acceperis uxorem, non peccasti: & si nupserit uirgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Nos, ignari rerum, putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola uidebantur habere delicias: quid erit reliquum, propter quod nubant; cum & in spiritu, & in anima, & in ipsa carne tribulatio sit? Ego autem uobis parco. Sic ait, obtendo carnis tribulationem, quasi non maiora sint, propter quæ nubere non debeatis. Igitur hoc dico fratres: Tempus breue est. Reliquum est, ut, qui habent uxores, sic sint tamquam non habentes. Nequaquam iam de uirginibus disputo, quos nulla ambiguitas est esse felices: ad maritos uenio. Tempus breue est, Dominus prope est. Etiam si nongentis uiueremus annis, ut antiqui homines; tamen breue putandum esset, quod haberet aliquando finem, & esse cessaret. nunc uero cum breuis sit non tam lætitia, quam tribulatio nuptiarum: quid accipimus uxores, quas cogemur cito amittere? Et qui flent, inquit, & gaudent, & emunt, & utuntur hoc mundo, sic sint, quasi non fleant, gaudeãt, emant, utantur hoc mundo. præterit enim figura

figura huius mundi. Si mundus tranſit, quo uniuerſa clauduntur, immo figura & conuerſatio huius mundi, quaſi nubes, præterit: inter cetera mundi opera & nuptiæ præteribunt. neque enim erunt poſt reſurrectionē coniugia. ſi autem mors finis eſt nuptiarum: cur neceſſitatem non in uoluntatem uertimus? &, quod inuitis extorquendum eſt, cur non ſpe præmiorum offerimus Deo? Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quo modo placeat Deo. Qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quo modo placeat uxori, & diuiſus eſt. Intueamur curarũ uirginis, maritiq. diſtantias. Virgo Domino, maritus uxori placere deſiderat: & ut uxori placeat, ſolicitus eſt de iis, quæ ſunt mundi, quæ cum mundo utique tranſitura ſunt: & diuiſus eſt, in multas ſcilicet ſolicitudinum partes, miſeriarumq. diſtractus. Non eſt huius loci, nuptiarum anguſtias deſcribere, & quaſi in communibus locis rhetorico exultare ſermone. plenius ſuper hac re contra Heluidium, & in eo libro, quem ad Euſtochium ſcripſi, arbitror abſolutum. certe & Tertullianus, cum adhuc eſſet adoleſcens, luſit in hac materia; & præceptor meus Gregorius Nazianzenus uirginitatem & nuptias differens Græcis uerſibus explicauit. nunc illud breuiter admoneo, in Latinis codicibus hunc locum ita legi: Diuiſa eſt uirgo, & mulier. quod quamquã habeat ſuum ſenſum, & a me quoque pro qualitate loci ſic ediſſertum ſit: tamen non eſt apoſtolicæ ueritatis. ſiquidē Apoſtolus ita ſcripſit, ut ſupra tranſtulimus: Solicitus eſt quæ ſunt mundi, quo modo placeat uxori, & diuiſus eſt: & hac ſententia definita, tranſgreditur ad uirgines, & continentes, & ait; Mulier innupta, & uirgo, cogitat quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu. Non omnis innupta, & uirgo eſt. Quæ autem uirgo, utique & innupta eſt. Quamquam ob elegantiam dictionis potuerit id ipſum altero uerbo repetere, mulier innupta, & uirgo; uel certe definire uoluiſſe, quid eſſet innupta, ideſt, uirgo; ne & meretrices putemus innuptas, nulli certo matrimonio copulatas. Quid ergo cogitat innupta, & uirgo? Quæ Domini ſunt

sunt · ut sit sancta & corpore, & spiritu. Vt nihil aliud esset,
ut nulla merces uirginem amplior sequeretur, sufficeret ei
hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimq. do
cet, quæ sit ipsa cogitatio, ut sit sancta & corpore, & spiri-
tu. Nonnullæ quippe sunt uirgines carne, non spiritu: qua
rum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa uirgi-
nitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec car
nem libido maculauit. E contrario, quæ nupta est, cogitat
quæ mundi sunt, quo modo placeat uiro. Sicut, qui uxo-
rem habet, solicitus est quæ sunt mundi, quo modo pla-
ceat uxori: sic nupta res mundi cogitat, quo modo placeat
uiro. Nos autem non sumus de hoc mundo, qui in mali-
gno positus est, cuius figura præterit. De quo dicitur ad
Ioan.15 apostolos: Si essetis de hoc mundo, amaret utique mun-
dus, quod suum erat. Ac ne forsitã putaretur onus grauis-
simum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas
1. Cor.7 suadendi, & ait: Hoc autem ad utilitatem uestram dico, nõ
ut laqueũ uobis iniiciam; sed ut ad id, quod honestum est, &
intente facit seruire Domino, absque ulla distractione uos
adhorter. Proprietatem Græcam Latinus sermo non expli
cat. quibus enim uerbis quis possit dicere: *Τοῦτο δὲ πρὸς
τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπι-
βάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ,
ἀπερισπάστως.* unde & in Latinis codicibus, ob translationis
difficultatem, hoc penitus non inuenitur. utamur igitur eo,
quod nos uertimus. Nõ imponit nobis Apostolus laqueũ,
nec cogit esse quod nolumus; sed suadet quod honestum est
& decorum, & intente facit seruire Domino, & semper esse
solicitum, & expectare paratum Domini uoluntatem: ut,
cum quid imperauerit, quasi strenuus & armatus miles sta
tim impleat, quod præceptum est, & hoc faciat sine ulla di-
Eccls. 3 stentione, quæ data est secundum Ecclesiasten hominibus hu
ius mundi, ut distendantur in ea. Si quis autem considerat
uirginem suam, idest, carnem lasciuire & ebullire in libidi-
nem, nec refrenare se potest; duplexq. ei incumbit necessi
tas, aut accipiendæ coniugis, aut ruendi: quod uult faciat:
non

non peccat, si nubat. Faciat, inquit, quod uult, non quod debet. Non peccat, si ducit uxorem: non tamen bene facit, si duxerit: quia non, quod debet, facit, sed quod uult. nam qui statuit in corde suo firmus, nō habens necessitatē, potestatem autem habens suæ uoluntatis; & hoc iudicat in corde suo seruare uirginem suā: bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit, & qui nō iungit, melius facit. Signanter & proprie supra dixerat: Qui ducit uxorem, nō peccat: hic, qui seruat uirginē suam, bene facit. Aliud est autem, nō peccare; aliud, bene facere. Declina, inquit, a malo, & fac bonū. Illud declinamus, hoc sequimur. in altero initiū, in altero perfectio est. Verū ne in eo, quod dixit, Et qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit; exiſtimet aliquis obseruationem nostram non stare: protinus hoc ipsum bonum extenuat, & obumbrat comparatione melioris, & dicit: Et qui non iungit, melius facit. Nisi illaturus esset, Melius facit, nunquam præmisisset, Bene facit. ubi autem bonum & melius est, ibi boni & melioris nō unum est præmium: & ubi non unum præmium, ibi utique dona diuersa. Tantum est igitur inter nuptias & uirginitatem, quantum inter non peccare & bene facere, immo, ut leuius dicam, quantum inter bonum & melius. Finita disputatione coniugiorum, & uirginitatis, & inter utrumque cauto moderamine præceptorum, ut nec ad sinistram, nec ad dexteram diuerteret, sed uia regia graderetur, & illud impleret; Ne sis iustus multum; rursum monogamiam digamiæ comparat; & quo modo nuptias subdiderat uirginitati, ita digamiam primis nuptiis subiicit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, libera est, cui uult, nubat, tantum in Domino. beatior autem erit, si sic permanserit, secundum consiliū meū. Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed uolentibus, sed iis, quæ se continere non possunt; ne, luxuriatæ in Christo, nubere uelint; habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerint: & hoc concedit, quia multæ abierunt retro post satanam.

Psal. 33

1. Cor. 7

Eccls. 7

1. Cor. 7

Ceterum beatiores, inquit, erunt, ſi ſic permanſerint: continuoq. ſubiungit apoſtolicam auctoritatem, ſecundum meum conſilium. Porro, ne auctoritas Apoſtoli quaſi hominis leuior uideretur, addidit: Puto autem, quod & ego ſpiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, ſed ſpiritus Dei conſilium eſt: ubi autem nubendi concedit ueniam, ſpiritum Dei non nominat, ſed prudentiæ librat conſilium, ita ſingulis relaxans, ut unuſquiſque ferre poteſt. Iuxta hunc ſenſum omnia illa ſunt accipienda: Nam quæ ſub uiro eſt mulier, uiuente uiro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit uir, ſoluta eſt a lege uiri. Igitur, uiuente uiro, uocabitur adultera, ſi fuerit cum altero uiro: ſi autem mortuus fuerit uir eius, ſoluta eſt a lege, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio uiro. Et illud ad Timo-
1.Tim.5 theum: Volo ergo iuniores uiduas nubere, filios procreare, matres familias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario maledicti gratia. iam enim quædam conuerſæ ſunt retro poſt ſatanam. & reliqua his ſimilia. Quo modo enim uirginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias; & excuſabile facit, quod per ſe non appetitur: ita, ob eandem fornicationem uitandam, concedit uiduis ſecunda matrimonia. Melius eſt enim, licet alterum & tertium, unum uirum noſſe, quam plurimos: ideſt, tolerabilius eſt uni homini proſtitutam eſſe, quam multis. ſiquidem & illa in euange-
Ioan.4 lio Ioannis Samaritana, ſextum ſe maritum habere dicens, arguitur a Domino, quod non ſit uir eius. ubi enim numerus maritorum eſt, ibi uir, qui proprie unus eſt, eſſe deſiit.
Gen.2 Vna coſta a principio in unam uxorem uerſa eſt. Et erunt, inquit, duo in carne una, non tres, neque quattuor: alio-
Gen.4 quin iam non duo, ſed plures. Primus Lamech, ſanguinarius, & homicida, unam carnem in duas diuiſit uxores: fratricidium, digamiam eadem cataclyſmi deleuit pœna. de altero ſepties, de altero ſeptuagies ſepties uindicatum eſt. Quantum diſtant in numero, tantum & in crimine. Quã ſancta ſit digamia, hinc oſtenditur, quod digamus in clerũ
1.Tim.5 eligi non poteſt: & ideo Apoſtolus ad Timotheum, Vidua,
inquit,

inquit, eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius uiri uxor. Hoc omne præceptum de his est uiduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Et iccirco ætas præscribitur, ut illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ iam laborare non possunt. Simulq. considera, quod, quæ duos habuit uiros, etiam si anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere. si autem panis illi tollitur eleemosynæ; quanto magis ille panis, qui de cælo descendit; quem qui indigne comederit, reus erit uiolati corporis & sanguinis Christi? Quamquam hæc testimonia, quæ supra posui, in quibus uiduis conceditur, ut, si uelint, denuo nubant; quidam interpretantur, super iis uiduis, quas, amissis maritis, sic inuenerit fides Christi. nec enim consequens esset, ut Apostolus, post baptisma, uiro mortuo, iubeat alteri nubere: cum habentibus quoque uxores præceperit, ut sic sint, quasi non habentes: & ob hanc causam non esse uxorum numerum definitum, quia, post baptisma Christi, etiam si tertia & quarta uxor fuerit, quasi prima reputetur. alioqui, si, post baptisma primo mortuo, accipitur secundus; quare non, secundo, & tertio, & quarto, & quinto mortuo, accipiatur sextus, & reliqui? potest enim accidere, ut infelicitate quadam, uel iudicio Dei succidentis nuptias repetitas, adolescentula plures accipiat uiros; & anus primo marito in extrema senectute uiduetur. Primus Adam monogamus, secundus agamus. Qui digamiã probant, exhibeant tertiũ Adam digamum, quem sequantur. Verum fac ut concesserit Paulus secunda matrimonia: eadem lege & tertia concedit, & quarta, & quotiescũque uir moritur. Multa cõpellitur Apostolus uelle, quæ nõ uult. circũcidit Timotheũ: rasit in se caluitiũ: nudipedalia exercuit: comã nutriuit, & totõdit in Cenchris: & certe castigauerat Galatas, Petrũq. reprehẽderat, quod se propter obseruationes Iudaicas a gentibus separaret. Quo modo igitur in ceteris Ecclesiæ disciplinis Iudæis Iudæus, ethnicis ethnicus; & omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret, sic & digamiam concessit incontinentibus, nec nu-

Marginal notes: 1.Cor.11 (beside "corporis"); Act. 16. 18.21 (beside "uult"); Gal. 2 (beside "obseruationes"); 1.Cor.9 (beside "igitur")

ptiarum numerum præfiniuit: ut, dum uiderent ſibi mulie res ita poſt mortem mariti ſecundum concedi, ut tertius quartusq. conceditur; erubeſcant alterum accipere, ne tri gamis & quadrigamis comparentur. ubi enim unus excedi tur; nihil refert, ſecundus, an tertius ſit, quia deſinit eſſe
1.Cor.10 monogamus. Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, &, ſi dici poteſt, octogamos. plus aliquid inferam, etiam ſcortatorem recipio pænitentem. Quidquid æqualiter licet, æqua lance penſandum eſt. Sed quoniam ad uetus nos retrahit teſtamentum; & incipiens ab Adã, ad Zachariam, & Eliſabet peruenit; ac deinde opponit, Petrum, & ceteros apoſtolos habuiſſe uxores: nos quoque debemus per eadem currere ueſtigia quæſtionum, & docere, caſtitatem ſemper ope
Gen.2 ri nuptiarum fuiſſe prælatam. Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quod ante offenſam in paradiſo uirgines fuerint, poſt peccatum autem & extra paradiſum protinus
Eph.5 nuptiæ: deinde, quod hoc ipſum interpretetur Apoſtolus: Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Statimq. ſubiungat: Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Chriſtus in carne uirgo, in ſpiritu monogamus. Vnã enim habet Eccleſiam, de qua idem Apoſtolus, Viri, inquit, diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. Si Chriſtus ſancte, ſi caſte, ſi abſque
Theſſ.4 ulla macula Eccleſiam diligit: uiri quoque in caſtitate uxores ſuas diligant, & ſciat unuſquiſque uas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore, non in paſſione deſiderii, ſicut & gentes, quæ ignorant Deum. Neque enim uocauit
Col.3 nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem, exuentes nos ueterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, qui renouatur in cognitionem ſecundum imaginem creatoris ſui, ubi nõ eſt maſculus & femina, Græcus & Iudæus, circumciſio & præputiũ, barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed eſt omnia in omnibus Chriſtus. Imago creatoris nõ habet copulã nuptiarum. Vbi diuerſitas ſexus auferetur,

tur, & ueteri homine exuimur, & induimur nouo: ibi in
Chriſtum renaſcimur uirginem, qui & natus ex uirgine, &
renatus per uirginem eſt. Quod autem ait: Creſcite, & *Gen.1*
multiplicamini, & replete terram: neceſſe fuit prius planta
re ſiluam, & creſcere; ut eſſet quod poſtea poſſet excidi:
ſimulq. conſideranda uis uerbi, Et replete terram. Nuptiæ
terram replent, uirginitas paradiſum. Sed & hoc intuen-
dum dumtaxat iuxta Hebraicam ueritatem, quod, cum
ſcriptura in primo, & tertio, & quarto, & quinto, & ſe-
xto die, expletis operibus ſingulorum, dixerit: Et uidit
Deus quia bonum eſt: in ſecundo die hoc omnino ſubtra-
xit, nobis intelligentiam derelinquens, non eſſe bonum du
plicem numerum, qui ab unione diuidat, & præfiguret fœ
dera nuptiarum. Vnde & in arca Noe, omnia animalia, *Gen.7*
quæcumque bina ingrediuntur, immunda ſunt: impar nu-
merus eſt mundus. Quamquam in duplici numero oſtenda
tur & aliud ſacramentum, quod ne in beſtiis quidem & in
immundis auibus digamia comprobata ſit. bina enim in-
grediuntur immunda, & ſeptena, quæ munda ſunt: ut ha-
beret Noe poſt diluuium, quod de impari numero ſtatim
Deo poſſet offerre. Si autem transfertur Enoch, & ſerua-
tur in diluuio Noe: non reor iccirco translatum Enoch, *Gen.5*
quod uxorem habuerit, ſed quod primus inuocauerit Deũ,
& crediderit in ſaluatorem: de quo Paulus apoſtolus in epi
ſtola ad Hebræos pleniſſime docet. Porro Noe, qui quaſi *Heb.11*
ſecunda radix humano generi ſeruabatur, utique cum uxo-
re & filiis debuit reſeruari. quamquam in hoc myſterium
ſcripturarum ſit. Arca illa, iuxta apoſtolum Petrum, ty- *1.Petr.3*
pus Eccleſiæ fuit, in qua octo animæ ſaluæ factæ ſunt. Quã-
do ingreditur in eam Noe; tam ipſe, quam filii eius ab uxo *Gen.9*
ribus ſeparantur: quando uero egreditur in terram, iungun
tur paria; & quod in arca, ideſt, in Eccleſia fuerat ſepara-
tum, in mundi conuerſatione ſociatur. Simulq. ſi arca plu *Gen.6*
res habuit manſiones, & nidulos, & bicamerata, & trica-
merata, & diuerſas beſtias, &, pro qualitate animalium,
habitationes quoque uel maiores, uel minores: exiſtimo,

quod diuerſitas illa manſionũ, præfigurauerit Eccleſiæ uarietatẽ. Quod autem nobis obiicit, in ſecũda Dei benedictione comedendarum carnium licentiam datam, quæ in prima conceſſa non fuerat: ſciat, quo modo repudium iuxta
Matth.19 eloquium ſaluatoris ab initio non dabatur, ſed, propter du
Deut.24 ritiam cordis noſtri, per Moyſen humano generi conceſſum eſt; ſic & eſum carnium uſque ad diluuium ignotum fuiſſe; poſt diluuium uero, quaſi in eremo murmuranti po
Exo.16 pulo coturnices, ita dentibus noſtris neruos & uirulentias
Eph.1 carnis ingeſtas. Docet Apoſtolus ſcribens ad Epheſios, Deum propoſuiſſe in adimpletione temporum recapitulare omnia, & ad principium retrahere in Chriſtum Ieſum, quæ ſunt ſuper cælos & ſuper terram. unde & ipſe ſaluator
Apoc.1 in Apocalypſi Ioannis, Ego ſum, inquit, α, & ω, initium & finis. Ab exordio condicionis humanæ nec carnibus ueſcebamur; nec dabamus repudium; nec præputia nobis eripiebantur in ſignum. hoc curſu uſque ad diluuium perueni
Gen.9 mus. poſt diluuium autem cum datione legis, quam imple
Deut.24 re nullus potuit, carnes ingeſtæ ſunt ad ueſcendum, & re-
Gen.17 pudia conceſſa duritiæ; & cultellus circumciſionis appoſitus: quaſi Dei manus plus in nobis creauerit, quam neceſſe eſt. Poſtquam autem Chriſtus uenit in fine temporum, & ω reuoluit ad α, & extremitatem retraxit ad principium:
Matth.19 nec repudium nobis dare permittitur, nec circumcidimur,
Rom.14 nec comedimus carnes, dicente Apoſtolo: Bonum eſt uinũ
Gen.9 non bibere, & carnes non comedere. Et uinum enim cum carnibus poſt diluuium dedicatũ eſt. Quid loquar de Abra-
Rom.4 ham, ut ipſe aſſerit, trigamo, qui ſignum fidei in circumciſionem ſuſcepit? Si imitamur uxorum illius numerum; imitemur & circumciſionem. neque enim in parte ſectan-
Gen.26 dus, & in parte repudiandus eſt. Porro Iſaac, unius Rebeccæ uir, Chriſti præfigurat Eccleſiam, & digamiæ ſuggillat laſciuiam. Si autem duas bigas uxorum & concubinarum ha
Gen.30 buit Iacob, & non uult aduerſarius acquieſcere, lippientem Liam deformem atque fœtoſam, ſynagogæ typum prætuliſſe; Rachel uero, pulchram, & diu ſterilem, Eccleſiæ ſignifi-

ſignificaſſe myſterium: ſciat eo tempore hoc feciſſe Iacob, quando erat inter Aſſyrios, & in Meſopotamia Laban, du- Gen.31
riſſimo domino, ſeruiebat. Quando autem terram ſanctã ingredi uoluit, & in monte Galaad extruxit aceruum teſtimonii, in quo nihil inter ſarcinas eius, Meſopotamiæ poſſeſſor inuenerat; iurans ſe numquam ad locum, in quo ſeruierat, reuerſurum: & ad torrentem Iaboch cum angelo Gen.32
luctatus claudicare cœpit: & πλατὺ νεῦρον eius emarcuit, ſtatimq. Iſrael ſortitus eſt nomen: & illa quondam dilecta coniux, pro qua ſeruierat, iuxta Bethlehem, in qua erat uirginitatis præco Dominus naſciturus, a filio doloris occiditur: & conſortia Meſopotamiæ euangelica in uicinitate Gen.35
moriuntur. Miror autem, cur Iudam & Thamar nobis Gen.38
propoſuerit in exemplum, niſi forte & meretricibus delectatur, aut occiſum Onam, quod fratri ſemen inuiderit: quaſi nos qualemcũque feminis fluxum abſque liberorum opere comprobemus. Perſpicuum eſt de Moyſe, quod pericli- Exod.4
tatus eſſet in diuerſorio, niſi Sephora, quæ interpretatur Auis, filium circumcidiſſet, & præputium nuptiarum cultro euangelico deſecaſſet. Iſte nempe Moyſes eſt, qui cum Exod.3
uidiſſet uiſionem magnam, & angelum, ſiue Dominum loquentem in rubo, nequaquam ualuit ad eum accedere, niſi ſoluiſſet corrigiam calciamenti ſui, & abieciſſet uincula nuptiarum. Nec mirum hoc de amico, & propheta, & legifero Dei; cum omnis populus acceſſurus ad montem Sina, Exod.19
& Dei auditurus eloquium, tribus diebus ſanctificari iuſſus ſit, & ſe ab uxoribus abſtinere. Quod quidem ſcimus (licet præpoſtere faciam hiſtoriæ ordinem confundere) etiam ad Dauid fugientem ab Achimelech ſacerdote dictum: Si mun- 1.Reg.21
di ſunt pueri ab uxoribus? Et ille reſpondit: Ab heri & nudiuſtertius. Panes enim propoſitionis, quaſi corpus Chriſti, de uxorum cubilibus conſurgentes edere non poterant. Et nobis in tranſitu eſt contemplandum, quod dixit: Si mũdi ſunt pueri ab uxoribus, uidelicet, quod ad munditias corporis Chriſti, omnis coitus immundus ſit. In lege quoque Leuit.21.22
præcipitur, ut pontifex, niſi uirginem, non ducat uxorem,

nec uiduam accipiat. Si eadem uirginis uiduæq. condicio est; quare altera recipitur, altera reprobatur? Et sacerdotalis uidua in domo iubetur sedere patris sui, nec secundum nosse matrimonium. Si soror uirgo moritur sacerdotis; quo modo ipsa ad patris exequias, ita pater ad eam iubetur accedere. si uero nupta sit, quasi aliena contemnitur.
Deut.24.20 Qui uxorem duxerit, & qui plantauerit uineam, uelut pro-
Exod.38 pagines filiorũ, prohibetur ad bella procedere. Non enim potest domini seruire militiæ, seruus uxoris: & de speculis mulierum ieiunantium, quasi de purissimis corporibus uirginum, luter in tabernaculo funditur: & intrinsecus in san-
Exod.25.37 ctuario tam cherubim, quam propitiatorium, & arca testamenti, & mensa propositionis, & candelabrum, & thuribulum ex auro mundissimo sunt. neque enim in Sancta san-
Num.13 ctorum inferri poterat argentum. Quid moror in Moyse, cum mihi propositum sit, cursim celeriterq. dictanti, singula breuiter perstringere, & intelligentiæ quasdam lineas ducere? Transcendam ad Iesum, filium Naue, qui ante dictus est Ause, siue, ut rectius habetur in Hebræo, Osee, idest,
Iud.1 Saluator. Ipse enim, secundum epistolam Iudæ, saluauit; & eduxit populum Israel ex Aegypto, & in terram repro-
Ios.3 missionis induxit. Hic Iesus statim ut uenit ad Iordanem; aquæ nuptiarum, quæ semper in lege fluxerant, arefactæ
Ios.5 sunt, & steterũt; & siccis pedibus, ac nudis populus omnis transiit; & uenit in Galgala, ibiq. secundo est circumcisus. quod si iuxta litteram accipimus, penitus stare non potest. si enim duplex haberemus præputium; uel excisa pellicula iterum nasceretur: recte secunda circumcisio haberet locum. nunc autem hoc significatur, quod Iesus cultello euãgelii populum, qui per desertum uenerat, circumcidit, & circumcidit cultello petrino; ut, quod in Moysi filio præfigurabatur ante in paucis, id sub Iesu duce impleretur in cunctis. Sed & ipsa præputia in unum cumulum coaceruata, & sepulta, & terra obruta, & ablatum opprobrium Aegypti, & nomen loci Galgala, quod interpretatur reuelatio, ostendunt, dum in præputio ambularet populus per desertum,

tum,

tum, oculos eius fuisse cæcatos. Videamus & consequen- *Ios.5*
tia. Post euangelii circumcisionem, & consecrationem duo
decim lapidum in loco reuelationis, statim pascha celebra-
tur: immolatur eis agnus, & sanctæ terræ uescuntur alimen
tis. egreditur Iesus: occurrit ei princeps militiæ gladium te
nens, idest, uel pro circumciso populo pugnare se mon-
strans, uel dissecans glutinum nuptiarum. Similiterque, ut
Moysi præceptum fuerat, & huic præcipitur. Solue calcia-
mentum tuum. locus enim, in quo stas, terra sancta est.
quia sic erat Domini armatus exercitus in tubis sacerdotali-
bus, quasi ad euangelicam prædicationem, sub typo Hie-
richo, mundus subuertitur. Et ut infinita prætercam; (ne- *Ios.6*
que enim nunc mihi propositum est omnia ueteris testamen
ti aperire mysteria) quinque reges, qui in terra repromissio *Ios.10*
nis ante regnabant, resistebantq. euangelico exercitui, Iesu
pugnante superantur. Hoc puto intellectu esse perspicuum,
quod, antequam Dominus populum suum educeret de Ae
gypto, & circumcideret eum, uisus, odoratus, gustus, au
ditus, tactusq. regnauerint, & his quasi principibus fuerint
uniuersa subiecta. quos Iesus ad speluncam corporis confu
gientes, & ad tenebrosum locum, idest, ipsum ingredien-
tes corpus, interfecit; ut per id occiderentur, per quod an
te regnabant. Verum iam tempus est, ut castitatis Iesu ue- *Exod.2*
xillum leuemus. Moyses scribitur habuisse uxorem. Moy *Luc.16*
sen autem & Dominus noster, & Apostolus interpretan- *Rom.5*
tur legem: Habent Moysen & prophetas. Et: Ab Adam
usque ad Moysen regnauit peccatum, etiam super eos, qui
non peccauerunt, in similitudine præuaricationis Adæ: nul
liq. dubium est, in utroque testimonio Moysen legem signi
ficare. Sicut ergo legimus, quod Moyses, idest, lex habue
rit uxorem; ostende mihi, Iesum Naue uel uxorem habuis-
se, uel filios: &, si potueris monstrare, uictum me esse fa-
tebor. Et certe pulcherrimum terræ Iudææ in partitione ac
cepit locum, moriturq. non in uicenario numero, qui sem
per in scripturis infaustus est; in quo seruiuit Iacob, & uen
ditus est Ioseph, & quem diligit Esau, accipiens in eo quæ- *Gen.31.37*
dam

Gen.32.33 dam munera; ſed in decimo, de cuius laude crebro diximus:
Ios.24 ſepeliturq. in Thamnat Sareh, ideſt, in perfectiſſimo principatu, ſiue in numero operimēti noui: ut uirginū ſignificaret greges, ſaluatoris auxilio coopertos in monte Ephraim, hoceſt, in monte frugifero, ab aquilone montis Gaas,
Pſal.47 qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni; quæ oppoſita ſemper inuidiæ eſt,
Pſal.72 per ſingulas tentationes dicit: Mei uero pene moti ſunt pe-
Iud.1.2 des. Cumq. in ſepultura Ieſu, liber, qui ex nomine eius appellatur, expletus ſit: rurſum in Iudicum uolumine, quaſi uiues reſurgēsq. deſcribitur: & ſub ἀνακεφαλαιώσει opera ipſius prædicantur, & legitur: Miſit Ieſus populum, & abierunt filii Iſrael unuſquiſque in hereditatem ſuam, ut poſſiderent terram. Et ſeruiuit populus Domino cunctis diebus Ieſu &c. Statimq. ſubiungitur: Et mortuus eſt Ieſus Naue, ſeruus Domini, centum decem annorum. Por-
Deut.34 ro Moyſes uidit tantum terram repromiſſionis, & intrare non potuit, & mortuus eſt in terra Moab, & ſepeliuit eum Dominus in ualle terræ Moab contra domum Phegor, & non cognouit uir ſepulcrum eius uſque in diem hunc. Comparemus utriuſque ſepulturam. Moyſes in terra Moab moritur, Ieſus in terra Iudææ. ille ſepelitur in ualle contra domum Phegor, quod interpretatur ignominia: (proprie quippe Phegor lingua Hebræa priapus appellatur) hic in monte Ephraim ab aquilone montis Gaas. Et eſt in uerbis ſimplicibus ſemper diuinarum ſcripturarum ſenſus augu-
Exod.23 ſtior: quia apud Iudæos gloria erat in partubus, & parturitionibus: & maledicta ſterilis, quæ non habebat ſemen in
Eſa.31 Iſrael: & beatus, cuius erat ſemen in Sion: & domeſtici
Pſal.127 in Hieruſalē: & in benedictione maxima ponebatur: Vxor tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: Filii tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ: iccirco ſepulcrum eius poſitum in ualle deſcribitur contra domum idoli, quod proprie libidini conſecratur. Nos autem, qui militamus ſub Ieſu duce, uſque ad præſentem diem ignoramus, ubi Moyſes ſit ſepultus: contemnimus enim Phegor, &

omnem

omnem ignominiam eius, ſcientes quod, qui in carne ſunt,
Deo placere nō poſſunt. Et Dominus ante diluuium quo- *Rom.8*
que dixerat: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus *Gen.6*
iſtis, quia caro ſunt. Quamobrem & Moyſes moriens *Deut.34*
plangitur a populo Iſrael: Ieſus autem, quaſi uicturus, non
plangitur. nuptiæ enim finiuntur in morte, uirginitas poſt
mortem incipit coronari. Sanſon quoque producit in me *Iud.13.15.16*
dium: nec decaluatum quondam Domini Nazaræum a mu
liere conſiderat: qui licet typum teneant ſaluatoris, quod
meretricem ex gentibus adamarit Eccleſiam; & multo plu
res hoſtium moriens, quam uiuus, occiderit; tamen coniu
galis pudicitiæ exempla non præbet. Et certe iſte eſt ſecun-
dum prophetiam Iacob: qui cum concitus equi pernicita- *Gen.49*
te ferretur, a ſerpente percuſſus, retrorſum cecidit. Debbo-
ram autem, & Barach, & uxorem Heber Cynei cur enume *Iud.4*
rauerit, prorſus non intelligo: cum aliud ſit, bellorum prin
cipes, & hiſtoriæ ordinem texere; aliud, figuras aliquas ſi-
gnificare coniugii, quæ in iſtis omnino non comparent.
Porro, quod præfert Iepte patris fidem lacrymis uirginis fi- *Iud.11*
liæ, pro nobis facit. & nos enim non tam uirgines ſæculi,
quam eas, quæ propter Chriſtum ſunt uirgines, prædica-
mus: & a pleriſque Hebræorum reprehenditur pater uoti
temerarii, quia dixerit: Si tradens tradideris filios Ammon
in manibus meis; quicumque exierit de domo mea in oc-
curſum mihi, cum reuerti cœpero in pace a filiis Ammon,
erit Domino, & offeram illum holocauſtum. Si canis, in-
quiunt, ſi aſinus occurriſſet; quid faceret? Ex quo uolunt
Dei diſpenſatione eſſe factum, ut, qui improſpecte uouerat,
errorem uotorum in filiæ morte ſentiret. Si autem Samuel
nutritus in tabernaculo duxit uxorem: quid hoc ad præiu-
dicium uirginitatis? quaſi non hodie quoque plurimi ſacer-
dotes habeant matrimonia; & Apoſtolus epiſcopum de- *1.Reg.8*
ſcribat unius uxoris uirum, habentem filios cum omni ca- *1.Tim.3*
ſtitate. Simulq. noſcendum, quod Samuel leuita non ſacer *1.Reg.2*
dos, non pontifex fuerit. unde & faciebat illi mater ſua
ephod bad, ſuperhumerale uidelicet lineum, qui habitus
proprie

proprie leuitarum & minoris eſt ordinis. unde & in pſalmis
Pſal.98 non nominatur inter ſacerdotes, ſed inter eos, qui inuo-
cant nomen Domini. Moyſes, inquit, & Aaron in ſacerdo
tibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.
1.Par.6 Leui enim genuit Caath, Caath genuit Aminadab, Amina-
dab genuit Chore, Chore genuit Aſſir, Aſſir genuit Hel
chana, Helchana genuit Sub, Sub genuit Tou, Tou genuit
Heliu, Heliu genuit Ieroam, Ieroam genuit Helchana, Hel
chana genuit Samuelem. Nulliq. dubium eſt, ſacerdotes de
Aaron, & Eleazar, & Phinees ſtirpe generatos: qui cum
& ipſi uxores habuerint, recte nobis opponerētur, ſi, errore
Encratitarum ducti, contenderemus matrimonia reprobā-
da; & non eſſet noſter pontifex ſecundum ordinem Melchi
Hebr. 7 ſedec ſine patre, ſine matre, ἀγενεαλόγητος, hoc eſt, ſine nu
1. Reg. 8 ptiis. Et reuera magnos fructus ex liberis Samuel capit: ut,
quia ipſe placuit Deo, tales genuerit, qui Domino diſplice
Ruth 2 rent. Quod ſi Booz, & Ruth nobis obiicit ad comproban
Matth.1 dam digamiam: ſciat, in euangelio, ob typum Eccleſiæ,
etiam Raab meretricem in ordine maiorum Domini enu-
1.Reg.18 meratam. Porro quod Dauid ducentis præputiis emiſſe ia-
ctat uxorem: nouerit, illum & alias habuiſſe quampluri-
mas; & Michol, filiam Saul, quam pater alteri tradiderat,
3. Reg. 1 poſtea recepiſſe; & iam ſenem Sunamitidis puellæ calefa-
ctum eſſe complexibus. Nec hoc dico, quod ſanctis uiris
quidquam detrahere audeam; ſed quod aliud ſit, in lege uer
ſari; aliud, in euangelio. Ille occidit Vriam Hetheum, mœ
cus extitit in Betſabee. Et quia erat uir ſanguinarius, non,
ut plerique exiſtimant, propter bella, ſed propter homici-
dium; templum Domini ædificare prohibetur. Nos autem
Matth.5 ſi unum de minimis ſcandalizauerimus; & ſi fratri dixeri-
mus Raka, & non recte uiderimus: expedit, ut mola aſina
ria ligetur circa collum noſtrum; & rei erimus gehennæ; &
adulterium in ſolo nobis aſpectu reputabitur. Tranſit ad
Salomonem, per quem ſe cecinit ipſa ſapientia: & cum
uxorium eum dicat, atque in illius laudibus immoretur,
Cant.6 miror cur non iungat & illud de Cantico canticorum: Sexa
ginta

ginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentu-
læ, quarum non est numerus. Et illud de Regnorum ter- 3. Reg. 11
tio, quod septingentas habuerit uxores, & trecentas con-
cubinas, & alias innumerabiles. Hæ nempe sunt, quæ auer
terunt cor eius a Domino: & tamen, antequam plures ha-
beret uxores, & carnis uitiis laberetur, in principio regni
& adolescentiæ extruit Domino templum. unusquisque
enim non de futuris, sed de præsentibus iudicatur. Quod
si Salomonis exempla ei placent: iam non digamus erit, &
trigamus; sed, nisi septingentas habuerit uxores, & trecen
tas concubinas, typum eius & meritum implere non pote
rit. Obsecro te lector, & id ipsum sæpe commoneo, ut
scias me, quæ loquor, necessitate dicere; nec detrahere iis,
qui in lege præcesserint, sed seruisse eos temporibus, & con
dicionibus suis, & illam Domini implesse sententiam: Cre-
scite, & multiplicamini, & replete terram: &, quod his Gen. 1
maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, qui-
bus dicitur: Tempus in collecto est: superest, ut, qui ha- 1. Cor. 7
bent uxores, sic sint quasi non habeant: aliud præcipi, &
uirginitatem a saluatore uirgine dedicari. Eliam, & Elisæum
quam stulte in Catalogo posuerit maritorum, me tacente
manifestum est. Si enim Ioannes Baptista uenit in spiritu & Luc. 1
uirtute Eliæ, & Ioannes uirgo est: utique non solum in spi-
ritu eius uenit, sed etiam in corporis castitate. Porro illud,
quod de Ezechia commemorari potest, quamquam hoc il-
le solita stoliditate non uiderit, quod post uitam recupera-
tam, & quindecim annorum spatia protelata, dixerit: Amo
do filios faciam: sciat in Hebræis uoluminibus non haberi, Esa. 38
sed legi pro hoc: Pater filiis notam faciet ueritatem tuam.
Nec mirum, si Holda, uxor Sellum, prophetissa consulatur
ab Iosia rege Iudæ, iam captiuitate uicina, & ira Domini 4. Reg. 22
stillante super Hierusalem: cum hæc norma sit scripturarũ,
ut, deficientibus uiris sanctis, mulieres in uirorum lauden-
tur opprobria. Superfluum autem est de Daniele dicere,
cum Hebræi usque hodie autument, & illum, & tres pue-
ros fuisse eunuchos, ex illa Dei sententia, quam Esaias lo- Esa. 39
quitur

Dan. 1 quitur ad Ezechiam : Et de filiis tuis, qui naſcentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Rurſusq. in Daniele legimus : Et dixit rex Aſphanez principi eunuchorum, ut introduceret de filiis captiuitatis Iſrael, & de ſemine regio, & de Pharthemmim pueros, in quibus non eſſet macula, pulchros facie, & intelligentes ſapientiam. Et argumentantur; ſi de ſemine regio electi ſunt Daniel, & tres pueri; de ſemine autem regio eunuchos fore ſcriptura prædixit; hos eſſe, qui eunuchi facti ſunt. Si uero & illud oppo-
Ezech. 14 ſuerit, quod in Ezechiele dicitur, Noe, Daniel, & Iob in terra peccatrice filios & filias liberare non poſſe: reſpondẽdum eſt, quod iuxta hypotheſim dictum ſit. nec enim eo tenpore Noe, & Iob erant; quos multis ante ſæculis fuiſſe, cognouimus. Et eſt ſenſus : ſi tales & tales uiri fuerint in terra peccatrice, filios ſuos & filias liberare non poterunt: quia iuſtitia patris non liberabit filium; nec peccatum alterius alteri imputabitur. Anima enim, quæ peccauerit, ipſa
Dan. 1 morietur. Sed & hoc dicendum, Danielem, iuxta hiſtoriã libri eius, cum Ioachim rege captum eo tempore, quo Ezechiel quoque ductus eſt in captiuitatem. Quo modo ergo potuit habere filios, qui adhuc puer erat? &, expleto triennio, inductus eſt ad regis obſequium. Ac ne quis putet Eze-
Ezech. 8 chielem iam uiri meminiſſe Danielis, & non pueri : Factum eſt, inquit, in anno ſexto, regis ſcilicet Ioachim, in menſe ſexto, in quinta menſis : & ego ſedebam in domo mea, &
Ezech. 14 ſenes Iuda ſedebant coram me. Atque in eadem die ad eum dicitur : Si fuerint Noe, Daniel, & Iob. Erat igitur Daniel adhuc puer, & notus populo, uel propter interpretationẽ ſomniorum regis, uel propter Suſannæ liberationem, & occiſionem presbyterorum. Et perſpicue comprobatur, eo tempore, quo hæc dicebantur de Noe, Daniele, & Iob, adhuc puerum fuiſſe Denielem, nec potuiſſe habere filios & filias, quos ſua iuſtitia liberaret. Hucuſque de lege. Venit ad euangelium, & proponit nobis Zachariam, & Elizabet, Petrum, & ſocrum eius : & conſueta uecordia non intelligit iſtos quoque inter eos, qui legi ſeruierint, debuiſſe nume-

numerari. neque enim euangelium ante crucem Chrifti eft, quod paffione & fanguine ipfius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & ceteri apoftoli, ut ei ex fuperfluo interim concedam, habuerunt quidem uxores, fed quas eo tempore acceperant, quo euangelium nefciebant: qui affumpti poftea in apoftolatum, relinquunt officium coniugale. nam cum Petrus ex perfona apoftolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & fecuti fumus te: re- *Matth.19*
fpondit ei Dominus: Amen dico uobis, quoniam nemo eft, qui dimiferit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in fæculo ifto, & in fæculo futuro uitam æternam. Si autem nobis illud oppofuerit, ad probandũ quod omnes apoftoli uxores habuerint: Numquid nõ habemus *1.Cor.9*
poteftatem mulieres, uel uxores circumducendi, (quia γυνὴ apud Græcos utrumque fignificat) ficut ceteri apoftoli, & Cephas, & fratres Domini? iungat & illud, quod in Græcis codicibus eft: Numquid non habemus poteftatem forores mulieres, uel uxores circumducendi? Ex quo apparet, eum de aliis fanctis dixiffe mulieribus, quæ, iuxta morem Iudaicum, magiftris de fua fubftantia miniftrabant, ficut legimus ipfi quoque Domino factitatum. nam & ordo *Matth.27*
uerborum hoc fignificat: Numquid nõ habemus poteftatẽ manducandi, & bibendi, aut forores mulieres circumducendi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de adminiftratione fumptuum præmittitur, & de mulieribus fororibus infertur: perfpicuum eft, non uxores, debere intelligi, fed eas, ut diximus, quæ de fua fubftantia miniftrabant. quod & in ueteri lege de Sunamitide illa fcribitur, quæ folita fit *4.Reg.4*
Elifæum recipere, & ponere ei menfam, & panem, & candelabrum &c. Aut certe, fi γυναῖκας uxores accipimus, nõ mulieres: id, quod additur, forores, tollit uxores; & oftendit, eas germanas in fpiritu fuiffe, non coniuges. Quamquam, excepto apoftolo Petro, non fit manifefte relatum de aliis apoftolis, quod uxores habuerint: & cum de uno fcriptum fit, ac de ceteris tacitum, intelligere debemus, fine

uxoribus

uxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale ſcriptura ſignificet.
Luc. 1 Et tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam, & Eliſabet, Petrum, & ſocrum eius; ſciat de Zacharia,& Eliſabet Ioānem fuiſſe generatum, ideſt, de nuptiis uirginem, de lege euangelium, de matrimonio caſtitatem: ut a propheta uir
Luc. 4 gine uirgo Dominus & annūciaretur, & baptizaretur. Poſſumus autem de Petro dicere, quod habuerit ſocrum eo tempore, quo credidit, & uxorem iam non habuerit: quāquam legatur in περϊόδοις & uxor eius, & filia. ſed nunc nobis de canone omne certamen eſt. Et quia ad apoſtolos prouocauit, quod principes diſciplinæ noſtræ, & Chriſtiani dogmatis duces, uirgines non fuerint: ut eos interim uirgines concedamus non fuiſſe, (neque enim hoc,præter Pettum, probari poteſt) nouerit hos eſſe apoſtolos, de qui-
Eſa. 1 bus Eſaias uaticinatur: Niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma eſſemus, & ſimiles Gomorræ fuiſſemus. Qui ergo erant ex Iudæis, uirginitatem, quā in Iudaiſmo amiſerant, in euangelio habere non poterant. Et tamen Ioannes, unus ex diſcipulis, qui minimus tradi-
Ioan. 13.21 tur fuiſſe inter apoſtolos, & quem fides Chriſti uirginem re pererat, uirgo permāſit; & ideo plus amatur a Domino, & recūbit ſuper pectus Ieſu. Et quod Petrus, qui uxorem habuerat, interrogare non audet, illum rogat ut interroget.
Ioan. 20.21 Et poſt reſurrectionem, nunciante Maria Magdalene,quod Dominus reſurrexiſſet, uterque cucurrit ad ſepulcrum, ſed ille præuenit. Cumq. eſſent in naui, & piſcarentur in lacu Geneſareth, Ieſus ſtabat in litore,nec ſciebant apoſtoli qué uiderent: ſolus uirgo uirginem agnoſcit, & dicit Petro: Dominus eſt. Rurſum, poſt auditam ſententiam, quod ab alio cingendus eſſet Petrus, & ducendus quo nollet; & crucis fuiſſet illi paſſio prophetata; & ille diceret: Domine, Quid iſte: nolens deſerere Ioannem, cum quo ſemper fuerat copulatus, dicit ei Dominus: Si eum ſic uolo eſſe, quid ad te? Vnde & ſermo exiuit inter fratres, illum diſcipulum non moriturum. Ex quo oſtenditur, uirginitatem non mori, nec ſordes nuptiarum ablui cruore martyrii, ſed manere
cum

eum Chriſto, & dormitionem eius tranſitum eſſe, non mor
tem. Si autem obnixe contenderit, Ioannem uirginem nō
fuiſſe; & nos amoris præcipui cauſam uirginitatē diximus:
exponat ille; ſi uirgo non fuit, cur ceteris apoſtolis plus
amatus ſit? At dicis: ſuper Petrum fundatur Eccleſia: licet *Matth.16.18*
id ipſum in alio loco ſuper omnes apoſtolos fiat; & cuncti
claues regni cælorum accipiant; & ex æquo ſuper eos Eccle
ſiæ fortitudo ſolidetur; tamen propterea inter duodecim
unus eligitur; ut capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur oc-
caſio. Sed cur non Ioannes electus eſt uirgo? Aetati dela-
tum eſt, quia Petrus ſenior erat: ne adhuc adoleſcens, ac
pene puer, progreſſæ ætatis hominibus præferretur: & ma
giſter bonus, qui occaſionem iurgii debuerat auferre diſcipu
lis, & qui dixerat eis, Pacem meam do uobis, pacem relin- *Ioan.14*
quo uobis: Et: Qui uoluerit inter uos maior eſſe, mini- *Luc.9*
mus omnium ſit: in adoleſcentem, quem dilexerat, cauſam
præbere uideretur inuidiæ. Vt autem ſciamus, Ioannem
tunc fuiſſe puerum; manifeſtiſſime docent eccleſiaſticæ hi-
ſtoriæ, quod uſque ad Traiani uixerit imperium, ideſt, poſt
paſſionem Domini ſexageſimooctauo anno dormierit:
quod & nos in libro de illuſtribus uiris breuiter perſtrinxi-
mus. Petrus apoſtolus eſt, & Ioannes apoſtolus; maritus,
& uirgo: ſed Petrus apoſtolus tantum; Ioannes & apoſto-
lus, & euangeliſta, & propheta; apoſtolus, quia ſcripſit ad
eccleſias ut magiſter; euangeliſta, quia librum euangelii con
didit, quod, excepto Matthæo, alii ex duodecim apoſtoli
non fecerunt; propheta, uidit enim in Pathmos inſula, in *Apoc.1*
quo fuerat a Domitiano principe ob Domini martyrium re
legatus, Apocalypſim, infinita futurorum myſteria conti-
nentem. Refert autem Tertullianus, quod Romæ miſſus
in feruentis olei dolium, purior & uegetior exiuerit, quam
intrauerit. Sed & ipſum eius euangelium multum diſtat a
ceteris. Matthæus quaſi de homine incipit ſcribere: Liber *Matth.1*
generationis Ieſus Chriſti, filii Dauid, filii Abraham: Lu- *Luc.1*
cas a ſacerdotio Zachariæ: Marcus a prophetia Malachiæ
prophetæ, & Eſaiæ. Primus habet faciem hominis propter

genealogiam : ſecundus faciem uituli, propter ſacerdotiũ : tertius faciem leonis, propter uocem clamantis in deſerto :
Mar.1 Parate uiam Domini, rectas facite ſemitas eius. Ioannes
Ioan.1 uero noſter, quaſi aquila, ad ſuperna uolat, & ad ipſum patrem peruenit, dicens : In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbum : hoc erat in principio apud Deum : &c. Expoſuit uirginitas, quod nuptiæ ſcire non poterant. &, ut breui ſermone multa comprehendam, doceamq. cuius priuilegii ſit Ioannes, immo in Ioanne
Ioan. 19 ne uirginitas : a Domino uirgine mater uirgo uirgini diſcipulo commendatur. Verum caſſo labore ſudamus. Obiicit quippe nobis aduerſarius apoſtolicam ſententiam, & ait :
1.Tim.2 Adam primus formatus eſt, deinde Eua : & Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione facta eſt. Salua autem fiet per filiorum generationem, ſi permanſerint in fide, & dilectione, & ſanctificatione cum ſobrietate. Conſideremus, cur Apoſtolus ad hãc ſententiam, & unde peruenerit : Volo ergo uiros orare in omni loco, leuãtes ſanctas manus ſine ira, & diſceptatione. Conſequenter itaque mulieribus dat præcepta uitæ, & ait : Similiter & mulieres in habitu ornato, cum uerecundia, & caſtitate, ornantes ſe non in tortis crinibus, aut auro, nel margaritis, ſiue ueſte pretioſa, ſed ſecundum quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum, ſed ſubditam eſſe in ſilentio. Et ne uideretur mulieris dura condicio, quæ eam in mariti redigeret ſeruitutem : legis recordatur antiquæ, & ad originale exemplum redit : quod Adam primus factus ſit, deinde mulier ex coſta eius : & quod Adam diabolus ſeducere non potuerit, ſed Euam : quod poſt offenſam Dei ſtatim uiro ſubiecta ſit, & ad maritum illius facta conuerſio : quodq. errorem ueterem illa, quæ ſemel connubio copulata eſt, & redacta in condicionem Euæ, filiorum procreatione deleret; ita tamen, ſi ipſos filios erudiret in fide, & dilectione Chriſti, & in ſanctificatione, & pudicitia. Non enim, ut male habe-

habetur in Latinis codicibus, ſobrietas eſt legenda, ſed caſtitas, ideſt, σωφροσύνη. Vide igitur, quo modo ex hoc quoque ipſo teſtimonio ſupereris; &, quod putab as eſſe pro nuptiis, pro uirginitate ſentire cogaris. Nam ſi ſaluatur mulier in filiorum generatione; & liberorum numerus ſalus matrum eſt: cur addidit, Si permanſerint filii in fide, & caritate, & ſanctificatione cum caſtitate? Tunc ergo ſaluabitur mulier, ſi illos genuerit filios, qui uirgines permanſuri ſunt; ſi, quod ipſa perdidit, acquirat in liberis; & damnum radicis, & cariem, flore compenſet, & pomis. Supra in tranſitu, ubi nobis aduerſarius propoſuerat Salomonem multinubum, qui templum Dei extruxit, ſtrictim reſponderam, ut per quæſtiones reliquas currerem: nunc, ne clamitet, & hunc, & alios in lege patriarchas, & prophetas, & ſanctos uiros a nobis eſſe temeratos; proponam huius ipſius, qui multas uxores, & concubinas habuit, de nuptiis uoluntatem. nemo enim melius ſcire poteſt, quid ſit uxor, uel mulier, illo, qui paſſus eſt. loquitur ergo in Prouerbiis: Mulier inſipiens, & audax, inops panis efficitur. *Pro.9*
Cuius panis? nempe illius, qui de cælo deſcendit. ſtatimq. ſubiungit: Terrigenæ apud eam pereunt, & in profundum inferni incurrunt. Qui ſunt terrigenæ, qui apud eam pereunt? Vtique illi, qui ſequuntur primum Adam, qui de terra eſt; & non ſecundum, qui de cælo eſt. Et ruſum in alio loco: Sicut in ligno uermis, ita perdit uirum ſuum uxor malefica. Si autem aſſeueraueris, hoc de malis coniugibus *Prou.25*
dictum eſſe: & ego tibi breuiter reſpondebo. Quæ enim mihi incumbit neceſſitas uenire in dubium, utrum bona, an mala futura ſit, quam duxero? Melius eſt, inquit, habitare in terra deſerta, quam cum uxore litigioſa, & iracunda. Quam rarum ſit, uxorem ſine his uitiis inueniri, nouit ille, qui duxit uxorem. unde pulchre Varius Geminius, ſublimis orator, Qui non litigat, inquit, cælebs eſt. Melius eſt habitare in angulo tecti, quam cum uxore maledica in domo communi. Si domus communis mariti & uxoris, erigit uxorem in ſuperbiam, & contumeliam uiro facit: *Pro.21* *Pro.21*

quanto magis, ſi ditior uxor fuerit, & in domo eius uir manſerit? incipit enim non uxor eſſe, ſed domina; & uiro,
Pro.27 ſi offenderit, migrandum eſt. Stillicidia eiiciunt hominem in die hiemali de domo ſua: ſimiliter & mulier maledica de propria domo. aſſiduis quippe iurgiis, & quotidiana garrulitate facit perfluere domum eius, & eiicit eum de ædibus ſuis, ideſt, de Eccleſia. Vnde & ſupra ab eodem Salomo-
Pro.3 ne præcipitur: Fili ne perfluas. Et Apoſtolus ad Hebræos,
Hebr.2 Propterea, inquit, debemus intendere amplius his, quæ
Pro.30 dicũtur, ne forte perfluamus. Illud uero quis taceat, quod ſub ænigmate ſcribitur? Sanguiſugæ tres filiæ erant dilectione dilectæ: ſed iſtæ non ſaturauerunt eam: & quartæ non ſufficit dicere, ſatis eſt: Infernus, & amor mulieris, & terra, quæ non ſatiatur aqua, & ignis non dicit, ſatis eſt. Sanguiſuga diabolus eſt: diaboli filiæ ſunt dilectæ, quæ ſatiari interfectorum cruore non poſſunt: Infernus, & amor mulieris, & terra arens, & ignis exæſtuans. Non hic de meretrice, non de adultera dicitur: ſed amor mulieris generaliter accuſatur, qui ſemper inſatiabilis eſt, qui extinctus accenditur, & poſt copiam rurſum inops eſt, animumq. uirilem effeminat, &, excepta paſſione, quam ſuſtinet, aliud non ſinit cogitare. Simile quid & in ſequenti parabola legi-
Pro.30 mus: Per tria mouetur terra: quartum autem non poteſt ferre, ſi ſeruus regnet, & ſtultus ſi ſaturetur panibus, & odioſa uxor ſi habeat bonum uirum, & ancilla ſi eiiciat dominã ſuam. Ecce & hic inter malorum magnitudinem uxor ponitur. Quod ſi reſponderis, ſed uxor odioſa: dicam tibi, quod & ſupra. Atqui, hoc periculum in memet fieri, graue eſt. qui enim ducit uxorem, in ambiguo eſt, utrum odioſam, an amabilem ducat. ſi odioſam duxerit, ferri non poteſt: ſi amabilem, amor illius inferno, & arenti terræ, &
Eccls.3 incendio comparatur. Veniamus ad Eccleſiaſten, de ipſo quoque pauca teſtimonia ponentes. Omnibus tempus eſt, & tempus omni rei ſub cælo. Tempus pariendi, tempus moriendi, tempus plantandi, tempus euellendi quod plantatum eſt. Peperimus in lege cum Moyſe: moriamur in
euan-

euangelio cum Christo. Plantauimus in nuptiis: euellamus per pudicitiam, quod plantatum est. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexu. Tempus amandi, & tempus odiendi. Tempus belli, & tempus pacis. Simulq. nos commonet, ne legem euangelio præferamus; ne puritatem uirginitatis, nuptiis putemus æquandam: Meliora sunt, dicens, nouissima sermonis, quam initium eius. Statimq. subiungit: Ne dixeris, quid factum est: quia dies priores meliores erant, quam hi. Quia non sapienter interrogasti de hoc, reddit causam, quare dies posteriores meliores sint, quam priores: Quia bona, inquit, est sapientia cum hereditate. In lege enim sapientiam carnis, mors sequebatur occidens: in euangelio sapientiam spiritus, hereditas expectat æterna. Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes, hominem unum de mille inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Verumtamen reperi, quod fecit Deus hominem rectum, & ipsi quæsierunt cogitationes malas. Rectum hominem inuenisse se dicit. considera uim uerbi: in homine & uir, & femina continetur: Et mulierem, inquit, in his omnibus non inueni. Legamus principium Geneseos, & inueniemus, Adam, hoceſt hominem, tam uirum, quam mulierem nuncupari. Cum ergo boni creati simus & recti a Deo; ipsi uitio nostro sumus ad peiora delapsi; &, quod in paradiso rectum in nobis fuerat, egredientibus de paradiso deprauatum est. Quod si obieceris, antequam peccarent, sexum uiri & feminæ fuisse diuisum, & absque peccato eos potuisse coniungi: quid futurum fuerit, incertum est: neque enim Dei possumus scire iudicia, & ex nostro arbitrio, illius sententiæ præiudicare: hoc, quod factum est, in propatulo est, quod, qui in paradiso uirgines permanserunt, eiecti de paradiso copulati sunt. Aut, quid nocebat, si paradisus nuptias recipit, & nulla est inter maritatam uirginemq. diuersitas, etiam in paradiso eos ante sociari? Eiiciuntur de paradiso; &, quod ibi non fecerunt, in terra faciunt, ut statim a principio condicionis humanæ uirginitatem paradisus, & terra nuptias dedicauerit. In omni tempore

Eccl.7

Gen.1

pore sint uestimenta tua candida. Candor uestium sempiternus, uirginitatis est puritas. In matutino seminauimus semen nostrum, & ad uesperam non cessemus. Qui seruiuimus in lege nuptiis, uirginitati in euangelio seruiamus. Transeo ad Canticum canticorum: &, quod aduersarius totum putat esse pro nuptiis, uirginitatis continere sacramenta monstrabo. Audiamus, quid loquatur sponsa, antequam sponsus eius ad terras ueniat, patiatur, inferos penetret, ac resurgat: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusque rex in accubitu suo est. Antequam resurgeret Dominus, & euangelium coruscaret, non habebat aurum sponsa, sed similitudines auri: argentum autem, quod in nuptiis habere se pollicetur, habebat uarium atque distinctum in uiduis, continentibus, ac maritatis. Deinde sponsus respondet ad sponsam, & eam docet, quod ueteris legis umbra transierit, & ueritas euangelii uenerit: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea: quoniam ecce hiems transiit, pluuia abiit sibi. Hoc de ueteri testamento. Rursum de euangelio, & uirginitate: Flores uisi sunt in terra, tempus sectionis aduenit. Nonne tibi uidetur id ipsum dicere, quod & Apostolus: Superest, ut, qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant? Et manifestius de præconio castitatis, Vox, inquit, turturis audita est in terra nostra. Turtur auis pudicissima, semper habitans in sublimibus, typus est saluatoris. Legamus physiologos; & reperiemus, turturis hanc esse naturam, ut, si parem perdiderit, alteri non iungatur: & intelligemus digamiam etiam a multis auibus reprobari. Statimq. turtur dicit ad turturem: Ficus protulit grossos suos: idest, ueteris legis præcepta ceciderunt: & de euangelio uites florentes dederunt odorem. Vnde & Apostolus: Christi bonus odor sumus. Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, & ueni. Tu columba mea in uelamento petræ iuxta promurale, & ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi uocem tuam: quoniam uox tua suauis, & facies tua speciosa. Dum uultum tuum tegeres cum Moyse, & uelamentũ

Marginal notes: *Cant.* 1 (beside "tret, ac resurgat"); *Cant.* 2 (beside "lii uenerit"); 1. *Cor.* 7 (beside "Nonne tibi uidetur"); *Cant.* 2. (beside "perest"); 2. *Cor.* 2 (beside "rentes dederunt"); *Cant.* 2 (beside "nus odor sumus").

esset

esset in lege; nec faciem tuam uidebam; nec uocem tuam dignabar audire, dicens: Et si multiplicaueritis preces ue- *Esa. 1*
stras, nec sic exaudiam uos. Nunc autem, reuelata facie, contemplare gloriam meam, & petræ firmissimæ tegere promurali. Quod audiens sponsa aperit sacramenta pudicitiæ. Fratruelis meus mihi, & ego illi, qui pascit inter lilia, *Cant.2*
hoc est inter uirginum candidissimos choros. Vis scire, qua le uerus Salomon & pacificus noster solium, quales habeat armigeros? Ecce, ait, lectus Salomonis, sexaginta poten *Cant.3*
tes in circuitu eius de potentibus Israel, omnes tenentes fra meam, & docti bello, uniuscuiusque uiri gladius in femore ipsius. Qui in circuitu Salomonis sunt, gladium habent in femore, sicut Ahod ille iudex ἀμφιδέξιος, qui interfecit hostem pinguissimum, & totum carni deditum, omnes am *Iud.3*
putans uoluptates. Ibo, inquit, ad montem myrrhæ, ad *Cant. 3*
eos scilicet, qui mortificauerunt corpora sua, & ad collem Libani ad purissimos uirginum greges, & loquar sponsæ meæ: Tota speciosa es amica mea, & non est macula in te. Vnde & Apostolus, Vt exhibeat, inquit, sibi sanctam Ec- *Eph.5*
clesiam, non habentem maculam, neque rugam. Veni a *Cant.4*
Libano sponsa, ueni a Libano: Venies, & pertransibis ab initio fidei, a capite Sanir, & Hermon, a cubilibus leonum, a montibus leopardorum. Libanus λευκασμὸς, id-
est, candor interpretatur. Veni ergo sponsa candidissima, *Cant.3*
de qua alibi dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, & transit per uiam huius sæculi: ab exordio fidei, & ex Sanir, quod interpretatur Deus lucernæ, iuxta illud quod in psalmo legimus: Lucerna pedibus meis uerbũ tuum Domine, *Psal.118*
& lux semitis meis: & Hermõ, id est consecratione: & fuge *Cant.4*
leonum cubilia, & leopardorum montes, qui non possunt mutare uarietatem suam. Fuge, inquit, cubilia leonum, fu ge superbiam dæmonum; ut, postquam mihi fueris conse crata, possim tibi dicere: Vulnerasti cor meum, soror mea *Cant.4*
sponsa uulnerasti cor meum, in uno oculorum tuorum, in uno ornamento colli tui. Quod dicit, huiuscemodi est. Non repudio nuptias: habes & sinistrum oculum, quem

tibi dedi propter imbecillitatem eorum, qui recta uidere non poſſunt: ſed magis mihi dexter uirginitatis oculus placet: qui ſi cæcatus fuerit, omne corpus in tenebris eſt. Ac, ne putaremus eum amorem carnis, & nuptias ſignificare corporeas; illico excludit hunc ſenſum, & ait: Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa. Vbi ſororis nomen eſt, ſuſpitio omnis fœdi amoris excluditur. Quam ſpecioſa ſunt
Cant.2 ubera tua a uino: de quibus & ſupra dixerat: Fratruelis meus mihi, & ego illi, in medio uberum meorum commorabitur, in principali cordis, ubi habet ſermo Dei hoſpitium. Quam ſpecioſa ſunt ubera tua uino. Quod iſtud uinum eſt, quod ſponſæ mammas pulcherrimas facit, & pudicitiæ lacte fœcundat? Nempe illud, de quo ſponſus in cō
Cant.5 ſequentibus loquitur: Bibi uinum meum cum lacte meo. Manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres.
Act.2 Vnde & Apoſtoli dicebantur muſto pleni: Muſto, inquit,
Matth.9 non uino ueteri, quia uinum nouum in utres nouos mittitur: & non ambulabant in uetuſtate litteræ, ſed in nouitate ſpiritus. Hoc eſt uinum, quod cum inebriauerit adoleſcentes, & puellas, ſtatim uirginitatem ſitiunt, & in crapu
Zach.8 lam caſtitatis eructant, & expletur illud uaticinium Zachariæ, dumtaxat iuxta Hebraicam ueritatem de Eccleſiæ uirginibus prophetantis: Complebuntur infantibus, & puellis ludentibus plateæ eius. Quid enim bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & uinum germinans uirgines? Iſtæ ſunt uirgines, de quibus in quadrageſimo quarto pſalmo ſcriptum eſt: Adducentur regi uirgines poſt eam, proximæ eius afferentur tibi in lætitia, &
Can.4 exultatione: adducentur in templū regis. Sequitur: Hortus concluſus ſoror mea ſponſa: hortus concluſus, fons ſignatus. Quod clauſum eſt, atque ſignatum, ſimilitudinem habet matris Domini, matris & uirginis. unde & in ſepul-
Luc.23 cro ſaluatoris nouo, quod in petra puriſſima fuerat exciſum, nec ante, nec poſtea quiſquam poſitus eſt. et tamen hæc uirgo perpetua multarum eſt mater uirginum. ſequi-
Cant.4 tur enim: Emiſſiones tuæ paradiſus malogranatorum cum
fructu

fructu pomorum. in malogranatis & pomis omnium uirtu tum significatur in uirginitate concentus. Fratruelis meus candidus, & rubicundus; candidus in uirginitate, rubicun dus in martyrio. Et quia rubicundus & cãdidus est, iccirco statim additur: Guttur eius dulcedines, & totus cõcupiscen tia. Sponsus uirgo laudatus a spõsa uirgine, laudat uicissim uirginem sponsam, & dicit ei: Speciosi facti sunt gressus tui in calciamentis filii Aminadab; quod interpretatur, popu li sponte offerentis. uirginitas enim uoluntaria est, & ideo gressus Ecclesiæ in castitatis pulchritudine collaudantur. Nõ est huius temporis, in morem commentarii omnia de Can tico canticorum uirginitatis pandere sacramenta: quia & hæc ipsa fastidioso lectori nares contractura non ambigo. Loquatur Esaias, spei nostræ fideiq. mysterium: Ecce uir- go in utero concipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emanuel. Scio Iudæos opponere solere, in Hebræo uerbum, עלמה, non uirginem sonare, sed adolescentulam. et reuera uirgo proprie bethula appellatur, adolescentula autem, uel puella, non halma dicitur, sed naara. Quid est igitur, quod significat halma? Absconditam uirginem, id- est, non solum uirginem, sed cum ἐπιτάσει uirginem: quia non omnis uirgo abscondita est, nec ab hominum for tuito separata conspectu. Denique & Rebecca in Genesi, ob nimiam castitatem, & Ecclesiæ typum, quem in sua uir- ginitate signabat, halma scribitur, non bethula: sicut ma- nifestum esse poterit ex sermonibus pueri Abraham, quos loquitur in Mesopotamia, & dicit: Domine Deus domini mei Abraham, si tu dirigis uiam meam, per quam ego in- gredior, ecce, dum stetero super fontem aquæ, uirgo, quæ egredietur, ut hauriat aquam, & dixero ad eam: Da mihi paululum aquæ, ut bibam de hydria tua; & responderit, & tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc erit uxor, quam præparauit Dominus filio Domini mei. In eo enim loco in quo ait: Virgo, quæ egredietur, ut hauriat aquam, in He braico scriptum est עלמה halma, idest, uirgo secreta, & ni mia parentũ diligentia custodita. aut certe ostendant mihi, ubi

Cant.5
Cant.6
Esa.7
Gen.24

ubi hoc uerbo appellentur & nuptæ; & imperitiam confitebor. Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium. Si non præfertur nuptiis uirginitas: spiritus sanctus cur maritatam, cur uiduam non elegit? nam illo tempore erat Anna, *Luc.2* filia Phanuelis de tribu Aser, insignis pudicitiæ, & semper uacans orationibus & ieiuniis in templo Dei. Si conuersatio tantum, & bona opera, & ieiunia absque uirginitate, spiritus sancti ad se merentur aduentum: potuit & ista mater esse Domini. Curramus ad reliqua. Spreui te, inquit, *Esa. 37* & despexi, uirgo filia Sion. Quam filiam dixerat, appellauit & uirginem: ne, si tantum filiam nominasset, arbitrareris & nuptam. Hæc est uirgo filia, ad quam alibi dicitur: Lætare sterilis, quæ non paris; erumpe, & clama, quæ non *Esa.54* parturis: quoniam multi filii desertæ magis, quam eius, *Hier. 2* quæ habet uirum. Ista est, de qua per Hieremiam loquitur Deus, dicens: Numquid obliuiscetur sponsa ornaměti sui, aut uirgo fasciæ pectoralis suæ? De hac in eadem prophe- *Hier.31* tia grande miraculum est, quia femina circumdederit uirũ; & uniuersitatis parentem uirginis uenter incluserit. Esto, inquit; nuptiarum & uirginitatis sit diuersa condicio: quid ad hoc potes dicere? Si uirgo & uidua fuerint baptizatæ, & ita permanserint; quæ erit inter utrãque diuersitas? Quod de Petro, & Ioanne, Anna, & Maria dudum diximus, hoc præsenti loco proficiat. Si enim inter uirginem & uiduam baptizatas nihil interest, quia baptisma nouum hominem facit: eadem condicione & scorta, atque prostibula, si fuerint baptizatæ, uirginibus æquabuntur. si enim præteritæ nuptiæ nihil nocent uiduæ baptizatæ: & præteritæ in meretricibus uoluptates, expositaq. publicæ libidini corpora, post lauacrum uirginitatis præmia cõsequentur. Aliud est, purissimam mentem, & nulla recordatione pollutam Deo iungere; aliud, meminisse amplexuum uiri, fœdæ necessitatis,&, quod corpore non agas, recordatione simulare. Hie- *Hier.1* remias, qui in utero sanctificatus est, & cognitus in uulua matris, ideo hoc priuilegio fruitur, quia uirginitatis erat beatitudini destinatus: & cum omnes capti sint, uasa quoque

templi,

templi, Babylonio rege uastante, direpta; iste solus liber Hier.40
ab hostibus est, & captiuitatis nescit iniurias, & a uictoribus accepit stipendia; & Nabuzardan, cui de Sanctis sancto rum Nabuchodonosor non præceperat, præcepit de Hieremia. hoc enim uerum templum Dei est, & hæc Sancta sanctorum, quæ uirginitatis puritate Domino consecrantur.
At e contrario Ezechiel, qui captiuus tenebatur in Baby- Ezech. 1
lone, qui tempestatem ab aquilone uenientem uiderat, & Ezech.24
turbinem cuncta rapientem, ait: Mortua est uxor mea ad uesperam, & feci mane sicut præceptum mihi erat. Prædixerat enim ei Dominus, quod in die illa aperiretur os eius, & loqueretur, & non taceret amplius. Diligenter attende. donec uxor uiueret, non habebat libertatem populum commonendi. moritur uxor, & coniugale uinculum soluitur, & absque ulla trepidatione semper in officio prophetali est.
Qui enim liber uocatus est, uere est seruus Christi. Non 1.Cor.7
nego, beatas esse uiduas, quæ ita post baptismum manserint; nec illarum detraho merito, quæ cum uiris in castitate perdurant: sed, sicuti hæ maioris apud Deũ præmii sunt, quam nuptæ coniugali officio seruientes; ita & ipsæ æquo animo patiantur uirginitatem sibi præferri. si enim illas sera pudicitia, post despumatas corporis uoluptates, erigit contra maritatas: cur nõ infra perpetuam castitatem esse se nouerint? Frustra, inquit, hæc loqueris: quia & episcopi, & presbyteri, & diaconi, unius uxoris uiri, & habentes filios,
ab Apostolo constituuntur. Quo modo de uirginibus Apo 1.Tim.3
stolus dicit se non habere præceptum; & tamen dat consi- 1.Cor.7
lium, quasi misericordiam consecutus a Domino; & hoc agit in omni illa disputatione, ut uirginitatem præferat matrimonio; & suadet, quod imperare non audet; ne iniicere uideatur laqueum, & plus imponere ponderis, quam potest hominum sustinere natura: ita & in ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nuper credentibus dat præcepta; ne territi ferre
non possent. Denique & apostoli, & seniores de Hierfoly- Act. 15
mis litteras mittunt; ut non amplius imponatur oneris iis,
qui

qui de gentibus crediderunt, nisi ut abstineant se ab idolola
1. Cor. 5 tria, & fornicatione, & a sanguine, & a suffocatis: & quasi paruulis atque infantibus lac potum dant, non solidum cibum, nec præcipiunt de continentia: nec de uirginitate significant: nec ad ieiunia prouocant: neque dicunt illud,
Matth. 10 quod in euangelio ad apostolos dirigitur, ne habeant duas tunicas, ne peram, ne æs in zonis, ne uirgam in manu, ne
Matth. 19 calciamēta in pedibus; aut certe illud: Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia tua, & da pauperibus: & ueni sequere me. Si enim adolescens ille, qui se iactauerat cuncta fecisse, quæ legis sunt, audiens hoc tristis abiit, quia habebat possessiones multas; & pharisæi huiuscemodi Domini sententiam subsannabant: quanto magis tanta gentium multitudo, cui summa uirtus erat aliena non rapere, non habebat necesse præceptum de castitate & continentia perpetua, quibus scribebatur, ut abstinerent se ab idolis, & a fornicatione, & in quibus audiebatur fornicatio, & talis forni
1. Cor. 5 catio, quæ nec inter gentes quidem est? Sed & ipsa episco-
1. Tim. 3 palis electio mecum facit. non enim dicit: eligatur episcopus, qui unam ducat uxorem, & filios faciat: sed, qui unā habuerit uxorem, & filios in omni subditos disciplina. Certe confiteris non posse esse episcopum, qui in episcopatu filios faciat: alioquin, si deprehensus fuerit, non quasi uir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Aut permitte sacerdotibus exercere opera nuptiarum, ut idem sint uirgines, quod mariti: aut, si sacerdotibus non licet uxores tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiā uirginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus, & quicumque fidelis orare nō potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. nam & in ueteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purifica-
Leuit. 10 bantur ad tempus ab uxoribus separati, & uinum & sicerā non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Eliguntur mariti in sacerdotium. non nego: quia non sunt tanti uirgines,

gines, quanti necessarii sunt sacerdotes. Numquid, quia in exercitu fortissimus quisque eligendus est, iccirco non assumentur & infirmiores, cum omnes fortes esse non possint? Si exercitus uiribus tantum constaret, & non etiam numero militum; abiicerentur imbecilliores: nunc & secundarum & tertiarum uirium gradus assumitur; ut turba, & numero exercitus compleatur. Et quo modo, inquies, frequenter in ordinatione sacerdotali uirgo negligitur, & maritus assumitur? Quia forte cetera opera non habet uirginitati congruentia: aut uirgo putatur, & non est: aut est uirginitas infamis: aut certe ipsa uirginitas ei parit superbiã; &, dum sibi applaudit de sola corporis castitate, uirtutes ceteras negligit: non fouet pauperes: pecuniæ cupidior est. Euenit interdum, ut tristior uultus, adductum superciliũ, incessus pomparum ferculis similis, offendat populum, &, quia nihil habet, quod reprehendat in uita, habitum solum oderit, & incessum. Multi eliguntur non amore sui, sed alterius odio. In plerisque suffragium meretur sola simplicitas: & alterius prudentiæ & calliditati, quasi malitiæ, opponitur. Nonnumquam errat plebis uulgiq. iudicium; & in sacerdotibus comprobandis, unusquisque suis moribus fauet; ut non tam bonum, quam sui similem quærat præpositum. Euenit aliquoties, ut mariti, quæ pars maior in populo est, maritis quasi sibi applaudant, & in eo se arbitrentur minores non esse uirginibus, si maritum uirgini præferant. Dicam aliquid, quod forsitan cum multorum offensa dicturus sum: sed boni mihi non irascentur, quia eos peccati conscientia non remordebit. Interdum hoc & pontificum uitio accidit, qui non meliores, sed argutiores in clerum allegunt, & simpliciores quosque, atque innocentes inhabiles putant, uel affinibus & cognatis quasi terrenæ militiæ officia largiũtur, siue diuitũ obediunt iussioni: quodq. his peius est, illis clericatus donant gradum, quorum sunt obsequiis deliniti. alioqui, si iuxta sententiam Apostoli nõ erunt episcopi nisi mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum 1.Cor.7

ſum. Et Ioannes indignus hoc gradu exiſtimabitur, & omnes uirgines, & continentes, quibus quaſi pulcherrimis gemmis Eccleſiæ monile decoratur. Epiſcopus, & presbyter, & diaconus non ſunt meritorum nomina, ſed officio-
1.Tim.3 rum. Nec dicitur: Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum deſiderat gradum: ſed, Bonum opus deſiderat; quod, in maiori ordine conſtitutus, poſſit, ſi uelit, occaſionem exercendarum habere uirtutum. Oportet ergo epiſcopum irreprehenſibilem eſſe; ut nulli uitio mancipatus ſit: Vnius uxoris uirum: qui unam uxorem habuerit, non habeat: Sobrium, ſiue, ut melius in Græco dicitur, uigilantem, ideſt, νηφάλεον: Pudicum; hoc enim ſignificat σώφρονα, ornatũ
Gen.18 & caſtitate & moribus: Hoſpitalem; ut imitetur Abrahã, & cum peregrinis, immo in peregrinis Chriſtum ſuſcipiat: Doctorem; nihil enim prodeſt conſcientia uirtutum frui, niſi & creditum ſibi populum poſſit inſtruere, ut ualeat exhortari in doctrina, & eos, qui contradicunt, redarguere: Non uinolentum; quia, qui ſemper in Sanctis ſanctorum eſt, & qui offert hoſtias, uinum & ſiceram non bibit: quia in uino luxuria eſt: ſic bibat epiſcopus, ut, an biberit,
Leuit.10 ignoretur: Non percuſſorem; ideſt, qui conſcientias non percutiat ſingulorum: neque enim pugilem deſcribit ſermo apoſtolicus; ſed pontificem inſtituit, quid facere non debeat. Docet nunc e regione, quid faciat: Sed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, domum ſuam bene regentem, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate. Vide, quanta pudicitia exigatur in epiſcopo, ut, ſi filii eius impudici fuerint, ipſe epiſcopus eſſe non poſſit; & eodem uitio
1. *Reg.4* offendat Deum, quo offendit Heli pontifex, qui corripuerat quidem filios, ſed, quia non abiecerat delinquentes, re-
1.Reg.3 trorſum cecidit, & mortuus eſt, lucerna Dei antequam extingueretur. Mulieres ſimiliter pudicas, & reliqua. In omni gradu, & ſexu tenet pudicitia principatum. Cernis igitur, quod epiſcopus, presbyter, & diaconus non ideo ſint beati, quia epiſcopi, uel presbyteri ſint, aut diaconi, ſed ſi uirtutes habuerint nominum ſuorum, & officiorum. alio-
qui,

qui, si diaconus sanctior episcopo suo fuerit, non ex eo, quod inferior gradu est, apud Christum deterior erit. aut Stephanus diaconus, qui primus martyrio coronatus est, *Act. 7* minor futurus est in regno cælorum multis episcopis, & Timotheo, ac Tito; quos ut subiicere non audeo, ita nec anteponere. quo modo in legionibus & exercitu sunt duces, sunt tribuni, sunt centuriones, sunt ferentarii, ac leuis armaturæ, & miles gregarius, & manipuli; commissaq. pugna, uacant nomina dignitatum, & sola fortitudo quæritur: ita in hoc campo, & prœlio, quo contra dæmones dimicamus, non quæruntur nomina, sed opera; & gloriosior ille sub uero imperatore Christo, non qui nobilior, sed qui fortior est. At dices: Si omnes uirgines fuerint; quo modo stabit humanum genus? Par pari referam. Si omnes uiduæ fuerint, uel in matrimonio continentes; quo modo stirps mortalium propagabitur? hac ratione nihil omnino erit, ne aliud esse desistat. uerbi gratia: Si cuncti philosophi sint, agricolæ non erunt. quid loquar de agricolis? non oratores, non iurisconsulti, non reliquarum artium præceptores. si uniuersi principes, quis erit miles? si omnes caput, cuius uocabuntur caput, cum cetera membra defuerint? Vereris, ne, si uirginitatem plures appetierint, cessent lupæ, cessent adulteræ, ne infantes in urbibus uillisq. non uagiāt. Quotidie mœchorum sanguis effunditur: adulteria damnātur: & inter ipsas leges, & secures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur. Noli metuere, ne omnes uirgines fiant. difficilis res est uirginitas, & ideo rara, quia difficilis: Multi uocati, pauci electi. incipere, plurimorum est; perseuerare, paucorum. unde & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes uirgines esse possent, numquā & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo. Et cur, inquies, creata sunt genitalia, & sic a conditore sapientissimo fabricati sumus, ut mutuū nostri patiamur ardorem, & gestiamus in naturalem copulam? Periclitamur responsionis uerecundia, &, quasi inter duos

Matth. 20 *Matth. 19* *1. Cor. 7*

duos ſcopulos, & quaſdam neceſſitatis & pudicitiæ συμπλήγαδας, hinc atque inde uel pudoris, uel cauſæ naufragium ſuſtinemus. ſi ad propoſita reſpondeamus; pudore ſuffundimur. ſi pudor imperarit ſilentium; quaſi de loco uidebimur cedere, & aduerſario feriendi occaſionem dare. melius eſt tamen clauſis, quod dicitur, oculis, Andabatarum more, pugnare, quam directa ſpicula clypeo non repellere ueritatis. Poteram quidem dicere: Quo modo poſterior pars corporis, & meatus, per quem alui ſtercora egeruntur, relegatus eſt ab oculis, & quaſi poſt tergum poſitus: ita & hic, qui ſub uentre eſt, ad dirigendos humores, & potus, quibus uenæ corporis irrigantur, a Deo conditus eſt: ſed quoniam ipſa organa, & genitalium fabrica, & noſtra feminarumq. diſcretio, & receptacula uuluæ, ad ſuſcipiendos & coalendos fœtus condita, ſexus differentiam prædicant; hoc breuiter reſpondebo. Numquam ergo ceſſemus a libidine; ne fruſtra huiuſcemodi membra portemus. cur enim maritus ſe abſtineat ab uxore; cur caſta uidua perſeueret, ſi ad hoc tantum nati ſumus, ut pecudum more uiuamus? aut quid mihi nocebit, ſi cum uxore mea alius concubuerit? Quo modo enim dentiũ officium eſt mandere, & in aluum ea, quæ ſunt manſa, ttanſmittere; & non habet crimen, qui coniugi meæ panem dederit: ita, ſi genitalium hoc eſt officium, ut ſemper fruantur natura ſua; meam laſſitudinem alterius uires ſuperent; & uxoris, ut ita dixerim, ardentiſſimam gulam fortuita libido reſtinguat. Quid ſibi au-
*Matth.*19 tem uult Apoſtolus, ut ad continentiam cohortetur, ſi cõ-
1. *Cor.*7 tra naturam eſt? quid ipſe Dominus, qui eunuchorum præcipit uarietates? Certe Apoſtolus, qui ad ſuam nos prouocat pudicitiam, debet conſtanter audire, cur portas ueretrum o Paule? cur a ſexu feminarum barba, pilis, aliaq. membrorum qualitate diſtingueris? cur tuæ non intumeſcunt papillæ, non dilatantur renes, non pectus arctatur? uox obſoletior eſt, ſermo ferocior, & hirſutius ſupercilium. fruſtra hæc omnia uirorum habes, ſi complexu non uteris feminarum. Compellor aliquid loqui, & inſipiens fieri: ſed uos

nos me, ut loqui audeam, coegistis. Dominus noster, atque saluator, qui,cum in forma Dei esset, formam serui dignatus est assumere,factus obediēs patri usque ad mortem, mortem autē crucis, quid necesse erat, ut his membris nasceretur, quibus usurus non erat? qui certe, ut sexum ostenderet,etiā circumcisus est. Cur Ioannē apostolū,& Baptistā sua dilectione castrauit, quos uiros nasci fecerat? Qui ergo in Christū credimus, Christi sectemur exempla. Et si noueramus illum iuxta carnem,sed iam nō nouimus eū secundū carnem. Certe in resurrectione eadem erit corporum substantia, qua nunc utimur, licet auctior gloria. nam & saluator intantum ipsum corpus habuit post inferos, in quo & crucifixus est, ut manus perforatas clauis, & lateris uulnus ostenderet. Porro si clausis ingressus est ostiis; quod humanorum corporum natura non patitur: ergo & Petrum, & Dominum negabimus uera habuisse corpora, quia ambulauerunt super aquas; quod contra naturam est. In resurrectione mortuorum, non nubent, neque nubentur, sed similes erunt angelis. Quod alii postea in cælis futuri sunt, hoc uirgines in terra esse cœperunt. Si angelorum nobis similitudo promittitur; inter angelos autem non est sexus diuersitas: aut sine sexu erimus, quod angeli sunt; aut certe, quod liquido comprobatur, resurgentes in proprio sexu, sexus nō fungemur officio. Verū quid agimus argumentis, & propositiones aduersarii callida cupimus respōsione superare? Vetera trāsierunt, ecce facta sunt omnia noua. Currā per apostolorum sententias; & quo modo in Salomonis exemplis breues expositiunculas subdidi, ob intelligendi facilitatem; ita & nunc castitatis & continentiæ Christianæ exempla replicabo; & de multis testimonis quasi unū corpus efficiam; quo & nihil, quod ad pudicitiam pertineat, prætermittam; & nimiæ prolixitatis declinem fastidium. Scribit inter cetera Paulus apostolus ad Romanos: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. nunc uero liberati a peccato, serui autem Dei facti, habetis fructum uestrum in san-

Philip.2 *Ioan.20* *Matth.14* *Luc.20* *2.Cor.5* *Rom.6*

ctificationem, finem uero uitam æternam. Puto quod & nuptiarum finis mors sit. Fructus autem sanctificationis, qui uel ad uirginitatem, uel ad continentiam pertinet, uita
Rom. 7 pensatur æterna. Ac deinde: Itaque fratres mei & uos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit: ut fructificemus Deo. cum enim essemus in carne, passiones, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti: nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate litteræ. Cum, inquit, essemus in carne, & non in nouitate spiritus, sed in uetustate litteræ, faciebamus ea, quæ carnis erant, & fructificabamus morti: nunc autem, quia mortui sumus legi per corpus Christi; fructificemus Deo, ut simus eius, qui ex mortuis resurrexit. Necnon & in alio loco, cum prædixisses: Scio, quia lex spiritualia est: & cum de uiolen
Rom. 7 tia carnis, quod crebro nos impellat facere quod uolumus, latius disputasset, ad extremum intulit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per
Rom. 8 Iesum Christum dominum nostrum. Et iterum: Ipse igitur mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus in Christo Iesu, liberauit me a lege peccati, & mortis. Ac manifestius in consequentibus docet, Christianos non ambulare secundum carnem, sed secundum spiritum, dicens: Qui enim secundum carnem sunt, quæ sunt carnis, sapiunt: qui uero secundum spiritum, quæ sunt spiritus, sentiunt. nam prudentia carnis mors est: prudentia autē spiritus, uita & pax: quoniam prudentia carnis, inimicitia est in Deum: legi enim Dei non subiicitur: nec enim potest. qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Et reliqua usque ad illum locum, in quo ait: Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. si enim secundum carnem uixeritis, moriemini. si au
tem

tem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt. Si prudentia carnis, inimicitia eſt in Deum; & qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: arbitror eos, qui ſeruiunt officio con iugali, quod prudentiam carnis diligant, & in carne ſint. a qua nos retrahens Apoſtolus, & iungens ſpiritui, deinceps loquitur: Obſecro uos fratres per miſericordiam Dei, ut *Rom.12* exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. Et nolite con formari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus ueſtri, ut probetis quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam, quæ data eſt mihi, omnibus, qui ſunt inter uos; non plus ſapere, quã oportet ſapere, ſed ſapere ad pudicitiam. Non ad ſobrietatem, ut male in Latinis codicibus legitur, ſed ſapere, inquit, ad pudicitiam. ſiquidem Græce ſcriptum eſt, εἰς τὸ σωφρονεῖν. Conſideremus ſententiam Apoſtoli. Reformamini, inquit, in nouitate ſenſus ueſtri, ut probetis, quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Quod dicit, huiuſcemodi eſt. Concedit quidem Deus nuptias, concedit digamiam, &, ſi neceſſe fuerit, fornicationi & adulterio præfert etiam trigamiam: ſed nos, qui corpora noſtra exhibere debemus hoſtiam uiuam, ſanctam, placentem Deo, rationabile obſequium noſtrum, non quid concedat Deus, ſed quid uelit, conſideremus; ut probemus, quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Ergo, quod concedit, nec bonum, nec beneplacens eſt, nec perfectum. Redditq. cauſas, cur hoc ſuadeat: Scientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. nunc *Rom.13* autem propior eſt noſtra ſalus, quam cum credidimus. nox proceſſit, dies autem appropinquauit. Et in extremo: Induimini dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curã ne feceritis in deſideriis. Aliud eſt uoluntas Dei, aliud indulgentia. Vnde & ad Corinthios ſcribens, ait: Ego fra- *1.Cor.3* tres non potui loqui uobis ſicut ſpiritualibus; ſed ſicut carnalibus, ſicut paruulis in Chriſto, lac uobis potum dedi,

1.Cor.2 non eſcam : nondum enim poteratis : ſed neque nunc poteſtis : adhuc enim carnales eſtis. Quia qui animalis eſt, & non recipit ea, quæ ſpiritus Dei ſunt; ſtultitia enim illi eſt; nec poteſt intelligere, quia ſpiritualiter diiudicatur : iſte nõ perfecto caſtitatis cibo, ſed rudi nuptiarum lacte nutritur.
1.Cor.15 Sicut per hominem mors, ſic & per hominem reſurrectio mortuorum. Quo modo in Adam omnes morimur; ſic in Chriſto omnes uiuificabimur. Seruiuimus in lege ueteri Adam : ſeruiamus in euangelio nouo Adam. Factus eſt enim primus homo Adam in animam uiuentem, & nouiſſimus Adam in ſpiritum uiuificãtem. Primus homo de terra terrenus : ſecundus homo de cælo cæleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni : & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis. Hoc autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, neque corruptio incorruptionem poſſidebit. Hoc tam clarum eſt, ut nulla expoſitione queat manifeſtius fieri. Caro, inquit, & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, neque corruptio incorruptionem. Si corruptio ad omnem coitum pertinet; incorruptio autem proprie caſtitatis eſt : præmia pudicitiæ nu-
2.Cor.5 ptiæ poſſidere non poſſunt. Scimus enim, quoniam, ſi terrena domus huius habitationis deſtructa fuerit, ædificationem habeamus ex Deo, domum non manu factam, ſempiternam in cælis. In quo ingemiſcimus, habitaculum noſtrum, quod de cælo eſt, ſuperindui cupientes. cupimus enim egredi de corpore, & habitare cum Chriſto; propter quod & ſtudioſiſſime nitimur, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, placere Deo. Et ut plenius exponeret, quales nos
2.Cor.11 eſſe uellet, in alio loco docet, dicens : Deſpondi enim uos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto. Quod ſi ad totam Eccleſiam credentium uolueris referre, & in hac deſpõſionem Chriſti & maritatas, & digamas, & uiduas, & uirgines contineri : hoc quoque pro nobis facit. nam dum omnes ad pudicitiam, & præmium uirginitatis inuitat; oſtendit, cunctis gradibus uirginitatem eſſe potiorem. Rurſumq.

ſumq. ad Galatas, Ex operibus, inquit, legis, non iuſtifi- Gal. 2
cabitur omnis caro. Opera legis & nuptiæ ſunt, unde &
maledicuntur in ea, quæ non habent filios. Quæ ſi conce-
duntur etiam in euangelio: aliud eſt, indulgentiam infirmi
tati tribuere; aliud, uirtutibus præmia polliceri. Dicam &
ego nuptiatoribus meis, qui poſt caſtitatem, & diuturnam
continentiam ſubant ad coitum, & pecudum more laſci-
uiunt: Sic inſipientes eſtis, ut, cum cœperitis ſpiritu, nunc Gal. 3
carne conſumamini? Tanta paſſi eſtis ſine cauſa? Apoſto-
lus, quod continentiæ quibuſdam nodos relaxat, & dimit
tit frena currentibus, propter infirmitatem carnis hoc fa-
cit. Contra quam ſcribens denuo loquitur: Spiritu ambula Gal. 5
te, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupi-
ſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Non
neceſſe eſt nunc de operibus carnis dicere: quia longum eſt,
& facile poteſt de Apoſtoli epiſtola ſumere, qui uoluerit.
dicam tantum de ſpiritu, cuius fructus ſunt, caritas, gau-
dium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mã
ſuetudo, continentia. Omnes uirtutes ſpiritus, quaſi ſoli-
diſſimum fundamentum, & ſublime culmen, continentia
ſuſtentat, & protegit. Aduerſum huiuſcemodi non eſt lex.
Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum ui
tiis, & concupiſcentiis. Si uiuimus ſpiritu, ſpiritu & ambu Gal. 6
lemus. Qui cum Chriſto carnem noſtram, & paſſiones
eius deſideriaq. crucifiximus, quid rurſum ea, quæ carnis
ſunt, agere cupimus? Quodcumque ſeminauerit homo,
hoc & metet. Qui ſeminat in carne ſua, de carne metet cor
ruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet
uitam æternam. Exiſtimo, quod qui uxorem habet, quam
diu reuertitur ad id ipſum, ne tentet eum ſatanas, in carne
ſeminet, & non in ſpiritu. Qui autem in carne ſeminat,
(non ego, ſed Apoſtolus loquitur) metit corruptionem. Eph. 1
Elegit nos in Chriſto Deus pater ante mundi conſtitutionẽ,
ut eſſemus ſancti, & immaculati coram eo. Ambulauimus
in concupiſcentiis carnis, facientes uoluntatem eius, & co-
gitationum: & fuimus filii iræ, ſicut & ceteri. nunc autem

conreſuſcitauit, & conſidere nos fecit in cæleſtibus in Chri
ſto Ieſu; ut deponamus ſecundum priorem conuerſationẽ
ueterem hominem, qui corrumpitur iuxta deſideria erroris;
& aptari nobis illa benedictio poſſit, quæ miſſam ad Ephe-
Eph.6 ſios epiſtolam tali fine concludit: Gratia uobis cum omni-
Philip.3 bus, qui diligunt Dominum, in incorruptione. Conuer-
ſatio noſtra in cælis eſt. unde & ſaluatorem expectamus
dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, qui transfigurabit cor-
pus humilitatis noſtræ, conforme fieri corpori gloriæ ſuæ.
Philip.4 Quæcumque ergo ſunt uera, quæcumque pudica, quæcum
que iuſta, quæcumque ad caſtitatem pertinentia, his copu-
Col.1.2 lemur, hæc ſequamur. Reconciliauit nos Chriſtus in cor-
pore ſuo Deo patri per mortem: & exhibuit ſanctos, &
immaculatos, & abſque ulla reprehenſione coram ſe: in
quo & circumciſi ſumus circumciſione non manu facta, in
expoliationem corporis carnis, ſed circumciſione Chriſti,
conſepulti ei in baptiſmo, in quo & conſurreximus. Si er-
Col.3 go conſurreximus cum Chriſto; ea, quæ ſurſum ſunt, quæ-
ramus, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens; ea ſapiamus,
quæ ſurſum ſunt, non quæ ſuper terram. mortui enim ſu-
mus, & uita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. cũ
1.Tim.2 enim Chriſtus apparuerit uita noſtta, tunc & nos apparebi
Tit.2 mus cum ipſo in gloria. Nemo, militans Deo, implicat ſe
negotiis ſæcularibus, ut poſſit ei placere, qui ſe eligit. ap-
paruit enim gratia Dei ſaluatoris omnibus hominibus, eru
diens nos, ut, abnegantes impietatem & ſæcularia deſide-
ria, caſte, & iuſte, & pie uiuamus in præſenti ſæculo. Dies
me deficiet, ſi uoluero omnia caſtitatis de Apoſtolo præ-
cepta memorare. Iſta ſunt, de quibus ad apoſtolos Domi
Ioan.16 nus loquebatur: Adhuc multa habeo uobis dicere; ſed nõ
poteſtis ea portare modo. Cum autem uenerit ille ſpiritus
ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Poſt crucẽ Chri-
Act.21 ſti, ſtatim in Actis apoſtolorum una domus Philippi euan-
Act.10 geliſtæ quadrigam producit uirginum filiarum: ut Cæſarea,
in qua ex gentibus eccleſia per centurionem Cornelium fue
rat dedicata, etiam uirginum puellarum præberet exempla.
Cumq.

Cumq. Dominus in euangelio dixerit; Lex & prophetæ, *Luc. 16*
uſque ad Ioannem: iſtæ, quia uirgines erant, etiam poſt
Ioannem prophetaſſe referuntur. neque enim poterant
ueteris teſtamenti lege retineri, quæ uirginitatis fulſerant cla
ritate. Tranſeamus ad Iacobum, qui frater Domini diceba
tur, tantæ ſanctitatis, tantæq. iuſtitiæ, & perpetuæ uirgini-
tatis, ut Ioſephus quoque, hiſtoricus Iudæorum, propter
huius necem Hieroſolymam ſubuerſam referat. Hic pri-
mus epiſcopus ex Iudæis Hieroſolymæ credentis eccleſiæ,
ad quem Paulus cum Tito, Barnabaq. pergebat, loquitur *Act.15*
in epiſtola ſua: Nolite errare fratres mei dilecti. Omne da- *Gal.2*
tum bonum, & omnis perfecta donatio deſurſum eſt, de- *Iacob.1*
ſcendens a patre luminum, apud quem non eſt differentia,
aut conuerſionis obumbraculum. Volens genuit nos uer-
bo ueritatis, ut ſimus primitiæ creaturarum eius. Virgo
myſtice uirginitatem docet. Omne perfectum donum de-
ſurſum deſcendit, ubi non ſunt nuptiæ, & deſcendit non a
quolibet, ſed a patre luminum, qui dicit ad apoſtolos:
Vos eſtis lux mundi, apud quem non eſt differentia Iudæi, *Matth.5*
ſiue gentilis; nec illa umbra, quæ uerſabatur in lege, pre-
mit eos, qui de nationibus crediderunt: ſed uerbo nos ge-
nuit, & uerbo ueritatis: quia umbra, & imago, & ſpecies
quædam ueritatis præceſſit in lege, ut ſimus primitiæ crea-
turarum eius. Et quo modo ipſe primogenitus ex mortuis
omnes in ſe mortuos ſuſcitauit: ſic ipſe uirgo primitias uir-
ginum ſuorum in ſe uirgine dedicauit. Petrus quoque quid *1.Petr.1*
de uocatione gentium ſentiat, contemplemur: Benedictus,
inquit, Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui, ſe-
cundum magnam miſericordiam ſuam, regenerauit nos in
ſpem uitæ, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in
hereditatem incorruptam, & immaculatam, & immarceſſi
bilem, quæ ſeruatur in cælis; in uos, qui uirtute Dei cuſto-
dimini per fidem; in ſalutem, quæ præparata eſt reuelari in
tempore nouiſſimo. Vbi incorrupta prædicatur hereditas,
& immaculata, & immarceſſibilis, & præparata in cælis,
& in tempus nouiſſimum reſeruata, & ſpes uitæ æternæ,

quando non nubent, neque nubentur, ibi aliis uerbis uirgi
nitatis priuilegia deſcribuntur. nam & in ſequentibus hoc
ipſum docet: Propter hoc accincti lumbos mentis ueſtræ,
uigilantes perfecte, ſperate in eam gratiam, quæ uobis de-
ferenda eſt in reuelatione Ieſu Chriſti. Quaſi filii obedien-
tiæ non conformemini prioribus ignorantiæ ueſtræ deſide-
riis, ſed ſecundum eum, qui uos uocauit, ſanctum & ipſi
ſancti eſtote, in omni conuerſatione. ſcripum eſt enim:
Leuit. 19 Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Neque enim corrupti-
1.*Pet.*1 bili auro & argento redempti ſumus, ſed pretioſo ſangui-
ne immaculati agni Ieſu Chriſti, ut caſtificemus animas no
ſtras in obedientia ueritatis, renati non ex coitu corruptibi-
li, ſed ex incorruptione, per uerbum uiuentis Dei, & per-
manentis; & ſicut lapides uiui ædificemur in domum ſpiri-
tualem, ſanctum ſacerdotium, offerentes ſpirituales uicti-
mas, per Chriſtum dominum noſtrum. nos enim ſumus
genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus
acquiſitionis. Chriſtus pro nobis carne mortuus eſt. Ar-
1.*Petr.*4 memur eadem conuerſatione, qua Chriſtus: quoniam,
qui paſſus eſt in carne, quieuit a peccato; ut nequaquam
in deſideriis hominum, ſed in uoluntate Dei reliquum in
carne tempus exigamus. ſufficit enim nobis præteritum
tempus, quando ambulauimus in luxuriis, & deſideriis, cę
teriſq. uitiis. Grandia nobis, & pretioſa uirginitatis pro-
miſſa donauit; ut per hanc efficiamur diuinæ conſortes na-
turæ, fugientes eam, quæ in mundo eſt, concupiſcentiam
2.*Pet.*2 corruptionis. Nouit Dominus pios de tentatione eripere,
& iniquos cruciandos in diem reſeruare iudicii, præcipue
eos, qui poſt carnem in deſideriis pollutionis ambulant,
& dominationes deſpiciũt, audaces, & procaces. iſti enim,
quaſi irrationabilia iumenta, in uentrem, & libidinem pro-
ni ſunt, blaſphemantes; qui & in corruptione ſua corrum
pentur; recipientq. mercedem iniquitatis luxuriam; qui
putant delicias eſſe, iniuſtitiam, ſordes, & maculas, & nihil
aliud niſi de uoluptatibus cogitantes; qui habent oculos
plenos adulterio, & inſatiabili libidine, & decipiunt animas
neccdum

necdum Christi caritate robustas. loquuntur enim uerba tumentia, & indoctos facile illecebris carnis irretiunt, repromittentes eis libertatem, cum ipsi serui uitiorum sint, atque luxuriæ, & corruptionis. unusquisque enim ei subiacet passioni, a qua uincitur. Quod si, fugientes coinquinationes mundi per scientiam saluatoris nostri Iesu Christi, iisdem rursum superantur, quæ ante superauerant: facta sunt eis nouissima peiora prioribus: meliusq. eis erat, non nosse uiam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuerti, & relinquere sanctum mandatũ, quod eis traditum fuerat: completumq. est in eis uerissimum illud prouerbium: Canis reuersus ad uomitum suum: &, Sus lota in uolutabro luti. Nolui omnem locum secundæ Petri epistolæ ponere, ne longum facerem; sed tantũmodo ostendi, spiritus sancti uaticinio huius temporis & doctores, & hæresim prænunciatam. Denique manifestius eos denotat, dicens: Ve 2.Pet.3
nient in nouissimis diebus illusores seducentes, iuxta propria desideria ambulantes, &c. Describit sermo apostolicus Iouinianum loquentem buccis tumentibus, & inflata uerba trutinantem, repromittentem in cælis libertatem; cum ipse corruptionis seruus sit, atque luxuriæ, canis reuertens ad uomitum suum. nam cum monachum esse se iactitet; & post sordidam tunicam, & nudos pedes, & cibarium panem, & aquæ potum, ad candidam uestem, & nitidam cutem, ad mulsum, & elaboratas carnes, ad iura Apitii, & Paxami, ad balneas quoque, ac fritillas, & popinas se conferat: manifestum est, quod terram cælo, uitia uirtutibus, uentrem præferat Christo, & purpuram coloris eius putet regna cælorum. Et tamen iste formosus monachus, crassus, nitidus, dealbatus, & quasi sponsus semper incedẽs, aut uxorem ducat, ut æqualem uirginitatem nuptiis probet: aut, si non duxerit, frustra contra nos uerbis agit, cũ opere nobiscum sit. Sed & Ioannes in eadem uerba con- 1.Ioan.2
cordat: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas patris in eo: quoniam omne, quod in mundo est, desiderium carnis est,
&

& deſiderium oculorum, & ſuperbia huius uitæ, quæ non eſt de patre, ſed de mundo eſt. Et: Mundus præterit, & de ſiderium eius: qui autem facit uoluntatem Dei, manet in æternum. Mãdatum nouum ſcripſi uobis; quod eſt uerisſimum & in Chriſto, & in nobis: quia tenebræ præterie-
1.Ioan.3 runt, & lux iam lucet. Et rurſum: Cariſſimi nunc filii Dei ſumus, & necdum apparuit quid futuri ſumus. Scimus antem, quia, cum apparuerit, ſimiles ei erimus: qnoniam uidebimus eum, ſicuti eſt: et omnis, qui habet hanc ſpem, caſtificat ſemet ipſum, ſicut & ille caſtus eſt. In hoc perfecta
1.Ioan.4 eſt noſtra caritas, ſi fiduciam habeamus in die iudicii, ut, quo modo ille eſt, ſic & nos ſimus in hoc ſæculo. Epiſtola
Iud.1 quoque Iudæ tale quid ſignificat. Odientes & carnis pollu-
Apoc.7 tam tunicam. Legamus Apocalypſim Ioannis; & ibi reperiemus agnum ſuper montem Sion, & cum eo centum quadragintaquattuor millia ſignatorũ, habentium nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis, qui cantant canticum nouum: & nemo poteſt dicere canticum illud, niſi ii, qui empti ſunt de terra. Iſti ſunt, qui cum mulieribus ſe non coinquinauerunt: uirgines enim permanſerunt. hi ſequuntur agnum, quocumque uadit. Empti ſunt enim ex hominibus primitiæ Deo, & agno; & in ore ipſorum nõ eſt inuentum mendacium; & ſine macula ſunt. De ſingulis ttibubus, excepta tribu Dan, pro qua reponitur tribus Leui, duodena millia uirginum ſignatorum creditura dicũtur, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. Ac ne putaremus de iis dici, qui ſcorta non norunt, ſtatim intulit: Virgines enim permanſerunt. Ex quo oſtendit, omnes, qui uirgines non permanſerunt, ad comparationem puriſſimæ & angelicæ caſtitatis, & ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe pollutos. Hi ſunt, qui cantant canticum nouum, quod nemo poteſt canere, niſi qui uirgo eſt. Hi ſunt primitiæ Dei, & agni, & ſine macula. Si uirgines primitiæ Dei ſunt: ergo uiduæ, & in matrimonio continentes erunt poſt primitias, ideſt, in ſecundo & tertio gradu; nec prius perditus populus ſaluari poterit, niſi tales hoſtias caſtitatis Deo obtu-

obtulerit, & immaculatum agnum puriſſimis uictimis reconciliauerit. Infinitum eſt, de euangelio decem uirginum *Matth.25*
exponere ſacramentum, quinque ſtultarum, & quinque ſapientum. hoc ſolum nunc dico, quod quo modo abſque ceteris operibus uirginitas ſola non ſaluat, ſic omnia opera abſque uirginitate, puritate, continentia, caſtitate, imperfecta ſunt. ex quo nequaquam nos illud poterit impedire, quod aduerſarius obiicit, fuiſſe Dominũ in Cana Galilææ, *Ioan.2*
& nuptiarum feſta celebraſſe, quando aquas uertit in uinũ. *Luc.2*
Hoc enim breuiſſime reſpondebo, quod, qui octaua die circumciſus eſt, & pro quo par turturum & duo pulli columbarum die purgationis oblati ſunt, cum ceteris, antequam pateretur, Iudaicam conſuetudinem comprobauit, ne illis occaſionem iuſte ſe interficiendi tribuere uideretur quaſi legem deſtruens, damnansq. naturam. Quamquam & hoc pro nobis faciat. Qui enim ſemel uenit ad nuptias, ſemel docuit eſſe nubendum. Et tunc uirginitati poſſet officere, ſi nuptias poſt uirginitatem & uiduitatis caſtimoniam non in gradu tertio poneremus. nunc autem, cum hæreticorum ſit damnare coniugia, & Dei ſpernere condicionem; quidquid de laude dixerit nuptiarum, libenter audimus. Ecclesia enim matrimonia non damnat, ſed ſubiicit; nec abiicit, ſed diſpenſat; ſciens, ut ſupra diximus, in domo magna *2.Tim.2*
non ſolum eſſe uaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia; & alia eſſe in honorem, alia in contumeliam; & quicumque ſe mundauerit, eum futurum eſſe uas honorabile, & neceſſarium in omne opus bonum præparatum. Satis abundeq. Chriſtianæ pudicitiæ & uirginitatis angelicæ de diuinis libris exempla præbuimus: ſed quoniam intellexi in commentariis aduerſarii, prouocari nos etiam ad mundi ſapientiam, quod numquam hoc genus in ſæculo ſit probatum, &, nouum dogma contra naturam religio noſtra prodiderit; percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasq. hiſtorias; & docebo, uirginitatem ſemper tenuiſſe pudicitiæ principatum. Referunt fabulæ, Atalantam Calydoniam uirginem ſemper in uenatibus, ſemper in ſiluis, nõ

tumen-

tumentes uteros feminarum, faſtidiaq. conceptuum, ſed expeditam & caſtam amaſſe uirtutem. Harpalicen quoque, uirginem Thraciam, inſignis poeta deſcribit, & reginam Volſcorum Camillam; quam Turnus, cui auxilio uenerat, laudare uolens, non amplius habuit, quod diceret, niſi uirginem nominaret, O decus Italiæ uirgo. Chalcœcus quoque filia illa λέω, uirgo perpetua, peſtilentiam patriæ ſcribitur ſpontanea morte ſoluiſſe, & Iphigeniæ uirginis ſanguis aduerſos placaſſe uentos. Quid referam Sibyllas Erithræam, atque Cumanam, & octo reliquas? (nam Varro decem fuiſſe autumat) quarum inſigne uirginitas eſt, & uirginitatis præmium diuinatio. Quod ſi Aeolici genere ſermonis Sibylla θεοβέλη appellatur: recte conſilium Dei ſola ſcribitur noſſe uirginitas. Caſſandram quoque, & Chryſein, uates Apollinis, ac Iunonis, uirgines legimus. Et ſacerdotes Dianæ Tauricæ, & Veſtæ, innumerabiles extiterunt. quarum una Minutia propter ſuſpicionem ſtupri uiua defoſſa eſt, iniuſta, ut reor, pœna, niſi grande crimen putaretur læſa uirginitas. Certe, Romanus populus quanto honore uirgines ſemper habuerit, hinc apparet, quod conſules, & imperatores, & in curribus triumphantes, qui de ſuperatis gentibus trophæa referebant, & omnis dignitatis gradus eis de uia cedere ſolitus ſit. Claudia, uirgo Veſtalis, cum in ſuſpicionem ueniſſet ſtupri, & ſimulacrum matris Idææ in uado Tiberis hæreret, ad comprobandam pudicitiam ſuam fertur cingulo duxiſſe nauem, quam multa millia hominum trahere nequiuerant. Melius tamen, inquit Lucani poetæ patruus, cum illa eſſet actum, ſi hoc, quod euenit, ornamentum potius exploratæ fuiſſet pudicitiæ, quam dubiæ patrocinium. Nec mirũ hoc de hominibus; cum Mineruam quoque, & Dianam uirgines deas finxerit error gentilium; & inter duodecim ſigna cæli, quibus mundum uolui putant, uirginem collocarint. Magna iniuria nuptiarum, ut ne inter ſcorpios quidem, & centauros, & cancros, & piſces, & ægocerotas uxorem maritumq. contruſerint. Triginta Athenienſium tyranni, cum Phidonem in

cōuiuio necaſſent, filias eius uirgines ad ſe uenire iuſſerunt, & ſcortorum more nudari, ac ſuper pauimenta, patris ſanguine cruentata, impudicis geſtibus ludere: quæ, paulisper diſſimulato doloris habitu, cum temulentos conuiuas cernerent, quaſi ad requiſita naturæ egredientes, inuicem ſe cō plexæ præcipitauerunt in puteum, ut uirginitatem morte ſeruarent. Demotionis, Areopagitarum principis, uirgo filia, audito ſponſi Leoſthenis interitu, qui bellum Lamiacū concitarat, ſe interfecit; aſſerens, quamquam intacta eſſet corpore, tamen, ſi alterum accipere cogeretur, quaſi ſecundum acciperet, cum priori mente nupſiſſet. Spartiatæ, & Meſſenii diu inter ſe habuere amicitias, intantum, ut ob quædam ſacra etiam uirgines ad ſe mutuo mitterent. quodam igitur tempore, cum quinquaginta uirgines Lacedæmoniorum Meſſenii uiolare tentaſſent, de tanto numero ad ſtuprum nulla conſenſit, ſed omnes libentiſſime pro pudicitia occubuerunt. quamobrem graue bellum, & longiſſimum concitatum eſt; & poſt multum temporis Mamertia ſubuerſa eſt. Ariſtoclides, Orchomeni tyrannus, adamauit uirginem Stymphalidem: quæ cum, patre occiſo, ad templum Dianæ confugiſſet, & ſimulacrum eius teneret, nec ui poſſet auelli, in eodem loco confoſſa eſt: ob cuius necem tanto omnis Arcadia dolore commota eſt, ut bellum publice ſumeret, & necem uirginis ulciſceretur. Ariſtomenes Meſſenius, uir iuſtiſſimus, uictis Lacedæmoniis, & quodam tempore nocturna ſacra celebrantibus, quæ uocabantur Hiacynthina, rapuit de choris ludentium uirgines quindecim; & tota nocte gradu concito fugiens exceſſit de finibus Spartanorum: cumq. eas comites eius uellent uiolare; monuit, quantum potuit, ne hoc facerent; & ad extremum quoſdam non parentes interfecit, ceteris metu coercitis. redemptæ poſtea a cognatis puellæ, cum Ariſtomenem uiderent cædis reum fieri, tamdiu ad patriā non ſunt reuerſæ, quamdiu iudicum aduolutæ genibus defenſorem pudicitiæ ſuæ cernerent abſolutum. Quo ore laudandæ ſunt Scedaſi filiæ in Leuctris Bœotiæ, quas traditum eſt,

est, absente patre, duos iuuenes prætereuntes iure hospitii suscepisse? qui multum indulgentes uino, uim per noctem intulere uirginibus: quæ, amissæ pudicitiæ nolentes superuiuere, mutuis conciderunt uulneribus. Iustum est & Locridas uirgines non tacere: quæ cum Ilium mitterentur ex more per annos circiter mille, nulla obsceni rumoris, & pollutæ uirginitatis ullam fabulam dedit. Quis ualeat silentio præterire septem Milesias uirgines? quæ, Gallorum impetu cuncta uastante, ne quid indecens ab hostibus sustinerent, turpitudinem morte fugerunt, exemplum sui cunctis uirginibus relinquentes, honestis mentibus magis pudicitiam curæ esse, quam uitam. Nicanor, uictis Thebis, atque subuersis, unius uirginis captiuæ amore superatus est: cuius coniugium expetens, & uoluntarios amplexus, quod scilicet captiua optare debuerat, sensit pudicis mentibus plus uirginitatem esse, quam regnum; & interfectam propria manu, flens & lugens amator tenuit. Narrant scriptores Græci, & aliam Thebanam uirginem, quam hostis Macedo corruperat, dissimulasse paulisper dolorem, & uiolatorem uirginitatis suæ iugulasse postea dormientem, seq. interfecisse gladio; ut nec uiuere uoluerit post perditam castitatem, nec ante mori, quam sui ultrix existeret. Apud Gymnosophistas Indiæ, quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur, quod Buddam, principem dogmatis eorum, e latere suo uirgo generarit. Nec hoc mirum de barbaris; cum Mineruam quoque de capite Iouis, & Liberum patrem de femore eius procreatos, doctissima finxerit Græcia. Speusippus quoque, sororis Platonis filius, & Clearchus in laude Platonis, & Anaxilides in secundo libro Philosophiæ, Perictionem, matrem Platonis, phantasmate Apollinis oppressam ferunt; & sapientiæ principem non aliter arbitrantur, nisi de partu uirginis editum. Sed & Timæus scribit Pythagoræ uirginem filiam choro uirginum præfuisse, & castitatis eas instituisse doctrinis. Diodorus Socraticus quinque filias dialecticas insignis pudicitiæ habuisse narratur; de quibus & Philo, Carneadis magister,

ſter, pleniſſimam ſcribit hiſtoriam. Ac ne nobis Dominum ſaluatorem de uirgine procreatum Romana exprobraret potentia; auctores urbis & gentis ſuæ Ilia uirgine & Marte genitos arbitrantur. Hæc de uirginibus ſæculi, currens per multiplices hiſtorias, & properans ſermo perſtrinxerit. Veniam ad maritatas; quæ, mortuis, uel occiſis uiris, ſuperuiuere noluerunt, ne cogerentur ſecundos noſſe concubitus; & quæ mire unicos amauerunt maritos; ut ſciamus digamiam apud ethnicos etiam reprobari. Dido, ſoror Pygmalionis, multo auri & argenti pondere congregato, in Africam nauigauit, ibiq. urbem Carthaginem condidit: & cum ab Iarba, rege Libyæ, in coniugium peteretur, paulisper diſtulit nuptias, donec conderet ciuitatem: nec multo poſt extructa in memoriam mariti quondam Sichæi pyra, maluit ardere, quam nubere. Caſta mulier Carthaginem condidit, & rurſum eadem urbs in caſtitatis laude finita eſt. nam Haſdrubalis uxor, capta, & incenſa urbe, cum ſe cerneret a Romanis capiendam eſſe, apprehenſis ab utroque latere paruulis filiis, in ſubiectum domus ſuæ deuolauit incendium. Quid loquar Nicerati coniugem? quæ impatiens iniuriæ uiri, mortem ſibi ipſa conſciuit; ne triginta tyrannorum, quos Lyſander, uictis Athenis, impoſuerat, libidinem ſuſtineret. Artemiſia quoque, uxor Mauſoli, inſignis pudicitiæ fuiſſe perhibetur. quæ cum eſſet regina Cariæ, & nobilium poetarum atque hiſtoricorum laudibus prædicetur; in hoc uel maxime effertur, quod defunctum maritum ſic ſemper amauit, ut uiuum; & miræ magnitudinis extruxit ſepulcrum, intantum, ut uſque hodie omnia ſepulcra pretioſa ex nomine eius Mauſolea nuncupentur. Teuta, Illyricorum regina, ut longo tempore uiris fortiſſimis imperaret, & Romanos ſæpe frangeret, miraculo utique meruit caſtitatis. Indi, ut omnes pene barbari, uxores plurimas habent. apud eos lex eſt, ut uxor cariſſima cum defuncto marito cremetur. hæ igitur contendunt inter ſe de amore uiri: & ambitio ſumma certantium eſt, ac teſtimonium caſtitatis, dignam morte decerni.

itaque uictrix in habitu ornatuq. priſtino iuxta cadauer accu bat, amplexans illud, & deoſculans, & ſuppoſitos ignes pudicitiæ laude contemnens. Puto, quæ ſic moritur, ſecundas nuptias non requirit. Alcibiades ille Socraticus, uictis Athenienſibus, fugit ad Pharnabazum. qui, accepto pretio a Lyſandro, principe Lacedæmoniorum, iuſſit eum interfici. cumq. ſuffocato caput eſſet ablatum, & miſſum Lyſandro in teſtimonium cædis expletæ; reliqua pars corporis iacebat inſepulta. ſola igitur concubina, contra crudeliſſimi hoſtis imperium, inter extraneos, & imminente diſcrimine, funeri iuſta perſoluit, mori parata pro mortuo, quem uiuum dilexerat. Imitentur matronæ, & matronæ Chriſtianæ, ſaltem concubinarum fidem; & præſtent liberæ, quod captiua ſeruauit. Strato, regulus Sidonis, manu propria ſe uolens confodere, ne imminentibus Perſis ludibrio foret, quorum fœdus Aegyptii regis ſocietate neglexerat; retrahebatur formidine, & gladium, quem arripuerat, circumſpectans, hoſtium pauidus expectabat aduentum. quem iam iamq. capiendum uxor intelligens, extorſit acinacem de manu, & latus eius tranſuerberauit; compoſitoq. ex more cadaueri ſe moriens ſuperiecit, ne poſt uirginalia fœdera alterius coitum ſuſtineret. Xenophon in Cyri maioris ſcribit infantia, occiſo Abradote uiro, quem Panthea uxor miro amore dilexerat, collocaſſe ſe iuxta corpus lacerum, &, confoſſo pectore, ſanguinem ſuum mariti infudiſſe uulneribus. Iuſtam cauſam regis occidendi putauit uxor, quam maritus nudam amico ſuo & ignorantem monſtrauerat. iudicauit enim ſe non amari, quæ & alteri poſſet oſtendi. Rhodogune, filia Darii, poſt mortem uiri, nutricem, quæ illi ſecundas nuptias ſuadebat, occidit. Alceſtin fabulæ ferunt pro Admeto ſponte defunctam: & Penelopes pudicitia Homeri carmen eſt. Laodamia quoque poetarum ore cantatur, occiſo apud Troiam Proteſilao, noluiſſe ſuperuiuere. Ad Romanas feminas tranſeam, & primam ponam Lucretiam: quæ uiolatæ pudicitiæ nolens ſuperuiuere, maculam corporis cruore deleuit. Duellius,
qui

qui primus Romæ nauali certamine triumphauit, Biliam uirginem duxit uxorem, tantæ pudicitiæ, ut illo quoque fæculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monſtrum erat, non uitium. is iam ſenex, & trementi corpore, in quodã iurgio audiuit exprobrari ſibi os fœtidum; & triſtis ſe domum contulit: cumq. uxori queſtus eſſet, quare numquam ſe monuiſſet, ut huic uitio mederetur; Feciſſem, inquit illa, niſi putaſſem omnibus uiris ſic os olere. Laudanda in utroque pudica & nobilis femina, & ſi ignorauit uitium uiri, & ſi patienter tulit, & quod maritus inſelicitatem corporis ſui non uxoris faſtidio, ſed maledicto ſenſit inimici. Certe, quæ ſecundum ducit maritum, hoc non poteſt dicere. Marcia, Catonis filia minor, cum quæreretur ab ea, cur poſt amiſſum maritum denuo non nuberet; reſpondit, non ſe inuenire uirum, qui ſe magis uellet, quam ſua. quo dicto oſtendit, diuitias magis in uxoribus eligi ſolere, quam pudicitiam; & multos non oculis, ſed digitis uxores ducere. optima ſane res, quam auaritia conciliat. Eadem cum lugeret uirum; & matronæ ab ea quærerent, quem diem haberet luctus ultimum; ait, quem & uitæ. Arbitror, quæ ita uirum quærebat abſentem, de ſecundo matrimonio nõ cogitabat. Brutus Porciam uirginem duxit uxorem, Marciam Cato non uirginem: ſed Marcia inter Hortenſium Catonemq. diſcurrit: & ſine Catone uiuere Marcia potuit, Porcia ſine Bruto non potuit. magis enim ſe unicis uiris applicant feminæ: &, nihil aliud noſſe, magnum arctioris indulgentiæ uinculum eſt. Anniam cum propinquus moneret, ut alteri uiro nuberet: eſſe enim ei & ætatem integrã, & faciem bonam: nequaquam, inquit, hoc faciam. ſi enim uirum bonum inuenero, nolo timere ne perdam: ſi malũ, quid neceſſe eſt poſt bonum peſſimum ſuſtinere? Porcia minor, cum laudaretur apud eam quædam bene morata, quæ ſecundum habebat maritum, reſpondit: Felix & pudica matrona, numquam præterquam ſemel nubit. Marcella maior rogata a matre ſua, gauderet ne ſe nupſiſſe, reſpondit: ita ualde, ut amplius nolim. Valeria, Meſſallarum

ſoror, amiſſo Seruio uiro, nulli uolebat nubere: quæ interrogata cur hoc faceret, ait ſibi ſemper maritum Seruium uiuere. Sentio in catalogo feminarum multo me plura dixiſſe, quam exemplorum patitur conſuetudo, & a lectore erudito iuſte poſſe reprehendi: ſed quid faciam, cum mihi mulieres noſtri temporis Apoſtoli ingerant auctoritatem; &, necdum elato funere prioris uiri, memoriter digamiæ præcepta decantent? ut, quæ Chriſtianæ pudititæ deſpiciunt fidem, diſcant ſaltem ab ethnicis caſtitatem. Fertur aureolus Theophraſti liber de nuptiis, in quo quærit, an uir ſapiens ducat uxorem: et cum definiſſet, ſi pulchra eſſet, ſi bene morata, ſi honeſtis parentibus, ſi ipſe ſanus, ac diues, ſic ſapientem aliquando inire matrimonium, ſtatim intulit: Hæc autem in nuptiis raro uniuerſa concordant. nõ eſt ergo uxor ducenda ſapienti. Primum enim impediri ſtudia philoſophiæ, nec poſſe quemquã libris & uxori pariter inſeruire. Multa eſſe, quæ matronarum uſibus neceſſaria ſint, pretioſæ ueſtes, aurum, gemmæ, ſumptus, ancillæ, ſupellex uaria, lecticæ, & eſſeda deaurata. Deinde per noctes totas garrulæ conqueſtiones: Illa ornatior procedit in publicum; hæc honoratior ab omnibus: ego in conuentu feminarum miſella deſpicior. Cur aſpiciebas uicinam? quid cum ancillula loquebaris? de foro ueniens quid attuliſti? Non amicum habere poſſumus, non ſodalem. Alterius amorem, ſuum odium ſuſpicatur. Si doctiſſimus præceptor in qualibet urbium fuerit, nec uxorem relinquere, nec cum ſarcina ire poſſumus. Pauperem alere, difficile eſt: diuitem ferre, tormentum. Adde, quoniam nulla eſt uxoris electio, ſed, qualiſcumque obuenerit, habenda: ſi iracunda, ſi fatua, ſi deformis, ſi ſuperba, ſi fœtida: quodcumque uitii eſt, poſt nuptias diſcimus. Equus, aſinus, bos, canis, & uiliſſima mancipia, ueſtes quoque, & lebetes, ſedile ligneum, calix, & urceolus fictilis probantur prius, & ſic emuntur: ſola uxor non oſtenditur; ne ante diſpliceat, quam ducatur. Attendenda ſemper eius eſt facies, & pulchritudo laudanda: ne, ſi alteram aſpexeris, ſe exiſtimet diſplicere.

cere. Vocanda domina, celebrandus natalis eius, iurandum per ſalutem illius: ut ſit ſuperſtes, optandum: honoranda nutrix eius, & gerula, ſeruus, patrimus, & alumnus, & formoſus aſſecla, & procurator calamiſtratus, & in longam ſecuramq. libidinem exectus ſpado: ſub quibus nominibus adulteri deliteſcunt. quoſcumque illa dilexerit, ingratis amandi. Si totam domum regendam ei commiſeris; ſeruiendum eſt. ſi aliquid tuo arbitrio reſeruaueris; fidem ſibi haberi nō putabit, ſed in odium uertetur, ac iurgia; &, niſi cito cōſulueris, parabit uenena. Anus, & aruſpices, & hariolos, & inſtitores gēmarum ſericarumq. ueſtiū ſi intromiſeris, periculum pudicitiæ eſt; ſi prohibueris, ſuſpicionis iniuria. Verum quid prodeſt etiā diligens cuſtodia, cum uxor ſeruari impudica non poſſit, pudica non debeat? Infida enim cuſtos eſt caſtitatis neceſſitas: & illa uere pudica dicenda eſt, cui licuit peccare, ſi uoluit. Pulchra cito adamatur, fœda facile concupiſcit. Difficile cuſtoditur, quod plures amant. Moleſtum eſt poſſidere, quod nemo habere dignetur. Minore tamen miſeria deformis habetur, quam formoſa ſeruatur. Nihil tutum eſt, in quod totius populi uota ſuſpirant. Alius forma, alius ingenio, alius facetiis, alius liberalitate ſolicitat. Aliquo modo, uel aliquando expugnatur, quod undique inceſſitur. Quod ſi, propter diſpēſationem domus, & languoris ſolatia, & fugam ſolitudinis ducuntur uxores: multo melius ſeruus fidelis diſpenſat, obediens auctoritate domini, & diſpenſationi eius obtemperans, quam uxor: quæ in eo ſe exiſtimat dominam, ſi aduerſum uiri faciat uoluntatem, ideſt, quod placet, nō quod iubetur. Aſſidere autem ægrotanti magis poſſunt amici, & uernulæ beneficiis obligati, quam illa, quæ nobis imputat lacrymas ſuas; & hereditatis ſpe uendit illuuiem; & ſolicitudinem iactans, languentis animum deſperatione conturbat. Quod ſi ipſa languerit; coægrotandum eſt, & numquam ab eius lectulo recedendum: aut, ſi bona fuerit & ſua uis uxor, quæ tamen rara auis eſt; cum parturiente gemimus, cum periclitante torquemur. Sapiens autem num-

Mm 2 quam

quam ſolus eſſe poteſt : habet ſecum omnes , qui ſunt, quiq. umquam fuerunt boni ; & animum liberum , quocũque uult , transfert : quod corpore non poteſt, cogitatione complectitur ; & , ſi hominum inopia fuerit , loquitur cum Deo : numquam minus ſolus erit , quam cum ſolus fuerit. Porro, liberorum cauſa uxorem ducere, ut uel nomen noſtrum non intereat,uel habeamus ſenectutis præſidia, & certis utamur heredibus ; ſtolidiſſimum eſt . quid enim ad nos pertinet recedentes e mundo , ſi nomine noſtro alius nominetur ; cum & filius non ſtatim patris uocabulum referat ; & innumerabiles ſint , qui eodem appellẽtur nomine? aut quæ ſenectutis auxilia ſunt , enutrire domi, qui aut prior te forte moriatur, aut peruerſiſſimis ſit moribus ? aut certe, cum ad maturam ætatem uenerit , tarde ei uidearis mori ? Heredes autem meliores , & certiores amici ſunt,& propinqui, quos iudicio deligas, quam quos , uelis nolis , habere cogaris . licet certior hereditas ſit, dum aduiuis, bene abuti ſubſtantia tua, quam tuo labore quæſita in incertos uſus relinquere . Hæc & huiuſcemodi Theophraſtus diſſerens,quẽ non ſuffundat Chriſtianorum , quorum conuerſatio eſt in cælis, qui quotidie dicunt : Cupio diſſolui , & eſſe cũ Chriſto ? Heredem nimirum deſiderabit hominẽ coheres Chriſti : & optabit liberos , nepotumq. ſerie delectabitur, quos forſitã ſit occupaturus Antichriſtus ; cum legamus Moyſen & Samuelem filiis ſuis alios prætuliſſe , nec putaſſe liberos , quos uidebant Domino diſplicere . Cicero, rogatus ab Hirtio , ut, poſt repudium Terentiæ , ſororem eius duceret, omnino facere ſuperſedit, dicens, non poſſe ſe uxori & philoſophiæ pariter operam dare . illa interim coniux egregia, & quæ de fontibus Tullianis hauſerat ſapientiam , nupſit Salluſtio , inimico eius, & tertio Meſſallæ Coruino,& quaſi per quoſdam gradus eloquentiæ deuoluta eſt . Socrates Xantippen, & Myron, neptem Ariſtidis,duas habebat uxores . quæ cum crebro inter ſe iurgarentur ; & ille eas irridere eſſet ſolitus, quod propter ſe, fœdiſſimum hominem, ſimis naribus , recalua fronte, piloſis humeris , & repandis cruribus ,

Philip.3.&.1
Exod.29
1.Reg.8

cruribus, diſceptarent; nouiſſime uerterunt in eum impetum, & male multatum fugientemq. diu perſecutæ ſunt. Quodam autem tempore cum infinita conuicia ex ſuperiori loco ingerenti Xantippæ reſtitiſſet, aqua perfuſus immũda, nihil amplius reſpondit, quam, capite deterſo, Sciebã, inquit, futurum, ut iſta tonitrua imber ſequeretur. L. Syllæ, Felicis, ſi non habuiſſet uxorem, Metella coniux palam erat impudica: & (quia nouiſſimi mala noſtra diſcimus) id Athenis cantabatur, & Sylla ignorabat, ſecretaq. domus ſuæ primum hoſtium conuicio didicit. Cn. Pompeio Muciam uxorem impudicam, quam Pontici ſpadones & Mithridaticæ ambiebant cateruæ, cum eum putarent ceteri ſcientem pati, indicauit in expeditione commilito, & uictorem totius orbis triſti nuncio cõſternauit. M. Cato Cenſorius habuit uxorem Actoriam Paullam, humili loco natam, uinolentam, impotentem, &, quod nemo poſſet credere, Catoni ſuperbam. Hoc ideo dico, ne quis putet, ſi pauperem duxerit, ſatis ſe concordiæ prouidiſſe. Philippũ, regem Macedonum, contra quem Demoſthenis Philippicæ tonant, introeuntem ex more cubiculum uxor excluſit irata: qui excluſus tacuit, & iniuriam ſuam uerſu tragico conſolatus eſt. Gorgias rhetor librum pulcherrimum de concordia Græcis tũc inter ſe diſſidentibus recitauit Olympiæ. cui Melanthius, inimicus eius, Hic nobis, inquit, de concordia præcipit, qui ſe, & uxorem, & ancillam, tres in una domo, concordare non potuit. æmulabatur quippe uxor eius ancillulæ pulchritudini, & caſtiſſimum uirum quotidianis iurgiis exagitabat. Totæ Euripidis tragœdiæ, in mulieres maledicta ſunt. unde & Hermione loquitur: Malarum me mulierum decepere conſilia. In Lepti, urbe ſemibarbara, poſita in ſolitudine, moris eſt, ut nurus altera die ſocrum ollam mutuum poſtulet. cui illa ſtatim negat: ut ſcias illud uerum eſſe Terentii, quod conſulto ambigue extulit: Quid eſt hoc? omnes ſocrus oderunt nurus. Legimus quendam apud Romanos nobilem, cum eum amici arguerent, quare uxorem formoſam, & caſtam, & diuitem repudiaſſet,

pudiasset, protendisse pedem, & dixisse eis: Et hic soccus, quem cernitis, uidetur uobis nouus, & elegans; sed nemo scit præter me, ubi me premat. Scribit Herodotus, quod mulier cum ueste deponat & uerecundiam. Et noster Comicus fortunatum putat, qui uxorem nunquam duxerit. Quid referam Pasiphaen, Clytemnestram, & Eriphylam: quarum prima deliciis diffluens, quippe ut regis uxor, tauri dicitur expetisse concubitus; altera occidisse uirum ob amorem adulteri; tertia prodidisse Amphiaraum, & saluti uiri monile aureum prætulisse. Quidquid tragœdiæ tument, & domos, urbes, regnaq. subuertit, uxorum pellicumq. contentio est. Armantur parentum in liberos manus: nefandæ apponũtur epulæ: &, propter unius mulierculæ raptum, Europa atque Asia decennali bello confligũt. Quasdam repudiatas, altero nuptiarum die statim nupsisse legimus. Vterque reprehendendus maritus, & cui tam cito displicuit, & cui tam cito placuit. Epicurus, uoluptatis assertor, (quamquam Metrodorus, discipulus eius, Leontium habuerit uxorem) raro, dicit, sapienti ineunda coniugia; quia multa incommoda admixta sunt nuptiis: & quo modo diuitiæ, & honores, & corporum sanitates, & cetera, quæ indifferẽtia nominamus, nec bona, nec mala sunt, sed uelut in meditullio posita, usu, & euentu uel bona uel mala fiunt; ita & uxores sitas in bonorum malorumq. confinio: graue autem esse uiro sapienti uenire in dubium, utrũ bonam an malam ducturus sit. Ridicule Chrysippus ducendam uxorem sapienti præcipit; ne Iouem Gamelium & Genethlium uiolet. isto enim modo apud Latinos ducenda uxor non erit, quia Iouem non habent nuptialem. quod si deorum, ut putant, nomina uitæ hominum præiudicant: offendet ergo Statorem Iouem, qui libenter sederit. Scripserunt Aristoteles, & Plutarchus, & noster Seneca de matrimonio libros: ex quibus & superiora nonnulla sunt, & ista, quæ subiicimus. Amor formæ, rationis obliuio est, & insaniæ proximus; fœdum minimeq. conueniens animo sospiti uitium. turbat consilia: altos & generosos spiritus frã-
git:

git: a magnis cogitationibus ad humillimas detrahit: querulos, iracundos, temerarios, dure imperiosos, seruiliter blādos, omnibus inutiles, ipsi nouissime amori facit. nam cū fruendi cupiditate insatiabilis flagrat; plura tempora suspicionibus, lacrymis, conquestionibus perdit; odium sui facit; & ipse nouissime sibi odio est. Tota amoris insectatio apud Platonem exposita est; & omnia eius incommoda Lysias explicat; quod non iudicio, sed furore ducatur; & maxime uxorum pulchritudini grauissimus custos accubet. Refert præterea Seneca, cognouisse se quendam ornatum hominem, qui exiturus in publicum, fascia uxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præsentia eius carere poterat: potionemq. nullam, nisi alterius tactam labris, uir & uxor hauriebant: alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ improuida uis ardentis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis. nihil autem interest, quam ex honesta causa quis insaniat. Vnde & Xystus in sententiis, Adulter est, inquit, in suam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, non affectu. Reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare quasi adulteram. Certe, qui dicunt se causa reipublicæ, & generis humani uxoribus iungi, & liberos tollere; imitentur saltem pecudes, & postquam uxorum uenter intumuerit, non perdant filios; nec amatores uxoribus se exhibeant, sed maritos. Quorundam matrimonia adulteriis cohæserunt: &, o rem improbam, iidem illis pudicitiam præceperunt, qui abstulerant. itaque cito eiusmodi nuptias satietas soluit. cum primum lenocinium libidinis abscessit, quod libebat euiluit. Nam quid, ait Seneca, de uiris pauperibus dicam, quorum in nomen mariti', ad eludendas leges, quæ contra cælibes latæ sunt, pars magna cō ducitur? Quo modo potest regere mores, & præcipere castitatem, & mariti auctoritatem tenere, qui nupsit? Doctissimi uiri uox est, pudicitiam in primis esse retinendam: qua

 amissa,

amissa, omnis uirtus ruit. In hac muliebrium uirtutum principatus est. hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram; bene meretur de maioribus, quorum sanguinem furtiua sobole non uitiat; bene de liberis, quibus nec de matre erubescendum, nec de patre dubitandum est; bene in primis de se, quam a contumelia externi corporis uindicat. Captiuitatis nulla maior calamitas est, quam ad alienam libidinem trahi. Viros consulatus illustrat, eloquentia in nomen æternum effert, militaris gloria triumphusq. nouæ gentis cōsecrat. multa sunt, quæ præclara ingenia nobilitent. mulieris uirtus proprie pudicitia est. hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescias an & prætulerit: quoniam Brutus, non posse seruire, a femina didicit. hæc æquauit Corneliam Graccho, hæc Porciam alteri Bruto. Notior est marito suo Tanaquil: illum inter multa regum nomina iam abscondit antiquitas: hanc rara inter feminas uirtus altius sæculorum omnium memoriæ, quam ut excidere possit, infixit. Imitentur ergo nuptæ Theano, Cleobulinam, Gorgunten, Timocliam, Clau-
1. Cor. 7 dias, atque Cornelias: & cum Apostolum malis mulieribus digamiam uiderint ignoscentem, legant, antequam religio nostra fulgeret in mundo, unicubas semper habuisse inter matronas decus; per illas Fortunæ muliebri sacra fieri solitum, nullum sacerdotem digamum, nullum flaminem bimaritum; hierophantas quoque Atheniensium usque hodie cicutæ sorbitione castrari, &, postquam in pontificatum fuerint electi, uiros esse desinere.

DIVI

DIVI HIERONYMI
aduerſus Iouinianum
LIBER SECVNDVS.

SECVNDA propoſitio eſt, eos, qui fuerunt baptizati, a diabolo non poſſe tentari. et, ne hoc ſtulte dicere uideretur, adiecit: Quicumque autem tentati fuerint, oſtendi eos aqua,& non ſpiritu baptizatos. Quod in Simone Mago legimus. Vnde & Ioannes dicit: Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare: quia ex Deo natus eſt, & in hoc manifeſti ſunt filii Dei & filii diaboli. et in fine epiſtolæ: Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. Reuera fortis obiectio,& quæ indiſſolubilis permaneret, niſi ipſius Ioannis teſtimonio ſolueretur. ſtatim enim intulit: Filioli cuſtodite uos a ſimulacris. Si omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, & a diabolo tentari non poteſt, quo modo præcipit ut caueant ne tententur? Et in eadem rurſus epiſtola: Si diximus, quia peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus,& ueritas in nobis non eſt. Si cõfiteamur peccata noſtra: fidelis & iuſtus eſt, ut remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quia non peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius non eſt in nobis. Exiſtimo quod Ioannes baptizatus ad baptizatos ſcripſerit, & quod omne peccatum a diabolo ſit. Ille peccatorem ſe confitetur,& ſperat remiſſionem poſt baptiſma peccatorum: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me,quoniam mundus ſum. Quid ergo? cõtraria ſibi Apoſtolus loquitur? Minime. in eodem quippe loco cur hoc dixerit, ſtatim ediſſerit: Filioli mei hæc ſcribo uobis,ut non peccetis. ſed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum,& ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et in hoc ſcimus, quod

Act. 8 · *1. Ioan. 3* · *1. Ioan. 5* · *1. Ioan. 1* · *1. Ioan. 2*

quod cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo ueritas non est. qui autem seruat uerbum eius, uere in hoc caritas Dei perfecta est. In hoc scimus, quoniã in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Propterea, inquit, scribo uobis filioli mei; Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat; ut non peccetis; & tamdiu sciatis nos in generatione Domini permanere, quamdiu non peccaueritis. Immo qui in generatione Domini perseuerant, peccare non possunt. Quæ
2.*Cor.6* enim communicatio luci & tenebris? Christo & Belial? Quo modo dies & nox misceri non queunt: sic nec iustitia & iniquitas, peccatum & bona opera, Christus & antichristus. Si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris, illico fugamus diabolum. Si peccauerimus, & per peccati ianuam ingressus fuerit diabolus: protinus Christus rece-
Psal.50 dit. Vnde & Dauid post peccatum, Redde mihi, ait, læti-
Ioan.2 tiam salutaris tui, scilicet quam peccando amiserat. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Christus ueritas appellatur:
Ioan.14 Ego sum, inquit, uia, ueritas, & uita. Frustra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non facimus. Scienti bonum, & non facienti illud peccatum est. Quo modo corpus sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est.
Iacob.1 Nec grande putemus unum Deum nosse; cum & dæmones
2.*Ioan.2* credant, & contremiscant. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Eligat aduersarius e duobus quod uult: optionem enim damus. Manet in Christo, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet ut Christus. si autem temerarium est similitudinem uirtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingredi-
1.*Pet.2* tur ut Christus. Ille peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non remale-
Esa.53 dixit, & tamquam agnus coram tondente sic non aperuit os suum, ad quem uenit princeps mundi istius, & inuenit
Ioan.14 in eo nihil: Qui cum peccatum non fecisset, pro nobis peccatum

catum eum fecit Deus: nos autem iuxta epistolam Iacobi, 2.Cor.5
multa peccamus omnes, & nemo mundus a peccatis, nec Iacob 3
si unius quidem diei fuerit uita eius: Quis enim gloriabitur Iob 14
castum se habere cor? aut quis confidet mundum se esse a Pro.20
peccatis? Tenemurq. rei in similitudinem præuaricationis Rom. 5
Adam. Vnde & Dauid, Ecce, ait, in iniquitatibus conce- Psal.50
ptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Et beatus
Iob: Si fuero iustus, os meum impia loquetur: & si sine cri Iob 9
mine, prauus inueniar. Et si purificatus in niue, & lotus mũ
dis manibus, satis me sorde tinxisti, & execratum est me ue
stimentum meum. Verum ne penitus desperemus, arbitrã
tes nos post peccata baptismi non posse saluari, statim hoc
ipsum temperat. Et si quis peccauerit, aduocatum habe- 1.Ioan.2
mus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est pro-
pitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tan-
tum, sed etiam pro totius mundi. Hoc ad credentes post
baptisma loquitur, & aduocatum pro delictis eorum Domi
num pollicetur. Nec dicit: Si quid peccaueritis, aduocatũ
habetis apud patrem Christum, & ipse est propitiatio pro
peccatis uestris: ne eos diceres non plena fide baptisma cõ
secutos: sed aduocatum, inquit, habemus apud Patrem Ie-
sum Christum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris,
& non solum pro Ioannis, aliorumq. peccatis, sed etiam
pro totius mundi. In toto autem mundo & apostoli
sunt, omnesq. credentes. Ex quibus liquido compro-
batur, post baptisma posse peccari. frustra enim habe-
mus aduocatum Iesum Christum, si peccari non potest. Pe
trus apostolus, ad quem dictum fuerat, Qui lotus est, non Ioan.13
necesse habet ut iterum lauet: Et, Tu es Petrus, & super hãc Matth.16
petram ædificabo Ecclesiam meam: ab ancilla perterritus
negat. Et ipse Dominus, Simon, Simon, ecce, inquit, sa Ioan.18
tanas postulauit uos, ut cribraret sicut triticum. ego autem
rogaui pro te, ne deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vi Luc. 22
gilate, & orate, ne intretis in tentationem: spiritus quidem
promptus est, caro autem infirma. Quod si ante crucem
dictũ responderis: certe post crucem in oratione Dominica
dici-

Matth.6 dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Si non peccamus post baptisma; cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus ne intremus in tentationem, & ut liberemur a malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechuminos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus, & Christianis. Paulus, electionis uas, castigat corpus suum, & in seruitutem redigit; ne, aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus satanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios, Timeo, inquit, ne, sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ita corrumpantur sensus uestri a simplicitate, quæ est in Christo. Et alibi: Cui autem aliquid donastis, & ego. nam & ego, quod donaui, si quid donaui, propter uos, in persona Christi, ut non circumueniamur a satana. non enim eius ignoramus astutias. Et rursum: Tentatio uos non apprehendat, nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non dimittet uos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Et qui sibi uidetur stare, uideat ne cadat. Et ad Galatas: Currebatis bene, quis uos impediuit ueritati non obedire? Et alibi: Voluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impediuit nos satanas. Et ad maritos: Et iterum reuertimini ad id ipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Et rursum: Dico autem, spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non, quæ uultis, illa faciatis. ex utroque compacti, necesse est, ut utriusque contra se substantiæ bella patiamur. Et ad Ephesios: Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates, aduersus rectores tenebrarum istarum, aduersus spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et existimat aliquis securos & dormientes nos esse debere post baptismum

Marginal references: *1.Cor.9*; *2.Cor.12*; *2.Cor.11*; *2.Cor.2*; *1.Cor.10*; *Gal.5*; *1.Thess.2*; *1.Cor.7*; *Gal.5*; *Eph.6*

ptismum? Necnon ad Hebræos: Impossibile est enim, eos, Hebr. 6
qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntq. nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesq. sæculi futuri, & pro lapsi sunt, renouari iterum ad pænitentiam, rursum crucifigentes sibimet ipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certe eos, qui illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntq. bonum Dei uerbum, negare non possumus baptizatos. si autem baptizati peccare non possunt; quo modo nunc Apostolus dicit, Et prolapsi sunt? Verum ne Montanus, & Nouatus hic rideant; qui contendunt, non posse renouari per pænitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet filium Dei, & ostentui habuerunt: consequenter hunc errorem soluit, & ait: Confidimus autem de uobis, dilectissimi, meliora, & uiciniora saluti, tametsi ita loquimur: non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & nunc ministratis. Et reuera grandis iniustitia Dei, si tantum peccata puniret, & bona opera nō susciperet. Ita locutus sum, inquit Apostolus, ut uos a peccatis retraherem, & desperationis metu facerem cautiores. ceterum confido de uobis, dilectissimi, meliora, & uiciniora saluti. neque enim iustitiæ Dei est, ut obliuiscatur bonorum operum, & ministerii, quod propter nomen eius exhibuistis, & exhibetis in sanctos, & tantum meminerit peccatorum. Sed & apostolus Iacobus, sciens baptizatos posse tentari, & propria Iacob. 1
corruere uoluntate, Beatus, ait, uir, qui suffert tentationem: quia, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Ac ne putaremus, secundum illud Geneseos, ubi scribitur, Abraham a Deo fuisse tentatum, nos quoque tentari a Deo: Nemo, in- Gen. 22
quit, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentor. Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. unusquisque uero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: dehinc concupiscentia cum conceperit, pa

rit

rit peccatum: peccatum autem, cum consummatum fuerit, generat mortem. Liberi arbitrii nos condidit Deus; nec ad uirtutes, nec ad uitia necessitate trahimur. alioquin, ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est.
Rom. 9 Sicut in bonis operibus perfector est Deus; non est enim uolentis, neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, ut peruenire ualeamus ad calcem: sic in malis, atque peccatis, semina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli.
1.Cor.3 Cum uiderit nos super fundamentum Christi ædificare fenum, ligna, stipulam, tunc supponit incendium. Aedificemus ergo aurum, argentum, lapides pretiosos; & tentare non audebit: quamquam & in hoc non sit certa & secura possessio. Sedet quippe leo in insidiis, & in occultis, ut
Psal. 9 interficiat innocentem. Et uasa figuli probat fornax, ho-
Eccl.27.2 mines autem iustos tentatio tribulationis. Et in alio loco scribitur: Fili, accedens ad seruitutem Dei, præpara te ad
Iacob. 1 tentationem. Rursum idem Iacobus loquitur: Estote factores uerbi, & non auditores tantum. Si quis auditor est uerbi, & non factor; iste similis est uiro, qui considerat uultũ natiuitatis suæ in speculo. Considerauit illum, & statim recedens oblitus est qualis sit. Frustra monuit, ut iungerent opera fidei, si post baptisma peccare non poterant.
Iacob.2 Qui totam legem, inquit, seruauerit, & peccauerit in uno, factus est omnium reus. Quis nostrum absque peccato?
Rom.11 Conclusit Deus omnia sub delicto, ut omnibus miserea-
2.Petr.2 tur. Petrus quoque, Nouit, inquit, Dominus pios de tentatione eruere. Et de falsis doctoribus: Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ; quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim uanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugerant, & ad errorem reuersi sunt. Nonne tibi uidetur pinxisse sermo apostolicus nouam imperitiæ factionem? aperiunt enim quasi fontes scientiæ, qui aquam non habent doctrinarum: promittunt imbrem, uelut nubes propheticæ, ad quas perueniat ueritas Dei; & turbinibus exagitantur dæmonum, atque uitiorum. Loquuntur grandia; & totus eorum

eorum sermo superbia est. Immundus est autem apud Deũ omnis, qui exaltat cor suum; ut, qui paululum refugerant a peccatis, ad suum reuertantur errorem; & suadent in luxuria, ciborum carnisq. delicias. Quis enim non libenter audiat: manducemus, & bibamus, & in æternum regnabimus? Sapientes, & prudentes, prauos uocant: eos uero, qui dulces sunt in sermonibus, plus audiunt. Ioannes apostolus, immo in Ioanne saluator, scribens angelo Ephesi ecclesiæ, Scio, inquit, opera tua, & laborem, & patientiam tuã, & quia sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti: sed habeo aduersus te, quod caritatem tuã primã reliquisti. Memor esto, unde cecideris: & age pænitentiam, & prima opera fac. sin autem; ueniam tibi; & mouebo candelabrum tuum de loco, nisi pænitentiam egeris. Similiter & ceteras ecclesias, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiceam ad pænitentiam prouocat, &, nisi reuertantur ad opera pristina, comminatur. Et in Sardis paucos habere se dicit, qui non coinquinauerunt uestimenta sua, & ambulaturi sunt cum eo in albis, quia digni sunt. Cui autem dicit: Memento, unde cecideris, & ecce missurus est diabolus ex uobis in carcerem, ut tentemini: & scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & in mente habe, qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pænitentiam age, & reliqua: utique ei dicit, qui credidit, & baptizatus est, & stans quondam, corruit per delictum. Paulisper de ueteri testamento exempla distuleram; quia solent, ubicumque contra eos facit, dicere, & lex & prophetæ usque ad Ioannem. ceterum quis ignorat, sub altera dispensatione Dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quo modo ante Abraham placuit in coniugio, sic nunc uirgines placent in perpetua castitate. seruiuit ille legi, & tempori suo: seruiamus & nos euangelio, & tempori nostro, in quos fines sæculorum decurrerunt. Dauid, electus secundũ cor Domini, qui omnes eius fecerat uoluntates, & qui in quodam psalmo dixerat: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus

Apoc.2 *Apoc.3* *Matth.11* 1. *Cor.10* 1. *Reg.13* *Psal.25*

gressus sum, & in Domino sperans non infirmabor: Proba
me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum:
postea tentatur a diabolo, & post peccatum pænitens loqui
*Psal.*50 tur: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam
3.*Reg.*11 tuam. Magnum peccatum magna deleri uult misericordia.
Salomon, amabilis Domini, & cui bis Deus fuerat reuela-
tus; quia amator mulierum fuit, a Dei amore discessit.
2.*Par.*33 Manassen, impiissimum regem, post captiuitatem Babylo
4.*Reg.*23 nicam in pristinam dignitatem liber Dierum restitutum re-
*Zach.*3 fert. Et Iosias, uir sanctus, in campo Magedo ab Aegyptio
rege confoditur. Iesus quoque, filius Iosedech, sacerdos
magnus, quamquam in typo præcesserit saluatoris, qui no
stra peccata portauit, & alienigenam sibi ex gentibus eccle
siam copulauit, tamen, secundum litteram, post sacerdo-
tium sordidatus inducitur: & stat diabolus a dextris eius: &
*Num.*20 candida illi uestimenta deinceps redduntur. Superfluum
Iob 4 est de Moyse & Aaron scribere, quod ad aquam contradi-
ctionis offenderint Deum, & terram repromissionis non
intrauerint; cum beatus Iob angelos quoque, & omnem
creaturam peccare posse cõmemoret, dicens: Quid enim,
numquid homo coram Deo mundus est? aut in operibus
suis sine macula uir? Si contra seruos suos non credit, &
aduersum angelos suos prauum quid reperit; quanto magis
habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem lu
Iob 7 to sumus? Tentatio est uita hominis super terram: Et ceci-
Esa. 14 dit Lucifer, qui mittebat ad uniuersas nationes. Et ille,
qui in paradiso deliciarum inter duodecim nutritus est lapi-
des, uulneratus a monte Domini, ad inferna descendit.
unde & saluator in euangelio, Videbam, inquit, satanam
*Luc.*10 quasi fulgur de cælo cadentem. Si altissima illa sublimitas
cecidit, quis cadere non possit? si in cælo ruinæ, quanto
magis in terra? Et tamen cum ceciderit Lucifer, immo post
Iob 40 casum coluber antiquus; uirtus eius in lumbis eius, & po-
testas eius super umbilicum uentris: obumbrantur in eo ar
bores magnæ, & dormit iuxta iuncum, & calamum, & ca
ricem. Ipse est rex omnium, quæ in aquis sunt; ubi scilicet
uoluptas,

uoluptas, & luxuria, & propago, & irrigatio nuptiarum. Quis enim denudabit faciem uestitus eius? Et portas uultus eius quis aperiet? Saginantur in eo nationes Aethiopum, & partiuntur eum Phœnicum gentes. Ac ne forsitan *Psal. 73*
tacite legentis cogitatio putaret, eas tantum Phœnicum gentes, & populos Aethiopum significari, quibus draco in escam datus sit; statim de iis, qui per mare huius sæculi trãseunt, & ad portum salutis peruenire festinant, dicitur: Et *Iob 41*
in nauibus piscatorum caput eius stat, sicut incus infatigabilis: reputat ferrum, ut paleas, &, sicut lignum putre, æs: et omne aurum maris sub eo est, sicut lutum: feruescere facit abyssum, sicut uas æneum: æstimat mare, sicut deletum; & tartarũ abyssi, ut captiuum: omne altum uidet. Et arbitratur Iouinianus meus, facile sibi eum posse succumbere. Quid loquar de sanctis uiris, & de angelis; qui cum creaturæ Dei sint, possunt utique recipere peccatum? Filium Dei tentare ausus est; & prima eius, & secunda sententia repercussus, nihilominus caput leuat; & tertio uulneratus, usque ad tempus recedit, differens magis tentationem, quã auferens: & nos nobis blãdimur de baptismate: quod, sicut priora peccata dimittit, sic in futurum seruare non potest, nisi baptizati omni custodia seruauerint cor suum. *Matth. 4* *Luc. 4*
Tandem peruenimus ad cibos; & tertiæ quæstionis nobis opponitur difficultas: ad hoc creata esse omnia, ut usui mortalium deseruirent: & quo modo homo, rationale animal, quasi quidam habitator & possessor mundi, Deo subiacet, & suum ueneratur auctorem; ita cuncta animantia aut in cibos hominum, aut in uestitum, aut ad scindendam terrã, aut ad subuectionem frugum, aut ipsius hominis esse creata; unde & iumenta ab eo, quod iuuent, appellentur. Quid *Psal. 8*
est, ait Dauid, homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam uisitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis; gloria, & honore coronasti eum; & cõstituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues uniuersas, insuper & pecora campi, uolucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semi-

tas maris. Eſto, inquit, bos ad arandum, ad ſedendum
equus, canis ad ſeruandum, capræ ad lac, oues ad lanitia
cōditæ ſint: quis uſus porcorum abſque eſu carnium? quid
capreæ, ceruuli, damulæ, apri, lepores, & huiuſmodi uena-
tio? quid anſeres ſilueſtres, & domeſtici? quid anates? quid
ficedulæ? quid attagen? quid fulica? quid turdus? cur in do
mibus gallina diſcurrit? ſi non comeduntur hæc omnia, fru
ſtra a Deo creata ſunt. Verum quid opus eſt argumentis?
Gen.9 cum manifeſtiſſime ſcriptura doceat, omne, quod moue-
tur, ſicut holera herbarum, data nobis in eſcam: & Apo-
Tit.1 ſtolus clamitet: Omnia munda mundis: & nihil reiicien-
1.Tim.4 dum, quod cum gratiarum actione percipitur: & uenturos
Luc.7 in nouiſſimo, qui prohibeant nubere, & ueſci cibis, quos
Luc.19 Deus creauit ad utendum. Ipſe Dominus, uini potator &
uorator a phariſæis appellatur, & publicanorum conuiua,
Ioan.2 & peccatorum; Zachæi prandium non recuſans, uadens ad
nuptiarum epulas. Porro aliud eſt, ſi ſtulta contentione di-
citis eum iſſe ad nuptias ieiunaturum, & impoſtorum mo-
re dixiſſe: hoc comedo, illud non comedo: nolo uinum bi
Matth.26 bere, quod ex aquis creaui. In typo ſanguinis ſui non ob-
Luc. 24 tulit aquam, ſed uinum. Poſt reſurrectionem piſcem &
fauum comedit, non ſeſama, nuces, & ſorbitiunculas. Pe
Act.10 trus apoſtolus non expectans ſtellam more Iudaico, ſed ho
Act.27 ra ſexta in ſolarium pranſurus aſcendit. Paulus in naui pa-
1.Tim.5 nem frangit, non caricas. Timotheo dolenti ſtomachum,
uinum ſuadet bibere, non piracium. De ciborum ſibi pla-
cent abſtinentia: quaſi non & ſuperſtitio gentilium coſſum
matris Deum obſeruet, & Iſidis. Sequar ergo ueſtigia pro
poſitionis expoſitæ: & antequam ad ſcripturas ueniam, do
ceamq. ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabilem continen
tiam, argumentis philoſophorum argumenta componam:
& probabo, non Empedoclis & Pythagoræ nos dogma ſe-
ctari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne, quod moue-
tur, & uiuit, edendum non putant; & eiuſdem criminis
reos arbitrantur, qui abietem quercumq. ſucciderint, cu-
ius parricidæ ſunt, & uenefici; ſed uenerari conditorem no
ſtrum,

ſtrum, qui in uſus hominum cuncta creauit: et quo modo bos ad arandum, equus ad ſedendum, canes ad ſeruandum, capræ ad lac, oues ad lanitia conditæ ſunt; ita ſues, & ceruos, & capreas, & lepores, & cetera; ſed illa non ſtatim ad comedendum creata eſſe, ſed in alios uſus hominum. ſi enim omne, quod mouetur, & uiuit, ad ueſcendum factũ eſt, & præparatum gulæ: reſpondeant mihi; cur elephanti, cur leones, urſi, leopardi, lupi, cur uiperæ, ſcorpii, cimices, culices, pulicesque, cur uultur, aquila, coruus, accipiter, cur ceti, delphines, phocæ, minutæq. cochleolæ conditæ ſint. quis noſtrum leonem, quis uiperam, quis uulturem, quis ciconiam, quis miluum, quis reptantes in litoribus uermiculos umquam comedit? Sicut igitur hæc proprios uſus habẽt: ita poſſumus dicere, & ceteras beſtias, piſces, aues non ad eſum, ſed ad medicinas creatas. Denique carnes uiperæ, unde theriace conficitur, quantis rebus aptæ ſint, norunt medici. Segmenta eboris in medelas uarias aſſumuntur. Fel hyenæ oculorum reſtituit claritatem; & ſter cus eius, & canum, putrida curat uulnera. Et, quod forſit an legenti mirum ſit, hominis fimus quantis curationibus proficiat, Galenus ἐν ἁπλοῖς docet. Aiunt phyſici, quod pellis colubri, qua exuitur, decocta in oleo, mire dolorem aurium mitiget. Quid ita inutile uidetur neſcientibus, ut cimices? Si ſanguiſuga faucibus hæſerit; fumo eius excepto, ſtatim euomitur: & difficultas urinæ huius appoſitione laxatur. Porcorum autem, & anſerum, & gallinarum, phaſianorumq. adipes quid commodi habeant, omnes medicorum declarant libri: quos ſi legeris, uidebis tot curationes eſſe in uulture, quot membra ſunt. Paui fimus podagræ feruorem mitigat. Gruis, ciconiæ fel, aquilæ, ſanguis accipitris, ſtruthiocamelus, ranæ chamæleõtes, hirundinis ſtercus, & carnes, quibus morbis aptæ ſint, dicerem, ſi mihi propoſitum eſſet de medela corporum diſputare. Legat, qui uult, Ariſtotelem & Theophraſtum proſa, Marcellum Sidetem, & noſtrum Flauium hexametris uerſibus diſſerentes, Plinium quoque Secundum, & Dio-

ſcoridem, & ceteros tam phyſicos, quam medicos, qui nullam herbam, nullum lapidem, nullum animal, tam reptile, quam uolatile, & natatile, non ad ſuæ artis utilitatem referunt. Igitur, cum mihi dixeris, cur porcus creatus eſt? ſtatim tibi reſpondebo puerorum more certantium, cur uiperæ, cur ſcorpii? nec Deum ſuperfluorum iudicabis artificem, quia plurimæ & beſtiæ, & uolucres ſunt, quas tuæ fauces recuſent. Sed ne contentioſum hoc, & pugnax magis uideatur eſſe, quam uerum; audi iccirco ſues, & apros, & ceruos, & reliquas animantes creatas, ut milites, & athletæ, nautæ, ſectores, metallorumq. foſſores, & ceteri duro operi mancipati haberent cibos, quibus fortitudo corporum neceſſaria eſt; qui portant arma, & cibaria; qui pugnis, & calcibus ſua inuicem membra debilitant; qui remos trahunt; quorum latera ad clamandum, dicendumq. ſunt ualida; qui ſubuertunt montes, & ſub diuo & imbribus dormiunt. Ceterum noſtra religio non πύκτην, non athletam, non nautas, non milites, non foſſores, ſed ſapientiæ erudit ſectatorem; qui ſe Dei cultui dedicauit; & ſcit, cur creatus ſit, cur uerſetur in mundo, quo abire feſtinet. unde & Apoſtolus loquitur: Quando infirmor, tunc
2. Cor. 12
fortior ſum. Et: Si exterior noſter homo corrumpitur, ſed
2. Cor. 4
interior renouatur de die in diẽ. Et: Cupio diſſolui, & eſſe
Philip. 1
cum Chriſto. Et: Carnis curam ne feceritis in deſideriis.
Rom. 13
Numquid omnibus præceptum eſt, ne duas tunicas habe-
Matth. 10
ant; ne cibos in pera, æs in zona, uirgam in manu, calciamentum in pedibus; ut uendant uniuerſa, quæ poſſident, dentq. pauperibus, & ſequantur Ieſum? ſed de iis utique,
Luc. 3 qui uolunt eſſe perfecti. alioquin a Ioanne Baptiſta aliud præcipitur militibus, aliud publicanis. Dominus autem dicit in euangelio ad eum, qui ſe iactauerat legis uniuerſa com-
Matth. 19 pleſſe: Si uis perfectus eſſe, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me. Ne graue onus nolenti uideretur imponere, in propria audientis uoluntate dimiſit, dicens: Si uis perfectus eſſe. Quamobrem & ego tibi dicam: Si uis perfectus eſſe, bonum eſt uinum
non

non bibere, & carnem non manducare. Si uis perfectus esse, melius est saginare animam, quam corpus. Si autem adhuc paruulus es, & coquorum iura te delectant; nemo eripit faucibus tuis esculentas dapes. Manduca, & bibe: & , si tibi placet, cum Israele lude consurgens, & canito: Manducemus, & bibamus: cras enim moriemur. Manducet, & bibat, qui post cibos expectat interitum: qui cum Epicuro dicit: Post mortem nihil est, & mors ipsa nihil est. Nos Paulo credimus intonanti: Esca uentri, & uenter escis: Deus autem & hunc, & illam destruet. Hæc de scripturis pauca posuimus, ut congruere nostra cum philosophis doceremus. Ceterum quis ignoret, unamquamque gentem non communi lege naturæ, sed iis, quorum apud se copia est, uesci solitam? uerbi gratia: Arabes, & Saraceni, & omnis eremi barbaria, camelorum lacte & carnibus uiuit: quia huiuscemodi animal pro temperie & sterilitate regionum facile apud eos & gignitur, & nutritur. hi nefas arbitrantur, porcorum uesci carnibus. sues enim, qui glande, castaneis, radicibus filicum, & hordeo ali solent, aut raro apud eos, aut penitus non inueniuntur, &, si inuenti fuerint, alimenta non habent, quæ supra diximus. E regione, septemtrionales populos si ad esum asinorum camelorumq. compellas, simile putabunt eorum uesci carnibus, ac si lupum comedere cogantur, aut coruum. In Ponto, & Phrygia uermes albos, & obesos, qui nigello capite sunt, & nascuntur in lignorum carie, pro magnis reditibus pater familias exigit. & quo modo apud nos attagen, & ficedula, mullus, & scarus in deliciis computantur: ita apud illos, ξυλοφάγον comedisse, luxuria est. Rursum orientales & Libyæ populos, quia per desertum & calidam eremi uastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis uesci moris est. hoc uerum esse, Ioannes quoque Baptista probat. Compelle Phrygem, & Ponticum, ut locustam comedat: nefas putabit. Coge Syrum, Afrum, & Arabem, ut uermes Ponticos glutiat: ita eos despiciet, ut muscas, millepedias, & lacertos. quamquam Syri & crocodilis terrenis, Afri etiam

Rom. 14. *1 Cor. 15* *1. Cor. 6* *Matth. 3*

lacertis uiridibus ueſci ſoleant. In Aegypto, & Palæſtina, propter boum raritatem, nemo uaccam comedit, taurorumq. carnes, & boum, uitulorumq. aſſumunt in cibis. at in noſtra prouincia ſcelus putant uitulos deuorare. unde & imperator Valens nuper legem per orientem dederat, ne quis uitulorum carnibus ueſceretur, utilitati agriculturæ prouidens, & peſſimam Iudaizantis uulgi emendans conſuetudinem, pro altilibus & lactentibus uitulos conſumentis. Nomades, & Troglodytæ, & Scythæ, & Hunnorum noua feritas, ſemicrudis ueſcūtur carnibus. Porro Ichthyo phagi, gens errans in litore maris Rubri, ſuper petras, ſolis calore feruentes, aſſant piſces, & hoc ſolo alimento uictitant. Sarmatæ, Quadi, Vuandali, & innumerabiles aliæ gentes, equorum & uulpium carnibus delectantur. Quid lo quar de ceteris nationibus; cum ipſe adoleſcentulus in Gal lia uiderim Scotos, gentem Britannicam, humanis ueſci car nibus; & cum per ſiluas porcorum greges, & armentorum, pecudumq. reperiant, paſtorum nates, & feminarum papillas ſolere abſcindere, & has ſolas ciborum delicias arbitra ri? Scotorum natio uxores proprias non habet; &, quaſi Platonis politiam legerit, & Catonis ſectetur exemplum, nulla apud eos coniux propria eſt; ſed, ut cuique libitum fuerit, pecudum more laſciuiunt. Perſæ, Medi, Indi, & Aethiopes, regna non modica, & Romano imperio paria, cum matribus, & auiis, cum filiabus, & neptibus copulantur. Maſſagetæ, & Derbices miſerrimos putant, qui ægrotatione moriantur; & parentes, cognatos, propinquos, cum ad ſenectam uenerint, iugulatos deuorant; rectius eſſe ducentes, ut a ſe potius, quam a uermibus comedantur. Ti bareni, quos dilexerint, ſenes ſuſpendunt in patibulis: Hir cani uolucribus, & canibus ſemiuiuos proiiciunt, Caſpii iiſdem beſtiis mortuos. Scythæ eos, qui a defunctis amati ſunt, uiuos infodiunt cum oſſibus mortuorum. Bactri canibus, ad hoc ipſum nutritis, obiiciunt ſenes. quod cum Alexandri præfectus Nicanor emendare uoluiſſet, pene ami ſit prouinciam. Coge Aegyptium, ut ouium lacte ueſcatur:
impelle

impelle, ſi uales, Peluſioten, ut manducet cepe. Singulæ pene in Aegypto ciuitates, ſingulas beſtias & monſtra uenerantur; &, quodcumque colucrint, hoc inuiolabile & ſacrũ putant. unde & urbes quoque apud eos ex animalium uocabulis nuncupantur, Leonto, Cyno, Lyco, Buſyris, Thmuis, quod interpretatur hircus. Et ut ſciremus, quales deos ſemper Aegyptus recepiſſet: nuper ab Hadriani amaſio urbs eorũ Antinois appellata eſt. Peruides igitur, quod non ſolum in eſu, ſed & in ſepulturis, & in connubiis, & in omni conuerſatione unaquæque gens ſuo ritu & proprietatibus uictitet; & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit. Verum fac eſum carnium cunctis nationibus eſſe communem, & paſſim licere, quod paſſim gignitur: quid ad nos, quorum conuerſatio in cælis eſt; qui, ſuper Pythagoram, & Empedoclem, & omnes ſapientiæ ſectatores, non ei debemur, cui naſcimur, ſed cui renaſcimur; qui repugnantem carnem, & ad libidinum incentiua rapientem, inedia ſubiugamus? Eſus carnium, & potus uini, uentrisq. ſaturitas ſeminarium libidinis eſt. unde & Comicus, Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Per quinque ſenſus, quaſi per quaſdam feneſtras, uitiorum ad animam introitus eſt. Non poteſt ante metropolis & arx mentis capi, niſi per portas eius irruerit hoſtilis exercitus. horum perturbationibus anima prægrauatur, & capitur aſpectu, auditu, odoratu, ſapore, tactu. Si Circenſibus quiſpiam delectetur; ſi athletarum certamine, ſi mobilitate hiſtrionum, ſi formis mulierum, ſplendore gemmarum, ueſtium, metallorum, & ceteris huiuſcemodi; per oculorum feneſtras animæ capta libertas eſt; & impletur illud propheticũ: Mors intrauit per feneſtras noſtras. Rurſum auditus uario organorum cantu, & uocum inflexionibus delinitur, & carmine poetarum, & comœdorum, mimorumq. urbanitatibus, & ſtrophis, & quidquid per aures introiens uirilitatem mentis effeminat. Odoris autem ſuauitas, & diuerſa thymiamata, & amomum, & cyphi, oenanthe, muſcus, & peregrini muris pellicula, quod diſſolutis & amatoribus conue-

Philip.3

Hier.9

niat, nemo nisi dissolutus negat. Porro, ciborum auiditas, quod auaritiæ mater sit, & animum quasi quibusdam compedibus degrauatum in terra teneat, quis ignorat? Propter breuem gulæ uoluptatem terræ lustrantur, & maria; & ut mulsum uinum, pretiosusq. cibus fauces nostras transeat, totius uitæ opera desudamus. Tactus autem alienorum corporum, & feminarum ardentior appetitus, uicinus insaniæ est. ob hunc sensum cupimus, irascimur, gestimus, inuidemus, æmulamur, soliciti sumus; &, expleta uoluptate, per quandam plenitudinem rursus accendimur; quærimusq. facere, quod cum fecerimus, iterum pæniteamus. Igitur, cum per has portas quasi quidam perturbationum cunei ad arcem nostræ mentis intrauerint; ubi erit libertas, ubi fortitudo eius, ubi de Deo cogitatio, maxime cum tactus depingat sibi etiam præteritas uoluptates, & recordatione uitiorum cogat animam compati, & quodam modo exercere quod non agit? His igitur rationibus inuitati multi philosophorum, reliquerunt frequentias urbium, & hortulos suburbanos, ubi ager irriguus, & arborum comæ, & susurrus auium, fontis speculum, riuus immurmurans, & multæ oculorum auriumq. illecebræ; ne per luxum & abundantiam copiarum, animæ fortitudo mollesceret, & eius pudicitia constupraretur. Inutile quippe est, crebro uidere per quæ aliquando captus sis, & eorum te experimento cōmittere, quibus difficulter careas. nam & Pythagorei huiuscemodi frequentiam declinantes, in solitudine & desertis locis habitare consueuerant. Platonici quoque, & Stoici in templorum locis, & porticibus uersabantur; ut admoniti augustioris habitaculi sanctitate, nihil aliud, quam de uirtutibus, cogitarent. Sed & ipse Plato, cum esset diues, & toros eius Diogenes lutatis pedibus conculcaret; ut posset uacare philosophiæ, elegit Academicam uillam, ab urbe procul, non solum desertam, sed & pestilentem; ut cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur; discipuliq. sui nullam aliam sentirent uoluptatem, nisi earum rerū, quas discerent. Quosdam legimus effodisse sibi oculos, ne per

per eorum uisum a contemplatione philosohiæ auocarentur. Vnde & Crates ille Thebanus, proiecto in mari non paruo auri pondere, Abite, inquit, pessum malæ cupiditates: ego uos mergam, ne ipse mergar a uobis. Quod si quis existimat, & abundantia ciborum potionumq. se perfrui, & uacare posse sapientiæ, hoc est, & uersari in deliciis, & deliciarum uitiis non teneri; se ipsum decipit. cum enim, procul ab his remoti, sæpe capiamur naturæ illecebris; & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magis, si circumdati retibus uoluptatum, esse nos liberos arbitremur? Sensus noster illud cogitat, quod uidet, audit, odoratur, gustat, attrectat; & ad eius rei trahitur appetitum, cuius capitur uoluptate: quod mens uideat, & mens audiat, & quod nec audire quippiam, nec uidere possimus, nisi sensus in ea, quæ cernimus, & audimus, fuerit intentus. Vetus quoque sententia est: difficile est, immo impossibile, delciis & uoluptatibus affluentes non ea cogitare, quæ gerimus: frustraq. quidam simulant, salua fide, & pudicitia, & integritate mentis, se abuti uoluptatibus; cum contra naturam sit, copiis uoluptatum sine uoluptate perfrui; & Apostolus, hoc ipsum cauens, dixerit: Quæ autem *1.Tim.5* in deliciis est uidua, uiuens mortua est. Sensus corporum quasi equi sunt, sine ratione currentes: anima uero in aurigæ modum retinet frena currētium. & quo modo equi absque rectore præcipites ruunt: ita corpus sine ratione, & imperio animæ, in suum fertur interitum. Alia quoque comparatio animæ & corporis a philosophis ponitur, corpus puerum, animam pædagogum esse dicentibus. unde & historicus, Animæ, inquit, imperio, corporis seruitio magis utimur. alterum nobis cum diis, alterum cum belluis commune est. Igitur, nisi uitia adolescentis, & pueri, prudentia pædadogi rexerit, omnis conatus eius & impetus ad lasciuiam properant. Sine quattuor sensibus uiuere possumus, idest, sine aspectu, auditu, odoratu, atque complexu: absque gustu autem & cibis impossibile est humanum corpus subsistere. adesse ergo debet ratio, ut tales ac tantas

suma-

ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendum eſt, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & poſtea, inflatis uenis, incentiua libidinum ſuſtinenda. Luxurioſa res uinum, & tumultuoſa ebrietas. omnis, qui cum his miſcetur, non erit ſapiens. Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſos, magno partos & perditos labore doleamus. holerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus eſt; & arte impendiisq. coquorum non indiget; & ſine cura ſuſtentat humanum corpus; moderateq. ſumptus, (quia nec auide deuoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leuiori digeſtione concoquitur. nemo enim uno aut duobus cibis, hisq. uilibus, uſque ad inflationem uentris oneratur; quæ diuerſitate carnium, & ſaporis delectatione percipitur. Cum uariis nidoribus fumant patinæ; ad eſum ſui, expleta eſurie, quaſi captiuos trahunt. unde & morbi ex ſaturitate nimia concitantur: multiq. impatientiam gulæ, uomitu remediantur; &, quod turpiter ingeſſerunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphoriſmis docet, craſſa & obeſa corpora, quæ creſcendi menſuram compleuerint, niſi cito ablatione ſanguinis imminuantur, in paralyſim & peſſima morborum genera erumpere; & iccirco eſſe neceſſariam demptionem, ut rurſum habeant, in quæ poſſint creſcere: non enim manere in uno ſtatu naturam corporum, ſed aut creſcere ſemper, aut decreſcere; nec poſſe uiuere animal, niſi creſcendi capax ſit. unde & Galenus, uir doctiſſimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum uita & ars ſagina eſt, dicit in exhortatione medicinæ, nec uiuere poſſe diu, nec ſanos eſſe; animasq. eorum ita nimio ſanguine & adipibus, quaſi luto, inuolutas, nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus, & ructu, & uentris ingluuie cogitare. Diogenes tyrannos & ſubuerſiones urbiũ, bellaq. uel hoſtilia, uel ciuilia, non pro ſimplici uictu holerum pomorumque, ſed pro carnibus & epularum deliciis aſſerit excitari. Quodq. mirandum ſit; Epicurus, uoluptatis aſſertor, omnes libros ſuos repleuit holeribus, & pomis;

Pro.20

mis; & uilibus cibis dicit esse uiuendum; quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparentur; maioremq. pœnam habeant in inquirendo, quam uoluptatem in abutendo: corpora autem nostra cibo tantum & potu indigere: ubi aqua & panis sit, & cetera his similia, ibi naturæ satisfactum: quidquid supra fuerit, non ad uiræ necessitatẽ spectare, sed ad uitium uoluptatis: bibere, & comedere nõ ad deliciarum ardorem, sed sitim famemq. restinguere: qui carnibus uescantur, indigere etiam iis, quæ non sunt carniũ; qui autem simplici uictu abutantur, eos carnes non requirere. Sapientiæ quoque operam dare non possumus, si mensæ abundantiam cogitemus, quæ labore nimio & cura indiget. Cito expletur naturæ necessitas: frigus, & fames, simplici uestitu, & cibo expelli potest. unde & Apostolus, Habentes, inquit, uictum, & uestitum, his contenti sumus. Deliciæ, & epularum uarietates, fomenta auaritiæ sunt. Grandis exultatio animæ est, cum paruo contentus fueris, mundum habere sub pedibus, & omnem eius potentiam; epulas, libidines, propter quæ diuitiæ comparantur, uilibus mutare cibis, & crassiore tunica compensare. Tolle epularum, & libidinis luxuriam: nemo quæret diuitias; quarum usus aut in uentre, aut sub uentre est. Qui ægrotat, non aliter recipit sanitatem, nisi tenui cibo & castigato uictu, quæ λεπτὴ δίαιτα dicitur. quibus ergo cibis recipitur sanitas, his & seruari potest: ne quis putet morbos holeribus concitari. Si autem Milonis illius Crotoniatæ uires holera nõ ministrant, quæ nascũtur, & aluntur carnibus: quid necesse est uiro sapienti, & philosopho Christi, tantã habere fortitudinem, quæ athletis & militibus necessaria est; quã cũ habuerit, ad uitia prouocetur? Illi arbitrãtur carnes sanitati congruas, qui uolunt abuti libidine; & in cœnum demersi uoluptatum, ad coitum semper exæstuant. Christiano sanitas absque uiribus nimiis necessaria est. Nec turbare nos debet, si rari sint huius propositi sectatores: quia rari sunt & amici boni, & fideles, & pudici, & continentes: semperq. uirtus rara est. Lege Fabricii continentiam; Curii

1.*Tim.*6

pauper-

paupertatem : & in tanta urbe uix paucos inuenies, quos ſe quaris. Noli timere, ne, ſi carnes non comederis, aucupes & uenatores fruſtra artificia didicerint. Legimus, quoſdam, morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proſcriptione bonorum ad ſimplicem menſam & pauperes cibos redactos, conualuiſſe. caruerant enim ſolicitudine diſpenſandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt, & animum. Irridet Horatius appetitum ciborum, qui conſumpti relinquunt pænitentiam : Sperne uoluptates : nocet empta dolore uoluptas. Et cum in amœniſſimo agro in morſum uoluptuoſorum hominum ſe craſſum pinguemq. deſcriberet, luſit his uerſibus : Me pinguem, & nitidum, & bene curata cute, uiſes, Cum ridere uoles, Epicuri de grege porcum. Sed & ex uiliſſimis cibis uitanda ſatietas eſt. nihil enim ita obruit animum, ut plenus uenter, & exæſtuans, & huc illucq. ſe uertens, & in ructus, uel in crepitus uentorum efflatione reſpirans. Quale illud ieiuniũ eſt, aut qualis illa refectio poſt ieiunium, cum pridianis epulis diſtendimur, & guttur noſtrum meditatorium efficitur latrinarum? dumq. uolumus prolixioris inediæ famã quærere, tantum uoramus, quantum uix alterius diei nox digerat. itaque non tam ieiunium appellandum eſt, quam crapula, ac fœtens & moleſta digeſtio. Dicæarchus in libris antiquitatum, & deſcriptione Græciæ, refert, ſub Saturno, ideſt, in aureo ſæculo, cum omnia humus funderet, nullum comediſſe carnes, ſed uniuerſos uixiſſe frugibus, & pomis, quæ ſponte terra gignebat. Perſarum regis Cyri uitam Xenophon octo uoluminibus explicat, polenta, & cardamo, & ſale, ac pane cibario eos aſſerens uictitare. Lacedæmoniorum menſæ, frugalitatisq. & ſupraſcriptus Xenophon, & Theophraſtus, & omnes pene ſcriptores Græciæ teſtes ſunt. Cheræmon Stoicus, uir eloquentiſſimus, narrat de uita antiquorum Aegypti ſacerdotum, quod, omnibus mundi negotiis curisq. poſtpoſitis, ſemper in templo fuerint; & rerum naturas, cauſasq. ac rationes ſiderum contemplati ſint; numquam mulieribus ſe miſcuerint; numquam co-

gnatos

gnatos & propinquos, ne liberos quidem uiderint; ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & uino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſus, & uertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione naſcuntur. pane raro ueſcebantur, ne onerarent ſtomachum: &, ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſopum ſumebant in cibo, ut eſcam grauiorem illius calore decoquerent. oleum tantum in holeribus nouerant, uerum & ipſum parum, propter nauſeam, & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar, inquit, de uolatilibus, cum ouum quoque pro carnibus uitauerint, & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebãt, colore mutato. Cubile eis de foliis palmarum, quas baias uocant, cõtextum erat: ſcabellum accliue, & ex una parte obliquum, in terra pro puluillo capiti ſupponebant, bidui triduiq. inediam ſuſtinentes. Humores corporis, qui naſcuntur ex otio, & ex manſione unius loci, nimia uictus caſtigatione ſiccabant. Ioſepbus in ſecunda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria, & in octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionem duobus uoluminibus, tria deſcribit dogmata Iudæorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſænos: quorum nouiſſimos miris effert laudibus, quod & ab uxoribus, & uino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium uerterint in naturam. Super quorum uita & Philo, uir doctiſſimus, proprium uolumen edidit. Eantes Cizycenus, & Aſclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in oriente regnabat, ſcribunt eſum carnium non fuiſſe. Ebulus quoque, qui hiſtoriam Mithræ multis uoluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorum; quorum primos, qui ſint doctiſſimi, & eloquentiſſimi, excepta farina, & holere, nihil amplius in cibo ſumere. Apud Eleuſinam etiam uolucribus, & piſcibus, & quibuſdam pomis abſtinere, ſollemne eſt. Bardeſanes, uir Babylonius, in duo dogmata apud Indos Gymnophiſtas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos; qui tantæ continentiæ

ſint,

ſint, ut uel pomis arborũ iuxta Gangen fluuium, uel publico orizæ, uel farinæ alantur cibo; &, cum rex ad eos uenerit, adorare illos ſolitus ſit, pacemq. ſuæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari ſitam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe, refert. Xenocrates philoſophus, de Triptolem legibus apud Athenienſes tria tantum præcepta in templo Eleuſinæ reſidere ſcribit, honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus non ueſcendum. Orpheus in carmine ſuo eſum carnium deteſtatur. Pythagoræ, Socratis, Antiſthenis, & reliquorum frugalitatem referrem in confuſionem noſtram, niſi & longum eſſet, & proprii operis indigeret. hic certe eſt Antiſthenes; qui, cum glorioſe docuiſſet rhetoricam, audiſſetq. Socratem de paupertate diſputantem, dixiſſe fertur ad diſcipulos ſuos: Abite, & magiſtrum quærite: ego enim iam reperi. Statimq. uenditis, quæ habebat, & publice diſtributis, nihil ſibi amplius, quam palliolum, reſeruauit. paupertatisq. eius, & laboris & Xenophon teſtis eſt in Sympoſio, & innumerabiles libri eius; quorum alios philoſophico, alios rhetorico genere ſcripſit. Huius Diogenes ille famoſiſſimus ſectator fuit, potentior rege Alexandro, & naturæ uictor humanæ. nam cum diſcipulorum Antiſthenes nullum reciperet, & perſeuerantem Diogenem remouere non poſſet; nouiſſime claua minatus eſt, niſi abiret. cui ille ſubieciſſe dicitur caput, atque dixiſſe: Nullus tam durus baculus erit, qui me a tuo poſſit obſequio ſeparare. Refert Satyrus, qui illuſtrium uirorum ſcribit hiſtorias, quod Diogenes palliolo duplici uſus ſit propter frigus, peram pro cellario habuerit, ſecumq. portarit clauam ob corpuſculi fragilitatem, qua iam ſenex membra ſuſtentare ſolitus erat; & ἡμερόβιος uulgo appellatus ſit, in præſentem horam poſcens a quolibet, & accipiens cibum. Habitabat autem in portarum ueſtibulis, & porticibus ciuitatum: cumq. ſe contorqueret in dolio, uolubilem ſe habere domum iocabatur, & ſe cum temporibus immutantem. frigore enim os dolii uertebat in meridiem, æſtate ad

te ad ſeptentrionem: &, utcumque ſol ſe inclinauerat, Dio genis ſimul prætorium uertebatur. Quodam uero tempore habens ad potandum cauum ligneum, uidit puerum manu concaua bibere; & eliſiſſe illud fertur ad terram, dicens: Neſciebam, quod natura haberet poculum. Virtutem eius & continentiã mors quoque indicat. nam, cum ad agonem Olympiacum, qui magna frequentia Græciæ celebrabatur, iam ſenex pergeret, febri in itinere dicitur apprehenſus accubuiſſe in crepidine uiæ: uolentibusq. eum amicis aut in iumentum, aut in uehiculum tollere, non acquieuit: ſed, tranſiens ad arboris umbram, locutus eſt: Abite quæſo, & ſpectatum pergite: hæc me nox aut uictorem probabit, aut uictum. ſi febrem uicero, ad agonem ueniam; ſi me uicerit, ad inferna deſcendam: ibiq. per noctem eliſo gutture non tam mori ſe ait, quam febrem morte excludere. Vnius tantum philoſophi exemplum poſui, ut formoſuli noſtri, & thoroſuli, & uix ſummis pedibus adumbrantes ueſtigia, quorum uerba in pugnis ſunt, & ſyllogiſmi in calcibus, qui paupertatem apoſtolorum, & crucis duritiã aut neſciunt, aut contemnunt, imitentur ſaltem gentilium parcitatem. Hæc de argumentis philoſophorum, exemplisq. diſſerui. nunc ad exordium generis humani, ideſt, ad noſtra tranſiens, docebo, primum Adam in paradiſo ac- *Gen.2* cepiſſe præceptum, ut, cetera poma comedens, ab una arbore ieiunaret. Beatitudo paradiſi aſque abſtinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in paradiſo fuit: comedit, & eiectus eſt: eiectus, ſtatim duxit uxorem. Qui *Gen.4* ieiunus in paradiſo uirgo fuerat, ſatur in terra matrimonio *Gen.1* copulatur: & tamen eiectus, non protinus accepit licentiam carnium ueſcendarum; ſed tantum poma arborum, & fruges ſegetum, & herbarum holera ei traduntur in cibum: ut exul quoque paradiſi, non carnibus, quæ in paradiſo non erant, ſed ſimilitudine frugum paradiſi ueſceretur. Poſtea uero uidens Deus, quod diligenter appoſitum eſſet *Gen. 6* ad malitiam cor hominis ab adoleſcentia, & ſpiritus eius in his permanere non poſſet, quia erant caro, opera carnis

diluuio

Gen.9 diluuio condemnauit; & auidissimam hominum gulam pro bans, dedit eis licentiam comedendarum carnium: ut, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderent magnopere quod licebat; ne mandatum in causam uerterent præuaricationis. Quamquam & tunc ex parte imperatum ieiunium sit. nam, cum alia munda dicantur, alia immunda; *Gen.6* & in arca Noe de immundis bina, de mundis introducuntur imparia; & utique immundorum esus ablatus sit, ne sine causa dicerentur immunda: ex parte ieiunium dedicatum est, docens abstinentiam omnium in quorundam recisione. *Gen.25* Cur perdidit Esau primogenita sua? nonne propter cibum? impatientiamq. gulæ lacrymis emendare non potuit. Eiectus de Aegypto populus Israel, & in terram repromissionis lacte & melle manantem introducendus, Aegyptias carnes, & pepones, alliaq. desiderat. *Exo.16* *Num.11* Vtinam, inquit, obissemus percussi a Deo in terra Aegypti, quando super ollas carnium sedebamus. Et iterum: Quis nos pascet carnibus? Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Aegypto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia: at nunc anima nostra arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt. Angelorum cibum con- *Psal.77* temnentes, carnes Aegyptias suspirabant. Moyses quadra- *Exod.24* ginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc *Deut.8* probans non in pane solo uiuere hominem, sed in omni *Exod.32* uerbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem satur idola fabricatur. Ille, uacuo uentre, legem accipit, scriptã digito Dei: iste, manducans & bibens, consurgensq. ludere, aurum conflat in uitulum, & Aegyptium bouem præfert Domini maiestati. tot dierum labor unius horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim Dei sermonem non posse audire temulentos. Incrassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, *Deut.32* & dereliquit Dominum, qui fecerat eum, & abscessit a *Deut.8* Deo salutari suo. Vnde & in eodem Deuteronomio præcipitur: Ne, cum manducaueris, & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus, & bubus tuis multiplicatis, &

argento,

argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiſcaris Domini tui. Denique manducauit populus, & incraſſatum eſt *Matth.13*
cor eius, ne uideret oculis, & audiret auribus,& corde conijceret: & uultum ieiunantis Moyſi, & iuxta Hebraicam *Exod.34*
ueritatem, Dei confabulatione cornutum, paſtus & pinguior populus ſuſtinere non potuit. Quamobrem & Dominus noſter, atque ſaluator, non ob differentiam uirginitatis, & nuptiarum, ut quidam putant, ſed ob ieiuniorum conſortia, Moyſen, & Eliam transfiguratus in monte ſecum oſtendit in gloria. Quamquam Moyſes, & Elias typum proprie legis prophetarumq. monſtrauerint: ſicut manifeſte euangelii ſcriptura teſtatur: Dicebant ei exitum, quẽ *Matth.17*
completurus erat in Hieruſalem. paſſionem enim Domini non uirginitas, & nuptiæ, ſed lex nunciat, & prophetæ. Quod ſi contentioſe in Moyſe nuptias, in Elia uirginitatem dixerint demonſtrari: breuiter audiant, Moyſen mor *Deut.34*
tuum, & ſepultum, Eliam igneo curru raptum, ante im- *4.Reg.2*
mortalem eſſe cœpiſſe, quam mortuum. Sed nec ſecunda *Exod.34*
cõſcriptio tabularũ abſque ieiunio potuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo oſtenditur, poſſe nos per ieiunium redire in paradiſum, unde per ſaturitatem fueramus eiecti. In Exodo aduerſus Amelech, oratio- *Exod.17*
ne Moyſi, & totius populi, uſque ad ueſperam ieiunio dimicatum eſt. Ieſus, filius Naue, ſtationem imperauit ſoli *Ios.10*
& lunæ: & inediam plus quam unius diei, uictoris exercitus protelauit. Saul, ſicut in Regnorum primo libro ſcribitur, Maledictus, inquit, qui ederit panem uſque ad ueſpe- *1.Reg.14*
ram, donec ulciſcar me de inimicis meis. Et non guſtauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantiq. fuit auctoritas ſtationis, ſemel Domino deſtinatæ,ut Ionathas, qui cauſa uictoriæ extiterat, deprehenderetur ſorte, & ignorantiæ crimen declinare non poſſet, patriſq. in ſe concitaret manum, & uix populi precibus ſaluaretur. Elias, qua- *3.Reg.19*
draginta dierum ieiunio præparatus, Deum uidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hic Elia? Multo familiarior iſta uox, quam illa in Geneſi: Adam ubi es? Ill[illegible]n pa- *Gen.3*

[illegible] ſtum

1.Reg.7 ſtum terrebat, & perditum: hæc ieiunanti famulo blandie-
2.Par.32 batur. Congregatum Samuel populum in Maſphat, indi-
cto ieiunio roborauit, & fecit hoſtibus fortiorem. Aſſyrio-
Eſa.37 rum impetum, & potentiam Sennacherib, Ezechiæ regis
lacrymæ, ſaccus, & humiliatio uictus, fregit, proſtrauit,
Ion.3 & uicit. Et e contrario ciuitas Niniue imminentem iram
Domini ieiuniorum miſeratione detorſit: quam & Sodoma
placaſſet, & Gomorra, ſi uoluiſſent agere pænitentiam, &
lacrymas pænitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. A-
3.Reg.21 chab, rex impiiſſimus, ut ſententiam Dei ſubterfugeret,
1.Reg.1 & euerſio domus eius differretur in poſteros, ieiunio impe
trauit, & ſacco. Anna, uxor Helchanæ, inanem cibo uen
trem filio meruit implere. Periclitantur in Babylone Ma-
gi; omnis coniector, & hariolus, & haruſpex cæditur. Da-
Dan.1 niel & tres pueri reuelationem merentur ieiunio; & paſti le
guminibus, pulchriores ſunt, & prudentiores iis, qui de
menſa regis carnibus ueſcebantur. Deinde ſcriptum eſt,
Dan.10 quod Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit; panem ſua
uem non comederit; caro & uinum non intrauerit os eius;
oleo unctus non ſit; & uenerit ad eum angelus, dicens: Da
niel, homo miſerabilis es. Qui deo miſerabilis apparue-
rat, poſt ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quam
Dan.14 pulchra res; quæ placat Deum, leones mitigat, Dæmones
terret. Mittitur ad eum (licet hoc in Hebraicis uolumini-
bus non inuenerimus) Habacuc, meſſorum prandium por
tans. talem enim diſcophorum inedia meruerat hebdoma-
2.Reg.12 dis. Dauid, periclitante filio poſt adulterium, ἐυξομολό-
Pſal.101 γησιν in cinere & ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tam
quam panem manducabam, & potum meum cum fletu
Pſal.108 miſcebam. Et infirmata ſunt in ieiunio genua mea. Et cer-
Iud.13 te iam audierat a Nathan: Dominus abſtulit a te hoc pecca
1.Reg.1 tum. Sampſon & Samuel uinum & ſiceram non bibunt:
erant enim filii repromiſſionis, & per abſtinentiam ieiu-
Leuit.10 niumq. concepti. Aaron, & ceteri ſacerdotes, ingreſſuri
templum, omne, quod poteſt inebriare, non potant, ne
moriantur. ex quo intelligimus, mori eos, qui in eccleſia
non

non sobrii ministrarint. Quamobrem exprobratur Israeli, potum dabatis Nazaræis meis uinum. Ionadab, filius Re chab, præcepit filiis suis, ut non biberent uinum usque in æternum. Quibus cum offerret Hieremias uinum, ut bibe rent; & illi bibere noluissent; loquitur Dominus per prophetam: Quia obedistis præcepto Ionadab patris uestri, non deficiet uir de stirpe Ionadab, filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. In foribus Euangelii Anna, filia Phanuelis, uniuira inducitur, semperq. ieiunans. Et Dominum uirginem longa castitas longaq. ieiunia suscepere. Præcursor eius, & præco Ioannes locustis alitur, & sil uestri melle, non carnibus; habitatioq. deserti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipse Dominus baptisma suum quadraginta dierum ieiunio dedicauit, & acriora dæmonia docuit non nisi oratione & ieiuniis posse superari. Cornelius centurio, ut spiritum san ctum acciperet ante, quam baptisma, eleemosynis meruit, crebrisq. ieiuniis. Paulus apostolus post famem, & sitim, & ceteros labores suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo dolenti stomacdum, & infirmitates plurimas su stinenti, suadet uini modicam potionem: Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli aquam bibere, ostendit eum aquam ante potasse. quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulassent. Re probat quidem Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad utendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatia num, & ceteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt per petuam, ad destruenda, & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei; & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & uim facit in interitum suum. Et a diebus Ioannis Ba ptistæ, ieiunatoris, & uirginis, regnum cælorum uim patitur, & uiolenti diripiunt illud. Timemus enim, ne ab ad

Amos 2
Hier. 35
Luc. 2
Matth. 3
Matth. 4
Matth. 17
Act. 10
2. Cor. 11
1. Tim. 5
1. Tim. 4
Matth. 11

uentu æterni iudicis, ſicut in diebus diluuii, & euerſionis So
*Luc.*17 domæ, & Gomorræ, deprehendamur manducantes, & bi
bentes, & nubentes, & nuptui tradentes. nam & diluui-
um, & ignis de cælo ſaturitatem pariter & nuptias, quas
deleret, inuenit. Nec mirum, ſi omne, quod in macello
1.*Cor.*10 uenditur, Apoſtolus emi iubeat, & comedi: cum idolola-
tris, adhuc in templis idolorum quaſi idolothyta ueſcenti-
bus, pro ſumma abſtinentia fuerit, cibis tantum abſtinere
*Rom.*14 gentilium. Quod ſi loquitur ad Romanos: Is, qui mandu
cat, non manducantem non ſpernat; &, qui non mandu-
cat, manducantem non iudicet: non inter ieiunia & ſaturi-
tatem æqualia merita diſpenſat; ſed contra eos loquitur,
qui, in Chriſtum credentes, adhuc Iudaizabant; & eos,
qui ex gentibus crediderant, monet, ut ne ſcandalizent il-
los cibo ſuo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique
& in conſequentibus hoc ipſum ſonat. Scio, & confido in
Domino Ieſu, quod nihil commune per ſe ipſum eſt, niſi
ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt. ſi
enim propter cibum frater tuus contriſtatur; iam non ſe-
cundum caritatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere,
pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bo
num noſtrum. Non eſt enim regnum Dei eſca, & potus.
Ac, ne quis putaret hoc de ieiuniis dici, & non de ſuperſti-
tione Iudaica, ſtatim ediſſerit: Alius credit manducare
omnia: qui autem infirmus eſt, holera manducat. Et rur-
ſum: Alius iudicat diem plus, quam diem; alius iudicat
omnem diem. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Qui ſa-
pit diem, Domino ſapit: &, qui manducat, Domino man
ducat: gratias enim agit Deo. & qui non manducat, Do-
mino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc
infirmi erant in fide; & alias carnes mundas, alias arbitra-
bantur immundas; & inter diem & diem eſſe aliquid exiſti-
mabant, uerbi gratia, ſanctius eſſe ſabbatum, & neome-
nias, & ſcenopegiam, quam reliquos dies; iubentur hole-
ra manducare; quæ indifferenter comeduntur ab omnibus.
qui uero firmioris erant fidei; omnes carnes, & dies omnes
æquales

æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum uoratorem, & potatorem Matth.11
uini a pharisæis appellatum; & quia ad epulas ierit nuptia- Ioan.2
rum, & conuiuia non despexerit peccatorum; existimo quod nobiscum faciat. Iste est Dominus, ut arbitraris, uo Matth.4.5
rator: qui quadraginta diebus Christianorum ieiunium sanctificauit: qui beatos appellat esurientes, & sitientes: qui Ioan.4
escam habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non periret: qui de die crastino cogi Matth.6
tare prohibet: qui, cum esurisse & sitisse dicatur, & isse frequenter ad prandia, excepto mysterio, quod in typum suæ passionis expressit, & probandi corporis ueritate, nec gu- Matth.26
læ scribitur seruisse, nec uentri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob Luc.16
inediam dicit esse in sinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, Matt.6
ungi caput & lauari faciem præcipit; ut non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi, & fauum, non propter esu Luc.24
riem, & gutturis suauitatem, sed ut ueritatem sui corporis comprobaret. nam, quotiescumque mortuum suscitauit, Mar.5
iussit ei dari manducare; ne resurrectio phantasma putaretur. Et Lazarus, post resurrectionem, ob hanc causam scri- 1.Ioan.12
bitur cum Domino iniisse conuiuium. Nec hoc dicimus, quod negemus pisces, & cetera, si uoluntas fuerit, in cibo esse sumenda: sed, quo modo nuptiis uirginitatem, ita saturitati & carnibus ieiunia spiritumq. præferimus. Si autem Petrus hora sexta pransurus ascendit in cenaculum, fortui- Act. 10
ta esuries non facit præiudicium ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariæ hora sexta fessus Ioan.4
resedit, & bibere uoluit; omnibus incumbet necessitas, uelint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, ut uel sabbatum esset, uel dies Dominicus; & post bidui, triduiq. ieiunium, hora sexta esurierit. numquam enim crediderim, apostolum, si ante unam diem cenauerat, epulisq. distentus fuerat, alterius diei esurisse meridie. quod si cenauit pridie, & sequenti die esuriuit ante prandium: non exi-

ſtimo, quod uſque ad ſatietatem comederit, qui tam cito
Eſa.58 potuit eſurire. Porro, ſi per Eſaiam loquitur Deus, quod non tale ieiunium elegerit, dicens: In diebus ieiuniorum ueſtrorum inueniuntur uoluntates ueſtræ; & ſubiectos percutitis; & in iudicia, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiunium elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange eſurienti panem tuum, & pauperes ſine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, ueſti: & domeſticos ſeminis tui ne deſpicias. Non igitur ieiunium reprobauit, ſed, quale uellet, oſtendit. Neque enim uentris eſuries accepta eſt Deo, quam lites, & rapinæ, & luxuria deſtruūt.
Leuit.16 Si non uult ieiunium Deus, quo modo in Leuitico præcipit, ut ſeptimo menſe, decima menſis, omnis populus ieiunet uſque ad ueſperam; &, qui non afflixerit animam ſuam, mo
Num.11 riatur, & exterminetur de populo ſuo? Quare ſepulcra con
3.Reg.13 cupiſcentiæ, ubi carnibus deditus populus ruit, uſque hodie in ſolitudine perſeuerant? Et craſſus populus ortygometram ſcribitur ad choleram uſque ructaſſe? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboā, quia manducauit contra edictum Dei, illico percuſſus eſt? & leo, qui aſinam cuſtodiuit intactam, prophetæ leuanti ſe de prā dio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pranſus il
Ioel 2 lico ſaturitatis pœnas luit. Sed & Ioel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: ut monſtraretur, ieiunium ſanctificari ceteris operibus, & ſanctificatum ieiuniū curationi proficere peccatorum. Quo modo autem uirginitati ueræ non præiudicat imitatio uirginum diaboli: ita nec ueris ieiuniis coſſorum Iſidis, & Cybelis, & quorundam ciborum in æternum abſtinentia; maxime cum apud illos ieiunium panis, ſagina carnium compenſetur. Et, ſicut ſigna,
Exod.7 quæ faciebat Moyſes, imitabantur ſigna Aegyptiorum, ſed non erant in ueritate; nam uirga Moyſi uirgas Magorum deuorabat: ita per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis noſtræ ſuperſtitio, ſed noſtra arguitur negligētia, id nolentium facere, quod bonum eſſe, etiā ſæculi homines non ignorant. Quarta propoſitio, quæ & extre-

extrema est; duos esse ordines, ouium, & hircorum; alterum iustorum, alterum peccatorum; alios stare ad dextris, alios a sinistris; & audire iustos: Venite benedicti patris *Matth.25*
mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi: Peccatoribus uero dici: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius: Arborem bonam non posse malos fructus facere, nec malam bonos: *Matt. 7*
Vnde & Saluator loquitur ad Iudæos: Vos de *Ioan.8*
patre diabolo estis, & concupiscentias patris uestri facere *Matth.25*
uultis. Decem uirgines proponit stultas, atque sapientes; & quinque, quæ oleum non habuerunt, remansisse extrinsecus: alias uero quinque, quæ sibi lumen bonorum operum præparauerant, thalamum intrasse cum sponso. Ascendit ad diluuium, & ait: Qui erant cum Noe, iusti seruati sunt; *Gen.7. 19*
qui uero peccatores, omnes in commune perierunt. Apud Sodomam, & Gomorram, exceptis duobus gradibus bonorum malorumque, nulla diuersitas inuenitur. qui est iustus, eripitur: qui peccator, pari deuoratur incendio. una salus liberatis, unus interitus remanentibus. Ne paululum quidem a iustitia declinandum, indicio est uxor Lot. Si autem, *Gen.19*
inquit, mihi opponis, quare iustus laboret in pace, aut persecutionibus; si nullus profectus est, nec maiora præmia: scias hoc eum facere, non ut plus quid mereatur, sed ne perdat, quod accepit. In Aegypto quoque decem plagas æqua *Exod. 10*
liter omnes sentiunt peccatores: & similes tenebræ domino & seruo, nobili & ignobili, regi imminent & uulgo: sanctis uero Dei, & populo Israel una erat lux. Sed & in mari Rubro iusti pariter transeunt, peccatores pariter obruuntur. Sexcenta hominum millia, excepta imbelli æta *Exo.14*
te & sexu, in deserto æqualiter ruunt: & duo, qui iustitia pa *Num.14*
res erant, æqualiter liberantur. Per quadraginta annos cunctus Israel similiter laborat, & moritur. Gomor mannæ *Exod. 16*
uniuersis ætatibus una in cibo mensura est: uestitus pariter *Deut.29*
non deteruntur: capilli simul non augentur: barba in commune non crescit: calciamenta ex æquo omnibus durant: non incaluere pedes: cibus in ore cunctorum æqualiter sa-

pit: ad manfionem unam pati labore & mercede pergebãt. Omnis Hebræus æquale habet pafcha, æquales fcenopegias, æquale fabbatum, æquales neomenias. Septimo requietionis anno abfque perfonarum difcretione dimittitur: & in iubilæo uniuerfa cunctis debita relaxantur, atque ad antiquam poffeffionem uenditor redit. Parabolam autem in euangelio feminantis, in qua in terra bona centefimus & fexagefimus & tricefimus fructus exoritur; & econtrario in terra mala, triplex fterilitatis uarietas indicatur; in duos ordines diuidit, bonæ terræ, & malæ. Et quo modo apoftolis, pro derelictis filiis & uxoribus, in alio euangelio centies, in alio fepties Dominus repromittit, & in futuro uitam æternam; nullaq. diftantia eft inter centum, & fepetem: fic & in hoc numero non facere præiudicium, ubi huius terræ fertilitas prædicatur, præfertim cum & euangelifta Marcus retrorfum numeret triginta, fexaginta, & centum. Dicit Dominus: Qui manducat meam carnem, & bibit meũ fanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut ergo fine aliqua differentia graduum Chriftus in nobis eft: ita & nos in Chrifto fine gradibus fumus. Omnis, qui diligit me, fermonem meum feruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manfionem apud eum faciemus. Qui iuftus eft, diligit: qui diligit, ueniunt ad eum pater, & filius, & in eius habitant hofpitio. Vbi autem huiufcemodi habitator eft, puto quod nihil deeffe poffit hofpiti. Sin autem dicit: Multæ manfiones funt apud patrem meum: non in regno cælorum diuerfas fignificat manfiones, fed ecclefiarum in toto orbe numerum, quæ conftat una per feptem. Vado, inquit, & præparabo uobis locum, non loca. Si hæc repromiffio proprie duodecim apoftolorum eft; ergo Paulus exclufus eft de hoc loco; & electionis uas fuperfluus putabitur, & indignus. Ioannes, & Iacobus, quia plus ceteris petierunt, nõ impetrauerunt: & tamen non eft dignitas eorum imminuta; quia reliquis apoftolis æquales fuerunt. Nefcitis, quia corpora ueftra templum eft fpiritus fancti? Templum, inquit, eft; non templa: ut fimiliter in omnibus

Leuit.25 *Matth.13* *Marc.10* *Matth.19* *Marc.4* *Ioan.6* *Ioan.14* *Matth.20* *1.Cor.6*

bus habitatorem ostenderet Deum. Non pro his rogo tantum, sed pro illis, qui credituri sunt per uerbum eorum in me; ut, sicut tu pater in me, & ego in te unum sumus, ita omnes unum sint in nobis. Gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis: dilexi eos, sicut me dilexisti. et quo modo nos sumus pater & filius & spiritus sanctus unus Deus: sic & unus populus in ipsis sit, hoc est, quasi filii carissimi, diuinæ consortes naturæ. Sponsa, soror, mater, & quæcumque alia putaueris uocabula, unius Ecclesiæ congregatio est, quæ nũquam est sine sponso, fratre, filio; unam habet fidem; nec constupratur dogmatum uarietate; nec hæresibus scinditur: uirgo permanet. Quocumque uadit agnus, sequitur illum: sola nouit canticum Christi. Si autem, inquit, mihi opposueris, stella a stella differt in claritate: audies differre stellã a stella, hoc est, spirituales a carnalibus. Omnia membra æqualiter diligimus, nec oculum præponimus digito, nec digitum auriculæ; sed in singulorum amissione membrorũ cõmunis dolor est. Aequaliter introimus in hoc sæculum, & æqualiter de eo egredimur. Vnus Adam terrenus, & alter cælestis. qui in terreno fuerit, a sinistris est, & peribit: qui in cælesti, a dextris est, & saluabitur. Qui fratri dixerit, fatue, & raka; reus erit gehennæ. Et qui homicida fuerit, & adulter; mittetur similiter in gehennam. In persecutione qui incenditur, qui suffocatur, qui decollatur, qui fugerit, qui in carcere inclusus obierit; uaria quidem luctæ genera, sed una corona uictorum est. Inter eum fratrem, qui semper cum patre fuerat, & qui postea pænitens est receptus, nulla diuersitas est. Operariis primæ horæ, & tertiæ, & sextæ, & nonæ, & undecimæ, unus denarius æqualiter redditur: &, quo magis admireris, ab iis incipit præmium, qui minus in uinea laborarunt. His, & huiuscemodi diuinarum scripturarum testimoniis, quæ ad peruersitatem sui dogmatis callidus disputator inclinat, quis non tentetur etiam electorum Dei? & quod Ioannes apostolus antichristos dicit uenisse multos, hæc uera est antichristi prædicatio, quæ inter Ioannem & ultimum pænitentem nullam facit esse distan-

Ioan. 17
Apoc. 14
1. Cor. 15
Matth. 5
Luc. 15
Matth. 20
1 Ioan. 2

stan-

ſtantiam. Simulq. miror, quo modo ſerpens lubricus, & Proteus noſter, in uariarum ſe mutet portenta formarum. qui enim in coitu & in ſaturitate Epicureus eſt, ſubito in retributione meritorum Stoicus efficitur. Hieroſolymam Cithio, Iudæam Cypro, Chriſtum Zenone commutat. Si nõ licet a uirtutibus paululũ declinare; & omnia peccata ſunt paria; eiuſdemq. criminis reus eſt, qui panem eſurienti ſurripuerit, & qui hominem occiderit: tu quoque maximorum ſcelerum reus teneberis. Porro aliud eſt, ſi te dicas ne minima quidem habere peccata; &, cum omnes apoſtoli, & prophetæ, & ſancti, iuxta id, quod in ſecunda propoſitione diſſerui, peccatores eſſe ſe plangant, ſolus de iuſtitia glorieris. Ante nudo eras pede, modo non ſolum calciato, ſed & ornato. tunc pexa tunica, & nigra ſubucula ueſtiebaris, ſordidatus, & pallidus, & calloſam opere geſtitans manum: nunc lineis & ſericis ueſtibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. rubent buccæ: nitet cutis: comæ in occipitium frontemq. tornantur: protenſus eſt aqualiculus: inſurgunt humeri: turget guttur: & de obeſis faucibus uix ſuffocata uerba promuntur. Certe in tanta diuerſitate uictus & ueſtitus, neceſſe eſt, aut hic, aut ibi eſſe peccatum: non quod peccatum in cibo, aut in ueſtibus aſſeram: ſed quod uarietas & commutatio in deterius, reprehenſioni proxima ſit. Quod autem reprehenditur, a uirtute procul eſt: quod a uirtute procul eſt, uitio mancipatur: quod uitioſum arguitur, peccato iungitur: quod peccatum eſt, iuxta tuam ſententiam in ſiniſtra parte, & hircorum grege deſcribitur. Aut reuerteris igitur ad antiquum propoſitum, ut ouis poſſis eſſe ad dexteram: aut, ſi priorem ſententiam peruerſa pœnitentia commutaris; uelis nolis, quamquam barbam raſeris, inter hircos numeraberis. Verum quid prodeſt luſcum uocare luſcum, & accuſatoris docere inconſtantiam, cum propoſitionum ſeries diluenda ſit? Oues, & hædos a dextera, & ſiniſtra, duos iuſtorum, & peccatorum eſſe ordines non negamus. Arborem bonam, fructus malos non facere, nec malam bonos, nulli dubium eſt.

Decem quoque uirgines sapientes, & stultas, in bonas, ma
lasq. diuidimus. In diluuio liberatos iustos, & peccatores
aquis obrutos, non ignoramus. In Sodoma & Gomorra
ereptum iustum, & impios igne consumptos, omnibus per
spicuum est. Decem quoque plagis percussam Aegyptum,
& Israel fuisse sospitem nouimus. In mari Rubro transisse
iustos, & Pharaonem cum suo exercitu demersum, etiam
in scholis cantãt paruuli. Sexcenta millia in deserto cecidis-
se, quia increduli fuerint, & duos tantum terram repro-
missionis intrasse, scripturæ docent, & reliqua, quæ usque
ad operarios uineæ, in duos bonorum & malorum ordines
descripsisti. Sed quale est, ut, quia inter bonos & malos di
uisio est, tu asseras inter ipsos bonos, uel e contrario malos
nullam esse distantiam, nihilq. referre, utrum in pecore ali-
quis aries sit, an ouicula? utrum primam lanam habeat, an
secundam? utrum scabidum pecus sit, & morbidum, an ue
getum, atque suffultans? maxime cum Ezechiel oues ratio *Ezech.34*
nabiles, & diuersitatem inter pecus & pecus, suæ prophe-
tiæ auctoritate demonstret, dicens: Ecce ego iudico inter
pecus & pecus, & inter arietes & hircos, & inter pecus pin-
gue, & macilentum: pro eo quod lateribus & humeris im-
pingebatis, & cornibus uestris uentilabatis omnia infirma
pecora, donec dispergerentur. Et ut sciremus quæ ista sunt
pecora, statim intulit: Vos autem greges mei, oues pascuæ
meæ homines estis. Id ipsum ergo erit Paulus, & ille pæni- *1. Cor.5*
tens, qui cum patris uxore dormierat, quia in Ecclesiã post *2.Cor.2*
pænitentiam receptus est, & quia simul a dextris est, in ea-
dem cum apostolo claritate fulgebit? Et quo modo in uno
agello usque ad messem in consummationem mundi ziza- *Matth.13*
nia pariter frumentaq. succrescunt? Qua consequentia pi-
sces boni & mali, sagena Christi & reti euangelico continẽ-
tur? Cur in typo Ecclesiæ, in arca Noe, diuersa animalia,
&, pro qualitate meritorum, diuersæ sunt mansiones? Cur
astitit regina a dextris Domini in uestitu deaurato, circum- *Psal.44*
data uarietate? Cur Ioseph in forma Christi, uariam ha- *Gen. 37*
buit tunicam? Cur Apostolus loquitur ad Romanos: Vni *Rom. 12*
cuique

cuique ſicut Deus diuiſit mẽſuram fidei? Sicut enim in uno corpore multa membra habemus; omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum menſuram fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in ſimplicatate,
Rom.14 qui præeſt in ſolicitudine, & reliqua. Et in alio loco: Alius iudicat diem plus quam diem; alius iudicat omnem diem. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Et ad Corinthios: Ego
1.Cor.3 plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque, qui plantat, eſt aliquid; neque, qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus. Qui plantat, & qui rigat, unum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores: Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis. Et rurſum: Secundum gratiam Dei, quæ data eſt mihi, ut ſapiens architectus fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat. fundamentũ enim aliud nemo poteſt ponere, præterquam id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fenum, ſtipulam; uniuſcuiuſque opus apparebit. Dies enim Domine illud manifeſtabit: quoniam in igne reuelabitur; & ſingulorum opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit; mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit; detrimentum patietur; ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Si is, cuius opus arſit, & periit, & damnum ſuſtinuit laboris ſui, perdet quidem laboris præmium, ſed ipſe ſaluabitur, non tamen abſque probatione ignis: ergo is, cuius opus mãſerit, quod ſuperædificauit, ſine ignis probatione ſaluabitur, & inter ſaluationem & ſaluationem utique erit diuerſitas aliqua.
1.Cor.4 Necnon in alio loco, Sic nos, inquit, exiſtimet homo quaſi miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inueniatur.

Vis scire, quoniam inter dispensatorem, & dispensatorem
sit multa distantia: (non dico de malis & bonis, sed de ipsis
bonis, qui ad dexteram stant) audi consequentia: Nescitis, 1.Cor.9
qoniam qui in sacrificiis operantur, de sacrificiis comedunt:
& qui altario deseruiũt, de altario participantur? Sic & Do
minus disposuit iis, qui euangelium annunciant, de euange-
lio uiuere. Ego autem non abutar horum aliquo. Non scri
psi autem hæc, ut sic fiant in me. melius est enim mihi mo
ri, quam ut gloriam meam quis euacuet. si enim euangeliza
uero, non est mihi gloria: necessitas quippe mihi incũbit.
uæ enim mihi est, si non euangelizauero. nam si uoluntate
hoc ago, mercedem habeo: si autem nolens, dispensatio
mihi credita est. quæ est ergo merces mea? Vt euangelizans
sine sumptu, ponam euangelium Christi; ut non abutar po
testate, quæ data est mihi in euangelio. Cum enim essem li
ber, ex omnibus omnium me seruum feci, ut plures lucrifa
cerem. Numquid potes dicere, peccare eos, qui uiuunt de
euangelio, & qui de sacrificiis participantur? Vtique non.
Dominus enim disposuit, ut, qui prædicant euangelium, de
euangelio uiuant. Apostolus autem, qui non abutitur hac 1.Thes. 2
licentia, sed laborat manibus suis, ne quem grauet, & die ac
nocte operatur, & ministrat iis, qui secum sunt, utique ideo
hoc facit, ut plus laborans, plus aliquid mercedis accipiat.
Curramus ad reliqua. Diuisiones gratiarum sunt, idem au- 1.Cor.12
tem spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem autem
Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem autem
Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem
data est operatio spiritus iuxta id, quod expedit. Et iterum:
Sicut corpus unum est, & membra plura habet; omnia au
tem membra corporis cum sint multa, unum corpus est: sic
& Christus. Verum ne dicas in uno corpore diuersa mem-
bra unum habere meritum, statim gradus describit Ecclesiæ,
& ait: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum
apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde uir-
tutes & gratias curationũ, opitulationes, gubernationes, ge
nera linguarũ. Numquid omnes apostoli? nũquid omnes
prophetæ?

prophetæ? numquid omnes doctores? numquid omnes uir
tutes? numquid omnes gratiam habent curationum?
numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes in-
terpretantur? Aemulamini autem dona maiora; & adhuc
excellentiorem uiam uobis demonſtro. Cumq. de cari-
1.Cor.13 tatis uirtutibus latius diſputaſſet, adiecit: Siue prophe-
tiæ euacuabantur, ſiue linguæ ceſſabunt,ſiue ſcientia deſtrue
tur: ex parte enim cognoſcimus,& ex parte prophetamus;
cum autem uenerit, quod perfectum eſt; euacuabitur, quod
ex parte eſt. Et in continentibus: Nunc autem manent fi-
des, ſpes, caritas, tria hæc. maior autem horum eſt cari-
tas: Sectamini caritatem, æmulamini ſpiritualia, magis au
1.Cor.14 tem ut prophetetis. Et iterum: Volo autem omnes uos lo
qui linguis, magis autem prophetare. Nam maior eſt qui
prophetat, quam qui loquitur linguis. Et rurſum: Gratias
ago Deo, quod omnium ueſtrum linguis loquor. Vbi di-
uerſa ſunt dona, & alius maior, alius minor eſt, & omnes
ſpirituales appellantur; certe oues ſunt, & ſtant a dextris,
& inter ouem & ouem eſt aliqua diuerſitas. Loquitur qui-
1.Cor.15 dem de humilitate Paulus apoſtolus: Ego ſum nouiſſimus
apoſtolorum; qui non ſum dignus uocari apoſtolus, quia
perſecutus ſum Eccleſiam Dei: gratia autem Dei ſum id,
quod ſum: & gratia eius in me uacua non fuit, ſed amplius
omnibus illis laboraui; non ego autem, ſed gratia Dei,
quæ in me eſt. Verumtamen in eo, quod ſe humiliat, oſten
dit poſſe apoſtolos alios minores, alios eſſe maiores: &
qui utique uas electionis dicitur, & cunctis amplius labora-
Heb.6 uit; non eſt iniuſtus Deus, ut obliuiſcatur operis eius,& diſ
par meritum æquali mercede compenſet. Dehinc legi-
mus: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto
omnes uiuificabuntur, unuſquiſque autem in ſuo ordine.
Quando unuſquiſque in ſuo reſurget ordine, utique diuer-
ſa ſunt merita reſurgentium. Non omnis caro, eadem
caro; ſed alia hominum, alia pecorum, alia uolucrum,
alia autem piſcium. Et corpora cæleſtia, & corpora ter-
reſtria: ſed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem ter-
reſtri-

reſtrium. alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. ſtella enim a ſtella differt in claritate. Sic erit & reſurrectio mortuorum. quod tu ſcilicet doctus interpres ſic expoſuiſti, ut diceres ſpirituales differre a carnalibus. Ergo & ſpirituales & carnales in cæleſtibus erunt: & iam non ſolum oues, ſed etiam hirci tui conſcendent regna cælorũ. Stella, inquit, a ſtella differt in claritate, non oues & hirci, ſed oues & oues, ideſt, ſtella & ſtella. Denique alia, inquit, claritas ſolis, & alia claritas lunæ. Ne ſtellam & ſtellam totum humanæ multitudinis aſſereres genus, ſolem poſuit & lunam, quos certe inter hircos non poteris numerare. Sic, inquit, erit & reſurrectio mortuorum, ut iuſti in claritate ſolis luceant, & qui in ſequenti gradu ſunt, lunæ ſplendore rutilent, ut alius Lucifer ſit, alius Arcturus, alius Orion, alius Mazuroth, & cetera ſtellarum uocabula, quæ ſacratæ in Iob uolumine continentur. Omnes enim, ait, *Iob 9*
manifeſtari nos oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque quæ geſſit per corpus, ſiue bonum ſiue malũ. Ac ne forſitan dicas, ante tribunal Chriſti nos manifeſtari, *2.Cor.5*
ut boni bona, mali recipiãt mala; in eadem epiſtola docet: Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui ſeminat in bene- *2.Cor.9*
dictionibus, de benedictionibus & metet. Certe & qui plus, & qui minus ſeminat, de parte ſunt dextra. Et cum unius ſementis genus ſit, tamen menſura & numero differunt. Scribit ad Epheſios idem Paulus: Vt nota fieret nunc *Eph.3*
principatibus & poteſtatibus in cælis per Eccleſiam, multiplex & uaria ſapientia Dei. Cernis, quod in diuerſis agminibus Eccleſiæ uaria & multiplex ſapientia Dei prædicetur? Necnon in eadem epiſtola: Vnicuique autem noſtrum data *Eph.4*
eſt gratia, iuxta menſuram gratiæ Chriſti: non quod menſura Chriſti diuerſa ſit: ſed tantum gratiæ eius infunditur, quantum ualemus haurire. Fruſtra igitur oues & hircos, quinque & quinque uirgines, Aegyptios, & Iſraelitas, & cetera huiuſcemodi replicas: quia non eſt in præſenti retributio, ſed in futuro. unde & dies iudicii conſummatione promittitur, quia nunc non eſt iudicium. ſine cauſa enim appella-

appellatur dies extrema iudicii, si modo iudicat Deus. In praesentiarum nauigamus, luctamur, atque pugnamus, ut in fine perueniamus ad portum, coronemur, triumphemus. Tu autem peruerse & lubrice praesentis saeculi conuersationem in futurorum exempla proponis; cum utique hic iniustitia sit, ibi iustitia, donec intremus in sanctuarium Dei, & intelligamus in nouissimis eorum. Non aliter sanctus, aliter peccator moritur? in eodem mari nauigantibus eadem tranquillitas, & tempestas est? non aliter latro, aliter martyr occiditur? nec alio modo de adulterio & prostibulis, alio de castis matrimoniis nascuntur liberi? Certe
Mar.15 Dominus & latrones aequali iudicio crucifixi sunt. Si idem est huius saeculi futuriq. iudicium: ergo, quia hic pariter
Act.27 crucifixi sunt, & in futuro similiter habebuntur. Paulus, & qui eum uinxerant, simul nauigant, simul sustinent tempestatem, simul, naui fluctibus dissipata, in litus euadunt. Negare non potes, quin inter uinctum & uincientes diuersa sint merita. et quo modo unum Apostoli militumq. naufragium est? Refert postea Paulus reuelationem, & eos, qui in naui fuerant, dicit sibi a Domino esse donatos. Numquid is, cui donantur, & qui donantur, unius meriti sunt? Decem sancti peccatricem possunt eruere ciuitatem. Lot
Gen.18 cum filiabus ereptus est de incendio: liberati essent & generi, si exire uoluissent. & certte multa differentia est inter
Gen.19 Lot, & generos eius. Liberatur Segor, una urbs de pentapoli; & quae eiusdem meriti erat, atque uni sententiae subiacebat, cui Sodoma, & Gomorra, Adama, & Seboim, sancti precibus custoditur. Ecce diuersum meritum in Lot, & Segor; & tamen de incendio pariter euadunt. Latrunculi,
1.Reg.30 qui, absente Dauid, uastauerant Sicelech, & uxores eorum, & liberos in praedam duxerant, die tertia caeduntur in campo, & quadringenti homines ascensis camelis fugiunt. Dic aliquam inter eos, qui caesi sunt, & qui fugere potue-
Luc.13 runt, esse distantiam. Legimus in euangelio, turrem Siloe cecidisse super decem & octo uiros, & obrutos occidisse. certe, iuxta sententiam saluatoris, non soli fuerant pecca-
tores

tores; ſed in formidinem reliquorum puniti ſunt, ut, pe- *Pro.19*
ſtilente flagellato, ſtultus ſapientior fieret. Si omnium pec
catorum unum eſt ſupplicium; iniuſte alius occiditur, &
per mortem alterius alius commonetur. Opponis mihi,
Gomor mannæ, unamq. menſuram, & ueſtitum, & capil
los, & barbam, & calciamenta, ex æquo fuiſſe Iſraelita-
rum: quaſi non & nos Chriſti corpus æqualiter accipia-
mus. una eſt in myſteriis ſanctificatio, domini & ſerui, no
bilis & ignobilis, regis & militis. quamquam pro accipien
tium meritis diuerſum fiat quod unum eſt. Qui enim indi-
gne manducauerit, & biberit, reus erit uiolati corporis &
ſanguinis Chriſti. Numquid, quia & Iudas de eodem cali-
ce bibit, de quo & ceteri apoſtoli, unius cum reliquis erit
meriti? Quod ſi non uis recipere ſacramentũ: certe omnes
æqualiter uiuimus, unum trahimus aerem, eodem humo
re irrigamur, iiſdem cibis paſcimur. Porro, ſi alimenta co-
quorum arte mutantur in melius, & fit aliquid ſuauius con
dituris: huiuſcemodi cibi non naturæ ſatisfaciunt, ſed uo-
luptati. Aeque eſurimus, æque algemus: ſimul contrahi-
mur frigore, æſtibus & calore diſſoluimur. Sol quoque ipſe,
& luna, & omnis aſtrorum chorus, & pluuiæ, & mundus
æqualiter nobis currunt: & iiſdem omnes iuxta euangeli- *Matth.5*
um imbribus irrigamur, boni & mali, iuſti & iniuſti. Si præ
ſentia, exempla ſunt futurorum: ergo & ſol iuſtitiæ æqua-
liter iuſtis & peccatoribus, impiis & ſanctis, Chriſtianis,
& Iudæis, atque gentilibus orietur: cum ſcriptura dicat:
Timentibus autem Dominum orietur ſol iuſtitiæ. Si timen *Malach.4*
tibus orietur, ergo contemptoribus & pſeudoprophetis oc
cidet. Oues, quæ ſtant a dextris, uadunt ad regna cælo-
rum, hirci in tartarũ detruduntur. Parabola iſta non oui-
um inter ſe merita & e contrario deſcribit hircorum, ſed in-
ter oues & hircos tantum diſtantiam facit. neque enim in
omnibus locis docentur omnia; ſed unaquæque ſimilitudo
ad id refertur, cuius ſimilitudo eſt. ſicut & decem uirgines,
non totius generis humani, ſed ſolicitorum & pigrorum
exempla ſunt: quorum alteri ſemper Domini præſtolan-

tur aduentum; alteri, ſomno, & inertiæ ſe dantes, futurum
iudicium non putant. unde & in fine parabolæ dicitur: Vi-
Matth.25 gilate, quia neſcitis diem, neque horam. Si in diluuio li-
Gen.8.9 beratus eſt Noe, & omnis orbis interiit; omnes caro erãt,
& propterea perierunt. aut non eiuſdem eſſe meriti dices
filios Noe, & Noe, propter quem filii liberati ſunt: male-
dictum Cham in eodem pones loco, in quo & patrem,
quia de diluuio ſimiliter liberatus eſt. In paſſione Chriſti
Pſal.13 omnes declinauerunt; ſimul inutiles facti ſunt; & non fuit
qui faceret bonum, non fuit uſque ad unum. Audebis ne
igitur dicere, ſic negaſſe Petrum, & ceteros apoſtolos, qui
fugerunt, quo modo Caipham, & phariſæos, & claman-
tem populum, Crucifige crucifige talem? Et, ut de apoſtolis
taceam; eiuſdem ne tibi ſceleris uidetur reus Annas, & Cai
phas, & Iudas proditor, cuius & Pilatus, qui nolens cõpul
ſus eſt contra Dominum ferre ſententiam? Quanto maio-
ris meriti fuit Iudas, tanto maioris criminis eſt: &, quan-
Sap.6 to maioris criminis, tanto maioris & pœnæ: Potentes enim
Matth.7 potenter tormenta patientur. Arbor mala fructus bonos
non facit, nec bona malos. Si hoc ita eſt; reſponde mihi,
quo modo Paulus, cum eſſet arbor mala, perſequens Ec-
cleſiam Chriſti, fecit poſtea fructus bonos? & Iudas, cum
eſſet arbor bona, ſigna faciens cum apoſtolis, poſtea uer-
ſus in proditorem fecerit fructus malos. Tamdiu ergo nec
arbor bona malos fructus facit, nec mala bonos, quamdiu
Exod.12 uel in bonitate ſua, uel in malitia perſeuerant. Porro, quod
Leuit.23.25 omnis Hebræus æqualiter facit paſcha, & ſeptimo anno li-
ber efficitur; & in Iobelæo, ideſt, quinquageſimo, uniuer
ſa poſſeſſio redit ad Dominos: hoc non de præſenti dici-
tur, ſed de futuro: quia in ſex diebus huius ſæculi ſeruien-
tes, in ſeptimo die uero & æterno ſabbato liberi erimus; ſi
tamen uoluerimus eſſe liberi, dum adhuc ſeruimus in ſæcu
lo: ſi autem noluerimus; perforabitur nobis auricula, in te
Exod.21 ſtimonium inobedientiæ; & cum uxore, & liberis noſtris,
quos prætulimus libertati, ideſt, cum carne & operibus
Matth.13 eius iugiter ſeruiemus. Parabola autem ſementis, quæ ex
utraque

utraque parte ternos fructus facit; &, iuxta Apostolum, 1 *Cor.3*
fundamentum Christi alius ædificat aurum, argentum, la- 2.*Tim.2*
pides pretiosos, alius ligna, fenum, stipulam; cum & in
domo magna, diuersa uasa sint; perspicue patet; & huic uel
le contradicere, apertissimæ impudentiæ est. tamen, ne
exultet in mendacio, & exemplum apostolorum in præiu-
dicium centenarii, & sexagenarii, & tricenarii afferat nu-
meri; sciat in Matthæo, & in Marco, apostolis, qui uni- *Matth.19*
uersa sua dimiserant, centuplum repromissum; in euange- *Mar.10*
lio autem Lucæ multo plura, idest, πολλαπλασίονα; & pe *Luc.18*
nitus in nullo euangelio pro centum scriptum esse septem:
seq. aut falsarii, aut imperitiæ reum teneri: nec nocere no
bis, quia in alio euangelio a centum, in alio a triginta inci-
pit numerari: cum omnis scriptura, maxime uetus, mino
rem præponat numerum, & sic ad maiorem gradatim con-
scendat. Verbi gratia, ut dicat aliquem fuisse annorum quin
que & septuaginta & centum, nec tamen quinque & septua
ginta plura poterunt esse, quam centum, quæ priora sunt
nominata. Si non accipis in bonam partem diuersitatem
numeri centum & sexaginta & triginta: nec in malam par-
tem accipies, & idem uitium erit seminis, quod secus uiam
cecidit, & super petras, & super spinas. sin & illa tria, &
hæc uel in bonam, uel in malam partem singula sunt: stul-
tum fuit pro duabus rebus sex species numerare, præsertim
cum in Mattheo, & in Marco, & in Luca narrata parabo-
la, saluator semper intulerit: Qui habet aures audiendi,
audiat. Vbi nihil est, quod intrinsecus lateat, frustra ad in
telligentiam mysticam prouocamur. Si autem pater, & fi- *Ioan. 14*
lius mansionem faciunt apud credentes; & ubi Christus ho
spes est, ibi nihil deesse existimas: puto quod aliter Chri-
stus habitauerit in Corinthiis, aliter in Ephesiis, hoc est, ali
ter in iis, apud quos Paulus apostolus peccata multa depre
hendit; & aliter in iis, quibus sacramenta a sæculis ignora- *Matth.11*
ta disseruit; aliter in Tito & Timotheo, aliter in Paulo. Cer *Luc.7*
te inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Bapti-
sta. Vbi autem maior dicitur, necesse est ut ceteros habue-

rit minores. Et qui minimus eſt in regno cælorum, maior eſt illo. Vides ergo, quod in cælis ſit maximus & minimus, & inter angelos quoque, & inter inuiſibiles creaturas ſit

*Luc.*17 multiplex & infinita diuerſitas. Quare dicunt apoſtoli, Do

*Matth.*14 mine auge nobis fidem; ſi omnium una menſura eſt? Et Dominus ad diſcipulum: Modicæ fidei, quid dubitaſti? In

*Hier.*31 Hieremia quoque de futuro regno legimus: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Iacob fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cũ patribus ueſtris. Et poſt paululum: Dabo legem meam in uiſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam illam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum: & non docebit uir ultra proximum ſuum, & uir fratrem ſuum, dicens: cognoſce Dominum. omnes enim cognoſcent me a minimo uſque ad maximum. Perſpicue ex contextu illius loci, futurum Chriſti regnum propheta deſcribit. & qua conſequentia ibi erit minimus & maximus, ſi omnes æquales fu-

*Matth.*5 turi ſunt? utique ea, qua & in euangelio dicitur: Qui docuerit, & fecerit, hic uocabitur maximus in regno cælorum. qui autem docuerit, & non fecerit, erit minimus.

*Luc.*14 In conuiuio ſaluator præcipit, ut inferiorem occupemus locum: ne, cum maior uenerit, de ſuperiori turpiter detrudamur. Si cadere non poſſumus, ſed tantum per pæniten-

*Gen.*28 tiam ſubleuamur: quid ſibi uult ſcala illa in Bethel, per quam angeli deſcendunt, atque aſcendunt, qui de cælis ad terram ueniunt? certe inter oues & ad dexterã ſtabant, dum ibi eſſent. Angeli de cælis deſcendunt, & Iouinianus de eorum poſſeſſione ſecurus eſt. Quis autem riſum tenere queat in eo, quod multas manſiones apud patrem, Eccleſia arbitretur in toto orbe diffuſas; cum manifeſtiſſime ſcriptura doceat, ſecundum euangelium Ioannis, non de eccleſiarum

Ioan. 14 numero, ſed de cælorum manſionibus, & æternis tabernaculis, quæ propheta deſiderat, Domino fuiſſe ſermonem?

*Pſal.*83 In domo, inquit, patris mei manſiones multæ ſunt. Si

*Ioan.*14 quo minus, dixiſſem uobis: quia uado uobis parare locũ: & ſi abiero, & præparauero uobis locum, iterum ueniam, & acci-

& accipiam uos ad me ipsum; ut, ubi ego sum, & uos sitis. Locus, & mansiones, quas præparare se dicit Christus apostolis, in domo utique sunt patris, idest in regno cælorum, nõ in terra, in qua præsens apostolos relinquebat. Simulq. sensus scripturæ intuendus. Dicerem, inquit, uobis, quia uado, & præparabo uobis locum, si non mansiones multæ essent apud patrem, hoc est, si non unusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex propriis operibus præpararet: & ideo non est meum parare, sed uestrum: quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo uitio perdidit. Iuxta quem sensum & illud intelligendum, quod ad filios dicitur Zebedæi, quorum alter a sinistris, alter cupiebat sedere a dextris: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem a dextris meis siue a sinistris, non est meum dare uobis, sed quibus paratum est a patre meo. Non est filii dare; & quo modo patris est præparare? Paratæ, inquit, sunt in cælo diuersæ & plurimæ mansiones, plurimis diuersisq. uirtutibus, quas non personæ accipiunt, sed opera. Frustra ergo a me petitis, quod in uobis situm est, quod pater meus illis parauit, qui dignis uirtutibus ad tantam ascensuri sunt dignitatem. Porro quod ait, Iterum ueniã, & accipiam uos ad me ipsum; ut, ubi ego sum, & uos sitis: proprie ad apostolos loquitur, de quibus & in alio loco scriptum est: Vt, quo modo ego & tu pater unum sumus, sic & illi in nobis unum sint, qui crediderunt, qui perfecti sunt, qui possunt dicere, pars mea Dominus. Si autem non sunt plurimæ mansiones: quo modo & in ueteri testamento & in nouo alium ordinem pontifex tenet, alium sacerdotes, alium leuitæ, alium ianitores, alium æditui? Et in uolumine Ezechielis, ubi futuræ Ecclesiæ & cælestis Hierusalem ordo describitur, sacerdotes, qui peccauerant, regradantur in æditııos, & hostiarios: & cum sint in templo Dei, hoc est, a dextris, non sunt inter arietes, sed inter minimas oues. In fluuio quoque illo, qui de templo egreditur, & irrigat salsum mare, & uniuersa uiuificat, multæ species piscium describuntur. Quare in regno cælorum archangeli sunt, angeli, throni, domi-

Matth. 20
Ioan. 14
Ioan. 17
Ezech. 40. 44
Ezech. 47

dominationes, poteſtates, cherubim, & ſeraphim, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in præſenti ſæculo, ſed etiam in futuro? Sine cauſa diuerſitas nominum eſt, ubi nõ eſt diuerſitas meritorum. Archangelus utique aliorum minorum eſt angelorum archangelus: & poteſtates, & dominationes habent aliqua, ſuper quæ exerceant poteſtatem, & in quæ ſubiecta dominentur. Hoc in cælis eſt, hoc in miniſterio Dei; ne nos ſolito more irrideas, atque ſubſannes, ſi imperatores poſuerimus, & præfectos, & comites, & tribunos, & centuriones, & manipulos, & reliquum militiæ
1.Cor.6 ordinem. Illud autem, quod ait: Neſcitis, quia corpora ueſtra templum eſt ſpiritus ſancti: friuolum eſt; cum ſcriptura diuina ſoleat & unum pluraliter, & plura ſingulariter appellare; & tamen ſciat in templo quoque ipſo multas eſſe manſiunculas, eſſe exterius atrium, eſſe interius, eſſe ueſtibula, eſſe ſanctum, eſſe ſancta ſanctorum. ſunt & culinæ in templo, ſunt & cellariola, ſunt & torcularia, & uaſorum receptacula. ita & in templo corporis noſtri diuerſa ſunt merita. Non æque Deus omnes inhabitat, nec ad eandem
Num.11 menſuram omnibus infunditur. De ſpiritu Moyſi aufertur, & ſeptuaginta presbyteris datur. Puto aliam eſſe abundan-
4.Reg.2.4 tiam fluminis, aliam riuulorum. Eliæ ſpiritus Eliſæo duplex datus eſt: unde & duplex gratia, fecit ſigna maiora. Il
3.Reg.17 le uiuus mortuum, iſte mortuus mortuum ſuſcitauit: ille famem imprecatus eſt populo, iſte obſeſſæ ciuitati ſub una
1.Cor.6 die hoſtiles copias præbuit. Licet hoc, quod ait: Neſcitis quia corpora ueſtra templum eſt ſpiritus ſancti: de cuncta credentium dicat Eccleſia; qui pariter congregati, unum Chriſti corpus efficiunt. Hic iam quæritur in corpore, qui pedibus Chriſti dignus ſit, qui capite, qui oculus eius ſit,
Luc.7 qui manus. Quod & duæ mulieres in euangelio, pænitens
Mar.14 & ſancta ſignificant: quarum altera pedes, altera caput tenet. tametſi nonnulli exiſtimant unam eſſe, &, quæ primum cœpit a pedibus, eam gradatim ad uerticem perueniſ-
Ioan.17 ſe. Sed & illud, quod obiicit: Non pro his rogo tantum, ſed & pro illis, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me; ut,

ut, ſicut ego pater in te, & tu in me unũ ſumus, ita omnes unum ſint in nobis. Et quod omnis populus Chriſtianus unum ſit in Deo, quaſi filii cariſſimi diuinæ conſortes naturæ; iam ſupra diximus, & nunc plenius inculcandum eſt, non nos ſecundum naturam, ſed ſecundum gratiam unum eſſe in patre, & filio. Neque enim eiuſdem ſubſtantiæ eſt, quod Manichæi ſolent dicere, anima humana &, Deus. Sed dilexiſti, inquit, eos, ſicut & me dilexiſti. Vides ergo, quod in conſortium ſubſtantiæ eius aſſumimur, non naturæ eſſe, ſed gratiæ: & ideo nos diligit, quia filium dilexit pater, & membra diliguntur, ſcilicet in corpore. Quotquot enim receperunt Chriſtum, dedit eis poteſtatem filios Dei *Ioan.1* fieri, iis qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Verbum caro factum eſt, ut nos de carne tranſiremus in uerbum. Nec uerbum deſiit eſſe, quod fuerat: nec homo perdidit eſſe, quod natus eſt. gloria aucta eſt, non mutata natura. Vis ſcire, quo modo cum Chriſto unum corpus efficiamur? Doceat te ipſe, qui condidit. Qui comedit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, *Ioan.6* hic in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui comedit me, uiuit propter me. Iſte eſt panis, qui de cælo deſcendit. Sed & Ioãnes euangeliſta, qui de pectore Chriſti hauſerat ſapientiam, *1.Ioan.3* in eadem uerba concordat, dicens: In hoc intellgimus, quod in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Si quis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt *1.Ioan.4* filius Dei; Deus in eo manet, & ipſe in Deo eſt. Si credis in Chriſtum, quo modo & apoſtoli crediderunt: unum cum eis in Chriſto corpus efficieris. ſi autem temerarium eſt fidem eorum tibi & opera uindicare, qui fidem eãdem & opera non habes: eundem locum habere non poteris. Porro, quod iactitas, ſponſam, ſororem, matrem, & omnia hæc uocabula unius eſſe Eccleſiæ, cunctoſq. credentes his nominibus ſignificari: cõtra te facit. Si enim unus ordo Eccleſiæ eſt, & non habet plura membra in uno corpore: quid ne-

ceſſe eſt, ut ſponſa, ſoror, uocetur, & mater? niſi aliorum ſponſa, aliorum ſoror, aliorum mater ſit. Stant quidem omnes ad dexteram: ſed alius ſtat ut ſponſus, alius ut fra-
Gal.4 ter, alius ut filius. Filioli, inquit, mei, quos iterum partu rio, donec Chriſtus formetur in uobis. Putasne eiuſdem eſſe meriti eos, qui parturiuntur, & qui parturit? Vnde & ſtulte aſſerere uoluiſti, omnia membra æqualiter nos diligere, nec oculum præponere digito, nec manum auriculæ, ſed in ſingulorum amiſſione membrorum dolorem eſſe com-
1.Cor.12 munem; cum Apoſtolus doceat ad Corinthios, alia membra eſſe honeſtiora, alia uerecundiora; & quæ uerecundiora ſunt, maiore honeſtate circumdari; quæ uero per ſe honeſta, noſtri non indigere ſolicitudine. Eiuſdem ne ordinis arbitraris & meriti, os & aluũ, oculos & meatus, per quos
Matth.6 fimus egeritur & urina? Lucerna, inquit, corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus cæcus fuerit, totum corpus in tenebris eſt. ſi digitum amputes, ſi ſummitatem auriculæ: eſt quidem dolor, ſed non tantum damnum, nec tanta cum dolore deformitas, quanta ſi oculos eruas, trunces nares, os diſſeces. ſine aliis membris uiuere poſſumus, ſine aliis omnino non poſſumus. Sunt peccata leuia, ſunt grauia. Aliud eſt, decem millia talenta debere; aliud, quadrantem.
Matth.12 Et de otioſo quidem uerbo & adulterio rei tenebimur: ſed non eſt idem ſuffundi & torqueri, erubeſcere & longo tempore cruciari. Putas noſtrum eſſe, quod loquimur? Audi
Ioan.5 apoſtolum Ioannem: Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit ei uitam, peccanti non ad mortem: qui uero peccauerit ad mortem, quis orabit pro eo? Cernis quod, ſi pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus ueniam; ſi pro maioribus, difficilis impetratio ſit; & inter peccata & peccata magnam eſſe diſtantiam. Vnde & de populo Iſrael, quia peccauerat pecca
Hier.7 tum ad mortem, dicitur ad Hieremiam: Noli orare pro populo hoc; nec aſſumas pro eis deprecationem: & non obſiſtas mihi; quia nõ exaudiam te. Si autem omnes æqualiter & introimus ſæculũ, & eximus de ſæculo; & hoc præ-

iudicium

iudicium futurorum est: ergo æqualiter & iusti, & peccatores habebimur apud Deum, quia nunc pari modo & generamur, & morimur. Quod si duos esse contendis Adam, alterum terrenum, alterum cælestem, & qui in terreno fuerint, eos esse a sinistra; qui uero in cælesti, eos esse a dextris: responde mihi interim, ut de duobus te fratribus interrogem: Esau in terreno fuit, an in cælesti? nulli dubium est, quin in terreno eum fuisse respondeas. Iacob in quo fuit? dices protinus, in cælesti. Et quo modo in cælesti fuit, cum adhuc Christus non uenisset in carne, qui secundus & cælestis Adam dicitur? Aut igitur omnes ante incarnationẽ Christi in ueteri reputabis Adam; & iusti quoque in terreno homine, & ad sinistrã erunt inter hircos tuos: aut, si impiũ est ibi Isaac ponere, ubi Ismael; ibi Iacob, ubi Esau; ibi sanctos, ubi peccatores; nouissimus Adam ex eo tempore numerabitur, quo Christus est natus ex uirgine; & argumentum duorum Adam non proficiet ouibus & hædis tuis; quia in primo Adam & oues & hædos conuincimus fuisse, & in uno atque eodem homine alios a dextris Dei stetisse, alios a sinistris. ab Adam enim usque ad Moysen mors super omnes dominata est, etiam super eos, qui non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adam. De eo autem, quod niteris approbare, conuicium & homicidium, raka & adulterium, & otiosum sermonem, & impietatem uno supplicio repensari: iam & supra tibi responsum est, & nũc breuiter respondebo. Aut peccatorem te negabis, ut non sis reus gehennæ: aut, si peccator fueris, etiam de leui crimine duceris ad tartarum. Os, inquit, quod mentitur, occidit animam. Suspicior te aliquando ut hominem fuisse mentitum. omnis enim homo mendax, ut sit solus Deus uerax, & iustificetur in sermonibus suis, & uincat cum iudicauerit. Aut igitur homo non eris, ne mendax sis: aut, si, quia homo es, mendax fueris, cum parricidis & adulteris punieris. nulla est enim inter peccata diuersitas: & non tibi habebunt tantas gratias, quos de humili in sublime leuas; quantum irascentur, quos, propter leue quotidia-
numq.

Rom. 5
Matth. 5. 12
Sap. 1
Psal. 115
Rom. 3

numq. peccatum, in exteriores tenebras retrusisti. Si autem in persecutione, qui suffocatur, & qui decollatur, & qui fugerit, & qui in carcerem retrusus obierit, in uariis luctæ generibus una corona uictoriæ est: & hoc pro nobis facit. In martyre enim uoluntas, ex qua ipsa mors nascitur, coronatur. Meum est, opponere me gentilium furori, & Dominum non negare. Iam in illorum arbitrio est, aut decollare, aut urere, aut recludere in carcerem, aut uaria adhibere genera pœnarum. quod si fugero, & in solitudine obiero; nec eadem erit corona morientis, quia non eadem causa
Luc. 15 mortis est Christus. Ad illud uero, quod dicis, inter eum fratrem, qui semper cum patre fuerit, & qui postea pænitens est receptus, nihil penitus discrepare: adiicio, si uis, & drachmam unam, quæ perdita fuerat, & inuenta, iunctam esse cum reliquis, & ouem unam, quam, nonagintanouem ouibus derelictis, bonus pastor inquisiuit, & retulit, explesse numerum centenarium. Sed aliud est, pænitentem esse, & lacrymis ueniam deprecari; aliud, semper esse cum patre.
Ezech. 16 Vnde per Ezechielem ad reportatam ouem, & perditum quondam filium loquitur pastor, & pater: Et suscitabo pactum meum tecum: & scies, quia ego Dominus: & recordaberis, & confunderis, ut non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus fuero tibi in omnibus, quæ fecisti. Vt nihil minus iusto habeant pænitentes, sufficit eis
Ezech. 20. pro omni pœna sola confusio. Vnde & in alio loco dicitur ad eos: Et recordabimini uiarum uestrarum pessimarum, & omnium scelerum, quibus polluti eratis: & displicebitis uobis in conspectu uestro, in omnibus malitiis uestris, quas fecistis: & scietis quia ego Dominus, cũ benefecero uobis, propter nomen meum, & non secundum uias uestras ma-
Luc. 15 las, neque secundum scelera uestra pessima. Arguitur quoque a patre filius, quod saluti fratris inuideat, &, cum angeli lætentur in cælo, ille liuore crucietur. Quamquam duorum fratrum similitudo, frugi, & luxuriosi, non ad merita totius generis humani, sed uel ad Iudæi pertinent, Christianiq. personas, uel ad sanctorum, & pænitentium. super

qua

qua parabola libellum quondam Damaſo epiſcopo, dum adhuc uiueret, dedicaui. Porro, ſi operariis primæ horæ, & tertiæ, & ſextæ, & nonæ, & undecimæ unus denarius redditur; & ab eis incipit præmium, qui nouiſſimi in uinea laborauerunt; & hic non unius temporis & unius ætatis homines deſcribuntur, ſed ab exordio mundi uſque ad finem: uocationum ſacramenta ſunt diuerſarum. Prima hora uocatus eſt Abel & Seth: tertia Enoch & Noe: ſexta Abrahã Iſaac & Iacob: nona Moyſes & prophetæ: undecima gentium populus, cui primo redditur merces; quia in crucifixum credens Dominum, difficultate fidei magnitudinem meruit præmiorum: multiq. reges & prophetæ quæſierũt uidere, quæ uidemus, & non uiderunt. Vnus autem denarius non unum eſt præmium, ſed una uita, & una de gehenna liberatio. Ceterum quo modo ad indulgentiam principalem, diuerſorum criminum rei dimittuntur de carcere; & unuſquiſque, pro labore uel operibus ſuis, in hoc uel in illo ſtatu uitæ eſt: ita & denarius, quaſi indulgẽtia ueri principis, omnes per baptiſmum emittit de carcere. Iam noſtri laboris eſt, pro diuerſitate uirtutum diuerſa nobis præmia præparare. Hucuſque per partes ad propoſita reſpõdimus: ſequens ſermo in commune ad omnia reſpondebit. Dominus ad diſcipulos ſuos, Qui uult, inquit, inter uos maior eſſe, ſit omnium minimus. Si omnes in cælo æquales futuri ſumus; fruſtra nos hic humiliamus, ut ibi poſſimus eſſe maiores. De duobus debitoribus, quingentorum denariorum, & quinquaginta; cui plus dimittitur, plus amat. Vnde & ſaluator, Dico, inquit, tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Qui minus diligit, & minus ei dimittitur; utique in minori gradu erit. Paterfamilias proficiſcẽs tradidit ſeruis ſuis ſubſtantiam, alii quinque talenta, alii duo, alii unum, unicuique ſecundum proprias uirtutes. Simile quid & in alio euangelio ſcribitur, quod homo nobilis proficiſcens in regionem longinquam, ut acciperet ſibi regnum, & reuerteretur, uocauerit decem ſeruos, & dederit

Matth. 20 — *Matth. 13* — *Matth. 20* — *Luc. 7* — *Matth. 25* — *Luc. 19*

eis ſingulas mnas: de quibus unus lucratus eſt decem mnas, alius quinque; & ſinguli, iuxta uires ſuas, & emolumentũ, uel decem, uel quinque acceperint ciuitates. Porro alius, qui unum talentum, ſiue unam mnam acceperat, quod accepit infodit, ſiue in ſudario colligauit, & Domini reſeruauit aduentui. Primo conſiderandum, quod, ſi iuſti non ſpe profectus laborant, ut uult noſter Zeno, ſed ne perdant quod acceperant; iſte, qui mnam & talentum infodit, ne perderet quod acceperat, non peccauit; magisq. laudanda eſt cautio reſeruantis, quam caſſus labor eorum, qui ſine laboris præmio deſudarunt. Deinde, quod hoc ipſum talentum, quod aufertur a timido, uel negligente ſeruo, non datur ei, qui minus lucrifecerat, ſed qui plus, ideſt, qui ſuper decem poſitus fuerat ciuitates: ſi numerus non facit ordinem, quare dixit, Dedit unicuique ſecundum uires ſuas? Si eadem lucra ſunt quinque talentorum, & decem: cur ei, qui minus lucrifecerat, non decem, & ei, qui plus, nõ quinque traduntur urbes? Quod autem Dominus non his contentus ſit, quæ habemus, ſed ſemper maiora deſideret, ipſe monſtrat, dicens: Quare non dediſti pecuniam meam ad

Philip.3 trapezitas, & ego ueniens cum uſura exegiſſem? Quod quidem & Paulus apoſtolus ſciens, præteritorum obliuiſcitur; & ad ea, quæ in ante ſunt, ſe extendit, ideſt, quotidie proficit, nec ſeruat in ſudario delicate gratiam, quam accepit; ſed auarus negotiator renouatur de die in diem; & decreſce

Num.35 re ſe putat, niſi ſemper creuerit. Sex urbes fugitiuorum deſcribuntur in lege, qui hominem interfecere nolentes, & ipſæ urbes ſacerdotales ſunt. Rogare libet, fugitiuos iſtos inter hircos tuos, an inter oues noſtras colloces? Si hirci eſſent, occiderentur ut homicidæ ceteri, nec miniſtrorum Dei intrarent ciuitates. Si oues dixeris; utique non erunt tales oues, quæ abſque luporum metu tota libertate paſcantur. Et probabitur tibi, oues quidem eos eſſe, ſed erroneas, a dextris eſſe, uerum non ſtare, ſed fugere, donec moriatur ſacerdos magnus, & ad inferna deſcendens liberet animas

Ios.9 fugitiuorũ. Gabaonitæ occurrunt filiis Iſrael, &, cæſis aliis gen-

gentibus, in lignarios & aquarios reseruantur: tantiq. apud
Deum meriti sunt, ut stirps Saul ob eorum iniurias sit de- 2.Reg.21
leta. inter quos eos collocabis? inter hircos? sed non sunt
interfecti, & sententia Domini uindicantur. inter oues? sed
dicit scriptura diuina, quod non sint eiusdem meriti, cuius
& Israelitæ. Vides ergo, quod stent quidem a dextris, sed
multo inferiori gradu. Inter Dauid, uirum sanctũ, & Saul,
regem pessimum, medius Ionathas fuit: quem nec inter
hædos possumus ponere, quia prophetæ amore dignus est;
nec inter arietes, ne parem eum faciamus Dauid, maxime
cum & ipse interfectus sit. erit igitur inter oues, sed inferio
ri ordine: & quo modo inter Dauid & Ionatham, ita inter
ouem & ouem cogeris suscipere differentias. Seruus, qui co Luc.12
gnouit uoluntatem Domini sui, & non præparauit, nec fe-
cit secundum uoluntatem eius, uapulabit multis. Qui au-
tem non cognouit, nec fecit digna, plagis uapulabit paucis.
Omni enim, cui multum datum est, multum quæretur ab
eo: & cui commendatur multum, plus exigetur ab illo.
Ecce seruo & seruo plus minus ue committitur; &, pro qua
litate commissi atque peccati, plagarum quoque numerus
irrogatur. Tota Iudææ terra, tribuumq. descriptio, futuræ
Ecclesiæ in cælis typus est. Legamus Iesum Naue: lega- Ios.13.&c.
mus Ezechielis extremas partes: & uidebimus, quidquid Ezech.40.48
in altero quasi per historiam in terra distribuitur, in altero
in cælis spiritualiter repromitti. Quid sibi uolunt in descri-
ptione templi septem & octo gradus? quid rursum, quod
in psalterio, post elementa centesimi octaui decimi psal-
mi, quibus mysticum erudimur alphabetum, per quin-
decim gradus usque illuc peruenimus, ut possimus cane
re: Ecce nunc benedicite Dominum omnes serui domi- Psal.133
ni, Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei no-
stri? Quare duæ & semis tribus trans Iordanẽ habitant, ubi Ios.13
plurima sunt iumenta: & nouem & semis reliquæ uel ex-
pellunt pristinos habitatores de sedibus suis, uel cum ipsis
habitant? Cur leuitica tribus in terra partem non accipit, Num.18
sed Dominus pars eius est, & inter ipsos leuitas, & sacerdo
tes

res ad Sancta sanctorum, ubi cherubim & propitiatorium
Hebr. 9 est, pontifex solus ingreditur? Quare reliqui sacerdotes li-
Exod. 28 neis tantum utuntur uestibus, & non habent indumentum
auro, hiacyntho, cocco, purpura, bisoq. contextum? In-
Num. 4 ferioris gradus leuitæ, & sacerdotes plaustra & boues acci-
piunt: maioris ordinis gestant arcam Domini humeris suis.
1. *Par.* 15 Si tollis ordinem tabernaculi, templi, ecclesiæ; si omnes, qui a dextris, sunt corpus unum, &, ut uulgo dicitur, ἓν κόνιον: nequidquam episcopi, frustra presbyteri, sine causa diaconi sunt. Quid perseuerant uirgines? quid laborant uiduæ? cur maritatæ se continent? peccemus omnes, & post pænitentiam idem erimus, quod apostoli sunt. Verum iam cœpimus terram prospectare de pelago; & post montes gurgitum, & spumosos fluctus, & nauim uel in sublime subrectam, uel in ima præcipitem, paulatim fessis & languentibus portus aperitur. Diximus de nuptis, uiduis, uirginibus: uiduitati uirginitatem, uiduitatem prætulimus matrimonio: exposita est περικοπὴ apostoli de huiuscemodi quæstionibus disputantis: singulis oppositionibus responsum est. Sæcularis quoque litteratura uenit in mediũ, quæ uirgines fuerint, quæ uniuiræ, & e contrario quas interdum habeat molestias uinculum coniugale. Transiuimus ad secundam partitionem; in qua negat eos, qui tota fide baptisma consecuti sunt, deinde posse peccare: et docuimus, quod, excepto Deo, omnis creatura sub uitio sit: non quod uniuersi peccauerint: sed quod peccare possint; & similium ruina, stantium metus sit. Tertio uenimus ad ieiunia: & quia aduersarii duplex propositio fuerat, uel ad philosophos, uel ad diuinarum scripturarum prouocantis exempla; nos quoque ad utramque respondimus. Quarta, idest extrema diuisio, oues & hædos, dexteram & sinistram, iustos & peccatores, in duos ordines distribuerat, uolens ostendere, nullam inter iustum & iustum, peccatorem & peccatorem esse distantiam: & ut hoc probaret, infinita de scripturis exempla congesserat, quasi suo sensui congruentia. cui nos quæstioni & argumentis, & exem-

exemplis respondimus scripturarum; ueteremq. Zenonis sententiam tam communi sensu, quam diuina lectione con triuimus. Nunc restat, ut Epicurum nostrum, subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauent tibi crassi, nitidi, dealbati: adde, si uis, iuxta Socraticam irrisionem, omnes sues, & carnes, &, quia carnem amas, uultures quoque, aquilæ, accipitres, & bubones. Numquam nos Aristippi multitudo terrebit. quoscumque formosos, quoscumque calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis uidero, de tuo armento sunt, immo inter tuos sues grunniunt. de nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius sæculi, licet sermone taceant, habitu loquuntur, & gestu: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata est: habitaui *Psal. 19*
cum habitantibus cedar, uidelicet in tenebris huius mundi: quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehen *Ioan. 1*
derunt. Ne glorieris, quod multos discipulos habeas. filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantum illum apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de *Esa. 63*
gentibus uir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoque erga eum trepidauit constantia: pharisæorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Non habemus regem, *Luc. 23*
nisi Cæsarem: idest, uitia sequimur, non uirtutes; Epicurũ, non Christum; Iouinianũ, non apostolum Paulũ. Quod multi acquiescunt sententiæ tuæ, indicium uoluptatis est. non enim tam te loquentem probant, quam suis fauent uitiis. In circulis platearum quotidie fictus hariolus stultorum nares uerberat, & obtorto fuste dentes mordentium quatit; nec tamen deest, qui semper possit induci: & pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currãt, quos gehennæ succidiæ nutrias? Post præconium tuum, & balneas, quæ uiros pariter & feminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem prius libidinem quasi uerecundiæ uestibus tegebat, nudata est, & exposita: quæ ante in occulto erant, nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos,

los, non feciſti. Hoc profecit doctrina tua, ut peccatum ne pænitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentiſſimo conſilio, quod nemo umquam legerat, nec audie-
1.Cor.7 rat, de Apoſtolo docuiſti, Melius eſt nubere, quam uri; occultos adulteros in apertos uerterunt maritos. non ſuaſit hoc Apoſtolus, non electionis uas. Virgilianum conſilium eſt: Coniugium uocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti ferme anni ſunt, quod Chriſti prædicatio fulget in mundo. ex quo innumerabiles hæreſes tunicam illius conſciderunt. uniuerſus pene error de Chaldæo, & Syro, & Græco ſermone proceſſerat. Baſilides, magiſter luxuriæ, & turpiſſimorum complexuum, poſt tot annos ita in Iouinianum, quaſi in Euphorbum, transformatus eſt, ut Latina quoque lingua haberet hæreſim ſuam. Nulla ne fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet præconium uoluptatis, in quam coluber tortuoſus irreperet, niſi quam Petri doctrina ſuper petram fundauerat Chriſtum, uexillum crucis & prædicationis auſteritas, idolorum templa deſtruxerat? E regione luxuria uentris & gutturis ſubuertere nititur
Eſa. 3 fortitudinem crucis. Vnde per Eſaiam loquitur Deus: Populus meus, qui uos beatificant, ſeducunt uos, & ſemitas
Hier.50.48.7 pedum ueſtrorum conturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylonis, & ſeruate unuſquiſque animam ſuam; & nolite credere pſeudoprophetis, qui dicunt pax pax, & non eſt pax; qui ſemper ingeminant, templum
Thr.2 Domini, templum Domini. Prophetæ tui uiderunt tibi falſa & inſipientia, non aperuerunt iniquitatem tuam, ut
Pſal. 13 te ad pænitentiam prouocarent: qui deuorāt plebem Dei,
Hier.28 ut cibum panis, Deum non inuocauerunt. Hieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur a populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præſens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper pſeudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara eſt ueritas, &, qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azymis enim ue-
1.Cor.5 ritatis & ſinceritatis, Domini paſcha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia ſane uox, & quam au-
diat

diat sponsa Christi, inter uirgines, & uiduas, & cælibes, *Exod. 12*
unde & ipsum nomen inditum est, quod cælo digni sint, quia coitu careant: Raro ieiunate, crebrius nubite. non enim potestis implere opera nuptiarum, nisi mulsum, & carnes, & nucleum sumpseritis. Viribus opus est ad libidinem. Cito caro consumpta marcescit. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarũ. Quod & si cecideritis, redintegrabit uos pænitentia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pænitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & pænitentem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem ueniam, sed coronam tollere. una est enim retributio. qui ad dexteram steterit, introibit in regna cælorum. His consiliis subulci tui pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi insanientes in feminas facti sunt; statim ut mulieres uiderint, adhinniunt; & impatientiam suam, pro nefas, scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, *Hier. 5*
& non miserabiles, præceptoris sui uerba cantantes, Quid enim nisi semen requirit Deus? non solum pudicitiam, sed etiam uerecundiam perdiderunt; maioriq. procacitate defendunt libidinem, quam exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos: habes scurras & uelites in præsidiis, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibusq. defendant. Tibi cedunt de uia nobiles: tibi osculantur diuites caput. nisi enim tu uenisses, ebrii atque ructantes paradisum intrare non poterant. Macte uirtute, immo uitiis, habes in castris tuis & Amazonas exerta mamma, &, nudo brachio & genu, uenientes contra se uiros ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamilias es, in auiariis tuis non turtures, sed upupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ uoluptatis lustra circumuolent. Me carpe, me disiice: obiice crimina, quæ uolueris: argue luxuriæ, & deliciarum. magis me amabis,

ſi talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quæ ſcriptam in fronte blaſphemiam, Chriſti confeſſione deleſti. Vrbs potens, urbs orbis domina, urbs Apo-
Rom. 1 ſtoli uoce laudata, interpretare uocabulum tuum. Roma aut fortitudinis nomen eſt apud Græcos, aut ſublimitatis iuxta Hebræos. ſerua quod diceris: uirtus te excelſam faciat, non uoluptas humilem. Maledictionem, quam tibi ſaluator in Apocalypſi comminatus eſt, potes effugere per
Apoc. 17. 18 pænitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum eſt. Squalet Capitolium: templa Iouis & cærimoniæ conciderunt: cur uocabulum eius, & uitia apud te uigeant? Adhuc ſub regibus, & ſub Numa Pompilio facilius maiores tui Pythagoræ continentiam, quam ſub conſulibus Epicuri luxuriam ſuſceperunt.

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, Paulæ gener, & Hieronymi amicus, ſicut quondam condiſcipulus, locos quoſdam notauerat, quibus multi in libris contra Iouinianum offenſi fuerant, quod Hieronymus propenſior, quam oportuiſſet, in uirginitatis laudes, & durior in matrimonium uideretur: notatos ad Hieronymum miſerat, familiariter rogans, ut ad ea, quæ illi obiiciebantur, reſponderet. facit id nunc uir ſanctus mira cauſæ fiducia, ueluti qui optime ſciret, nihil a ſe ea in re peccatum fuiſſe: acriterq. eos interea carpit, qui, uerba tantum aliqua aucupati, poſtea cauillantur, non conſiderantes, a quo dicta ſint, cui, quando, uel qua occaſione; neque quid aut ante præceſſerit, aut poſtea conſecutum ſit.

HIERON. PRO LIBRIS ADVERSVS Iouinianum Apologia ad Pammachium.

EPISTOLA L.

QVOD ad te hucuſque non ſcripſi, cauſa fuit ſilentiũ tuum: uerebar enim, ne, ſi tacenti ſcriberem, moleſtum me magis, quam officioſum, putares: nunc autem, prouocatus dulciſſimis litteris tuis, & huiuſcemodi litteris, quæ me ad philoſophiam noſtri dogmatis prouocarent, & condiſcipulum quondam, & ſodalem, & amicum, obuiis, ut aiunt, manibus excipio, defenſoremq. meorum opuſculorum paro, ita tamen, ſi ante te placatum iudicem habuero, immo ſi oratorem meũ ſuper omnibus, quæ in me arguuntur, inſtruxero. hoc enim & Tullius tuus, & ante illum in breui, & ſolo uolumine ſcripſit Antonius, primam cauſam eſſe uictoriæ, diligenter cauſam, pro qua dicturus es, diſcere. Reprehendũt me quidam, quod in libris, quos aduerſum Iouinianum ſcripſi, nimius fuerim uel in laude uirginum, uel ſuggillatione nuptarum: & aiunt condemnationem quodam modo eſſe matrimonii, intantum pudicitiam prædicare, ut nulla uidea-

tur inter uxorem & uirginem comparatio derelinqui. Ego si bene problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quod ille exæquet uirginitati nuptias nos sub iiciamus; ille parum, uel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique iccirco, te post Dominum faciente, damnatus est, quod ausus sit perpetuæ uirginitati matrimonium cõparare. Aut, si id ipsum uirgo putatur, & nupta: cur piaculum uocis huius Romæ Victorinus audire nõ potuit? Virgo a uiro, nõ uir a uirgine, generatur. Mediũ esse nihil potest: aut mea sentẽtia sequẽda est, aut Iouiniani. Si reprehẽdor, quod nuptias uirginitati subiicio: laudetur ipse, qui comparat. si autem damnatus est, qui æquales putabat: damnatio eius mei operis testimoniũ sit. Si sæculi homines indignantur in minori gradu se esse, quam uirgines: miror, clericos, & monachos, & continentes id non laudare, quod faciunt. Castrant se ab uxoribus suis, ut imitentur uirginum castitatem: & id ipsum uolunt esse maritatas, quod uirgines? Aut iungantur itaque uxoribus suis, quibus renunciauerant: aut, si se abstinuerint, etiam tacentes confitebuntur melius esse, quod nuptiarum operi prætulerunt. An ego rudis in scripturis, & nunc primum sacra uolumina legens, lineam, &, ut ita dicam, tenue dicendi filum inter uirginitatem & nuptias seruare non potui? uidelicet nesciebam dictum: Noli esse iustus multum: & dum unum latus protego, in altero uulneratus sum: atque, ut manifestius loquar, dum contra Iouinianum presso gradu pugno, a Manichæo terga mea confossa sunt. Nonne, quæso, statim in principio operis mei ista præfatus sum? Neque enim nos, Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solum nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit, ad utendum damnat, & reprobat. Scimus, in domo magna non solum uasa aurea, & argentea esse, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alius superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos,

2. *Tim.* 2

1. *Cor.* 3

ſos, alius e contrario fenum, ligna, ſtipulam. Non ignora- Heb. 13
mus honorabiles nuptias, & cubile immaculatum. Legimus primam Dei ſententiam: Creſcite, & multiplica- Gen. 1
mini, & replete terram. Sed ita nuptias recipimus, ut uirginitatem, quæ de nuptiis naſcitur, præferamus. Numquid argentum non erit argentum, ſi aurum pretioſius eſt? aut arboris & ſegetis contumelia eſt, ſi radici, & foliis, culmo, & ariſtis poma præferantur, & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum ex ſtipula, ita uirginitas ex nuptiis. Cẽteſimus, & ſexageſimus, & triceſimus fructus, quamquam de una terra, & de una ſemente naſcatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias; quia & ipſa digitorum coniunctio quaſi molli oſculo ſe complexãs, & fœderans, maritum pingit, & coniugem: ſexaginta uero ad uiduas; eo quod in anguſtia, & tribulatione ſint poſitæ. unde & ſuperiori digito deprimuntur: quia, quanto maior eſt difficultas, expertæ quondam uoluptatis illecebris abſtinere; tanto maius & præmium. Porro numerus centeſimus (quæſo diligenter lector attende) de ſiniſtra transfertur ad dexteram: & iiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læua, nuptæ ſignificantur & uiduæ: circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam. Oro te, qui Matth. 13
hæc loquitur, damnat nuptias? Aurum uirginitatem, argentum diximus matrimonium: centeſimum & ſexageſimum & triceſimum fructum de una terra expoſuimus, & de una ſemente generari, licet multum differat in numero: & quiſquam tam iniquus lector erit, ut non ex meis dictis, ſed ex ſuo me ſenſu iudicet? Et certe multo clementiores erga coniugia fuimus omnibus pene Latinis & Græcis tractatoribus; qui centeſimum numerum ad martyres referunt, ſexageſimum ad uirgines, triceſimum ad uiduas: atque ita fit iuxta illorum ſententiam, ut de bona terra, & de patris familias ſemine excludantur mariti. Verum, ne in principio cautus, in reliquis forſitan improuidus fuerim: nonne poſt partitionem opuſculi, cum ad quæſtiones uenirem, ſtatim intuli? Vos quæſo utriuſque ſexus uirgines & continentes, ma-

riti quoque & digami, ut conatus meos orationibus adiuue tis. Cunctorum in commune Iouinianus hoſtis eſt. Quorũ ego orationibus indigeo, & quos adiutores mei operis precor, eos poſſum Manichæi errore damnare? Curramus ad reliqua: neque enim epiſtolæ breuitas patitur, diutius in ſin
1.Cor.7 gulis immorari. Interpretãtes illud Apoſtoli teſtimonium: Vxor proprii corporis non habet poteſtatem, ſed uir: ſimiliter & uir corporis ſui non habet poteſtatem, ſed uxor: hoc ſubiunximus: Omnis hæc quæſtio de iis eſt, qui in ma trimonio ſunt, an eis liceat uxores dimittere: quod & Do-
Matth.5 minus in euangelio prohibuit. Vnde & Apoſtolus, Bonum eſt, ait, homini uxorem, uel mulierem non tangere: quaſi in tactu eius periculum ſit: quaſi, qui eam tetigerit, non eua
Gen.39 dat. unde & Ioſeph, quia illam tangere uolebat Aegyptia, fugiens de manibus eius pallium abiecit. Sed quia qui ſemel duxit uxorem, niſi ex conſenſu ſe non ualet abſtinere, nec dare repudium non peccanti: reddat coniugi debitum, quia ſponte ſe alligauit, ut reddere cogeretur. Qui Domini dicit eſſe præceptum, ne dimittantur uxores; & abſque conſenſu, quod Deus coniunxit, homo non ſeparet; hic poteſt dici nuptias condemnare? Rurſum in ſequentibus, Sed unuſquiſque, ait, habet proprium donum ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Quam ſententiã nos expo nentes, hæc intulimus. Quid, inquit, uelim, perſpicuum eſt. Sed, quoniam in Eccleſia diuerſa ſunt dona; concedo & nuptias, ne uidear damnare naturam. ſimulq. conſidera, quod aliud donum uirginitatis ſit, aliud nuptiarum. ſi enim eadem eſſet merces nuptarum & uirginum; nequaquam di xiſſet poſt præceptum continentiæ: Sed unuſquiſque pro-
1.Cor.7 prium habet donum ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic. Vbi proprietas ſingulorum eſt, ibi altrinſecus diuerſitas. Concedo & nuptias eſſe donum Dei: ſed inter donum
2.Cor.2 & donum magna diuerſitas eſt. Denique & Apoſtolus de quodam poſt inceſtum pœnitente, E contrario, inquit, donate ei, & conſolamini. Et, ſi cui quid donaſtis, & ego. Ac ne putaremus donum hominis contemnendum, addidit:

dit: Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter uos in persona Christi. Diuersa sunt dona Christi. unde Ioseph in typo eius uariam habebat tunicam. Et in psalmo quadragesimoquarto legimus: Astitit regina a dexteris tuis in uestitu deaurato, circumdata uarietate. Et Petrus apostolus, Sicut dispensatores, ait, multiplicis gratiæ Dei. Quod significantius Græce dicitur ποικίλης, idest, uariæ. Rogo, quæ ista contentio, claudere oculos, nec apertissimum lumẽ aspicere? In Ecclesia diximus esse dona diuersa, & aliud donum uirginitatis, & aliud nuptiarum. Et post paululũ: Concedo & nuptias esse donum Dei: sed inter donum & donum magna diuersitas est. Et, quod Dei donum uoce apertissima pronunciamus, damnare dicimur? Porro, si Ioseph in typo Domini accipitur; tunica eius uaria, atque distincta in uirginibus, uiduis, continentibus, ac maritatis est. Et potest uideri quasi alienus, qui de tunica Christi est; cum & ipsam reginam, hoc est Ecclesiam saluatoris in uestitu deaurato, eadem uarietate circumdatam dixerimus? Sed & in consequentibus de coniugio disputantes eundem sensum secuti sumus. Hic locus ad præsentem controuersiam non pertinet: docet enim iuxta sententiam Domini, uxorem, excepta causa fornicationis, non repudiandam; & repudiatam, uiuo marito, alteri non nubere, aut certe uiro suo debere reconciliari. Et in alio loco: Mulier, inquit, alligata est, quanto tempore uir eius uiuit. Quod si dormierit uir eius liberata est a lege uiri: cui uult nubat, tantum in Domino: idest, Christiano. Qui secundas nuptias tertiasq. concedit in Domino, primas cum ethnico prohibet? Aperiant, quæso, aures obtrectatores mei, & uideant me secundas & tertias nuptias concessisse in Domino. qui secundas & tertias non damnaui, primum potui damnare matrimonium: in eo quoque loco, ubi interpretamur capitulum Apostoli: Circumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium: in præputio uocatus est, non circumcidatur: (licet quidam prudentissimi interpretes scripturarum, hoc de circumcisione & seruitute legis dictum esse cõ-

Gen.37

1.Petr.4

Psal.44

1.Cor.7

tendant) nonne apertiſſime fœdera ſeruamus nuptiarum? Diximus enim: Si in præputio quis uocatus eſt, non circũcidatur. Habebas, inquit, uxorem, cum credidiſti: noli fidem Chriſti cauſam putare diſcidii: quia in pace nos uocauit Deus. Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. nihil enim prodeſt abſque operibus cælibatus & nuptiæ: cum etiam fides, quæ pro-
Iac.2 prie Chriſtianorum eſt, ſi opera non habuerit, mortua eſſe dicatur; & hac lege uirgines quoque Veſtæ & Iunonis uniuiræ, in ſanctarum queant ordine numerari. Et poſt paululum: Seruus uocatus es, non ſit tibi curæ; ſed &, ſi potes
1.Cor.7 fieri liber, magis utere. Etiam ſi habes, inquit, uxorem, & illi alligatus es; & ſoluis debitum; & non habes tui corporis poteſtatem; atque (ut manifeſtius loquar) ſeruus uxoris es: noli propter hoc habere triſtitiam, nec de amiſſa uirginitate ſuſpires. Sed etiam, ſi potes cauſas aliquas inuenire diſcidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris, noli ſalutem tuã cum alterius interitu quærere. Habeto pauliſper uxorem, nec præcurras morantem. Expecta, dum ſequitur: Si egeris patienter, coniux mutabitur in ſororem. In eo quoque loco, ubi tractauimus, cur dixiſſet Paulus: De uirginibus autem, Domini præceptum non habeo: conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis: ita uirginitatem prætulimus, ut nuptiarum ordinem ſeruaremus. Si uirginitatem Dominus imperaſſet; uidebatur nuptias condemnare, & hominum auferre ſeminarium, unde & ipſa uirginitas naſcitur. Si præcidiſſet radicem, quo modo fruges quæreret? Niſi ante fundamenta ieciſſet, qua ratione ædificium extrueret, & operturum cuncta deſuper culmen imponeret? Si radicem nuptias, ſi uirginitatem diximus fructus; ſi fundamentum matrimonium, & ædificium uel culmen perpetuam caſtitatem: quis uel tã inuidus, uel tam cæcus obtrectator mei erit, ut in eadem domo ædificium uel culmen uideat; & fundamentum, quod ædificium & culmen portat, ignoret? Porro & in alio loco proponentes Apoſtoli teſtimonium, in quo ait: Alligatus

es

es uxori, noli quærere ſolutionem : ſolutus es ab uxore, no li quærere uxorem : illico hæc ſubiecimus : Habet unuſquiſ que noſtrum terminos ſuos, redde mihi meum, & tu tene tuum. Si alligatus es uxori, ne illi des repudium : ſi ſolutus ſum ab uxore, non quæram uxorem. Vt ego non ſoluo con iugia, ſi ſemel ligata ſunt : ita tu nõ liges, quod ſolutum eſt. Sed & in alio teſtimonio, quid de uirginitate & nuptiis ſenſerimus, manifeſtiſſime declaratur. Non imponit nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe, quod nolumus ; ſed ſuadet, quod honeſtum eſt, & decorum ; & intente facit ſeruire Domino, & ſemper eſſe ſolicitos, & expectare paratam Domini uoluntatem ; ut, cum quid imperauerit, quaſi ſtrenuus & armatus miles ſtatim impleat quod præceptum eſt ; & hoc faciat ſine ulla diſtentione, quæ data eſt ſecundum Eccleſiaſten hominibus huius mundi, ut diſtendantur in ea. Eccls.1 In fine quoque comparationis nuptarum & uirginũ, diſputationem noſtram hoc ſermone concluſimus : Vbi bonum & melius eſt, ibi boni & melioris non unum eſt præmium ; & , ubi non eſt unum præmium, ibi utique dona diuerſa. Tantum igitur intereſt inter nuptias & uirginitatem, quantum inter non peccare & bene facere, immo, ut leuius dicam, quantum inter bonum & melius. Porro in conſequentibus, cum dicimus : Finita diſputatione coniugiorum & uirginitatis, ut inter utrumque cauto moderamine præceptorum, nec ad ſiniſtram, nec ad dexteram diuerteret, ſed uia regia graderetur, & illud impleret : Ne ſis multum iuſtus : Eccls.7 rurſus monogamiam digamiæ conparat : & quo modo nuptias ſubdiderat uirginitati, ita digamiam nuptiis ſubiicit : nonne perſpicue oſtendimus, quæ ſit in ſcripturis ſanctis ſiniſtra, quæ dextra ; & quid ſignificet, Ne ſis multum iuſtus ? quod uidelicet ſiniſtra ſit, ſi Iudæorum & gentilium ſequamur libidinem, & ſemper æſtuemus ad coitũ ; dextra, ſi Manichæorum ſequamur errorem ; & , ſimulata pudicitia, impudicitiæ retibus implicemur : uia autem regia ſit, ita appetere uirginitatem, ne nuptiæ condemnentur. Præterea, quis tam iniquus meorum opuſculorum iudex

erit,

erit, ut prima matrimouia damnare me dicat? cum etiam
2.*Tim.*5 de secundis dixisse me legerit · Concedit Apostolus secundas nuptias, sed uolentibus, sed iis, quæ se continere non possunt; ne luxuriatæ in Christo, nubere uelint; habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerint. Et hoc concedit, quia multæ abierunt retro post satanam. ce
1. *Cor.*7 terum beatiores erũt, si sic permanserint. Continuoq. subiungit Apostolicam auctoritatem: Secundum consilium meum. Porro, ne auctoritas Apostoli quasi hominis leuior uideretur, addidit: Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad cõtinentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilio usus est: ubi autem nubendi concedit ueniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ita singulis relaxans, ut unusquisque ferre possit. Propositis ergo testimoniis, in quibus Apostolus secundas concedit nuptias, statim subiecimus: Quo modo uirginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias, & excusabile facit, quod per se non appetitur: ita ob eandem fornicationem concedit uiduis secunda matrimonia. Melius est enim, licet alterum & tertium, unum uirum nosse, quam plurimos: idest, tolerabilius est, uni homini prostitutam esse, quam multis. Facessat calumnia. De secũdo hic, & de tertio, & quarto, si libet, matrimonio disputauimus, non de primo. Sed ne quis in eo, quod diximus, Tolerabilius est, uni homini prostitutam esse, quam multis; ad primum matrimonium referat; cum omnis nobis quæstio de digamia & trigamia fuerit; denique digamiæ, & trigamiæ disputationem hac calce signauimus: Omnia licent, sed non
1. *Cor.*6 omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, &, si dici potest, octogamos. Plus aliquid inferam: etiam scortatorem recipio pænitentem. Quidquid æqualiter licet, æquali lance pensandum est. Erubescat calumniator meus, dicens me prima damnare matrimonia, quãdo legit, Non damno digamos, & trigamos, &, si dici potest, octogamos. Aliud est, non damnare: aliud, prædicare: aliud est, ueniam concedere; aliud, laudare uirtutem. Si autem durus

durus in eo uideor, quia dixi: Quidquid æqualiter licet, æquali lance pensandum est: puto non me crudelem iudicabit, & rigidum, qui alia loca uirginitati, & nuptiis, alia trigamis, & octogamis, & pænitentibus legerit præparata. Christum in carne uirginem, in spiritu monogamum, quod unam habeat Ecclesiã, noster in reliquis sermo testatus est: & crediti sumus nuptias condemnare? damnare dicor nuptias, cuius hic sermo est? Nulliq. dubium est, sacerdotes de Aaron, & Eleazar, & Phinees stirpe generatos: qui cum & ipsi uxores habuerint, recte nobis opponerentur, si errore Encratitarum contenderemus matrimonia reprobanda. Tatianum, Encratitarum principem, qui abiicit matrimonia, reprehendimus, & ipsi nuptias condemnamus? Rursumq. ubi uirgines & uiduas comparo, quid de nuptiis senserim, & quo modo tres gradus uirginitatis, uiduitatisq. uel continentiæ & coniugii fecerim, declarant ipsa, quæ scripta sunt. Non nego beatas esse uiduas, quæ ita post baptismum manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum uiris in castitate perdurant: sed sicut hæ maioris præmii apud Deum sunt, quam nuptæ coniugali officio seruientes; ita & ipsæ æquo patiantur animo, uirginitatem sibi præferri. Ad Galatas quoque testimonium Apostoli proponentes, *Gal. 2* Ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro; huiuscemodi sensum intulimus. Opera legis & nuptiæ sunt: unde & maledicuntur in ea, quæ non habent filios: quæ si conceduntur etiam in euangelio; aliud tamen est, indulgentiam infirmitati tribuere; aliud est, uirtutibus præmia polliceri. Ecce perspicue nuptias diximus concedi in euangelio; sed tamen easdem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indigne accipiunt mariti; non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immo episcopis, & presbyteris, & diaconis, & uniuerso choro sacerdotali, & leuitico; qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sed eo loco, ubi de Apocalypsi testimonium posuimus, nonne manifestum est, quid de uirginibus, & uiduis, & coniugibus senserimus? Hi sunt, qui can- *Apoc. 14*
tant

tant canticum nouum; quod nemo poteſt cantare, niſi qui uirgo eſt. Hi ſunt primitiæ Dei, & agni, & ſine macula. Si uirgines primitiæ Dei ſunt; ergo uiduæ, & in matrimonio continentes, erunt poſt primitias, hoceſt, in ſecũdo & tertio gradu. In ſecundo & tertio gradu uiduas ponimus, & maritatas: & hæretico furore dicimur damnare nuptias? Multa ſunt, quæ per omnem librum cauto moderamine de uirginitate, de uiduis, de nuptiis diximus: ſed breuitatis ſtudio unum adhuc ponam teſtimonium: cui non reor contradicturum, niſi eum, qui aut ſe inimicum probare uoluerit, aut uecordem. nam cum propoſuiſſem, quod Dominus iſſet ad nuptias in Cana Galileæ, poſt quædam etiam
Ioan.2 hæc addidi: Qui enim ſemel iuit ad nuptias, ſemel docuit eſſe nubendum: & tunc uirginitati poſſet officere, ſi nuptias poſt uirginitatem & uiduitatis caſtimoniam, non in gradu tertio, poneremus: nunc autem, cum hæreticorum ſit damnare coniugia, & dei ſpernere condicionem; quidquid de laude dixerint nuptiarum, libenter audimus. Eccleſia enim non damnat matrimonia, ſed ſubiicit; nec abiicit,
2.Tim.2 ſed diſpenſat, ſciens, ſicut ſupra diximus, in domo magna, non ſolum eſſe uaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia, & alia eſſe in honorem, alia in contumeliam; & quicũque ſe mundauerit, eum futurum eſſe uas honorabile & neceſſarium, in omne opus bonum præparatum. Quidquid, inquam, de laude dixerint nuptiarum, libenter audimus. Laudari nuptias, libenter audimus, & nuptias condemnamus? Eccleſia matrimonia non damnat, ſed ſubiicit. Velitis nolitis, maritus ſubiicitur uirginitati & uiduitati. Eccleſia nuptias, ſed nuptias in ſuo opere permanentes, ſubiicit, non damnat; nec abiicit, ſed diſpenſat. In poteſtate ueſtra eſt, ſi uelitis ſecũdum pudicitiæ gradum ſcandere. Quid indignamini, ſi in tertio ſtantes, nolitis ad ſuperiora properare? Igitur cum toties, & tam crebro lectorem admonuerim; & per ſingula pene tractuum millia cautus uiator inceſſerim, me ita recipere nuptias, ut eis cõtinentes uiduas, uirginesq. præferrem: debuerat prudens & benignus lector etiam

etiam ea, quæ uidentur dura, æſtimare de ceteris, & non, in uno atque eodem libro, criminari, me diuerſas ſententias protuliſſe. quis enim tam hebes, & ſic in ſcribendo rudis eſt, ut idem laudet, & damnet? ædificata deſtruat, & deſtructa ædificet? &, cum aduerſarium uicerit, ſuo nouiſſime mucrone feriatur? Si ruſticani homines, & uel rhetoricæ, uel dialecticæ artis ignari detraherent mihi; tribuerem ueniam imperitiæ; nec accuſationem reprehenderem, ubi non uoluntatem in culpa cernerem, ſed ignorantiam: nunc uero, cum diſerti homines, & liberalibus ſtudiis eruditi magis uelint lædere, quam intelligere; breuiter a me reſponſum habeant, corrigere eos debere peccata, non reprehendere. Patet campus: ſtat econtra acies: aduerſarii dogma manifeſtum eſt: & (ut Virgilianum aliquid inferam) illum aſpice contra, Qui uocat: reſpondeant aduerſario: aliter teneant modum in diſputando, aliter uirgam in docendo; & me, in libris ſuis, quid uel prætermiſerim, uel addiderim, doceant. Reprehenſores non audio, ſequor magiſtros. Delicata doctrina eſt, pugnanti ictus dictare de muro, &, cum ipſe unguentis delibutus ſis, cruentum militem accuſare formidinis. Nec hoc dicens, ſtatim iactantiæ reus ſum, quod ceteris dormientibus ſolus certauerim: ſed hoc dico, cautius eos poſſe pugnare, qui me uiderint uulneratum. Nolo tale certamen adeas, in quo tantum te protegas; &, torpente dextra, ſiniſtra clypeum circumferas. aut feriendum tibi eſt, aut cadendum. non poſſum te exiſtimare uictorem, niſi aduerſarium uidero trucidatum. Legimus, o eruditiſſimi uiri, in ſcholis pariter, & Ariſtotelea illa, de Gorgiæ fontibus manantia, ſimul didicimus, plura eſſe uidelicet genera dicēdi; & inter cetera, aliud eſſe γυμναστικῶς ſcribere, aliud δογματικῶς: in priori uagam eſſe diſputationem, & aduerſario reſpondentem nunc hæc, nunc illa proponere; argumētari ut libet; aliud loqui, aliud agere; panē, ut dicitur, oſtendere, lapidē tenere. In ſequenti autē aperta frōs, &, ut ita dicā, ingenuitas neceſſaria eſt. Aliud eſt, quærere; aliud, definire: in altero pugnandū, in altero docendū eſt.

est. Tu me stantē in prœlio,& de uita periclitantē studiosus magister doceas? Noli ex obliquo,& unde non putaris, uulnus inferre: directo percute gladio: turpe tibi est hostem dolis ferire, non uiribus. quasi non & hæc ars summa pugnantium sit, alibi minari, alibi percutere. Legite, obsecro uos, Demosthenem: legite Tullium: ac, ne forsitan rhetores uobis displiceant, quorum artis est, uerisimilia magis, quam uera, dicere; legite Platonem, Theophrastum, Xenophontem, Aristotelem, & reliquos, qui, de Socratis fonte manantes, diuersis cucurrere riuulis: quid in illis apertum, quid simplex est? quæ uerba non sensuum? qui sensus non uictoriæ? Origenes, Methodius, Eusebius, Apollinarius, multis uersuum millibus scribunt aduersus Celsum, & Porphyrium. Considerate, quibus argumentis, & quam lubricis problematibus diaboli spiritu contexta subuertant: & quia interdum coguntur loqui, non quod sentiunt, sed quod necesse est, dicunt aduersus ea, quæ dicunt gentiles. Taceo de Latinis scriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minucio, Victorino, Lactantio, Hilario; ne non tam me defendisse, quam alios uidear accusasse. Paulum apostolum proferam: quem quotiescumque lego, uideor mihi non uerba audire, sed tonitrua. legite epistolas eius, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est: & ui debitis eum in testimoniis, quæ sumit de ueteri testamento, quam artifex, quam prudens, quam dissimulator sit eius, quod agit. uidentur quidem uerba simplicia, & quasi innocentis hominis, ac rusticani, & qui nec facere, nec declinare nouerit insidias: sed, quocumque respexeris, fulmina sunt. hæret in causa: capit omne, quod tetigerit: tergum uertit, ut superet: fugam simulat, ut occidat. Calumniemur ergo illum, atque dicamus ei: Testimonia, quibus cōtra Iudæos, uel ceteras hæreses usus es, aliter in suis locis, aliter in tuis epistolis sonant. Videmus exempla captiua seruire tibi ad uictoriam, quæ suis in uoluminibus nō dimicant. Nonne nobis loquitur cum saluatore, aliter foris, aliter domi

mi loquimur? Turbæ parabolas, diſcipuli audiunt ueritatẽ. *Matth. 13*
Proponit phariſæis Dominus quæſtiones, & non ediſſerit. *Eſa. 24*
Aliud eſt, docere diſcipulum; aliud, aduerſarium uincere. Myſterium, inquit, meum mihi, myſterium meum mihi, & meis. Indignamini mihi, quod Iouinianum non docuerim, ſed uicerim. Immo indignantur ii, qui illum anathematizatum dolent: & cum laudant quod ſunt, accuſant quod eſſe ſe ſimulant. Quaſi uero rogandus fuerit, ut mihi cederet; & non, inuitus ac repugnans, in ueritatis uincula ducendus. Et hæc dicerem, ſi uincendi ſtudio contra regulam ſcripturarum quippiam locutus fuiſſem, &, ſicut uiri fortes in controuerſiis ſolent facere, culpam præmio redimerem. nunc uero, cum interpres magis Apoſtoli fuerim, quam dogmatiſtes, & commentatoris ſim uſus officio; quidquid durum uidetur, ei magis imputetur, quem expoſuimus, quam nobis, qui expoſuimus. niſi forte ille aliter dixit, & nos ſimplicitatem uerborum eius maligna interpretatione detorſimus. qui hoc arguit, de ipſis ſcripturis probet. Diximus: Si bonum eſt mulierem non tangere, malum ergo eſt tangere. nihil enim bono contrarium eſt, niſi malum. ſi autem malum eſt, & ignoſcitur: ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat: & cetera uſque ad propoſitionem alterius capituli. Hoc ideo ſubiecimus, quia Apoſtolus dixerat: Bonum eſt homini mulierem non tangere: *1. Cor. 7*
propter fornicationem autem unuſquiſque uxorem ſuam habeat; & unaquæque ſuum uirum habeat. In quo differunt uerba mea a ſenſu Apoſtoli? Niſi forte in eo, quod ille pronunciat, ego dubito: ille definit, ego ſciſcitor: ille aperte dicit: Bonum eſt homini mulierem nõ tangere: ego timide quæro, ſi bonum eſt mulierem non tangere. Si, dubitantis eſt, non confirmantis. Ille dicit: Bonum eſt non tangere: ego, quid bono contrarium eſſe poſſit, adiungo. Statimq. in cõſequentibus: Animaduertenda Apoſtoli prudentia: non dixit: Bonum eſt homini uxorem non habere: ſed bonum eſt mulierem non tangere: quaſi & in tactu eius periculum ſit: quaſi, qui illam tetigerit, non euadat.
Vides

Vides igitur, non de coniugibus nos exponere, sed de coitu simpliciter disputare, quod, ad comparationem pudicitiæ & uirginitatis, & angelicæ similitudinis, bonum sit homini
Eccls.1 mulierem non tangere. Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, dicit Ecclesiastes. Si omnes creaturæ bonæ, ut a bono creatore conditæ; quo modo uniuersa uanitas? Si terra uanitas; numquid & cæli, & angeli, & throni, dominationes, potestates, ceteræq. uirtutes? Sed quæ per se bona sunt, ut a bono creatore condita, ad comparationem meliorum uanitas appellantur. uerbi gratia. Lucerna lampadis comparatione pro nihilo est: lampas stellæ comparatione non lucet: stellam lunæ confer, cæca est: lunam soli iunge, non rutilat: solem Christo confer, tenebræ sunt. Ego sum,
Exod.3 inquit, qui sum. Omnem igitur creaturam si Deo contule-
Hester 14 ris, non subsistit. Ne tradas, inquit, Hester hereditatem tuam iis, qui non sunt, idolis scilicet, & dæmonibus. Et certe erant idola, & dæmones, quibus ne traderentur orabat. In Iob quoque legimus, a Baldach dictum de impio:
Iob 18 Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius socii eius, qui non est: haud dubium quin diaboli: qui cum habeat socios; non autem haberet, nisi esset; tamen, quia Deo periit, non esse dicitur. Ergo, secundum hunc comparationis sensum, malum diximus mulierem tangere; (licet uxoris nulla facta sit mentio) quia bonum est non tangere. Et subiecimus: Virginitatem frumentum, nuptias hordeum, fornicationem stercus bubulum nuncupantes. Vtique frumentum & hordeum creatura Dei est. Verum
Ioan.6 in euangelio maior turba hordeaceis panibus, minor fru-
Psal. 35 mentaceis pascitur. Homines, inquit, & iumenta saluos
Act. 14 facies Domine. Aliis uerbis id ipsum locuti sumus, quando aurum uirginitatem, argentum nuptias diximus, & centum quadraginta quattuor millia uirginum signatorum, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: in quo ostendi uoluimus, omnes, qui uirgines non permanserint, ad comparationem purissimæ & angelicæ castitatis, & ipsius domini

ni nostri Iesu Christi, esse pollutos. Quod si cui asperum & reprehensione dignum uidetur, tantam nos inter uirginitatem & nuptias fecisse distantiam, quanta inter frumentum & hordeum est: legat sancti Ambrosii de uiduis librũ; & inueniet illum inter cetera, quæ de uirginitate & nuptiis disputauit, etiam hoc dixisse. Neque ita coniugium prætulit Apostolus, ut studia uirginitatis extingueret; sed a continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit: & cum brauium supernæ uocationis fortibus demonstrasset, deficere tamen in uia neminem passus est, ita plaudens prioribus, ut non despiceret & sequentes. didicerat enim & ipse, quia dominus Iesus aliis panem hordeaceum, ne in uia deficerent, aliis corpus suum, ut ad regnũ tenderent, demonstrauit. Et in consequentibus: Non ergo copula nuptialis quasi culpa uitanda, sed quasi necessitatis sarcina declinanda est. Lex enim astringit uxorem, ut in laboribus & tristitia filios generet; conuersio eius ad uirum sit, ut ei ipse dominetur. Ergo laboribus & doloribus in generatione filiorum addicitur nupta, non uidua: & dominatui uiri subditur copulata, non uirgo, Et in alio loco, Pretio, inquit, empti estis, nolite fieri serui hominum. Videtis, quam euidens coniugalis sit definitio seruitutis. Et post pusillum: Si igitur bonum coniugium seruitus est; malum quid est, quando nequeunt se inuicem sanctificare, sed perdere? Vniuersa, quæ nos de uirginitate ac nuptiis lato sermone diffudimus, ille breui arctauit compendio, in paucis multa comprehendens. Virginitas ab eo persuasio continentiæ, nuptiæ remedia incontinentiæ prædicantur. Et significanter a maioribus ad minora descendens, uirginibus brauium supernæ uocationis ostendit; nuptas, ne in uia deficiant, consolatur. alios laudat, alios non despicit. coniugium hordeo, uirginitatem corpori Christi comparat. et puto multo minorem distantiam inter frumentum esse & hordeum, quã inter hordeum & corpus Christi. Denique nuptias dicit, quasi necessitatis sarcinam, declinandas, & definitionẽ esse euidẽtissimæ seruitutis. Et multa alia,

Ioan. 6

Matth. 26

Gen. 3

I. Cor. 7

quæ tribus libellis de uirginibus latiſſime perſecutus eſt. Ex quibus uniuerſis perſpicuum eſt, me nihil noui de uirginibus nuptisq. dixiſſe, ſed maiorum in omnibus ſecutum eſſe ſententiam, tam huius uidelicet, quam reliquorum, qui de eccleſiaſticis dogmatibus diſputarunt: quorum æmulari exopto negligentiam potius, quam aliorum obſcuram diligentiam. Tumeant contra me mariti, quare dixerim: Oro te, quale illud bonum eſt, quod orare prohibet, quod corpus Chriſti accipere non permittit? Quando impleo mariti officium, non impleo continentis. Iubet idem Apo-
1.Theſ.5 ſtolus in alio loco, ut ſemper oremus. Si ſemper orandum eſt, numquam ergo coniugio ſeruiendum: quoniam, quotieſcumque uxori debitum reddo, orare non poſſum. hoc quare dixerim, perſpicuum eſt: quia interpretabar illud
1.Cor.7 Apoſtoli dictum: Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut uacetis orationi. Paulus apoſtolus dicit, quando coimus cum uxoribus, nos orare non poſſe. Si per coitum, quod minus eſt, impeditur, ideſt, orare: quanto plus, quod maius eſt, ideſt, corpus Chriſti pro-
1.Pet.3 hibetur accipere? Petrus ad continentiam hortatur: Ne impediantur orationes noſtræ. Quod hic, quæſo, peccatum meum eſt? quid commerui? quid deliqui? Si turbidæ & nebuloſæ aquæ fluunt, non eſt aluei culpa, ſed fontis. An iccirco arguor, quod de meo auſus ſum adiicere: Quale illud bonum eſt, quod corpus Chriſti accipere non permittit? Ad hoc breuiter reſpondebo. Quid eſt maius, orare, an corpus Chriſti accipere? utique accipere corpus Chriſti. Si per coitum, quod minus eſt, impeditur: multo magis,
1.Reg.21 quod maius eſt. Diximus in eodem uolumine, panes propoſitionis ex lege non potuiſſe comedere Dauid & ſocios eius, niſi ſe triduo mundos a mulieribus reſpondiſſent: nō utique a meretricibus, quod damnabatur a lege, ſed ab uxo
Deut.23 ribus, quibus licite iungebantur. Populum quoque, quan-
Exod.19 do accepturus erat legem in monte Sina, tribus diebus iuſſum eſſe ab uxoribus abſtinere. Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant: quod

quod nec reprehendo, nec probo: unusquisque enim in suo Rom.14
sensu abundet: sed ipsorum conscientiam conuenio: qui eo
dem die post coitum communicant, &, iuxta Persium, no
ctem flumine purgant. quare ad martyres ire non audent?
quare non ingrediuntur ecclesias? an alius in publico, alius
in domo Christus est? quod in ecclesia non licet, nec domi
licet. Nihil Deo clausum est; & tenebræ quoque lucent
apud eum. Probet se unusquisque, & sic ad corpus Christi
accedat: non quod dilatæ communionis unus dies, aut bi-
duum sanctiorem efficiat Christianum, ut, quod hodie nō
merui, cras uel perendie merear: sed quod, dum doleo me
non communicasse corpori Christi, abstineam me pauli-
sper ab uxoris amplexu; ut amori coniugis amorem Christi
præferam. Durum est, & non ferendum. quis hoc sæculari-
um sustinere potest? Qui potest sustinere, sustineat: qui
non potest, ipse uiderit. nobis curæ est, non quid unusquis-
que possit, aut uelit, sed, quid scripturæ præcipiant, dice-
re. Illud quoque in commentariolis meis eiusdem Aposto- 1.Cor.7
li carpitur, in quibus dixi: Verum ne quis putet ex eo,
quod sequitur: Vt uacetis orationi, & iterum ad ipsum re
uertimini: Apostolum hoc uelle, & non propter maiorem
ruinam concedere: statim infert, ne tentet uos satanas pro
pter incontinentiam uestram. Pulchra nimirum indulgen-
tia: Et iterum reuertimini ad id ipsum: quod erubescit suo
uocare nomine; quod tentationi præfert satanæ; quod cau
sam habet incontinentiam. Laboramus quasi obscurum
disserere, cum exposuerit ipse, qui scripsit: Hoc autem di-
co, inquit, iuxta indulgentiam, non secundum imperium.
Et mussitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiam,
sed præceptum: quasi non eodem modo secunda & tertia
matrimonia concedantur, & reliqua. Quid hic locutus
sum, quod Apostolus non dixerit? nimirum illud, Quod
erubescit suo uocare nomine. Ego arbitror, quando dicit,
Ad id ipsum, & rem ipsam tacet, non eum nominare pa-
lam coitum, sed uerecunde ostendere. An quia sequitur,
Quod tentationi præfert satanæ, quod habet causam incon

tinentiam? nonne alio uerborum ordine id ipſum eſt, ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ueſtram? An quia dixi, Et muſſitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiam, ſed præceptum? quod ſi durum eſt, imputetur Apoſtolo, qui ait: Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium: non mihi, qui, excepto præpoſtero ordine, nec ſenſum, nec uerba mutaui. Tranſeamus ad reliqua: epiſtolari enim breuitate feſtinat oratio. Dico, inquit Apoſtolus, innuptis, & uiduis: bonum eſt eis, ſi ſic permanſerint, ut ego: ſi autem ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quam uri. Quod capitulum nos ſic interpretati ſumus. Poſtquam nuptis conceſſerat uſum coniugii; & oſtenderat, ipſe quid uellet, quid ue concederet; tranſit ad innuptas, & uiduas; & ſui propo nit exemplum; & felices uocat, ſi ſic permanſerint: ſi autem ſe nõ continent, nubant: id ipſum dicens, quod ſupra: Propter fornicationem autem, & ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ueſtram. Redditq. cauſam, cur dixerit; Si ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quam uri. Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri. Tolle ardorem libidinis; & non dicet, Quia melius eſt nubere. Melius, ſemper ad comparationem deterioris reſpicit, nõ ad ſimplicitatem incomparabilis per ſe boni. Velut ſi diceret: melius eſt unum oculum habere, quam nullum. Et poſt paululum, cum apoſtropham feciſſem ad Apoſtolum, intuli: Si per ſe bonæ nuptiæ ſunt, noli eas incendio comparare: ſed dic ſimpliciter, bonum eſt nubere. Suſpecta eſt mihi bonitas eius rei, quam magnitudo alterius mali malum cogit eſſe inferius. Ego autem non leuius malum, ſed ſimplex per ſe bonum uolo. Vult Apoſtolus innuptas & uiduas abſque coitu permanere; & ad exemplum ſui pro uocat; & feliciores uocat, ſi ſic permanſerint. ſi autem ſe continere non poſſunt; & ardorem libidinis non tam conti nentia uolunt, quam fornicatione reſtinguere; melius eſt nubere, quam uri. Ad quod nos intulimus: Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri: non noſtram ſententiam pro ferentes,

ferentes, sed interpretantes illud Apostoli, Melius est nubere, quam uri: idest, melius est maritum ducere, quam fornicari. Si uri, uel fornicari bonum esse docueris; tunc bono melius præferetur. Si autem nubere melius est, quod malo præfertur: non est germanæ & puræ integritatis, nec eius beatitudinis, quæ angelis comparatur. Si dixero; melius est uirginem esse, quam nuptam: bono melius prætuli. si autem alterum gradum fecero; melius est nubere, quā fornicari: ibi non bono melius, sed malo bonum prætuli. Multa diuersitas est inter id melius, quod nuptiis, & inter id, quod fornicationi anteponitur. Obsecro te, quid in hac dissertione peccaui? Propositum mihi erat, non ad meam uoluntatem scripturas trahere, sed id dicere, quod scripturas uelle intelligebam. Commentatoris officium est, non quid ipse uelit, sed, quid sentiat ille, quem interpretatur, exponere. alioqui, si contraria dixerit, non tam interpres erit, quam aduersarius eius, quem nititur explanare. Certe, ubicumque scripturas non interpretor, & libere de meo sensu loquor, arguat me, cui libet, durum quid dixisse contra nuptias. quod si non repererit; quidquid uel austerum esse uidetur, uel durum, id scriptoris auctoritati, non interpretis officio deputet. Illud uero ferre quis posset, quod in me reprehenditur, quare exponens capitulum Apostoli, in quo de coniugibus scripsit, Tribulationem carnis habebunt huiusmodi, dixerim: Nos ignari rerum putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus & in carne tribulatio est, in qua sola uidebantur habere delicias: quid erit reliquum, propter quod nubāt; cum & in spiritu, & in anima, & in ipsa carne tribulatio sit? Quæ hæc condemnatio matrimonii est, si infantum uagitus, filiorū mortes, diuortia, damna domus, & cetera huiusmodi tribulationem diximus nuptiarū? Dū adhuc uiueret sanctæ memoriæ Damasus, librū contra Heluidiū de beatæ Mariæ uirginitate perpetua scripsimus: in quo necesse fuit nobis, ad uirginitatis beatitudinē prædicandā, multa de molestiis dicere nuptiarū. Num uir egregius, & eruditus in scripturis, & uirgo,

ecclesiæ uirginis doctor, aliquid in illo sermone reprehẽdit? In libro quoque ad Eustochium multo duriora de nuptiis diximus; & nemo super hac re læsus est. Amator quippe castitatis, præconium pudicitiæ intenta aure captabat. Lege Tertullianum, lege Cyprianum, lege Ambrosium; & cum illis me uel accusa, uel libera. Inuentæ sunt Plautinæ familiæ, & scioli tantum ad detrahendum, qui in eo se doctos ostentare uelint, si omnium dicta lacerent, & in una atque eadem causa utrumque, idest; & me & aduersarium reprehendant: ut, cum e duobus alterum necesse sit uincere, ambos uictos esse contendant. Porro, ubi de digamis, & trigamis differentes diximus; Melius est, licet alterum & tertium, unum uirum nosse, quam plurimos; idest, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis; nonne statim, cur hoc dixerim, subiecimus? Siquidem & illa in
Ioan. 4 euangelio Samaritana, sextum maritum habere se dicens, arguitur a Domino, quod nõ sit uir eius. Ego etiam nunc libera uoce proclamo; non damnari in Ecclesia digamiam, immo nec trigamiam; & ita licere quinto, & sexto, & ultra, quo modo & secundo marito nubere: sed quo modo non damnantur istæ nuptiæ, ita nec prædicantur. Solatia miseriæ sunt, non laudes continentiæ. unde & in alio loco dixi: Vbi unus maritus exceditur, nihil refert, secundus, an tertius sit: quia desinit esse monogamus. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, &, si dici potest, octogamos: habeat, cui libet,
Gen. 1 octauum maritum, & esse desinat prostituta. Veniam & ad illum locum, in quo arguor, quare dixerim dumtaxat, iuxta Hebraicam ueritatem, in die secundo non additum, sicut in primo, & in tertio, & reliquis: Vidit deus, quia bonum est: statimq. subiecerim, nobis intelligentiam derelinqui; non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione diuidat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Vnde & in arca Noe, omnia animalia, quæcumque bina ingrediuntur, immunda sunt.
Gen. 7 Impar numerus est mundus. In hoc nescio quid reprehendatur interim de secunda die: utrum quia scriptum est,
& scri-

& ſcriptum eſſe non diximus : an, quia, etiam ſi ſcriptum eſt, nos aliter intelleximus, quam ſcripturæ ſimplicitas patitur. Scriptum non eſſe, In ſecundo die uidit Deus quia bonum eſt : non meum accipiant teſtimonium, ſed cunctorum Hebræorum, & aliorum interpretum, Aquilæ uidelicet, & Symmachi,& Theodotionis. Si autem ſcriptum nõ eſt, cum in ceteris diebus ſcriptum ſit : aut reddant aliam probabiliorẽ cauſam, quare non ſcriptum ſit; aut, ſi non repererint, ingratis ſuſcipiant quod a nobis dictum eſt. Porro ſi in arca Noe omnia animalia, quæ bina ingrediuntur, immunda ſunt, & impar numerus mundus eſt; & hoc ſcriptũ eſſe nemo dubitat : quare ſcriptũ ſit, ediſſerãt. ſi autem non ediſſerunt; quod a me expoſitum eſt, uelint nolint, ſuſcipient. Aut profer meliores epulas, & me conuiua utere : aut qualicumque noſtra cenula contentus eſto. Scilicet nunc enumerandum mihi eſt, qui eccleſiaſticorum de impari numero diſputarunt, Clemens, Hippolytus, Origenes, Dionyſius, Euſebius, Didymus,noſtrorumq. Tertullianus, Cyprianus, Victorinus, Lactantius, Hilarius : quorum Hilarius de ſeptenario, ideſt, impari numero diſſerens, quæ & quanta dixerit, ad Fortunatũ liber illius teſtimonio eſt. An forſitan Pythagoram, & Architam Tarentinum, & Scipionem in ſexto de republica, de impari numero proferam diſputantes? Et ſi hos audire noluerint obtrectatores mei; grammaticorum ſcholas eis faciam conclamare, Numero deus impare gaudet. Grande piaculum. euerſæ ſunt eccleſiæ : orbis audire non poteſt,ſi mundiorem uirginitatem diximus eſſe, quam nuptias; ſi parem numerum impari ſubiecimus; & ueteris teſtamenti typos euangelicæ ueritati profeciſſe monſtrauimus. Cetera, quæ in libro noſtro reprehenſa ſunt, uel leuiora puto, uel ad eundem ſenſum pertinentia. unde ad ea reſpondere nolui; ne & libelli excederem magnitudinem; & tuo uiderer ingenio diffidere; quẽ patronum cauſæ meæ ante habui, quam rogarem. Igitur hoc extrema uoce proteſtor, me nec damnaſſe nuptias, nec damnare; reſpondiſſe aduerſario,non meorum inſidias formidaſſe.

midasse. Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confessio est; quo ipse careas, id in aliis prædicare. Numquid, quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror uolatus, nec columbam prædico, quod Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas? Nullus se decipiat: nemo blando adulatore se præcipitet. Prima est uirginitas a prima natiuitate, secunda uirginitas a secunda na-
Matth. 6 tiuitate. Non est meus sermo, antiqua sententia est: Nemo potest duobus dominis seruire, carni, & spiritui. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc adinuicem sibi aduersantur: ut non, quæ uolumus, illa faciamus. Quando aliquid tibi asperum uidetur in nostro opusculo; non ad mea uerba respicias, sed ad scripturam, unde mea tracta sunt uerba. Christus uirgo, mater uirginis nostri uirgo perpetua, mater & uirgo. Iesus
Ioan. 20 enim clausis ingressus est ostiis: & in sepulcro eius, quod no
Luc. 23 uum & in petra durissima fuerat excisum, nec antea quis,
Cant. 4 nec postea positus est: Hortus conclusus, fons signatus: de
Ioel 3 quo fonte ille fluuius manat iuxta Ioel, qui irrigat torrenté, uel funium, uel spinarum; funium peccatorum, quibus ante alligabamur; spinarum, quæ suffocāt sementem patris fa
Ezech. 44 milias. Hæc est porta orientalis, ut ait Ezechiel, semper clausa, & lucida, operiens in se, uel ex se proferens Sancta sanctorum, per quam sol iustitiæ & pontifex noster secundū
Ioan. 20 ordinem Melchisedek ingreditur, & egreditur. Respon-
Luc. 24 deant mihi, quo modo Iesus ingressus est clausis ostiis, cū palpandas manus, & latus considerandum, & ossa carnemq. monstrauerit; ne ueritas corporis, phantasma putaretur: & ego respondebo, quo modo sancta Maria sit & mater, & uirgo, uirgo post partum, mater ante quam nupta. Igitur, ut dicere cœperamus, Christus uirgo, uirgo Maria, utriusque sexus uirginitatem dedicauere. Apostoli uel uirgines, uel post nuptias continentes: episcopi, presbyteri, diaconi aut uirgines eliguntur, aut uidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici. Quid nobismet ipsis illudimus,
&

& irascimur, si, subantibus nobis semper ad coitum, præmia pudicitiæ denegētur? Volumus opipare comedere, uxorum adhærere complexibus, & in numero uirginum, & uiduarum regnare cū Christo? idem ergo habebit fames præmium, & ingluuies? sordes, & munditiæ, saccus, & sericū? Lazarus recepit mala in uita sua, & diues ille purpuratus, crassus, & nitidus, fruitus est carnis bonis, dum aduiueret; sed diuersa post mortem tenent loca. miseriæ deliciis, & deliciæ miseriis commutantur. in nostro arbitrio est, uel Lazarum sequi, uel diuitem. *Luc. 16*

ARGVMENTVM.

IN *monachum quendam, qui libros suos contra* Iouinianum *hæreticum, ab eo alioqui conuictum, quasi in eis matrimonio detraxisset, cauillabatur,* Domnioni *amico respondens, sursum ac deorsum miris illum iocis exagitans, inuehitur.*

HIERONYMI AD DOMNIONEM Apologeticon.

EPISTOLA LI.

LITTERAE tuæ & amorem pariter sonant, & querelam; amorem tuum, quo sedulo monens, etiam quæ tuta sunt, in nobis pertimescis; querelam eorum, qui non amant, &, quærentes occasionem in peccatis, garriunt aduersus fratrem suum, & contra filium matris suæ ponunt scandalum. scribis enim, monachum, immo nescio quem de triuio, de compitis, de plateis circumforaneum, rumigerulum, uafrum tantum ad detrahendum, qui per trabem oculi sui festucam alterius nitatur eruere, concionari aduersum me, & libros, quos contra Iouinianum scripsi, canino dente rodere, lacerare, conuellere; hunc dialecticum urbis uestræ, & Plautinæ familiæ columen, non legisse quidem κατηγορίας Aristotelis, non περὶ ἑρμηνείας, *Luc. 6*

non τοπικὰ, non ſaltem Ciceronis τόπους, ſed per imperitorum circulos, muliercularumq. συμπόσια, ſyllogiſmos texere, & quaſi ſophiſmata noſtra callida argumentatione diſſoluere. Stultus ego, qui me putauerim hæc abſque philoſophis ſcire non poſſe, qui meliorem ſtyli partem eam legerim, quæ deleret, quam quæ ſcriberet. Fruſtra ergo Alexandri uerti commentarios: nequidquam me doctus magiſter per εἰσαγωγὴν introduxit ad logicam: &, ut humana contemnam, ſine cauſa Gregorium Nazianzenum, & Didymum in ſcripturis ſanctis catechiſtas habui: nihil mihi profuit Hebræorum eruditio, & ab adoleſcentia uſque ad hanc ætatem quotidiana in lege, prophetis, euangeliis, apoſtolisq. meditatio. Inuentus eſt homo abſque præceptore perfectus, πνευματοφόρος, ἔνθεος, καὶ αὐτοδίδακτος, qui eloquentia Tullium, argumentis Ariſtotelem, prudentia Platonem, eruditione Ariſtarchum, multitudine librorum Chalcenterum, Didymum ſcientia ſcripturarum, omnesq. ſui temporis uincat tractatores. Denique dicitur materiam poſcere, & Carneadeum aliquid referens, in utramque partem, hoceſt, & pro iuſtitia, & contra iuſtitiam diſputare. Liberatus eſt mundus a periculo; & hereditariæ, uel centũuirales cauſæ de barathro erutæ; quod hic, forum negligens, ſe ad Eccleſiam tranſtulit. Quis, hoc uolente, fuiſſet innoxius? quem criminoſum non huius ſeruaſſet oratio, cum cœpiſſet in digitis partiri cauſam,& ſyllogiſmorum ſuorum retia tendere? nam ſi applosiſſet pedem, intendiſſet oculos, rugaſſet frontem, iactaſſet manum, uerba tonaſſet, tenebras illico ob oculos offudiſſet iudicibus. Nec mirum, ſi me & abſentem iamdiu, & abſque uſu Latinæ linguæ, ſemigræculum barbarumque,homo Latiniſſimus & facundiſſimus ſuperet; cum præſentem Iouinianum, Ieſu bone qualem & quantum uirum, cuius nemo ſcripta intelligeret, dignum qui ſibi caneret tantum & muſis, eloquentiæ ſuæ mole oppreſſerit. Quæſo igitur te pater cariſſime, ut moneas eum, ne loquatur contra propoſitum ſuum; ne caſtitatem, habitu pollicens, uerbis deſtruat; ne uirgo, uel con-

continens, (ipſe enim uiderit, quid eſſe ſe iactet) maritatas uirginibus comparet; & fruſtra aduerſus hominē diſertiſſimū tanto tempore digladiatus ſit. Audio præterea eum libenter uirginum & uiduarum cellulas circumire, &, adducto ſupercilio, de ſacris inter eas litteris philoſophari. Quid in ſecreto, quid in cubiculo mulierculas docet? ut hoc ſciāt eſſe uirgines, quod maritatas; ut florem ætatis non negligant; ut comedant, & bibant, & balneas adeant, munditias appetant, unguenta non ſpernant? an magis ieiunia, & pudicitiam, & illuuiem corporis? utique illa præcipit, quæ plena uirtutis ſunt. Fateatur ergo publice, quod domi loquitur: aut, ſi & domi eadem docet, quæ & publice; a puellarum conſortio ſeparandus eſt. Miror autem, non erubeſcere, iuuenem, & monachum, ut ſibi uidetur, diſertum, cuius de ore ueneres fluunt, qui tantæ in ſermocinando elegantiæ eſt, ut comico ſale ac lepore conſperſus ſit, luſtrare nobilium domos, hærere ſalutationibus matronarū, religionem noſtram paganam facere, & fidem Chriſti contentione torquere uerborū, atque inter hæc fratri ſuo detrahere. Vtique, ſi errare me arbitratus eſt, (in multis enim offendimus omnes; &, ſi quis in uerbo non peccat, hic perfectus eſt uir) debuit uel arguere, uel interrogare per litteras, quod uir eruditus & nobilis fecit Pammachius: cui ego reſponſum dedi, ut potui; & epiſtola longiore diſſerui, quo quidque ſenſu dixerim. Imitatus ſaltem fuiſſet tuam uerecundiam, qui ea loca, quæ ſcandalum quibuſdam facere uidebantur, excerpta de uolumine per ordinem digeſſiſti, poſcens ut uel emendarem, uel exponerem; & non tantæ me putaſti dementiæ, ut in uno atque eodem libro & pro nuptiis, & contra nuptias ſcriberem. Parcat ſibi, parcat mihi, parcat nomini Chriſtiano. monachum ſe eſſe non loquendo, & diſcurſando, ſed tacendo, & ſedendo nouerit. Legat Hieremiam, dicentem: Bonum eſt uiro, cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſuā. Sedebit ſolus, & tacebit: quia tulit ſuper ſe iugum. Aut, ſi certe in omnes ſcriptores cenſoriam accepit uirgulam; & iccirco ſe eruditum putat, quia

Iacob. 3

Thr. 3

quia Iouinianum ſolus intelligit; eſt quippe prouerbium: Balbum melius balbi uerba cognoſcere: πάντας συγγραφεῖς pellamus Attilio iudice. Ipſe quoque Iouinianus, συγγραφεὺς ἀγράμματος, iuſtiſſime proclamabit: quod me damnant epiſcopi, non eſt ratio, ſed conſpiratio. Nolo mihi ille uel ille reſpondeat; quorum me auctoritas opprimere poteſt, docere non poteſt. ſcribat contra me uir, cuius & ego linguam intelligam; quem cum uicero, omnes homines ſimul uicerim. ego enim bene noui. Experto credite, quantus In clypeum aſſurgat, quo turbine torqueat haſtam. Fortis eſt, & in diſputando nodoſus, & tenax, & qui obliquo & acuminato pugnet capite. ſæpe de nocte uſque ad ueſperam contra nos in plateis clamauit: habet latera, & athletarum robur, & belle corpulentus eſt. Videtur mihi occulte mei dogmatis eſſe ſectator. Præterea nũquam erubeſcit; nec conſiderat, quid, ſed quantum dicat; & in tantam uenit opinionem eloquentiæ, ut ſoleant dicta eius cirratorum eſſe dictata. Quoties me iſte in circulis ſtomachari fecit, & adduxit ad choleram? quoties conſpuit, & conſputus abſceſſit? Sed hæc uulgaria ſunt, & a quolibet de ſectatoribus meis poſſunt fieri: ad libros prouoco, ad memoriam in poſteros tranſmittendam. loquamur ſcriptis; ut de nobis tacitus lector iudicet; ut, quo modo ego diſcipulorum gregem duco, ſic ex huius nomine Gnathonici, uel Phormionici uocentur. Non eſt grande, mi Domnion, garrire per angulos, & medicorum tabernas, ac de mundo ferre ſententiam: hic bene dixit, ille male: iſte ſcripturas nouit, ille delirat: iſte loquax, ille infantiſſimus eſt. Vt de omnibus iudicet, cuius hoc iudicio meruit? Contra quemlibet paſſim in triuiis ſtrepere, & congerere maledicta, non crimina, ſcurrarum eſt, & paraſitorum. Moueat manum; figat ſtylum; commoueat ſe, &, quidquid poteſt, ſcriptis oſtendat: det nobis occaſionem reſpondendi diſertitudini ſuæ. Poſſum remordere, ſi uelim: poſſum genuinũ dentem læſus infigere. Et nos didicimus litteras, Et nos ſæpe manum ferulæ ſubduximus. De nobis quoque dici po-

teſt,

ſeſt, Fenum habet in cornu, longe fuge. Sed magis uolumus eſſe diſcipuli eius, qui ait: Dorſum meum poſui ad flagella, & faciem meã non auerti a cõfuſione ſputorum. Qui cum malediceretur, non remaledixit: & poſt alapas, crucẽ, flagella, blaſphemias, nouiſſime pro crucifigentibus deprecatus eſt, dicens: Pater ignoſce eis: quod enim faciunt, ne ſciunt. Et ego ignoſco errori fratris: intelligo, quia diaboli arte deceptus eſt. Inter mulierculas ſciolus ſibi & eloquens uidebatur: poſtquam Romam mea opuſcula peruenerunt, quaſi æmulum exhorruit, & de me quoque captauit gloriã, ut nullus eſſet in terris, qui non eius eloquentiæ diſpliceret, exceptis iis, quorum potentiæ non parcit, ſed cedit, immo quos non honorat, ſed metuit. Voluit ſcilicet homo peritiſſimus, ut ueteranus miles, uno rotatu gladii percutere utrumque, & oſtendere populis, quod, quidquid ipſe uellet, hoc ſcriptura ſentiret. Dignetur igitur nobis ſermonem ſuum mittere, & non reprehendendo, ſed docendo garrulitatem noſtram corrigere. tunc intelliget, aliam uim fori eſſe, aliam triclinii, non æque inter fuſos & calathos puellarum, & inter eruditos uiros de diuinæ legis dogmatibus diſputari. nunc libere & impudenter iactat in uulgus, & perſtrepit, damnat nuptias; & inter uteros tumentes, infantium uagitus, & lectulos maritorum, quid Apoſtolus dixerit, tacet, ut me ſolum in inuidiam uocet. cum autem ad libros uenerit, & pedem pedi contulerit, & uel propoſuerit aliquid de ſcripturis, uel audierit proponentem: tunc ſudabit, tunc hærebit: procul Epicurus, longe Ariſtippus: ſubulci non aderunt; fœta ſcopha non grunniet. Et nos tela, pater, ferrumq. haud debile dextra Spargimus; & noſtro ſequitur de uulnere ſanguis. Porro, ſi non uult ſcribere, & tantum maledictis agendum putat; audiat, tot interiacentibus terris, fluctibus, populis, ſaltem hoc clamoris mei: Non damno nuptias, non damno coniugium: & ut certius ſententiam meam teneat, uolo omnes, qui propter nocturnos forſitan metus ſoli cubitare non poſſunt, uxores ducere.

Eſa. 50

1. Petr. 2

Luc. 23

ARGY-

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVM, Paulæ generum, & Marcellæ consobrinum, quod eius exemplaria contra Iouinianum, quibus multi offendebantur, occultauerit, laudat: uerum, quia id ubique fieri non poterat, Apologeticum pro eis mittit, & amicum, iamiam futurum sacerdotem, ad sacrarum litterarum studium, & suorum operum lectionem hortatur.

HIERONYMVS AD PAMMACHIVM, pro libris suis aduersus Iouinianum.

EPISTOLA LII.

CHRISTIANI interdum pudoris est, etiam apud amicos tacere, & humilitatem suam magis silentio consolari, quam, retrectando ueteres amicitias, ambitionis crimen incurrere. Quamdiu tacuisti, tacui, nec umquam expostulare super hac re uolui; ne non amicum quærere, sed potentiorem uiderer expetere: nunc autem prouocatus officio litterarum, primas partes semper habere tentabo; & non tam rescribere, quam scribere; ut & uerecunde hucusque tacuisse, & uerecundius loqui cœpisse cognoscar. De opusculis meis contra Iouinianum, quod & prudenter & amanter feceris exemplaria subtrahendo, optime noui: sed nihil profuit ista diligentia, cum aliquanti ex urbe uenientes, mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ excepisse referebant. in hac quoque prouincia iam libri fuerant diuulgati: et, ut ipse legisti, nescit uox missa reuerti. non sum tantæ felicitatis, quantæ plerique huius temporis tractatores, ut nugas meas, quando uoluerim, emendare possim. statim, ut aliquid scripsero, aut amatores mei, aut inuidi, diuerso quidem studio, sed pari certamine, in uulgus nostra disseminant; & uel in laude, uel in uituperatione nimii sunt, non meritum styli, sed suum stomachum sequentes. itaque, quod solum facere potui, apologeticum ipsius operis tibi misi, quem προσεφώνησα, & te poscen-

poſcente edidi. quem cum legeris; aut ipſe pro nobis ceteris ſatisfacies; aut, ſi tu quoque narem contraxeris, illam Apoſtoli περικοπὴν, in qua de uirginitate & nuptiis diſputat, aliter diſſerere compelleris. Nec hoc dico, quod te ad ſcribendum prouocem; cuius in ſacris litteris ſtudium mihi præfero; ſed ut alios, qui nos lacerant, hoc facere compellas. Norunt litteras: uidentur ſibi ſcioli: poſſunt me non reprehendere, ſed docere. ſi quid ſcripſerint; magis ex operis eorum comparatione mea interpretatio negligetur. Lege, quæſo te, & diligenter Apoſtoli uerba conſidera: & tunc uidebis, me propter calumniam declinandam multo plus, quam ille uoluit, in maritos fuiſſe clementem. Origenes, Dionyſius, Pierius, Euſebius Cæſarienſis, Didymus, Apollinarius latiſſime hanc epiſtolam interpretati ſunt. quorum Pierius cum ſenſum Apoſtoli uentilaret, atque ediſſereret, & propoſuiſſet illud exponere: Volo autem omnes eſſe ſicut me ipſum: adiecit: ταῦτα λέγων ὁ παῦλως ἀντικρὺς ἀγαμίαν κηρύσσει. Quod hic, quæſo, peccatũ meum eſt, quæ duritia? Vniuerſa, quæ ſcripſi, huic ſententiæ comparata leuiſſima ſunt. Reuolue omnium, quos ſupra memoraui, commentarios; & eccleſiarum bibliothecis fruere; & magis concito gradu ad optata cœptaq. peruenies. Audio totius in te urbis ſtudia concitata: audio pontificis & populi uoluntatem pari mente congruere. Minus eſt tenere ſacerdotium, quam mereri. Libros ſedecim prophetarum, quos in Latinum de Hebræo ſermone uerti, ſi legeris, & delectari te hoc opere comperero; prouocabis nos, etiam cetera clauſa armario non tenere. Tranſtuli nuper Iob in linguam noſtram: cuius exemplar a ſancta Marcella, conſobrina tua, poteris mutuari. Lege eundem Græcum & Latinum; & ueterem editionem noſtræ translationi compara: & liquido peruidebis, quantum diſtet inter ueritatem, & mendacium. Miſeram quædam τῶν ὑπομνημάτων in prophetas duodecim ſancto patri Domnioni, Samuelem quoque & Malachim, ideſt quattuor Regum libros. quæ ſi legere uolueris; probabis, quantæ difficultatis ſit diuinam ſcri-

1 Cor.7

ſcripturam, & maxime prophetas intelligere, & interpretum uitio, quæ apud ſuos puriſſimo curſu orationis labuntur, apud nos ſcatere uitiis. Porro eloquentiam, quam pro Chriſto in Cicerone contemnis, in paruulis ne requiras. eccleſiaſtica interpretatio, etiam ſi habet eloquii uenuſtatem, diſſimulare eam debet, & fugere; ut non otioſis philoſophorum ſcholis, paucisq. diſcipulis, ſed uniuerſo loquatur hominum generi.

ARGVMENTVM.

RIPARIVS *presbyter ſcripſerat ad* D. *Hieronymum, quo modo Vigilantius hæreticus in martyrum reliquias, & ſollemnes, quæ in eorum templis fiebant, Chriſtianorum uigilias, ſicut nouatores hodie faciunt, debaccharetur. reſpondens nunc ei uir ſanctus, ueluti quodam pugnæ præludio uelitatus, hæreſim generatim percutit, oſtendens, ſi hæretici librum mittat, ſe longiori oratione eius ineptiis reſponſurum.*

HIER. ADVERSVS VIGILANTIVM, ad Riparium presbyterum.

EPISTOLA LIII.

ACCEPTIS primum litteris tuis, non reſpondere, ſuperbiæ eſt; reſpondere, temeritatis. de iis enim rebus interrogas, quæ & proferre, & audire ſacrilegium eſt. Ais, Vigilantium, qui κατ' ἀντίφρασιν hoc uocatur nomine; nam Dormitantius rectius diceretur; os fœtidum rurſum aperire, & putorem ſpurciſſimum contra ſanctorum martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas ſuſpicimus, appellare cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa ueneremur. O infelicem hominem, & omni lacrymarum fonte plangendum; qui hæc dicens, non ſe intelligat eſſe Samaritanum, & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam uaſa, quæ in eadem domo fuerint, pollui ſuſpicantur, ſequentes occi

dentem

dentem litteram, & non uiuificantem ſpiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, ſed ne ſolem quidem, & lunam, non angelos, non archangelos, non cherubim, non ſeraphim, & omne nomen, quod nominatur & in præſenti ſæculo, & in futuro, colimus, & adoramus; ne ſeruiamus creaturæ potius, quam creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum, cuius ſunt martyres, adoremus. honoramus ſeruos, ut honor ſeruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui uos ſuſcipit, me ſuſcipit. Ergo Petri & Pauli immundæ ſunt reliquiæ? ergo Moyſi corpuſculum immundum erit, quod iuxta Hebraicam ueritatem ab ipſo ſepultum eſt Domino? & quotieſcumque apoſtolorum, & prophetarum, & omniũ martyrum baſilicas ingredimur, toties idolorum templa ueneramur? accenſiq. ante tumulos eorum cerei, idololatriæ inſignia ſunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in auctoris caput, & inſanum cerebrum uel ſanet aliquando, uel deleat; ne tantis ſacrilegiis ſimplicium animæ ſubuertantur. Ergo & Domini corpus, in ſepulcro poſitum, immundum fuit? et angeli, qui candidis ueſtibus utebantur, mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias, ut poſt multa ſæcula Dormitantius ſomniaret, immo eructaret immundiſſimam crapulam; & cum Iuliano perſecutore, ſanctorũ baſilicas aut deſtrueret, aut in templa conuerteret? Miror ſanctum epiſcopum, in cuius parochia eſſe presbyter dicitur, acquieſcere furori eius, & non uirga apoſtolica, uirgaq. ferrea confringere uas inutile, & tradere in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterum: Non ne odientes te, Domine, odio habui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos. Si non ſunt honorandæ reliquiæ martyrum, quo modo legimus: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius? Si oſſa

Matth. 10 · *Deut.* 34 · *Mar.* 16 · 1. *Cor.* 5 · *Pſal.* 49 · *Pſal.* 100 · *Pſal.* 138 · *Pſal.* 115

4.Reg.13 mortuorum polluunt contingentes; quo modo Eliſæus mortuus mortuum ſuſcitauit; & dedit uitam corpus, quod iuxta Vigilantium iacebat immundum? Ergo omnia caſtra *Exod.13* Iſraelitici exercitus & populi Dei fuere immunda, quia Io- *Ios.24* ſeph & patriarcharum corpora portabant in ſolitudine, & *Gen.50* ad ſanctam terram immundos cineres pertulerunt? Ioſeph quoque, qui in typo præceſſit Domini ſaluatoris noſtri, ſceleratus fuit; qui tanta ambitione Iacob in Hebron oſſa portauit, ut immundum patrem auo, & atauo ſociaret immundis, & mortuum mortuis copularet? O præcidendam linguam a medicis, immo inſanum curandum caput; ut, qui loqui neſcit, diſcat aliquando reticere. Ego uidi hoc aliquando portentum, & teſtimoniis ſcripturarum, quaſi uinculis Hippocratis, uolui ligare furioſum: ſed abiit, exceſſit, euaſit, erupit; & inter Hadriæ fluctus, Cotiiq. regis alpes in nos declamando clamauit. quidquid enim amens loquitur, uociferatio, & clamor eſt appellandus. Tacita me forſitan cogitatione reprehendas, cur in abſentem inuehar. Fatebor tibi dolorem meum. ſacrilegium tantum patienter audire non poſſum. legi enim Siromaſten Phinees, *Num.25* auſteritatem Eliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri ſeueri- *3.Reg.18* tatem, Ananiam & Sapphiram trucidantis, Pauliq. con- *Matth.10* ſtantiam, qui Elymam magum, uiis Domini reſiſtentem, *Act.1.5.13* æterna cæcitate damnauit. Non eſt crudelitas, pro Deo pie- *Deut.13* tas. unde & in lege dicitur: Si frater tuus, & amicus, & uxor, quæ eſt in ſinu tuo, deprauare te uoluerit a ueritate; ſit manus tua ſuper eos, & effunde ſanguinem eorum; & auferes malum de medio Iſrael. Iterum dicam: Ergo mar- *Act. 8* tyrum immundæ ſunt reliquiæ? Et quid paſſi ſunt apoſtoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent; ut facerent ei planctum magnum; ut eorum luctus in noſtrum gaudium uerteretur? Nam quod dicis eũ uigilias execrari: facit & hoc contra uocabulum ſuum, ut *Matth.26* uelit dormire Vigilantius, & non audiat ſaluatorem dicentem: Sic non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: Spiritus promptus,

eſt,

est, sed caro infirma. Et in alio loco propheta decantat: *Psal.* 118
Media nocte surgebam, ut confiterer tibi super iudicia iusti *Luc.* 6
tiæ tuæ. Dominum quoque in euangelio legimus perno- *Ioan.* 20
ctasse, & apostolos clausos carcere tota nocte uigilasse, ut, *Col.* 4
illis psallentibus, terra quateretur, custos carceris crede- 2. *Cor.* 11
ret, magistratus & ciuitas terrerentur. Loquitur Paulus: *Exod.* 12
Orationi insistite, uigilantes in ea. Et in alio loco: In uigi- *Psal.* 120
liis frequenter. Dormiat itaque Vigilantius, & ab extermi *Dan.* 4
natore Aegypti cum Aegyptiis dormiens suffocetur. Nos *Matth.* 8
dicamus cum Dauid: Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel, ut ueniat ad nos sanctus & Hir, qui interpretatur uigil. Et si quando propter peccata nostra dormierit, dicamus ad eum: Surge, ut quid dormitas Domine? excitemusq. illum, &, nauicula fluctuante, clamemus: Magister saluos nos fac, perimus. Plura dictare uolueram, si non epistolaris breuitas pudorem nobis tacendi imponeret; & si librorum ipsius ad nos uoluisses mittere cantilenas; ut scire possemus, ad quæ rescribere deberemus. nunc autem aerem uerberauimus; & non tam illius infidelitatem, quæ omnibus patet, quam nostram fidem aperuimus. ceterum, si uolueris longiorem nos aduersum eum librum scribere, mitte nænias illius, & ineptias; ut
Ioannem Baptistam audiat prædicantem: Iam securis ad *Matth.* 3
radicem arborum posita est. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

ARGVMENTVM.

VIGILANTIVS, Gallus natione, Barcilonensis ecclesiæ, quæ in Hispania est, presbyter, homo, auctore Gennadio, in diuinis scripturis imperitus, eloquens tamen, & argutus, cleri primùm improbato cælibatu, aiebat non esse martyres, aut eorum reliquias uenerandas, neque ad eorum sepulcra in ecclesiis uigilandum, ut qui nos precibus suis adiuuare nequirent, & signa, quæ per eos fierent, incredulis dumtaxat prodessent. Cereos frustra in templis clara luce accendi, præterea causabatur. Eleemosynas Hierosolymam mitti debere negabat: hominisq. substantiam retinendam, paulatimq. potius distribuendam, quam omnem semel in pauperes effundendam, asseuerabat: monachorum denique in solitudinem fugam uituperabat. Huius hæretici librum Riparius, & Desiderius per Sisinnium fratrem Hieronymo, ut eius responsione confutaretur, miserant. Respondet nunc acriter ac excitata bile uir sanctus, hæresimq. imperiti hominis omnem iugulat. Vtinam scioli, & oculatiores nostri temporis Vigilantii, tanti doctoris auctoritate, rationibusq. prostrati, una cum eo penitus obdormiscerent.

HIER. ADVERSVS VIGILANTIVM.

Esa. 34 MVLTA in orbe monstra generata sunt. Centauros, & Sirenas, ululas, & onocrotalos in Esaia le-
Iob 40 gimus. Iob Leuiathan & Behemoth mystico sermone describit. Cerberum, & Stymphalidas, aprumq. Erimanthium, & leonem Nemeæum, chimæram, atque hydram multorum capitum narrant fabulæ poetarum. Ca cum describit Virgilius. triformem Geryonem Hispaniæ prodiderunt. sola Gallia monstra non habuit, sed uiris semper fortissimis & eloquentissimis abundauit. Exortus est subito Vigilantius, seu uerius Dormitantius, qui immũdo spiritu pugnet contra Christi spiritum, & martyrum neget sepulcra ueneranda, damnandas dicat esse uigilias, numquam

quam nisi in pascha Alleluia cantandum; continentiam, hæresim; pudicitiam, libidinis seminarium. & quo modo Euphorbus in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Iouiniani mens praua surrexit: ut in illo, & in hoc diaboli respondere cogamur insidiis. Cui iure dicetur: Semen pessimum, para filios tuos occisioni peccatis patris tui. Ille Romanæ Ecclesiæ auctoritate damnatus, inter phasides aues, & carnes suillas non tam emisit spiritum, quam eructauit: iste caupo Calagurritanus, & in peruersum propter nomen uiculi mutus Quintilianus, miscet aquam uino; & de artificio pristino suæ uenena perfidiæ catholicæ fidei sociare conatur, impugnare uirginitatem, odisse pudicitiam, in conuiuio sæcularium contra sanctorum ieiunia proclamare; dũ inter phialas philosophatur, & ad placenta liguriens, psalmorum modulatione mulcetur; ut tantum inter epulas, Dauid, & Idithum, & Asaph, & filiorum Choræ cantica audire dignetur. Hæc dolentis magis effudi animo, quam ridentis; dum me cohibere non possum, & iniuriam apostolorum ac martyrum surda nequeo aure transire. Pro nefas, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint; nulli cælibi credentes pudicitiam, immo ostendentes quam sancte uiuant, qui male de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes uxores uiderint clericorum, infantesq. de ulnis matrum uagientes, Christi sacramenta nõ tribuũt. Quid facient Orientis ecclesiæ? quid Aegypti, & Sedis Apostolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes; aut, si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit, suis hortatibus duplicans, immo extinguens coitu feminarum: ut nihil sit, quo distemus a porcis, quo differamus a brutis animantibus, quo ab equis: de quibus scriptum est: Equi insanientes in feminas facti sunt mihi: unusquisque in uxorem proximi sui hinniebat. Hoc est, quod loquitur per Dauid spiritus sanctus: Nolite fieri sicut

Esa. 14 · *Hier. 25* · *Psal. 31*

equus, & mulus, quibus non eſt intellectus. Et rurſum de Dormitantio, & ſociis eius: In chamo, & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te. Sed iam tempus eſt, ut ipſius uerba ponentes, ad ſingula reſpondere nitamur. Fieri enim poteſt, ut rurſum malignus interpres dicat fictam a me materiam, cui rhetorica declamatione reſpondeam, ſicut illam, quam ſcripſi ad Gallias, matri & filiæ inter ſe diſcordantibus. Auctores ſunt huius dictatiunculæ meæ ſancti presbyteri Riparius, & Deſiderius, qui parochias ſuas uicinia iſtius ſcribunt eſſe maculatas; miſeruntq. libros per fratrem Siſinnium, quos inter crapulam ſtertens euomuit: & aſſerunt repertos eſſe nonnullos, qui,
2.*Tim*.3 fauentes uitiis ſuis, illius blaſphemiis acquieſcant. Eſt quidem imperitus: & uerbis, & ſcientia; & ſermone inconditus, ne uera quidem poteſt defendere: ſed, propter homines ſæculi, & mulierculas oneratas peccatis, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes, una lucubratiuncula illius næniis reſpondebo; ne ſanctorum uirorum, qui, ut hoc facerem, me deprecati ſunt, uidear litteras reſpuiſſe. Nimirum reſpondet generi ſuo, ut qui de latronum & conuenarum natus eſt ſemine; quos Cn. Pompeius, edomita Hiſpania, & ad triumphum redire feſtinãs, de Pyrenæi iugis depoſuit, & in unum opidum congregauit; unde & conuenarum urbs nomen accepit. Hucuſque latrocinetur contra Eccleſiam Dei: & de Vectonibus, Arrebacis, Celtiberiſq. deſcendens, incurſet Galliarum eccleſias, portetq. nequaquam uexillum Chriſti, ſed inſigne diaboli. Fecit hoc idem Pompeius, etiam in Orientis partibus; ut, Cilicibus & Iſauris piratis, latronibuſq. ſuperatis, ſui nominis inter Ciliciam & Iſauriam conderet ciuitatem. ſed hæc urbs hodie ſeruat ſcita maiorum; & nullus in ea ortus eſt Dormitantius. Galliæ uernaculum hoſtem ſuſtinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis uinculis alligandum, ſedentem cernunt in eccleſia, &, inter cetera uerba blaſphemiæ, iſta quoque dicentem: Quid neceſſe eſt, te tanto honore non ſolum honorare, ſed etiam ado-

rare illud neſcio quid, quod in modico uaſculo transferendo colis? Et rurſum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circumdatum, adorando oſcularis? Et in conſequentibus: Prope ritum gentilium uidemus ſub prætextu religionis introductum in eccleſias, ſole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & ubicumque puluiſculum neſcio quod, in modico uaſculo pretioſo linteamine circumdatū, oſculantes adorare. Magnum honorem præbent huiuſmodi homines beatiſſimis martyribus, quos putant de uiliſſimis cereolis illuſtrandos: quos agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore maieſtatis ſuæ illuſtrat. Quis enim, o inſanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominem putauit Deum? nonne Paulus, & Barnabas, cum a Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis uellent hoſtias immolare, ſciderunt ueſtimenta ſua, & ſe homines eſſe dixerunt? non quod meliores non eſſent olim mortuis hominibus, Ioue, atque Mercurio; ſed quod ſub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus; qui Cornelium, ſe adorare cupientem, manu ſubleuauit, & dixit: Surge: nam & ego homo ſum. Et audes dicere, Illud neſcio quid, quod in modico uaſculo transferendo colis? Quid eſt illud, neſcio quid? ſcire deſidero. expone manifeſtius, ut tota libertate blaſphemes. Puluiſculum, inquit, neſcio quod, in medico uaſculo pretioſo linteamine circumdatum. Dolet martyrum reliquias pretioſo operiri uelamine, & non uel pannis, uel cilicio colligari, uel proiici in ſterquilinium; ut ſolus Virgilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo ſacrilegi ſumus, quando apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii illorum ſe ſentire præſentia conſitentur? Sacrilegus dicendus eſt & nūc Auguſtus Arcadius, qui oſſa beati Samuelis longo poſt tempore de Iudæa tranſtulit in Thraciam? Omnes epiſcopi non ſolum ſacrilegi, ſed & fatui iudicandi, qui rem uiliſſimam, & cineres diſſolutos

Apoc. 21 · Act. 4 · Act. 10

lutos in serico, & uase aureo portauerunt? Stulti omnium ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis, & tan ta lætitia, quasi præsentem, uiuentemq. prophetam cernerent, susceperunt, ut de Palæstina usque Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem una uo ce resonarent? Videlicet adorabant Samuelem, & nõ Christum: cuius Samuel & leuita, & prophetes fuit. Mortuum
Mar.12 suspicaris, & iccirco blasphemas. Lege euangelium: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: nõ est Deus mortuorũ, sed uiuorum. Si ergo uiuunt, honesto iuxta te carcere non clauduntur. Ais enim, uel in sinu Abrahæ, uel in loco refrige
Apoc.6 rii, uel subter aram Dei, animas apostolorum & martyrũ consedisse, nec posse suis tumulis, & ubi uoluerint, adesse præsentes. Senatoriæ uidelicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas tæterrimo carcere, sed in libera honestaq. cu stodia in fortunatorum insulis & in campis Elysiis recludan tur. Tu Deo leges pones? Tu apostolis uincula iniicies, ut usque ad diem iudicii teneantur custodia, nec sint cum Do-
Apoc.14 mino suo? de quibus scriptum est: Sequuntur agnum, quo cumque uadit. Si agnus ubique; ergo & hi, qui cum agno sunt, ubique esse credendi sunt. Et cum diabolus, & dæmo nes toto uagentur orbe, & celeritate nimia ubique præsen tes sint; martyres, post effusionem sanguinis sui, arca ope rientur inclusi, & inde exire non poterunt? Dicis in libello tuo, quod, dum uiuimus, mutuo pro nobis orare possu-
Apoc.6 mus; postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio; præsertim cum martyres, ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiuerint. Si aposto li, & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quan to magis post coronas, uictorias, & triumphos? Vnus ho
Exod.32 mo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat a Deo
Act.7 ueniam: & Stephanus, imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus ueniam deprecatur: &, postquam cum Christo esse cœperint, minus ualebunt?
Act.27 Paulus apostolus ducentas septuagintasex sibi dicit in naui animas

animas condonatas; & poſtquam reſolutus eſſe cœperit cũ Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro iis, qui in toto orbe ad ſuum euangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliorq. erit Vigilantius canis uiuens, quam ille leo mortuus? Recte hoc de Eccleſiaſte proponerem, ſi Paulum in ſpiritu mortuum confiterer. Denique ſancti non appellantur mortui, ſed dormientes. Vnde & Lazarus, qui reſurrecturus erat, dormiſſe perhibetur. Et apoſtolus uetat Theſſalonicenſes de dormientibus contriſtari. Tu uigilans dormis, & dormiens ſcribis: & proponis mihi librum apocryphum, qui ſub nomine Eſdræ a te, & ſimilibus tui legitur: ubi ſcriptum eſt, quod poſt mortem nullus pro aliis audeat deprecari: quem ego librum numquam legi. quid enim neceſſe eſt in manus ſumere, quod Eccleſia non recipit? Niſi forte Balſamum mihi, & Barbelum, & theſaurum Manichæi, & ridiculum nomen Leuſiboræ proferas: & quia ad radices Pyrenæi habitas, uicinusq. es Hiberiæ, Baſilidis, antiquiſſimi hæretici, & imperitæ ſcientiæ, incredibilia portenta proſequeris, & proponis quod totius orbis auctoritate damnatur. Nam in commentariolo tuo, quaſi pro te faciens, de Salomone ſumis teſtimonium, quod Salomon omnino nõ ſcripſit: ut, qui habes alterum Eſdram, habeas & Salomonem alterum: &, ſi tibi placuerit, legito fictas reuelationes omnium patriarcharum, & prophetarum: &, cum illas didiceris, inter mulierum textrinas cantato, immo legendas propone in tabernis tuis: ut facilius per has nænias uulgus indoctum prouoces ad bibendum. Cereos autem non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris; ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & uigilemus ad lumen; ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod ſi aliqui, propter imperitiam, & ſimplicitatem, ſæcularium hominum, uel certe religioſarum feminarum, de quibus uere poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis? Cauſabantur quondam & apoſtoli, quod periret unguẽtum, ſed Domini uoce correpti ſunt. neque enim Chri-

Eccls.9 · *Ioan.11* · *1.Thes.4* · *Rom.10* · *Matth.26*

Chriſtus indigebat ungueto, nec martyres lumine cereorũ: & tamen illa mulier in honore Chriſti hoc fecit, deuotioq. mentis eius recipitur: & quicumque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo:
Rom. 14 Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Idololatras appellas huiuſmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Chriſto credimus, de idololatriæ errore ueniſſe. non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. & quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus; ne ſimili eum uideamur cum idolis honore uenerari? illud fiebat idolis, & iccirco deteſtandum eſt: hoc fit martyribus, & iccirco recipiendum eſt. nam & abſque martyrum reliquiis per totas Orientis eccleſias, quando legendum eſt euangelium, accen
Matth. 25 duntur luminaria, iam ſole rutilante, non utique ad fugan
Luc. 12 das tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. unde
Ioan. 5 & uirgines illæ euangelicæ ſemper habẽt accenſas lampades ſuas: & ad apoſtolos dicitur: Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ueſtris. Et de Ioãne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens, & lucens: ut ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in pſalterio legimus: Lu
Pſal. 118 cerna pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Male facit ergo Romanus epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri, & Pauli ſecundum nos oſſa ueneranda, ſecundum te uilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? & non ſolum unius urbis, ſed totius orbis errant epiſcopi, qui, cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur baſilicas mortuorum, in quibus puluis uiliſſimus, & fauilla, neſcio quæ, iacet linteamine conuoluta, ut polluta omnia polluat; & quaſi ſepulcra phariſaica foris dealbata ſint, cum intus immundo cinere, iuxta te, immunda omnia oleant, atque ſordeant? Et poſt hæc de barathro pectoris tui cœnoſam ſpurcitiam euomens, audes dicere: Ergo cineres ſuos amant animæ martyrum, & circumuolant eos, ſemperq. præſentes ſunt; ne forte, ſi aliquis precator aduenerit, abſentes audire non poſſint? O portentum in
terras

terras ultimas deportandum. Rides de reliquiis martyrũ; & cum auctore huius hæreseos Eunomio, ecclesiis Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, ut eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius basilicas apostolorum & martyrum non ingrediuntur, ut scilicet mortuum adorent Eunomium; cuius libros maioris auctoritatis arbitrantur, quam euangelia: & in ipso credunt esse lumen ueritatis: sicut aliæ hæreses paracletum in Montanum uenisse contendunt, & Manichæum ipsum dicunt esse paracletum. Scribit aduersum hæresim tuam, quæ olim erupit contra Ecclesiam; (ne & in hoc quasi repertor noui sceleris glorieris) Tertullianus, uir eruditissimus, insigne uolumen, quod Scorpiacum uocat, rectissimo nomine; quia arcuato uulnere in Ecclesiæ corpus uenena diffudit; quæ olim appellabatur Caina hæresis; & multo tempore dormiens, uel sepulta, nunc a Dormitantio suscitata est. Miror, quod non dicas, nequaquam perpetranda martyria; Deum enim, qui sanguinem hircorum taurorumq. non quærat, multo magis hominum non requirere. quod cum dixeris, immo & si non dixeris, ita habeberis, quasi dixeris. qui enim reliquias martyrum asseris calcandas esse, prohibes sanguinem fundi, qui nullo honore dignus est. De uigiliis & pernoctationibus in basilicis martyrum sæpe celebrandis, in altera epistola, quam fer me ante biennium sancto Ripario presbytero scripseram, respondi breuiter. Quod si ideo eas existimas respuendas, ne sæpe uideamur pascha celebrare, & non sollemnes post annum exercere uigilias: ergo & die Dominico non sunt Christo offerenda sacrificia; ne resurrectionis Domini crebro pascha celebremus; & incipiamus non unum pascha habere, sed plurima. Error autem & culpa iuuenum, uilissimarumq. mulierum, qui per noctem sæpe deprehenditur, non est religiosis hominibus imputandus: quia & in uigiliis paschæ tale quid fieri plerumque conuincitur; & tamen paucorum culpa non præiudicat religioni; qui & absque uigiliis possunt errare uel in suis, uel in alienis domibus. Apostolo-

stolorum fidem Iudæ proditio non destruxit. & nostras ergo uigilias malæ aliorum uigiliæ nõ destruent: quin potius pudicitiæ uigilare cogantur, qui libidini dormiunt. quod enim semel fecisse bonum est, non potest malum esse, si frequenter fiat: aut, si aliqua culpa uitanda est, non ex eo, quod sæpe, sed ex eo, quod fit aliquãdo, culpabile est. Nõ uigilemus itaque diebus paschæ: ne expectata diu adulterorum desideria compleantur; ne occasionem peccandi uxor inueniat; ne maritali non possit recludi claue. Ardentius appetitur, quidquid est rarius. Non possum uniuersa percurrere, quæ sanctorum presbyterorum litteræ comprehendũt: de libellis illius aliqua proferam. Argumentatur contra signa, atque uirtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt; & dicit eas incredulis prodesse, non credentibus: quasi nũc hoc quæratur, quibus fiant, & non qua uirtute fiant. Esto, signa sint infidelium: qui quoniam sermoni & doctrinæ credere noluerunt, signis adducantur ad fidem. & Dominus incredulis signa faciebat: & tamen non iccirco Domini suggillanda sunt signa, quia illi infideles erant; sed maiori admirationi erunt, quia tantæ fuere potentiæ, ut etiam mentes durissimas edomarent, & ad fidem cogerent. Itaque nolo mihi dicas, signa infidelium sunt: sed responde, quo modo in uilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorũ uirtutumq. præsentia. Sentio, sentio, infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpe hoc uilissimo tortus est puluere, immo hodieq. torquetur; & qui in te plagas dissimulat, in ceteris confitetur. Nisi forte in morem gentilium, impiorumque, Porphyrii, & Eunomii has præstigias dæmonum esse confingas, & non uere clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium: ingredere basilicas martyrũ, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos socios tuos; & nequaquam cereis martyrum, qui tibi displicent, sed flãmis inuisibilibus combureris: tunc fateberis, quod nunc negas: & tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, libere proclamabis, te esse aut Mercurium propter nummorum cupidi-

piditatem, aut Nocturnum iuxta Plauti Amphitryonem; quo dormiente, in Alcmenæ adulterio duas noctes Iupiter copulauit, ut magnæ fortitudinis Hercules naſceretur; aut certe Liberum patrem pro ebrietate & cãtharo ex humeris dependente, & ſemper rubente facie, & ſpumantibus labiis, effrenatisq. conuiciis. Vnde & in hac prouincia cum ſubitus terræmotus noctis medio omnes de ſomno excitaſſet; tu, prudentiſſimus & ſapientiſſimus mortalium, nudus orabas, & referebas nobis Adam & Euam de paradiſo. & illi quidem apertis oculis erubuerunt, nudos ſe eſſe cernentes, & uerenda texerunt arborum foliis: tu, & tunica, & fide nudus, ſubitoq. timore perterritus, & aliquid habens nocturnæ crapulæ, ſanctorum oculis obſcenam partẽ corporis ingerebas, ut tuam indicares prudentiam. Tales habet aduerſarios Eccleſia: hi duces contra martyrum ſanguinẽ dimicant: huiuſcemodi oratores cõtra apoſtolos per tonant, immo tam rabidi canes contra Chriſti latrant diſci pulos. Ego confiteor timorem meum, ne forſitan de ſuperſtitione deſcendat. Quando iratus fuero, & aliquid mali in meo animo cogitauero, & me nocturnum phantaſma deluſerit; baſilicas martyrum intrare non audeo: ita totus & corpore, & animo pertremiſco. Rideas forſitan, & muliercularum deliramenta ſubſannes. Non erubeſco earum fidem, quæ primæ uiderunt Dominum reſurgentem, quæ mittuntur ad apoſtolos, quæ in matre Domini ſaluatoris ſanctis apoſtolis commendantur. Tu ructato cum ſæculi hominibus: ego ieiunabo cum feminis, immo cum religioſis uiris, qui pudicitiam uultu præferunt, &, pallida iugi continentia ora portantes, Chriſti oſtendunt uerecundiam. Videris mihi dolere & aliud, ne, ſi inoleuerit apud Gallos continentia, & ſobrietas, atque ieiunium, tabernæ tuæ lucra non habeant; & uigilias diaboli, ac temulenta conuiuia tota nocte exercere nõ poſſis. Præterea iiſdem ad me relatũ eſt epiſtolis, quod, contra auctoritatem apoſtoli Pauli, immo Petri, Ioannis, & Iacobi, qui dextras dederunt Paulo, & Barnabæ communicationis, & præceperunt eis, ut pauperum

Gen.3 *Marc.16* *Ioan.19*

Gal.2 perum memores eſſent, tu prohibeas Hieroſolymam in
uſus ſanctorum aliqua ſumptuum ſolatia dirigi. Videlicet,
ſi ad hæc reſpondero, ſtatim latrabis, meam me cauſam age
re; qui tanta cunctos largitate donaſti, ut, niſi ueniſſes Hie
roſolymam, & tuas uel patronorum tuorum pecunias effu
Rom.15 diſſes, omnes periclitaremur fame. Ego hoc loquor, quod
2.Cor.9 beatus apoſtolus Paulus in cunctis pene epiſtolis ſuis loqui
tur, & præcipit in eccleſiis gentium, per unam ſabbati, hoc
1.Cor.16 eſt, in die Dominico omnes conferre debere, quæ Hieroſo
Act.24 lymam in ſanctorum ſolatia dirigantur; & uel per diſcipu-
los ſuos, uel per quos ipſi probauerint, &, ſi dignum fue-
rit, ipſe aut dirigat, aut perferat quod collectum eſt. In
Actibus quoque apoſtolorum loquens ad Felicem præſidẽ,
Poſt annos, ait, plures eleemoſynam facturus in gentem
meam, ueni Hieroſolymam, & oblationes, & uota, in qui
bus inuenerunt me purificatum in templo. Numquid in
alia parte terrarum, & in iis eccleſiis, quas naſcentes fide
ſua erudiebat, quæ ab aliis acceperat, diuidere non pote-
rat? Sed ſanctorum locorum pauperibus dare cupiebat,
qui, ſuas pro Chriſto facultatulas relinquentes, ad Domi-
ni ſeruitutem tota mente conuerſi ſunt. Longum eſt nunc,
ſi de cunctis epiſtolis eius omnia teſtimonia reuoluere uo-
luero, in quibus hoc ait: & tota mente feſtinat, ut Hiero-
ſolymam & ad ſancta loca credentibus pecuniæ dirigantur,
non in auaritiam, ſed in refrigerium; non ad diuitias con-
gregandas, ſed ab imbecillitatem corpuſculi ſuſtentandam,
& frigus atque inediam declinandam. Hac in Iudæa uſque
hodie perſeuerante conſuetudine, non ſolum apud nos, ſed
Pſal.1 & apud Hebræos; ut, qui in lege Domini meditantur die
Deut.18 ac nocte, & partem non habent in terra, niſi ſolum Deum,
2. Cor.8 ſynagogarum & totius orbis foueantur miniſteriis, ex æqua
litate dumtaxat; non ut aliis refrigerium, & aliis ſit tribula
tio; ſed ut aliorum abundantia, aliorum ſuſtentet inopiã.
Reſpondebis, hoc unumquemque poſſe in patria ſua face-
re, nec pauperes defuturos, qui Eccleſiæ opibus ſuſtentan
di ſint. Nec nos negamus, cunctis pauperibus etiam Iudæ-
is, &

is, & Samaritanis, si tanta sit largitas, stipes porrigendas: sed Apostolus faciendam quidem docet ad omnes eleemosynã, sed maxime ad domesticos fidei. De quibus & saluator in euangelio loquebatur: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, qui uos recipiant in æterna tabernacula. Nũquid isti pauperes, inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur: de quibus scriptum est: Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. In uulgi pauperibus sustentandis nequaquam intellectu, sed eleemosyna opus est. In sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiæ, ut ei tribuat, qui erubescit accipere; &, cum acceperit, dolet; metens carnalia, & seminans spiritalia. Quod autem asseris, eos melius facere, qui utuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam illos, qui, possessionibus uenundatis, semel omnia largiuntur: non a me eis, sed a Domino respondebitur: Si uis esse perfectus, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Ad eũ loquitur, qui uult esse perfectus, qui cum apostolis patrem, nauiculam, & rete dimittit. Iste, quem tu laudas, secundus & tertius gradus est; quem & nos recipimus, dummodo sciamus, prima secundis & tertiis præferenda. Nec a suo studio monachi deterrendi sunt a te, lingua uiperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit ecclesias? quis sæculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad uirtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sint, sapiens quis esse poterit? & uirginitas non erit approbanda. Si enim omnes uirgines fuerint; nuptiæ non erunt; interibit humanum genus; infantes in cunis non uagient; obstetrices absque mercedibus mendicabunt; &, grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius uigilabit in lectulo. Rara est uirtus, nec a pluribus

Gal.6 *Luc.16* *Matth.5* *Psal.40* *1.Cor.9* *Matth. 19* *Matth.4*

bus appetitur. atque utinam hoc omnes essent, quod pau-
Matth.20 ci sunt, de quibus dicitur: Multi uocati, pauci autem ele
cti. uacui essent carceres. Monachus autem non doctoris, sed plangentis habet officium: qui uel se, uel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum: qui sciens imbecillitatem suam, & uas fragile, quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat, atque frangatur: unde & mulierum, maximeq. adolescentularum uitat aspectum, & in tantum castigator sui est, ut, etiam quæ tuta sunt, pertimescat. Cur, inquies, pergis ad eremum? uidelicet ut te non audiam, non uideam; ut tuo furore non mouear; ut tua bella nō patiar; ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis: hoc non est pugnare, sed fugere: sta in acie: aduersariis armatus obsiste; ut, postquam uiceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam. nolo spe pugnare uictoriæ, ne perdam aliquando uictoriam. Si fugero, gladium deuitaui: si stetero, aut uincendum mihi est, aut cadendum. quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? aut scuto, aut pedibus mors uitanda est. Tu, qui pugnas, & superari potes, & uincere. ego cum fugero, non uinco in eo, quod fugio; sed ideo fugio, ne uincar. Nulla securitas est, uicino serpente dormire. potest fieri, ut me non mordeat: tamen potest fieri, ut aliquando me mordeat. Matres uocamus, sorores, & filias, & non erubescimus uitiis nostris nomina pietatis obtendere. Quid facit monachus in cellulis feminarum? quid sibi uolunt sola & priuata colloquia, & arbitros fugientes oculi? Sanctus amor impatientiam non habet. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia uitia; quæ uitantur solitudine. Et iccirco urbium frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere, quam uoluntas. Hæc, ut dixi, sanctorum presbyterorum rogatu, unius noctis lucubratione dictaui, festinante admodum fratre Sisinnio, & propter sanctorum refrigeria ad Aegyptum ire properante. alioquin & ipsa materia apertam habuit blasphemiam, quæ
indi-

indignationem magis ſcribentis, quam teſtimoniorum multitudinem flagitaret. Quod ſi Dormitantius in mea rurſus maledicta uigilauerit; & eodem ore blaſphemo, quo apoſtolos & martyres lacerat, de me quoque putauerit detrahendum: nequaquam illi breui lucubratiuncula, ſed tota nocte uigilabo, & ſociis illius, immo diſcipulis, uel magiſtris; qui niſi tumentes uteros uiderint feminarum, maritos earum Chriſti miniſterio arbitrantur indignos.

ARGVMENTVM.

MONTANVS, *natione* Phryx, *a quo Cataphrygarum hæreſis prodiit, aiebat, per Moyſen & prophetas in ueteri lege, & per Chriſtum in noua, Deum mundum ſaluare non potuiße, proptereaque, ut id tandem obtineret, Spiritum ſanctum a* Chriſto *promißum miſiſſe, qui in ſe,* Priſcamque*, & Maximillam feminas deſcenderit. in* Trinitate *præterea unam tantum ponebat perſonam: ſecundas nuptias immundas et tamquam adulteria reputabat: tres in anno ex præſcripto quadrageſimas obſeruari præcipiebat:* Epiſcopos *non primo, hoceſt* Apoſtolorum*, ſed tertio ponebat loco:* Peccatorum *confeßionem nec faciebat, nec lapſos propterea homines ad pænitentiam recipiebat.* Hos *errores ideo nunc omnes Marcellæ explicat, quia ad feminam eruditißimam, rogatus tantum quid de illis ſentiret, ſcribit: & tam clara eſt eorum perfidia, ut, illos expoſuiſſe, ſuperaſſe etiam ſit. explicat tamen epiſtolæ initio redargutionem hæreſeos, quando in credentes deſcenderit Spiritus ſanctus.*

HIERONYMVS AD MARCELLAM, aduerſus Montanum.

EPISTOLA LIIII.

TESTIMONIA de Ioannis euangelio congregata, quæ tibi quidam Montani ſectator ingeſſit, in quibus ſaluator noſter ſe ad patrem iturum, miſſurumq. paracletum pollicetur, in quod promiſſa ſint tempus, & quo completa ſint tempore, apoſtolorum acta teſtantur. Ioan. 14

Act.1.2 ſtantur. Decima die dixit poſt aſcenſum Domini, hoceſt quinquageſima poſt reſurrectionem, ſpiritum ſanctum deſcendiſſe, linguasq. credentium eſſe diuiſas, ita ut unuſquiſque omnium gentium ſermone loqueretur: quando quidam adhuc parum credentium, muſto eos ebrios aſſerebant: & Petrus, ſtans in medio apoſtolorum, omnisq. cõuentus, ait: Viri Iudæi, & omnes, qui habitatis in Hieruſalem, hoc uobis notum ſit, & auribus percipite uerba mea. Non enim, ſicut uos exiſtimatis, hi ebrii ſunt: nam eſt hora diei tertia: ſed hoc eſt, quod dictum eſt per Ioel

Ioel 2 prophetam: In nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo in omnem carnem: & prohetabunt filii, & filiæ eorum: & iuuenes uiſiones uidebunt, & ſeniores ſomnia ſomniabunt: & quidem in ſeruos meos & ancillas meas effundam de ſpiritu meo. Si igitur apoſtolus

Matth.16 Petrus, ſuper quem Dominus fundauit Eccleſiam, & prophetiam, & promiſſionem Domini, illo tempore completam memorauit; quo modo poſſumus nobis aliud tempus

Act.21.11 uindicare? Quod ſi uoluerint reſpondere, & Philippi dein

1.Cor.12.11 ceps quattuor filias prophetaſſe, & prophetam Agabum reperiri, & in diuiſionibus ſpiritus inter apoſtolos, & doctores, prophetas quoque apoſtolo ſcribente formatos, ip-

2.Theſſ.2 ſumq. Paulum apoſtolũ multa de futuris hæreſibus, & de fine ſæculi prophetaſſe: ſciant, a nobis non tam prophetiam repelli, quæ Domini eſt ſignata paſſione, quam eos non recipi, qui cum ſcripturæ ueteris & nouæ auctoritate non congruant. Primum in fidei regula diſcrepamus. Nos patrem & filium & ſpiritum ſanctum in ſua unumquemque perſona ponimus, licet ſubſtantia copulemus: illi, Sabellii dogma ſectantes, trinitatem in unius perſonæ anguſtias cogunt. Nos ſecundas nuptias non tam appetimus, quam cõ

1.Tim.5 cedimus, Paulo iubente, ut uiduæ adoleſcentulæ nubant: illi intantum putant ſcelerata coniugia iterata, ut, quicumque hoc fecerit, adulter habeatur. Nos unam quadrageſimam ſecundum traditionem apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt

qua

quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores: non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate, aliud uoluntate munus offerre. Apud nos apostolorum locum episcopi tenent: apud eos episcopus tertius est. habent enim primos de Pepusa Phrygiæ patriarchas: secundos, quos appellant Cenones: atque ita in tertium, idest pene ultimum locum episcopi deuoluuntur: quasi exinde ambitiosior religio fiat, si, quod apud nos primum est, apud illos nouissimum sit. Illi ad omne pene delictum ecclesiæ obserant fores: nos quotidie legimus, Malo pænitentiam peccatoris, quam mortem. *Ezech.18*
Et numquid qui cadet, non resurget, dicit Dominus? Et *Psal.40*
conuertimini ad me filii conuertentes, & ego curabo contri *Hier.3*
tiones uestras. Rigidi autem sunt, non quo & ipsi peiora non peccent: sed hoc inter nos, & illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata, quasi iusti; nos, dum pænitentiam agimus, facilius ueniam promeremur. Prætermitto scelerata mysteria, quæ dicuntur de lactente puero, & de uicturo martyre confarrata. Malo, inquam, non credere: sit falsum omne, quod sanguinis est. Aperta est conuincenda blasphemia dicentium, Deum, primum uoluisse in ueteri testaméto per Moysen, & prophetas saluare mundũ; sed, quia non potuerit explere, corpus sumpsisse de uirgine, & in Christo sub specie filii prædicantem, mortẽ obisse pro nobis: &, quia per duos gradus mundum saluare nequiuerit, ad extremũ per spiritum sanctum in Montanum, Priscam, & Maximillam, insanas feminas, descendisse: & plenitudinem, quam Paulus non habuerit, dicens; Ex par *1.Cor.13*
te cognoscimus, & ex parte prophetamus; &, Nũc uidemus per speculum in ænigmate; abscissum & semiuirum habuisse Montanum. Hæc sunt, quæ coargutione non indigent. perfidiam eorum exposuisse, superasse est. nec necesse est, ut singula deliramenta, quæ proferunt, breuior epistolæ sermo subuertat; cum & tu, ipsas scripturas apprime tenens, non tam ad eorum mota sis quæstiones, quam, quid sentirem, a me uolueris sciscitari.

ARGVMENTVM.

RIPARIVM *presbyterum, cuius hortatu aduersus Vigilantium scripserat, quo modo Origenis dogmata reiecta, illorumq. disseminator Ruffinus ueluti alter Catilina expulsus sit, & quid ei illa contigerit in re, docet.*

HIERONYMVS RIPARIO.

EPISTOLA LV.

CHRISTI te aduersum hostes catholicæ fidei bella bellare, & tuis litteris, & multorum relatione cognoui; uentosq. esse contrarios, & in perditionem mutuam fautores esse perditionis, qui defensores sæculi esse deberent: tamen scias in hanc prouinciam nullis humanis auxiliis, sed proprie Christi sententia pulsum esse, non solum de urbe, sed de Palæstinæ quoque finibus Catilinam; nosq. dolere plurimum, quod cum Lentulo multi coniurationis socii remanserunt, qui Ioppe remorantur. Nobis autem melius uisum est, locum mutare, quam fidei ueritatem; ædificiorumq. & mansionis amœnitatem amittere, quam eorum communione maculari, quibus in præsentiarum aut cedendum erat, aut certe quotidie non lingua, sed gladiis dimicandum. Quanta autem passi simus, & quo modo excelsa manus Christi pro nobis in hostem sæuierit, puto te celebri nuncio omnium cognouisse. Quæso ergo te, ut arreptum opus impleas; nec patiaris, te præsente, non habere Christi Ecclesiam defensorem. Certe scit unusquisque, quod uel tibi sufficiat pro uirili parte: quia non uiribus corporis, sed caritate animi dimicandum, quæ superari numquam potest. Sancti fratres, qui cum nostra sunt paruitate, plurimum te salutant. Puto autem & sanctum fratrem Alentium diaconum tuæ dignationi cuncta narrare fideliter. Incolumem te, & memorem mei, Christus, dominus noster tueatur omnipotens, domine uere sancte & suscipiende frater.

ARGV-

ARGVMENTVM.

APRONIVM, *quod in fide contra Origenistas manserit, laudat, &, ut sancta* Hierosolymæ *loca petat, hortatur.*

HIERONYMVS APRONIO.

EPISTOLA LVI.

NESCIO, qua tentatione diaboli factum sit, ut & tuus labor, & sancti Innocentii presbyteri industria, & nostrum desiderium ad præsens nequaquã uideatur habere effectum. Deo gratia, quod te sospitem, & fidei calore feruentem, inter ipsa tentamenta diaboli cognoui. Hoc meum gaudium est, quando in Christo audio filios meos dimicare: & istum zelum in nos ipse confirmet, cui credimus; ut pro fide eius sanguinem uoluntarie fundamus. Euersam nobilem domum funditus doleo: & tamẽ, quid in causa sit, scire non potui. neque enim portitor litterarum nosse se dixit. unde dolere possumus pro amicis communibus, & Christi, qui solus potens & dominus est, & eius clementiam deprecari: licet ex parte Dei mereamur offensam, qui inimicos Domini fouerimus. Optimum autem facies, si, cunctis rebus omissis, Orientem, & præcipue sancta loca petas. hic enim quieta sunt omnia. & licet uenena pectoris non amiserint, tamen os impietatis non audent aperire, sed sunt sicut aspides, surdæ, & obturantes aures suas. Sanctos fratres saluta. Nostra autem domus, secundum carnales opes, hæreticorum persecutionibus penitus euersa, Christo propitio spiritalibus diuitiis plena est. melius est enim, panem manducare, quam fidem perdere. *Psal. 57*

ARGVMENTVM.

QVAMQVAM Ariana hæresis profligata iam esset, reliquiæ tamen eius adhuc in aliquot Orientis ecclesiis uigebant: eamq. Antiochenus Episcopus una cum Campensibus fouens, apud Hieronymum, ut tres confiteretur hypostases, acriter instabat. nunc uir sanctus pro ea re Romanam Ecclesiam, ueluti ceterarum matrem, & ad quam maiores fidei quæstiones referuntur, consulens, quid credere debeat, postulat, &, quo modo uenenum in eo maneat uerbo, docet.

HIERONYMVS DAMASO.

EPISTOLA LVII.

Ioan.19 QVONIAM uetusto Oriens inter se populorum furo-
Cant.2 re collisus, indiscissam Domini tunicam, & desu-
Hier.2 per textam, minutatim per frusta discerpit; & Chri
Cant.4 sti uineam exterminant uulpes; ut inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile, ubi fons signatus, & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideo mihi cathedram Petri,
Rom.1 & fidem apostolico ore laudatam, censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi uestimenta suscepi. Neque uero tanta uastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me a pretiosæ mar-
Luc.17 garitæ potuit inquisitione prohibere. Vbicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Profligato a sobole mala patrimonio, apud uos solos incorrupta patrum seruatur hereditas. Ibi cespite terra fecundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: hic obruta sulcis fru-
Esa.14 menta in lolium auenasq. degenerant. Nunc in Occidente
Matth.5 sol iustitiæ oritur: in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, uos sal terræ, uos aurea uasa & argentea: hic testacea uasa, uel lignea, uirgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote uictimam salutis, a pastore

ftore præfidium ouis flagito. Faceffat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum fucceffore pifcatoris, & difcipulo crucis loquor. Ego uullum primum, nifi Chriftum fequens, beatitudini tuæ, ideft cathedræ Petri, communione confocior: fuper illam petram ædificatam Ecclefiam fcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eft. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Et quia pro meis facinoribus ad eam folitudinem cõmigraui, que Syriam iuncto Barbariæ fine difterminat; nec poffum fanctum Domini, tot interiacentibus fpatiis, a fanctimonia tua femper expetere: ideo hic collegas tuos Aegyptios confeffores fequor, & fub onerariis nauibus parua nauicula delitefco. Non noui Vitalem, Meletium refpuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum nõ colligit, fpargit: hoceft, qui Chrifti non eft, antichrifti eft. Nunc igitur, pro dolor, poft Nicenam fidem, poft Alexandrinum iuncto pariter Occidente decretum, trium hypoftafeon ab Arianorum præfule & Campenfibus, nouellum a me, homine Romano, nomen exigitur. Qui, quæfo, ifta apoftoli prodidere? quis nouus magifter gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus, quid tres hypoftafes poffe arbitrẽtur intelligi. Tres perfonas fubfiftentes, aiunt. Refpondemus nos ita credere. Non fufficit fenfus, ipfum nomen efflagitant: quia nefcio quid ueneni in fyllabis latet. Clamamus, fi quis tres hypoftafes, aut tria enypoftata, hoceft, tres fubfiftentes perfonas non confitetur, anathema fit. Et quia uocabula non edifcimus, hæretici iudicamur. Si quis autem hypoftafin ufian intelligens, non in tribus perfonis unam hypoftafin dicit, alienus a Chrifto eft: & fub hac confeffione uobifcum pariter cauterio unionis inurimur. Difcernite, fi placet, obfecro: non timebo tres hypoftafes dicere: fi iubetis, condatur noua poft Nicenam fides: & fimilibus uerbis, cũ Arianis confiteamur orthodoxi. Tota fæcularium litterarũ fchola nihil aliud hypoftafin, nifi ufiam, nouit. Et quis, rogo, ore facrilego tres fubftantias prædicabit? Vna eft Dei & fola natura, quæ uere eft. id enim, quod fubfiftit, non habet

Matth. 16
Exod. 12

bet aliunde, sed suum est. Cetera, quæ creata sunt, etiam si uidentur esse, non sunt: quia aliquando non fuerunt; & potest rursum non esse, quod non fuit. Deus solus, qui æternus est, hoc est, qui exordium non habet, essentiæ nomen uere tenet. Iccirco & ad Moysen de rubo loquitur: Ego
Exod.3 sum, qui sum. Et rursum: Qui est, me misit. Erant utique tunc angeli, cælum, terra, maria. & quo modo commune nomen essentiæ proprie sibi uindicat Deus? Sed quia illa sola natura est perfecta, & in tribus personis deitas una subsistit, quæ est uere, & una natura est: quisquis tria esse, hoc est tres esse hypostases, idest, usias dicit; sub nomine pietatis, tres naturas conatur asserere. & si ita est; cur ab Ario parietibus separamur, perfidia copulati? Iungatur cum beatitudine tua Vrsicinus, cum Ambrosio societur Auxentius. Absit hoc a Romana fide: sacrilegium tantum religiosa populorum corda non hauriant. Sufficiat nobis dicere, unam substantiam, tres personas subsistentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypostases: si placet, & una teneatur. Non bonæ suspitionis est, cum in eodem sensu uerba dissentiunt. Sufficiat nobis memorata credulitas. Aut, si rectum putatis tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere, non negamus: sed, mihi credite, uenenum sub melle latet; transfigurauit se angelus satanæ in
2. Cor.11 angelum lucis. Bene interpretantur hypostasin; & cum id, quod ipsi exponunt, habere me dicam, hæreticus iudicor. Quid tam anxie unum uerbum tenent? quid sub ambiguo sermone latitant? Si sic credunt, ut interpretantur; non damno, quod retinent. Si sic credo, ut ipsi sentire se simulant; permittant & mihi, meis uerbis suum sensum loqui. Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion trinitatem, ut mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur auctoritas. Et ne forte obscuritas loci, in quo dego, te fallat; per baiulos litterarum ad Euagrium presbyterum, quē optime nosti, dignare scripta transmittere; simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia

Cam-

Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quam ut auctoritate communionis uestræ fulti tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

ARGVMENTVM.

ITERVM *pro responsione eiusdem quæstionis, quod uehementer ab Arianis uexaretur, apud Damasum instat.*

HIERONYMVS DAMASO.

EPISTOLA LVIII.

IMPORTVNA in euangelio mulier, tandem meruit audiri: &, clauso cum seruis ostio, media licet nocte ab amico panes amicus accepit. Deus ipse, qui nullis contra se uiribus superari potest, publicani precibus uincitur. Niniue ciuitas, quæ peccato petit, fletibus stetit. Quorsum ista tam longo repetita principio? uidelicet, ut paruũ magnus aspicias; ut diues pastor morbidam non contemnas ouem. Christus in paradisum de cruce latronem intulit: & ne quis aliquando seram conuersionem putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Christus, inquam, prodigum filium reuertentem lætus amplectitur; & nonagintanouem pecudibus derelictis, una ouicula, quæ remanserat, humeris boni pastoris aduehitur. Paulus ex persecutore fit prædicator, oculis carnalibus excæcatur, ut mente plus uideat: & qui uinctos Christi famulos ducebat ad concilium Iudæorum, ipse postea etiam de Christi uinculis gloriatur. Ego igitur, ut ante iam scripsi, Christi uestem in Romana urbe suscipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam; quid mererer, ipse constitui. Verum, ut ait gentilis poeta, Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ita me incessabilis inimicus post tergum secutus est, ut maiora in solitudine bella nunc patiar. hic enim præsidiis fulta mundi Ariana rabies fremit. hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat.

Luc.18.11
Luc.18
Ion.3
Luc.23
Luc.15
Act. 9
2.Cor.11

nat. monachorum circa manentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interim clamito: si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt. possem credere, si hoc unus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Iccirco obtestor beatitudinem tuam per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, ut, qui apostolos honore sequeris, sequaris & merito. ita in solio cum duodecim iudicaturus sedeas; ita te alius senem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo consequaris; ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

ARGVMENTVM.

ADVERSVS *Luciferianos per dialogum disputans asserit, Episcopos, qui cum Ario senserant, recipi, Episcopatu nequaquam adempto, debere; & quod ab Arianis baptizati, rebaptizandi minime sint: inter disputandum autem quo modo pro sarcienda pace, Vsiæ nomen in Ariminensi synodo reiectum sit, quando in ceteris se consentire cum catholicis Ariani finxerunt, & quo modo rursus totus orbis, dolens se inscium Arianum factum, commotus sit, late copioseq. enarrat. Lucifer autem, a quo Luciferiani sunt dicti, cum Beatus in hoc dialogo a Hieronymo nuncupatus, multis interea præconiis extollatur; cumq. post Ariminensem synodum exulasse pro catholica fide, uerbisq. tantũ, nõ rebus, a catholici dissensisse prodatur, diuersus omnino a Lucifero Smyrnensi Episcopo Ariano fuit. Eundem autem esse certum est cum eo, quem Liberius Papa ad Constantium imperatorem misit, & quem ille in exilium una cum Eusebio Vercellensi, ut in Trip. historia legitur, amandauit, pro eo quod Nicenam fidem damnare noluerit. Nam Hilarius quoque honorifice de Lucifero in libro ad Constantium Augustum meminit. Fuit autem de Sardinia Caralitanus Episcopus, ut ex Marcellino, & Faustino historicis, eius sectatoribus, in libro de schismate Vrsicini,*

cini, qui nondum editus in bibliotheca Vaticana extat, late conſtat. Obiiſſe autem hæreticum Luciferum ſeu animi obſtinatione, ſeu quod morte præuentus ſententiam mutare nequiuerit, teſtis eſt in decimo eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro Euſebius. Error autem eius præcipuus fuit, quod ſe a communione eorum, qui Epiſcopos, Arimini lapſos, etiam ſub ſatisfactione receperant, Antiochiæ, ubi erat in exilio, ut auctor eſt Sulpicius, ſeparauit.

HIER. ORTHODOX. ET LVCIFER. DIALOGVS.

PROXIME accidit, ut quidam Luciferi ſectator, cum alio Eccleſiæ alumno odioſa loquacitate contendens, caninam facundiam exercuerit: aſſerebat quippe, uniuerſum mundum eſſe diaboli; &, ut iam familiare eſt eis dicere, factum de Eccleſia lupanar. At ille econtrario rationabiliter quidem, ſed importuno & loco, & tempore defendebat, non ſine cauſa Chriſtum mortuum fuiſſe, nec ob Sardorum tantum maſtrucam Dei filium deſcendiſſe. Quid plura? dum audiētiam & circulum lumina iam in plateis accenſa ſoluerent, & inconditam diſputationem nox interrūperet, conſputa pene inuicem facie receſſerunt; hoc tamen iis, qui affuerant, ſtatuentibus, ut in ſecretam porticum primo mane conueniretur: quo cum iuxta placitum omnes conueniſſent, uiſum eſt utriuſque ſermonem a notariis excipi: atque ita cunctis reſidentibus, Helladius Luciferianus dixit. Hoc primum mihi reſponderi uolo, utrum Ariani Chriſtiani ſint, an non? ORTHODOXVS d. Ego plus, inquit, interrogo, utrū ne omnes hæretici Chriſtiani ſint? LVCIFERIANVS d. Quem hæreticum dixeris, Chriſtianum negaſti. ORTH. dixit. Omnes ergo hæretici Chriſtiani non ſunt? LVCIF. d. Iam ſuperius audiſti. ORTHOD. d. Si Chriſti non ſunt, diaboli ſunt. LVC. d. Nemo dubitat. ORTH. d. Si autem diaboli ſunt, nihil refert hæretici ſint, an gentiles. LVC. d. Non refello. ORTH. d. Igitur præfixum inter nos habemus, de hæretico ſic loquēdum,

dum, ſicut de gentili. LVC. d. Plane fixum. ORTH. d. Quæ re nunc ut libet: quoniam inter nos conſtat, hæreticos gentiles eſſe. LVC. d. Quod interrogatio mea cogere uolebat, expreſſum eſt, hæreticos Chriſtianos non eſſe: nunc reſtat concluſio. Si Ariani hæretici ſunt, & hæretici omnes gentiles ſunt: & Ariani gentiles ſunt. ſi autem Ariani gentiles ſunt, & conſtat nullam ſocietatem Eccleſiæ eſſe cum Arianis, ideſt cum gentilibus: manifeſtum eſt, ueſtram Eccleſiã, quæ ab Arianis, ideſt, a gentilibus, epiſcopos ſuſcipit, non tam epiſcopos recipere, quam de Capitolio ſacerdotes; ac per hoc antichriſti magis ſynagoga, quam Chriſti Eccleſia, debeat nuncupari. ORT. d. Ecce impleta eſt prophetia: Pa
Pſal. 7 rauit mihi foueam, & ipſe incidit in eam. LVC. d. Quonam modo? ORT. d. Si Ariani, ut dicis, gentiles ſunt, & Arianorum conuenticula caſtra ſiut diaboli: quo modo in caſtris diaboli baptizatum recipis? LVC. d. Recipio, ſed pænitentem. ORT. d. Prorſus, quid dicas, non intelligis. Quiſquam ne gentilem recipit pænitentem? LVC. d. Ego ſimpliciter in exordio ſermonis omnes hæreticos gentiles eſſe reſpondi. uerũ quia captioſa interrogatio fuit primæ quæſtionis; tibi palmam tradens, ad ſecundam ueniam: in qua aio laicum ab Arianis uenientem recipi debere pænitentẽ, clericum uero nõ debere. ORT. d. Atqui in prima quæſtione, quam obtinuiſſe me dicis, etiam ſecundam obtinui. LVC. d. Doce, quo modo obtinueris. ORTHOD. d. Neſcis & laicos, & clericos unum habere Chriſtum, nec alium neophytis, alium epiſcopis eſſe Deum? cur ergo non recipiat clericos, qui recipit laicos pænitentes? LVC. d. Non eſt epiſcopi, ipſum lacrymas fundere pro peccatis, & corpus attrectare Domini. Non eſt epiſcopi, ad fratrum genua prouolui, & de ſublimi loco euchariſtiam miniſtrare populo. Aliud eſt lugere, quod fueris: aliud, neglecto peccato, in Eccleſia uiuere glorioſum. Tu, qui heſterno die ſacrilegus creaturam Dei filium prædicabas; qui, quotidie peior Iudæis, blaſphemiarum lapides in Chriſtum iaciebas; cuius manus ſanguinæ plenæ ſunt; cuius ſtylus lancea militis fuit;
ad

ad unius horæ conuerſionem uirginem Eccleſiam adulter ingredieris? Si peccaſſe te pænitet, officium depone ſacerdotis: ſi te non peccaſſe confidis, permane quod fuiſti. ORTHOD. d. Rhetoricaris, & a diſputationum ſpinetis ad campos liberæ declamationis excurris. Verum deſine, quæſo, a communibus locis, & in gradum rurſum ac lineas regredere: poſtea, ſi placuerit, latius diſſeremus. LVCIF. dixi. Nulla declamatio hic eſt. dolor patientiam ſuperat. propone ut libet: argumentare ut libet: numquam perſuadebis id eſſe epiſcopum, quod laicum pænitentem. ORTHOD. dixit. Quoniam obſtinate tenes, aliam eſſe rationem epiſcopi, aliam laici; ad compendium tibi concertationis tribuo, quod poſtulas: nec me pigebit, locum te faciente, manum tecum conſerere. Expone mihi, quare laicum uenientem ab Arianis recipias, epiſcopum non recipias. LVC. d. Recipio laicum, qui erraſſe ſe confitetur; & Dominus mauult pænitentiam peccatoris, quam mortem. ORT. d. Recipe ergo & epiſcopum; qui & erraſſe ſe confitetur, & Dominus mauult pænitentiam peccatoris, quam mortem. LVC. d. Si erraſſe ſe confitetur; cur epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium; concedo ueniam pænitenti. ORT. d. Reſpondebo tibi & ego ſermonibus tuis. Si laicus erraſſe ſe confitetur; quo modo laicus perſeuerat? Deponat ſacerdotium laici, ideſt, baptiſma, & ego do ueniam pænitenti. Scriptum eſt enim: Regnum quippe nos & ſacerdotes Deo & patri ſuo fecit. Et iterum: Gentem ſanctam, regale ſacerdotiū, populum acquiſitum. Omne, quod non licet Chriſtiano, commune eſt tam epiſcopo, quam laico. Qui pænitentiam agit, priora condemnat. Si non licet epiſcopo pænitenti perſeuerare, quod fuerat; non licet & laico pænitenti permanere in eo, propter quod pænitentiam confitetur. LVC. d. Recipimus laicos, quoniam nemo conuertetur, ſi ſe ſcierit rebaptizandum: & ita fiet, ut nos ſimus cauſa perditionis eorū, ſi repudientur. ORT. d. Tu in eo, quod recipis laicum, unam animam recipiendo ſaluas: & ego in recipiendo epiſcopum, non dicam unius ciui-

Ezech. 18
Apoc. 1.
1. *Pet.* 2

ciuitatis populos, ſed uniuerſam, cui præeſt, prouinciam
Eccleſiæ ſocio: quem ſi repellam, multos ſecum in ruinam
trahet. Quamobrem quæſo uos, ut eam rationem, quam
in paucis recipiendis habere uos exiſtimatis, etiam ad to-
tius orbis ſalutem concedatis. quod ſi diſplicet, & tam du-
ri eſtis, immo tam irrationabiliter inclementes, ut eum,
qui dederit baptiſma, hoſtem Chriſti, eum, qui acceperit,
filium putetis: nos nobis aduerſa non facimus: aut epiſco-
pum cum populo recipimus, quem facit Chriſtianum;
aut, ſi epiſcopum non recipimus, ſcimus etiam nobis po-
pulum reiiciendum. LVC. d. Oro te, nonne legiſti de epi-
Matth.5 ſcopis dictum: Vos eſtis ſal terræ? Si autem ſal infatuatum
fuerit, in quo ſalietur? ad nihilum eſt utile, niſi ut proiicia
1. Reg.3 tur foras, & conculcetur ab hominibus. Sed & illud, quod
pro populo peccatore ſacerdos Deum exoret, ac pro ſacer
dote, nullus ſit alius, qui deprecetur. Quæ quidem duo
ſcripturarum capitula in ſententiam concurrunt unam. nã
ut ſal omnem cibum condit; nec eſt aliquid per ſe tam ſua-
ue, quod abſque eo guſtum demulceat: ita mundi totius,
& proprie Eccleſiæ condimentum epiſcopus eſt: qui ſi infa-
tuatus fuerit, ſiue per negationem, ſiue per hæreſim, ſiue
per libidinem, &, ut ſimul dicam, per uniuerſa peccata;
a quo alio poterit condiri, cum ipſe fuerit omnium condi-
mentum? Sacerdos quippe pro laico offert oblationem
ſuam, imponit manum ſubiecto, reditum ſancti ſpiritus
inuocat; atque ita eum, qui traditus fuerat ſatanæ in inte-
ritum carnis, ut ſpiritus ſaluus fieret, indicta in populum
oratione, altario reconciliat; nec prius unum membrum
1.Cor.5 reſtituit ſanitati, quam omnia ſimul membra confleuerint.
Facile quippe ignoſcit filio pater, cum mater pro uiſceri-
bus ſuis deprecatur. Si ergo hoc, quem diximus, gradu
laicus pænitens reſtituitur Eccleſiæ; ibiq. ſequitur uenia,
ubi luctus præceſſerat: manifeſtum eſt, ſacerdotem, de gra
du ſuo motum, in eundem locum non poſſe reſtitui: quia
aut pænitens ſacerdotio carebit; aut in honore perſiſtens,
reduci in Eccleſiam non poterit per ordinem pænitentis.
Tu

Tu mihi nunc infatuato ſale Eccleſiæ ſaporem contaminas: *Matth. 5*
tu eum, qui proiectus foras, iacere deberet in ſtercore a cũ
ctis hominibus conculcandus, ſuper altarium reponis? Et
ubi erit illud Apoſtoli præceptum: Oportet epiſcopũ eſſe *Tit. 1*
ſine crimine, quaſi diſpenſatorem Dei. Et iterum: Probet *1. Cor. 11*
autem ſe unuſquiſque, & ſic accedat. Vbi Dominica denun
ciatio eſt: Ne miſeritis margaritas ueſtras ante porcos. *Matth. 7*
Quod ſi de omnibus generaliter dictum intelligis: quanto
magis de ſacerdotibus præcauendum eſt, cum etiam de lai-
cis ſic cauetur? Separamini, inquit Dominus, per Moyſen, *Num. 16*
a tabernaculis iſtorum, hominum duriſſimorum; & noli-
te tangi ab omnibus, quæ ſunt eorum; ne ſimul pereatis in
peccato eorum. Et rurſum in duodecim prophetis: Sacrifi *Oſee 9*
cia eorum tamquam panis luctus: omnes, qui manducant
ea, contaminabuntur. Et in euangelio Dominus, Lucerna,
inquit, corporis eſt oculus, ideſt, Eccleſiæ lumen eſt epi-
ſcopus. Si autem oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus *Matth. 6*
tuum lucidum erit. Sacerdote enim fidem ueram prædican
te, ex omnium corde tenebræ diſcutiuntur. Et cauſam
reddit: Neque enim lucerna accenditur & ponitur ſubter *Luc. 11*
modium, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus,
qui in domo ſunt: hoceſt, ideo Deus ſcientiæ ſuæ ignicu-
lum in epiſcopo ſuccendit, ut non ſibi tantum luceat, ſed
omnibus proſit. Et in conſequenti, Si, inquit, oculus tuus
nequam fuerit, omne corpus tenebroſum eſt. ſi autem lu-
men, quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſæ tenebræ quantæ
erunt? Et recte. nam cum ideo epiſcopus in eccleſia con-
ſtituatur, ut populum coerceat ab errore; quantus erit er-
ror in populo, cum errat ipſe, qui doceat? quo modo po
teſt peccata dimittere, qui ipſe peccator eſt? quo modo
ſanctum ſacrilegus faciet? unde ad me lumen introiet, cum
oculus meus cæcus ſit? Pro dolor, antichriſti diſcipulus Ec *Matth. 6*
cleſiam Chriſti gubernat. et, ubi eſt illud: Non poteſtis duo *2. Cor. 6*
bus Dominis ſeruire? Sed & illud: Quæ communicatio lu-
ci ad tenebras? qui conſenſus Chriſto ad Belial? Legimus *Leuit. 21*
in ueteri teſtamento: Homo, in quo fuerit macula, & ui-
tium,

tium, non accedat offerre dona Domino. Et rurſum: Sa cerdotes, qui accedunt ad dominum Deum, ut ſacrificent, mundi ſint; ne forte derelinquat eos Dominus. Et in eodē: Et, cum accedunt miniſtrare ſancta, non adducant in ſe delictum, ne moriantur. Et multa alia, quæ perſequi infinitum eſt, ſtudio breuitatis omitto. neque enim numerus teſtimoniorum, ſed auctoritas ualet. Ex quibus oſtenditur, uos per modicum fermentum totam Eccleſiæ maſſam corrupiſſe, & de eius manu hodie euchariſtiam accipere, quem heri quaſi idololatram reſpuebatis. ORT. d. Multa quidem de ſacris uoluminibus memoriter, copioſeq. dixiſti: ſed, cum totum circumieris ſaltum, meis caſſibus concluderis. Sit quippe, ut uis, Arianorum epiſcopus hoſtis Chriſti, ſit infatuatum ſal, ſit lucerna ſine igniculo, ſit oculus ſine pupilla: nempe eo peruenies, ut ſalire non poſſit, qui ſal ipſe non habeat, non illuminet cæcus, non accendat extinctus. Tu autem, cum conditum ab eo cibum deuores, cur inſulſum arguis conditorem? De igniculo eius Eccleſia tua lucet, & lucernam eius criminaris extinctam? Oculos tibi præbet, & cæcus eſt? Quamobrem oro te, ut aut ſacrificandi ei licentiam tribuas, cuius baptiſma probas; aut reprobes eius baptiſma, quem non exiſtimas ſacerdotem. neque enim fieri poteſt, ut, qui in baptiſmate ſanctus eſt, ſit apud altare peccator. LVC. d. Sed ego recipio laicum pænitentem per manus impoſitionem, & inuocationem Spiritus ſancti, ſciens ab hæreticis Spiritum ſanctum non poſſe conferri. ORT. d. Omnes propoſitionum ueſtrarum calles ad unum compitum confluunt; &, pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus, fortiſſimis retibus implicamini. Nam, cum in Patre & Filio & Spiritu ſancto baptizatus homo templum Domini fiat; cum, ueteri æde deſtructa, nouum trinitatis delubrum ædificetur: quo modo dicis, ſine aduentu Spiritus ſancti apud Arianos peccata poſſe dimitti? quo modo antiquis ſordibus anima purgatur, quæ ſanctum non habet ſpiritum? neque enim lauat animam, ſed prius ipſa lauatur a ſpiritu, ut alios laua re

re ſpiritualiter poſſit. Spiritus, inquit Moyſes, Domini ſe Gen. 1
rebatur ſuper aquas. Ex quo apparet, baptiſma non eſſe ſi- Ioan. 5
ne Spiritu ſancto. Betheſda, lacus Iudææ, niſi per aduen-
tum angeli, debilitata corporaliter membra ſanare non po
terat: & tu mihi aqua ſimplici, quaſi de balneo, animam lo
tam producis. Ipſe dominus noſter, Ieſus Chriſtus, qui
non tam mundatus eſt in lauacro, quam lauacro ſuo uniuer Matth. 3
ſas aquas mundauit, ſtatim ut caput extulit de fluento, Spi
ritum ſanctum accepit: non quod umquam ſine Spiritu ſan
cto fuerit, quippe qui de Spiritu ſancto in carne natus eſt:
ſed ut illud nobis monſtraretur, uerum eſſe baptiſma, quo
Spiritus ſanctus adueniat. Igitur, ſi Arianus Spiritum ſan-
ctum non poteſt dare: ne baptizare quidem poteſt; quia
Eccleſiæ baptiſma ſine Spiritu ſancto nullum eſt. Tu uero
cum baptizatum ab eo recipias, & poſtea inuoces Spiritum
ſanctum; aut baptizare eum debes, quia ſine Spiritu ſan-
cto non potuit baptizari; aut, ſi eſt baptizatus in ſpiritu,
deſine ei inuocare ſpiritum, quem tunc, cum baptizaretur,
accepit. LVC. d. Obſecro te, nonne legiſti in Actibus apo Act. 19
ſtolorum, eos, qui iam a Ioanne baptizati fuerant, cum
ad interrogationem Apoſtoli reſpondiſſent, ſe nec auditu
quidem comperiſſe, quid eſſet Spiritus ſanctus, poſtea fuiſ-
ſe Spiritum ſanctum conſecutos? unde manifeſtum eſt,
poſſe aliquem baptizari, & tamen non habere Spiritum
ſanctum. ORT. d. Non tam imperitos diuinorum uolumi-
num eos, qui audiunt, puto, ut ad hanc quæſtiunculam
diſſoluendam longo ſermone mihi opus ſit. Verum, prius
quam quid in eam ſententiam loquar, auſculta, iuxta ſen-
ſum tuum quanta ſcripturarum turbatio oriatur. Quid eſt
hoc, quod Ioannes in baptiſmate ſuo aliis Spiritum ſan-
ctum dare non potuit, qui Chriſto dedit? et quis eſt iſte Io
annes? uox clamantis in deſerto, Parate uiam Domini: re
ctas facite ſemitas Dei noſtri. ille, qui dicebat: Ecce agnus Eſa. 40
Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Minus dico: ille, qui Ioan. 1
ex matris utero clamabat: Et unde hoc mihi, ut ueniat ma Luc. 1
ter Domini mei ad me? Spiritũ ſanctũ non dedit, quem Phi
Vu lippus

Act.8.9 lippus diaconus eunucho dedit? quē Ananias Paulo dedit?
Audacter forſitan uidear Ioannem præferre cunctis. Audi
Matth. 11 Dominum loquentem: Non eſt in natis mulierum maior
Ioanne Baptiſta. Nulli enim contigit prophetarum & an-
Mal.3 nunciare Chriſtum, & digito demonſtrare. Ecquid mihi
neceſſe eſt in talis uiri laudibus immorari, cum a Deo pa-
Luc. 7 tre etiam angelus nuncupetur? Ecce, inquit, mitto ange-
lum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam.
Plane angelum, qui poſt materni uentris hoſpitium eremi
deſerta ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit; qui, oculis
ſpectantibus Chriſtum, nihil aliud eſt dignatus aſpicere;
Pſal. 18 qui eloquiis Domini, quæ melle & fauo dulciora ſunt, di-
gnam Deo uocem erudiuit. Et, ne quæſtionem morer, ſic
Act. 10 decebat creſcere præcurſorem Domini. Iſte ergo talis, tan
tusq. Spiritum ſanctum non dedit, quem Cornelius centu
rio, ante quam baptizaretur, accepit? Reſponde, quæſo,
cur non dederit? ignoras? audi, quid ſcripturæ doceant:
Ioannis baptiſma non tam peccata dimiſit, quam baptiſ-
ma pænitentiæ fuit in peccatorum remiſſionem, ideſt, in fu
turam remiſſionem, quæ eſſet poſtea per ſanctificationem
Mar.1 Chriſti ſubſecutura. Scriptum eſt enim: Fuit Ioannes in de
ſerto baptizans, & prædicans euangelium pænitentiæ in re
miſſionem peccatorum. Et poſt modicum: Et baptiza-
bantur ab eo in Iordane confitentes peccata ſua. Vt enim
ante præcurſor Domini ipſe, ſic & baptiſma eius præuium
Ioan.3 Dominici baptiſmatis fuit. Qui de terra eſt, aiebat, terre-
Luc. 3 na loquitur: at, qui de ſupernis uenit, ſuper omnes eſt. Et
iterum: Ego baptizo uos in aqua, ille baptizabit uos in
Spiritu ſancto. Si autem Ioannes, ut confeſſus eſt ipſe, nō
baptizauit in ſpiritu: conſequenter neque peccata dimiſit;
quia nulli hominum ſine Spiritu ſancto peccata dimittun-
tur. Aut, ſi contentioſe argumentaris, ideo Ioannis baptiſ-
ma dimiſiſſe peccata, quia de cælis fuit: edoce, quid ampli
us in Chriſti baptiſmate conſequamur, quod peccata dimit
Luc.20 tit, & liberat a gehenna. Quod a gehenna liberat, perfe-
ctum eſt. perfectum autem baptiſma non eſt, niſi quod in
cruce

cruce & in reſurrectione Chriſti eſt. Ita tu, peruerſe religioſus, dicente ipſo Ioanne, Illum oportet creſcere, me autem minui: dum ſerui baptiſmo plus, quam habuit, tribuis, Dominicum deſtruis, cui nihil amplius relinquis. Quorſum iſta tendit aſſertio? uidelicet, ut non tibi durum uideatur, ſi ii, qui a Ioanne fuerant baptizati, poſtea per impoſitionem manus apoſtolorum ſint Spiritum ſanctum conſecuti; cum conſtet, eos ne peccatorum quidem ſine ſubſecutura fide remiſſionem conſecutos. Tu uero, qui ab Arianis recipis baptizatum, & ei tribuis baptiſma, quod perfectum eſt, quo pacto, quaſi modicum quid ei defuerit, ſanctum inuocas ſpiritum; cum baptiſma Chriſti ſine Spiritu ſancto nullum ſit? Verum longius exceſſi; &, cum æqua fronte aduerſarii potuerim impetum ſubmouere, leuiora eminus tela direxi. Ioannis autem baptiſma intantum imperfectum fuit, ut conſtet, poſtea Chriſti baptiſmate baptizatos, qui ab eo fuerant baptizati. ita enim hiſtoria refert: Factum eſt autem, cum Apollo eſſet Corinthi, & cum Paulus pertranſiret ſuperiores partes Aſiæ, deuenit Epheſum; &, cum inueniſſet quoſdam diſcipulos, dixit ad eos: Si Spiritum ſanctum accepiſtis, cum credidiſtis? At illi reſponderunt: Sed nec, ſi Spiritus ſanctus ſit, audiuimus. Dixit autem ad eos: In quo ergo baptizati eſtis? Reſponderunt, In Ioannis baptiſmate. Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptizauit baptiſmo pænitentiæ plebem, dicens, in aduenientem poſt eum ut crederent, hoc eſt in Ieſum, in remiſſionem peccatorum. His auditis, baptizati ſunt in nomine domini noſtri, Ieſu Chriſti. Et, cum impoſuiſſet illis manus Paulus, continuo cecidit Spiritus ſanctus ſuper eos. Si ergo baptizati ſunt uero, & legitimo Eccleſiæ baptiſmate, & ita poſtea Spiritum ſanctum conſecuti ſunt: & tu apoſtolorum ſequere auctoritatem, & baptiza eos, qui Chriſti non habent baptiſma; & poteris inuocare Spiritũ ſanctũ. LVC.d. Qui dormientes ſitiunt, auide fauces fluminibus ingurgitant; &, quanto plus hauſerint, tanto plus ſitiunt. ita mihi & tu uideris aduerſus quæ ſtiun-

Ioan. 3

Act. 19

ſtiunculam, quam propoſui, hinc atque illinc argumenta quæſiſſe, & nihilo minus in eadem quæſtionum ſiti perſeuerare. An neſcis, etiam eccleſiarum hunc eſſe morem, ut baptizatis poſtea manus imponantur, & ita inuocetur ſpiri-
Act.8. 19 tus ſanctus? exigis ubi ſcriptum ſit? in Actibus apoſtolorum. Etiam ſi ſcripturæ auctoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret. nã & multa alia, quæ per traditionem in eccleſiis obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpauerunt, uelut in lauacro ter caput mergitare; deinde egreſſos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem; die Dominico, & per omnem pentecoſten, nec de geniculis adorare, & ieiunium ſoluere: multaq. alia, quæ ſcripta nõ ſunt, rationabilis ſibi obſeruatio uindicauit. ex quo animaduertis, nos Eccleſiæ conſuetudinem ſequi; licet ante aduocationem ſpiritus conſtet aliquem baptizatum. ORT. d. Non quidem abnuo hanc eſſe eccleſiarum conſuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati ſunt, epiſcopus ad inuocationem ſancti ſpiritus manum impoſiturus excurrat: ſed quale eſt, ut leges Eccleſiæ ad hæreſim trãsferas; & uirginis integritatem per meretricum lupanaria patiaris ſpurcari? Epiſcopus ſi imponit manũ, iis imponit, qui in recta fide baptizati ſunt, qui in patre & filio & ſpiritu ſancto tres perſonas, unã ſubſtantiam crediderunt. Arianus uero, cum aliud nihil crediderit, (claudite, quæſo, aures, qui audituri eſtis, ne tantæ impietatis uocibus polluamini) niſi in patre ſolo, uero Deo, & in Ieſu Chriſto ſaluatore creatura, & in ſpiritu ſancto, utriuſque ſeruo; quo modo ſpiritum ſanctum ab Eccleſia recipiet, qui necdum remiſſionem peccatorum conſecutus eſt? Spiritus quippe ſanctus niſi mundam fidem non incolit; nec habitator eius templi efficitur, quod antiſtitem non habet ueram fidem. Quod ſi hoc loco quæris, quare in eccleſia baptizatus, niſi per manus epiſcopi, non accipiat ſpiritum ſanctum, quem nos aſſerimus in uero baptiſmate tribui: diſce, hanc obſeruationem ex ea auctoritate deſcen-

deſcendere, quod poſt aſcenſum Domino ſpiritus ſanctus ad Act.2
apoſtolos deſcendit. & multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius ſacerdotii, quam ad legis neceſſitatem. Alioqui ſi ad epiſcopi tantum imprecationem ſpiritus ſanctus defluit; lugendi ſunt, qui in uiculis, aut in caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab epiſcopis inuiſerentur. Eccleſiæ ſalus in ſummi ſacerdotis dignitate pendet: cui ſi non exors quædam, & ab hominibus eminens detur poteſtas, tot in eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. inde uenit, ut ſine chriſmate, & epiſcopi iuſſione, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizãdi. quod frequenter, ſi tamen neceſſitas cogit, ſcimus etiã licere laicis. Vt enim accipit quis, ita & dare poteſt. niſi forte eunuchus a Philippo diacono baptizatus, ſine ſpiritu ſancto fuiſſe credẽdus eſt; de quo ſcriptura ita loquitur: Et de Act.8
ſcenderunt ambo in aquam; & baptizauit eum Philippus: &, cum aſcenderent ab aqua, ſpiritus ſanctus uenit in eunuchum. Si autem illud obiiciendum putas, quia, cum audiſſent apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quia recepit Sama- Act.8
ria uerbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Ioannem; qui cum ueniſſent ad eos, orauerunt pro eis, ut acciperent ſpiritum ſanctum: nondum enim ceciderat ſuper ullum illorum. Cur ita factum ſit, in conſequentibus diſce. ipſe enim ait: Sed ſolum baptizati erant in nomine domini Ieſu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant ſpiritum ſanctum. Hoc loco ſi & tu ſimiliter te facere dicis, quia hæretici non baptizauerunt in ſpiritu ſancto: ſcias Philippum ab apoſtolis non fuiſſe diuiſum; eandem habuiſſe Eccleſiã; eundem dominum Ieſum Chriſtum prædicaſſe; diaconum certe fuiſſe eorum, qui poſtea manus impoſuerunt. Tu uero, cum apud Arianos non Eccleſiam dicas eſſe, ſed ſynagogam, nec clericos Dei, ſed creaturæ & idolorum cultores; quo modo in diſpari cauſa eandem aſſeris rationem tenere? LVC. d. Valenter quidem, & fixo gradu me tibi in faciem dimicantem repellis: ſed poſt tergum cæderis, & nu-

da a ſpiculis dorſa non protegis. Eſto quippe, apud Arianos ne baptiſma quidem eſſe, & ideo ſpiritum ſanctum ab eis non poſſe dari, quia necdum remiſſionem peccatorum acceperint: totum hoc uictoriæ meæ proficit; & argumentorum tuorum palæſtra mihi palmam uictoriæ ſudat. Arianus baptiſma non habet, & quo modo ſacerdotium habet? Laicus apud eos non eſt, & quo modo epiſcopus eſſe poteſt? Mihi recipere mendicum non licet, tu recipis regem? uos hoſti caſtra traditis, & a nobis perfuga reiiciendus eſt? ORT. d. Si priorum meminiſſes, iam ſcires tibi fuiſſe reſponſum: ſed dum amorem contradicendi ſequeris, a quæſtionum lineis excidiſti, more quorundam loquacium potius, quam facundorum; qui cum diſputare neſciant, tamen litigare non deſinunt. Ego enim non tam in præſenti Arianos uel improbo, uel defendo, quam illam curſus mei metam circumeo, eadem ratione a nobis epiſcopum recipi, qua laicus a uobis recipitur. Si erranti concedis ueniam: & ego ignoſco pænitenti. Si in fide ſua baptizato baptizans nocere nõ potuit: & in fide ſua ſacerdotem conſtitutum cõſtituens non inquinauit. Subtilis eſt hæreſis, & ideo ſimplices animæ facile decipiuntur. Deceptio tam laici, quam epiſcopi communis eſt: at epiſcopus errare non potuit. Re uera de Platonis & Ariſtophanis ſinu in epiſcopatum alleguntur. quotus enim quiſque eſt, qui non apprime in his eruditus ſit? denique ex litteratis quicumque hodie ordinantur, id habent curæ, non quo modo ſcripturarum medullas ebibant, ſed quo modo aures populi declamationum floſculis mulceant. Accedit ad hoc, quod Ariana hæreſis magis cum ſapientia ſæculi facit, & argumentationum riuos de Ariſtotelis fontibus mutuatur. Igitur, paruulorum inter ſe certantium ritu, quidquid dixeris, dicam: affirmabis, affirmabo: negabis, negabo. Arianus baptizat; ergo epiſcopus eſt: non baptizat; tu refuta laicum, & ego non recipio ſacerdotem. Sequar te quocumque ieris: aut pariter in luto hærebimus, aut pariter expediemur. LVC. d. Sed laico ideo ignoſcendum eſt, quia Eccleſiam Dei putans ſimplici-

ter acceſſit, & iuxta fidem ſuam credens baptizatus eſt. ORT. d. Nouam rem aſſeris, ut Chriſtianus quiſquam factus ſit ab eo, qui non fuit Chriſtianus. Accedens ad Arianos in qua fide baptizatus eſt? nempe in ea, quam habebant Ariani: aut, ſi iam ipſe bene credebat, & ſciens ab hæreticis baptizatus eſt; erroris ueniam non meretur. Verũ hoc penitus abſurdum eſt, ut diſcipulus ad magiſtrum uadens ante ſit artifex, quam doceatur; ut modo ab idolorum ueneratione conuerſus nouerit Chriſtum melius, quam ille, qui doceat. At dicis: ſimpliciter in patre, & filio, & ſpiritu ſancto credidit, & ideo baptiſma conſecutus eſt. Quæ eſt iſta, quæſo, ſimplicitas, neſcire quod credas? Simpliciter credidit. Quid credidit? certe aut tria nomina audiens, tres deos credidit, & idololatra effectus eſt; aut, in tribus uocabulis trinominem credens Deum, in Sabelii hæreſim incurrit. Aut edoctus ab Arianis, unum eſſe uerum Deum patrem, filium, & ſpiritum ſanctum credidit creaturas: aut, extra hæc quid credere potuerit, neſcio: niſi forte homo iam edoctus in Capitolio, homouſion didicerat trinitatem. Sciebat patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, non natura, ſed perſonis eſſe diuiſos. Sciebat & filii nomen in patre, & patris nomen in filio. Ridicula penitus aſſertio, ante de fide quemquam diſputare, quam credere; ante myſterium ſcire, quam initiatus ſit; aliter de Deo ſentire baptizantem, & aliter baptizatum. Præterea cum ſollemne ſit in lauacro, poſt trinitatis confeſſionem interrogare: credis ſanctam Eccleſiam? credis remiſſionem peccatorum? quam Eccleſiam credidiſſe eum dicis? Arianorum? ſed non habent: noſtram? ſed extra hanc baptizatus non potuit eam credere, quam neſciuit. LVC. d. Quoniam ad omnia argumentari, & emiſſa a nobis ſpicula ſcuto orationis eludis; unam haſtam iaciam, quæ umbonem tegminis tui, & uerba crepitantia, ui ſua penetret; nec diutius patiar fortitudinem arte ſuperari. Laicus etiam extra Eccleſiam fide baptizatus, pænitens recipitur: epiſcopus uero aut pænitentiam non agit, & ſacerdos eſt; aut, ſi pænitentiam egerit, eſſe epiſco

Vu 4 pus

pus deſinit . Quamobrem recte nos & laicum ſuſcipimus pænitentem ; & epiſcopum , ſi in ſacerdotio perſeuerare uult, repudiamus . ORT. d. Sagitta , quæ contento neruo dirigitur , difficile uitatur . ante enim ad eum , ad quem iacta eſt, peruenit, quam obice clypei fruſtretur . Econtrario tuæ propoſitiones , quia ſine ferri acumine mittuntur , hoſtem non ualent perforare . Hanc igitur haſtam , quam totis uiribus miſiſti, de qua nobis minitaris, uno , ut aiunt, digitulo repellam . neque enim hic modo quæritur , an epiſcopus pænitens eſſe non poſſit , & laicus poſſit , ſed an hæreticus baptiſma habeat : qui ſi, ut conſtat, non habet ; quo modo poteſt eſſe pænitens, ante quam Chriſtianus ? Proba mihi, ab Arianis uenientem laicum habere baptiſmum ; & tunc ei pænitentiam non negabo . Si uero Chriſtianus non eſt,ſi non habuerit ſacerdotem , qui eum faceret Chriſtianum : quo modo aget pænitentiam homo , qui necdum credit? LVC. d. Oro te, ut , philoſophorum argumentatione depoſita , Chriſtiana mecum ſimplicitate loquaris : ſi tamen non dialecticos ſequeris , ſed piſcatores . Aequum ne tibi uidetur , ut Arianus epiſcopus ſit ? ORT. d. Tu eum epiſcopum probas , quia ab eo recipis baptizatum , & in hoc reprehendendus es : quare a nobis parietibus ſepararis , cum in fide & in Arianorum nobiſcum receptione conſentias ? LVC. d. Iam & ſuperius rogauit , ut non philoſophice , ſed Chriſtiane mecum loquaris . ORT. d. Diſcere uis, an contendis ? LVC. d. Vtique contendo , quia facti tui a te quæro rationem . ORT. d. Si contendis , iam tibi reſponſum eſt . eadem enim ratione epiſcopum ab Arianis recipio , qua tu recipis baptizatum . Si diſcere cupis, in meam aciem tranſgredere. aduerſarius enim uincitur, diſcipulus docetur . LVC. d.Non poſſum ante eſſe diſcipulus, quam magiſtrum audiam prædicantem . ORT. d. Quoniam tergiuerſaris , & ſic uis a me doceri , ut aduerſarium in integro habeas ; tuo animo te docebo. Conſentimus in fide : conſentimus in hæreticis recipiendis : conſentiamus etiam in conuentu . LVC. d. Hoc non eſt docere , ſed argumentari . ORT. d. Quia tu pacem

cum ſcuto petis, & nos oliuæ ramum gladio inſerimus. LVC.d. En tollo manus, cedo, uiciſti. uerum cum arma deponam, ſacramenti, in quod me iurare compellis, quæro rationem. ORT. d. Gratulor interim tibi, & Chriſto Deo meo gratias ago, quia animo bono a falſitatis ardore ad totius orbis te ſaporem contuliſti, nec dicis more quorundã: Saluum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus: quorum Pſal. 12 uox impia crucem Chriſti euacuat, Dei filium ſubiugat diabolo; & illam complorationem, quæ a Domino de peccatoribus prolata eſt, nunc de uniuerſis hominibus dictam intelligit. Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in Pſal. 29 corruptionem? Sed abſit, ut fruſtra Deus mortuus ſit. Alligatus eſt fortis, & uaſa eius direpta ſunt. Allocutio patris Matth. 12 impleta eſt: Poſtula a me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & poſſeſsionem tuam, terminos terræ. Apparuerunt Pſal. 2. 17 fontes aquarum: & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum. In ſole poſuit tabernaculum ſuum, nec eſt qui ſe Pſal. 18 abſcondat a calore eius. Deo plenus pſalmiſta canit: Inimici Pſal. 9 defecerunt frameæ in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti. Et ubi, quæſo, iſti ſunt nimium religioſi, immo nimium profani, qui plures ſynagogas aſſerunt eſſe, quam eccleſias? Quo modo deſtructæ ſunt diaboli ciuitates; & in fine, hoceſt in ſæculorum conſummatione, idola corruerunt? Si Eccleſiam per totum orbem diffuſam non habet Chriſtus, aut ſi in Sardinia tantum habet: nimium pauper factus eſt. En ſi Britanias, Gallias, Orientem, Indorum populos, barbaras nationes, & totum ſimul mundum poſſidet ſatanas: quo modo ad angulum uniuerſæ terræ crucis trophæa collata ſunt? nimirum aduerſarius potens conceſſit Chriſto Hiberiam; & Celtiberos, luridos homines, inopemq. prouinciam dedignatus eſt poſſidere. Quod ſi de illa, quæ in euangelio ſcripta eſt, ſibi ſententia blandiuntur: Luc. 18 Putas ne, cum uenerit filius hominis, inueniet fidem ſuper terram: ſciant illam fidem nominari, de qua ipſe Dominus aiebat: Fides tua te ſaluam fecit. Et alibi de centurione: Matth. 9 Non inueni tãtam fidem in Iſrael. Et rurſus ad apoſtolos: Luc. 7 Quid

Matth.14 Quid timidi eſtis modicæ fidei? Necnon & in alio loco: Si
Luc.17 habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic monti,
Matth. 9 tranſmigra, & tranſmigrabit. Neque enim centurio, aut il-
la muliercula, quæ per duodecim annos fluxu ſanguinis ta
beſcebat, in trinitatis ſacramenta crediderant, quæ poſt re
ſurrectionem Chriſti apoſtolis manifeſtata ſunt; ut merito
fides horum, quæ in myſterio eſt, laudaretur: ſed ſimplici-
tas mentis, & deuota Deo ſuo anima approbata eſt: dice-
bat enim in corde ſuo: ſi tetigero ueſtimentum eius tan-
tum, ſalua fiam. Hæc eſt fides, quam raro inueniri Domi-
nus pronunciauit. Hæc eſt fides, quæ etiã apud eos, qui
Luc.18 bene credunt, difficile perfecta inuenitur. Fiat tibi, inquit
Matth. 8 Deus, ſecundum fidem tuam. Hanc ego uocem audire no
lo. ſi enim ſecundum fidem meam fiat mihi, peribo. et cer
te credo in Deum Patrem, credo in Deum Filium, & cre-
Matth. 13 do in Deum Spiritum ſanctum: credo in unum Deum: &
tamen ſecundum meam fidem nolo mihi fieri. ſæpe quip-
pe uenit inimicus homo, & inter Dominicam meſſem ziza
nia interſerit. Neque hoc dico, quod maius quidquam ſit,
quam ſacramenti fides, quam puritas animæ: ſed indubita-
ta ad Deum fides ardue reperitur. uerbi gratia dictum ſit,
ut, quod uolumus, perſpicuum fiat: ad orationem aſſiſto:
non orarem, ſi non crederem: ſed, ſi uere crederem, illud
cor, quo Deus uidetur, mundarem, manibus tunderem pe
ctus, genas lacrymis rigarem, corpore inhorreſcerem, ore
pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosq. fletu per-
funderem, crine tergerem, hærerem certe trunco crucis,
nec prius amitterem, quam miſericordiam impetrarem.
nunc uero creberrime in oratione mea aut per porticus deã
bulo, aut de fenore computo; aut abductus turpi cogita-
tione, etiam quæ dictu erubeſcenda ſunt, gero. Vbi eſt fi-
Ion.4 des? ſiccine putamus oraſſe Ionam? ſic tres pueros? ſic Da
Dan.3.14 nielem inter leones? ſic certe latronem in cruce? Et hæc
ego exempli cauſa ad intelligentiam ſenſus protuli. Cete-
Luc. 23 rum conueniat unuſquiſque cor ſuum; & in omni uita in-
ueniet, quam rarum ſit, fidelem animam inueniri, ut nihil
ob

ob gloriæ cupiditatem, nihil ob rumuſculos hominum faciat. neque enim ſtatim, qui ieiunat, Deo ieiunat; aut, extendens pauperi manũ, Deo fenerat. uicina ſunt uitia uirtutibus. difficile eſt, Deo tantum iudice eſſe contentum. LVC. d. Præueniſti interrogationem meam. hanc enim ſcripturam mihi in ultimo reſeruabam. & fere omnes noſtri, immo iam non mei, hoc quaſi ariete in diſceptationibus utuntur; quem confractum, ac comminutum, uehementer gaudeo. Sed quæſo te, ut mihi omnem cauſam, quare ab Arianis uenientes Eccleſia recipiat, non quaſi aduerſario; ſed quaſi diſcipulo explices. nam cum tibi uerbo reſpondere non poſſim, animo tamen necdum aſſentior. ORT. d. Sub rege Conſtantino, Euſebio & Hippatio conſulibus, nomine unitatis & fidei infidelitas ſcripta eſt, ut nunc agnoſcitur. nam illo tempore nihil tam pium, nihil tam conueniens ſeruo Dei uidebatur, quam unitatem ſequi, & a totius mundi communione non ſcindi; præſertim cum ſuperficies expoſitionis nihil iam ſacrilegum præferret. Credimus, aiebant, in unum uerum Deum, patrem omnipotentem. hoc etiam nos confitemur. Credimus in unigenitum Dei filium, qui ante omnia ſæcula, & ante omne principiũ natus eſt ex Deo; natum autem unigenitum ſolum ex ſolo patre, Deum ex Deo, ſimilem genitori ſuo patri ſecundum ſcripturas, cuius natiuitatem nullus nouit, niſi qui ſolus eum genuit pater. Numquid hic inſertum eſt, Erat tempus, quando nõ erat? uel de nullis extantibus, Creatura eſt filius Dei? Perfecta fides eſt, Deum de Deo credere. Et natum aiebant unigenitum ſolum, ex ſolo patre. Quid eſt natum? certe non factum. natiuitas ſuſpicionem auferebat creaturæ. Addebant præterea, Qui de cælo deſcendit, conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine, crucifixus a Pontio Pilato, tertia die reſurrexit a mortuis, aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Dei patris, uenturus iudicare uiuos, & mortuos. Sonabant uerba pietatem; & inter tanta illa præconia nemo uenenum inſertum putabat. De uſiæ uero nomine abiiciendo, ueriſimilis ratio præhebatur.

Quia

Quia in scripturis, aiebant, non inuenitur, & multos simpliciores nouitate sua scandalizat; placuit auferri. nõ erat curæ episcopis de uocabulo, cum sensus esset in tuto. Denique ipso in tempore cum fraudem fuisse in expositione rumor populi uentilaret; Valens, Mursiensis episcopus, qui eam conscripserat præsente Tauro, prætorii præfecto, qui ex iussu regis synodo aderat, professus est se Arianum non esse, & penitus ab eorum blasphemiis abhorrere. Res secrete gesta opinionem uulgi non extinxerat. itaque alia die in ecclesia, quæ est apud Ariminum, & episcoporum simul & laicorum turbis concurrentibus, Muzonius, episcopus prouinciæ Byzantinæ, cui propter ætatem primæ ab omnibus deferebantur, ita locutus est: Ea, quæ sunt iactata per publicum, & ad nos usque perlata, aliquem e nobis sanctitati uestræ legere præcipimus: ut, quæ sunt mala, & ab auribus & a corde nostro abhorrere debent, omnium una uoce damnentur. Responsum est ab uniuersis episcopis, placet. itaque, cum Claudius, episcopus prouinciæ Piceni, ex præcepto omnium blasphemias, quæ Valentis ferebantur, legere cœpisset, Valens, suas esse negans, exclamauit, & dixit: Si quis negat Christum Deum, Dei filium, ante sæcula ex patre genitum; anathema sit. Ab uniuersis consonatum est, anathema sit. Si quis negat filium similem patri secundum scripturas, anathema sit. Omnes responderunt, anathema sit. Si quis filium Dei non dixerit æternum cum patre, anathema sit. Ab uniuersis conclamatum est, anathema sit. Si quis dixerit creaturam filium Dei, ut sunt ceteræ creaturæ, anathema sit. Similiter dictum est, anathema sit. Si quis dixerit, de nullis extantibus filium, & non de Deo patre, anathema sit. Omnes conclamauerunt, anathema sit. Si quis dixerit, erat tempus, quando non erat filius, anathema sit. In hoc uero cuncti episcopi, & tota simul ecclesia plausu quodã & tripudio Valentis uocẽ exceperunt. Quod si quis a nobis fictum putat, scrinia publica scrutetur. plenæ sunt certe ecclesiarũ arcæ, & recens adhuc rei memoria est. supersunt homines, qui illi synodo in-

ter-

terfuerunt; &, quod ueritatem firmet, ipſi Ariani hæc ita, ut diximus, geſta non denegant. Cum ergo cuncti Valentẽ ad cælum laudibus tollerent, & ſuam in eum ſuſpicionem cũ pænitentia damnarent; idem Claudius, qui ſupra legere cœperat, ait: Adhuc ſunt aliqua, quæ ſubterfugerunt dominum, & fratrem meum Valentem: quæ, ſi uobis uidetur, ne quis ſcrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit filium Dei eſſe quidem ante omnia ſæcula, ſed non ante omne omnino tempus, ut ei aliquid anteferat, anathema ſit. Dixerunt cuncti, anathema ſit. Multaq. alia, quæ ſuſpicioſa uidebantur, ad pronunciationem Claudii Valens condemnauit. quæ ſi quis plenius diſcere cupit, in Ariminenſis ſynodi actis reperiet, unde & nos iſta libauimus. His ita geſtis, concilium ſoluitur: læti omnes ad prouincias reuertuntur. idem enim regi & bonis omnibus curæ fuerat, ut Oriens, atque Occidens communionis ſibi uinculo necterentur. Sed diu ſcelera non latent: & cicatrix male obducta, incocto pure dirumpitur. Cœperunt poſtea Valens, & Vrſacius, ceteriq. nequitiæ eorum ſocii, egregii uidelicet Chriſti ſacerdotes, palmas ſuas iactitare, dicentes ſe filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilem ceteris creaturis. tunc uſiæ nomen abolitum eſt, tunc Nicenæ fidei damnatio conclamata eſt. Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alii intra ſuam communionem remanere, alii ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſii exulabant, cœperunt litteras mittere: nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione planxerunt: pauci uero (ut ſe natura hominum habet) errorem pro cõſilio defenſauere. Periclitabatur nauicula apoſtolorum: urgebant uenti: fluctibus latera tundebantur: nihil iam ſupererat ſpei. Dominus excitatur, imperat tempeſtati, beſtia moritur, tranquillitas redit. Manifeſtius dicam. Omnes epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redeunt. Tunc triumphatorem ſuum Athanaſium Aegyptus excepit: tunc Hilarium, de prœlio reuertentem, Gallia-
rum

rum eccleſia complexa eſt: tunc ad reditum Euſebii lugubres ueſtes Italia mutauit. Concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti, ſine conſcientia hæretici ferebantur, conteſtãtes corpus Domini, & quidquid in Eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. Putauimus, aiebant, ſenſum congruere cum uerbis: nec in Eccleſia Dei, ubi ſimplicitas, ubi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare. Multaq. alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebant, parati & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes Arianorum blaſphemias condemnare. Hoc loco interrogo iſtos nimium religioſos, quid de confeſſoribus agendum putauerint? Depoſitis, inquient, ueteribus epiſcopis, nouos ordinaſſent. Tentatum eſt: ſed quotusquiſque bene ſibi conſcius patitur ſe deponi? præſertim cum omnes populi, ſacerdotes ſuos diligentes, pene ad lapides & ad interemptionem deponentium eos conuolauerint? Manſiſſent, aiunt, intra ſuam communionem. Hoc eſt dicere, irrationabili crudelitate orbem totum diabolo cõdonaſſent. Cur damnaſſent eos, qui Ariani non erant? cur Eccleſiam ſcinderent, in cõcordia fidei permanentem? cum denique credentes bene, obſtinatione ſua facerent Arianos. nam cum in ſynodo Nicena, quæ propter Arianam perfidiam congregata eſt, octo epiſcopos Arianos ſuſceptos ſciamus; & epiſcopus iam in mundo nullus ſit, niſi quos ſynodus illa ordinauit: quo modo potuerunt aduerſum eam facere, propter quam exilium ſuſtinuerunt? LVC. d. An tandem & tunc recepti ſunt Ariani? quinam, quæſo? ORT. d. Euſebius, epiſcopus Nicomedienſis; Theogonus, epiſcopus Nicenus; Saras, tunc presbyter Libyæ; Euſebius, epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ; & reliqui, quos enumerare longum eſt; ipſe quoque, caput horum & cauſa malorum, Arius presbyter, & Euzoius diaconus, qui poſt Eudoxium Antiochenus epiſcopus fuit, & Achillas lector. hi quippe tres, Alexandrinæ ec-

cleſiæ

cleſiæ clerici, auctores huius hæreſeos extiterunt. LVC. d. Si quiſpiam eos neget fuiſſe ſuſceptos, quo modo reuincetur? ORT. d. Superſunt adhuc homines, qui illi ſynodo interfuerunt. et ſi hoc parum eſt, quia propter temporis antiquitatem rari admodum ſunt, & in omni loco teſtes adeſſe non poſſunt: legamus acta & nomina epiſcoporum ſynodi Nicenæ: & hos, quos ſupra diximus fuiſſe ſuſceptos, ſubſcripſiſſe homuſion, inter ceteros reperiemus. LVC. d. Si potes, oſtende poſt ſynodum Nicenam illos in perfidiam declinaſſe. ORT. d. Recte propoſuiſti. ſolent enim oculis clauſis denegare, qui non credunt factum eſſe, quod nolunt. ſed quo modo poſtea non declinarunt, propter quos ſynodus congregata eſt? et quorum epiſtolæ & libri impietatis, ante ſynodum editi, uſque ad præſentem diem durant? Igitur cum illo tempore trecenti & eo amplius epiſcopi paucos homines, quos ſine damno Eccleſiæ abiicere poterant, ſuſceperint; miror quoſdam, & certe Nicenæ fidei ſectatores, tantæ duritiæ exiſtere, ut tres confeſſores, de exilio reuertentes, non putent id ob totius orbis ſalutem neceſſario facere debuiſſe, quod tot & tales uiri uoluntate fecerunt. Sed, ut dicere cœperamus, poſt reditum confeſſorum in Alexandrina poſtea ſynodo conſtitutum eſt, ut, exceptis auctoribus hæreſeos, quos error excuſare non poterat, pænitentes Eccleſiæ ſociarentur: non quod epiſcopi poſſint eſſe, qui hæretici fuerant: ſed quod conſtaret, eos, qui reciperentur hæreticos non fuiſſe. Aſſenſus eſt huic ſententiæ occidens; & per tam neceſſarium concilium, Satanæ faucibus mundus ereptus eſt. Ventum eſt ad aſperrimum locum, in quo aduerſum uoluntatem & propoſitum meum cogor de beato Lucifero ſecus quidquam, quam & illius meritum, & mea humanitas poſcit, exiſtimare. ſed quid faciam? ueritas os reſerat, & inuitam linguam conſcium ad eloquendum pectus impellit. In tali articulo Eccleſiæ, in tanta rabie luporum, ſegregatis paucis ouibus, reliquum gregem deſeruit, bonus quidem ipſe paſtor, ſed multam prædam beſtiis relinquens. Prætereo

illa,

illa, quæ quidam ex maledicis, quasi satis firma, defendunt; hoc illum amore gloriæ, & nominis in posteros trãsmittendi fecisse; necnon & pro simultate, quam aduersus Eusebium propter Antiochenam dissensionem susceperat. nihil istorum de tali uiro credo: unum est, quod etiam in præsenti constanter loquar, uerbis eum a nobis dissentire, non rebus; siquidem eos recipiat, qui ab Arianis baptisma consecuti sunt. LVC. d. Quam longe alia, &, ut nunc intelligo, errori magis, quam spei proficientia, mihi antea afferebantur. uerum gratias ago Christo Deo, qui in pectus meum ueritatis lumen infudit; ne adhuc ore sacrilego uirginem eius scortum diaboli clamarem. Restat unum, quod, quæso te, ut edisseras, quid aduersum Hilarium dicendum sit, qui ne baptizatos quidem recipiat ab Arianis. ORT. d. Hilarius cum diaconus de ecclesia recesserit, solusq. ut putat turba sit mundi, neque eucharistiam conficere potest, episcopos & presbyteros non habens, neque baptisma sine eucharistia tradere: et cum iam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit & secta: quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare. ecclesia autem nõ est, quæ non habet sacerdotes. Sed, omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt, & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit. LVC. d. Tribus, ut aiunt, uerbis tam grandem quæstionem dissoluisti: & quidem, dũ loqueris, uideor mihi tecum facere: si uero obticueris, nescio quid rursum scrupuli nascitur, quare ab hæreticis baptizati suscipiuntur. ORT. d. Hoc est, quod & ego dixi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit. iste enim, ut ais, scrupulus multos titillat. et longus fortasse ero in enarrando, uerum tanti est lucrum ueritatis. Arca Noe Ec-
1.Pet.3 clesiæ typus fuit, dicentes Petro apostolo: In arca Noe pauci, idest, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & nos nunc similis formæ baptisma saluos facit. ut in illa omnium animalium genera, ita & in hac uniuersarum & gentium, & morum homines sunt. ut ibi pardus, & hædi, lupus, & agni: ita & hic iusti, & peccatores, idest, uasa aurea,

aurea, & argentea, cum ligneis, & fictilibus commorantur. Habuit arca nidos ſuos: habet Eccleſia plurimas manſiones. Octo animæ hominum in arca Noe ſeruatæ ſunt: & nos Eccleſiaſtes iubet dare partes ſeptem, dare partes octo, ideſt, credere utrique teſtamento. Ideo quidam pſalmi pro octaua inſcribuntur, & per octonos uerſus, qui ſingulis litteris ſubiecti ſunt, in centeſimo decimooctauo pſalmo iuſtus eruditur. Beatitudines quoque, quas Dominus diſcipulis in monte pronuncians, Eccleſiam deliniauit, octo ſunt. Et Ezechiel in ædificationem templi octonarium numerum aſſumit. Multaq. alia in hunc modum per ſcripturas ſignificata reperies. Emittitur itaque de arca coruus, & non rediit: & poſtea pacem terræ columba nunciat. Ita & in baptiſmate Eccleſiæ, tæterrimo alite expulſo, ideſt, diabolo, pacem terræ noſtræ columba ſpiritus ſancti nunciat. A triginta cubitis incipiens, & uſque ad unum cubitum paulatim decreſcens, arca conſtruitur. ſimiliter & Eccleſia, multis gradibus conſiſtens, ad extremum diaconis, presbyteris, epiſcopisq. finitur. Periclitata eſt arca in diluuio: periclitatur Eccleſia in mundo. Egreſſus Noe uineam plantauit, & bibens de ea inebriatus eſt: natus quoque in carne Chriſtus Eccleſiam plantauit, & paſſus eſt. Nudatum patrem irriſit maior filius, & minor texit: & Deum crucifixum illuſerunt Iudæi, & honorauerunt gentiles. Dies me deficiet, ſi omnia arcæ ſacramenta cum Eccleſia componens ediſſeram. Qui ſint inter nos aquilæ, qui columbæ, qui leones, qui cerui, qui uermiculi, qui ſerpentes, quod ad præſens negotium pertinet, breuiter expediam. Non ſolum in Eccleſia morantur oues, nec mundæ tantum aues uolitant, ſed frumentum in agro ſeritur, & inter nitentia culta Lappæq. & tribuli, & ſteriles dominantur auenæ. Quid faciat agricola? euellat lolium? ſed tota pariter meſſis diuellitur. Quotidie induſtria ruſticana aues ſonitu abigit, imaginibus exterret: hinc flagello crepitat, hinc formidines tendit. attamen aut ueloces capreæ, aut laſciuus onager incurrit: hinc in effoſſa horrea mures frumenta com-

Eccl. 11 · Pſal. 6. 11 · Matth. 5 · Ezech. 40 · Gen. 8 · Gen. 9

portant: hinc feruenti agmine ſegetem formica populatur. Ita res ſe habet. nemo ſecurus agrum poſſidet. Dormiente patrefamilias, inimicus homo zizania ſuperſeminauit: ad quæ eradicanda cum ſerui ire proponerent, dominus prohibuit, ſibi ſeruans palearum & frumenti diſcretionem. Hæc ſunt uaſa iræ, & miſericordiæ, quæ in domo Dei ab Apoſtolo prædicantur. Venit ergo dies, quando, theſauro Eccleſiæ aperto, proferet Dominus uaſa iræ ſuæ, quibus exeuntibus ſancti dicent: Ex nobis exierunt, ſed nõ erant ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum. Nemo poteſt Chriſti palmam ſibi aſſumere, nemo ante diem iudicii de hominibus iudicare. Si iam mundata eſt Eccleſia, quid Domino reſeruamus? Eſt uia, quæ uidetur eſſe apud homines recta: nouiſſima autem eius ueniunt in profundum inferni. In hoc errore iudicii quæ poteſt eſſe certa ſententia? Conatus eſt & beatus Cyprianus contritos lacus fugere, nec bibere de aqua aliena; & iccirco hæreticorum baptiſma reprobans, ad Stephanum, tũc Romanæ urbis epiſcopum, qui a beato Petro uigeſimusſextus fuit, ſuper hac re Africanam ſynodum direxit: ſed conatus eius fruſtra fuit. Denique illi ipſi epiſcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo ſtatuerant, ad antiquam conſuetudinem reuoluti, nouum emiſere decretum. Quid faci mus? ita & nobis maiores noſtri, & illis ſui tradidere maiores. Sed quid de poſterioribus loquar? apoſtolis adhuc in ſæculo ſuperſtitibus, adhuc apud Iudæam Chriſti ſanguine recenti, phantaſma Domini corpus aſſerebatur. Galatas, ad obſeruationem legis traductos, Apoſtolus iterum parturit: Corinthios, reſurrectionem carnis non credentes, pluribus argumentis ad uerum iter trahere conatur. Tunc Simon Magus, & Menander, diſcipulus eius, Dei ſe aſſeruere uirtutes: tunc Baſilides ſummum Deum Abraxas cum trecentis ſexagintaquinque editionibus commentatus eſt: tunc Nicolaus, qui unus de ſeptem diaconis fuit, die noctuq; nuptias faciens, obſcenos & auditu quoque erubeſcendos coitus ſomniauit. Taceo de Iudaiſmi hæreticis, qui, ante aduentum

Matth. 13
Rom. 9
2. Tim. 2
1. Ioan. 2
Pro. 14
Hier. 2
Gal. 4
1. Cor. 15
Act. 8
Act. 6

uentum Chriſti, legem traditam diſſiparunt: quod Doſitheus, Samaritanorum princeps, prophetas repudiauit: quod Sadducæi, ex illius radice naſcentes, etiam reſurrectionem carnis negauerunt: quod phariſæi, a Iudæis diuiſi, *Matth.22* propter quaſdam obſeruationes ſuperfluas nomen quoque a diſcidio ſuſceperunt: quod Herodiani Herodem regem ſuſcepere pro Chriſto. ad eos uenio hæreticos, qui euangelia laniauerunt, Saturnium quendam, & Ophitas, & Gnoitam Carpocratem, & Cerinthum, & huius ſucceſſorem Hebionem, & ceteras peſtes: quorum plurimi, uiuente adhuc Ioanne apoſtolo, eruperunt: & tamen nullum eorum legimus rebaptizatum. Quoniam autem talis uiri fecimus mētionem, de Apocalypſi quoque eius approbemus, hæreticis ſine baptiſmate debere pænitentiam concedi. Angelo Epheſi deſerta caritas imputatur. In angelo Pergamenæ ec- *Apoc. 2* cleſiæ, idolothytorum eſus, & Nicolaitarum doctrina reprehenditur. Item apud angelum Thiatyrorum, Hiezabel prophetiſſa, & ſimulacrorum eſcæ, & fornicationes increpantur. Et tamen omnes hos ad pænitentiam Dominus hortatur, ſub comminatione quoque futuræ pœnæ, niſi cō uertantur. non autem cogeret pænitere, ſi non eſſet pænitentibus ueniam conceſſurus. Numquid dixit, rebaptizentur qui in Nicolaitarum fide baptizati ſunt? uel imponantur eis manus, qui eo tempore apud Pergamenos crediderunt, quo diſciplinam tenebant Balaam? Quin potius age, inquit, pænitentiam: ſin autem, ego ueniam tibi cito, & pugnabo tecum in rhomphæa oris mei. Verum, ſi uoluerint ii, qui ab Hilario inſtituti ſunt, & oues ſine paſtore eſſe cœperunt, de ſcripturis ea proferre, quæ beatus Cyprianus ob hæreticos rebaptizandos in epiſtolis ſuis reliquit: ſciant illum hæc non cum anathemate eorum, qui ſe ſequi noluerant, ediďiſſe; ſiquidem in communione eorum permanſit, qui ſententiæ ſuæ contraierant; ſed hortatum potius fuiſſe propter Nouatum, & alias tunc hæreſes multas enaſcentes, ne quiſquam ab eo ſine damnatione erroris ſui reciperetur. Sermonem denique ſuum, quem ſuper hac re ad Stepha-

num Romanum Pontificem habuit, tali fine compleuit: Hæc ad conſcientiam tuam, frater cariſſime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione protulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religioſa pariter, & uera ſunt. Ceterũ ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberunt, nolle deponere, nec propoſitum ſuum facile mutare, ſed, ſaluo inter collegas pacis & concordiæ uinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſint uſurpata, retinere. Qua in re non uim cuiquam facimus, aut legem damus: quin habeat in eccleſiæ adminiſtratione uoluntatis ſuæ arbitrium liberum: unuſquiſque ſit præpoſitus, rationem actus ſui Domino redditurus. Ad Iubaianum quoque de hæreticis rebaptizandis ſcribens, in fine libelli ſic locutus eſt: Hæc tibi breuiter pro noſtra mediocritate ſcripſimus, frater cariſſime, nemini præſcribentes, aut præiudicantes, quo minus unuſquiſque epiſcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem. Nos, quantum in nobis eſt, propter hæreticos cũ collegis & coepiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam & Dominicam pacem tenemus,
1. Cor. 11 maxime cum Apoſtolus dicat: Si quis autem putauerit ſe contentioſum eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, nec Eccleſia Dei. Seruatur a nobis patienter & leniter caritas animi, collegii honor, uinculum fidei, concordia ſacerdotii. Eſt præterea aliud, quod inferemus, aduerſum quod ne mutire quidem audeat Hilarius, Deucalion orbis. Si enim hæretici baptiſma non habent, & ideo rebaptizandi ab Eccleſia ſunt, quia in Eccleſia non fuerunt: ipſe quoque Hilarius non eſt Chriſtianus: in ea quippe Eccleſia baptizatus eſt, quæ ſemper ab hæreticis baptiſmum recepit. Ante quam Ariminenſis ſynodus fieret, ante quam Lucifer exularet, Hilarius, Romanæ eccleſiæ diaconus, ab hæreticis uenientes, in eo, quod prius acceperant, baptiſmate ſuſcipiebat. Niſi forte tantum Ariani hæretici ſunt, & ab his ſolis baptizatum recipere non licet, ab aliis licet. Diaconus eras, o Hilari, & a Manichæis baptizatos recipiebas. diaconus

conus eras, & Hebionis baptiſma comprobabas: repente, poſtquam exortus eſt Arius, totus tibi diſplicere cœpiſti. Segregas te cum tuis uernulis, & nouum balneum aperis. Si te angelus aliquis, aut apoſtolus rebaptizauit: non infringo, quod ſequeris. ſi uero in ſinu meo natus, ſi uberum meorum lacte nutritus, aduerſum me gladium leuas: redde, quod dedi; & eſto, ſi potes, aliter Chriſtianus. Meretrix ſum, ſed tamen mater tua ſum. Non ſeruo unius tori caſtitatem: talis eram, quando conceptus es. Cum Ario adulteria cōmitto: feci & antea cum Praxea, cum Hebione, cum Cerintho, Nouato: hos amplexaris, hos in matris tuæ domum iam adulteros recipis. neſcio quid te unus adulter offendat. Quod ſi negandum quiſpiam putauerit, hæreticos a maioribus noſtris ſemper fuiſſe ſuſceptos: legat beati Cypriani epiſtolas, in quibus Stephanum, Romanæ urbis epiſcopum, & inueteratæ conſuetudinis lacerat errorem: legat & ipſius Hilarii libellos, quos aduerſus nos de hæreticis rebaptizandis edidit: & ibi reperiet ipſum Hilarium confiteri, a Iulio, Marco, Sylueſtro, & ceteris ueteribus epiſcopis, ſimiliter in pœnitentiam omnes hæreticos ſuſceptos; nec tamen ſibimet ueritatis conſuetudinem præiudicare debere. Synodus quoque Nicena, cuius paulo ante fecimus mentionem, omnes hæreticos ſuſcepit, exceptis Pauli Samoſateni diſcipulis: &, quod his maius eſt, epiſcopo Nouatianorum, ſi conuerſus fuerit, presbyterii gradum ſeruat: quæ ſententia & Luciferum impugnat, & Hilarium; dum idem & clericus eſt, & baptizatus. Poteram diem iſtiuſmodi eloquio ducere, & omnes propoſitionum riuulos uno Eccleſiæ ſole ſiccare: uerum, quia iam multum ſermocinati ſumus; & prolixitas concertationis audientiū ſtudia laſſauit; breuem tibi apertamq. animi mei ſententiā proferam; in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab apoſtolis fundata, uſque ad diem hanc durat. Sicubi audieris, eos, qui dicuntur Chriſti, non a domino Ieſu Chriſto, ſed a quoquam alio nuncupari; ut puta Marcionitas, Valentinianos, Montenſes, ſiue Campitas: ſcito non Eccleſiam

Christi, sed antichristi esse synagogam. ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futu-
1. *Tim.* 4 ros Apostolus prænunciauit. Nec sibi blandiantur, si de scri pturarum capitulis uidentur sibi affirmare, quod dicunt:
Matth. 4 cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus; & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. alioqui, si litteram sequimur, possumus & nos quoque nouum nobis dogma componere, ut asseramus in Ecclesiam non recipiendos, qui calciati sint, & duas tunicas habeant. LVC. d. Nõ solum te uicisse existimes: uicimus utrique: uterque nostrum palmam refert, tu mei, ego erroris. utinamq. mihi sic semper disputare contingat, ut ad meliora proficiens, deseram quod male tenebam. unum tamen tibi confiteor, quia mores meorum apprime noui, facilius eos uinci posse, quam persuaderi.

ARGVMENTVM.

QVIA Ruffinus male uerterat Origenis librum περὶ ἀρχῶν, addens mutilansq. aliqua; ut, quæ in eo manifeste erant heretica, excusaret, & Origenem legendum cunctis ingereret; eundem ad Pammachij preces ipse denuo uertit Hieronymus, nihil immutans: uerum, ut sine periculo liber legi posset, quæ sint in eo impie dicta, proptereaue ab omnibus caueri debeant, nunc ad Auitum scribens, erudite declarat.

AD AVITVM, QVID CAVENDVM in libris περὶ ἀρχῶν.

EPISTOLA LIX.

ANTE annos circiter decem sanctus uir Pãmachius ad me cuiusdam schedulas misit, quæ Origenis περὶ ἀρχῶν interpretata uolumina continerent, immo uitiata; hoc magnopere postulans, ut Græcam ueritatem Latina seruaret translatio; & in utramque partem, seu bene seu male dixisset ille qui scripsit, absque interpretis patroci-

troci-

trocinio Romana lingua cognoſceret. Feci ut uoluit, miſiq. ei libros; quos cum legiſſet, exhorruit, & recluſit ſcrinio; ne prolati in uulgus, multorum animos uulnerarent. a quodam fratre, qui habebat zelum Dei, ſed non ſecundũ ſcientiam, rogatus ut traderet ad legendum, quaſi ſtatim redditurо, propter anguſtiam temporis fraudem non potuit ſuſpicari. qui acceperat legendos, adhibitis notariis opus omne deſcripſit; & multo celerius, quam promiſerat, codicem reddidit: eademq. temeritate, &, ut leuius dicam, ineptia, quod male ſurripuerat, peius aliis credidit. & quia difficile grandes libri, de rebus myſticis diſputantes, notarũ poſſunt ſeruare compendia, præſertim qui furtim celeriterq. dictantur; ita in illis confuſa ſunt omnia, ut & ordine in pleriſque, & ſenſu careant. Quamobrem petis, Auite cariſſime, ut ipſum ad te exemplar dirigam, quod a me olim translatum, & nulli alii traditum, a ſupradicto fratre peruerſe editum eſt. Accipe igitur, quod petiſti; ſed ita, ut ſcias deteſtanda tibi in eis eſſe quamplurima; &, iuxta ſermonem Domini, inter ſcorpiones & colubros incedendum: *Luc.10* ut eſt illud ſtatim in primo uolumine: Chriſtum filium Dei nõ natum eſſe, ſed factum: Deum patrem per naturam inuiſibilem, etiam a filio non uideri: Filium, qui ſit imago inuiſibilis patris, comparatum patri, non eſſe ueritatem: apud nos autem, qui Dei omnipotentis non poſſumus recipere ueritatem, imaginariam ueritatem uideri, ut maieſtas ac magnitudo maioris, quodam modo circumſcripta ſentiatur in filio: Deum patrem eſſe lumen incomprehenſibile: Chriſtum collatione patris, ſplendorem eſſe perparuum, qui apud nos pro imbecillitate noſtra magnus eſſe uideatur. Duarum ſtatuarum, maioris, & paruulæ; unius, quæ mundum impleat, & magnitudine ſua quodam modo inuiſibilis ſit; & alterius, quæ ſub oculos cadat; ponit exemplum, priori patrem, poſteriori filium comparans. Deum patrem omnipotentem appellat bonum, & perfectæ bonitatis: Filium non eſſe bonum, ſed auram quandam & imaginem bonitatis: ut non dicatur abſolute bonus, ſed cum

additamento paſtor bonus: & cetera. Tertium dignitate, & honore poſt patrem & filium, aſſerit ſpiritum ſanctum, de quo cum ignorare ſe dicat, utrum factus ſit, an infectus; in poſterioribus, quid de eo ſentiret, expreſſit, nihil abſque ſolo Deo patre infectum eſſe confirmans. Filium quoque minorem patre, eo quod ſecundus ab illo ſit, & ſpiritum ſanctum inferiorem filio, in ſanctis quibuſque uerſari. atque hoc ordine maiorem patris fortitudinem eſſe, quam filii & ſpiritus ſancti: & rurſum maiorem filii fortitudinem eſſe, quam ſpiritus ſancti: & conſequenter ipſius ſancti ſpiritus maiorem eſſe uirtutem ceteris, quæ ſancta dicuntur. Cũq. ueniſſet ad rationales creaturas, & dixiſſet eas per negligentiam ad terrena corpora eſſe delapſas; etiam hoc addidit: Grandis negligentiæ, atque deſidiæ eſt, intantum unumquemque defluere, atque euacuari, ut ad uitia ueniens, irrationabilium iumentorum poſſit craſſo corpore colligari. Et in conſequentibus, Quibus, inquit, moti diſputationibus, arbitramur ſua ſponte alios eſſe in numero ſanctorum, & miniſterio Dei; alios ob culpam propriam de ſanctimonia corruentes, in tantam negligentiam corruiſſe, ut etiam in contrarias fortitudines uerterentur: rurſumq. naſci ex fine principium, & ex principio finem; & ita cuncta uariari, ut & qui nunc homo eſt, poſſit in alio mundo dæmon fieri; & qui dæmon eſt, & negligentius egerit, in craſſiora corpora relegetur, ideſt, ut homo fiat. Sicq. permiſcet omnia, ut de archangelo poſſit diabolus fieri, & rurſus diabolus in angelum reuertatur. Qui uero fluctuauerint, & motis pedibus nequaquam corruerint, ſubiicientur omnino diſpenſandi, & regendi, atque ad meliora gubernandi principatibus, poteſtatibus, thronis, dominationibus: & forſitan ex his hominum conſtabit genus in uno aliquo ex mundis;
Eſa.65 quando, iuxta Eſaiam, cælum & terra noua fient. Qui uero non fuerint meriti, ut per genus hominum reuertantur ad priſtinum ſtatum; fient diabolus, & angeli eius, & peſſimi dæmones; ac pro uarietate meritorum in ſingulis mundis diuerſa officia ſortientur. Ipſosq. dæmones, ac rectores te-
nebrarum

nebrarum in aliquo mundo, uel mundis, ſi uoluerint ad me liora conuerti, fieri homines, & ſic ad antiquum redire principium; ita dumtaxat, ut per ſupplicia, atque tormenta, quæ uel multo uel breui tempore ſuſtinuerint, in hominum eruditi corporibus, rurſum ueniant ad angelorum faſtigia: Ex quo conſequenti ratione monſtrari, omnes rationabiles creaturas ex hominibus poſſe fieri, non ſemel & ſubito, ſed frequentius: nosq. & angelos, futuros dæmones, ſi egerimus negligentius, & rurſum dæmones, ſi uoluerint capere uirtutes, peruenire ad angelicam dignitatem. Corporales quoque ſubſtantias penitus dilapſuras: aut certe in fine omnium hoc eſſe futura corpora, quod nunc eſt æther, & cælum, & ſi quod aliud corpus ſincerius & purius intelligi poteſt. Quod cum ita ſit; quid de reſurrectione ſentiat, perſpicuum eſt. Solem quoque, & lunam, & aſtra cetera, eſſe animantia; immo quo modo nos homines ob quædã peccata his ſumus circumdati corporibus, quæ craſſa ſunt, & pigra; ſic & cæli luminaria, talia uel talia accepiſſe corpora, ut uel plus uel minus luceant; & dæmones, ob maiora delicta, aereo corpore eſſe ueſtitos: Omnem creaturam, ſecundum Apoſtolum, uanitati eſſe ſubiectam, & liberari in reuelationem filiorum Dei. Ac ne quis putet noſtrum eſſe quod dicimus, ipſius uerba ponamus. In fine atque cõſummationem mundi, quando uelut de quibuſdam repagulis atque carceribus miſſæ fuerint a Domino animæ, & rationabiles creaturæ, alias earum tardius incedere ob ſegnitiem, alias pernici uolare curſu propter induſtriam. Cumq. omnes liberum habeant arbitrium, & ſponte ſua uel uirtutes poſſint capere, uel uitia: illæ multo in peiori condicione erunt, quam nunc ſunt; hæ ad meliorem ſtatum peruenient: quia diuerſi motus, & uariæ uoluntates in utramque partem diuerſum accipient ſtatum, ideſt, ut angeli homines, uel dæmones, & rurſum ex his homines, uel angeli fiant. Cumq. omnia uario ſemone tractaſſet, aſſerens diabolum non incapacem eſſe uirtutis, & tamen necdum uelle capere uirtutem; ad extremum ſermone latiſſimo diſputauit, Rom. 8

tauit, angelum, siue animam, aut certe dæmonem, quos unius asserit esse naturæ, sed diuersarum uoluntatum, pro magnitudine negligentiæ, & stultitiæ iumentum posse fieri; & pro dolore pœnarum & ignis ardore, magis eligere ut brutum animal sit, & in aquis habitet & fluctibus, ac corpus assumere huius uel illus pecoris: ut nobis non solũ quadrupedum, sed & piscium corpora sint timenda. Et ad extremum, ne teneretur Pythagorici dogmatis reus, qui asserit μετεμψύχωσιν, post tam nefandam disputationem, qua lectoris animum uulnerauit, Hæc, inquit, iuxta nostram sentẽtiam non sint dogmata, sed quæsita tantum, atque proiecta; ne penitus intractata uiderentur. In secundo autem libro mundos asserit innumerabiles, non, iuxta Epicurum, uno tempore plurimos, & sui similes, sed, post alterius mũdi finem, alterius esse principium: & ante hunc nostrum mundum, alium fuisse mundum; & post hunc alium esse futurum, & post illum alium, rursumq. ceteros post ceteros. Et dubitat utrum futurus sit mundus alteri mundo ita ex omni parte consimilis, ut nullo inter se distare uideantur: an certe numquam mundus alteri mundo ex toto indiscretus & similis sit futurus. Rursumq. post modicum, Si omnia, inquit, (ut ipse disputationis ordo compellit) sine corpore uixerint, consumetur corporalis uniuersa natura; & redigetur in nihilum, quæ aliquando facta est de nihilo; eritq. tempus, quo usus eius iterum necessarius sit. Et
1. Cor. 15 in consequentibus: Sin autem, ut ratione & scripturarum auctoritate monstratum est, corruptiuum hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: absorbebitur mors in uictoriam, & corruptio in incorruptionem: & forsitan omnis corporea natura tolletur e medio, in qua sola potest mors operari. Et post paululum: Si hæc non sunt contraria fidei, forsitan sine corporibus aliquando uiuemus. sin autem, qui perfecte subiectus est Christo, absque corpore intelligitur; omnes autem subiiciendi sunt Christo: & nos erimus sine corporibus, quãdo ei ad perfectũ subiecti fuerimus. Et in eodem loco: Cum subiecti fuerint

rint omnes Deo, omnes deposituri sunt corpora: & tũc corporalium rerũ uniuersa natura soluetur in nihilum: quæ, si secundo necessitas postularit, ob lapsum rationabilium creaturarum rursus existet. Deus enim in certamen & luctam animas dereliquit, ut intelligant plenam consummatamq. uictoriam non ex propria se fortitudine, sed ex Dei gratia consecutas. Et iccirco arbitror pro uarietate causarum diuersos mundos fieri; & elidi errores eorum, qui similes sui mundos esse contendunt. Et iterum: Triplex ergo suspicio nobis de fine suggeritur: e quibus quæ uera & melior sit, lector inquirat. Aut enim sine corpore uiuemus, cum subiecti Christo subiiciemur Deo, & Deus fuerit omnia in omnibus: aut, quo modo Christo subiecta, cum ipso Christo subiicientur Deo, & in unum fœdus arctabuntur; ita omnis substantia redigetur in optimam qualitatem, & dissoluetur in ætherem, quod purioris simpliciorisq. naturæ est: aut certe sphæra illa, quã supra appellauimus ἀπλανῆ, & quidquid illius circulo continetur, dissoluetur in nihilum: illa uero, qua ἀντιζώνη ipsa tenetur, & cingitur, uocabitur terra bona: necnon & altera sphæra, quæ hanc ipsam terram circumdabit uertigine, & dicitur cælum, in sanctorum habitaculum conseruabitur. Cum hæc dicat, nonne manifestissime gentium sequitur errores, & philosophorum deliramẽta simplicitati ingerit Christianæ? Et in eodem libro: Restat, ut inuisibilis sit Deus. si autem inuisibilis per naturam est, neque saluatori uisibilis erit. Et in inferioribus: Nulla alia anima, quæ ad corpus descendit humanum, puram & germanam similitudinem signi in se prioris expressit, nisi illa, de qua saluator loquitur: Nemo tollet animam meam *Ion. 10* a me, sed ego pono eam a meipso. Et in alio loco: Vnde cum infinita cautione tractandum est, ne forte, cum animæ salutem fuerint consecutæ, & ad beatam uitam peruenerint, animæ esse desistant. sicut enim uenit Dominus atque saluator quærere & saluum facere quod perierat, ut per *Luc. 19* ditum esse desistat: sic anima, quæ perierat, & ob cuius salutem uenit Dominus, cum salua facta fuerit, anima esse cessabit.

ceſſabit. Illud quoque pariter requirendum, utrum, ſicut perditum aliquando non fuit perditum, & erit tempus quã do perditum non erit; ſic & anima aliquando fuerit non anima, & fore tempus, quando nequaquam anima perſeueret. Et poſt multum de anima tractatum hæc intulit. νοῦς, ideſt, mens corruens, facta eſt anima: & rurſum anima inſtructa uirtutibus, mens fiet. Quod & de anima Eſau ſcrutantes poſſumus inuenire, propter antiqua peccata eum in deteriori uita eſſe damnatum. Et de cæleſtibus requirendum eſt, quod non eo tempore, quo factus eſt mundus, ſolis anima, uel quodcumque eam appellari oportet, eſſe cœperit, ſed antequam lucens illud & ardens corpus intraret. De luna, & ſtellis ſimiliter ſentiamus; quod ex cauſis præcedentibus, licet inuite compulſæ ſint, ſubiici uanitati, ob præmia futurorum; non ſuam facere, ſed creatoris uoluntatem, a quo in hæc officia diſtributæ ſunt. Ignis quoque gehennæ & tormenta, quæ ſcriptura ſancta peccatoribus comminatur, non punit in ſuppliciis, ſed in conſcientia peccatorum, quando Dei uirtute & potentia omnis memoria delictorum ante oculos noſtros ponitur; & ueluti ex quibuſdam ſeminibus, in anima derelictis, uniuerſa uitiorum ſeges exoritur; & quidquid feceramus in uita, uel turpe, uel impium, omnis eorum in conſpectu noſtro pictura deſcribitur; ac præteritas uoluptates mens intuens cõ ſcientiæ, punitur ardore, & pænitudinis ſtimulis confoditur. Et iterum: Niſi forte corpus hoc pingue, atque terrenum, caligo, & tenebræ nominandæ ſunt; per quod, con ſummato hoc mundo, cum neceſſe fuerit in alium tranſire mundum, rurſum naſcendi ſumet exordia. Hæc dicens, perſpicue μετεμψύχωσιν Pythagoræ, Platoniſq. defendit. Et in fine ſecundi uoluminis de perfectione noſtra diſputãs, intulit. Cumq. intantum profecerimus, ut nequaquam car nes & corpora, forſitan ne animæ quidem fuerimus, ſed mens & ſenſus ad perfectum ueniens, nulloq. perturbatio num nubilo caligans, intuebitur rationabiles intelligibileſq. ſubſtantias, facie ad faciem. In libro quoque tertio hæc

hæc uitia continentur. Sin autem semel recipimus, quod ex præcedentibus causis aliud uas in honorem, aliud in contumeliam sit creatum: cur non recurramus ad animæ arcanum, & intelligamus eam egisse antiquitus, propter quod in altero dilecta, in altero odio habita sit, antequam in Iacob corpore supplantaret, & in Esau planta teneretur a fratre? Et iterum: Vt autem aliæ animæ fierent in honorem, aliæ in contumeliam, materiarum causarumq. merita præcesserũt. Et in eodem loco: Iuxta nos autem ex præcedentibus meritis, uas, quod in honorem fuerit fabricatum, si non dignum uocabulo suo opus fecerit, in alio sæculo fiat uas contumeliæ: & rursum uas illud, quod ex anteriori culpa contumeliæ nomen acceperat, si in præsenti uita corrigi uoluerit, in noua creatione fiet uas sanctificatum, & utile Domino, in omne opus bonum paratum. Statimq. subiungit: Ego arbitror posse quosdam homines, a paruis uitiis incipientes, ad tantam nequitiam peruenire; si tamen noluerint ad meliora conuerti, & pænitentia emendare peccata; ut & contrariæ fortitudines fiant, et rursum ex inimicis contrariisq. uirtutibus, intantum quosdã per multa tempora uulneribus suis adhibere medicinam, & fluentia prius delicta constringere, ut ad locum transeant optimorum. Sæpius diximus, in infinitis perpetuisq. sæculis, in quibus anima subsistit, & uiuit, sic nonnullas earum ad peiora corruere, ut ultimum malitiæ locum teneant; & sic quasdam proficere, ut de ultimo malitiæ gradu ad perfectam ueniant consummatamq. uirtutem. Quibus dictis conatur ostendere, & homines, idest, animas posse fieri dæmones, & rursum dæmones in angelicam redigi dignitatem. Atque in eodem uolumine. Sed & hoc requirendum, quare humana anima nunc ab his, nunc ab aliis uirtutibus ad diuersa moueatur. Et putat quorundam, ante quam uenirent in corpora, merita præcessisse: ut est illud Ioannis exultantis in utero matris suæ, quando, ad uocem salutationis Mariæ, indignam se confabulatione eius Elizabet confitetur. Statimq. subiungit: Et ecõtrario paruuli

Rom. 9

Gen. 25

2. Tim. 2

Luc. 1

nuli licet & pene lactentes malis replentur ſpiritibus, & in diuinos atque hariolos inſpirantur, intantum, ut etiam dæmon Pythonicus quoſdam a tenera ætate poſſideat: quos derelictos eſſe apud prouidentiam Dei, cum nihil tale fecerint, ut iſtiuſmodi inſaniam ſuſtinerent, non eſt eius, qui nihil uult abſque Deo fieri, & omnia illius iuſtitia guberna ri. Rurſumq. de mundo, Nobis autem, inquit, placet, & ante hunc mundum alium fuiſſe mundum; & poſt iſtum, alium futurum. Vis diſcere, quod poſt corruptionem hu-
Eſa.65 ius mundi alius ſit futurus? audi Eſaiam loquentem: Erit cælum nouum, & terra noua; quæ ego facio permanere in conſpectu meo. Vis noſſe, quod ante fabricam iſtius mundi, alii mundi in præterito fuerint? auſculta Eccleſiaſten:
Eccls.1 Quid eſt, quod fuit? ipſum, quod erit. et quid eſt, quod factum eſt? ipſum, quod futurum eſt. et non eſt omne nouum ſub ſole, quod loquatur, & dicat: Ecce hoc nouum eſt: iam enim fuit in ſæculis priſtinis, quæ fuerunt ante nos. Quod teſtimonium non ſolum fuiſſe, ſed futuros mundos eſſe teſtatur; non quod ſimul & pariter omnes fiant, ſed alius poſt alium. Statimq. ſubiungit. Diuinitus habitaculum, & ueram requiem apud ſuperos exiſtimo intelligi: in qua creaturæ rationabiles commorantes ante quam ad inferiora deſcenderent, & de inuiſibilibus ad uiſibilia commigrarent, ruentesq. ad terram, craſſis corporibus indigerent, antiqua beatitudine fruebantur. unde conditor Deus fecit eis congrua humilibus locis corpora, & mundum iſtum uiſibilem fabricatus eſt; miniſtrosq. ob ſalutem & correptionem eorum, qui ceciderunt, miſit in mundum; ex quibus alii certa obtinerent loca, & mundi neceſſitatibus obedirent; alii iniuncta ſibi officia, ſingulis quibusque temporibus, quæ nouit artifex Deus, ſedula mente tractarent. et ex his ſublimiora mundi loca ſol, & luna, & ſtellæ, quæ ab
Rom. 8 Apoſtolo creatura dicitur, acceperunt: quæ creatura uanitati ſubiecta eſt, eo quod craſſis circumdata corporibus, & aſpectui pateat, & tamen non ſponte ſubiecta eſt uanitati, ſed propter uoluntatem eius, qui eam ſubiecit in ſpe.
Et

Et iterum : Alii uero in ſingulis locis , atque temporibus , quæ ſolus artifex nouit, mundi gubernaculis ſeruiunt, quos angelos eius eſſe credimus . Et poſt paululum : Quem rerum ordinem totius mundi regit prouidentia , dum aliæ uir tutes de ſublimioribus corruunt , aliæ paulatim labuntur in terras . Illæ uoluntariæ deſcendunt , aliæ præcipitantur inuitæ . Hæ ſponte ſuſcipiunt miniſteria , ut ruentibus manum porrigant : illæ coguntur ingrate , ut tanto tempore in ſuſcepto officio perſeuerent . Et iterum : Ex quo ſequitur , ut ob uarios motus uarii creentur & mundi ; & poſt hunc , quem incolimus , alius multo diſſimilis mundus fiat . Nullusq. alius diuerſis caſibus & profectibus, uel uirtutum præmiis , uel uitiorum ſuppliciis , & in præſenti , & in futuro , atque in omnibus & retro , & poſtea temporibus poteſt merito diſpenſare , & ad unum rurſum finem cuncta pertrahere , niſi ſolus conditor omnium Deus , qui ſcit cauſas , propter quas alios permittat ſua perfrui uoluntate , & de maioribus ad ultima delabi , alios incipiat uiſitare , et gradatim , quaſi manu data , ad priſtinum retrahere ſtatum , & in ſublimibus collocare . Cumq. de fine diſputare cœpiſſet, hæc intulit : Quia , ut crebro iam diximus , principium rurſus ex fine generatur ; quæritur utrum & tunc futura ſint corpora , an ſine corporibus aliquando uiuendum ſit , cum redacta in nihilum fuerint , & incorporalium uita incorporalis eſſe credenda ſit ; qualem & Dei nouimus . Nec dubium eſt , quin , ſi omnia corpora ad mundum iſtum ſenſibilem pertineant , quæ appellantur ab Apoſtolo uiſibilia , futura ſit uita incorporalium incorporalis . Et paulo poſt : Illud quoque , quod ab eodem Apoſtolo dicitur : Omnis creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis , in libertatem gloriæ filiorum Dei : ſic intelligimus , ut primam creaturam rationabilium & incorporalium eſſe dicamus , quæ non ſeruiat corruptioni , eo quod non ſit ueſtita corporibus ; & , ubicumque corpora fuerint , ſtatim corruptio ſubſequatur . Poſtea autem liberabitur de ſeruitute corruptionis , quando receperint gloriam filii Dei , & Deus fuerit omnia in omnibus

Rom. 1

Rom. 8

bus. Et in eodem loco: Vt autem incorporeum finem omnium rerum esse credamus, illa nos saluatoris oratio
Ioan.18 prouocat, in qua ait: Vt, quo modo ego & tu unum sumus, sic & isti in nobis unum sint. Etenim scire debemus, quid sit Deus, & quid sit futurus in fine saluator; & quo modo in sanctis similitudo patris & filii repromissa sit; quo modo in se illi unum sunt, sic & isti in eis unum sint. Aut enim suscipiendum est, uniuersitatis Deum uestiri corpore, &, quo modo nos carnibus, sic illum qualibet materia circumdari; ut similitudo uitæ Dei, in fine sanctis possit æquari: aut, si hoc indecens est, maxime apud eos, qui saltem ex minima parte Dei sentire cupiunt maiestatem, & ingenitæ atque omnia excedentis naturæ gloriam suspicari; e duobus alterum suscipere cogimur, ut aut desperemus similitudinem Dei, si eadem semper sumus corpora habituri; aut, si beatitudo nobis eiusdem cum Deo uitæ promittitur, eadem, qua uiuit Deus, nobis condicione uiuendum est. Ex quibus omnibus approbatur, quid de resurrectione sentiat, & quod omnia corpora interitura confirmet, ut simus absque corporibus, quo modo prius fuimus, ante quam crassis corporibus uestiremur. Rursumq. de mundorum uarietate disputans, & uel ex angelis dæmones, uel de dæmonibus angelos, siue homines futuros esse contestans, & econtrario ex hominibus dæmones, & omnia ex omnibus, sententiam suam tali fine confirmat. Nec dubium est, quin, post quædam interualla temporum, rursus materia subsistat; et corpora fiant; & mundi diuersitas cõstruatur, propter uarias uoluntates rationabilium creaturarum, quæ post perfectam beatitudinem usque ad finem omnium rerum paulatim ad inferiora dilapsæ, tantam malitiam receperunt, ut in contrarium uerterentur; dum nolunt seruare principium, & incorruptam beatitudinem possidere. Nec hoc ignorandum, quod multæ rationabiles creaturæ usque ad secundum & tertium & quartum mundum seruent principium, nec mutationi in se locum tribuãt: aliæ uero tam parum de pristino statu amissuræ sint, ut pene nihil per-

perdidiſſe uideantur: & nonnullæ, grandi ruina, in ultimum præcipitandæ ſint barathrum. Nouitq. diſpenſator omnium Deus, in condicione mundorum ſingulis abuti iuxta meritum, & opportunitates, & cauſas, quibus mundi gubernacula ſuſtentantur, & initiantur; ut, qui omnes uicerit nequitia, & penitus ſe terræ coæquauerit, in alio mundo, qui poſtea fabricandus eſt, fiat diabolus, principium plaſmationis Domini; ut illudatur ei ab angelis, qui exordii amiſere uirtutem. Quibus dictis, quid aliud conatur oſtendere, niſi, huius mundi homines peccatores, in alio mundo poſſe diabolum, & dæmones fieri? et rurſum, nunc dæmones, in alio mundo poſſe uel angelos, uel homines procreari? Et poſt diſputationem longiſſimam, qua omnẽ creaturam corpoream in ſpiritualia corpora & tenuia dicit eſſe mutandam, cunctamq. ſubſtantiam in unum corpus mundiſſimum, & omni ſplendore purius conuertendam, & talem, qualem nunc humana mens non poteſt cogitare, ad extremum intulit: Et erit Deus omnia in omnibus, ut uniuerſa natura corporea redigatur in eam ſubſtantiam, quæ omnibus melior eſt, in diuinam ſcilicet, qua nulla eſt melior. In quarto quoque libro, qui operis eius extremus eſt, hæc ab Eccleſia Chriſti damnanda interſerit. Et forſitan, quo modo in iſto mundo qui moriuntur ſeparatione carnis & animæ, iuxta operum differentiam diuerſa apud inferos obtinent loca: ſic, qui de cæleſtis Hieruſalem, ut ita dicam, adminiſtratione moriuntur, ad noſtri mundi inferna deſcendunt; ut, pro qualitate meritorum, diuerſa in terris poſſideant loca. Et iterum. Et quia comparauimus, de iſto mundo ad inferna pergentes animas iis animabus, quæ de ſuperiori cælo ad noſtra habitacula peruenĩetes quo dam modo mortuæ ſunt; prudenti inueſtigatione rimandum eſt, an hoc ipſum poſſimus etiam in natiuitate dicere ſingularum; ut, quo modo quæ in iſta terra noſtra naſcuntur animæ, uel de inferno rurſum, meliora cupientes, ad ſuperiora ueniunt, & humanum corpus aſſumunt, uel de melioribus locis ad nos uſque deſcendunt, ſic & ea loca, quæ

ſupra ſunt in firmamento, aliæ animæ poſſideant, quæ de noſtris ſedibus ad meliora proficiant, aliæ, quæ de cæleſtibus ad firmamentum uſque delapſæ ſunt, nec tantum fecere peccatum, ut ad loca, quæ incolimus, truderentur. Quibus dictis, nititur approbare, & firmamentum, ideſt, cælum, ad comparationem ſuperioris cæli eſſe inferos; & hãc terram, quã incolimus, collatione firmamenti inferos appellari; & rurſum, ad comparationem inferorum, qui ſubter nos ſunt, nos cælum dici; ut, quod aliis infernus eſt, aliis cælum ſit. Nec hac diſputatione contentus, dicit in fine omnium rerum, quando ad cæleſtem Hieruſalem reuerſuri ſumus, aduerſariarum fortitudinum contra populum Dei bella conſurgere; ut non ſit eorum otioſa uirtus, ſed exerceantur ad prœlia, & habeant materiam roboris, quam conſequi non poſſint, niſi fortes primum aduerſariis reſtiterint; quos ratione, & ordine, & ſolertia repugnandi, in
Num. 10. 26. libro Numerorum legimus eſſe ſuperatos. Cumq. dixiſſet
33) *Apoc.* 14 iuxta Ioannis Apocalypſim, euangelium ſempiternum, ideſt, futurum in cælis tantum præcedere hoc noſtrum euangelium, quantum Chriſti prædicatio legis ueteris ſacramenta; ad extremum intulit, (quod & cogitaſſe ſacrilegum eſt) pro ſalute dæmonum Chriſtum etiam in aere, & in ſupernis locis eſſe paſſurum. Et licet ille non dixerit, tamen, quod conſequens ſit, intelligitur: ſicut pro hominibus homo factus eſt, ut homines liberaret; ſic & pro ſalute dæmonum Deum futurum, quod ſunt ii, ad quos uenturus eſt liberandos. Quod ne forſitan de noſtro ſenſu putemur aſſerere, ipſius uerba ponenda ſunt. Sicut enim per umbram euangelii, umbram legis impleuit: ſic, quia omnis lex exemplum & umbra eſt cærimoniarum cæleſtium, diligentius requirendum, utrum recte intelligamus, legem quoque cæleſtem, & cærimonias ſuperni cultus plenitudinem non habere, ſed indigere euangelii ueritate, quod in Ioannis Apocalypſi euangelium legimus ſempiternum, ad comparationem uidelicet huius noſtri euangelii, quod temporale eſt, & in tranſituro mundo ac ſæculo prædicatum. Quod quidem

quidem etiam si usque ad passionem Domini saluatoris inquirere uoluerimus; quamquam audax & temerarium sit, in cælo eius quærere passionem: tamen, si spiritualia nequitiæ in cælestibus sunt, & non erubescimus crucem Domini confiteri propter destructionem eorum, quæ sua passione destruxit; cur timeamus, etiam in supernis locis, in consummatione sæculorum aliquid simile suspicari, ut omnium locorum gentes illius passione saluentur? Rursumq. blasphemans de filio sic locutus est: Si enim patrem cognoscit filius; uidetur in eo, quod nouit patrem, posse eum comprehendere: ut, si dicamus artificis animum artis scire mensuram. Nec dubium, quin, si pater sit in filio, comprehendatur ab eo, in quo est. Sin autem comprehensionem eam dicimus, ut non solum sensu quis & sapientia comprehendat, sed & uirtute,& potentia cuncta teneat, qui cognouit.: non possumus dicere, quod comprehendat filius patrem: pater uero omnia comprehendit. inter omnia autem & filius est, ergo & filium comprehendit. Et ut sciremus causas, quibus pater comprehendat filium, & filius patrem non queat comprehendere; hæc uerba subnectit. Curiosus lector inquirat, utrum ita a semet ipso cognoscatur pater, quo modo cognoscitur a filio: sciensq. illud, quod scriptũ est: Pater, qui me misit, maior me est: in omnibus uerum Ioan.14
esse contendet, ut dicat,& in cognitione filio patrẽ esse maiorem, dum perfectius & purius a semet ipso cognoscitur, quam a filio. Μετεμψύχωσιν quoque & abolitionem corporum, per hoc rursum sentire conuincitur. Si quis autem potuerit ostendere,incorporalem rationabilemq. naturam, cum expoliauerit se corpore, uiuere per semet ipsam; & in peiori condicione esse, quando corporibus uestitur; in meliori, quando illa deponit: nulli dubium est, corpora non principaliter subsistere, sed per interualla & ob uarios motus rationabilium creaturarum nunc fieri; ut, qui his indigent, uestiantur; & rursum, cum illa deprauatione lapsos se ad meliora correxerint, dissolui in nihilum; & hac semper successione uariari. Et ne paruam putaremus impieta-

tem esse eorum, quæ præmiserat, in eiusdem uoluminis fine coniũgit: omnes rationabiles naturas, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, angelos, potestates, dominationes, ceterasq. uirtutes, ipsum quoque hominem secundum animæ dignitatem unius esse substantiæ. Intellectualem, inquit, rationabilemq. naturam sentit Deus, & unigenitus Filius eius, & Spiritus sanctus; sentiunt angeli, & potestates, ceteræq. uirtutes; sentit interior homo, qui
Gen.1 ad imaginem & similitudinem Dei conditus est. ex quo concluditur, Deum, & hæc quodam modo unius esse substantiæ. Vnum addit uerbum, Quodam modo, ut tanti sacrilegii crimen effugeret: & qui in alio loco Filium & Spiritum sanctum non uult de patris esse substantia, ne diuinitatem in partes secare uideatur; naturam omnipotentis Dei angelis hominibusq. largitur. Cum hæc ita se habeant; quæ insania est, paucis de Filio & Spiritu sancto commutatis, quæ apertam blasphemiam præferebant, cetera, ita ut scripta sunt, protulisse in medium, & impia uoce laudasse; cum utique & illa, & ista de uno impietatis fonte processerint? Aduersum omnia scribere, nec huius est temporis; & omnes, qui aduersus Arium, & Eunomium, Manichæumq. & diuersas scripserunt hæreses, his quoque im-
Exod.12 pietatibus respondisse credendi sunt. Quisquis igitur hos uoluerit legere libros, & calciatis pedibus ad terram repromissionis pergere, necubi a serpentibus mordeatur, & arcuato scorpii uulnere uerberetur; legat prius hunc librum; &, ante quam ingrediatur uiam, quæ sibi cauenda sint, nouerit.

ARGVMENTVM.

EPIPHANIVS, *Salaminæ Cypri Episcopus, & intimus D. Hieronymi, a quo epistola uersa est, amicus, excusat se Ioanni Episcopo Hierosolymitano, quod presbyterum ordinarit in eius diœcesi, ipso inconsulto. Deinde, ut ab Origenis erroribus, quos multos interea recenset, caueat, hortatur. Postremo, cur uelum ad ecclesiæ fores pendens, in quo hominis imago depicta erat, sciderit, rationem reddit.*

EPIPHANIVS IOANNI EPISCOPO Hierosolymorum.

EPISTOLA LX.

DOMINO, dilectissimo fratri, Ioanni episcopo Epiphanius. Oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei & obseruatione diligentissima hoc esse, quod dicimur. Si enim sancta scriptura loquitur: Cleri eorum nõ *Hier. 12* proderunt eis: quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione, & sensu, uerum etiam sermone peccamus? Audiui quippe, quod tumeas contra nos, & irascaris, & miniteris scribere in extremos fines terræ: ut loca prouinciasq. non nominem. Et ubi est Dei timor, qui nos debet illo tremore concutere, qui dictus est a Domino: Si quis irascitur fratri suo sine causa, reus erit iu- *Matth. 5* dicio? Non quod magnopere curem, si scribas quod placuerit. scribebãtur enim & epistolæ biblynæ iuxta Esaiam: *Esa. 8* & mittebantur super aquas, quæ cito cum sæculo transeunt. Nihil tibi nocuimus, nihil iniuriæ fecimus, nec quidquam uiolenter extorsimus. In monasterio fratrum, & fratrum peregrinorum, qui prouinciæ nihil tuæ deberent, & propter nostram paruitatem, & litteras, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuæ cœperunt habere discordiam, ne uiderentur, quadam duritia & conscientia nostra, antiquæ fidei ab Ecclesia separari, ordinauimus diaconum:

& postquam ministrauit, rursum presbyterum: super quo debueras gratulari, intelligens quod ob Dei timorem hoc sumus facere compulsi: maxime cum nulla sit diuersitas in sacerdotio Dei, & ubi utilitati Ecclesiæ prouidetur. nam etsi singuli ecclesiarum episcopi habent sub se ecclesias, quibus curam uidentur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur: tamen præponitur omnibus caritas Christi, in qua nulla simulatio est: nec considerandum, quid factum sit, sed quo tempore, & quo modo, & in quibus, & quare factum sit. Cum enim uidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret; & sancti presbyteri Hieronymus & Vincentius propter uerecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerii, quæ Christianorum præcipua salus est; inuenire autem & comprehédere seruum Dei non posses, qui te, eo quod graue onus sacerdotii nollet suscipere, sæpe fugiebat; sed nec alius quis episcoporum facile eum reperiret: unde & satis miratus sum, quo modo dispensatione Dei ad nos uenerit cum diaconis monasterii, & ceteris fratribus, ut mihi satisfaceret, quia nescio quid aduersum eos habebam tristitiæ: cum igitur celebraretur collecta in ecclesia uillæ, quæ est iuxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi iussimus, & teneri os eius; ne forte, liberari se cupiens, adiuraret nos per nomen Christi: & primum diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes ut ministraret. ualde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis scripturarum, & propositione mandatorum Dei. Et cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eũ, ingenti difficultate tento ore eius, ordinauimus presbyterum; & iisdem uerbis, quibus antea suaseramus, impulimus ut sederet in ordine presbyterii. Post hæc scripsimus ad sanctos presbyteros monasterii, & ceteros fratres: & increpauimus eos, quare non scripsissent super eo, cum ante annum

annum multos eorum queri audiſſem, cur non haberent, qui ſibi Domini ſacramenta conficerent, & illum omnes ſuo poſcerent teſtimonio, & grandem utilitatem in commune monaſterii teſtarentur: quare tunc, reperta opportunitate, non ſcripſiſſent nobis, neque ſuper ordinatione eius aliquid popoſciſſent. Hæc ita acta ſunt, ut locutus ſum, in caritate Chriſti, quam te erga paruitatem noſtram habere credebam: quamquam in monaſterio ordinauerim, & non in parochia, quæ tibi ſubiecta ſit. O uere benedicta epiſcoporum Cypri manſuetudo, & bonitas, & noſtra ruſticitas ſenſu tuo & arbitratu digna miſericordia Dei. Nam multi epiſcopi communionis noſtræ & presbyteros in noſtra ordinauerunt prouincia, quos nos comprehendere non potueramus; & miſerunt ad nos diaconos & hypodiaconos, quos ſuſcepimus cum gratia. & ipſe cohortatus ſum beatæ memoriæ Philonem epiſcopum, & ſanctum Theoprobum, ut in eccleſiis Cypri, quæ iuxta ſe erant, ad meæ autem parochiæ uidebantur eccleſiam pertinere, eo quod grandis eſſet, & late patens prouincia, ordinarent presbyteros, & Chriſti Eccleſiæ prouiderent. Numquam autem ego ordinaui diaconiſſas, & ad alienas miſi prouincias, neque feci quidquam ut Eccleſiam ſcinderem. Quid ergo tibi uiſum eſt, ſic grauiter intumeſcere, & iactari contra nos pro opere Dei, quod in ædificationem, & non in deſtructionem fratrum factum eſt? Sed & illud uehementer admiratus ſum, quod meis locutus es clericis, aſſerens te per ſanctum presbyterum & abbatem monachorum Gregorium mandaſſe mihi, ne quemquam ordinarem; & ego hoc pollicitus ſim, dicẽs: Numquid iuuenis ſum, aut canones ignoro? Audi igitur ueritatem in ſermone Dei, me hoc nec audiſſe, nec noſſe, nec iſtius ſermonis penitus recordari. Suſpicatus autem ſum, ne forſitan inter multa quaſi homo oblitus eſſem: & ob hanc cauſam ſanctum Gregorium ſciſcitatus ſum, & Zenonem presbyterum, qui cum eo eſt. e quibus abbas Gregorius reſpondit, ſe hoc penitus ignorare: Zenon autem dixit, quia cum ei presbyter Ruffinus neſcio quæ alia tranſi-

torie loqueretur, etiam hoc dixerit: Putas ne, aliquos or dinaturus est sanctus episcopus? Et hucusque stetisse sermonem. Ego autem Epiphanius nec audiui quidquam, nec respondi. Vnde, dilectissime, non te præueniat furor, nec occupet indignatio, nec frustra mouearis; & aliud dolens, te uertas ad alia, ut peccandi occasionem inuenisse uidearis. Quod propheta deuitans, Dominum precatur, dicēs:
Psal. 140 Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Illud quoque audiens admiratus sum, quod quidam, qui solent ultro citroq. portare rumusculos, & iis, quæ audierunt, semper addere, ut tristitias, & rixas inter fratres concitent, te quoque turbauerunt, & dixerunt, quod in oratione, quando offerimus sacrificia Deo, soleamus pro te dicere: Domine, præsta Ioanni ut recte credat. Noli nos intantum putare rusticos, ut hoc tam aperte dicere potuerimus. quamquam enim hoc in corde meo semper orem: tamen, ut simpliciter fatear, numquam in alienas aures protuli; ne te uiderer parui pendere, dilectissime. quando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus & pro te quoque dicimus: Custodi illum, qui prædicat ueritatem. Vel certe ita: Tu præsta Domine, & custodi, ut ille uerbum prædicet ueritatis: sicut occasio sermonis se tulerit, & habuerit oratio consequentiam. Quapropter obsecro te, dilectissime, & aduolutus pedibus tuis precor, præsta mihi, & tibi, ut salueris, sicuti scriptum est, a generatione peruersa; & recede ab hæresi Origenis, & a cunctis hæresibus, dilectissime. Video enim, quod propter hanc causam omnis uestra indignatio concitata sit, quod dixerim uobis, Arii patrem, Origenem scilicet, & aliarum hæreseon radicem, & parentem laudare non debetis. Et cum uos rogarem, ne ita erraretis, & monerem, contradixistis, & me ad tristitiam atque lacrymas adduxistis, non solum autem me, sed & alios plurimos catholicos, qui interant. Inde, ut intelligo, hæc est omnis indignatio, & iste furor. Et iccirco comminamini, quod mittatis aduersum me epistolas, ut huc illucq. sermo
uester

uester discurrat: & propter defensionem hæreseos aduersum me odia suscitantes, rumpitis caritatem, quam in uos habuimus; intantum, ut feceritis nos etiam pænitētiam agere, quare uobis communicauerimus, ita Origenis errores & dogmata defendentibus. Simpliciter loquor: nos, secundum quod scriptum est, nec oculo nostro parcimus, ut non effodiamus eum, si nos scandalizauerit; nec manui, neque pedi, si nobis scandalum fecerit. & uos ergo, siue oculi nostri, siue manus, siue pedes fueritis, similia sustinebitis. quis enim catholicorum possit æquo animo sustinere, & eorũ, qui fidem suam bonis operibus exornant, ut audiant Origenis doctrinam, atque consilium, & credant præclaræ illius prædicationi? Non potest Filius uidere Patrem, neque Spiritus sanctus uidere Filium? Hæc in libris περὶ ἀρχῶν scribuntur, his uerbis legimus, & ita locutus est Origenes. Sicut enim incongruum est dicere, quod possit Filius uidere Patrem: sic inconsequens est opinari, quod Spiritus sanctus possit uidere Filium. Illud quoque quis Origenem dicentem patiatur, quod animæ, angeli fuerint in cælis; & postquam peccauerint in supernis, deiectas esse in istum mũdum; &, quasi in tumulos, & sepulcra, sic in corpora ista relegatas, pœnas antiquorum luere peccatorum? & corpora credentium non templa Christi esse, sed carceres damnatorum? Exinde ueritatem historiæ, allegoriæ deprauans mendacio, infinita uerba multiplicat: & simplices quosque uaria persuasione supplantans, nunc asserit animas, iuxta Græcam etymologiam, ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι iccirco uocitatas, quia de cælestibus ad inferiora uenientes, calorem pristinum amiserint: nunc corpus hoc, ob id iuxta Græcos δέμας, idest, uinculum, siue, iuxta aliam proprietatem, cadauer dici, quia animæ de cælo ruerint: a plerisque autem, secundum uariam Græci sermonis supellectilem, σῶμα, idest, corpus, σῆμα, idest, monumentum interpretari, eo quod ita animam in se clausam habeat, quo modo sepulcra & tumuli cadauera mortuorum. Et si hoc uerum est, ubi est fides nostra? ubi præconium resurrectionis? ubi aposto-

Matth. 5

laca

doctrina, quæ in ecclesiis Christi hucusque perdurat? ubi
Gen. 1. 9 illa benedictio ad Adam, & ad semen eius, & ad Noe, & fili
os eius: Crescite, & multiplicamini, & replete terrã? Iam
nõ erit benedictio, sed maledictio, iuxta Origenẽ, qui ange
los uertit in animas, & de sublimi fastigio dignitatis facit ad
inferiora descendere: quasi Deus generi humano non pos-
sit animas per benedictionem dare, nisi angeli peccauerint,
& tot in cælo sint ruinæ, quot in terra natiuitates. Dimittẽ
da ergo nobis est doctrina apostolorũ, & prophetarum, &
legis, & ipsius Domini saluatoris in euangelio pertonantis.
Econtrario Origenes præcipit, & legem dat, ut non dicam
constringit discipulos suos; ne quis oret in cælum ascende-
re; ne peius iterum peccans, quam in terris ante peccaue-
rat, præcipitetur in mundum. Quamquam istiusmodi nu-
gas & deliramenta soleat ille scripturarum interpretatione
peruersa, & aliud significante, quam quod uerum est, affir-
mare, dicens: Priusquam a malitia humiliarer, ego deli-
Psal. 118. 114 qui. Et illud: Reuertere anima mea in requiem tuam. Nec
Psal. 141. 114 nõ & illud: Educ de carcere animam meã. Et in alio loco:
Confitebor Domino in regione uiuorum. cum alius pro-
culdubio sensus scripturæ diuinæ sit, quam ille in hæresim
sua maligna interpretatione detorquet. Quod faciunt &
Manichæi, & Gnostici, & Hebionitæ, & Marcionis sectato
res, & aliæ hæreses numero octoginta; quæ de purissimo
scripturarum fonte assumentes testimonia, non ita interpre
tantur ut scripta sunt, sed simplicitatem sermonis ecclesia-
stici id uolunt significare, quod ipsi sentiunt. Illud quoque,
quod asserere nititur, doleam ne, an rideam, nescio. Do-
ctor egregius Origenes audet docere, diabolum id rursum
futurum esse, quod fuerat, & ad eandem rediturum dignita-
tem, & conscensurum regna cælorum. Pro nefas, quis tam
uecors, & stolidus, ut hoc recipiat, quod sanctus Ioannes
Baptista, & Petrus, & Ioannes apostolus & euangelista,
Esaias quoque, & Hieremias, & reliqui prophetæ cohere-
des fiant diaboli in regno cælorum? Prætereo friuolam eius
expositionem super tunicis pelliceis, quanto conatu, quan-
tisq.

tisq. egerit argumentis, ut tunicas pelliceas humana eſſe corpora crederemus. qui inter multa ait: Numquid coriarius, aut ſcortiſarius erat Deus, ut conficeret pelles animalium, & conſueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Euæ? Manifeſtum eſt ergo, inquit, quod de corporibus noſtris loquatur. Et ſi hoc ita eſt; quo modo legimus, ante pelliceas tunicas, & ante inobedientiam, & de paradiſo ruinam Adam loquentem non ſecundum allegoriam, ſed uere: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea? Aut unde aſſumptum eſt illud, quod diuinus ſermo teſtatur: Et iniecit Deus ſoporem in Adam, & dormiuit; & ſumpſit unam de coſtis eius; & adimpleuit pro ea carnem; & ædificauit coſtam, quam tulerat ex eo, illi in uxorem? Aut quæ corpora contegebat Adam & Eua foliis ficus, poſtquam comederunt de arbore uetita? Quis autem patiēter ferat Origenem, lubricis argumentationibus reſurrectionem carnis huius negantem, ſicut declarat manifeſtiſſime in uolumine explanationum primi pſalmi, & in aliis multis locis? Aut quis audiat in tertio cælo donantem nobis Origenem paradiſum; & illum, quem ſcriptura commemorat, de terra ad cæleſtia transferentem; & omnes arbores, quæ ſcribuntur in Geneſi, ſic allegorice intelligentem; quod ſcilicet arbores, angelicæ fortitudines ſint; cum hoc ueritas non recipiat? neque enim dixit ſcriptura diuina: Depoſuit Deus Adā & Euam in terram, ſed eiecit eos de paradiſo, & habitare fecit eos contra paradiſum. Non ait, ſub paradiſo. Et poſuit romphæam flammeam, & Cherubin cuſtodire introitum ligni uitæ. Non dixit, aſcenſum. Et fluuius egrediebatur ex Eden. Non dixit, deſcendit ex Eden. Iſte diuiditur in quattuor principia: nomen uni Phiſon, & nomen ſecundi Geon. Ego uidi aquas Geon, aquas, quas his carneis oculis aſpexi. Iſte eſt Geon, quem Hieremias demonſtrat, dicens: Quid uobis & uiæ Aegypti, ut bibatis aquā Geon turbidam? Bibi & de magno flumine Euphrate aquas ſimpliciter, quas manu potes tangere, ore ſorbere, non aquas ſpiritales. Vbi autem flumina ſunt, quæ & uidentur, & bibuntur

Gen. 3

buntur, ibi consequens est quod & ficus & alia ligna sint: de quibus dicit Deus: Ex omni ligno, quod est in paradiso, comedes: Si autem aqua, quæ cernitur, uere aqua est; necesse est, ut & ficus uera sit, & alia ligna; & Adam uerus statim a principio plasmatus in corpore, sicut & Eua, & non in phantasmate; & post ruinam, ut uult Origenes, propter peccatum postea corpus acceperit. Sed dicis: Legimus quod sanctus Paulus raptus sit usque ad tertium cælum, &
2. Cor.12 usque in paradisum. Bene dicis. Quando ponit tertium cælum, & postea addit, Et in paradisum; ostendit alibi esse cælum, & alibi paradisum. Illas uero præstigias quis non sta
Gen.1 tim abiiciat, atque contemnat, dicente Origene de aquis, quæ super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicæ potestatis; & rursum aquas, quæ super terram sunt, hoc est, sub firmamento, esse uirtutes
Gen.7 contrarias, idest, dæmones? Et quo modo legimus, in diluuio apertas cataractas cæli, & aquas inundasse diluuii? unde aperti sunt fontes abyssi, & totus mundus opertus est aquis? O furor hominum iunctus stultitiæ, qui reliquerunt
Prou.1 illud, quod in Prouerbiis dicitur: Audi fili sermonem patris tui; & ne abiicias legem matris tuæ: & conuersi sunt ad errorem: & dicunt stulto, ut princeps sui sit: nec contemnunt res fatuas, quæ dicuntur a fatuo, sicut scriptura testa-
Esa. 32 tur: Fatuus autem fatua loquitur, & cor eius uana intelligit. Vnde, obsecro te, dilectissime, &, quasi membris meis parcens, propter caritatem, quam in te habeo, precor scri
Psal. 128 bens, & orans, ut impleas illud quod dicitur: Nonne odientes te, Domine, odiui, & super inimicos tuos tabescebam? inimica & digna odio Origenis uerba sunt, & Deo repugnãtia, & sanctis eius: & non ista sola, quæ dixi, sed & alia innumerabilia. neque enim nunc mihi propositum est aduersus omnia Origenis dogmata disputare. nihil mihi surripuit Origenes, nec in mea generatione fuit; nec, propter aliquas res mundi, & hereditatem, odium aduersum illum pugnasq. suscepi: sed, ut simpliciter fatear, doleo, & ualde doleo, uidens plurimos fratrum, & eorum præcipue, qui profes-

sionem habent non minimam, & in gradum quoque sacerdotii maximum peruenerũt, eius persuasionibus deceptos, & peruersissima doctrina cibos factos esse diaboli: in quibus completum est illud, quod dicitur: Super omnem munitionem ludit, & escæ eius electæ, & congregauit sicut arenam captiuitatem. Te autem, frater, liberet Deus, & sanctum populum Christi, qui tibi creditus est, & omnes fratres, qui tecum sunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab hæresi Origenis, & ab aliis hæresibus, & perditione earum. Si enim propter unum uerbum, aut duo, quæ contraria fidei sunt, multæ hæreses abiectæ sunt ab Ecclesia: quanto magis hic inter hæreticos habebitur, qui tantas peruersitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit, Deiq. & Ecclesiæ hostis extitit? Inter multa enim mala etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem Dei Adam: cum hoc in nullo penitus loco scriptura significet. si enim ita esset, nunquam omnia, quæ in mundo sunt, seruirent semini Adã, idest, uniuerso generi hominum: sicut & Iacobus apostolus loquitur: Omnia domantur, & subiecta sunt humanæ naturæ. Numquam enim uniuersa subiecta essent hominibus, si non haberent homines iuxta id, quod uniuersis imperarent, imaginem Dei. Coniungens autem atque consocians scriptura diuina gratiam benedictionis, quam Adam donauerat, & generationibus, quæ ex eo erant; ne qui forsitan maligna interpretatione auderent dicere, uni datam gratiam Dei, & illum solum factum esse ad imaginem Dei; quia plasmatus esset ex humo, & uxorem eius, quam creasset de costa uiri; eos uero, qui conciperentur in utero, & non ita nascerentur ut Adam, Dei non habere imaginem; statim per ordinem iungit, & dicit: Et uixit Adam ducentos triginta annos, & cognouit Euam uxorem suam, & peperit ei filium iuxta speciem, & iuxta imaginem eius, & uocauit nomen eius Seth. Rursumq. in decima generatione post annos bis mille ducentenos quadragintaduos, uindicans Deus imaginem suam, & ostendens, quod gratia, quã dedisset hominibus, perseueraret in eis, ait: Ne comederitis

Habac. 1
Iacob. 3
Gen. 4.5
Gen. 9

ritis carnē cum ſanguine: ego enim ulciſcar ſanguinem ueſtrum de manu omnis hominis effundentis illum: quia ad imaginem Dei feci hominem. Necnon poſt alteras decem generationes uſque ad Abraham, & ab Abraham uſque ad Dauid alias generationes quattuordecim: quæ uigintiquattuor generationes ſimul faciunt annos bis mille centum decem & ſeptem, Spiritus ſanctus in triceſimooctauo pſalmo, cum quereretur de omnibus hominibus, quod in uanitate ambularent, & peccatis eſſent obnoxii, loquitur: Veruntamen in imagine perambulat omnis homo. Necnon poſt Dauid, etiam ſub Salomone filio eius, legimus tale quiddam ſuper Dei imagine nominatum. Dicit enim
Sap. 2 in Sapientia, quæ titulo eius inſcribitur: Creauit Deus incorruptum hominem, & imaginem ſuæ proprietatis dedit ei. Et rurſum poſt annos mille centum, & undecim plus minus, in nouo legimus teſtamento, quod non per-
Iacob. 3 diderunt homines imaginem Dei. Iacobus enim apoſtolus, & frater Domini, cuius & ſupra meminimus, inſtruit nos, ne Origenis laqueis capiamur, habere hominem imaginem & ſimilitudinem Dei. nam, cum de lingua hominis latius diſputaſſet, adiecit: Inſtabile malum: in ipſa quippe benedicemus Deum patrem, & in ipſa maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei conditi ſunt. Paulus quoque, uas electionis, & qui doctrinam euangelicam ſua prædicatione compleuit, docet nos, quod homo ad imaginem
1.*Cor.* 11 & ſimilitudinem Dei conditus ſit, dicens: Vir non debet nutrire comam, cum gloria & imago Dei ſit: imaginem ſimpliciter appellans ſuo nomine, ſimilitudinem autem, gloriæ appellatione ſignificans. Pro tribus igitur teſtimoniis, quæ tibi ſi de ſcriptura ſancta reperirem, dicebas poſſe ſufficere, ecce ſeptem teſtimonia dedimus. Quis ergo ſuſtinebit Origenis ineptias? ut non grauius aliquid loquar, & ſimilis efficiar uel ipſi, uel diſcipulis eius, qui audent in periculo animæ ſuæ aſſerere, quodcumque eis in buccam uenerit, & magis iubere Deo, & non ab eo uel orare, uel diſcere ueritatem. Quidam enim eorum dicunt, quod ima
go

go Dei, quam prius accepit Adam, illo peccante perierit. Alii ſuſpicantur corpus, quod filius Dei habiturus eſſet ex Maria, ipſam eſſe imaginem: alii ſenſum, alii uirtutem: iſti baptiſma: hi quod homo ad imaginem Dei dominetur omnibus: ebriorum more hæc uel illa ructantes, quos oportebat tantum effugere diſcrimen, nec negare quæ loquitur Deus, & credentes ſimpliciter ſaluos fieri, Deoq. concedere donationis ſuæ certamen, & ueram ſcientiam, in qua potiſſimum parte homines condiderit ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. qui, hæc relinquentes, multis ſe quæſtionibus implicarunt, & per has in cœnum demerſi ſunt peccatorum. Nos autem, dilectiſſime, credimus iis, quæ locutus eſt Dominus: & ſcimus, quod in cunctis hominibus imago Dei permaneat: ipſiq. concedimus noſſe, in qua parte homo ad imaginem Dei conditus ſit. Sed neque illud, quod quidam in epiſtola Ioannis legentes non intelligunt, quemquam decipiat, ubi loquitur: Nunc filii Dei ſumus; & nondum apparet, quod erimus. Nouimus autem, quia, cum ille reuelatus fuerit, ſimiles ei erimus. uidebimus enim eum, ſicuti eſt. Hoc enim propter gloriam, quæ ibi reuelanda eſt ſanctis eius, dictum eſt: ſicut & in alio loco legimus: A gloria in gloriam: cuius gloriæ iam in iſto ſæculo ſancti arrhabonem & portiunculam ſuſceperunt. Primus eorum Moyſes, cuius fulſit facies ualde, & radiabat ueluti fulgor & ſol. Secundus Elias, igneo curru raptus in cælum, & ignis detrimenta non ſentiens. Stephanus lapidabatur, & faciem habebat angeli, quæ ab omnibus cernebatur. Hoc autem, quod in paucis diximus, de omnibus intelligendum eſt; ut impleatur illud, quod ſcriptum eſt: Omnis, qui ſanctificat ſemet ipſum, inter beatos numerabitur. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Cũ hæc ita ſe habeant, dilectiſſime, cuſtodi animam tuam, & deſine circa nos murmurare. Dicit enim ſcriptura diuina: Nolite murmurare adinuicem, ſicut quidam murmurauerunt, & a ſerpentibus perierunt: magis acquieſce ueritati, & dilige diligentes te, & ueritatem. Deus autem pacis præ-

ſtet

1. Ioan. 3 — *2. Cor. 3* — *Exod. 34* — *4. Reg. 2* — *Act. 7* — *Matth. 5* — *1. Cor. 10*

ſtet nobis iuxta ſuam clementiam, ut conteratur ſatanas ſub pedibus Chriſtianorum, & abiiciatur omnis occaſio per uerſa, ne ſcindatur in nobis uinculum caritatis, & pacis, & rectæ fidei prædicatio. Præterea audiui quoſdam murmurare contra me, quia, quando ſimul pergebamus ad ſanctum locum, qui uocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more eccleſiaſtico facerem, & ueniſſem ad uillam, quæ dicitur Anablatha, uidiſſemq. ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogaſſem, quis locus eſſet, didiciſſemq. eſſe eccleſiam, & intraſſem, ut orarem; inueni ibi uelum pendens in foribus eiusdem eccleſiæ, tinctum, atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti, uel ſancti cuiuſdam. non enim ſatis memini, cuius imago fuerit. cum ergo hoc uidiſſem in eccleſia Chriſti, contra auctoritatem ſcripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus eiuſdem loci, ut pauperem mortuum eo obuoluerent, & efferrent. illiq. contra murmurantes dixerunt: Si ſcindere uoluerat, iuſtum erat, ut aliud daret uelum, atque mutaret. Quod cum audiſſem, me daturum eſſe pollicitus ſum, & illico eſſe miſſurum. paululum autem morarum fuit in medio, dum quæro optimum uelũ pro eo mittere. arbitrabar enim de Cypro mihi eſſe mittendum. nunc autem miſi, quod potui reperire: & precor, ut iubeas presbyteros eiuſdem loci ſuſcipere uelum a latore, quod a nobis miſſum eſt; & deinceps præcipere, in eccleſia Chriſti iſtiuſmodi uela, quæ contra religionem noſtram ueniunt, non appendi. decet enim honeſtatem tuam, hanc magis habere ſolicitudinem, ut ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti, & populis, qui tibi crediti ſunt. Palladium uero Galatam, qui quondam nobis carus fuit, & nunc miſericordia Dei indiget, caue: quia Origenis hæreſim prædicat, & docet; ne forte aliquos de populo tibi credito ad peruerſitatem ſui inducat erroris. Opto, ut ualeatis in Domino.

ARGV-

ARGVMENTVM.

IOANNES, Episcopus Hierosolymitanus, cum Origenem sequeretur, & octo præcipuas eius hæreses foueret, admonitus primo per epistolam ab Epiphanio, Salaminæ Cypri Episcopo est, deinde, efflagitante Palæstina tota, quæ illi nō communicabat, cum tergiuersaretur, & respondere, quid de fide sentiret, renueret, uocatusq. ad Synodum uenire contemneret, nunciumq. absque litteris, & aliqua satisfactione ad eam tantum miserit, aperte nunc a D. Hieronymo reprehenditur, & errorum, quos speciatim recenset, præsertim eius, qui contra resurrectionem carnis erat, conuincitur.

HIERON. AD PAMMACHIVM, aduersus errores Ioannis Hierosol.

EPISTOLA LXI.

Si iuxta Paulum apostolum, quod sentimus orare non possumus, ac propriæ mentis cogitationem sermo non explicat: quanto magis periculosum est de alterius animo iudicare, & singulorum dictorum, atque uerborum inuestigare, atque proferre rationem? Natura hominum prona est ad clementiam, & in alieno peccato sui quisque miseretur. Si ergo reum in sermone reprehenderis, simplicitatem uocabit: si calliditatem argueris, imperitiam confitebitur, ut suspicionem uitet malitiæ. atque ita fiet, ut tu, qui arguis, calumniator, ille, qui reprehenditur, non hæreticus, sed rusticus iudicetur. Nosti, Pammachi, nosti me ad hoc opus non inimicitiis, non gloriæ cupiditate descendere, sed prouocatum litteris tuis ex ardore fidei; ac uelle, si fieri posset, omnes id ipsum sapere; nec impatientiæ, ac temeritatis posse reprehendi, si post triennium loquor. Denique, nisi ad apologiam, de qua nunc scribere institui, multorum animos diceres perturbatos, & in utramque partem fluctuare sententiam, decreueram in incepto silentio permanere. Facessat itaque Nouatus, er- Rom.8

rantibus manus non porrigens: Montanus cum insanis feminis prosternatur, iacentes in barathrum præcipitans, ne leuentur. Quotidie peccamus omnes, & in aliquo labimur. Qui ergo in nos clementes sumus, rigorem contra alios non tenemus: quin potius oramus, petimus, obsecramus, ut aut simpliciter nostra fateatur, aut aperte defendat aliena. Nolo uerborum ambiguitates: nolo mihi dici,
2. *Cor*. 3 quod & aliter possit intelligi. Reuelata facie gloriā Domini contemplemur. Claudicabat quondam & Israeliticus populus in utroque pede: sed Elias, qui interpretatur fortis Domini, Vsquequo, ait, claudicatis in utroque uestigio? Si Do
3. *Reg*. 18 minus est Deus, ambulate post eum: si autem Baal, sequi-
Psal. 17 mini eum. Et ipse Dominus de Iudæis: Filii alieni mentiti sunt mihi: filii alieni inueterauerunt, & claudicauerunt a semitis suis. Certe si hæreseos nulla suspicio est, ut cupio, & credo; cur non uerbis meis meum sensum loquitur? quam ille simplicitatem uocat, ego malitiam interpretor. Persuadere mihi uult, quod pure credat. pure ergo & loquatur. et siquidem unum uerbum uel unus sensus esset ambiguus, si duo, si tres; ignorantiæ ueniam tribuerem; nec ea, quæ aut obscura uel dubia sunt, de certis & perspicuis æstimarem: nunc uero quæ ista simplicitas est, quasi super oua & aristas inter theatrales præstigias pendenti gradu incedere, ubique dubium, ubique suspectum? putes eum non expositionem fidei, sed figuratam controuersiam scribere. Quod iste nunc appetit, olim in scholis didicimus. Nostra aduersum nos dimicat armatura. Etiam si bene credit, & circumspecte, & timide loquitur, suspicionem mihi facit nimia di
Pro. 10 ligentia. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Stultum est frustra infamiam sustinere. Obiicitur ei crimen, cuius non habet conscientiam. Ergo crimen, quod totum pendet in uerbo, neget confidenter, ac libere faciat inuidiam aduersario suo. eadem audacia, qua ille insimulat, hic defendat. cumq. omnia dixerit, quæ uoluerit, quæ proposuerit, quæ suspicionibus carent; si perseuerat calumnia, conserta manu in ius trahat. Nolo in su-
spi-

ſpicione hæreſeos quemquam eſſe patientem; ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, diſſimulatio conſcientia iudicetur, ſi taceat: licet ſuperfluum ſit eius præſentiã quærere, & extorquere ſilentium, cuius apud te litteras teneas. Scimus omnes, quid tibi ſcripſerit, quid in te arguerit, in quo, ut tu uis, calumniatus ſit. Reſponde ad ſingula: per epiſtolæ huius gradere ueſtigia: ne punctum quidem & apicem calumniæ tranſeas. Si enim egeris negligenter, &, ut ego tibi credo iuranti, caſu aliqua tranſieris; ſtatim ille clamabit, & dicet: Hic hic te uictum teneo: hic totius negotii cardo uerſatur. Non æque inimici audiunt, & amici. Qui inimicus eſt, etiam in ſcirpo nodum quærit: amicus praua quoque recta iudicat. Scribunt ſæculi litteræ, amantium cæca eſſe iudicia: quas tu forſitan, ſacris uoluminibus occupatus, omnino neglexeris. Numquam de amicorum iudicio glorieris. Illud uerum eſt teſtimonium, quod ab inimica uoce profertur. alioqui, ſi amicus pro te dixerit, non teſtis, aut iudex, ſed fautor putabitur. Hæc & huiuſmodi loquentur inimici tui, qui tibi forte non credant, & mouere cupiant ſtomachum. Ceterum ego, quem numquam uolens læſiſti, cuius ſemper in epiſtolis tuis nomen cogeris uentilare, do conſilium, ut aperte aut fidem Eccleſiæ prædices; aut loquaris, ut credis. Diſpenſatio etenim ac libratio iſta prudens uerborum, indoctos decipere poteſt: cautus auditor & lector cito deprehendet inſidias, & cuniculos, quibus ueritas ſubuertitur, aperte in luce demonſtrabit. Et Ariani, quos optime noſti, multo tempore propter ſcandalum nominis ὁμοούσιον ſe damnare ſimulabant, uenenaq. erroris circumlinebant melle uerborum. ſed tandem coluber ſe tortuoſus aperuit, & noxium caput, quod ſpiris totius corporis tegebatur, ſpiritali mucrone confoſſum eſt. Recipit, ut ſcis, Eccleſia pænitentes; & numero ſuperata peccantium, dum deceptis gregibus conſulit, paſtorum uulneribus ignoſcit. Eadem nunc in ueteri & noua hæreſi conſuetudo ſeruatur, ut aliud populi audiant, aliud prædicent ſacerdotes. Ac primum, ante quam epiſto-

lam tuam, quam ſcripſiſti ad epiſcopum Theophilum; interpretatam huic uolumini inſeram, & oſtendam tibi, me intelligere nimis cautam prudentiam tuam, expoſtulare tecum libet. Quæ hæc eſt tanta arrogantia, non reſpondere de fide interrogantibus? tantam fratrum multitudinem, &
*Matth.*18 monachorum choros, qui tibi in Palæſtina non communicant, quaſi hoſtes publicos æſtimare? Dei filius propter unam morbidam ouem, nonagintanouem in montibus derelictis, alapas, crucem, flagella ſuſtinuit, & ſuis humeris portauit ad cælos baiulans, & patiens delicatam peccatricem. tu, beatisſimus Papa, & faſtidioſus antiſtes, ſolus diues, ſolus ſapiens, ſolus nobilis, ac diſertus, cōſeruos tuos, & redemptos ſanguine Domini tui, rugata fronte & obliquis oculis deſpicis? hoc eſt illud, quod, Apoſtolo præci-
1.*Pet.*3 piente, didiciſti? Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti uos rationem de ea, quæ in uobis eſt, ſpe. Finge nos occaſionem quærere, & ſub prætextu fidei lites ſerere, ſchiſ-
2.*Cor.*11 ma conficere, iurgia concitare. Tolle occaſionem uolentibus, occaſionem, ut, poſtquam de fide ſatisfeceris, & omnes nodos, qui contra te nectuntur, abſolueris, tunc liquido omnibus probes, non dogmatum, ſed ordinationis eſſe certamen. Niſi forte, prudenti conſilio, ideo de fide interrogatus taces, ne uidearis hæreticus eſſe, cum ſatisfeceris. Omnia ergo crimina, quibus accuſantur, homines refutare non debent; ne, poſtquam negauerint, criminoſi ſint. At contemnis laicos, diaconos, atque presbyteros. Potes enim, ut gloriaris, & iactitas, in una hora mille clericos facere. Habes Papam Epiphanium, qui te aperte miſſis litteris hæreticum uocat. certe nec ætate, nec ſcientia, nec uitæ merito, nec totius orbis teſtimonio maior illo es. Si ætatem quæris, iuuenis ad ſenem ſcribes. ſi ſcientiam, non ſic eruditus ad doctum: licet te fautores tui diſertiorē Demoſthene, acutiorem Chryſippo, ſapientiorem Platone contendant, & tibi ipſi forte perſuaſerint. De uita autē, & fide nihil amplius dicam, ne te lædere uidear. Eo tempore, quo totum Orientem, excepto Papa Athanaſio, atque
Pau-

Paulino, Arianorum, & Eunomianorum hæreſis poſſidebat, quando tu occidentalibus & in medio exilio confeſſoribus non communicabas; ille uel presbyter monaſterii ab Eutychio audiebatur, uel poſtea epiſcopus Cypri a Valente non tangebatur. tantæ enim uenerationis ſemper fuit, ut regnantes hæretici ignominiam ſuam putarent, ſi talem uirum perſequerentur. Scribe igitur ad hunc: reſponde epiſtolæ eius: ſentiant ceteri fidem, eloquentiam, prudentiam tuam; ne tibi ſolus diſertus eſſe uidearis. Cur, ab alio prouocatus, aliorſum arma conuertis? Palæſtinæ interrogaris, & reſpondes Aegypto. aliis lippientibus, ungis oculos nõ dolentium. Si placitura nobis alteri loqueris, ſatis ſuperbe; ſi aliud quam quærimus, ſatis ſuperflue. Sed dicis, epiſtolam meam probauit Alexãdrinus epiſcopum. Quid probauit? contra Arium, contra Photinum, contra Manichæũ bene locutum. Quis enim te hoc tempore arguit Arianũ? quis tibi nunc Photini Manichæiq. crimen impingit? olim iſta emendata ſunt, atque concuſſa. Non eras tam ſtultus, ut aperte defenderes hæreſim, quam ſciebas Eccleſiæ diſplicere. Noueras te, ſi hoc feciſſes, ſtatim loco mouendum, & ſolii tui delicias ſuſpirabas. ſic ſententiam temperaſti, ut nec ſimplicibus diſpliceres, nec tuos offenderes. Bene ſcripſiſti, ſed nihil ad cauſam pertinens. Vnde nouerat Alexandrinæ eccleſiæ Pontifex, in quibus arguereris? quorum a te confeſſio poſtularetur? Debueras tibi obiecta proponere, & ſic ad ſingula reſpondere. Vetus narrat hiſtoria: Quidã cum diſerte diceret, ferreturq. impetu ac uolubilitate uerborum, cauſamq. omnino non tangeret, prudens auditor, & iudex, Bene, inquit, bene, ſed quo iſtud tam bene? Imperiti medici ad omnes oculorum dolores uno utuntur collyrio. Qui arguitur in pluribus, & in dilutione criminum aliqua prætermittit, quidquid tacuerit, confitetur. An nõ reſpondiſti ad epiſtolam Epiphanii, & propoſuiſti ipſe, quæ diſſolueres? Nimirum hac fiducia reſpondiſti. Nullus fortiter a ſemet ipſo cæditur. Elige e duobus, quod uis: optio tibi dabitur. Aut reſpondiſti ad epiſtolam Epiphanii, aut

non. si respondisti; cur maxima & plurima de iis, quæ tibi obiecta sunt, reliquisti? si non respondisti; ubi est illa apologia tua, in qua gloriaris apud simplices; &, quasi ignorantibus causam, huc illucq. dissseminas? Octo tibi, ut statim probabo, de spe fidei Christianæ quæstionum capita obiecta sunt. tria tantum tangis, & præteris: in ceteris grande silentium est. Si ad septem absolutissime respondisses; hærerem tantum in uno crimine; &, quod tacueras, hoc tenerem: nunc uero, quasi auribus lupum apprehenderis, nec tenere potes, nec audes dimittere. Ipsa quoque tria quasi negligens, atque securus, quasiq. aliud agens, & in quibus aut nulla aut parua sit quæstio, præteruolas, atque perstringis. et ita opertus ac tectus incedis, ut plus confitearis tacendo, quam renuas disputando. Quis non protinus tibi
Matth. 6 potest dicere: Si lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Si tres quæstiunculæ, de quibus uisus es aliquid dicere, suspicione & culpa non carent, & fraudulenter ac lubrice scriptæ coarguuntur: quid faciemus de quinque reliquis, in quibus quia nulla ambigui sermonis dabatur occasio, nec illudere poteras audiētes, maluisti omnino reticere, quam aperte, quod rectum fuerat, confiteri? Et primum de libro περὶ ἀρχῶν, ubi loquitur: Sicut enim incongruum est dicere, quod possit filius uidere patrem; ita inconueniens est opinari, quod spiritus sanctus possit uidere filium. Secundum, quod in hoc corpore quasi in carcere sunt animæ religatæ; &, antequam homo fieret in paradiso, inter rationabiles creaturas in cælestibus commoratæ sunt: unde postea in consolationem suam anima loquitur
Psal. 118. 114 in psalmis: Priusquam humiliarer, ego deliqui. Et: Re-
Psal. 141 uertere anima mea in requiem tuam. Et: Educ de carcere animam meam: & cetera his similia. Tertium, quod dicat, & diabolum & dæmones acturos pænitentiam aliquando, & cum sanctis ultimo tempore regnaturos. Quartū, quod tunicas pelliceas humana corpora interpretetur, quibus
Gen. 3 post offensam & eiectionem de paradiso Adam & Eua indu ti sunt, haud dubium quin ante in paradiso sine carne, ner-
uis

uis, & oſſibus fuerint. Quintum, quod carnis reſurrectionem, membrorumq. compagem, & ſexum, quo uiri diuidimur a feminis, apertiſſime neget, tam in explanatione primi pſalmi, quam in aliis multis tractatibus. Sextum, quod ſic paradiſum allegorizet, ut hiſtoriæ auferat ueritatem, pro arboribus angelos, pro fluminibus uirtutes cæleſtes intelligens, totamq. paradiſi continentiam tropologica interpretatione ſubuertat. Septimum, quod aquas, quæ ſuper cælos in ſcripturis eſſe dicuntur, ſanctas ſupernasq. uirtutes, quæ ſuper terram, & infra terram, contrarias & dæmoniacas eſſe arbitretur. Octauum, quod extremum obiicit, imaginem & ſimilitudinem Dei, ad quam homo conditus fuerat, dicit ab eo perditam, & in homine poſt paradiſum non fuiſſe. Hæ ſunt ſagittæ, quibus confoderis; hæc tela, quibus in tota epiſtola uulneraris: excepto eo, quod tuis genibus aduolutus, ſanctamq. canitiem, ſepoſito parumper ſacerdotis honore, ſubſternens, deprecatur ſalutem tuam, & his uerbis loquitur: Præſta mihi, & tibi, ut ſalueris, ſicut ſcriptum eſt, a generatione peruerſa: & recede ab hæreſi Origenis, & a cunctis hæreſibus dilectiſſime. Et infra: Propter defenſionem hæreſeos aduerſum me odia ſuſcitantes rumpitis caritatem, quam in uobis habui: intantum, ut faceretis nos etiam pænitere, quare uobis communicauerimus, ita Origenis errores & dogmata defendentibus. Dic mihi diſputator egregie de octo capitulis, ad quæ reſponderis. pauliſper de ceteris taceo. Prima illa blaſphemia, quod nec Filius Patrem, nec Filium poteſt uidere Spiritus ſanctus, quibus a te telis confoſſa eſt? Sanctam, inquit, & adorandam trinitatem, eiuſdem ſubſtantiæ, & coæternã, eiuſdem gloriæ & diuinitatis credimus; anathematizantes eos, qui grande, aut paruum, aut inæquale, aut uiſibile in deitate trinitatis quidquam loquuntur. Sed ſicut incorporalem, inuiſibilem, & æternum dicimus Patrem: ſic incorporalem, inuiſibilem, & æternum dicimus Filium, & Spiritum ſanctum. Niſi hoc diceres, Eccleſiam non teneres: & tamen non quæro, ſi ante non dixeris: non euentilabo, ſi

Gen. 2

Pſal. 148

Act. 2

amaueris eos, qui talia prædicauerunt; cum quibus fueris, quando ista dicentes exilia sustinebãt; quis sit ille, qui Theone presbytero Spiritum sanctum Deum in ecclesia prædicãte, clauserit aures, forasq. cum suis concitus fugerit, ne tantum audiret piaculum. Statim sera conuersione fidelem, inquit, uolo. Miserabilis prætextatus, qui designatus consul est mortuus. Homo sacrilegus, & idolorum cultor, solebat ludens beato Papæ Damaso dicere: Facite me Romanæ urbis episcopum, & ero protinus Christianus. Quid mihi longo sermone & laciniosis periodis Arianum te non esse demonstras? Aut nega hoc dixisse eum, qui arguitur; aut, si locutus est talia, damna, quia dixerit. Vis scire, quantus
Gal. 1 sit ardor bene credentium? audi Apostolum: Et si nos, aut angelus de cælo aliter euangelizauerit uobis, quam annunciauimus, anathema sit: Tu mihi ut crimen extenues, &, dissimulato nomine criminosi, quasi secura sint omnia, & nullus in blasphemiis arguatur, erosam fidem artifici sermone contexis. Dic statim, & epistola tua hoc habeat exordium: Anathema ei, qui talia ausus est scribere. Fides pura moram non patitur. Vt apparuerit scorpius, illico cõ-
Act. 13 terendus est. Dauid inuentus secũdum cor Domini, Non-
Psal. 118 ne, inquit, odientes te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Ego, si patrem, si matrem, si germanum aduersum Christum meum audiuissem ista dicentes, quasi rabidi canis blasphemantia ora lacerassem, & fuisset in primis manus mea super eos.
Deut. 33 Qui patri & matri dixerunt, Non nouimus uos, hi imple-
Matth. 10 uerunt uoluntatem Domini. Qui diligit patrem, aut matrem super Christum, non est eo dignus. Obiicitur tibi, quod magister tuus, quem catholicum uocas, quem defendis obnixe, dixerit, Filius non uidet Patrem, & Filium non uidet Spiritus sanctus: & tu mihi dicis: Inuisibilis Pater, inuisibilis Filius, inuisibilis Spiritus sanctus: quasi non & angeli, & cherubim, & seraphim, secundum naturam suam oculis nostris inuisibiles sint. Certe Dauid etiam de aspectu
Psal. 8 cælorum dubitans, Videbo, inquit, cælos, opera digitorum

rum tuorum. Videbo, non uideo. Videbo, quando, facie 2. Cor.3
reuelata, gloriam Domini fuero cōtemplatus: nunc autem 1. Cor.13
ex parte uidemus, & ex parte cognoſcimus. Quæritur, an Patrem uideat Filius: & tu dicis, Inuiſibilis Pater eſt. Deliberatur, an Filium uideat Spiritus ſanctus: & tu reſpondes, Inuiſibilis eſt Filius. Verſatur in cauſa, an ſe inuicem trinitas uideat: humanæ aures tantam blaſphemiam ferre non ſuſtinent: & tu dicis, Inuiſibilis trinitas eſt. In laudes ceteras euagaris: peroras in his, quæ nullus inquirit. Auditorem aliorſum trahis, ut, quod quærimus, non loquaris. Verum hæc ex ſuperfluo dicta ſint. Donamus tibi, ut non ſis Arianus: immo plus, ut numquam fueris. Concedimus, ut in expoſitione primi capituli aduerſum te nulla ſuſpicio ſit, & totum pure, totum ſimpliciter ſis locutus: eadem ſimplicitate & nos tecum loquimur. Num Papa Epiphanius accuſauit te, quod Arianus eſſes? num Eunomii ἀθὲς tibi impegit hæreſim? Hoc per totam epiſtolam quæritur, quod Origenis dogmatum ſequaris errores, & quoſdam habeas huius hæreſeos ſocios. Cur, aliud interrogatus, reſpondes aliud; &, quaſi cum ſtultis loquaris, diſſimulatis criminibus, quæ in litteris continentur, replicas quid in eccleſia præſente Epiphanio dixeris? Confeſſionem fidei poſtularis, & diſertiſſimos tractatus tuos nolentibus ingeris? Quæſo, lector, ut, memor tribunalis Domini, & de iudicio tuo te intelligens iudicandum, nec mihi, nec aduerſario faueas, neue perſonas loquentium, ſed cauſam conſideres. Dicamus ergo, quod cœpimus. Scribis in epiſtola tua, quod, ante quam Paulinianus presbyter fieret, numquam te Papa Epiphanius ſuper Origenis errore conuenit. Primum dubium eſt, & de perſonis diſputo. Ille obieciſſe ſe dicit, tu negas. ille teſtes profert, tu non uis audire productos. ille etiam commemorat alium eſſe conuentum, tu pro utroque diſſimulas. mittit tibi per clericum ſuum epiſtolam, reſponſionem flagitat: taces, mutire non audes: &, Palæſtinæ prouocatus, Alexandriæ loqueris. Inter illum & te cui accommodanda ſit fides, non eſt meum dicere.

re. puto, quod nec ipſe audeas aduerſum talem ac tantum uirum, tibi ueritatem, illi mendacium deputare. Sed fieri poteſt, ut unuſquiſque pro ſe loquatur. Te ipſum contra te teſtem uocabo. Si enim nulla de dogmatibus quæſtio uerſabatur; ſi ſtomachum ſenis non moueras; ſi ille tibi nihil reſponderat: quid neceſſe erat, ut in uno Eccleſiæ tractatu, de cunctis dogmatibus, homo non ſatis eloquens, diſputares, & de trinitate, de aſſumptione Dominici corporis, de cruce, de inferis, de angelorum natura, de animarum ſtatu, de reſurrectione Saluatoris, & noſtra; & interea, quæ forſitan oblitus es ſcribere, præſentibus populis & tali ac tanto uiro intrepidus diceres, & omnia una ſaliua continuares? Vbi ſunt ueteres Eccleſiæ tractatores, qui uix ſingulas quæſtiones explicare multis uoluminibus potuerunt? ubi electionis uas, tuba euangelii, rugitus leonis noſtri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Chriſtianæ; qui myſterium, retro generationibus ignoratum, & profundum diui
Rom.11 tiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei magis miratur, quam loquitur? ubi Eſaias uirginis demonſtrator, qui in una quæſtio-
Eſa.53 ne ſuccumbens ait: Generationem eius quis enarrabit? Repertus eſt ſæculis noſtris haud grandis homunculus, qui de cunctis Eccleſiæ quæſtionibus, uno linguæ rotatu, ſole clarius coruſcaret. Si nemo a te poſtulabat, & tranquilla erant omnia; ſtulte tanta diſputandi uoluiſti ſubire diſcrimina. Si iam tunc in ſanctificatione fidei loquebaris; ergo nõ eſt ordinatio presbyteri cauſa diſcordiæ; quem cõſtat multo poſt tempore conſtitutum. Fefelliſti abſentes, & litteræ tuæ peregrinis auribus blandiuntur. Nos hic eramus, cuncta nouimus, quando contra Origenem in eccleſia tua Papa Epiphanius loquebatur, quãdo ſub illius nomine in uos iacula torquebantur. Tu & chorus tuus canino rictu, naribusq. contractis, ſcalpentes capita, delirum ſenem nutibus loquebamini. Nonne ante ſepulcrum Domini, miſſo archidiacono, præcepiſti, ut talia diſputans conticeſceret? Quis hoc uſquam presbytero ſuo coram plebe imperauit epiſcopus? Nonne, cum de ἀναςάσει pergeretis ad crucem, & ad eum

eum omnis ætatis, & ſexus turba confluceret, offerens paruulos, pedes deoſculans, fimbrias uellens; cumq. non poſſet promouere gradum, ſed in uno loco uix fluctus undantis populi ſuſtineret; tu tortus inuidia aduerſus glorioſum ſenem clamitabas, nec erubuiſti in os ei dicere, quod uolens & de induſtria moraretur? Recordare, quæſo, illius diei, quando ab horam ſeptimam inuitatus populus ſpe ſola, quaſi poſtea auditurus Epiphanium eſſet, detinebatur, quid tunc concionatus ſis. nempe contra Anthropomorphitas, qui ſimplicitate ruſtica Deum habere membra, quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, arbitrantur, furens & indignans loquebaris: oculos, & manus, & totius corporis truncum, in ſenem dirigebas, uolens illum ſuſpectum facere ſtultiſſimæ hæreſeos. Poſtquam laſſus ore arido, reſupinaq. ceruice, ac trementibus labiis conticuiſti; & tandem totius populi uota completa ſunt; quid tibi fecit delirus & fatuus ſenex? ſurrexit, ut ſe indicaret pauca dicturum eſſe; ſalutataq & uoce, & manu eccleſia, Cuncta, inquit, quæ locutus eſt collegio frater, ætate filius meus, contra Anthropomorphitarum hæreſim, bene & fideliter locutus eſt, quæ mea quoque damnatur uoce: ſed æquum eſt, ut, quo modo hanc hæreſim condemnamus, etiam Origenis peruerſa dogmata condemnemus. Qui riſus omnium, quæ acclama tio conſecuta ſit, puto quod retineas. Hoc eſt illud, quod in epiſtola tua dicis loquentem illum ad populum, quæ uel let, & qualia uellet. Scili cet delirabat, qui in regno tuo cō tra tuam ſententiam loquebatur. Quæ uellet, inquis, & qualia uellet. Vel lauda, uel reproba. quid & hic dubius incedis? Si bona erant, quæ loquebatur; cur non aperte prædicas? ſi mala; cur non conſtanter reprehendis? Atqui columna ueritatis ac fidei, qui de tanto uiro audet dicere, loquente illo ad populum quæ uellet, & qualia uellet, de ſe ipſo quam prudenter & uerecunde, quam humiliter referat, conſideremus. Cum, inquit, & nos quadam die ante eum locuti eſſemus; & præſens lectio prouocaſſet, audiente illo, & uniuerſa eccleſia; de fide & omnibus eccleſiaſticis dogmati-

gmatibus hæc locuti sumus, quæ & semper gratia Dei indesinenter in ecclesia docemus, & in catechesibus. Rogo, quæ est ista confidentia, qui tantus animi tumor? Gorgian Leõtinum cuncti philosophi & oratores lacerant, quod ausus sit, publice sella posita, polliceri responsurum se, de qua quisque re interrogare uoluisset. Nisi me honor sacerdotii, & ueneratio nominis refrenaret; & scirem illud Apostoli:
Act.23 Nesciebam fratres, quia Pontifex est scriptum est enim: Principi populi tui non maledices: qua uociferatione & indignatione uerborum de tua narratione conquererer? licet ipse nominis tui extenues dignitatem, cum patrem pene omnium episcoporum, & antiquæ reliquias sanctitatis & opere & sermone despicias. Dicis te, quadam die, cum præsens lectio prouocasset audiente illo & uniuersa ecclesia, de fide & omnibus ecclesiasticis dogmatibus disputasse. Nõ est mirari Demosthenem, qui pulcherrimam orationem cõtra Aeschinem multo tempore dicitur exarasse. Frustra suspicimus Tullium. refert enim Cornelius Nepos, se præsente iisdem pene uerbis, quibus edita est, eam pro Cornelio, seditioso tribuno, defensionem peroratam. En Lysias noster, en Gracchus, &, ut aliquid de neotericis inferam, Q. Aterius, qui ingenium in numerato habebat; ut sine monitore tacere non posset: de quo egregie Cæsar Augustus, Quintus, inquit, noster sufflaminandus est. Quisquam ne prudentum & sani capitis, in uno Ecclesiæ tractatu, de fide & de omnibus ecclesiasticis dogmatibus se asserat disputasse? Quæso te, ut ostendas mihi, quæ sit illa lectio, toto scripturarum sapore condita, cuius te occasio prouocarit, ut repente ad periculum ingenii descenderes. Et nisi tibi disertitudinis tuæ fluuius inundasset, poteras argui, quod non posses ex tempore de cunctis dogmatibus dicere. Verum quid hoc est? aliud promittis, & aliud exhibes. Consuetudo autem apud nos istiusmodi est, ut iis, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publice tradamus sanctam & adorandam trinitatem. Si te præsens lectio prouocauit, ut de cunctis dogmatibus una hora diceres;

res; quid necesse fuit quadraginta dierum replicare doctrinam? ſin autem ea referebas, quæ per totam quadrageſimã locutus es: quo modo te quadam die, ut de cunctis dogmatibus diceres, una lectio prouocauit? Sed & hic ambigue loquitur. poteſt enim fieri, ut, quæ per quadraginta dies tradere ſolebat in eccleſia baptizandis, hæc ſub unius lectionis occaſione perſtrinxerit. eiuſdem enim eloquentiæ eſt, & pauca multis, & multa paucis uerbis poſſe dicere. Hoc quoque intelligi datur, quod, poſtquã illum una lectio prouocauit, inflammatus ardore dicendi, per quadraginta dies numquam tacuerit; ſed & otioſus ſenex, ex eius ore dependens, dum res inauditas ſcire deſiderat, pene dormiens ceciderit. Vtcumque toleranda ſunt: forſitan & hæc ſimpliciter more ſuo ſit locutus. Ponamus reliqua, in quibus, poſt laciniosæ diſputationis labirynthos, nequaquam dubiam, ſed apertam ponit ſententiam, & miros tractatus ſuos hoc fine concludit. Cum hæc ipſo præſente locuti eſſemus; & ipſe poſt nos cauſa honoris, quem ei ſuper omnem menſuram exhibuimus, prouocatus eſſet ut diceret: prædicationem noſtram laudauit, atque miratus eſt, & catholicam fidem eſſe omnibus declarauit. Quantum ei ſuper omnem menſuram honoris exhibueris, declarant ſupra menſuram exhibitæ contumeliæ; quando eum per archidiaconum tacere iuſſiſti; & morantem in populis, laudis cupidum pertonabas. Docent præſentia de præteritis. Ille per totum exinde triennium ſuas iniurias deuorat, priuataq. ſimultate contempta, fidei tantum correctionem poſtulat. Tu, qui ſumptibus abundas, & totius orbis religio lucrum tuum eſt, grauiſſimos illos legatos tuos huc illucq. tranſmittis, & dormientem ſenem ad reſpondendum ſuſcitas. Et reuera, cui tantum honoris detuleras, iuſtum erat, ut tua præſertim extemporalia dicta laudaret. quia uero ſolent interdum homines laudare quod non probant, & alienam ſtultitiam caſſis nutrire præconiis: non ſolum tua dicta laudauit, ſed laudauit, & miratus eſt; &, ne miraculum quoque paruum eſſet, catholicæ eſſe fidei omni populo declarauit.

uit. Hæc quam uere dixerit, & nos testes sumus, qui audiuimus, ad quos tuis uocibus perturbatus uenit exanimis, temere se communicasse, dicens: Rogatusq. ab omni monasterio, ut ad te de Bethlehem reuerteretur, tantorum preces non ferens: sic reuersus est uespere, ut medio noctis aufugeret, & litteræ ad Papam Syritium probant: quas si legeris, peruidebis, quo modo tua dicta miratus sit, & catholica declarauerit. Verum nugas terimus, & aniles & superfluas cantilenas longo sermone conuincimus. Transeamus ad secundam quæstionem, in qua, quasi nihil sibi propositum sit, securus & ructans dormire se simulat, ut legentes faciat dormitare. Sed de reliquis, quæ ad fidem pertinent, sermo nobis erat, idest, omnium uisibilium & inuisibilium, cælestium fortitudinum, & terrestrium creaturarum, unum, & eundem esse conditorem Deum, idest, sanctam trinitatem, iuxta Dauid dicentem: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quod simpliciter ostendit & hominis creatio. Ipse est enim, qui, accepto limo de terra, plasmauit hominem: & per gratiam propriæ insufflationis animam donauit rationabilem, & liberi arbitrii, non partem aliquam suæ naturæ, iuxta quosdam, qui hoc impie prædicant, sed propriam conditionem. Et de sanctis angelis æque credunt, secundum diuinam scripturam de Deo dicentem: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem: de quibus credere quod immutabilis naturæ sint, non concedit nobis scriptura, dicens: Angelos quoque, qui non custodierunt suum principatum, sed dereliquerunt proprium domicilium in iudicium magni Dei, uinculis æternis in tenebris custodiuit: quia immutati sunt: & ex propria dignitate & gloria, magis in dæmonum ordinem abisse eos cognouimus. Animas uero hominum ex angelorum ruina, aut ex conuersione fieri, neque credidimus aliquando, neque docuimus, (absit enim) & alienum hoc esse a prædicatione ecclesiastica confitemur. Quærimus, utrum animæ, ante quam homo in paradiso fieret, & plasmaretur Adam de terra,

Psal. 32
Gen. 1
Psal. 103
Iudæ 1

ra, inter rationabiles fuerint creaturas; utrum proprium ſtatum habuerint, uixerint, moratæ ſint, atque ſubſtiterint: & an Origenis doctrina ſit uera, qui dicit cunctas rationabiles creaturas, incorporales, & inuiſibiles, ſi negligentiores fuerint, paulatim ad inferiora labi, & iuxta qualitates locorum, ad quæ defluunt, aſſumere ſibi corpora, uerbi gratia, primum ætherea, deinde aerea: cumq. ad uicina terræ peruenerint, craſſioribus corporibus circumdari, nouiſſime humanis carnibus alligari: ipſosq. dæmones, qui proprio arbitrio cum principe ſuo diabolo de Dei miniſterio receſſerunt, ſi paululum reſipiſcere cœperint, humana carne ueſtiri; ut, acta deinceps pænitentia, poſt reſurrectionem eodem circulo, quo in carnem uenerant, reuertantur ad uiſionem Dei, liberati etiam aereis æthereisq. corporibus; & tunc omnia genua curuent Deo, cæleſtium, terreſtium, & infernorum, & ſit Deus omnia in omnibus. Cnm ergo iſta quærantur; cur tu, omiſſis ſuper quibus pugna eſt, de ſcammate & loco certaminis egrediens, in peregrinis & longe alienis diſputationibus immoraris? Credis quod cunctas uiſibiles & inuiſibiles creaturas unus Deus fecerit: hoc & Arius confitetur, qui dicit cuncta creata per filium. Si de Marcionis argueretis hæreſi, quæ alterum bonum, alterum iuſtum Deum ferens, illum inuiſibilium, hũc uiſibilium aſſerit creatorem: recte mihi de huiuſmodi ſatiſfaceres quæſtione. Credis, quod uniuerſitatis trinitas ſit creatrix: iſtud Ariani & Emeriani negant, Spiritum ſanctum non conditorem, ſed conditum blaſphemantes. Sed te quis hoc tempore inſimulat Arianum? Dicis, animas hominum non partem Dei eſſe naturæ: quaſi Manichæus nũc ab Epiphanio ſis uocatus. Deteſtaris eos, qui animas ex angelis aſſerunt fieri, & illorum ruinam noſtram dicunt eſſe ſubſtantiam. Noli diſſimulare quod noſti, nec ſimplicitate quod non habes fingere. nec Origenes umquam dixit, ex angelis animas fieri, cum ipſos angelos nomen eſſe officii doceat, non naturæ. in libris enim περὶ ἀρχῶν, & angelos, & thronos, & dominationes, poteſtates, & rectores mundi,

mundi, & tenebrarum, & omne nomen, quod nominatur non solum in præsenti sæculo, sed in futuro, dicit animas esse eorum corporum, quæ uel desiderio, uel ministerio susceperint: solemq. ipsum, & lunam, & omnium astrorum chorum, esse animas rationabilium quondam & incorporalium creaturarum: quæ nunc uanitati subiectæ, ignitis uidelicet corporibus, quæ nos imperiti & rudes luminaria mundi appellamus, liberabuntur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. unde omnis creatura con
Rom. 8 gemiscit, & parturit. Et Apostolus deplorat, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Non est istius temporis, contra dogma gentilium, & ex parte Platonicum, scribere. ante annos ferme decem, in commentariis Ecclesiastis, & explanatione epistolæ ad Ephesios, arbitror sensum animi mei prudentibus explicatum. Hoc nunc rogo, qui tanta loqueris, qui de cunctis sermonibus sub uno tractatu edisseris ueritatem, ut respondeas sciscitantibus breuem absolutamq. sententiam. Quando plasmauit Deus hominem ex limo, & per gratiam propriæ insufflationis ei animam tribuit; utrum illa anima fuerit ante & subsliterit, & ubi uersata sit, quæ Dei postea insufflatione donata est; an in sexto die, quando corpus ex limo formatum est, & esse, & uiuere, Dei potestate, susceperit. De hoc taces; &, quid quæratur, scire dissimulans, in superfluis qnæstionibus occuparis. Origenem relinquis intactum, & contra Marcionem, Appollinarem, Eunomium, Arium, Manichæum, ceterorumq. hæreticorum ineptias debaccharis. Manum peteris, & pedem porrigis: & tamen dogma, quod retines, latenter insinuas. Sic nos rusticos placas, ut tuis penitus non displiceas. Dicis, ex angelis dæmones potius, quam animas fieri: quasi non & ipsi dæmones iuxta Origenem, hoc est pium, animæ sint aerei corporis; & ex dæmonibus postea, si resipuerint, humanæ animæ sint futuri. Angelos scribis esse mutabiles, & sub eo, quod pium est, illud, quod impium est, introducis, ut multis periodis animæ fiant, non ex angelis, sed ex iis uocabulis, in
quæ

quæ prius angeli mutati sunt. Volo, quod dico, manifestius fieri. finge aliquem tribunicię potestatis suo uitio regradatũ, per singula militiæ equestris officia ad tironis uocabulum deuolutum: numquid ex tribuno statim fit tiro? non, sed ante primicerius, deinde senator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, dein tiro: & quamquam tribunus quondam miles gregarius sit, tamen ex tribuno non tiro, sed primicerius factus est. Docet Origenes, per scalã Iacob paulatim rationabiles creaturas ad ultimum gradum, idest, ad carnem & sanguinem descendere: nec fieri posse, ut de centenario numero subito quis ad unum nnmerum præcipitetur, nisi per singulos numeros, quasi per scalæ gradus, ad ultimum usque perueniat: & tot mutare corpora, quot de cælo ad terram mutauerint mansiones. Hæ sunt strophæ uestræ, atque præstigiæ, quibus nos Pelusiotas & iumenta & animales homines dicitis, quia non recipimus ea, quæ spiritus sunt. Vos Hierosolymitæ etiam angelos deridetis. Pertrahuntur in medium uestra mysteria; & de gentilium fabulis dogma contextum, Christianis auribus publicatur. Hoc, quod uos miramini, olim in Platone contempsimus: contempsimus autem, quia Christi stultitiam recepimus. Recepimus Christi stultitiam, quia fatuum Dei sapientius est hominibus. Non pudet Christianos & sacerdotes Dei, quasi de rebus ludicris agatur, uerbis dubiis hærere, & ambiguas librare sententias, quibus loquens magis, quam audiens, decipitur. Vnus ex choro uestro, cum a me teneretur, ut diceret quid sentiret de anima, fuisset ne ante carnem, an non fuisset; fuisse respondit simul & corpus, & animam. Sciebam hominem hæreticum laqueos in sermone quærere. tandem reperi eum, ex quo corpus animasset, ex tunc eam dicere animam nuncupatam, quæ prius uel dæmon, uel angelus Satanæ, uel spiritus fornicationis, aut in parte contraria, dominatio, potestas, administrator spiritus, aut nuncius appellata sit. Si fuit anima ante quam Adam in paradiso formaretur, in quolibet statu & ordine; & uixit, & egit aliquid: (neque enim possumus,

Gen. 28

1. Cor. 1

incorporalem & æternam in modum glirium immobilem torpentemq. sentire) necesse est, ut aliqua causa præcesserit, cur, quæ prius sine corpore fuit, postea circumdata sit corpore. et si animæ est naturale, esse sine corpore: ergo contra naturam est, esse in corpore. si contra naturam est, esse in corpore: ergo resurrectio corporis contra naturam erit. sed non fiet resurrectio contra naturam: ergo, iuxta sententiam uestram, corpus, quod contra naturam est resurgens, animam non habebit. Dicis animam non esse de Dei substantia. Pulchre: damnas enim impiissimum Manichæum, quem nominare pollutio est. Dicis ex angelis animas non fieri. Acquiesco paulisper; licet nouerim, quo sensu dixeris. Quia ergo didicimus, quid neges; uolumus scire, quid credas. Accepto, inquis, de terra limo, plasmauit Deus hominem, & per gratiam propriæ insufflationis animam donauit rationabilem, & liberi arbitrii, non partem aliquam suæ naturæ, (iuxta quosdam, qui hoc impie prædicant) sed propriam condicionem. Videte, quanto circumitu, quod non quærimus, eloquatur. Scimus, quod de terra Deus plasmauit hominem: nouimus, quod insufflauit in faciem eius, & factus est in animam uiuentem: nõ ignoramus, quod anima rationalis sit, & proprii arbitrii: & scimus, quod Dei illa condicio sit. Nemo dubitat errare Manichæum, qui dicit eam esse Dei substantiam. hoc nunc interrogo: Anima ista, Dei condicio, liberi arbitrii, rationalis, neque de substantia creatoris, quando facta sit; utrum eo tempore, quo de limo factus est homo, & insufflatum est spiraculum uitæ in faciem eius, an, quæ prius fuerat, & inter rationabiles creaturas & incorporeas erat, atque uiuebat, Dei postea insufflatione donata sit? Hic taces: hic simplicem ac rusticum te simulas; & sub uerbis scripturæ ea, quæ scriptura non sentit, abscondis. In eo loco, ubi dicis, quod nullus quærit, non illam partem aliquam esse suæ naturæ, iuxta quosdam, qui hoc impie prædicant: illud magis debueras dicere, quod omnes quærimus, non eam, quæ prius fuerat, non eam, quam ante condiderat, quæ inter ratio-

Gen. 2 (margin note)

rationabiles atque incorporeas & inuiſibiles creaturas multo iam tempore uerſabatur. nihil horum loqueris: producis nobis Manichæum, & abſcõdis Origenem: & ſicut paruulis, cibum poſcentibus, ludicra quædam offerunt gerulæ, ut auocent mentes eorum; ſic tu nos ruſticos auocas ad alia, ut, dum alterius perſonæ nouitate tenemur, quod uolumus non quæramus. Eſto: hoc non loquaris; & ſimplicitas tua nihil in ſe habeat, quod callide taceas. Qui ergo de anima ſemel dicere cœperas, & de re tanta ab exordio condicionis humanæ repetere, cur, diſputatione pendente, ad angelos & ad diſpenſationem Dominici corporis repente trãſcendis; &, tam grandi in medio prætermiſſa ſalebra, dubios nos in luto hærere pateris? Si inſufflatio Dei, quod non uis, & quod nunc relinquis ambiguum, humanæ animæ condicio eſt: Eua, in cuius faciem non inſufflauit Deus, unde animam habuit? Taceo de Eua, quæ in typo Eccleſiæ de coſta uiri ædificata, non debet poſt tanta ſæcula nepotũ calumnias ſuſtinere. Cain, & Abel, primi ex primis hominibus, unde habuere animas? omne deinceps humanum genus quibus animarum cenſetur exordiis? utrum ex traduce, iuxta bruta animalia; ut, quo modo corpus ex corpore, ſic anima generetur ex anima; an rationabiles creaturæ, de ſiderio corporum paulatim ad terram delapſæ, nouiſſime etiam humanis illigatæ corporibus ſint? an certe, quod eccleſiaſticum eſt ſecundum eloquia ſaluatoris, pater uſque modo operatur, & ego operor. Et illud Zachariæ: Qui for *Ioan. 5*
mat ſpiritum hominis in ipſo. Et in pſalmis: Qui fingit per *Zach. 12*
ſingulos corda eorum, quotidie Deus fabricetur animas: cu *Pſal. 32*
ius uelle feciſſe eſt, & conditor eſſe non ceſſat. Scio, quæ contra hæc ſoleatis dicere, & adulterina nobis atque inceſta proponere: quæ longior pugna eſt, nec huius temporis patitur anguſtias. Eadem controuerſia & in uos retorqueri poteſt: &, quodcumque in conditorem præſentis temporis uidetur indignum, hoc etiam eo donante non eſt indignum. Naſci de adulterio, non eius culpa eſt, qui naſcitur, ſed illius, qui generat. Quod modo in ſeminibus non pec-

cat terra, quæ fouet; non semen, quod in sulcis iacitur; non humor, & calor, quibus temperata frumenta in germen pullulant; sed, uerbi gratia, fur, & latro, qui fraude & ui eripit semina: sic in generatione hominum recipit terra, idest, uulua quod suum est; & receptum confouet; confotum corporat; corporatum in membra distinguit. Et inter illas secretas uentris angustias, Dei manus semper operatur: idéq. est corporis & animæ creator. Noli despicere bonitatem figuli tui, qui te plasmauit, & fecit ut uoluit. Ipse est Dei uirtus, & Dei sapientia, qui in utero uirginis ædificauit sibi do-
Hebr. 11 mum. Iepte, inter uiros sanctos Apostoli uoce numeratus,
Gen. 25 meretricis est filius. Sed audi, ex Rebecca & Isaac Esau genitus hispidus, tam mente quam corpore, quasi bonum triticum in lolium auenasq. degenerat: quia nō in seminibus, sed in uoluntate nascentis causa est uitiorum, atque uirtutū. Si offensa est, nasci in corporibus humanis: quo modo Isa-
Gen. 15 ac, Sampson, Ioannes Baptista de repromissione nascun-
Iud. 13 tur? Intelligis, quid sit, fidem suam audacter ac libere profi-
Luc. 1 teri? Pone errare me: aperte dico, quod sentio. & tu igitur aut libere nostra profitere, aut constanter tua loquere. noli statuere te in acie mea, ut, rusticitate simulata, in tuto abeas, cum uolueris pugnantis terga confodere. Non est illius temporis, contra Origenis dogmata conscribere: alteri istud, si Christus uitam dederit, operi dedicabimus. nunc quæritur, an, qui arguitur, ad interrogata responderit, & simplex sit & aperta eius respōsio. Transeamus hinc ad famosissimam de resurrectione carnis & corporis quæstionem: in qua te rursum, lector, admonitum uolo, ut cū timore & iudicio Dei me scias loqui, & te audire debere. neque enim tantæ stultitiæ sum, ut, si in expositione illius fides mera est, & perfidiæ nulla suspicio, quæram accusandi rationem; &, dum uolo alium notare culpæ, ipse noter calumniæ. lege ergo de resurrectione carnis, quæ subdita sunt: &, cum legeris, & non placuerint, (scio enim haud placitura ignorantibus) suspende iudicium, expecta paulisper usque ad finem responsionis nostræ, cohibe sententiam: &, si tibi

ſi tibi poſtea non placuerint, tunc nos calumniæ denotabis. Paſſionem quoque eius in cruce, & mortem, ac ſepulturã, quæ uniuerſa ſeruauit, ac reſurrectionem ueritate & non putatiue confitemur: qui & primogenitus ex mortuis, primitias maſſæ corporum noſtrorum, quas in ſepulcro poſitas ſuſcitauit, peruexit ad cælum, ſpem nobis reſurrectionis in reſurrectione proprii corporis tribuens: unde & omnes ſic ſperamus reſurgere ex mortuis, ſicut ille reſurrexit. Non in aliis quibuſdam peregrinis & in alienis corporibus, quæ aſſumuntur in phantaſmate, ſed, ſicut ipſe in illo corpore, quod apud nos in ſancto ſepulcro conditum reſurrexit, ita & nos in ipſis corporibus, quibus nunc circumdamur, & in quibus nunc ſepelimur, eadem ratione & uiſione ſperamus reſurgere. Quæ enim, iuxta Apoſtolum, ſeminantur in cor- 1. Cor. 15
ruptione, ſurgent in incorruptione: quæ ſeminãtur in ignobilitate, ſurgent in gloria. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale: de quibus & ſaluator docens locutus eſt: Qui enim digni fuerint ſæculo illo, & reſurrectione ex Luc. 20
mortuis, neque nubent, neque nubentur: neque enim ul- Matth. 22
tra mori poterunt, ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo, cum ſint filii reſurrectionis. Rurſum in alia parte epiſtolæ, hoc eſt, in fine ſuorum tractatuum, ut auribus illuderet neſcientium, ſtrepitum reſurrectionis ac pompam hac uerborum ambiguitate librauit: Sed neque de ſecundo glorioſo aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti intermiſimus, qui uenturus eſt in gloria ſua iudicare uiuos & mortuos: ipſe enim ſuſcitabit omnes mortuos, & ante ſuum tribunal eſſe faciet; & unicuique reddet ſecundum quod egit per corpus, ſiue bonum, ſiue malum; ſcilicet aut coronandus in corpore, quod caſte egit & iuſte; aut condemnandus, quod uoluptatibus pariter iniquitatibusq. ſeruiuit. Hoc, quod in Euangelio le-
gimus: In conſummatione mundi, ſi fieri poteſt, ſeduci etiã Matth. 24
electos: in hoc capitulo comprobamus. Audit uulgus indoctum mortuos & ſepultos: audit reſurrectionem mortuorum, ueritate & non putatiue: audit primitias maſſæ noſtrorum corporum, in Domini corpore, ad cæleſtia per-

uenisse: audit resurrecturos, non in peregrinis alienisq. corporibus, quæ assumuntur in phantasmate; sed, sicut surrexit Dominus in corpore, quod apud nos in sancto sepulcro conditum iacuit, ita & nos in ipsis corporibus, quibus nunc circumdamur, & sepelimur, in die iudicii resurecturos. Et, ne hoc parum quis existimaret, addidit in extremo capitulo: Et unicuique reddet secundum quod egit in corpore, siue bonum, siue malum; scilicet aut coronandus in corpore, quod caste egit, & iuste; aut condemnandus, quod uolu ptatibus, iniquitatibusq. seruiuit. Hæc audiens indoctum uulgus, in tanto mortuorum sepulti corporis resurrectionis sonitu, nullam strophan, nullas insidias suspicatur, credit esse, quod dicitur. sanctiores enim sunt aures populi, quam sacerdotis animus. Iterum atque iterum te, lector, commoneo, ut patientiam teneas; & discas, quod ego quo que per patientiam didici: & tamen, ante quam uultum dra conis euoluam, & dogma Origenis de resurrectione breuiter exponam, (non enim poteris uim scire antidoti, nisi uenena perspexeris) illud diligenter obserua, & caute relegens numera; quod nouies resurrectionem nominãs corporis, ne semel quidem carnis inseruit: suspectumq. tibi sit, quod de industria prætermisit. Dicit ergo Origenes in pluribus locis, & maxime in libro de resurrectione quarto, & in expo sitione primi psalmi, & in Stromatibus, duplicem errorem uersari in Ecclesia, nostrorum, & hæreticorum: nos simplices & philosarcas dicere, quod eadem ossa, & sanguis, & caro, idest, uultus, & membra, totiusq. compago corporis resurgat in nouissima die, scilicet ut pedibus ambulemus, operemur manibus, uideamus oculis, auribus audiamus, circumferamusq. uentrem insatiabilem, & stomachũ cibos concoquentem: consequens autem esse, qui ista credamus, dicere nos, quod & comedendum nobis sit, & bibendum, digerenda stercora, effundendus humor, ducendæ uxores, liberi procreandi. quo enim membra genitalia, si nuptiæ non erunt? quo dentes, si cibi non molendi
1.Cor.6 sunt? quo uenter, & cibi, si, iuxta Apostolum, & hic, &
illi

illi destruētur? ipso iterū clamante: Caro, & sanguis regnū Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptionem. 1.Cor.15
Hæc nos innocentes & rusticos asserit dicere. Hæreticos uero, in quorum parte sunt Marcion, Apelles, Valentinus, Manes, nomen insaniæ, penitus & carnis & corporis resurrectionem negare, & salutem tantum tribuere animæ; frustraq. nos dicere ad exemplum Domini resurrecturos, cum ipse quoque Dominus in phantasmate resurrexerit; & non solum resurrectio eius, sed & ipsa natiuitas τῷ δοκεῖν, idest, putatiue, uisa magis sit, quàm fuerit. Sibi autem utramque displicere sententiam: fugere se & nostrorum carnes, & hæreticorum phantasmata; quia utraque pars in contrarium nimia sit; aliis id uolentibus se esse, quod fuerunt; aliis resurrectionem corporum omnino denegātibus. Quattuor, inquit, elementa sunt, philosophis quoque nota & medicis, de quibus omnes res & corpora humana compacta sunt, terra, aqua, aer, & ignis: terram in carnibus, aerem in halitu, aquam in humore, ignem in calore intelligi: cum ergo anima caducum hoc frigidumq. corpusculum Dei iussione dimiserit, paulatim omnia redire ad matrices suas substantias: carnes in terram relabi, halitum in aera misceri, humorem reuerti ad abyssos, calorem ad æthera subuolare: e quo modo, si sextarium lactis & uini mittas in pelagus, uelisq. rursum separare quod mixtum est, uinum quidem & lac, quod miseras, non perire, non tamen posse, quod fusum est, separari; sic substantiam carnis & sanguinis non perire quidem in originalibus materiis, non tamen in antiquam redire compagem, nec posse ex toto eadem esse, quæ fuerint. Cum autem ista dicantur; soliditas carnium, sanguinis liquor, crassitudo neruorum, uenarumq. perplexio, & ossium durities denegatur. Alia ratione resurrectionem corporum confitemur, eorum, quæ in sepulcris posita sunt, dilapsaq. in cineres, Pauli Pauli, & Petri Petri, & singula singulorum: neque enim fas est, ut in aliis corporibus animæ peccauerint, in aliis torqueantur; nec iusti iudicis alia corpora pro Christo sanguinem fundere, & alia

coronari. Quis hæc audiens, reſurrectionem carnis eum negare putet? Eſt, inquit, ſingulis ſeminibus ratio quædam a Deo artifice inſita, quæ futuras materias in medullæ principiis tenet. Et quo modo tanta arboris magnitudo, truncus, rami, poma, folia non uidentur in ſemine, ſunt tamen in ratione ſeminis, quam Græci σπερματικὸν uocant, & in grano frumenti eſt intrinſecus uel medulla, uel uenula; quæ cum in terra fuerit diſſoluta, trahit ad ſe uicinas materias, & in ſtipulam, folia, ariſtasq. conſurgit; aliudq. moritur, aliud reſurgit; neque enim in grano tritici, radices, culmus, folia, ariſtæ, paleæ ſunt diſſolutæ: ſic & in ratione humanorum corporum manent quædam ſurgendi antiqua principia, & quaſi ἀνθέριον, ideſt, ſeminarium mortuorũ, ſinu terræ confouetur. Cum autem iudicii dies aduenerit; & in uoce archangeli, & in nouiſſima tuba tremuerit terra; mouebuntur ſtatim ſemina, & in puncto horæ mortuos germinabunt: non tamen eaſdem carnes, nec in iis formis reſtituent, quæ fuerunt. Vis ſcire uerum eſſe
1.Cor.15 quod dicimus: audi Apoſtolum. Sed dicit aliquis, quo modo reſurgent mortui? quo autem corpore uenient? Inſipiens, quod tu ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, ut puta tritici, uitis, & arboris. Et quia de grano tritici ac ſemente arborum ex parte iam diximus; nunc de acino uinacii diſſeramus. Granum paruum eſt, ita ut uix duobus digitulis teneri poſſit. ubi ſunt radices? ubi radicum, & trunci, & propaginum tortuoſa perplexio? ubi pampinorum umbracula, & uuarum pulchritudo, futura uina parturiens? aridum eſt, quod tenetur, & pene uix cernitur: ſed in ſicco illo grano, potentia Dei & occulta ratione ſementis ſpumantia muſta fundentur. Hæc ligno tribuis, quod periturum eſt; ſic ornatur, quod manſurum non eſt, nec priſtinam recipiet uilitatem: & uis rurſus oſſa, ſanguinem, membra; ut creſcentibus capillis tonſore egeas; naſus pituitas digerat; incrementa unguium ſecanda ſint; ut per inferores partes uel ſtercora, uel libidines effluant? Si affers iſtas ineptias ruſticorum & carnis, in

qua

quia Deo placere non poſſumus, quaſi inimici; obliuiſceris reſurrectionem mortuorum. Seminatur in corruptione; ſurget in incorruptione. Seminatur in contumelia; ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate; ſurget in uirtute. Seminatur corpus animale; ſurget corpus ſpirituale. Nũc oculis uidemus, auribus audimus, manibus agimus, pedibus ambulamus: in illo autem corpore ſpirituali toti uidebimus; toti audiemus, toti operabimur, toti ambulabimus; & trãſfigurabit Dominus corpus humilitatis noſtræ, conforme *Philip.3*
corpori claritatis ſuæ gloriæ. Quando dixit, transfigurabit, ideſt, μετασχηματίσει; membrorum, quibus nũc utimur, diuerſitas denegatur. Aliud nobis ſpirituale & æthereum promittitur; quod nec tactui ſubiacet, nec oculis cernitur, nec pondere prægrauatur, & pro locorum, in quibus futurum eſt, uarietate mutabitur. alioqui, ſi eædem carnes erũt, & corpora, quæ fuerunt, rurſum mares & feminæ, rurſum nuptiæ, uiris hirſutum ſupercilium, barba prolixa, mulieribus leues genæ, & anguſta pectora: ad concipiendos & pariendos fetus uenter & femora dilatanda ſunt. reſurgent etiam infantuli, reſugent & ſenes, illi nutriendi, hi baculis ſuſtentandi. Nec uos, o ſimplices, reſurrectio Domini decipiat, quod latus & manus monſtrauerit, in litore ſteterit, in itinere cum Cleopha ambulauerit, & carnes & oſſa habe *Luc.24*
re ſe dixerit. illud corpus aliis pollet priuilegiis, quod de uiri ſemine & carnis uoluptate non natum eſt. Comedit poſt reſurrectionem ſuam, & bibit, & ueſtitus apparuit, tangendum ſe præbuit: ut dubitantibus apoſtolis fidem faceret reſurrectionis. ſed tamen non diſſimulat naturam aerei corporis & ſpiritualis: clauſis enim ingreditur oſtiis, & in fractione panis ex oculis euaneſcit. Ergo & nobis poſt re- *Ioan.20*
ſurrectionem bibendum erit, & comedendum, & poſt cibũ ſtercora egerenda? Et ubi erit illa promiſſio: Oportet mor *1.Cor.15*
tale hoc induere immortalitatem? Hæc eſt omnis cauſa, cur in expoſitione fidei tuæ, ad decipiendas aures ignorantium, nouies corpus, & ne ſemel quidem carnes nominas; dum homines putant te carnes in corporibus confiteri, &

idem

idem carnem esse quod corpus. Si idem est, non diversum significat. Scio enim te hoc esse dicturum. Putaui idem corpus esse, quod carnem: simpliciter sum locutus. Quare non carnem potius nominas, ut corpus significes; & indifferenter nunc carnem, nunc corpus, ut corpus in carne, & caro in corpore demonstretur? Sed, mihi crede, non est simplex silentium tuum. alia enim carnis, alia corporis definitio est. omnis caro est corpus, non omne corpus est caro. caro est proprie, quæ sanguine, uenis, ossibus, neruisq. constringitur. corpus, quamquam & caro dicatur, interdum tamen æthereum, uel aereum nominatur, quod tactui uisuiq. non subiacet, & plerumque uisibile est, atque tangibile. Paries corpus est, sed non caro. Vnde Apostolus corpora cælestia appellat, & corpora terrestria. Cæleste corpus, solis, lunæ, stellarum; terrestre, ignis, aeris, aquæ, terræ, & reliquorum, quæ absque anima his sentiuntur elemẽtis. Vides nos intelligere subtilitates uestras, & arcana, quæ in cubiculis & inter perfectos loquimini? &, quæ populus foris stans non meretur audire, proferre in medium? Hoc est illud, quod, reducta ad auriculam manu, & concrepantibus digitis, ridentes dicitis: Omnis gloria filiæ re-
Psal. 44 gis intrinsecus. Et: Introduxit me rex in cubiculum suum.
Cant. 1 Patet, quare corporis, & non carnis resurrectionem dixeris: scilicet: ut nos rudes carnem te dicere putaremus in corpore, & hi, qui perfecti sunt, intelligerent carnem in cor
Col. 1 pore denegari. Denique Apostolus in epistola sua ad Colossenses, uolens corpus Christi carneum, & non spirituale, aereum, tenue, demonstrare, significanter locutus est, dicens: Et uos, cum essetis aliquando alienati a Christo, & inimici sensus eius in operibus malis, reconciliauit in corpore carnis suæ per mortem. Rursumq. in eadem
Col. 2 epistola: In quo circumcisi estis circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis. Si corpus carnem solum significat; & non est nomen ambiguum, nec ad diuersas intelligentias trahi potest: satis superflue corporeum & carneum dicit, quasi caro non intelligatur in corpo-
re.

re. In ſymbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab apoſtolis traditum non ſcribitur in charta, & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trinitatis, & unitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum, carnis reſurrectione concluditur. Et tu intantum in corporis, & iterum corporis, & tertio corporis, & uſque nouies corporis, uel ſermone, uel numero immoraris: nec ſemel nominas carnem: quod illi ſemper nominant carnem, corpus uero tacent. Sed & illud, quod argute ſubnectis, & prudenter præcauens diſſimulas, ſcito nos intelligere. His enim teſtimoniis ueritatem reſurrectionis probas, quibus Origenes negat; & de dubiis incerta confirmans, certam fidei domum ſubita tempeſtate ſubuertis. Seminatur, inquit, corpus animale: ſurget corpus ſpirituale. Neque enim nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cælis. Quæ alia exempla aſſumeres, ſi reſurrectionem negares? Vis reſurrectionem carnis ueritate, & non putatiue, ut loqueris, confiteri. Poſt illa, quibus ignorantium blanditus es auribus, quod in ipſis corporibus, in quibus mortui ſumus, & ſepulti reſurgamus, hoc potius adiunge, & dic: Quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere: & proprie ad Thomam: Infer digitum tuum in manus meas, & manum tuam in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Sic & nos poſt reſurrectionem eadem habebimus mẽbra, quibus nunc utimur, eaſdẽ carnes & ſanguinem & oſſa: quorum in ſcripturis ſanctis opera, non natura, damnantur. Denique in Geneſi ſcriptũ eſt: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt. Et Paulus apoſtolus de praua doctrina & operibus Iudæorum, Non acquieui, ait, carni & ſanguini. Et ad ſanctos, qui utique in carne erant, dicit: Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen Dei ſpiritus habitat in uobis. Negans enim eos in carne, quos in carne eſſe conſtabat, non carnis ſubſtantiam, ſed peccata damnabat. Hæc eſt uera reſurrectionis confeſſio; quæ ſic gloriam carni tribuit, ut non auferat ueritatem. Quod uero dicit Apoſtolus, Corruptibile hoc,

1.Cor.15 Luc. 20 Luc.24 Ioan. 20 Gen.6 Gal.1 Rom.8

hoc, & mortale; hoc ipsum corpus, idest, carnem, quæ
tunc uidebatur. Quod autem copulat, Induere incorruptio
nem; & immortalitatem; illud indumentum, idest, uesti
mentum, non dicit corpus abolere, quod ornat in gloria;
sed, quod ante inglorium fuit, efficere gloriosum; ut, mor
talitatis & infirmitatis uiliore ueste deposita, immortalita-
tis auro, &, ut ita dicam, firmitatis atque uirtutis beatitu
2.Cor.5 dine induamur; uolentes non spoliari carne, sed superue-
stiri in gloria, & domiciliũ nostrum, quod de cælo est, superin
dui desiderantes, ut deuoretur mortale a uita. Certe nemo
Matth.17 superinduitur, nisi qui ante uestitus est. Sic & Dominus no
ster in monte transfiguratus est in gloria, non ut manus, ac
pedes ceteraq. membra perderet, & subito in rotunditate
uel solis uel sphæræ uolueretur; sed eadem membra solis ful
gore rutilantia, apostolorum oculos præstringerent; unde
& uestimenta eius mutata sunt in candorem, non in aerem;
ne forte & uestes eius asseras spirituales. Et facies eius, in-
quit, fulgebat sicut sol. Vbi autem facies nominatur, exi-
Gen.5 stimo quod & cetera membra conspecta sint. Enoch trans-
4.Reg.2 latus est in carne: Elias carneus raptus est in cælum: nec-
dum mortui, & paradisi iam coloni, habent quoque mem
bra, cum quibus rapti sunt, atque translatis. Quod nos
imitamur ieiunio, illi possident Dei consortio. Vescuntur
cælesti pane, & saturantur omni uerbo Dei, eundem ha-
Psal.15 bentes Dominum, quem & cibum. Audi saluatorem dicen
Act.2 tem: Et caro mea requiescet in spe. Et in alio loco: Ca-
Luc.3 ro eius non uidit corruptionem. Et rursum: Omnis caro
uidebit salutare Dei. Et tu semper corpus ingeminas? Pro
Ezech.37 fer magis Ezechielem, qui ossa iungens ossibus, & educens
ea de sepulcris suis, & super pedes stare faciens, carnibus
Iob 19 neruisq. constringit, & cute desuper tegit; donec Iob, tor
mentorum uictor, & testa radens putridæ carnis saniem,
miserias suas resurrectionis spe & ueritate soletur: Quis mi-
hi det, inquit, ut scribantur sermones mei? quis mihi det,
ut exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, uel cel
te sculpantur in silice? scio enim, quod redemptor meus ui
uit;

nit; & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum; & rurſum circumdabor pelle mea; & in carne mea uidebo Deum; quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Quid hac prophetia manifeſtius? nullus tam aperte poſt Chriſtum, quam iſte ante Chriſtum de reſurrectione loquitur. uult uerba ſua in perpetuum durare; &, ut nulla poſſint uetuſtate deleri, exarari ea uult in plumbi lamina, & ſculpi in ſilice. Sperat reſurrectionem, immo nouit, & uidit, quod uiuit Chriſtus redemptor eius, & in nouiſſimo die de terra reſurrecturus ſit. Necdum mortuus erat Dominus, & athleta Eccleſiæ redemptorem ſuum uidebat ab inferis reſurgentem. Illud uero, quod infert: Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum: puto quod non loquatur quaſi amator carnium, quas putridas fœtentesq. cernebat; ſed ex fiducia reſurgendi contemnit præſentia, ſolatio futurorum. Rurſum ait: Circumdabor pelle mea. Vbi hic corpus æthereum? ubi aereum, & ſpiritui & auræ ſimile? certe, ubi pellis, & caro, ubi oſſa, & nerui, & ſanguis, & uenæ, ibi carnis ſtructura, ibi ſexus proprietas. Et in carne, inquit, mea uidebo Deum. Quando omnis caro uidebit ſalutare Dei, ideſt Ieſum Deum; tunc & ego uidebo redemptorem, & ſaluatorem, & Deum meum. uidebo autem in iſta carne, quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore diſtillat. iccirco Deum in carne conſpiciam, quia omnes infirmitates meas ſua reſurrectione ſanauit. Nonne tibi uidetur iam tunc Iob contra Origenem ſcribere, & pro carnis ueritate, in qua tormenta ſuſtinuit, alterum contra hæreticos habere certamen? Dolet ei, ſi tanta ſit fruſtra perpeſſus; &, alia ſpiritualiter reſurgente, iſta carnaliter cruciata ſit. unde inculcat, & exaggerat, & omnia lubricæ confeſſionis arcana manifeſta uoce concludit, dicens: Quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Is ſi non in ſexu ſuo reſurrecturus eſt; ſi non eiſdem membris, quæ iacuere in ſtercore; ſi non eoſdem oculos aperiat ad uidendum Deum, quibus tunc uidebat uermiculos;

Luc.3

los; ubi erit ergo Iob? Tollis ea, in quibus subſtitit Iob; & donas mihi inane uocabulum reſurgentis: quo modo, ſi nauim poſt naufragium reſtitutam uelis, ac neges ſingula, de quibus nauis conſtruitur? Ego libere dicam; &, quamquam torqueatis labia, trahatis capillum, applaudatis pede, Iudæorum lapides inquiratis, fidem Eccleſiæ apertiſſime confitebor. Reſurrectionis ueritas catholicæ, ſine carne & oſſibus, ſine ſanguine & membris intelligi non poteſt. Vbi caro, & oſſa, & ſanguis, & membra ſunt, ibi neceſſe ut ſexus diuerſitas ſit: ubi ſexus diuerſitas eſt, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Noli timere eorum nuptias, qui etiam ante mortem in ſexu ſuo ſine ſexus opere uixerunt.
Matth.2 Quando dicitur: In illa die neque nubent, neque nubentur: de iis dicitur, qui poſſunt nubere, & tamen non nubent. nemo enim dicit de angelis, Non nubent, neque nubentur. Ego numquam audiui, ſpiritualium uirtutum in cælo nuptias celebrari: ſed, ubi ſexus eſt, ibi uir & femina. Vnde & tu, inuitus licet, cogente ueritate confeſſus es, & dixiſti: aut coronandus in corpore, quod caſte egit, & iuſte; aut condemnandus in corpore, quod uoluptatibus iniquitatiq. ſeruiuit. Tolle corpus, & pone carnem, & uirum ac feminam non negaſti. quis enim uiuit cum gloria pudicitiæ, qui non habet ſexum, per quem committi potuit impudicitia? quis enim umquam lapidem coronauit, quia uirgo permanſerit? Angelorum nobis ſimilitudo promittitur, ideſt, beatitudo illa, in qua ſine carne & ſexu ſunt angeli, nobis in carne & ſexu noſtro donabitur. Mea ruſticitas ſic credit, & ſic intelligit ſexum confiteri ſine ſexuum operibus, homines reſurgere, & ſic eos angelis adæquari. Nec ſtatim ſuperflua uidebitur membrorum reſurrectio, quæ caritura ſint officio ſuo, cum adhuc in hac uita poſiti, nitamur opera non implere membrorum. Similitudo autem ad angelos, non hominum in angelos demutatio, ſed profectus immortalitatis & gloriæ eſt. Argumenta uero illa puerorũ, & infantium, & ſenum, & ciborum, & ſtercorum, quibus aduerſum eccleſias uteris, non ſunt tua, de gentilium
fonte

fonte manarunt. eadem enim opponunt nobis ethnici. Qui Chriſtianum eſſe te dicis, gentilium arma depone. diſcant illi magis a te reſurrectionem carnis confiteri, quam tu ab illis negare: aut, ſi & tu de hoſtium numero es, oſten de te libere aduerſarium, ut ethnicorum ſuſcipias uulnera. Dono tibi nutriculas tuas, ne uagiant infantes: dono decrepitos ſenes, ne hiberno frigore contrahantur. Fruſtra etiam tonſores artificia didicerunt, ſcientes Iſraeliticum populum per quadraginta annos nec unguium, nec capillorum incrementa ſenſiſſe: &, quod his maius eſt, nō ſunt attrita ueſtimenta eorum, nec inueterauerunt calciamenta eorum. Enoch, & Elias, de quibus dudum diximus, tanto tempore in eadem permanent ætate, qua rapti ſunt: habent dentes, uentrem, genitalia; & tamen nec cibis, nec uxoribus indigent. Quid potentiam Dei calumniaris? qui poteſt de medulla illa, & de ſeminario ueſtro interiori, non carnes tantum de carnibus, ſed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, ideſt de uilitate carnium, pretioſa & aerii corporis uina mutare; poteſt utique eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus eſt, reddere quæ fuerunt: quia multo minus eſt, reſtituere quod fuerit, quā facere quod non fuit. Miraris, ſi de infantibus, & ſenibus in perfecti uiri ætatem reſurrectio fiat; cum de limo terræ, abſque ullis ætatum incrementis, conſummatus homo factus ſit? Coſta mutatur in feminam: & tertio humanæ con dicionis modo uilia & pudenda noſtræ natiuitatis elementa mutantur in carnes, ligantur membris, diſcurrunt in uenas, in oſſa durantur. Vis & quartum genus humanæ generationis audire? Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Propterea, quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Aliter Adam, aliter Eua, aliter Abel, aliter homo Ieſus Chriſtus. Et in omnibus diuerſis exordiis una hominis natura non differt. Reſurrectionem carnis, omniumq. membrorum ſi uelim probare, & ad ſingula teſtimonia explanationes adiungere; multis libris opus erit: ſed præſens cauſa hoc non deſiderat. propoſui

Deut.29

Gen.2

Luc.1

posui enim, non Origeni in omnibus respondere, sed fraudulentæ satisfactionis aperire mysteria. attamen, quia longus fui in assertione contraria; & uereor ne, dum fraudes pandere studeo, scandalum lectori reliquerim; aceruatim testimonia ponam, cursimq. perstringam; ut toto contra uenenatam argumentationem scripturarum pondere dimice-
Matth. 22 mus. Qui uestem non habet nuptialem, nec seruauit illud
Eccl. 9 mandatum: Candida sint uestimenta tua: semper manibus pedibusq. constringitur: nec recumbat in conuiuio, sedeat in solio, stet ad dexteram Dei, mittitur in gehennam,
Luc. 12 ubi fletus oculorum, & stridor dentium est. Capilli capitis uestri numerati sunt. Si capilli, puto facilius dentes. Fru-
Ioan. 5 stra autem numerati, si aliquando perituri. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem filii Dei, & procedent; audient auribus, procedent pedibus. hoc & Lazarus ante iam fecerat. procedent autem de monumentis: idest, qui monumentis illati fuerant, uenient mortui, & resurgent de sepulcris suis. Ros enim, qui a Deo est, medulla est ossibus ipsorum. Tunc implebitur, quod
Esa. 26 Dominus loquitur per prophetam: Populus meus intra in cellaria tua aliquantulum, donec ira mea transeat. Cellaria sepulcra significant, de quibus hoc utique profertur, quod conditum fuerat: Et exibunt de sepulcris suis ueluti hinnuli de uinculis soluti. Gaudebit cor eorum, & ossa eorum, sicut sol, orientur: ueniet omnis caro in conspectu Domini: & mandabit piscibus maris; & eructabunt ossa, quæ comederant: & faciet compagem ad compagem, & os ad os: & qui in terræ puluere dormierunt, resurgent, alii in uitam æternam, alii in opprobrium & confusionem æternam.
Esa. 66 Tunc uidebunt iusti impiorum pœnas, atque cruciatus: quoniam uermis eorum non morietur, & ignis eorum non
Rom. 6 extinguetur, & erunt in cōspectu omnis carnis. Quotquot igitur habemus hanc spem, sicut exhibuimus membra nostra famulantia immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeamus ea famulantia iustitiæ ad sanctificationem: ut
2. *Cor.* 4 resurgentes ex mortuis, in nouitate uitæ ambulemus. Quo
modo

modo & uita domini Ieſu manifeſtatur in noſtro mortali *Rom.7*
corpore: & qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum a mortuis, uiuificabit & mortalia corpora noſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in nobis. Iuſtum enim eſt, ut qui ſemper mortificationem Chriſti in corpore noſtro circumtulimus, uita quoque Ieſu manifeſtetur in corpore noſtro mortali, ideſt, in carne mortali ſecundum naturam, æterna autem ſecundum gratiam. Vidit & Stephanus ſtantem Ieſum ad dexte- *Act.7*
ram Patris: & manus Moyſi mutata eſt in candorem niuis, & deinceps colori priſtino reſtituta. In utraque diuerſitate *Exod. 4*
manus fuit. Figulus ille Hieremiæ, cuius per duritiam lapi- *Hier.18*
dum uas, quod fecerat, confractum eſt, de eadem maſſa & de eodem luto redintegrauit, quod ceciderat. Sed & ipſum reſurrectionis uocabulum ſignificat, non aliud ruere, aliud ſuſcitari: & quod adiicitur mortuorum, carnem propriam demonſtrat: quod enim in homine moritur, hoc & uiuificatur. Vulneratus ille itineris Iericho totus refertur ad ſtabu- *Luc.10*
lum, & delictorum plagæ immortalitate ſanantur. Aperta ſunt & ſepulcra in Domini paſſione, quando ſol fugit, ter- *Matth.27*
ra tremuit, & multa corpora ſanctorum ſurrexerunt, & uiſa ſunt in ſancta ciuitate. Quis eſt, inquit Eſaias, qui aſcendit *Eſa.63*
ex Edom, fulgida ueſtimenta eius ex Boſor, ſic formoſus in ſtola candida? Edom aut terrenus interpretatur, aut cruentus: Boſor aut caro, aut in tribulatione. Paucis uerbis totum reſurrectionis myſterium demonſtrat, ideſt, & ueritatem carnis, & augmentum gloriæ. Et eſt ſenſus: Quis eſt iſte, qui aſcendit de terra, aſcendit de ſanguine? Cuius ueſtimenta, iuxta prophetiam Iacob, qui alligauit pullum ſuũ *Gen.49*
ad uitem, & torcular calcauit ſolus, multo rubentia ſunt. De Boſor, ideſt, de carne ſiue tribulatione mundi: ipſe enim uicit mundum. Ideoq. rubra & fulgida ſunt ueſtimẽta eius, *Pſal.44*
quia ſpecioſus forma fuit præ filiis hominum: propter gloriam triumphantis in ſtolam candidam commutata ſunt: & tunc uere de Chriſti carne completum eſt: Quæ eſt iſta, *Cant.8*
quæ aſcendit dealbata, innitens ſuper fratruelem ſuum? Et *Cant.5*
quod in eodem libro ſcribitur: Fratruelis meus rubicun-

Apoc.14 dus & candidus. Hunc imitantur, qui uestimenta sua non coinquinauerunt cum mulieribus: uirgines enim perman-
Matth.19 serunt: qui se castrauerunt propter regna cælorum: itaque in albis erunt uestibus. Eo tempore sententia Domini ope
Ioan.6 re perfecta monstrabitur: Omne quod dedit mihi pater, non perdam ex eo quidquam, sed resuscitabo illud in nouissimo die. Totum uidelicet hominem, quem totum nascen
Luc.15 do susceperat. Tunc ouis, quæ perierat, & in inferioribus
Ioan.19 oberrabat, humeris saluatoris tota portabitur: & quæ peccatis languida fuit, clementia iudicis sustentabitur. Tunc ui
Matth.24 debunt illum, qui compunxerunt, qui clamauerunt: Cru-
Apoc.1 cifige, crucifige talem. Tribus & tribus cædent pectora, ipsi & mulieres eorum, illæ mulieres, quibus Dominus locu-
Luc. 23 tus est crucem portans: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super uos flete, & super filios uestros. Tunc angelorum uaticinium complebitur, qui stupentibus, aposto-
Act. 1 lis euntem in cælum, dixerunt: Hic Iesus, qui a uobis assumptus est in cælum, sic ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cælum. Quale est autem, iccirco dicere Dominum post resurrectionem quadraginta diebus comedisse cum apostolis, ne phātasma putaretur; & hoc ipsum, quod comedit in carne, & in membris uisus est, in phantasmate confirmare? Aut uerum est, quod uidebatur, aut falsum. si uerum est; ergo uere comedit, & uere membra habuit. si autem falsum; quo modo res falsas ostendere uoluit, ut resurrectionis ueritatem probaret? nemo enim falso uerum probat. Ergo, inquies, & nos post resurrectionem comesuri sumus? Nescio: non enim scriptum est: & tamen, si
Rom.14 quæratur, non puto comesuros. Legi enim, non esse regnum Dei cibum, & potum, repromittens nobis, quæ ocu
Esa.64 lus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen-
Exod.24 derunt. Moyses & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt,
3. Reg.19 ac noctibus. hoc hominum natura non patitur: sed quod homini impossibile est, Deo impossibile non est. sicut, qui futura prædicit, non interest utrum post decem annos, aut post centum futura pronūciet; quia una est scientia futuro-
rum:

rum: ſic, qui quadraginta diebus poteſt ieiunare, & uiuere, immo non poteſt ieiunare, ſed uiuit uirtute Dei, & æterno tempore poterit abſque eſca & potu uiuere. Quare fauum comedit Dominus? ut reſurrectionem probaret, nō ut tuis faucibus mella permitteret. Piſcem in prunis aſſum petiit, ut dubitantes confirmaret apoſtolos, qui ad illum accedere non audebant, quod putarent ſe ſpiritum uidere, non corpus. Archiſynagogi filia ſuſcitatur,& cibum accipit. Lazarus quatriduanus mortuus reſurgit, & prandens inducitur; non quia apud inferos eſuriebat; ſed quia difficultas operis, ſcrupuloſitatem fidei requirebat. Quo modo ueras manus & uerum oſtendit latus; ita uere comedit cum diſcipulis; uere ambulauit cum Cleopha; uere lingua locutus eſt cum omnibus; uero accubitu diſcubuit in cæna; ueris manibus accepit panē, benedixit, ac fregit,& porrigebat illis. Quod autē ab oculis repente euanuit, uirtutis Dei eſt, non umbræ & phantaſmatis. Alioquin & ante reſurrectionem,cum eduxiſſent eum de Nazareth, ut præcipitarent de ſupercilio montis, tranſiuit per medios, ideſt,elapſus eſt de manibus eorum. Numquid, iuxta Marcionem, dicere poſſumus, quod ideo natiuitas eius in phantaſmate fuerit, quia cōtra naturam, qui tenebatur, elapſus eſt? Quod Magis licet, hoc Domino non licet? Apollonius Tyaneus ſcribitur, cū ante Domitianum ſtaret in conſiſtorio, repente non comparuiſſe. Noli potentiam Domini Magorum præſtigiis adæquare; ut uideatur fuiſſe, quod non fuit,& putetur comediſſe ſine dentibus, ambulaſſe ſine pedibus, fregiſſe panem ſine manibus, locutus eſſe ſine lingua,& latus monſtraſſe ſine coſtis. Et quo modo, inquies, non cognoſcebant eum in itinere, ſi ipſum habebat corpus, quod ante habuit? Audi ſcripturam dicentem: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent. Et rurſum: Aperti ſunt oculi eorum,& cognouerunt eum. Numquid alius fuit, quando non agnoſcebatur, & alius, quando agnitus eſt? Certe unus atque idem erat. Cognoſcere ergo, & non cognoſcere, oculorum fuit, non eius, qui uidebatur, licet & ipſius fuerit. oculos enim

[Margin notes: Luc. 24 (beside "Quare fauum"); Marc. 5 (beside "rus quatriduanus"); Ioan. 12 (beside "non quia apud inferos"); Ioan. 20 (beside "& uerum oſtendit latus"); Luc. 24 (beside "uere ambulauit"); Luc. 4 (beside "xiſſent eum"); Luc. 24 (beside "di ſcripturam")]

tenebat eorum, ne se agnoscerent. Denique, ut scias errorem, qui uersabatur in medio, non corporis Domini, sed
Ioan. 20 oculorum fuisse clausorum: Aperti sunt oculi eorum, inquit, & cognouerunt eum. Vnde & Maria Magdalene, quamdiu non agnoscebat Iesum, & uiuum quærebat inter mortuos, hortulanum putabat: agnoscit, & Dominum uo
Ioan. 21 cat. Post resurrectionem Iesus stabat in litore: discipuli in naui erant. ceteris non cognoscentibus eum, dicit discipulus, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Prior enim uirginitas uirginale corpus agnoscit. Idem erat, & non idē omnibus uidebatur. Statimq. subiungitur: Et nemo audebat interrogare eum, tu quis es? scientes, quod Dominus est. Nemo audebat, quia Deum sciebant. Vescebātur cum prandente, quia hominem & carnem uidebant, non quod alter Deus, alter homo esset, sed unus atque idem filius Dei cognoscebatur ut homo, adorabatur ut Deus. Scilicet nūc mihi philosophandum est, incertos esse sensus nostros, & maxime uisum. Carneades aliquis ab inferis excitandus, ut proferat remum in aqua fractum, uideri porticus lōgius angustiores, rotundos procul turrium angulos, columbarum colla ad singulas conuersiones colorem mutantia. Cū
Act. 12 Rhode Petrum nunciaret, & apostolis diceret, ob periculi magnitudinem euasisse: non credunt, phantasma suspican-
Ioan. 20 tur. Porro, quod clausis ingressus est ostiis, eiusdem uirtutis fuit, cuius & ex oculis euanescere. Lynceus, ut fabulæ ferunt, uidebat trans parietem: Dominus clausis ostiis, nisi phantasma fuerit, intrare non poterit? Aquilæ, & uultures transmarina cadauera sentiunt: saluator apostolos suos, nisi ostium aperuerit, non uidebit? Dic mihi acutissime disputator, quid est maius, tantam terræ magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare, an Deum transire per clausam portam, & creaturam cedere creatori? quod maius est, tribuis: quod minus est, calumniaris. Petrus super aquas ambulat graui & solido corpore:
Matth. 14 mollis unda non cedit: paululum fides dubitat, & statim naturam suam corpus intelligit: ut sciamus, super aquas
non

non corpus ambulasse, sed fidem. Oro te, qui tantum contra resurrectionem sentis, argumentaris, an simpliciter mecum loqueris? Credis, uere Dominū resurrexisse, in eodē, quo mortuus, quo sepultus est, corpore, an non credis? si credis; cur ista proponis, per quæ resurrectio denegatur? si non credis; quid ita imperitorum lactas animas, & resurrectionem casso nomine uentilas? Audiui nuper de Marcionis schola: uæ inquit, ei, qui hac carne, & in his ossibus resurrexerit: gaudens animus statim intulit: Consepulti enim sumus, & consurreximus cum Christo per baptismū. *Rom. 6*
Animæ, an carnis resurrectionem dicis? Respondi, non solius animæ, sed carnis, quæ cum anima renascitur in lauacro. Et quo modo peribit, quæ in Christo renata est? Quia scriptum est, ait, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Attende, obsecro te, quod dicitur: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Numquid non resurgent? absit; sed non possidebunt? Quare non possidebunt? quia sequitur, Neque corruptio incorruptionē possidebit. Tamdiu ergo regnum Dei non possidebunt, quamdiu caro tantum sanguisq. permanserint. Cum autem corruptiuum induerit incorruptionem; & mortale induerit immortalitatem; & lutum carnis in testam fuerit excoctum: quæ prius graui pondere premebantur in terram, acceptis spiritus pennis, & immutationis, non abolitionis, noua gloria uolabit ad cælum: & tunc implebitur illud, quod scriptum est: Absorpta est mors in uictoria. Vbi est mors contentio tua? ubi est mors aculeus tuus? Præpostero ordine de animarum statu & carnis resurrectione respōdimus: omissisq. principiis epistolæ, tota nobis cōtra egregios tractatus eius fuit disputatio. maluimus enim de Dei rebus, quam de nostris iniuriis, dicere. Si peccauerit homo in hominem; rogabunt pro eo ad Dominum. Si autem in Deum peccauerit; quis orabit pro eo? Nūc e diuerso, super omnia nostros aduersarios immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clementem porrigimus manum. Scribit ad Theophilum episcopum apologiam, cuius istud exordium est:

1. Cor. 15 — *Osee 3* — *1. Cor. 3* — *1. Reg. 2*

Tu equidem, ut homo Dei, & apoſtolica ornatus gratia, curam omnium eccleſiarum, maxime eius, quæ in Hieroſolymis eſt, ſuſtines: cum ipſe plurimis ſolicitudinibus Eccleſiæ Dei, quæ ſub te eſt, diſtringaris. Laudat faciem, ad perſonam principum trahit. Tu, qui regulas quæris eccleſiaſticas; & Niceni concilii canonibus uteris; & alienos clericos, & cum ſuis epiſcopis commorantes tibi niteris uſurpare; reſponde mihi, ad Alexandrinum epiſcopum Palæſtina quid pertinet? ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palæſtinæ metropolis Cæſarea ſit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæſarienſem epiſcopũ referre debueras; cui, ſpreta communione tua, communicare nos noueras: aut, ſi procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ dirigendæ. Sed noui, cur Cæſaream, cur Antiochiam nolueris mittere. ſciebas, quid fugeres, quid uitares. maluiſti occupatis auribus moleſtiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere. Nec hoc dico, quod præter amicitias, quæ ſuſpicionem generant, quidquam in legatione reprehendam; ſed quia apud interrogantes magis & præſentes te purgare debueris. Miſiſti religioſiſſimum hominem Dei, Iſidorum presbyterum, uirum potentem tam ex ipſa inceſſus & habitus dignitate, quam diuinæ intelligentiæ, curare etiam eos, qui animo uehementer ægrotãt, ſi tamen ſenſum ſui languoris habeant. Homo Dei mittit hominem Dei: nihil intereſt inter presbyterum & epiſcopum: eadem dignitas mittentis & miſſi. hoc ſatis imperite: in portu, ut dicitur, naufragium. iſte Iſidorus, qui in cælum tuis laudibus tollitur, id ipſum infamatur Alexandriæ, quod tu Hieroſolymæ: ex quo non legatus aduenisse uidetur, ſed ſocius. Alioquin & litteræ manu eius ſcriptæ, quæ ante tres menſes legationis ad nos directæ erant, portãtes errorem, Vincentio presbytero redditæ ſunt, quæ uſque hodie ab eo tenentur; quibus cohórtatur ducem exercitus tui, ut ſuper petram fidei ſtabili perſiſtat gradu; nec noſtris næniis teneatur. Pollicetur ſe, ante quam legationis eſſet ulla ſuſpicio, uenturum Hieroſolymam, & ad aduentum

tum ſuum illico aduerſariorum cuneos proterendos. Et inter cetera his etiam uerbis utitur. Quo modo fumus in aere diſſoluitur, & cera ad uiciniam ignis liqueſcit: ita diſſipabuntur qui ſemper eccleſiaſticæ fidei reſiſtentes, nunc per homines ſimplices eandem fidem inquietare conantur. Rogo te lector, qui hoc ſcribit antequam ueniat, quid tibi uidetur? aduerſarius, an legatus? Iſte eſt, quem nos piiſſimum, uel religioſiſſimum, &, ut uerbum exprimamus e uerbo, deicolam poſſumus dicere. iſte eſt homo diuinæ intelligentiæ, tam potens, & tanta inceſſus ac habitus dignitate, ut, quaſi ſpiritualis Hippocrates, languorem animarũ noſtrarum ſua potuerit præſentia mitigare; ſi tamen nos uoluerimus ſuæ medicinæ acquieſcere. Curet ſe tali medicamine, qui etiam alios curare conſueuit. nobis diuina illa intelligentia pro Chriſto ſtultitia eſt. Libenter noſtra ruſticitate lãguemus: ne collyrio ueſtro impie uidere diſcamus. Tuæ uero ſanctimoniæ, pro optima uoluntate, quaſi ad finem uſque perducta ſit, deprecamur Dominum in ſanctis locis nocte ac die, ut ei reddat perfectam mercedem, & coronam uitæ largiatur. Recte gratias agis: niſi enim ueniſſet Iſidorus, tu, in tota Palæſtina tam fidelem ſodalem non inueniſſes: niſi ille tibi promiſſum apportaſſet auxilium, hæreres in turba ruſticorum, quæ ſapientiam tuam intelligere non poſſet. Hæc ipſa apologia, de qua nunc ſermo eſt, Iſidoro præſente, & multum collaborante, dictata eſt; ut idem eſſet & dictator, & baiulus litterarum. Cum ergo huc ueniſſet, & acceſſiſſet, ad nos tribus uicibus, & admonuiſſet tam diuinæ ſapientiæ tuæ, quam propriæ intelligentiæ habentia medicinam uerba; nec profuit alicui, nec profuit ei quiſquam. Hic, qui ad tres uices dicitur ad nos acceſſiſſe, ut & in ueniendo myſticum numerum conſeruaret, qui Theophili epiſcopi mandatum nobis loquebatur, litteras, ad nos ab eo miſſas, noluit reddere. cumq. diceremus, ſi legatus es, redde legationis epiſtolas; ſi epiſtolas non habes, quo modo legatum te probabis? reſpondit, ſe habere quidem litteras ad nos, adiuratum tamen ab Hieroſolymo-

rũ episcopo, ne nobis eas redderet. En legati constantia: qui ut pacem faceret, & suspicionem in alterã partem fauoris excluderet, æquum se utrisque præbuit. Et quia sine emplastro uenerat, & medicorum armamenta non habebat; iccirco eius medicina non profuit. Hieronymus, & ii, qui cum eo sunt, & secreto, & coram omnibus frequentissime, & sub iurisiurandi testificatione satis ei fecerunt, quod numquam de nobis ambiguitatem aliquam habuerint fidei, dicentes: Quo modo eo tempore, quando communicabamus ei, nunc similiter eundem affectum habemus de ratione fidei. Videte, quid faciat concordia dogmatum. Isidorus, qui, ut hæc significaret, eius socius erat, homo Dei, & presbyter θεοσεβέστατος, & uir potens, & sacro ac uenerabili incessu, & diuinæ intelligentiæ, & Hippocrates Christianorum uocatur. Ego misellus, dum in solitudine delitesco, a tanto Pontifice repente truncatus, presbyteri nomen amisi. Et tamen iste Hieronymus, cum pannosa turba & sordidatis gregibus, quid Isidoro illi fulmineo ausus est respondere? At ne forte ille non crederet, & opprimeret eos præsentia, & mole corporis sui, non semel, non tertio, sed frequentissime iurauerunt, se eum, de quo quæstio erat, scire orthodoxum, nec umquam in suspicione habuisse hæreseos. O apertum impudensq. mendacium: o testimoniũ
Matth. 18 pro se, nec Catoni creditum. In ore enim duorum uel triũ testium stat omne uerbum. Alicubi ne dictum, aut tibi alicubi mandatum est, quod sine satisfactione fidei communionem tuam subiremus? Quando per uirum disertissimum, & Christianissimum, Archelaum comitem, qui sequester pacis erat, condictus locus fœderis fuit; nonne hoc in primis postulatum est, ut futuræ concordiæ fides iaceret fundamenta? Pollicitus est esse se uenturũ. Instabat dies paschæ: frequens monachorum turba conuenerat: expectabaris in loco: quid faceres, nesciebas. Repente mandasti ægrotare nescio quam; illo die te non posse uenire. Ludio ne, an episcopus hæc loquitur? Pone uerum esse quod dicis: propter unius mulierculæ delicias, ne te absente doleat caput, fasti-

dium

dium ſuſtineat, ſtomacho perfrigeſcat, Eccleſiæ cauſam negligis? tot uirorum & Chriſtianorum, & monachorum cõtemnis præſentiam? Noluimus occaſionem dare: uidebamus enim ſtropham: dilationis tuæ iniuriam patientia uicimus. Reſcribit Archelaus: monet altero & tertio die manere, ſi uellet uenire. At ille occupatus, (muliercula enim uomere non ceſſauit) dum nauſeam euaſiſſet, noſtri penitus oblitus eſt. Poſt duos ergo menſes tandem expectatus uenit Iſidorus: qui non, ut tu fingis, pro te teſtimoniũ, ſed cauſam poſtulatæ ſatisfactionis audiuit. Cum enim obiiceret nobis, quare ei communicaſtis; ſi hæreticus erat, audiuit ab omnibus, communicauimus nihil de hæreſi ſuſpicantes. Poſtquam uero a beato Papa Epiphanio conuentus, tam ſermone quam litteris reſpondere contempſit; cũ ctis monachis ab eodem Epiphanio ſcripta uenerũt, ut abſque ſatisfactione fidei nullus ei temere communicaret. Præſto ſunt litteræ: nec ſuper hac re dubitari poteſt. Hæc ſunt, quæ fratrum turba reſpondit; non, ut tu argumentaris, ex eo te non eſſe hæreticum, quia aliquando non dictus ſis. hac enim ratione ægrotare non debebit, qui ante ægrotationem ſanus fuit. Quando autem cœptum eſt de ordinatione Pauliniani, & aliorum, qui cum eo ſunt, uentilari; uidentes ſe reprehendi; cum propter caritatem atque concordiam concederentur eis omnia; hoc autem ſolũ expeteretur, ut licet ab aliis contra regulas ordinati eſſent, tamen ſubiicerentur Eccleſiæ Dei; & non ſcinderent eam, neque proprium ſibi facerent principatũ; in hoc nõ acquieſcentes cœperunt proponere de fide, & omnibus notũ facere, quod, ſi non arguerentur ii, qui cũ Hieronymo presbytero erant, nil culparent in nobis; ſin autem arguerentur erroris & culpæ, cum penitus non queant de iſtiuſmodi quæſtionibus diſputare, ſatisfactionem errati proprii non inuenientes ad iſta confugerent; nõ quo ſperarent nos poſſe conuinci; ſed famam noſtram lædere niterentur. Quod perplexa oratio eſt, nemo uitium interpretationis putet: talis enim & Græca eſt. Interim ego gaudeo, quod, qui me decollatum putabam

tabam, subito mihi presbyterii caput uideo repositum. Dicit nos omnino cõuinci nõ posse; & uenire ad prœliũ perhorrescit. Si causa discordiæ non ex dissensione fidei est, sed ex Pauliniani, ut dicit, ordinatione descendit: quæ tanta stultitia est, uolentibus occasionem dare nolle respondere? Confitere fidem; sed tamen responde quod quæreris, ut omnibus luceat non de fide, sed ordinatione esse certamen. quamdiu enim interrogatus de fide tacueris, potest tibi aduersarius dicere: Non est ordinationis causa, sed fidei. si ordinationis causa est; stulte facis de fide interrogatus, tacere: si fidei; stulte prætẽdis ordinationẽ. Porro, quod dicis te petisse ut subiicerentur Ecclesiæ Dei; & non scinderent eam, neque proprium sibi facerent principatum: de quibus dicas, non satis intelligo. Si de me, & de presbytero Vincentio: satis multo dormisti tempore, qui, post annos tredecim, nunc excitatus hæc loqueris. ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim, urbes celeberrimas, deseruimus; non ut te in populis prædicantem laudaremus; sed ut, in agris, & in solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus. Sin autem de Pauliniano tibi sermo est: uides eum episcopo suo esse subiectum, uersari Cypri, ad uisitationẽ nostram interdum uenire, non ut tuum, sed ut alienum, eius uidelicet, a quo ordinatus est. quod si hic etiam esse uoluerit, & in exilio nostro quietus in solitudine uiuere: quid tibi debet, nisi honorem, quem omnibus debemus episcopis? Fac a te ordinatum: idem ab eo audies, quod a me, misello homine, sanctæ memoriæ episcopus Paulinus audiuit. Num rogaui te, ut ordinarer? Si sic presbyterium tribuis, ut monachum nobis non auferas: tu uideris de iudicio tuo. sin autem sub nomine presbyteri tollis mihi, pro pter quod sæculum dereliqui: ego habeo quod semper habui. nullum dispendium in ordinatione passus es. Vt non scinderent, inquit, eam, neque proprium sibi facerent principatum. Quis scindit Ecclesiam? nos, quorum omnis domus Bethlehem in Ecclesia communicat: an tu, qui aut be

ne

ne credis, & ſuperbe de fide taces; aut male, & uere ſcindis Eccleſiam? Nos ſcindimus Eccleſiam, qui ante paucos menſes, circa dies Pentecoſtes, cum, obſcurato ſole, omnis mundus iamiamq. uenturum iudicem formidaret, quadraginta diuerſæ ætatis & ſexus, presbyteris tuis obtulimus baptizandos? et certe quinque presbyteri erant in monaſterio, qui ſuo iure poterant baptizare; ſed noluerunt quidquam contra ſtomachum tuum facere; ne & hæc tibi de fide reticendi daretur occcaſio. An non tu potius ſcindis Eccleſiam, qui præcepiſti Bethlehem presbyteris tuis, ne competentibus noſtris in paſcha baptiſmum traderent, quos nos Dioſpolim ad confeſſorem & epiſcopum miſimus Dionyſium baptizandos? Eccleſiam ſcindere dicimur, qui extra cellulas noſtras locum eccleſiæ non habemus? An non tu ſcindis Eccleſiam, qui mandas clericis tuis, ut, ſi quis Paulinianum ab Epiphanio epiſcopo conſecratum presbyterum dixerit, eccleſiam prohibeatur intrare? Ex quo tempore uſque in præſentem diem uidemus tantum ſpecum Domini; & hæreticis intrantibus procul poſiti ſuſpiramus. Nos ne ſumus, qui Eccleſiam ſcindimus; an ille, qui uiuis habitaculum, mortuis ſepulcrum negat, qui fratrum exilia poſtulat? Quis potentiſſimam illam feram, totius orbis ceruicibus imminentem, contra noſtras ceruices ſpiritualiter incitauit? Quis oſſa ſanctorum & innoxios cineres hucuſque uerberari ab imbribus ſinit? His nos blandimentis bonus paſtor inuitat ad pacem, & proprium arguit facere principatum; qui omnibus epiſcopis, rectam dumtaxat fidem tenentibus, & communione & caritate ſociamur. An tu ſolus Eccleſia es; & qui te offenderit, a Chriſto excluditur? Si proprium defendimus principatum; oſtende nos in parochia tua habere epiſcopum. Quod tibi non communicamus, fidei eſt: reſponde, & ordinationis erit. Occaſionem quoque fingunt aliarum litterarum, quas dicunt ſibi ſcripſiſſe Epiphanium. quamquam dabit ille rationem pro omnibus, quæ geſta ſunt, ante tribunal Chriſti, ubi maior & minor abſque ulla perſonarum acceptione iudicabitur.

Atta-

Attamen quo modo possunt illius niti epistola, quam de ordinatione Pauliniani illicita, & illorum, qui cum eo sunt, a nobis coargutus scripsit; sicut & ipsa epistola eius in exordio suo significat? Rogo, quæ tanta est cæcitas, & Cimmeriis, sicut aiunt, tenebris inuoluta? Dicit nos occasionem fingere, & Epiphanii aduersus se litteras non habere; statimq. subiungit: Quo modo possunt illius niti epistola, quam de ordinatione Pauliniani illicita, & eorum, qui cum eo sunt, a nobis coargutus scripsit; sicut & ipsa eius epistola in exordio suo significat? Non habemus epistolam. et quæ est illa epistola, quæ in exordio suo de Pauliniano loquitur? Est aliquid post exordium, cuius tu times facere mentionem. A te est coargutus ætatis, qua Paulinianus erat: presbyterum ordinas, & legatum mittis, ac socium; tantamq. habes fiduciam, ut, ubi Paulinianum mentitus es puerum, illuc puerum mittas presbyterum. Itemq. Theosebam, Tyriæ ecclesiæ diaconum, facis presbyterum, & contra nos armas, illiusq. in nos abuteris eloquentia. Tibi soli licet Ecclesiæ iura calcare: tu quidquid feceris, norma doctrinæ est: & non erubescis ante tribunal Christi iudicandum tecum Epiphanium prouocare. Quæ sequuntur post hoc capitulum, hæc sunt. Mensæ suæ & domus contubernium imputat Epiphanio, scribitq. eum numquam esse secum de Origenis dogmatibus locutum, & sub iurisiurandi testificatione confirmat, dicens: Ne suspicionem quidem, sicut Deus testis est, peruersæ in nos fidei se habere monstrauit. Nolo respondere & arguere acriter; ne periurii episcopum conuincere uidear. Præsto sunt plures epistolæ Epiphanii, una ad ipsum, aliæ ad episcopos Palæstinos, & nuper ad Romanum Pontificem: in quibus dicit se eum, coram multis, de dogmatibus arguentem non meruisse responsum: totumq. nostræ paruitatis est monasterium.

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS, Alexandrinus Episcopus, per Isidorum presbyterum litteras ad Hieronymum, & monachos, qui cum eo degebant, miserat, ad pacem cum Ioanne Hierosolymitano præsule exhortatorias. respondet nunc eis uir sanctus, asserens per se non stare, quin fracta amicitia resarciatur, dummodo pax Christiane, & amice fiat, non autem per uim, & comminationes extorqueatur. Origenis in Latinum uersionem, & ordinationem sui in presbyterum monachi, quæ illi Ioannes obiiciebat, defendit, scribens & congruæ monachum fuisse ætatis, & in Ioannis diœcesi, ubi facta est ordinatio, Bethlehem sitam non esse.

HIER. ADVERSVS IOAN. HIEROS. ad Theophilum.

EPISTOLA LXII.

EPISTOLA tua, hereditatis Dominicæ te indicãs possessorem, qui pergens ad patrẽ apostolis loquebatur: Pacem meam do uobis, pacem meam relin quo uobis: illius quoque felicitatis compotem te esse testata est, in qua beati pacifici nuncupãtur. Blandiris ut pater, erudis ut magister, instituis ut pontifex. Venisti ad nos in austeritate uirgæ, sed in spiritu benignitatis, & lenitatis, & mansuetudinis; ut humilitatem Christi primo statim sermone resonares; qui mortalium genus non fulminans, & tonans, sed in præsepi uagiens, & tacens, saluauit in cruce. Legeras enim in typo illius ante prædictum: Memento Do mine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, & in ipso postea præsentatum. Discite a me, quia mitis sum, & humilis cor de. Vnde & multa de sacris uoluminibus super pacis laude perstringens, ac per uarios scripturarũ campos more apum uolans, quidquid dulce & aptum concordiæ fuit, artifici eloquio messuisti. Currentes igitur ad pacẽ incitati sumus: exposita ad nauigandum uela crebrior exhortationis tuæ au ra compleuit; ut non tam retrectantibus & fastidiosis, quã ut

Ioan. 14. 20
Matth. 5
Psal. 131
Matth. 11

ut auidis & plenis faucibus dulcia pacis fluenta biberemus. Verum quid facimus, in quorum potestate uoluntas tantũ pacis est, non effectus? Et quamquam uoluntas quoque apud Deum propositi sui mercedem habeat; tamen imperfectum opus etiam uolentes mærore contristat. Quod sciens & Apostolus, perfectissimam uidelicet pacem in utrius-
Rom. 12 que partis uoluntate consistere: Quantum, inquit, ex uobis est: cum omnibus hominibus pacem habentes. Et pro
Hier. 6 pheta: Pax pax. Et ubi est pax? Nihil enim grande est, pacem uoce prætendere, & opere destruere, aliud niti, aliud demonstrare; uerbis sonare concordiam, re exigere seruitutem. Volumus & nos pacem, et non solum uolumus, sed & rogamus, sed pacem Christi, pacem ueram, pacem sine inimicitiis, pacem in qua non sit bellum inuolutum, pacem quæ non ut aduersarios subiiciat, sed ut amicos iungat. Quid dominationem pacem uocamus, & non reddimus unicuique rei uocabulum suum? Vbi odium est, appellentur inimicitiæ: ubi caritas, ibi tantummodo pax uocetur. Nos nec Ecclesiam scindimus, neque a patrum communione diuidimur; sed ab ipsis, ut ita dicam, incunabulis catholico sumus lacte nutriti. Nemo namque magis ecclesiasticus est, quam qui numquam hæreticus fuit. Sed ignoramus absque caritate pacem, sine pace communionem.
Matth. 5 Legimus quoque in euangelio: Si offers munus tuum ad altare; & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te; dimitte ibi munus tuum coram altari, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offer munus tuum. Si munera nostra absque pace offerre non possumus; quanto magis & Christi corpus accipere? Qua conscientia ad eucharistiam Christi accedam, & respondebo amen, cum de caritate dubitem porrigentis? Quæso te, ut patienter me audias, nec ueritatem adulationem putes. Quisquam ne tibi inuitus communicat? quisquam ne extenta manu uertit faciem, & inter sacras epulas, Iudæ osculum porrrigit? Ad aduentum, ut reor, tuum non pauet monachorum turba, sed gaudet. certatim tibi procedunt obuiam:

uiam; & de eremi latibulis exeuntes, ſua te cupiunt humilitate ſuperare. quis eos compellit exire? nonne amor tui? quis per eremum ſeparatos in unum cogit? nonne tua dilectio? Amari enim parens debet. Amari parens & epiſcopus debet, non timeri. Antiqua ſententia eſt: Quem metuit quis, odit: quem odit, periiſſe cupit. Vnde & in noſtris litteris cum initia paruulorum in timore conſiſtant, perfecta dilectio foras mittit timorem. Non quæris monachos tibi eſſe ſubiectos; & ideo magis ſubiectos habes. 1.Ioan.2
Tu offers oſculum, illi colla ſubmittunt. Exhibes militem, & ducem impetras: quaſi unus in pluribus es, ut ſis unus ex pluribus. Cito indignatur libertas, ſi opprimitur. Nemo plus impetrat a libero, quam qui ſeruire non cogit. Nouimus canones eccleſiaſticos: non ignoramus ordines ſingulorum: & lectione, & quotidianis exemplis uſque ad hanc ætatem multa didicimus, multa experti ſumus. Qui ſcorpionibus cædit, & lumbis patris habere ſe putat digitos groſſiores, cito regnũ manſueti Dauid diſſipat. Certe Romanus populus ne in rege quidem ſuperbiam tulit. Dux ille Iſraelitici exercitus, qui decem plagis afflixerat Aegyptum, & ad cuius imperium cælum, & terra, & maria ſeruiebant, Num.12
inter cunctos homines, quos tunc terra generauit, manſuetiſſimus prædicatur: et ideo per quadraginta annos obtinuit principatum; quia poteſtatis ſuperbiam lenitate & mãſuetudine temperabat. lapidabatur a populo, & pro lapidãtibus rogabat: quia potius deleri ipſe uult de libro Dei, ne Exod.32
commiſſus ſibi grex pereat. cupiebat enim illum imitari paſtorem, quem ſciebat etiam errantes oues ſuis humeris portaturum. Paſtor, inquit, bonus, ponit animam ſuam pro Ioan.10
ouibus ſuis. Boni quippe paſtoris diſcipulus optat anathema eſſe pro fratribus ſuis, atque cognatis, qui ſunt Iſraelitæ Rom.9
ſecundum carnem. Et ſi ille perire cupit, ne perditi pereant: quanto magis bonis parentibus prouidendum eſt, ne ad iracundiam prouocent filios ſuos, & nimietate duritiæ etiam leniſſimos aſperos eſſe compellant? Epiſtola cogit me breuius loqui, dolor longius. Scribit in ſuis illis, ut
ille

ille uult, pacificis, ut ego sentio, mordacissimis litteris, quod numquam a me læsus sit, nec dictus hæreticus. Quonam igitur modo me ipse lædit, ægrotantem morbo pessimo, & rebellem Ecclesiæ uentilans? Ab aliis lacessitus, accurrit aduersariis parcere, lædere non lædentem? Ante quã ordinaretur frater meus, numquam dixit fuisse inter se & sanctum Papam Epiphanium de dogmatibus quæstionem. Et quæ eum ratio compellebat, sicut ipse tandem scribit, inde inter populos disputare, unde nemo quærebat? Scit enim prudentia tua periculosas esse huiusmodi quæstiones, & nihil esse tutius, quam tacere: nisi forte necesse est loqui de grandibus. Certe quod illud tantum ingenium flumenq. eloquentiæ fuit, ut in uno Ecclesiæ tractatu cuncta comprehendisse se dicat, de quibus singulis nouimus eruditissimos uiros infinita uersuum millia conscripsisse? Sed hoc quid ad me? nouerit ille, qui audiuit: sciat ipse, qui scripsit; meq. ab accusatione sui ipse etiam liberet. ego nec interfui, nec audiui: unus e populo sum, immo ne unus quidem, quia multis clamãtibus tacui. Conferamus arguentis accusatiq. personas: &, cuius uel meritum, uel uita, uel doctrina præcesserit, illi magis accommodemus fidem. Vides ne, quod clausis, ut dicitur, oculis summa quæque perstringam, nõ tam eloquens quod mente concepi, quam indicans quid reticeam? Intellexi, & probaui dispensationem tuam, quod, ecclesiasticæ paci consulens, quasi Sireneos cantus obturata aure pertransis. Alioqui, quia a parua ætate sacris litteris eruditus es, nosti quo sensu unumquodque dicatur; quo modo in ambiguis sententiis, tuus sermo libratus & aliena non damnet, & nostra non deneget. Sed fides pura & aperta confessio non quærit strophas, & argumenta uerborum. Quod simpliciter creditur, simpliciter confitendum est. Poteram quidem libere proclamare, & inter gladios quoque ignesq. Babylonios dicere: Cur aliud respondetur, quam quæritur? cur non simplex est, nec aperta confessio? Totũ timet, totum temperat, totum relinquit ambiguum, & quasi super aristas graditur. Verum studio & expectatione pacis

pacis, feruente ſtomacho, uerba, non quo modo quærun tur, reſpondet. Lædunt libere alii, quos lædere læſus ipſe non audet: ego interim ſileo: nunc & diſpenſationem meam uel imperitiam ſimulabo, uel metum. Quid mihi accuſanti facturus eſt, qui, ut ipſe teſtatur, laudanti detrahit? Tota eius epiſtola non tam expoſitione, quam noſtris plena eſt contumeliis. Nomen meum abſque ullis officiis, quibus nos inuicem palpare ſolemus homines, frequenter aſſumitur, carpitur, uentilatur, quaſi de libro uiuentium deletus ſim: quaſi illius me litteræ ſuggillauerint, aut iſtiuſmodi nugas umquam quæſierim: qui, ab adoleſcentia in monaſterii clauſus cellulis, magis eſſe uoluerim aliquid, quam uideri. Quoſdam ex nobis ſic cum honore appellat, ut laceret: quaſi & nos non poſſimus dicere, quæ nemo tacet. E ſeruo clericum factum criminatur; cum & ipſe non nullos eiuſcemodi clericos habeat, & Oneſimum legerit inter Pauli renatum uincula, diaconum cœpiſſe eſſe de ſeruo. Sycophantam iactitat, &, ne probare cogatur, audiſſe ſe dicit. *Philem.* 1
O ſi & mihi liberet dicere, quæ multi clamitant, & aliorum maledictis acquieſcerem: iam & nos intelligeret ſcire, quæ omnes ſciunt, & me quoque audire, quæ nullus ignorat. Dicit ei uelut præmia pro calumnia reſtituta. Quis tã argutum & callens non perhorreſcat ingenium? quis tanto poteſt eloquentiæ fulmini reſpondere? Quid eſt plus, ſuſtinere calumniam, an facere? accuſare quem poſtea diligas, an peccati ueniam tribuere? quid minus ferendum, de ſycophanta ædilem fieri, an conſulem? Scit & ipſe quid taceã, quid loquar, quid & ego audierim, quid pro Chriſti metu taſſe non credam. Origenem me arguit uertiſſe in Latinũ. Hoc non ſolus ego feci, ſed & confeſſor Hilarius fecit: & tamen uterque noſtrum, noxia quæque detruncans, utilia tranſtulit. Legat ipſe, ſi nouit; (arbitror enim eum aſſidua confabulatione & quotidiano Latinorum conſortio Romanum non ignorare ſermonem) aut, ſi certe penitus non imbibit, interpretentur ei qui ſolent; & tunc ſciet, me in hoc ipſo laudandum eſſe, quod detrahit. ſicut enim inter-

pretationem & idiomata scripturarum Origeni semper attribui, ita dogmatum constantissime abstuli ueritatem. Nũquid ego in turbam mitto Origenem? numquid ceteros tractatores? Scio me aliter habere apostolos, aliter reliquos tractatores; illos semper uera dicere, istos in quibusdam ut homines aberrare. Nouum defensionis genus, sic Origenis uitia non negare, ut cum illo ceteros crimineris. Videlicet quem aperte defendere non audeas, multorum simili errore tuearis. Sex millia Origenis tomos non poterat quisquã legere, quos ille nõ scripsit: faciliusq. credo testem huius sermonis, quam auctorem esse mentitum. Fratrem meũ causam dicit esse discordiæ, hominem, qui quiescit in monasterii cellula, & clericatum non honorem interpretatur, sed onus. Cumq. nos usque ad præsentem diem ficta pacis ostẽsione lactauerit, occidentalium sacerdotum commouit aures, dicens eum adolescentulum & pene puerum in parochia sua Bethlehem presbyterum constitutum. Si hoc uerum est, cuncti Palæstini episcopi non ignorant. monasterium enim sancti papæ Epiphanii, nomine uetus dictum, in quo frater meus ordinatus est presbyter, in Eleuteropolitano territorio, & non in Heliensi situm est. porro ætas eius & beatitudini tuæ nota est; & cum ad triginta annorũ spatia iam peruenerit, puto eam in hoc non esse reprehendendam, quæ iuxta mysterium assumpti hominis in Christo per-
*Num.*8 fecta est. Recordetur legis antiquæ; & post uigintiquinque annos a Leuitica tribu eligi in sacerdotiũ peruidebit. Aut, si in hoc testimonio solo Hebraicam sequitur ueritatem, nouerit triginta annorum fieri sacerdotem. Ac, ne forsitan dicat; Vetera transierunt, & facta sunt omnia noua: au-
1. *Tim.*4 diat cum Timotheo: Adolescentiam tuam nemo contemnat. Certe ipse, quando episcopus ordinatus est, non multum ab ea, in qua nunc frater meus est, distabat ætate. Vel, si hoc in episcopis licet, in presbyteris non licet, ne per antiphrasim a suo nomine discrepare uideantur; cur ipse aut eius, aut minoris ætatis, &, quod his amplius est, ministrum alterius ecclesiæ ordinauit presbyterum? Quod si nõ

potest

poteſt pacem habere cum fratre, niſi cum ſubdito,& ordinationis ſuæ epiſcopo renunciante : oſtendit ſe non tam pacem cupere, quam ſub pacis occaſione uindictam ; nec aliter quietis & pacis ocio eſſe contentum, niſi integrum habeat quod minatur. Etiam ſi ipſe eum ordinaſſet, & ſic ſecreti amator quieſcere uellet; nequidquã exerceret. Quod ſi Eccleſiam ſcinderet, nihil ei deberet præter honorem cunctis ſacerdotibus debitũ. Hucuſque apologia eius, immo categoria, & lacinioſus contra nos ſermo protractus eſt. Cui ego quidem in epiſtola breuiter præteriensq. reſpõdi; ut ex his, quæ dixi, intelligat quid tacuerim; & nouerit nos homines eſſe, rationale animal, & prudentiam ſuam poſſe intelligere, nec ita obtuſi cordis, ut, inſtar brutorum animalium,uerborum tantum ſonum & nõ ſententias audiamus. Nunc autem quæſo te, ut ueniam tribuas dolori meo: &, ſi ſuperbum eſt reſpondiſſe, multo ſit ſuperbius accuſaſſe. quamquam ita reſponderim, ut ſilentium potius meum indicauerim, quam ſermonem. Quid procul pacem quærũt, & uolunt eam nobis ab aliis imperari? Sint pacifici, & illico pax ſequetur. Cur nomine ſanctitudinis tuæ contra nos pro terrore abutuntur; cum epiſtola tua pacem & manſuetudinem ſonet, illorum uerba duritiem comminentur? Denique quam pacificas & ad concordiam pertinentes per Iſidorũ presbyterum litteras nobis miſeris, hinc probamus, quod illas, quæ pacem falſo iactant, reddere noluerit. Eligant itaque quod uolunt. Aut boni ſumus, aut mali. ſi boni, dimittant quieſcere; ſi mali, quid malorum expetunt ſocietatem? Quantum ualeat humilitas, experimento didicit. Qui nunc diſſuit, quæ ſuo conſilio olim diſiuncta ſociauit, probat ſe nunc ad alterius uoluntatem tunc copulata diſcerpere. Nuper nobis poſtulauit, & impetrauit exilium : atque utinam implere potuiſſet: ut, ſicut illi uoluntas imputatur pro opere, ita & nos non ſolum uoluntate, ſed & effectu coronam haberemus exilii. Fundendo ſanguinem, & patiendo magis, quam faciendo contumelias, Chriſti fundata eſt Eccleſia. perſecutionibus creuit, martyriis

Ccc 2 coro-

coronata est. Aut, si isti soli, iuxta quod legimus, amant rigorem, & non nouerunt persecutionem sustinere, sed facere: sunt & hic Iudæi; sunt uariorum dogmatum hæretici, & maxime impurissimi Manichæi: cur eorum ne uerbo quidem quempiam audent lædere, nos solos expellere cupiunt? nos soli, qui Ecclesiæ communicamus, ecclesiã scindere dicimur? Oro te, nonne æqua est ista postulatio, ut aut illos nobiscum expellant, aut nos cum illis teneant? Nisi quod in eo magis honorant, quos saltem exilio ab hæreticis separant. Monachus, pro dolor, monachis & minatur, & impetrat exiliũ; & hoc monachus, apostolicam cathedram habere se iactans. Non nouit terrori natio ista succumbere, & impendenti gladio magis ceruices, quam manus subiicit. Quis enim monachorum, exul patriæ, non exul est mundi? Quid opus est auctoritate publica, & rescripti impendiis, & toto orbe discursibus? Tangat saltem digitulo, & ultro exibimus. Domini est terra, & plenitudo
Psal. 23 eius. Christus loco non tenetur inclusus. Præterea quod scribit nos pergere tecum Romam, & Ecclesiæ communicare ei, a qua uidemur communione separati: non necesse est ire tam longe: & hic in Palæstina eodem modo ei iungimur. Et, ne hoc, quod procul sit, in uiculo Bethlehem presbyteris eius, quantum in nobis est, communione sociamur. Ex quo perspicuum est, dolorem proprium causam Ecclesiæ non putandum, nec stomachum unius hominis, immo per illum aliorum, generali Ecclesiæ uocabulo nuncupandum. Quapropter, quod in principio epistolæ dixi, etiam nunc repeto, nos uelle pacem Christi, optare concordiam; & te rogare, ut illos moneas, pacem non extorquere, sed uelle. Sit præteritarum nostrarum contumeliarum dolore contentus. ueterata uulnera saltem noua oblitteret caritate. sit talis, qualis ante fuit, quando nos suo arbitrio diligebat. uerba ei de alieno stomacho non fluant: faciat quod uult, & non quod uelle compellitur. aut, quasi
1.Cor.9 pontifex, cunctis æqualiter imperet; aut, quasi imitator Apostoli, uniuersorum saluti ex æquo seruiat. Si talem se

præ-

præbuerit; ultro præbemus manus, extendimus brachia; amicos & parẽtes habeat; & ſentiat in Chriſto, ſicut omnibus ſanctis, ita & ſibi nos eſſe ſubiectos. Caritas patiens eſt, caritas benigna eſt, caritas non æmulatur, non inflatur, omnia ſuſtinet, omnia credit. Cunctarum uirtutum mater eſt caritas, & quaſi ſpartum triplex Apoſtoli ſententia roboratur dicentis, Fides, Spes, Caritas. Credimus, ſperamus; atque ita per Fidem, & Spem dilectionis uinculo copulamur. Iccirco enim & nos patrias noſtras dimiſimus, ut quieti abſque ullis ſimultatibus in agris & in ſolitudine uiueremus: ut pontifices Chriſti, qui tamen rectam fidem prædicant, non dominorum metu, ſed patrum honore ueneremur; ut deferamus epiſcopis ut epiſcopis; & non, ſub nomine alterius, aliis, quibus nolumus, ſeruire cogamur. Non ſumus tam inflati cordis, ut ignoremus, quid debeatur ſacerdotibus Chriſti. qui enim eos recipit, non tam eos recipit, quam illum, cuius epiſcopi ſunt. Sed contenti ſint honore ſuo: patres ſe ſciant eſſe, non dominos, maxime apud eos, qui, ſpretis ambitionibus ſæculi, nihil quieti & otio præferunt. Tribuat autem orationibus tuis Chriſtus Deus omnipotens, ut pacis non ficto nomine, ſed uero & fideli amore ſociemur: ne mordentes inuicem, conſumamur ab inuicem.

1. Cor. 13

Eccls. 4

Matth. 10

Gal. 5

ARGVMENTVM.

PRAEFATIONEM *ſuam in librum* περὶ ἀρχῶν *Origenis, quem uerterat, Ruffinus ita accommodat, ut Origenem, ueluti ab adſcriptis erroribus expurgatum, tamquam ſcilicet catholicum cunctis legendum obtrudat, &* Hieronymum, *quæ res diſcidium inter eos peperit, Origeniſtam eſſe mundo oſtendat.*

PRAEFATIO RVFFINI in libos περὶ ἀρχῶν Origenis.

EPISTOLA LXIII.

SCIO quamplurimos fratrum, ſcientiæ ſcripturarũ deſiderio prouocatos, popoſciſſe ab aliquantis eruditis uiris, & Græcarum litterarum peritis, ut Origenem Romanum facerent, & Latinis auribus eum donarent. in quo etiam frater, & collega noſter, ab epiſcopo Damaſo deprecatus, cum homilias duas de Cantico canticorum in Latinum tranſtuliſſet ex Græco, ita in illo opere ornate magnificeq. præfatus eſt, ut cuiuis legendi Origenem, & auidiſſime perquirendi deſiderium commoueret, dicens illius animæ conuenire quod dictum eſt: Introduxit me rex in cubiculum ſuum: aſſerens eum, quod, cum in ceteris libris omnes uincat, in Canticis canticorum etiam ipſe ſe uicerit. Pollicetur ſane in ipſa præfatione, ſe & ipſos in Cantico canticorum libros, & alios quamplurimos Origenis Romanis auribus largiturum. ſed ille, ut uideo, in ſtylo proprio placens, rem maioris gloriæ ſequitur, ut pater uerbi ſit potius, quam interpres. Nos ergo rem ab illo quidem cœptam ſequimur, & probatam; ſed non æquis eloquentiæ uiribus, tanti uiri ornare poſſumus dicta. unde ue reor, ne uitio meo id accidat; ut is uir, quem ille alterum poſt apoſtolos Eccleſiæ doctorem ſcientiæ ac ſapientiæ merito comprobauit, inopia ſermonis noſtri longe eſſe inferior uideatur. Quod ego ſæpe conſiderans, reticebam, nec deprecantibus me frequenter in hoc opus fratribus annuebam. Sed tua uis, fideliſſime frater Macari, tanta eſt, cui obſiſtere ne imperitia quidem poteſt. propter quod ne te ultra tam grauem paterer exactorem, etiam contra propoſitum meum ceſſi, ea tamen lege, atque ordine, ut, quantum fieri poteſt, interpretando ſequar regulam præceſſorũ, & eius præcipue uiri, cuius ſuperius fecimus mentionem: qui cum ultra ſeptuaginta libellos Origenis, quos Homili-

Cant. 1

ticos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apoſtolum ſcriptis tranſtuliſſet in Latinum; in quibus cum aliquanta offendicula inueniantur in Græco; ita elimauit omnia interpretando, atque purgauit, ut nihil in illis, quod a fide noſtra diſcrepet, Latinus lector inueniat. Hunc ergo etiam nos, licet non eloquentiæ uiribus, diſciplinæ tamen regulis, inquantum poſſumus, ſequimur, obſeruantes ſcilicet, ne ea, quæ in libris Origenis a ſe ipſo diſcrepantia inueniuntur, atque contraria, proferamus. cuius diuerſitatis cauſam plenius tibi in Apologetico, quem Pamphilus pro libris ipſius Origenis ſcripſit, edidimus, breuiſſimo libello ſuperaddito: in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis corruptos eſſe in quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius oſtendimus; & iſtos præcipue, quos nunc exigis ut interpreter, idest περὶ ἀρχῶν; quod uel de principiis, uel de principatibus dici poteſt: qui ſunt reuera alias & obſcuriſſimi, & difficillimi. de rebus enim ibi talibus diſputat, in quibus philoſophi omni ſua ætate conſumpta nihil inuenire potuerunt. Hic uero noſter, quantum potuit, id egit, ut creatoris fidem & creatarum rerum rationem, quam illi ad impietatem traxerunt, ad pietatem ipſe conuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contra id inuenimus, quod ab eo ceteris locis fideliter, pie de Trinitate fuerat definitum; ueluti adulteratum hoc & alienum, aut prætermiſimus, aut ſecundum eam regulam protulimus, quam ab ipſo frequenter inuenimus affirmatam. Si qua ſane, uelut peritis iam & ſcientibus loquens, dum breuiter trãſire uult, obſcurius protulit; nos, ut manifeſtior fieret locus, ea, quæ de ipſa re in aliis eius libris apertius legeramus, adiecimus, explanationi ſtudentes: nihil tamen noſtrum diximus; ſed, licet in aliis locis, dicta ſua tamen ſibi reddidimus. Hoc autem iccirco in præfatione commonui; ne forte calumniatores iterum ſe criminandi putarent inueniſſe materiam. Sed uiderint ipſi, quid peruerſi & contentioſi homines agant. Nobis interim tantus labor, ſi tamen orãtibus uobis Deus annuerit, iccirco ſuſceptus eſt, non ut calumnioſorum ora

(quod fieri non poteſt; licet forte etiam hoc Deus faciet) clauderemus, ſed ut proficere ad ſcientiam rerum uolentibus materiam præberemus. Illud ſane omnem, qui hos libros uel deſcripturus eſt, uel lecturus, in conſpectu Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti conteſtor, atque conuenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacra-
Matth.25 mentum, per illum, qui præparatus eſt diabolo & angelis ſuis, æternum ignem, ſi non illum locum æterna hereditate
Eſa.66 poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorũ non extinguetur, & uermis eorum non morietur; ne quis addat aliquid huic ſcripturæ, ne auferat, ne inſerat, ne immutet; ſed conferat cum exemplaribus, unde ſcripſerit, & emendet ad litteram, & diſtinguat; & inemendatum uel nõ diſtinctum codicem non habeat; ne ſenſuum difficultas, ſi diſtinctus codex non ſit, maiores obſcuritates legentibus generet.

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, *& Oceanus*, D. Hieronymi *amici, uidentes ex ea præfatione* Ruffini, *& multorum rumore*, Hieronymum *uti Origeniſtam habitum, rogant ut a ſuſpicionibus ſe purget, et ſe minime Origenis errores ſequi oſtendens, liber* περὶ ἀρχῶν, *a* Ruffino *uerſus, qualis in* Græco *ſit, & qui ſint in eo errores, clare ediſſerat.*

PAMMACHIVS ET OCEANVS Hieronymo.

EPISTOLA LXIIII.

SANCTVS aliquis ex fratribus ſchedulas ad nos cuiuſdam detulit, quæ Origenis uolumen, quod περὶ ἀρχῶν inſcribitur, in Latinum ſermonem uerſum tenerent. & quoniam in his multa ſunt, quæ tenuitatem noſtri ingenii permouent, quæq. minus catholice di-
cta

cta existimamus; suspicamur etiam ad excusationem aucto-ris multa de libris eius esse subtracta, quæ apertam impietatem eiusdem monstrare potuissent: quæsumus præstantiam tuam, ut & hoc specialiter non tam nobis, quam uniuersis, qui in urbe habitant, profuturum opus digneris impendere: ut supradictum librum Origenis, quemadmodum a supradicto auctore editum est, ad fidem tuo sermone manifestes; & quæ a defensore eius interpollata sunt, prodas; & quæ etiam in his schedulis, quas ad sanctitatem tuam direximus, uel contra catholicam regulam, uel imperite edita sunt, redarguas, atque conuincas. sane subtiliter in præfatione operis sui, tacito nomine tuæ sanctitatis, expressit, quod a te promissum opus ipse complerit, illud oblique agens, etiam te simili ratione sentire. purga ergo suspiciones hominum, & conuince criminantem; ne, si dissimulaueris, consentire uidearis.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS *præmissæ epistolæ, quo animo legerit, & laudarit Origenem, exponit, uti sacrarum scilicet litterarum interpretem, non autem uti dogmatisten. æmulorum calumnias reiicit, & suspiciones hominum diluit. & ut uere appareat, se Origenis errores non sequi; illos dilucide prodit, &* Ruffini *uersionem, defensionemque, quam pro Origene, sub nomine* Pamphili *martyris, emiserat, coarguit.*

HIERONYMVS PAMMACHIO & Oceano.

EPISTOLA LXV.

SCHEDVLAE, quas misistis, honorifica me affecere contumelia, sic ingenium prædicantes, ut fidei tollerent ueritatem. & quia eadem & Alexandriæ, & Romæ audieram; & in toto pene orbe boni homines super meo nomine iactare consueuerunt; & tantū me diligūt, ut

ut ſine me hæretici eſſe non poſſint: omittam perſonas, rebus tantum & criminibus reſpondebo. neque enim cauſæ prodeſt, maledicentibus remaledicere, & aduerſarios talione mordere, cui præcipitur malum pro malo non reddere, ſed uincere in bono malum, ſaturari opprobriis, & alteram uerberanti præbere maxillam. Obiiciunt mihi, quare Origenem aliquando laudauerim. Ni fallor, duo loca ſunt, in quibus eum laudaui, præfatiuncula ad Damaſum in homilias Cantici canticorum, & prologus in librum Hebraicorum nominum. Quid ibi de dogmatibus Eccleſiæ dicitur? quid de Patre & Filio, & Spiritu ſancto? quid de carnis reſurrectione? quid de animæ ſtatu, atque ſubſtantia? ſimplex interpretatio, atque doctrina, ſimplici uoce laudata eſt. nihil ibi de fide, nihil de dogmatibus comprehenſum eſt. moralis tantum tractatur locus; & allegoriæ nubilum ſerena expoſitione diſcutitur. laudaui interpretem, nõ dogmatiſten; ingenium, non fidem; philoſophum, non apoſtolum. Quod ſi nolunt ſuper Origene meum ſcire iudicium: legant in Eccleſiaſten commentarios: replicent in epiſtolam ad Epheſios tria uolumina: & intelligent me ſemper eius dogmatibus contraiſſe. Quæ enim ſtultitia eſt, ſic alicuius laudare doctrinam, ut ſequaris & blaſphemiam? Et beatus Cyprianus Tertulliano magiſtro utitur, ut eius ſcripta probant, cumq. eruditi & ardentis uiri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamq. non ſequitur. Fortiſſimos libros contra Porphyrium ſcribit Appollinarius. Eccleſiaſticam pulchre Euſebius hiſtoriam texuit. alter eorum dimidiatam Chriſti introduxit œconomiam: alter impietatis Arii apertiſſimus propugnator eſt. Væ, inquit Eſaias, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, & qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Nec bonis aduerſariorum, ſi honeſtum quid habuerint, detrahendum eſt: nec amicorum laudanda ſunt uitia: & unumquodque non perſonarum, ſed rerum pondere iudicandum eſt. Mordetur & Lucilius, quod incompoſito currat pede: & tamen ſales eius leposq. laudãtur. Dum eſſem iuuenis, miro

1. Theſ. 5 *Matth. 5* *Eſa. 5*

diſcen-

discendi ferebar ardore, nec, iuxta quorundam præsumptionem, ipse me docui. Apollinarium Laodicenum audiui Antiochiæ frequenter, & colui: & cum me in sanctis scripturis erudiret, numquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi. Iam canis spargebatur caput, & magistrũ potius, quam discipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum: in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidi. Putabant me homines finem fecisse discendi: ueni rursum Hierosolymam & Bethlehem: quo labore, quo pretio Barrabanum nocturnum habui præceptorem? timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Horum *Ioan.3* omnium frequenter in opusculis meis facio mentionem. Certe Apollinarii & Didymi inter se dogma contrarium est. rapiat me ergo utraque turma diuersum altrinsecus, quia magistrum utrumque confiteor. Si expedit odisse homines, & gentem aliquam detestari; miro odio auersor circumcisos. usque hodie enim persequuntur dominum nostrum Iesum Christum in synagogis satanæ. Obiiciat mihi quispiam, cur hominem Iudæũ habuerim præceptorem. Et audet quidã proferre litteras meas ad Didymũ, quasi ad magistrũ. Grande crimen discipuli, si hominem eruditum & senem magistrũ dixerim. et tamen uolo inspicere ipsam epistolã, quæ tanto tempore in calumniam reseruata est. nihil præter honorẽ & salutationẽ cõtinet. Inepta sunt hæc, & friuola: arguite potius, ubi hæresim defenderim, ubi prauũ Origenis dogma laudauerim. In lectione Esaiæ, in qua *Esa.6* duo Seraphin clamãtia describũtur; illo interpretante Filiũ & Spiritum sanctũ, nonne ego detestandam expositionem in duo testamenta mutaui? Habetur liber in manibus, ante uiginti annos editus. Tot opuscula mea, & maxime commentarii, iuxta opportunitatem locorum gentilem sectam lacerant. Quod autem opponunt, congregasse me libros illius super cunctos homines: utinam omnium tractatorũ haberem uolumina; ut tarditatem ingenii, lectionis diligentia compensarem. Congregaui libros eius, fateor: et ideo erro-

errores non ſequor, quia ſcio uniuerſa, quæ ſcripſit. Cre-
dite experto: quaſi Chriſtianus Chriſtianis loquor. Vene-
nata ſunt illius dogmata, aliena a ſcripturis ſanctis, uim ſcri
pturis facientia. Legi, inquam, legi Origenem: &, ſi in le
gendo crimen eſt, fateor: & noſtrum marſupium Alexan-
drinæ chartæ euacuarũt. Si mihi creditis, Origeniſtes num-
quam fui. ſi non creditis, nunc eſſe ceſſaui. Quod ſi nec ſic
adducimini ad fidem: cõpellitis me, ad defenſionem mei,
contra amaſium ueſtrum ſcribere: ut, ſi non creditis negan
ti, credatis ſaltem accuſanti. Sed libentius mihi erranti cre
ditur, quam correcto. nec mirum: putant enim me ſuum
eſſe *συμμύςην*, & propter animales & luteos nolle palam
dogmata confiteri. ipſorum enim decretum eſt, non facile
Matth.7 margaritas ante porcos eſſe mittendas, nec dandum ſanctũ
Pſal. 118 canibus, & cum Dauid dicere: Abſcondi in corde meo elo
quia tua, ut non peccem tibi. Et in alio loco ſuper iuſto:
Pſal. 14 Qui loquitur, inquit, ueritatem cum proximo ſuo, ideſt,
cum his, qui domeſtici fidei ſunt. Ex quo uolunt intelligi,
nos, qui necdum initiati ſumus, debere audire mendaciũ;
ne paruuli, atque lactentes, ſolidioris cibi edulio ſuffoce-
mur. Quod autem periuriorum atque mendacii inter ſe or-
giis fœderentur: ſextus Stromateon liber, in quo ex Plato-
nis ſententia noſtrum dogma componit, planiſſime docet.
Quid igitur faciam? negem me eiuſdem dogmatis eſſe? nõ
credent. iurem? ridebunt, & dicent: domi nobis iſta na-
ſcuntur. Faciam, quod ſolum cauent, ut ſacra eorum, at-
que myſteria in publicum proferam, & omnis prudentia
eorum, qua nos ſimplices ludunt, in propatulo ſit; &, qui
neganti uoci non credunt, credant ſaltem arguenti ſtylo.
hoc enim uel maxime cauent, ne quando contra auctorem
ſuum eorum ſcripta teneantur. Facile dicunt cum iuramen
to, quod poſtea alio ſoluant periurio. At ſubſcriptionem
tergiuerſantur, quæruntq. ſuffugia. Alius, Non poſſum,
inquit, damnare, quod nemo damnauit. Alius: Nihil ſu-
per hoc a patribus ſtatutum eſt: ut, dum totius orbis pro-
uocatur auctoritas, ſubſcribendi neceſſitas differatur. Qui-
dam

dam conſtantius, quo modo, inquit, damnabimus, quos ſynodus Nicena non tetigit? quæ enim damnauit Arium, damnaſſet utique & Origenem, ſi illius dogmata reprobaſſet. Scilicet uno medicamine omnes ſimul morbos debere curari. et iccirco Spiritus ſancti neganda maieſtas eſt, quia in illa ſynodo ſuper ſubſtantia eius ſilentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quæſtio fuit; de Filio, non de Spiritu ſancto. Confeſſi ſunt, quod negabatur; tacuerunt, de quo nemo quærebat. Quamquam latenter Origenem, fontem Arii, percuſſerunt: damnantes enim eos, qui Filium de Patris negant eſſe ſubſtantia, illum pariter, Ariumq. damnauerunt. alioqui hoc argumento nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphryges, nec Manichæus damnari debent: quia ſynodus Nicena eos non nominat; quos certe ante ſynodum fuiſſe, non dubium eſt. Quod ſi quaudo urgeri cœperint; & aut ſubſcribendum eis fuerit, aut exeundum de Eccleſia: miras ſtrophas uideas. ſic uerba temperant, ſic ordinem uertunt, & ambigua quæque concinnãt; ut & noſtram, & aduerſariorum confeſſionem teneant: ut aliter hæreticus, aliter catholicus audiat: quaſi non eodem ſpiritu & Apollo Delphicus, atque Loxias oracula fuderit Crœſo & Pyrrho diuerſis temporibus, ſed pari illudens ſtropha. Exempli cauſa pauca ſubiiciam. Credimus, inquiũt, reſurrectionem futuram corporum. Hoc ſi bene dicatur, pura confeſſio eſt. ſed quia corpora ſunt cæleſtia, & terreſtria; & aer iſte, & aura tenuis, iuxta naturam ſuam corpora nominantur: corpus ponunt, non carnem; ut orthodoxus, corpus audiens, carnem putet, hæreticus ſpiritum recognoſcat. Hæc eſt eorum prima decipula: quæ ſi deprehenſa fuerit, inſtruunt alios dolos, & innnocentiam ſimulant, & malitioſos nos uocant, &, quaſi ſimpliciter credentes, aiunt: Credimus reſurrectionem carnis. Hoc uero cum dixerint, uulgus indoctum putat ſibi ſufficere, maxime quia id ipſum & in ſymbolo creditur. Interroges ultra: circuli ſtrepitus commouetur, fautores clamitant: Audiſti reſurrectionem carnis; quid quæris amplius? Et, in peruerſum uol-

ſtudiis commutatis, nos ſycophantæ, illi ſimplices appellantur. Quod ſi obduraueris frontem, & urgere cœperis, carnem digitis tenens, an ipſam dicant reſurrecturam, quæ cernitur, quæ tangitur, quæ incedit, & loquitur: primo rident, deinde annuunt. Dicentibusq. nobis, utrum capillos, & dentes, pectus, & uentrem, manus, & pedes, ceterosq. artus ex integro reſurrectio exhibeat: tunc uero riſu ſe tenere non poſſunt; cachinnoq. ora ſoluentes, tonſores nobis neceſſarios, & placentas, & medicos, ac ſutores ingerunt. Vltroq. interrogant, utrum credamus & genitalia utriuſque ſexus reſurgere, noſtras genas hirtas, feminarum leues fore, & habitudinem corporis pro maris ac feminæ diſtinctione diuerſam. quod ſi dederimus, ſtatim expetunt uuluam, & coitum, & cetera, quæ in uentre ſunt, & ſub uentre. Singula membra negant; & corpus, quod conſtat ex membris, dicunt non reſurgere. Non eſt huius temporis, contra dogma peruerſum, rhetoricum iactare ſermonem. Non mihi diues Ciceronis lingua ſufficiat; nō feruens Demoſthenis oratio animi mei poſſit implere feruorem; ſi uelim hæreticorum fraudulentias prodere, qui, uerbo tenus reſurrectionem fatentes, animo negant. ſolent enim mulierculæ eorum mammas tenere, uentri applaudere, lumbos, & femora, & putres attrectare axillas, & dicere: quid nobis prodeſt reſurrectio, ſi fragile corpus reſurget? et, futuræ angelorum ſimiles, habebimus & naturam? Dedignantur uidelicet cum carne & oſſibus reſurgere, cum quibus reſurrexit & Chriſtus. Sed fac me erraſſe in adoleſcentia, & philoſophorum, ideſt, gentilium ſtudiis eruditum, in principio fidei dogmata ignoraſſe Chriſtiana; & hoc putaſſe in apoſtolis, quod in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram. Cur paruuli in Chriſto, atque lactentis errorem ſequimini? cur ab eo impietatem diſcitis, qui necdum pietatem nouerat? Secunda poſt naufragium tabula eſt, culpam ſimpliciter confiteri. Imitati eſtis errantem, imitamini & correctum. Errauimus iuuenes, emendemur ſenes. Iungamus gemitus, lacrymas copulemus, plo-

ploremus, & conuertamur ad Dominum, qui fecit nos: non expectemus diaboli pænitentiam. Vana est illa præsumptio, & in gehennæ trahens profundum: hic aut quæritur uita, aut amittitur. Si Origenem numquam secutus sum; frustra infamare me quæritis. si discipulus eius fui, imitamini pænitentem. Credidistis confitenti; credite & neganti. Si ista, ut ais, inquit, noueras; cur eum laudasti in opusculis tuis? Et hodie laudarem, nisi uos eius laudaretis errores. non mihi displiceret ingenium, nisi quibusdam eius placeret impietas. Et Apostolus præcipit: Omnia legentes, quæ bona sunt retinentes. Lactantius in libris suis, & maxime in epistolis ad Demetrianum, Spiritus sancti omnino negat substantiam; & errore Iudaico dicit eum uel ad Patrem referri, uel ad Filium, & sanctificationem utriusque personæ sub eius nomine demonstrari. Quis mihi interdicere potest, ne legam Institutionum eius libros, quibus contra gentes scripsit fortissime, quia superior sententia detestanda est? Apollinarius contra Porphyrium egregia scripsit uolumina. probo laborem uiri, licet fatuum in plerisque dogma contemnam. Confitemini & uos in quibusdam errare Origenem; & mu ultra non faciam. Dicite eum male sensisse de Filio, peius de Spiritu sancto; animarum de cælo ruinas impie protulisse; resurrectionem carnis uerbo tantum confiteri, ceterum assertione destruere; & post multa sæcula, atque unam omnium restitutionem, id ipsum fore Gabrielem, quod diabolum; Paulum, quod Caipham, uirgines, quod prostibulas. Cum hæc reieceritis, & quasi censoria uirgula separaueritis a fide Ecclesiæ; tuto legam cetera; nec uenena iam timebo, cum antidotum præbibero. non mihi nocebit, si dixero: Origenes, cum in ceteris libris omnes uicerit, in Cantico canticorum ipse se uicit. nec formidabo sententiam, qua illum doctorem ecclesiarum quondam adolescentulus nominaui. nisi forte accusare debui, cuius rogatus opuscula transferebam; & dicere in prologo: Hic, cuius interpretor libros, hæreticus est, caue lector, ne legas: fuge uiperam: aut, si legere uolue-

1. Thess. 5

uolueris, ſcito a malis hominibus & hæreticis corrupta eſſe, quæ tranſtuli. quamquam timere non debeas: ego enim omnia, quæ uitiata fuerant, correxi. Hoc eſt aliis uerbis dicere: ego, qui interpretor, catholicus ſum; hic, quem interpretor, hæreticus eſt. Denique & uos ſatis ſimpliciter, & ingenue, & non malitioſe, parui ſcilicet pendentes præcepta rhetorica, & præſtigias oratorum, dũ libros eius περὶ ἀρχῶν hæreticos confitemini, & in alios crimen transferre uultis, inieciſtis legentibus ſcrupulum, ut totam auctoris uitam diſcuterent, & ex ceteris libris eius coniecturam præſentis facerent quæſtionis. Ego callidus, qui emendaui, ſilens quod uolui, & diſſimulans crimina, non feci inuidiam criminoſo. Aiunt & medici, grandes morbos non eſſe curandos, ſed dimittendos naturæ; ne medela languorem exaſperet. Centum quinguaginta anni prope ſunt, ex quo Origenes mortuus eſt Tyri. quis Latinorum auſus eſt umquam transferre libros eius de reſurrectione, περὶ ἀρχῶν, ϛρωματέας, & τόμους? quis per infame opus ſe ipſum uoluit infamari? nec diſertiores ſumus Hilario, nec fideliores Victorino, qui eius tractatus non ut interpretes, ſed ut auctores proprii operis tranſtulerunt. Nuper ſanctus Ambroſius ſic Hexaemeron illius compilauit, ut magis Hippolyti ſententias Baſiliiq. ſequeretur. Ego ipſe, cuius æmulatores eſſe uos dicitis, &, ad ceteros talpæ, caprearum in me oculos poſſidetis, ſi malo animo fuiſſem erga Origenem, interpretatus eſſem hos ipſos, quos ſupra dixi, libros; ut mala eius etiam Latinis nota facerem. ſed numquam feci, & multis rogantibus acquieſcere nolui. non enim cõſueui eorum inſultare erroribus, quorum miror ingenia. ipſe, ſi adhuc uiueret, Origenes iraſceretur uobis fautoribus ſuis, & cum
Gen. 34 Iacob diceret, Odioſum me feciſtis in mundo. Vult aliquis laudare Origenem? laudet ut laudo. magnus uir ab infantia, & uere martyris filius: Alexandriæ eccleſiaſticam ſcholam tenuit, ſuccedens eruditiſſimo uiro Clementi presbytero. uoluptates intantum fugit, ut zelo Dei, ſed tamen non ſecundum ſcientiam, ferro truncaret genitalia. calcauit auaritiam:

ritiam: ſcripturas memoriter tenuit; & in ſtudio explanationis earum, diebus deſudauit ac noctibus. Mille & eo amplius tractatus in Eccleſia locutus eſt: edidit innumerabiles præterea cōmentarios, quos ipſe appellat τόμους, & quos nunc prætereo, ne uidear operum eius indicem texere. quis noſtrum tanta poteſt legere, quanta ille conſcripſit? quis ardentem in ſcripturis animum non miretur? Quod ſi quis Iudas zelotes oppoſuerit nobis errores eius, audiat libere: Interdum magnus dormitat Homerus: Verum operi longo fas eſt obrepere ſomnum. Non imitemur eius uitia, cuius uirtutes non poſſumus ſequi. Errauerūt in fide alii tam Græci, quam Latini: quorum non neceſſe eſt proferre nomina, ne uideamur eum non ſui merito, ſed aliorum errore defendere. Hoc non eſt, inquies, excuſare Origenem, ſed accuſare ceteros. Pulchre, ſi eum erraſſe non dicerem, ſi in fidei prauitate ſaltem apoſtolum Paulum uel angelum de cælo audiendum crederem. nunc uero, cum ſimpliciter errorem eius fatear, ſic legam ut ceteros, quia ſic errauit ut ceteri. Sed dicas: ſi multorum communis eſt error, cur ſolum perſequimini? Quia uos ſolum laudatis ut apoſtolum. Tolle amoris ὑπερβολὴν, & nos tollimus odii magnitudinem. Ceterorum uitia de libris ſuis ad hoc tantum excerpitis, ut huius defendatis errorem: Origenem ſic fertis in cælum, ut nihil eum erraſſe dicatis. Quiſquis es aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te, ut parcas Romanis auribus; parcas fidei, quæ Apoſtoli uoce laudata eſt. Cur poſt quadringētos annos docere nos niteris, quod ante neſciuimus? cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. illā ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Peluſiotas nos appellant, & luteos, animaleſq. & carneos, quod non recipiamus ea, quæ ſpiritus ſunt. illi ſcilicet Hieroſolymitæ, quorum mater in cælo eſt. Non contemno carnem, in qua Chriſtus natus eſt, & reſurrexit: non deſpicio lutum, quod excoctum in teſtam puriſſimam, regnat in cælo. & tamen miror, cur carni detrahentes uiuant carnali-

Gal. 1 · *Rom. 1* · *Gal. 4*

ter, & inimicam ſuam foueant, & nutriant delicate. niſi for
Luc.6 te implere uolunt ſcripturam dicentem: Amate inimicos
Matth.5 ueſtros: benefacite iis, qui perſequuntur uos. Amo carnem caſtam, uirginem, ieiunantem: amo carnis non opera, ſed ſubſtantiam: amo carnem, quæ iudicandam ſe eſſe nouit: amo illam, quæ pro Chriſto in martyrio cæditur, laniatur, exuritur. Illud uero, quod aſſerunt, a quibuſdam hæreticis & maleuolis hominibus libros eius eſſe uiolatos, quã ineptũ ſit, hinc probari poteſt. Quis prudentior, doctior, eloquentior Euſebio, & Didymo, aſſertoribus Origenis, inueniri poteſt? quorũ alter ſex uoluminibus τῆς ἀπολογίας ita eum, ut ſe, ſenſiſſe confirmat: alter ſic eius errores nititur excuſare, ut tamen illius eſſe fateatur; non ſcriptum negans, ſed ſenſum ſcribentis ediſſerens. Aliud eſt, ſi, quæ ab hæreticis addita ſunt, Didymus quaſi bene dicta defendat. Solus inuentus eſt Origenes, cuius ſcripta in toto orbe falſarentur, &, quaſi ad Mithridatis litteras, omnis ueritas uno die de uoluminibus illius raderetur. Si unus uiolatus eſt liber; num uniuerſa eius opera, quæ diuerſis & locis & temporibus edidit, ſimul corrumpi potuerunt? Ipſe Origenes in epiſtola, quam ſcribit ad Fabianum, Romanæ urbis epiſcopum, pænitentiam agit, cur talia ſcripſerit; & cauſæ temeritatis in Ambroſium refert, quod ſecreto edita in publicum protulerit: & quid adhuc αἰτιολογοῦσιν, aliena eſſe, quæ diſplicent? Porro, quod Pamphilum proferunt laudatorem eius, gratias illis ago meo nomine, quod dignum me putauerunt, quem cum martyre calumniarentur. Si enim ab inimicis Origenis libros eius dicitis eſſe uiolatos, ut infamarentur: quare mihi non liceat dicere, ab amicis eius & ſectatoribus compoſitum eſſe ſub nomine Pamphili uolumen, quod illum teſtimonio martyris ab infamia uindicaret? Ecce uos emendatis in Origenis libris, quod ille non ſcripſit: & miramini, ſi edat aliquis librum, quem ille non edidit? Vos in edito opere poteſtis coargui: ille, qui nihil aliud edidit, facilius patet calumniæ. Date quodlibet aliud opus Pamphili: nuſquam reperietis. hoc unum eſt. unde

unde igitur sciam, quod Pamphili sit? uidelicet stylus & saliua docere me poterit. Numquam credam, quod doctus uir primos ingenii sui fructus quæstionibus & infamiæ dedicarit: & ipsum nomen apologetici ostendit accusationem: nō enim defenditur, nisi quod in crimine est. Vnum nunc proferam, cui contradicere uel stulti sit, uel impudentis. Sexti libri Eusebii super Origenis defensione principium usque ad mille ferme uersus liber iste, qui Pamphili dicitur, continet. Et in reliquis scriptor eiusdem operis profert testimonia, quibus nititur approbare Origenem fuisse catholicum. Eusebius & Pamphilus tantam inter se habuere concordiā, ut unius animæ homines putes, & ab uno alter nomen acceperit. quo modo igitur inter se dissentire potuerunt, ut Eusebius in toto opere suo Origenem Ariani probet dogmatis, & Pamphilus Nicenæ synodi, quæ fuit postea, defensorem? Ex quo ostenditur, uel Didymi, uel cuiuslibet alterius esse opusculum, qui, sexti libri capite detruncato, cetera membra sociarit. Sed concedamus ex superfluo, ut Pamphili sit, sed necdum martyris. ante enim scripsit, quā martyrium perpeteretur. Et quo modo, inquies, martyrio dignus fuit? Scilicet ut martyrio deleret errorem, ut unam culpam sanguinis sui effusione purgaret. Quanti in toto orbe martyres, ante quam cæderentur, uariis subiacuere peccatis? Defendamus ergo peccata: quia qui postea martyres, prius peccatores fuerunt. Hæc, fratres amātissimi, ad epistolam uestram celeri sermone dictaui, uincens propositum, ut contra eum scriberem, cuius ingenium ante laudaueram, malens existimatione periclitari, quam fide. hoc mihi præstiterunt amici mei, ut, si tacuero, reus, si respō dero, inimicus iudicer. dura utraque condicio: sed e duobus eligam, quod leuius est. simultas redintegrari potest, blasphemia ueniam non meretur. Quid autem laboris in libris transferendis περὶ ἀρχῶν sustinuerim, uestro iudicio derelinquo: dum, & mutare quippiam de Græco, non est uertentis, sed euertentis; & eadem ad uerbum exprimere, nequaquam eius, qui seruare uelit eloquii uenustatem.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS Ruffino, ait reconciliatam amicitiam a se nullo modo fuisse læsam, sed obiectum tantum sibi crimen dilutum. Deinde cum obliquis, figuratisq. Ruffini laudibus in suspicionem hæresum Originis traheretur, admonet ne se posthac simili extollat præconio; & de quibusdam suis rebus certiorem reddit.

HIERONYMVS RVFFINO.

EPISTOLA LXVI.

DIV TE Romæ moratum, sermo proprius indicauit. nec dubito spiritalium parentum ad patriam reuocatum desiderio, quem matris luctus ire prohibebat; ne magis coram doleres, quod absens uix ferre poteras. Quód quereris, stomacho suo unumquemque seruire, & nostro non acquiescere iudicio: conscientiæ nostræ testis est Dominus, post reconciliatas amicitias nullum intercessisse rancorem, quo quempiam læderemus: quin potius cum omni cautione prouidimus, ne saltem casus in maleuolentiam uerteretur. Sed quid possumus facere, si unusquisque iuste putat se facere, quod facit? & uidetur sibi remorderi potius, quam mordere? Vera amicitia, quod sentit, dissimulare non debet. Præfatiuncula librorum περὶ ἀρχῶν ad me missa est: quam ex stylo intellexi tuam esse: in qua oblique, immo aperte ego petor. qua mente sit scripta, tu uideris: qua intelligatur, & stultis patet. Poteram & ego, qui sæpissime figuratas controuersias declamaui, aliquid de uetere artificio repetere, & tuo te more laudare: sed absit a me, ut, quod reprehendo in te, imiter: quin potius ita sententiam temperaui, ut & obiectum crimen effugerem, & amicum, quantum in me est, nec læsus lederem. Sed obsecro te, ut, si deinceps aliquem sequi uolueris, tuo tantum iudicio sis contentus. aut enim bona sunt, quæ appetimus, aut mala: si bona, non indigent alterius auxilio: si

mala,

mala, peccantium multitudo non parit errori patrociniū. Hæc apud te amice potius expostulare uolui, quam lacessitus publice desæuire; ut animaduertas me reconciliatas amicitias pure colere, & non, iuxta Plautinam sententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera. Frater meus Paulinianus necdum de patria reuersus est; & puto, quod eum Aquileiæ apud sanctum Papam Chromatium uideris. Sanctum quoque presbyterum Ruffinum ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus; & orauimus, ut nostro animo & obsequio uos uideret. ceterisq. amicis eadem significauimus; ne mordentes inuicem, consumamur ab Inuicem. Iam tuæ moderationis est, & tuorū, nullam occasionem impatientibus dare; ne non omnes similes mei inuenias, qui possint figuratis laudibus delectari. *Gal.5*

ARGVMENTVM.

CVM *Ruffinus, rursum recrudescente inimicitiæ uulnere, multa in D. Hieronymum inuectus scripserit, & inter cetera in suspicionem Origenis errorum inuoluere illum tentauerit, uir sanctus ex amicorum litteris certior de his factus, excitato nunc stomacho, ac flaua prodeunte bile, omnes eius calumnias refellit, & modo clypeo, modo gladio utens, ita semet tuetur, ut aduersarium, nihil illi parcens, omnino prosternat, ac necet. Opus autem omne in tres libros partitum est. primo crimina sibi a Ruffino obiecta diluit: altero Ruffini inuectiuam, sub Apologiæ nomine Anastasio Papæ missam, confutat: tertio, & ultimo Ruffini litteris, ad se ueluti excusatoriis mißis, respondet.*

AD PAMMACH. ET MARCELLINVM

Apologia Hieronymi aduersum Ruffinum.

E T ueſtris, & multorum litteris didici, obiici mihi in schola tyrannica, lingua canum meorum ex inimicis ab ipso, cur περὶ ἀρχῶν libros in Latinum uerterim. O impudentiam singularem: accusant medicum quod *Psal.67*

uenena prodiderit, ut scilicet φάρμακον θανάσιμον suum nō innocentiæ merito, sed criminis communione tueantur: quasi culpam numerus peccantium minuat, & in personis, non in rebus sit accusatio. Scribuntur cōtra me libri, ingeruntur omnibus audiendi, & tamen non eduntur; ut simplicium corda percutiant, & mihi facultatem pro me auferant respondendi. Nouū malitiæ genus, accusare, quod prodi timeas; scribere, quod occultes. Si sunt uera, quæ scripsit, cur publicum timuit? si falsa, cur scripsit? Olim pueri legimus: Intemperantis esse arbitror, scribere quidquam, quod occultari uelis. Rogo, quis est iste dolor? quid æstuant? quid insaniunt? quod præconem repuli figuratum? quod nolui me subdolo ore laudari? quod sub amici nomine, inimici insidias deprehendi? Frater & collega in præfatiuncula uocor, & satis aperte exponuntur crimina mea, quid scripserim, quibus in cælum Origenem laudibus leuauerim. Bono animo fecisse se dicit. Et quo modo nunc eadem inimicus obiicit, quæ tunc amicus laudauerat? Voluerat me in interpretatione quasi præuium sequi, & auctoritatem operi suo ex nostris opusculis mutuari. Suffecerat semel dixisse, quod scripseram: quid necesse fuit eadem rursus iterare, & frequenter ingerere, &, quasi nemo sibi laudanti crederet, ipsa dicta replicare? Non est tam solicita de audientium fide, simplex & pura laudatio. Quid metuit, ne illi sine testimoniis dictorum meorum in meis laudibus non credatur? Videtis nos intelligere prudentiam eius, & prædicationis diasyrticæ strophis in scholis sæpe lusisse? Simplicitatem obtendere non potest, in quo artifex deprehenditur malitia. Semel, aut, ut multum, bis errasse, sit casus: cur prudenter errat, & crebro, & sic per totum texit errorem, ut mihi non liceat negare quod laudat? Prudentis fuerat, & amici, post reconciliatam simultatem etiam leues suspiciones fugere; ne, quod fortuito fecisset, consulto facere putaretur. unde & Tullius in commentariis causarum pro T. Gabinio, Ego, inquit, cum omnes amicitias tuendas semper putaui summa religione, & fide, tum eas maxime, quæ essent

sent

ſent ex inimicitiis reuocatæ in gratiam : propterea quod integris amicitiis officium prætermiſſum, imprudentiæ, uel, ut grauius interpretemur, negligentiæ excuſatione defenditur : poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum, ſed uiolatum putatur, nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet. Flaccus quoque in epiſtola, quam ſcribit ad Florum, Male, ait, ſarta gratia nequidquam coit, & reſcinditur. Quid mihi nunc prodeſt, quod ſimpliciter erraſſe ſe iurat? Ecce obiiciuntur mihi laudes eius, & crimini datur ſimpliciſſimi amici non ſimplex nec pura laudatio. Si auctoritatem ſuo operi præſtruebat, uolens quos ſequeretur oſtendere: habuit in promptu Hilarium confeſſorem, qui quadraginta ferme millia uerſuum Origenis in Iob & pſalmos tranſtulit: habuit Ambroſium, cuius pene omnes libri huius ſermonibus pleni ſunt: & Martyrem Victorinum, qui ſimplicitatem ſuam in eo probat, dum nulli molitur inſidias. de his omnibus tacet, &, quaſi columnis Eccleſiæ prætermiſſis, me ſolum publicat, & nihili hominem per angulos conſectatur. Niſi forte eadem ſimplicitate, qua amicum neſcius acccuſauit, illos ignoraſſe ſe iuret. etquis ei credet, uiro eruditiſſimo, & qui tantam habeat ſcientiam ſcriptorum ueterum, maxime Græcorum, ut, dum peregrina ſectatur, pene ſua amiſerit; quod recentiſſimæ memoriæ uiros, & Latinos, neſciat? ex quo apparet, nō tam me ab eo laudatum, quam illos non accuſatos : ut, ſiue laus illa eſt, ut ſtultis perſuadere conatur; ſiue accuſatio, ut ego ex uulneris mei dolore ſentio; nec in laude haberem æqualium gloriam, nec in uituperatione ſolatium. Teneo epiſtolas ueſtras, quibus accuſatum me ſcribitis eſſe; & hortamini, ut reſpondeam criminanti; ne, ſi tacuerim, uidear crimen agnoſcere. Ad quas reſpondi, fateor: & quamuis læſus ſic amicitiæ iura ſeruaui, ut me ſine accuſantis accuſatione defenderem; &, quod unus Romæ amicus obiecerat, a multis in toto orbe inimicis dicerem iactitatum; ut non uiderer homini, ſed criminibus reſpondere. Aliud eſt, ſi pro iure amicitiæ accuſatus tacere debui, & lutatam ab eo fa-

ciem, atque, ut ita dicam, hæretico fœtore consperſam, ne ſimplici quidem aqua diluere; ne ille mihi feciſſe putaretur iniuriam. Hæc uox nec hominis eſt, nec ad hominem, aperte amicum petere, crimina eius ſub perſona laudatoris exponere; & illi ne hoc quidem liberum derelinqui, ut ſe catholicum probet, & laudationem hæretici, quæ illi obiicitur, non de aſſenſu hæreſeos, ſed de ingenii extitiſſe admiratione reſpondeat. Placuerat ei, ſiue, ut ipſe uult uideri, compulſus erat in Latinã linguam uertere, quod nolebat. quid neceſſe fuit, me latentem, & tanti maris atque terrarum diuiſum ſpatiis, inſerere quæſtioni? opponere inuidiæ plurimorum? ut plus mihi laudando noceret, quam ſibi prodeſſet exemplo? Nunc quoque, quia renui laudatorem, & uerſo ſtylo docui me non eſſe, quod meus neceſſarius prædicauit, dicitur furere, & tres contra me libros uenuſtate Attica texuiſſe eadem accuſans, quæ ante laudauerat, & obiiciens mihi in trãslatione Origenis nefaria dogmata, de quo in præfatiuncula laudationis ſuæ dixerat: Sequar regulam præceſſorum, & eius præcipue uiri, cuius ſuperius fecimus mentionem: qui cum ultra ſeptuaginta libellos Origenis, quos Homiliticos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apoſtolum ſcriptis tranſtuliſſet in Latinum: in quibus, cũ aliquanta offendicula inueniantur in Græco, ita elimauit omnia interpretando, atque purgauit, ut nihil in illis, quod a fide noſtra diſcrepet, Latinus lector inueniat. hunc ergo etiam nos, licet non eloquentiæ uiribus, diſciplinæ tamen regulis, inquantum poſſumus, ſequimur. Certe hæc illius uerba ſunt, negare non poteſt. Ipſa ſtyli elegantia, & ſermo compoſitus, quodq. his maius eſt, ſimplicitas Chriſtiana, auctoris ſui characterem probant. Aliud eſt, ſi iſta Euſebius deprauauit, & accuſator Origenis meiq. ſtudioſus in uno eodemq. opere & illum, & me uel erraſſe, uel bene ſenſiſſe teſtatus eſt. Non poteſt me nunc inimicus hæreticum dicere, quem a fide ſua dudum non diſcrepare præfatus eſt. Simulq. & hoc ab eo quæro, quid ſibi uelit ſermo moderatus & dubius? Nihil, inquit, in illis, quod a fide noſtra

ſtra diſcrepet, Latinus lector inueniet. Fidem ſuam quam uocat? eam ne, qua Romana pollet Eccleſia? an illam, quæ in Origenis uoluminibus cōtinetur? ſi Romanam reſponderit; ergo catholici ſumus, qui nihil de Origenis errore tranſtulimus. ſin autem Origenis blaſphemia, fides illius eſt: dum mihi inconſtantiæ crimen impingit, ſe hæreticū probat. ſiue bene credit laudator meus, cōfeſſione ſua me aſſumit in ſocium; ſiue male, oſtendit me ideo ante laudatum, quia participem ſui putabat erroris. Sed aduerſus illos libros, qui per angulos garriunt, & furtiua accuſatione me mordent, cum editi fuerint, & de tenebris ad lucem proceſſerint, atque ad nos uel ſtudio fratrum, uel temeritate æmulorū potuerint peruenire, reſpondere conabor. neque enim magnopere formidandi ſunt, quos metuit auctor ſuus prodere, & tantum confœderatis legendos eſſe decreuit. Tunc aut agnoſcam crimina, aut diluam; aut in accuſatorē, quæ ſunt obiecta, retorquebo; & oſtendam, quod hucuſque ſilentium modeſtiæ fuerit, non malæ conſcientiæ. Interim apud tacitum lectoris iudicium purgatum me eſſe uolui, & grauiſſimum inter amicos crimen refellere; ne prior læſiſſe uidear, qui & uulneratus nequaquam contra perſecutorem tela direxi, ſed meo tantum uulneri admoui manum. quem obſecro, ut abſque præiudicio perſonarum culpam in eum referat, qui laceſſiuit. Nec læſiſſe contentus, quaſi aduerſus elinguem, ſemperq. taciturum, tres elucubrauit libros. et ἀρτιώσεις Marcionis de meis opuſculis fabricatus eſt. Geſtit animus & illus repente doctrinam, & meam inſperatam uecordiam cognoſcere. Fortaſſe breui tempore didicit, quod nos docere debeat, &, quod illum ſcire nullus putabat, ſubitum eloquentiæ flumen oſtendet. Sic pater ille Deus faciat, ſic magnus Ieſus, Incipiat cōferre manū. Quāuis librauerit accuſationis ſuæ haſtas, & totis aduerſum nos uiribus intorſerit: credimus in Deo ſaluatore, quod ſcuto circumdabit nos ueritas eius, & cū Pſalmiſta cantare poterimus: Sagittæ paruulorū factæ ſunt plagæ eorum. Et, ſi conſtiterint aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. *Pſal.90.63.26*

Si

Si steterit aduersum me prœlium, in hoc ego sperabo. Sed hæc alias: nunc ad id reuertamur, quod cœperamus. Obiiciunt mihi sectatores eius, cerealiaq. arma expediunt fessi rerum, quare περὶ ἀρχῶν libros Origenis, noxios, & ecclesiasticæ fidei repugnantes, in Latinum sermonem uerterim. Ad quos breuis & succincta responsio est. Tuæ me, frater Pammachi, & tuorum litteræ compulerunt, dicentes, illos ab alio fraudulenter esse translatos, & interpollata non nulla, & uel addita, uel mutata. Ac, ne parum epistolis haberem fidem, misistis exemplaria eiusdem translationis, cum præfatiuncula laudatrice mea. Quæ cum legissem, contulissemq. cum Græco, illico animaduerti, quæ Origenes de Patre, & Filio, & Spiritu sancto impie dixerat, & quæ Romanæ aures ferre non poterant, in meliorem partem ab interprete commutata: cetera autem dogmata, de angelorum ruina, de animarum lapsu, de resurrectionis præstigiis, de mundo uel mundis Epicuri, de restitutione omniũ inæqualẽ statum, & multo his deteriora, quæ longum esset retexere, uel ita uertisse, ut in Græco inuenerat, uel de commentariolis Didymi, qui Origenis apertissimus propugnator est, exaggerata & firmiora posuisse: ut, qui in trinitate catholicum legerat, in aliis hæreticum non caueret. Alius forsitan, qui non esset amicus eius, diceret: Aut totum muta, quod malum est; aut totũ prode, quod optimum putas. Si propter simplices noxia quæque detruncas, & ea, quæ ab hæreticis addita simulas, in peregrinum non uis transferre sermonem; cæde quidquid est noxium. sin autem ueritatis fidem in translatione conseruas; cur alia mutas, & alia dimittis intacta? Quamquam aperta confessio est, in eodem prologo emendasse te praua, & optima reliquisse. ex quo non interpretis libertate, sed scriptoris auctoritate teneberis, si quid in iis, quæ uertisti, hæreticum comprobetur & manifesti criminis argueris, iccirco te ueneni calicem circumlinere melle uoluisse, ut simulata dulcedo uirus pessimum tegeret. Hæc, & multa his duriora inimicus diceret; & te non ut interpretem mali operis, sed ut adsti-

adſtipulatorem in ius Eccleſiæ traheret. Ego autem, memet tantum defendiſſe contentus, in libris περὶ ἀρχῶν ſimpliciter, quod in Græco habebatur, expreſſi; non ut crederet lector iis, quæ interpretabar, ſed ne crederet illis, quæ tu ante tranſtuleras. Duplex in opere meo utilitas fuit, dum & hæreticus auctor proditur, & non uerus interpres arguitur. Ac, ne quis me putaret iis conſentire, quæ uerteram; interpretationis neceſſitatem præfatione muniui, & docui, quibus lector non deberet credere. Prior translatio laudem auctoris continet; ſecunda uituperationem. illa lectorem prouocat ad credendum, iſta ad non credendum mouet. ibi & ego inuitus laudator aſſumor; hic intantum non laudo, quem transfero, ut cogar accuſare laudantem. Eadem res non eadem mente perfecta eſt: immo unum iter diuerſos exitus habuit. Abſtulit quæ erant, dicens ab hæreticis deprauata: & addidit quæ non erant, aſſerens ab eodem in locis aliis diſputata: quod niſi ipſa loca monſtrauerit, unde tranſtuliſſe ſe dicit, probare non poterit. Mihi ſtudio fuit nihil mutare de uero. ad hoc enim interpretabar, ut mala interpretata conuincerem. Putatis me interpretem? Proditor fui, prodidi hæreticum, ut Eccleſiam ab hæreſi uindicarem. Cur Origenem in quibuſdam ante laudauerim, prælatus huic operi oſtendit liber. nunc ſola interpretationis meæ cauſa redditur: quæ cum pietatis habeat uoluntatem, non debeo impietatis argui, prodens impiū, quod quaſi pium eccleſiis tradebatur. Septuaginta libros eius, ut meus neceſſarius criminatur, in Latinum uerteram, & multa de Tomis. Numquam de opere meo fuit quæſtio, numquam Roma commota eſt. Quid neceſſe erat Latinis auribus tradere, quod deteſtatur & Græcia? quod orbis accuſat? Ego per tot annos tam multa conuertens numquam ſcandalo fui: tu ad primum & ſolum opus, ignotus prius, temeritate factus es nobilis. Docet ipſa præfatio, & Pamphili Martyris librum pro defenſione Origenis a te eſſe translatum. Et hoc agis totis uiribus, ut, cuius fidem martyr probat, Eccleſia non refutet. Sex libros, ut ante

iam

iam dixi, Euſebius, Cæſarienſis epiſcopus, Arianæ quondam ſignifer factionis, pro Origene ſcripſit, latiſſimum & elaboratum opus: & multis teſtimoniis approbauit, Origenem iuxta ſe catholicum, ideſt, iuxta nos Arianum eſſe. Horum tu primum librum uertis ſub nomine martyris. Et miramur, ſi me, homunculum parui pretii, Origenis laudatorem uellis, cum martyri calumniam feceris? Paucisq. teſtimoniis de Filio Dei & Spiritu ſancto commutatis, quæ ſciebas diſplicitura Romanis, cetera uſque ad finem integra dimiſiſti; hoc idem faciens in apologia quaſi Pamphili, quod & in Origenis περὶ ἀρχῶν translatione feciſti. Si iſte Pamphili liber eſt de ſex libris; quis erit primus Euſebii? In ipſo uolumine, quod tu Pamphili ſimulas, ſequentium librorum facta mentio eſt. In ſecundo quoque & reliquis dicit Euſebius, quid in primo libro ante iam dixerat, & quod eadem repetere non debeat. Si totum opus Pamphili eſt, cur reliquos libros non trãsfers? ſi alterius, cur nomen immutas? Taces: ipſæ res loquuntur: uidelicet ut crederent martyri, qui Arianorum principem deteſtaturi erant. Quid tibi animi fuiſſe dicam, amice ſimpliciſſime? te ne potuiſſe hæretici hominis libro martyris nomen imponere? Et ignoras te ſub auctoritate teſtis Chriſti, Origenis facere defenſores? Pro eruditione, qua polles, & inclytus συντάκτης in occidente laudaris, ita ut κορυφαῖον te omnes tuæ partis nominent, non reor te ignoraſſe Euſebii σύνταγμα, & Pamphilum Martyrem nihil omnino operis condidiſſe. ipſe enim Euſebius, amator & præco & contubernalis Pãphili, tres libros ſcripſit elegantiſſimos, uitam Pamphili continentes: in quibus cum cetera miris laudibus prædicaret, humilitatemq. eius ferret in cælum, etiam hoc in tertio libro addidit. Quis ſtudioſorum amicus non fuit Pamphili? Si quos uidebat ad uictum neceſſariis indigere, præbebat large quæ poterat. Scripturas quoque ſanctas non ad legendum tantum, ſed & ad habendum tribuebat promptiſſime, nec ſolum uiris, ſed & feminis, quas uidiſſet lectioni deditas. unde & multos codices præparabat, ut, cum

neceſ-

neceſſitas popoſciſſet, uolentibus largiretur. Et ipſe quidem proprii operis nihil omnino ſcripſit, exceptis epiſtolis, quas ad amicos forte mittebat, intantum ſe humilitate deiecerat: ueterum autem tractatus ſcriptorum legebat ſtudioſiſſime, & in eorum meditatione iugiter uerſabatur. Defenſor Origenis, & laudator Pamphili, dicit Pamphilum nihil omnino ſcripſiſſe, nec proprii quidquam condidiſſe ſermonis. et hoc dicit, iam Pamphilo martyrio coronato: ne habeas ſuffugium, poſt editos ab Euſebio libros hoc Pamphilum ſcripſiſſe. Quid facies? Eo libro, quem ſub nomine martyris edidiſti, uulneratæ ſunt cōſcientiæ plurimorum. Non ualet apud eos ſuper Origenis damnatione epiſcoporum auctoritas, quem putant a martyre prædicatum. Quid facient epiſtolæ Theophili epiſcopi? quid Papæ Anaſtaſii, in toto orbe hæreticum perſequentes, cum liber tuus, ſub nomine Pamphili editus, pugnet contra epiſtolas eorum, & epiſcopali nomini teſtimonium martyris opponatur? Quod feciſti in libris περὶ ἀρχῶν, hoc facito & in iſto uolumine ψευδεπιγράφῳ. Audi conſilium amici: nō te pæniteat artis tuæ: uel dicito tuum non eſſe, uel ab Euſebio presbytero deprauatum. Vnde probari tibi poterit, quod a te translatum eſt? Non manus tua tenetur: non tantæ es eolquentiæ, ut nullus te poſſit imitari. Aut certe, ſi res ad probationem uenerit, & impudentiam frontis oppreſſerint teſtimonia plurimorum; palinodiam Steſicori more cantato. Melius eſt pænitere facti tui, quam & martyrem in calumnia, & deceptos in errore perſiſtere. Nec erubeſcas de commutatione ſententiæ: non es tantæ auctoritatis, & famæ, ut erraſſe te pudeat. Imitare me, quem plurimum amas, ſine quo nec uiuere, nec mori potes: & mecum clama, quæ ego laudatus a te in defenſione mei locutus ſum. Euſebius, Cæſarienſis epiſcopus, cuius ſupra memini, in ſexto libro τῆς ἀπολογίας Origenis hoc idem obiicit Methodio epiſcopo, & martyri, quod tu in meis laudibus criminaris; & dicit: Quo modo auſus eſt Methodius nunc contra Origenem ſcribere, qui hæc & hæc de Ori-
genis

genis locutus est dogmatibus? Non est huius loci, pro martyre loqui: neque enim omnia in locis omnibus differenda sunt: nunc tetigisse sufficiat, hoc ab Ariano homine obiici clarissimo & eloquentissimo martyri, quod tu in me & amicus laudas, & offensus accusas. Habes occasionem & de præsenti loco, si uelis, mihi calumniam struere; cur nunc & Eusebio detraham, quem in alio loco ante laudaui. Alterum quidem nomen Eusebii, sed eadem, quæ super Origenis uocabulo, est calumnia. Laudaui Eusebium in ecclesiastica historia, in digestione temporum, in descriptione Sanctæ Trræ: & hæc ipsa opuscula in Latinum uertẽs, meæ linguæ hominibus dedi: nunc ex eo Arianus sum, quia Eusebius, qui hos libros condidit, Arianus est? Si ausus fueris me hæreticum dicere; memento præfatiunculæ περὶ ἀρχῶν, in qua fidei tuæ me esse testaris: simulq. obsecro, ut amicũ quondam tuum expostulantem patienter audias. Contra alios digladiaris: aut facis calumniam, aut pateris. quos accusas, & a quibus accusaris, ordinis tui sunt: recte, an perperam, uos uideritis. mihi etiam uera accusatio contra fratrem displicet: nec reprehendo alios; sed dico, quid ipse non facerem. Tantis spatiis terrarum separatus quid peccaui in te? quid commerui? an quia Origenisten me non esse respondi? numquid defensio mea accusatio tua est? et tu si non es Origenistes, uel non fuisti; credo iuranti: si fuisti, suscipio pænitentem. quid doles, si id sum, quod esse te dicis? An quia περὶ ἀρχῶν Origenis libros post te transferre ausus sum, & interpretatio mea suggillatio putatur operis tui? Quid poterã facere? missa mihi est laudatio tua, idest, accusatio mea. tam fortiter me prolixeq. laudaueras, ut, si tuis laudibus acquieuissem, omnes hæreticum me putarent. Vide, quid Romanæ ad me epistolæ clausula teneat: Purga suspiciones hominum, & conuince criminantem; ne, si dissimulaueris, consentire uidearis. Tali constrictus articulo, interpretaturus eosdem libros, ausculta, quid scripserim. Hoc mihi præstiterunt amici mei, (non dixi, amicus meus; ne te uiderer arguere) ut, si tacuero, reus, si respõdero

dero

dero, inimicus iudicer. dura utraque condicio: ſed e duobus eligam, quod leuius eſt. Simultas redintegrari poteſt: blaſphemia ueniam non meretur. Animaduertis, inuito mihi & repugnanti hoc onus impoſitum; & futuram ex huiuſcemodi opere ſimultatem, neceſſitatis excuſatione curatam. Si interpretatus eſſes libros περὶ ἀρχῶν abſque meo nomine: recte querereris, in reprehēſionem tuam a me poſtea eſſe translatos. nunc autem iniuſte doles, in eo opere a me tibi eſſe reſponſum, in quo a te laudādo accuſatus ſum. quam enim tu laudem uocas, omnes accuſationem intelligunt. Conſtet apud te, quod accuſaueris: non indignaberis, quod reſponderim. Eſto: tu bono animo ſcripſeris; & homo innocens, & amicus fidiſſimus, de cuius numquam egreſſum eſt ore mendacium, me neſcius uulneraris: quid ad me, qui percuſſus ſum? num iccirco curari non debeo, quia tu me bono animo uulneraſti? Confoſſus iaceo: ſtridet uulnus in pectore: candida prius ſanguine membra turpantur: & tu mihi dicis; Noli manum adhibere uulneri, ne ego te uidear uulneraſſe? Quamquam & ipſa translatio magis Origenem, quam te, arguit. tu enim emendaſti, quæ addita ab hæreticis arbitratus es: ego prodidi, quod ab illo ſcriptum Græcia uniuerſa conclamat: quis rectius arbitratus ſit, nec meum, nec tuum iudicium eſt: utriuſque ſcripta cenſoriam lectoris uirgulam ſentiant. Tota illa epiſtola, qua pro me ſatisfacio, contra hæreticos & accuſatores meos dirigitur: quid ad te, qui & orthodoxum & laudatorem meum te eſſe dicis, ſi aſperior ſum in hæreticos, & illorum in publicum ſtrophas profero? lætare inuectione mea; ne, ſi dolueris, hæreticus eſſe uidearis. Quando ſine nomine contra uitia ſcribtur; qui iraſcitur, accuſator ſui eſt. Prudentis hominis fuerat, etiam ſi dolebat, diſſimulare conſcientiam, & cordis nubilum frontis ſerenitate diſcutere. alioqui, ſi, quidquid contra Origenem & ſectatores eius dicitur, in te dictum putas: ergo & epiſtolæ papæ Theophili, & Epiphanii, & aliorum epiſcoporum, quas nuper ipſis iubentibus tranſtuli, te petunt, te lacerant. Imperatorum

torum quoque scripta, quæ de Alexandria, & Aegypto Origenistas pelli iubent, me suggerente dictata sunt. Vt Romanæ urbis pontifex miro eos odio detestetur, meum consilium fuit. ut totus orbis post translationem tuam in Origenis odia exarserit, quem antea simpliciter lectitabat, meus operatus est stylus. Si tantũ possum; miror, cur me nõ metuas. Ego ille moderatus in epistola publica, qui dili genter caui, ne quid in te dictum putares, scripsi ad te statim breuem epistolam, expostulans super laudibus tuis: quam, quia Romæ non eras, amici mei tibi mittere noluerunt, eo quod te dicerent cum sodalibus tuis indigna nomine Christiano de mea conuersatione iactitare: cuius exemplum huic uolumini subdidi; ut scias, quantum dolorem quanta moderatione necessitudinis temperaui. Audio præterea, te quædam de epistola mea philosophice carpere, & hominem rugosæ frontis, adductiq. supercilii, Plautino in me sale ludere, eo quod Barrabam Iudæum dixerim præceptorem meum. Nec mirum, si pro Bar hanina, ubi est aliqua uocabulorum similitudo, scripseris Barrabam: cum tantam habeas licentiam nominum immutandorum, ut de Eusebio Pamphilum, de hæretico martyrem feceris. ca uendus homo, & mihi maxime declinandus; ne me repente, dum nescio, de Hieronymo Sardanapalum nomines. Audi ergo sapientiæ columen, & norma Catonianæ seueritatis. Ego non illum magistrum dixi, sed meum in scripturas sanctas studium uolui comprobare: ut ostenderem me sic legisse Origenem, quo modo & illum audieram. neque enim Hebræas litteras a te discere debui. An iniuria tibi facta est, quod pro te Apollinarium, Didymumq. sectatus sum? Numquid in illa epistola Gregorium, uirum eloquentissimum, non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior, & exulto? Sed eos tãtum posui, qui in reprehensione erant: ut similiter me Origenem non ob fidei ueritatem, sed ob eruditionis meritum legisse testarer. Ipse Origenes, & Clemens, & Eusebius, atque alii cõplures, quando de scripturis aliqua disputant, &
uolunt

uolũt approbare quod dicũt, sic solent scribere: Referebat mihi Hebræus: &, Audiui ab Hebræo: &, Hebræorũ ista sententia est. Certe etiam Origenes patriarchen Huillum, qui temporibus eius fuit, nominat; & tricesimum tomum in Esaiam, in cuius fine edisserit, Væ tibi ciuitas Ariel, quam expugnauit Dauid, illius expositione concludit; ut, cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id quod est uerius, confitetur. Octogesimum quoque nonum psalmum, qui scribitur, Oratio Moysi, hominis Dei, & reliquos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem, eiusdem Moysi putat: nec dedignatur, Hebræam scripturam interpretans, per singula loca, quid Hebræis uideatur, inserere. Lectis nuper papæ Theophili epistolis, in quibus Origenis exponit errores, dicitur obturasse aures suas, & auctorem tanti mali clara coram omnibus uoce damnasse; & dixisse, usque ad illud tempus se ignorasse, quod tam nefaria scripserit. Nõ recuso; nec dico, quod alius diceret forsitan, non potuisse eum ignorare, quod interpretatus est: cuius apologiam scriptã ab hæretico sub nomine martyris edidit: cuius defensionem etiam proprio uolumine professus est: aduersum quod in sequentibus, si dictandi spatium fuerit, disputabo. hoc loquor, cui contradicere non potest. Si illi licet non intellexisse, quod transtulit: quare mihi non liceat ignorasse libros περὶ ἀρχῶν, quos ante non legi; & eas tantum homilias legisse, quas transtuli; in quibus nihil esse mali, ipsius testimonium est? Sin autem contra sententiam suam nunc me in eis arguit, in quibus ante laudauerat; undique strictus tenebitur. aut enim iccirco me hæreticũ hominem laudauit, quia eiusdem mecum dogmatis erat: aut nunc frustra inimicus accusat, quem prius ut orthodoxum prædicauit. Sed forsitan tunc errores meos quasi amicus tacuit; & nunc iratus profert, quod prius celauerat. Quamquam non mereatur fidem inconstantia, & professæ inimicitiæ suspicionem habeant mendacii: tamen audacter conferam gradum, uolens scire quid hæreticum scripserim: ut aut cum illo agam pœnitentiam, & Ori

Esa. 29

genis mala ignoraſſe me iurem, ac nunc primum a papa Theophilo didiciſſe impietates eius; aut certe doceam, me quidem bene ſenſiſſe, ſed illum more ſuo non intelligere. neque enim fieri poteſt, ut in eiſdem ad Epheſios libris, quos, ut audio, criminatur, & bene & male dixerim; & de eodem fonte dulce amarumq. proceſſerit; ut qui toto opere damnauerim eos, qui credunt animas ex angelis conditas, ſubito mei oblitus id defenderem, quod ante damnatui. Stultitiam mihi obiicere non poteſt, quem diſertiſſimum, & eloquentiſſimũ in ſuis opuſculis prædicauit. alioqui ſtulta uerboſitas, fabulæ potius, & garruli hominis, quam eloquentis, putanda eſt. Quid in illis libris proprie accuſet, ignoro. fama enim ad me criminum eius, non
1. Cor. 9 ſcripta uenerunt: & ſtultum eſt, iuxta Apoſtolum, pugnis aerem uerberare. tamen in incertum reſpondebo, donec ad certa perueniam. ἀντίπαλον meum docebo ſenex, quod puer didici, multa eſſe genera dictionum, &, pro qualitate materiæ, non ſolum ſententias, ſed & ſcripturarum uerba uariari. Chryſippus & Antipater inter ſpineta uerſantur. Demoſthenes & Aeſchines contra ſe inuicem fulminant. Lyſias & Iſocrates dulciter fluunt. mira in ſingulis diuerſitas: ſed omnes in ſuo perfecti ſunt. Lege ad Herennium Tullii libros, lege rhetoricos eius: aut, quia illa ſibi dicit inchoata & rudia excidiſſe de manibus, reuolue tria uolumina de Oratore, in quibus introducit eloquentiſſimos illius temporis oratores, Craſſum & Antonium diſputantes; & quartum Oratorem, quem iam ſenex ſcribit ad Brutum: tunc intelliges, aliter componi hiſtoriam, aliter orationes, aliter dialogos, aliter epiſtolas, aliter commentarios. Ego in commentariis ad Epheſios ſic Origenem, & Didymum, & Apollinarium ſecutus ſum, qui certe contraria inter ſe habent dogmata, ut fidei meæ non amitterem ueritatem. commentarii quid operis habent? alterius dicta ediſſerunt: quæ obſcure ſcripta ſunt, plano ſermone manifeſtant: multorum ſententias replicant, & dicunt: Hunc locum quidam ſic ediſſerunt: alii ſic interpretantur: illi

illi ſenſum ſuum & intelligentiam his teſtimoniis, & hac nituntur ratione firmare: ut prudens lector, cum diuerſas explanationes legerit, & multorum uel probanda, uel improbanda didicerit, iudicet quid uerius ſit, &, quaſi bonus trapezita, adulterinæ monetæ pecuniam reprobet. Num diuerſæ interpretationis & contrariorum inter ſe ſenſuum tenebitur reus, qui in uno opere, quod ediſſerit, expoſitiones poſuerit plurimorum? Puto quod puer legeris Aſpri in Virgilium & Salluſtium commentarios, Volcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentii comœdias præceptoris mei Donati, æque in Virgilium, & aliorum in alios, Plautum uidelicet, Lucretium, Flaccum, Perſium, atque Lucanum. argue interpretes eorum, quare nõ unam explanationem ſecuti ſint, & in eadem re quid uel ſibi, uel aliis uideatur, enumerent. Prætermitto Græcos, quorum tu iactas ſcientiam, &, dum peregrina ſectaris, pene tui ſermonis oblitus es: ne, ueteri prouerbio, ſus Mineruam docere uidear, & in ſiluam ligna portare. Illud miror, quod Ariſtarchus noſtri temporis puerilia iſta neſcieris. Quamquam tu occupatus in ſenſibus, & ad ſtruendam mihi calumniam cernuus, grammaticorum & oratorum præcepta contempſeris, parui pendens ὑπέρβατα poſt anfractus reddere, aſperitatem euitare conſonantium, hiulcam fugere dictionem. Ridiculum eſt, debilitati & fracti totius corporis uulnera pauca monſtrare. Non eligo, quod reprehendam: eligat ipſe, quod uitio careat. Ne illud quidem Socraticum noſſe debuerat: ſcio quod neſcio. Nauem agere ignarus nauis timet. Abrotanum ægro Non audet, niſi qui didicit, dare. Quod medicorum eſt, Promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Scribimus indocti, doctiq. poemata paſſim. Niſi forte ſe litteras non didiciſſe iurabit: quod nos illi & abſque iuramento perfacile credimus. uel ad Apoſtolum confugiet profitentem: Etſi imperitus ſermone, non tamen 2.Cor.11
ſcientia. Ille Hebræis litteris eruditus, & ad pedes doctus Gamalielis, quem non erubeſcit, iam apoſtolicæ dignitatis, magiſtrum dicere, Græcam facundiam contemnebat, Act.22

uel certe, quod erat humilitatis, dissimulabat: ut prædicatio eius non in persuasione uerborum, sed in signorum uirtute consisteret: spernẽs alienas opes, qui in suis diues erat: quamquam ad imperitum, & per singulas instar tui sententias corruentem, numquam pro tribunali sedens Festus di-
Act.26 ceret: insanis Paule, insanis: multæ te litteræ ad insaniam conuertunt. Tu, qui in Latinis mussitas, & testudineo gradu moueris potius, quam incedis, uel Græce debes scribere, ut apud homines Græci sermonis ignaros aliena scire uidearis; uel, si Latina tentaueris, ante audire grammaticum, ferulæ manum subtrahere, & inter paruulos ἀϑλωογέρων, artem loquendi discere. Quamuis Crœsos quis spiret, & Darios: litteræ marsupium non sequuntur: sudoris comites sunt, & laboris, sociæ ieiuniorum, non saturitatis, continentiæ, non luxuriæ. Demosthenes plus olei, quam uini, expendisse dicitur, & omnes opifices nocturnis semper uigiliis præuenisse. Quod ille in una littera fecit exprimenda, ut a cane rho disceret: tu in me criminaris, quare homo ab homine Hebræas litteras didicerim. Inde est, quod quidam inerudite sapientes remanent, dum nolunt discere quod ignorant: nec Horatium audiunt commonentem: Cur nescire pudens praue, quam discere malo? Loquitur & sapiẽ-
Sap.1 tia, quam sub nomine Salomonis legimus: In maleuolam animam numquam intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus eruditionis fugiet dolum, & recedet a cogitationibus stultis. Aliud est, si, uulgi lectione contenti, doctorum aures despiciunt, & contemnunt illud elogium, quo procax imperitia denotatur: Non tu in triuiis indocte solebas Stridenti miserum stipula disperdere carmen? quasi non cirrhatorum turba, Milesiorum in scholis figmenta decantet; & testamentum suis, Bessorum cachinno membra concutiat, atque inter scurrarum epulas nugæ istiusmodi frequententur. Quotidie in plateis fictus hariolus stultorum nares uerberat, &, obtorto scorpione, dentes mordentium quatit: & miramur, si imperitorum libri lectorem inueniant? Indignantur,

tur, quare Origeniſtas ſcripſerim inter ſe orgiis mendaciorum fœderari. Nominaui librum, in quo hoc ſcriptum legerim, ideſt, ſextum Stromateon Origenis: in quo Platonis ſententiæ noſtrum dogma componens, ita loquitur Plato in tertio de republica libro: Veritas quoque ſectanda magnopere eſt. Si enim, ut paulo ante rectiſſime dicebamus, Deo indecens, & inutile mendacium, eſt hominibus quandoque utile, ut utantur eo quaſi condimento atque medicamine: nulli dubium eſt, quin huiuſmodi licentia medicis dãda ſit, & ab imprudentibus remouenda. Vera, inquit, aſſeris. ergo principes urbium, ſi quibus & aliis hoc conceditur, oportet aliquando mentiri uel contra hoſtes, uel pro patria, & ciuibus. ab aliis uero, qui uti mendacio neſciunt, auferendum eſt omne mendacium. Origenes. Et nos igitur illius præcepti memores: Loquimini ueritatem unuſquiſque cum proximo ſuo: non debemus dicere, quis eſt proximus meus? ſed conſiderare, quo modo philoſophus caute dixerit: Deo indecens & inutile eſſe mendacium, hominibus interdum utile: & quod ne pro diſpenſatione quidem putandus ſit Deus aliquando mentiri. Sin autem commodum audiẽtis exegerit: uerbis loquitur ambiguis, & per ænigmata, quæ uult, profert: ut & ueritatis apud enm dignitas conſeruetur; &, quod noxium eſſe poterat, ſi nudum proferretur in uulgus, quodam tectum uelamine proferatur. Homo autem, cui incumbit neceſſitas mentiendi, diligenter attendat, ut ſic utatur interdum mendacio, quo modo condimento, atque medicamine; ut ſeruet menſuram eius, ne excedat terminos, quibus uſa eſt Iudith contra Holofernem, & uicit eum prudenti ſimulatione uerborum. Imitetur Heſter, quæ Artaxerſis ſententiam diu tacita gentis ueritate correxit: et in primis patriarcham Iacob, quem legimus benedictiones patris artifici impetraſſe mendacio. Ex quo perſpicuum eſt, quod, niſi ita mentiti fuerimus, ut magnum nobis ex hoc aliquod quæratur bonum, iudicandi ſimus quaſi inimici eius, qui ait: Ego ſum ueritas. Hæc Origenes ſcripſit, negare non poſſumus; ſcripſit in iis

Eph.4 *Iud.11* *Heſter 2* *Gen.27*

libris, quos ad perfectos & ad discipulos loquebatur; docetq. magistris mentiendum, discipulos autem non debere mentiri. Qui ergo bene mentitur, & absque ulla uerecundia, quidquid in buccam uenerit, confingit in fratres; magistrum se optimum probat. Illud quoque carpere dicitur, quod secundum psalmum interpretans, pro eo quod legimus in Latino, apprehendite disciplinam, & in Hebraico uolumine scriptum est נשקו בר nascu bar, dixerim in commentariolis meis, adorate filium. Et rursum omne psalterium in Romanum uertens sonum, quasi immemor expositionis antiquæ posuerim, adorate pure: quod utique sibi esse contrarium omnibus patet. Et reuera ignoscendum est ei, si ignoret linguæ Hebraicæ ueritatem, qui interdum & in Latinis hæsitat. נשקו nascu, ut uerbum de uerbo intepreter, καταφιλήσατε, idest, deosculamini dicitur: quod ego nolens transferre putide, sensum magis secutus sum, ut dicerem, adorate. quia enim, qui adorant, solent deoscula-
Iob 31 ri manum, & capita submittere, quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si uidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare; & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum: & Hebræi, iuxta linguæ suæ proprietatem, deosculationem pro ueneratione ponunt: id transtuli, quod ipsi intelligunt, quorum uerbum est. בר bar autem apud illos
Matth. 10 diuersa significat. dicitur enim & filius, ut est illud: Bariona,
Marc. 10 filius columbæ, & Barptolemæus, filius Ptolemæi, & Bar-
Act. 13 thimæus, & Bariheu, & Barrabas. Triticũ quoque, & spica
Ioan. 18 rum fasciculus, & electus, ac purus. Quid igitur peccaui, si uerbum ambiguum diuersa interpretatione cõuerti? & qui in commentariolis, ubi libertas est differendi, dixeram; adorate filium in ipso corpore; ne uiolentus uiderer interpres, & Iudaicæ calumniæ locum darem, dixerim: adorate pure, siue electe: quod Aquila quoque, & Symmachus transtulerunt. Quid ergo ecclesiasticæ fidei nocet, si doceatur lector, quot modis apud Hebræos unus uersiculus explane-

planetur? Origeni tuo licet tractare μετεμψύχωσιν, innumerabiles mundos introducere, & rationabiles creaturas aliis atque aliis uestire corporibus; Christumq; dicere sæpe passum, & sæpius passurum; ut, quod semel profuit, semper prosit assumptum: tibi quoque ipse tantam assumis auctoritatem, ut de hæretico martyrem, de Origenis libris hæreticorum adulteria mentiaris: mihi non licebit disputare de uerbis, & in commentariorum opere Latinos docere quod ab Hebræis didici? nisi enim & prolixum esset, & redoleret gloriolam: iam nunc tibi ostenderem, quid utilitatis habeat magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere: & uideres, quanta silua sit apud Hebræos ambiguorum nominum, atque uerborum. quæ res diuersæ interpretationi materiam præbuit; dum unusquisque inter dubia, quod sibi conuenientius uidetur, hoc transfert. Quid ad peregrina te mitto? Reuolue Aristotelem, & Alexandrum, Aristotelis uolumina disserentem: &, quanta ambiguorum sit copia, eorum lectione cognosces: ut tandem desinas amicum tuum in eo reprehendere, quod ne per somnium quidem aliquando didicisti. Sed, quia Paulinianus, frater meus, de commentariis ad Ephesios quædam ab eo reprehensa narrauit, & pauca ex his memoriæ tradidit, mihiq. ipsa demonstrauit loca: non debeo subterfugere; quæsoq. lectorem, ut, si paululo in proponendis & diluendis criminibus longior fuero, necessitati det ueniam. non enim alterum accuso, sed me nitor defendere, & obiectam hæreseos calumniam refutare. In epistolam Pauli ad Ephesios tria Origenes scripsit uolumina: Didymus quoque & Apollinarius propria opuscula condidere: quos ego uel transferens, uel imitans, quid in prologo eiusdem operis scripserim, subiiciam. Illud quoque in præfatione commoneo, ut sciatis Origenem tria uolumina in hanc epistolam conscripsisse, quem & nos ex parte secuti sumus; Apollinarium etiam, & Didymum quosdam commentariolos edidisse. ex quibus licet pauca decerpsimus: & nonnulla, quæ nobis uidebantur, adiecimus, siue subtraximus: ut studiosus sta-

tim in principio lector agnoſcat,hoc opus uel alienum eſſe, uel noſtrum. Quidquid ergo in explanatione huius epiſtolæ uitii potuerit demonſtrari: ſi ego illud in Græcis uoluminibus, unde in Latinum uertiſſe me dixi, oſtendere non potuero; crimen agnoſcam; & meum erit, quod alienum nõ fuerit. tamen, ne rurſus uidear cauillari, &, hac excuſationis ſtropha, gradum non audere conferre: ponam ipſa teſtimonia, quæ uocantur in crimen. In primo ſtatim uolu-
*Eph.*1 mine teſtimonium Pauli, in quo loquitur, Sicut elegit in ipſo nos ante conſtitutionem mundi; ut eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo: ſic interpretati ſumus, ut electionem non iuxta Origenem eorum diceremus, qui prius fuerant, ſed ad Dei præſcientiam referremus. Denique diximus: Quod autem electos nos, ut eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo, hoceſt Deo, ante fabricam mundi, teſtatus eſt; ad præſcientiam Dei pertinet; cui omnia futura iam facta ſunt; &, ante quam fiant, uniuerſa ſunt nota. ſicut
*Gal.*1 & Paulus ipſe prædeſtinatur in utero matris ſuæ: & Hiere-
Hier. 1 mias in uulua ſanctificatur, eligitur, roboratur, & in typo Chriſti propheta gentibus mittitur. Certe in expoſitione iſta nullum crimen eſt: &, Origene dicente contraria, nos eccleſiaſticum ſenſum ſecuti ſumus. Et, quia commentatoris eſt officium, multorum ſententias ponere; & hoc me facturũ in præfatione promiſeram: etiam Origenis abſque inuidia nominis eius explanationem poſui, dicens: Alius uero, qui Deum iuſtum conatur oſtendere, quod non ex præiudicio ſcientiæ ſuæ, ſed ex merito electorum unumquẽque eligat, dicit, ante uiſibiles creaturas, cælum, terram, maria, & omnia, quæ in eis ſunt, fuiſſe alias inuiſibiles creaturas, in quibus & animas, quæ ob quaſdam cauſas, ſoli Deo notas, deiectæ ſunt deorſum in uallem lacrymarum, in locum afflictionis & peregrinationis noſtræ, in quo ſanctus conſtitutus orabat, ut ad ſedem priſtinã reuerteretur,
Pſal. 119 dicens: Hei mihi,quia incolatus meus prolõgatus eſt, habi
*Rom.*7 taui cum habitãtibus Cedar, multũ peregrinata eſt anima
*Philip.*1 mea. Et Apoſtolus: Miſer ego homo, quis me liberabit de cor-

corpore mortis huius? Et, Melius eſt reuerti, & eſſe cũ Chriſto. Et alibi: Ante quã humiliarer, ego peccaui: & cetera his ſimilia, quæ longũ eſt ſcribere. Animaduerte, quid dixerim: Alius uero, qui Deũ iuſtũ conatur oſtendere. conatur oſtẽdere inquã, nõ oſtendit. Sin autem in eo ſcandalũ pateris, quare latiſſimã Origenis diſputationem breui ſermone comprehenderim, & lectori ſenſum eius aperuerim; atque ex eo tibi occultus illius uideor eſſe ſectator, quia nihil ab eo dictum prætermiſerim: uide, ne hoc iccirco fecerim, ut ueſtram calumniam declinarem: ne me diceretis, quæ ab eo fortiter ſunt dicta, tacuiſſe, & illum in Græco robuſtius diſputare. poſui ergo omnia, licet breuius, quæ in Græco reperi: ut nihil haberent diſcipuli eius noui, quod Latinorum auribus ingererent. facilius enim nota, quam repentina, cõtemnimus. Expoſita autem interpretatione eius, quid in fine capituli dixerimus, auſculta. Non enim ait Apoſtolus, Elegit nos ante conſtitutionem mundi, cum eſſemus ſancti & immaculati: ſed, Elegit nos, ut eſſemus ſancti, & immaculati: hoceſt, qui ſancti, & immaculati ante non fuimus, ut poſtea eſſemus. quod & de peccatoribus ad meliora conuerſis dici poteſt: & ſtabit illa ſententia: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens: ideſt, in tota uita ſua, in omni, quo in mundo iſto uerſatus eſt, tempore. Quod quidem ita intellectum, & aduerſum eum facit, qui, ante quã mundus fieret, animas dicit eſſe electas propter ſanctitatem, & nullum uitium peccatorum. Non enim, ut ante; iam diximus, eliguntur Paulus, & qui ei ſimiles ſunt, quia erant ſancti & immaculati, ſed eliguntur, & prædeſtinantur: ut in conſequenti uita per opera, atque uirtutes ſancti, & immaculati fiant. Et audet quiſquam, poſt huiuſmodi ſententiã, nos Origenis hæreſeos accuſare? Decem & octo ferme anni ſunt, ex quo iſtos dictaui libros, eo tempore, quo Origenis nomen florebat in mundo, quo περὶ ἀρχῶν illius opus latinæ aures ignorabant: & tamẽ profeſſus ſum fidem meã, &, quid mihi diſpliceret, oſtendi. ex quo, etiam ſi in ceteris aliquid hæreticum monſtrare potuiſſet inimicus, non tã dogma-

Pſal. 118

Pſal. 124

dogmatum peruerſorum; quæ & hic, & in aliis libris ſæpe damnaui, quam improuidi tenerer erroris. Secundum locum, quem mihi ab eo reprehenſum frater oſtendit, quia ualde friuolus eſt, & apertam ſui præfert calumniam, ponã breuiter. In eo teſtimonio, ubi Paulus loquitur: Sedere eũ faciens ad dexteram ſuam in cæleſtibus, ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro, poſt multiplicem expoſitionem, cum ad miniſtrorum Dei officia perueniſſem, & de principatibus, ac poteſtatibus, & uirtutibus, ac dominationibus dicerem, etiam hoc addidi: Neceſſe eſt, ut ſubiectos habeant, & timentes ſe, & ſeruientes ſibi, & eos, qui a ſua fortitudine roborentur. Quæ diſtributiones officiorum non ſolum in præſentiarum, ſed etiam in futuro ſæculo erunt: ut per ſingulos profectus, & honores, aſcenſiones, & deſcenſiones uel creſcat aliquis, uel decreſcat, & ſub alia atque alia poteſtate, uirtute, principatu, & dominatione fiat. Et poſt exemplum terreni regis, totamq. palatii deſcriptionem, per quã diuerſa miniſteriorum Dei officia demonſtrabam, addidi: Et putamus Deum, dominum dominorum, regemq. regnãtium, ſimplici tantum miniſterio eſſe contentum? Quo modo archangelus non dicitur, niſi qui prior eſt angelorum: ſic principatus, & poteſtates, & dominationes non appellantur, niſi ſubiectos aliquos habeant, & inferioris gradus. Sin autem putat iccirco me Origenẽ ſequi, quia profectus, & honores, aſcenſiones, & deſcenſiones, incrementa, & imminutiones, in expoſitione mea poſui: ſciat multum intereſſe, de angelis & ſeraphim & cherubim dicere dæmones & homines fieri, quod affirmat Origenes; & ipſos inter ſe angelos diuerſa officiorum genera eſſe ſortitos, quod Eccleſiæ non repugnat: quo modo & inter homines ordo dignitatum ex laboris uarietate diuerſus eſt, cum epiſcopus, & presbyter, & omnis eccleſiaſticus gradus habeat ordinem ſuum; & tamen omnes homines ſunt; ſic & inter angelos merita eſſe diuerſa, & tamen in angelica omnes

Eph. 1

omnes persistere dignitate, nec de angelis homines fieri, nec rursum homines in angelos reformari. Tertius est reprehensionis locus, quod, dicente Apostolo: Vt ostenderet in sæculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu: nos triplicem expositionem posuimus; in prima, quid nobis uideretur; in secunda, quid Origenes opponeret; in tertia, quid Apollinarius simpliciter explanaret. Quorum si nomina non posui, ignosce uerecundiæ meæ. non debui eos carpere, quos imitabar ex parte, & quorum in Latinam linguam sententias transferebam. sed dixi, Qui diligens lector est, statim requiret, & dicet: & rursus in fine: Alius uero hoc, quod ait, ut ostenderet in sæculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ, ad illam intelligentiam transfert. Ecce, inquies, sub diligentis lectoris persona Origenis sententias explicasti. Fateor errorem: non debui diligentem dicere, sed blasphemum: quod si fecissem, & aliquo scissem uaticinio te istiusmodi nænias sectaturum; etiã calumniæ uerba uitassem. Grande crimen, si Origenem diligentem dixi esse lectorem: cuius septuaginta libros interpretatus sum: quem in cælum laudibus tuli: pro quo compulsus sum ante biennium breui libello tuis cõtra me præconiis responderе. Ecclesiarum magistrum a me dictum esse Origenem, in tuis laudibus obiicis: & putas, quod pertimescere debeam, si, diligentem lectorem me illum dixisse, inimicus accuses. Solemus & negotiatores parcissimos, & frugi seruos, & molestos pædagogos, & argutissimos fures, diligentes uocare. et in euangelio uillicus iniquitatis prudenter quædam fecisse dicitur: & prudentiores sunt filii huius sæculi filiis lucis in generatione sua: & serpens sapientior erat omnibus bestiis, quas fecit Dominus super terram. Quartus reprehensionis locus exordium secundi libri possidet, in quo hoc Pauli testimonium exposuimus: Huius rei gratia ego Paulus uinctus Iesu Christi pro uobis gentibus. & quia per se locus ipse manifestus est, eam tantum partem ponam explanationis, quæ patet calumniæ. Vinctum Christi Iesu

Eph. 2 · Luc. 16 · Gen. 3 · Eph. 3

Paulum

Paulum esse pro gentibus, potest & de martyrio intelligi; quod, Romæ in uincula coniectus, hanc epistolam miserit, eo tempore, quod ad Philemonem, & ad Colossenses, & Philippenses, in alio loco scriptas esse monstrauimus. Vel certe, quia in plurimis locis lectum est, uinculum animæ corpus hoc dici, quo quasi clausa teneatur in carcere; dicimus, propterea Paulum corporis nexibus coerceri, nec reuerti, & esse cum Christo, ut perfecta in gentes per eum prædicatio impleatur. licet quidam alium sensum in hoc loco introducant, quod Paulus prædestinatus & sanctificatus ex utero matris suæ ad prædicationem gentium, ante quam nasceretur, postea uincula carnis acceperit. Et in hoc loco triplicem, ut supra, expositionem posui; in prima, quid mihi uideretur; in secunda, quid Origenes assereret; in tertia, quid Apollinarius contra illius uadens dogmata sentirent. Lege Græcos commentarios; &, nisi ita repereris, crimen fatebor. Quod est in isto loco peccatum meum? Illud nimirum, pro quo supra respondi, quare non eos, a quibus dicta sunt, nominarim. Superfluum erat, per singula Apostoli testimonia, eorum nomina ponere, quorum me opuscula translaturum, in præfatione signaueram. Et tamen, uinctam dici animã corpore, donec ad Christum redeat, &, in resurrectionis gloria, corruptiuum & mortale corpus incorruptione & immortalitate commutet, non absurdæ intelligentiæ est. Vnde &
Rom. 7 Apostolus, Miser ego, inquit, homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Corpus mortis appellans, quod uitiis, & morbis, & perturbationibus, ac morti subiaceat, donec cum Christo resurgat in gloria, & fragile prius lutum excoquatur feruore Spiritus sancti in testam solidissimam, demutans gloriam, non naturam. Quintus locus ualidissimus est, in quo exponentes illud Apostoli testimonium:
Eph. 4 Ex quo totum corpus compactum, & conglutinatum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate, latissimam Origenis

genis expositionem, & eosdem sensus per diuersa uerba uol uentem, breui sermone constrinximus, nihil exemplis & assertionibus illius auferentes. Cumq. peruenissemus ad finem, hæc subiecimus. Igitur & in restitutione omnium, quando corpus totius Ecclesiæ nunc dispersum, atque lace ratum, uerus medicus Christus Iesus sanaturus aduenerit, unusquisque secundum mensuram fidei & agnitionis filii Dei, quem ideo agnoscere dicitur, quia prius nouerat, & postea nosse desiit, suum recipiet locum, & incipiet id esse, quod fuerat; ita tamen, ut non, iuxta hæresim aliam, omnes in una ætate sint, idest, omnes in angelos reformentur; sed unumquodque membrum iuxta mensuram & officium suum perfectum sit: uerbi gratia, ut angelus refuga id esse incipiat, quod creatus est: ut homo, qui de para diso fuerat eiectus, ad culturam iterum paradisi restituatur: & reliqua. Miror te, hominem prudentissimum, non intel lexisse artem expositionis meæ. quando enim dico: Ita ta men, ut non, iuxta aliam hæresim, omnes in una ætate sint positi, idest, omnes in angelos reformentur: ostendo, & ea, de quibus disputo, esse hæretica, & ab alia hæresi dis crepare. Quæ sunt ergo duæ hæreses? una, quæ dicit omnes rationabiles creaturas in angelos reformari; altera, quæ asserit unumquodque in restitutione mundi id fore, quod conditum est. uerbi gratia: quia ex angelis dæmones sunt, rursum dæmones angelos fieri: & animas hominum, ita ut sunt conditæ, non in angelos, sed in id, quod a Deo sunt conditæ, reformari; ut & iusti, & peccatores æquales fiant. Denique, ut scias me non meam explicasse sententiam, sed inter se hæreses comparasse, quarum utramque in Græco legeram, disputationem meam hoc fine complerui. Iccirco, ut supra diximus, hæc apud nos obscuriora sunt, quia μεταφορικῶς dicuntur in Græco: & omnis metaphora, si de alia in aliam linguam transferatur ad uerbũ, quibusdam quasi sentibus, orationis sensus & germina suffocantur. Nisi hæc eadem in Græco repereris; quidquid di ctum est, meum putato. Sextum, quod & extremum mihi obiicere

obiicere dicitur; si tamen nihil in medio frater oblitus est;
Eph.5 cur illum locum Apostoli interpretans, ubi ait: Qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit: Nemo enim umquam suam carnem odit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: post simplicem expositionem, Origenis posuerim quæstionem, ex cuius persona tacito nomine dixerim: Opponi nobis potest, quod non sit uera sententia dicentis Apostoli: Nemo umquam carnem suam odit: cũ, morbo regio laborantes, phthisi, & cancro, & destillationibus, mortem uitæ præferant, & sua oderint corpora: & statim, quid ipse sentirem, adiunxi: Magis itaque ad tropicam intelligentiam sermo referatur. Quando dico, Tropicam; doceo, uerum non esse, quod dicitur, sed allegoriæ nubilo figuratum. Ponamus tamen ipsa uerba, quæ in Origenis libro tertio continentur: dicamus, quod illam carnem, quæ uisura sit salutare Dei, anima diligat, & nutriat, & foueat eam, disciplinis erudiens, & cælesti saginans pane, & Christi sanguine irrigans; ut refecta, & nitida, possit libero cursu uirum sequi, & nullo debilitatis pondere prægrauari. Pulchre etiam in similitudinem Christi nutrientis & fouentis Ecclesiam, & dicentis ad Hierusalem: Quo
Matth.23 ties uolui congregare filios tuos, ut gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti? animæ quoque fouent corpora sua, ut corruptiuum hoc induat incorruptionem, & alarum leuitate suspensum in aerem facilius subleuetur. Foueamus igitur & uiri uxores nostras, & animæ nostræ corpora: ut & uxores in uiros, & corpora redigantur in animas, & nequaquam sit sexuum ulla diuersitas: sed, quomodo apud angelos non est uir & mulier, ita & nos, qui similes angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse, quod nobis in cælestibus repromissum est. Supra simplicem expositionem, quæ nobis in testimonio isto esse uidebatur, expressimus, dicentes: Quantum ad simplicem intelligentiam pertinet, sancta inter uirum & uxorem caritate præcepta, nunc iubemur, ut nutriamus & foueamus coniuges; ut scilicet eis uictum, & uestitum, & ea, quæ sunt necessaria,

ria, præbeamus. Hæc nostra sententia est. Igitur omne, quod sequitur deinceps, & opponi nobis potest, ostendimus non ex nostra, sed ex contradicentium intelligi debere persona. Quæ cum sit breuis & absoluta responsio, & iuxta id, quod supra diximus, etiam allegoriæ umbris, de eo, quod est, ad id, quod non erat, deprauata: tamen accedam propius; & sciscitabor, quid tibi in hac disputatione displiceat; nempe, quia dixerim, animas ut uiros fouere quasi uxores corpora sua; ut corruptiuum hoc induat incorruptionem, & alarum leuitate suspensum in aerem facilius subleuetur. Quando dico, Corruptiuum hoc induat incorruptionem; non muto naturam corporum, sed augeo gloriam. Necnon, quod sequitur; Alarum leuitatem suspensum in aerem facilius subleuetur: qui alas assumit, idest immortalitatem, ut leuius ad cælum uolet, non perdit esse quod fuerat. Sed dices: mouent me, quæ sequuntur: Foueamus igitur & uiri uxores, & animæ nostræ corpora; ut & uxores in uiros, & corpora redigantur in animas; & nequaquã sit sexuum ulla diuersitas; sed, quo modo apud angelos non est uir, neque mulier, ita & nos, qui similes angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse in terris, quod nobis in cælestibus repromissum est. Recte mouerent, nisi post priora dixissem, Iam nunc incipiamus esse, quod nobis in cælestibus repromissum est. Quando dico, hic esse incipiamus in terris, naturam non tollo sexuum, sed libidinem & coitũ uiri & uxoris aufero, dicente Apostolo: Tẽpus breue est: *1.Cor.7*
reliquũ est, ut & qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant. *Matth.22*
Et Dominus interrogatus in euangelio, cuius de septẽ fratribus in resurrectione esse deberet uxor, ait: Erratis, nescientes scripturas, neque uirtutem Dei: in resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. Et reuera ubi inter uirum & mulierem castitas est; nec uir incipit esse, nec femina; sed, adhuc in corpore positi, mutantur in angelos; in quibus non est uir, neque mulier. Quod & in alio loco ab eodem Apostolo dicitur: Quicumque in Christo baptizati estis, Christũ indui- *Gal.3*
stis

stis : non est Iudæus, neque Græcus ; non est seruus , neque liber ; non est masculus , neque femina . omnes enim unum uos estis in Christo Iesu . Sed , quoniam de confragosis & asperis locis enauigauit oratio , & hæreseos crimen impa-ctum tota frontis libertate repulimus ; ad alias eius accusa-tionis partes , quibus nos mordere nititur , transeamus . E quibus prima est , me hominem maledicum , omnium de-tractorem , in præcessores meos genuinum semper infringe re . Det unum, cuius in opusculis meis nomen taxauerim, uel quem , iuxta artem illius, figurata laude perstrinxerim . sin autem contra inuidos loquor ; & L . Lauinium, uel Asi-nium Pollionem, de genere Corneliorum, styli mei mucro conuulnerat ; si histricosæ & liuidæ mentis hominem a me submoueo , & ad unum stipitem cuncta iacula dirigo : quid uulnera sua partitur in multos ? quid ex impatientia respon dendi ostendit se esse , qui petitur ? Obiicit mihi mixtum periurium sacrilegio , quod in libro , quo ad instituendam Christi uirginem loquor, ante tribunal iudicis dormiens pol licitus sim , numquam me litteris sæcularibus daturum ope ram, & nihilominus damnatæ eruditionis interdum memi-nerim. Nimirum iste est Sallustianus Calpurnius , qui nobis per magnum oratorem non magnam mouerat quæstioné : cui libello breui satisfecimus . nunc, quod instat , pro sacri legio atque periurio somnii respondendum est . Dixi , me sæculares litteras deinceps non lecturum : de futuro spon-sio est, non præteritæ memoriæ abolitio . Et quo modo , in quies , tenes , quod tanto tempore non relegis ? Rursum, si aliquid de ueteribus libris respondero , & dixero : Adeo in teneris consuescere multum est : dum renuo, crimen incur-ro ; & , pro me testimonium proferens , hoc ipso arguor, quo defendor . Scilicet nunc longo sermone texendum est, quod probant conscientiæ singulorum . Quis nostrum non meminit infantiæ suæ ? Ego certe , ut tibi homini seuerissi-mo risum moueam ; & imiteris aliquando Crassum , quem semel in uita dicit risisse Lucilius ; memini me puerum cursi tasse per cellulas seruulorum, diem feriatum duxisse lusibus,
& ad

& ad Orbilium ſæuientem de auiæ ſinu tractum eſſe captiuum. Et, quo magis ſtupeas, nunc, cano & recaluo capite, ſæpe mihi uideor in ſomnis comatulus; &, ſumpta toga, ante rhetorem controuerſiolã declamare. cumq. experrectus fuero, gratulor me dicendi periculo liberatum. Crede mihi, multa ad purum recordatur infantia. Si litteras didiciſſes; oleret teſta ingenioli tui, quo ſemel fuiſſet imbuta. Lanarum conchylia nullæ aquæ diluunt. Etiam aſini & bruta animalia, quamuis in longo itinere nouerunt ſecundo diuerticula. Miraris, ſi ego litteras Latinas non ſum oblitus, cum tu Græcas ſine magiſtro didiceris? Septem modos cõcluſionum dialectica me elementa docuerunt, quid ſignificet ἀξίωμα, quod nos pronunciatum poſſumus dicere; quo modo abſque uerbo & nomine nulla ſententia fit: ſoritarum gradus, pſeudomeni argutias, ſophiſmatum fraudes. Iurare poſſum, me, poſtquam egreſſus de ſchola ſum, hæc numquam omnino legiſſe. Bibendum igitur mihi erat de Lethæo gurgite, iuxta fabulas poetarũ: ne arguar ſcire, quod didici. En tu, qui in me paruã criminaris ſcientiã, & uideris tibi litteratulus, atque Rabbi; reſpõde cur ſcribere aliqua auſus ſis, & uirum diſertiſſimũ Gregoriũ pari eloquii ſplendore transferre. unde tibi tanta uerborum copia, ſententiarum lumen, translationum uarietas, homini, qui oratoriam artem uix primis labris in adoleſcentia deguſtaſti? Aut ego fallor, aut tu Ciceronem occulte lectitas: et ideo tam diſertus es, mihiq. lectionis eius crimen intendis, ut ſolus inter eccleſiaſticos tractatores eloquentiæ flumine glorieris. licet magis philoſophos ſequi uidearis, ſpinas Cleanthis, & contorta Chryſippi non ex arte, quã neſcis, ſed de ingenii magnitudine. Et quoniam Stoici logicam ſibi uindicant; & tu huius ſcientiæ deliramenta contemnis: in hac parte Epicureus es: nec quæris, quo modo, ſed quid loquaris. Quid enim ad te pertinet, ſi alius non intelligat, quid uelis dicere; quia non ad omnes, ſed ad tuos loqueris? Denique & ego, ſcripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid loquaris, & Heraclitum me legere

gere putem; tamen non doleo, nec me pænitet tarditatis: id enim in legendo patior, quod tu pateris in ſcribendo. Hæc dicerem, ſi quippiã uigilans promiſiſſem: nunc autem, nouum impudentiæ genus, obiicit mihi ſomnium meum. Vtinam celebritas loci, & ſanctorum de toto orbe conuentus, ſineret me diuinas ſcripturas legere. intantum ſpatium non habeo externa meditandi. Sed tamen, qui ſomnium criminatur, audiat prophetarum uoces, ſomniis non eſſe credendum: quia nec adulterium ſomnii ducit me ad tartarum; nec corona martyrii in cælum leuat. Quoties uidi me eſſe mortuum, & in ſepulcro poſitum? quoties uolare ſuper terras, & montes ac maria natatu aeris transfretare? cogat ergo me non uiuere, uel pennas habere per latera; quia uagis imaginibus mens ſæpe deluſa eſt. Quanti in ſomnis diuites, apertis oculis repente mendici ſunt? ſitientes flumina bibunt: & experrecti, ſiccis faucibus æſtuant. Tu a me ſomnii exigis ſponſionem: ego te uerius ſtrictiusq. conueniam. Feciſti omnia, quæ in baptiſmate promiſiſti? Quidquid monachi uocabulum flagitat, noſtrum uterque
Luc. 6 compleuit? Caue quæſo, ne per trabem tuam, feſtucam meam uideas. Inuitus loquor, & retractantem linguam dolor in uerba compellit. Non tibi ſufficiunt, quæ de uigilante confingis; niſi & ſomnia crimineris. Tantam habes curioſitatem meorum actuum, ut, quid dormiens fecerim, dixerim ue, diſcutias. Prætermitto, quæ contra me loquens, propoſitum tuum deturpaſti; quæ in depompationem omnium Chriſtianorum & uerbis, & opere feceris. Hoc unum denũcio, & repetens iterum iterumq. monebo. cor
1.Cor.6 nutam beſtiam petis: & niſi cauerem illud Apoſtoli: Male-
Gal.5 dici regnum Dei non poſſidebunt: &, Mordentes inuicem, conſumpti eſtis ab inuicem: iam nunc ſentires, de paruula ſubdolaq. concordia magnam tibi in mundo ortam eſſe diſcordiam. Quid tibi prodeſt, apud notos pariter & ignotos in nos maledicta congerere? an, quia Origeniſtæ non ſumus, & in cælo nos peccaſſe neſcimus, in terris arguimur peccatores? & ideo in concordiam rediuimus, ut mihi lo-
qui

qui contra hæreticos non liceret, ne, ſi illos deſcripſero, tu te appetitum putes? Quamdiu nõ renuebam laudationem tuam; ſequebaris ut magiſtrum, fratrem & collegam uocabas, & catholicum in omnibus fatebaris: poſtquam non agnoui laudes tuas, & me indignum tanti uiri præconio iudicaui; illico uertis ſtylum, & omnia laudata prius uituperas, de eodem ore & dulce proferens & amarum. Sentis *Iac. 3*
ne, quid taceam? quod æſtuanti pectori uerba non commodem? & cum pſalmiſta loquar: Pone Domine cuſto- *Pſal. 140*
diam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis? Non declines cor meum in uerba malitiæ. Et alibi: Cum conſiſte- *Pſal. 38*
ret aduerſum me peccator, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Et rurſus: Factum ſum quaſi homo non au- *Pſal. 37*
diens, nec habens in ore ſuo redargutiones. Sed pro me ultor tibi Dominus reſpondebit; qui dicit per prophetam: Mihi uindicta, & ego retribuam, dicit Dominus. Et in alio *Deut. 32*
loco: Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduer *Pſal. 49*
ſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum. Hæc feciſti, & tacui: exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam: ut in te uideas condemnata, quæ falſo in aliis criminaris. Audio præterea obiici mihi a Chryſogono, ſectatore eius, cur in baptiſmate dixerim, uniuerſa peccata dimitti, &, mortuo bimarito, nouum ui rum in Chriſto reſurgere, atque iſtiuſmodi ſacerdotes in ecclefiis eſſe nonnullos. Cui breui ſermone reſpondebo: habent libellum, quem in crimen uocant: ille reſpondeat: hunc ſua diſputatione ſubuertat, & ſcripta ſcriptis arguat. Quid auſteritate frontis, & contractis rugatisq. naribus cõcaua uerba trutinatur, & ſanctitatem apud uulgus ignobile ſimulato rigore mentitur? Audiat nos iterum proclamantes: ueterem Adam in lauacro totum mori, & nouum cũ Chriſto in baptiſmate ſuſcitari: perire Choicum, & naſci ſupercæleſtem. Hæc dicimus, non quod ipſi propitio Chriſto hac quæſtione teneamur: ſed interrogati a fratribus, quid nobis uideretur, reſpondimus; nulli præiudicantes ſequi, quod uelit; nec alterius decretum noſtra ſententia

ſubuertentes. neque enim ambimus ſacerdotium, qui latemus in cellulis: nec, humilitate damnata, epiſcopatum auro redimere feſtinamus: nec electum Pontificem a Deo, rebelli cupimus mente iugulare: nec fauendo hæreticis, hæreticos nos docemus: pecunias nec habemus, nec habere
1.*Tim.*6 uolumus. habentes uictum, & ueſtitum, his contenti ſu-
Pſal. 23.14 mus: illud de aſcenſore montis Dominici iugiter decantantes: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, & munera ſuper innocentē non accepit: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum. ergo qui nō facit, iam corruit in æternū.

APOLOGIAE HIERONYMI

aduerſus Ruffinum.

LIBER SECVNDVS.

HVCVSQVE de criminibus, immo pro criminibus meis, quæ in me quondam ſubdolus laudator ingeſſit, & diſcipuli eius conſtantius arguunt, non ut debui, ſed ut potui, moderato dolore reſpondi. propoſitum quippe mihi eſt, non tam alios accuſare, quam me defendere. Veniam ad apologiam eius, qua ſancto Anaſtaſio, Romanæ urbis epiſcopo, ſatisfacere nititur, & in defenſionem ſui mihi rurſum calumniam ſtruit; tantumq. me diligit, ut raptus turbine, & in profunda demerſus, meum potiſſimum inuadat pedem; ut mecum aut liberetur, aut pereat. Dicit ſe primum reſpondere rumoribus, quibus illius Romæ carpatur fides, hominis probatiſſimi tam in fide, quam in caritate Dei; et, niſi poſt triginta annos parentibus redditus, nollet eos deſerere, quos tam tarde uiderat, ne inhumanus putaretur, aut durus, &, tam longi itineris labore fragilior, ad iterandos labores eſſet infirmus, ipſum uenire uoluiſſe; quod quia non fecerit, contra latratores ſuos miſiſſe baculum litterarum, quem ille teneret in dextera, & ſæuientes contra ſe abigeret canes. Si probatus eſt cunctis, & maxime ipſi, cui ſcribit, epiſcopo in fide &
caritate

caritate Dei: quo modo Romæ mordetur, & carpitur, & appetitæ æſtimationis eius fama crebeſcit? Deinde cuius eſt humilitatis, probatum ſe dicere in fide & caritate Dei, cum apoſtoli petant: Domine adauge nobis fidem: & audiant: Si habueritis fidem, ut granum ſinapis: et ad ipſum dicatur Petrum: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Quid loquar de caritate, quæ & fide, & ſpe maior eſt, & quam Paulus optat potius, quam præſumit: ſine qua & martyrio ſanguis effuſus, corpusq. flammis traditum, coronam non habet præmiorum? Harum utramque iſte ſic ſibi uindicat, ut tamen contra ſe habeat latratores: qui niſi inuicti Pontificis baculo repellantur, latrare non ceſſant. Illud uero ridiculũ, quod poſt triginta annos ad parẽtes ſe reuerſum eſſe iactat, homo qui nec patrem habet, nec matrem: &, quos uiuentes iuuenis dereliquit, mortuos ſenex deſiderat. niſi forte parentes, militari uulgariq. ſermone, cognatos & affines nominat: quos quia non uult deſerere, ne inhumanus putetur, aut durus, iccirco, patria derelicta, Aquileiæ habitat. Periclitatur Romæ illa probatiſſima fides eius: & hic ſupinus & laſſulus poſt triginta annos per molliſſimum Flaminiæ iter eſſedo uenire non poteſt: ſicq. prætendit longi itineris laſſitudinem, quaſi triginta annis ſemper cucurrerit; aut, biennio Aquileiæ ſedens, præteriti itineris labore confectus ſit. Carpamus reliqua, & ipſa epiſtolæ eius uerba ponamus. Quamuis igitur fides noſtra, perſecutionis hæreticorum tempore, cum in ſancta Alexandrina eccleſia degeremus in carceribus, & exiliis, quæ pro fide inferebantur, probata ſit. Miror, quod non adiecerit, Vinctus Ieſu Chriſti: &, Liberatus ſum de ore leonis: &, Alexandriæ ad beſtias pugnaui: &, Curſum conſummaui: fidem ſeruaui: ſupereſt mihi corona iuſtitiæ. Quæ, malum, exilia, quos iſte carceres nominat? pudet me apertiſſimi mendacii: quaſi carceres & exilia abſque iudicum ſententiis irrogẽtur. uolo tamen ipſos ſcire carceres, & quarum prouinciarum ſe dicat exilia ſuſtinuiſſe. et utique habet copiam de multis carceribus & infinitis exiliis unum aliquod nominã-

Luc.17
Matth. 14
1.Cor.13
2.Tim.4
1. Cor. 15

di. prodat nobis confeſſionis ſuæ acta, quæ hucuſque neſci uimus: ut inter alios Alexandriæ martyres huius quoque geſta recitemus, & contra latratores ſuos poſſit dicere: De cetero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata domini noſtri Ieſu Chriſti in corpore meo porto. Tamen & ſi quis nunc eſt, qui uel tentare fidem noſtram cupit, uel audire, uel diſcere; ſciat, quod de trinitate ita credimus: & reliqua. Supra, contra canes tuos baculum epiſcopo porrigis, quo pro te munitus incedat: nunc quaſi ambigens dicis: Si quis eſt, qui tentare fidem noſtram cupit: denuo dubitas, cum multorum latratus ad te uſque peruenerint. Non diſcu tio parumper elocutiones tuas, quas & tu contemnis, & deſpicis: tantum ſenſibus reſpondebo. Aliud a te quæritur, & pro alio ſatisfacis. Contra Arii dogmata iam Alexandriæ in carceribus & exiliis dimicaueras, non uoce, ſed ſanguine: nunc ſuper Origenis hæreſi tibi calumnia commouetur. Nolo cures, quæ ſana ſunt, uulnera medicare. Trini tatem dicis unius eſſe deitatis. Hoc toto credente iam mun do, puto quod & dæmones confiteantur filium Dei natum de Maria uirgine, & carnem naturæ humanæ atque animã ſuſcepiſſe. Si arctius quid rogauero, contentioſum uocabis. Si dicis, filium Dei humanæ naturæ carnem atque ani mam ſuſcepiſſe: oro te, ut abſque ſtomacho reſpondeas: anima iſta, quam ſuſcepit Ieſus, erat ne antequam naſcere tur ex Maria? An in origine uirginali, quæ de Spiritu ſancto naſcebatur, cum corpore ſimul creata eſt, uel, iam in utero corpore figurato, ſtatim facta & miſſa eſt de cælo? E tribus unum quid ſentias, ſcire deſidero. Si fuit ante quam na ſceretur ex Maria: necdum ergo erat anima Ieſu, & agebat aliquid; ac propter merita uirtutum poſtea facta eſt anima eius. Si cœpit ex traduce: humanarum igitur animarum, quas æternas fatemur, & brutorum animantium, quæ cũ corpore diſſoluuntur, una condicio eſt. Sin autem, figurato corpore, ſtatim creatur, & mittitur: fatere ſimpliciter, & nos ſcrupulo libera. Nihil horum loqueris; ſed occupatus in aliis, ſimplicitate noſtra abuteris, & præſtigiis pom

Gal. 6

paq.

paq. uerborum hærere nos non finis quæstioni. Quid, inquies, nonne quæstio erat de resurrectione carnis & pœnis diaboli? Fateor. Ergo breuiter pureq. responde. Non quæro quod scribis eandem carnem resurgere, in qua uiuimus, nullo membro amputato, nec aliqua parte corporis desecta: hæc enim tua uerba sunt: sed quæro, quod Origenes negat, utrum in eodem sexu, quo mortua sunt, corpora suscitentur; & Maria Maria, Ioannes resurgat Ioannes; an, commixto sexu, atque turbato, nec uir, nec femina sit, sed utrumque, uel neutrum: & an ipsa corpora incorrupta & immortalia: &, ut argute præmones, iuxta Apostolum, spiritualia permaneant in æternum: & non solum corpora, 1.Cor.15
sed caro, & sanguis infusus uenis & ossibus irrigatus, quæ Thomas tetigit: an certe paulatim resoluantur in nihilum, Ioan.20
& ad quattuor, unde compacta sunt, elementa retrahantur? Hæc aut dicere debueras, aut negare, & non ea loqui, quæ subdole Origenes fatetur, ut quasi fatuis & pueris illudens, nullo membro amputato, nec aliqua corporis parte desecta. Scilicet hoc timuimus, ne sine naso & auribus surgeremus, &, amputatis sectisq. genitalibus, eunuchorum in cælesti Hierusalem ciuitas conderetur. Porro de diabolo sic sententiam temperat. Dicimus quoque & iudicium futurum, in quo iudicio unusquisque recipiet propria corporis, prout gessit, siue bona, siue mala. quod si homines recepturi sunt pro operibus suis; quanto magis & diabolus, qui omnibus extitit causa peccati? De quo illud sentimus, quod scriptum est in euangelio: quia & ipse diabolus, & omnes Matth.25
angeli eius, cum iis, qui opera eius faciunt, idest, qui criminantur fratres, cum ipso pariter æterni ignis hereditate potientur. Si quis ergo negat diabolum æternis ignibus mancipari: partem cum ipso æterni ignis accipiat; ut sentiat quod negauit. Repetamus singula. Dicimus, inquit, futurum iudicium: in quo iudicio, & cetera. Super uerborũ uitiis tacere decreueram: sed, quia discipuli eius mirantur eloquentiam præceptoris, pauca pestringam. Dixerat iudicium futurum: sed homo cautus timuit solũ dicere, in quo,

& posuit, in quo iudicio : ne, si non secundo repetisset iudicium, nos, obliti superiorum, pro iudicio asinum putaremus. Illud quoque, quod postea infert; Qui criminantur fratres, cum ipso pariter æterni ignis hereditate potientur; eiusdem est uenustatis. quis enim umquam audiuit, potiri ignibus, & frui suppliciis? sed homo Græcus uidetur mihi se ipsum interpretari uoluisse, & pro eo, quod apud eos dicitur κληρονομήσουσιν, & apud nos uno uerbo dici potest hereditabunt, compositius & ornatius dixisse, Hæreditate potientur. Illiusmodi nugis, & acyrologiis omnis eius scatet oratio. Sed reuertamur ad sensum. Grandi diabolus lancea percutitur, qui omnibus extitit causa peccati, si pro operibus suis quasi homo redditurus est rationem, & cum angelis suis æterni ignis hereditate potietur. hoc enim deerat, ut, hominibus tormento subditis, ille potiretur ignibus æternis, quos tanto tempore desiderauerat. Et uideris mihi calumniam in hoc loco facere diabolo, & criminatorem omnium falsis criminibus accusare. Dicis enim, Qui omni-
Matth. 15 bus extitit causa peccati: & dum in illum refers crimina, homines culpa liberas, tollisq. arbitrii libertatem, saluatore dicente, quod de corde nostro exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia,
Ioan. 13 blasphemiæ. Et rursum de Iuda in Euãgelio legimus: Post buccellã intrauit in eum satanas: quia ante buccellam spõte peccauerat; & nec humilitate nec clementia saluatoris fle-
1. *Tim.* 1 xus est ad pænitentiam. Vnde Apostolus, Quos tradidi, inquit, satanæ, ut discant non blasphemare. Et in alio loco:
1. *Cor.* 5 Tradidi huiusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat. Tradidit eos satanæ, quasi tortori ad puniendum: qui ante quam traderentur, uolũtate propria blasphe-
Psal. 18 mauerant. Et Dauid, Ab occultis, inquit, meis munda me Domine: & ab alienis parce seruo tuo: breuiter & suæ uoluntatis errorem, & uitiorum incentiua significans. In Eccle-
Eccls. 10 siaste quoque legimus: Si spiritus potestatem habentis ascẽderit super cor tuum, locum tuum ne dimiseris. Ex quo liquido apparet, si dederimus ascendenti locum, nos peccasse.

ſe, qui dederimus, & aſcendentem muros hoſtem non præcipitem deturbauerimus. Quod autem imprecaris fratribus, hoc eſt, criminatoribus tuis, æternos ignes cum diabolo: non tam fratres mihi uideris premere, quam diabolum ſubleuare; cum iiſdem, quibus homines Chriſtiani, ignibus puniendus ſit. Ignes autem æternos, quos intelligere ſolet Origenes, puto quod te non fugiat, conſcientiam uidelicet peccatorum, & pænitudinem interna cordis urentem.
de qua & Eſaias loquitur: Vermis eorum non morietur, & *Eſa. 66*
ignis eorum non extinguetur. Et ad Babylonem ſcriptum *Eſa. 47*
eſt: Habes carbones ignis, ſedebis ſuper eos: hi erunt tibi
in adiutorio. Et in pſalmo pænitens audit: Quid detur ti- *Pſal. 119*
bi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis: ut linguam doloſam ſagittæ præceptorum Dei, de quibus in alio loco pro-
pheta dicit: Verſatus ſum in miſeria, dum configitur mihi *Pſal. 31*
ſpina: uulnerent atque confodiant, & peccatorum in ea ſolitudinem faciant. Illud quoque teſtimonium, in quo Do-
minus loquitur: Ignem ueni mittere ſuper terram, & quã *Luc. 12*
uolo ut ardeat, ſic interpretatur: Omnes cupio agere pænitentiam, & excoquere Spiritu ſancto uitia, atque peccata.
Ipſe enim ſum, de quo ſcribitur: Deus ignis conſumens eſt. *Deut. 4*
Non ergo grande eſt, hoc de diabolo dicere, quod & hominibus præparatum eſt. Magis debueras, ut ſuſpicionem ſa-
lutis diabolicæ declinares, dicere, perditio factus es, & non *Hier. 27*
eris in æternum: & ex perſona Domini loquentis ad Iob *Iob 40. 41*
de diabolo: Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur: Non quaſi crudelis ſuſcitabo eum. quis enim reſiſtere poteſt uultui meo? Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? Omnia, quæ ſub cælo ſunt, mea ſunt. Non parcam ei, & uerbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis. Verum hæc poſſunt quaſi ſimplicis hominis excuſari, &, cum eruditos non ſubterfugiant, apud indoctos præferre innocentiæ ſimilitudinem. Quod ſequitur de animarum ſtatu, excuſari omnino non poteſt: dicit enim: Audio & de anima quæſtiones eſſe commotas: de qua re

utrum

utrum recipi debeat querimonia, an abiici, uos probate. Si autem & de me, quid ſentiam, quæritur: fateor me de hac quæſtione apud quamplurimos tractatorum diuerſa legiſſe. Legi quoſdam dicentes, quod pariter cum corpore per humani corporis traducem etiam animæ diffundantur: & hæc quibus poterant aſſertionibus confirmabant: quod puto inter Latinos Tertullianum ſenſiſſe, uel Lactantium, fortaſſis & nonnullos alios. Alii aſſerunt, quod, formatis in utero corporibus, Deus quotidie faciat animas, & infundat. Alii factas iam olim, ideſt, tunc cum omnia creauit Deus ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Hoc ſentit & Origenes, & nonnulli alii Græcorum. Ego uero cum hæc ſingula legerim, (Deo teſte dico) quia uſque ad præſens certi & definiti aliquid de hac quæſtione non teneo, ſed Deo relinquo ſcire quid ſit in uero, & ſi cui ipſe reuelare dignabitur: ego tamen hæc ſingula & legiſſe me non nego, & adhuc ignorare confiteor, præter hoc, quod manifeſte tradit Eccleſia, Deum eſſe & animarum & corporum conditorem. Ante quam de ſenſibus diſputem, Theophraſti uerba mirabor. Audio, inquit, de anima quæſtiones cõmotas eſſe: de qua re utrum recipi debeat querimonia, aut abiici, uos probate. Si quæſtiones de animæ ſtatu in urbe commotæ ſunt: quæ eſt iſta querimonia, uel querela; quæ utrum recipi debeat, epiſcoporum iudicio derelinquitur? niſi forte quæſtionem, & querimoniam id ipſum ſignificare putat; quia in Capri commentariis huiuſcemodi figurã reperit. Deinde ponit: Legi quoſdam dicentes, quod pariter cum corpore per humani ſeminis traducem etiam animæ diffundantur: & hæc quibus poterant aſſertionibus confirmabant. Rogo, quæ eſt iſta licentia figurarum? quæ modorum & temporum perturbatio? Legi dicentes, Quibus poterãt aſſertionibus confirmabant. Et in cõſequentibus: Alii aſſerunt, quod, formatis in utero corporibus, Deus quotidie faciat nouas animas, & infundat. Alii, factas iam olim, ideſt, tunc, cum omnia Deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Et hic ordo pulcher-

cherrimus. Alii, inquit, asserunt hoc uel illud: alii factas iam olim, idest, tunc, cum omnia Deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio suo nasci dispenset in corpore. Tam putide & confuse loquitur, ut plus ego in reprehendendo laborem, quam ille in scribendo. Ad extremum posuit: Ego uero cum hæc singula legerim: &, adhuc pendente sententia, quasi nouum aliquid protulisset, adiecit: Ego tamen hæc singula & legisse me non nego,& adhuc ignorare confiteor. O infelices animas, quæ tantis uitiorum lanceis uulnerantur. non eas puto, iuxta Origenis errorem, tantum laborasse, cum de cælo in terras ruerent, & crassis corporibus uestirentur, ut nunc uerbis & sententiis hinc inde collisas: ut prætermittam κακέμφατον, quo de humani seminis tra duce diffundi animæ dicuntur. Scio, inter Christianos uer borum uitia non solere reprehendi: sed ex paucis ostendere uolui, cuius temeritatis sit docere quod nescias, scribere quod ignores; ut similem prudentiam & in sensibus requiramus. Mittit epistolam, idest, robustissimum baculum, quo Romanæ urbis armetur episcopus: & in ipsa quæstione, pro qua canes latrant, dicit se nescire quod quæritur. Si ignorat, pro quo sibi calumnia commouetur: quid necesse est apologiam mittere, quæ non habet defensionem sui, sed ignorantiæ confessionem? Hoc est suspiciones hominum non sopire, sed serere. Tres super animarum statu ponit sententias; & in fine concludens, Singula, inquit,me legisse non nego, & adhuc ignorare confiteor. Arcesilaum, aut Carneadem putes, qui omnia incerta pronunciant: licet & illos superet cautione. illi enim, omnium philosopho rum inuidiã non ferentes, quod ueritatẽ e uita tollerent, uerisimilia repererunt, ut ignorantiam rerum probabili assertione temperarent: iste se dicit incertum, & e tribus omnino nescire quid uerum sit. Si hoc erat responsurus; quæ eum ratio impulit, ut tantum pontificem inscitiæ suæ testem faceret? Nimirum hæc illa est lassitudo, quod, trigin ta annorum itinere confectus, Romam uenire non potuit. Quanta & alia nescimus, & tamen imperitiæ nostræ testes non

non quærimus? De Patre, Filio, & Spiritu sancto, de nati-
Esa.53 uitate Domini saluatoris, super qua Esaias clamitat: Generationem eius quis enarrabit? audacter loquitur, & mysterium, omnibus retro sæculis ignoratum, scientiæ suæ uindicat: & hoc solum ignorat, quod ignoratum cunctis scandalum facit. Scit, quo modo Deum uirgo generarit; & nescit, quo modo ipse sit natus. Animarum & corporum cõditorem fatetur Dominum, siue animæ ante corpora fuerint, siue cum corporum nascantur exordiis, siue iam formatis in utero figuratisq. corporibus immittãtur. In omnibus nouimus auctorem Dominum. Nec de hoc nunc quæstio est, utrum Deus, an alius eas fecerit: sed e tribus, quas posuit, quæ sit illarum sententia uera, nescire se dicit. Vide, ne statim tibi obiiciatur, iccirco te trium ignorantiam confiteri, ne unum damnare cogaris; & Tertulliano, & Lactantio ideo parcere, ne Origenem cum illis iugules. Quantum memoria suggerit, nisi tamen fallor, nescio me legisse, Lactantium συσπειρομένην animam dicere. ceterum, qui legisse te scribis, dic in quo libro legeris; ne ut me dormientem, sic illum mortuum calumniatus esse uidearis. Sed & in hoc cunctabundus incedis, & cautus: dicis enim: Puto inter Latinos Tertullianum sensisse, uel Lactantium, fortassis & alios nonnullos. Non solum de animarum statu dubitas, sed de auctorum sententiis putas: & tamen aliquid interest. De animabus autem aperte nescis, & inscitiã confiteris: de auctoribus sic nosse te dicis, ut putes potius, quam præsumas. In solo Origene non ambigis: dicis quippe, Hoc sentit Origenes. Interrogabo te, bene sentit, an male? Nescio, inquis. Quid me igitur, missis tabellariis, & creberrimis nunciis, docere conaris, ut sciam quod nescias? Et ne forte non credam imperitiæ tuæ, & arbitrer te callide reticere quod nosti: iuras Deo teste, quod usque ad præsens certi & definiti aliquid de hac quæstione nõ teneas; & Deo relinquas scire quid sit in uero, & si cui ipse reuelare dignabitur. Per tanta sæcula tibi nullus uidetur dignus fuisse, cui de hac quæstione Dominus reuelarit? nõ patriarcha,

non propheta,non apoſtolus, non martyr? ne tibi quidem, quãdo in carceribus & exiliis morabaris, huiuſcemodi ſacra mẽta patuerunt? Dominus in euangelio, Pater,inquit, reue laui nomen tuum hominibus. Qui patrem reuelauit, de animarum ſtatu tacuit. Et miraris, ſi contra te fratrum ſcã dala concitentur, cum id neſcire te iures, quod Chriſti Eccleſiæ ſe noſſe fateantur? Expoſita fide ſua, immo inſcitiæ confeſſione, tranſit ad aliud; & excuſare ſe nititur, cur libros περὶ ἀρχῶν in Latinum uerterit; & hæc ſcribit ad uerbum. Sane, quia audio etiam inde eſſe diſputatum, quod quædam Origenis rogatus a fratribus de Græco in Latinum tranſtuli; puto quod omnes intelligant, hæc pro ſolo liuore culpari. ſi enim aliquid eſt, quod diſpliceat in auctore; quare id ad interpretem detorquetur? ſicut in Græcis habetur, rogatus ſum ut Latinis oſtenderem: Græcis ſenſibus uerba dedi Latina tantummodo. ſiue ergo in illis ſenſibus laus ineſt aliqua, non eſt mea: ſiue culpa, ſimiliter non eſt mea. Audio, inquit, etiam inde eſſe diſputatum. Quã prudenter accuſationem ſuam,diſputationem uocat. Quod quædam Origenis rogatus a fratribus de Græco in Latinum tranſtuli. Quæ ſunt illa quædam? nomen non habent? taces? libelli accuſatorũ loquuntur. Puto, ait, quod omnes intelligant hæc pro ſolo liuore culpari. Pro quo liuore? nũ inuidente eloquentiæ tuæ? aut feciſti, quod nullus hominum unquam facere potuit? Ecce & ego Origenis multa tranſtuli: &, præter te, nemo nec inuidet, nec calumniatur. Si enim, inquit, aliquid eſt, quod diſpliceat in auctore; quare id ad interpretem detorquetur? ſicut in Græcis habetur, rogatus ſum ut Latinis oſtenderem: Græcis ſenſibus uerba dedi Latina tantummodo. ſiue ergo in illis ſenſibus laus ineſt aliqua, non eſt mea: ſiue culpa, ſimiliter non eſt mea. Et miraris, ſi de te homines male ſentiant, cum de apertis blaſphemiis dicas, Si eſt aliquid, quod diſpliceat in auctore. omnibus, quæ in illis libris dicta ſunt, diſplicent: & tu ſolus dubitas; & quereris, cur ad interpretem detorqueatur, quod in translationis tuæ præfatione laudaſti.

Ioan.17

laudaſti. Rogatus eras, ut, quo modo habebatur in Græco, in Latinum uerteres. utinam feciſſes, quod rogatum te eſſe ſimulas: nulli nunc inuidiæ ſubiaceres. ſi tu translationis ſeruaſſes fidem; mihi neceſſitas non fuiſſet interpretationẽ falſam uera interpretatione ſubuertere. Nouit conſcientia tua, quæ addideris, quæ ſubtraxeris, quæ in utramque partem, ut tibi uiſum fuerit, immutaris: & poſt hæc audes dicere, quod & bona & mala non tibi, ſed auctori debeant imputari. Et oppreſſus inuidia adhuc uerba moderaris, & quaſi ſuper ariſtas pendenti incedens gradu loqueris: Siue in illis ſenſibus laus eſt, ſiue culpa. Defendere non audes, & tamen damnare nõ uis. Elige e duobus, quod uis: optio tibi datur. ſi bona eſt interpretatio tua, lauda: ſi mala, condemna. Verum excuſat ſe, & ſubnectit aliam ſtropham: dicit enim: Quinimmo etiam aliud adieci, ſicut in præfatiuncula mea deſignaui; ut, inquantum poſſem, aliquanta deciderem, illa tamen, quæ mihi ad ſuſpicionem ueniebant, quod non ab ipſo Origene ita dicta, ſed ab aliis uiderentur eſſe inſerta, propter hoc quod de eiſdem rebus in aliis auctoris eiuſdem locis catholice dictum legeram. Mira eloquẽtia, & Attico flore uariata, Quinimmo etiam, &, Quæ mihi ad ſuſpicionem ueniebãt. Auſum illum eſſe hæc Romam uerborum portenta tranſmittere? compeditam putes linguam eius, & inextricabilibus nodis ligatam, uix in humanum ſonum erumpere. Sed ad cauſam redeam. Quis tibi dedit hanc licentiam, ut multa de interpretatione decideres? Rogatus eras, ut Græca in Latinum uerteres, nõ ut emendares; ut alterius dicta proferres, nõ ut tua conderes. non feciſſe te quod rogatus es, recidendo plurima confiteris. atque utinam præcidiſſes mala, & non, in aſſertionem malorum, tua multa poſuiſſes. e quibus unum proferam, ut ex hoc cognoſcantur & cetera. In primo libro περὶ ἀρχῶν, ubi Origenes lingua ſacrilega blaſphemauit, quod Filius Patrem non uideat, tu etiam cauſas reddis, quaſi ex perſona eius, qui ſcripſit: & Didymi interpretaris σχόλιον, in quo ille caſſo labore conatur alienum errorem defen-

defendere, quod Origenes quidem bene dixerit: ſed nos, ſimplices homines, & cicures Enniani, nec illius ſapientiam, nec tuam, qui interpretatus es, intelligere poſſumus. Præfatio tua, quam nominas, & in qua me miris ornas laudibus, te reum peſſimæ translationis facit. dicis enim quod de Græco multa decideris; licet taceas, quod addideris. Quæ decidiſti, mala erant, an bona? utique mala. quæ reſeruaſti, bona, an mala? utique bona. neque enim mala transferre poteras. ergo mala amputaſti, & reliquiſti bona? nulli dubium eſt. probantur autem, quæ translata ſunt, pene omnia mala. quiquid igitur in translatione monſtrauero, tibi imputabitur, qui illud pro bono tranſtuliſti. Aliud eſt, ſi iniquus cenſor, eiuſdem criminis reus, alios de ſenatu pellis, alios in curia retines. Sed dicis: Omnia mutare non poteram, ſed ea tantum, quæ addita ab hæreticis arbitrabar, mihi amputanda credidi. Pulchre. Si amputaſti, quæ addita ab hæreticis exiſtimabas: ergo, quæ reliquiſti, eius ſunt, quem interpretabaris. ſi eius ſunt, quem interpretatus es: reſponde, utrum bona, an mala ſint? mala transferre non poteras. ſemel enim, quæ ab hæreticis addita fuerant, amputaſti. niſi forte hæreticorum mala amputare debueris, & Origenis errores in Latinum integros uertere. Dic ergo, quare Origenis mala in Latinum uerteris: ut auctorem mali proderes, an ut laudares? ſi prodis, in præfatione cur laudas? ſi laudas, hæreticus approbaris. Reſtat, ut quaſi bona protuleris. Si hæc omnia probantur mala: igitur unius & auctor, & interpres rei criminis erunt; & implebitur illa ſententia: Videbas furem, & currebas *Pſal. 49*
cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Non eſt neceſſe rem planam argumentatione dubiam facere. Quod ſequitur, reſpondeat, unde illi ſit orta ſupicio, hæc ab hæreticis addita. Quia, inquit, de eiſdem rebus in aliis locis eiuſdem auctoris catholice dictum legeram. Videamus, quod primum eſt, ut ordine uenerit ad ſecundum. Probo ego, inter multa Origenis mala, hæc maxime hæretica: Dei filium creaturam, Spiritum ſanctum miniſtrum,
mundos

mundos innumerabiles, æternis sibi sæculis succedentes; angelos uersos in animas hominum; animam saluatoris fuisse ante quam nasceretur ex Maria; & hanc esse, quæ cum in forma Dei esset, non est rapinam arbitrata æqualem se esse Deo; sed se exinaniuit, formam serui accipiens: resurrectionem nostrorum corporum sic futuram, ut eadem membra non habeant: quia, cessantibus membrorum officiis, superfluo membra reddātur: ipsaq. corpora tenuia & spiritalia paulatim euanescere, & in auram tenuem atque in nihilum dissipari: in restitutione omnium, quando indulgentia principalis uenerit, cherubim, & seraphim, thronos, principatus, dominationes, uirtutes, potestates, archangelos, angelos, diabolum, dæmones, animas omnium hominum, tam Christianorum, quam Iudæorum, & gentilium, unius condicionis & mensuræ fore: cumq. ad formam & libram æquitatis peruenerint, & rationabiles creaturas, omni corporum fæce deposita, nouus de mundi exilio populi reuertentis monstrauerit exercitus; tunc rursus ex alio principio fieri mundum alium, & alia corpora, quibus labentes de cælo animæ uestiantur: ut uerendum nobis sit, ne, qui nunc uiri sumus, postea nascamur in feminas; &, quæ hodie uirgo, tunc prostibulum sit. Hæc in Origenis libris ego hæretica doceo: tu ostende, in quo eius opere his contraria legeris. Nolo dicas, quæ de eisdem rebus in aliis locis eiusdem auctoris catholice dicta legeram; ne me mittas ad sex millia librorum eius, quos legisse beatum papam Epiphanium criminaris: sed ipsa loca nomina: nec hoc mihi sufficiet, nisi eadem dicta ad uerbum protuleris. Non est fatuus Origenes, & ego noui: contraria sibi loqui non potest. Igitur ex hac supputatione illa summa nascitur, non hæreticorum esse, quæ amputasti, sed Origenis: cuius ideo mala interpretatus es, quia putasti bona: & tibi tam bona, quam mala illius imputanda, cuius scripta in prologo comprobasti. Sequitur in eadem Apologia: Origenis ego neque defensor sum, nec assertor, nec primus interpres. alii ante me hoc idem opus fecerunt: feci &

Philip.2 (margin note beside line 3)

ego

ego poſtremus, rogatus a fratribus. Si iubetur, ne fiat; iuſſio obſeruari ſolet in poſterũ. ſi culpãtur, qui ante iuſſionem fecerunt: culpa a primis incipiat. Tandem euomuit, quod uolebat, & omnis animi tumor in noſtræ accuſationis erupit inuidiã. Vbi interpretatur libros περὶ ἀρχῶν, me ſequi ſe dicit: ubi accuſatur cur hoc fecerit, meum ponit exẽplum: & ſecurus, & periclitans, ſine me uiuere non poteſt. audiat igitur, quod neſcire ſe ſimulat. Nemo tibi obiicit, quare Origenem interpretatus es: alioqui Hilarius & Ambroſius hoc crimine tenebuntur: ſed quia interpretatus hæretica, præfationis tuæ laude firmaſti. Ego ipſe, quem in crimen uocas, ſic ſeptuaginta homilias eius tranſtuli, & non nulla de tomis; ut & mala in bonorũ interpretatione ſubtraherem; & aperte in libris περὶ ἀρχῶν, ad coarguendam translationem tuam, quid lector uitaret, oſtenderem. Vis Origenem in Latinũ uertere? habes multas homilias eius, & tomos, in quibus moralis tractatur locus, & ſcripturarũ panduntur obſcura. hæc interpretare; hæc rogantibus tribue. quid primus labor tuus incipit ab infamia? cur tranſlaturus hæretica, in defenſionem eorum præmittis quaſi martyris librum; & id Romanis auribus ingeris, quod trãſlatũ totus orbis expauit? aut certe, ſi ideo interpretaris, ut eum hæreticũ arguas; nihil de Græco mutes: & hoc ipſum præfatione teſtare; quod prudentiſſime papa Anaſtaſius in epiſtola, quam contra te ſcribit ad epiſcopum Ioannem, ſuo ſermone complexus eſt, me liberans, qui id feci, & te arguens, qui facere noluiſti. Ac ne forſitan hoc quoque neges; ſubieci exemplum eius; ut, ſi non uis audire fratrem monentem, audias epiſcopum condemnantem. Dicis te nõ eſſe defenſorem, neque aſſertorem Origenis. Iam nunc tibi proferam librũ tuum, de quo in famoſa illa præfatiuncula præclari operis tui his uerbis loqueris. Cuius diuerſitatis cauſam plenius tibi in apologetico, quẽ Pamphilus in libris ſuis ſcripſit, edidimus, breuiſſimo libello ſuperadditto: in quo euidẽtibus, ut arbitror, probamentis deprauatos eſſe in quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius oſtendi-

mus, & præcipue iſtos, quos nunc exigis ut interpreter, id-eſt περὶ ἀρχῶν. Non tibi ſuffecerat Euſebii, uel certe, ut tu uis, Pamphili pro Origene defenſio, niſi, quod ab illis minus dictum putabas, tu quaſi ſapientior, & doctior adderes? Longum eſt, ſi uelim totum librum tuum huic operi inſerere, &, propoſitis capitulis, ad ſingula reſpondere, quid in his uitiorum ſermo habeat, quid mendaciorum aſſertio, quid inconſequens textus ipſe uerborum. unde, laciniosæ diſputationis faſtidia fugiens, & in arctum uerba compingens, tantum uerſibus reſpondebo. Statim de portu egrediens, nauem impegit. referens enim de apologia Pamphili Martyris, quam nos Euſebii, Arianorum principis, probauimus; de qua dixerat, Prout potuimus, uel res popoſcit, Latino ſermone digeſſimus; intulit: Illud eſt, quod deſideriorum uir Macari te admonitum uolo, ut ſcias hanc quidem fidei regulam, quam de libris eius ſupra expoſuimus, eſſe talem, quæ & amplectenda, & tenenda ſit. In omnibus enim his catholicum ineſſe ſenſum, euidenter probatur. Quamuis de Euſebii libro multa ſubtraxerit, & in bonam partem de Filio & Spiritu ſancto uiſus ſit commutare: tamen multa in illo ſcandala reperiuntur, & apertiſſimæ blaſphemiæ, quæ iſte ſua negare non poterit, catholica eſſe pronuncians. Dicit Euſebius, immo, ut tu uis, Pamphilus, in iſto uolumine; Filii & Patris miniſtrum Spiritum ſanctum, non de eadem Patris Filiiq. ſubſtantia; animas hominum lapſas eſſe de cælo; & in hoc, quod ſumus, de angelis commutati, in reſtitutione omnium æquales & angelos, & dæmones, & homines fore: & multa alia tam impia, & nefaria, quæ etiam replicare ſit criminis. Quid faciet aſſertor Origenis, & interpres Pamphili? ſi in iis, quæ emendauit, tanta blaſphemia eſt: in illis, quæ ab hæreticis falſata confingit, quanta ſacrilegia continentur? Cuius opinionis cauſam hanc ſuſpicatur, quod uir neque ſtultus neque inſanus dicere ſibi repugnantia non potuerit. Et, ne forſitan putaremus diuerſis eum uaria ſcripſiſſe temporibus, & pro ætatibus edidiſſe contraria, addidit: Quid facimus, quod interdum

terdum in eiſdem locis, atque, ut ita dixerim, in conſequē ti pene capite ſententia contrarii ſenſus inuenitur inſerta? Numquid in eodem opere eiuſdem libri, & interdum, ut di ximus, ſtatim in conſequenti capitulo oblitus ſui eſſe potuit? uerbi gratia: ut, qui ſuperius dixerat, nuſquam inueniri in omni ſcriptura, ubi Spiritus ſanctus factus uel creatus eſſe diceretur, cōtinuo ſubiiceret, inter ceteras creaturas factū eſſe Spiritū ſanctum? aut iterū, qui Patrem & Fliū uni us ſubſtantiæ, quod Græce ὁμοούσιον dicitur, deſignauit, in conſequentibus ſtatim capitulis alterius eſſe ſubſtantiæ, & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipſa natu ra Dei Patris pronunciauerat natum? Hæc ipſius uerba ſunt, negare non poteſt. Nolo dicas, uerbi cauſa, ut qui ſuperius dixerat: ſed ipſum librum nomina, ubi prius bene dixerit, & poſtea male; ubi Spiritum ſanctum & Filium de Dei Patris ſcribens eſſe ſubſtantia, ſtatim in conſequentibus aſſeruerit creaturas. Neſcis ne me Origenis habere omnia? legiſſe quamplurima? Ad populum phaleras, ego te intus & in cute noui. Vir doctiſſimus Euſebius (doctiſſimum dixi, non catholicum; ne more ſolito mihi & in hoc calumniam ſtruas) per ſex uolumina nihil aliud agit, niſi ut Origenem ſuæ oſtendat fidei, ideſt, Arianæ perfidiæ: & mul ta ponit exempla, & hoc conſtanter probat. Tibi ergo in quo ſomnio Alexandrini carceris reuelatum eſt, ut, quæ ille uera profitetur, falſata confingas? Sed forſitan hic, ut, Aria nus, ab hæreticis addita, in occaſionem ſui traxit erroris; ne ſolus male ſenſiſſe contra Eccleſiā putaretur. Quid reſpondebis pro Didymo, qui certe in trinitate catholicus eſt? cu ius etiam nos de Spiritu ſancto librum in Latinam linguam uertimus. certe hic in iis, quæ ab hæreticis in Origenis ope ribus addita ſunt, conſentire non potuit; & in ipſis περὶ ἀρχῶν, quos tu interpretatus es, libris breues dictauit cōmenta riolos, quibus non negaret ab Origene ſcripta, quæ ſcripta ſunt; ſed nos, ſimplices homines, non poſſe intelligere quæ dicuntur; &, quo ſenſu in bonam partem accipi debeant, perſuadere conatur. Hoc dumtaxat de Filio & Spiritu ſan-

cto. Ceterum in aliis dogmatibus & Eusebius & Didymus apertissime in Origenis scita concedunt; &, quod omnes ecclesiæ reprobant, catholice & pie dictum esse defendunt. Videamus tamen, quibus argumentis probare nitatur, Origenis ab hæreticis scripta uitiata. Clemens, inquit, apostolorum discipulus, qui Romanæ ecclesiæ post apostolos episcopus, & martyr fuit, libros edidit, qui appellantur ἀναγνωρισμὸς, idest, recognitio: in quibus cum ex persona Petri apostoli doctrina, quasi uere apostolica, in quampluri-mis exponatur; in aliquibus ita Eunomii dogma inseritur, ut nihil aliud quam ipse Eunomius disputare credatur, filium Dei creatum de nullis extantibus asseuerans. Et post alia, quæ prolixum est scribere, Quid quæso, ait, de iis sentiendum est, quod apostolicus uir hæretica scripserit? an id potius credendum, quod peruersi homines ad assertionem dogmatum suorum sub uirorum sanctorum nomine, tamquam facilius credenda, interseruerint ea, quæ illi nec sensisse, nec scripsisse credendi sunt? Clementem quoque, Alexandrinæ ecclesiæ presbyterum, uirum catholicum, scribit in libris suis interdum Dei filium dicere creaturam; & Dionysium, Alexandrinæ urbis episcopum, uirum eruditissimum, contra Sabellium quattuor uoluminibus disputantem, in Arianum dogma delabi. Et sub his exemplis illud agit, ut non ecclesiasticos & catholicos uiros male sensisse, sed ab hæreticis eorum scripta corrupta esse testetur; & concludat ad extremum, dicens: De Origene quoque, in quo similiter, ut in his, quos supra diximus, quædam diuersitas inuenitur, istud non sufficiat sentire, quod de præiudicatis iam catholicis sentitur uel intelligitur uiris; ne similis causæ similis sufficiat excusatio. Si conceditur, ut, quidquid in libris omnium reperitur, ab aliis corruptum sit: nihil eorum erit, quorum fertur nominibus; sed iis deputabitur, a quibus dicitur esse uitiatum. quamquam & illorum non erit, quorum incerta sunt nomina: atque ita fiet, ut, dum omnium omnia sunt, nihil alicuius sit. Hac defensionis perturbatione nec Marcion, nec Mani-

Manichæus, nec Arius, nec Eunomius accusari poterunt: quia, quidquid nos ab his impie dictum obiecerimus, discipuli respondebunt, non a magistris suis ita editum, sed ab inimicis esse uiolatum. Hoc genere & iste ipse tuus liber tuus non erit, sed forsitan meus: et meus liber, quo tibi accusatus respondeo, si in illo aliquid reprehenderis, non erit meus, sed tuus, a quo reprehenditur. Et dum omnia ad hæreticos refers, quid ecclesiasticis tribues, quibus proprium nihil relinquis? Et quo modo, inquies, in libris eorum uitiosa nonnulla sunt? Si me causas uitiorum nescire respondero; non statim illos hæreticos iudicabo. fieri enim potest, ut uel simpliciter errauerint, uel alio sensu scripserint, uel a librariis imperitis eorum paulatim scripta corrupta sint. Vel certe, ante quam in Alexandria quasi dæmonium meridianum Arius nasceretur, innocenter quædam *Psal. 90* & minus caute locuti sunt, & quæ non possint peruersorũ hominum calumniam declinare. Obiiciuntur Origeni crimina: & tu non illum defendis, sed alios accusas: nec crimen renuis, sed criminosorum turbam requiris. Si tibi diceretur, quos habet Origenes in hæresi socios: recte ista proferres: nunc a te quæritur, hæc, quæ in Origenis libris scripta reperiuntur, bona sint, an mala. Taces, & pro his alia loqueris: Clemens hoc ait: Dionysius in isto errore deprehenditur: Anastasius episcopus sic Dionysii defendit errorem: apostolorum scripta similiter deprauata sunt. quo modo & nunc ab aliis tibi hæreseos crimen impingitur: & tu pro te taces, & pro me confiteris. Ego neminem accuso, pro me tantum respondisse contentus. Non sum, quod arguis: si tu es, quod accusaris; ipse uideris. nec absolutio mea me, nec reatus te aut innocentem, aut obnoxium crimini probabunt. Præmissa falsatione ab hæreticis apostolorum, & utriusque Clementis, atque Dionysii, uenit ad Origenem, & his uerbis loquitur. Ipsius hoc conquerentis & deplorantis scripitis ac uocibus probauimus. quid enim ipse cum adhuc in carne uiuens, sentiens uidensq. per pessus sit de librorum suorum uel sermonum corruptioni-

bus uel adulterinis editionibus, ex ipsius epistola, quam scribit ad quosdam caros suos Alexandriam, euidenter docetur. statimq. exemplum subiungit epistolæ. et qui falsitatem scriptorum Origenis hæreticis imputat, ipse incipit a falsitate, non ita interpretans, ut habetur in Græco; nec id Latinis insinuans, quod ipse in suis litteris profitetur. Cūq. illa epistola tota Demetrium, Alexandrinæ urbis pontificem, laceret, & in totius orbis episcopos & clericos inuehatur; & frustra ab ecclesiis excommunicatum esse se dicat, nec uelle in maledictis referre uicem, ne scilicet maledicus uideatur esse homo, qui intantum cautus sit ad maledicendum, ut ne diabolo quidem audeat maledicere; unde & Cādido, Valentiniani dogmatis sectatori, calumniandi se occasionem dederit, quod diabolum saluandæ dixerit esse naturæ: hic, dissimulato argumento epistolæ, fingit pro Origene, quod ille non loquitur. unde epistolæ ipsius partem paululum ex superioribus transtuli, & iis iunxi, quæ ab ipso commatice doloseq. translata sunt: ut, quo consilio superiora tacuerit, lector agnoscat. contra sacerdotes ergo ecclesiæ generaliter disputans, a quibus indignus communione eius fuerat iudicatus, hæc intulit. Quid necesse est de prophetarum sermonibus dicere, quibus sæpissime pastoribus, & maioribus natu, & sacerdotibus, ac principibus populi comminantur, & arguunt eos? Quæ absque nobis de sanctis scripturis elicere potestis, & liquido peruidere quod forsitan hoc tempus sit, de quo dicitur: Nolite credere amicis, nec speretis in principibus. Et nunc implea
Mich.7 tur uaticinium: Duces populi mei me nescierunt: filii stulti
Hier.4 sunt, & non sunt sapientes. Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nesciunt: quorum magis misereri, quam eos odisse debemus, & orare pro illis, quam eis maledicere. ad benedicendum enim, & non ad maledicen-
Iudæ 3 dum creati sumus. Vnde & Michael, cum aduersus diabolum disputaret de Moysi corpore, ne tanto quidem malo ausus est iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit: Increpet
Zach.3 tibi Dominus. Cui quid simile etiam in Zacharia legimus:
Incre-

Increpet tibi Dominus diabole: & increpet Dominus in te, qui elegit Hieruſalem. Itaque & nos cupimus increpari a Domino eos, qui nolunt cum humilitate a proximis increpari. Dicente autem Michaele: Increpet tibi Dominus diabole: & Zacharia ſimiliter: utrum increpet, an non increpet Deus diabolum, ipſe uiderit: et ſi increpat, quo modo increpet, ipſe agnoſcat. Et poſt multa, quæ prolixum eſt ſcribere, addit: Nos hoc ſentimus, quod eiicientur de regno cælorum non ſolum qui grandia peccauerunt, uerbi gratia, fornicatores, & adulteri, & maſculorum concubitores,& fures, ſed & qui minora deliquerunt: ex eo, quod ſcriptum eſt: Neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt: & tam in bonitate, quã in ſeueritate Dei eſſe menſuram. Vnde cuncta nitimur agere conſilio: in uini quoque potu, & in moderatione ſermonis, ut nulli audeamus maledicere. Ergo cum propter Dei timorem caueamus in quempiam maledicta conferre, recordantes illius dicti, Non fuit auſus iudicium inferre blaſphemiæ, quod dicitur de Michaele contra diabolum: & in alio loco: Dominationes quidem reprobant, glorias autem blaſphemãt: quidam eorum, qui libenter contentiones reperiunt, adſcribũt nobis & noſtræ doctrinæ blaſphemiam; ſuper qua, ipſi uiderint, quo modo illud audiant: Neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt: licet patrem malitiæ,& perditionis eorum, qui de regno Dei eiicientur, dicant poſſe ſaluari: quod ne mente quidem quis captus dicere poteſt. Cetera quidem ex eadem epiſtola tranſtulit pro hoc, quod in fine uerborum Origenis interpretati ſumus. Ergo, cum propter timorem Dei caueamus in quempiam maledicta conferre, & reliqua: iſte fraudulenter, amputatis ſuperioribus,ex quibus inferiora dependent,ſic cœpit transferre epiſtolam,quaſi hoc ſenſus eſſet exordium; & ait: Quidam eorum, qui libenter habent criminari proximos ſuos, adſcribunt nobis & doctrinæ noſtræ crimen blaſphemiæ, quod a nobis nuſquam audierunt: de quo ipſi uiderint, nolentes obſeruare mandatum illud, quod dicit: Quia maledici re-

Marginal notes: 1.Cor.6 (beside "ſcriptum eſt: Neque ebrioſi"); Iuda 1 (beside "Non fuit auſus"); 1.Cor.6 (beside "Quia maledici")

gnum Dei non possidebunt, dicentes asserere me patrem malitiæ & perditionis eorum, qui de regno Dei eiiciuntur, idest, diabolnm esse saluandum: quod ne aliquis quidem mente motus, & manifeste insaniens dicere potest. Conferte Origenes uerba, quæ supra ad uerbum transtuli, his, quæ ab isto non uersa sunt, sed euersa: & quantum inter se, non solum uerborum, sed & sensuum habeant dissonantiam, perspicietis. Obsecro, ne molesta sit uobis prolixior interpretatio. iccirco enim omnia uertimus, ut, quo consilio superiora tacuerit, probaremus. Habetur dialogus apud Græcos Origenis, & Candidi, Valentinianæ hæreseos defensoris: in quo duos andabatas digladiantes inter se spectasse me fateor. Dicit Candidus, filium de patris esse substantia, errans in eo quod προβολὴν asserit. E regione Origenes, iuxta Arium & Eunomium, repugnat, eum uel prolatum esse, uel natum, ne Deus pater diuidatur in partes: sed dicit sublimem & excellentissimam creaturam uoluntate extitisse patris, sicut & ceteras creaturas. Rursus ad secundam ueniunt quæstionem. Asserit Candidus, diabolum pessimæ esse naturæ, & quæ saluari numquam possit. Contra hoc recte Origenes respondit, nõ eum perituræ esse substantiæ, sed uoluntate propria corruisse, & posse saluari. Hoc Candidus uertit in calumniam, quasi Origenes dixerit, diaboli naturam esse saluandam: quod ille falso obiecerat, hic refutat. Et intelligimus in hoc tantum dialogo ab Origene argui hæreticam falsitatem, & non in ceteris libris, de quibus numquam quæstio fuit. alioqui, si omnia, quæ hæretica sunt, non erunt Origenis, sed hæreticorum; omnes autem propemodum illius tomi his erroribus pleni sunt: nihil Origenis erit, sed eorum, quorum ignoramus uocabula. Non ei sufficit Græcos & antiquos calumniari; de quibus, pro uetustate temporum, & longinquitate regionum, habet licentiam quidquid uoluerit mentiendi: uenit ad Latinos, & primum ponit Hilarium confessorem, quod post Ariminensem synodum liber illius falsatus ab hæreticis sit; & ob hanc causam cum in concilio episcoporum ei quæstio moue-

moueretur, proferri librum de domo sua iusserit; qui, nesciente se, in scriniis suis hæreticus tenebatur; cumq. prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus iudicatus, auctor libri excommunicatus, de concilii conuentione discesserit. Et tantæ auctoritatis se putat, ut, cum hoc familiaribus suis narrat somnium, nemo ei contra confessorem ista simulanti audeat contradicere. Responde, quæso: Synodus, a qua excommunicatus est, in qua urbe fuit? dic episcoporum uocabula: profer sententias subscriptionum, uel diuersitatem, uel consonantiam. doce, qui eo anno consules fuerint, quis Imperator hanc Synodum iusserit congregari: Galliæ ne tantum episcopi fuerint, an & Italiæ, & Hispaniæ: certe quam ob causam Synodus congregata sit. nihil horum nominas: sed uirum eloquentissimum, & contra Arianos Latini sermonis tubam, ut Origenem defendas, excommunicatum a Synodo criminaris. Sed confessoris calumnia utcumque toleranda est. Transit ad inclytum martyrem Cyprianum, & dicit Tertulliani librum, cui titulus est de trinitate, sub nomine eius Constantinopoli a Macedonianæ partis hæreticis lectitari. In quo crimine mentitur duo. nam nec Tertulliani liber est, nec Cypriani dicitur, sed Nouatiani, cuius & inscribitur titulo; & auctoris eloquium, styli proprietas demonstrat. Et superfluum puto apertas ineptias confutare; cum mihi mea ingeratur fabella a Synodo uidelicet; & sub nomine cuiusdã amici Damasi, Romanæ urbis episcopi, ego petar, cui ille ecclesiasticas epistolas dictandas tradidit; & Apollinariorum uersutiæ describantur, quod Athanasii librum, ubi Dominicus homo sciptus est, ad legendum acceptum, ita corruperit, ut in litura id, quod raserint, rursus scriberet, ut scilicet non ab illis falsatum, sed a me additum putaretur. Quæso te, amice carissime, ut in ecclesiasticis tractatibus, ubi de ueritate dogmatum quæritur, & de salute animarum nostrarum maiorum flagitatur auctoritas, huiuscemodi deliramenta dimittas, & prandiorum cenarumq. fabulas pro argumento non teneas ueritatis. Fieri enim potest, ut, etiam si a me uerũ auditi,

audiſti, alius, qui huius rei ignarus eſt, dicat a te eſſe compoſitum, & quaſi mimum Philiſtionis, uel Lentuli ac Marilli ſtropham eleganti ſermone confictam. Quo non perueniat ſemel effrenata temeritas? Poſt excommunicationem Hilarii, poſt Cypriani ψευδεπίγραφον hæreſeos librũ, poſt Athanaſii me dormitante lituram ſimul & inſcriptionem, erupit aliquando contra papam Epiphanium; & dolorem pectoris ſui, quod eum in epiſtola, quam ad Ioannem epiſcopum ſcripſerat, hæreticum arguit, in apologia pro Origene digerit, & his ſe ſermonibus conſolatur. Quin potius aperienda eſt hoc in loco ueritas latens. non enim poſſibile eſt, tam iniquo iudicio uti quemquam hominum, ut de cauſa æquali non æqualiter ſentiat: ſed quod auctores obtrectatorum eius hi ſunt, qui uel in eccleſia diſputare latius ſolent, uel etiam libros ſcribere, qui totum de Origene uel loquuntur, uel ſcribunt. Ne ergo plures ipſorum furta cognoſcant, quæ utique, ſi ingrati in magiſtrum non eſſent, nequaquam criminoſa uiderentur, ſimpliciores quoſque ab eius lectione deterrent. Denique quidam ex ipſis, qui ſe uelut euangelizandi neceſſitatem per omnes gentes & per omnes linguas habere putat de Origene male loquendi, ſex millia librorum eius ſe legiſſe, quamplurima fratrum multitudine audiente, confeſſus eſt. qui ſi utique, ut ipſe dicere ſolet, pro cognoſcendis eius malis legebat; ſufficere poterant decem libri ad cognoſcendum, aut uiginti certe, aut, ut plurimum, triginta. ſex millia autem librorum legere, non iam eſt errores ac mala uelle cognoſcere, ſed totam pene uitam diſciplinis eius ac ſtudiis dedere. Quo modo ergo iſte merito audiendus eſt, cum eos culpat, qui inſtructionis ſuæ cauſa perpauca eius, ſalua fidei regula atque integra pietate, legerunt? Qui ſunt iſti, qui in eccleſia diſputare latius ſolent? qui libros ſcribere? qui totum de Origene loquuntur, & ſcribunt? qui, dum ſua nolunt furta cognoſci, & ingrati ſunt in magiſtrum, iccirco ſimplices ab illius lectione deterrent? nominatim debes dicere, & ipſos homines denotare. Ergo beati epiſcopi, Anaſtaſius, & Theophilus, & Venerius,

nerius, & Chromatius, & omnis tam Orientis quam Occi dentis catholicorum ſynodus, qui pari ſententia, quia pari & ſpiritu, illum hæreticum denunciant populis, fures libro rum illius iudicandi ſunt, & quando in eccleſiis prædicant, non ſcripturarum myſteria, ſed Origenis furta commemorant? Non tibi ſufficit paſſim contra omnes detractio, niſi ſpecialiter contra beatum, & inſignem eccleſiæ ſacerdotem ſtyli tui lanceam dirigas? Quis eſt ille, qui uelut neceſſitatē euangelizandi per omnes gentes, & per omnes linguas habere ſe putat de Origene male loquendi? qui ſex millia librorum eius ſe legiſſe, quamplurima fratrum multitudine audiente, confeſſus eſt? in qua multitudine & caterua fratrū tu quoque medius eras, quando ille in ſua epiſtola queri tur, pro Origenis hæreſi nefaria a te dogmata eſſe prolata. Crimini ei dandum eſt, quare Græcam, Syram, & Hebræam, & Aegyptiacam linguam, ex parte & Latinam noue rit? ergo & Apoſtolus, & apoſtolici uiri, qui linguis loque bantur, in crimine ſunt: & me trilinguem bilinguis ipſe ridebis? De ſex millibus autem librorum, quos ab eo lectos eſſe confingis, quis credet aut te uerum dicere, aut illum po tuiſſe mentiri? ſi enim Origenes ſex millia ſcripſiſſet librorum; potuerat fieri ut uir eruditus, & ab infantia ſacris lit teris inſtitutus, pro curioſitate & ſcientia legiſſet aliena. quod uero ille non ſcripſit, quo modo iſte legere potuit? Numera indices librorum eius, qni in tertio uolumine Euſebii, in quo ſcribit uitam Pamphili, continentur: & non dico ſex millia, ſed tertiam partem non reperies. Habemus epiſtolam ſupradicti pontificis, in qua huic calumniæ tuæ, dum adhuc eſſes in Oriēte, reſpondet; & apertiſſimum mē dacium libera ueritatis fronte confutat. Poſt hæc & tanta audes in apologia tua dicere, te non eſſe defenſorem Origenis, neque aſſertorem illius, pro cuius defenſione Pamphilus & Euſebius tibi parum dixiſſe ſunt uiſi. aduerſum quæ uolumina, ſi Dominus uitæ huius dederit ſpatium, alias reſpondere conabor: nunc tantum tuis aſſertionibus obuiaſſe ſufficiat, & hoc breuiter prudentem inſtru-

ſtruxiſſe lectorem, me iſtum librum, qui ſub nomine Pamphili ferebatur, uidiſſe primum ſcriptum in codice tuo; &, quia non erat mihi curæ, quid pro hæretico diceretur, ſic ſemper habuiſſe, quaſi diuerſum eſſet opus Pamphili & Euſebii: poſtea uero, quæſtione mota, ſcriptis eorum reſpondere uoluiſſe; & ob hanc cauſam legiſſe, quid pro Origene unuſquiſque ſentiret; perſpicueq. deprehendiſſe, quod primus liber ſex uoluminum Euſebii ipſe eſſet, qui unus ſub nomine Pamphili a te editus eſt, tam Græce, quam Latine, immutatis dumtaxat ſenſibus de Filio & Spiritu ſancto, qui apertam blaſphemiam præferebant. Vnde etiam ante annos ferme decem, cum Dexter, amicus meus, qui præfecturam adminiſtrauit prætorii, me rogaſſet, ut auctorum noſtræ religionis ei indicem texerem; inter ceteros tractatores poſui & hunc librum a Pamphilo editum, ita putans eſſe, ut a te & tuis diſcipulis fuerat diuulgatum. Sed cum ipſe dicat Euſebius, Pamphilum nihil ſcripſiſſe, exceptis breuibus epiſtolis ad amicos; & primus liber ſex uoluminum illius, eadem & eiſdem uerbis contineat, quæ ſub nomine Pamphili a te ficta ſunt: perſpicuum eſt, te iccirco librum hunc diſſeminare uoluiſſe, ut ſub perſona martyris hæreſim introduceres. cumq. de ipſo libro, quem Pamphili ſimulas, multa peruerteris; & aliter in Græco, aliter in Latino ſit: fraudem tuam errori meo imputare non debes. credidi enim eius eſſe liberum, quem titulus præferebat, ſicut περὶ ἀρχῶν, & multa alia Origenis opera, plurimorũq. Græciæ tractatorum, quæ aut ante non legi, aut nunc compellor legere, quæſtione hæreſeos ſuſcitata; ut ſciam, quæ uitare debeam, quæ probare. Vnde & in adoleſcentia homilias tantum eius, quas loquebatur ad populum, & in quibus non tanta ſcandala tenebantur, ſimpliciter rogantibus tranſtuli, nullis præiudicans, ex iis, quæ probantur, illa ſuſcipere, quæ manifeſte hæretica ſunt. Certe, ut compendium longi ſermonis faciam, ſicut ego oſtendo me ab his accepiſſe librum, qui de tuo codice tranſcripſerunt; ſic tu doce, a quo exemplar acceperis; ut, qui auctorem libri dare alium

alium non potuerit, ipse falsitatis reus teneatur. Bonus ho mo de bono cordis thesauro profert illa, quæ bona sunt; atque ex pomorum dulcedine generosi seminis arbor agnoscitur. Scribit frater Eusebius, se apud Afros episcopos, qui propter ecclesiasticas causas ad comitatum uenerant, epistolam quasi meo scriptam nomine reperisse, in qua agerem pænitentiam, & me ab Hebræis in adolescentia inductum esse testarer, ut Hebræa uolumina in Latinum uerterem, in quibus nulla sit ueritas. Quod audiens obstupui. et quia in ore duorum uel trium stat omne uerbum; uniq. testi nec Catoni creditum est; id ipsum multorum me ex urbe fratrum scripta docuerunt, sciscitantium an ita se haberet, &, a quo ipsa epistola disseminata esset in uulgus, lacrymabiliter indicantium. Qui hoc ausus est facere, quid aliud non audeat? Bene quod malitia non habet tantas uires, quantos conatus. perierat innocentia, si semper nequitiæ iuncta esset potentia; & totum, quidquid cupit, calumnia præualeret. Stylum meum, qualiscumque est, & formam eloquii uir disertissimus exprimere non potuit; sed inter ipsas præstigias, & alterius personam, qua se fraudulenter induerat, quis esset ostendit. Ergo ille, qui epistolam sub nomine meo pænitentiæ finxerat, quod male Hebræa uolumina transtulissem, obiicere dicitur, me in Septuaginta condemnationem scripturas sanctas interpretatum: ut, siue falsa sunt, siue uera, quæ transtuli, in crimine maneam; dum aut in nouo opere fateor me errasse, aut recens editio ueteris condemnatio fit. Miror, quo modo in eadem epistola homicidam, & adulterum, & sacrilegum, & parricidam me esse non dixerit, & quidquid potest tacita mentis cogitatio intra se turpitudinis uoluere. Gratias ei debeo agere, quod, cum tanta silua sit criminum, unum mihi erroris uel falsitatis crimen obiecerit. Ego ne contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos, diligentissime emendatos, meæ linguæ studiosis dedi, quos quotidie in conuentu fratrum edissero, quorum psalmos iugi meditatione decanto? tam stultus eram, ut, quod in pueritia

Matth. 12

Matth. 18

pueritia didici, senex obliuisci uellem? uniuersi tractatus mei horum testimoniis texti sunt. commentarii in duodecim prophetas & meam & Septuaginta editionem edisserunt. O labores hominum semper incerti: o mortaliũ studia contrarios interdum fines habentia. unde me putabam bene mereri de Latinis meis, & nostrorũ ad discendum animos concitare, quod etiam Græci uersum de Latino post tantos interpretes non fastidiunt: inde in culpam uocor, & nauseanti stomacho cibos ingero. Ecquid in homine tutum sit, si innocentia criminosa est? Dormiente patre familias, inimicus homo zizania superseminauit. Exterminauit uineam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam. Ego taceo, & litteræ non meæ loquuntur contra me. Ignoro crimen, & crimen in toto orbe confiteor. Heu mihi mater mea, ut quid me genuisti, uirum, qui iudicer, & discernar omni terræ? Omnes præfatiunculæ ueteris testamenti, quarum ex parte exempla subieci, huic rei testes sunt. Et superfluum est, quod in illis dictum est, aliter, quam ibi dictum est, scribere. Incipiam igitur a Genesi: cuius prologus talis est: Desiderii mei desideratas accepi epistolas, qui, quodam præsagio futurorum, cum Daniele sortitus est nomen, obsecrantis ut translatum in linguam Latinam de Hebræo sermone Pentateuchum nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certe, & obtrectatorum latratibus patens, qui me asserunt in Septuaginta interpretum suggillationem noua pro ueteribus cudere, ita ingenium quasi uinum probantes: cum ego sæpissime testatus sim, me pro uirili portione in tabernaculo Dei offerre, quæ possim, nec opes alterius aliorum paupertate fœdari. quod ut auderem, Origenis me studium prouocauit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco, & obelisco, idest, stella, & ueru, opus omne distinguens; dũ aut illustria facit, quæ minus ante fuerant; aut superflua quæque iugulat, & confodit, maximeq. quæ euangelistarum & apostolorum auctoritas promulgauit. In quibus multa de ueteri testamento legimus, quæ in nostris codicibus non habentur,

Matth. 13 · Psal. 79 · Hier. 15 · Dan. 9

bentur, ut eſt illud: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et: *Matth. 2*
Quoniam Nazaræus uocabitur. Et: Videbunt, in quem *Ioan. 19*
compunxerunt. Et: Flumina de uentre eius fluent aquæ *Ioan. 7*
uiuæ. Et: Quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in *1. Cor. 2*
cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe, & multa alia, quæ proprium σύνταγμα deſiderãt. Interrogemus ergo eos, ubi hæc ſcripta ſint; & cum dicere non potuerint, de libris Hebræis proferamus. Primum
teſtimonium eſt in Oſee, ſecundum in Eſaia, tertium in Za *Oſee 11*
charia, quartum in Prouerbiis, quintum æque in Eſaia. *Eſa. 11*
quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta ſectan *Zach. 12*
tur, & Hiberas nænias libris authenticis præferunt. Cau- *Pro. 18*
ſas erroris non eſt meum exponere. Iudæi prudenti factum *Eſa. 64*
dicunt eſſe conſilio; ne Ptolemæus, unius Dei cultor, apud Hebræos etiam duplicem diuinitatem deprehẽderet: quod maxime iccirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere uidebatur. Denique, ubicumque ſacratum aliquid ſcriptura teſtatur de Patre & Filio & Spiritu ſancto, aut aliter interpretati ſunt, aut omnino tacuerunt; ut & regi ſatisfacerent, & arcanum fidei non diuulgarent. Et neſcio quis primus auctor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit, quibus diuiſi eadem ſcriptitarint; cum Ariſteas, eiuſdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo poſt tempore Ioſephus, nihil tale retulerint, ſed in una baſilica congregatos contuliſſe ſcribant, non prophetaſſe. aliud eſt enim uatem, aliud interpretem eſſe. ibi ſpiritus uentura prædicit: hic eruditio, & uerborum copia ea, quæ intelligit, trãsfert. Niſi forte putãdus eſt Tullius œconomicum Xenophõtis, & Platonis Protagoram, & Demoſthenis pro Cteſiphonte orationem afflatus rhetorico ſpiritu tranſtuliſſe: ut aliter de eiuſdem libris per Septuaginta interpretes, aliter per apoſtolos Spiritus ſanctus teſtimonia texuerit: ut, quod illi tacuerint, hi ſcriptum eſſe mentiti ſint. Quid igitur? damnamus ueteres? minime: ſed, poſt priorum ſtudia, in domo Domini, quod poſſumus, laboramus. Illi interpretati ſunt ante aduentum Chriſti; &, quod neſciebant, dubiis
protu-

protulere sentētiis . nos,post passionē & resurrectionē eius, nō tam prophetiā, quam historiā scribimus . aliter enim audita, aliter uisa narrantur . Quod melius intelligimus , melius & proferimus . Audi igitur æmule , obtrectator ausculta . Non damno, nō reprehendo Septuaginta, sed confidenter cunctis illis apostolos præfero . per istorum os mihi
Eph.4 Christus sonat, quos ante prophetas inter spiritualia cha-
1.Cor.12 rismata positos lego : in quibus ultimum pene gradum intepretes tenent. Quid liuore torqueris ? quid imperitorum animos contra me concitas ? Sicubi tibi in translatione errare uideor ; interroga Hebræos ; diuersarum urbium magistros consule : quod illi habent de Christo, tui codices non habent . Aliud est, si contra se postea ab apostolis usurpata testimonia probauerunt ; & emendatiora sunt exemplaria Latina,quam Græca,Græca,quam Hebræa . In libris quoque Samuelis & Malachim, quos nos Regnorum quattuor nominamus , post catalogum diuinæ scripturæ hæc intuli . Quæ cum ita se habeant ; obsecro te lector , ne laborem meum reprehensionem existimes antiquorum . In taberna-
Exod.25.35 culo Dei offert unusquisque quod potest . Alii aurum, & argentum , & lapides pretiosos , alii byssum , & purpuram , & coccum offerunt,& hiacynthum . nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles, & caprarum pilos . Et tamen Aposto
1.Cor.12 lus contemptibiliora nostri magis necessaria iudicat . Vnde
Exod.25 & tota illa tabernaculi pulchritudo , & per singulas species Ecclesiæ præsentis futuræq . distinctio, pellibus tegitur, & ciliciis , ardoremq. solis & iniuriam imbrium ea , quæ uiliora sunt , prohibent . Vide, quanto contra Septuaginta interpretes tumeam supercilio, ut illos aurum, & pretiosos lapides, & purpuram , me pelles , & pilos caprarum in tabernaculo Dei obtulisse profitear . Ponam & aliud testimoniū ; ne nūc me rerum necessitate compulsum dicas mutasse sententiam . In libro temporum , idest , Paralipomenon , qui Hebraice dicitur דברי הימים Dibre haiamim,ad sāctum Chromatium præfatiuncula usus sum . Si Septuaginta interpretū pura, &, ut ab eis in Græcum uersa est, editio permaneret ;

superflue

ſuperflue me, mi Chromati, epiſcoporum ſanctiſſime, atque doctiſſime, impelleres, ut tibi Hebræa uolumina Latino ſermone transferrem. quod enim ſemel aures hominũ occupauerat, & naſcentis Eccleſiæ roborauerat fidem, iuſtum erat etiam noſtro ſilentio comprobari. nunc uero, cũ pro uarietate regionum diuerſa ferantur exemplaria; & germana illa antiquaq. translatio corrupta ſit, atque uiolata; noſtri arbitrii putas, aut ex pluribus iudicare quid uerum ſit, aut nouum opus in ueteri opere cudere, illudentibusq. Iudæis cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria, & Aegyptus in Septuaginta ſuis Heſychiũ laudat auctorẽ. Conſtantinopolis uſque ad Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ Palæſtinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Euſebius & Pamphilus uulgauerunt; totusq. orbis hac inter ſe trifaria uarietate compugnat. Et certe Origenes non ſolum exempla compoſuit quattuor editionum, e regione ſingula uerba deſcribens; ut unus diſſentiens, ſtatim, ceteris inter ſe conſentientibus, arguatur; ſed, quod maioris audaciæ eſt, in editione Septuaginta, Theodotionis editionem miſcuit, aſteriſcis uidelicet deſignans quæ minus fuerant, & uirgulis quæ ex ſuperfluo uidebantur appoſita. Si igitur aliis licuit non tenere, quod ſemel ſuſceperant; & poſt ſeptuaginta cellullas, quæ uulgo ſine auctore iactantur, ſingulas cellas aperuere; hocq. in eccleſiis legitur, quod Septuaginta neſcierunt: cur me non ſuſcipiant Latini mei, qui, inuiolata editione ueteri, ita nouam condidi, ut laborem meum Hebræis, &, quod his maius eſt, apoſtolis auctoribus probem? Scripſi nuper librum de optimo genere interpretandi, oſtendens, illa de euangelio: Ex Aegypto uocaui filium meum: &: Quoniam Nazareus uocabitur: et: Videbunt in quem compunxerunt: & illud Apoſtoli: Quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Dominus diligentibus ſe: ceteraq. his ſimilia, in Hebræorum libris inueniri. Certe Apoſtolus & euangeliſtæ, Septuaginta interpretes nouerant. & un-

de eis hoc dicere, quod in Septuaginta non habetur? Et Christus, dominus noster, utrusque testamenti conditor, Ioan.7 in euangelio secundum Ioãnem, Qui credit, inquit, in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Vtique scriptum est, quod saluator scriptum esse testatur. ubi scriptum est? Septuaginta non habent, apocrypha nescit Ecclesia. ad Hebræos igitur reuertendum, unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace ueterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahẽtes, legentes in angulis, iidem & accusatores & defensores; cum in aliis probent, quod in me reprobant: quasi uirtus, & uitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Ceterum memini, editionem Septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris: nec inimicum debere existimari eorum, quos in conuentu fratrum semper edissero. Et quod nunc דברי הימים dibre hiamim, idest, uerba dierum interpretatus sum; iccirco feci, ut inextricabiles moras, & siluam nominum, quæ scriptorum confusa sunt uitio, sensuumq. labyrinthos apertius, & per uersuum cola digererem, mihimet ipsi & meis iuxta Hismeniam canens, si aures surdæ sunt ceterorum. In Esdræ quoque uolumine similia præfatus sum; & post multa hæc addidi. Quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid, quod non habetur in Græco, uel aliter habetur, quam a me uersum est. Quid interpretem laniant? interrogent Hebræos, &, ipsis auctoribus, translationi meæ uel arrogent, uel derogent fidem. Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi uolunt maledicere: & non imitantur Græcorum studium & beneuolentiam: qui post Septuaginta translatores, iam Christi euangelio coruscante, Iudæos & Hebionitas, legis ueteris interpretes, Aquilam uidelicet, Symmachum, & Theodotionem, curiose legunt, & per Origenis laborem ἐν ἑξαπλοῖς ecclesiis dedicarunt: quanto magis Latini mei grati esse deberent, quod exultantem Græciam cernerent aliquid a se mutuari. Primum enim magnorum sum

ptuum

ptuũ est, & infinitæ difficultatis, exemplaria habere omnia. denique & qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis e multis uerius dixerit. quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit: ut, interdum scripturæ sensum relinquens, uniuscuiuslibet interpretis sequeretur errorem. Nos autem, qui Hebrææ linguæ saltem paruam habemus scientiam; & Latinus nobis utcumque sermo non deest; & de aliis magis possumus iudicare; & ea, quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua exprimere, Transibo ad librum Iob, quem, post Septuaginta interpretum editionem, quam Origenes obelis asteriscisq. distinxit, ante annos plurimos Latino sermoni datũ; cũ rursum iuxta ipsũ Hebraicũ uerterẽ; sic locutus sum. Cogor per singulos scripturæ diuinæ libros, aduersariorũ respondere maledictis, qui interpretationẽ meã, reprehensionẽ Septuaginta interpretũ criminantur: quasi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotion uel uerbum e uerbo, uel sensum e sensu, uel ex utroque commixtũ & mediæ temperatum genus translationis expresserint, & omnia ueteris instrumẽti uolumina Origenes obelis asteriscisq. distinxerit; quos uel additos, uel de Theodotione sumptos translationi antiquæ inseruit, probans defuisse quod additum est. Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt, aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. neque enim fieri potest, ut, quos plura intermisisse perspexerint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, præcipue in Iob: cui si ea, quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris; pars maxima detruncabitur. Et hoc dũtaxat apud Græcos. Ceterum apud Latinos, ante eam translationem, quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti uersus desunt; ut decurtatus, & laceratus, corrosusq. liber, fœditatem sui publice legentibus præbeat. Et post multa, quæ studio breuitatis prætereo, hæc in fine subiunxi. Audiant quapropter canes mei, iccirco me in hoc uolumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem; sed

ut ea, quæ in illa aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut certe ui tio ſcriptorum deprauata, manifeſtiora noſtra interpretatio ne fierent: qui & Hebræum ſermonem ex parte didicimus, & in Latino pene ab ipſis incunabulis inter grammaticos, & rhetores, & philoſophos detriti ſumus. Quod ſi apud Græcos, poſt Septuaginta editionem, iam Chriſti euangelio coruſcante, Iudæus Aquila, & Symmachus, ac Theodotion Iudaizantes hæretici ſunt recepti; qui multa myſteria ſaluatoris ſubdola interpretatione celarunt, & tamen in Exaplis habentur apud eccleſias, & explanantur ab eccleſiaſticis uiris: quanto magis ego Chriſtianus, de parentibus Chriſtianis natus, & uexillum crucis in mea fronte portans, cuius ſtudium fuit omiſſa repetere, deprauata corrigere, & ſacramenta Eccleſiæ puro & fideli aperire ſermone, uel a faſtidioſis, uel a malignis lectoribus nõ debeo reprobari? Pſalteriũ quoque, quod certe emendatiſſimum iuxta Septuaginta interpretes noſtro labore dudum Roma ſuſcepit, rurſum iuxta Hebraicum uertens, præfatione muniui: & ſic in parte prologi ſum locutus. Quia igitur nuper cum Hebræo diſputans, quædam pro Domino ſaluatore de pſalmis teſtimonia protuliſti; uolensq. ille te illudere, per ſermones pene ſingulos aſſerebat, non ita haberi in Hebræo, ut tu de Septuaginta interpretibus opponebas; ſtudioſiſſime poſtulaſti, ut, poſt Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, nouam editionem Latino ſermone transferrem. aiebas enim te magis interpretum uarietate turbari, & pro amore, quo laberis, uel translatione, uel iudicio meo eſſe contentum. Vnde impulſus a te, cui, & quæ non poſſum, negare non debeo, rurſum me obtrectatorum latratibus tradidi, maluiq. te uires potius meas, quam uoluntatem in amicitia quærere. Certe confidenter dicam, & multos huius operis teſtes citabo; me nihil dumtaxat ſciẽtem de Hebraica ueritate mutaſſe. Sicubi ergo editio mea a ueteribus diſcrepat; interroga quemlibet Hebræorum: & liquido peruidebis, me ab æmulis fruſtra lacerari; qui malunt contemnere uideri præclara, quã diſcere, peruerſiſſimi homines. nam

nam cum nouas semper expetant uoluptates, & gulæ eorũ uicina maria non sufficiant; cur in solo studio scripturarum ueteri sapore cõtenti sunt? nec hoc dico, quod præcessores meos mordeam, aut quidquam de his arbitrer detrahendum, quorum translationem, diligentissime emendatam, olim meæ linguæ hominibus dedi; sed quod aliud sit in ecclesiis Christi credentium psalmos legere, aliud Iudæis singula uerba calumniantibus respondere. Salomonis etiam libros, quos olim iuxta Septuaginta additis obelis & asteriscis in Latinum uerteram, ex Hebraico transferẽs, & dedicans sanctis episcopis Chomatio & Heliodoro, hæc in præfatiunculæ meæ fine subieci: Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatã. neque enim sic noua cudimus, ut uetera destruamus. Veniam & ad Esaiam; & partem prologi eius super Septuaginta interpretatione subiungam. Quem cum magis euangelistam, quam prophetam dicerem, eo quod uniuersa Christi Ecclesiæ mysteria sic ad liquidum persecutus esset, ut non de futuro uaticinari, sed de præteritis historiam texere crederetur; etiam hoc addidi: Vnde coniicio noluisse tunc temporis Septuaginta interpretes, fidei suæ sacramenta perspicue ethnicis prodere; ne sanctum canibus, & margaritas porcis darent. Quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animaduertetis abscondita. Nec ignoro, quanti laboris sit, prophetas intelligere; nec facile quempiam posse iudicare de interpretatione, nisi intellexerit ante, quæ legerit: nos quoque patere morsibus plurimorum, qui, stimulante inuidia, quod consequi non ualent, despiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilo minus a fastidiosis lectoribus hoc precor, ut, quo modo Græci, post Septuaginta translatores, Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem legunt, uel ob studium doctrinæ suæ, uel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant; sic & isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & postea despiciant; ne uideantur non ex iudicio, sed ex odii præsumptione ignorata damnare

Matth. 7

mnare. De Daniele autem breuiter respondebo; me nō ne gasse eum prophetam, quem statim in fronte prologi prophetam esse confessus sum; sed quid Hebræi dicerēt, & quibus argumentis suam niterentur probare sententiam, uoluisse monstrare; & docuisse lectorem, ecclesias Christi hūc prophetam iuxta Theodotionem legere, & nō iuxta Septuaginta translatores. Quorum si in isto libro editionem dixi multum a ueritate distare, & recto ecclesiarum Christi iudicio reprobatam: non est meæ culpæ, qui dixi, sed eorum, qui legunt. In promptu sunt quattuor editiones, Aquilæ, Symmachi, Septuaginta, & Theodotionis. ecclesiæ iuxta Theodotionem legunt Danielem: ego quid peccaui, si ecclesiarum iudicium secutus sum? Quod autem refero, quid aduersum Susannæ historiam, & hymnum trium puerorū, & Belis draconis fabulas, quæ in uolumine Hebraico non habentur, Hebræi soleant dicere: qui me criminatur stultum, se sycophantam probat. non enim, quid ipse sentirē, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicaui. quorum opinioni si non respondi in prologo breuitati studens, ne nō præfationem, sed librum uiderer scribere; puto quod statim subiecerim: dixi enim: De quo non est huius temporis disserere. alioquin & ex eo, quod asserui Porphyrium contra hunc prophetam multa dixisse, uocauiq. huius rei testes Methodium, Eusebium, & Apollinarium, qui multis uersuum millibus illius uæsaniæ responderunt; me accusare poterit, quare non in præfatiuncula contra libros Porphyrii scripserim. Qui istiusmodi nænias consectatur, & scripturæ Hebraicæ ueritatem non uult recipere, audiat libere proclamantem. Nemo enim cogitur legere, quod non uult. Ego petentibus scripsi, non fastidiosis; gratis, non inuidis; studiosis, non oscitantibus. Et tamen miror, quo modo Theodotionem hæreticum & Iudaizantem legit, & qualiscumque peccatoris Christiani trāslationem fastidit. Quæso te, amice dulcissime, qui tam curiosus es, ut etiam somnia mea noueris; omniaque, quæ per tot annos absque metu futuræ scripsi calumniæ, in accusationem uocas; ut

ut reſpondeas, quo modo eorum præfationes librorum neſcias, quos accuſas : quæ, quodam uaticinio, futuræ calumniæ reſponderunt, implentes prouerbium : Prius antidotũ, quam uenenum. Quid nocet eccleſiis noſtra translatio? Magnis, ut ſcio, ſumptibus redemiſti Aquilæ, & Symmachi, & Theodotionis, quintæq. & ſextæ editionis Iudaicos translatores. Origenes tuus, & (ne forte queraris figurata te laude percuſſum) Origenes noſter (noſtrum uoco ob eruditionem ingenii, non ob dogmatũ ueritatem) in omnibus libris ſuis, poſt Septuaginta interpretes, Iudæorum translationes explanat, & ediſſerit. Euſebius quoque, & Didymus idem faciunt. prætermitto Apollinarium, qui bono quidem ſtudio, ſed non ſecundum ſcientiam de omnium translationibus in unum ueſtimentum pannos aſſuere conatus eſt, & conſequentiam ſcripturæ non ex regula ueritatis, ſed ex ſuo iudicio texere. Apoſtolici uiri ſcripturis utuntur Hebraicis : ipſos apoſtolos & euangeliſtas hoc feciſſe perſpicuũ eſt. Dominus, atque ſaluator, ubicũque ueteris ſcripturæ meminit, de Hebraicis uoluminibus ponit exẽpla : ut eſt illud : Qui credit in me, ſicut ſcriptura dicit, flumina de uen- *Ioan.7*
tre eius fluent aquæ uiuæ. Et in ipſa cruce, אלי אלי למה עזבתני *Matth.27*
Eli Eli lamma azautani : quod interpretatur : Deus me- *Pſal. 21*
us, Deus meus, quare me dereliquiſti : non, ut a Septuaginta poſitum eſt, Deus Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti : & multa his ſimilia. Nec hoc dicimus, quod Septuaginta interpretes ſuggillemus, ſed quod apoſtolorum & Chriſti maior ſit auctoritas ; & ubicumque Septuaginta ab Hebræo non diſcordant, ibi apoſtolos de interpretatione eorum exempla ſumpſiſſe ; ubi uero diſcrepant, id poſuiſſe in Græco, quod apud Hebræos didicerãt. Sicut ergo ego oſtendo, multa in nouo teſtamento poſita de ueteribus libris, quæ in Septuaginta non habentur ; & hæc ſcripta in Hebraico doceo : ſic accuſator oſtendat aliquid ſcriptum eſſe in nouo teſtamento de Septuaginta interpretibus, quod in Hebraico non habeatur : & finita contentio eſt. Ex quibus omnibus approbatur ; & Septuaginta

interpretum editionem, quæ legentium uetustate firmata est, utilem esse ecclesiis, dum ante gentes audiunt Christū uenturum esse, quam ueniat; & ceteros interpretes non reprobandos, quia non sua, sed diuina uolumina transtulerunt; & familiarem meum id a Christiano & amico debere suscipere, quod magno sumptu sibi a Iudæis describere festinauit. Excessi epistolæ modum; & qui cōtra nefariam hæresim iam stylum fixeram, pro me respondere compulsus sum, expectans tria amici uolumina, & ad congeriem criminum eius tota mente suspensus: nisi quod leuius est, professum inimicum cauere, quam hostem latentem sub amici nomine sustinere.

APOLOGIAE HIERONYMI

aduersus Ruffinum. Lib. III.

LECTIS litteris prudentiæ tuæ, quibus in me inueheris, & laudatum quondam tuum, quem uerum collegam loquebaris & fratrem, nunc libris ad respondendum prouocas, terresq. criminibus; intellexi illud Salomonis in te esse completum: In ore stulti baculus
Pro. 14.18 contumeliæ. Et non recipit fatuus uerba prudentiæ: nisi ea
Esa.32 dixeris, quæ uersantur in corde eius. Et Esaias, Fatuus, inquit, fatua loquetur, & cor eius uana intelliget; ut compleat iniquitates, & loquatur contra Deum mendacium. Quid enim necesse fuit accusationis uolumina mittere, & maledicta proferre in medium; si tu in ultima parte epistolæ, denunciata morte, me deterres, ne audeam respondere criminibus, immo laudibus tuis? Eadem quippe &
Iac. 3 prædicas, & accusas, & de uno fonte dulce amarumq. procedit. Vnde, obsecro te, ut uerecundiam, & pudorem, quem a me exigis, prior ipse exhibeas; & qui mendacii alterum criminaris, desinas ipse mentiri. Ego nulli scandalum facio, nec accusator interim tui sum. non etenim considero, quid tu merearis, sed quid me deceat: & saluato-
Matth.18 ris eloquium pertimesco, dicentis: Qui scandalizauerit unum

unum de puſillis iſtis, qui in me credunt; expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et, Væ mundo ab ſcandalis: neceſſe eſt enim, ut ueniant ſcandala: ſed uæ homini illi, per quem ſcandalum uenit. Poteram & ego in te falſa congerere; & dicere me uel audiſſe, uel uidiſſe, quæ nullus norat: ut apud ignorantes impudentia ueritas, & furor conſtantia putaretur. Sed abſit ut imitator tui ſim; & quod in te reprehendo, ipſe faciam. Ille loquatur ſpurcitias, qui poteſt ſpurca committere. Malus homo de malo cordis theſauro profert ea, quæ mala ſunt. Ex abundantia cordis os loquitur. Habeto interim lucrum, quod amicus quondam tuus, nunc accuſatus, turpia tibi non uult obiicere. Et hoc dico, non quod accuſationis tuæ gladios pertimeſcam; ſed quod magis accuſari uelim, quam accuſare, & pati iniuriam, quam facere; ſciens præceptum ab Apoſtolo: Non uoſmet ipſos ulciſcentes cariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim: Mihi uindicta, & retribuam, dicit Dominus. Sed, ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Qui enim ſe ipſum uindicat, ultionem Domini non meretur. Attamen, ante quam reſpondeam epiſtolæ, expoſtulare tecum libet. Venuſtiſſime monachorum, bone presbyter, imitator Chriſti, fratrem tuum potes occidere; quem ſi tantum oderis, homicida es? Hoc a ſaluatore didiciſti, ut uerberanti maxillam præberes & alteram? Sic ipſe reſpondit percuſſori ſuo: Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi bene, quid me cædis? Mortem minaris, quam & ſerpentes inferre poſſunt. Mors omnium eſt, homicidium peſſimorum. quid enim? niſi tu me occideris, ego immortalis ero? quin potius habeo gratiam, quod facis de neceſſitate uirtutem. Nonne & apoſtoli, ſaluis inter ſe amicitiis, diſſenſerunt; cum Paulus & Barnabas propter Ioannem cognomento Marcum ſtomachati ſunt; & ſeparauit eos nauigatio, quos Chriſti euangelium copulabat? Nonne idem Paulus in faciem Cephæ reſtitit, quod non recto

Marginal notes: Matth. 12 (beside "Malus homo de malo cordis theſauro profert"); Rom. 12 (beside "Non uoſmet ipſos"); 1. Ioan. 3 (beside "homicida es"); Matth. 5 (beside "ut uerberanti maxillam"); Ioan. 18 (beside "dit percuſſori ſuo"); Act. 15 (beside "Paulus & Barnabas"); Gal. 2. 1 (beside "Nonne idem Paulus in faciem Cephæ").

cto pede incederet in euangelio? Et tamen præcessorem suum & columnam Ecclesiæ uocat: & exponit cum eo prædicationem, ne in uacuum curreret, aut cucurrisset. Nonne in religione etiam liberi a parentibus, & coniuges a maritis, salua pietate, dissentiunt? Vos, si ita habetis, ut habemus, cur nos odistis? si aliter creditis, quid uultis occidere? An, qui a nobis dissenserit, occidendus est? Testem inuoco Iesum conscientiæ meæ, qui & has litteras & tuam epistolam iudicaturus est, me ad commonitionẽ sancti papæ Chromatii uoluisse reticere; & finem facere simultatum, & uincere in bono malum: sed quia minaris interitum, nisi tacuero; respondere compellor; ne uidear tacendo crimen agnoscere; & lenitatem meam, malæ conscientiæ signum interpreteris. Hoc est uerum dilemma tuum, non ex dilectica arte, quam nescis, sed ex carnificum officina & meditatione prolatum. Si tacuero, criminosus ero: si respondero, maledicus. Tu me ergo & prohibes, & cogis ad respondendum. In quo utrumque moderabor; ut & obiecta diluam, & ab iniuria temperem. quis enim eum non timeat, qui est paratus occidere? sequarq. uestigia propositionis tuæ, seruãs cetera illis eruditissimis libris, quos, ante quam legerem, confutaui. Dicis te accusationem meã ad eos tantum misisse, qui meis uerbis læsi fuerant, & non ad plures: quia non ad ostentationem, sed ad ædificationem Christianis loquendum est. Et unde, oro te, librorũ tuorum ad me fama peruenit? quis eos Romæ, quis in Italia, quis in Dalmatia disseminauit? si in scriniis tuis & amicorũ tuorum latebant; ad me quo modo mea crimina peruenerunt? Et audes dicere, te non ad ostentationem, sed ad ædificationem quasi Christianum loqui, qui de sene senex tanta confingis, quanta non diceret de latrone homicida, de scorto meretrix, scurra de mimo? qui parturis mihi montes criminum, & gladios, quos defigas in iugulum meum, tanto ante tempore exacuis? Iccirco ne cereales, & anabasii tui per diuersas prouincias cucurrerunt. ut laudes meas legerent? ut panegyricum tuum per angulos, & plateas, ac mulier-

lierculatum textrinas recitarent ? Hæc eſt tua illa ſancta ue-
recundia, hæc ædificatio Chriſtiana : ſic modeſtus es ,ſic pu
dens, ut cateruatim de Occidente uenientes mihi tua male
dicta narrauerint, ita memoriter, & conſentanee, ut ego
cogerer non ſcriptis tuis,quæ necdum legeram,ſed ſcripto-
rum reſpondere opinionibus , & uolantia toto orbe iacula
falſitatis, clypeo ueritatis excipere. Sequitur in epiſtola
tua : Noli multo auro redimere notariũ meum ; ſicut amici
tui de meis περὶ ἀρχῶν ſchedulis , nondum emendatis,non-
dum ad purum digeſtis , fecerunt ; ut facilius falſare poſ-
ſent ,quod aut nullus haberet , aut admodum pauci . gratis
a me miſſum ſuſcipe codicem, quem cenſu magno cuperes
comparatum . Non te pudet procemii ? Ego auro redime-
rem notarium tuum ? ecquis talis , ac tantus eſt , ut audeat
cum Crœſo , & Dario pugnare diuitiis? ut ſubitum Dema-
ratum, & Craſſum non pertimeſcat ? Vſqueadeo ne obdu- *Eſa.* 28
raſti frontem , ut mendacium ponas ſpem tuam , & exiſti-
mes te protegi poſſe mendacio ; & , quidquid finxeris , tibi
credendum putes ? Quis Bethlehem de cubiculo fratris Eu-
ſebii furatus eſt epiſtolam laudatricem tuam ? Cuius artifi-
cio , & a cuius miniſtris in ſanctæ Fabiolæ hoſpitio & uiri
Chriſtiani & prudentis Oceani , inuentus eſt codex , quem
illi numquam uiderant ? An iccirco te exiſtimas innocentẽ ,
ſi, quidquid tuum eſt , in alios conferas ? Quicumque te of-
fenderit, quamuis ſimplex, quamuis innoxius ſit , illico cri-
minoſus fiet ? Habes enim , per quod Danaes eſt uicta pu- 4.Reg.5
dicitia,quod Giezi magiſtri prætulit ſanctitati,propter quod
Iudas tradidit Dominum ſuum . Videamus tamen , quid
meus neceſſarius de ſchedulis tuis , necdum emendatis , &
nondum ad purum digeſtis,falſauerit; & ob id facilius ei fal-
ſatæ fuerint , quod aut nullus eas haberet , aut admodum
pauci . Et ante ſcripſi , & nunc eadem , Deo audiente, pro-
teſtor , me non approbaſſe accuſationem eius , nec cuiuſ-
quam Chriſtiani in Chriſtianum . quid enim neceſſe eſt , in
multorum ſcandala ruinamq. proferri,quæ ſecreto aut cor-
ripere ualeas, aut emẽdare ? Sed quia unuſquiſque uiuit ſto-
macho

macho suo; & amicus non statim Dominus est alterius uoluntatis: sicut accusationem etiam ueram reprehendo, sic falsitatem schedularum in sancto uiro non suscipio. quid enim homo Latinus de interpetatione Græca potuit immutare? aut quid subtraheret, uel adderet in libris περὶ ἀρχῶν, ubi sic contexta sunt omnia, & alterum pendet ex altero, ut, quidquid tollere uolueris, uel addere, quasi pannus in uestimento statim appareat? Quod ergo me mones, ipse facito: paululum saltem humani, si non Christiani pudoris assume: ne, despecta, & calcata conscientia tua, uerbis te purgatum putes, qui rebus urgeris. Si Eusebius auro redemit inemendatas schedulas, quas falsaret: tu profer tuas, quæ falsatæ non sint: & si probaueris nihil in eis hæreticum, tunc ille crimine tenebitur falsitatis. quamuis mutes, quamuis corrigas; catholicas non probabis. si enim error est in uerbis, aut in paucis sensibus: possunt detruncari mala, & bona pro his reponi. ubi autem tota disputatio æqualis est; ut uniuersæ rationabiles creaturæ, quæ propria uoluntate corruerant, in unum postea reuertantur statum; ut rursum ex eodem principio aliæ sint ruinæ: quid habes emendare, nisi cuncta mutaueris? Quod si facere uolueris; iam non libros alienos interpretaberis, sed condes tuos. Hoc autem cuiusmodi argumentum sit, nō intelligo. Quia, inquis, inemendatæ, & nondum ad purum digestæ erant schedulæ; iccirco facilius ab Eusebio falsatæ sunt. Aut ego tardior sum; aut mihi satis fatuum & obtusum uidetur. Si nondum emendatæ, nec ad purum digestæ erant schedulæ: error earum non Eusebio imputabitur, sed moræ & tarditati tuæ, qui emendare cessasti: et in eo solo erit ille culpabilis, quia scripta tua cito disseminauit in uulgus, quæ tu paulatim emendare decreueras. Sin autē, ut tu uis, eas falsauit Eusebius: quid causaris atque prætendis inemendatas, & necdum ad purum digestas in publicum prorupisse? et emēdatæ enim, & non emendatæ similem recipiunt falsitatem. Nullus, inquis, eos habebat libros, aut admodum pauci. In uno sermone quanta diuersitas? Si nullus eos habebat,

quo-

quo modo apud paucos erant? ſi pauci habebant, cur nullum habuiſſe mentiris? Cum autem dicas apud paucos fuiſſe; & te ipſo cõfitente ſubuerſum ſit, quod nullus habuerit: ubi eſt illud, quod quereris auro redemptũ notarium tuũ? Dic nomen notarii, quantum auri datum ſit, ubi, per quẽ, aut cui datum. Vtique proditorem tuum abiecisti a te, & tanti facinoris reum a tuo conſortio ſeparaſti. Vide ne magis illud uerum ſit, a paucis illis amicis tuis & Euſebio & ceteris data exemplaria, quæ ita inter ſe congruunt, atque conſentiunt, ut ne puncto quidem alterum ab altero differat. Deinde cuius prudentiæ eſt, dare exemplar aliis, quod nondum emendaueras? Scriptæ ad purum non erant ſchedulæ; & emendandos errores tuos iam alii poſſidebãt. Sentis ne non hærere inter ſe mendacium? Et quid tibi in articulo tẽporis profuit, ut epiſcoporum ſententias ſubterfugeres, patere diſcuſſum, & tuis te uerbis redargui? Ex quo apparet, iuxta inclyti oratoris elogium, te uoluntatem habere mentiendi, artem fingendi non habere. Sequar ordinem epiſtolæ, & ipſa, ut locutus es, uerba ſubnectam. Eloquẽtiam, ut dicis, tuam & in præfatione mea laudaſſe me fateor, & etiã nunc laudarem, niſi tu eam, contra Tullii tui ſententiam, multa iactantia faceres odioſam. Vbi iactaui eloquentiam meam, qui etiam a te laudatam non libenter accepi? An hoc dicis, quia non uis ſubdola prædicatione palpari? Aperte accuſaberis: ut qui laudantem reſpuis, ſentias criminantem. Imperitiam autem tuam, non tam ſtultus eram, ut reprehenderem: quam nemo poteſt fortius accuſare, quam tu ipſe, dum ſcribis. Sed uolui oſtendere condiſcipulis tuis, qui tecum non didicerunt litteras, quid per triginta annos in oriẽte profeceris: qui συγγραφεὺς ἀγράμματος procacitatem diſertudinem, & maledicere omnibus, bonæ conſcientiæ ſignum arbitraris. Nec tibi, ut dicis, ferulas adhibeo, neque athenogeronta meum ſcutica & plagis litteras docere contendo: ſed quia fulmen eloquentiæ tuæ atque doctrinæ omnes tractatores ferre non poſſumus, & ingenii acumine præſtringis oculos noſtros, intantum, ut omnes tuos inui-
dos

dos putes: certatim opprimere te cupimus: ne, si semel in scribendo obtinueris principatũ, & in eloquentiæ arce stete ris, cunctis nobis, qui aliquid scire uolumus, mutire non li ceat. Ego philosophus, rhetor, grammaticus, dialecticus, Hebræus, Græcus, Latinus, trilinguis. Hoc modo & tu bilinguis eris; qui tantam habes Græci Latiniq. sermonis sciẽ tiam, ut & Græci te Latinum, & Latini te Græcum putẽt: & papa Epiphanius πεντάγλωττος, quia quinque linguis contra te, & amasium tuum loquitur. Simulq. admiror, qua temeritate contra tantarum artium uirum audeas dicere: Tu, qui tot disciplinarum oculis uigilas, quo modo uenia donandus es, si erraueris, & non perpetuo pudoris
Iac. 3 silentio contegendus? Quod cum legissem, & me putarem alicubi in sermone lapsum, (qui enim in uerbo non peccat, iste perfectus est) & suspicarer eum aliquid m eorum prolaturum esse uitiorum: subito intulit: Ante biduum mihi, quam proficisceretur harum baiulus, in manus uenerunt, quæ in me declamasti. Vbi est ergo, quod minaris, & dicis, Quo modo donandus es uenia, si erraueris, & non perpetuo pudoris silentio contegendus? Nisi forte præ angustia temporis non potuisti ea in ordinem digerere: aut aliquẽ de eruditis conducturus eras, qui in opusculis meis gemmarum eloquentiæ tuæ ornamenta perquireret. Supra scripsisti: Gratis a me missum codicem suscipe, quem censu magno cuperes comparatum: & nũc humilitatis præstigiis loqueris: Imitari te uolui; sed refestinante eo, qui ad te remeabat, malui paucis ad te, quam ad alios pro tuis ma ledictis latius, scribere. Et interim audacter fruitor imperitia tua. semel enim confessus es, dicens, superflua tibi reprehẽsio fuit in paucis, quæ prosessa nobis habetur in omnibus. Nec reprehendam, quod comparatum codicem pro empto posueris: cum comparatio æqualium sit, emptio pretii annumeratio: & Refestinante eo, qui ad te remeabat, sordidissimæ elocutionis περισσολογία. tãtum sensibus respondebo, & te nequaquam solœcistam, ac barbarum, sed mendacem, subdolum, impudentem esse conuincam. Si ad

ad me tantum epiſtolam ſcribis, ut me commoneas & emen datum uelis, ne ceteris ſcandalum facias, & aliis furentibus iugulentur alii: cur libros contra me ſcribis ad alios, & legendos per ſatellites tuos toto orbe diſpergis? Vbi eſt ſyllo giſmus tuus, quo me irretire conaris, & loqueris: Quem in hoc magiſter optime emendare cupiebas, ſi illi, ad quos ſcribis, nihil deliquerant? Si me, quem arguis; non ad me ſcripſeras. Et ego tuis tibi reſpondebo ſermonibus. Quem emendare cupiebas magiſter indocte? eos ne, qui non peccauerant? an me, ad quem non ſcripſeras? Brutos putas eſſe lectores, & omnes non intelligere prudentiam tuam, immo malitiam, qua & ſerpens prudentior fuit cunctis beſtiis in paradiſo: ut a me ſecretam admonitionem fla gites, quem publica accuſatione perſequeris: & non te pu det, accuſationem tuam apologiã uocare? Quererisq. cur opponam clypeum pugioni tuo: & tibi quaſi religioſulus & ſanctulus perſonam humilitatis imponis, & dicis: Si erraueram, quare ſcribis aliis, & nõ me ipſum redarguis? Hoc ipſum in te retorquebo. Quidquid enim me non feciſſe cau ſaris, quare non ipſe feciſti? Velut ſi quis pugnis aliquem calcibusq. collidens, ſi reſiſtere uoluerit, dicat ei: Nõne tibi præceptum eſt: Qui te percuſſerit in maxillam, præbe il li & alteram? Quid enim, bone uir, tibi præceptum eſt ut me uerberes? Oculum mihi effodias: & ſi paululum me cõ mouero, euangelii mihi præcepta cantabis? Vis ſcire totas argutiarum tuarum ſtrophas, & uulpecularum inſidias, quæ habitant in parietinis: de quibus Ezechiel loquitur: Quaſi uulpes in deſerto prophetæ tui Iſrael? Auſculta quid feceris. Ita me in tua præfatione laudaſti, ut obiicerentur mihi laudes tuæ: & niſi me alienum a tanto laudatore dixiſſem, hæreticus iudicarer. Poſtquam repuli crimina, ideſt, laudes tuas; & abſque inuidia tui nominis, reſpondi criminibus non criminatori; atque, ut me catholicum a te infamatus probarem, inuectus ſum in hæreticos: iraſceris, furis, & luculentiſſimos libros contra me cudis: quos cum legendos & cantandos omnibus tradidiſſes, certatim ad me de

Gen.3
Matth.5
Ezech.13

de Italia & urbe Roma atque Dalmatia ſcripta uenerunt, quibus me laudator priſtinus ornaſſes præconiis. Fateor, illico ad obiecta reſpondi; & me non eſſe hæreticum, totis uiribus probare conatus ſum. miſiq. hos ipſos Apologiæ meæ libros ad eos, quos tu uulneraueras: ut uenena tua, noſtra ſequeretur antidotus. Ob hanc culpam mittis mihi & priores libros, & recentem epiſtolam, plenam iniuriarum & criminum. Quid me uis facere bone amice? Taceam? Videbor crimen agnoſcere. Loquar? Terres me gladiis tuis; & accuſationem non iam eccleſiaſticam, ſed tribunalium comminaris. Quid feci? quid commerui? in quo te læſi? Quia me negaui hæreticum? quia me tuis laudibus duxi indignum? quia hæreticorum fraudulentias & periuria aperto ſermone deſcripſi? Quid ad te? qui & catholicum & ueracem te eſſe iactas; qui libentius me accuſas, quam te defendis. Num mea defenſio, accuſatio tua eſt? aut aliter orthodoxus eſſe non poteris, niſi me hæreticum comprobaueris? Quid tibi prodeſt ſocietas mea? aut quæ eſt iſta prudentia? Accuſatus ab aliis, accuſas alium. Ab alio appeteris: & illi tergum obuertens, quieſcentem contra te prouocas. Teſtor mediatorem Ieſum, inuitum me & repugnãtem ad hæc uerba deſcendere: & niſi tu prouocares, ſemper taciturum fuiſſe. Denique noli accuſare, & ego ceſſabo defendere. Quæ enim eſt audientium ædificatio, duos ſenes inter ſe propter hæreticos digladiari; præſertim cum ambo catholicos ſe uideri uelint? Omittamus hæreticorum patrocinium: & nulla erit inter nos cõtentio. Eodem feruore, quo Origenem ante laudauimus, nunc damnatum toto orbe, damnemus. Iungamus dextras, animos copulemus: & duos Orientis atque Occidentis τροπαιοφόρους, alacri ſequamur inceſſu. Errauimus iuuenes, emendemur ſenes. Si frater es; me gaude correctum: ſi amicus ſum; de conuerſione tua debeo gratulari. Quamdiu inter nos iurgium fuerit; uidebimur rectam fidem neceſſitate ducere, non uoluntate. Inimicitiæ noſtræ inuicem nobis tollunt teſtimonium ueræ pœnitentiæ. Si unum credimus, ſi idem & uolumus

&

mulas; quæris a me primum de cæleſtibus, quo modo ange li, quo modo archangeli ſint; quæ eis, uel qualis habitatio; quæue inter ipſos differentia; aut, ſi nulla omnino, quæ ſo lis ſit ratio, unde augmenta lunæ, unde defectus, quis uel qualis ſit ſiderum curſus. Miror, quo modo oblitus ſis il- los uerſiculos ponere: Vnde tremor terris, qua ui maria al- ta tumeſcant, Obicibus ruptis, rurſusq. in ſe ipſa reſidant: Defectus ſolis uarios, lunæq. labores: Vnde hominum ge- nus, & pecudum: unde imber, & ignes: Arcturum, plu- uiasq. hyadas, geminosq. triones: Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles Hiberni, uel quæ tardis mora nō ctibus obſtet. Deinde cæleſtia deſerens, & ad terrena de- ſcendens, in minoribus philoſopharis: interrogas enim me: Dic nobis, quæ fontium ratio? quæ uentorum? quid grando? quid pluuiæ? quid mare ſalſum? quid flumina dul cia? quid nubes, aut imbres, fulgura, aut tonitrua, aut ful mina? Vt, poſtquam me hæc neſcire reſpondero, tuto tibi liceat de animabus ignorare; & unius rei ſcientiam tantarũ rerum ignoratione compenſes. Tu, qui per ſingulas pagi- nas fumos meos uentilas, non intelligis uidere nos caligi- nes tuas, & turbines? Nam, ut tibi ſciolus eſſe uidearis, & apud Calpurnianos diſcipulos doctrinæ gloriam teneas; to tam mihi phyſicam opponis: ut fruſtra Socrates ad ethi- cam tranſiens dixerit: quæ ſupra nos, nihil ad nos. Ergo, niſi tibi rationem reddidero, quare formica, paruum ani- mal, & punctum, ut ita dicam, corporis, ſex pedes habe- at; cum elephantus, tanta moles, quattuor pedibus ince- dat; cur ſerpentes & colubri uentre labantur, & pectore; cur uermiculus, quem uulgus millepedam uocat, tanto pe dum agmine ſcateat; de animarum ſtatu ſcire non potero? Quæris a me, quid ipſe de animabus ſentiam: ut, cum pro feſſus fuero, ſtatim inuadas: et, ſi dixero illud eccleſiaſticũ; Quotidie Deus operatur animas, & in corpora eas mit- tit naſcentium; illico magiſtri tendiculas proferas: Et ubi eſt iuſtitia Dei, ut de adulterio inceſtuq. naſcentibus animas largiatur? ergo cooperator eſt malorum hominum; &, adul

teris ſeminantibus corpora, ipſe fabricatur animas? Quaſi uitium ſementis in tritico ſit, quod furto dicitur eſſe ſublatum, & non in eo, qui frumenta furatus eſt; iccircoq. terra non debeat gremio ſuo ſemina confouere, quia ſator im mũda ea proiecerit manu. Hinc eſt & illa tua arcana interrogatio: quare moriantur infantes; cũ propter peccata corpora acceperint. Extat liber Didymi ad te: quo ſciſcitanti tibi reſpondit: non eos multa peccaſſe, & ideo corporum carceres tantũ eis tetigiſſe ſufficere. Magiſter meus & tuus eo tempore, quo tu ab eo iſta quærebas, tres explanationũ in Oſee prophetam libros ad me, me rogante, dictauit. ex quo apparet, quid me, quid te docuerit. Vrges ut reſpondeam de natura rerum. Si eſſet locus; poſſem tibi uel Lucretii opiniones iuxta Epicurum, uel Ariſtotelis iuxta Peripateticos, uel Platonis atque Zenonis ſecundum Academicos & Stoicos dicere: et, ut ad Eccleſiam tranſeam, ubi norma eſt ueritatis; multa & Geneſis, & prophetarum libri, ac Eccleſiaſtes nobis de huiuſcemodi quæſtionibus ſuggerunt. aut, ſi hæc ignoramus, quo modo de animarum ſtatu; debueras in Apologia tua omnium rerum ignorantiam confiteri, & a calumniatoribus quærere, cur a te unum impudẽter expeterent, cum ipſi tanta neſcirent? O triremẽ locupletiſſimam, quæ Oriẽtalibus & Aegyptiis mercibus, Romanæ urbis ditare uenerat paupertatem. Tu maximus ille es, Vnus qui nobis ſcribẽdo reſtituis rem. Ergo, niſi de Oriẽte ueniſſes eruditiſſimus uir; hæreret adhuc inter mathematicos; & homines Chriſtiani, quid contra fatum diſſererent, ignorarent. Merito a me quæris de aſtrologia, & cæli ac ſiderum curſu, qui tantarum mercium plenam nauem detuliſti. Fateor paupertatem: non ſum ita, ut tu, in Oriente ditatus. Te multo tempore Pharus docuit, quod Roma neſciuit; inſtruxit Aegyptus, quod Italia hucuſque non habuit. Scribis, apud eccleſiaſticos tractatores tres de animabus eſſe ſententias, unam, quam ſequitur Origenes; alteram, quam Tertullianus, & Lactantius; licet de Lactantio apertiſſime mentiaris; tertiam,

am, quam nos, ſimplices & fatui homines, qui non intelligimus, quod, ſi ita ſit, iniuſtus a nobis arguatur Deus. Et poſt hæc iuras te neſcire quid ſit uerum. Dic, oro te: putas ne extra hæc tria eſſe aliquid, in quo ueritas ſit, et in tribus illis mendacium? an de tribus unum eſſe, quod uerum ſit? Si eſt aliquid: cur diſputantium libertatem anguſto fine concludis, &, cum mendacia protuleris, de ueritate taces? ſin autem e tribus unum uerũ eſt, & reliqua duo falſa ſunt: cur ſimili ignorantia ignoras falſa cum ueris? An iccirco uerum diſſimulas, ut tibi tutum ſit, cũ uolueris, falſa defendere? Hi ſunt fumi, hæ caligines, quibus ex oculis hominũ conaris lumẽ auferre. Ariſtippus noſtri temporis, qui plenam cunctarum mercium nauem Romano inuehis portui, &, ſella publice poſita, Hermagoram nobis & Gorgiam exhibes Leontinũ; dum nauigare feſtinas, unius quæſtiunculæ mercimonium in Oriente oblitus es. Et iterum clamitas; & Aquileiæ, atque Alexandriæ te didiciſſe iactas; quod ſit Deus & animarum & corporum creator. De hoc ſcilicet quæſtio uentilatur, utrum Deus, an diabolus animas fecerit; & non utrum animæ ante corpora fuerint, quod uult Origenes, & egerint aliquid, propter quod ſint craſſis corporibus alligatæ; an in morem glirium torpẽtes conſopitæq. dormierint. Hæc taces. quæ omnes flagitant; & ad illa reſpondes, quæ nullus inquirit. Fumos quoque meos frequenter irrides, eo quod ſimulem me ſcire quod neſciam; & enumeratione doctorum, rude illudam uulgus. Tu uidelicet flammeus, immo fulmineus: qui in loquendo fulminas, & flammas ore conceptas tenere non potes, atque, ut ille Barthochabas, auctor ſeditionis Iudaicæ, ſtipulam in ore ſuccenſam anhelitu uentilabat, ut flammas euomere putaretur, ita & tu nobis, alter Salmoneus, omnia, per quæ incedis, illuſtras, & nos fumoſos arguis, de quibus forte dicatur: Qui tangis montes, & fumigant: nec intelligis, quid fumus in propheta ſignificet locuſtarum; & quod pulchritudo oculorum tuorum, amaritudinem fumi noſtri ferre non poteſt. De crimine autem periu- *Pſal.* 103 *Eſa*.40

rii, quia me remittis ad codicem tuum; & ex magna parte in aliis libris tibi Calpurnioq. respondi; nũc breuiter dixisse sufficiat, te exigere a dormiente, quod numquam uigilans præstitisti. Magni criminis reus sum, si, puellis & uirginibus Christi, dixi, sæculares libros non legendos, & me in somnis commonitum promisisse ne legerem. Tua nauis, Romanæ urbi reuelatione promissa, aliud pollicetur, & aliud efficit. Mathematicorum uenerat soluere quæstiones, & soluit fidem Christianorum. quæ per Ionium, & Aegæum, Adriaticum, atque Tyrrhenum mare plenis cucurrerat uelis, in Romano portu naufragium fecit. Nonne te pudet, istiusmodi deliramenta conquirere, & mihi similia obiiciendi imponere necessitatem? Esto, alius de te somnium uiderat gloriosum: uerecundiæ tuæ fuerat, & prudentiæ, dissimulare, quod audieras, & non, quasi magno testimonio, alterius somnio gloriari. Vide, quid inter tuum & meum intersit somnium. Ego me humiliter reprehensum refero: tu iactanter laudatum te esse congeminas. Nec dicere potes: nihil mea refert, quid alius uiderit: cum in luculentissimis libris tuis hac te ad interpretandum dicas ratione commotum, ne uir illustris de te somnium perderet. Hic est omnis conatus tuus: si me periurum docueris, tu hæreticus non eris. Venio ad grauissimum crimen, in quo, post reconciliatas amicitias, me infidelitatis accusas. Fateor, inter cuncta maledicta, quæ uel obiicis, uel minaris, nihil a me ita repellendum est, quam fraus, dolus, infidelitas. Peccare enim, hominis est: insidias tendere, diaboli. Ergo ideo in anastasi immo lato agno dexteras iunximus, ut tuas Romæ schedulas furaremur? ut immissi canes inemendatas chartulas, te dormiente, corroderent? et hoc credibile est, ante nos accusatores parasse, quam tu crimen admitteres? Scilicet noueramus, quid in animo uolueres, quid alius de te somniaturus esset? ut impleretur in te Græcum prouerbium, Vt sus doceret Mineruam. Si Eusebium ego ad latrandum miseram; quis Aterbii contra te & ceterorum rabiem concitauit? nonne ille, qui & me hæreticum ex tuis ami-

amicitiis iudicabat? cui cum ſatisfeciſſem, damnatione dog-
matum Origenis; tu, clauſus domi, numquam eum uidere
auſus es: ne aut damnares, quod nolebas; aut, aperte reſi-
ſtens, hæreſeos inuidiam ſuſtineres. An iccirco teſtis contra
te eſſe non poterit, quia accuſator tui eſt? Ante quam ſan-
ctus Epiphanius ueniſſet Hieroſolymam; & ore quidem &
oſculo tibi pacem daret, mala autem & dolos in ſuo corde
ſeruaret; ante quam nos ei in ſuggillationem tui epiſtolas di
ctaremus, ut hæreticum ſcriberet, quem oſculis orthodoxũ
comprobauit; Aterbius contra te latrabat Hieroſolymis;
&, niſi cito abiſſet, ſenſiſſet baculum non litterarũ, ſed dex-
teræ tuæ, quo tu canes abigere conſueuiſti. Cur, inquit, fal-
ſatas meas ſchedulas ſuſcepiſti? Quare, poſt interpretatio-
nem meam, auſus es in libris περὶ ἀρχῶν ſtylum figere? aut,
ſi errraueram ut homo, debuiſti me priuatis litteris conueni-
re, & ſic mihi blandiri, quo modo & ego tibi nunc in epiſto
lis meis blandior. Hæc tota mea culpa eſt, quare, ſubdolis
laudibus accuſatus, purgare me uolui; & hoc ſine inuidia
nominis tui, ut, quod tu ſolus accuſaueras, ad multos re-
ferrem, non tibi hæreſim obiiciens, ſed a me repellens. Nũ-
quid ſciui quod iraſcereris, ſi contra hæreticos ſcriberem?
Dixeras te de Origenis libris hæretica ſuſtuliſſe: fautorem te
hæreticorum iam non eſſe credebam; & ideo non in te, ſed
in hæreticos inuectus ſum: in quo ſi uehementior fui, igno-
ſce mihi: putaui, quod & tibi placerem. Furto & inſidiis mi
niſtrorum meorum dicis ſchedulas tuas in publicum prola-
tas fuiſſe, quæ latebant in cubiculo tuo, uel apud eum ſo-
lum erant, qui rem ſibi geri iniunxerat. Et quo modo ſupra
confiteris, quod aut nullus eas habuerit, aut admodum pau
ci? Si in cubiculo tuo latebant; qua ratione apud eum erãt,
qui ſibi rem geri iniunxerat? ſin autem unus, cui ſcriptæ fue
rant, occultandas ſuſceperat; ergo non latebant tantum in
cubiculo tuo; nec habuerunt eas pauci, quos habuiſſe teſta-
tus es. Furto ſublatas arguis: & rurſum emptas grandi pe-
cunia, & infinitis mercibus criminaris. In una re, & in par
ua epiſtola quanta uarietas, & diſſonantia mentiendi. Tibi

licet accuſare, mihi defendere non licebit? Quando criminaris, amicum non cogitas: quando reſpondeo, tunc tibi ius amicitiæ in mentem uenit. Dic, oro te, celandas ſchedulas ſcripſeras, an prodendas? ſi ut celares, cur ſcripſiſti? ſi ut proderes, cur celabas? ſed in eo reprehendendus ſum, quare accuſatores tuos, amicos meos, non coercuerim. Vis tibi proferam litteras eorum, in quibus me hypocriſeos arguunt, quod te ſciẽs hæreticum tacuerim? quod, dum pacem incautus præbeo, inteſtina Eccleſiæ bella ſuſcepi? Tu diſcipulos uocas, qui me tuum condiſcipulum ſuſpicantur: & quia parcior fui in refellendis laudibus tuis, putant me tuum eſſe ſymmyſten. Hoc mihi præſtitit prologus tuus, ut plus me amicus læderes, quam inimicus. Semel ſibi perſuaſerant, recte, an peperam, ipſi uiderint, te eſſe hæreticum. Si defendere uoluero; hoc ſolum proficiam, ut me tecum pariter accuſent. Denique mihi obiiciunt laudationem tuã; & te non putant inſidioſe ſcripſiſſe, ſed uere; &, quod tu in me ſemper ante laudabas, uehemẽter inſimulant. Quid me uis facere? ut diſcipulos accuſatores pro te habeam? ut contorta in amicum iacula meo ſuſcipiam pectore? De libris autem περὶ ἀρχῶν, debes mihi & gratias agere. tu enim, ut dicis, noxia quæque detruncans, meliora poſuiſti: ego ita, ut habebantur in Græco, expreſſi. ex quo & tua apparet fides, & eius, quem interpretatus es, hæreſis. Scribebatur mihi de urbe a uiris in Chriſto præcipuis: reſponde criminanti; ne, ſi tacueris, conſenſiſſe uidearis. conſona omnes uoce poſcebant, ut Origenis uerſutias proderem, & uenena hæreticorum Romanis auribus cauenda monſtrarem. quid hoc ad iniuriam tuam pertinet? num ſolus interpretatus es iſtos libros, & alios huius operis nõ habes participes? Nũquid & tu de Septuaginta interpretibus es; ut, poſt editionẽ tuam, aliis transferre non liceat? Ecce & ego multos, ut dicis, libellos de Græco in Latinum tranſtuli: habes poteſtatem & tu rurſum eos uertendi, ut uolueris. & bona enim & mala ſuo imputantur auctori. quod & in te fieret, niſi dixiſſes te amputaſſe hæretica, & optima trãſtuliſſe. hic eſt enim nodus

nodus tuus, qui solui non potest. At, si errasti ut homo; priorem damna sententiam. Sed quid facies de Apologetico tuo, quem pro Origenis scripsisti operibus? quid de uolumine Eusebii; in quo cum multa mutaueris; &, sub nomine martyris, hæretici hominis scripta transtuleris; tamen plura posuisti, quæ ecclesiasticæ fidei non conueniunt? Tu etiam Latinos libros in Græcum uertis; nobis dare nostris externa prohibebis? Si in alio opere respondissem, in quo me non læseras; uideri poteram in iniuriam tuam transferre quod uerteras; ut te uel imperitum, uel subdolum demonstrarem: nunc uero, nouum querimoniæ genus, doles tibi in eo esse responsum, in quo a te accusatus sum. Dicebatur ad interpretationem tuam Roma subuersa: postulabant omnes a me huius rei remedium: non quo ego alicuius momenti essem: sed qui petebant, me esse aliquid arbitrabantur. Tu amicus eras, qui illa transtuleras? quid me uis facere? obedire Deo magis oportet, an hominibus? Domini custodire substantiam, an furtum celare conserui? Aliter te nō placabo, nisi & ego tecum accusanda commisero? Si nullam fecisses mei nominis mentionem; si me non ornasses egregiis laudibus; poteram aliquod habere suffugium, & diuersa obtendere, ne rursus interpretata transferrem. Tu me, amice, tu compulisti, ut aliquot dies in hoc opere perderem, ut proferrem in medium quod Charybdis debuit deuorare: & tamen læsus amicitiæ in te iura seruaui; &, quantum in me fuit, sic me defendi, ut te non accusarem. Tu nimium suspiciosus, & querulus, qui dicta in hæreticos ad tuam refers cōtumeliam. Quod si aliter amicus tuus esse non possum, nisi & hæreticorum amicus fuero: leuius tuas inimicitias, quam illorum amicitias, sustinebo. Nouum quoque me putas finxisse mendacium, ut epistolam ad te meo nomine componerem, quasi olim scriptam, quo bonus esse uidear, & modestus, quam tu numquam omnino susceperis. Hæc res per facile probari potest. multi Romæ eius exemplaria habēt, ante hoc circiter triennium, qui tibi eam mittere noluerunt, sciētes quæ de meo nomine iactitares, & quam indigna proposito

Act. 5

posito Christiano, ac nefanda confingeres. Ego scripsi nesciens quasi ad amicum: illi non reddiderunt ei, quem inimicum nouerant; parcentes & meo errori, & tuæ conscientiæ. Et simul argumentaris, quod, si talem tibi epistolam scripseram, non debueram contra te in alio libello multa mala scribere. Hic est totus error tuus, & hæc iusta querimonia; quod, quæ nos in hæreticos dicimus, tu in te dicta confingis; &, nisi illis pepercerimus, te putas esse uiolatum. An ideo panem tibi non damus, quia hæreticorum cerebro lapidem illidimus? Et ut nostram epistolam non probes, papæ quoque Anastasii simili dicis fraude subnixam, de qua tibi ante respondi. quam si suspicaris ipsius non esse: habes ubi apud eum nos arguas falsitatis. sin autem eius est, ut huius quoque anni contra te epistolæ probant: frustra & falso falsam arguere niteris; cum ex illius uera epistola nostram ueram esse doceamus. In excusando mendacio tuo quam elegans esse uoluisti: &, ne sex millia Origenis libros proferas, Pythagoræ a me exigis monumenta. Vbi est illa fiducia, qua inflatis buccis creberrime personabas, te, quæ in aliis libris Origenis legeras, emendasse in libris περὶ ἀρχῶν, & non aliena, sed sua reddidisse suis? de tanta librorum silua unum fruticem ac surculum proferre nō potes. Hi sunt ueri fumi, hæ nebulæ: quas, dum in me criminaris, in te extinctas dissipatasq. per me cognoscis: nec fractam ceruicem deiicis, sed maiori imprudentia, quam imperitia, dicis me negare, quæ in promptu sunt; ut, cum montes aureos pollicitus fueris, ne scorteum quidem nummum de thesauris tuis proferas. Iusta contra me odia recognosco, & uera in nos debaccharis insania. nisi enim ego, quod non est, audacter exigerem; tu uidebaris habere, quod non habes. Pythagoræ a me libros flagitas. Quis enim tibi dixit, illius extare uolumina? nonne in epistola mea, quam criminaris, hæc uerba sunt? Sed fac me errasse in adolescentia, & philosophorum, idest, gentilium studiis eruditum, in principio fidei ignorasse dogmata Christiana; & hoc putasse in apostolis, quod in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram. De dogmatibus

eorum,

eorum, non de libris, locutus sum, quæ potui in Cicerone,
Bruto, ac Seneca discere. Lege pro Vatinio oratiunculã,
& alias, ubi sodalitiorum mentio fit. reuolue dialogos Tul-
lii. respice omnem oram Italiæ, quæ quondam magna Græ
cia dicebatur: & Pythagoricorum dogmatum incisa publicis
litteris æra cognosces. cuius enim sunt illa, χρυσᾶ παραγ-
γέλματα? nonne Pythagoræ? in quibus omnia eius breui-
ter dogmata continentur, & in quæ latissimo opere philo-
sophus commentatus est Iamblichus, imitatus ex parte Mo
deratum, uirum eloquentissimum, & Archippum, ac Lysi-
dem, Pythagoræ auditores. quorum Archippus ac Lysides
in Græcia, idest, Thebis scholas habuere: qui memoriter te
nentes præcepta doctoris, ingenio pro libris utebantur: a
quibus illud est: φευκτέον πανταπάσι καὶ ἐκκοπτέον, ἀσ-
θένειαν μὲν τοῦ σώματος, ἀπαιδευσίαν δὲ τῆς ψυχῆς, ἀκο
λασίαν δὲ τῆς γαστρὸς, στάσιν δὲ τῆς πόλεως, τὴν δὲ δια-
φωνίαν ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ κοινῇ ἀπὸ πάντων τὸ ἀκρατές.
quod in Latinũ ita possumus uertere. Fugãda sunt omnibus
modis, & abscindẽda, lãguor a corpore, imperitia ab animo,
luxuria a uẽtre, a ciuitate seditio, a domo discordia, & in cõ
mune a cunctis rebus intemperantia. Pythagorica & illa præ
cepta sunt: Amicorũ omnia esse communia: &, Amicum se
ipsum esse alterum: Duorumq. tẽporum quãmaxime ha-
bendam curam, mane, & uesperi, idest, eorũ, quæ acturi su
mus, & eorum, quæ gesserimus: Post Deum ueritatem co-
lendam, quæ sola homines Deo proximos faciat. Illaq. æni
gmata, quæ diligentissime Aristoteles in suis libris perse-
quitur: Stateram ne transilias, idest, ne prætergrediare iu-
stitiam: Ignem gladio ne fodias: iratum uidelicet & tumi-
dum animum uerbis maledicis ne lacessas: Coronam mini-
me carpendam, idest, leges urbium conseruandas: Cor nõ
comedendum, idest, mærorem de animo proiiciendum: Cũ
profectus fueris, inquit, ne redeas: idest, post mortem uitã
istam ne desideres: Per uiam publicam ne ambules, idest, ne
multorum sequaris errorem. Hirundinem in domum non
suscipiendam, idest, garrulos & uerbosos homines sub eodẽ
tecto

tecto non habendos: Oneratis superponendum onus, deponentibus non communicandum: idest, ad uirtutem incedētibus augenda præcepta, tradentes se otio relinquendos. Et quia Pythagorica dogmata legisse me dixeram; audi, quid apud Græcos Pythagoras primus inuenerit: immortales esse animas, & de aliis corporibus transire in alia. quod quidem & Virgilius in sexto Aeneidos uolumine sequens, loquitur: Has omnes, ubi mille rotam uoluere per annos, Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno; Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant, Rursus & incipiāt in corpora uelle reuerti. Se primum fuisse Euphorbum, secundo Callidem, tertio Hermotimum, quarto Pyrrhum, ad extremum Pythagoram: &, post certos temporum circulos, ea, quæ fuerant, rursum fieri; nihilq. in mundo uideri nouum: philosophiam meditationem esse mortis, quotidie de corporis carcere nitentem animæ educere libertatem: μαθήσεις ἀναμνήσεις εἶναι: & multa alia, quæ Plato in libris suis, & maxime in Phædone, Timæoq. persequitur. nam, post Academiam, & innumerabiles discipulos, sentiens multum suæ deesse doctrinæ, uenit ad Magnam Græciam; ibiq. ab Archyta Tarentino, & Timæo Locrensi, Pythagoræ doctrina eruditus, elegantiam & leporem Socratis cum huius miscuit disciplinis: quæ omnia, nomine commutato, Origenes in libros suos περὶ ἀρχῶν transtulisse conuincitur. In quo igitur erraui, si adolescens dixi, me ea putasse in apostolis, quæ in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram? non, ut tu calumniaris, & fingis, in Pythagoræ, & Platonis, & Empedoclis libris, sed quæ in illis fuisse legerā, & aliorum me scripta eos habuisse docuerant. & hoc genus elocutionis frequentissimum est: ut, si dicam, quæ in Socrate legi dogmata, putaui uera: non quod Socrates libros ullos scripserit; sed quæ legi apud Platonem, & alios Socraticos illum habuisse. Et rursum: imitari uolui gesta, quæ in Alexandro & Scipione legeram: non quod ipsi sua gesta descripserint; sed quod apud alios legerim, quæ illos gessisse mirabar. Igitur, etiam si docere non possem, ipsius Pythago-

ræ extare monumenta ; nec a filio eius , ac filia , aliisq. discipulis probata conuincerem ; me non teneres mendacii, quia non libros , sed dogmata legisse me dixi ; & te frustra errare, me tuum protegere mendacium uoluisse : ut , nisi ego unum librum Pythagoræ protulero , tu sex millia Origenis libros perdideris . Veniam ad epilogos , ideſt , maledicta tua : in quibus me ad pænitentiam cohortaris ; &, nisi conuersus fuero , ideſt , nisi te accusante siluero , mihi minaris interitum : & hoc scandalum redundaturum in caput meum denuncias ; qui te , hominem lenissimum , & Mosaicæ mansuetudinis , responsione mea ad scriptionis insaniã prouocauerim . Scire enim te iactas crimina , quæ tibi soli amicissimo sim confessus , & hæc in mediũ prolaturum : meisq. me coloribus esse pingendum : & debere meminisse , quod iacuerim ad pedes tuos, ne gladio oris tui amputares caput meum . Et post multa , in quibus furibundus exultas , reuocas te , & dicis optare pacem cum denunciatione dumtaxat , ut deinceps taceam: ideſt , ut non scribam contra hæreticos , nec audeam respondere accusationi tuæ . si hoc fecero ; frater ero, & collega , & uir eloquentissimus, & amicus, ac sodalis , &, quod his maius est , omnia , quæ de Origene transtuli , catholica iudicabis . sin autem mutiero , & me commouero ; illico impurus ero , & hæreticus, & tua indignus necessitudine . Hæc sunt præconia mea : sic me hortaris ad pacem : & ne gemitũ quidem ac lacrymas dolori liberas esse concedis . Possem & ego tuis te coloribus pingere, & insanire contra insanientẽ , & dicere quidquid uel scio , uel nescio ; & eadem licentia, immo furore, & amentia , uel falsa, uel uera congerere : ut & me loqui , & te puderet audire : & obiicere tibi, quæ aut accusantem damnarent, aut accusatum : ut ex frontis duritia fidem lectori facerem : ut , quod impudenter scriberem , uere scribere iudicarer . Sed procul sit a moribus Christianis , ut, dum aliorum petunt sanguinem , suum offerant , & sine gladio uoluntate homicidæ sint . Tuæ hoc bonitati, tuæq. mansuetudini , & simplicitati conuenit ; qui de uno pectoris sterquilinio & odorem rosarum , & fœtorem profers cadauerũ ; Num. 12
&

Esa. 5 &, contra sententiam prophetalem, amarum dicis esse, quod quasi dulce laudaueras. Nec necesse est, ut in ecclesiasticis tractatibus rem tribunaliũ uentilemus. Nihilq. super hoc amplius audies, nisi illud e triuio: Cum dixeris quod uis, audies quod non uis. Aut, si tibi uile uidetur uulgare prouerbium, &, homo sapientissimus, magis philosophorũ ac poetarum sententiis delectaris; lege illud Homericum: ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσεις. Hoc solum requiro ab eximia sanctitate & censura tua; cuius tanta est puritas, ut ad sudaria & semicinctia tua dæmones fugiant; cuius exemplum in scribendo sequaris? quis umquam catholicorum, in disputatione sectarum, turpitudinem ei, aduersum quem disputat, obiecit? sic te docuerunt magistri tui? talibus institutus es disciplinis; ut, cui respondere non potueris, caput auferas, & linguam, quæ tacere non potest, seces? Nec magnopere glorieris, si facias quod scorpiones possunt facere, & cantharides. Fecerunt hoc & Fuluia in Ciceronẽ,
Luc. 3 & Herodias in Ioannem, quia ueritatem non poterant audire; & linguam ueriloquam discriminali acu confoderunt. Canes latrant pro dominis suis, & tu non uis me latrare pro Christo? Scripserunt multi contra Marcionem, Valentinũ, Ariũ, & Eunomium. a quo eis obiecta est turpitudo? nonne toti in cõuincenda hæresi incubuerunt? Istæ machinæ hæreticorum, idest, magistrorum tuorum sunt; ut, conuicti de perfidia, ad maledicta se conferant. sic Eustachius, Antiochenus episcopus, filios dum nescit, inuenit. sic Athanasius, Alexandrinæ urbis pontifex, tertiam Arsenii amputauit manum. duas enim, qui mortuus prius fingebatur, uiuens postea habere monstratus est. Talia & condiscipuli tui, & magistri, nunc de eiusdem ecclesiæ sacerdote confingunt; & auro, idest, tuis tuorumq. uiribus oppugnant fidei ueritatem. Quid loquar de hæreticis, qui licet foris sint, tamen se nominant Christianos? Aduersum impiissimos Celsum, atque Porphyrium quãti scripsere nostrorum? quis, omissa causa, in superflua criminum obiectione uersatus est? quæ nõ chartæ ecclesiasticæ, sed libelli debent iudicum continere. Aut, quid

quid refert, ſi cauſa cadas, & crimine ſuperes? Non neceſſe
eſt, ut cum periculo tui capitis accuſes. uno percuſſore con-
ducto, ſatis potes facere deſiderio tuo. Et ſcandalum timere
te ſimulas, qui dudum fratrem, nunc accuſatum, ſemper ini-
micum, es paratus occidere. Et tamen miror, quo modo
homo prudens, furore præuentus, uelis mihi beneficium tri
buere; ut educas de carcere animam meam, & non pa-
tiaris tecum in tenebris huius ſæculi commorari. Vis ergo
me tacere? ne accuſes. depone gladiũ, & ego ſcutum abii-
ciam. In uno tibi conſentire non potero, ut parcam hæreti
cis, ut me catholicum non probem. ſi iſta eſt cauſa diſcor-
diæ; mori poſſum, tacere non poſſum. Debueram quidem
de omni ſcriptura tuæ inſaniæ reſpondere, & diuinis uocibus
in modum Dauid citharizantis lenire furorem pectoris tui:
ſed contentus ero unius libri paucis teſtimoniis, & opponã
ſapientiam ſtultitiæ; ut, ſi humana contemnis, ſaltem di- 1. Reg.6
uina non negligas. Audi igitur, quid de te, & de omnibus
inuidis, ac maledicis, & contumelioſis loquatur ſapiens Salo
mon: Inſipientes, dum iniuriis cupidi ſunt, impii facti ode- Pro. 3
runt ſenſum. Ne fabriceris in amicũ tuum mala. Et ne ini-
miceris aduerſum hominẽ ſine cauſa. Impii exaltant contu-
meliã. Circumcide a te os prauum, & iniqua labia longe re Pro. 4
pelle abs te, oculos contumelioſi, linguam iniqui, manus ef- Pro. 6
fundentes ſanguinem iuſti, cor fabricans cogitationes malas,
& pedes feſtinates ad malefaciendum. Qui nititur menda- Pro. 10
cio, paſcit uentos, & ſequitur aues uolantes: derelinquit Pro. 9
enim uias uineæ ſuæ, & axes culturæ ſuæ fecit errare: perã-
bulat aridum ac deſertum, & colligit manibus ſuis ſterilita-
tem. Os procacis appropiat contritioni: & qui profert
maledicta, ſtultiſſimus eſt. Anima benedicta, omnis ſim- Pro. 11
plex uir. Animoſus inhoneſtus eſt. Per delicta labiorum
incidit in laqueum peccator. Itinera ſtultorum recta in con
ſpectu ſuo. Stultus eadem die oſtendit iram ſuam. Abomi- Pro. 12
natio eſt Domino, labia mendacia. Qui cuſtodit os ſuum, Pro. 13
ſeruat animam ſuam. Et qui temerarius eſt labiis, terrebit
ſe ipſum. Malus cum contumelia agit mala, & inſipiens ex-
pandit

Pro.14 pandit malitiam ſuam. Quæres apud malos ſapientiam, & non inuenies. Suis itineribus ſaturabitur temerarius. Sapiens timendo declinat malum. Stultus confidens miſcetur ei. Longanimus uir, multus in prudentia eſt: puſillanimus ualde imprudens eſt. Qui caluminiatur pauperem, laceſſit
Pro.15 factorem eius. Lingua ſapientum bona nouit, & os ſtulto-
Pro.16 rum pronunciat malum. Vir animoſus parat rixas; & immundus eſt apud Deum omnis, qui exaltat cor ſuum. Manus inferens iniuſte, non erit impunitus. Qui diligit uitam, parcit ori ſuo. Ante contritionem præcedit contumelia, et ante ruinam mala cogitatio. Qui obfirmat oculos ſuos, co-
Pro.18 gitat peruerſa, & prouocat labiis ſuis omnia mala. Labia
Pro.19 ſtulti ducunt eum in mala, & os audax mortem inuocat.
Pro.20 Malignus uir multa detrimenta patietur. Melior eſt pauper iuſtus, quam mendax diues. Gloria eſt uiro, qui auertit ſe a maledictis: qui autem ſtultus eſt, talibus ſe obligat. Noli
Pro.21 amare detrahere, ne eradiceris, Suauis eſt homini panis mendacii: poſtea implebitur os eius calculo. Qui operatur theſauros lingua mendacii, uana ſectatur, & ueniet in laque
Pro.23 os mortis. In aure ſtulti noli quidquam dicere, ne forte ir-
Pro.25 rideant ſapientes ſermones tuos. Claua, & gladius, & ſagitta pernicioſa ſunt: ſic & uir, qui contra amicum ſuum fal
Pro.26 ſum dicit teſtimonium. Sicut aues auolant, & paſſeres: ita maledictum uanum non ſuperueniet illi. Noli reſpondere imprudenti ad imprudentiam eius, ne ſimilis ei fias: ſed reſponde ſtulto ad ſtultitiam eius, ne ſibi ſapiens eſſe uideatur. Qui inſidiatur amicis ſuis, cum uiſus fuerit, dicit: lu dens feci. Craticula carbonibus, & ligna ignis, & uir male dicus ad tumultum rixæ. Si te rogauerit inimicus tuus, par cens uoce magna, ne conſentias ei: ſeptem enim nequi-
Pro.27 tiæ ſunt in anima eius. Grauis eſt lapis, & uix portabilis arena; ſed ira ſtulti grauior utroque. Crudelis eſt indigna-
Pro.28 tio, & acuta ira, & zelus impatiens eſt. Impius calumniatur pauperes: & qui confidit in cordis audacia, ſtultiſſimus
Pro.29 eſt. Totam iram ſuam profert inſipiens, ſapiens diſpenſat
Pro.30 in partes. Filius malus gladios dentes habet, & cultros mo las;

las; ut consumat infirmos de terra, & pauperes ex hominibus. His ergo doctus exemplis, nolui mordere mordentem, nec uicem talionis implodere; maluiq. insaniam excātare furibundi, & unius libri antidotum uenenato pectori infundere. Sed uereor, ne, nihil proficiens, illud Dauidicum cantare compellar, & his me sermonibus cōsolari: Alienati sunt peccatores a uulua, errauerunt ab utero: Locui sunt falsa, furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non audiat uocem incantantium & uenefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus. Ad nihilum deuenient, tamquam aqua decurrens. Intendit arcum suum, donec infirmentur. Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non uiderunt solem. Et iterum: Lætabitur iustus cum uiderit uindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et dicet homo: Si utique est fructus iusto, utique est Deus iudicans eos in terra. In extrema epistola scribis manu tua: Opto te pacem diligere. Ad quod breuiter respondebo. Si pacem desideras, arma depone. blandienti possum acquiescere, non timeo comminantem. sit inter nos una fides; & illico pax sequetur. Psal. 57

ARGVMENTVM.

PELAGIVS Brito monachus, Celestino Iulianoq. fautoribus, tantum (quod Leo Pontifex, & alii post Augustinum asserunt) tribuebat libero arbitrio, ut diceret illud gratia Dei nequaquam egere, quippe cum illa in lege, ac doctrina continetur, ipsumq. met liberum arbitrium diuinum esset munus: propterea q. ad singulos quosque actus gratiam necessariam esse negabat, & sine ea difficilius quidem, sed tamen perueniri ad salutem posse aiebat: ipsam autem gratiam secundum merita nostra dari: uictoriamq. etiā nostram, nō esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio contendebat. pænitentibus quoque ueniam non dari secundum gratiam, & misericordiam Dei, sed secundum meritum, & laborem eorum, qui per pænitentiam di-

gni

gni fuerunt misericordia, affirmabat: orationes, quæ fierent in ecclesia tam pro fidelibus, quam etiam infidelibus, ueluti superuacaneas damnabat, asserens homines, suo quemque labore, & industria, id, quod, peteretur, præstare posse. Addebat, hominem sine peccato esse posse, si uelit, diuersum tamen ab huiusmodi ἀναμάρτητον esse asseuerabat. Præterea, cum ad perfectionem quandam uentum fuerit, ne ullis quidem humanis perturbationibus hominem concuti, contendebat, eaq. ex causa ἀπάθειαν summopere prædicabat: et filios Dei uocari non posse, nisi eos, qui absque omni prorsus essent peccato, asseuerabat. Aiebat præterea Adam mortalem fuisse creatum, et, siue peccasset, siue non, omnino moriturum: eius quoque peccatum neminem nisi ipsum Adam læsisse: ideo infantes natos pro abolendo originali crimine baptizandos non esse: quippe cum illos in eo statu esse assereret, quo ipse Adam fuerat ante peccatum, &, si ante baptismum morerentur, habere etiam uitam æternam: baptizandos autem eos esse, nõ ut a peccato, quo carerent, exuerentur, sed ut sacramento adoptionis filiorum Dei honorarentur. Hæc & alia quædam euomens Pelagius, cum a multis admoneretur, damnationem timens, recantauit primo; mox rursus ad eadem, peioraq. relapsus, ab Antiochena synodo, item Innocentio primo, Zosimoq. summis Pontificibus damnatus est, procurantibus id Afris, & præcipue Augustino. Aiunt autem eum tres libros de fide Trinitatis scripsisse: excerptiones ex libris diuinis in modum indicis per capita digessisse, & pro defensione sui dogmatis ingens edidisse uolumen. Huius dogma, rogatũ Ctesiphontis, incipiens nunc refellere D. Hieronymus, Ruffinum interea, quod Xysti Pythagorici sub nomine Sixti martyris Ro. Pontificis, Pelagianum errorem redolentem librum, a se translatum ediderit, sicut olim Eusebii Pamphili, ueluti Pamphili Martyris, defensionem Origenis continentem alterum, acriter coarguit. Hac autem epistola ceu uelitatus in Pelagium est: pollicetur enim, cum nactus fuerit otium, iusto se illi, quod sequentibus tribus statim præstitit libris, responsurum esse uolumine.

HIERON.

& nolumus; ex quo firmas naſci amicitias, etiam Catilina teſtatur; ſi hæreticos pariter odimus, & ueterem æque damnamus errorem: quid contra nos tendimus, cum eadem oppugnemus, eadem defendamus? Ignoſce mihi, quod Origenis eruditionem & ſtudium ſcripturarum, ante quam eius hæreſim plenius noſſem, in iuuenili ætate laudaui: & ego tibi dabo ueniam, quod Apologiam librorum eius cano ſcripſeris capite. Ante biduum quam ad nos epiſtolam ſcriberes, libellos meos in manus tuas ueniſſe teſtaris, & ic circo non habuiſſe ſpatium ex otio reſpondendi: alioqui, ſi meditatus in nos paratusq. dixiſſes, fulmina iacere, non crimina, uidereris. Ecquis tibi credet, homini ueraciſſimo, ut negotiator orientalium mercium, qui & hinc deportata uendere neceſſe habebat, & ibi emere, quæ huc rurſus adueheret, biduum tantum Aquileiæ fuerit, ut raptim & ex tempore contra nos dictare epiſtolam cogereris? libri enim tui, quos limaſti per triennium, diſertiores ſunt. Niſi forte non fuit impræſentiarum qui tuas emendaret nænias: et iccirco omne iter dictionis tuæ, abſque Palladis arte, ſalebris & uoraginibus uitiorum inciditur. Tam apertum temporis mendacium eſt, ut non dicam reſpondere, ſed legere biduo mea ſcripta non potueris. Ex quo apparet, te illam epiſtolam aut pluribus diebus ſcripſiſſe, ut ſtyli ipſius elegã tia probat; aut, ſi tumultuaria dictio eſt, nimium te eſſe ne gligentem, qui, cum extemporalis talis ſis, meditatus deterior fueris. Illud autem, quod tergiuerſaris; & dicis te ea tranſtuliſſe de Græco, quæ ego prius Latino ſermone trã ſtulerim; non ſatis intelligo quid uelis dicere: niſi forte adhuc commentarios ad Epheſios criminaris; &, quaſi nihil tibi ſuper hoc reſponſum ſit, obduras frontis impudentiam; nec auribus obturatis uoces recipis incantantis. Nos *Pſal. 57*
in commentariis & illis, & aliis & noſtram & aliorum ſententiam explicauimus, aperte confitentes quæ ſunt hæretica, quæ catholica. hic eſt enim commentariorũ mos, & ex planantium regula, ut opiniones in expoſitione uarias perſequantur, &, quid uel ſibi uel aliis uideatur, ediſſerant. et

hoc non ſolum ſanctarum interpretes ſcripturarum, ſed ſæcularium quoque litterarum explanatores faciunt, tam Latinæ linguæ, quam Græcæ. Tu in libris περὶ ἀρχῶν id ipſum obtendere non potes. arguet enim te præfatiuncula tua: in qua polliceris, detruncatis malis, & quæ ab hæreticis addita fuerant, optima remanſiſſe: ut, quidquid ibi uel bonum uel malum dixeris, iam non ei imputetur, quem transfers, ſed tibi, qui interpretatus es. niſi forte hæreticorum errores emendare debueras, & Origenis mala proferre in medium. ſed de hoc, quia nos remittis ad codicem, ante tibi reſpondimus, quam tua ſcripta legeremus. De Pamphili libro, non ridiculoſa, ut tu ſcribis, ſed ridicula mihi forte res accidit, ut, poſtquam Euſebii aſſeruerim illum eſſe, nõ Pamphili, ad exrremum dixerim, etiam me annos plurimos hoc putaſſe, quod Pamphili fuerit, & a te exemplar huius uoluminis mutuatum. Vide quantum timeam cachinnos tuos, ut etiam nunc eadem ingeram. De tuo codice quaſi Pamphilii exemplar accepimus. Credidi Chriſtiano: credidi monacho: non putaui tantum ſceleris a te poſſe cõfingi. poſtea uero per interpretationem tuam, quæſtione contra Origenem toto orbe commota, in quærendis exemplaribus diligentior fui; & in Cæſarienſi bibliotheca Euſebii ſex uolumina reperi ἀπολογίας ὠριγένους. quæ cum legiſſem, primum eum librum deprehendi, quem tu ſolus ſub nomine martyris edidiſti, de Filio & Spiritu ſancto, in bonam partem pleriſque blaſphemiis commutatis; & hoc uel Didymum, uel te, uel alium feciſſe neſcio quem, quod tu apertiſſime in libris περὶ ἀρχῶν feciſſe conuinceris; maxime cum idem Euſebius, ut iam duobus libris docui, ſcribat, Pamphilum nihil proprii operis edidiſſe. Dic ergo & tu, a quo exemplar acceperis: nec mihi ad ſubterfugiendum crimen mortuos aliquos nomines; ut, cum auctorem oſtendere non potueris, illum proferas, qui non poſſit reſpondere. Sin autem riuulus ille in tuis ſcriniis fontem habet: quid ſequatur, etiam me tacente non dubitas. Verum fac ab alio quolibet amatore Origenis libri huius titulum

lum, & auctoris uocabulum commutatum: cur hoc in Latinam linguam uertis? uidelicet ut teſtimonio martyris omnes Origenis ſcriptis crederent, præmiſſa munitione tanti auctoris, & teſtis. Nec tibi ſufficit doctiſſimi uiri Apologia, niſi ſcribas & proprium uolumen pro defenſione eius: quibus per multos diſſeminatis, tuto iam libros περὶ ἀρχῶν uertis e Græco: & hos ipſos præfatione commendas, dicens, nonnulla in his ab hæreticis deprauata, quæ tu de aliorum librorum Origenis lectione correxeris. Me quoque laudas: ne tibi amicorum meorum quiſpiam contradicat, Origenis κήρυκα prædicas: eloquentiam meam fers in cælum: ut fidem in cænum deprimas, fratrem & collegam uocas, & imitatorem te mei operis confiteris. Cumq. a me translatas Origenis ſeptuaginta Homilias, & nonnullos tomos in Apoſtolum iactes; in quibus ſic cuncta limauerim, ut nihil in illis, quod a fide catholica diſcrepet, Latinus lector inueniat: nunc eoſdem libros hæreticos criminaris; &, uerſo ſtylo, quem prædicaueras, quia conſortem putabas, accuſas, quoniam perfidiæ tuæ cernis inimicum. Quis e duobus calumniator eſt martyris? ego, qui illum dico hæreticum non fuiſſe, nec ſcripſiſſe librum, qui ab omnibus reprehenditur; an tu, qui uolumen hominis Ariani, titulo commutato, ſub nomine Martyris edidiſti? Non tibi ſufficit ſcandalum Græciæ, niſi illud & Latinorum auribus ingeras, & inclytum martyrem, tua, quantum in te eſt, translatione deformes. Tu quidem alia mente feciſti, non ut martyrem argueres, non ut me accuſares, ſed ut Origenis per nos ſcripta defenderes: attamen ſcito, Romanam *Rom. 1* fidem, apoſtolica uoce laudatam, iſtiuſmodi præſtigias nō *Gal. 1* recipere, etiam ſi angelus aliter annunciet, quam ſemel prædicatum eſt, Pauli auctoritate munitam non poſſe mutari. Ergo frater, ſiue a te falſatus eſt liber, ut multi putant, ſiue ab altero, ut forſitan tu perſuadere conaberis, & temere credidiſti, hæretici hominis σύνταγμα eſſe martyris; muta titulum, & Romanam ſimplicitatem tanto periculo libera. non tibi expedit, ut per te clariſſimus martyr hære

ticus iudicetur; ut, qui effudit pro Chriſto ſanguinem, cõtrarius fidei Chriſti approbetur. Dic potius: inueni librũ, putaui illum martyris. ne timeas pœnitentiã. iam te nõ urgebo, non quæram a quo acceperis: uel mortuorum aliquem nominato: uel in platea ab ignoto homine te emiſſe dicito. non enim damnationem tuam quærimus, ſed cõuerſionem. melius eſt, ut tu erraueris, quam ut martyr hæreticus fuerit. Interim de præſenti compede utcumque erue pedem. In futuro iudicio tu uideris, quid ad martyris contra te reſpondeas querimonias. Proponis etiam tibi, quod nemo obiicit: & diluis, quod nullus accuſat. Ais enim, quod in meis litteris legeris: Dic quis tibi permiſit, ut interpretans quædam auferres, quædam mutares, quædam adderes? Statimq. tibi ipſi reſpondes, & contra me loqueris: En tibi dico: Quæſo quis permiſerit, ut in commentariis tuis quædam de Origene, quædam de Apollinario, quædam ex te ipſo ſcriberes, & non de Origene totum aut ex te, aut ex alio? Interim in te, dum aliud agis, crimen fortiſſimum prodidiſti: & oblitus es ueteris prouerbii, mendaces memores eſſe debere. Dicis enim me in cõmentariis meis quædam de Origene, quædam de Apollinario, quædam ex me ipſo poſuiſſe. Si ergo Apollinarii ſunt, & Origenis, quæ ſub aliorum nomine poſui: quo modo in libris tuis mihi crimen impingis; quod, quando ſcribo; alius hoc dicit; quidam ſic ſupicatur; alius ille, & quidã, ego ſim? Inter Apollinarium, & Didymum explanationis, ſtyli, & dogmatum magna diuerſitas eſt. Cum in uno capitulo diuerſas pono ſententias, num contrarios ſenſus ſequi credendus ſum? Sed hæc alias. Nunc quæro a te; quis tibi obiecerit, quare de Origene uel abſtuleris quædam, uel addideris, uel mutaueris; & te quaſi in eculeo appenſum interrogauerit, bona ſunt, an mala, quæ tranſtuliſti? Fruſtra ſimulas innocentiam; ut interrogatione ſtulta uerã percunctationem extenues. Ego non accuſaui, quare Origenem pro uoluntate tranſtuleris: hoc enim & ipſe feci, & ante me Victorinus, Hilarius, Ambroſiusq. fecerunt: ſed

quare

quare translationem hæreticam præfationis tuæ teſtimonio roboraſti? Cogis me eadem rurſus iterare, & per meas lineas incedere. dicis enim in eodem prologo, te ea, quæ ab hæreticis addita fuerant, amputaſſe, & pro his repoſuiſſe bona. Si hæreticorum mala abſtuliſti; ergo, quæ dimiſiſti, uel addidiſti, aut Origenis erunt, aut tua, quæ utique quaſi bona poſuiſti. Sed multa in his mala negare non poteris. Quid, inquies, ad me? Origeni imputa. ego enim ea tantum, quæ ab hæreticis addita fuerant, commutaui. Expone cauſas, quare hæreticorum mala tuleris, & Origenis integra dereliqueris. nonne perſpicuum eſt, quod mala Origenis ex parte ſub hæreticorum nuncupatione damnaueris,& ex parte ſuſceperis; quia non mala ſed bona,& tuæ eſſe fidei iudicabas? Hæc ſunt, de quibus quæſiui,utrum bona eſſent, an mala, quæ in præfatione laudaſti; quæ, amputatis peſſimis, quaſi optima remanſiſſe confeſſus es: & te in ueræ argumẽtationis appendi eculeo; ut, ſi bona dixeris, hæreticus comproberis; ſi mala, ſtatim audias: cur ergo, quæ mala ſunt, in præfatione laudaſti? Et non illud adiunxi, quod tu callide ſimulas: cur, quæ mala erant, ad Latinorum notitiam tranſtuliſti? Mala enim oſtendere, interdum non docentis eſt, ſed uetantis: ut caueat lector, non ut ſequatur errores; ut nota contemnat, quæ nonnumquã ignota miraculo ſunt. Et audes poſt hæc dicere, quod ego auctor talium ſcriptorum ſim; tu autem ut interpres, in quibus emendare aliquid potueris, plus egeris,quam interpres; in quibus non potueris, ſolum interpres fueris. Recte iſta diceres, ſi libri tui περὶ ἀρχῶν, præfatiunculam non haberent. quod & Hilarius in transferendis eius homiliis fecit, ut & bona & mala non interpreti, ſed ſuo imputarentur auctori. Si non dixiſſes,amputaſſe te peſſima,& optima reliquiſſe; utcumque de luto euaderes. hoc eſt, quod deſtruit ſtrophas ingenioli tui, & te hinc inde conſtrictum euadere non ſinit. Nec intantum abutare ſimplicitate lectoris, & ſic omnes, qui tuam ſcripturam lecturi ſunt, brutos putes, ut, cum uulnera putreſcere ſinas, ſano corpori te im-

ponere emplaſtra nõ rideant. De carnis reſurrectione quid ſentias, iam in Apologia tua didicimus, nullo membro am putato, nec aliqua parte corporis deſecta. Hæc eſt enim tuæ ſimplicitatis pura & aperta confeſſio, quã ab omnibus Italiæ epiſcopis aſſeris eſſe ſuſceptã. Crederem dicẽti, niſi, me dubitare de te, iſte liber non Pamphili faceret. Et tamẽ miror, quo modo probauerit Italia quod Roma contẽpſit; epiſcopi ſuſceperint, quod Sedes Apoſtolica condemnauit. Scribis quoque me litteris indicaſſe, quod papa Theophilus expoſitionem fidei nuper ediderit, quæ ad uos necdum peruenit: & polliceris, quod, quidquid ille ſcripſerit, tu ſequeris. Ego me hoc ſcripſiſſe non noui, nec iſtiuſmodi umquam litteras direxiſſe. ſed tu iccirco ad incerta cõſentis & his, quæ qualia futura ſint neſcis; ut certa declines, & ad eorum non tenearis aſſenſum. Duas, ſynodicam & paſchalem, eius epiſtolas contra Origenem, illiusq. diſcipulos, & alias aduerſum Apollinarium, & eundem Origenem, per hoc ferme biennium interpretatus ſum, &, in ædificationem Eccleſiæ, legendas noſtræ linguæ hominibus dedi. aliud operum eius neſcio me tranſtuliſſe. Et tamen tu, qui papæ Theophili dicis te in omnibus ſententiam ſequi, caue ne hoc magiſtri & condiſcipuli tui audiant, & offendas quãplurimos; qui me latronem, te maryrem uocant: ne iraſcatur is tibi, qui, contra papam Epiphanium ad te epiſtolas dirigens, hortabatur ut permaneres in fidei ueritate, & nõ mutares ullo terrore ſententiam. quæ epiſtola holographa tenetur ab iis, ad quos perlata eſt. Et poſt hæc more tuo loqueris, ut de quo ſupra dixeras; Ego tibi etiam furenti ſatisfaciam; nunc dicis, Quid tibi uidetur? habes ne ultra aliquid, quo neruos tuæ loquacitatis intendas? Et indignaris, ſi putide te loqui arguam, cum comœdiarum turpitudines & ſcortorum amatorumq. ludicra eccleſiaſticus ſcriptor aſſumas. Porro, quod interrogas, quando papæ Theophili ſententiam ſequi cœperim, eiq. fidei communione ſociatus ſim; & ipſe tibi reſpondes; tunc credo, quando Paulum, quem ille damnauerat, ſummo niſu & omnibus ſtudiis defendebas,

fendebas; quando eum per imperiale ſcriptum recipere ſa-
cerdotium, quod epiſcopali iudicio amiſerat, inſtigabas:
Non prius pro me reſpondebo, quam de aliorum iniuriis
loquar. Cuius eſt humanitatis, cuiusue clementiæ, inſul-
tare aliorum miſeriis, & uulnera cunctis aliena monſtrare?
ſiccine te docuit ille Samarites, ſeminecem ad ſtabulum re- *Luc.10.15*
portare? oleum plagis infundere? mercedem ſtabulario pol
liceri? ſic reuectam ouem, repertam drachmam, prodigum
filium legis eſſe ſuſceptum? Eſto, ego te læſeram, & quibuſ-
dam, ut dicis, ſtimulis ad maledictorum inſaniam prouoca-
ram: quid meruit homo latens, ut nudares cicatricem eius,
& obductam cutem inſperato dolore reſcinderes? nonne,
etiam ſi ille dignus eſſet contumeliis, tu facere nō deberes?
Aut ego fallor, aut illud eſt uerum, quod plurimi iactitant,
te Origeniſtarum hoſtes in illo perſequi, & ſub occaſione
unius in utrumque ſæuire. Si papæ Theophili ſententiis de
lectaris, & nefas putas pontificum decreta conuelli: quid
de ceteris dicis, quos ipſe damnauit? quid de papa Anaſta-
ſio, de quo nulli, ut ais, uerum uidetur, ut tantæ urbis ſacer
dos uel innocenti tibi iniuriam facere potuerit, uel abſenti?
Nec hoc dico, quod de epiſcoporum ſententiis iudicem, aut
eorū cupiam ſtatuta reſcindi; ſed quod unuſquiſque ſuo pe
riculo faciat, quod ſibi uidetur; & ipſe nouerit, quo modo
de ſuo iudicio iudicandum ſit. Nobis in monaſterio hoſpi-
talitas cordi eſt, omnesq. ad nos uenientes læta humanita-
tis fronte ſuſcipimus. ueremur enim, ne Maria cum Io- *Luc.2*
ſeph locum non inueniat in diuerſorio; ne nobis Ieſus dicat *Matth.25*
excluſus; Hoſpes eram, & non ſuſcepiſtis me. Solos hære-
ticos non recipimus, quos uos ſolos recipitis. propoſitum
quippe nobis eſt pedes lauare uenientium, non merita di-
ſcutere. Recordare frater confeſſionis eius, & pectoris,
quod flagella ſecuerunt: memento carceris, tenebrarum,
exilii, metallorum: & non indignaberis hoſpitio tranſeun-
tem eſſe ſuſceptum. An ideo tibi rebelles uidemur, quia ca- *Marc.9*
licē aquæ frigidæ in nomine Chriſti ſitientibus porrigimus?
Vis ſcire unde illum & nos plus amare, & tu odiſſe plus de-

beas? Hæreticorum factio, nuper fugata de Aegypto, & Alexandria, se Hierosolymam contulit; & huic uoluit copulari, ut, quorũ unus esset dolor, una fieret & accusatio. quos ille repulit, spreuit, abiecit, dicens se non esse inimicũ fidei, nec contra Ecclesiam bella suscipere; quod prius tentauit, doloris fuisse, non perfidiæ; nec alterius appetisse innocentiam, sed suam probare uoluisse. Impium putas, post sententias sacerdotum, imperiale rescriptum: quod quale sit, nouerit ille, qui meruit. Quid tibi uidetur de iis, qui damnati palatia obsident, &, facto cuneo, fidem Christi in uno homine persequuntur? Meæ autem communionis, & papæ Theophili, nullum alium testem uocabo, nisi ipsum, quem a me læsum simulas: cuius epistolas ad me semper datas, etiam eo tempore non ignoras, quo mihi eas reddi prohibebas: &, quotidie missis tabellariis, inimicum eius amicum nostrum & familiarissimum iactitabas: & ea, quæ nũc impudenter scribis, mentiebaris: ut illius contra nos odia concitares; & iniuriæ dolor fidei fieret oppressio. Sed uir prudens, & apostolicæ sapientiæ, tempore ac rebus probauit & nostrum in se animum, & uestras contra nos insidias. Si discipuli mei, ut scribis, tibi Romæ insidias concitarunt, & inemendatas schedulas, te dormiente, furati sunt: quis papam Theophilum aduersus perduelles in Aegypto suscitauit? quis regũ scita? quis orbis in hac parte consensum? Et gloriaris te ab adolescentia Theophili fuisse auditorem, & discipulum: cum & ille, ante quam episcopus fieret, pro humilitate sibi insita numquam docuerit; & tu, postquam hic episcopus factus est, Alexandriæ non fueris. Et audes dicere in suggillationem mei, Magistros meos nec accuso, nec muto. Quod si uerum est, suspectam mihi facis conuersationem tuam. nec enim damno, ut criminaris, institutores
Esa. 5 meos, sed metuo illud Esaiæ: Væ qui dicunt malum bonũ, & bonum malum; qui ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras; qui dicunt amarum dulce, & dulce amarum. Tu autem, dum inter mulsum magistrorum & uenena pariter bibis, a magistro Apostolo recessisti; qui docet, etiam angelum,

gelum; & ſe, ſi in fide errauerint, non ſequendos. In Vigilantii nomine quid ſomnies, neſcio. Vbi enim eum ſcripſi hæretica apud Alexandriam communione maculatum? Da librum, profer epiſtolam: nuſquam omnino reperies. & eadem licentia, immo impudentia mentiendi, qua putas omnes tuis ſermonibus credituros, addis: Quando teſtimonium de ſcripturis in eum tam iniurioſe poſuiſti, ut ego id repetere meo ore non audeam? Non audes repetere, qui tacendo amplius criminaris? Et quia non habes quod obiicias, ſimulas uerecundiam: ut lector te putet mihi parcere, qui mentiens nec tuæ animæ pepercisti. Quod eſt illud teſtimonium de ſcripturis, quod de tuo illo pudentiſſimo ore non exeat? aut quid in ſanctis libris poteſt turpe memorari? Si erubeſcis loqui, ſcribe ſaltem; ut nos procacitatis prius ſermo conuincat. Vt cetera ſileam, ex hoc uno capitulo comprobabo, ferream te frontem poſſidere fallaciæ. Vide, quantum timeam criminationem tuam. Si protuleris, quod minaris; mea erunt uniuerſa, quæ tua ſunt. Ego in Vigilantio tibi reſpondi. eadem enim accuſabat, quæ tu poſtea & amicus laudas, & inimicus accuſas. Scio, a quo illius contra me rabies concitata ſit: noui cuniculos tuos. Simplicitatem, quam omnes prædicant, non ignoro. Per illius ſtultitiam tua in me malitia debacchata eſt: quam ego ſi epiſtola mea repuli, ne ſolus habere uidearis baculum litterarum; non debes turpitudinem ſimulare uerborum, quam nuſquam omnino legiſti, ſed intelligere, & confiteri, per illius uecordiam tuis calumniis fuiſſe reſponſum. In epiſtola ſancti papæ Anaſtaſii lubricus extitiſti, & turbatus: in quo figas gradum, non reperis. modo enim dicis a me eſſe compoſitam; nunc ab eo ad te debuiſſe tranſmitti, cui miſſa eſt. Rurſum iniuſtitiam ſcribẽtis arguis: etiam ſi ſcripta ſit ab illo, ſiue non ſcripta, ad te nihil pertinere teſtaris; qui præceſſoris eius habeas teſtimonium, & rogantem Romam, ut eam illuſtrares præſentia tua, opiduli tui amore contempſeris. Si a me fictam epiſtolam ſuſpicaris; cur eam in Romanæ eccleſiæ chartario non requiris? ut, cum deprehende- Gal. 2

ris ab episcopo non datam, manifestissime criminis reum teneas; & nequaquam aranearum mihi opponas cassiculos, sed fortissimo me & solidissimo cōstringas reti. Si autē Romani episcopi est; stulte facis ab eo exēplar epistolæ petere, cui missa nō est, & non ab illo, qui miserit; de oriente expectare testimonium, cuius auctorem & testem habeas in uicino. Vade potius Romam, & præsens apud eum expostula, cur tibi & absenti, & innocenti fecerit contumeliam: primum, ut non reciperet expositionem fidei tuæ, quā omnis, ut scribis, Italia comprobauit; & baculo tuarum uti noluerit litterarum contra canes tuos: deinde, ut epistolas contra te ad Orientem mitteret, & cauterium tibi hæreseos, dū nescis, inureret; diceretq. libros Origenis περὶ ἀρχῶν a te esse trāslatos, & simplici Romanæ Ecclesiæ plebi traditos, ut fidei ueritatem, quam ab Apostolo didicerant, per te perderent; &, quo tibi maiorem faceret inuidiam, ausus sit criminari hos ipsos, præfationis tuæ testimonio roboratos. Non est leue, quod tibi impingit tantæ urbis Pontifex, uel ab alio obiectū temere suscepit. Vociferare, & clamita per compita, per plateas, non est, non est meus liber; &, si meus est, schedulas inemendatas Eusebius furto abstulit. aliter ego edidi, immo nec edidi: nulli eas dedi, aut certe paucis; & tam sceleratus inimicus, tam negligentes amici fuerunt, ut omnium codices ab eo pariter falsarentur. Hæc, frater carissime, facere debueras, & non, illi tergum obuertens, in me transmarinas maledictorum tuorum sagittas dirigere. Quid enim uulneribus tuis prodest, si ego fuero uulneratus? an solatium percussi est, amicum secum uidere morientem? Syritii, iam in Domino dormientis, profers epistolam, & uiuentis Anastasii dicta contemnis. quid enim tibi, ut ais, officere potest, quod, te ignorante, aut scripsit, aut forte non scripsit? &, si scripsit, sufficit tibi totius orbis testimonium: quod nulli uerum uidetur, ut tantæ urbis sacerdos uel innocenti iniuriam facere potuerit, uel absenti. Innocentem te uocas, ad cuius interpretationem Roma cō tremuit; absentem, quia accusatus respondere non audes.
&

et tantum Romanæ urbis iudicium fugis, ut magis obsidionem barbaricam, quam pacatæ urbis uelis sententiam sustinere. Esto, præteriti anni ego epistolam finxerim: recentia ad Orientem scripta quis misit? In quibus papa Anastasius tantis te ornat floribus, ut, cum ea legeris, magis te uelle defendere incipias, quam nos accusare. Simulq. considera illam inimitabilem prudentiam tuam, & sales Atticos, & sancti eloquii uenustatem. Ab aliis appeteris, aliorum criminatione confoderis: & contra me furibundus iactaris, & loqueris: Numquid & ego non possum enarrare, tu quo modo de urbe discesseris? quid de te in præsenti iudicatum sit? quid postea scriptum? quid iuraueris? ubi nauim conscenderis? quam sancte periurium uitaueris? Poteram pandere; sed plura seruare statui, quam referre. Hæc sunt tuorum ornamenta uerborum. Et post ista si quid in te asperum dixero, statim mihi proscriptionem & gladios comminaris. Et interim homo eloquentissimus arte ludis rhetorica, & simulas te præterire quæ dicis; ut, qui obiecta probare non poteras, quasi prætermissa facias criminosa. Hæc est tota tua simplicitas: sic amico parcis, & reseruas te ad tribunalia iudicum; ut aceruum criminum mihi, dum parcis, obieceris. Vis nosse profectionis meæ de urbe ordinem? narrabo breuiter. Mense Augusto, flantibus etesiis, cum sancto Vincentio presbytero, & adolescente fratre, & aliis monachis, qui nunc Hierosolymæ commorantur, nauim in Romano portu securus ascendi, maxima me sanctorum frequentia prosequente. ueni Rhegium: in Scyllæo litore paululum steti: ubi ueteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Vlyssis cursum, & Sirenarum cantica, & insatiabilem charybdis uoraginem. cumq. mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentq. consilium, ut non ad Protei columnas, sed ad Ionæ portum nauigarem; illum enim fugientium & turbatorum, hunc securi hominis esse cursum: malui per Malæas, & Cycladas Cyprum pergere: ubi susceptus a uenerabili episcopo Epiphanio, cuius tu testimonio gloriaris, ueni Antiochiam, ubi fruitus sum communione pontificis cōfessorisq.

Pauli-

Paulini: & deductus ab eo media hieme, & frigore grauissimo, intraui Hierosolymam. Vidi multa miracula; &, quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum iudicio comprobaui. Inde contendi Aegyptum, lustraui monasteria Nitriæ, & inter sanctorum choros aspides latere perspexi. Protinus concito gradu Bethlehem meam reuersus sum, ubi adoraui præsepe & incunabula saluatoris. Vidi quoque famosissimũ lacum: nec me inerti tradidi otio, sed multa didici, quæ ante nesciebã. Quid autem de me Romæ iudicatũ sit, & quid postea scriptum, nolo taceas, præsertim cum habeas testimonia scripturarum, & ego non uerbis tuis, quæ simulare potes, & impunito iactare mendacio, sed scriptis ecclesiasticis arguendus sim. Vide, quantum te timeam. si uel paruã schedulam contra me Romani episcopi, aut alterius ecclesiæ protuleris; omnia, quæ in te scripta sunt, mea crimina confitebor. Numquid & ego non possem profectionem tuã discutere? cuius ætatis fueris? unde, quo tempore nauigaris? ubi uixeris? quibus interfueris? Sed absit, ut, quod in te reprehendo, faciam; & in ecclesiastica disputatione, anilium iurgiorum deliramenta compingam. Hoc solum prudentiæ tuæ dixisse sufficiat, ut caueas in alterum dicere, quid quid in te statim retorqueri potest. In sancti Epiphanii nomine mira tua tergiuersatio: ut, post osculum, post orationem, neges eum contra te potuisse scribere: quo modo si contendas non potuisse eum mori, qui paulo ante uixerat; aut certior sit tui reprehensio, quam post pacem excommu-
1 Ioan. 2 nicatio. Ex nobis, inquit, exierunt, sed non fuerunt ex no-
Tit. 3 bis. si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Hæreticum, post unam & alteram commonitionem, uitandum Apostolus præcipit: qui utique, antequam uitetur atque damnetur, ecclesiastici gregis portio fuit. Simulq. risum tenere non possum, quod, a quodam prudente commonitus, in laudes Epiphanii pertonas: Hic est ille delirus senex: hic est anthropomorphites: hic qui sex millia Origenis libros te præsente cantauit; qui omnium gentium linguis prædicationem sibi contra Origenem iniunctam putat;

qui

qui ideo eum legi prohibet, ne alii eius furta cognoſcant. Lege ſcripta tua, & epiſtolam eius, immo epiſtolas: e quibus unum proferam tuæ fidei teſtimonium, ut non immerito nunc a te laudatus eſſe uideatur. Te autem, frater, liberet Deus, & ſanctum populum Chriſti, qui tibi creditus eſt, & omnes fratres, qui tecum ſunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab hæreſi Origenis, & aliis hæreſibus, & perditione earum. Si enim propter unum uerbum, aut duo, quæ contraria fidei ſunt, multæ hæreſes abiectæ ſunt ab Eccleſia: quanto magis hic inter hæreticos habebitur, qui tantas peruerſitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit, Dei Eccleſiæ hoſtis extitit? Hæc eſt uiri ſancti de te teſtificatio: ſic ab eo ornatus, ſic laudatus incedis. Iſta eſt epiſtola, quam de cubiculo fratris Euſebii nummis aureis produxiſti, ut calumnieris interpretem, & me apertiſſimi teneres criminis reum, quare pro honorabili cariſſimum tranſtuliſſem. Sed quid ad te? qui prudenti conſilio cuncta moderaris; & ſic medius incedis, ut, ſi inueneris qui tibi credant, nec Anaſtaſius contra te, nec Epiphanius ſcripſerint; niſi ipſæ epiſtolæ reclamauerint, & fregerint tuæ frontis audaciam, ſtatim iudicium utriuſque contemnas; & non ad te pertineat, ſiue ſcripſerint, ſiue non ſcripſerint; quia de innocente, & abſente ſcribere non potuerunt. Nec in ſanctum uirum hæc mala conferenda ſunt; ut oſtendatur ore quidem & oſculo pacem dediſſe, mala autem & dolum in ſuo corde ſeruaſſe. Sic enim argumentaris, & hæc ſunt uerba defenſionis tuæ. Ipſius eſſe aduerſum te epiſtolam, & orbis agnoſcit, & authenticam in manus tuas ueniſſe conuincimus: & miror, quo pudore, immo qua impudentia neges quod uerum eſſe non ambigis. Ergo pollutus erit Epiphanius, qui tibi pacem dedit, & in ſuo corde dolum ſeruauit. Cur non illud uerius ſit, quod te primum monuerit? quod uoluerit emendare, & ad rectum iter reducere, ut Iudæ oſculum non refutaret, ut proditorem frangeret patientia; &, poſtquam ſe intellexit caſſo ſudare labore, nec pardum mutare uarietates, nec Aethiopem pellem ſuam, quod mente con-

conceperat, litteris indicasse? Tale quid & contra papam Anastasium disputas; ut, quia Siritii episcopi habes epistolam, iste contra te scribere non potuerit. Vereor, ne tibi factam iniuriam suspiceris. Nescio, quo modo homo acutus & prudens ad has ineptias deuoluaris; ut, dum stultos lectores putas, te stultum esse demonstres. Post egregiam argumẽtationem ponis in clausula: Absit hoc a uiris sanctis. de uestra schola solẽt ista procedere. uos nobis pacem pro ficiscentibus dedistis, & a tergo iacula uenenis armata iecistis. & in hac eadem prudentia, immo declamatione diser tus esse uoluisti. Pacem dedimus, non hæresim suscepimus. iunximus dexteras: abeuntes prosecuti sumus, ut uos essetis catholici, non ut nos essemus hæretici. Volo tamen scire, quæ sunt ista iacula uenenata, quæ post tergum uestrum nos iecisse conquereris. Vincentius, Paulinianus, Eusebius, Ruffinus presbyteri; quorum Vincentius multo tempore ante uos Romam uenit; Paulinianus & Eusebius post annũ uestræ nauigationis profecti sũt; Ruffinus in causa Claudii post biennium missus; omnes uel pro re familiari, uel pro periculo capitis alieni. Nũquid nosse potuimus, quod, ingrediẽte te Romam, uir nobilis somniaret nauim plenam mercium inflatis intrare uelis? quod omnes aduersum fatuum quæstiones non fatua solueret interpretatio? quod librum Eusebii pro Pamphili uerteres? quod tuũ quasi oper culum uenenatæ patellæ imponeres? quod famosissimum opus περὶ ἀρχῶν eloquii tui maiestate transferres? Nouum calumniæ genus: ante accusatores misimus, quam tu accu sanda committeres. Non fuit, non fuit, inquam, nostri
Gen.41 consilii, sed Dei prouidentiæ; ut missi ad aliud, contra nascentem hæresim dimicarent, & in morem Ioseph famem futuram fidei ardore subleuarent. Quo non erumpat semel effrenata audacia? Alienum crimen sibi obiecit, ut nos finxisse uideamur. quod absque nomine dictum est, in se dictum refert: & purgans externa peccata, tantum de sua securus est innocentia. iurat enim se epistolam non scripsisse ad Afros sub nomine meo, in qua confitear inductum me a

Iudæis

Iudæis mendacia tranſtuliſſe: & mittit libros eadem omnia continentes, quæ neſciſſe ſe iurat. Et miror, quo modo prudentia eius cum alterius nequitia conuenerit; ut, quod alius in Africa mentitus eſt, hic concorditer uerum diceret; ſtyliq. eius elegantiam neſcio quis imperitus poſſet imitari. Tibi ſoli licet hæreticorum uenena transferre, & de calice Babylonis cunctis gentibus propinare. Tu Latinas ſcripturas de Græco emendabis,& aliud eccleſiis trades legendum, quam quod ſemel ab apoſtolis ſuſceperũt: mihi nõ licebit, poſt Septuaginta editionem, quam diligentiſsime emenda tam ante annos plurimos meæ linguæ hominibus dedi, ad confutandos Iudæos etiam ipſa exemplaria uertere, quæ ipſi ueriſſima confitentur; ut, ſi quando aduerſum eos Chriſtianis diſputatio eſt, non habeant ſubterfugiendi diuerticula, ſed ſuomet potiſsimum mucrone feriantur? Plenius ſuper hoc & in multis aliis locis, & in fine ſecundi libri, ubi accuſationi tuæ reſpondi, ſcripſiſſe me memini: & popularitatem tuam, qua mihi inuidiam apud ſimplices & imperitos niteris concitare, perſpicua ratione cõpeſcui: illucq. lectorẽ traſmittendũ puto. Hoc intactũ præteriri non patiar; ne doleas falſatorem ſchedularũ tuarum cõfeſſoris apud me gloriã poſſidere; cum tu, eiuſdem criminis reus, poſt Alexandrinum exilium & tenebroſos carceres a cunctis Origenis ſectatoribus martyr & apoſtolus nomineris. Super excuſatione imperitiæ tuæ, iam tibi reſpondi: ſed quia eadem repetis, &, quaſi ſuperioris tuæ defenſionis oblitus, rurſum admones, ut ſciamus te, per triginta annos Græcis uoluminibus deuoratis, Latina neſcire: pauliſper attende, me nõ pauca in te uerba reprehendere, (alioquin omnis tibi ſcriptura delenda eſt) ſed uoluiſſe oſtẽdere diſcipulis tuis, quos magno ſtudio nihil ſcire docuiſti, ut intelligerent cuius uerecundiæ ſit, docere quod neſcias, ſcribere quod ignores; & eandem magiſtri ſapientiam etiam in ſenſibus quærerent. Quodq. addis, peccata putere, non uerba, mendacium, calumniam, detractionem, falſum teſtimonium, & uniuerſa conuicia,& os,quod mentitur,occidit animam; monesq.

Hier.51

Sap.1

ne

ne ille fœtor nares meas penetret: crederem dicenti, nisi facta contraria deprehenderem: quasi si fullo & coriarius moneant pigmentarium, ut, naribus obturatis, tabernas suas prætereat. Faciam ergo, quod præcipis: claudam nares meas; ne ueritatis & benedictionũ tuarum suauissimo odore crucientur. In laude & detractione mea, quia uarius extitisti, miro acumine argumentatus es: sic tibi licere de me & bene & male dicere, quo modo & mihi licuerit Origenẽ & Didymum reprehendere, quos ante laudauerim. Audi ergo, uir sapientissime, & Romanæ dialecticæ caput, non esse uitii hominẽ unũ laudare in aliis,& in aliis accusare, sed eandẽ rem probare,& improbare. Ponã exẽplum,ut,quod non intelligis, prudens mecum lector intelligat. In Tertulliano laudamus ingenium, sed damnamus hæresim. in Origene miramur scientiam scripturarum,& tamen dogmatum non recipimus falsitatem. in Didymo uero & memoriam prædicamus, & super Trinitate fidei puritatem: sed in ceteris, quæ Origeni male credidit, nos ab eo retrahimus. magistrorum enim non uitia imitanda sunt,sed uirtutes. Grammaticum quidam Afrum habuit Romæ, uirum eruditissimum: & in eo se æmulum præceptoris putabat, si stridorẽ linguæ eius, & uitia tantum oris exprimeret. In præfatiuncula περὶ ἀρχῶν fratrem me nominas, & collegam dicis eloquentissimum, fidei meæ prædicas ueritatem. his tribus detrahere non poteris; cetera carpe ut libet; ne uidearis tuo de me testimonio repugnare. Cum fratrem & collegam dicis; amicitia tua dignum fateris. cum eloquentem prædicas; imperitiæ ultra non arguis. cum catholicum in omnibus profiteris; hæreseos non poteris mihi crimen impingere. extra hæc tria si quid in me reprehenderis, non tibi uideberis esse contrarius. Ex qua supputatione illa summa nascitur; & te errare, ea in me reprehendentem, quæ prius laudaueras; & me non esse in uitio, si in eisdem hominibus & laudanda prædicem, & uituperanda reprehendam. Transis ad animarum statum,& prolixius fumos meos increpas: atque, ut tibi liceat ignorare, quod consulto te scire dissimulas;

HIERON. ADVERSVS PELAGIVM ad Ctesiphontem.

NON audacter, ut falso putas, sed amanter, studioseq. fecisti, ut nouam mihi ex uetere mitteres quæstionem; quæ ante litteras tuas plerosque in Oriēte decepit; ut per simulatā humilitatem, superbiam discerent; & dicerent cum diabolo: In cælum ascendam, super sidera cæli ponam thronum meum, & ero similis altissimo. Quæ enim potest alia maior esse temeritas, quam Dei sibi non dicam similitudinem, sed æqualitatem uindicare, & breui sententia omnium hæreticorum uenena complecti, quæ de philosophorum, & maxime Pythagoræ, & Zenonis, principis Stoicorum, fonte manarunt? Illi enim, quæ Græci appellant πάθη, nos perturbationes possumus dicere, ægritudinem uidelicet, & gaudium, spem, & metum, quorum duo præsentia, duo futura sunt, asserunt extirpari posse de mentibus, & nullam fibram radicemq. uitiorum in homine omnino residere, meditatione, & assidua exercitatione uirtutum. Aduersum quos & Peripatetici, qui de Aristotelis fonte descendunt, fortissime disputant; & Academici noui, quos Tullius sequitur; & eorum non dico res, quæ nullæ sunt, sed umbras et uota subuertūt. hoc est enim, hominē ex homine tollere, & in corpore constitutum esse sine corpore; & optare potius quam docere: dicēte Apostolo: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia epistolaris breuitas non potest omnia comprehendere, strictim tibi uitanda describam. Vnde & illud Virgilianum est: Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco. Quis enim potest aut non gestire gaudio, aut mærore contrahi, aut spe extolli, aut timore terreri? Quamobrem & grauissimus poeta Flaccus scripsit in satyra: Nam uitiis nemo sine nascitur: optimus ille est, Qui minimis urgetur. Pulchre quidam nostrorum ait: Philosophi patriarchæ hæreticorum, Ecclesiæ puritatem peruersa maculauere doctrina: ut nesciant il-

Esa. 14

Rom. 7

*Eccli.*10 lud dictum de humana fragilitate : Quid gloriatur terra, &
Rom. 7 cinis ? præsertim cum Apostolus dicat : Video aliam legem
in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & ducen
tem me in captiuitatem. Et iterum : Nõ enim, quod uolo,
hoc ago ; sed, quod nolo, id operor. Si, quod non uult,
operatur ; quo modo stare potest hoc, quod dicitur ; posse
hominẽ sine peccato esse, si uelit ? qua ratione potest esse,
quod uelit, cum Apostolus asserat se, quod cupiat, imple-
re non posse ? Cumq. ab eis quærimus, qui sint illi, quos
absque peccato putent : noua stropha eludere cupiunt ueri-
tatem ; se non eos dicere, qui sint, uel fuerint, sed qui esse
possint. Egregii doctores : dicunt esse-posse, quod nunquã
*Eccls.*1 fuisse demonstrant, dicente scriptura : Omne quod futurum
est, iam factum est in priori tempore. Neque nunc mihi ne
cesse est ire per singulos sanctorum, & quasi in corpore pul-
cherrimo næuos quosdam & maculas demonstrare : quod
plerique nostrorum simpliciter faciunt : cum paucis senten-
tiolis scripturarum possint hæreticorum, & per eos philo-
sophorum argumenta conuinci. Quid enim dicit uas ele-
Rom. 11 ctionis ? Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium
*Rom.*3 misereatur. Et in alio loco : Omnes enim peccauerunt, &
*Eccl.*7 indigent gloria Dei. Ecclesiastes quoque, per quem se ceci-
2. *Par.*6 nit ipsa sapientia, libere protestatur, & dicit : Non est ho-
mo iustus super terram, qui faciat bonum & non peccet. Et
*Pro.*20 iterum : Si peccauerit populus tuus, non est enim homo
Iob. 14 qui non peccet. Et quis gloriabitur castum se habere cor ?
& non est mundus a sorde, nec si unius diei fuerit super ter
Psal. 50 ram uita eius. Vnde & Dauid dicit : Ecce enim in iniqui-
tatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater
*Psal.*142 mea. Et in alio psalmo : Non iustificabitur in conspectu
tuo omnis uiuens. Quod testimonium sub nomine pietatis
noua argumentatione deludunt. Aiunt enim ad compa-
rationem Dei nullum esse perfectum, quasi scriptura hoc
dixerit : neque enim ait : Non iustificabitur omnis uiuens :
sed, Nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Quan
do enim dicit, In conspectu tuo, hoc intelligi uult, quod,
etiam

etiam qui hominibus sancti uidentur, Dei scientiæ atque notitiæ nequaquam sancti sint. Homo enim uidet in facie, Deus autem in corde. Si autem, inspiciente Deo, & omnia contemplante, quem cordis arcana non fallunt, nullus est iustus: perspicue ostenditur, hæreticos nõ hominem in excelsa sustollere, sed Dei potentiæ derogare, multaq. alia, quæ fide scripturis sanctis uoluero congregare, non dicam epistolæ, sed uoluminis quoque excedam modum. Nihil noui asserunt, qui in huiuscemodi applaudente sibi perfidia simplices quidem & indoctos decipiunt, sed ecclesiasticos uiros, qui in lege Dei die ac nocte meditantur, decipere nõ ualent. Pudeat ergo eos principum & sociorum suorum, qui aiunt; posse hominem sine peccato esse, si uelit: quod Græci dicunt ἀναμάρτητον. Et quia hoc ecclesiarum per Orientem aures ferre non possunt; simulant se sine peccato quidem dicere, sed ἀναμάρτητον dicere non audere: quasi aliud sit sine peccato, aliud ἀναμάρτητον; & non Græcum sermonem, qui apud illos compositus est, duobus uerbis sermo Latinus expresserit. Si absque peccato dicis, & ἀναμάρτητον dicere te diffiteris: damna eos ergo, qui ἀναμάρτητον prædicant. sed non facis. nosti enim, quid intrinsecus discipulos tuos doceas, aliud ore commemorans, & aliud celans cõscientia: nobisq. alienis & indoctis loqueris per parabolas, tuis autem mysteria confiteris: & hoc iuxta scripturam te facere iactas: quia dictum est, Turbis Iesus in parabolis loquebatur: & ad discipulos in domo dicit: Vobis datum est scire mysteria regni cælorum, illis autem non est datum. Sed, ut dicere cœperam, exponam breuiter principium & sociorum tuorum nomina; ut animaduertas, qualium consortio gloriaris. Manichæus electos suos, quos inter animas Platonis in cælestibus collocat, dicit omni carere peccato, nec, si uelint, posse peccare: ad tanta enim eos uirtutum culmina transcendisse, ut carnis operibus illudant. Priscillianus in Hispania pars Manichæi, de turpitudine cuius te discipuli diligunt plurimum, uerbũ perfectionis & scientiæ sibi temere uindicantes, soli cum so

1.Reg. 16

Matth. 13

Luc. 8

lis clauduntur mulierculis, & illud eis inter coitum amplexusq. decantāt: Tum pater omnipotēs fœcundis imbribus æther Coniugis in gremium lætæ descendit; & omnes Magnus alit, magno commixtus corpore, fetus. Qui quidem partem habent Gnosticæ hæreseos, de Basilidis impietate uenientem. Vnde & uos asseritis, eos, qui absque legis scientia sunt, peccata uitare non posse. Quid loquar de Priscilliano, qui & sæculi gladio, & totius orbis auctoritate damnatus est? Euagrius Ponticus Hyperborita, qui scribit ad uirgines, scribit ad monachos, scribit ad eam, cuius nomē nigredinis testatur perfidiæ tenebras, edidit librum, & sententias περὶ ἀπαθείας, quam nos impassibilitatem, uel imperturbationem possumus dicere; quando numquam animus ullo perturbationis uitio commouetur, &, ut simpliciter dicam, uel saxum, uel Deus est. Huius libros per Orientem Græcos, &, interpretante discipulo eius Ruffino, Latinos plerique in Occidente lectitāt: qui librum quoque scripsit, quasi de monachis: multosq. in eo enumerat, qui numquam fuerunt, & quos fuisse scribit, Origenistas, & ab episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium uidelicet, & Eusebium, & Euthymium, & ipsum Euagriū, Or quoque, & Isidorum, & multos alios, quos enumerare tædium est: & iuxta illud Lucretii: Ac ueluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt dulci mellis flauoq. liquore: ita ille unum Ioannem in ipsius libri posuit principio, quem & catholicum, & sanctum fuisse non dubium est; ut per illius occasionem ceteros, quos posuerat, hæreticos Ecclesiæ introduceret. Illam autem temeritatem, immo insaniā eius, quis digno possit explicare sermone, quod librum Xysti Pythagorei, hominis absque Christo, atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ ecclesiæ episcopi prænotauit: in quo, iuxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de eius dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur; ut, qui uolumen philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Baby-

Babylonis. Denique in ipso uolumine nulla prophetarum, Hier.51
nulla patriarcharum, nulla apostolorum, nulla Christi fit mentio: ut episcopum, & martyrem sine Christi fide fuisse contendat. unde & uos plurima contra Ecclesiam usurpatis testimonia. Fecerat hoc & in sancti Pamphili Martyris nomine, ut librum primum sex librorum defensionis Origenis, Eusebii Cæsariensis, quem fuisse Arianum, nemo est qui nesciat, nomine Pamphili Martyris prænotaret; quo scilicet egregia illa quattuor Origenis περὶ ἀρχῶν uolumina Latinis infunderet auribus. Vis adhuc & alium nosse tui erroris principem? Doctrina tua Origenis ramusculus est. In eo enim psalmo, ubi scriptum est, (ut de ceteris taceam) Insuper & usque ad noctem erudierunt me renes mei: asse- Psal.15
rit uirum sanctum, de quorum uidelicet & tu numero es, cũ ad uirtutum uenerit summitatem, ne in nocte quidem ea pati, quæ hominum sunt, nec cogitatione uitiorum aliqua titillari. Nec erubescas de societate talium, renuens eorum nomina, quorum blasphemiis iungeris. Iouiniani secunda quæstio, tui ingenii disciplina est. quidquid illi responsum est, tibi responsum credito. nec fieri potest, ut diuersus sit eorum exitus, quorum est una sententia. Cum hæc ita se habeant, quid uolunt miseræ mulierculæ oneratæ peccatis, 2. Tim.3
quæ circumferuntur omni uento doctrinæ, semper discentes, & numquam ad scientiam ueritatis peruenientes; & ceteri muliercularum socii, prurientes auribus, & ignorantes quid audiant, quid loquantur, qui uetustissimum cœnum quasi nouam suscipiunt temperaturam; qui, iuxta Ezechielem, li- Ezech.13
niunt parietem absque temperamento, &, superueniente ueritatis pluuia, dissipantur? Simon magus hæresim condidit, Helenæ meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet. Apelles Philomenem suarum comitem habuit doctrinarum. Montanus, immundi spiritus prædicator, multas ecclesias per Priscam & Maximillam, nobiles & opulentas feminas, primum auro corrupit, deinde hære-

resi polluit. Dimittam uetera, ad uiciniora transcendam. Arius, ut orbem deciperet, sororem principis ante decepit. Donatus per Africam, ut infelices quousque fœtentibus pollueret aquis, Luciliæ opibus adiutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier uirum, cæcum cæca duxit in foueam, successoremq. sui Priscillianum habuit, Zoroastris magi studiosissimum, & ex mago episcopum; cui iuncta Galla non gente, sed nomine, germanam huc illucq. currentem, alterius

2. Thess. 2 & uicinæ hæreseos reliquit heredem. Nunc quoque mysterium iniquitatis operatur. Duplex sexus utrumque supplantat, ut illud propheticũ cogamur assumere: Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, faciens diuitias suas, non

Hier. 17 cum iudicio. In dimidio dierum derelinquet eas, & nouissimum eius erit insipiens. Illud uero, quod ad decipiendos homines quosque postea huic sententiæ coaptarunt, (non absque Dei gratia) cum prima legentes fronte decipiat, introspectum & diligentissime uentilatum, decipere non potest. ita enim Dei gratiam ponunt, ut non per singula opera eius nitamur & regamur auxilio; sed ad liberum referunt ar

Esa. 8 bitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Esaiæ: Legem enim Deus in adiutorium posuit; ut in eo Deo referẽdæ sint gratiæ, quod tales nos condiderit, qui nostro arbitrio possimus & eligere bona, & uitare mala. Et nõ intelligunt ista dicentes, quod per os eorum intolerabilem blasphemiam diabolus sibilet. Si enim in eo tantum, Dei est gratia, quod propriæ nos condidit uoluntatis, & libero arbitrio contenti sumus; nec ultra eius indigemus auxilio, ne, si indiguerimus, liberum frangatur arbitrium: ergo nequaquam ultra orare debemus, nec illius clementiam precibus flectere, ut accipiamus quotidie, quod semel acceptũ in nostra est potestate. Istiusmodi homines tollunt orationem; & per liberũ arbitrium, non homines propriæ uoluntatis, sed Dei potentiæ factos se esse iactant, qui nullius ope indigent. Tollantur & ieiunia, omnisq. continentia. quid enim mihi necesse est laborare, ut accipiam per industriam, quod semel meæ factum est potestatis? Hoc, quod dico, non meum est argumentum,

mentum: unus diſcipulorum eius, immo iam magiſter, & totius ductor exercitus, & contra Apoſtolum uas perditionis, per ſolœciſmorum, & non, ut ſui iactitant, ſyllogiſmorum ſpineta decurrens, ſic philoſophatur, & diſputat: Si nihil ago abſque Dei auxilio; & per ſingula opera, eius eſt omne, quod geſſero; ergo non ego, qui laboro, ſed Dei in me coronabitur auxilium; fruſtraq. dedit arbitrii poteſtatē, quam implere non poſſum, niſi ipſe me ſemper adiuuerit: deſtruitur enim uoluntas, quæ alterius ope indiget. ſed liberum dedit arbitriū Deus; quod aliter liberū non erit, niſi fecero quod uoluero. Ac per hoc ait: Aut utor ſemel poteſtate, quæ mihi data eſt, ut liberū ſeruetur arbitriū: aut, ſi alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me deſtruetur. Qui hæc dicit, quã nõ excedit blaſphemiã? quæ hæreticorū uenena nõ ſuperat? Aſſerunt ſe per arbitrii libertatem nequaquã ultra neceſſarium habere Deum, & ignorant ſcriptum: Quid habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Magnas agit Deo gratias, qui per libertatem arbitrii rebellis in Deum eſt: quam nos libenter amplectimur, ita dumtaxat, ut agamus ſemper gratias largitori; ſciamusq. nos nihil eſſe, niſi, quod donauit, in nobis ipſe ſeruauerit, dicente Apoſtolo: Non eſt uolentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei. Velle & currere meum eſt: ſed ipſum meum, ſine Dei ſemper auxilio non erit meum. dicit enim idem Apoſtolus: Deus eſt, qui operatur in nobis & uelle, & perficere. Et ſaluator in euangelio: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor; ſemper lagitor, ſemperq. donator eſt. Non mihi ſufficit, quod ſemel donauit, niſi ſemper donauerit. Peto, ut accipiam: &, cum accepero, rurſus peto. Auarus ſum ad accipienda beneficia Dei: nec ille deficit in dando, nec ego ſatior in accipiendo. quanto plus bibero, tanto plus ſitio. legi enim a pſalmiſta cantari: Guſtate, & uidete, quoniam ſuauis eſt Dominus. Omne, quod habemus bonum, guſtus eſt Domini. Cum me putauero ad calcem perueniſſe uirtutum, tunc habebo principium. Principium enim ſapientiæ timor Domini; qui expellitur, atque

Rom. 9
1. Cor. 4
Rom. 9
Philip. 2
Ioan. 5
Pſal. 33
Pro. 1

atque destruitur caritate. Hæc hominibus sola perfectio, si
Luc.17 imperfectos esse se nouerint. Et uos, inquit, cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est, qui fecit omnia; quid de illo dicendũ
1.Cor.13 est, qui explere non potuit? Vnde & Apostolus, ex parte
Philip.3 accepisse, & ex parte comprehendisse se dicit, & necdum esse perfectum, præteritorumq. obliuisci, & in futurum se extendere. Qui semper præteritorum obliuiscitur, & futura desiderat, ostendit se præsentibus non esse contentum. Quod autem sursum deorsum iactitant, liberum a nobis arbitrium destrui; audiant econtrario eos arbitrii destruere libertatem, qui male eo abutuntur aduersum beneficiũ largitoris. Quis destruit arbitrium? ille, qui semper Deo agit gratias, &, quodcumque in suo riuulo fluit, ad fontem refert? an qui dicit: Recede a me, quia mundus sum, non habeo te necessariũ? dedisti enim mihi semel arbitrii libertatem, ut faciam quod uoluero: quid rursum te ingeris, ut nihil possim facere, nisi tu in me tua dona compleueris? Fraudulenter prætendis, ut Dei gratiam ad condicionem hominis referas, & non in singulis operibus auxilium Dei requiras; ne scilicet liberum arbitrium uidearis amittere; &, cum Dei contemnas adminiculum, hominum quæras auxilia. Audite, quæso, audite sacrilegum. Si, inquit, uoluero curuare digitum, mouere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa iacere, duobus digitulis narium purgamenta decutere, releuare aluum, urinam digerere; semper mihi auxilium Dei necessariũ erit?
1.Cor.10 Audi ingrate, immo sacrilege, Apostolum prædicantem: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid agitis, omnia in
Iac.4 nomine Domini agite. Et illud Iacobi: Ecce nunc qui dicitis, hodie aut cras proficiscemur in illam ciuitatem, & faciemus illic annum, ut negotiemur, & lucremur; qui nescitis de crastino. quæ enim est uita uestra? aura est, siue uapor paululum apparens, deinde dissipatur. pro eo quod debeatis dicere: si Dominus uoluerit, & uixerimus, faciemus aut hoc, aut illud. Nunc autem exultatis in superbiis uestris: omnis istiusmodi gloriatio pessima est. Iniuriam tibi fieri putas,

putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi ad Deum ſemper au-
ctoré recurras? ſi ex illius pendeas uoluntate, & dicas: Ocu
li mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo *Pſal.24*
pedes meos? Vnde & audes lingua proferre temeraria, unũ-
quemque arbitrio ſuo regi? Si ſuo arbitrio regitur, ubi eſt
auxilium Dei? Si Chriſto rectore non indiget, quo modo
ſcribit Hieremias: Non eſt in homine uia eius, & a Domi- *Hier.10*
no greſſus hominis diriguntur? Facilia dicis Dei eſſe manda *Pſal. 36*
ta, & tamen nullum proferre potes, qui uniuerſa compleue-
rit. Reſponde mihi: facilia ſunt, an difficilia? ſi facilia, pro-
fer qui ea impleuerit, & cur Dauid in pſalmo canat: Qui fin *Pſal.93*
gis laborem in præcepto. Et iterum: Propter uerba labio- *Pſa.16*
rum tuorum ego cuſtodiui uias duras. Et dominus in euan- *Matth. 7*
gelio: Intrate per anguſtam portam. Et: Diligite inimicos *Luc.6*
ueſtros. Et: Orate pro iis, qui perſequuntur uos. Sin au-
tem difficilia; cur auſus es dicere, facilia eſſe Dei mandata,
quæ nullus impleuerit? Non intelligis tuas inter ſe repugna
re ſententias? aut enim facilia ſunt, & infinita eſt multitudo
hominum, qui ea impleuerint; aut difficilia, & temere di-
xiſti eſſe facile, quod difficile eſt. Soletis & hoc dicere; aut
poſſibilia eſſe mandata, & recte a Deo data; aut impoſſibi-
lia; & non in iis eſſe culpam, qui accepere mandata, ſed in
eo, qui dedit impoſſibilia. Numquid præcepit mihi Deus,
ut eſſem quod Deus eſt; ut nihil inter me eſſet & Dominum
creatorem; ut maior eſſem angelorum faſtigio; ut haberem
quod angeli nõ habent? De illo ſcriptum eſt quaſi propriũ:
Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. *1.Pet.2*
Si hoc & mihi cum Chriſto commune eſt, quid ille habuit
proprium? alioqui per ſe tua ſententia deſtruetur. Aſſeris
poſſe hominem eſſe ſine peccato, ſi uelit: & poſt grauiſſimũ
ſomnum ad decipiendas rudes animas fruſtra conaris adiun
gere, non abſque Dei gratia. Si enim ſemel homo per ſe
poteſt eſſe ſine peccato; quid neceſſaria eſt Dei gratia? ſin
autem ſine illius gratia nihil poteſt facere; quid neceſſe
fuit dicere, poſſe quod non poteſt? Poteſt, inquit, eſſe ſi-
ne peccato; poteſt eſſe perfectus, ſi uoluerit. quis enim
Chri-

Christianorum non uult esse sine peccato? aut quis perfectionem recusat, si sufficit ei uelle; & statim sequitur posse, si uelle præcesserit? nullusq. Christianorum est, qui nolit esse sine peccato: omnes ergo sine peccato erunt, quia utique omnes cupiunt esse sine peccato. Et in hoc ingratus teneberis, ut, quia nullum, aut rarum quemquam sine peccato proferre potes, omnes sine peccato esse posse fatearis. Possibilia, inquit, mandata dedit Deus. Ecquis hoc negat? sed, quo modo hæc intelligenda sit sententia, uas electionis apertissime docet: ait enim: Quod erat impossibile legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne. Et iterum: Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quod ne de lege Moysi tantum dictum putes, & non de omnibus mandatis, quæ uno legis nomine continentur, idem Apostolus scribit, dicens: Consentio enim legi Dei, iuxta interiorem hominem. uideo autem aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum, dominum nostrum. Cur autem hoc dixerit, alio sermone demonstrat. Scimus enim, quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. quod enim operor, non cognosco. non enim, quod uolo, illud operor; sed, quod odi, illud facio. sin autem, quod nolo, hoc facio; consentio legi, quoniam bona est. nunc autem nequaquā ego operor illud, sed, quod in me habitat, peccatum. scio enim, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi; perficere autem bonum, non inuenio. non enim, quod uolo bonum, hoc facio; sed, quod nolo malum, hoc ago. si autem, quod nolo, hoc facio; nequaquam ego operor illud, sed, quod habitat in me peccatum. Reclamabis, & dices: Manichæorum dogma nos sequi, & eorum, qui de diuersis naturis Ecclesiæ bella concinnant, asserentium malam esse naturam, quæ immutari nullo modo possit.

Rom. 8

Rom. 3

Rom. 7

Et

Et hoc non mihi, ſed Apoſtolo imputa, qui nouit aliud eſſe Deum, aliud eſſe hominem; aliam carnis fragilitatem, aliã ſpiritus fortitudinem. Caro enim deſiderat contra ſpiritum, Gal.5
& ſpiritus contra carnem: & hæc inuicem ſibi aduerſantur, ut non, quæ uolumus, illa faciamus. A me numquam audies, malam eſſe naturam. Sed, quo modo ſit carnis fragilitas differenda, ipſo, qui ſcripſit, docente, diſcamus. Interroga eum, quare dixerit: Non enim, quod uolo, hoc operor; ſed, quod odi, malum illud facio. Quæ neceſſitas illius impediat uoluntatem, quæ tanta uis, odio digna imperet facere; ut non, quod uult, ſed quod odit & non uult, facere compellatur? Reſpondebit tibi: O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? numqnid dicit figmentum figulo, quare me Rom.9
feciſti ſic? an non habet poteſtatem figulus luti, de eadem maſſa aliud quidem uas facere in honorem, aliud autem in contumeliam? Obiice Deo fortiorem calumniam, quare adhuc, cum in utero eſſent Eſau & Iacob, dixerit: Iacob di- Mal.1
lexi, Eſau autem odio habui. Accuſa eum iniquitatis, cur Achan, filius Charmi, de Hierichuntina præda aliqua fura- Ios.7
tus ſit, & tanta millia hominum illius uitio trucidata ſint. Quamobrem filii Eli peccauerint, & omnis pene populus 1. Reg.3.4
extinctus, arcaq. ſit capta. Dauid peccauit ut enumeraret populum, & cur in toto Iſraele tanta hominum cæſa ſint millia. Et ad extremum, quod ſolet nobis obiicere contu- 2.Reg.24
bernalis ueſter Porphyrius, qua ratione clemens & miſericors Deus ab Adam uſque ad Moyſen, & a Moyſe uſque ad aduentum Chriſti paſſus ſit uniuerſas gentes perire ignorantia legis, & mandatorum Dei. Neque enim Britannia, fertilis prouincia tyrannorum, & Scoticæ gentes, omnesq. uſque ad Oceanum per circuitum barbaræ nationes, Moyſen prophetasq. cognouerant. Quid neceſſe fuit eum in ultimo uenire tempore, & non prius, quam inumerabilis periret hominum multitudo? Quam quæſtionem beatus Apoſtolus, ad Romanos ſcribens, prudentiſſime uentilat, ignorans hæc, & Dei concedens ſcientiæ. Dignare igitur & tu iſta neſcire, quæ quæris. concede Deo potentiam ſui: nequaquam

quam te indiget defensore. Ego miserabilis, qui tuas expe-
Eph.2 cto contumelias, qui illud semper lego: Gratia salui facti e-
Psal.31 stis. Et: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates,& quorum
tecta sunt peccata. Vt de mea fragilitate loquar, noui me
multa uelle, quæ facienda sunt, & tamen implere non posse.
spiritus enim fortitudo ducit ad uitam, sed carnis fragili-
Mar.14 tas ducit ad mortem. Et audio Dominum commonentem:
Matth. 26 Vigilate, & orate,ne intretis in tentationem. spiritus prom
ptus est, caro autem infirma. Frustra blasphemas, & ignorantium auribus ingeris,nos liberum arbitrium cõdemnare. Damnetur ille, qui damnat. Ceterum non ex eo differimus a brutis animalibus, quod liberi arbitrii conditi sumus: sed ipsum liberum, ut diximus, arbitrium Dei nititur auxilio, illiusq. per singula ope indiget: quod uos non uultis: sed id uultis,ut, qui semel habet liberum arbitrium, Deo adiutore non egeat. Liberum arbitrium dat liberam uoluntatem; & non statim ex libero arbitrio homo facit, sed Domini auxilio, qui nullius ope indiget. Tu ipse, qui perfectam & Deo æqualem in hominibus iustitiam iactitas, & peccatorem te esse cõfiteris, responde mihi; uelis,an nolis carere peccato? si uis; quare iuxta sententiam tuam non imples, quod desideras? sin autem non uis; contemptorem te præceptorum Dei esse demonstras. si contemptor es, utique & peccator. si peccator, audi tibi scripturam loquentem: Peccatori di-
Psal.49 xit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti uerba mea retrorsum. Verba Dei, dum non uis facere, post tergum tuum proiicis: et nouus Apostolus, orbi terrarum facienda & non facienda decernis. Sed non est ita, ut loqueris: aliud in tua mente uersatur. Quando enim te dicis peccatorem, & posse hominem sine peccato esse, si uelit; illud uis intelligi, te quidem sanctum esse, & omni carere peccato; sed per humilitatem, peccati nomen assumere: ut alios potius laudes, & tibi detrahas. Illud quoque argumentum uestrum ferre quis possit? Dicitis his uerbis: Aliud est esse, aliud esse posse. esse, non est in nostra posi-
tum

tum poteſtate; eſſe autem poſſe, generaliter dici: quod licet alius non fuerit, tamen poſſit eſſe qui eſſe uoluerit. Rogo, quæ eſt iſta argumentatio, poſſe eſſe, quod numquam fuerit? poſſe fieri, quod nullum feciſſe teſteris? id cuilibet tribuere, qui an futurus ſit ignores; & dare neſcio cui, quod in patriarchis, & prophetis, & apoſtolis fuiſſe nequeas approbare? Audi eccleſiaſticam ſimplicitatem, ſiue ruſticitatem, aut imperitiam, ut uobis uidetur. Loquere, quod credis: publice prædica, quod ſecreto diſcipulis loqueris. Qui dicis te habere arbitrii libertatem, quare non libere, quod ſentis, loqueris? aliud audiunt cubiculorum tuorum ſecreta, aliud roſtrorum populi. etenim uulgus indoctum non poteſt arcanorum tuorum onera ſuſtentare, nec capere ſolidum cibum, quod infantiæ lacte contentum eſt. Necdum ſcripſi, & comminaris mihi reſcriptorum tuorum fulmina: ut ſcilicet hoc timore perterritus, non audeam ora reſerare: & non animaduerti iccirco nos ſcribere, ut uos reſpondere cogamini; & aperte aliquando dicere, quod pro tempore, perſonis, & locis uel loquimini, uel tacetis. Nolo uobis liberum eſſe, negare quod ſemel ſcripſeritis. Eccleſiæ uictoria eſt, uos aperte dicere quod ſentitis. aut enim idem reſponſuri eſtis, quod & nos loquimur; & nequaquā eritis aduerſarii, ſed amici: aut, ſi contraria noſtro dogmati dixeritis, in eo uincemus, quod: omnes cognoſcent eccleſiæ, quid ſentiatis. Sententias ueſtras prodidiſſe, ſuperaſſe eſt. Patet prima fronte blaſphemia. Non neceſſe habet conuinci, quod ſua ſtatim profeſſione blaſphemum eſt. Minamini nobis reſponſionem, quam uitare nullus poteſt, niſi qui omnino non ſcribit. Vnde noſtis quid dicturi ſimus, ut reſponſionem paretis? Forſitan ueſtra dicemus, & fruſtra ingenii ueſtri acuetis ſtylum. Eunomiani, Ariani, Macedoniani, nominibus ſeparati, impietate concordes, nullum nobis laborem faciunt: loquuntur enim, quod ſentiunt. Sola hæc hæreſis eſt, quæ publice erubeſcit loqui, quod ſecreto docere non metuit. Magiſtrorum ſilentia profert rabies diſcipulorum. Quod audierunt in cubiculis, in tectis prædicant: *Matth. 10*
ut,

ut, si placuerit auditoribus quod dixerint, referatur ad gloriam magistrorum; si displicuerit, culpa sit discipuli, non magistri. Ideo creuit uestra hæresis, & decepistis plurimos, maximeq. eos, qui adhærent mulieribus, & sciunt se peccare non posse: quia semper docetis, semper negatis, & au-
Osee 9 dire meremini illud propheticum: Gloriam in partubus, & parturitionibus da illis Domine. Quid dabis illis? Vulnam sterilem, & ubera arentia. Feruet animus, nec possum uerba cohibere. Epistolaris angustia non patitur longi operis magnitudinem. Nullius in hoc opusculo nomen proprie tangitur: aduersus magistrum peruersi dogmatis locuti sumus. qui si iratus fuerit, atque rescripserit, suo quasi mus prodetur indicio, ampliora in uero certamine uulnera susceptiturus. Multi anni sunt, quod ab adolescentia usque ad hāc ætatem diuersa scripsi opuscula; semperq. habui studio audientibus loqui, quod publice in ecclesia didicerā; nec philosophorum argumenta sectari, sed apostolorum simplicitati
1. Cor. 1 acquiescere, sciens illud scriptum: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Et: Fatuum Dei sapientius est hominibus. Cum hæc se ita habeant, prouoco aduersarios, ut omnes retro chartulas ex integro discutiant; &, si quid in meo ingeniolo uitii repererint, proferant in medium. aut enim bona erunt, & contradicam eorum calumniæ; aut reprehensibilia, & confitebor errorem, malens emendare, quam perseuerare in prauitate sententiæ. Et tu ergo, doctor egregie, aut defende quod locutus es; & sententiarum tuarum acumina adstrue eloquio subsequenti; ne, quādo tibi placuerit, neges quod locutus es: aut, si certe errasti, quasi homo, libere confitere;
Ioan. 19 & discordantium inter se redde concordiam. In mentem tibi ueniat, tunicam saluatoris nec a militibus fuisse conscissam. Fratrum inter se cernis iurgia, & rides, atque lætaris,
Ion. 1 quod alii tuo nomine, alii Christi appellentur. Imitare Ionam, & dicito: Si propter me est ista tempestas, tollite me,
Matth. 12 & mittite in mare. Ille humilitate deiectus est in profundum, ut in typum Domini gloriosus resurgeret: tu per super

Perbiam ad aſtra ſuſtolleris, ut de te loquatur Ieſus; Vide- *Luc.10*
bam ſatanam ſicut fulgur cadentem de cælo. Quod autem
in ſcripturis ſanctis multi iuſti appellentur, ut Zacharias, & *Luc.1*
Heliſabet, Iob, Ioſaphat,& Ioſias, & multi, quorum no *Iob 1*
minibus ſacra ſcriptura contexta eſt: quamquã in promiſ-
ſo opere plenius, ſi gratiã Dominus dederit, dicturus ſum;
tamen in præſenti epiſtola hoc breuiter ſtrinxiſſe ſufficiat,
quod iuſti appellentur, non quod omni uitio careant, ſed
quod maiori parte uirtutum commendentur. Denique &
Zacharias ſilentio condemnatur: & Iob ſuo ſermone re-
prehenditur: & Ioſaphat, & Ioſias, qui iuſti abſque dubio *3.Reg.22*
dicti ſunt, feciſſe narrantur, quæ Domino diſpliceret. Quo
rum alter impio auxilium tulit, & correptus eſt a propheta: *4.Reg.23*
alter contra præceptum Domini ex ore Hieremiæ, occurrit
Nechao, regi Aegyptio, & interfectus eſt: & tamen uter- *2.Par.35*
que iuſtus appellatur. De ceteris non eſt huius temporis ſcri
bere: neque enim a me librum,ſed epiſtolam flagitaſti: qui
dictandus eſt ex otio, & omnes oblatrationes eorum Chri-
ſti auxilio deſtruendæ: quod nobis ſanctarum ſcripturarum
teſtimoniis aſſerendum eſt, in quibus quotidie credentibus
loquitur Deus. Illudq. per te ſanctæ & illuſtris domus con
ciliabulum precor, atque commoneo, ne per unum, aut,
ut multum, tres homunçulos ſuſcipiant tantarum fæces hæ
reſeon, aut, ut parum dicam, infamiam: ut, ubi primum
uirtus & ſanctitas laudabatur, ibi præſumptionis diaboli-
cæ, & ſordidiſſimæ ſocietatis turpitudo uerſetur; ſciantq.
qui huiuſcemodi hominibus opes ſuggerunt, hæreticorum
multitudinem congregare, & Chriſti hoſtes facere, & enu-
trire aduerſarios eius, fruſtraq. aliud lingua prætendere,
cum manu ſentire aliud comprobentur.

IN DIALOGOS ADVERSVS Pelagianos

PROOEMIVM.

SCRIPTA iam ad Ctesiphontem epistola, in qua ad interrogata respondi, crebra fratrum expostulatio fuit, cur promissum opus ultra differrem; in quo pollicitus sum, me ad cunctas eorum, qui ἀπάθειαν prædicant, quæstiunculas responsurum. nulli enim est dubium, quin Stoicorum, & Peripateticorum, hoc est, ueteris Academiæ, ista contentio sit: quod alii eorũ asserant, πάθη, quas nos perturbationes possumus dicere, ægritudinem, gaudium, spem, timorem, eradicari, & extirpari posse de mentibus hominum; alii frangi eas, regi, atque moderari, & quasi infrenes equos quibusdam lupatis coerceri. Quorũ sentẽtias & Tullius in Tusculanis disputationibus explicat; & Origenes ecclesiasticæ ueritati in Stromatibus suis miscere conatur: ut prætercam Manichæum, Priscillianum, Euagrium Hyperboritam, Iouinianum, & totius pene Syriæ hæreticos, quos sermone gentili Abin & Paanin, idest, peruersos & Massilianos, Græce εὐχίτας uocant: quorum omnium ista sententia est, posse ad perfectionem, & non dicam ad similitudinem, sed æqualitatem Dei, humanam uirtutem & scientiam peruenire; ita ut asserant se ne cogitatione quidem, & ignorantia, cum ad consummationis culmẽ ascenderint, posse peccare. Et quamquam superiori epistola, quam ad Ctesiphontem scripsi contra errores eorũ, pro angustia temporis pauca perstrinxerim: hic liber, quẽ nunc cudere nitimur, Socraticorũ consuetudinem seruabit; ut, ex utraque parte quid dici possit, exponat; & magis perspicua ueritas fiat, cum posuerit unusquisque, quod senserit. Illud autem Origenis proprium est, impossibile esse, humanam a principio usque ad mortem nõ peccare naturam: et rursum esse possibile, cum se aliquis ad meliora conuerterit, ad tantam fortitudinem peruenire, ut ultra peccare non

non possit. Aduersum eos autem, qui me dicunt hoc opus inflammatum inuidiæ facibus scribere, breuiter respōdebo, numquam me hæreticis pepercisse; & omni egisse studio, ut hostes Ecclesiæ, mei quoque hostes fierent. Heluidius scripsit contra sanctæ Mariæ uirginitatem perpetuam. Num quid, ut ei responderem, ductus inuidia sum, quem omnino in carne non uidi? Iouinianus, cuius, o Pelagi, a te nunc hæresis suscitatur, Romanam fidem, me absente, turbauit, tam elinguis & sermonis putidi, ut magis misericordia dignus fuerit, quam inuidia. Illi quoque respondi, ut potui. Rnffinus non uni urbi, sed orbi blasphemias Origenis, & περὶ ἀρχῶν libros, quantū in se fuit, intulit; ita ut Eusebii quoque primū librū defensionis Origenis sub nomine Pāphili Martyris ederet; &, quasi ille parum dixisset, nouum pro eo uolumen euomeret. num inuidemus ei, quia respondimus, & tanta in eo eloquentiæ fuere fulmina, ut me a scribendi atque dictandi studio deterrerent? Palladius, seruilis nequitiæ, eandem hæresim instaurare conatus est, & nouam translationis Hebraicæ mihi calumniam struere. Num & illius ingenio nobilitatiq. inuidimus? Nunc quoque mysterium iniquitatis operatur: & garrit unusquisque quod sentit: ego solus sum, qui cunctorum gloria mordeār; & tam miser, ut iis quoque inuideam, qui non merentur inuidiam. unde, ut omnibus probarem me non odisse homines, sed errores, nec aliquorum infamiam quærere, magisq. dolere uicem eorum, qui falsi nominis scientia supplantantur, Attici & Critobuli nomina posui, per quos, & nostra pars & aduersariorum quid sentiret, exprimerem. Quin potius omnes, qui catholicam sectamur fidem, optamus & cupimus damnari hæresim, homines emendari; aut certe, si in errore uoluerint permanere, non nostram culpam esse, qui scripsimus, sed eorum, qui mendacium prætulerunt ueritati. Breuiterq. calumniatoribus respōdemus, qui sua in nos maledicta conferunt, Manichæorum esse, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere: rursumq. apertissimæ insaniæ, hoc

hoc hominem dicere esse, quod Deus est: et sic ingrediendum uia regia, ut nec ad sinistram nec ad dextram declinemus, appetitumq. propriæ uoluntatis, Dei semper credamus auxilio gubernari. Si quis autem falso se infamari clamitat, & gloriatur nostra sentire; tunc ueræ fidei probabit assensum, cum aperte & absque dolo aduersa damnauerit: ne audiat illud propheticum: Et in omnibus his non est cõ-
Hier.13 uersa ad me præuaricatrix soror eius Iuda ex toto corde suo, sed in mendacio. Minorisq. peccati est, sequi malũ, quod bonum putaueris, quam non audere defendere, quod bonum pro certo noueris. Qui minas, iniuriam, paupertatemq. ferre non possumus, quo modo flammas Babylonis uincemus? Quod bellum seruauit, pax ficta non auferat. nolo timore perfidiam discere, cum uerã fidem meæ Christus reliquerit uoluntati.

DIALOGORVM HIERONYMI
aduersus Pelagium
LIBER PRIMVS.

ATTICVS.

DIC mihi Critobule: uerum ne est, quod a te scriptum audio, posse hominem sine peccato esse, & facilia Dei esse præcepta? CRITOBVLVS. Verum, Attice; sed non eodem sensu ab æmulis accipitur, quo a me dictũ est. ATTICVS. Quid enim ambiguitatis in dicto est, ut diuersæ intelligentiæ tribuatur occasio? nec quæro, ut de utroque pariter respondeas. duo enim a te proposita sunt, unum, posse hominem sine peccato esse, si uelit; alterum, facilia Dei esse præcepta. licet ergo simul dicta sint, tamen per partes singulas differantur: ut, quorum una uidetur fides, nulla sit in sententiarum diuersitate contentio. CRIT. Ego, Attice, dixi hominem absque peccato posse esse, si uelit, non, ut quidam maledici calumniantur, absque Dei gratia; quod etiam cogitare sacrilegium est; sed simpliciter posse,

posse, si uelit; ut subaudiatur, cum Dei gratia. ATTI. Ergo & malorum in te operum auctor est Deus? CRITO. Nequaquam ita ut autumas: sed si quid in me boni habeo, illo suggerente & adiuuãte completur. ATTI. Non de natura quæro, sed de actu. quis enim dubitat Deum omnium creatorem? hoc mihi respondeas uelim: quod agis bonum, tuum est, an Dei? CRITO. Meum est, & Dei, ut ego operer, & ille adiuuet. ATTI. Et quo modo hæc omniũ opinio est, quod Dei auferas gratiam, &, quidquid homines agimus, propriæ tantum asseras uoluntatis? CRITO. Miror, Attice, cur erroris alieni a me causam rationemq. flagites; & id quæras, quod scriptum non est; cum perspicuum sit, quod scripserim. Dixi hominem sine peccato esse posse, si uelit: numquid addidi, absque Dei gratia? ATTI. Sed ex eo, quod non addidisti, uideris negare. CRITO. Immo ex eo, quod non negaui, dixisse existimandus sum. neque enim, quidquid non dicimus, negare arbitrandi sumus. ATTI. Confiteris ergo, posse hominem sine peccato esse, si uelit, cum Dei gratia? CRITO. Non solum fateor, sed & libere proclamo. ATTI. Errat ergo, qui Dei gratiam tollit? CRITO. Errat. Quin potius arbitrandus est impius: cum Dei nutu omnia gubernentur; & hoc, quod sumus, & habemus appetitum propriæ uoluntatis, Dei conditoris sit beneficium. ut enim liberum possideamus arbitrium, & uel ad bonam uel ad malam partem declinemus propria uoluntate; eius est gratiæ, qui nos ad imaginem & ad similitudinem sui tales condidit. ATTI. Nulli, o Critobule, dubium est, ex eius cuncta pendere iudicio, qui creator est omnium; &, quidquid habemus, illius beneficio deputandum. sed quæro, hoc ipsum, quod Dei asseris gratiæ, utrum ad conditionis referas beneficium; an in singulis rebus putes esse, quas gerimus, ut scilicet illius in omnibus utamur auxilio; an semel ab eo liberi arbitrii conditi, nostra uoluntate, uel uiribus agamus, quod uolumus? noui enim, plerosque uestrum ita ad Dei cuncta referre gratiam, ut non in partibus, sed in genere, hoc est, nequaquam in singulis rebus, sed in

condicione arbitrii intelligant poteſtatem. CRITO. Non eſt ita ut autumas; ſed a me utrumque dicitur, ut & Dei gratiæ ſit, quod tales conditi ſumus, & per ſingula opera illius adminiculo fulciamur. ATTI. Conſtat ergo inter nos, in bonis operibus, poſt propriam uoluntatem, Dei nos niti auxilio, in malis diaboli. CRITO. Conſtat, & ſuper hoc nulla contentio eſt. ATTI. Male ergo ſentiunt, qui per ſingulas res, quas agimus, Dei auferunt adiutorium: & illud,
Pſal. 126 quod Pſalmiſta canit: Niſi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborant qui ædificant eam: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam: & cetera huiuſcemodi, peruerſis interpretationibus, immo riſu dignis, ad alios ſenſus detorquere nituntur? CRITO. Quid mihi neceſſe eſt contra alios dicere, cum meum reſponſum habeas? ATTI. Tuum reſpõſum cuiuſmodi? eos bene ſentire, an male? CRITO. Ecquæ me cogit neceſſitas, ut contra alios promam ſententiam? ATTI. Diſputationis ordo, & ratio ueritatis. An ignoras, omne, quod dicitur, aut eſſe, aut non eſſe, & aut inter bona, aut mala debere numerari? hoc ergo, de quo interrogo, aut bene dici, aut male, ingratis tibi fatendum eſt. CRITO. Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei utendum eſt adiutorio: ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumq. aptare litteris, tacere, loqui, ſedere, ſtare, ambulare, currere, comedere, ieiunare, flere, ridere, & cetera huiuſcemodi, niſi Deus iuuerit, non poterimus? ATTI. Iuxta meum ſenſum, non poſſe perſpicuum eſt. CRITO. In quo igitur liberũ habemus arbitrium, & Dei in nos gratia cuſtoditur, ſi ne hoc quidẽ abſque Deo poſſumus facere? ATTI. Nõ ſic donata eſt liberi arbitrii gratia, ut Dei per ſingula tollatur adminiculũ. CRITO. Non tollitur Dei adiutoriũ, cum creaturæ ex ſemel dati liberi arbitrii gratia conſeruentur. ſi enim abſque Deo, & niſi per ſingula ille me iuuerit, nihil poſſum agere: nec pro bonis me iuſte operibus coronabit, nec affliget pro malis; ſed in utroque ſuum uel recipiet, uel damnabit auxilium. ATTI. Dic ergo ſimpliciter, quod
Dei

Dei auferas gratiam. quidquid enim tollis in partibus, necesse est ut & in genere neges. CRITO. Non nego gratiam; cum ita me a Deo asseram conditum, ut per Dei gratiam meæ datum sit uoluntati, uel facere quid, uel non facere. ATTI. Dormitat ergo Deus in operibus nostris, semel data liberi arbitrii potestate: nec orandus est, ut in singulis operibus nos iuuet; cum uoluntatis nostræ sit, & proprii arbitrii, uel facere, si uolumus, uel non facere, si nolumus. CRITO. Quo modo in ceteris creaturis condicionis ordo seruatur: sic, concessa semel liberi arbitrii potestate, nostræ uoluntati omnia derelicta sunt. ATTI. Ergo, ut dixi, non debeo a Deo per singula auxilium deprecari, quod semel meo datum est iudicio? CRITO. Si in omnibus ille cooperatur, non est meum, sed eius, qui adiuuat, immo qui in me cooperatur, præsertim cum absque eo facere nihil possim. ATTI. Oro te, non legisti: Non enim uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? Ex quibus intelligimus, nostrum quidem esse uelle, & currere; sed, ut uoluntas nostra compleatur, & cursus, ad Dei misericordiam pertinere; atque ita fieri, ut & in uoluntate nostra, & in cursu liberũ seruetur arbitrium, & in consummatione uolũtatis, & cursus, Dei cuncta potentiæ relinquantur. Scilicet nunc mihi scripturarum testimonia replicanda sunt, quo modo per singula Dei a sanctis flagitetur auxilium; & in singulis operibus suis illo adiutore & protectore uti desiderent. lege totum psalterium, omnes sanctorum uoces: nihil erit, nisi ad Deum in cunctis operibus deprecatio. Ex quo perspicue ostenditur; te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus; aut, si in partibus dederis, quod nequaquam te uelle manifestum est, in nostram sententiam transire; qui sic liberum homini seruamus arbitrium, ut Dei per singula adiutorium non negemus. CRITO. Captiosa ista est conclusio, & de dialecticorum arte descendens. mihi autem nullus auferre poterit liberi arbitrii potestatem; ne, si in operibus meis Deus adiutor extiterit, non mihi debeatur merces, sed ei, qui in me operatus est. ATTI. Fruere liberi arbitrii potesta- Rom. 9

te: ut contra Deum armes linguam tuam; & in eo te liberũ probes, si tibi liceat blasphemare. uerum, super hoc quid sentias, nulli dubium est, & præstigia confessionis tuæ apertissima luce claruerunt. Nunc reuertamur ad id, unde disserere cœpimus. Dic mihi, si tibi uidetur; hoc, quod cũ Dei adiutorio paulo ante dicebas, posse hominem non peccare, si uelit, in perpetuum dicas, an ad tempus, & breue. CRITO. Superflua interrogatio est. si enim, ad tempus, & breue, dixero; nihilominus referetur ad perpetuum. quidquid enim ad breue dederis, hoc concedes & in perpetuum. ATTI. Quid dicas, non satis intelligo. CRITO. Ita ne durus es, ut manifesta non sentias? ATTI. Non me pudet nescire, quod nescio. et de quo futura est disputatio, debet inter utrumque conuenire, quem sensum habeat. CRITO. Ego hoc assero; qui potest uno die se abstinere a peccato, posse & altero; qui duobus, posse & tribus; qui tribus, posse & triginta, atque hoc ordine posse & trecentis & tribus millibus, & quamdiucumque se uoluerit abstinere. ATTI. Dic ergo simpliciter, posse hominem in perpetuum esse sine peccato, si uelit. Possumus ne omne, quod uolumus? CRITO. Nequaquam. neque enim possum, quidquid uoluero: sed hoc solum dico, hominem sine peccato posse esse, si uelit. ATTI. Quæso, ut mihi respondeas: hominẽ me putas, an belluam? CRITO. Si de te ambigo, utrum homo, an bellua sis; ipse me belluam confitebor. ATTI. Si ergo, ut dicis, homo sum; quo modo, cum uelim & satis cupiam non peccare, delinquo? CRIT. Quia uoluntas imperfecta est. si enim uere uelles, uere utique non peccares. ATTI. Ergo tu, qui me arguis non uere cupere, sine peccato es, quia uere cupis? CRITO. Quasi ego de me dicam, quem peccatorem esse confiteor, & non de paucis, & raris, si qui uoluerint non peccare. ATTI. Interim ex meo tuoq. iudicio & ego, qui interrogo, & tu, qui respondes, peccatores sumus. CRITO. Sed possumus non esse, si uelimus. ATTI. Dixi me uelle non peccare: te quoque hoc sentire, non dubium est. Quo modo ergo, quod uterque uolumus, uterque nõ possumus?

ſumus? CRITO. Quia plene non uolumus. ATTI. Da ergo, qui maiorum noſtrorum plene uoluerint, & potuerint. CRITO. Hoc quidem nõ facile eſt oſtendere. neque enim, quando dico hominem poſſe eſſe ſine peccato, ſi uelit; aliquos fuiſſe contẽdo, ſed ſimpliciter poſſe eſſe, ſi uelit. aliud namque eſt, eſſe poſſe; quod Græce dicitur δύναμις: aliud eſt, eſſe; quod ipſi appellant ἐνέργειαν. poſſum eſſe medicus, ſed interim non ſum. poſſum eſſe faber, ſed necdum didici, quidquid igitur poſſum; licet necdum ſim, tamẽ ero, ſi uoluero. ATTI. Aliud ſunt artes, aliud id, quod ſuper artes eſt. Medicina, & fabrica, & artes ceteræ inueniuntur in plurimis: ſine peccato autem eſſe perpetuo, diuinæ ſolius eſt poteſtatis. Itaque aut da exemplum, qui abſque peccato fuerint in perpetuum: aut, ſi dare non potes, confitere imbecillitatem tuam: & noli ponere in cælum os tuum, ut per eſſe, & eſſe poſſe, ſtultorum illudas auribus. quis enim tibi concedet, poſſe hominem facere, quod nullus umquam hominum potuerit? An tu dialecticis ne imbutus quidem es? Si enim poteſt homo; non poſſe, tollitur. ſi autem non poteſt; poſſe, ſubuertitur. Aut concede mihi aliquem potuiſſe, quod fieri poſſe contendis: aut, ſi nullus hoc potuit, inuitus teneberis, nullum poſſe, quod poſſibile iactitas. In te Diodorum, & Chryſippum, ualentiſſimos dialecticos, περὶ ἀδυνάτου iſta contentio eſt. Diodorus id ſolum poſſe fieri dicit, quod aut ſit uerum, aut uerum futurum ſit; &, quidquid futurum ſit, id fieri neceſſe eſſe; quidquid autem non ſit futurum, id fieri non poſſe. Chryſippus uero, & quæ non ſunt futura, poſſe fieri dicit; ut frangi hoc margaritum, etiam ſi id numquam futurum ſit. Qui ergo aiunt hominẽ poſſe eſſe abſque peccato, ſi uelit, non poterunt hoc uerum probare, niſi futurum docuerint. Cum autem futura incerta ſint omnia, & maxime ea, quæ numquam facta ſunt; perſpicuum eſt, eos id futurum dicere, quod non ſit futurum: Eccleſiaſte hanc confirmante ſententiam: Omne, quod futurum eſt, iam factum eſt in priori ſæculo. CRITO. Oro te, ut hoc mihi reſpondeas: poſſibilia Deus mandata dedit, an *Eccls. 1*

impossibilia? ATTI. Cerno, quo tua tendat assertio. sed de hoc in posterioribus disserendũ est: ne, dũ miscemus quæstionibus quæstiones, obscurã audientibus intelligentiã relinquamus. Reseruato igitur hoc, quod fatemur; possibilia Deum dedisse mandata; ne ipse auctor iniustitiæ sit, si id exigat fieri, quod fieri non potest: nunc illud imple, quod proposueras, posse hominem sine peccato esse, si uelit. aut enim dabis eos, qui potuerunt: aut, si nullus potuit, liquido confiteberis hominem in perpetuum uitare peccata non posse. CRITO. Quoniam urges me, ut dem quod dare non debeo;
Matth. 19 illud quæso considera, quod Dominus dixerit, facilius camelum per foramen acus intrare posse, quam diuitem in regnũ cælorum. & tamen dixit fieri posse, quod numquam factũ est. neque enim camelus umquam per foramẽ acus ingressus est. ATTI. Miror hominem prudentem proposuisse testimonium, quod contra se faciat. in hoc enim, non quod fieri possit, dictum est, sed impossibile impossibili comparatum. quo modo enim camelus non potest intrare per foramen acus; ita & diues non ingredietur in regna cælorum. aut, si potueris ostendere, quod diues ingrediatur regna cælorum; sequitur, ut & camelus intret per foramen acus.
Gen. 13 Nec mihi Abraham & ceteros, quos in ueteri testamento diuites legimus, exemplo proponas, qui diuites ingressi sint regna cælorum: cum, ipsis diuitiis ad bona utentes opera, diuites esse desierint; immo, cum non sibi, sed aliis diuites fuerint, dispensatores magis Dei, quam diuites appellandi sint. Sed nobis euangelica perfectio requirẽda est: in qua præcipitur: Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. CRITO. Dum nescis, proprio captus es laqueo. ATTI. Quonam modo? CRITO. Ex sententia Domini asseris posse hominem esse
Matth. 19 perfectum. quando enim dicit: Si uis perfectus esse, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me: ostendit hominem, si uoluerit, & fecerit quæ præcepta sunt, posse esse perfectũ. ATTI. Validissimo quidem pugno me percussisti, ita ut caligo mihi ante oculos obuersari cœperit: sed

sed tamen hoc ipsum, quod dicit: Si uis perfectus esse: ei dicitur qui non potuit, immo noluit, & iccirco non potuit. Tu autem ostende mihi, qui & uoluerit, & potuerit, quod nunc pollicitus es. CRITO. Quæ enim me cogit necessitas ostendere, qui perfecti fuerint; cum perspicuum sit, posse esse perfectos, ex eo, quod uni a saluatore sit dictum, & per unum omnibus, Si uis esse perfectus? ATTI. Tergiuersaris: in eodem luto hæsitas. aut enim, quod potest fieri, aliquando factum est: aut, si numquam factum est, fieri non posse concede. CRITO. Quid ultra differo? scripturarum auctoritate uincendus es. Vt cetera prætermittam; nõne his duobus testimoniis tibi imponetur silentium, in quibus Iob, & Zacharias, Helisabetq. laudantur? Nisi enim fallor, in Iob ita scriptum est: Homo quidam erat in regione Hus nomi- *Iob* 1.
ne Iob: & erat homo ille uerax & sine crimine, uerus Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Et iterum: Quis est, *Iob* 42.
qui arguit iustum meum sine peccato, & loquitur uerbis suis per ignorantiam? In euangelio quoque secundum Lucam: *Luc.* 1
Fuit in diebus Herodis regis Iudæ sacerdos quidam, nomine Zacharias, de uice Abia: & uxor illi de filiabus Aaron, & nomen illius Helisabet. Erant autem ambo iusti ante Deũ, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini, sine querela. Si uerus Dei cultor est, & immaculatus, ac sine crimine; & qui ambulabant in cunctis iustificationibus Domini, iusti sunt in conspectu eius: puto, quod peccato careant, & nulla re indigeant, quæ ad iustitiam pertinet. ATTI. Proposuisti testimonia, quæ non de alterius scripturæ loco, sed de propriis libris absoluta sunt. Nam & Iob, postquam percussus est plaga multa, aduersus Dei sententiã, prouocans eum ad iudicium, dixisse conuincitur: Atque utinam sic iudicaretur uir cum Deo, quo modo iudicatur filius *Iob* 16
hominis cum collega suo. Et iterum: Quis mihi tribuat au- *Iob* 31
ditorem, ut desiderium meum omnipotens audiat, & librũ scribat ipse, qui iudicat? Et rursum: Si enim fuero iustus, *Iob* 9
os meum impia loquetur; & si absque crimine, prauus inueniar; & si purificatus niue, & lotus manibus, satis me sor-
de

de tinxisti: execratum est me uestimētum meum. Et de Za
Luc.1 charia scriptum est, quod, angelo natiuitatem filii pollicente, dixerit: Vnde hoc sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis. ob quæ statim silentio condemnatur: Eris tacens, & loqui non poteris usque ad diem, quo fient hæc: quia non credidisti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Ex quo perspicuum est, iustos quidem & immaculatos dici, sed, si negligentia subrepserit, posse concidere; & semper hominem in meditullio positum; ut & de uirtutum culmine ad uitia delabatur; & de uitiis ascendat ad sublimia; & numquam eum esse securum, sed semper metuere in tranquillitate naufragium: ac per hoc
Eccl.7 hominem sine peccato esse non posse, dicente Salomone: Non est homo iustus super terram, qui faciat bonum, & nō
3.Reg.8 peccet. Et eodem in Regum libro: Neque enim est homo,
Psal.18 qui non peccet. Ac beato Dauid: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo
Psal.142 tuo. Et iterum: Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et multa alia, quibus scripturæ sanctæ plenæ sunt. CRITO. Quid ergo respondebis ad illud exemplum, quod ponit euangelista
1.Ioan.5 Ioannes: Scimus, quod omnis, qui natus est ex Deo, non peccat; sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum? Scimus, quoniam ex Deo sumus, & mundus totus in maligno positus est. ATTI. Par pari referam, & par uam euangelistæ epistolam, secundum sensum tuum, docebo sibi esse contrariam. Si enim omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quoniam semen eius manet in eo; & non potest peccare, quia ex Deo natus est: qua consequentia idem in eodem loco loquitur: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est? Ignoras rationem, hæsitas, atque tur
1.Ioan.1 baris. audi eundem euangelistam: Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, ut dimittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate. Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur: & iustitia nostra non ex

pro-

proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia, dicente sancta scriptura: Iustus accusator sui est in principio sermonis. Et in alio loco: Dic tu peccata tua, ut iustificeris. Conclusit enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Et hæc hominis summa est iustitia, quidquid potuerit habere uirtutis, non suum putare esse, sed Domini, qui largitus est. Qui ergo natus est ex Deo non peccat, quamdiu semen Dei manet in eo; & nō potest peccare, quia ex Deo natus est. Sed quia in agro Dominico, dormiente patre familias, inimicus homo zizania superseminat; & frumento bono, dum nescimus, lolium auenasq. steriles sator nocturnus interserit: ideo parabola ista euangelici patris familias formidanda est; qui purgat aream, &, frumento horreis condito, paleas uentorum flatibus dispergendas & urendas ignibus derelinquit. unde & in Hieremia scriptū legimus: Quid paleis ad frumentum, dicit Dominus? Paleæ autem a frumento in consummatione sæculi separantur. Ex quo approbatur, dum sumus in corpore isto mortali, mixtas esse cum tritico. Quod si opposueris, quare dixerit: Et non potest peccare, quia ex Deo natus est: audies, & ubi erit præmium uoluntatis? si enim ideo non peccat, quia peccare non potest; liberum tolletur arbitrium; & nequaquam nostrum fiet, sed naturæ bonum; quæ peccata non capiet. CRITO. Dudum faciliora proposui, ut te ad maiora exercerem: quid ad illud dicere potes, quod, quamuis sis ingeniosus, nulla ualebis arte subuertere? Primum ponam de ueteri testamento, deinde de nouo: Veteris testamenti princeps Moyses est, noui Dominus atque saluator. Moyses loquitur ad populum: Perfecti estote in cōspectu domini Dei uestri. Et saluator ad apostolos: Estote perfecti, sicut pater uester cælestis perfectus est. Aut enim possibile est audientibus facere, quod Moyses, & Dominus præceperunt: aut, si impossibile est, non est culpa eorum, qui obedire non possunt, sed eius, qui impossibilia præcepit. ATTI. Hic locus apud imperitos, & scripturarum sanctarum meditationem usumq. & scientiam nō habentes, uidetur opinioni tuæ pri-

ma

Marginal references: *Pro.* 18; *Esa.* 43; *Rom.* 11; 1. *Ioan.* 3; *Matth.* 13; *Hier.* 23; 1. *Ioan.* 3; *Deut.* 18; *Matth.* 5

ma fronte blandiri, ceterum discussus facile soluitur. Et cũ
testimonia scripturarum aliis comparaueris testimoniis; ne
sibi Spiritus sanctus pro qualitate locorum & temporum ui
deatur esse contrarius, secundum illud, quod scriptum est:
Psal. 41 Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum tuarum:
tunc ueritas apparebit, hoc est, Christum possibilia præcepis
Matth. 5 se dicentem: Estote perfecti, sicut pater uester cælestis perfe
ctus est, & tamen apostolos non fuisse perfectos. CRITO.
Non dico, quid apostoli fecerint, sed quid Christus præce-
perit. neque enim culpa imperantis est, sed eorum, qui au-
dierunt imperium; quod utique potuisse fieri ex iustitia eius,
qui imperabat, agnoscitur. ATTI. Pulchre. Nolo ergo mihi
dicas, posse hominem sine peccato esse, si uelit, sed posse
hominem id esse, quod apostoli non fuerunt. CRITO. Tam
stultum me putas, ut audeam hoc loqui? ATTI. Licet non
loquaris; tamen, ex propositione tua, ipsa consequentia &
rerum ordine inuitus hoc loqueris: si enim potest esse ho-
mo sine peccato, quod apostolos nõ fuisse perspicuum est:
posset esse super apostolos homo: ut taceã de patriarchis,
& prophetis, quorum in lege non fuit perfecta iustitia, se-
Rom. 3 cundum illud Apostoli: Omnes enim peccauerunt, & in-
digent gloria Dei: iustificati gratis per gratiam ipsius, per re
demptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus
propitiatorem. CRITO. Hæc argumentatio tortuosa est,
ecclesiasticam simplicitatem inter philosophorum spineta
concludens. Quid Aristoteli, & Paulo? quid Platoni, &
Petro? ut ille enim princeps philosophorum, ita hic apo-
Matth. 16 stolorum fuit; super quem Ecclesia Domini stabili mole fun
data est; quæ nec impetu fluminis, nec ulla tempestate con
cutitur. ATTI. Rhetoricaris; &, dum mihi obiicis philoso-
phiam, ad oratorum castra transcendis. uerum audi, quid
idem dicat orator tuus. Desine communibus locis: domi
nobis ista nascuntur. CRITO. Nulla hic eloquentia est, nul
lus oratorum tumor; quorum definitio est, dicere ad persua
dẽdum accommodate: sed puram puro sermone quærimus
ueritatem; aut Dominum non impossibilia præcepisse, ut
sint

sint in culpa qui possibilia non fecerint; aut, si non possunt fieri, non eos, qui impossibilia non faciunt, sed eum, qui impossibilia præcepit, quod nefas dictu sit, conuinci iniustitiæ. ATTI. Video te, contra mores tuos, uehementer esse cõmotum; & proptetea argumentari desinam. sed parumper te interrogabo, quid de illo Apostoli loco sentias, quem scribit ad Philippenses: Non quia iam accepi, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si comprehendam: in quo & apprehensus sum a Christo. Fratres, ego me necdum arbitror cõprehendisse. Vnum autem, posteriorum obliuiscens, ad ea, quæ priora sunt, me extendens, iuxta propositum sequor ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus: &, si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus uobis reuelabit: & cetera, quæ te scire non dubito, & nos breuitatis studio prætcrimus. Dicit se necdum comprehendisse, & nequaquam esse perfectũ, sed instar sagittarii ad propositum & ad signum iacula dirigere, quod significantius Græci σκοπὸν nominant; ne sagitta ad partem declinans alteram, imperitum ostendat sagittariũ. Et asserit, præteritorum se semper obliuisci, & ad priora semper extendi: per quæ docet præterita negligenda, & futura cupienda: ut, quod hodie perfectum putauit, dum ad meliora & priora extenditur, cras imperfectum fuisse conuincat: atque ita per singulos gradus, dum numquam in statione, sed semper in cursu est, imperfectum doceat, quod homines putabamus esse perfectum; solamq. perfectionem, & ueram iustitiam, Dei tantum uirtutibus coaptandam. Secundum propositum, inquit, persequor ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. O apostole Paule, ignosce mihi, quasi homunculo mea uitia confitenti, si audacter interrogem. Dicis te necdum accepisse, & necdum comprehendisse, & necdum esse perfectum, & præteritorum semper obliuisci, & ad priora te extendi, si quo modo possis occurrere in resurrectione mortuorũ, & consequi brauium supernæ uocationis. et quo modo statim infers: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapimus, siue sapiamus: diuer-

Philip. 3

diuersa enim sunt exemplaria: & qui sapimus, siue sapiamus, nos esse perfectos? comprehendisse quod non comprehendimus, accepisse quod non accepimus, esse perfectos qui nondum perfecti sumus? Quid ergo sapimus, immo quid sapere debemus, qui perfecti non sumus? imperfectos nos esse confiteri, & necdum comprehendisse, necdum accepisse. Hæc est hominis uera sapientia, imperfectum esse se nosse: atque, ut ita loquar, cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Vnde & in Prouerbiis legi-
Pro.1 mus: Ad intelligendã iustitiam uerã. Nisi enim esset & falsa iustitia, numquam Dei uera iustitia diceretur. Et in eodem
Philip.3 Apostoli loco sequitur: Et si quid aliter sentitis, & hoc uobis Deus reuelabit. Rem nouã audio. qui paulo ante dixerat, non quia iam accepi, aut iam perfectus sum, & uas electionis, qui pro confidentia habitantis in se Christi audebat loqui: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur
2.Cor.13 Christus? & tamen simpliciter fatebatur se non esse perfectum: nunc, quod sibi proprie denegabat, mittit in tur-
Philip.3 bam, iungitq. se cum ceteris, & ait: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus. Sed qua ratione hoc dixerit, exponit in sequentibus, Hoc, inquit, sapiamus, qui uolumus secundum humanæ fragilitatis modulum esse perfecti, necdum nos accepisse, necdum comprehendisse, necdum esse perfectos. Et quia necdum perfecti sumus, & forsitan aliter sapimus, quam poscit uera & perfecta perfectio: si quid aliter sapimus, & aliter intelligimus, quã Dei habet scientia: & hoc nobis Deus reuelabit, ut precemur cum Dauid atque
Psa.118 dicamus: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Ex quo perspicuum est, duas in scripturis sanctis esse perfectiones, duasq. iustitias, & duos timores: primã perfectionem & incomparabilem ueritatem perfectamq. iustitiam, Dei uirtutibus coaptandam: secundam autem, quæ competit nostræ fragilitati, iuxta illud, quod in psal-
Psal.142 mis dicitur; Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens; ad eam iustitiam, quæ non comparatione, sed Dei
Iob 1 scientia dicitur esse perfecta. Iob quoque, & Zacarias, &
Heli-

Helizabet iuſti dicti ſunt, ſecũdum eam iuſtitiam, quæ poſ- *Luc.1*
ſit in iniuſtitiam aliquando mutari, & non ſecundum illam,
quæ numquam mutari poteſt, de qua dicitur: Ego Deus, *Malac.3*
& non mutor. Et hoc eſt, quod Apoſtolus alio loco ſcribit: *2.Cor.3*
Etenim non eſt glorificatum, quod glorificatum eſt, propter excellentem gloriam, quod uidelicet legis iuſtitia, ad comparationem euangelicæ gratiæ, non uideatur eſſe iuſtitia. Si enim, ait, quod deſtruitur, glorioſum eſt; multo
magis, quod permanet, erit in gloria. Et iterum: Ex parte *1.Cor.13*
ſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autẽ uenerit, quod perfectum eſt: deſtruentur illa, quæ ex parte ſunt. Et uidemus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam ſicut
& cognitus ſum. Et in pſalmis: Mirabilis facta eſt ſcientia *Pſal.148*
tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam. Et iterũ:
Exiſtimabam cognoſcere hoc; labor eſt in conſpectu meo, *Pſal. 72*
donec introeam in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum. Et in eodem loco: Vt iumentum factus ſum
apud te, & ego ſemper tecum. Et Hieremias: Stultus fa- *Hier.10*
ctus eſt omnis homo a ſcientia. Et idem Paulus apoſtolus, *1.Cor.1*
Fatuum, inquit, Dei ſapientius eſt hominibus. Et multa alia, quæ ſtudio breuitatis omitto. CRITO. Argute quidẽ, mi Attice, memoriterq. dixiſti: ſed labor tuus, & multiplex teſtimoniorum replicatio meæ parti proficit. neque enim ego hominem Deo comparo, ſed aliis hominibus: quorum collatione, qui ſtudium dederit, poteſt eſſe perfectus. ac per hoc, quando dicitur, homo poteſt eſſe ſine peccato, ſi uoluerit; iuxta menſuram hominis, non iuxta Dei dicitur maieſtatem; cuius comparatione nulla creatura poteſt eſſe perfecta. ATTI. O Critobule, hæc memorans mecum facis. et ego enim hoc ſentio, nullam creaturam, ſecundum ueram conſummatamq. iuſtitiam, poſſe eſſe perfectam. ceterum alium differre ab alio, & diuerſas eſſe in hominibus iuſtitias, nulli dubium eſt; & uel maiorem eſſe alium, uel minorem, & tamen ſecundum ſtatum & & menſuram ſuam poſſe iuſtos nominari, qui aliorum cõpara-

paratione iusti non sunt. Verbi gratia, Paulus apostolus, uas electionis, qui plus omnibus apostolis laborauit, utique
2.Tim.4 iustus erat, scribens ad Timotheum: Certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui; de cetero reposita est mihi corona iustitiæ; quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus, qui diligunt aduentum eius. Iustus erat & Timotheus, discipulus eius, & imitator; quem docet, quid agere debeat, & quem modum tenere uirtutum. Putamus ne unam & eandem in utroque fuisse iustitiam, & non plus habere
Ioan.14 meritorum eum, qui plus omnibus laborauit? Multæ man
1.Cor.15.12 siones sunt apud patrem, quia & merita diuersa. Stella a stella differt in claritate; & in uno Ecclesiæ corpore membra diuersa sunt. Habet sol fulgorem suum: luna quoque noctis tenebras temperat: & quinque sidera alia, quæ uocātur errantia, diuersis & cursibus & luminibus cælum peragrant. innumerabiles sunt aliæ stellæ, quas micare in firmamento cernimus. in singulis diuersa sunt lumina, & tamen in suo unaquæque perfecta est, ita dumtaxat, ut, comparatione maioris, perfectione careat. In corpore quoque, cuius membra diuersa sunt, aliud oculus, aliud manus, aliud pes agunt. unde & Apostolus dicit: Non potest oculus dicere manui, non es mihi necessaria: aut iterum caput pedibus,
1.Cor.12 non desidero operam uestram. Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetæ? numquid omnes magistri? nūquid omnes cunctas habent uirtutes? numquid omnes donationes habent sanitatum? numquid omnes linguis loquūtur? numquid omnes interpretantur? Aemulamini dona maiora. Omnia autem hæc operatur unus atque idem spiritus, diuidens propria unicuique prout uult. In quo diligēter attende, quod nō dixerit, secundum quod unumquodque membrum cupit, sed secundum quod ipse uult spiritus.
Rom.9 Neque enim dicere potest uas figulo suo, quare ita, uel ita me fecisti? an non habet figulus potestatem de eodem luto aliud uas facere in honorem, aliud in contumeliam? Vnde consequenter adiecit: Aemulamini dona maiora: ut in fide

& in

& induſtria plus ceteris chariſmatibus habere mereamur, melioresq. ſimus iis, qui, comparatione noſtri, in ſecundo uel tertio gradu poſiti ſunt. In magna domo uaſa diuerſa ſunt, alia aurea, alia argentea, ænea, ferrea, ligneaque: et tamen ſecundum modulum ſuum, cum æneum uas perfectũ ſit, comparatione argentei uaſis imperfectum dicitur: rurſumq. argenteum aurei collatione deterius eſt. atque hoc modo, dum ſibi inuicem comparantur, imperfecta & perfecta ſunt omnia. In agro terræ bonæ, ex una ſemente triceſimarius & ſexagenarius & centenarius fructus exoritur: ipſis numeris indicatur impar eſſe, quod naſcitur: & tamen in ſuo genere perfecta ſunt ſingula. Helizabet & Zacharias, quo teſtimonio quaſi impenetrabili uteris clypeo, nos docere poſſunt, quanto inferiores ſunt beatæ Mariæ, matris Domini, ſanctitate, quæ concientia in ſe habitantis Dei libere proclamat: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. et miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo. In quo animaduerte, quod beatam ſe eſſe dicat, non proprio merito, atque uirtute, ſed Dei in ſe habitantis clementia. Ipſe quoque Ioannes, quo maior non fuit inter natos mulierum, parentibus ſuis melior eſt: non enim ſolum hominibus, ſed & angelis teſtimonio Domini comparatur: et tamen, qui cunctis hominibus erat maior in terra, minimo in regno cælorum minor fuiſſe perhibetur. Quid mirũ, in collatione ſanctorum, alios eſſe meliores, & alios inferiores; cum econtrario in collatione peccatorum hoc intelligi poſſit? Ad Hieruſalem dicitur, quæ multis peccatorũ erat confoſſa uulneribus; Iuſtificata eſt Sodoma ex te: nõ quod Sodoma per ſe iuſta ſit, quæ in æternos collapſa cineres, audit per Ezechielem: Sodoma reſtituetur in antiquum: ſed quod comparatione ſceleratioris Hieruſalem hæc iuſta uideatur. illa enim Dei filiũ trucidauit: hæc, propter abundantiam panis, & per luxuriæ magnitudinem, exceſſit modum libidinis. Publicanus in euangelio, qui percutiebat pe-

2. Tim. 2
Matth. 13
Luc. 1
Matth. 11
Ezech. 16
Luc. 18

ctus quasi thesaurum cogitationũ pessimarum; &, conscien tia delictorum, oculos non audebat attollere; superbientis pharisæi collatione fit iustior. Et Thamar sub specie meretri cis fallit Iudam: & ipsius sententia, qui deceptus est, mere
Gen.38 tur audire: Iustificata est Thamar magis, quam ego. Ex quibus omnibus approbatur, non solum ad comparationẽ diuinæ maiestatis homines nequaquam esse perfectos, sed ne angelorum quidem & ceterorum hominum, qui uirtu- tum culmina conscenderunt: cum & tu, qui melior es alte- rius collatione, quem imperfectum esse monstraueris, rur sum ab alio te præeunte uincaris; ac per hoc non habeas ue ram perfectionem: quæ si perfecta sit, nulla re indiget. CRITO. Et quo modo, Attice, ad perfectionem diuinus sermo prouocat? ATTI. Hac ratione qua dixi, ut secũdum uires nostras unusquisque nostrorum, quantum ualuerit, extendatur; si quo modo possit peruenire, & comprehende re brauium supernæ uocationis. Denique omnipotens De-
1.Cor.15 us, cui docet Apostolus iuxta dispensationem carnis assum- ptæ subiiciendum filium, ut sit Deus omnia in omnibus; perspicue demonstrat, nequaquam sibi cuncta esse subiecta. Vnde & propheta subiectionem sui in finem præsumit, di-
Psal.61 cens: Nonne Deo soli subiecta erit anima mea? ab ipso enim est salutare meum. Et quia in corpore Ecclesia caput Christus est: quibusdam adhuc repugnãtibus membris, ui-
1.Cor.12 detur corpus quoque capiti non esse subiectum. Namque si patitur unum membrum, compatiuntur omnia: & totum corpus, dolore unius membri cruciatur. Quod dico, ita
2.Cor.4 manifestius fiet. Quamdiu habemus thesaurum istum in uasis fictilibus: & fragili carne circũdamur, immo mortali, & corruptibili, beatos esse nos credimus, si in singulis uir-
1.Cor.15 tutibus, partibusq. uirtutum Deo subiecti sumus: cum au- tem mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & corru- ptiuum hoc incorruptione uestitum, & absorpta mors fue- rit in Christi uictoria; tunc Deus erit omnia in omnibus: ut non sit tantum in Salomone sapientia, in Dauid animi mansuetudo, in Elia & Phinees zelus, in Abraham fides,
in Pe-

in Petro, cui dictum est: Simon Ioannis amas me? perfecta dilectio, in electionis uase studium prædicandi, & in ceteris uel bina uel trina; sed totus in cunctis sit; & omni uirtutũ choro sanctorum numerus glorietur; & sit Deus omnia in omnibus. CRITO. Nullus ergo sanctorũ, quamdiu in isto corpusculo est, cunctas potest habere uirtutes? ATTI. Nullus; quia nunc ex parte prophetamus, & ex parte cognosci mus. nec enim possunt omnia esse in omnibus hominibus: quia non est immortalis filius hominis. CRITO. Et quo modo legimus: Qui unam habuerit, omnes uidetur habere uirtutes? ATTI. Participatione, non proprietate: necesse est enim, ut singuli excellant in quibusdam. & tamen hoc, quod legisse te dicis, ubi scriptum sit, nescio. CRITO. Ignoras hanc philosophorum esse sententiam? ATTI. Sed non apostolorum. neque enim mihi curæ est, quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. CRITO. Obsecro te, nonne Iacobus apostolus scribit, qui in uno offenderit, eum esse omnium reum? ATTI. Ipse locus se interpretatur. non enim dixit, unde cœperat disputatio: qui diuitem pauperi in honore prætulerit, reus est adulterii, uel homicidii: in hoc enim delirant Stoici, paria cõtendentes esse peccata: sed ita: qui dixit, non mœchaberis, dixit, & non occides: quod & si nõ occidis, mœcharis autem, factus es transgressor legis. Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus comparantur. nec ferula dignum uitium, gladio uindicãdum est: nec gladio dignum scelus, ferula coercendum. CRITO. Esto, ut nullus sanctorum omnes uirtutes habeat: hoc certe dabis, in eo, quod potest facere, si fecerit, esse perfectum. ATTI. Non tenes, quid supra dixerim? CRITO. Quidnam illud est? ATTI. Perfectum esse in eo, quod fecit; & imperfectum in eo, quod facere non potuit. CRITO. Sed sicut perfectus est in eo, quod fecit, quia facere uoluit; ita & in eo, per quod imperfectus est, quia non fecit, perfectum esse potuisse, si facere uoluisset. ATTI. Quis enim non uult facere, quod perfectum est? aut quis non cunctis cupiat florere uirtutibus? Si totum requiris ab omnibus; tollis rerum diuer

Ioan. 21

1. Cor. 13

Iac. 2

ſitatem, & gratiarum diſtantiam, & creatoris artificis uarie
Pſa.103 tatem, cuius ſacro propheta ſonat carmine: Omnia in ſapientia feciſti. Indignetur lucifer, quare fulgorem lunæ nõ habeat. Luna ſuper ſuis defectibus & labore cauſetur, cur annuum ſolis circulum ſingulis menſibus expleat. Sol queratur, quid offenderit, ut lunæ curſu tardior ſit. Clamemus & nos homunculi, quid cauſæ extiterit, ut homines, & non angeli facti ſimus: quamquam magiſter ueſter ὁ ἀρχῦος, de cuius hæc fonte procedũt, omnes rationales creaturas æquo aſſerat iure conditas; ut, inſtar quadrigarum, & curruum, de carceribus exeuntes, in medio ſpatio uel corruant, uel præteruolent, & ad optata perueniant. Elephanti tantæ molis, & gryphes in ſua grauitate cauſentur, cur quaternis pedibus incedant, cum muſcæ, culicesque, & cetera huiuſcemodi animantia ſub pennulis ſenos pedes habeant; & aliqui uermiculi ſint, qui tantis pedibus ſcateant, ut innumerabiles ſimul motus nulla acies cõprehẽdat. Dicat hæc Marcion, & omnes hæretici, qui creatoris operibus illudunt. Veſtrum decretũ hucuſque perueniet, ut, dum ſingula calumniantur, manum iniiciant Deo, cur ſolus Deus ſit, cur inuiderit creaturis, ut non omnes eadem polleant maieſtate. Quod licet non dicatis; (neque enim tam inſani eſtis, ut aperte pugnetis Deo) tamen aliis uerbis loquimini, rem Dei homini copulantes, ut ſit abſque peccato,
1.Cor.12 quod & Deus eſt. Vnde Apoſtolus ſuper diuerſis intonans gratiis loquitur: Diuiſiones donationum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, ſed idem Dominus. & diuiſiones operationum ſunt, unus autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. CRITO. Nimius es in una atque eadem quæſtione, ut perſuadere coneris, hominem uniuerſa ſimul habere non poſſe, quaſi aut inuiderit, aut non potuerit Deus præſtare imagini & ſimilitudini ſuæ, ut in omnibus reſpondeat ſuo creatori. AT. Ego ne nimius, an tu? qui ſoluta proponis, & non intelligis aliud eſſe ſimilitudinem, aliud æqualitatem; illud picturam, hoc eſſe ueritatem. Verus equus camporum ſpatia tranſuolat, pictus parieti

rieti hæret in curru. Ariani Dei filio non concedunt, quod tu omni homini tribuis. Alii non audent perfectum in Christo hominem confiteri: ne ſuſcipere in eo hominis peccata cogantur: quaſi potentior ſit creatio creatore, & id ipſum tantum filius hominis, quod Dei filius. Aut igitur propone alia, quibus reſpondeam: aut deſine ſuperbire, & da gloriam Deo. CRITO. Immemor es ſponſionis tuæ: & dum argumenta argumentis connectis, ac per ſcripturarum latiſſimos campos infrenis equi libertate baccharis, ſuper fortiſſima quæſtione, cui pollicitus es te in conſequentibus reſponſurum, omnino tacuiſti, obliuionem ſimulans, ut neceſſitatem reſponſionis euaderes. Sed ego ſtultus ad horam tribui, quod petebas; exiſtimans oblaturum ſponte quod acceperas, & non admonitum reddere quod debeas. AT. Niſi fallor, de poſſibilibus mandatis dilata eſt reſponſio: pone igitur ut uolueris. CRITO. Aut poſſibilia Deus mandata dedit, aut impoſſibilia. ſi poſſibilia: in noſtra poteſtate eſt ea facere, ſi uelimus. ſi impoſſibilia: nec in hoc rei ſumus, ſi non facimus, quod implere non poſſumus. ac per hoc, ſiue poſſibilia dedit Deus mandata, ſiue impoſſibilia, poteſt homo ſine peccato eſſe, ſi uelit. AT. Quæſo ut patienter audias: non enim de aduerſario uictoriam, ſed contra mendaciũ quærimus ueritatem. Deus poſſibiles dedit humano ingenio omnes artes, quippe quas plurimi didicerunt: ut taceam de iis, quas Græci βαναύσους uocant, nos, ad opera manuum pertinentes, poſſumus dicere: uerbi gratia, grãmaticam, rhetoricam, philoſophiæ tria genera, phyſicam, ethicã, logicam, geometriam quoque, & aſtronomiã, aſtrologiam, arithmeticam, muſicam; quæ & ipſæ partes philoſophiæ ſunt; medicinã etiam, quæ in tria diuiditur, δόγμα, μέθοδον, ἐμπειρίαν, iuris quoque & legum ſcientiã. Quis noſtrum, quamuis ſit ingenioſus, poterit omnia comprehendere; cum eloquentiſſimus orator, de rhetorica & iuris ſciẽtia diſputans, dixerit: Pauci unum poſſunt, utrumque nemo. Vides ergo, quod Deus poſſibile iuſſerit; & tamen id, quod poſſibile eſt, per naturam nullum poſſe complere. De

dit itaque præcepta diuersa, uirtutesq. uarias, quas omnes simul habere non possumus. Atque ita fit, ut, quod in alio aut primum, aut totum est, in alio ex parte uersetur; & tamen non sit in crimine, qui non habet omnia; nec condemnetur ex eo, quod non habet; sed iustificetur ex eo, quod possidet. Definit Apostolus, qualis episcopus esse debeat,
1.Tim.3 scribens ad Timotheum: Oportet episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris uirum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem, docilem, non uinolentum, non percussorem, sed mansuetum, non litigiosum, sine auaritia, domum suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni pudicitia, non neophytum, ne inflatus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem eum etiam testimonium deforis habere bonum, ne in opprobrium incidat, & laqueum diaboli. Tito quoque scribens discipulo, quales episcopos
Tit.1 debeat ordinare, breui sermone demonstrat. Ideo reliqui te Cretæ, ut, quæ reliqua sunt, corrigas; & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego præcepi tibi: si quis est sine crimine, unius uxoris uir, filios habens fideles, nec in accusatione luxuriæ, aut non subiectos. Oportet autem episcopũ esse sine crimine, siue sine accusatione: hoc enim magis ἀνέγκλητον sonat, sicut dispensatorem Dei, non proteruum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri appetitorem, sed hospitalem, benignum, pudicum, iustum, sanctum, continentem, obtinentem doctrinæ fidelem sermonem; ut possit exhortari in doctrina sana, & contradicentes coarguere. Vt diuersarum personarum uaria præcepta nunc sileam, circa mandata episcopi me tenebo. Vult certe Deus tales esse episcopos, siue presbyteros, quales uas electionis docet. Primum, quod dixit, irreprehensibilis, aut nullus, aut rarus. quis est enim, qui non, quasi in pulchro corpore, aut næuum, aut uerrucam ha-
Gal.2 beat? si enim ipse Apostolus dicit de Petro, quod non recto pede incesserit in euangelii ueritate; & intantum reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus sit in eandem simulationem: quis indignabitur id sibi denegari, quod princeps apo-

apoſtolorum non habuit? Deinde unius uxoris uirum, ſobrium, pudicum, ornatum, hoſpitalem ut reperias; illud certe, quod ſequitur, διδακτικὸν, qui poſſit docere, non, ut interpretatur Latina ſimplicitas, docilem, cum ceteris uirtutibus difficulter inuenies. Violentum quoque, & percuſſorem, & turpis lucri cupidum, repudiat Apoſtolus: & pro his, cupit manſuetum, abſque iurgio, ſine auaritia; & ut domum ſuam optime regat; quodq. difficillimum eſt, ut filios habeat ſubiectos, cum omni pudicitia, uel filios carnis, uel filios fidei. Cum omni, inquit, pudicitia. Non enim ſufficit epiſcopum propriam habere pudicitiam, niſi ea filiorum, & comitum, ac miniſtrorum pudore decoretur, dicente Dauid: Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat. *Pſal. 100*
Conſideremus quoque ἐπίτασιν pudicitiæ, filios habentem ſubditos in omni pudicitia; ut non ſolum opere, ſed ſermone quoque & nutibus ſe abſtineant ab impudicitiis; ne forte illud incidat Heli; qui certe increpauit filios ſuos dicens: Nolite filii mei, nolite: non bonam famam audio ego de uobis. Corripuit, & punitus eſt: quia non corripere debuit, ſed abiicere. Quid faciet, qui gaudet ad uitia, qui emendare non audet? qui conſcientiam ſuam non metuit; &, quod cunctus populus clamitat, neſcire ſe ſimulat? Quodq. ſequitur, μὴ νεόφυτον; ut etiam a nullo accuſetur; ut bonam opinionem ab iis, qui foris ſunt, habeat; ut etiam maledictis aduerſariorum careat; & quibus doctrina diſplicet, placeat conuerſatio; puto quod non facile ſit reperire; maximeq. illud, ut potens ſit aduerſariis reſiſtere, & peruerſas opprimere & ſuperare doctrinas. Vult ut nõ neophytus epiſcopus ordinetur: quod uidemus noſtris temporibus pro ſumma eligi iuſtitia. Si baptiſmus ſtatim iuſtum faceret, & omni plenum iuſtitia; nequaquam utique Apoſtolus neophytum refutaret: ſed baptiſmus uetera peccata conſcindit, nouas uirtutes non tribuit, dimittit e carcere, & dimiſſo, ſi laborauerit, præmia pollicetur. Aut nullus, inquam, aut rarus eſt, qui omnia habeat, quæ habere debet epiſcopus. Et tamen, ſi unum, uel duo de catalogo uirtutum epiſcopo cui-

1. Reg. 2

quam defuerint, non tamen iusti carebit uocabulo; nec ex eo damnabitur, quod nõ habet; sed ex eo coronabitur, quod possidet. Omnia enim habere, & nullo indigere, uirtutis eius est, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in
1.Pet.2 ore eius; qui cum malediceretur, non maledixit; qui confi-
Ioan.14 denter uirtutum conscientia loquebatur: Ecce uenit prin-
Philip.2 ceps mundi huius, & in me inuenit nihil. Qui cum esset in forma Dei, nequaquam rapinam arbitratus est æqualem se esse Deo, sed semet ipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs, & factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propterea donauit ei Deus nomẽ, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu flectant genu cælestia, terrestria, & inferna. Si ergo in una episcopi persona pauca præcepta aut nequaquã, aut difficulter inuenies: quid facies de omni homine, qui cuncta debet implere mandata? Ex corporalibus consideremus spiritualia. Alius uelox est pedibus, sed non fortis manu. ille tardus incessu, sed stabilis in prœlio est. hic pulchram habet faciem, sed raucæ uocis est: alius tætrã, sed dulci modulatione cantat. illum ingeniosum, sed obliuiosum, hunc memorem, sed tardi uidemus ingenii. In ipsis controuersiis, in quibus quondam pueri lusimus, nõ omnes similiter uel in procemiis, uel in narrationibus, uel in excessibus, uel in argumentis, aut exemplorum copia, & epilogorum dulcedine se agunt; sed eloquentiæ suæ alia atque alia in parte dissimiles sunt. De uiris magis ecclesiasticis loquar. Multi super euangelia bene disserunt, sed in explanatione Apostoli impares sui sunt. Alii, cum in instrumento nouo optime senserint, in psalmis & ueteri testamento muti sunt. Hoc totum dico, quod nõ omnia possumus omnes: rarusq. aut nullus est diuitum, qui in omni substantia sua paria uniuersa possideat. Possibilia præcepit Deus: & ego fateor: sed hæc possibilia cuncta singuli habere non possumus, non imbecillitate naturæ, ne calumniam facias Deo, sed animi lassitudine, qui cunctas simul & semper non potest habere uirtutes. Quod & si in eo arguis creatorem, quare te talem condiderit, qui deficias, atque lassescas: dicam iterum, ma-
lor

ior erit reprehenſio, ſi eum uolueris accuſare, quare te Deum non fecerit. Sed dices: ſi non poſſum, ergo peccatum non habeo. Habes peccatum, quare non feceris, quod alius potuit facere. Rurſumq. ille, cuius tu comparatione deterior es, uel tu in alia uirtute, uel alterius erit collatione peccator. atque ita fit, ut, quemcumque primum putaueris, minor ſit eo, qui ſe in alia parte maior eſt. CRITO. Si non poteſt homo eſſe ſine peccato; quo modo Iudas ſcribit Apoſtolus: Ei autem, qui potens eſt uos conſeruare ſine peccato, & conſtituere ante cõſpectum gloriæ ſuæ immaculatos? Quo teſtimonio comprobatur, poſſe hominem eſſe ſine peccato, & maculam non habere. ATTI. Non intelligis, quæ propoſueris. Neque enim homo poteſt eſſe ſine peccato; quod tua habet ſententia; ſed poteſt, ſi uoluerit Deus hominem ſeruare ſine peccato, & immaculatum ſua miſericordia cuſtodire. Hoc & ego dico, quod Deo cũcta poſſibilia ſunt: homini autem non, quidquid uoluerit, poſſibile eſt, & maxime id eſſe, quod nullã legeris habere creaturam. CRITO. Non dico hominem eſſe ſine peccato, quod tibi forſitan impoſſibile uideatur, ſed poſſe eſſe, ſi uelit. aliud eſt enim eſſe, aliud poſſe. eſſe, quærit exemplum: poſſe, oſtendit imperii ueritatem. ATTI. Nugaris; nec meminiſti illius prouerbii, actum ne agas; & in eodem cœno uolutaris, immo laterem lauas. pro quo nihil aliud audies, niſi hoc, quod omnibus patet; rem te uelle firmare, quæ nec eſt, nec fuit, & forſitan nec futura eſt. Atque, ut ipſo uerbo utar, & ſtultitiam ἀσυςάτου argumentationis oſtendam, eſſe poſſe te aio dicere, quod eſſe non poſſit. Hoc enim, quod propoſuiſti, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, aut uerum eſt, aut falſum eſt. Si uerum eſt, oſtende quis fuerit: ſi falſum, quidquid falſum eſt, numquam fieri poteſt. Verum hæc quaſi exploſa taceantur, & in ſcriniolis ueſtris tantum muſſitent, publicam faciem formidantia. tranſeamus ad alia, in quibus perpetua oratione utendum eſt, ita dumtaxat, ut habeas poteſtatem refellendi, & quærendi, ſi quid uolueris. CRI. Audiam patienter: non enim dicam, libenter: & ma-

Iudæ 1

gis

gis mirabor ingenium, cuius ſtupeo falſitatem. AT. Vtrum falſa ſint, an uera, quæ dicturus ſum, cũ audieris, tũc probabis. CRITO. Loquere ut uis: mihi decretum eſt, ſi reſpondere non potuero, magis ſilere, quam mendacio acquieſcere. ATTI. Quid intereſt, utrum te tacentem, an loquentem ſuperem; &, iuxta Protei fabulam, uigilantem capiam, an dormientem? CRITO. Cum dixeris, quæ uolueris; audies, quæ nequaquam uelis. ueritas enim laborare poteſt, uinci non poteſt. ATTI. Libet ſententias tuas parumper diſcutere; ut intelligant ſectatores tui, quam diuinum in te mirentur ingenium. Dicis, ſine peccato eſſe non poſſe, niſi qui ſcientiam legis habuerit: per quod magnam partem Chriſtianorum excludis a iuſtitia; & qui prædicator es impeccantiæ, omnes prope peccatores eſſe pronuncias. Quotus enim quiſque Chriſtianorum habet legis ſcientiam; quam in multis doctoribus Eccleſiæ aut raro, aut difficulter inuenias? Verum tu tantæ es liberalitatis, ut fauorem tibi apud Ama-
1.*Tim*.2 zonas tuas concilies, ut in alio loco ſcripſeris, ſcientiam legis etiam feminas habere debere: cum Apoſtolus doceat eſſe tacendum mulieribus in eccleſia, &, ſi quid ignorant, domi uiros ſuos debere conſulere. Nec ſufficit tibi dediſſe agmini tuo ſcientiam ſcripturarum, niſi earum uoce & canticis delecteris. Iungis enim, & ponis in titulo, quod & feminæ Deo pſallere debeant. Quis enim ignorat, pſallendũ eſſe feminis in cubiculis ſuis, & abſque uirorum frequentia & congregatione turbarum? Verum tu donas quod non licet: ut, quod uerecunde facere debeant, & abſque ullo arbitrio, magiſtri auctoritate proclament. Decimoquarto titulo. Addis præterea, ſeruum Dei nihil amarum de ore ſuo, ſed ſemper, quod dulce eſt, & ſuaue, debere proferre: &, quaſi alius ſit ſeruus Dei, alius doctor, & ſacerdos Eccleſiæ, prioris oblitus ſententiæ, ponis in alio titulo uigeſimoſecundo, ſacerdotem, ſiue doctorem omnium actus ſpeculari debere, & fiducialiter corripere peccantes: ne pro iiſdem rationem reddat, & eorum ſanguis de ſuis manibus requiratur. Nec ſemel dixiſſe contentus, id ipſum replicas: & inculcas trigeſi-

trigesimo primo titulo, sacerdotem, siue doctorem nemini adulari debere, sed audenter omnes corripere: ne & se, & eos, qui eum audiunt, perdat. Tanta ne est in uno opere dissonantia, ut, quid prius dixeris, nescias? Si enim seruus Dei nihil amarũ de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suaue est: aut sacerdos, & doctor serui Dei non erunt, qui fiducialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, sed audacter omnes increpare: aut, si sacerdos, & doctor, non solum serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustra seruis Dei blanditias & dulcedines reseruasti: cum hoc proprie hæreticorum sit, & eorum, qui decipere cupiunt audientes: dicente Apostolo: Huiusmodi *Rom.16* enim Christo domino nostro non seruiunt, sed suo uentri. Et per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio. Pulchreq. adulator apud philosophos definitur blandus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditq. correctos. unde & Apostolus loquitur: Inimicus uo- *Gal.4* bis factus sum, ueritatem dicens uobis. Et, comicus: Obsequium amicos, ueritas odium parit. Quapropter & pascha *Exod. 12* cum amaritudinibus comedimus: & uas electionis docet *1.Cor.15* pascha celebrandum in ueritate, & sinceritate. Veritas in nobis sit, & sinceritas; & amaritudo illico consequetur. Illud uero, quod in alio ponis loco, omnes uoluntate propria regi, quis Christianorum potest audire? Si enim non unus, nec pauci, nec multi, sed omnes reguntur propria uoluntate: ubi erit auxilium Dei? Et quo modo illud exponis? A Domino gressus hominis diriguntur. Et, Non est in homine uia *Psal. 36* eius. Et, Nemo potest quidquam accipere, nisi datum fue- *Hier.10* rit ei desuper. Et in alio loco: Quid enim habes, quod nõ *Ioan.3* accepisti? & si accepisti, quid gloriaris, quasi non accepe- *1.Cor.4* ris? dicente Domino saluatore: Non descendi de cælo, ut fa *Ioan.6* ciã uoluntatem meam, sed uoluntatem eius, qui me misit, patris. Et in alio loco: Pater, si fieri potest, transeat a me ca *Matth.26* lix iste: uerumtamen non quod ego uolo, sed sicut tu. Et in oratione Dominica: Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in *Matth.6*
terra

terra. Qua sententiæ temeritate aufers Dei omne præsidiũ: qui quod in alio loco frustra conaris adiungere, non absque Dei gratia, quo modo sentire uelis, ex hoc loco intelligitur, dum gratiam eius non ad singula refers opera, sed ad conditionis, ac legis, & liberi arbitrii potestatẽ. Septuagesimo secundo titulo. Illud uero, quod in sequenti ponis capitulo, in die iudicii iniquis & peccatoribus non parcendum, sed æternis eos ignibus exurendos, ferre quis potest, & interdicere te misericordiam Dei, & ante diem iudicii de sententia iudicis iudicare; ut, si uoluerit iniquis & peccatoribus parcere, te præscribente non possit? dicis enim: Scriptum est in centesimotertio psalmo: Deficiant peccatores a terra, &
Esa.1 iniqui, ita ut non sint. Et in Esaia: Comburentur iniqui & peccatores simul; &, qui relinquunt Deum, consummabũtur. Et non intelligis comminationem Dei interdum sonare clementiam? Non enim dicit, eos æternis ignibus exurendos, sed a terra deficere, & iniquos esse cessare. aliud enim est, ipsos a peccato & iniquitate desistere: & aliud, ipsos perire in perpetuum, & æternis ignibus concremari. Denique Esaias, de quo ponis testimonium, Comburentur, inquit, peccatotes, & iniqui simul: non addidit, in æternum. Et qui relinquunt Deum, consummabuntur. Proprie hoc de hæreticis loquitur, qui, rectum fidei tramitem relinquentes, consummabuntur, si noluerint ad Dominum reuerti, quem dereliquerunt. Quæ sententia & tibi parata est, si neglexeris ad meliora conuerti. Deinde cuius est temeritatis, iniquos & peccatores impiis iungere, qui a nobis sic definiuntur? Omnis impius iniquus est, & peccator. nec reciprocatur, ut possimus dicere: omnis peccator, & iniquus, etiam impius est. impietas enim proprie ad eos pertinet, qui notitiam Dei non habent, uel cognitam transgressione mutarũt: peccatum autem, & iniquitas, pro qualitate uitiorum, post peccati, & iniquitatis uulnera recipit sanitatem. unde scriptum est: Multa flagella peccatoris: Et non interitus sem-
Psal.31 piternus: Et per omnia flagella atque cruciatus emendatur
Hebr.12 Israel. Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat au-
tem

tem omnem filium, quem recipit. Aliud eſt, cedere magiſtri & parentis affectu: aliud, cōtra aduerſarios crudeli animo deſæuire. quam ob cauſam & in primo pſalmo canitur: Quoniam non reſurgunt impii in iudicio: iam enim in perditionem ſunt præiudicati: neque peccatores in conſilio iuſtorū. aliud enim eſt, gloriam perdere reſurgendi; aliud, perire perpetuo. Veniet, inquit, hora, in qua omnes, qui in ſepulcris ſunt, audient uocem eius; & egredientur, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ; qui autem mala egerunt, in reſurrectionem iudicii. Vnde & Apoſtolus eodem ſenſu, quia eodem & ſpiritu, loquitur ad Romanos: Quicumque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Sine lege impius eſt, qui in æternum peribit. In lege peccator credens in Deum, qui per legem iudicabitur, & non peribit. Si peccatores & iniqui æternis ignibus exuruntur; non times ſententiam tuam, qui iniquum & peccatorem te eſſe dicis? Et argumentaris hominem non eſſe ſine peccato, ſed eſſe poſſe. Ergo ſolus ille ſaluetur, qui numquam fuit, nec eſt, ſed futurus eſt, aut forſitan nec futurus: & pereant omnes, quos retro fuiſſe legimus. Tu ipſe, qui Catoniana nobis inflaris ſuperbia, & Milonis humeris intumeſcis, qua temeritate peccator magiſtri nomen aſſumis? aut, ſi iuſtus es, & humilitate ſimulas peccatorem, mirabimur, atque gaudebimus habere te ſolum, & poſſidere cum ſociis, quod nec patriarcharum, nec prophetarum, nec apoſtolorum quiſpiam habuit. Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non eſſe perdendas, & diabolo tribuit pænitentiam: quid ad nos, qui & diabolum & ſatellites eius, omneſq. impios & præuaricatores dicimus perire perpetuo, & Chriſtianos, ſi in peccato præuenti fuerint, ſaluandos eſſe poſt pœnas? XX. tit. Iungis præterea duo capitula inter ſe diſcrepantia; quæ ſi uera ſint, os aperire non poteris; ſapientiam & intellectum ſcripturarum, niſi qui didicerit, ſcire non poſſe. XX. tit. Et iterum: Scientiam legis nō uſurpare debere indoctum. aut enim magiſtrum, a quo dice-

Ioan. 5

Rom. 2

diceris, proferre cogeris, ut tibi scientiam legis liceat usurpare; aut, si magister talis est, qui ab alio non didicerit, & docuerit te quod ipse ignorabat; restat ut non recte facias, qui indoctus usurpas scientiam scripturarum; & magister prius, quam discipulus, esse cœpisti. Nisi forte, humilita-
Exod.33 te solita, magistrum tuum iactitas Dominum, qui docet omnem scientiam; & cum Moyse in nube & caligine facie ad faciem audias uerba Dei; & inde nobis cornuta fronte procedas. Nec hoc sufficit, sed repente mutaris in Stoicũ, & de Zenonis nobis tonas supercilio. Lxxiii. ti. Christianum illius debere esse patientiæ, ut, si quis sua auferre uoluerit, gratanter amittat. Nonne nobis satis est, patienter perdere quod habemus, nisi uiolento atque raptori agamus gratias, & eũ cunctis benedictionibus prosequamur?
Matth.5 Docet euangelium, ei, qui nobiscum uelit iudicio contendere, & per lites ac iurgia auferre tunicam, etiam pallium esse concedendum: non præcipit, ut agamus gratias, & læti nostra perdamus. Hoc dico, non quod aliquid sceleris in hac sententia sit, sed quod ubique mediocria ὑπερβολικῶς transeas, & magna secteris. Vnde adiungis, gloriam uestium & ornamentorum Deo esse contrariam. Quæ sunt, rogo, inimicitiæ contra Deum, si tunicam habuero mundiorem; si episcopus, presbyter, & diaconus, & reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida ueste processerint? Cauete clerici, cauete monachi, uiduæ, & uirgines: periclitamini, nisi sordidas uos atque pannosas uulgus aspexerit. Taceo de hominibus sæculi, quibus aperte bellum indicitur, & inimicitiæ contra Deum, si pretiosis atque nitentibus utantur exuuiis. Clxiiii. ti. Audiamus & cetera. Inimicos ut proximos diligendos. statimq. oppressus grauissimo lethargo, ponis, & dicis.

Clxi. ti. Inimico numquam esse credendum: quod sibi esse contrarium, etiam me silente, perspicuum est. Sed dices, utrumque uocibus scripturæ contineri, non animad-
Luc.6 uertens, quo sensu in suis locis dicta sint. Præceptũ est mihi
Matth.5 ut diligam inimicos, & orem pro persecutoribus. Numquid

quid iuſſum eſt; ut ita diligam, quaſi proximos & conſanguineos; & amicos; ut inter æmulum, & neceſſarium nulla diſtantia ſit? Si inimicos diligo, quaſi proximos; amicis quid amplius exhibebo? aut, ſi hoc dixeris, illud tacere debueras, ne contraria ſibi in eodem loco dicere uidereris, inimico numquam eſſe credendum. Sed quo modo diligatur *Exod. 23*
inimicus, & lex docet: Iumentum aduerſarii, ſi ceciderit, *Rom. 12*
ſubleuandum. Et Apoſtolus: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitierit, da illi potum. hoc enim faciens, carbones ignis congregabis ſuper caput eius, non in maledictum & condemnationem, ut plerique exiſtimant, ſed in correctionem, & pænitudinem: ut, ſuperatus beneficiis, excoctus feruore caritatis, inimicus eſſe deſiſtat. C x x i i i. Addis præterea, regnum cælorum etiam in teſtamento ueteri repromitti: ponisq. teſtimonia de apocryphis: cũ perſpicuum ſit, regnum cælorum primum in euangelio prædicari per Ioannem Baptiſtam, & Dominum ſaluatorem, & apoſtolos. Lege euangelia. Ioannes Baptiſta clamat in deſerto: Pænitentiam agite, appropinquauit enim regnum cæ *Matth. 3*
lorum. Et de ſaluatore ſcriptum eſt: Ex eo tempore cœpit prædicare, & dicere; Pænitentiam agite, appropinquauit *Matth. 4*
enim regnum cælorum. Et iterum: Circuibat Ieſus ciuita- *Matth. 9*
tes, & uicos, docens in ſynagoga eorum, & prædicans regnum Dei. Et apoſtolis præcipit: Ite, & prædicate dicen- *Matth. 10*
tes, quoniam appropinquauit regnum cælorum. Tu autem nos Manichæos uocas, cur legi euangelium præferentes, in illa umbram, in hoc ueritatem eſſe dicamus: & non intelligis ſtultitiam tuam impudentiæ copulatam. Aliud eſt, damnare legem: quod Manichæus facit: aliud, legi præferre euangelium; quæ apoſtolica doctrina eſt. in illa enim ſerui, in hoc præſens Dominus loquitur: ibi promittitur, hic impletur: ibi initia, hic perfectio eſt: in illa operum fundamẽta iaciuntur, hic fidei & gratiæ culmen imponitur. Hoc poſuimus, ut egregii præceptoris doctrina mõſtraretur. Centeſimus titulus eſt, poſſe hominẽ ſine peccato eſſe, & Dei mandata facile cuſtodire, ſi uelit. de quo abunde dictum eſt.
Cumq.

Cumq. se imitatorem, immo expletorē operis beati martyris Cypriani, scribentis ad Quirinum, esse fateatur, non intelligit se in eodem opere dixisse contraria. Ille enim in quinquagesimoquarto titulo tertii libri ponit, neminem sine sorde & sine peccato posse esse: statimq. iungit testimonia, in quibus scriptum est apud Iob: Quis enim mundus a sordibus? ne si unius etiam diei sit uita eius in terra. Et in psalmo quinquagesimo: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et in epistola Ioannis: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & ueritas in nobis nō est. Tu e diuerso asseris, posse hominem sine peccato esse: & ut hoc uerum dixisse uidearis, statim adiungis; & Dei mandata facile custodire, si uelit. quæ aut rarus, aut nullus impleuit. si enim facilia sunt, debent a pluribus custodiri. sin autem, ut concedamus tibi, rarus quisquam ea implere potest: manifestū est, esse difficile, quod rarum est. Atque, ut hoc augeas, & magnitudinem tuæ uirtutis ostendas, quod scilicet de bono conscientiæ thesauro eructare credaris, ponis in titulo centesimo uigesimotertio, ne leuiter quidem esse peccandū. Et, quid sit hoc leuiter, ne forte in opere te aliquis dixisse existimaret, adnectis centesimo tricesimoprimo titulo, malum uero nec cogitandum: neque illus sentētiæ recordaris: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo: cum Ecclesia etiam ea, quæ per ignorantiam delinquimus, & sola cogitatione peccamus, delicta esse fateatur, intantum, ut hostias pro errore iubeat offerri; & pontifex, qui pro cuncto populo deprecatur, ante pro se offerat uictimas: qui certe numquā pro aliis iuberetur offerre, nisi iustus ipse esset; nec rursum pro se offerret, si peccato careret ignorantiæ. Scilicet nunc mihi latissima scripturarum spatia peragranda sunt, ut doceā, errorem & ignorantiam esse peccatum. CRITO. Obsecro te, nonne legisti: Qui uiderit mulierem ad concupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo? Non ergo solus aspectus, & incentiua uitiorum, reputantur in peccatum, sed

Margin notes: *Iob 25* · *1. Ioan. 1* · *Psal. 18* · *Leuit. 4. 5. 16* · *Matth. 5*

ſed ea, quibus attribuimus aſſenſum. aut enim uitare poſſumus malam cogitationem, & conſequenter poſſumus carere peccato: aut, ſi uitare non poſſumus, non reputatur in peccatum, quod caueri non poteſt. ATTI. Callide quidē argumentaris; ſed non intelligis, argumentationem tuam contra ſacras ſcripturas facere. uolunt enim eloquia ſcriptu rarum, etiam ignorantiam habere peccatum. unde & Iob offert hoſtias pro filiis ſuis, ne forte per ignorantiam in cogitatione peccauerint. Et qui ligna cædit, ſi, ſecuri ac ferro fugiente de ligno, homo fuerit occiſus, pergere iubetur ad urbem fugitiuorum, & tam diu ibi eſſe, quam diu ſacerdos maximus moriatur, ideſt, redimatur ſanguine ſaluatoris; aut in domo baptiſmatis, aut in pænitentia, quæ imitatur baptiſmatis gratiam per ineffabilem clementiam ſaluatoris, qui non uult perire quemquam, nec delectatur mortibus peccatorum, ſed ut conuertantur, & uiuant. CRITO. Rogo, quæ eſt iſta iuſtitia, ut in peccato tenear erroris, cu ius reatum non habet conſcientia? neſcio me peccaſſe, & eius rei, quam neſcio, pœnas luo? ecquid plus faciam, ſi ſponte peccauero? ATTI. A me ſententiæ & diſpoſitionis Dei cauſas requiris? Reſpondet ſtultæ interrogationi tuæ liber Sapientiæ: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcru tatus fueris. Et alibi: Noli eſſe ſapiens multum, & noli argumentari plus quam oporteat. Et in alio loco: In ſapientia & in ſimplicitate cordis quærite Deum. Ac ne forte huic uolumini contradicas, audi Apoſtolum, euangelica clangē tem tuba: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Iſtæ ſunt quæſtiones, de quibus & in alio loco ſcribit: Stultas autem & ineruditas quæſtiones de uita ſciens quoniam lites generant. Et Eccleſiaſtes, de quo cer te libro nulla eſt ambiguitas, Dixi, inquit, ſapiens efficiar, & ipſa lōge facta eſt a me. Profunda profunditas, quis eam inueniet? A me quæris, quare figulus aliud uas fecerit in ho norem, aliud in contumeliam: & non uis acquieſcere Pau-

Iob 1 Deut. 19 Ezech. 18 Eccli. 3 Eccls. 7 Sap. 1 Rom. 11 2. Tim. 2 Eccl. 7

Rom. 9 lo pro ſuo Domino reſpondenti? O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Audi ergo breuiter teſtimonia ſcripturarum; ut ſtulta, immo impia ſciſcitatio tua in perpetuum cõ

Gen. 8 ticeſcat. Loquitur Deus in Geneſi: Non adiiciam ultra maledicere terræ propter opera hominum: quia appoſita eſt

Gen. 17. 18 mens hominis diligenter ad mala a pueritia. Abraham & Sara, audita repromiſſione filii Iſaac, rident in corde ſuo, & tacita cogitatio non latet ſcientiam Dei. Arguuntur in riſu: & ipſa cogitatio, quaſi pars infidelitatis, reprehenditur. Attamen non ex eo, quod riſere, diffidentiæ condemnantur, ſed ex eo, quod poſtea crediderunt, iuſtitiæ palmam

Gen. 19 acceperunt. Lot neſcit in concubitu filiarum quid fecerit; & inebriatus ab eis non habet crimen conſcientiæ: & tamẽ

Gen. 29 error in uitio eſt. Argue ſanctum uirum Iacob, quare Rachel formoſam dilexerit, pro qua & ſeruiuit multo tempore, & in Liæ primo cõcubitu fuerit contriſtatus: & acquieſce tandem humanæ fragilitati, quæ etiam pulchra corpora

Gen. 37 diligit, & deformia deteſtatur. Luget Iacob mortem filii ſui Ioſpeh, & multo tempore conſolationem non recipit filiorum: reſpondetq. Lugens ac gemens uadam ad infernum: & probat ſe hominem, dum iuſtus ignorat quid actum ſit

Exod. 21 de iuſto filio Ioſeph. In Exodo ſcriptum eſt: Si percuſſerit aliquis quempiam, & mortuus fuerit, morte moriatur. ſin autem non uolens, ſed Deus tradidit eum in manibus eius: dabo tibi locum, ad quem confugiat qui occiderit. In quo notandum eſt, quod Deus tradidit hominem in manus eius; & ille, qui occidit per ignorantiam, exilio condemna

Leuit. 4 tur. In Leuitico lex ponitur: Anima ſi peccauerit in conſpectu Domini non ſponte ex omnibus præceptis Domini, quæ non oportet fieri; feceritq. unum ex eis, ſiue pontifex fuerit, ſiue omnis ſynagoga, & reliquus populus; & poſtea didicerit peccatum ſuum, quod peccauit per ignorantiam: offeret munus, hircum de capris maſculum immaculatum; & ponet manus ſuas ſuper caput eius; interficietq. illum in loco, ubi mactantur holocauſta, coram Domino, quia pro

Leuit. 5 peccato eſt. Statimq. in ſequentibus: Si tetigerit aliquid im mundum,

mundum, quod non liceat tangere, & fecerit per ignorantiam; & postea didicerit, siue promiserit aliquid, & fuerit oblitus; pronunciabit peccatum suum, in quo peccasse se perspicit; & offeret Domino pro iis, quæ peccauit, agnã, siue capram pro peccato suo, quod peccauit; & precabitur pro eo sacerdos super peccato, & dimittetur ei peccatum. Sin autem non præualuerit manus eius, ut offerat ouem pro peccatis suis, quibus peccauit: duos turtures, aut duos pullos columbarum offeret Domino, unum pro peccato, & unum in holocaustum; & portabit ea ad sacerdotem; & offeret sacerdos id, quod pro peccato est primũ; & in ipso reconciliabitur pro peccato, quod peccauit; & dimittetur ei. Ceteraq. his similia, quæ studio breuitatis omitto, ne fastidium stomacho tuo faciam. In consequentibus quoque narrat Moyses, quod in consecratione Aaron & filiorum eius obtulerit uitulum pro peccato, & posuerit Aaron & fi- *Leuit.* 8 lii eius manus super eum, super caput uidelicet uituli, qui erat pro peccato; & mactauerit eum; & tulerit de eius sanguine, & posuerit super cornua altaris in circuitu digito suo, atque altare mundauerit: similiter in ariete fecerit, & de sanguine eius tetigerit auriculam eius dexteram, & manum dexteram, & summitatem pedis dextri. Et post multa alia, quæ narrare longissimum est, enumeratis diebus septem ita legimus: Factum est quoque die octauo, & uocauit Moy- *Leuit.* 9 ses Aaron, & filios eius, & omnes seniores Israel, & dixit ad Aaron: Tolle uitulum de bobus pro peccato, & arietẽ in holocaustum, utrumque immaculatum; & offeres eos in conspectu Domini; & senioribus Israel loquere, dicens: Tollite hircum de capris unum pro peccato, & uitulum immaculatum anniculum in holocaustum. Dixitq. Moyses ad Aaron: Accede ad altare, & fac pro peccato tuo: & reliqua. Rursumq. eleuauit Aaron manus suas super populum, & benedixit eis. Descenditq. cum fecisset pro peccato *Leuit.* 12 & holocausto & salutari. Mulier generat liberos lege naturali, & immunda est, si masculum pepererit, diebus quadraginta; si feminam, diebus octoginta. Accusa creatorem, cur

immundum quidquam nominet, quod ipſe condidit. Et
non ſolum ipſa immunda eſt, ſed & omne, quod tetigerit.
Cumq. dies, inquit, purgationis eius completi fuerint ſuper
filio aut filia, offeret agnum anniculum immaculatum, &
pullum columbarum, & turturem pro peccato, ad oſtium
tabernaculi teſtimonii ſacerdoti, qui offeret ea in conſpectu
Leuit.13.14 Domini, & expiabit pro ea ſacerdos. De leproſo quoque
dicitur, quod in die purgationis eius offeratur pro eo uicti-
ma pro peccato, duoq. turtures, & duo pulli collumbarum,
Leuit.15 unus pro peccato, alius in holocauſtum. Et qui fluxum ſe
minis patitur, eodem ſacrificii ordine pro peccato & holo-
cauſto liberatur. Et ad extremum infertur: Timoratos faci
te filios Iſrael ab immunditiis ſuis, & nõ morientur pro pec
cato ſuo, ſi contaminauerint tabernaculum teſtamenti. Ipſi
Leuit.16 quoque Aaron præcipitur, ut non omni tempore ingredia
tur in Sancta ſanctorum, ne forte moriatur. Cumque, ait,
uoluerit intrare, offerat uitulum pro peccato, & arietem
in holocauſtum, duosq. hircos accipiat ab uniuerſo popu-
lo; unum ex eis offerat pro peccato ſuo, & unum pro pec-
cato populi, & arietem in holocauſtum. Alter hircorum
cuncta peccata ſuſcipit populi, in typum Domini ſaluato-
ris, & effert in ſolitudinem: & ſic placatur Deus omni mul
Leuit.22 titudini. Ad extremum dicitur: Si comederit homo de ſan
ctificatis per ignorantiam, imputatur ei iniquitas atque de-
1.Cor.11 lictum, & uoti reus erit. unde & Apoſtolus monet, eucha
riſtiam Domini cum cautione ſumendam; ne in condemna
tionem nobis ſumamus, atque iudicium. Si damnatur in le-
ge ignorantia, quanto magis in euangelio conſcientia? Trã
Num.14 ſeamus ad Numeros, &, ob contentioſorum impudentiam
confutandam, ſumma quæque carpamus. Nazaræus, ſan-
cto crine uenerabilis, alterius ſubita morte maculatur, &
omnes dies cõſecrationis eius præteriti irriti fiunt: poſteaq.
pro eo offeruntur duo turtures, & duo pulli columbarum,
unus pro peccato, & alter in holocauſtum. In die quoque
conſummationis eius offertur agnus in holocauſto, & agna
pro peccato. Et poſt multa ſcriptum eſt: Vt nunc magni-
ficetur

ficetur fortitudo Domini, ſicut locutus eſt, dicens: Dominus longanimis, & multæ miſericordiæ, auferens iniquitatem & ſcelera, & mundans non faciet innocentem. Pro quo Septuaginta interpretati, ſunt, Et emundans non mundabit reum: quod ſcilicet etiam poſt indulgentiam reus ſit propriæ conſcientiæ. Cumque, ait, ignorauerit populus,& *Num.* 15
fecerit unum ex his quæ facere non debuit, poſt cærimoniarum longum ordinem infertur, & dicitur: Offerte hircũ caprarum pro peccato,& placabit ſacerdos pro omni ſynagoga filiorum Iſrael, & propitiabitur ei Dominus, quia ignorantia eſt: & ipſi offerent oblationem ſuam in ſacrificium Domino pro peccato ſuo in conſpectu eius, quoniam neſcierunt. Ibiq. additur: Si anima una peccauerit per ignorantiam, offeret capram anniculam pro peccato ignorantiæ coram Domino,& deprecabitur pro ea ſacerdos,eo quod ignorauerit, pro peccato ignorantiæ coram Domino, & rogabit pro ea, & propitiabitur ei. In kalendis ſingulorum men- *Num.* 28
ſium offertur hircus caprarũ pro peccato Domino. In paſcha quoque per dies octo, a die decimoquarto menſis primi uſque ad uigeſimumprimum diem ſacrificium pro peccato eſt. In pentecoſte hircus pro peccato offertur: & in kalen- *Num.* 29
dis menſis ſeptimi, quando turbarum clangor concinit, eadem hirci pro peccato religio conſeruatur. Die quoque decimo eiuſdem menſis ſeptimi,quando ieiunium eſt uſque ad ueſperum, offertur hircus caprarum pro peccato, præter eũ hircum, qui ante holocauſtum pro peccato ex lege mactatur. In diebus quoque Scenopegiæ, quando figebantur tabernacula, a die decimoquinto eiuſdem menſis ſeptimi uſque ad diem uigeſimumſecundum, inter alias uictimas ſemper pro peccato hircus offerebatur, ut illud impleatur beati Dauid: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, ut iuſtifi- *Pſal.* 50
ceris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris. Sex ciuita *Num.* 35
tes eliguntur exilii eorum, qui non ſponte, ſed per ignorantiam, uel iactu lapidis, uel impulſione manus, uel ioco, uel laſciuia,abſque inimicitiis,infelicitate magis quam uoluntate peccauerunt, & tamen non abſque crimine ſunt, dum re-
 legan-

legantur in perpetuum, & ante constitutum diem nec supplicatione, nec pretio eorum reuersio impetrari & redimi potest. In Deuteronomio, qui liber præteritorum enumeratio est, perspicue demonstratur, non in operibus nostris atque iustitia, sed Dei misericordia nos conseruari, dicente
Deut.9 Domino per Moysen: Ne dicas in corde tuo, cum subuerterit eos dominus Deus tuus a facie tua, in iustitia mea intro duxit me Dominus, ut possideam terram hanc: quia in impietate gentium istarum Dominus consumet eos a facie tua: non in iustitia tua & directione cordis tui intrabis, ut possideas terram eorum: sed in impietate eorum dominus Deus tuus consumet eos a facie tua, ut suscitet uerbum, quod locutus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob. Et scies,
Deut.18 quod non in iustitia tua dominus Deus tuus dabit tibi terram optimam, ut possideas eam: quia populus duræ ceruicis es tu. In eo autem, quod dixit: Perfectus eris cum domino Deo tuo: quo sensu dixerit, ex consequentibus approbatur: Cum ingressus, inquit, fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, nō disces facere abominationes gētium illarum: nec inuenietur in te, qui traducat filium, uel filiam suam per ignem. Diuinationibus, & omnibus auguriis, & maleficis artibus, & incantationibus non seruies, ut interroges magos, & hariolos, & mortuos. Abominatio enim Domini est omnis, qui facit hæc. Et propter has abominationes dominus Deus tuus consumet eas a facie tua: perfectus eris cum domino Deo tuo. Denique infert: Quia gentes istæ, quas tu possidebis, hariolos, & diuinos audiunt. tibi autem nō sic dedit dominus Deus tuus. Statimq. subiungit: Prophetam unum ex te de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi dominus Deus tuus, ipsum audies. Ex quo ostenditur, perfectum hic dici, non qui cunctas uirtutes ha-
Deut.19 beat, sed qui perfectum & unum sequatur Deum. Narratq. similiter de condicione exulum, qui per ignorantiam peccauerunt, quo confugere debeant; atque subiungit: Quan-
Deut. 22 do ædificaueris domum nouam, facies loriculam tecto tuo
Deut.23 in circuitu, ne sanguinis reus sis, cum aliquis ceciderit ex ea.

Et

Et iterum: Si fuerit in te uir, qui non ſit mundus a nocturno fluxu, egredietur extra caſtra, & non ingredietur medium caſtrorum: cumq. aduenerit ueſpera, lauabit ſe aqua, & poſt occubitum ſolis ingredietur medium eorum. De Ieſu filio Naue duo tantum ponam teſtimonia. Peccauit Hachan, & totus populus offendit. Dixitq. Dominus ad Ioſue: Non poterunt ſtare filii Iſrael in conſpectu inimicorum ſuorum, ſed dorſa uertent aduerſariis ſuis: quia factum eſt anathema in eis. Et non addam, ut ſim uobiſcum, niſi contritum fuerit anathema de medio ueſtrum. Cumq. ſacrilegium quæreretur, & ſors latentem inueniſſet reum, interficiuntur cum Hachan filii eius, & filiæ: boues, aſini, pecora, tabernaculum, & quæcumque habere potuit, igne deleta ſunt. Eſto, ipſe peccauerit: quid commiſere filii? quid boues? quid aſini? quid pecora? Fac Deo calumniam, quare unus peccauerit, & pars populi trucidata ſit: cur & ipſe lapidatur, & omnia, quæ habere potuerit, ultrix flamma conſumpſerit? Dicamus & aliud: Non erat, inquit, ciuitas, quã non tradidit Dominus filiis Iſrael: abſque Eueo, qui habitabat in Gabaon, omnes pugnando ceperunt: quia a Domino factum erat, ut induraret cor eorum, & pugnarent contra Iſrael, ut interficerentur, & non fieret in eis miſericordia, & perirent, ſicut præcepit Dominus Moyſi. Si Domini factum eſt uoluntate, ut pacem non reciperent, nec ſuſciperent Iſrael; dicamus iuxta Apoſtolum: Quid ergo quæritur? uoluntati enim eius quis poteſt reſiſtere? De Samuel, & Malachim: Ionathan fauum mellis guſtauit in ſceptro, & illuminatis oculis periclitatur, quod neſciens fecerit. hoc enim ſcriptura teſtatur, quod ignorauerit a patre eſſe præceptum, ne quiſquam guſtaret, donec uictoria Domini compleretur. Intantum autem iratus eſt Dominus, ut ſors inueniret occultum, & ipſe fateretur, dicens: Guſtaui in ſummitate ſceptri, quod eſt in manu mea parum mellis, & ecce ego morior. Et poſtea interceſſione & precibus populi liberatus eſt, dicentis ad Saul: Num Ionathan morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? abſit. uiuit Dominus:

Ioſ. 7

Ioſ. 11

Rom. 9

1. Reg. 14

si ceciderit de capillis capitis eius in terram, quia cum Do-
mino fecit diem hanc: & liberauit Dominus Ionathan, &
1.Reg.15 non est mortuus. Samuel irascitur Sauli, & non uult ire cũ
1.Reg.16 rege: postea precibus uincitur, ut ostendat humani animi
in diuersum mutationem. pergit Bethlehem, singulos filio-
rum Iesse putat ipsos esse, quos Dominus requirebat. cũq.
uidisset Eliab, ait: Ecce in conspectu Domini Christus eius.
Et ait Dominus ad eum: Ne respicias ad uultum eius, & ad
staturam corporis illius, quoniam abieci eum. Aliter enim
2.Reg.4 uidet homo, aliter Deus. homo enim uidet in facie, Deus
in corde. Atque in hunc modũ per omnes errat, per omnes
corrigitur, ut pateat humanæ mentis infirmitas. Isboset,
Saul filius, interficitur dolo a Rechab & Baana, filiis Rem-
mon Berothitæ. cumq. nunciassent Dauid, & caput aduer-
sarii demonstrarent, occisi sunt a Dauid dicente: Viri impii
occiderunt uirum iustum in domo sua, & in lectulo suo. Cer
2.Reg.6 te Isboseth iustus non erat, & tamen in eo iustus appella-
tur, quod absque noxa interfectus est. Oza leuites, cum ar-
ca Domini transferretur Hierusalem, & lasciuientes boues
plaustrum in partem alteram declinassent, misit manum ut
sustentaret inclinatam arcam: statimq. sequitur: Iratus est
furor Domini in Ozam, & percussit eum Deus ibi pro igno
rantia, & mortuus est iuxta arcam Dei. contristatusq. Da-
uid, quod percusserat Dominus Ozam, timuit Dominum
in illa die, & ait: Quo modo ingredietur ad me arca Domi-
1.Reg.13 ni? Dauid iustus & propheta & unctus in regem, quem ele-
git Dominus secundum cor suum, ut faceret cunctas uolun
tates eius, ut uidet ignorantiam Domini furore punitam, ter
2.Reg.24 retur, atque tristatur; nec quærit causam a Domino, qua
percusserit ignorantem, sed similem sententiam pertre-
miscit. Præcepit Dauid principi exercitus Ioab, ut numeret
populum: statimq. scriptura commemorat: Et percussit
cor suum Dauid, & dixit ad Dominum: Peccaui uehemen-
ter, quia hoc feci. Cum iuberet ut fieret, utique, quid dice-
ret, ignorabat, & tamen se ipse reprehendit: & pro hac cul
pa septuaginta millia hominum angeli gladio trucidantur.
Salo-

Salomon, completis templi cærimoniis, utraſque palmas te 3.Reg.8
tendit ad Dominum, & ait: Cum peccauerit tibi populus, 3.Reg. 14
non eſt enim homo qui non peccet. Achia propheta Siloni
tes neſciebat ad ſe uenire uxorem Hieroboam: dixitq. ei
Dominus: Ecce uxor Hieroboam ingredietur, ut quærat
uerba a te pro filio ſuo qui ægrotat: iuxta hoc & iuxta hoc lo
queris ad eam. Heliſeus ſedebat in monte: uenit ad eum mu 4.Reg.4
lier, cuius filius mortuus erat, & amplexata pedes eius uoci
feratur. repellente autem eam Giezi, dixit ad eum uir Dei:
Dimitte eam, quoniam anima eius in amaritudine eſt: &
Dominus celauit a me, ut non annunciaret mihi. In libro
dierum legimus: Fuerunt filii Sobal patris Cariathiarim, 1.Par.2
qui prophetabat ex dimidio. Et iterum: Filii autem Salma
patris Bethlehem & Netophathi corona domus Ioab, &
qui prophetabant ex dimidio Zarai, & cetera. Similiter uti-
que ſancti erant qui prohetabant, & tamen perfectam non
meruerunt accipere prophetiam: nequaquam de futuro ſe-
cundum tropologiam, ſed impræſentiarum iuxta hiſtoriam
prophetantes. Habacuk propheta canticum ſuum hoc in- *Habac.*3
ſcribit titulo: Oratio Habacuk prophetæ pro ignorationi-
bus. Locutus enim fuerat audacter ad Dominum, & dixe-
rat: Vſquequo Domine clamabo, & non audies? Vocifera *Habac.*1
bor ad te uim patiens, & non ſaluabis? Quare oſtendiſti mi
hi iniquitatem, & laborem, uidere prædam & iniuſtitiam?
Contra me factum eſt iudicium, & contradictio potentior:
propter hæc lacerata eſt lex, & non peruenit uſque ad finem
iudicium: quia impius præualet aduerſus iuſtum, propterea
egreditur iudicium peruerſum. Pro quo ſe ipſe reprehendēs,
quod per ignorantiam ſit locutus, ſcribit canticum pæniten
tiæ. Si peccatum non erat ignorantia; ſuperfluo ſcribit li-
brum pænitudinis, & inaniter uoluit id lugere, quod pecca-
tum non habet. In Ezechielis extrema parte, ubi per ædifi- *Ezech.* 43. 45
cium templi in monte ſiti, Eccleſiæ multa poſt ſæcula futuræ
ſacramenta narrantur, primo & ſeptimo die menſis primi
offeruntur uictimæ pro peccatis omnium; in quo per erro-
rem, aut ignorantiam peccauerunt. Septem quoque diebus
paſchæ

paschæ hircus semper pro peccato mactatur. Septimi mensis quintadecima die idem pro peccatis sacrificiorum ordo celebratur. Et post alia plurima, quæ non est istius tempo-
Ezech.46 ris replicare, scriptum est: Erat autem ibi locus ad occidentem, dixitq. ad me: Iste est locus, ubi coquere debent sacer
Hier.10 dotes hostiam pro peccato, & pro ignorãtia. Hieremias loquitur ad Deum: Scio Domine, quod non est hominis uia eius: nec uiri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos. ideoq. prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet
Pro.14 illud? In Prouerbiis legimus: Est uia, quæ uidetur recta esse apud homines, & nouissima eius ueniunt in profundum inferni. Ecce & hic manifeste ignorantia condemnatur; cum aliud putat homo, & sub specie ueritatis ad inferna delabi-
Pro.19 tur. Multæ, inquit, cogitationes in corde hominis, sed non tamen illius uoluntas, quæ incerta, & fluctuãs, atque muta-
Pro.20 bilis est, sed Dei consilium obtinet. Quis, inquit, gloriabitur castum se habere cor? Et quis confidet mundum se esse a peccato? Dulcis est enim homini panis mendacii, & po-
Psal.36 stea implebitur os eius calculo. A Domino gressus hominis dirigũtur: mortalis autẽ quo modo scire poterit uias suas?
Pro.21 Omnis uir uidetur sibi iustus, sed corrigit corda omnium
Pro.30 Deus. Filius malus iustum se facit, & non lauat exitum
Eccls.7 suum. Filius malus excelsos habet oculos, & palpebris suis eleuatur. Est enim iustus, qui petit in iustitia sua. Vnde di-
Eccls 8 citur ad eum: Ne sis iustus multum, nec quasi per sapientiã quæras superflua, ne forte obstupescas. Quæcumque enim laborauerit homo ut requirat, non inueniet. Si dixerit sapiens se intelligere, reperire non poterit. Cor enim filiorum hominum repletum est malitia.

DIALOGORVM HIERONYMI
aduersus Pelagianos
LIBER SECVNDVS.

CRITOBVLVS.

MVLTA quidem de scripturis sanctis memoriter copiose dixisti, &, quasi quibusdam discussis nubibus, clarum uisus es ueritatis lumen aperire: sed quid ad rem? his enim cunctis testimoniis uideris hominum accusare naturam, ac per hoc inuidiam referre in Deum, si tales homines condidit, ut obliuione & ignorantiæ peccato carere non possint. ex quo perspicuum est, hominem posse, si uoluerit, non peccare. id enim fecit, quod uitare non potuit. ubi autem aufertur possibilitas, aufertur & uitium. nemo enim in eo condemnatur, quod facere non potuit. AT. Sæpe dixi, te non intelligere conatus meos, nec considerare quid argumenteris, sed quid Deus iusserit. Pro obliuione, errore, & ignorantia, quasi pro peccato, offeruntur sacrificia: siue hoc male, iuxta te, siue bene, iuxta me, Deus præcepit; meum est obseruare quod iussit, tuum Dei iussa reprehendere. CRI. Quoniam uim facis perspicuæ ueritati, & me trahis ad blasphemiam; concedam tibi hoc in ueteri lege præceptum, de qua scriptum est: Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Numquid & de euangelio poteris hoc approbare, ut puniatur quispiam pro eo, quod nesciat; & ante pœnas luat, quam reus sit conscientiæ? AT. Dum ignoramus, Manichæus nobis consurgit repente, qui legem dicit abolitam, & solos noui testamenti legendos libros. CRI. Quid enim a me audiuisti, ut hoc autumes? Et lex enim patribus data pro tempore iusta & sancta est: & ueniente euangelii perfectione, uiliora cessarunt. AT. Ergo nequaquam obseruandum est, quod lege præcipitur? CRI. Quædam obseruanda, quædam prætermittenda sunt. AT. Quoniam te uideo esse doctissimum, dic mihi quæ de ueteri testamēto obseruare debeam, & quæ relinquere. CRI. Mādata

Leuit. 4

2. Cor. 5

data obseruare debemus, quæ ad uitam & mores pertinent
Psal.18 corrigendos: de quibus dictum est: Mandatum Domini luci dum, illuminans oculos. Quæ autem ad cærimonias legis, & ritus sacrificiorum pertinent, relinquenda sunt. AT. Ignosce mihi: cum legis & omnium scripturarũ sciẽtiam iactites, non animaduertis quid uelim dicere. CRI. Hoc intelligo, quod loqueris, & non quod taces. AT. Tacere tibi uideor, qui tantis exemplis docere te uolui, peccare hominem per ignorantiam, & pro peccato, ut in lege hostias, ita & in euã gelio offerendam pænitudinem? CRI. Da testimonium noui instrumenti, ubi error, & ignorantia, & impossibilitas mãdati teneatur in crimine. AT. Non necesse est multa pro ferre: unum proferam, cui certe contradicere non poteris.
Rom. 7 Vas electionis perspicue loquitur: Consentio enim legi Dei iuxta interiorem hominem. uideo autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuan tem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. CRI. Protulisti testimonium, quod pro me facit. Liberati ergo de cor pore huius mortis per gratiam domini nostri Iesu Christi, nequaquam ultra peccare debemus. AT. Liberati quidem sumus baptismo saluatoris: sed id mihi edissere, quare dixerit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mẽ tis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ in membris meis est. Quæ est ista lex regnans in membris hominis, & repugnans legi mentis eius? responde simpliciter: taces?
Rom.7 audi eundem Apostolum apertissime prædicantem: Quod enim operor, non cognosco. non enim, quod uolo, operor; sed, quod odi, illud facio. sin autem, quod nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est. nunc autem nequaquam ego operor illud, sed, quod in me habitat, peccatum. scio enim, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi, operari autem bonum non inuenio. non enim, quod uolo, bonum hoc ago; sed, quod nolo, malum hoc facio. si autem, quod nolo,
hoc

hoc ego facio; nequaquam ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatum. CRI. Miror te, hominem prudentem, sic intelligere Apostolum, ut eum ex persona sua, & non ex aliorum hæc dicere sentias. qui enim conscientia in se loquentis Christi libere proclamat: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et in alio loco: Cursum consummaui, fidem seruaui, de cetero reposita est mihi corona iustitiæ: iste hoc de se dicere poterat, operari bonum non inuenio; & non, quod uolo, bonum hoc facio; sed, quod nolo, malum hoc ago? Quid illud erat boni, quod uolebat facere, & nō poterat? et quid illud erat mali, quod nolebat, & tamen uitare non poterat? Ergo non ex sua persona hoc dicit, sed ex persona generis humani, quæ uitiis subiacet ob carnis fragilitatem. AT. Parum mihi tollis, ut totum tribuas. ego enim unum hominem, licet apostolum, intelligo subiacere peccato: tu totum humanum genus asseris. quod si uerum est in genere, tenemus & speciē. nā & apostolus homo est, & si homo est, uel de aliis uel de se quasi homo loquitur: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et: Quoniā non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Corruptibile enim corpus aggrauat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. CRI. Sic loqueris, quasi ego hoc ex persona generis humani accipiam, & non ex persona peccatorum. AT. Ecquis tibi hoc concedet, ut ex persona peccatoris hoc loquatur Apostolus? Si enim ex persona peccatoris hoc accipis, debebat dicere: Miser ego peccator, & non, Miser ego homo. Homo quippe naturæ est, peccator uoluntatis. Nisi forte & illud, quod scriptum est; Vanitas uanitatum, & omnia uanitas; ad peccatores refertur, & non ad omnes homines. Et iterū: Verumtamen & in imagine pertransit homo. Ac deinde: Homo uanitati assimilatus est: dies eius uelut umbra pertranseunt. Si hoc Pauli testimonio non moueris, audi aliud eiusdem, cui contradicere non potes: Nihil mihi conscius sum: & cetera. Mire: Nec me ipsum iudico, nihil mihi conscius sum, nec tamen in hoc iustificatus

2.Cor.13
2.Tim.4
Rom.7
Sap.9
Eccls.1
Psal.38.143
1.Cor.4

stificatus sum. Qui hoc dicebat, nullius utique peccati sibi
Psal. 18 conscius erat. Sed quia legerat: Delicta quis intelligit? Et:
Pro. 14 Sunt uiæ, quæ uidentur uiro iustæ, nouissima autem earum
Pro. 21 respiciunt in profundum inferni. Et iterum: Omnis uir uidetur sibi iustus, Deus autem corda hominum dirigit: iccirco temperabat sententiam: ne forte per ignorantiam deli-
Eccls. 7 quisset, maxime cum scriptura testetur: Est iustus, qui pe-
Deut. 16 rit in iustitia sua. Et alibi: Iuste, quod iustum est, sectaberis; ne opinione ueritatis a iustitia declinemus, recordan-
1. Reg. 15 tes Saulis, & Hachan. CRI. Ne contendere uidear,& in di-
Ios. 7 uersum absque mensura funem trahere, saltem hoc mihi concede, iustos in scripturis plurimos appellari. AT. Non solum plurimos, sed innumerabiles. CRI. Si innumerabiles iusti sunt, & hoc negari non possit; quid male locutus sum, posse esse hominem sine peccato, si uelit? Hoc est aliis uerbis dicere, posse iustum sine peccato esse, in eo quod iustus est. AT. Iustos esse concedo: sine omni autem peccato omnino, non assentior. etenim absque uitio, quod Græce dicitur κακία, hominem posse esse aio: ἀναμάρτητον, idest, sine peccato esse, nego. id enim soli Deo competit: omnisq. creatura peccato subiacet, & indiget mise-
Psal. 32 ricordia Dei, dicente scriptura: Misericordia Domini plena est terra. Et, ne quasi maculas quasdam in sanctis uiris uidear perscrutari; in quibus errore sint lapsi, pauca proferam, quæ non ad singulos, sed ad omnes in commune pertineāt. In trigesimoprimo psalmo scriptum est: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu dimisisti impietatem cordis mei. Statimq. sequitur: Pro hac, hoc est, impietate, siue iniquitate, (utrumque enim intelligi potest) orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Si sanctus est, quo modo orat pro iniquitate? si iniquitatem habet, qua ratione sanctus appellatur? Iuxta
Pro. 24 illum uidelicet modum, qui & in alio loco scribitur: Septies cadit iustus,& resurget. Et iustus accusator sui est in prin
Pro. 18 cipio sermonis. Et alias: Alienati sunt peccatores a uulua,
Psal. 57 errauerunt ab utero, locuti sunt falsa. Vel statim ut nati

sunt

sunt, subiacuere peccato in similitudinem præuaricationis Rom.5
Adæ, qui est forma futuri: uel certe statim, ut de utero uirginali natus est Christus: de quo scriptũ est: Omnis qui aperit uuluã, sanctus Domino uocabitur. Luc.2 Exod.13 Omnes hæretici errauerunt, non intelligentes mysterium natiuitatis eius: magisq. ad specialem natiuitatem saluatoris, quam ad omniũ hominũ, referri potest hoc, quod dicitur: Qui aperit uuluã, sanctus uocabitur Domino. Solus enim Christus clausas portas uuluæ uirginalis aperuit, quæ tamen clausæ iugiter permanserunt. Hæc est porta Orientalis clausa, per quam Ezech.44 solus Pontifex ingreditur, & egreditur, & nihilominus semper clausa est. Illud quoque, quod in uolumine Iob scriptũ Iob 4 est: Numquid mundus erit homo coram Deo, aut in operibus suis irreprehẽsibilis uir? Si aduersus famulos suos nõ credit, & contra angelos prauum quid reperit: quanto magis in his, qui habitant domos luteas, e quibus & nos de eodẽ luto sumus? Quod si asserueris, hoc dici ex persona Eliphas Themanitæ; intellige nõ ab eo dici, sed ab illo, qui sub persona angeli in uisione & reuelatione loquitur ei sententias Dei. Sed esto ut loquatur Eliphas, quod perspicue angelus loquitur: numquid nõ hoc ex persona Iob proprie dicitur: Iob 7 Tẽtatio est uita hominis super terram? Et: Si ego peccaui, Iob 9 quid possum facere? Et: Quare oblitus es, nec fecisti iniquitatis meæ obliuionem, & emũdationem peccati mei? Quomodo enim potest esse iustus homo super terram apud Deum? Et iterum: Si fuero iustus, non audiet me, sed iudicio Iob 9 eius indigebo. Et rursum: Quia sum impius, cur frustra laboro? Si lotus fuero niue, & mundis manibus, satis me sor- Iob 10 de tinxisti. Si peccauero, custodies me: ab iniquitate autẽ me non facies innocentem. Et si impie egero, uæ mihi. Et si fuero iustus, non potero respirare: plenus enim ego sum ignominiæ. Et iterum: Quis enim erit mundus a sorde? Ne Iob 25 unus quidem, etiam si unius diei fuerit uita eius super terrã, & numerabiles menses illius. Quod si dixeris, pronomen, quis, non pro impossibili, sed interdum pro difficili accipi: respondebo tibi: Et ubi est illud, quod temere protulisti?

Facilia

Facilia Dei esse mandata, & ea facile posse compleri, dicente scriptura: Vir in dolore laborat sibi, & uim facit perditioni suæ, ut, oppressa & subiugata & moriente carne, uiuat in eo spiritus. Ridiculamq. illam expositionem Demosthenis uestri, non dixisse Iob; Quis erit mundus a peccato, sed quis erit mundus a sorde; prætereo: qua probare conatur, sordes pannorum significari in infantia, non uitia peccatorum. Aut certe, si non sic intelligit, dicite uos quid sentiat. tam enim inuolutus dictator est, & nimio uerborum squalore coopertus, ut suspicionem magis, quam intelligentiam, lectori præbeat. Ad extremum infert: Ego autem ad hoc
Iob 39 quid respondebo? Manum meam ponam super os meum, semel locutus sum, in secundo non addam. Ecce Iob noster immaculatus, & sine querela, & abstinens se ab omni malo, quasi sine iustitiæ coronatur, ut misericordia Dei in-
Pro.20 digeat? Hoc est illud, quod in Prouerbiis legimus: Quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis confidit se mundũ esse a peccato? Fac quod & hic, quis, non pro impossibili, sed pro difficili dixerit: tolle ergo sententiam, & rade de li-
Ioan.5 bro tuo, Facilia Dei esse mãdata. Quod si illud Ioannis apo-
Matth.11 stoli apposueris, Mandata eius non sunt grauia: & de euangelio, Iugum meum suaue est, & onus meum leue: facile reuinceris: leuia enim certum est dixisse euangelii mandata ad comparationem superstitionis Iudaicæ, in qua uaria cærimoniarum genera quærebantur, quæ iuxta litteram & apo-
Act.15 stoli Petri sententiã nullus potuit explere. Vnde & in Actibus apostolorum scribitur: Nunc ergo quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus: sed per gratiam domini Iesu saluari credimus, quemadmodum & illi. Iaco-
Iacob.4 bus apostolus scribit. Si iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Ille iudicat legem, qui dicit, aliquid non iuste præceptum, & ignorantiam non habere peccatum, & frustra offerri uictimas pro errore, quod peccati non habet cõscientiam. Neque enim in lege ratio quæritur, sed auctori-
Iacob.1 tas. Idem in eadem dicit epistola: Ira uiri iustitiam Dei non opera-

operatur, & quis nostrum carere potest ira, de qua scriptum est: Ira perdit etiam sapientes? Significanterq. non iram Dei, sed iram uiri posuit. Ira enim Dei iusta est: ira autem uiri de perturbata mente procedit. unde & in psalmo dicitur: Irascimini, & nolite peccare: qui uersiculus quem sensum habeat, Apostolus docet: Sol non occidat super iracundiam uestram. ut peccatum omnino sit, uel leuiter irasci: iustitia autem, iram celeri pœnitudine mitigare. unde & pro otioso uerbo reddituri sumus rationem in die iudicii. Et in eodem euangelio legimus: Qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Licet in plerisque codicibus antiquis, sine causa, additum non sit, ut scilicet ne cum causa quidem debeamus irasci. Quis hominum poterit dicere, quod ira, quæ absque iustitia est, in sempiternum uitio careat? Et iterum: Ne glorieris in crastinum: nescis enim quid adueniens pariat dies. Vnde scriptum est: Ne beatum dixeris quempiam ante mortē. quamdiu enim uiuimus, in certamine sumus: & quamdiu in certamine, nulla est certa uictoria: quæ etiam Apostolo fortissime prœlianti in futuro sæculo reseruatur. Dominus atque saluator sub persona assumpti hominis loquitur: Insipientissimus enim omnium hominum sum, & non est hominis prudentia in me. Et in saxagesimooctauo psalmo: Deus tu scis insipientiam meam: sed fatuum Dei sapiētius est hominibus. In Ecclesiaste quoque scriptum est: In multitudine sapientiæ multitudo scientiæ: & qui addit sciētiam, addit dolorem, intelligens quod perfectione careat, & ex eo, quod nouit, quanta non nouerit. Et odio, inquit, habui uitam; quoniam malum est opus, quod operor super terram. Omnia enim uanitas, & præsumptio spiritus. Nemo scit, quid futurum sit: quia, sicuti est, quis annuunciabit ei? Sunt iusti, ad quos peruenit quasi opus impiorum: et sunt impii, ad quos peruenit quasi opus iustorum. Hoc iccirco dicitur, quia certum iudicium solius Dei est; & quos putamus iustos, sæpe peccatores inueniuntur: & quos econtrario peccatores, apud Dei scientiam iusti sunt. Quantumcumque laborauerit homo,

Pro.15. *Psal.4* *Eph.4* *Matth.12.5* *Pro.27* *Eccli.11* *2.Tim.4* *Pro.30* *1.Cor.1* *Eccls.1* *Eccls.2* *Eccls.8*

Eccls.9 ut inquirat, non reperiet. Et si dixerit sapiens nosse se, in-
Eccls.10 uenire non poterit. omnium enim unus occursus est, cor-
daq. filiorũ hominum repleta sunt malitia, & incerto statu, quæ Græce περιφέρεια dicitur. Muscæ moriturae, siue, ut in Hebraico habetur, mortuæ, demoliuntur, atque corrumpunt suauitatem olei. Quis mortalium aliquo errore non capitur? quem hæreticorum & falsorum dogmatum uene-
1.Pet.4 na non maculant? Tempus, inquit, est ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt euangelio? et si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi parebunt? Certe iustus est, qui in die iudicii uix saluatur. saluaretur autem facile, si nihil in se haberet maculæ. ergo iustus est in eo, quod floret multis uirtutibus; & uix saluatur in eo, quod in quibusdam Dei indiget misericordia. Quattuor sunt perturbationes, quibus genus uexatur humanum, duæ præsentis, & duæ futuri; duæ bonorum, & duæ malorum. Aegritudo, quæ Græce dicitur λύπη, & gaudium, quod illi χαρὰν, uel ἡδονὴν uocant: quamquam ἡδονὴ uoluptas a plerisque dicatur: alterum mali, alterum boni: excedimusq. mensuram, si gaudeamus super iis, quæ non debemus, diuitiis, potentia, honoribus, inimicorum infelicitate, uel mortibus: aut econtrario præsentium malorum dolore cruciamur, aduersis, exiliis, paupertate, languore, & mortibus propinquorum:
1.Thess.4 quod Apostolus fieri prohibet: & rursum, si cupiamus ea, quæ arbitramur bona, hereditates, honores, prosperitates omnium rerum, & corporum sanitatem, & cetera, quorum præsentia gaudio fruimur; & metuamus illa, quæ putamus aduersa; quibus ad perfectum carere, iuxta Stoicos, Zenonem uidelicet, & Chrysippum, possibile iuxta Peripateticos autem & difficile, & impossibile est: cui sententiæ omnis scripturæ sanctæ consentit auctoritas. unde & Iosephus, Machabæorum scriptor historiæ, frangi & regi posse dixit perturbationes animi, non eradicari: & quinque Tusculanarum quæstionum Ciceronis libri his disputationibus
Eph.6 referti sunt. Pugnant enim, iuxta Apostolum, aduersum nos

nos fragilitas corporis, & spiritalia nequitiæ in cælestibus. Manifesta sunt, dicente eodẽ, opera carnis, & opera spiritus, & hæc sibi inuicẽ aduersantur: ut non quæ uolumus, illa faciamus. Si nõ quod uolumus, facimus, sed, quod nolumus, illud operamur: quo modo dicitis, posse hominem sine peccato esse, si uelit? Ecce Apostolus, omnesq. credentes, quod uolunt, implere non possunt. Caritas operit multitudinem peccatorum, non tam præteritorum, quam præsentium; ne ultra, Dei in nobis manente caritate, peccemus. Quamobrem de muliere peccatrice dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit plurimum. Ex quo intelligimus, nõ nostræ solũ esse potestatis facere, quod uelimus, sed & Dei clementiæ, si nostram adiuuet uoluntatem. Deus lux appellatur, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Quando dicit, nullas tenebras in Dei lumine reperiri; ostendit, omnia aliorum lumina aliqua sorde maculari. Denique & apostoli appellantur lux mundi. Sed non est scriptum, quod in apostolorum luce nullæ sint tenebræ. Et de Ioanne scribitur: Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederunt per illum. Non erat ille lux, sed ut testimoniũ perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vnde & de eo scriptum est: Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. Et certe legimus immortales angelos, immortales thronos, & dominationes, ceterasq. uirtutes: sed solus Deus est immortalis, quia nõ est per gratiam, ut cetera, sed per naturam. Quam ob causam idem Apostolus scribit, Deum solum esse sapientem? cum & Salomon, & multi alii sancti sapientes uocentur, & dicatur iuxta Hebraicum ad principem Tyri: Sapientior Daniele es tu? Quo modo ergo solus lux, solus immortalis, & solus sapiens appellatur, cum multi immortales & luces, & sapientes sint? Sic perfectio hominis non ex natura, sed ex gratia ueniens, imperfectos eos, qui perfecti uidentur esse, demonstrat. Quod autem scriptum est: Et sanguis Iesu filii eius mundat nos ab omni peccato: tam in confes-

Gal. 5 — 1. Pet. 4 — Luc. 7 — 1. Ioan. 1 — Matth. 5 — Ioan. 1 — 1. Tim. 6 — 1. Tim. 1 — Ezech. 28 — 1. Ioan. 1

ſione baptiſmatis, quam in clementia pænitudinis accipiendum eſt. Sed aliud eſt, mundari a Deo; aliud, per ſe eſſe
Iob 25 ſine uitio. Si enim, iuxta Iob, Luna non ſplendet; & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius: quanto magis homo
Rom.3 putredo, & filius hominis uermis? Omne enim os obſtruitur, & obnoxius eſt omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram eo: nullaq. diſtantia eſt perſonarum. Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Sin autem ſcribit: Exiſtimamus fide iuſtificari hominem ſine operibus legis; ſiquidem unus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem: manifeſte oſtendit, non in hominis merito, ſed in Dei gratia eſſe iuſtitiam, qui ſine legis operibus credentium ſuſcipit fidem. Vnde ſequitur:
Rom. 6 Peccatum ueſtri non dominabitur. Cur? quia non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. non enim uolentis, neque currentis;
Rom.9 ſed miſerentis eſt Dei. Vnde & gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiã, comprehẽderunt iuſtitiã, iuſtitiã autem ex fide. Iſrael autẽ, ſequens legem iuſtitiæ, in legẽ iuſtitiæ non peruenit: quoniã non ex fide, ſed ex operibus. offenderunt enim in la
Rom.10 pidem offenſionis. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiã omni credenti. Cũctæ prope epiſtolæ Apoſtoli hoc habẽt principium: Gratia uobis, & pax a Deo patre, & Chriſto Ieſu domino noſtro: & ſimili fine claudũtur. Ad Corinthios quoque
1.Cor.1 ſcribitur: Vt nõ indigeatis ulla donatione, expectantes reuelationem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui & confirmabit uos uſque in finem ſine crimine in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Licet ergo nulla indigeamus donatione; tamen expectamus reuelationẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, qui tunc nos in omnibus confirmabit, & oſtendet ſine crimine, cum dies domini noſtri Ieſu Chriſti & mundi finis aduenerit, ut non glorietur omnis caro in conſpectu eius. Paulus plantauit, Apollo ri
1.Cor. 3 gauit, ſed Dominus incrementum dedit: ergo neque qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed, qui incrementum dat, Deus. ipſius enim agricultura, ipſius ædificatio ſumus. Iuxta gratiam Dei, quaſi ſapiens architectus ponit
ſun

fundamentum. Nolite, inquit, uosmet ipsos decipere. Si quis sapiens est in uobis in sæculo isto, fatuus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim mundi, stultitia est apud Deum. Dominus cognoscit cogitationes hominum, quia uanæ sunt. Et iterum: In nullo enim mihi conscius sum: sed nec in hoc iustificatus sum: quia, qui me iudicat, Dominus est. Dicitur & uobis, qui sine peccato uos esse dicitis, quid habetis quod non accepistis? si autem accepistis; quid gloriamini, quasi non acceperitis? Iam saturati estis: iam diuites facti estis. Et ut sciamus non ex nobis, sed ex Dei cuncta pendere iudicio: Veniam, inquit, citius ad uos, si Dominus uoluerit. Qui enim dicit; Veniam ad uos; ostendit se uelle, monstrat cupere, promittit aduentum. Sed ut cautius hæc loquatur, infert, Si Dominus uoluerit. Si quis enim putat se quid nosse, necdum nouit sicut nosse oportet. Vas electionis humilitate deiectus, immo conscientia fragilitatis suæ, loquitur: Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus uocari apostolus: quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei: gratia autem Dei sum id, quod sum: & gratia ipsius in me uacua non fuit, sed omnibus illis amplius laboraui, non ego autem, sed gratia Dei, quæ mecum est. Dicit se plus omnibus apostolis laborasse; statimq. laborem suum ad Dei refert auxilium: Non ego, inquiens, sed gratia Dei, quæ mecum est: sicut & in alio loco loquitur: Fiduciam autem talem habemus per Iesum Christum ad Deum: non quia ex nobis ipsis sufficientes simus reputare aliquid, quasi ex nostro: sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & nos dignos fecit ministros noui testamēti. Non enim iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. unde infert: Et nos in Iesum Christum credidimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Si enim ex lege iustitia, ergo Christus sine causa mortuus est. In lege maledictio est: scriptum est enim: Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Christus nos redemit de maledictione legis, fa-

Psa. 93
1. Cor. 4
1. Cor. 8
1. Cor. 15
2. Cor. 3
Gal. 2
Gal. 3

ctus pro nobis maledictio. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet uiuificare; uere ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut repromiſſio per fidem Ieſu Chriſti daretur credentibus. Lex ergo pædagogus noſter
Gal.5 fuit in Chriſto, ut ex fide iuſtificemur. Vnde addit, & uno uerſiculo omnia comprehendit, dicens: Euacuati eſtis a Chriſto: qui in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis. Hæc cuncta percurro, ut oſtendam a nullo legem eſſe completam, & per legem mandata omnia, quæ continentur in le-
Philip.2 ge. Deus eſt enim qui operatur in nobis & uelle, & perfice-
Philip.3 re. Laborat Apoſtolus, & iuxta iuſtitiam, quæ in lege eſt, ſine querimonia cõuerſatus, omnia pro Chriſto ducit quiſquilias, ut inueniatur in Chriſto, non habens ſuam iuſtitiam, quæ ex lege, ſed quæ ex fide Chriſti eſt a Deo. Vnde
2.Theſſ.3 ſcribit ad Theſſalonicenſes: Fidelis autem eſt Dominus, qui ſeruabit uos, & cuſtodiet a malo. Ergo non liberi arbitrii poteſtate, ſed D ei clementia conſeruamur. Ac, ne putes argumentationibus uanis, quæ mouent audientibus quæſtiones, ueritatem poſſe fidei ſubuerti; idem Apoſto-
1.Tim.6 lus ſcribit ad Timotheum: O Timothee, depoſitum cuſtodi, deuitans profanas uocum nouitates, & contradictiones falſi nominis ſcientiæ; quam quidam promittentes, circa fidem errauerunt. Bonitas enim, & miſericordia ſaluatoris noſtri, non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, ut, iuſtificati il-
Tit.3 lius gratia, heredes ſimus ſecundum ſpem uitæ æternæ. Hæc breuiter quaſi ex latiſſimo atque pulcherrimo apoſtolicæ doctrinæ prato carpſimus, ut duræ frontis impudentia conteratur. tranſeamus ad euangelia, & apoſtolicos igni-
Matth.2 culos clariſſima Chriſti lampade compleamus: Omnis, ait, qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio? qui autem dixerit raka, quod interpretatur uanus, & abſque cerebro, reus erit concilio: haud dubium, quin ſanctorum & angelici ſenatus. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Quis noſtrum poteſt huic uitio non ſubiacere;
Matth.12 cum etiam pro otioſo uerbo reddituri ſimus rationem in die iudicii?

iudicii? Si ira, & sermonis iniuria, atque interdum iocus, iudicio, concilioque, & gehennæ ignibus delegatur: quid merebitur turpium rerum appetitio, & auaritia, quæ radix est omnium malorum? Si, inquit, offers donum tuum ad altare; & ibi fueris recordatus, quia frater tuus habet aliquid aduersus te: dimitte ibi donũ tuum ante altare, & uade primum, reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Meæ est potestatis, ut non habeam aliquid contra fratrem meum: ut autem ille aduersus me habeat, aut non habeat, in illius uoluntate consistit. Quid ergo faciã, si ille reconciliari noluerit? obsecrem? flectam genua? sed audire contemnet. An obtorto collo nolentem in ius amicitiæ traham? ecquæ est maior inimicitia, quam amicitias necessitate sociare? neque enim dixit: roga eum, ut tibi concilietur: sed reconciliare primum fratri tuo: & sic offeres munus tuum ad altare. nõ quod impossibilia Deus præceperit: sed tantum patientiæ culmen ascendit, ut prope impossibilia pro difficultate nimia præcepisse uideatur, ad destruendam sentẽtiam tuam, qua scribis facilia esse Dei mandata. Scandalizantem manũ, oculum, & pedem iubemur abscindere. Esto, per tropologiam dictum sit, pro amicissimis, & pro consanguineis, & fraterno nobis & coniugali amore sociatis: facile ne arbitramur, ob quasdam offensas tantam subito abscindere caritatem? Quodq. dicitur: Sit sermo uester, est est, non non; quod autem amplius est, a malo est: forsitan de uestra schola reperiatur, qui numquam mentitus sit, nec audierit illud propheticũ & apostolicum: Ego dixi in excessu mentis meæ, omnis homo mendax: & nesciat scriptum in alio loco: Os, quod mentitur, occidit animam. Verberanti maxillam, alteram iubemur opponere. Tollenti tunicam, etiam pallium concedendum est. Angarianti se mille passibus duobus millibus colla præbẽda sunt. Petenti te da; & uolentem a te accipere mutuum, ne auerseris. Si duos nummulos habuero, & alius poposcerit; aut dabo ipsi, & mihi mendicandum erit; aut, si non dedero, transgressor legis inueniar. Illud autem, quod dicitur: Diligite

Matth. 5

Matth. 5

Psal. 115

Sap. 1

Matth. 5

ligite inimicos uestros, benefacite iis, qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos: forsitan in uestro cœtu inuenitur, apud nos rara auis est. Qui pecca ta simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam
Matth.6 saluatoris. Quodq. sequitur: Cauete, ne iustitiam, hoc est eleemosynam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: nescio quis possit implere. Ad largiendum frustum panis, & binos nummulos præco conducitur: & extendentes manum, huc illucq. circumspicimus: quæ si nullus uiderit, contractior fit. Esto, unus de mille inueniatur, qui ista non faciat. Responde, quæso, ubi sunt facilia mandata? Nolite, inquit, soliciti esse de crastino. crastinus enim dies solicitus erit pro se. sufficit diei malitia sua. Vos de crastino non cogitatis, &, instar auium, præsentibus contenti estis, quorum epistolæ biblinæ uolitant trans flumina Aethiopiæ: ut inter simias, & pauos, noua de
3. Reg.9 Ophir Salomoni dona mittantur. Vis audire facilitatem
Matth. 7 præceptorum Dei? ausculta quod dicitur: Quam arcta uia, & angusta est, quæ ducit ad uitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam. Non dixit, qui gradiuntur per eam; hoc enim difficillimum est; sed qui inueniunt eam: pauci enim inueniunt, & multo pauciores ingrediuntur per eam. Filius, in
Luc.9 quit, hominis non habet ubi caput suum reclinet, qui dicit
Esa. 28 in Esaia: Suscipite lassum, & hæc est requies mea. Si non habet ubi caput suum reclinet, & quo requiescat, dicens in
Esa. 66 alio loco: Super quem requiescam, nisi super humilem, & quietum, & trementem uerba mea: ubi est mandatorum Dei facilitas? Multi hoc, quod scriptum est: Non ueni uoca re iustos, sed peccatores ad pœnitentiam: simpliciter acci-
Luc.5 piunt, iuxta illum sensum: Non indigent sani medico, sed ii, qui male habent. Alii uero interpretantur coactius. Nõ ueni uocare iustos; nullus enim ad perfectum iustus est, sed ex aliqua parte peccator; sed peccatores, quibus mundus
Psal.11 refertus est, dicente Dauid: Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus & corrupti sunt, & abominabiles fa-
Psal.13 cti sunt in adinuentionibus suis. Omnes declinauerunt,

simul

simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Nolite, inquit, possidere aurum, Matth.10
neque argentum, neque pecuniam in zonis uestris, non peram in uia, non panem, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque uirgam. Hæc, inquies, præcepta apostolica sunt. Et certe Petrus apostolus caligas habuisse narratur, dicente ad eum angelo: Præcingere, & calciare caligi tuis. Act.12
Duas autem tunicas, ut de ceteris taceam, puto quod & ego, & tu possideamus: si tamen amplius non habemus. Hæc dico: & iterum iterumq. ac per singula ingeram, ut erubescas ad sententiam tuam, facilia esse Dei mādata. Fratrem tradet frater in mortem, & pater filium: cō Mar.13
surgentq. filii contra parentes, & interficient eos: & eritis, inquit, odio cunctis hominibus propter nomen me- Luc.21
um. Et quia facilia iusserat, & sciebat facile ea posse compleri; propterea, ut rei facilitatem ostenderet, copulauit dicens: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Matth.10
Non ueni, iniquit, pacem mittere super terram, sed gla- Mar.10
dium. Veni diuidere hominem contra patrem suum, & fi- Matth.10
liam contra matrem, & nurū contra socrum. Et, ne omnia percurrendo longiorem sententiam faceret, uno cuncta sermone comprehendit, dicens: Inimici hominis, domestici eius. Cumq. posuisset: Qui amat patrem, aut matrē supra me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam supra me, non est me dignus: ob facilitatem præceptorum intulit: Et qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Crux Christi facilis est? nudum post Christū ire, ludus est, iocus est? Et ubi præmia, quæ, difficultate superata, quæruntur? Non colliguntur zizania in præsen- Matth.13
ti sæculo, ne & frumentum pariter eradicetur. Palea dominica futuro iudicio reseruatur; quando iusti fulgebunt quasi sol; & egredientur angeli, & separabunt malos de medio Matth.26
iustorum. Petrus mergitur, & meretur audire: Modicæ fidei, quare dubitasti? Si in illo modica fides; in quo magna sit, nescio. De corde, inquit, egrediuntur cogitationes pes- Matth.15
simæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimo-

stimonia, blasphemiæ. Hæc sunt, quæ coinquinant homines. Procedat, qui in corde suo, hæc non esse, testetur: & plenam in corpore isto mortali iustitiam confite-
Matth.16 bor. Qui uult, inquit, saluare animam suam, perdet eam; & qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet
Matth.18 eam. Iterum dico: Hæc sunt facilia mandata. Væ mundo a scandalis. necesse est enim, ut ueniāt scandala. Et propte
Iacob.3 rea in alio loco scriptum est: In multis offendimus, siue erramus omnes. Non pauca peccata, sed multa, nec quorun-
Philip.2 dam, sed omnium posuit: Omnes enim, quæ sua sunt, quærunt, & non ea, quæ Dei sunt. Vnus bonus Deus dicitur:
Matth.19 & magistri, quasi hominis, bonitas refutatur. In lege doctissimus omnia fecisse se dicit: quamobrem & amatur a Domi
Marc.10 no, & tamen plenam iustitiam non habet: quia noluit substantiam suam pauperibus erogare. Vnde difficultas difficultati, immo impossibile impossibili tunc comparatur: quia nec camelus ingredi potest per foramen acus,
Matth.23 nec diuites peruenire in regna cælorum. Quis nostrum non lauat exteriora calicis & parapsidis, & interiora habet nequaquam sordibus inquinata? Quis sepulcrorum extrinsecus dealbatorum potest similitudinem declinare: ne & nobis dicat Iesus: Deforis quidem uidemini hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate? Quamuis & aliis uitiis carere possimus: hypocriseos maculam non ha-
Matth.26 bere, aut paucorum est, aut nullorū. Pater, inquit, si possibile est, transeat calix iste a me: uerumtamen non sicut ego
Psal.32 uolo, sed sicut tu. Filius Dei, qui dixit, & facta sunt, mandauit, & creata sunt omnia, secundum hoc, quod filius hominis dicitur, sententiam temperat: Pater, si possibile est: uerumtamen non sicut ego uolo, sed sicut tu: & Critobulus meus, adducto supercilio, loquitur: Potest homo sine pec-
Matth.26 cato esse, si uelit. Apostoli audiunt: Sic non potuistis una hora uigilare mecum? Non dixit, noluistis, sed non potuistis. Apostoli una hora uigilare non possunt, somno, mærore, & carnis fragilitate superati: & tu potes longo tempore
Marc.6 omnia simul peccata superare? Marcus euangelista scribit de

de Domino: Et non poterat ibi ne unam quidem facere uirtutem, niſi paucis ægrotantibus manus imponens ſanauit eos, & admirabatur propter incredulitatem eorum. Dominus dicitur non potuiſſe in Nazareth ne unam quidem facere uirtutem, & infidelitatis alienæ ſtupore retinetur: & uos poteſtis omne, quod uultis? Denique in conſequentibus ſcribitur: Abiit in fines Tyri, & Sidonis, & ingreſſus domum neminem uolebat ſcire: & latere non potuit. Vere utique cupiebat latere: & quod cupiebat, quare facere non poterat? ut in aduentu ſuo omnium conſcientiam declinaret? Quæris cauſas, cur latere nõ potuerit? cogita aſſumpti hominis ueritatem, & omni carebis ſcandalo. Si filius Dei aliquid in carne & propter carnem non potuiſſe narratur: nos, qui toti carnei ſumus, & quotidie ſpiritus operibus repugnamus, contra Apoſtoli ſententiam, quæ uolumus, cuncta faciemus? Petrus apoſtolus tria uult facere in monte tabernacula, unum Domino, alterum Moyſi, tertium Eliæ, neſciẽs quid loquitur timore perterritus: & nos Pythagoricæ philoſophiæ ructamus ſuperbiam? De die & hora conſummationis ultimæ, & angelos cælorum, & filium ignorare reſpondit: & nos plenam ſcientiam pollicemur? Carnis infirmitas Deo habitatore gaudebat, & tamen menſuram fragilitatis ſuæ excedere non potuit, ut non, τῷ δοκεῖν, iuxta ueteres hæreticos, ſed uere Dei filius, hominis filius crederetur, apoſtolos parumper relinquens, cecidit in terram pronus, & orabat dicens: Pater, ſi poſſibile eſt. Cur, quæſo, ſententiam ambigenter exprimebat, qui in alio loco dixerat: Quæ apud homines impoſſibilia, apud Deum poſſibilia ſunt? Sed homo paſſurus, hominis loquitur uerbis. Ille dicit: Si poſſibile eſt, una hora prætereat. Tu dicis, põſſibile eſt omni tempore peccata uitare. In quibuſdam exemplaribus, & maxime in Græcis codicibus, iuxta Marcum in fine eius euangelii ſcribitur: Poſtea, cum accubuiſſent undecim, apparuit eis Ieſus; & exprobrauit incredulitatem, & duritiam cordis eorum, quia iis, qui uiderant eum reſurgentem, non crediderunt: & illi ſatisfaciebant dicentes: Sæculum iſtud, iniquitatis,

Marc.7 *Rom.7* *Marc.9* *Marc.13* *Marc.14* *Marc.16* *Marc.16*

tatis & incredulitatis substantia est: quæ non sinit per immũ
dos spiritus ueram Dei apprehendi uirtutem: iccirco iam
1.Ioan.5 nunc reuela iustitiam tuam. Cui si contradicitis, illud certe
renuere non audebitis: Mundus in maligno positus est: &
Luc.4 quod Dominum suum satanas tentare ausus sit, & uictus,
atque confusus recesserit, usque ad tempus utique passionis.
Ille tentatur, & successor Iouiniani, audet loqui: eos, qui
plena fide baptisma consecuti sunt, non posse tentari: immo
aliis uerbis, posse hominem baptizatum, si uoluerit, nequa
Luc. 1 quã ultra peccare. *Zacharias* iustus audit ab angelo: Quia
non credidisti uerbis meis, eris tacens, & non poteris loqui,
Marc. 9 usque in diem natiuitatis eius. Pater lunatici de apostolis lo
Matth.17 quitur: Rogaui discipulos tuos, ut eiicerent eum, idest dæ-
monem, & non potuerunt. Et ipsi discipuli interrogant sal
uatorem: Quare non potuimus eiicere illum? Et audiunt,
Propter incredulitatem uestram. Cur, quæso? Quia, omnia
Luc. 9 posse, Domino seruabatur. Intrauit cogitatio in apostolos,
quis eorum maior esset; & emendantur doctrina saluatoris;
dum minimus maior agnoscitur, & humilitas sublimitate
mutatur. Nõ recipitur ab urbe Samaritanorum, quia facies
eius erat euntis Hierusalem. Iacobus, & Ioannes, uere filii
tonitrui, & zeli ardore feruentes, Phinees & Eliæ ignem de
cælo deducere cupiunt, & corripiuntur a Domino: qui uti-
que non corriperẽtur, si absque errore talia uoluissent. Ibant
cum illo populi, hoc est cum Domino, qui conuersus dixit.
Luc. 14 Si quis uenit ad me, & non odit patrem suum, & matrem
suam, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, insuper &
animam suam, non potest meus esse discipulus. Et, qui nõ
portat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse
discipulus. Et in hoc loco temerarius proclamabo: Potest
homo, si uelit, omnia peccata uitare: facilia enim sunt man
Luc.16 data eius: Qui merentur audire a Domino saluatore: Vos
estis, qui iustos uos esse dicitis coram hominibus: Deus au-
tem nouit corda uestra: quia, quod apud homines excelsum
est, abominabile est coram Deo. Impossibile est, inquit, ut
Luc.17 scandala non ueniant. Puto, quod peccatum scandalum sit,
quod

quod per ſcandalum uenit. niſi fallor enim, σκῶλον & σκάνδαλον apud Græcos ex offenſione & ruina nomen accepit. Propterea in multis offendimus omnes. Fac ut non corruerim: certe offendi, & non in uno, ſed in pluribus. Arbitror, quod, in aliquo offendiſſe, peccatum ſit. Dixerunt Domino apoſtoli: Auge nobis fidem. Qui reſpondit eis: Si habueritis fidem, quaſi granum ſinapis. quod utique minimum eſt omnium ſeminum: & Critobulus meus fidei nobis montibus intumeſcit. Dicebat autem, inquit, & parabolam illis, quod ſemper oportet orare, & numquam deficere. Fruſtra ſemper oramus, ſi in noſtro arbitrio eſt facere, quod uolumus. Dixerunt apoſtoli: Ecquis poteſt ſaluus eſſe? Audiũt a Domino: Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia apud Deum ſunt. Ergo aliqua, quæ apud homines impoſſibilia ſunt, certe ea eſſe poſſibilia, ex eo oſtenditur, quod apud Deum poſſibilia ſunt. Sit ergo & apud Deum poſſibile, homini, ſi uelit, donare impeccantiam, non ipſius merito, ſed ſua clementia: & apud homines nequaquam poſſibile, liberi arbitrii poteſtate, quod nutu donantis accipitur. Non ſuffecerat apoſtolis, dudum ſuper dignitate quæſiſſe, quis eorum maior eſſet: ſed in ipſo neceſſitatis & paſſionis articulo ſcribitur de eis: Facta eſt contentio inter illos, quis illorum maior eſſet. Optimum reuera tempus, inſtante cruce de dignitate contendere. Simon, inquit, Simon, ecce ſatanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Et certe, iuxta uos, in apoſtoli erat poſitum poteſtate, ſi uoluiſſet, ut non deficeret fides eius: qua utique deficiente, peccatum ſubingreditur: In quibuſdam exemplaribus tam Græcis, quam Latinis inuenitur, ſcribente Luca: Apparuit illi angelus de cælo confortans eum: haud dubium, quin Dominum ſaluatorem. Ec factus in agonia prolixius orabat; factusq. eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Saluator in paſſione ab angelo confortatur: & Critobulus meus non indiget auxilio Dei, habens liberi arbitrii poteſtatem. & tam uehementer orabat, ut guttæ ſanguinis prorumperent ex parte.

Iacob. 3
Luc. 17
Luc. 18
Luc. 22

te, quem totum erat in passione fusurus. Quid, inquit, dormitis? surgite, & orate, ne intretis in tentationem. Debuit iuxta uos dicere: Quid dormitis? surgite, & resistite: liberum enim habetis arbitrium; &, semel uobis concessa a Domino potestate, nullius alterius indigetis auxilio. si enim
Ioan.5 hoc feceritis, non intrabitis in tentationem. Non possum, ait, ego facere a memet ipso aliquid; sed, sicut audio, ita iudico. Ariani obiiciunt calumniam: sed respondet Ecclesia, ex persona hominis hæc dici, qui assumptus est. Tu ecõtrario loqueris: possum sine peccato esse, si uoluero. ille nihil potest ex se facere, ut hominis indicet ueritatem. Tu potes omnia peccata uitare, ut, adhuc in corpore constitutus, ἀν-
Ioan.7 τίθεον esse te doceas. Negat fratribus & propinquis ire se ad scenopegiam. Et postea scriptum est: Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad sollemnitatem, non manifeste, sed quasi in abscondito. Iturum se negauit, & fecit quod prius negauerat. Latrat Porphyrius: incõstãtiæ ac mutationis accusat, nesciens omnia scandala ad carnẽ esse referenda. Moyses, inquit, dedit uobis legem: & nemo ex uobis facit legem, utique possibilem: & tamen, quod erat possibile, nemo impleuerat; neque enim culpa imperantis est, sed fragilitas audientis, ut omnis mundus subdi-
Ioan.8 tus fiat Deo. In euangelio secundum Ioannem, in multis & Græcis & Latinis codicibus inuenitur de adultera muliere, quæ accusata est apud Dominum. Accusabant autem, & uehementer urgebant scribæ, & pharisæi, iuxta legem eam lapidare cupientes. At Iesus inclinans se, digito scribebat in terra, eorum uidelicet qui accusabant, & omniũ peccata mortalium, secundum quod scriptum est in prophe-
Hier.17 ta: Relinquentes autem te, in terra scribentur. Tandem caput eleuans dixit eis: Qui sine peccato est uestrum, primus mittat super eam lapidem. Hoc, quod dicitur, sine peccato, Græce scriptum est, ἀναμάρτητος. Qui ergo dicit, aliud esse sine peccato, & aliud ἀναμάρτητον; aut Græcum sermonem nouo uerbo exprimat; aut, si expressum est a Latinis, ut interpretationis ueritas habet, perspicuum est, ἀναμάρ-

τητον nihil aliud eſſe, niſi, ſine peccato. Et quia accuſatores omnes fugiunt, (dederat enim uerecundiæ eorum clementiſſimus iudex ſpatium recedendi) rurſumq. in terra ſcribens, terramq. deſpiciens: paulatim diſcedere, & oculos illius declinare cœperunt: ſolusq. remanſit cum muliere, cui locutus eſt Ieſus: Vbi ſunt, qui te accuſabant? nemo te condemnauit? Quæ ait: Nullus, Domine. Reſpoudit ei Ieſus: Nec ego te condemnabo. Vade, & amodo noli peccare. Præcepit Dominus, ne ulterius peccaret: ſicuti & alia ſimiliter in lege mandauit. Sed utrum ea fecerit, nec ne, ſcriptura non dicit: Omnes, inquit, qui uenerunt ante me, fures *Ioan.10* fuerunt, & latrones. Si omnes, nullus excipitur. Qui uenerunt, inquit, non qui miſſi ſunt, de quibus propheta ait: Ipſi ueniebant a ſe, & ego non mittebam eos. Quo uerbo *Hier.23* ſolius Chriſti potentia reſeruatur, qui ad ſua uenerat: & ſui eum non receperunt. Dum eſſem, inquit in, mundo cum *Ioan.17* eis; ego ſeruabam eos in nomine tuo: quos dediſti mihi, cuſtodiui, & nullus ex eis periit, niſi unus filius perditionis. Non dixit: dedi eis liberi arbitrii poteſtatem, ut ipſi ſe ſuo labore ſaluarent: ſed, Ego cuſtodiui eos, ego ſeruaui. Denique infert: Non peto, ut eos auferas de mundo, ſed ut cuſtodias illos a malo. In Actibus apoſtolorum ſcriptum eſt; in- *Act.15* ter Paulum & Barnabam, propter Ioannem, qui cognominatus eſt Marcus, ortam diſſenſionem, ita ut ſepararentur, & Barnabas Marcum, & Paulus Sylam aſſumeret in euangelii miniſterium. Paulus ſeuerior, ille clementior, uterque in ſuo ſenſu abundat. et tamen diſſenſio habet aliquid huma- *Act.16* næ fragilitatis. In eodé uolumine legitur: Tranſierunt Phrygiam & Galatiam regionem, prohibiti a Spiritu ſancto loqui uerbum in Aſia: quo maledicto, in ipſa prouincia puto uſque hodie hæreticos, qui contra Spiritum ſanctum faciunt, plurimos reperiri. Cumq. ueniſſent, ait, in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, ſed non dimiſit eos ſpiritus Ieſu. No- *Ioan. 15* ta, quod ſpiritus Ieſu, Spiritus ſanctus ſit, qui in alio loco, propter unitatem ſubſtantiæ, patris ſpiritus appellatur. Volunt loqui in Aſia, & prohibentur a Spiritu ſancto. tentát ire

in

in Bithyniam, & non eos permittit spiritus Iesu. satis importune, si eis faciendi, uel non faciendi semel dederat libe-
Act. 17 ri arbitrii potestatem. Sequitur: Tempora, inquit, ignorantiæ respiciens Deus, nunc præcepit hominibus, ubique pænitentiam agere. Significanter præterita in lege tempora,
Rom. 15 tempora ignorantiæ demonstrauit. Rursum ait: Veniam ad uos Deo uolente. Cur interposuit uoluntatem Dei, si habe-
Iacob. 2 bat sui arbitrii potestatem? Iacobus apostolus, Si quis, ait, seruauerit totam legem, offenderit autem in uno; reus est omnium factus. Quis nostrorum in nullo aliquando peccauit? Si autem peccauit, quod negari non potest; & per unũ peccatum, omnium est reus peccatorum; non suis uiribus, sed Dei misericordia saluatur. Si quis in uerbo nõ peccauit,
Iacob. 3 hic perfectus est uir. Si aliquando in sermone peccasti, ubi est apud te præsumpta perfectio? maxime cum sequatur: Linguam autem hominum nullus potest domare, incontinens malum, plena ueneni mortiferi. Rogo te, ut mihi respondeas: si lingua incontinens est malum, & plena ueneni mortiferi; & nullus potest domare linguã mortalium; & tanti criminis reus es: ubi in perpetuum peccatorum fuga? unde bella, & unde rixæ inter uos? nonne ex uoluptatibus, quæ militant in membris uestris? Aut membra non habetis humana: aut, si homo non potest esse sine membris, confitemini, uoluptatem, atque luxuriam in uestris artubus mili-
Psal. 25 tare. Dauid, qui dixerat confidenter: Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum: quia ante oculos meos misericordia tua est, & complacui in ueritate tua. Et iterum: Ego autem in innocentia mea ingressus sum, & pes meus stetit in directo: quamquam iudicii ueritatem Dei misericordia mitigaret, tamen, quia hoc ausus est dicere, relinquitur parumper fragilitati suæ, &, ut uos dicitis, arbitrii libertati: & per adulterium lapsus in homicidium, postea lo-
Psal. 50 quitur: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: Et, secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Nec hoc dico, quod uirum
3. *Reg.* 14 sanctum accusem, de quo scriptum est: quo fecerit omnes uolun-

uoluntates Dei: ſed quod multis aliis bonis hæc uitia compenſarit, & ſaluatus ſit miſericordia Dei, cuius iudicium eſt in ponderibus, & ad quem Aſaph loquitur: Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in menſura. Neque enim iniuſtus eſt Dominus: ut tantũ peccata condemnet, & bonorũ operum nõ meminerit. Vnde & in alio loco idem Dauid canit: Ego dixi in abũdantia mea, non mouebor in æternum: Domine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtutem: Auertiſti faciem tuam a me: & factus ſum conturbatus. Dixi enim, pronunciabo contra me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Iuſtoq. præcipitur: Reuela ad Dominum uiam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet. Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuã, & iudicium tuum tamquam meridiem. Salus enim iuſtorũ a Domino, quia non eſt ſanatio in carne eorum a facie iræ eius. Et quotidie, iuxta Apoſtolum qui dixerat: Non enim habitat in carne mea bonum: ingemiſcunt dicentes: Renes mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Breues enim poſuit dies noſtros, & ſubſtantia noſtra quaſi nihilum in conſpectu eius. Vniuerſa uanitas omnis homo uiuens, uel uiuens in corpore, uel uiuens in uirtutibus: & tamen omnia uanitas. incerto enim ſtatu fluctuat, &, dum nõ timet, in ſereno patitur tempeſtatem. Cum enim eſſet in honore, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Pro nihilo, inquit, ſaluos faciet eos: haud dubium quin iuſtos, qui non proprio merito, ſed Dei ſaluantur clementia. Et delicta mea a te non ſunt abſcõdita. Hoc ex perſona Chriſti dicitur. Si ille, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, pro nobis doluit, & peccata noſtra portauit: quanto magis nos debemus noſtra uitia confiteri? Renuit, inquit, conſolari anima mea: conſiderans delicta, quæ feceram, recordatus ſum Dei, & lætatus ſum, cogitans me illius clementia conſeruandũ. Nocte cũ corde meo meditabar, & ſcopebam ſpiritum meum. Et dixi, nunc cœpi, hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Iuſti uox eſt, qui, poſt meditationem ſomnii, & cõſcientiæ cruces, ad

Pſal. 79 · *Pſal. 29* · *Pſal. 31* · *Pſal. 36* · *Pſal. 26. 37* · *Rom. 7* · *Pſal. 37* · *Pſal. 37* · *Pſal. 48* · *Pſal. 55* · *Pſal. 68* · *1. Pet. 2* · *Pſal. 76*

extremum ait: Nunc cœpi uel pænitentiam agere, uel scientiæ limen intrare: & hæc ipsa de bonis ad meliora mutatio, non mearum uirium, sed dexteræ & potentiæ Dei est. In
Psal.88 æternum misericordia ædificabitur. Nullum enim tempus est, quo non ædificetur misericordia in singulis quibusque sanctorum, & iis, qui de peccatis transeunt ad uirtutes.
Psal. 90 A sagitta uolante per diem, a negotio perambulante in te-
Psal.10 nebris, quis nostrum poterit liberari? Ecce enim peccatores intenderunt arcum, ut sagittent in obscuro rectos corde. nolunt prauos uulnerare, sed rectos corde. Sagitta per diem uolitat, per hæreticos in sanctarum intelligentia scripturarum. Negotium in tenebris & nocte perambulat, per philosophos, qui per obscuritatem sermonum inuoluere cupiunt ueritatem. Plantati in domo Domini, in atriis Dei
Psal. 91 nostri florebunt. Plantati in domo Domini, iusti sunt, in Ecclesia confirmati. Sed hi non in præsentiarum, sed in futuro in atriis Domini florebunt, ubi est certa & secura pos-
Psal.102 sessio. Misericors & miserator Dominus, longanimis &
Psal.144 multæ miserationis. Suauis Dominus omnibus, & misericordia eius super omnia opera illius. Tantas audis misericordias, & in tua audes uirtute confidere? Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua. Si de cunctis operibus Dei & homines sunt, ergo omnes homines sua peccata cõfitean
2.Reg. 7 tur. Legimus in Samuele dictum de Salomone: Ipse ædificabit domum nomini meo, & firmabo regnum eius usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et iterum: Si inique egerit, corripiam eum in uirga hominum, misericordiã autem meam non auferam ab eo. Cum egisset Dauid gratias Deo, ad extremum intulit: Et hæc est lex hominis: Domine Deus, semper respice ad clementiam tuam, & infirmitatem carnis diuino auxilio susten
2. Reg. 16 ta. Quid mihi, inquit, & uobis filii Saruiæ? Maledicat Semei. Dominus præcepit ei, ut maledicat Dauid: Et quis respondebit ei, quare hoc fecisti? Voluntas enim Dei non discutienda, sed cum gratiarũ actione patienda est. Et in alio loco: Dominus mandauit, ut dissiparet consilium Achitophel

phel bonum, ut adduceret ſuper Abſalon malum: cuius cer 2. Reg. 17
te conſilium erat, quaſi conſilium Dei. Et qua ratione po-
teſtas liberi arbitrii, maiore poteſtate ſubuerſa eſt? Hiero- 3. Reg. 14
boam, qui peccare fecit Iſrael, arguitur quare reliquerit præ
ceptum Domini, diciturq. ad eum: Dedi tibi regnum do-
mus Dauid, & non fuiſti ſicut ſeruus mues Dauid, qui cuſto-
diuit mandata mea, & ambulauit poſt me in toto corde
ſuo, & fecit placitum in conſpectu meo. Ergo & poſſibilia
ſunt Dei mandata, quæ Dauid feciſſe cognoſcimus, & ta-
men laſſeſcere ſanctos ad perpetuitatem iuſtitiæ. In multis 3. Reg. 11. 15
regibus legimus de ſtirpe Dauid, quod non ſuo merito, ſed
Dauid patris uirtutibus conſeruati ſint; qui fecerit placitum
in conſpectu Dei: Et uenitur ad Aſa regem Iuda: de quo 3. Reg. 15
ſcriptum eſt: Fecit Aſa rectum in conſpectu Domini, ſicut
Dauid pater eius. Cumq. in multis laudibus eius immorata
eſſet hiſtoria, ad extremum intulit: Sed excelſa non abſtulit.
attamen cor eius perfectum erat cum Deo, omnibus die-
bus uitæ ſuæ. Ecce & iuſtus dicitur, quippe cuius cor per-
fectum erat cum Deo: & tamen in hoc errauit, quod excel-
ſa non abſtulit: quæ Ezechiam, & Ioſiam legimus abſtuliſ- Luc. 1
ſe. Elias, in cuius ſpiritu & uirtute uenit Ioannes Baptiſta, 3. Reg. 18
ad cuius imprecationem uenit ignis de cælo, & Iordanis flu- 4. Reg. 1. 2
enta diuiſa ſunt, timuit Iezabel, & fugit, laſſusq. in ſolitu- 3. Reg. 19
dine ſedit ſub arbore; & preſſus anguſtia, mortem rogauit,
dicens: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque
enim melior ſum patribus meis. Hunc iuſtum negare quis
poteſt? Et tamen, non dicam mulierem, ſed hominem for-
midare, de animi perturbatione deſcendit, quæ uitio care-
re non poteſt, dicente Dauid: Dominus auxiliator meus, Pſal. 117
non timebo quid faciat mihi homo. De Ioſaphat rege Iuda 2. Par. 17
ſcriptũ eſt: Et fuit Dominus cum Ioſaphat, qui ambulauit
in uiis Dauid patris ſui prioribus. Ex quo intelligitur, pri-
mas eum Dauid habuiſſe iuſtitias, & nouiſſima non habuiſſe
peccata. Nõ ſperauit, ait, in Baalim, ſed in Deo patris ſui,
& ambulauit in præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael.
Confirmauitq. Dominus regnum in manu eius, & dedit

omnis Iuda munera Iosaphat, factæq. sunt ei infinitæ pecu-
2.Par.18 niæ, atque diuitiæ, & multa gloria. Cumq. sumpsisset cor
eius audaciam propter uias Domini, etiam excelsa & lucos
2.Par.19 de Iuda abstulit. Hic Achab regi impiissimo affinitate con-
iunctus est. Cumq. post prœlium reuerteretur Hierusalem,
occurrit ei Hieu, filius Anani, uidens, & ait ad eum: Impio
præbes auxilium, & iis, qui oderunt Dominum, amicitia
iungeris: et iccirco iram Domini quidem merebaris, sed
bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de
terra Iuda, & præparaueris cor tuum, ut requireres Domi-
num. Ac ne putemus, præteritas iustitias hoc peccato &
2.Par.22 increpatione prophetica fuisse deletas; postea de Ochozia
stirpe eius scriptum est, quod inuenerit eum Hieu latentem
in Samaria, adductumq. occiderit: Et sepelierunt, inquit,
eum, eo quod esset filius Iosaphat, qui quæsierat Dominũ
2.Par.29 in toto corde suo. De Ezechia scrptum est: Fecit rectum in
oculis Domini, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid, pater eius.
Iste abstulit excelsa, & contriuit statuas, & incendit lucum,
contriuitq. serpentem æneum, quem fecerat Moyses. Et
iterum in domino Deo Israel confisus est: & post ipsum nõ
fuit similis ei in cunctis regibus Iuda, qui fuerunt ante eum.
Adhæsit Domino, & non recessit ab eo, & custodiuit man
data eius, quæ præcepit Dominus Moysi: & erat Domi-
nus cum eo, & in omnibus, in quibus incedebat, sapien-
2.Par.32 ter agebat. Cumq. rex Assyriorum Sennacherib cepisset
uniuersas urbes Iudæ, misit ad eum Ezechias in Lachis di-
cens: Peccaui, recede a me: quodcumque iusseris, dabo.
Imposuitq. rex Assyriorum Ezechiæ trecenta talenta argen
ti, & triginta talenta auri: & dedit Ezechias omnem pecu-
niam, quæ inuenta est in domo Domini, & in thesauris do
mus regis. In tempore illo concidit ualuas templi Domi-
ni, & clypeos, quos deaurauerat; & omnia dedit regi Assy
riorum. Cumq. de eo tanta dicantur, non timuit, necessi
tate cogente, quæ Domino consecrarat, regi offerre Assy-
Esa. 27 rio: diciturq. ad eum: Ego custodiam ciuitatem hanc pro-
4. Reg. 19 pter me, & propter Dauid seruum meum, non propter te,
quia

quia superiora fecisti; quando cẽtumoctogintaquinque millia exercitus Assyriorum, angelo cædente, prostrata sunt. Illud quoque diligentius attendendum, quod scriptura cõmemorat: Aegrotauit Ezechias usque ad mortem; uenitq. ad eum Esaias, filius Amos, dicens: Præcipe domui tuæ, quia morieris tu. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, dicens: Obsecro, Domine, memento quo modo ambulauerim in conspectu tuo, in ueritate, & corde perfecto, & bonum in oculis tuis fecerim. Fleuitq. Ezechias fletu magno. Certe iustus erat Ezechias, & corde perfecto. Iturus erat ad Dominum, plorare non debuit. Quæris rationem fletuum? Si cogitaueris hominem, non miraberis causas doloris. Nullus enim intrepidus uadit ad iudicium Domini, habens conscientiam peccatorum. Cumq. fleuisset, factus est sermo Domini ad Esaiam prophetam, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci meo: Dux Dei appellatur, cui mors fuerat nũciata, quia humilitate prostratus est: Hæc, inquit, dicit dominus Deus Dauid, patris tui: Audiui orationem tuã, & uidi lacrymas tuas. Additur ei tempus uitæ, & de Assyriorum manibus liberatur: & tamen signum postulat, ut credat uerum esse, quod Deus repromiserat: quod tamen paruæ fidelitatis indicium est. Misit quoque rex Babylonis nuncios & legatos, qui ei congratularentur ob restitutã corporis sanitatem: qui ostẽdit eis omnes thesauros aromatum, auri quoque & argenti, & uasorum supellectilem. Non fuit, inquit, res, quam non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. Ex quo intelligimus, etiam uasa templi Babylonis monstrata legatis. Vnde & ira Domini concitatur, & postea Esaiæ uaticinatione cognoscit: De filiis tuis eunuchi erunt, & omnia uasa templi transferentur in Babylonem. Ob quã causam etiam in libro Dierum scriptum est: Cecidit Ezechias elatione cordis sui. Certe Ezechiam iustum nemo, nisi impius, denegabit. Dicas: peccauit in quibusdã, & iccirco iustus esse desiit. Sed hoc scriptura non loquitur: non enim ex eo, quod parua peccauit, iustitiæ nomen ami

(Margin: 4. Reg. 20 / Esa. 38; 4. Reg. 20 / Esa. 39; 2. Par. 32)

sit; sed ex eo, quod multa bona fecit, iusti uocabulum possidet. Hoc totum dico; ut scripturarum sanctarum testimoniis comprobetur, non ex eo peccatores esse iustos, quod aliquando peccauerint, sed ex eo iustos permanere, quod
4. Reg.22 multis uirtutibus floreant. De Iosia scriptum est: Fecit rectum in conspectu Domini, & ambulauit in uia Dauid, patris sui. Non recessit neque ad dexteram, neque ad sinistrã: & tamen, cum esset iustus, tempore necessitatis & angustiæ mittit ad Oldam prophetissam, uxorem Sellum, filii Tecuæ, filii Aaras, custodis uestium. Et hæc, inquit, habitabat Hierusalem in secunda: haud dubium, quin urbis partem significet, quæ interiori muro uallabatur. Et illa respõdit: Hæc dicit dominus Deus Israel, ite & dicite uiro, qui misit uos ad me. In quo occulta & regis, & sacerdotum, & omnium uirorum reprehensio est, quod nullus uirorum sanctus potuerit reperiri, qui posset futura prædicere. Deni
4. Reg.23 que interficitur Iosias a Pharaone, rege Aegypti, eo quod
2. Par. 35 noluerit audire uerba Domini ex ore Hieremiæ prophetæ: siue, ut in Paralipomenis scriptum est, Noluit Iosias reuerti, sed parauit contra eum bellum, nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei. Et infertur: Mortuusq. est, & sepultus in Mausoleo patrum suorum: & uniuersus Israel Iuda & Hierusalem luxerunt eum, præcipueq. Hieremias, cuius omnes cantatores atque cantatrices usque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel: Ecce scriptum fertur in lamentationibus. Puto quod sermonibus Dei per quemlibet non acquieuisse
Tren. 4 peccatum sit. De ipso Hieremias loquitur: quamquã hoc plerique secundum anagogen intelligant de Domino saluatore: Spiritus faciei nostræ, Christus Dominus captus est pro peccatis nostris. Cui diximus, Sub umbra tua uiuemus
Exod.33 in gentibus. Moyses, cui locutus est Dominus facie ad fa-
Num.20 ciem, & salua facta est anima eius, ad aquas contradictionis offendit, nec meruit cum fratre Aaron terram repromissio-
Psal.140 nis intrare. De quibus & psalmista canit: Absorpti sunt iũcti petræ iudices eorum, audient uerba mea, quoniam pla

cue-

euerunt. Et est sensus. Iudices populi Iudæorum, Moyses & Aaron, deuorati sunt a peccato populi iuxta petram: de qua aquarum fluenta manarunt: & certe isti iusti fuerunt, & obedierunt sermonibus Dei: qui per se suauissimi sunt. Denique sequitur de cadaueribus in solitudine mortuorum: Quasi crassitudo terræ dirupti sunt super terram: Dispersa sunt ossa nostra secus infernū. In Osee loquitur Deus: Desponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio. Statimq. subiungit: Et misericordia, & miserationibus, & in fide: ut largitoris præmio recognoscat, quod ipse sit Dominus. In eodem scriptum est libro: Deus ego sum, & non homo, in medio tui sanctus, & nō ingrediar ciuitatem, uitiorum scilicet conciliabulum. Ipse solus hanc non ingreditur ciuitatem, quam ædificauit Cain in nomine filii sui Enoch, quæ omnia sacerdotum quotidie ora concelebrant, ὁ μόνος ἀναμάρτητος, quod in lingua nostra dicitur, qui solus est sine peccato. quæ laus, iuxta sententiam tuam, frustra Deo reputatur, si est communis cum ceteris. Nos enim iuxta Amos conuertimus iustitiam in absinthium, & fructus iudicii in amaritudinem. Loquuntur nautæ, atque uectores in libro Ionæ: Rogamus Domine, ne perdas nos propter hominem iustum, neque inducas super nos sanguinem innocentem. sicut enim placuit tibi, sic factum est Domino. Nesciunt causas, quid mereatur propheta, seruus fugitiuus; & tamen iustificant Deum, & sanguinem innocentem fatentur, cuius opera non norunt. Et ad extremum: Sicut placuit tibi Domine, sic factum est. Non quærunt iustitiam sententiæ Dei, sed ueritate iusti iudicis confitentur. Micheas lacrymabili uoce testatur: Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiātur: unusquisque fratrem suum uenatur ad mortem. Malum manuū suarum dicunt bonum. Et iterum: Qui optimus inter eos est, quasi paliurus est: & qui rectus, quasi spina de sepe. Hæc hominum iustitia est, ut, iuxta uerba eiusdem prophetæ, nec amico, nec coniugi, nec filiis sit credendum: quia inimici hominis domestici eius. Quam sententiā etiam

Osee 2 · *Osee 11* · *Gen. 4* · *Amos 5.6* · *Ion. 1* · *Mich. 7* · *Matth. 10*

sermo Dominicus comprobauit. Vnde datur consilium per
Mich.6 eundem prophetam: Indicabo tibi o homo quid sit bonũ,
& quid Dominus quærat a te: utique facere iudiciũ, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. Numquid dixit, habeto æqualitatem Dei; & non hoc, quod maximum est, solicitum ambulare cum Deo tuo? Vt numquam securus sis; ut omni obseruantia custodias cor tuum; ut consideres, quoniam in medio laqueorum ambules, & sub murorum pinnis ingrediaris; ut illud quotidie mediteris: Iuxta semitam scãdalum posuerunt mihi. Super-
Psal.139 bis enim resistit Deus, humilibus autem dat gratiam. Qui
Iacob.4 cautus, & timidus est, potest ad tẽpus uitare peccata: qui securus est de iustitia sua, repugnat Deo; illiusq. auxilio destitutus, insidiis hostium patet. Computrescant, dicit Ha-
Habac.3 bacuk, ossa mea, & subter me uermes scateant: tantum ut requiescam in die angustiæ, ut ascendam ad populum fortem meum. Hic tribulationes & augustias afflictionemq. animi deprecatur; ut in futuro, uirorum iam cum Christo regnantium numero societur. Ex quo perspicuum est, hic pugnam atque certamen, & in futuro esse uictoriam. Iesus,
Zach.3 filius Iosedech, quod interpretatur, iustus Domini, sacerdos magnus, indutus describitur uestibus sordidis: qui peccatum non fecit, & tamen nostra peccata portauit: ad cuius dextrã stabat satanas, ut aduersaretur ei. Diciturq. ad eum post pugnam atque uictoriam: Auferte uestem sordidam ab eo: & ecce abstuli a te iniquitatem tuam. Et heres Iouiniani loquitur: sine omni omnino peccato sum: sordida uestimenta non habeo: proprio regor arbitrio: maior apostolo sum. ille facit, quod non uult; &, quod uult, nõ facit: ego facio, quod uolo; &, quod nolo, non facio: præparata sunt mihi regna cælorum; immo ipse ea mihi meis uirtutibus præparaui. in quo Adam tenetur obnoxius, & alii, qui reos se putant, in similitudinem præuaricationis Adæ: ego solus cum mea caterua non teneor. Alii clausi cellulis, & feminas non uidentes, quia miseri sunt, & uerba mea non audiunt, torquentur desideriis: ego, etiam si mu-

lierum

lierum uallor agminibus, nullam habeo concupiſcentiam. de me enim dictum eſt: Lapides ſancti uoluuntur ſuper terram: & ideo non ſentio, quia liberil arbitrii poteſtate Chriſti trophæum circumfero. Audiamus per Eſaiam clamantẽ Deum: Populus meus, qui beatos uos dicunt, ſeducunt uos, & ſemitam pedum ueſtrorum ſupplantant. Quis magis ſupplantat populum Dei, qui liberi arbitrii poteſtate ſubnixus deſpicit auxilium conditoris, & in ſua uoluntate ſecurus eſt? an qui ad ſingulas ſententias præceptorum Domini iudicium pertimeſcit? Ad huiuſcemodi homines loquitur Deus: Væ uobis, qui ſapientes eſtis apud uos, & intelligẽtes ueſtro iudicio. Eſaias, iuxta Hebraicum, plorat, & dicit: Væ mihi, quia tacui: quia immunda habens labia, & in medio populi immunda habentis labia habitans, uidi Dominum ſabaoth oculis meis. Ille, uirtutũ merito, Dei fruebatur aſpectu; &, conſcientia peccatorum, labia ſua fatebatur immunda: non quod locutus eſſet aliquid, quod uoluntati Domini repugnaret: ſed quod ſiluiſſet, uel timore, uel pudore perterritus, nec arguiſſet libertate prophetica populũ delinquentẽ. Nos peccantes quãdo corripimus qui adulamur diuitibus, & perſonas accipimus peccatorũ, turpis lucri gratia? niſi forte tota eis loquimur confidentia, quorum opibus indigemus. Vt alia non agamus, ut abſtineamus nos ab omni ſpecie peccatorum; certe, uerum tacuiſſe, peccatum eſt. Quamquam apud Septuaginta non ſit ſcriptum, quia tacui, ſed quia compunctus ſum, conſcientia ſcilicet peccatorum: ut illud compleatur propheticũ: Verſatus ſum in miſeria, dum infigitur mihi ſpina. Ille peccati ſpina compungitur: tu uirtutum floribus uernas? Erubeſcet, inquit, luna, & cõfundetur ſol, quando uiſitauerit Dominus ſuper militiam cæli in excelſis: hoceſt, quod in alio loco ſcriptum eſt: Aſtra quoque non ſunt munda in cõſpectu eius, & aduerſum angelos ſuos peruerſum quid reperit. Luna erubeſcit: ſol confunditur: & cælũ operitur cilicio: & nos intrepidi, atque lætãtes, quaſi omni careamus uitio, occurremus iudicis maieſtati, quando tabeſcent montes,

Zach.9 *Eſa.3* *Eſa.5* *Eſa.6* *Pſal.31* *Eſa.24* *Iob 25* *Eſa.34*

tes, erecti uidelicet in superbiam, & omnis militia cælorum, uel astra, uel angelicæ dignitates; & complicabuntur sicut libri cæli; & omnis exercitus eorum instar foliorum defluet.
Esa. 34 Quoniam inebriatus est, inquit, in cælo gladius meus, & nũc super Idumæam descendet. Gladius Dei inebriatur in cælis, & tuum solium erit in sanctitate securum? In Idumeam descendet; quæ interpretatur, uel sanguinaria, uel terrena; ut prophetica auctoritate discamus, omnem terram indigere iu dicio. Vnde sequitur: Victima enim Domini Bosra, quæ interpretatur caro: & interfectio eius multa in terra Edom, id-
1.*Cor.* 15 est, in sanguine: iuxta quod ponit Apostolus: Caro & san-
Esa. 45 guis regnum Dei non possidebunt. Væ, qui contradicit ficto ri suo; uæ, qui dicit patri, ut quid me generasti? & matri, quare me peperisti? Hoc ad eos pertinet, qui dicunt: quare talis conditus sum, qui non possum in perpetuum carere pec cato. Quare tale uas fictum, ut non quasi adamantium permanerem, sed ad omnem tactũ fictile atque fragile. Omnes
Esa. 53 sicut oues errauimus, & omnium nostrum Dominus peccata portauit. Intuitus est enim, & diligenter inspexit, nullũq. reperit, qui iudicaret iuste, qui suam in omnibus faceret uoluntatem. Et iccirco brachium eius salutem præbuit, & iustitia sua saluauit omnia: ut omnis mundus subiiciatur Deo, & illius clementia conseruetur. Fuimus enim immundi non
Esa. 64 pauci, sed omnes. Quasi pannus menstruatæ, reputata sunt
Ezech. 16 omnia in lege opera nostra. Ad Hierusalem in Ezechiele loquitur Deus: Perfecta eras in decore meo: & est sensus, non in tuis operibus, non in tua conscientia, cordisq. iactantia, sed in meo decore, quo te clementia mea libertate dona ueram. Denique in consequentibus loquitur ad eam, quando saluatur non suo merito, sed eius misericordia: Recorda bor pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ, & suscitabo tibi pactum sempiternum, & recordaberis uiarum tuarum, & confunderis. Et iterum: Suscitabo pactum meum tecum; & scies, quia ego Dominus: ut recorderis, & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua: cum fuero placatus tibi in omnibus quæ fecisti, ait dominus Deus:

Ecce

Ecce aperte diuino ſermone monſtratur, quid in alio loco dixerit: Et mundans te non faciet innocentem, quod iuſti quoque, & poſt peccatum in ſtatum priſtinum reſtituti, os aperire nõ audeant, ſed cum Apoſtolo dicant: Qui non ſum dignus uocari apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam dei. Denique & in alio loco per eundem prophetam ad eos, qui illius miſericordiam conſecuti ſunt, loquitur Deus: Et recordabimini uiarum ueſtrarum, & omnium ſcelerum ueſtrorũ, quibus polluti eratis: & diſplicebit uobis in conſpectu ueſtro, in cunctis malitiis, quas feciſtis: & ſcietis, quia ego Dominus, cum benefecero uobis propter nomen meum, non ſecundum uias ueſtras malas, neque ſecundum ſcelera ueſtra peſſima. Erubeſcamus, atque dicamus, quod loquuntur ii, qui iam præmia conſecuti ſunt: loquamur peccatores ſuper terram, & in fragili mortaliq. corpore conſtituti, quod ſanctos uidemus in cælis dicere, etiam incorruptione & immortalitate donatos. Et dicitis, inquit: Non eſt recta uia Domini, cum ueſtræ uiæ prauæ ſint. Phariſæorum eſt hoc ſupercilium, ut peccata propriæ uoluntatis referant ad conditoris iniuriam, & illius iuſtitiam calumnientur. Sacerdotes templi myſtici, quod interpretatur Eccleſia, filii Sadoch, cum ueſtimentis miniſterii non egrediuntur ad populum, ne humana conuerſatione ſanctificati maculentur. Et tu in medio uulgi unusq. de populo mundum eſſe te credis? Hieremiam prophetam breuiter percurrentes ſenſu magis, quam ſermone carpamus. Circuite, inquit, in exitibus Hieruſalẽ, & quærite in plateis eius, ſicubi reperire poteritis uirum, qui iuxta iuſtitiã uiuat, & fidem: & ero propitius propter eum. Quãuis enim dicant: Viuit Dominus: fraudulenter iurãt, & hoc ipſum in mendacio. Refutat peccatorum ſacrificia: ueſcendas detrahit offerentibus hoſtias, dicens ſe non mandaſſe patribus eorum, quando deduxit eos de terra Aegypti, ut offerent huiuſcemodi ſacrificia. non enim uoluntate, ſed idolorum comparatione mandauit, malens ſibi offerri uictimas, quam dæmonibus. Omnes receſſerũt ab eo: nullus eſt, qui loquatur bona, & agat pœnitentiam de peccatis ſuis. Sequuntur

[Margin notes: *Num.1* · *1. Cor.15* · *Ezech.20* · *Ezech.33* · *Ezech. 44* · *Hier.5* · *Hier. 7* · *Hier.8*]

quuntur proprias uoluntates, quasi equus promptus ad prœ-
Hier.9 lium: intendunt linguam suam, quasi arcum: mentiuntur
omnia, & non est in eis ueritas. Amicorum quoque cauen-
das insidias præcipit, & nulli credere proximorum: singu-
los enim insidiari amicis, & fratrem a fratre decipi, & hoc fa
cere non naturæ malo, sed propria uoluntate: quia docue-
runt linguam suam mendacium, & proni feruntur ad iustitiã.
Hier.13 Si Aethiops, ait, mutauerit pellem suam, & pardus uarieta-
tem suam: & uos poteritis facere bonum, cum didiceritis
mala. Ergo pellis Aethiopica, & pardorum uarietas, disci-
plinæ est, non naturæ, quæ docetur, & discitur: tamen aufer
ri nõ potest uitium inoliti mali, nisi per eum, cui omnia pos-
sibilia sunt. Vnde loquitur ad eum, qui solus uerus medicus
Hier.17 est: Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac Domine,
& saluus ero: tu es gloria mea, & spes mea. Si enim ad con
dicionem meam infelicitatemq. respiciam; nihil aliud, nisi
Hier.20 hoc, possum loqui: Maledictus homo, qui annunciauit pa-
tri meo, dicens: Ecce natus est tibi puer: fiat homo ille simi
lis urbibus, quas subuertit Deus. Quare enim in uulua non
statim perii? & fuisset mihi sepulcrum mater mea, & uulua
eius infernus sempiternus. quare egressus sum ex utero, ut
uiderem labores, & miserias, & consumerentur dies mei in
ærumnis? Tantum de sua condicione securus est; & sic confi
dit in fortitudine, ut mortem præferat uitæ. nouerat enim
uulnus suum, & potentiam eius, quem celare nihil potest,
Hier.23 qui loquitur per eundem prophetam: Deus appropinquãs
ego, & non procul. Qui enim cælum replet, & terram, nul
lus potest uitare eius notitiam, & cordis occulta celare. Qui
scrutatur renes, introspicit. Et ut sciamus Dei esse bonum
omne, quod gerimus: Ego, inquit, plantabo eos, ut nequa
Hier.24 quam eradicentur: & ego dabo eis cogitationem, & sen-
sum, ut intelligant me. Si cogitatio & sensus dantur a Deo;
& intellectus Domini ex illius, qui noscendus est, radice pul-
lulat: ubi est liberi arbitrii tantum superba iactatio? Volu-
Hier.26 mus scire condicionem nostram: audiamus historiam. Ioa-
chim rex Iuda, cunctiq. socii eius, & princeps eius, auditis
sermo-

ſermonibus Vriæ, noluerunt occidere eum. quod cum ille didiciſſet, timore perterritus fugit in Aegyptum. Cur mortem timebat, qui explicauit ſententiam Domini, & qui a ſe nunciari Domini nouerat uoluntatem? Dedignamur per ſingula auxilium Dei; & ad illius nutum cuncta gerere negligimus; cum legamus, ſanctos uiros, etiam hominum indiguiſſe præſidio? Periclitatur Hieremias, & manifeſte dicitur, quod auxilio ei fuerit manus Abıkam, filii Saphan, ne traderetur in poteſtatem uulgi, & obrueretur lapidibus. Abolitis legis cærimoniis, & duro pondere ueterum præceptorũ, repromittitur euangelii gratia: legemq. Dominus pollicetur, ut omnes eum nouerint a minimo uſque ad maximum, dicens: Dimittam peccata eorum; & iniquitatum illorum ultra memor non ero. Quam autem habuerint ſancti uiri in lege ueteri iuſtitiam, ſequenti ſermone demonſtrat: Filii Iſrael, & filii Iuda iniquitatem fecere perpetuam in conſpectu meo, ab adoleſcentia ſua uſque ad diem præſentem: & ciuitas Hieruſalem ab initio condicionis ſuæ uſque ad diem euerſionis ſuæ me ad iracundiam prouocauit. Attende quid dicat: finem iunge principio. omne medium tempus in uitio eſt. Hieremias ſanctificatus in utero ante quam natus: uirgo, propheta ueteris teſtamenti pertimeſcit Sedechiam; & flebiter obſecrat, dicens: Nunc ergo, Domine, mi rex, audi deprecationem meam, & præualeat apud te obſecatio mea: ne remittas me in domum Ionathan ſcribæ, ne ibi peream. O propheta, cur times impium regem? cur eum metuis, quem noſti iam iamq. periturum? carcerem reformidas, cui paratur paradiſus? Reſpondebis mihi: homo ſum, in mortali carne & corruptibili conſtitutus: dolorem ſentio, horreſco cruciatus, quos etiam Dominus meus pro mea ſalute ſenſurus eſt. Miſeretur humano generi Deus, & nõ uult perire quod fecit. Noli timere Iacob, dicit Dominus: Ego enim ſum tecum, & interficiam omnes gentes, in quas diſperſi te: te uero ipſum non faciam, ſed caſtigabo te in iuſtitia: & ita miſerebor tui, ut te innoxium non relinquam. Vnde & nos dicimus eſſe iuſtos, eſſe ſanctos uiros, & poſt pecca

Hier. 26 *Hier. 31* *Hier. 32* *Hier. 37* *Hier. 46*

ta placentes Deo, non suo tantum merito, sed eius clementia, cui omnis creatura subiecta est, & indiget misericordia eius. Audiant hæretici, qui eleuantur per superbiam, & di-
Hier. 48 cunt: Ipsi nobis fecimus cornua. Audiant illud, quod audiuit Moab: Audiuimus superbiam Moab, superbus est ualde. Altitudinē illius, & elationem, & gloriationē & inflationē cordis ego cognoui, dicit Dominus: quoniā nequaquā iux
Hier. 50 ta inflationē eius & fortitudo illius est. Diciturq. ad huiuscemodi homines: Inimici autem eorum (haud dubiū, quin gregis Domini) confirmant, dicentes: non peccauimus: cum peccauerint in pulchritudinem iustitiæ, & in expectationem
Hier. 50 patrum. Vis scire, quando omnia peccata finiantur? audi eūdem prophetam: In tempore illo dicit Dominus, quæretur iniquitas in Israel, & non erit, & peccatum in Iuda, & non inuenietur. Cur, quæso? Sequitur: quia propitius ero illis. Vbi autem propitiatio est, præcessit ante peccatum. Tolle igitur, posse; & concedam, omnia, donante Deo, subsiste-
Thren. 3 re. Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini: bonum est ponere in puluere os suum, dare percutienti se maxillam, saturari opprobriis, spē habere in Domino. Si enim abiecit, & miserebitur iuxta multitudinem misericordiarum suarum. neque enim humiliauit corde suo, & abiecit filios hominum. frustra murmurat homo pro peccatis suis. Scrutemur uias nostras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum. Leuemus corda cum manibus ad Dominum in cælū, dicamusq. ei: Inique egimus, & ad iracundiā prouocauimus:
Dan. 4 iccirco tu inexorabilis es. Daniel propheta loquitur ad Nabuchodonosor: quod dominetur excelsus regno hominum, & det illud cuicumque uoluerit, & extremum atque proiectum constituat super illud. Interroga eum, qua causa ultimum atque despectum constituat in regem, & faciat quod uoluerit: & discute, utrum ipsius uoluntas iusta sit, de quo
Psal. 112 scriptum est: Qui suscitat de terra humilem, & de stercore eleuat pauperem, ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. An forsitan, iuxta te, absque iudicio, atque iustitia gloriam quærit, auramq. popularem, ut humiles erigat

erigat in regnum, & potentes humilitate commutet? Audi prophetam dicentem: Omnes habitatores terræ, quasi nihil reputati sunt apud eum. fecit enim, quodcumque uoluit, in cælo, & in terra: & nemo est, qui resistat uoluntati eius, aut possit dicere, quare hoc fecisti? cuius sunt omnia opera in ueritate, & uiæ illius iustitia, & superbientes potest ipse humiliare. Antiochus Epiphanes, rex crudelissimus, subuertit altare, ipsamq. iustitiam fecit conculcari, quia concessum erat ei a Domino; causasq. reddit, propter peccata plurima. Ergo non fecit quod ipse tantum uoluit, sed quod propter peccata populi concessit Dominus. Denique sequitur, quod non ex propria fecerit fortitudine, sed ex eius imperio, qui præcepit ut fieret. Illud autem, quod in oratione sua loquitur; Peccauimus, inique egimus, iniuste gessimus, & recessimus a mandatis & iustitiis tuis; & cetera huiuscemodi, soletis dicere, quod & Dauid, & Daniel, & omnes prophetæ, non pro se, qui sancti erant, sed ex persona populi sunt locuti. aduersum quam opinionem ipse respōdebit, & dicet: Cum adhuc orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel. Vides ergo, quod tam pro peccatis suis, quam pro peccatis populi Dominum sit deprecatus, & effuderit deprecationes suas in conspectu domini Dei sui. Vis iterum nosse, quando peccatum & iniquitas finiatur? Quamquam diuersa sit auctorum interpretatio, audi eundē prophetam. Septuaginta hebdomadæ complætæ sunt super populum tuum, & super ciuitatem tuam sanctam, ut compleantur iniquitates, & finem accipiat peccatum, ut dispereat iniquitas, & reueletur iustitia sempiterna. Quamdiu ergo ille finis adueniat; & corruptiuum hoc atque mortale, in corruptione, & immortalitate mutetur; necesse est nos subiacere peccato, non naturæ, & condicionis, ut tu calumniaris, uitio, sed fragilitate, & commutatione uoluntatis humanæ, quæ per momenta uariatur: quia Deus solus est immutabilis. Quæris, ubi Abel, ubi Enoch, ubi Iesus filius Naue, ubi Helisæus, ceteriq. sanctorum peccauerint. Non est necesse, nodum in scirpto quærere: utinam possem & manifesta reti-

Dan.4 · *2.Matth.5* · *Dan.9* · *1.Cor.15*

sta reticere peccata. si uis a me uerum audire, nescio. Nihil,
1. *Cor.* 4 inquit, mihi conscius sum, nec tamen in hoc iustificatus sum.
1. *Reg.* 16 Homo uidet in facie, Deus in corde. Apud eius conscientiã,
Psal. 142 atque conspectum nullus iustificatur. Vnde & Paulus loquitur
Rom. 3. 11 tur confidenter: Omnes peccauerunt, & indigẽt gloria Dei: & conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur. & cetera, quæ sæpe replicauimus.

DIALOGORVM HIERONYMI aduersus Pelagianos

LIBER TERTIVS.

CRITOBVLVS.

DELECTATVS sum tuorum multiplicatione sermonum, de quibus scriptum est: In multiloquio (*Pro.* 10) non effugies peccatum: sed quid ad causam? certe hoc fateberis, eos, qui Christi baptisma consecuti sunt, non habere peccatum; &, si absque peccato sunt, iustos esse; cumq. semel iusti fuerint, si egerint solicite, posse in sempiternum iustitiam custodire, ac per hoc omne uitare peccatũ. AT. Non erubescis, explosam atque damnatam Iouiniani sententiam sequi? et ille enim his testimoniis tuisq. nititur argumentis; immo tu illius inuẽta sectaris, in Oriẽte docere desiderans, quæ olim Romæ, & dudum in Africa condemnata sunt. lege ergo, quid illi responsum sit, & tibi responsum ducito. in dogmatibus enim, & quæstionibus differendis nõ persona, sed causa quærenda est. Et tamen hoc scito, baptismum præterita donare peccata, non futuram seruare iustitiã, quæ labore, & industria, ac diligẽtia, & semper super omnia Dei clementia custoditur: ut nostrum sit rogare, illius tribuere quod rogatur; nostrum incipere, illius perficere; nostrum offerre quod possumus, illius implere quod non possumus.
Psal. 126 Nisi enim Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, in uanum uigilat, qui custodit eam. Vnde & Apostolus

lus præcipit: Sic currite, ut comprehendatis. Et omnes qui 1.Cor.9
dem currunt, sed unus accipit coronam. Et in psalmo scri- Psal. 5
ptum est: Domine, ut scuto bonæ uoluntatis tuæ corona-
sti nos. Nostra enim uictoria, & corona uictoriæ, illius pro-
tectione, & clypeo paratur: & hic currimus, ut in futuro cō-
prehendamus: ibi accipiet coronam, qui in hoc sæculo ui-
ctor extiterit. nobisq. post baptismum dicitur: Ecce sanus Ioan.5
factus es; iam noli peccare, ne quid deterius tibi contingat.
Et: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat 1.Cor.3
in uobis? Si quis templum Cei uiolauerit, disperdet eum
Deus. Et in alio loco: Dominus uobiscum est, quamdiu uos 2. Par. 15
estis cum eo: si reliqueritis eum, & ille relinquet uos. In cu
ius putas delubro, atque sacrario Christi puritas permanet,
templiq. serenitas nullo nubilo contristatur? Eundem sem-
per uultum habere non possumus; quod de Socrate falso
philosophi gloriantur: quanto magis animnm? Multæ fa-
cies hominum, sic & corda diuersa. Si fieri posset, ut sem-
per aquæ baptismatis mersos tenerent: uolitantia nos desu-
per peccata non tangerent, Spiritus sanctus tueretur. Sed im Psal. 10
pugnat inimicus, nec uictus recedit, sed semper in insidiis est,
ut sagittet in occulto rectos corde. In euangelio iuxta He-
bræos, quod Chaldaico quidem Syroq. sermone, sed He-
braicis litteris scriptum est, quo utuntur usque hodie Naza-
reni, secundum apostolos, siue, ut plerique autumant, iuxta
Matthæum, quod & in Cæsariensi habetur bibliotheca, nar
rat historia: Ecce mater Domini, & fratres eius dicebant ei:
Ioannes Baptista baptizat in remissionem peccatorum; ea-
mus, & baptizemur ab eo. Dixit autem eis: Quid pecca-
ui, ut uadam, & baptizer ab eo? nisi forte hoc ipsum, quod
dixi, ignorantia est. Et in eodem uolumine: Si peccauerit,
inquit, frater tuus in uerbo, & satis tibi fecerit; septies in die
suscipe eum. Dixit illi Simō discipulus eius: Septies in die?
Respondit Dominus, & dixit ei: Etiam ego dico tibi, usque
septuagies septies. Etenim in prophetis quoque, postquam
uncti sunt Spiritu sancto, inuentus est sermo peccati. Igna-
tius, uir apostolicus, & martyr, scribit audacter: Elegit Do-

minus apoſtolos, qui ſuper omnes homines peccatores erãt.
Pſal. 15 De quorum celeri conuerſione Pſalmiſta canit: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Quibus teſtimoniis ſi non uteris ad auctoritatem, utere ſaltem ad antiquitatem, quid omnes eccleſiaſtici uiri ſenſerint. Fac aliquem baptizatum, uel ſtatim, uel in ipſis diebus morte ſubtractum: & concedam tibi, quod concedere non debeo, nec cogitaſſe aliquid, nec locutum, in quo errore & ignorantia laberetur. Num ideo ſine peccato erit, quia uidebitur non ſuperaſſe, ſed fugiſſe peccatum, ac non potius, quia Dei miſericordia de peccatorum carcere liberatus migrauit ad Dominum? Hoc & nos dicimus, poſſe Deum quidquid uoluerit; & hominem per ſe & propria uoluntate, quod tu aſſeris, ſine peccato eſſe non poſſe. ſin autem poteſt; fruſtra nunc iungis & gratiam, qua potens non indiget. quod ſi non poteſt abſque Dei gratia; ſtulte tu dixiſti, poſſe quod nõ poteſt. quidquid enim ex alterius pendet arbitrio, non eius eſt, quem poſſe contendis, ſed illius, ſine quo eum non poſſe perſpicuũ eſt. CRI. Rogo, quæ eſt iſta prauitas, immo abſque ratione contentio? ne hoc quidem mihi das, ut egreſſus aquas baptiſmatis ſine peccato ſit? AT. Aut ego ſenſum meum uerbis explicare non ualeo: aut, me explicante, tu ad inteligendũ tardior es. CRI. Quonam modo? AT. Recordare, quid & tu dixeris, & ego quid loquar. Poſuiſti, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit. Ego impoſſibile hoc in homine eſſe reſpondeo: non quia ſtatim a baptiſmate homo peccato non careat: ſed illud tempus, quando ſine peccato eſt, nequaquam poſſibilitati humanæ, ſed Dei gratiæ deputatur. Tolle igitur, poſſe; & ego, eſſe, concedam. quo modo enim poteſt, qui per ſe non poteſt? aut quæ eſt illa impeccantia, quæ ſtatim corporis huius morte finitur? aut certe, ſi ultra uitam protraxerit, delicti & ignorãtiæ periculo ſubiacet? CRI. Dialectica me arte concludis, & non Chriſtiana loqueris ſimplicitate; nodos mihi quoſdam inter eſſe, & eſſe poſſe, concinnans. AT. Ego ne uerborum ſtrophis ludo, cum hoc de tua proceſſerit officina? tu enim dicis, non eſſe hominem ſine pecca-

peccato, ſed eſſe poſſe: cum econtrario ego tibi tribuam, quod negaſti, eſſe hominem ſine peccato per Dei gratiam, & tamen per ſe eſſe non poſſe. CRI. Fruſtra ergo dantur præcepta, ſi ea implere non poſſumus. AT. Deus poſſibilia mandauit: hoc nulli dubium eſt: ſed, quia homines poſſibilia nõ faciunt, iccirco omnis mundus ſubditus eſt Deo, & indiget miſericordia eius: aut certe, ſi oſtendere potueris, qui uniuerſa compleuerit, tunc poteris demonſtrare eſſe hominem, qui non indiget miſericordia Dei. omne enim, quod fieri poteſt, tribus conſtat temporibus, aut præterito, aut præſenti, aut futuro. Hoc, quod aſſeris, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, monſtra factum eſſe de præterito, aut certe nũc fieri: de futuro poſtea uidebimus. quod ſi nullum potes oſtendere, qui ſine omni omnino peccato, aut ſit, aut fuerit: reſtat, ut de futuro tantum diſputatio ſit. interim in duobus temporibus, præterito, atque præſenti, uictus teneris. Si aliquis fuerit poſtea maior patriarchis, prophetis, apoſtolis, qui peccato careat; tunc futuris de futuro, ſi potueris, perſuadeto. CRI. Loquere ut uis: argumentare ut libet: numquam mihi liberum arbitrium extorquebis, quod ſemel conceſſit Deus; nec ualebis auferre, quod mihi tribuit poſſe, ſi uoluero. AT. Exempli gratia, uno tantum utamur teſtimonio. Inueni Dauid filium Ieſſe, uirum ſecundum cor meum, 1. Reg. 13
qui faciat omnes uoluntates meas. Dauid ſanctum eſſe, non 3. Reg. 14
dubium eſt; & tamen, qui electus eſt, ut omnes Dei uoluntates faceret, aliqua feciſſe reprehenditur. Vtique poſſibile erat ei facere, qui ad hoc electus eſt, ut omnes Dei uoluntates faceret. Nec Deus in culpa eſt, qui prædixit, eum cunctas ſuorum præceptorum facere uoluntates, ſed ille, qui prædicta non fecit. neque enim dixit inueniſſe ſe uirum, qui cunctas in perpetuum ſuæ iuſſionis faceret uoluntates. Hoc & nos dicimus, poſſe hominem non peccare, ſi uelit, pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quamdiu intentus eſt animus, quamdiu chorda nullo uitio laxatur in cithara: quod ſi paulululum ſe remiſerit; quo modo, qui aduerſo flumine lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retrolabitur;

bitur; & fluentibus aquis, quo non uult, ducitur: sic humana condicio, si paululum se remiserit, discit fragilitatem suã, & multa se non posse cognoscit. Putas ne apostolum Paulũ
2. *Tim.* 4 eo tempore, quo scribebat; Lacernam, siue penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, ueniens affer, ac libros, & maxime membranas; de cælestibus cogitasse mysteriis, & non de iis, quæ in usu cõmunis uitæ uel corporis necessaria sunt? Da mihi hominẽ, qui non esuriat, non sitiat, neque algeat, non doleat, non febricitet, non torminibus & urinæ difficultatibus torqueatur: & ego tibi concedam, posse hominem nihil aliud, nisi de uirtutibus, cogitare. Cæditur apostolus a ministro, & contra pontificem, qui cædere imperauerat, sen
Act. 23 tentiam dirigit: Percutiet te Deus, paries dealbate. Vbi est
Hier. 11 illa patientia saluatoris, qui, quasi agnus ductus ad uictimam,
Esa. 35 non aperuit os suum, sed clementer loquitur uerberanti: Si
Ioan. 18 male locutus sum, argue de malo; si autem bene, quid me cæ
2. *Tim.* 4 dis? Non apostolo detrahimus, sed gloriam Domini prædicamus; qui in carne passus, carnis iniuriam superat, & fragilitatem: ut taceam illud, quod ipse commemorat: Alexander ærarius multa mihi mala ostendit: reddet illi Dominus in illa die iustus iudex. CRITO. Cogis me, ut loquar, quod iamdudum gestio, & tamen erumpentia uerba non promo. AT. Quis enim te prohibet, quod sentis, dicere? aut enim, quod dicturus es, bonum est, & nos bono fraudare non debes: aut malum, & iccirco non nostri gratia, sed pudore silu isti. CRI. Dicam, dicam aliquando, quod sentio. Omnis disputatio tua illuc delabitur, ut naturam accuses, & culpam referas ad Deum, qui talem hominem condidit. AT. Hoc illud erat, quod uolebas, & nolebas dicere? dic, dic quæso; ut omnes tua fruantur prudẽtia. Reprehendis Deum, quare hominem fecerit hominem: reprehendant & angeli, cur angeli sint. omnis creatura causetur, quare id sit, quod condita est, & non id, quod condi potuit. Scilicet nũc mihi puerilibus declamatiunculis ludendum est: & a culice, atque formica usque ad Cherubim, & Seraphim ueniam: cur non singula in meliori statu condita sint. Cumq. ad excelsas uenero

pote-

potestates, causabor & dicam; quare Deus solus tantum Deus sit, & non omnia Deos fecerit. aut enim impossibilitatis iuxta te, aut inuidiæ reus erit. Reprehende eum, cur & diabolum in hoc mundo esse concedat: & aufer coronam, cũ certamen abstuleris. CRI. Non sum tam uecors, ut querar cur diabolus sit, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum: sed hoc doleo, cur uiri ecclesiastici, & qui magistrorum *Sap. 2* sibi usurpant uocabulum, tollant liberum arbitrium: quo sublato, Manichæorum secta construitur. AT. Ego ne liberũ tollo arbitrium, qui in tota disputatione mea nihil aliud egi, nisi ut omnipotentiam Dei cum libero arbitrio conseruarẽ? CRI. Quo modo seruas liberum arbitrium, qui dicis hominem nihil posse facere, nisi Deus semper adiuuerit? AT. Si in culpa est, qui libero arbitrio iungit Dei adiutorium: ergo ille laudetur, qui Dei tollit auxilium. CRI. Non tollo Dei auxilium, quippe per cuius gratiam possumus omne, quod possumus; sed utrumque suis finibus terminamus: ut & Dei sit gratiæ, quod dedit liberi arbitrii potestatem; & nostræ uoluntatis, facere quid, uel non facere; & quod facientibus præmium, & non facientibus pœna seruetur. AT. Videris mihi obliuiosus esse, &, quasi nihil supradictum sit, per easdem disputationis reuerti lineas. hoc enim longa dissertione conclusum est, ut gratia sua Dominus, qua nobis concessit liberum arbitrium, in singulis operibus iuuet, atque sustentet. CRI. Quid ergo iuuat, atque coronat in nobis, & laudat quod ipse operatus est? AT. Voluntatem nostram, quæ obtulit omne, quod potuit, & laborem, qui contendit ut faceret; & humilitatem, quæ semper respexit ad auxilium Dei. CRI. Ergo, si non fecimus quod præcipit; aut uoluit nos adiuuare Deus, aut noluit. si uoluit, & adiuuit, & tamen non fecimus quod uoluimus: nõ nos, sed ille superatus est. si noluit adiuuare: non est culpa eius, qui uoluit facere, sed illius, qui adiuuare potuit, & noluit facere. AT. Non intelligis, δίλημμα tuum in grande blasphemiarum decidisse barathrum; ut ex utraque parte aut inualidus sit Deus, aut inuidus; & non tantum ei laudis sit, quod bonorum auctor est,

& adiutor, quantũ uituperationis, quod mala non coercuit. Detrahatur ergo illi, cur diabolum esse permiserit, cur passus sit, & hucusque patiatur quotidie aliquid in mundo mali fieri. Quærit hoc Marcion, & omnes hæreticorum canes, qui uetus laniant testamentum, & huiuscemodi syllogismum texere consueuerunt. Aut sciuit Deus, hominem, in paradiso positum, præuaricaturum esse mandatum illius, aut nesciuit. si sciuit: non est in culpa is, qui præscientiam Dei uitare non potuit; sed ille, qui talem condidit, ut Dei non posset scientiam deuitare. si nesciuit: cui præscientiam tollis, aufers & diuinitatem. hoc enim genere in culpa erit, qui elegit
1. Reg. 9 Saul futurum postea regem impiissimum. & saluator aut
Ioan. 6 ignorantiæ, aut iniustitiæ tenebitur reus, cur in euangelio sit
Ioan. 12 locutus: Nonne uos duodecim ego elegi apostolos, & unus de uobis diabolus est? Interroga eum, cur Iudam elegerit proditorem; cur ei loculos commiserit, quem furem esse nõ ignorabat. Vis audire rationem. Deus præsentia iudicat, non futura: nec condemnat ex præscientia, quem nouerit talem fore, qui sibi postea displiceat: sed tantæ bonitatis est, & ineffabilis clementiæ, ut eligat eum, quem interim bonũ cernit, & scit malum futurum, dans ei potestatem conuer-
Rom. 2 sionis, & pænitentiæ: iuxta illum sensum Apostoli: Ignoras, quia benignitas Dei ad pænitentiam te adducit? secundum duritiam autem tuam & cor impænitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundũ opera eius. Neque enim ideo peccauit Adã, quia Deus hoc futurũ nouerat; sed præsciuit Deus, quasi Deus, quod ille erat propria uoluntate facturus. Accusa ergo
Ioan. 3 Deũ mendacii, quare dixerit per Ionã: Adhuc tres dies & Ni
Hier. 18 niue subuertetur. Sed respondebit tibi per Hieremiã: Ad summam loquar contra gentem & regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pænitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pænitentiam super malo, quod cogitaui ut facerem ei; et ad summam loquar de gente & regno, ut ædificem & plantem illud: si fecerit malum in conspectu meo, ut non audiat uo-
cem

cem meam: pænitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum ut facerem ei. Indignabatur quondam & Ionas, cur Deo fuerit iubente mentitus: ſed iniuſti mæroris arguitur, malens cum pernicie innumerabilis populi uerum dicere, quam cum tantorum ſalute mentiri. Ponitur ei exemplum: Tu doles ſuper hedera, ſiue cucurbita, in qua non laboraſti: Ion.4 neque feciſti ut creſceret, quæ ſub una nocte nata eſt, & una nocte periit: & ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua ſunt plus quam centum uiginti millia hominum, qui ne ſciunt quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſuam. Si in paruulorum ætate & ſimplicium, quos certe peccatores fuiſſe non poteris approbare, tanta fuit hominum multitudo: quid dicemus de utriuſque ſexus ætate diuerſa, quæ iuxta Philonē, & prudentiſſimum philoſophorum, ab infantia uſque ad decrepitam ſenectutem ſeptenario ordine deuoluitur, dum ſibi ſic inuicem ætatum incrementa ſuccedunt, ut, quando de alia tranſeamus ad aliam, ſentire minime ualeamus? CRI. Tota argumentatio tua huc tendit, uti, quod Græci dicūt ἀυτεξούσιον, & nos liberum appellamus arbitrium, uocabulo tribuas, re auferas. Tu enim auctorem peccatorum facis Deum, dum aſſeris nihil hominem per ſe poſſe facere, ſed adminiculo Dei, cui imputetur omne, quod facimus. Nos autem, ſiue bonum, ſiue malum homo fecerit, per liberi arbitrii poteſtatem ei dicimus imputari, qui fecit quod uoluit, & non ei, qui ſemel conceſſit liberum arbitrium. AT. Quāuis tergiuerſeris, laqueis ueritatis innecteris: hoc enim modo, etiam ſi ipſe non adiuuat, tamen, iuxta te, auctor erit malorum, quia potuit prohibere, & non prohibuit. uetus enim ſententia eſt, homicidam eſſe eum, qui cum poſſit hominem de morte liberare, non liberet. CRI. Iam iam tollo manum, cedo, uiciſti: ſi tamen uincere eſt, ueritatem uelle ſubuertere non rebus, ſed ſermonibus, ideſt, non ueritate, ſed mendacio. Poſſum enim illud tibi Apoſtoli reſpondere: 2.Cor.11 Et ſi imperitus ſermone, non tamen ſcientia. Quando enim loqueris, coactus argumentationum ſtrophis tibi uideor aſſentire; cum autem tacueris, ex animo rurſus elabitur: ut li-

quido appareat, disputationem tuam non ex fontibus ueritatis, & Christiana simplicitate, sed ex philosophorum minutiis & arte descendere. AT. Vis ergo me rursum uti testimoniis scripturarū? Et quo modo iactant discipuli tui, nullū argumentationi tuæ posse & problematibus respōdere? CR. Non solum uolo, sed & cupio. Doce me de scripturis sanctis, ubi, sublata liberi arbitrii potestate, faciat homo, quod per se aut noluit, aut non potuit. AT. Non ita, ut proponis, sed ut ueritas poscit, & ratio, scripturarum uocibus est utendū.
Gen. 28 Loquitur Iacob in oratione sua: Si fuerit dominus Deus mecum; & custodierit me in uia, per quam ego pergo; & dederit mihi panem ad manducandum, & uestimentum ad operiendum; & reduxerit me cum salute in domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum: & lapis iste, quem posui in titulum, erit mihi domus Dei: & omnium, quæcumque dederis mihi, decimas offeram tibi. Numquid dixit, si liberum arbitrium conseruaueris, & cibum, & uestimentum meo labore quæsiero, & reuertero in domum patris mei? Omnia dat Domini uoluntati, ut mereatur accipere quod precatur. Reuertēti de Mesopotamia Iacob, angelorum occurrit exer
Gen. 32 citus, & uocantur castra Dei. Postea pugnat cum angelo sub figura hominis, & a Domino confortatur. De supplantatore Iacob, rectissime Dei nomen accepit. neque enim ad fratrem crudelissimum audebat reuerti, nisi Domini præsidio roboratus. Scriptum est in consequentibus: Ortus est ei sol, postquam transiuit Phanuel, quod interpretatur facies Dei. Vnde loquitur & Moyses: Vidi Deum facie ad faciē, & salua facta est anima mea, non proprietate naturæ, sed dignatione miserentis. Oritur ergo nobis sol iustitiæ, quando
Gen. 39 uultu Dei confirmamur. Ioseph in Aegypto clauditur carcere, ibiq; infertur, quod custos carceris omnia potestati eius fideiq. commiserit. causaq. redditur, quia Dominus erat cum eo: &, quæcumque faciebat, prosperabantur a Domino in manibus eius. Vnde & eunuchis somnia suggeruntur;
Gen. 40. 41 & Pharao uidet somnium inextricabile, ut per hanc occasionem liberaretur Ioseph, pater pasceretur & fratres, Aegy-

ptus

ptus tempore famis ſaluaretur. Sequitur: Dixit autē Deus ad Iſrael in uiſione noctis: Ego ſum Deus patrum tuorum: noli timere deſcendere in Aegyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi: & ego deſcendam tecum in Aegyptum, & educam te inde: & ponet Ioſeph manus ſuas ſuper oculos tuos. Vbi hic eſt liberi arbitrii poteſtas? an non totum, quod ire audet ad filium, & genti ſe committere Dominum neſcienti, Dei patrum eius auxilium eſt? Liberatur populus de Aegypto in manu forti & brachio excelſo, non Moyſi, & Aaron, ſed eius, qui ſignorum miraculis populum liberauit: & ad extremū percuſſit primogenita Aegypti: ut, qui prius retinebant pertinaciter, ardenter exire compellerent. Salomon loquitur: Eſto confidens in Dominum in toto corde tuo: in tua autem ſapiētia ne exalteris: in omnibus uiis tuis cognoſce eum, ut rectas faciat uias tuas. Intellige quid loquitur: Nec in ſapientia noſtra, nec in ullis uirtutibus confidendum, ſed in ſolo Domino, a quo greſſus hominis diriguntur. Denique præcipitur, ut oſtēdamus eis uias noſtras, & notas eſſe faciamus, quæ non labore proprio, ſed illius adiutorio, atque clementia rectæ fiunt. Vnde ſcriptum eſt: Rectam fac in conſpectu meo uiam tuam, ſiue, ut alia exemplaria habent, Rectam fac in conſpectu tuo uiam meam: ut, quod tibi rectum eſt, etiam mihi rectum eſſe uideatur. Idem Salomon loquitur: Deuolue ſuper Dominum opera tua, & firmabuntur cogitationes tuæ. Tunc enim noſtra cogitatio confirmatur, quando omne, quod agimus, quaſi ſuper ſtabilem & ſolidiſſimam petram, Domini adiutorio deuoluimus, eiq. cuncta reputamus. Apoſtolus Paulus, cum Dei beneficia celeri ſermone narraſſet, ad extremum intulit: Et ad hæc quis idoneus? Vnde & in alio loco dicit: Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum: non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos fecit nos noui teſtamenti miniſtros, non littera, ſed ſpiritu. littera enim occidit, ſpiritus autem uiuificat. Adhuc audemus per liberum arbitrium ſuperbire, & abuti beneficiis Dei

Gen. 42. 43 *Gen. 46* *Exod. 12* *Pro. 3* *Pſal. 36* *Pſal. 5* *Pro. 16* *2. Cor. 2* *2. Cor. 3*

Dei in contumeliam largitoris? cum idem uas electionis
2.Cor.4 apertissime scribat: Habemus autem thesaurum istum in uasis fictilibus, ut abundantia fortitudinis nostræ sit ex Deo, & non ex nobis. Vnde & in alio loco, retundens hæreticorum impudentiam, loquitur: Qui gloriatur, in Domino glo
2.Cor.10 rietur. Neque enim, qui se ipsum commendat, ipse proba-
2.Cor.12 tus est, sed quem Deus commendat. Et iterum: Nihil enim mihi defuit ab iis, qui supra modum sunt apostoli; licet nihil sim. Petrus loquitur ad Dominum, signorum magnitudine conturbatus: Recede a me, quia homo peccator sum.
Luc. 5 Et Dominus ad discipulos: Ego sum uitis, & uos rami: qui
Ioan.15 manet in me, & ego in eo, iste affert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Sicut rami & flagella uitium illico cōtabescunt, cum fuerint a matrice præcisa: ita omnis hominum fortitudo marcescit, & deperit, si a Dei auxilio deseratur. Nemo, inquit, potest uenire ad me, nisi pater,
Ioan.6 qui misit me, traxerit eum. Quando dicit, Nemo potest uenire ad me, frangit superbientem arbitrii libertatem: quod etiam si uelit ad Christum pergere, nisi fiat illud, quod sequitur, Nisi pater meus cælestis traxerit eum, nequidquam cupiat, & frustra nitatur. Simul & hoc animaduertendum, quod, qui trahitur, non sponte currit, sed aut retrectans, & tardus, aut inuitus adducitur. Qui non potest suis uiribus & labore uenire ad Iesum, quo modo potest omnia simul peccata uitare? & uitare in perpetuum, & Dei sibi potentiæ nomen assumere? si enim ille ἀναμάρτητος, & ego ἀναμάρτητος; quæ inter me & Deum erit distantia? Vnum ad huc ponam testimonium; ne tibi & auditoribus fastidium
Ester 6 faciam. Assuero, quem septuaginta interpretes ἀρταξέρξην uocant, somnus aufertur ab oculis; ut commentarios in se fidelium replicans ministrorum, inueniat Mardochæum, cuius indicio de insidiis liberatus est; ut & Hester commendabilior fieret, & cunctus populus Iudæorum imminentem uitaret necem. Certe rex potentissimus, qui ab India usque ad Septentrionem & Aethiopiam cunctum possidebat Orientem, post largissimas epulas & cibos toto orbe quæsitos dor-

dormire cupiebat, & ſomno requieſcere, ac liberum arbitrium implere dormiendi; niſi Dominus, prouiſor bonorum omnium, impediſſet naturæ ordinem, ut, contra naturam, tyranni crudelitas uinceretur. Longum eſt, ſi uoluero cuncta ſanctarum ſcripturarum exempla proferre. Totus ſermo ſanctorum ad Deum oratio eſt: tota oratio & deprecatio extorquet clementiam ſaluatoris: ut, qui noſtris uiribus & ſtudio ſaluari non poſſumus, illius miſericordia conſeruemur. Vbi autem miſericordia & gratia eſt, liberum ex parte ceſſat arbitrium: quod in eo tantum eſt, ut uelimus, atque cupiamus, & placitis tribuamus aſſenſum. Iam in Domini poteſtate eſt, ut id, quod cupimus, quod laboramus, ac nitimur, illius ope & auxilio implere ualeamus. CRITO. Ego ſimpliciter dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratia condicionis & legis ſentiri auxilium Dei, ne liberum frangeretur arbitrium. ceterum ſunt plerique noſtrorum, qui omnia, quæ agimus, dicant fieri præſidio Dei. ATTI. Qui hoc dicit, ueſter eſſe ceſſabit. aut ergo & tu iſta dicito, ut noſter eſſe incipias: aut, ſi non dicis, alienus eris cum iis, qui noſtra non dicunt. CRITO. Tuus ero, ſi mea dixeris: immo tu meus, ſi aduerſa non dixeris. Sana corpora confiteris, & animæ, quæ fortior eſt, denegas ſanitatem. Vt enim morbus & uulnus in corpore, ita peccatum in anima. Qui ergo ſanum aliquãdo hominẽ confiteris ex ea parte, qua caro eſt; quare non ſanum dicas & ex ea, qua ſpiritus eſt? ATTI. Sequar propoſitionem tuam. numquam hodie effugies: ueniam quocumque uocaris. CRITO. Paratus ſum ad audiendum. ATTI. Et ego ad loquendum ſurdis auribus. reſpondebo igitur ad propoſitum. Ex anima & corpore compacti, utriuſque ſubſtantiæ naturam conſequimur. Quo modo corpus ſanum dicitur, ſi nullo languore uexetur: ita anima abſque uitio, ſi nulla perturbatione quatiatur. et tamen, quamuis corpus ſanum ſit, integrumq; & uegetum, & cunctorum ſenſuum integritate robuſtum, aut crebris, aut raris infirmitatibus condoleſcit, &, ut firmiſſimum ſit, interdum pituitæ moleſtiam patitur: ita anima,

ma, cogitationum & perturbationum impetus sustinens, ut superet naufragia, non absque periculo nauigat; considerans q. fragilitatem suam, semper de morte sollicita est: secundum illud, quod scriptum est: Quis est homo, qui uiuet, & non uidebit mortem? Quæ cunctis intenta est mortalibus, non naturæ dissolutione, sed morte peccati: iuxta illud propheticum: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Alioquin hanc communem mortem, qua & bruta sol uuntur animalia, Enoch & Eliam nondum uidisse cognosci mus. Da mihi corpus, quod numquam languerit, aut quod post languorem perpetua sanitate securum sit: & dabo tibi animam, quæ numquam peccauerit, nec post uirtutes dein ceps peccatura sit; præsertim cum uicina sint uitia uirtutibus; &, si paululum declinaueris, aut errandum tibi sit, aut in præceps cadendum. Quantum enim inter se distant pertinacia & perseuerantia, parsimonia & frugalitas, liberalitas & profusio, prudentia & calliditas, fortitudo & temeritas, cautela & timiditas? quorum alia ad bona, alia referuntur ad mala. quod quidem & in corporibus inuenitur. Si felli prouideris temperando, pituita succrescit. Si humores siccare festines; inardescit sanguis, bili uitiatus; & luteus color ora perfundit. Certe, ut cunctam medicorum adhibeamus diligentiam, & castigatis uiuamus cibis, & morborum fomitibus careamus, & cruditate, occultis quibusdam & soli Deo cognitis causis; uel frigore inhorrescimus, uel febre exardescimus, uel torminibus eiulamus, & ueri me dici saluatoris imploramus auxilium, dicimusq. cum apostolis: Magister, saluos nos fac; perimus. CRI. Esto, ut nullus potuerit omne uitare peccatum in pueritia, adolescentia, & iuuentute; numquid negare potes, plurimos iu stos & sanctos uiros post uitia omni se ad uirtutes animo cõ tulisse, & per has caruisse peccato? AT. Hoc est, quod tibi in principio dixeram, in nostra esse positum potestate, uel peccare, uel non peccare; & uel ad bonum, uel ad malum extendere manum, ut liberum seruetur arbitrium, sed hoc pro modo, & tempore, & condicione fragilitatis humanæ; per-

Psal. 88
Ezech. 18
Matth. 8

perpetuitatem autem impeccantiæ soli reseruari Deo, & ei, qui, uerbum caro factus, carnis detrimenta, & peccata nō pertulit. Nec, quia ad breue possum, coges me ut possim iugiter. Possum ieiunare, uigilare, ambulare, legere, psallere, sedere, dormire; numquid in perpetuum? CRI. Et quare in scripturis sanctis ad perfectam iustitiam prouocamur, ut est illud: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Matth.5 Et: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Psal. 118 Domini. Et Dei loquentis ad Abraham: Ego sum Deus Gen.17 tuus, placeto in conspectu meo, & esto sine macula, uel querela: & ponam testamentum meum inter me & te, & multiplicabo te nimis? Si enim non potest fieri, quod scriptura testatur; frustra præcepit, ut fieret. AT. Diuersis testimoniis scripturarum eandem quæstionem teris in theatrales præstigias, quæ unum eundemq. hominem, personarum uarietate mutata, in Martem Veneremq. producunt: ut, qui prius rigidus & truculentus incesserat, postea soluatur in mollitiem feminarum. Hoc enim, quod nunc quasi nouum obiicis; Beati mundo corde; &, Beati immaculati in uia; &, Esto sine macula; & cetera huiuscemodi, Apostolo respondente conuictum est: & ex parte cognoscimus, 1.Cor.13 & ex parte prophetamus: & nūc per speculum uidemus in ænigmate: cum autē uenerit, quod perfectum est, id, quod ex parte fuerat, destruetur. Et mundum igitur cor, quod postea sit uisurum Deum, & beatitudinem uitæ immaculatæ, & immaculatum cum Abraham uiuere, in umbra possidemus, & imagine. Quamuis aliquis patriarcha sit, quāuis propheta, quamuis apostolus, dicitur eis a Domino saluatore: Si uos, cum sitis mali, scitis bona dare filiis uestris: quanto magis pater uester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Denique & Abrahā, cui dictum est; Esto Gen.17 sine querela, & sine macula; conscientia fragilitatis suæ cecidit pronus in terram. Cumq. locutus esset ei Deus: Sarai uxor tua non uocabitur ultra Sarai, sed Sara erit nomen eius: & benedicam ei, & dabo tibi ex ea filium, & benedicam ei, & erit in gentes, & reges gentium ex ipso erunt:

statim

ſtatim infertur, Cecidit Abraham in faciem ſuam, riſitque, & dixit in mente ſua: Si centenario naſcetur filius, & ſi Sara nonaginta annorum pariet? Dixitq. Abraham ad Deum: Iſmael uiuat in conſpectu tuo. Cui reſpõdit Deus: Etiam. Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen eius Iſaac: & reliqua. Certe audierat a Deo: Ego ſum Deus tuus, placeto in conſpectu meo, & eſto ſine macula: quare non credidit, quod Deus repromiſit, ſed riſit in corde, putans ſe celare Deum, & aperte ridere nõ audens? Denique, cauſas incredulitatis exponens, dicit in corde ſuo: Quo modo poteſt fieri, ut centenarius de nonagenaria uxore pariat filium? Viuat, inquit, Iſmael in conſpectu tuo, quem ſemel dediſti. Difficilia non quæro: contentus ſum beneficio, quod accepi. Quem occulta reſponſione arguens Deus, ait: Etiam. Et eſt ſenſus: Fiet, quod exiſtimas non futurum. Sara uxor tua pariet tibi filium: &, ante quam iſta
Matth.5 concipiat, prius quam ille naſcatur, puero nomen imponam. Ex errore enim tuo, quo riſiſti tacitus, filius tuus Iſaac riſus nomen accipiet. Sin autem ab iis qui ſunt mundo corde, in hoc ſæculo putas uideri Deum; quare Moy-
Gen.32 ſes, qui prius dixerat: Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea: poſtea deprecatur, ut eum uideat cognoſcenter? quem quia dixerat ſe uidiſſe, audit a Domino:
Exod.33 Non potes uidere faciem meam: non enim uidebit homo
1. Tim.6 faciem meam, & uiuet. Vnde & Apoſtolus inuiſibilem ſolum Deum, qui & lucem habitat inacceſſibilem, & quem nullus hominum uiderit, neque poſſit uidere, appellat. Et
Ioan.1 Ioannes euangeliſta ſacra uoce teſtatur, dicens: Deum nemo uidit umquam. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe narrauit. Qui uidet, & narrat, non quantus eſt ille, qui uiſus eſt, nec quantum nouit ille, qui narrat, ſed quan
Pſal.118 tum poteſt mortalium ſenſus accipere. Quod autem putas beatum eſſe, qui ſit immaculatus in uia, & ambulet in lege eius; ex ſequenti ſenſu priorem intellige. Multis teſtimoniis ſupra didiciſti, legem nullum potuiſſe complere. Si au-
Philip.3 tem Apoſtolus ad comparationem gratiæ Chriſti, quæ pri us

us lucra arbitrabatur in lege, reputauit quaſi ſtercora, ut Chriſtum lucrifaceret: quanto magis nos ſcire debemus, ideo Chriſti & euangelii gratiam ſucceſſiſſe, quia in lege nemo iuſtificari potuit? Si autem in lege nullus iuſtificatur; quo modo ad perfectum immaculatus eſt in uia, qui adhuc ambulat, & ad calcem uenire feſtinat? Certe, qui in curſu eſt, & in uia graditur, minor eſt eo, qui peruenit ad finem. Si ergo immaculatus eſt ille, atque perfectus, qui adhuc ambulat in uia, & graditur in lege: quid plus habebit ille, qui ad terminum uiæ, legisq. peruenit? Vnde & Apoſtolus de Domino loquitur: quod in fine mundi, & in conſummatione uirtutum exhibeat ſibi ſanctam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam: quam uos putatis iam in iſta carne mortali, & corruptibili eſſe perfectam; & audire meremini cum Corinthiis: Iam perfecti eſtis, iam diuites facti eſtis, ſine nobis regnatis: atque utinam regnaretis, ut & nos regnaremus uobiſcum: cum uera & abſque omni ſorde perfectio in cæleſtibus reſeruetur, quando ſponſus loquetur ad ſponſam: Tota pulchra es amica mea, & macula nõ eſt in te. Iuxta quod & illud intelligitur: Vt ſitis irreprehenſibiles, & ſimplices, ſicut filii Dei immaculati: quod non dixerit Eſtis, ſed Sitis, in futurum differens, non in præſenti eſſe conteſtans: ut hic labor ſit, atque contentio, ibi laboris uirtutisq. præmia. Denique Ioannes ſcribit: Dilectiſſimi, filii Dei ſumus; & nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quia, cum apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniã eum uidebimus ſicuti eſt. Quamquam ergo filii Dei ſimus; tamen ſimilitudo Dei, & uera contemplatio, tunc nobis repromittitur, quando apparuerit in claritate ſua. De hoc ſuperbiæ tumore & illa orandi prorumpit audacia, qua ſcribens ad uiduam, quo modo ſancti debeant orare, pronuncias. Ille enim, inquis, merito ad Deum extollit manus, ille preces bona conſcientia fundit, qui poteſt dicere: Tu enim noſti, Domine, quam ſanctæ, quam innocentes, quam puræ ſint ab omni fraude, & iniuria, & rapina, quas ad te expando, manus; quam iuſta, quam immaculata labia,

Pſal.118. Eph.5 1.Cor.4 Cant.4 Philip.2 1.Ioan.3

bia, & ab omni mendacio libera: quibus tibi, ut mihi mi-
ſerearis, preces fundo. Chriſtiani eſt hæc, an phariſæi ſu-
perbientis oratio? qui etiam in euãgelio loquebatur: Deus,
Luc. 18 gratias ago tibi, quia non ſum ſicut ceteris homines rapto-
res, iniuſti, adulteri, & ſicut hic publicanus: ieiuno bis in
ſabbato: decimas do omnium, quæ poſſideo. Ille agit gra
tias Deo, quia ipſius miſericordia non ſit ſicut ceteri homi-
nes, peccata deteſtans, non aſſumens iuſtitiam. Tu dicis:
Domine, tu noſti, quam ſanctæ, quam innocentes, quam
puræ ſint ab omni fraude, iniuria, & rapina, quas ad te ex-
pando, manus. Ille bis in ſabbato ſe ieiunare dicit, ut af-
fligat carnem uitiis laſciuientem; & omnis ſubſtantiæ ſuæ
dat decimas. Redemptio enim animæ uiri, propriæ diui-
*Pro.*13 tiæ. Tu cum diabolo gloriaris, dicente: Super ſidera aſcen
*Eſa.*14 dam, ponam in cælo thronum meum, & ero ſimilis altiſ-
*Pſal.*37 ſimo. Dauid loquitur: Lumbi mei impleti ſunt illuſioni-
bus, & computruerunt cicatrices meæ a facie inſipientiæ
Pſal. 142 meæ. Et: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Et: Non
iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Tu ſanctum,
& innocentem, & purum te eſſe iactas, & mundas ad Deum
expandis manus. nec ſufficit tibi in cunctis operibus glo-
riari, niſi ab omni ſermonis orisq. peccato mundum eſſe te
dicas, inferens, quam iuſta, quam immaculata labia, & ab
*Pſal.*115 omni mendacio libera. Ille canit: Omnis autem homo mẽ
*Rom.*3 dax: & hoc ipſum confirmat apoſtolica auctoritas, ut ſit
Deus uerax, omnis autem homo mendax: & tu ab omni
mendacio immaculata, & iuſta, & libera poſſides labia?
*Eſa.*6 Eſaias plangit: Heu mihi miſero, quoniam compunctus
ſum: quia, cum ſim homo, & immunda labia habeam, in
medio quoque populi immunda labia habentis ego habi-
to: & poſtea Seraph ignitum carbonem forcipe compre-
henſum defert ad prophetæ labia purganda, non, ut tu lo
queris, arrogantis, ſed ſua uitia confitentis: iuxta illud
*Pſal.*119 quod in pſalmo dicitur: Quid detur tibi, aut quid appona
tur tibi ad linguam doloſam? Sagittæ potentis acutæ cum
carbonibus deſolatoriis. Et poſt tantum tumorem, oran-
tisq.

tisq. iactantiam, & confidentiam ſanctitatis, quaſi ſtultus ſtultis perſuadere conaris: ut in extremo dicas, quibus tibi, ut mihi miſerearis, preces fundo. Si ſanctus es, ſi innocens, ſi ab omni ſorde purgatus; ſi nec ſermone, nec opere peccaſti, dicente Iacobo: Qui in uerbo non peccat, *Iac. 3* iſte perfectus eſt uir: & nemo poteſt refrenare linguã ſuam: quo modo miſericordiam deprecaris, ut uidelicet plangas te, & fundas preces; quia ſanctus, & purus es, & innocẽs, immaculatisq. labiis, & ab omni liber mendacio, Dei ſimilis poteſtati? *Matth. 27* Sic Chriſtus orauit in cruce: Deus Deus *Pſal. 21* meus, ut quid dereliquiſti me? longe a ſalute mea, uerba *Luc. 23* delictorum meorum. Et rurſum: Pater, in manus tuas cõ *Luc. 10* mendo ſpiritum meum. Et: Pater, ignoſce eis: quod enim *Luc. 11* faciunt, neſciunt. qui pro nobis agens gratias dixerat: Cõ *Matth. 6* fiteor tibi Domine pater cæli & terræ. Sic docuit apoſtolos ſuos, ut quotidie in corporis illius ſacrificio credentes audeant loqui: Pater noſter, qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum. Illi nomen Dei, quod per ſe ſanctum eſt, in ſe ſanctificari cupiunt: tu dicis, noſti Domine, quam ſanctæ, & quam innocentes, & quam puræ manus meæ ſint. Illi inferunt: Adueniat regnum tuum: ſpem regni futuro tempore præſtolantes: ut, regnante Chriſto, nequaquam regnet peccatum in mortali eorum corpore: iunguntq. Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra: ut imitetur angelos humana fragilitas, & uoluntas Domini compleatur in terra. Tu dicis: poteſt homo, ſi uoluerit, omni carere peccato. Panem quotidianum, ſiue ſuper omnes ſubſtantias, uenturum apoſtoli deprecantur, ut digni ſint aſſumptione corporis Chriſti. Et uos per nimiam ſanctitatem, ſecuramq. iuſtitiam, audacter uobis cæleſtia dona uindicatis. Sequitur: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. De baptiſmatis fonte ſurgentes, & regenerati in Dominum ſaluatorem, impleto illo, quod de ſe ſcriptum eſt: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & *Pſal. 31* quorum tecta ſunt peccata: ſtatim in prima communione corporis Chriſti dicunt: Et dimitte nobis debita noſtra:

quæ illis fuerant in Christi cõfessione dimissa: & tu arrogãs & superbus de sanctarum puritate manuum, & mũditia elo quii gloriaris. Quamuis sit hominis perfecta conuersio, & post uitia atque peccata uirtutum plena possessio: numquid possunt sic esse sine uitio, quo modo illi, qui statim de Christi fonte procedunt? Et tamen iubentur dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: non humilitatis mendacio, ut tu interpretaris, sed pauore fragilitatis humanæ suam conscientiam formidantis. Illi dicunt: Ne nos inducas in tentationem: tu cum Iouiniano loqueris, eos, qui plena fide baptisma consecuti sunt, tentari ultra & peccare non posse. Ad extremum inferunt: Sed li
Cant. 8 bera nos a malo. Quid precantur a Domino, quod habent in liberi arbitrii potestate? O homo nunc mundus factus es in lauacro, & de te dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit deal bata, innitens super fratruelem suum; ut lota quidem sit, sed custodire non ualeat puritatem, nisi a domino Deo sustẽ tetur. Quo modo cupis Dei misericordia liberari, qui paulo ante liberatus es a peccatis, nisi hac ratione, qua diximus;
Luc. 17 ut, cum omnia fecerimus, nos inutiles esse fateamur? Ora-
Luc. 18 tio ergo tua, pharisæi uincit superbiam, & publicani compa ratione damnatur: qui de longe stans, oculos ad Deum nõ audebat attollere, sed percutiebat pectus suũ, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Vnde profertur Domini sen tentia: Dico uobis, descẽdit hic iustificatus in domum suã, plus quam ille. Omnis enim, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Apostoli humiliantur, ut exal tentur: discipuli tui eleuantur, ut corruant. Eidem adulans uiduæ non erubescis dicere pietatem, quæ nusquam reperitur in terra; & ueritatem, quæ ubique peregrina sit, in illa potissimum cõmorari: nec recordaris illius sententiæ: Po-
Esa. 3 pulus meus, qui beatum te dicunt, seducunt te, & semitas pedum tuorum supplantãt: laudasq. eam uocibus, & dicis: O te felicem nimium, o beatam, si iustitia, quæ esse iam nõ nisi in cælo creditur, apud te solam inueniatur in terris. Doceree est, hoc, an occidere? leuare de terra, an præcipitare de cælo?

cælo? id mulierculæ tribuere, quod angeli non audeant uſurpare? Si autem pietas, ueritas, atque iuſtitia non inueniuntur in terris, niſi in una muliere: ubi erunt iuſti tui, quos abſque peccato in terris eſſe iactabas? Quæ duo capitula orationis, & laudis, ſoles cum tuis iurare diſcipulis non eſſe tua, cũ perſpicue in eis ſtyli tui ſplendor eluceat; & tanta ſit uenuſtas eloquii Tulliani, ut teſtudineo incedens gradu, quæ ſecreto doces, mittisq. uenalia, publice non audeas profiteri. O te felicem, cuius præter diſcipulos nemo conſcribit libros: ut, quidquid uideris diſplicere, non tuum, ſed alienum eſſe contendas. Et quis ille tanti erit ingenii, ut leporem tui ſermonis poſſit imitari? CRI. Non poſſum ultra differre: omnis uincitur patiẽtia ueſtrorũ iniquitate uerborum. Oro te, quid infantuli peccauere? nec cõſcientia eis delicti imputari poteſt, nec ignorantia, qui iuxta Ionam prophetam manum dexteram neſciunt & ſiniſtram. Peccare nõ poſſunt, & poſſunt perire: genua labant, uagitus uerba non explicant, balbutiens lingua ridetur, & æternæ miſeriæ cruciatus miſeris præparantur. AT. Ah nimium diſertus eſſe cœpiſti, ut non dicam eloquens, poſtquam diſcipuli tui uerſi ſunt in magiſtros. Antonius, orator egregius, in cuius laudibus Tullius pertonat, diſertos ſe ait uidiſſe multos, eloquentẽ adhuc neminem. Noli ergo mihi oratorum & non tuis floribus ludere, per quos ſolent imperitorum atque puerorũ aures decipi: ſed ſimpliciter dic mihi, quid ſentias. CRI. Hoc dico, concedas mihi ſaltem eos eſſe ſine peccato, qui peccare non poſſunt. AT. Concedam, ſi in Chriſto fuerint baptizati: nec me tenebis in aſſenſum ſententiæ tuæ, qua dixiſti poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit. Iſti enim nec poſſunt, nec uolunt; ſed ſine ullo peccato per Dei gratiam ſunt, quam in baptiſmo ſuſceperunt. CRI. Cogis me, ut ad inuidioſum illud ueniam, & dicam tibi. Quid enim peccauerunt? ut ſtatim in me populorum lapides cõiicias, &, quem uiribus non potes, uoluntate interficias. AT. Ille hæreticum interficit, qui eſſe hæreticum patitur. Ceterum noſtra correptio, uiuificatio eſt: ut hæreſi moriens, uiuas

Ion.4

catholicæ fidei. CRI. Si nos ſcitis hæreticos, cur non accu
Tit. 3 ſatis? AT. Quia Apoſtolus me docet hæreticum poſt unam & ſecundam correptionem uitare, non accuſare, ſciens quia peruerſus ſit, & ſuo iudicio damnatus. Alioqui ſtultiſſimum eſt, ſuper fide mea me ex alterius pendere iudicio. Quid enim, ſi te alius catholicum dixerit, ſtatim ne aſſenſum tribuam? Quicumque te defenderit, & peruerſa credentem bene ſentire dixerit; non hoc agit, ut te infamia liberet, ſed ut ſe infamet perfidiæ. Multitudo ſociorum nequaquam te catholicum, ſed hæreticum eſſe demonſtrabit. Verum hæc eccleſiaſtico calcentur pede; ne quaſi paruulis flentibus triſtior quædam imago monſtretur. Hoc nobis præſtet Dei timor, ut omnes alios contemnamus timores. Proinde aut defende, quod credis; aut relinque, quod defendere non potes. Quẽcumque in defenſionem tui adduxeris, non patronum, ſed ſocium nominabis. CRI. Dic, quæſo, & me omni libera quæſtione, quare infantuli baptizentur? AT. Vt eis peccata in baptiſmate dimittãtur. CRI. Quid enim commeruere peccati? Quiſquam ne ſoluitur non ligatus? AT. Me interrogas? Reſpondebit tibi euangelica tuba, doctor gentium, uas aureum in toto orbe re-
Rom. 5 ſplendens; Regnauit mors ab Adam uſque ad Moyſen: etiam in eos, qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adam, qui eſt forma futuri. Quod ſi obieceris, dici, eſſe aliquos, qui non peccauerunt: intellige eos illud non peccaſſe peccatum, quod peccauit Adam præuaricando in paradiſo præceptũ Dei. Ceterum omnes homines aut antiqui propagatoris Adam, aut ſuo nomine tenentur obnoxii. Qui paruulus eſt, parentis in baptiſmo uinculo ſoluitur. qui eius ætatis eſt, quæ poteſt ſapere; & alieno & ſuo, Chriſti ſanguine, liberatur. Ac ne me putes hæretico ſenſu hoc intelligere; beatus martyr Cyprianus, cuius te in ſcripturarum teſtimoniis dirigendis æmulum gloriaris, in epiſtola, quam ſcribit ad epiſcopum Fidum de infantibus baptizandis, hæc memorat. Porro autem ſi etiã grauiſſimis delictoribus, & in Deum multo ante peccantibus,

tibus, cum poſtea crediderint, remiſſio peccatorum datur, & a baptiſmo atque gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, niſi quod, ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remiſſionem peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata. Et iccirco, frater cariſſime, hæc fuit in concilio noſtra ſententia, a baptiſmo atque gratia Dei, qui omnibus miſericors, & benignus, & pius eſt, neminem per nos debere prohiberi. quod cum circa uniuerſos obſeruandum ſit, atque retinendum, tum magis circa infantes ipſos & recens natos obſeruandum puta, qui hoc ipſo de ope noſtra ad diuinam miſericordiam plus merentur, quod in primo ſtatim natiuitatis ſuæ ortu plorantes, ac flentes, nihil aliud faciũt, quam deprecãtur. Scripſit dudum uir ſanctus, & eloquẽs, epiſcopus Auguſtinus ad Marcellinum, qui poſtea ſub inuidia tyrannidis Heraclianæ ab hæreticis innocens cæſus eſt, duos libros de infantibus baptizandis contra hæreſim ueſtram, per quam uultis aſſerere baptizari infantes, non in remiſſionem peccatorum, ſed in regnum cælorum, iuxta illud quod ſcriptum eſt in euangelio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnũ cælorum: Tertium quoque ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt idem quod uos, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, abſque Dei gratia: et quartum nuper ad Hilarium contra doctrinam tuam, multa peruerſa fingentem. alios quoque ſpecialiter tuo nomini cudere dicitur, qui necdum in noſtras uenere manus. Vnde ſuperſedendum huic labori cenſeo: ne dicatur mihi illud Horatii: In ſiluam ne ligna feras. Aut enim eadem diceremus ex ſuperfluo: aut, ſi noua uoluerimus dicere, a clariſſimo ingenio occupata ſunt meliora. Hoc unum dicam, ut tandem finiatur oratio: aut nouum uos debere ſymbolum tradere, ut poſt Patrem & Filium & Spiritum ſanctum baptizetis infantes in regnum cælorum: aut, ſi unum & in paruulis &

Ioan. 3

in magnis habetis baptisma, etiam infantes in remissionẽ peccatorum baptizandos in similitudinem præuaricationis Adam credatis. Quod si iniusta uobis uidetur alienorum remissio peccatorum, qua non indiget qui peccare nõ potuit: trãsite ad Amasium uestrum, qui præterita in cælis & antiqua delicta solui dicit in baptismo: ut, cuius in ceteris auctoritate ducimini, etiam in hac parte errorem sequamini.

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS *Alexandrinus Episcopus exemplo eius quod a se in Aegypto factum est, Epiphanium, Salaminæ Cypri præsulem, hortatur, ut congregata Synodo in Cypri insula, Origenem damnet, eiusq. rei litteras ad uicinas prouincias, & Constantinopolim statim postea mittat.*

THEOPHILVS EPIPHANIO.

EPISTOLA LXVII.

Hier. 1 DOMINVS, qui locutus est ad prophetam: Ecce constitui te hodie super gentes & regna, eradicare, & suffodere, & disperdere, & rursum, ædificare, ac plantare, singulis temporibus eandem Ecclesiæ suæ largitur gratiam: ut integrum corpus conseruetur, & in nullo hæreticorum dogmatum uenena præualeant. Quod qui-
Eph. 5 dem nunc uidemus expletum. nam Ecclesia Christi, quæ non habet maculam, neque rugam, aut aliquid istiusmodi, egredientes de cauernis suis, Origenis colubros euangelico ense truncauit; & secundum Nitriæ monachorum agmen, contagione pestifera liberauit. Pauca ergo ex iis, quæ gesta sunt, in generali epistola, quam ad omnes in commune direxi, prout patiebatur angustia temporis, comprehendi. Dignationis tuæ est, quæ in huiuscemodi certaminibus sæpe ante nos pugnauit, & positos in prœlio consolari, & congregare totius insulæ episcopos, ac synodicas litteras,

tam

tam ad nos, quã ad Constantinopolitanæ urbis episcopũ & si quos alios putaueris, mittere: ut consensu omnium & ipse Origenes nominatim, & hæresis nefaria cõdemnetur. didici enim, quod calumniatores ueræ fidei, Ammonius, Eusebius, & Eutinius, nouo pro hæresi furore bacchantes, Constantinopolim nauigarint; ut & nouos, si quos uoluerint, decipiant; & ueteribus suæ impietatis sociis coniungantur. Curæ igitur tuæ sit, ut cunctis episcopis per Isauriam, atque Pamphyliam, & ceterarum prouinciarũ, quæ in uicino sunt, rei ordinem pandas; & nostram, si dignum putas, epistolam subicias: ut omnes uno spiritu congregati, cum uirtute domini nostri Iesu Christi tradamus eos satanæ in interitum impietatis, quæ possidet eos. Et ut celerius nostra Constantinopolim scripta perueniant, mitte in dustrium uirum, & aliquem de clericis, sicut & nos de ipsis Nitriæ monasteriis patres monachorum, cum aliis sanctis & continentissimis uiris misimus, qui possint cunctos in præsenti docere, quæ gesta sunt: & super omnia quæsumus, ut impensas ad Dominum fundas preces; quo possimus etiam in isto certamine uictoriam consequi. nõ enim parua lætitia & in Alexandria & per totã Aegyptum populorum corda peruasit: ex quo pauci homines eiecti sunt, ut purum corpus Eccelesiæ permaneret. Saluto fratres, qui tecum sunt. te plebs, quæ nobiscũ est, in Domino salutat.

ARGVMENTVM.

THEOPHILO *respondens, quod canonum obseruantiam monuerit, gratias agit. illos, præcipueq. Romanam fidem sibi cordi esse ait: & sicut, quod olim contra Origenistas tacuerit, non reprehendit; ita, quod nimia eos corrigi nunc lenitate putet, non laudat.*

HIERONYMVS THEOPHLO.

EPISTOLA LXVIII.

MEMINIT beatitudo tua, quod eo tempore, quo tacebas, numquam ab officiis meus sermo cessauerit; nec

considerauerim, quid tu pro dispensatione tunc faceres, sed quid me facere conueniret. & nunc, sumptis dignationis tuæ epistolis, fructũ aliquem cepisse me uideo euange-
Luc. 18 licæ lectionis. Si enim duri iudicis sententiam crebra mulieris inflexit petitio: quanto magis paterna uiscera interpel-
Hebr. 12 latione sedula molliuntur? Quod de canonibus ecclesiasticis mones, gratias agimus. Quem enim diligit Dominus, corripit; & flagellat omnem filium, quem recipit. Sed tu scito nobis nihil esse antiquius, quam Christi iura seruare, nec patrum transferre terminos, semperq. meminisse, Romanam fidem apostolico ore laudatam: cuius se esse
Rom. 1 participem Alexandrina ecclesia gloriatur. Super nefaria hæresi, quod multam patientiam geris, & putas Ecclesiæ uisceribus incubantes tua posse corrigi lenitate, multis sanctis displicet: ne, dum paucorum pænitentiam præstolaris, nutrias audaciam perditorum, & factio robustior fiat. Vale in Christo.

ARGVMENTVM.

QVOD *uicti, explosiq. ex Aegypto, & Nitriæ monasterijs Origenistæ sint, Theophilus Hieronymum certiorem reddit.*

THEOPHILVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXIX.

SANCTVS episcopus Agatho, cum dilectissimo diacono Athanasio, in ecclesiastica directus est causa: quam cum didiceris, non ambigo quin nostrum studium probes, & in Ecclesiæ uictoria glorieris. namque Origenis hæresim in monasteriis Nitriæ quidam nequam & furiosi homines serere & fundere cupientes, prophetica falce succisi sunt: quia recordati sumus commonentis apo-
Tit. 1 stoli: Argue eos seuere. Festina igitur & tu, partem huius præmii recepturus, deceptos quosque emendare sermonibus. Optamus, si fieri potest, in diebus nostris catholicã fidem, & Ecclesiæ regulas cum subiectis nobis populis custodire, & omnes nouas sopire doctrinas.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS *Theophilo, quod Origeniſtarum factio ex Aegypto eius opera expulſa ſit, ſuiq; uſque in Palæſtinam hære ticos ſint perſecuti, maxime lætatur.*

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXX.

NVPER tuæ beatitudinis percepi ſcripta, emendantia uetus ſilentium, & me ad ſolitum officium pro uocãtia. unde licet per ſanctos fratres, Priſcum,& Eubulum, tuus ad nos ſermo ceſſauerit: tamen, quia uidimus, illos, zelo fidei concitatos, raptim Palæſtinæ luſtraſſe regiones, & diſperſos regulos uſque ad ſuas latebras perſecutos; breuiter ſcribimus, quod totus mundus exultet, & in tuis uictoriis glorietur; erectumq. Alexandriæ uexillum crucis, & aduerſus hæreſim trophæa fulgentia, gaudens populorum turba proſpectet. Macte uirtute, macte zelo fidei: oſtendiſti,quod hucuſque taciturnitas diſpenſatio fuit, non conſenſus. Libere enim reuerentiæ tuæ loquor. Dolebamus te nimium eſſe patientem; & ignorantes magiſtri gubernacula, geſtiebamus in interitum perditorum. ſed, ut uideo, exaltaſti manum diu, & ſuſpendiſti plagam, ut ferires fortius. Super ſuſceptione cuiuſdam non debes contra urbis huius dolere pontificem: quia nihil tuis litteris præcepiſti: & temerarium fuit de eo,quod neſciebat, ferre ſententiam: tamen reor illum nec audere, nec uelle te in aliquo lædere.

ARGVMENTVM.

QVOD *Theophili Alexandrini opera,Synodica auctoritate, Origeniſtarum factio ex Aegypto expulſa, eoq. exemplo ex Syria, & Italia exploſa; ſummusq. ea de re Pontifex certior factus ſit; laudat. Synodica, ſi quæ ſunt, poſtulat; & ut ad ceteros occidentales epiſcopos eadem ſcribat, hortatur.*

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXXI.

DVPLICEM mihi gratiam beatitudinis tuæ litteræ præstiterũt; quod & sanctos & uenerabiles Agathonẽ episcopum, & diaconũ Athanasium habuerint portitores; & aduersum sceleratissimam hæresim, zelum fidei demonstrarint. Vox beatitudinis tuæ in toto orbe per tonuit; &, cunctis Christi ecclesiis lætantibus, diaboli uenena siluere. Nequaquam amplius antiquus serpens sibilat; sed contortus & euisceratus, in cauernarum tenebris delitescens, solem clarum ferre non sustinet. qui quidem su per hac re,& antequam scriberes, ad Occidentem epistolas miseram, ex parte hæreticorum strophas meæ linguæ hominibus indicans. Ex dispensatione Dei factum puto, ut eo in tempore tu quoque ad Anastasium Papam scriberes, & nostram dum ignoras sententiam roborares. Verum a te nunc admoniti, magis studium accommodabimus, ut hic & procul simplices ab errore reuocemus. Nec timeamus subire odia quorundam. nõ enim debemus hominibus placere, sed Deo: quamquam ardentius ab illis defendatur hæresis, quam a nobis oppugnetur. Simulq. obsecro, ut, si qua synodica habes, ad me dirigas; quo possim, tanti Pontificis auctoritate firmatus, liberius & confidentius pro Christo ora reserare. Vincentius presbyter ante biduum, quam hanc epistolam darem, de urbe uenit, & suppliciter te salutat, crebroq. sermone concelebrat Romam, & totam Italiam, tuis post Christum epistolis liberatam. Adnitere ergo Papa amantissime, atque beatissime, & per omnem occasionem ad Occidentales episcopos scribe, ut mala germina acuta, ut ipse significas, succidere falce non cessent.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Monet, ut, explosis Origenistis, eos etiam, qui clam Origenem sequuntur, eyciat.

THEOPHILVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXII.

DIDICI, quod & sanctitas tua nouerit Theodorum monachum; eiusq. studium comprobaui, quia, cum a nobis Romā nauigaturs exiret, noluit ante proficisci, nisi te, & sanctos fratres, qui tecum sunt in monasterio, quasi sua uiscera amplexaretur, & inuiseret. Quem cum susceperis, pro Ecclesiæ tranquillitate lætare. uidit enim cuncta Nitriæ monasteria, & referre potest continentiam & mansuetudinem monachorum; quo modo, extinctis & fugatis Origenis sectatoribus, pax Ecclesiæ reddita sit, & disciplina Domini conseruetur. Atque utinam apud uos quoque deponerent hypocrisim, qui occulte dicuntur subruere ueritatem. de quibus non bene sentientes, in iis regionibus fratres, hæc me scribere prouocarunt. Quamobrem cauete, & effugite huiuscemodi homines, iuxta quod scriptum est: Si quis non affert ad uos ecclesiasticam fidem, huic nec Aue dixeritis. Quamquam ex superfluo faciam, hæc tibi scribere, qui errantes potes ab errore reuocare: tamen nihil nocet & prudentes & eruditos uiros pro solicitudine fidei commoneri. Omnes fratres, qui tecum sunt, nomine meo salutari uolo. 2. *Ioan.* 2

ARGVMENTVM.

Nvnciat Hieronymo, opera Theophili Alexandrini Origenistarum hæresim damnatam: exemplar epistolæ, quæ de hac re a Theophilo acceperat, mittit; et, si quid latine Hieronymus contra eam hæresim scripsit, ut edat, hortatur.

EPIPHANIVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXIII.

GENERALIS epiſtola, quæ ad omnes catholicos ſcripta eſt, ad te proprie pertinet; qui zelum fidei aduerſus cunctas hæreſes habens, Origenis proprie, & Apollinarii diſcipulis aduerſaris: quorum uenenatas radices, & in altum defixam impietatem, omnipotens Deus protraxit in medium; ut in Alexandria proditæ, in toto orbe areſcerent. Scito enim, fili cariſſime, Amalech
Exod.17 uſque ad ſtirpem eſſe deletum, & in monte Raphidim erectum trophæum crucis. Etenim quo modo, porrectis in altum Moyſi manibus, uincebat Iſrael: ſic Dominus confortauit famulum ſuum Theophilum: ut ſuper altare eccleſiæ Alexandrinæ contra Origenem uexillum poneret; & impleretur in eo, quod dicitur: Scribe ſignum hoc: quia delebo funditus Origenis hæreſim a facie terræ cum ipſo Amalech. Et ne uidear eadem rurſus iterare, & prolixiorem epiſtolam texere; ipſam ad uos ſcriptam direxi: ut ſcire poſſitis, quæ nobis ſcripſerit; & quantum boni ultimæ ætati meæ conceſſerit Dominus; ut, quod ſemper clamabam, tanti Pontificis teſtimonio probaretur. Iam autem puto & te aliquid operis edidiſſe, &, iuxta priorem epiſtolam, qua te ſuper hac re fueram cohortatus, elimaſſe librũ, quem tuæ linguæ homines legant. audio enim & ad Occidentem quorundam hominum naufragia perueniſſe: qui non contenti perditione ſua, uolunt plures mortis habere participes: quaſi multitudo peccantium ſcelus minuat; non, numeroſitate lignorum, maior gehennæ flamma ſuccreſcat. Sanctos fratres, qui tecum ſunt in monaſterio Domino ſeruientes, & tecum, & per te plurimum ſalutamus.

ARGVMENTVM.

MARCELLAM salutans excusat se ideo paucis scripsisse, quod in conferenda Aquilæ editione tum Hebræorum uoluminibus occupatus esset: & quia in scribendo nimium fuerat breuis, duas præterea aliis directas epistolas, sibi quoque legendas, litteris adiungit.

HIERONYMVS MARCELLAE.

EPISTOLA LXXIIII.

VT TAM paruam epistolam scriberem, causæ duplicis fuit; quod & tabellarius festinabat; & ego, alio opere detētus, hoc quasi παρέργῳ me occupare nolui. Quæris, quidnam illud sit, tam grande, tam necessarium, quo epistolicæ confabulationis munus exclusum sit. Iampridem cum uoluminibus Hebræorum editionem Aquilæ confero; ne quid forsitan, propter odium Christi, synagoga mutauerit: &, ut amicæ menti fatear, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam, plura reperio. Nunc, a Prophetis, Salomone, Psalterio, Regnorumq. libris examussim recensitis, Exodum teneo, quem illi Elle semoth אלה שמות uocant, ad Leuiticum transiturus. Vides igitur, quod nullum officium huic operi præponendum est, attamen, ne Currentius noster forte frustra cucurrerit, duas epistolas, quas ad sororem tuam Paulam, eiusq. pignus Eustochium miseram, huic sermunculo annexui: ut, dum illas legeris, & in his aliquid doctrinæ pariter ac leporis inueneris, putes tibi quoque scripta esse, quæ illis scripta sunt. Albinam, communem matrem, ualere cupio. de corpore loquor, ut spiritu ualeat, non ignorans. eamq. per te salutari obsecro, & duplici pietatis officio focillari; quod in una atque eadem, Christiana simul diligatur, & mater.

VIGILANTIVM, *olim in Aegypto cōmorantem, ipsiq. Hieronymo amicum, quod Ruffino adiunctus Hieronymum uti Origenistam calumniaretur, & libros ea de re propidiem se editurum minitaretur, coarguit; &, cur Origenem uel legerit, uel transtulerit, rationem reddit.*

HIER. ADVERSVS VIGILANTIVM.

EPISTOLA LXXV.

IVSTVM quidem fuerat, nequaquam tibi litteris satisfacere; qui tuis auribus non credidisti: neque enim schedulæ potes acquiescere, qui uiuo sermoni non accomodasti fidem: sed, quia Christus perfectæ nobis humilitatis exemplar in se tribuit, dans osculum proditori, & latronis pænitentiā in patibulo suscipiens: eadem
Luc.22.23 absenti significo, quæ præsenti quoque locutus sum, me ita Origenem legisse, uel legere, ut Apollinarium, uel ceteros tractatores; quorum in quibusdam libros non recipit Ecclesia: non quo omnia dicam esse damnanda, quæ in illorum uoluminibus continentur; sed quod quædam reprehendenda confitear. Verum, quia operis mei est & studii, multos legere; ut ex plurimis diuersos flores carpam; non tam probaturus omnia, quam quæ bona sunt electurus; assumo multos in manus meas: ut a multis multa cognoscam, secundum illud quod scriptum est: Omnia legentes,
1. Thess. 5 quæ bona sunt retinentes. Vnde satis miror, te uoluisse Origenis mihi obiicere dogmata, cuius in plerisque errorē usque ad hanc ætatem penitus ignoras. Ego ne hæreticus? & cur me, quæso, hæretici non amant? Tu orthodoxus? qui etiam contra sententiam tuam, & linguam alia prædicantem, aut inuitus subscripsisti, & præuaricator es; aut uolens, & hæreticus. Dimisisti Aegyptum, & cunctas prouincias reliquisti: in quibus sectam tuā, libera plerique fronte defendunt: & elegisti me ad insectandum, qui omnia cōtra Ecclesiam dogmata reprehendo, & publica uoce condemmo. Origenes hæreticus: quid ad me, qui illum in plerisque

risque hæreticum non nego? Errauit de resurrectione corporis, errauit de animarum statu, de diaboli pænitentia; &, quod his maius est, filium Dei & Spiritum sanctum in commentariis Esaiæ, Seraphim esse testatus est. Si errasse non dicerem eum, & hæc quotidie nõ anathematizarẽ, essem erroris illius socius. neque enim ita debemus bona eius recipere, ut mala quoque suscipere cogamur. At idem & scripturas in multis bene interpretatus est; & prophetarum obscura disseruit; & tam noui, quam ueteris testamenti reuelauit maxima sacramenta. Si igitur, quæ bona sunt, transtuli; & mala uel amputaui, uel correxi, uel tacui: arguendus sum, cur per me Latini bona eius habeant, & mala ignorent? Si hoc crimen est: arguatur & confessor Hilarius, qui Psalmorum interpretationem, & Homilias in Iob ex libris eius, idest, ex Græco in Latinum transtulit. Sit in culpa eiusdem cõfessionis, Vercellensis Eusebius: qui omnium Psalmorum commentarios hæretici hominis uertit in nostrum eloquium; licet, hæretica prætermittens, optima quæque transtulerit. Taceo de Victorino Pictauiẽsi, & ceteris, qui Origenem in explanatione dumtaxat scripturarum secuti sunt, & expresserunt: ne non tam me defendere, quam socios criminis uideat quærere. Ad te ipsum ueniam: cur tractatus eius in Iob descriptos habes? in quibus contra diabolum, & de stellis, cæloq. disputans, quædam locutus est, quæ Ecclesia non recipit? Tibi soli licet, τῷ σοφωτάτῳ κρανίῳ, de cunctis, & Græcis & Latinis tractatoribus ferre sententiã, &, quasi censoria uirgula, alios eiicere de bibliothecis, alios recipere, &, cum tibi placuerit, me uel catholicum, uel hæreticum pronunciare: nobis non licet peruersa respuere & damnare, quæ sæpe damnauimus? Lege ad Ephesios libros: lege cetera opuscula mea, & maxime in Ecclesiasten commentarios: & liquido peruidebis, me ab adolescentia numquam alicuius auctoritate deterritum acquieuisse hæreticæ prauitati. Nõ parum est, scire, quod nescias: prudentis hominis est, nosse mensuram suam, nec, zelo diaboli concitatum, imperitiæ suæ

cunctum

cunctum orbē teſtem facere. Scilicet gloriari cupis, & in patria tua iactitas, me non potuiſſe reſpondere eloquentiæ tuæ, & acumen in te Chryſippi formidaſſe. Chriſtiana uerecundia teneor, & cellulæ meæ latebras nolo mordaci ſermone reſerare. alioqui proferrem πᾶσαν τὴν ἀριστείαν σου καὶ τροπαιοφορίαν. Sed hæc aliis aut loquenda, aut ridenda dimitto. Ego, quaſi Chriſtianus cum Chriſtiano loquens, obſecro te frater, ne plus uelis ſapere, quam ſapis: ne uel innocentiam, uel ſimplicitatem tuam, uel certe ea, quæ taceo, &, te non intelligente, ceteri intelligunt, ſtylo proferas, & ineptiarum tuarum cunctis cachinnum præbeas. Aliud a parua ætate didiciſti; aliis aſſuetus es diſciplinis. Non eſt eiuſdem hominis, & aureos nummos, & ſcripturas probare; & deguſtare uina, & prophetas, uel apoſtolos intelligere. Me laceras: ſanctum fratrem Oceanum in culpam hæreſeos uocas: presbyterorum tibi Vincentii, & Pauliniani, & fratris Euſebii iudicium diſplicet. Solus es Cato, Romani generis diſertiſſimus, qui teſtimonio tuo, & prudentiæ uelis credi. Recordare, quæſo, illius diei; quando, me de reſurrectione & ueritate corporis prædicante, ex latere ſubſultabas, & plaudebas manu, & applodebas pede, & orthodoxum conclamabas. poſtquam nauigare cœpiſti; & ad intimum cerebrum tuum ſentinæ putredo peruenit; tunc nos hæreticos recordatus es. Quid tibi faciam? Credidi ſancti presbyteri Paulini epiſtolis; & illius ſuper nomine tuo non putaui errare iudicium. Et, licet ſtatim, accepta epiſtola, ἀσυνάρτητον ſermonem tuū intelligerem: tamen ruſticitatem & ſimplicitatem magis in te arbitrabar, quam uecordiam. Nec reprehendo ſanctum uirum. maluit enim apud me diſſimulare, quod nouerat, quā portitorem clientulum ſuis litteris accuſare. Sed memet ipſum arguo, qui alterius potius acquieui, quam meo iudicio; &, oculis aliud cernentibus, aliud ſchedulæ credidi, quam uidebam. Quamobrem deſine me laceſſere, & uoluminibus tuis obruere. Parce ſaltē nummis tuis, quibus notarios librariosq. conducens, eiſdem & ſcriptoribus

ribus uteris, & fautoribus: qui te ideo forſitan laudant, ut lucrum in ſcribendo faciant. Si libet exercere ingenium; trade te grammaticis, atque rhetoribus; diſce dialecticã; ſectis inſtruere philoſophorum: ut, cum omnia didiceris, ſaltem tunc tacere incipias. Quamquam ſtulte faciam, magiſtro cunctorum magiſtros quærere, & ei modum imponere, qui loqui neſcit,& tacere non poteſt. Verum eſt illud apud Græcos prouerbium, ὄνος πρὸς λύραν. Ego reor, & nomen tibi κατ᾽ ἀντίφρασιν impoſitum. nam tota mente dormitas, & profundiſſimo non tam ſomno ſtertis, quam lethargo. Inter ceteras quippe blaſphemias, quas ore ſacrilego protuliſti, auſus es dicere: montem, de quo abſciſus eſt in Daniele lapis ſine manibus, eſſe diabolum,& lapi *Dan.2*
dem Chriſtum: qui quia aſſumpſit corpus ex Adam, qui diabolo ante per uitia cohæſerat, natum eſſe de uirgine: ut a monte, hoceſt, a diabolo hominem ſepararet. O præcidendam linguam, ac per partes, & fruſta lacerandam. Quiſquam ne Chriſtianus Deum patrem omnipotentem in perſonam diaboli interpretatur, & tanto piaculo totius orbis aures maculat? Si interpretationẽ tuam quiſquã non dicam catholicorum, ſed hæreticorum, ſiue gentilium umquam recepit: pium ſit quod locutus es. ſin autem tantũ nefas numquam audiuit Chriſti Eccleſia; & per tuum primum os ipſe ſe montem interpretatus eſt, qui dixerat: Ero *Eſa. 14*
ſimilis altiſſimo: age pænitentiam, & in ſacco uerſare, & cinere; & tantum ſcelus iugibus abſterge lacrymis: ſi tandem tibi dimittatur hæc impietas, & iuxta errorem Origenis tunc ueniam conſequaris, quando conſecuturus eſt & diabolus, qui numquam plus, quam per os tuum, deprehenditur blaſphemaſſe. Meam iniuriam patienter tuli: impietatem contra Deum ferre non potui. unde & uiſus ſum mordacius in extrema epiſtola ſcribere, quam promiſerã. quamquam poſt priorem pænitentiam, qua a me ueniam deprecatus es, iterum cõmiſiſſe, unde agas pænitentiam, ſtolidiſſimum ſit. Tribuat tibi Chriſtus, ut audias, & taceas; ut intelligas, & ſic loquaris,

ARGVMENTVM.

TRANQVILLINVM *docet, quod ſicut Origenes legendus eſt ut interpres, ita ut dogmatiſtes eſt reſpuendus.*

HIERONYMVS TRANQVILLINO.

EPISTOLA LXXVI.

MAIORA ſpiritus uincula eſſe, quam corporum, ſi olim ambigebamus, nunc probauimus; dum & mihi ſanctitas tua hæret animo, & ego tibi Chriſti amore coniungor. Vere enim & ſimpliciter candidiſſimo pectori tuo loquor: ipſa ſchedula, & muti apices litterarũ inſpirant in nos tuæ mentis affectum. Quod dicis Origenis multos errore deceptos, & ſanctum filium meum Oceanum illorum inſaniæ repugnare & doleo ſimul, & gaudeo: dum aut ſupplantati ſunt ſimplices; aut ab erudito uiro errantibus ſubuenitur. Et quia meæ paruitatis quæris ſententiam, utrum, ſecundum fratrem Fauſtinum, penitus reſpuendus ſit, an, ſecundum quoſdam, legendus ex parte: ego Origenem propter eruditionem ſic interdum legendũ arbitror, quo modo Tertullianum, Nouatum, Arnobiũ, Apollinarium, & nonnullos eccleſiaſticos ſcriptores Græcos pariter & Latinos; ut bona eorũ eligamus, uitemusq. contraria, iuxta apoſtolum dicentem: Omnia probate,
1. Theſſ. 5 quod bonum eſt tenete. Ceterum qui uel in amorem eius nimium, uel in odium ſtomachi ſui prauitate ducuntur, ui-
Eſa. 5 dentur mihi illi maledicto prophetico ſubiacere: Væ his, qui dicunt bonum malum, & malum bonum; qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. nec enim propter doctrinam eius praua ſuſcipienda ſunt dogmata: nec propter dogmatum prauitatem, ſi quos commentarios in ſcripturas ſanctas utiles edidit, penitus reſpuendi ſunt. Quod ſi contentioſum inter ſe amatores eius & obtrectatores funẽ duxerint; ut nihil medium appetant; nec ſeruent modũ, ſed totum aut probent, aut improbent: libentius piam ruſtici-

sticitatem, quam doctam blasphemiam, eligam. Sanctus frater Tatianus diaconus te impendio resalutat.

ARGVMENTVM.

AB Arianis agitatus, cum esset in eremo iam iuuenis, Mario fidei suæ de trinitate professionem, cum Romana, & Alexandrina ecclesiis congruentem, exponit; dolens interea, quod eorundem factione amici discesserint, ipseq. ad relinquenda ea loca quotidie expetatur.

HIERON. MARCO PRESBYTERO Celedensi.

EPISTOLA LXXVII.

DECREVERAM quidem utendum mihi psalmistæ uoce dicentis: Cum consisteret aduersum me peccator, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis. Et iterum: Ego uero tamquam surdus non audiebam, & tamquam mutus non aperiens os suum, & factus sum ut homo non audiens. sed quia caritas omnia superat, & propositum uincit affectu: non tam iniuriam facientibus reddo uicem, quam tibi respondeo postulanti. Apud Christianos enim, non qui patitur, ut ait quidam, sed qui facit contumeliam, miser est. Et primo quidem, an tequam de fide mea, quam optime nosti, tecum loquar, aduersum barbariem istius loci uersu cogor clamare uulgato: Quod genus hoc hominum? quæue hunc tam barbara morem Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ: Bella cient, primaq. uetant consistere terra. &c. Quæ iccirco de gentili poeta sumpsimus; ut, qui Christi pacem nō seruat, pacem saltem discat ab ethnico. Hæreticus uocor, homousion prædicans trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, ueras, integras, perfectasq. persona indefessa uoce pronuncians. si ab Arianis, merito: si ab orthodoxis; qui huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desierunt, aut, si eis placet, hæreticum me cum Occide-

Psal. 38
Psal. 37

te, hæreticũ cum Aegypto, hoceſt cum Damaſo Petroq. condemnent. Quid unum hominem, exceptis ſociis, criminantur? Si riuus tenuiter fluit, non eſt aluei culpa, ſed fontis. Pudet dicere: de cauernis cellularum damnamus orbem: in ſacco & cinere uolutati, de epiſcopis ſententiam ferimus. Quid facit ſub tunica pænitentis regius animus? Catenæ, ſordes, & comæ, non ſunt diadematis ſigna, ſed fletus. Permittant me, quæſo, nihil loqui. Cur eum lacerant, qui non meretur inuidiam? Hæreticus ſum, quid ad te? quieſce, iam dictum eſt. Plane times, ne eloquentiſſimus homo in Syro ſermone, uel Græco eccleſias circumeam, populos ſeducam, ſchiſma conficiam. Nihil alicui præripui, nihil otioſus accipio. Manu quotidie & proprio ſudore quærimus cibum, ſcientes ab Apoſtolo ſcriptum
2.Theſſ.3 eſſe: Qui autem non operatur, nec manducet. Hæc, uenerabilis & ſancte pater, cum quali gemitu, cum quali dolore conſcripſerim, teſtis eſt Ieſus. Tacui, numquid ſemper tacebo, dicit Dominus? Non mihi conceditur unus angulus eremi: quotidie expoſcor fidem, quaſi ſine fide renatus ſim. confiteor, ut uolunt: non placet. ſubſcribo, non credunt. Vnum tantum placet, ut hinc recedam. Iam iam cedo: abruperunt partem a me animæ meæ, cariſſimos fratres: ecce diſcedere cupiunt, immo diſcedunt, melius eſſe dicentes, inter feras habitare, quam cum talibus Chriſtianis: & ego ipſe, niſi me & corporis imbecillitas, & hiemis retineret aſperitas, iam modo fugerem. Verumtamen dum uernum tempus adueniat, obſecro ut paucis mihi menſibus eremi concedatur hoſpitium: aut, ſi hoc tardum
Pſal.23 uidetur, abſcedo. Domini eſt terra, & plenitudo eius.
Gal.6 Aſcendant ſoli cælum: propter illos tantum Chriſtus mortuus ſit: habeant, poſſideant, glorientur. mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti; per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. De fide autem, quam dignatus es ſcribere, ſancto Cyrillo dedi conſcriptam fidem. qui ſi non credit, alienus a Chriſto eſt. ceterum ego fidei meæ teſtes habeo aures tuas, & beati fratris Zenobii,

nobii, quem tecum omnes, qui hic ſumus, plurimum ſalutamus.

ARGVMENTVM.

THEOPHILI *Alexandrini opera Origenem damnatum rurſum nunciat, hortans ut, quod per eum actum eſt in oriente, curent ut apoſtolica Romæ confirmet auctoritas. Verũ quia Origeniſtæ Theophili contra errores Origenis epiſtolam ab hæreticis immutatam aiebant, rurſus alteram eiuſdem Theophili epiſtolam græcam, una cum eius uerſione, mittit.*

HIER. PAMMACH. ET MARCELLAE.

EPISTOLA LXXVIII.

RVRSVM orientalibus uos locupleto mercibus; & Alexandrinas opes primo Romam uere trãſmitto. Deus ab auſtro ueniet; & ſanctus de monte Pharan, umbra condenſa: unde & ſponſa lætatur in Cantico canticorum, dicens: In umbra eius concupiui, & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Vere nunc complетur Eſaiæ uaticinium prædicantis: In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti. Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia. Qui paruulum Chriſtum fouerant, adultum fidei calore defendunt: ut, qui per illos effugerat Herodis manus, effugiat hæreticum blaſphemantẽ. Quem Demetrius Alexandri urbe pepulit, toto orbe fugat Theophilus; ad quem Lucas ſcripſit Actus apoſtolorũ, qui ex amore Dei nomen inuenit. Vbi nunc eſt coluber tortuoſus? ubi uenenatiſſima uipera? Prima hominis facies, uteтro commiſſa luporum. Vbi hæreſis, quæ ſibilabat in mundo, & me & Papam Theophilum ſui iactabat erroris; latratuq. impudentiſſimorum canum ad inducendos ſimplices, noſtrum mentiebatur aſſenſum? Oppreſſa eſt eius auctoritate, & eloquentia, & in morem dæmonicorum ſpirituum de terra loquitur. neſcit enim eum, qui deſurſum ueniens ea loquitur, quæ ſurſum ſunt. atque utinam ſerpe-

Abac.3 *Cant.2* *Eſa.19* *Rom.5* *Act.1* *Ioan.3*

tina generatio aut ſimpliciter noſtra fateatur, aut conſtanter defendat ſua: ut ſcire ualeamus, qui nobis amandi ſint, qui cauendi. Nunc autem, nouum pænitentiæ genus, oderunt nos, quaſi hoſtes: quorum fidem publice negare non audent. Rogo, quis eſt iſte dolor, qui nec tempore, nec ratione curatur? Inter micantes gladios, iacentia corpora, riuos ſanguinis profluentes, iũguntur ſæpe hoſtiles dextræ; & belli rabiem pax repentina commutat. ſoli ſunt huius hæreſeos ſectatores; qui cum eccleſiaſticis non ualent fœderari: quia, quod ſermone coguntur dicere, mente condemnant. & ſi quando aperta blaſphemia publicis auribus fuerit reuelata; & uiderint contra ſe audientium turbam circumfremere: tunc, ſimulata ſimplicitate, dicunt audiſſe ſe primum, quæ magiſtrum dicere ante neſcierint. cumq. eorum ſcripta teneantur, uoce negant, quod litteris confitentur. Quid neceſſe eſt obſidere Propontidem, mutare loca, diuerſas luſtrare regiones, & clarisſimum Pontificem Chriſti, eiusq. diſcipulos rabido ore diſcerpere? Si uera loquimini, priſtinum erroris ardorem ardore fidei commutate. quid maledictorum pannos hinc inde conſuitis; & eorum carpitis uitam, quorum fidei reſiſtere non ualetis? num iccirco non eſtis uos hæretici, ſi nos quidam aſſertione ueſtra crediderint peccatores? & os impietate fœdum non habebitis, ſi cicatricem potueritis in noſtra aure monſtrare? Quid iuuat ueſtram perfidiam, uel prodeſt pellis Aethiopica, & pardi uarietas, ſi in noſtro corpore næuus apparuerit? En papa Theophilus tota Origenem arguit libertate hæreticum eſſe: nec illi dicta defendunt, ſed fingũt ab hæreticis immutata; multorumq. dicunt libros ſimiliter deprauatos; ut illum non ſua fide, ſed aliorum tueantur erroribus. Verum hæc aduerſum hæreticos dicta ſint, qui, iniuſto cõtra nos odio ſæuientes, mentis fatentur arcanum, & uenena pectoris irremediabili dolore teſtantur. Vos, Chriſtiani ſenatus lumina, accipite & Græcam & Latinam, etiam hoc anno epiſtolam: ne rurſum hæretici mentiantur a nobis pleraque uel addita, uel mutata: in qua laboraſſe

boraſſe me fateor, ut uerborum elegantiam pari interpretationis uenuſtate ſeruarem; & intra definitas lineas currens, nec in quoquam excedens loco, eloquentiæ eius fluēta non perderem; eaſdemq. res eodem ſermone transferrem. quod utrum conſecutus ſim, nec ne, ueſtro iudicio relinquo. Quam ſciatis in quattuor partes eſſe diuiſam. In primo credentes hortatur ad Dominicum paſcha celebrandum. In ſecundo & tertio loco Apollinarium & Origenem iugulat. In quarto, ideſt extremo, hæreticos ad pœnitentiam cohortatur. Si quid autem hic minus aduerſus Origenem dictum eſt: & in præteriti anni epiſtola continetur; & hæc, quam modo uertimus, breuitati ſtudens dicere plura non debuit. Porro contra Apollinarium ſuccincta fides & pura profeſſio, non caret ſubtilitate dialectica: quæ aduerſarium ſuum, extorto de manibus eius pugione, confodit. Orate igitur Dominum; ut, quod in Græco placet, in Latino non diſpliceat; & quod totus oriens miratur, & prædicat, læto ſinu Roma ſuſcipiat. Prædicationē quoque cathedræ Marci euangeliſtæ cathedra Petri apoſtoli ſua prædicatione confirmet. quamquam celebri ſermone uulgatum ſit: beatum quoque Papam Anaſtaſium eodem feruore, quia eodem ſpiritu eſt, latitātes in foueis ſuis hæreticos perſecutum: eiusq. litteræ doceant, damnatum in Occidente, quod in Oriente damnatum eſt. cui multos imprecamur annos; ut hæreſeos rediuiua plantaria, per illius ſtudium longo tempore arefacta, moriantur.

ARGVMENTVM.

AVGVSTINO, & Alipio gratulatur, quod Celeſtina, ſiue Pelagiana hæreſis eorum opera extincta ſit: excuſatq. ſe quod nondum reſponderit aduerſus libros Anniani Diaconi, qui & ipſe Celeſtij diſcipulus cōtra epiſtolā D. Hieronymi ſcripſerat.

HIER. ALIPIO ET AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXIX.

SANCTVS Innocentius presbyter, qui huius sermonis est portitor, anno præterito, quasi nequaquã in Africam reuersurus, mea ad dignationem uestram scripta non sumpsit: tamen Deo gratias agimus, quod ita euenit, ut nostrum silentium, uestris epistolis uinceretis. mihi enim omnis occasio gratissima est, per quam scribo uestræ reuerentiæ: testem inuocans Deum, quod, si possit fieri, assumptis alis columbæ uestris amplexibus implicarer, semper quidem pro merito uirtutum uestrarum, sed nunc maxime, quia, cooperatoribus & auctoribus uobis, hæresis Celestiana iugulata est: quæ ita infecit corda multorum, ut, cum superatos damnatosq. esse se sentiant, tamen uenena mentium non omittant; &, quod solum possunt, nos oderint, per quos putant se libertatem docendæ hæreseos perdidisse. Quod autem quæritis, utrum rescripserim contra libros Anniani, pseudodiaconi Celedensis, qui copiosissime pascitur, ut alienæ blasphemiæ uerba friuola subministret: sciatis me ipsos libros in schedulis missos a sancto fratre nostro Eusebio presbytero suscepisse, non ante multum temporis; & exinde uel ingruẽtibus morbis, uel dormitione sanctæ & uenerabilis filiæ uestræ Eustochii, ita doluisse, ut propemodum contemnendos putarem. in eodem enim luto hæsitat, &, exceptis uerbis tinnulis, atque emendicatis, nihil aliud loquitur. tamen multum egimus; ut, dum epistolæ meæ respondere conatur, apertius se proderet, & blasphemias suas omnibus patefaceret. quidquid enim in illa miserabili synodo Diospolitana dixisse se denegat, in hoc opere confitetur. Nec grande est ineptissimis næniis respondere. Si autem Dominus uitam tribuerit, & notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratiunculis respondebimus; non ut con uincamus hæresim mortuam; sed ut imperitiam atque bla sphemiam eius, nostris sermonibus confutemus. Meliusq.

hoc

hoc faceret sanctitas uestra: ne compellamur contra hæreticum nostra laudare. Sancti filii communes, Albinus, Apinianus, & Melania plurimum uos salutant. Has litteras de sancta Bethlehem sancto presbytero Innocentio dedi perferendas. Neptis uestra Paula miserabiliter deprecatur, ut memores eius sitis, & multum uos salutat. Incolumes uos, & memores mei, domini nostri Iesu Christi tueatur clementia, domini uere sancti atque omnium affectione uenerabiles patres.

ARGVMENTVM.

GRATVLATVR *Augustini industriæ, quod Pelagianorum hæresim extinxerit: qua in re suum quoque studium testatur.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXX.

OMNI quidem tempore beatitudinẽ tuam eo, quo decet, honore ueneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum saluatorem: & nũc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, & plene cõplemus, ut absque tui nominis mentione ne unam quidẽ horam præterire patiamur, qui contra flantes uentos ardore fidei perstitisti. Maluisti, quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quã cum pereuntibus commorari. *Gen. 19* Scit, quid dicã, prudentia tua. Macte uirtute, in urbe celebraris: catholici te conditorem antiquæ rursum fidei uenerantur, atque suspiciunt; &, quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici detestantur, & me pari persequuntur odio: ut, quos gladiis nequeunt, uoto interficiant. Incolumẽ, & mei memorem te Christi domini clementia tueatur domine uenerande & beatissime papa.

ARGV-

ARGVMENTVM.

POST *salutationes ultra citraq. factas, nunciat extinctas hæreses clam ab* Episcopo Hierosolymitano *adhuc defendi.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXI.

MVLTI utroque claudicant pede, & ne fractis quidem ceruicibus inclinantur, habentes affectum erroris pristini, cum prædicandi eandem non habeat libertatem. Sancti fratres, qui cum nostra sunt paruitate, præcipue sanctæ ac uenerabiles filiæ tuæ suppliciter te salutant. Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Euodium, ut meo nomine salutes, precor coronam tuam. Capta Hierusalem tenetur a Nabuchodonosor,
Hier. 42 nec Hieremiæ uult audire consilia: quin potius Aegyptum desiderat, ut moriatur in Taphnes, & ibi seruitute pereat sempiterna.

ARGVMENTVM.

ROGATVS *ut scriberet quidnam sentiret de animarum origine, iubet ut uel ex suis libris aduersus* Ruffinum, *aut potius Augustino in eadem Africæ prouincia commorante, discat. Cōmentarios in* Ezechielem, *ex incursione, ac deuastatione barbarorum, nondum potuisse, ut pollicitus erat, absolui; operis tamen initium a* Fabiola *peti posse dicit. Oceani doctrinam simul, ac probitatem postremo laudat.*

HIERON. MARCELLINO ET Anapsychiæ.

EPISTOLA LXXXII.

TANDEM ex Africa uestræ litteras unanimitatis accepi; & non me pænitet impudentiæ, qua, tacentibus uobis, epistolas meas frequenter ingessi, ut rescriptum mererer, & uos esse sospites, non aliis nunciātibus,

tibus, sed uestro potissimum sermone, cognoscerem. Super animæ statu memini uestræ quæstiunculæ, immo maxime ecclesiasticæ quæstionis utrum lapsa de cælo sit, ut Pythagoras philosophus, omnesq. Platonici, & Origenes putant: an a propria Dei substantia, ut Stoici, Manichæus, & Hispaniæ Priscilliani hæreses suspicantur: an in thesauro habeantur Dei, olim conditæ, ut quidam ecclesiastici stulta persuasione confidunt: an quotidie a Deo fiant, & mittantur in corpora, secundum illud quod in euãgelio scriptum est: Pater meus usque modo operatur, & ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occidentalium autumant: ut, quo modo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus condicione subsistat. Super quo quid mihi uideatur, in opusculis contra Ruffinum scripsisse me noui, aduersus eum libellum, quem sanctæ memoriæ Anastasio, episcopo Romanæ ecclesiæ, edidit: in quo lubrica, & subdola, immo stulta confessione, dum auditorum simplicitati illudere nititur, suæ fidei, immo perfidiæ illusit, quos libros reor sanctum parentem uestrum habere Oceanum. olim enim editi sunt, multis Ruffini libris ad uersus calumnias respondentes. Certe habes ibi uirum sanctum & eruditum Augustinum episcopum: qui uiua, ut aiunt, uoce docere te poterit, & suam, immo per se nostram explicare sententiam, Ezechielis uolumen olim aggredi uolui, & sponsionem creberrimam studiosis lectoribus reddere: sed in ipso dictandi exordio ita animus meus occidentalium prouinciarum, & maxime urbis Romanæ uastatione confusus est, ut, iuxta uulgare prouerbium, proprium quoque ignorarem uocabulum: diuq. tacui, sciens tempus esse lacrymarum. Hoc autem anno cum tres explicassem libros, subitus impetus barbarorum, de quibus tuus dicit Virgilius: Lateq. uagantes Barchæi: & sancta scriptura de Ismael, Contra faciem omnium fratrum suorum habitabit: sic Aegypti limitem Palæstinæ, Phœnices, Syriæ percurrit, & instar torrentis cuncta secum trahens; ut

Ioan. 5 — Gen. 16

uix

uix manus eorum misericordia Christi potuerimus euadere. Quod si, iuxta inclytum oratorem, silent inter arma leges: quanto magis studia scripturarum; quæ & librorum multitudine, & silentio, ac librariorum sedulitate, quodq. proprium est, securitate, & otio dictantium indigent? Duos itaque libros misi sanctæ filiæ meæ Fabiolæ: quorũ exempla si uolueris, ab ipsa poteris mutuari: pro angustia quippe temporis alios describere non potui: quos cum legeris, & uestibula uideris; facilis coniectura erit, qualis ipsa sit futura domus. Sed credo in Dei misericordia, qui nos adiuuit in difficillimo principio supradicti operis, quod ipse adiuuet, & in penultimis prophetæ partibus, in quibus
Ezech. 39. 40 Gog & Magog bella narrantur, & in extremis, in quibus sacratissimi & inexplicabilis templi ædificatio, uarietas, mensuraq. describitur. Sanctus frater noster Oceanus, cui uos cupitis commendari, tantus & talis est, & sic eruditus in lege Domini, ut absque nostro rogatu instituere uos possit, & nostram super cunctis quæstionibus scripturarum pro modulo communis ingenii explicare sententiam. Incolumes uos, & prolixa ætate florentes, Christus Deus noster tueatur omnipotens, domini uere sancti.

ARGVMENTVM.

Cvm Carterius Hispanus unam ante baptismum, alteram, ea mortua, post baptismum habuisset uxorem, Episcopus factus est. arguebatur quod bigamus, & contra Apostoli sententiam pontificatum accepisset. Hieronymus, quia ille uir erat alioquin probus, & eruditus, eum primo Romæ defendit; uerũ quia non plene rationes tetigerat, longiori nunc epistola tuetur, eam acriter refellens opinionem, quæ uxorem ante baptismum baptizato imputat homini. Baptismum propterea prædicat: et ut doceat, alia magis quam hæc, idest morum probitatem, doctrinamq. in Episcopo requirenda esse, qualisnam debeat esse Episcopus, late ex Apostolo exponit. Ecclesia hodie, Diuis Augustino, Innocentioq. contrarium asserentibus, (ut cõstat ex Gratiani ῥαψῳδίᾳ) alteram sententiã magis sequitur.

HIERON. OCEANO, NVM REPETENS matrimonium a baptiſmo poſſit fieri ſacerdos.

EPISTOLA LXXXIII.

NVMQVAM, fili Oceane, fore putabam, ut indulgentia principis, calumniam ſuſtineret reorum; & de carceribus exeuntes, poſt ſordes ac ueſtigia catenarum dolerent alios relaxatos. In euangelio audit inuidus ſalutis alienæ: Amice, ſi ego bonus ſum, quare oculus tuus nequam eſt? Concluſit Deus omnia ſub peccato: ut omnibus miſereatur: ut, ubi abundauit peccatum, ſuperabundet & gratia. Cæſa ſunt Aegypti primogenita, & ne iumentum quidem Iſraeliticum in Aegypto derelictum eſt: Et conſurgit mihi Caina hæreſis: atque olim emortua uipera contritum caput leuat, quæ non ex parte, ut ante conſueuerat, ſed totum Chriſti ſubruit ſacramentum. Dicit enim eſſe aliqua peccata, quæ Chriſtus non poſſit purgare ſanguine ſuo, & tam profundas ſcelerum priſtinorum inhærere corporibus atque animis cicatrices, ut medicina illius attenuari nõ queant. Quid aliud agit, niſi ut Chriſtus fruſtra mortuus ſit? fruſtra autem mortuus eſt, ſi aliquos uiuificare nõ poteſt. Mentitur Ioannes Baptiſta, & digito Chriſtum & uoce demonſtrans: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mũdi: Si ſunt adhuc in ſæculo, quorum Chriſtus peccata non tulerit. Aut enim oſtendendi ſunt noneſſe de mundo, quos Chriſti ignoret indulgentia: aut, ſi de mundo ſunt, eligendum e duobus alterum. Liberati a peccatis, Chriſti potentiam probant: non liberati, quaſi adhuc rei, imbecillitatem demonſtrant. Sed abſit hoc de omnipotente credere, quod in aliquo impotens ſit. Omnia, quæ pater facit, & filius facit ſimiliter. Infirmitas filii redundat ad patrem. Cuncta ouiculæ membra portata ſunt: totæ Apoſtoli epiſtolæ, Chriſti gratiam ſonant. Et ne parum uideretur ſimplex gratiæ nuncupatio: Gratia, inquit, uobis, & pax multiplicetur. Multiplicatio promittitur, & a nobis paucitas affirmatur? quorſum iſta? Noſti problema tuum.

Matth. 20 · *Rom. 11* · *Exod. 12* · *Ioan. 1* · *1. Pet. 1*

Carte-

Carterius, Hispaniæ episcopns, homo & ætate uetus, & sacerdotio, unam, antequam baptizaretur, alteram post lauacrum, priore mortua, duxit uxorem: & arbitraris eũ
1.Tim.3 contra Apostoli fecisse sententiam, qui in catalogo uirtutum, episcopum unius uxoris uirum præceperit ordinandum. Miror autem te unum protraxisse in medium, cum omnis mundus his ordinationibus plenus sit: non dico de presbyteris, non de inferiori gradu: ad episcopos uenio: quos si sigillatim uoluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminensis synodi multitudo superetur. Sed indecens est, sic unum tueri, ut plures accusare uidearis; &, quem ratione non possis, societate peccantium defendas. Sustinui Romæ a uiro eloquentissimo cornutum, ut dicitur, syllogismum; ut, quocumque me uerterem, strictius tenerer. Vxorem, inquit, ducere peccatum est, an non? Ego simplex, & qui insidias uitare nescirem, dixi non esse peccatum. Rursum aliud proposuit, in baptismate bona opera dimittuntur, an mala? Et in hoc eadem simplicitate respondi, peccata dimitti. Cum me securum putarem, cœperunt mihi hinc inde cornua increscere, & absconditæ prius acies dilatari. Si, inquit, uxorem ducere, non est peccatum; baptismus autem peccata dimittit: quidquid non dimittitur, reseruatur. Illico mihi, quasi a fortissimo pugile percussus essem, ante oculos caligo obuersari cœpit: statimq. recordatus Chrysippei sophismatis: Si mentiris; idq. uere dicis; mentiris: & in memet reuersus conuerti in aduersarium propositionis stropham. Quæso, inquam, te, ut respondeas: Baptismum hominẽ facit nouum, an non? Vix dedit quod nouum faceret. Gradatim intuli: ex toto nouum facit, an ex parte? Respondit, ex toto. Deinceps interrogaui: nihil ergo ueteris hominis in baptismate reseruatur? Mouit caput: cœpi protinus texere. Si baptismus nouum hominem facit, & ex toto nouum creat, nihilq. in eo ueteris hominis reseruatur: nõ potest nouo imputari, quod in ueteri quondam fuit. Primum spinosulus noster obmutuit: postea uero Pisoniano uitio,

uitio, cum loqui nesciret, tacere non potuit. sudare tamen frons, pallere genæ, tremere labia, hærere lingua, saliua siccari, & plus timore, quam ætate contrahi: erupit aliquando. Nonne legisti ab Apostolo, unius uxoris uirum assumi in sacerdotium, & rem non tempora definiri? Quia me syllogismis prouocauerat; & uidebam tendere hominem ad interrogatiunculas tortuosas; sua contra illum tela iaciebam. Baptizatos, inquam, Apostolus eligit in episcopatum, an catechuminos? Respondere nolebat. Ego tamen id ipsum ingerere, & secundo ac tertio sciscitari. Nioben putares: quæ nimio fletu in lapidem uersa est. Verti me ad auditores: nihil interest, o boni iudices, aduersarium uigilantem, an dormientem ligem, nisi quod facilius est quiescenti, quam reluctanti uincula innectere. Si apostolus non catechuminos in clerum eligit, sed fideles; fidelis autem est, qui episcopus ordinatur: uitia catechumini non imputabuntur fideli. Torquebam istiusmodi spicula, & uibrantes hastas in lethargicum dirigebam. Oscitabat tandem, & quasi per mentis crapulam ructans & nauseans euomebat: apostolus, dixit, Paulus hæc docuit. Proferũtur ergo Apostoli epistolæ, una ad Timotheum, altera ad Titum. In prima scriptum erat: Si quis episcopatum de- *1. Tim. 3* siderat, bonum opus desiderat. oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non auarum, domum suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autẽ domui suæ præesse nescit; quo modo ecclesiæ Dei diligentiam adhibebit? non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. oportet autem eum & testimonium habere bonum, ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Ad Titum statim in prin- *Tit. 1* cipio hæc mandata ponuntur. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ deerant, corrigas, & cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi disposui. Si quis est sine crimine,

ne, unius uxoris uir, filios habēs fideles non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet ergo episcopum esse sine crimine, tamquam Dei dispensatorē, non proteruum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, beneuolū, prudentē, iustum, sanctum, continentem, obtinentē eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. In utraque epistola, siue episcopi, siue presbyteri (quamquam apud ueteres iidem episcopi & presbyteri fuerint: quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis) iubentur monogami in clerum eligi. Certe de baptizatis Apostoli sermonem esse, nemo dubitat. Si ergo omnia, quæ in ordinatione quæruntur episcopi, non præiudicant ordinando, licet ea ante baptisma non habuerit: quæritur enim quid sit, & non quid fuerit: quare solū nomen uxoris impediat, quod solū peccatū non fuit? Dicis: quia peccatū non fuit, iccirco non est dimissum in baptismate. Rem nouā audio: quia peccatū reputabitur. Omnia scorta, & publicæ colluuionis sordes, impietas in Deū, parricidiū, & incestus in parentes, atque in extraordinarias uoluptates utriusque sexus mutata natura, Christi fonte purgantur: uxoris inhærebunt maculæ, & lupanaria thalamis præferentur? Ego non tibi imputo meretricū exercitus, exoletorū greges, effusionem sanguinis, & instar suis in omni cœno libidinū uolutabra: & tu mihi olim mortuam de sepulcro uxorculam protrahis; quam ideo accepi, ne facerem quod fecisti? Audiant ethnici messes Ecclesiæ, de quibus quotidie horrea nostra complentur: audiant cathecumini, qui sunt fidei candidati, ne uxores ducant ante baptisma, ne honesta iungant matrimonia, sed Scotorum, & asotorum ritu, ac, de Republica Platonis, promiscuas uxores, communes liberos habeant. immo caueant qualecumque uocabulum coniugis, ne, postquam in Christo crediderint, noceat eis, quod aliquando non concubinas, nec meretrices, sed uxores habuerint. Recolat unusquisque conscientiam suam, & totius uulnera plan

gat

gat ætatis: cumq. uerum iudicem priorum ſe exhibuerit de lictorum, audiat increpantem Ieſum: Hypocrita, eiice *Matth.7* primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eiicere feſtu cam de oculo fratris tui. Vere ſcribarum & phariſeorum *Matth.23* ſimiles, culicem liquantes, & camelum glutientes, decimamus mentam & anethum, & Dei iudicium prætermittimus. Quid ſimile uxor, & ſcortum? Imputatur infelicitas coniugis mortuæ, & libido meretricia coronatur? Ille, ſi prior uxor uiueret, aliam non haberet: tu, ut paſſim caninas nuptias iungeres, quid potes excuſare? Forſitan timuiſſe te dicas, ne, ſi matrimonium copulaſſes, non poſſes aliquando clericus ordinari. Ille in uxore optauit liberos: tu in meretrice ſobolem perdidiſti. Illum, naturæ & benedictioni Domini ſeruientem: Creſcite & multiplicamini, & *Gen. 1* replete terram: cubiculorum ſecreta texerunt: te ſubantem ad coitum publica facies execrata eſt. Ille, quod licebat, uerecundo pudore celauit: tu, quod non licebat, impudenter omnium oculis ingeſſiſti. Illi ſcriptum eſt: Honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatum: tibi legitur: *Hebr. 13* Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus: & qui corrumpit templum Dei, corrumpet illum Deus. Omnia, *1. Cor.3* inquit, nobis in baptiſmate condonata ſunt crimina: nec, poſt indulgentiam, iudicis eſt metuenda ſeueritas, dicente Apoſtolo: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſan- *1. Cor.6* ctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Omnia peccata donata ſunt: bene, & fideliter. Sed quæro, quo modo tuæ ſordes lotæ ſint, & meæ munditiæ ſordidatæ. Non dico, ais, tuas ſordidatas, ſed in eodem ſtatu manſiſſe, quo fuerant. ſi enim ſordes fuiſſent, lotæ utique fuiſſent ut meæ. Rogo, quæ eſt iſta tergiuerſatio, & acumẽ omni piſtillo retuſius? Quia non eſt peccatum, peccatum eſt: quia non eſt ſordidum, ſordidum eſt. Non dimiſit Dominus, quia nõ habuit quod dimitteret: & quia non dimiſit, iccirco manet, quod dimiſſum non fuit. Quantam uim habeat baptiſma, & aqua in Chriſto ſanctificata gratiam, paululum poſt docebo: in-

terim, iuxta uulgare prouerbium, Malo nodo malus cuneus requirendus eſt. Hoc, quod dicit, Vnius uxoris ui-
1.Tim.3 rum, poteſt & aliter diſſeri. Ex Iudæis erat Apoſtolus. Prima Chriſti Eccleſia de Iſrael reliquiis congregabatur. Sciebat lege conceſſum; & exemplo patriarcharum ac Moyſi familiari populo nouerat in multis uxoribus liberos ſpargere: ipſis quoque ſacerdotibus huius licentiæ patebat arbitrium. Præcipit ergo, ne eandem licentiam Eccleſiæ ſibi uindicent ſacerdotes; ne bina pariter & trina coniugia ſortiantur, ſed ut ſingulas uno tempore uxores habeant. Ne contentioſum clames eſſe, quod diximus; accipe & aliam explanationem: ne tibi ſoli liceat non uoluntatem legi, ſed legem iungere uoluntati. Quidam coacte interpretantur, uxores pro eccleſiis, uiros pro epiſcopis debere accipi. Et hoc in Nicena quoque ſynodo a patribus eſſe decretum, ne de alia ad aliam eccleſiam epiſcopus transferatur: ne, uirginalis pauperculæ ſocietate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus: ut, quo modo culpa & filiorum uitium in λογισμοῖς, ideſt, in cogitationibus, accipitur; domusq. diſpenſatio ad animam refertur, & corpus; ita & uxores pontificum dici eccleſias. De quibus in Eſaia ſcri-
Eſa. 27 ptum eſt: Mulieres properantes de ſpectaculo uenire: non
Eſa. 32 eſt enim populus habens intelligentiam. Et rurſum: Mulieres diuites, ſurgite & audite uocem meam. Et in Pro-
Pro.31 uerbiis: Mulierem fortem quis inueniet? Honorabilior eſt pretioſis lapidibus, quæ talis eſt. Confidit in ea cor uiri
Pro.14 ſui. Et in eodem uolumine: Sapientes mulieres ædificauerunt domum, inſipiens autem deſtruxit manibus. Nec hoc, inquiunt, epiſcopis uideatur indignum: cum de Deo
Hier.3 quoque ſcriptum ſit: Sicut deſpicit uxor uirum ſuum, ſic
2.Cor.11 deſpexit me domus Iſrael. Et in Apoſtolo: Deſpõdi enim uos uni uiro, uirginem caſtam exhibere Chriſto. Mulierem autem, ideſt, γυναῖκα, iuxta Græci ſermonis ambiguitatem, in his omnibus teſtimoniis uxorem potius intellige. Violenta eſt, inquies, & ſatis dura etiam hæc interpretatio. Redde igitur ſcripturæ ſimplicitatem ſuam, ne tuis

tuis contra te legibus dimicemus. Quæram & aliud: Si quis & ante baptiſmum habuerit concubinam; &, illa mortua, baptizatus uxorem duxerit; utrum clericus fieri debeat, an non? Reſpondebis, poſſe fieri; quia concubinam habuerit, non uxorem. Coniugales ergo tabulæ, & iura dotalia, non coitus, ab Apoſtolo condemnantur. Multos uidemus, ob nimiam paupertatem, uxorum ſarcinam declinare, & ancillas ſuas habere pro uxoribus, ſuſceptosq. ex his liberos colere ut proprios: qui ſi forte ditati ab imperatore ſtolam illius meruerint, confeſtim Apoſtolo colla ſubmittent, & inuiti inter uxores eas recipere cogentur. ſin autem principale reſcriptum eadem tenuitas impetrare non quiuerit; cum Romanis legibus ſcita Eccleſiæ mutabuntur. Vide, ne hoc, quod dicitur, Vnius uxoris uirum, unius mulieris poſſit intelligi; ut ad coitum magis referatur, quã ad dotales tabulas. Hæc uniuerſa proferimus; non quo ueræ & ſimplici intelligentiæ reſiſtamus; ſed ut doceamus, te ſcripturas ſanctas ſic intelligere, ut ſcriptæ ſunt; nec euacuare baptiſmum ſaluatoris, & totum patibuli ſacramentum irritum facere. Reddamus quod paulo ante promiſimus; & de ſchola rhetorum, aquarum laudes & baptiſmi prædicemus. Rudis mundus, necdum ſole rutilante, nec pallente luna, nec aſtris micantibus, incompoſitam & inuiſibilem materiam, abyſſorum magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus ſpiritus Dei in aurigæ modum ſuper aquas ferebatur, & naſcentem mundũ in figura baptiſmi parturiebat. Inter cælum & terram medium extruitur firmamentum: &, iuxta Hebraici ſermonis ἐτυμολογίαν, cælum, ideſt, שמים ſamaim, ex aquis ſortitur uocabulum: & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, in laudes Dei ſeparantur. Vnde & in Ezechiele propheta, Cryſtallum ſuper Cherubim uidetur extenſum, ideſt, compactæ & denſiores aquæ. Primum de aquis, quod uiuit, egreditur; & pennatos fideles de terra ad cælum leuat. Fabricatur homo de limo, & inter manus Dei aquarum ſacramenta uerſantur. Plantatur paradiſus in Eden, & unus fons in

Gen. 1 · *Pſal.* 148 · *Ezech.* 1 · *Gen.* 1. 2

quattuor principia diuiditur: qui postea egrediens de templo, & contra solis ortũ uadens, amaras aquas mortuasq. uiuificat. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio non pur
Ezech. 47 gatur. Statimq. columba Spiritus sancti, expulso alite tæ-
Gen. 6. 7 terrimo, ita ad Noe, quasi ad Christum, in Iordane deuo-
Gen. 8 lat; & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat.
Exod. 14 Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de
Psal. 73 Aegypto, in typo baptismatis suffocatur. Et in psalmis de interfectione illius scribitur: Tu confirmasti in uirtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis: tu confregisti capita draconis. Vnde & reguli, & scorpiones arentia quæque sectantur. Et postquam ad aquas uenerint, ὑδρο-
Exod. 15 φόβες, & lymphaticos faciunt. Mara mutatur sacramento crucis: & septuaginta palmæ apostolorum, dulcoratis
Gen. 21. 26 legis gurgitibus irrigantur. Abraham & Isaac puteos fo-
Gen. 21 diunt, repugnant Allophyli. Et Bersabee ciuitas iuramen-
3. *Reg.* 1 ti, regnumq. Salomonis nomen sumit a fontibus. Rebec-
Gen. 24. 29 ca inuenitur ad puteum. Rachel propter aquas supplantatoris osculo salutatur. Moyses filias sacerdotis Madian a-
Exod. 2 perto puteo ab iniuria uindicat. Præcursor Domini in aquis fontium iuxta Salim, quod interpretatur pax, siue perfectio, Christo populum parat. Ipse saluator, post ba-
Ioan. 3 ptisma, & sanctificatas suo lauacro Iordanis aquas, regnũ cælorum incipit prædicare: primum signum ex aquis fa-
Matth. 3. 5 cit. Samaritana uocatur ad puteum, sitiens inuitatur ad po
Ioan. 2. 4. 7 tum. Nicodemo dicit occulte: Nisi quis renatus fuerit ex
Ioan. 3 aqua & Spiritu sancto, non intrare eum in regnum cælo-
Ioan. 19 rum. Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis. Latus Christi percutitur lancea, & baptismi atque martyrii pariter sa-
Matth. 28 cramenta funduntur. Post resurrectionem mittit apostolos
Act. 2 ad gentes, & præcipit eis, ut baptizent eos in mysterio trinitatis. Pænitet facti populum Iudæorum, & statim a
Esa. 66 Petro ad baptisma mittitur. Ante quam parturiat, parit Sion, & nascitur gens simul. Paulus, persecutor Ecclesiæ,
Act. 9. 8 & lupus rapax Beniamin, Ananiæ oui submittit caput; nec ante recuperat aspectum, quã curet baptismo cæcitatem.
Eunu-

Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum, lectione prophe- *Act. 8*
tica, Christi baptismati præparatur. Mutat contra natu- *Hier. 13*
ram Aethiops pellem suam, & pardus uarietates suas. Qui *Act. 19*
Ioannis acceperant baptisma, quia Spiritum sanctum ne- *Psal. 82*
sciebant, iterum baptizantur, ne quis putaret gentibus ac
Iudæis; aquas sine Spiritu sancto ad salutem posse suffice-
re. Vox Domini super aquas, Dominus super aquas mul- *Cant. 6*
tas, Dominus diluuium inhabitare facit. Dentes eius sicut
grex detonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes ge-
mellos habentes fœtus, & infœcunda non est in eis. Si non
est infœcunda, nec sterilis, omnes habent ubera lacte roran
tia, quæ cum Apostolo possint dicere: Filioli mei, quos *Gal. 4*
iterum parturio, donec Christus formetur in uobis: & lac *1. Cor. 3*
uobis potum dedi, non escam. Micheas de baptismi gra- *Mich. 7*
tia uaticinatur: ipse auertet & miserebitur nostri: demer-
get iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris
omnia peccata nostra. Quo modo ergo in lauacro omnia *Psal. 31*
peccata merguntur, si una uxor supernatat? Beati, quorũ
remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.
Beatus uir, cui non imputabit Dominus peccatum. Arbi-
tror, quod possumus & nos huic aliquid cantico iungere:
Beatus uir, cui non imputabit Dominus uxorem. Audia-
mus & Ezechielem filium hominis, quo modo de eius uir- *Ezech. 36*
tute pronunciet, qui hominis futurus est filius. Assumam
uos de gentibus, & aspergam super uos aquam mundam,
& mundabimini ab omnibus immunditiis uestris: & dabo
uobis cor nouum, spiritum nouum. Ab omnibus, inquit,
mundabo uos sordibus. In omnibus, nihil prætermittitur.
Si sordes emundantur, quanto magis munditiæ non coin- *Gal. 5*
quinantur? Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum. *Esa. 42*
In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid ualet, ne- *Rom. 7*
que præputium, sed noua creatura. Vnde cantamus canti
cum nouum: &, uetere homine deposito, non ambula-
mus in uetustate litteræ, sed in nouitate spiritus. Hic est
calculus nouus, cui nouum nomen inscribitur: quod nemo *Apoc. 2*
scit legere, nisi qui illud acceperit. Quotquot enim bapti- *Rom. 6*

zati sumus in Christo Iesu, in mortem illius baptizati sumus. consepulti enim ei sumus per baptismum in morte: ut, quo modo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Toties nouitatem legimus, & tamen maculosum nomen uxoris non potest ulla nouitate deleri? Consepulti sumus Christo in baptismate, & resurreximus per fidem operationis Dei, qui
Col.2 suscitauit eum a mortuis. Cumq. essemus mortui in delictis, & præputio carnis nostræ, conuiuificauit nos cum illo, donans omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Omnia nostra cũ Christo mortua sunt: uniuersa chirographi ueteris peccata deleta sunt: solũ nomen uiuit uxoris? Dies me deficiet, si cũcta, quæ ad potentiam baptismi pertinent, de scripturis sanctis uoluero digerere, & natiuitatis secundæ, immo in Christo primæ ponere sacramenta. Ante quam dictandi finem faciam, (iam enim intelligo mensuram me excedere epistolæ) uolo superiora capitula, in quibus futuri episcopi uita describitur, cursim exponere: ut Apostolum non in unius uxoris elogio, sed in omnibus, quæ præcipit, doctorem gentium suscipiamus. Simul obsecro, ne quis me in sugillationem istius temporis sacerdotum scripsisse, quæ scripsi, existimet, sed in Ecclesiæ utilitatem. Vt enim oratores, & philosophi, describentes, qualem uelint esse perfectum oratorem, & philosophum, non faciunt iniuriam Demostheni, & Platoni, sed res ipsas absque personis definiunt: sic in descriptione episcopi, & in eorum expositione, quæ scripta sunt, quasi speculum sacerdotii proponitur. Iam in potestate & conscientia singulorum est, quales se ibi aspiciant: ut uel dolere ad deformitatem, uel gaudere ad pul
1.Tim.3 chritudinem possint. Si quis episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Opus, non dignitatem; laborem, non delicias; opus, per quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem
Tit.1 esse. Id ipsum quoque ad Titum: Si quis est sine crimine.
Omnes

Omnes uirtutes in uno ſermone comprehendit, & pene-rem contra naturam exigit. Si enim omne peccatum, etiã in otioſo uerbo reprehenſione dignum eſt: quis eſt ille, qui abſque peccato, ideſt ſine reprehenſione, uerſetur in hoc mundo? Sed futurus paſtor Eccleſiæ, talis eligitur, ad cuius comparationem recte grex ceteri nominentur. Definiũt rhetores oratorem, qui ſit uir bonus, dicendi peritus. Ante uita, ſic lingua irreprehenſibilis quæritur, ut doctus merito ſuſcipiatur. Perdit enim auctoritatem docendi, cuius ſermo opere deſtruitur. Vnius uxoris uirum: de hoc ſupra diximus. Nunc hoc tantum admonemus, ut, ſi unius uxoris uir, etiam ante baptiſmum quæritur, cetera quoque, quæ præcepta ſunt, ante baptiſmum requiramus. neque enim competit, uniuerſa poſt baptiſmum, & unum hoc mãdatum intelligere ante baptiſmum. Sobrium, ſiue uigilantem: νηφάλιος quippe utrumque ſignificat. Prudentem, ornatum, hoſpitalem, doctorem. Sacerdotes, qui miniſtrant in templo Dei, prohibentur uinum & ſiceram bibere; ne in crapula & ebrietate aggrauentur corda eorum; & ut ſenſus officium exhibens, Deo uigeat ſemper, & tenuis ſit. Quod autem infert, Prudentem, excludit eos, qui ſub nomine ſimplicitatis excuſant ſtultitiam ſacerdotum. Niſi enim cerebrum ſanum fuerit, omnia membra in uitio erunt. Ornatum quoque, ἐπίτασις eſt prioris uerbi, ideſt, irreprehenſibilis. Qui uitia non habet, irreprehenſibilis appellatur: qui uirtutibus pollet, ornatus eſt. Poſſumus & aliud intelligere ex hoc uerbo, iuxta illud Tullii: Caput eſt artis, decere quod facias. Sunt enim quidam ignorantes menſuram ſuam, & tantæ ſtoliditatis, ac uecordiæ, ut & in motu, & in inceſſu, & in habitu, & in ſermone communi riſum ſpectantibus præbeant; & quaſi intelligentes quid ſit ornatus, comunt ſe ueſtibus, & munditiis corporis; & lautioris menſæ epulas parant: cũ omnis iſtiuſmodi ornatus, & cultus, ſordibus fœdior ſit. Quod autem doctrina a ſacerdotibus expetatur, & ueteris præcepta ſunt legis, & ad Titum plenius ſcribitur. Inno-

Leuit. 10

Luc. 21

cēs enim & absque sermone conuersatio, quantū exemplo prodest, tantum silentio nocet. nam & latratu canum, baculoq. pastoris, luporum rabies deterrenda est. Non uinolentum, non percussorem. Virtutibus uitia opposuit. Didicimus, quales esse debeamus: discamus, quales non esse debeant sacerdotes. Vinolentia scurrarum est, & comessatorum: uenterq. mero æstuans, cito despumat in libidines. In uino luxuria, in luxuria uoluptas, in uoluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, uiuens mortuus est: er-
Gen. 9 go, qui inebriatur, & mortuus, & sepultus est. Noe ad unius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcen-
Gen. 19 tos annos sobrietate contexerat. Lot per temulentiam, nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma non
Esa. 50 uicerat, uina uicerunt. Percussorem autem episcopum ille condemnat, qui dorsum suum posuit ad flagella, & male-
1. Pet. 2 dictus non remaledixit. Sed modestum. Duobus malis unum opposuit bonum; ut temulentia, & ira, modestia refrenentur. Non litigiosum, non auarum. nihil enim impudentius arrogantia rusticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant; & parati semper ad lites, in subiectum sibi
1. Reg. 12 gregem tumidis sermonibus tonant. Auaritiam in sacerdote uitandam, & Samuel docet, nihil coram populo eripuis-
Act. 11 se se cuiquam probans; & apostolorum paupertas, qui refrigeria sumptuum a fratribus accipiebant, & præter ui-
1. Tim. 6 ctum, atque uestitum, nihil se aliud nec habere, nec uelle
1. Tim. 3 gloriabantur. quam ad Timotheum auaritiam, ad Titum
Tit. 1 turpis lucri cupiditatem apertissime notat. Domum suam bene regentem: non ut opes augeat; non ut regias paret epulas; non ut cælatas patinas struat; non ut Phasides aues lentis uaporibus coquat, qui ad ossa perueniant, & superficiem carnis non dissoluant artifici temperamento; sed ut, quod populo præcepturus est, prius a domesticis exigat. Filios habentem subditos, cum omni castitate; ne scilicet
1. Reg. 2 imitentur filios Eli, qui in uestibulo templi cum mulieribus dormiebāt; & religionem prædam putantes, quidquid optimum in hostiis erat, in suas delicias conuertebāt.

Non

Non neophytũ; ne, in ſuperbiã elatus, in iudicium incidat diaboli. Mirari ſatis non queo, quæ hominum tanta ſit cæcitas, de uxoribus ante baptiſmũ diſputare, & rẽ in baptiſmate mortuã, immo cum Chriſto uiuificatã, in calumniã trahere, cũ tam apertum euidensq. præceptũ nemo cuſtodiat. Heri catechumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in eccleſia: ueſpere in circo, mane in altario: dudũ fautor hiſtrionum, nunc uirginũ conſecrator. Num ignorabat Apoſtolus tergiuerſationes noſtras, & argumẽtorum ineptias neſciebat? Qui dixit, Vnius uxoris uirum, ipſe mandauit irreprehenſibilem, ſobrium, prudentem, ornatum, hoſpitalem, doctorem, modeſtum, non uinolentum, non percuſſorem, non litigioſum, non auarum, non neophytum. Ad hæc omnia claudimus oculos, ſolas uidemus uxores. Quod autem ait: Ne, in ſuperbiam elatus, incidat in iudicium diaboli: quis non exemplo uerum probet? Ignorat momentaneus ſacerdos humilitatem, & manſuetudinem ruſticorum: ignorat blanditias Chriſtianas: neſcit ſe ipſum contemnere: de dignitate transfertur ad dignitatem: non ieiunauit, non fleuit, non mores ſuos ſæpe reprehendit, & aſſidua meditatione correxit: non ſubſtantiam pauperibus erogauit. De cathedra quodam modo ducitur ad cathedram, ideſt, de ſuperbia ad ſuperbiam. Iudicium autem, & ruina diaboli, nulli dubium, quin arrogantia ſit. Incidunt in eam, qui in puncto horæ, necdũ diſcipuli iam magiſtri ſunt. Oportet autem eum & teſtimonium habere bonum ab iis, qui foris ſunt. Quale principium, talis & clauſula. Qui irreprehenſibilis eſt, non ſolum a domeſticis, ſed ab alienis conſono ore laudatur. Alieni & extra Eccleſiam ſunt Iudæi, hæretici, atque gentiles. Talis ergo ſit pontifex Chriſti, ut, qui religioni detrahunt, uitæ eius detrahere non audeant. At nunc pleroſque cernimus uel fauorem populi in aurigarũ morem pretio redimere, uel tanto omnium hominum odio uiuere, ut non extorqueant pecunia, quod mimi impetrant geſtibus. Hæc, fili Oceane, ſollicito timore perquire: hæc magiſtri eccleſiæ cuſto-

custodire debebunt, hos in sacerdotibus eligendis canones obseruare, non, iuxta propria odia, & priuatas simultates, carpentemq. semper auctorem suum inuidiam, legem Christi interpretari. Vide, quantum sit testimonium huius, quem arguunt, mariti, cui præter uinculum coniugale, & hoc ante baptismum, nihil aliud ab æmulis obiici potest. Qui præcipit non mœchandum, ipse dicit, Et non occides. Si non mœchamur, sed occidimus, transgressores legis sumus. Quia qui totam legem seruauerit, & offenderit in uno, fit omnium reus. Itaque, cum opposuerint nobis uxorem ante baptismum; nos ab eis omnia, quæ post baptismum præcepta sunt, requiramus. Prætereunt, quod non licet; & obiiciunt, quod concessum est.

ARGVMENTVM.

RVFFINVS, *quem Calpurnium uocat, magnum quendam oratorem Romanum subornarat, ut quæreret a Hieronymo, cur in opusculis suis sæcularium litterarum exempla poneret, & candorem Ecclesiæ ethnicorum sordibus pollueret. Huic rationem ea de re reddit, &, quorum exemplo id faciat, late ostendit.*

HIER. MAGNO ORATORI ROMANO.

EPISTOLA LXXXIIII.

SEBESIVM nostrum tuis monitis profecisse, non tam epistola tua, quam ipsius pænitudine didicimus: & mirum in modum, plus correptus placuit, quam errans læserat. Certauerunt inter se indulgentia parentis, & filii pietas; dum alter præteritorum non meminit, alter in futurum quoque officia pollicetur. unde & mutuo nobis tibiq. gaudendum est: quia nos filium recepimus, tu discipulum comprobasti. Quod autem quæris in calce epistolæ tuæ, cur in opusculis nostris, sæcularium litterarum interdum ponamus exempla; & candorem Ecclesiæ, ethnicorum sordibus polluamus: responsum breuiter habeto.

habeto. Numquam hoc quæreres, nisi te totum Tullius
possideret, si scripturas sanctas legeres, si interpretes earũ,
omisso Volcatio, euolueres. Quis enim nesciat, & in Moy
se, & in prophetarum uoluminibus quædam assumpta de
gentilium libris, & Salomonem philosophis Tyri & non-
nulla proposuisse, & aliqua respondisse? unde in exordio
Prouerbiorum commonet, ut intelligamus sermones pru- *Pro. 1*
dentiæ, uersutiasq. uerborum, parabolas, & obscurum
sermonem, dicta sapientum, & ænigmata, quæ proprie
dialecticorum & philosophorum sunt. Sed & Paulus apo-
stolus Epimenidis poetæ abusus uersiculo est, scribens ad
Titum: Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. *Tit. 1*
idest, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, uentres
pigri. cuius heroici hemistichium postea Callimachus usur
pauit. Nec mirum, si apud Latinos metrum non seruet ad
uerbum expressa translatio; cum Homerus, eadem lingua
uersus in prosam, uix cohæreat. In alia quoque epistola
Menandri ponit senarium: φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι 1.Cor.15
κακαί. idest: Corrumpunt mores bonos cõlloquia mala. *Act.17*
Et apud Athenienses in Martis curia disputans, Aratum te
stem uocat. ipsius enim & genus sumus, quod Græce dici-
tur: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Et est clausula uersus heroici.
Ac, ne parum hoc esset, ductor Christiani exercitus, & ora
tor inuictus, pro Christo causam agens, etiam inscriptio-
nem fortuitam arte torquet in argumentum fidei. didice-
rat enim a uero Dauid, extorquere de manibus hostium 1.*Reg*.17
gladium, & Goliæ superbissimi caput proprio mucrone
truncare. Legerat in Deuteronomio Domini uoce præce- *Deut.21*
ptum, mulieris captiuæ radẽdum caput, supercilia, omnes
pilos & ungues corporis amputandos, & sic eam habendã
in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam sæcula
rem propter eloquii uenustatem, & membrorum pulchri-
tudinem, de ancilla atque captiua Israelitidem facere cu-
pio? & si, quidquid in ea mortuum est idololatriæ, uolu-
ptatis, erroris, libidinum, uel præcido, uel rado; & mi-
xtos purissimo corpori uernaculos ex ea genero Domino
Sabaoth?

Sabaoth? Labor meus in familiam Christi, proficit; stu-
Osee 1 prum in alienam, auget numerum conseruorum. Oseæ ac
cepit uxorem fornicariam Gomer, filiam Debelaim: & na
scitur ei de meretrice filius Iezrael, qui uocatur semen Dei.
Esa. 7 Esaias nouacula acuta barbam, & crura radit peccantium.
Ezech. 5 Et Ezechiel in typo fornicantis Hierusalem tondet cæsariẽ
suam: ut quidquid in ea absque sensu & uita est, auferatur.
Cyprianus, uir eloquentia pollens, & martyrio, Firmiano narrante mordetur, cur aduersus Demetrianum scribẽs testimoniis usus sit prophetarum, & apostolorum, quæ ille ficta & commenticia esse dicebat, & non potius philosophorum & poetarum, quorum auctoritati ut ethnicus contraire non poterat. Scripserunt contra nos Celsus, atque Porphyrius. priori Origenes, alteri Methodius, Eusebius, & Apollinarius fortissime responderunt. quorum Origenes octo scripsit libros: Methodius usque ad decem millia procedit uersuum: Eusebius & Apollinarius uigintiquinque & triginta uolumina condiderunt. Lege eos, & inuenies nos, comparatione eorum, imperitissimos, &, post tanti temporis otium, uix quasi per somnium, quod pueri didicimus, recordari. Iulianus Augustus septem libros, in expeditione Parthica, aduersum Christum euomuit; &, iuxta fabulas poetarum, suo se ense lacerauit. Si contra hunc scribere tentauero; puto interdices mihi, ne rabidum canem, philosophorum & Stoicorum doctrinis, idest, Herculis claua repercutiam: quamquam Nazarenum nostrũ, &, ut ipse solebat dicere, Galilæum, statim in prœlio senserit; & mercedem linguæ putidissimæ conto in iliis perfossus acceperit. Iosephus, antiquitatem approbans Iudaici populi, duos libros scripsit contra Appionem Alexandrinum grammaticum; & tanta sæcularium profert testimonia, ut mihi miraculum subeat, quo modo uir Hebræus, & ab infantia sacris litteris eruditus, cunctam Græcorum bibliothecam euoluerit. Quid loquar de Philone, quem uel alterum, uel secundum Iudæum Platonem critici pronunciant? Curram per singulos. Quadratus, apostolorum discipu-

discipulus, & Atheniensis pontifex ecclesiæ, nonne Adriano principi, Eleusinæ sacra inuisenti, librum pro nostra religione tradidit? & tantæ admirationi omnibus fuit, ut persecutionem grauissimam, illius excellens sedaret ingenium. Aristides philosophus, uir eloquentissimus, eidem principi apologeticum pro Christianis obtulit, contextum philosophorum sententiis: quem imitatus postea Iustinus, & ipse philosophus, Antonino Pio, & filiis eius, senatuiq. librum contra gentiles tradidit. defendens ignominiam crucis, & resurrectionem Christi tota prædicans libertate. Quid loquar de Melitone, Sardēsi episcopo? quid de Apollinario, Hierapolitanæ ecclesiæ sacerdote, Dionysioq. Corinthiorum episcopo, & Taciano, & Bardesane, & Hirenæo, Photini martyris successore: qui, Origenis hæreseon singularum uenena, ex quibus philosophorum fontibus emanarint, multis uoluminibus explicarunt? Pantænus, Stoicæ sectæ philosophus, ob præcipuæ eruditionis gloriā, a Demetrio, Alexandriæ episcopo, missus est in Indiam; ut Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos, prædicaret. Clemens, Alexandrinæ ecclesiæ presbyter, meo iudicio omnium eruditissimus, octo scrpisit Stromatum libros, & totidem ὑποτυπώσεων, & alium contra gentes, pædagogi quoque tria uolumina. quid in illis indoctum, immo quid non e media philosophia est? Hunc imitatus Origenes, decem scripsit Stromateas, Christianorum & philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostræ religionis dogmata de Platone, & Aristotele, Numenio, Cornutoq. confirmans. Scripsit & Milciades contra gentes uolumen egregium. Hippolytus quoque, & Apollonius Romanæ urbis senator, propria opuscula cō diderunt. Extant & Iulii Africani libri, qui temporum scripsit historias? & Theodori, qui postea Gregorius appellatus est, uiri apostolicorum signorum atque uirtutum; & Dionysii Alexandrini episcopi: Anatolii quoque, Laodicenæ ecclesiæ sacerdotis, necnon presbyterorum Pamphili, Pierii, Luciani, Malchionis, Eusebii Cæsariensis episcopi,

&

& Euſtathii Antiocheni, & Athanaſii Alexandrini: Euſebii quoque Emiſeni, & Triphilii Cyprii, & Aſterii Scithopolitæ, & Serapionis confeſſoris: Titi quoque Boſtrenſis epiſcopi: Cappadocumq. Baſilii, Gregorii, & Amphilochii: qui omnes intantum philoſophorum doctrinis atque ſententiis ſuos referciunt libros, ut neſcias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem ſæculi, an ſcientiam ſcripturarum. Veniam ad Latinos. Quid Tertulliano eruditius, quid acutius? Apologeticus eius & contra gentes libri cunctam ſæculi continent diſciplinam. Minutius Felix, cauſidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octauius eſt, & in altero contra mathematicos, ſi tamen inſcriptio non mētitur auctorem, quid gentilium ſcripturarum dimiſit intactum? Septem libros aduerſus gentes Arnobius edidit, totidemq. diſcipulus eius Lactantius, qui de ira quoque & opificio Dei duo uolumina condidit: quos ſi legere uolueris, dialogorum Ciceronis in eis ἐπιτομὴν reperies. Victorino martyri in libris ſuis licet deſit eruditio, tamen non deeſt eruditionis uoluntas. Cyprianus, quod idola dii non ſint, qua breuitate, qua hiſtoriarum omnium ſcientia, quorum uerborum ſenſuum ſplendore perſtrinxit? Hilarius meorum confeſſor temporum & epiſcopus, duodecim Quintiliani libros & ſtylo imitatus eſt, & numero: breuiq. libello, quem ſcripſit contra Dioſcorum medicum, quid in litteris poſſit, oſtendit. Iuuencus presbyter, ſub Conſtantino hiſtoriam Domini ſaluatoris uerſibus explicauit: nec pertimuit Euangelii maieſtatem ſub metri leges mittere. De ceteris uel mortuis, uel uiuentibus taceo: quorum in ſcriptis ſuis & uires manifeſtæ ſunt, & uoluntas. Nec ſtatim praua opinione fallaris, contra gentes hoc eſſe licitum, in aliis diſputationibus diſſimulandum: quia omnes pene omnium libri, exceptis iis, qui cum Epicuro litteras non didicerunt, eruditionis doctrinæq. pleniſſimi ſunt. Quamquam ego illud magis reor, quod dictanti uenit in mentem, non te ignorare quod ſemper a doctis uiris uſurpatum eſt; ſed per te mihi proponi ab alio quæſtionem, qui

qui forte, propter amorem hiſtoriarum Salluſtii, Calpurnius cognomento Lanarius ſit. cui, quæſo, ut ſuadeas, ne ueſcentium dentibus edentulus inuideat; & oculos caprearum talpa contemnat. Diues, ut cernis, ad diſputandum materia; ſed iam epiſtolaris anguſtia finienda eſt.

ARGVMENTVM.

INVEHITVR *in quendam, qui diaconos presbyteris anteferebat; & ut hoc magis coarguat, presbyteros cum Epiſcopis eoſdem facit. uerum eſt autem, quod in Epiſcopo presbyter continetur, ſed non contra.*

HIERONYMVS EVAGRIO.

EPISTOLA LXXXV.

LEGIMVS in Eſaia: Fatuus fatua loquetur. Audio quendam in tantam erupiſſe uecordiam, ut diconos presbyteris, ideſt, epiſcopis anteferret. Nam cum Apoſtolus perſpicue doceat, eoſdem eſſe presbyteros, quos & epiſcopos: quis patiatur menſarum & uiduarum miniſter, ut ſupra eos ſe tumidus efferat, ad quorum preces Chriſti corpus ſanguisq. conficitur? Quæris auctoritatem? audi teſtimonium. Paulus & Timotheus, ſerui Chriſti Ieſu, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, cum epiſcopis, & diaconis. Vis & aliud exẽplum? In Actibus apoſtolorum, ad unius eccleſiæ ſacerdotes ita Paulus loquitur: Attendite uobis, & cuncto gregi, in quo uos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos, ut regeretis Eccleſiam Domini, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Ac, ne quis contentioſe in una eccleſia plures epiſcopos fuiſſe contendat; audi & aliud teſtimonium, in quo manifeſtiſſime comprobatur, eundem eſſe epiſcopum, atque presbyterum. Propter hoc reliqui te Cretæ, ut, quæ deerant, corrigeres, & cõſtitueres, presbyteros per ciuitates, ſicut & ego tibi mandaui. Si quis eſt ſine crimine, unius uxoris uir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non

Eſa. 32
Act. 6
Philip. 1
Act. 20
Tit. 1

ſubditos. Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe, quaſi
1.Tim.4 Dei diſpenſatorem. Et ad Timotheum. Noli negligere
gratiam, quæ in te eſt, quæ tibi data eſt prophetiæ, per
impoſitionem manuum presbyterii. Sed & Petrus in pri-
1.Petr.5 ma epiſtola, Presbyteros, inquit, in uobis precor com-
presbyter, & teſtis paſſionum Chriſti, & futuræ gloriæ,
quæ reuelandā eſt, particeps, regere gregem Chriſti, &
inſpicere non ex neceſſitate, ſed uoluntarie iuxta Deum.
quod quidem Græce ſignificantius dicitur ἐπισκοποῦντες
ideſt, ſuperintendentes: unde & nomen epiſcopi tractū eſt.
Parua tibi uidentur tātorum uirorum teſtimonia? Clangat
Marc.3 tuba euangelica, filius tonitrui, quem Ieſus amauit plu-
Ioan.21 rimum: qui de pectore ſaluatoris doctrinarū fluenta pota-
2.Ioan.1 uit: Presbyter electæ dominæ & filiis eius, quos ego diligo
3.Ioan.1 in ueritate. Et in alia epiſtola: Presbyter Caio cariſſimo,
quem ego diligo in ueritate. Quod autem poſtea unus ele-
ctus eſt, qui ceteris præponeretur, in ſchiſmatis remedium
factum eſt, ne unuſquiſque ad ſe trahens Chriſti Eccelſiam
rumperert. Nam & Alexandriæ a Marco euangeliſta uſque
ad Heraclam & Dionyſium epiſcopos, presbyteri ſemper
unum ex ſe electum, in excelſiori gradu collocatum, epiſco
pum nominabant: quo modo ſi exercitus imperatorem fa-
ciat; aut diaconi eligant de ſe, quem induſtrium nouerint,
& archidiaconum uocent. Quid enim facit, excepta or-
dinatione, epiſcopus, quod presbyter non faciat? Nec
altera Romanæ urbis Eccleſia, altera totius orbis exiſtiman
da eſt. Et Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Perſis, &
Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes unum Chri-
ſtum adorant, unam obſeruant regulam ueritatis. Si au-
ctoritas quæritur, orbis maior eſt urbe. Vbicumque fuerit
epiſcopus, ſiue Romæ, ſiue Eugubii, ſiue Conſtantinopoli,
ſiue Rhegii, ſiue Alexandriæ, ſiue Tanis; eiuſdem meriti,
eiuſdem eſt & ſacerdotii. Potentia diuitiarum, & pauper-
tatis humilitas, uel ſublimiorem, uel inferiorem epiſco-
pum non facit. Ceterum omnes apoſtolorum ſucceſſores
ſunt. Sed dicis, quo modo Romæ ad teſtimonium diaconi
presby-

presbyter ordinatur? quid mihi profers unius urbis consue tudinem? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium in leges Ecclesiæ, uindicas? Omne, quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est. Dia conos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit. Ceterum etiam in ecclesia Romæ presbyteri sedent, & stant diaconi: licet paulatim increbescentibus uitiis, inter presbyteros absente episcopo sedere diaconum uiderim, & in domesticis conuiuiis benedictiones presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non se recte fa cere, & audiant apostolos: Non est dignum, ut, relinquen tes uerbum Dei, ministremus mensis. Sciant quare diaconi constituti sint. Legant Acta apostolorum: recordentur con dicionis suæ. Presbyter & episcopus aliud ætatis, aliud di- *Act. 6*
gnitatis est nomen. Vnde, & ad Titũ, & ad Timotheũ de or *Tit. 1*
dinatione episcopi & diaconi dicitur: de presbyteris omni- *1. Tim. 3*
no reticetur: quia in episcopo & presbyter cõtinetur. Qui prouehitur, de minori ad maius prouehitur. Aut igitur ex presbytero ordinetur diaconus, ut presbyter minor diacono comprobetur, in quẽ crescit ex paruo: aut, si ex diacono ordinatur presbyter, nouerit se lucris minorem, sacerdotio esse maiorem. Et, ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de ueteri testamento; quod Aaron, & filii eius, at- *Leuit. 8*
que leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presby- *Num. 3. 4*
teri, & diaconi uindicent in ecclesia. *1. Par. 9. 2*

ARGVMENTVM.

VT in uertendis Græcorum Patrum libris, & non in transferendis ex Hebræo Biblijs, laboret, Hieronymum hortatur: quæritq. ab eo, quo modo mendacium in scripturis, quod nusquam licet, admittere uideatur, cum Paulum coarguentem Petrum, dispensatorie finxisse alicubi scripserit; & postquam per Profuturum, quem ad eum mittit, se alia, quæ litteris committi nequeunt, percunctaturum, auditurumq. asserit, libros quosdam suos ut legat. ac fraterna seueritate emendet, postremo rogat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVI.

NVMQVAM æque quiſquam tam facile cuilibet facie innotuit, quam mihi tuorum in Domino ſtudiorum quieta lætitia, & uere exercitatio liberalis. Quamquam ergo percupiam omnino te noſſe; tamen exiguum quoddam tui munus habeo, præſentiam uidelicet corporis: quam ipſam etiam poſtea quam te beatiſſimus nunc epiſcopus, tunc uero iam epiſcopatu dignus, frater Alipius uidit, remeansq. a me uiſus eſt, negare non poſſum, magna ex parte mihi eſſe relatu eius impreſſam: & ante reditum cum te ille ibi uidebat, & ego uidebam, ſed oculis eius. non enim animo me atque illum, ſed corpore duos, qui nouerit, dixerit, concordia dumtaxat & familiaritate fidiſſima, non meritis, quibus ille antecellit. Quia ergo me primitus communionem ſpiritus, quo in unum nectimur, deinde illius ex ore iam diligis; nequaquam impudenter, quaſi aliquis ignotus, commendo germanitati tuæ fratrem Profuturum, quem noſtris conatibus, deinde adiutorio tuo uere profuturum ſperamus: niſi forte, quod talis eſt, ut ipſe tibi per eum fiam commendatior, quam ille per me. Hactenus fortaſſe ſcribere debueram, ſi eſſe uellem epiſtolarum ſollemnium more contentus: ſed ſcatet animus in loquelas communicandas tecum de ſtudiis noſtris, quæ habemus in chriſto Ieſu domino noſtro: qui nobis multas utilitates & uiatica quædam demonſtrauit itineris, & iam per tuã caritatem non mediocriter miniſtrare dignatur. Petimus ergo, & nobiſcum petit omnis Africanarum eccleſiarum ſtudioſa ſocietas, ut in interpretandis eorũ libris, qui Græce ſcripturas noſtras quam optime tractauerunt, curam atque operam impendere non graueris. Potes enim efficere, ut nos quoque habeamus illos tales uiros, & unum potiſſimum, quem tu libentius in tuis litteris ſonas. De uertendis autem in linguam Latinam ſanctis litteris canonicis laborare te nollem, niſi eo modo, quo Iob interpreta-

pretatus es: ut, signis adhibitis, quid inter hanc tuam & Septuaginta, quorum est grauissima auctoritas, interpretationem distet, appareat. Satis autem nequeo mirari, si aliquid adhuc in Hebraicis litteris & exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes, illius linguæ peritissimos, fugerit. Omitto enim Septuaginta; de quorum uel consilii, uel maiore spiritus concordia, quasi unus homo esset, non audeo in aliquam partem certam ferre sententiam, nisi quod eis præminentem auctoritatem in hoc munere sine controuersia tribuendam existimo. Illi me plus mouent, qui cum posteriores interpretarentur, & uerborum locutionumq. Hebræarum uiam atque regulas mordicus, ut fertur, tenerent, non solum inter se non consenserunt, sed etiam reliquerunt multa, quæ tanto post eruenda & prodenda remanerent. si enim obscura sunt; te quoque in illis falli potuisse creditur. si autem manifesta; illos in eis falli potuisse non creditur. Huius igitur rei pro tua caritate expositis causis, certum me facias obsecrauerim. Legi etiam quædam scripta, quæ tua dicerentur, in epistolas apostoli Pauli: quarum unam ad Galatas cum enodare uelles; uenit in manus locus ille, quo apostolus Petrus a perniciosa simulatione reuocatur. Ibi patrocinium mendacii susceptum esse uel abs te, tali uiro, uel a quopiam, si alius illa scripsit, fateor non mediocriter doleo, donec refellantur: si forte refelli possunt ea, quæ me mouent. Mihi enim uidetur exitiosissime credi, aliquod in sanctis libris haberi mendacium; idest eos homines, per quos nobis illa scriptura ministrata est, atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos. Alia quippe quæstio est, sit ne aliquando mentiri uiri boni: & alia quæstio est, utrum scriptorem sanctarum scripturarum mentiri oportuerit: immo uero non alia, sed nulla est quæstio. admisso enim semel in tantum auctoritatis fastigiũ officioso aliquo mendacio, nulla illorũ librorum particula remanebit, quæ non, ut cuique uidebitur, uel ad mores difficilis, uel ad fidem in credibilis, eadẽ perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumq. re feratur.

Gal.2

feratur. Si enim mentiebatur apostolus Paulus, cum apostolum Petrum obiurgans diceret: Si tu, cum sis Iudæus, gentiliter & non Iudaice uiuis, quemadmodum cogis gentes Iudaizare? Et recte illi uidebatur Petrus fecisse; quem non recte fecisse, & dixit, & scripsit: ut quasi animos tumultuantium deliniret. Quid respondebimus, cum exurrexerint peruersi homines, prohibentes nuptias, quos
1. Tim.4 futuros ipse prænunciauit, & dixerint, totum illud, quod
1. Cor.7 idem Apostolus de matrimoniorum iure firmando locutus est, propter homines, qui dilectioni coniugum tumultuari poterant, fuisse mentitum; scilicet non quod hoc senserit, sed ut illorum placaretur aduersitas? Non enim opus est multa commemorare. Possunt enim uideri etiam de laudibus Dei esse officiosa mendacia, ut apud homines pigriores dilectio eius ardescat: atque ita nusquam certa erit in sanctis litteris castæ ueritatis auctoritas. Nonne at-
1. Cor.15 tendimus, eundem Apostolum cum ingenti cura ueritatis commendandæ dicere? Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei: quia testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauit Christum, quem non suscitauit. Si quis huic diceret; quid in hoc mendacio perhorrescis, cum id dixeris, quod etiam si falsum sit, ad laudem Dei maxime pertinet? Nonne huius detestatus insaniam, quibus posset uerbis & significationibus in lucem penetralia sui cordis aperiret? clamans, non minore, aut fortasse etiam maiore scelere in Deo laudari falsitatem, quam ueritatem uituperari? Agendum est igitur, ut ad cognitionem diuinarum scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris tam sancte & ueraciter æstimet, ut nolit aliqua eorum parte delectari per officiosa mendacia: potiusq. id, quod nõ intelligit, transeat, quã cor suum præferat ueritati. Profecto enim, cũ hoc dicit, credi sibi expetit, & id agit, ut diuinarum scripturarum auctoritatibus non credamus. Et ego quidem qualibuscumque uiribus, quas Dominus suggerit, omnia illa testimonia, quæ adhibita sunt, altruẽdæ

dæ utilitati mendacii, aliter oportere intelligi ostenderē: ut ubique eorum firma ueritas doceretur. quam enim testimonia mendacia esse non debent, tam non debent fauere mendacio. Sed hoc intelligentiæ tuæ relinquo. admota enim lectioni diligentiori consideratione, multo id fortasse facilius uidebis, quam ego. Ad hanc autem considerationem coget te pietas, qua cognoscis fluctuare auctoritatem scripturarum diuinarum; ut in eis, quod uult, quisque credat; quod non uult, non credat; si semel fuerit persuasum, aliqua ratione illos uiros, per quos nobis hæc ministrata sunt, in scripturis suis officiose potuisse mentiri. nisi forte regulas quasdam daturus es, quibus nouerimus, ubi oportet mentiri, & ubi non oporteat. quod si fieri potest; nullo modo mendacibus dubiisq. rationibus id explices, quæso. Nec me onerosum, aut impudentem iudices, per humanitatem ueracissimam Domini nostri. nam, ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error ueritati fauet: si recte in te ueritas potest fauere mendacio. Multa alia cum sincerissimo corde tuo loqui cuperem, & de Christiano studio conferre: sed huic desiderio meo nulla epistola satis est. uberius id ipsum possum per fratrē Profuturū: quem miscendum, & alendum dulcibus atque utilibus sermocinationibus tuis misisse me gaudeo. Et tamen, quantum uellem, nec ipse, quod eius pace dixerim, forsitan capit: quamquam in nihilo me illi prætulerim. ego enim me fateor tui capaciorē: sed ipsum uideo fieri pleniorem, quo me sine dubitatione antecellit: & posteaquā redierit, quod, Domino adiuuante, prosperato fiat cursu, cum eius pectoris abs te cumulati particeps fuero, non est impleturus, quod in me adhuc uacuum erit, atque auidum sensuum tuorum. ita fiet, ut & ego etiam tunc egentior sim, ille copiosior. Sane idem frater aliqua scripta nostra fert secū: quibus legendis si dignationem adhibueris, etiam sinceram fraternamq. seueritatem adhibeas quæso. non enim aliter intelligo, quod scriptum est: Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me: oleum autem peccatoris nō im- *Psal. 140*

pinguet caput meum: nisi quia magis amat obiurgator sanans, quam adulator unguens caput. Ego autem difficillime bonus iudex lego quod scripserim, sed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum uitia mea: sed ea malo audire a melioribus: ne, cum me recte fortasse reprehendero, rursus mihi blandiar; & meticulosam mihi uidear in me potius, quam iustam tulisse sententiam.

ARGVMENTVM.

AGIT *gratias, quod ei rescribere dignatus sit; quaeritq. cur librum de scriptoribus ecclesiasticis epitaphium, quod ex fama audierat, appellarit; & quo modo mendacium in scripturis sacris recipiat, cum dixerit* Paulum *in coarguendo* Petro *simulasse, rursum, eam sententiam taxando, percunctatur. Postremo quae sit* Origenis, *ceterorumq. haereticorum errata, cum id in catalogo non fecerit, ut alio, dũ uacat, explicet libro, orat.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVII.

HABEO gratiã, quod, pro subscripta salutatione, mihi plenam epistolam reddidisti, sed breuioré multo, quam ex te uellem suscipere, tali uiro: a quo, tempora quantalibet occupet, nullus sermo prolixus est. Quamquã itaque nos negotiorum alienorũ, eorũq. saecularium, curis circumstemur ingentibus: tamen epistolae tuae breuitati facile non ignoscerem, nisi cogitarem, quam paucioribus uerbis meis redderetur. Quare aggredere, quaeso, istam nobiscum litterariam collocutionem; ne multũ ad nos disiungendos liceat absentiae corporali: quamquam simus in Domino spiritus unitate coniuncti, etiam si ab stylo quiescamus, atque taceamus. Et libri quidem, quos de horreo Dominico elaborasti, pene totũ nobis te exhibẽt. si enim propterea te non nouimus, quia faciem corporis tui non uidimus: hoc modo nec ipse te nosti: nam tu quoque non uides eam. si autem tibi non ob aliud notus es,

nisi quia nosti animum tuum: & nos eum non mediocriter nouimus in litteris tuis: in quibus benedicimus Dominum, quod tibi, & nobis, omnibusq. fratribus, qui tua legunt, te talem dedit. Liber quidam tuus inter cetera, non diu est, quod uenit in manus nostras: quæ sit eius inscriptio, nescimus adhuc. non enim hoc codex ipse, ut assolet, in liminari pagina prætendebat. epitaphium tamen appellari dicebat frater, apud quem inuentus est. quod ei nomen tibi placuisse ut inderetur crederemus, si eorum tantum hominum uel uitas, uel scripta ibi legissemus, qui iam defuncti essent. cum uero multorum & eo tempore, quo scribebatur, & nunc usque uiuentium, ibi commemorentur opuscula: miramur, cur hunc ei titulum uel imposueris, uel imposuisse credaris. tamen utiliter a te conscriptum eundem librum satis approbamus. In expositione quoque epistolæ Pauli apostoli ad Galatas inuenimus *Gal. 2*
aliquid, quod nos multum moueat. Si enim ad scripturas sanctas admissa fuerint officiosa mendacia: quid in eis remanebit auctoritatis? quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contentiosæ falsitatis subruatur improbitas? statim enim ut protuleris: si aliter sapit, qui contra nititur; dicet illud, quod prolatum erit, honesto aliquo officio scriptorem fuisse mentitum. Vbi enim hoc non poterit: si poterit in ea narratione, qua exorsus Apostolus, ait: Quæ autem scribo uobis, ecce coram Deo *Gal. 1*
quia non mentior: credi affirmariq. mentitus, eo loco ubi dixit de Petro & Barnaba: Cum uiderem, quia non recte ingrediebãtur ad ueritatem euangelii? Si enim recte ingrediebantur illi; iste mentitus est. si autem ibi mentitus est; ubi uerum dixit? An ibi uerum dixisse uidebitur, ubi hoc dixerit, quod lector sapit? Cum uero contra sensum lectoris aliquid occurrerit; officioso mẽdacio deputabitur? Nõ enim deesse poterunt causæ, cur existimetur, non solum potuisse, uerum etiam debuisse mentiri; si huic regulæ conceditur locus. Non opus est hanc causam multis uerbis agere, præsertim apud te; cui sapienter prouidenti di-

ctum est satis. Nequaquam uero mihi arrogauerim, ut ingenium tuum, diuino dono aureum, meis obolis ditare contendam: nec est quisquam te magis idoneus, qui opus illud emendet. Neque enim a me docendus es, quo modo
1 Cor. 9 intelligatur, quod idem dicit: Factus sum Iudæis tamquã Iudæus; ut Iudæos lucrifacerem: & cetera: quæ ibi dicuntur compassione misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tamquam ægrotus, qui ministrat ægroto, non cum se febres habere mentitur, sed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi seruiri uellet, si ipse ægrotaret. nam utique Iudæus erat; Christianus autem factus, non Iudæorum sacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat. sed ideo susceperat ea celebranda, cum iam Christi esset apostolus: ut doceret non esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire, etiam cum in Christo credidissent: non tamen in eis iam constituerant spem salutis, quoniam per dominum Iesum salus ipsa, quæ ipsis sacramentis significabatur, adue-
Act. 15 nerat. Ideoq. gentibus, quod insuetos a fide reuocarent, onera grauia & non necessaria nullo modo imponẽda esse censebat. Quapropter non ideo Petrum emendauit, quod paternas traditiones obseruaret: quod si facere uellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret: quamuis enim iam superflua, tamen solita non nocerent: sed quoniam gentes cogebat Iudaizare: quod nullo modo posset, nisi ea sic ageret, tamquam adhuc etiam post Domini aduentum necessaria saluti forent: quod uehemẽter per apostolatum Pauli ueritas dissuasit. Nec apostolus Petrus hoc ignorabat, sed id faciebat, timens eos, qui ex circumcisione erant. itaque & ipse uere correctus est: & Paulus uera narrauit: ne sancta scriptura, quæ ad fidem posteris edita est, admissa auctoritate mendacii; tota dubia nutet, ac fluctuet. Non enim potest aut oportet litteris explicari, quanta & quam inexplicabilia mala consequantur, si hoc concesserimus. posset autem opportune minusq. periculose demonstrari, si co-

si coram inter nos colloqueremur. Hoc ergo Iudæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant: & in primis illud, quod ignorantes Dei iustitiam, & suam iustitiam uolentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. *Rom. 10* Deinde quod post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secundum ordinem Melchisedek, adhuc putabant uetera sacramenta, non ex consuetudine sollemnitatis, sed ex necessitate salutis, esse celebranda: quæ tamen si numquam fuissent necessaria, infructuose, atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent. *2.Mach.6.7* Postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos Iudæi, tamquam hostes legis, persequebantur. Hos itaque, atque huiusmodi errores, & uitia, dicit se damnare, & ut stercora arbitratum: ut Christum lucrifaceret, non obseruationes legis, si more patrio celebrarentur; *Philip. 3* sicut & ab ipso celebratæ sunt, sine ulla salutis necessitate; non sicut Iudæi celebrandas putabant; aut fallaci simulatione, quod in Petro reprehenderat. Nam si propterea illa sacramenta celebrauit, quia simulauit se Iudæum, ut illos lucrifaceret: cur non etiam sacrificauit cum gentibus: qua & iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret: nisi quia & illud fecit, ut natura Iudæus; & hoc totum dixit, non ut fallaciter se fingeret esse quod non erat, sed ut misericorditer eis ita subueniendum esse sentiret, ac si ipse in eodem errore laboraret, non scilicet mentientis astu, sed compatientis affectu? Sicut eo ipso loco generaliter intulit: Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem: *1.Cor.9* ut sequens conclusio, Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem, ad hæc referenda intelligatur, ut cuiusque infirmitatem tamquam in se ipso miseratus appareat. Non enim & cum diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? *2.Cor.11* infirmitatem alterius simulasse potius, quam doluisse, uolebat intelligi. Quare arripe, obsecro te, ingenuam, & uere Christianam cum caritate seueritatem, ad illud opus corrigendum, atque emendandum; & παλινῳδίαν, ut dicitur, cane. Incomparabiliter

liter enim pulchrior est ueritas Christianorũ, quam Helena Græcornm. pro ista enim fortius nostri martyres aduersus hanc Sodomam, quam pro illa illi heroes aduersus Troiã, dimicauerunt. Neque ego hoc ideò dico, ut oculos cordis recipias: quos absit ut amiseris: sed ut aduertas: quos cum habeas sanos, & uigiles, nescio, qua dissimulatione auertisti; ut non intenderes quæ consequantur aduersa; si semel creditum fuerit posse honeste atque pie scriptores diuinorum librorũ in aliqua suis operis parte mentiri. Scripseram iam hinc aliquando ad te epistolam, quæ non perlata est: quia nec is perrexit, cui perferendam tradideram. ex qua illud mihi suggestum est, cum ista dictarem, quod in hac quoque prætermittere non debui: ut, si alia est sententia tua, eademq. est melior, timori meo libenter ignoscas. Si enim aliter sentis, uerumq. tu sentis: nam nisi uerum sit, melius esse non potest: ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error ueritati fauet: si recte in quoquã ueritas potest fauere mendacio. De Origene autem quod rescribere dignatus es: iam sciebã non tantũ in ecclesiasticis litteris, sed in omnibus recta, & uera, quæ inuenerimus, approbare, atque laudare, falsa uero & praua improbare, atque reprehendere. Sed illud de prudentia doctrinaq. tua desiderabam, & adhuc desidero, ut nota nobis facias ea ipsa eius errata, quibus a fide ueritatis ille uir tantus recessisse conuincitur. In libro etiam, quo cunctos, quorum meminisse potuisti, scriptores ecclesiasticos, & eorum scripta cõmemorasti, commodius, ut arbitror, fieret, si, nominatis eis, quos hæresiarchas esse nosti, (quando ne ipsos quidem prætermittere uolueris,) subiungeres etiam, in quibus cauendi essent: quamquam nonnullos etiam prætermiseris: quod, scire cuperem, quo consilio factum sit. Aut, si illud uolumen forte onerare noluisti, ut, commemoratis hæreticis, non adderes, in quibus eos catholica damnarit auctoritas: quæso, ne graue sit litterario labori tuo, quo non mediocriter per Domini nostri gratiã in Latina lingua sanctorum studia & accendisti, & adiuuisti, id quod tibi per humili-

militatem meam fraterna caritas indicit, ut, si occupatio-nes tuæ sinunt, omnium hæreticorum peruersa dogmata, qui rectitudinem fidei Christianæ usque ad hoc tempus uel imprudentia, uel imperitia, uel peruicacia deprauare conati sunt, uno libello breuiter digesta edas, in notitiam eorum, quibus aut non uacat propter alia negotia, aut non ualent propter alienam linguam tam multa legere, atque cognoscere. Diu te rogarem, nisi hoc soleret esse indicium minus de caritate præsumentis. Hunc interea fratrem nostrum in Christo Paulum multum commendo benignitati tuæ: cuius in nostris regionibus existimationi bonum coram Deo testimonium perhibemus.

ARGVMENTVM.

CVM *Hieronymus ad duas eius litteras non rescripsisset, responsum petit: nouum testamentum, quod e græco transtulerit, laudat, idem fieri in ueteri, ut ex hebræo transferat fonte, minime probans: narratq. tumultum quendam in ecclesia alicubi excitatum, ob unam a* Hieronymo *commutatam uoculam.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVIII.

EX QVO cœpi ad te scribere, ac tua scripta desiderare, numquam mihi melior occurrit occasio, quam ut per Dei seruum, ac ministrum fidelissimum, mihiq. carissimum, mea tibi afferretur epistola, qualis est filius noster Cyprianus diaconus. per hunc certe ita spero litteras tuas, ut certius in hoc rerum genere quidquam sperare non possim. nam nec studium in petendis rescriptis memorato filio nostro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in custodiendis, nec alacritas in perferendis, nec fides in reddendis: tantum, si aliquod modo mereat, adiuuet Dominus, & adsit cordi tuo, & desiderio meo: ut fraternam uoluntatem nulla maior uolun-

tas impediat. Quia ergo duas iam epistolas misi: nullam autem tuam postea recepi: easdem ipsas rursum mittere uolui, credens eas ad te non peruenisse. quod si & peruenerunt, aut fortasse tuæ potius ad me minime peruenire potuerunt: ea ipsa scripta, quæ iam misisti, iterum mitte, si forte reseruata sunt: sin minus, rursus dicta quod legam: dum tamen his respondere non graueris: quod iam diu est, ut expecto primas etiam, quas ad te adhuc presbyter litteras præparaueram mittendas per quendam fratrem nostrum Profuturum; qui postea nobis collega factus, iam ex hac uita migrauit: nec eas tunc ipse perferre potuit: quia continuo, dum proficisci disponit, episcopatus sarcina detentus, ac deinde in breui defunctus est, etiã nunc mittere uolui: ut scias, in tua colloquia quam olim inardescã; & quam uim patiar, quod a me tam longe absunt sensus corporis tui, per quos adire possit ad animum tuum animus meus, mi frater dulcissime, & in Domini membris honorande. In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Iob a te interpretatum, cum iam quandam haberemus interpretationem tuam eiusdem prophetæ ex Græco eloquio uersam in Latinum: ubi tamen asteriscis notasti, quæ in Hebræo sunt, & in Græco desunt; obeliscis autem, quæ in Græco inueniuntur, & in Hebræo non sunt, tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad singula uerba singulas stellas uideamus, significantes eadem uerba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. Porro in hac posteriore interpretatione, quæ uersa est ex Hebræo, non eadem uerborum fides occurrit. Nec parum turbat cogitantem, uel cur in illa prima tanta diligentia figantur asterisci, ut minimas etiam particulas orationis indicent deesse codicibus Græcis, quæ sunt in Hebræis: uel cur in hac altera, quæ ex Hebræis est, negligentius hoc curatum sit; ut non eædem particulæ locis suis inuenirentur. Aliquid inde exempli gratia uolui ponere: sed mihi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo est. Verumtamen, quia præuolas ingenio, non solum quid dixerim, uerum

etiam quid dicere uoluerim, ſatis, ut opinor, intelligis; ut, cauſa reddita, quod mouet ediſſeras. Ego ſane te mallem Græcas potius canonicas nobis interpretari ſcripturas, quæ Septuaginta interpretum auctoritate perhibentur. Perdurũ enim erit, ſi tua interpretatio per multas eccleſias frequẽtius cœperit lectitari, quod a Græcis eccleſiis Latinæ eccleſiæ diſſonabunt, maxime quia facile cõtradictor cõuincetur, Græco prolato libro, ideſt linguæ notiſſimæ. Quiſquis autem in eo, quod ex Hebræo tranſlatum eſt, aliquo inſolito permotus fuerit, & falſi crimẽ intenderit; aut uix, aut numquam ad Hebræa teſtimonia peruenitur, quibus defendatur obiectum. quod ſi etiam peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam conſulti Hebræi poſſunt aliud reſpondere: ut tu ſolus neceſſarius uidearis, qui etiam ipſos poſſis conuincere: ſed tamen, qui iudicet, mirum ſi potueris inuenire. nam quidam frater noſter epiſcopus, cum lectitari inſtituiſſet in eccleſia, cui præeſt, interpretationem tuam, mouit quiddam longe aliter abs te poſitum apud Ionam prophetam, quam erat omnium ſenſibus memo- *Ion.4*
riæq. inueteratum, & tot ætatum ſucceſſionibus decantatum: factusq. eſt tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus calumniam falſitatis, ut cogeretur epiſcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum teſtimonium flagitare. utrum autem illi imperitia, an malitia, hoc eſſe in Hebræis codicibus reſponderunt, quod & Græci & Latini habebant. quid plura? coactus eſt homo uelut mendoſitatem corrigere, uolens, poſt magnum periculum, non remanere ſine plebe. Vnde etiam nobis uidetur, aliquando te quoque in nonnullis falli potuiſſe. Et uide, hoc quale ſit, in eis litteris, quæ non poſſunt collatis uſitatarum linguarum teſtimoniis emendari. Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, quod euangelium ex Græco interpretatus es: quia pene in omnibus nulla offenſio eſt, cum ſcripturam Græcam contulerimus. Vnde, ſi quiſquam ueteri falſitati contentioſus fauerit; pro-

latis

latis collatisq. codicibus, uel docetur facillime, uel refellitur. Et si quædam rarissima merito mouent; quis tam durus est, qui labori tam utili non facile ignoscat, cui uicem laudis referre non sufficit? Quid tibi autem uideatur, cur in multis aliter se habeat Hebræorum codicum auctoritas, aliter Græcorum, quæ dicitur Septuaginta, uellem dignareris aperire. neque enim paruum pondus habet illa, quæ sic meruit diffamari, & qua usos apostolos, non solum res ipsa indicat, sed etiam te attestatum esse memini. ac per hoc plurimum profueris, si eam scripturam Græcam, quam Septuaginta interpretati sunt, Latinæ ueritati reddideris: quæ in diuersis codicibus ita uaria est, ut tolerari uix possit; & ita suspecta, ne in Græco aliud inueniatur, ut inde aliquid proferri, aut probari dubitetur. Breuem putabam futuram hanc epistolam: sed nescio quo modo ita mihi dulce factum est in ea progredi, ac si tecum loquerer. Sed obsecro te per Dominum, ne te pigeat ad omnia respondere, & præstare mihi, quantum potueris, præsentiam tuam.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS *tandem* Hieronymus *ad superiores* Augu*stini epistolas, postquam, quænam sit catologi inscriptio, docuit, suam de* Petri *simulatione sententiam, prout locum illũ ad* Galatas *exposuerat, mordicus tuetur, asserens non solum* Petrum, *sed ipsum etiam* Paulum, *ob salutem: illum* Iudæo*rum, hunc gentium æqualiter finxisse;* Augustiniq. *expositionem aliam, ueluti* Iudæorum *legem ad tempus seruandam scripserit, reprehendit.* Translationis Bibliorum, *cum signis, aut sine, quæ sit, rationem reddit. et quod post* LXX. *interpretes sua ex* Hebræo *uersio superflua non sit, eodem* Augustinum *reuincens syllogismo, docet. Postremo cur apud* Ionam *hederam pro cucurbita uerterit, ex plantæ similitudine monstrat.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXIX.

TRES ſimul epiſtolas, immo libellos per diaconum Cyprianũ tuæ dignationis accepi, diuerſas, ut tu nominas, quæſtiones, ut ego ſentio, reprehenſiones opuſculorum meorum continentes. ad quas ſi reſpondere uoluero, libri magnitudine opus erit. tamẽ conabor, quantum facere poſſum, modum non egredi longioris epiſtolæ, & feſtinanti fratri moram non facere: qui ante triduum, quam profecturus erat, a me epiſtolas flagitauit: ut pene in procinctu hæc, qualiacumque ſunt, effutire compellar, & tumultuario reſpondere ſermone, non maturitate ſcribentis, ſed dictantis temeritate: quæ plerumque non in doctrinam, ſed in caſum uertitur: ut fortiſſimos quoq. milites ſubita bella conturbant: & ante coguntur fugere, quam poſſint arma corripere. Ceterum noſtra armatura Chriſtus eſt, & apoſtoli Pauli inſtitutio, qui ſcribit ad Ephe- *Eph.6* ſios: Aſſumite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo. Et rurſum: State ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelii pacis: ſuper omnia accipientes ſcutum fidei, in quo poſſitis uniuerſa tela maligni ignita extinguere: & galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. His quondam telis rex Dauid armatus procede- *1. Reg.17* bat ad prœlium: & quinque lapides de torrente accipiens leuigatos, nihil aſperitatis & ſordium inter huius ſæculi turbines, in ſenſibus ſuis eſſe monſtrabat: bibens de torrente in uia: & iccirco exaltauit caput: & ſuperbiſſimum Goliã *Pſal. 109* ſuo potiſſimum mucrone truncauit, percutiens in fronte blaſphemum, & in ea parte corporis uulnerans, in qua & præſumptor ſacerdotii Ozias lepra percutitur, & ſanctus *2. Par.26* gloriatur in Domino dicens: Signatum eſt ſuper nos lumen *Pſa.4.107* uultus tui Domine. Dicamus igitur & nos: Paratum cor *Pſal.56.86* meum Deus, paratum cor meum, cantabo & pſallam in gloria mea. Exurge pſalterium & cithara, exurgam diluculo:

Psal.67 lo: ut in nobis possit impleri: Aperi os tuum, & ego adim plebo illud. Et Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. Te quoque hoc ipsum orare non dubito, ut inter nos contendentes ueritas superet. non enim tuam quæris gloriam, sed Christi. Cumq. tu uiceris, & ego uin cam, si meum errorem intellexero: & econtrario, me uin
2.*Cor.* 12 cente, tu superas: quia non filii parentibus, sed parentes
1.*Par.* 12 filiis thesaurizant. Et in Paralipomenon libro legimus, quod filii Israel ad pugnandum processerint mente pacifica: inter ipsos quoque gladios, & effusiones sanguinis, & cadauera prostratorum, non suam sed pacis uictoriam cogitantes. Respondeamus igitur ad omnia; ac multiplices quæstiones, si Christus iusserit, breui sermone soluamus. Prætermitto salutationis officia, quibus meum demulces caput: taceo de blanditiis, quibus reprehensionem meam niteris consolari: ad ipsas causas ueniam. Dicis accepisse te librum meum a quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo scriptores ecclesiasticos tam Græos quam Latinos enumerauerim: cumq. ab eo quæreres, (ut tuis uerbis utar,) cur liminaris pagina non esset inscripta, uel quo cen seretur nomine: respondisse, appellari Epitaphium: & argumentaris, quod recte sic uocaretur, si eorum tantum uel uitas, uel scripta ibi legisses, qui iam defuncti essent: cum uero multorum & eo tempore, quo scribebatur, & nunc usque uiuentium ibi commemorentur opuscula, mirari te, cur ei hunc titulum imposuerim. Puto intelligere prudentiam tuam, quod ex opere ipso titulum potueris intelligere. legisti enim & Græcos & Latinos, qui uitas uirorum illustrium descripserunt, quod numquam Epitaphium titulum indiderint, sed de illustribus uiris, uerbi gratia, ducibus, philosophis, oratoribus, historicis, poetis, epicis, physicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem proprie inscribitur mortuorum: quod quidem in dormitione, sanctæ memoriæ, Nepotiani presbyteri olim fecisse me noui. Ergo hic liber uel de illustribus uiris, uel proprie de scriptoribus ecclesiasticis appellandus est; licet a plerisque emẽ

datoribus

datoribus imperitis, De auctoribus dicatur inscriptus. Secundo loco quæris, cur dixerim in commentariis epistolæ ad Galatas, Paulum id in Petro non potuisse reprehendere, quod ipse fecerat; nec in alio arguere simulationem, cuius ipse tenebatur reus: & asseris, reprehensionem apostolicam non fuisse dispensatoriam, sed ueram; & me non debere docere mendacium, sed uniuersa, quæ scripta sunt, ita sonare, ut scripta sunt. Ad quæ primum respondeo, debuisse prudentiam tuam præfatiunculæ commentariorum meorum meminisse, dicentis ex persona mea: Quid igitur ego stultus, aut temerarius, qui id pollicear, quod ille non potuit? Minime: quin potius in eo mihi uideor cautior, atque timidior, quod imbecillitatem uirium mearum sentiens, Origenis commentarios secutus sum. scripsit enim ille uir in epistolam Pauli ad Galatas quinque propia uolumina; & decimum Stromateon suorum librum, commatico super explanatione eius sermone compleuit. tractatus quoque uarios, & excerpta, quæ uel sola possent sufficere, composuit. Prætermitto Didymum uidentem meum, & Laodicenum de ecclesia nuper egressum, & Alexandrũ ueterem hæreticum: Eusebium quoque Emisenum, & Theodorum Heracleotem: qui & ipsi nonnullos super hac re commentarios reliquerunt. e quibus si uel pauca decerperem; fieret aliquid, quod non penitus contemneretur. Itaque, ut simpliciter fatear, legi hæc omnia; & in mente mea plurima coaceruans, accito notario, uel mea, uel aliena dictaui, nec ordinis, nec uerborum interdum, nec sensuum memor. Iam Domini misericordiæ est, ne per imperitiam nostram ab aliis bene dicta dispereant; & non placeant inter extraneos, quæ placent inter suos. Si quid igitur reprehensione dignum putaueras in explanatione nostra, eruditionis tuæ fuerat quærere, utrum ea, quæ scripsimus, haberentur in Græcis: ut, si illi non dixissent, tunc meam proprie sententiam condemnares: præsertim cum libere in præfatione confessus sim, Origenis commentarios me esse secutum, & uel mea, uel aliena dictasse; & in fine eiusdem

Gal. 2

capituli, quod reprehendis, scripserim: Si cui iste nõ placet sensus, quo nec Petrus peccasse, nec Paulus procaciter ostẽ ditur arguisse maiorem: debet exponere, qua consequentia Paulus in altero reprehendat, quod ipse commisit. Ex quo ostendi, me nõ ex definito id defendere, quod in Græcis legeram, sed ea expressisse, quæ legeram: ut lectoris arbitrio derelinquerem, utrum probanda essent, an improbanda. Tu igitur, ne, quod ego petieram, faceres; nouum argumentum reperisti: ut assereres, gentiles, qui in Christum credidissent, legis onere liberos; eos autem, qui ex Iudæis crederent, legi esse subiectos: ut per utrorumque personam & Paulus recte reprehenderet eos, qui legem seruarent, quasi doctor gentium; & Petrus iure reprehenderetur, qui princeps circumcisionis id imperauerit gentibus, quod soli, qui ex Iudæis erant, debuerunt obseruare. Hoc si placet, immo quia placet; ut, quicumque credunt ex Iudæis, debitores sint legis faciendæ: tu, ut episcopus, in toto orbe notissimus, debes hanc promulgare sententiam, & in assensum tuũ omnes coepiscopos trahere. ego in paruo tuguriolo cum monachis, idest cum compeccatoribus meis, de magnis statuere non audeo, nisi hoc ingenue confiteri, me maiorum scripta legere, & in commentariis, secundum omnium consuetudinem, uarias ponere explanationes, ut e multis sequatur unusquisque, quod uelit. quod quidem te puto & in sæculari litteratura, & in diuinis libris legisse, & probasse. Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps interpretes sunt secuti, illa uel maxime causa subintroducunt; ut Porphyrio respondeant blesphemanti, qui Pauli arguit procacitatem, quod principem apostolorum Petrum ausus est reprehendere, & arguere in faciem, ac ratione constringere, quod male fecerit, idest in eo errore fuerit, in quo fuit ipse, qui alium arguit delinquentem. Quid dicam de Ioanne? qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanã rexit ecclesiam; & proprie super hoc capitulo latissimum

mum exarauit librum; in quo Origenis & ueterum sententiam est secutus. Si igitur me reprehendis errantem; patere me, quæso, errare cum talibus: & cum me erroris mei multos socios habere perspexeris, tu ueritatis tuæ saltem unum adstipulatorem proferre debebis. Hæc de explanatione unius capituli epistolæ ad Galatas. Sed, ne uidear aduersus rationem tuam niti testium numero, & occasione uirorũ illustrium subterfugere ueritatem, nec manũ audere conserere; breuiter de scripturis exempla proponã. In Acti- Act.10
bus apostolorũ uox facta est ad Petrũ, dicens: Surge Petre, occide, & manduca, idest, omnia animalia quadrupedum, & serpentium terræ, & uolatiliũ cæli. Quo dicto, ostenditur nullũ hominem secundũ naturam esse pollutum, sed æqualiter omnes ad Christi gratiã prouocari. Ad quod respondit Petrus: Absit, quia numquã manducaui cõmune, & immũdum. Et uox ad eum de cælo secundo facta est, dicens: Quæ Deus mundauit, tu ne commune dixeris. Iuit itaque Cæsaream; & ingressus ad Cornelium, aperiens os suum dixit: In ueritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Denique cecidit Spiritus sanctus super eos, & obstupuerunt ex circũcisione fideles, qui uenerant cum Petro, quod & in nationes gratia Spiritus sancti fuisset effusa. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur ii, qui Spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Et iussit eos in nomine Iesu Christi baptizari. Audierunt autem apostoli, & fratres, qui erant in Iudæa, quia & gentes receperunt uerbum Dei. Cum autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circumcisione, dicentes, quare introisti ad uiros præputium habentes, & manducasti cum illis? Quibus omni ratione exposita, nouissime orationem suam hoc sermone conclusit. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in dominum Iesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt,

runt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiam Deus ad uitam dedit. Rursum, cum multo post tempore Paulus & Barnaba uenissent Antiochiam; &, congregata ecclesia, retulissent quanta fecisset Deus cum illis; & quia aperuisset Deus gentibus ostium fidei; quidam, descendentes de Iudæa, docebant fratres,
Act. 15 atque dicebant: Nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salui fieri. Commota igitur seditione non minima aduersus Paulum, & Barnabam, statuerunt ascendere & ipsi, qui accusabantur, & ii, qui accusabant, ad apostolos, & presbyteros Hierosolymam super hac quæstione. cumq. Hierosolymam perrexissent, exurrexerunt quidam de hæresi pharisæorum, qui crediderant in Christum, dicentes: Oportet circumcidi eos, & præcipere illis, ut seruent legem Moysi. Et cũ magna super hoc uerbo oriretur quæstio; Petrus solita libertate, Viri, inquit, fratres, uos scitis, quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meum audire gentes uerbum euangelii, & credere: & qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illi Spiritum sanctum, sicut & nobis; & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda illorum: nunc autem, quid tentatis Deum imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & in sententiam eius Iacobus apostolus, & omnes simul presbyteri transierunt. Hæc non debent molesta esse lectori, sed & mihi, & illi utilia, ut probemus, ante apostolum Paulum non ignorasse Petrum principem huius decreti, legem post euangelium non esse seruandam. Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, ut Paulus in epistola sua scripserit: Deinde post annos tres
Gal. 1 ueni Hierosolymam uidere Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim. Rursumq. in consequentibus. Post an-
Gal. 2 nos quattuordecim ascendi iterum Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. ascendi autem secundum reuelatio-

uelationem, & exposui cum eis euangelium, quod prædico in gentibus: ostendens se non habuisse securitatem prædicandi euangelii, nisi Petri, & ceterorum apostolorum, qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum. Statimq. sequitur: Separatim autem iis, qui uidebantur aliquid esse, ne forte in uacuum currerem, aut cucurrissem. Quare separatim, & non publice? Ne forte fidelibus, qui, ex numero Iudæorum, legem putabant esse seruandam, & sic credendum in Domino saluatore, fidei scandalum nasceretur. Ergo & eo tempore cum Petrus uenisset Antiochiam, (licet hoc apostolorum Acta non scribant, sed affirmanti Paulo credendum sit) in faciem illi Paulus restitisse se scribit; quia reprehensibilis erat. Prius enim, quam uenirent quidam a Iacobo, cum gentibus edebat: cum autem uenissent, subtrahebat se, & segregabat, timens eos, qui ex circumcisione erant. & consenserunt simulationi eius ceteri Iudæi, ita ut Barnabas adduceretur ab iis in illam simulationem. Sed cum uidissem, inquit, quod non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii, dixi Petro coram omnibus: Si tu, cum sis Iudæus, gentiliter, & non Iudaice uiuis; quo modo cogis gentes Iudaizare? & cetera. Nulli ergo dubium est, quod Petrus apostolus sententiæ huius, cuius nunc præuaricator arguitur, primus auctor extiterit. causa autem præuaricationis, timor est Iudæorum. dicit enim scriptura, quod primum edebat cum gentibus: cum autem uenissent quidam a Iacobo, subtrahebat se, & segregabat, timens eos, qui ex circumcisione erant. Timebat autem Iudæos, quorum erat apostolus: ne, per occasionem gentilium, a fide Christi recederent; & imitator pastoris boni, perderet gregem sibi creditum. Sicut ergo ostẽdimus, Petrum bene quidem sensisse de abolitione legis Mosaicæ, sed ad simulationem obseruandæ eius timore compulsum: uideamus, an ipse Paulus, qui alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eodem libro: Perambulabat autem Paulus Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias; Act. 16
peruenitq. in Derben, & Listram: & ecce discipulus qui-

dam erat ibi, nomine Timotheus, filius mulieris uiduæ fidelis, patre autem gentili. huic autem testimonium reddebant, qui Listris erant, & Iconio fratres. hunc uoluit Paulus secum proficisci; & assumens circumcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. sciebant enim omnes, quod pater eius gentilis esset. O beate apostole Paule, qui in Petro reprehenderas simulationem, quare subtraxisset se a gentibus propter metum Iudæorum, qui ab Iacobo uenerant, cur Timotheum, filium hominis gentilis, utique & ipsum gentilem, (neque enim Iudæus erat, qui non fuerat circumcisus) contra sententiam tuam circumcidi coegisti? Respondebis mihi: Propter Iudæos, qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoscis in circumcisione discipuli uenientis ex gentibus, ignosce & Petro, præcessori tuo, quod aliqua fecerit metu fidelium Iudæorum. Rursum scri-
Act. 18 ptum est: Paulus uero, cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus uale dicens, nauigauit Syriam, & cum eo Priscilla, & Aquila, & totondit sibi in Cenchreis caput: uotum enim habuerat. Esto, ibi timore Iudæorum compulsus sit facere quod nolebat: quare comam nutriuit ex uoto, & postea eam in Cenchreis totondit ex lege, quod Nazaræi, qui se Deo uouerint, iuxta præceptum Moysi facere con-
Num. 6 sueuerunt? Verum hæc ad comparationem eius rei, quæ se-
Act. 21 quitur, parua sunt. Refert Lucas, sacræ scriptor historiæ: Cum uenissemus Hierosolymam, libenter susceperunt nos fratres: & sequenti die Iacobus & omnes seniores, qui cũ eo erant, euangelio illius comprobato, dixerunt ei: Vides frater, quot millia sunt in Iudæa, qui crediderunt in Christo: & hi omnes æmulatores sunt legis. audierunt autem de te, quod discessionem doceas a Moyse, eorum, qui per gentes sunt, Iudæorum, dicens, non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? utique oportet conuenire multitudinem. audierunt enim te superuenisse. hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quattuor uotum habentes super se. his assumptis, sanctifica te cum ipsis, & impende in eos, ut ra-

ut radant capita: & scient omnes, quia, quæ de te audierunt, falsa sunt: sed ambulas & ipse custodiens legem. Tũc Paulus, assumptus uiris, postero die purificatus, intrauit cum illis in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. O Paule, & in hoc te rursus interrogo; cur caput rase ris; cur nudipedalia exercueris de cærimoniis Iudæorum; cur obtuleris sacrificia, & secundum legem pro te hostiæ fuerint immolatæ? Vtique respondebis, ne scandalizarentur, qui ex Iudæis crediderunt. Simulasti ergo Iudæum, ut Iudæos lucrifaceres: & hãc ipsam simulationem Iacobus, & ceteri te docuere presbyteri: sed tamen euadere non po tuisti: Orta enim seditione, cum occidendus esses, raptus Act.23
es a tribuno, & ab eo missus Cæsaream, sub custodia militum diligenti, ne te Iudæi, quasi simulatorem ac destructorem legis, occiderent. atque inde Romam perue- Act.28
niens, in hospitio, quod tibi conduxeras, Christum & Iudæis & gentibus prædicasti: & sententia tua, Neronis gladio confirmata est. Didicimus, quod propter metum Iudæorum & Petrus & Paulus æqualiter finxerint se legis præcepta seruare. qua igitur fronte, qua audacia Paulus in altero reprehendit, quod ipse commisit? Ego, immo alii ante me exposuerunt causam, quam putauerant, non officiosum mendacium defendentes, sicut tu scribis, sed ostendentes honestam dispensationem; ut & apostolorum prudentiam demonstrarent, & blasphemantis Porphyrii impudentiam coercerent, qui Paulum & Petrum puerili dicit inter se pugnasse certamine; immo exarsisse Paulum in inuidiam uirtutum Petri, & ea scripsisse iactanter, quæ uel nõ fecerit, uel, si fecerit, procaciter fecerit, id in alio reprehendens, quod ipse commiserit. Interpretati sunt illi, ut potuerunt: tu quo modo istum locum edisseras, utique meliora dicturus, qui ueterum sententiam reprobasti? Scri bis ad me in epistola tua: Neque enim a me docendus es, quo modo intelligatur. quod idẽ dicit: Factus sum Iudæis 1.Cor.9
tamquam Iudæus: & cetera, quæ ibi dicuntur compassio-

ne misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tamquam æger, qui ministrat ægroto, non cum se febres habere mentitur, sed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi seruiri uellet, si ipse ægrotaret. Nam utique Iudæus erat; Christianus autem factus, non Iudæorum sacramenta reliquerat; quæ conuenienter ille populus, & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat. Ideoq. suscepit ea celebranda, cum iam Christi esset apostolus; ut doceret non esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire, etiam cum in Christo credidissent; non tamen in eis iam constituerent spem salutis; quoniam per dominum Iesum salus ipsa, quæ illis sacramentis significabatur, aduenerat. Totius sermonis tui, quem disputatione longissima protraxisti, hic sensus est; ut Petrus non errauerit in eo, quod his, qui ex Iudæis crediderant, putauerit legē esse seruandam; sed in eo a recta linea deuiarit, quod gentes coegerit Iudaizare; coegerit autem non docentis imperio, sed conuersations exemplo; & Paulus non contraria sit locutus iis, quæ ipse gesserat; sed quare Petrus eos, qui ex gentibus erant, Iudaizare compelleret. Hæc ergo summa est quæstionis, immo sententiæ tuæ; ut, post euangelium Christi, bene faciant Iudæi credentes, si legis mandata custodiant; hoc est, si sacrificia offerant, quæ obtulit Paulus; si filios circumcidāt; si sabbatum seruent, ut Paulus in Timotheo, & omnes obseruauere Iudæi. Si hoc uerum est: in Cherinthi & Hebionis hæresim dilabimur, qui credentes in Christo, propter hoc solum a patribus anathematizati sunt, quod legis cærimonias Christi euangelio miscuerunt; & sic noua confessi sunt, ut uetera non amitterent. Quid dicam de Hebionitis, qui Christianos esse se simulant? Vsque hodie per totas orientis synagogas inter Iudæos hæresis est, quæ dicitur Mineorum, & a pharisæis nunc usque damnatur, quos uulgo Nazareos nuncupant, qui credunt in Christum, filium Dei, natum de uirgine Maria; & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit; in

quem

quem & nos credimus : sed dum uolunt & Iudæi esse, & Christiani, nec Iudæi sunt, nec Christiani. Oro ergo te, ut, qui nostro uulnusculo medendum putas, quod acu foratũ est, immo punctum, ut dicitur, huius sententiæ medearis uulneri, quod lancea, &, ut ita dicam, phalaricæ mole percussum est. neque enim eiusdem est criminis, in explanatione scripturarum diuersas maiorum sententias ponere, & hæresim sceleratissimam rursum in Ecclesiam introducere. Sin autem hæc nobis incumbit necessitas, ut Iudæos cum legitimis suis suscipiamus; & licebit eis obseruare in ecclesiis Christi, quod exercuerunt in synagogis satanæ: dicam quod sentio: non illi Christiani fient, sed nos Iudæos facient. Quis enim hoc Christianorum patienter audiat, quod in tua epistola continetur? Iudæus erat Paulus; Christianus autem factus, non Iudæorum sacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat, ideoq. suscepit celebranda ea, cum iam Christi esset apostolus: ut doceret nõ esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire. Rursum obsecro te, ut pace tua meum dolorem audias. Iudæorũ Paulus cærimonias obseruabat, cum iam Christi esset apostolus: & dicis eas non esse perniciosas iis, qui eas uellent, sicut a parentibus acceperant, custodire? Ego econtrario loquar, &, reclamante mundo, libera uoce pronuncio; cærimonias Iudæorum & perniciosas esse, & mortiferas Christianis; &, quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis enim le- *Rom.10*
gis Christus ad iustitiam omni credenti, Iudæo scilicet, & gentili. Neque enim omni credenti erit finis ad iustitiam, si Iudæus excipitur. In euangelio legimus: Lex & prophetæ usque ad Ioannem Baptistam. Et in alio loco: Propte- *Luc. 16*
rea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere; quia nõ *Ioan.5*
solum soluebat sabbatum; sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Et iterum: De plenitu- *Ioan.1*
dine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia

lex

lex per Moysen data est, gratia autem & ueritas per Iesum Christum facta est. Pro legis gratia, quæ præteriit, gratiã euangelii accepimus permanentem; & pro umbris & imaginibus ueteris instrumenti, ueritas per Iesum Christum
Hier. 31 facta est. Hieremias quoque ex persona Dei uaticinatur: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus; & consummabo domui Israel, & domui Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum, quod disposui patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti. Obserua, quid dicat, quod non populo gentilium, ei, qui ante non receperat testamento, sed populo Iudæorum, cui legem dederat per Moysen, testamentum nouum euangelii repromittat: ut nequaquam uiuant in uetustate litteræ, sed in nouitate spiritus. Paulus autem, super cuius nunc nomine quæstio uentilatur, crebras huiusmodi ponit sententias: e quibus, breuitatis studio, pauca subnectam. Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam, si cir-
Gal. 5 cumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Et iterum: Euacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. Et infra: Si spiritu ducimini, iam non estis sub lege. Ex quo apparet, qui sub lege est, non dispensatiue, ut nostri uoluere maiores, sed uere, ut tu intelligis, eum Spiritum sanctum non habere. Qualia autem sint præce-
Ezech. 20 pta legalia, Domino docente discamus. Ego, inquit, dedi eis præcepta non bona, & iustificationes, in quibus non uiuant in eis. Hæc dicimus, non quo legem iuxta Manichæum & Marcionem destruamus, quam & sanctam &
Gal. 4 spiritualem iuxta Apostolum nouimus; sed quia, postquã uenit fides & temporum plenitudo, misit Deus filium suũ, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus, & nequaquam sub pædagogo, sed sub adulto & domino herede uiuamus. Sequitur in epistola tua: Quapropter non ideo Petrum emendauit, quod paternas traditiones obseruaret: quod si facere uellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret. Iterum dico: quãdoquidem episcopus es, ecc-
cle-

clesiarum Christi magister: ut probes uerum esse quod asseris; suscipe aliquem Iudæorum, qui factus Christianus, natum sibi filium circumcidat; qui obseruet sabbatum; qui abstineat a cibis, quos Deus creauit ad utendum cum gratiarũ actione; qui quartadecima die mensis primi agnũ mactet ad uesperam, & cum hoc feceris, immo non feceris; (scio enim te Christianum, & rem sacrilegam non facturum) uelis nolis, tuam sententiam reprobabis; & tunc scies opere, difficilius esse confirmare sua, quam aliena reprehendere. Ac, ne forsitan tibi non crederemus; immo nõ intelligeremus quid diceres; (frequenter enim in longũ sermo protractus caret intelligentia; &, dum non sentitur, minus reprehenditur) inculcas, & replicas: Hoc Iudæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant. Quod est malum Iudæorum, quod Paulus dimiserat? Vtique illud, quod sequitur: quod ignorantes Dei iustitiam, & suam uolentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti: deinde, quod post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secundum ordinem Melchisedek, adhuc putabant, uetera sacramenta non ex consuetudine sollemnitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda: quæ tamen si numquam fuissent necessaria, infructuose atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent: postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos Iudæi, tamquam hostes legis, persequerentur. Hos, atque huiusmodi errores, & uitia dicit se damnare; & ut stercora arbitratur, ut Christum lucrifaceret. Didicimus per te, quæ apostolus Paulus mala reliquerit Iudæorum: rursum te docente discamus, quæ bona eorum tenuerit. Obseruationes, inquies, legis: quas more patrio celebrabant, sicut ab ipso Paulo celebratæ sunt, sine ulla salutis necessitate. Id quid uelis dicere, Sine ulla salutis necessitate, non satis intelligo. Si enim salutem non afferunt, cur obseruantur? si autem obseruanda sunt, utique salutem afferunt, maxime quæ obseruata martyres faciunt. non enim obseruarentur, nisi afferrent salutem. neque enim indifferentia sunt

1.Tim.4

Rom.10

ſunt inter bonum, & malum, ſicut philoſophi diſputant. Bonum eſt continentia: malum eſt luxuria. Inter utrũque indifferens, ambulare, egerere alui ſtercora, capitis naribus purgamenta proiicere, ſputis rheumata iacere. Hoc nec bonum, nec malum eſt: ſiue enim feceris, ſiue non feceris, nec iuſtitiam habebis, nec iniuſtitiam. Obſeruare autem legis cærimonias, non poteſt eſſe indifferens: ſed aut bonum eſt, aut malum. Tu dicis bonum: ego aſſero malum, & malum non ſolum iis, qui ex gentibus, ſed & iis, qui ex Iudaico populo crediderunt. In hoc, ni fallor, loco, dum aliud uitas, in aliud deuolueris. Dum enim metuis Porphyrium blaſphemantem, in Hebionis incurris laqueos, iis, qui credunt ex Iudæis, obſeruandam legem eſſe decernens. Et quia periculoſum intelligis eſſe, quod dicis; rurſum illud ſuperfluis uerbis temperare conaris, ſine ulla ſalutis neceſſitate, non ſicut Iudæi celebranda putant, aut fallaci ſimulatione, quod Paulus in Petro reprehenderat. Petrus igitur ſimulauit legis cuſtodiam. Iſte autem reprehenſor Petri, audacter obſeruauit legitima. Sequitur enim in epiſtola tua. Nam ſi propterea illa ſacramenta celebrauit, quia ſe ſimulauit Iudæum, ut illos lucrifaceret: cur nõ etiam ſacrificauit cum gentibus, quia & iis, qui ſine lege erant, tamquam ſine lege factus eſt, ut eos quoque lucri-
1.Cor.9 faceret? niſi quia & illud fecit, ut natura Iudæus, & hoc totum dicis, non ut Paulus ſe fingeret eſſe quod non erat, ſed ut miſericorditer ita ſubueniendum eſſe ſentiret, ac ſi ipſe in eo errore laboraret, non ſcilicet mentiẽtis aſtu, ſed compatientis affectu. Bene defendis Paulum, quod non ſimulauerit errorem Iudæorum, ſed uere fuerit in errore; neque imitari Petrum uoluerit mentientem, ut, quod erat, metu Iudæorum diſſimularet; ſed tota libertate Iudæum eſſe ſe diceret. Noua clemẽtia apoſtoli: dum Iudæos Chriſtianos uult facere, ipſe Iudæus factus eſt. non enim poterat luxurioſos ad frugalitatem reducere, niſi ſe luxurioſum probaſſet, & miſericorditer, ut ipſe dicis, ſubuenire miſeris, niſi ſe miſerum ipſe ſentiret. Vere enim miſelli, &
mi-

misericorditer deplorandi, qui contentione sua, & amore legis abolitæ, apostolum Christi fecere Iudæum. Nec multum interest inter meam & tuam sententiam: qua ego dico, & Petrum & Paulum, timore fidelium Iudæorum, legis exercuisse, immo simulasse mandata. Tu autem asseris hoc eos fecisse clementer, non mentientis astu, sed compatientis affectu, dummodo illud constet, uel metu, uel misericordia eos simulasse se esse, quod non erant. Illud autem argumentum, quo aduersum nos uteris, quod & gẽtilibus debuerit gentilis fieri, si Iudæis Iudæus factus est, magis pro nobis facit. sicut enim non fuit uere Iudæus, sic nec uere gentilis erat. & sicut non fuit uere gentilis, sic nec uere Iudæus erat. In eo autem imitator gentium est, quia præputium recipit in fide Christi; & indifferenter permittit uesci cibis, quos damnant Iudæi, non cultum, ut tu putas, idolorum. In Christo enim Iesu, nec circumcisio est aliquid, nec præputium, sed obseruatio mandatorum Dei. *Gal. 5*
Quæso igitur te, & iterum atque iterum obsecro, ut ignoscas disputatiunculæ meæ; &, quod modum meum egressus sum, tibi imputes, qui coegisti ut rescriberem, & mihi cum Stesichoro oculos abstulisti. Neque me putes magistrum esse mendacii, qui sequor Christum dicentem: Ego sum uia, ueritas, & uita: nec potest fieri, ut ueritatis cultor, mendacio colla submittam. Neque mihi imperitorũ plebeculam concites, qui te uenerantur ut episcopum, & in ecclesia declamantem sacerdotii honore suspiciunt; me autem, ætatis ultimæ, & pene decrepitum, ac monasterii & ruris secreta sectãtem, parui pendunt. & quæras tibi, quos doceas, siue reprehendas. ad nos enim, tantis maris atque terrarum spatiis a te diuisos, uix uocis tuæ sonus peruenit: &, si forsitan litteras scripseris, ante eas Italia ac Roma suscipiet, quam ad me, cui mittendæ sunt, deferãtur. Quod autẽ in aliis quæris epistolis, cur prior mea in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & uirgulas prænotatas; & postea aliam translationem absque iis signis ediderim: pace tua dixerim, uideris mihi non intelligere, quod quæsisti. *Ioan. 14*

ſiſti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum eſt: & ubicumque uirgulæ, ideſt obeli ſunt, ſignificatur quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo: ubi autem aſteriſci, ideſt ſtellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum eſt: & ibi Græca tranſtulimus; hic de ipſo Hebraico, quod intelligebamus, expreſſimus, ſenſuum potius ueritatem, quam uerborum ordiné, interdum conſeruantes. Et miror, quo modo Septuaginta interpretum libros legas non puros, ut ab eis editi ſunt, ſed ab Origene emendatos, ſiue correctos per obelos & aſteriſcos; & Chriſtiani hominis interpretatiunculam non ſequaris; præſertim cum ea, quæ addita ſunt, ex hominis Iudæi, atque blaſphemi, poſt paſſionem Chriſti, editione tranſtulerit. Vis amator eſſe uerus Septuaginta interpretum? Non legas ea, quæ ſub aſteriſcis ſunt, immo rade de uoluminibus: ut ueterum te fautorem probes. quod ſi feceris, omnes eccleſiarum bibliothecas damnare cogeris. uix enim unus aut alter inuenitur liber, qui iſta non habeat. Porro quod dicis non debuiſſe me interpretari poſt ueteres; & nouo uteris ſyllogiſmo: aut obſcura fuerunt, quæ interpretati ſunt Septuaginta, aut manifeſta: ſi obſcura, te quoque in illis falli potuiſſe credendum eſt: ſin manifeſta, illos in eis non falli potuiſſe perſpicuum eſt: tuo tibi ſermone reſpondeo. Omnes ueteres tractatores, qui nos in Domino præceſſerunt, & qui ſcripturas ſanctas interpretati ſunt, aut obſcura interpretati ſunt, aut manifeſta: ſi obſcura, tu quo modo auſus es poſt eos diſſerere, quod illi explanare non potuerunt? ſi manifeſta, ſuperfluum eſt te uoluiſſe diſſerere, quod illos latere non potuit, maxime in explanatione pſalmorum, quos apud Græcos interpretati ſunt multis uoluminibus, primus Origenes, ſecundus Euſebius Cæſarienſis, tertius Theodorus Heracleotes, quartus Aſterius Scythopolitanus, quintus Apollinarius Laodicenus, ſextus Didymus Alexandrinus. feruntur & diuerſorum in paucos pſalmos opuſcula: ſed nunc de integro pſalmorum corpore dicimus. apud Latinos autem Hila-

rius

rius Pictauiensis, & Eusebius Vercellensis episcopus Origenem & Eusebium transtulerunt: quorum priorem & noster Ambrosius in quibusdam secutus est. Respondeat mihi prudentia tua, quare tu post tantos & tales interpretes in explanatione psalmorum diuersa senseris. si enim obscuri sunt psalmi, te quoque in eis falli potuisse credendum est: si manifesti, illos in eis falli potuisse non creditur: ac per hoc utroque modo superflua erit interpretatio tua: & hac lege post priores nullus loqui audebit; &, quodcumque alius occupauerit, alius de eo licentiam scribendi non habebit. Quin potius humanitatis tuæ est, in quo ueniam tibi tribuis, indulgere & ceteris. Ego enim non tam uetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco in Latinum transtuli, quã ea testimonia, quæ a Iudæis prætermissa sunt, uel corrupta, proferre in mediũ: ut scirent nostri, quid Hebraica ueritas contineret. Si cui legere non placet, nemo compellit inuitum. Bibat uinum uetus cum suauitate, & nostra musta contemnat, quæ in explanatione priorum edita sunt; ut, sicubi illa non intelliguntur, ex nostris manifestiora fiant. Quod autem genus interpretationis in scripturis sanctis sequendum sit, liber, quem scripsi de optimo genere interpretandi, & omnes præfatiunculæ diuinorum uoluminum, quas editioni nostræ præposuimus, explicant: ad illasq. prudentem lectorem mittendum puto. Et si me, uti dicis, in noui testamẽti emendatione suscipis, exponisq. causam cur suscipias; quia plurimi, linguæ Græcæ habentes scientiam, de meo possint opere iudicare: eandem integritatem debueras etiã in ueteri credere testamento, quod non nostra confinximus, sed, ut apud Hebræos inuenimus, diuina transtulimus. Sicubi dubitas, Hebræos interroga. Sed dices: quid si Hebræi aut respondere noluerint, aut mentiri uoluerint? Tota frequentia Iudæorum in mea interpretatione reticebit? nullusq. inueniri poterit, qui Hebrææ linguæ habeat notitiam? aut omnes imitabuntur illos Iudæos, quos dicis, in Africæ repertos opidulo, in meam conspirasse calumniã?

huiusce-

huiuſcemodi enim in epiſtola tua texis fabulam. Quidam frater noſter coepiſcopus, cum lectitari inſtituiſſet in eccleſia, cui præeſt, interpretationem tuam, mouit quiddam, longe aliter a te poſitum apud Ionam prophetam, quam erat omnium ſenſibus memoriæq. inueteratum, & tot ætatum ſucceſſionibus decantatum: factusq. eſt tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus calumniam falſitatis, ut cogeretur epiſcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum teſtimonium flagitare. utrum autem illi imperitia, an malitia, hoc eſſe in Hebræis codicibus Græcis reſponderunt, quod & Græci & Latini habebant, atque dicebant. Quid plura? Coactus eſt homo uelut mendacium corrigere, uolens poſt magnum periculum non remanere ſine plebe. Vnde etiam nobis uidetur, aliquando in nonnullis te quoque falli potuiſſe. Dicis me in Ionam prophetam male quiddam interpretatum, &, ſeditione populi conclamante, propter unius uerbi diſſonantiam epiſcopum pene ſacerdotium perdidiſſe: & quid ſit illud, quod male interpretatus ſim, ſubtrahis, auferens mihi occaſionem defenſionis meæ: ne, quidquid dixeris, me reſpondente ſoluatur: niſi forte, ut ante annos plurimos, cucurbita uenit in medium, aſſerente illis temporibus Cornelio Aſinio Pollione, me hederam pro cucurbita
Ion.4 tranſtuliſſe. ſuper qua re in commentario Ionæ prophetæ plenius reſpondimus, hoc tantum nunc dixiſſe contenti, quod in eo loco, ubi Septuaginta interpretes cucurbitam, & Aquila cum reliquis hederam tranſtulerunt, ideſt, κισσὸν, in Hebræo uolumine קיקיון Cicaion ſcriptum eſt: quam uulgo Syri elceroa uocant. eſt autem genus uirgulti, lata habens folia, in modum pampini: cumq. plantatum fuerit, cito conſurgit in arbuſculam abſque ullis calamorum & haſtilium adminiculis, quibus & cucurbitæ, & hederæ indigent, ſuo trunco ſe ſuſtinens. Hoc ergo uerbum de uerbo edifferens, ſi cicaion transferre uoluiſſem, nullus intelligeret: ſi cucurbitam, id dicerem, quod in Hebraico non habetur. hederam poſui, ut ceteris interpretibus conſentirem.

rem. Sin autem Iudæi uestri, ut ipse asseris, malitia, uel imperitia hoc dixerunt esse in uoluminibus Hebræorum, quod in Græcis & Latinis codicibus continetur: manifestũ est eos aut Hebræas litteras ignorare, aut ad irridendos cucurbitarios uoluisse mentiri. Peto in fine epistolæ, ut quiescentem senem, olimq. ueteranum, militare non cogas, & rursum de uita periclitari. Tu, qui iuuenis es, & in põtificali culmine constitutus, doceto populos, & nouis Africæ frugibus Romana tecta locupletato. mihi sufficit, cũ auditore & lectore pauperculo in angulo monasterii susurrare.

ARGVMENTVM.

SVAS *ab* Hieronymo *acceptas litteras, scire se dicit, sed cur non rescripserit ignorare, excusans se contra eum librum minime scripsisse, nisi si, quod contra sententiam eius alicubi forte scripsit, contra eum se scripsisse interpretetur.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XC.

AVDIVI peruenisse in manus tuas litteras meas: sed, quod adhuc rescripta non merui, nequaquam imputauerim dilectioni tuæ: aliquid proculdubio impedimenti fuit. unde agnosco, Dominum a me potius deprecandum, ut tuæ uoluntati det facultatem mittendi, quod rescripseris: nam rescribendi iam dedit, quia, cum uolueris, facillime poteris. Etiam hoc, quod ad me sane perlatum est, utrum quidem crederem, dubitaui: sed hinc quoque tibi aliquid utrum scriberem, dubitare non debui. hoc autem breue est. suggestum esse caritati tuæ a nescio quibus fratribus, mihi dictum est, quod librum aduersus te scripserim, Romamq. miserim. Hoc falsũ esse noueris: Dominum meum Iesum testor, hoc me non fecisse: sed, si forte aliqua in aliquibus scriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid, quam tu, sensisse reperior; non contra te dictum, sed quid mihi uidebatur, a me scriptum esse, puto te debere cognoscere, aut, si cognosci non potest,

credere debere. ita sane hoc dixerim, ut ego non tantum paratus sim, si quid te in meis scriptis mouerit, fraterne accipere, quid contra sentias, aut de correctione mea, aut de ipsa tua beneuolentia gauisurus; uerum etiam hoc a te postulem, & flagitem. O si licuisset, etsi non cohabitante, saltem uicino te in Domino perfrui, ad crebrum & dulce colloquium. sed quia id non est datum; peto, ut hoc ipsum, quod in Domino, quam possumus, simul simus, conseruari studeas, & augeri, ac perfici, & rescripta quamuis rara non spernere. Saluta obsequio meo sanctum fratrem Paulinianum, & omnes fratres, qui tecum ac de te in Domino gloriantur. Memor nostri exaudiaris a Domino in omni sancto desiderio tuo, domine carissime, & desideratissime, & honorande in Christo frater.

ARGVMENTVM.

EPISTOLAM *ab Augustino contra se scriptam, in qua ad* παλινῳδίαν *hortetur, se accepisse ait: non respondisse autem, tum quia suam non credidit, tum quia Paulæ dormitione impeditus fuit: pollicens se responsurum, si suam esse aperte scribat. ceterum unumquemque in suo sensu abundare, & Entelli exemplo, si ad pugnam prouocetur, uictoriam sibi promittit. Deinde exhortans illum ad mutuum amorem nunciat se aduersus Ruffinum, quem Calpurnium rursum nominat, breuiter ex parte respondisse.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCI.

IN ipso profectionis articulo sancti filii nostri Asterii, hypodiaconi, necessarii mei, beatitudinis tuæ litteræ ad me peruenerunt; quibus satisfacis, te contra paruitatem meam librum Romam non misisse. hoc nec ego factum audieram: sed epistolæ cuiusdam, quasi ad me scriptæ, per fratrem nostrum Sisinnium diaconum huc exemplaria peruenerunt: in qua hortaris me, ut παλινῳ-

δίαν

δίαν super quodam Apostoli capitulo canam; & imiter Stesichorum, inter uituperationem & laudes Helenæ fluctuantem; ut, qui detrahendo oculos perdiderat, laudando receperit. Ego simpliciter fateor dignationi tuæ, licet stylus, & ἐπιχειρήματα tua mihi uiderentur: tamen non temerè exemplaribus litterarum credendum putaui; ne forte, me respondente læsus, iuste expostulares, quod probare ante debuissem tuum esse sermonem, & sic rescribère. Accessit ad moram, sanctæ & uenerabilis Paulæ longa infirmitas. dum enim languenti multo tempore assidemus, pene epistolæ tuæ, uel eius, qui sub tuo nomine scripserat, obliti sumus, memores illius uersiculi: Musica in luctu, importuna narratio. Itaque, si tua est epistola, aperte scribe, uel mitte exemplaria ueriora: ut absque ullo rancore stomachi in scripturarum disputatione uersemur, & uel nostrum emendemus errorem, uel alium frustra reprehendisse doceamus. Absit autem a me, quidquam de libris tuæ beatitudinis attingere audeam. sufficit enim mihi probare mea, & aliena non carpere. Ceterum optime nouit prudentia tua, unumquemque in suo sensu abundare, & puerilis esse iactantiæ, quod olim adolescentuli facere consueuerant, accusando illustres uiros; suo nomini famam quærere. Nec tam stultus sum, ut diuersitate explanationum tuarum me lædi putem: quia nec tu læderis, si nos contraria senserimus. Sed illa est uera inter amicos reprehensio, si, nostram peram non uidentes, aliorum, iuxta Persium, manticam consideremus. Superest, ut diligas diligentem te; & in scripturarum campo iuuenis senem non prouoces. Nos nostra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus: nunc, te currente, & longa spatia transmeante, nobis debetur otium: simulq. (ut cum honore tuo & uenia dixerim) ne solus mihi de poetis aliquid proposuisse uidearis, memento Daretis & Entelli, & uulgaris prouerbii; quod bos lassus fortius figat pedem. Tristes hæc dictauimus: utinã mereremur cõplexus tuos; & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus.

Eccls.22

Misit mihi, temeritate solita, sua maledicta Calpurnius, cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque studio eius didici peruenisse. ad quæ breuiter ex parte respondi; & libelli eius uobis misi exemplaria, latius opus, cum opportunum fuerit, primo missurus tempore: in quo illud caui, ne in quoquam existimationem læderem Christianã, sed tantum ut delirantis imperitiq. mendacium, ac uecordiam confutarem. Memento mei, sancte & uenerabilis papa. uide, quantum te diligam, ut ne prouocatus quidem uoluerim respondere; nec credam tuum esse, quod in altero forte reprehenderem. Frater communis suppliciter te salutat.

ARGVMENTVM.

SE Augustini epistolæ toties interpellatus non respondisse propterea causatur, quod eam illius esse non arbitrabatur, præsertim cum quædam absurda contineret, quæ si a se reprehenderentur, Christianæ communionis cum Episcopo uinculum rumperetur præter quod non simplici ab eo animo scriptam epistolam suspicabatur. Responsurum autem, si certum opus ad se mittat, pollicetur: præmonens interea ne ægre postea ferat, si quæ pro defensione sui aduersus ea, quæ ille scripserit, dicturus sit: cetera autem eius opera se, præter pauca, nondum uidisse, proptereaue illorum censuram minime polliceri.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCII.

CREBRAS ad me epistolas dirigis; & sæpe compellas, ut respondeam cuidam epistolæ tuæ, cuius ad me, ut ante iam scripsi, per fratrem Sysinnium diaconum exemplaria peruenerunt absque subscriptione tua; & quam primum per fratrem Profuturum, secundo per quendam alium te misisse significas: & interim Profuturum retractum de itinere, & episcopum constitutum, ue-

loci morte ſubtractum: illum, cuius nomen retices, maris timuiſſe diſcrimina, & nauigationis mutaſſe conſilium. Quæ cum ita ſint; ſatis mirari nequeo, quo modo ipſa epiſtola & Romæ & in Italia haberi a pleriſque dicatur, & ad me ſolum non peruenerit, cui ſoli miſſa eſt: præſertim cũ idem frater Syſinnius inter ceteros tractatus tuos dixerit eã ſe non in Africa, non apud te, ſed in inſula Adriæ ante hoc ferme quinquennium reperiſſe. De amicitia omnis tollenda ſuſpicio eſt: & ſic cum amico, quaſi cum altero ſe, loquendum. Nonnulli familiares mei, & uaſa Chriſti, quorum Hieroſolymis & in ſanctis locis permagna copia eſt, ſuggerebant, non ſimplici animo a te factum, ſed laudem, atque rumuſculos, & gloriolam populi requirente; ut de nobis creſceres; ut multi cognoſcerent te prouocare, me timere; te ſcribere ut doctum, me tacere ut imperitum, & tandem reperiſſe, qui garrulitati meæ ſilentium modũq. imponeret. Ego autem (ut ſimpliciter fatear) dignationi tuæ primum iccirco reſpondere nolui; quia tuam liquido epiſtolam non credebam, nec (ut uulgi de quibuſdam prouerbium eſt) litum melle gladium. Deinde illud cauebã, ne epiſcopo communionis meæ uiderer procaciter reſpondere, & aliqua in reprehendentis epiſtola reprehendere; præſertim cum quædam in illa hæretica iudicarem. Ad extremum, ne tu iure expoſtulares, & diceres: Quid enim? epiſtolam meam uideras, & notæ tibi manus in ſubſcriptione ſigna deprehenderas, ut tam facile amicum læderes, & alterius malitiam in meam uerteres contumeliam? Igitur, ut ante iam ſcripſi, aut mitte eandem epiſtolam, tua ſubſcriptã manu: aut ſenem latitantem in cellula laceſſere deſine. Sin autem tuam uis uel exercere, uel oſtentare doctrinam; quære iuuenes & diſertos, & nobiles, quorum Romæ dicuntur eſſe quamplurimi, qui poſſint & audeant tecum congredi, &, in diſputatione ſanctarum ſcripturarũ, iugum cum epiſcopo ducere. Ego quondam miles, nunc ueteranus, & tuas & aliorum debeo laudare uictorias, nõ ipſe rurſus effœto corpore dimicare; ne, ſi me frequenter

rescribendum impuleris, illius recorder historiæ, quod Hannibalem, iuueniliter exultantem, Q. Maximus patientia sua fregerit. Omnia fert ætas, animum quoque: sæpe ego longos Cantãdo puerum memini me condere soles. Nũc oblita mihi tot carmina: uox quoque Mœrim Iam fugit
2. Reg. 19 ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzelai ille Galaadites, regis Dauid beneficia, omnesq. delicias iuueni delegans filio, ostendit senectutem hæc nec appetere debere, nec oblata suscipere. Quod autem iuras te aduersum me librum nec scripsisse, neque Romam misisse, quẽ non scripseris; sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, quæ a meo sensu discrepent, non me a te læsum, sed a te scriptum, quod tibi rectum uidebatur: quæso, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quo modo mihi reprehensionis a te meæ per alios scripta delata sunt? cur habet Italia, quod tu non scripsisti? qua ratione poscis, ut rescribam ad ea, quæ scripsisse te denegas? Non tam hebes sum, ut, si diuersa senseris, me a te læsum putem. Sed, si mea comminus dicta reprehendas, & rationem scriptorum expetas; &, quæ scripserim, emendare compellas, & ad παλινωδίαν prouoces, & oculos mihi reddas: in hoc læditur amicitia; in hoc necessitudinis iura uiolantur. Ne uideamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem, uel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, hæc scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quidquam in mea mente retinere, quod distet a labiis. non enim conuenit, ut ab adolescentia usque ad hanc ætatem in monasteriolo cum sanctis fratribus labore desudans, aliquid contra episcopum communionis meæ scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cœpi amare, quam nosse; qui me prior ad amicitias prouocauit; quem post me orientem in scripturarum diuinarum eruditione lætatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si forte non tuus est; & desine flagitare rescriptum ad ea, quæ non scripsisti: aut, si tuus est, ingenue confitere: ut, si in defensionẽ mei aliqua scripsero, in te culpa sit, qui prouocasti, non in me,

qui

qui respondere compulsus sum. Addis praeterea, te paratum esse, ut, si quid me in tuis scriptis mouerit, & corrigere uoluero, fraterne accipias, & non solum de mea in te beneuolentia gauisurum, sed, ut hoc ipsum faciam, deprecaris. Rursum dico quod sentio: prouocas senem, tacentem stimulas, uideris iactare doctrinam. Non est autem aetatis meae, putari maleuolum erga eum, cui magis fauorem debeo. Et si in euangeliis ac prophetis peruersi homines inueniunt, quod nitantur reprehendere: miraris, si in tuis libris, & maxime in scripturarum expositione, quae uel obscurissimae sunt, quaedam a recta linea discrepare uideantur? Et hoc dico, non quod in operibus tuis quaedã reprehendenda iam censeam: neque enim lectioni eorum umquam operam dedi: nec horum exemplariorum apud nos copia est, praeter Soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in psalmos: quos si uellem discutere, non dicam a me, qui nihil sum, sed a ueterum Graecorum docere interpretationibus discrepare. Vale mihi amice carissime, aetate fili, dignitate parens: & hoc a me rogatus obserua, ut, quidquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

ARGVMENTVM.

HIERONYMVM, quem suis litteris nonnihil offensum senserat, hac epistola placare Augustinus conatur: deploransq. atrocem simultatem, inter eum, & Ruffinum, alioquin amicissimos, exortam, eos praeterea ad concordiam adhortatur.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XCIII.

QVAMVIS existimem, antequam istas sumeres, uenisse in manus tuas litteras meas, quas per Dei seruum, filiũ nostrum Cyprianum diaconum misi; quibus certissime agnosceres meam esse epistolam, cuius exemplaria illuc peruenisse commemorasti; unde iam

me arbitror rescriptis tuis, uelut Entellinis grandibus atque acribus cestibus, tamquam audacem Daretem cœpisse pulsari, atque uersari: nunc tamen eis ipsis respondeo litteris tuis, quas mihi per sanctum filium nostrum Asterium iam mittere dignatus es: in quibus multa in me comperi tuæ beneuolentissimæ caritatis, & rursus quædam nō nullius animæ tuæ offensionis indicia. Itaque, ubi mulcebar legens, ibi continuo feriebar; hoc sane uel maxime admirans, quod, cum te dicas exemplaribus litterarum mearum ideo non temere putauisse credendum, ne forte te respondente læsus iuste expostularem, quod probare ante debuisses, meum esse sermonem, & sic rescribere; postea iubeas, si mea est epistola, aperte me scribere, aut mittere exemplaria ueriora; ut absque ullo rancore stomachi in scripturarū disputatione uersemur. Quo enim pacto possumus in hac disputatione sine rancore uersari, si me lædere paras? aut, si non paras, quo modo ego, te non lædente, abs te læsus iuste expostularem, quod probare ante debuisses meum esse sermonem, & sic rescribere, hoc est, & sic lædere? nisi enim rescribendo læsisses, ego iuste expostulare non possem. Proinde cum ita rescribis, ut lædas; quis locus nobis relinquitur in disputatione scripturarum sine ullo rancore uersandi? Ego quidem, absit, ut lædar, si mihi certa ratione uolueris & potueris demonstrare illud ex epistola Apostoli, uel quid aliud scripturarum sanctarum te uerius intellexisse, quam me: immo uero absit, ut non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendante correctus. Verumtamen tu, mihi frater carissime, nisi te putares læsum scriptis meis, non me putares lædi posse rescriptis tuis. nullo enim modo id de te opinatus fuero, quod te non arbitreris læsum, si sic tamen rescribis ut lædas: aut, si te, non sic rescribentem, ego propter nimiā stultitiam meam lædi posse putatus sum, hoc ipso læsisti plane, quod de me ita sēsisti. Sed nullo modo tu me, quem numquam talem expertus es, temere talem crederes, qui litterarum mearū exēpla-

pluribus, etiam cum stylum meum nosses, temere credere noluisti. Si enim non immerito iudicasti me iuste expostulaturum fuisse, si temere crederes esse litteras meas, quæ non essent meæ: quanto iustius expostularem, me ipsum temere putatum talem, qualem me expertus non esset, qui putauisset? Nequaquam ergo ita prolabereris, ut non te rescribente quo læderer, me tamen existimares nimis insipientem, etiam tali tuo rescripto lædi potuisse. Restat igitur, ut lædere me rescribendo disponeres, si certo documento meas esse illas litteras nosses. Atque ita, quia non credo quod iniuste me lædendum putares, superest, ut agnoscam peccatum meum, quod prior te illis litteris læserim, quas meas esse negare non possum. Cur itaque conor contra fluminis tractum, ac non potius ueniam peto? Obsecro ergo te per mansuetudinem Christi, ut, si te læsi, dimittas mihi, nec, me uicissim lædendo, malum pro malo reddas. lædes autem, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inueneris in scriptis, uel in dictis meis. Nam si ea in me reprehenderis, quæ reprehendenda non sunt; te potius lædis, quam me: quod absit a moribus & sancto proposito tuo, ut hoc facias uoluntate lædendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente ueridica scis non esse culpandum. ac per hoc aut beneuolo corde arguas, etiam si caret delicto quod arguendum putas: aut paterno affectu mulceas, quem abiicere nequeas. Potest enim fieri, ut tibi uideatur aliud, quam ueritas habet; dum tamen aliud abs te non fiat, quam caritas habet. nam & ego amicissimam reprehensionem tuam gratissime accipiam; etiam si reprehẽdi non meruit, quod recte defendi potest: aut agnoscam simul & beneuolentiam tuam, & culpã meã; &, quantum Dominus donat, in alio gratus, in alio emẽdatus inueniar. Quid ergo? fortasse dura, sed certa salubria uerba tua, tamquam cestus Entelli, pertimescam. Cædebatur ille, non curabatur; & ideo uincebatur, non sanabatur. ego autem, si medicinalem correptionem tuam tranquillus accepero, nõ dolebo. si uero infirmitas uel humana, uel

uel mea, etiam cum ueraciter arguitur, non potest non ali quantulum contristari: melius tumor capitis dolet, cum curatur, quam dum ei parcitur, & non sanatur. hoc est enim, quod acute uidit, qui dixit, utiliores esse plerumque inimicos obiurgantes, quam amicos obiurgare metuentes. illi enim dum rixantur, dicunt aliquādo uera, quæ corrigamus: isti autem minorem, quam oportet, exhibent iustitiæ libertatem, dum amicitiæ timent exasperare dulcedinem. Quapropter etsi forte bos, ut tibi uideris, lassus senectute corporis, non uigore animi, tamen in area Dominica fructuoso labore desudas. Ecce sum, si quid per peram dixi: fortius fige pedem. non mihi esse debet molestum pondus ætatis tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ. Proinde illud, quod in extremo epistolæ tuæ posuisti, cum magni desiderii suspirio uel lego, uel recolo. Vtinam, inquis, mereremur cōplexus tuos; & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus. Ego autem dico: utinam saltem propinquis terrarum locis habitaremus; ut, si non possent misceri nostra colloquia, litteræ saltem possent esse crebriores. nunc uero tanto locorum in-
Gal.2 teruallo absumus a sensibus nostris, ut de illis uerbis Apostoli ad Galatas, iuuenem me ad tuam sanctitatem scripsisse meminerim; & ecce iam senex necdum rescripta meruerim; faciliusq. ad te exemplaria epistolæ meæ peruenerint, nescio qua occasione præueniente, quam ipsa epistola me curante. homo enim, qui eam tunc acceperat, nec ad te pertulit, nec ad me retulit. Tantæ autem mihi in litteris tuis, quæ in manus nostras peruenire potuerunt, apparent res; ut nihil studiorum meorum mallem, si possem, quam inhærere lateri tuo. quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum nobis ad te mittere cogito, si etiam de hac re tua rescripta meruero. nam neque in me tantum scientiæ diuinarum scripturarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi uideo; &, si quid in hac re habeo facultatis, utcumque impendo populo Dei. Vacare autem studiis diligentius, quā

quæ

quæ populi audiunt instruendi, propter ecclesiastites occupationes omnino non possum. Nescio quæ scripta maledica super tuo nomine ad Africam peruenisse audiuimus: accepimus tamen, quod dignatus es mittere, illis respondens maledictis. quo perlecto, fateor, multum dolui, inter tam caras familiaresq. personas, cunctis pene ecclesiis notissimo amicitiæ uinculo copulatas, tantum malum extitisse discordiæ. Et tu quidē quātum tibi modereris, quātumq. teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, satis in tuis litteris eminet. Verumtamen si, eas ipsas cum legissem, contabui dolore, & obrigui timore: quid de me illa facerent, quæ in te ille scripsit, si in manus meas forte uenissent? Væ mundo ab scandalis. *Matth.* 18.24
Ecce fit, ecce prorsus impletur quod ueritas ait: Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Quæ sibi enim iam fida pectora toto ore fundantur? in cuius sen sus tota se proiiciat secura dilectio? quis denique amicus non formidetur, quasi futurus inimicus, si potuit inter Hieronymum, & Ruffinum hoc, quod plangimus, exoriri? O misera & miseranda condicio. o infida in uoluntatibus amicorum scientia præsentium, ubi nulla est præscientia futurorum. Sed quid hoc alteri de altero gemendum putem, quando ne ipse quidem sibi homo est notus in posterum? nouit enim utcumque uix forte, nunc qualis sit; qualis autem postea sit futurus, ignorat. Hæc porro non tantum scientia, qualis quisque sit, uerum etiam præscientia, qualis futurus sit, si est in sanctis & beatis angelis; quomodo fuerit beatus diabolus aliquando, cum adhuc bonus angelus esset, sciens futuram iniquitatem suam, & sempiternum supplicium, omnino non uideo. De qua re, si tamen eam nosse opus est, uellem audire, quid sentias. Vide, quid faciant terræ, ac maria, quæ nos corporaliter dirimunt. Si hæc epistola mea, quam legis, ego essem; iam mihi diceres, quod quæsiui: nunc uero quando rescribes? quando mittes? quando perueniet? quando accipiam? & tamen utinam quandoque fiat, quod tam cito fieri nō pos-

se,

ſe, quam uolumus, quanta poſſumus, tolerantia ſuſtinemus. Vnde recurro ad illa uerba epiſtolæ tuæ dulciſſima, ſanctiq. deſiderii tui pleniſſima, & ea facio uiciſſim mea: Vtinam mereremur complexus tuos; & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel diſceremus: ſi tamen eſſe ullo modo poſſet, quod ego te docerem. In his autem uerbis, non iam tuis tantum, ſed etiam meis, ubi delector, & reficior, & ipſo quamuis pendente & non attingente utriuſque noſtrum deſiderio, non parua ex parte conſolor; ibi rurſus acerrimis dolorum ſtimulis fodior, dum cogito inter uos, quibus Deus hoc ipſum, quod uterque ueſtrum optauit, largum prolixumq. concesserat, ut coniunctiſſimi & familiariſſimi mella ſcripturarum ſanctarum pariter lamberetis, ſic tantæ amaritudinis irrepſiſſe perniciem, quando non, ubi non, cui non homini formidandum: cum eo tempore, quo, abiectis iam ſarcinis ſæcularibus, iam expediti Dominum ſequebamini, & in ea terra uiuebatis ſimul, in qua Dominus humanis pedibus ambulans,
Ioan. 14 Pacem, inquit, meam do uobis: pacem meam relinquo uobis: uiris ætate maturis, & in eloquio Domini abundantibus uobis accidere potuit? Vere tentatio eſt uita huma-
Iob 7 na ſuper terram. Heu mihi, qui uos ſimul alicubi inuenire non poſſum. forte, ut moueor, ut doleo, ut timeo, prociderem ad pedes ueſtros, flerem quantum ualerem, rogarem quantum amarem. nunc unumquemque ueſtrũ pro ſe ipſo, nunc utrumque pro alterutro, & pro aliis, ac maxime infirmis, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, qui uos tamquam in theatro uitæ huius cum magno ſui periculo ſpectant, ne de uobis ea conſcribendo ſpargatis, quæ quandoque concordes delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis; aut quæ concordes legere timeatis, ne iterum litigetis. Verum dico caritati tuæ, nihil me magis, quam hoc exemplum, tremuiſſe, cum quædam ad me in epiſtola tua legerem, tuæ indignationis indicia, non tam illa de Entello & boue laſſo, ubi mihi potius hilariter iocari, quam iracunde minari uiſus es, quam illud, quod ſerio

rio te scripsisse satis apparet: unde supra locutus sum plus fortasse, quam debui, sed non plus, quam timui, ubi aisti: Ne forte læsus iuste expostulares. Rogo te, si fieri potest, ut inter nos quæramus, & differamus aliquid, quo, sine amaritudine discordiæ, corda nostra pascantur, fiat. si autem non possumus dicere, quid mihi emendandum uideatur in scriptis tuis, nec tu in meis, nisi cum suspicione inuidiæ, aut læsione amicitiæ; quiescamus ab his, & nostræ uitæ salutiq. parcamus. Minus certe assequatur illa, quæ inflat, dum non offendatur illa, quæ ædificat. Ego me longe esse sentio ab illa perfectione, de qua scriptum est: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Sed plane in Dei misericordia puto me posse facile abs te petere ueniam, si quid offendi: quod mihi aperire debes: ut, cum te audiero, lucreris fratrem tuum. Neque enim, quia hoc propter longinquitatem terrarum non potes facere inter me & te; propterea debes sinere errare me. Prorsusq. (quod ad ipsas res, quas nosse uolumus, attinet) si quid ueri me tenere uel scio, uel puto, uel credo, in quo tu aliter sentias; quantum dat Dominus, sine tua iniuria conabor asserere. Quod autem pertinet ad offensionem tuam, cum te indignatum sensero, nihil aliud, quam ueniam, deprecabor. nec omnino arbitrabor te succensere potuisse, nisi aut hoc dicerem, quod non debui: aut non sic dicerem, ut debui: quia nec miror nos minus scire inuicem, quam scimur a cō iunctissimis & familiarissimis nostris: in quorum ego caritatem, fateor, facile me totum proiicio, præsertim fatigatum scandalis sæculi; & in ea sine ulla solicitudine requiesco. Deum quippe illic esse sentio, in quem me securus proiicio, & in quo securus requiesco. Nec in hac mea securitate crastinum illud humanæ fragilitatis incertum, de quo superius gemui, omnino formido. Cum enim hominem Christiana caritate flagrantem, atque mihi fidelem amicū factum esse sentio; quidquid ei consiliorum meorum cogitationumq. committo, non homini committo, sed illi, in quo manet, ut talis sit. Deus enim caritas est: & qui ma-

1. Cor. 8

Iac. 3

Matth. 18

1. Ioan. 4

net in caritate, in Deo manet, & Deus in eo: quam si deseruerit, tantum faciat necesse est dolorem, quantum manens fecerat gaudium. Verumtamen ex amico intimo factus inimicus, quærat sibi potius, quod fingat astutus; nõ inueniat, quod prodat iratus. Hoc autem unusquisque facile assequitur, non occultando quod fecerit, sed non faciendo quod occultare uelit. Quod si misericordia Dei bonis piisq. concedit, ut inter inimicos quoslibet futuros liberi securiq. uersentur: aliena peccata sibi commissa non prodant; quæ prodi timent, ipsi nulla committant. Cum enim falsum quid a maledico fingitur; aut omnino non creditur; aut certe, integra salute, sola fama uexatur. quod autem malum perpetratur, hostis est intimus, etiam si nullius intimi loquacitate aut lite uulgetur. Quapropter quis prudentium non uideat, etiam tu quam tolerabiliter feras amicissimi quondam & familiarissimi incredibiles nunc inimicitias, consolante te conscientia; & quemadmodum uel quod iactitat, uel quod a quibusdam forsitan creditur, in sinistris armis deputes, quibus non minus quam dextris cõtra diabolum dimicatur? Verumtamen illum maluerim aliquo modo mitiorem, quam te isto modo armatiorem. hoc magnum & triste miraculum est, ex amicitiis talibus ad has inimicitias peruenisse. lætum erit, & multo maius, ex inimicitiis talibus ad pristinam concordiam reuertisse.

ARGVMENTVM.

LIBROS *duos de origine animarum, sibi ab Augustino dicatos, per Orosium se accepisse testatur, excusans se, quod nõ responderit: firmam amicitiam pollicetur, & post admixtas salutationes, de quibusdam suis rebus certiorem illum reddit.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCIIII.

VIRVM honorabilem, fratrem meum, filium dignationis tuæ, Orosium presbyterum, & sui merito & te iubente suscepi. sed incidit tempus difficillimum, quando mihi tacere melius fuit, quã loqui; ita ut

ut noſtra ſtudia ceſſarent, & iuxta Appium, canina exerceretur facundia. itaque duobus libellis tuis, quos meo nomini dedicaſti, eruditiſſimis & omni eloquentiæ ſplendore fulgentibus, reſpondere non potui: non quod quidquã in illis reprehendendum putem: ſed quia, iuxta Apoſtolum, unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, alius quidem ſic, alius autem ſic. Certe, quidquid dici potuit, & ſublimi ingenio de ſcripturarum ſanctarum hauriri fontibus, a te poſitum atque diſſertũ eſt: Sed, quæſo reuerentiã tuam, parũper patiaris me tuum laudare ingeniũ. nos enim inter nos eruditionis cauſa diſſerimus. ceterũ æmuli, & maxime hæretici, ſi diuerſas inter nos ſententias uiderint, de animi calumniabuntur rancore deſcendere. mihi autem decretum eſt, te amare, te ſuſpicere, colere, mirari, tuaq. dicta quaſi mea defendere. Certe & in dialogo, quem nuper edidi, tuæ beatitudinis, ut dignum fuerat, recordatus ſum: magiſq. demus operam, ut pernicioſiſſima hæreſis de eccleſiis auferatur, quæ ſemper ſimulat pænitentiam, ut docendi in eccleſiis habeat facultatem: ne, ſi aperta ſe luce prodiderit, foras expulſa moriatur. Sanctæ ac uenerabiles filiæ tuæ, Paula, & Euſtochium, & genere ſuo, & exhortatione tua dignæ gradiuntur, ſpecialiterq. ſalutant beatitudinem tuã: omnis quoque fraternitas, quæ nobiſcum Domino ſaluatori ſeruire conatur. Sanctum presbyterum Firmum, anno præterito ob rem earum Rauennam, & inde Africam, Siciliamq. direximus: quem putamus iam in Africæ partibus commorari. Sanctos, tuo adhærentes lateri, ut meo obſequio ſalutes, precor. Litteras quoque meas ad ſanctũ presbyterum Firmum direxi: quæ ſi ad te uenerint, ei dirigere non graueris. Incolumem te, & mei memorem, Chriſtus dominus cuſtodiat, domine uere ſancte & beatiſſime Papa. Grandem Latini ſermonis in iſta prouincia notariorum patimur penuriam: & iccirco præceptis tuis parere non poſſumus, maxime in editione Septuaginta, quæ aſteriſcis uerubusq. diſtincta eſt. pleraque enim prioris laboris ob fraudem cuiuſdam amiſimus.

Rom. 14

ARGVMENTVM.

ROGAT *ut suam epistolam Hieronymo reddendam curet, atq. illum suis quoque litteris placet; & si quid ex litterarum exemplo, se aliquid illum offendisse cognouerit, sibi renunciet.*

AVGVSTINVS PRAESIDIO.

EPISTOLA XCV.

SICVT præsens rogaui sinceritatem tuam, nunc quoque commoneo, ut litteras meas sancto fratri & compresbytero nostro Hieronymo mittere nõ graueris. Vt autem nouerit caritas tua, quemadmodum etiam tu illi pro mea causa scribere debeas, misi exemplaria litterarum & mearum ad ipsum, & ad me ipsius. quibus lectis, pro tua sancta prudentia facile uidebis & modum meum, quem seruandum putaui, & motum eius, quem non frustra timui. aut, si ego, quod non debui, aut quo modo non debui, aliquid scripsi; non ad illum de me, sed ad me ipsum potius fraterna dilectione mitte sermonem; quo correctus petam ut ignoscat, si meam culpam ipse cognouero.

ARGVMENTVM.

BENIGNE *primum salutans, quod acriter responderit, excusat: caritatisq. non quæstionum deinceps scripta efflagitans, ac salutationes admiscens, rursum de cucurbita meminit, et, ut sine mutuo dolore in scripturarũ ludant campo, hortatur.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCVI.

CVM a sancto fratre nostro Firmo solicite quærerẽ, quid ageres, sospitem te lætus audiui. rursum cum tuas litteras non dico sperarem, sed exigerem, nesciente te ex Africa profectum se esse dixit. itaque reddo tibi per eum salutationis officia, qui te unico amore comple-

plectitur: simulq. obsecro, ut ignoscas pudori meo, quod diu ut rescriberem præcipienti negare non potui: nec ego tibi, sed causa causæ respondit. et si culpa est respondisse; quæso, ut patienter audias: multo maior est prouocasse. Sed facessant istiusmodi querimoniæ: sit inter nos pura germanitas: & deinceps non quæstionum, sed caritatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres, qui nobiscum Domino seruiunt, affatim te salutant. Sanctos, qui tecum Christi leue trahunt iugum, præcipue sanctum & suspiciendum papam Alipium ut meo obsequio salutes, precor. Incolumem te, & memorem mei, Christus Deus noster tueatur omnipotens, domine uere sancte & beatissime papa. Si legisti librum explanationum in Ionam, puto quod ridiculam cucurbitæ non recipias quæstionem. sin autem amicus, qui me primus gladio petiit, stylo repulsus est: sit humanitatis tuæ, atque iustitiæ, accusantem reprehendere, non respondentem. in scripturarum, si placet, campo sine nostro inuicem dolore ludamus.

ARGVMENTVM.

EPISTOLAE, *qua* Hieronymus *ad illum scripserat de interpretatione loci ad Galatas, &* Pauli *simulatione, late, accurateq. respondet: & postquam mendacium omne e scripturis explosit,* Petrum*, dum Iudaizare fecit gentiles, errasse, non* Paulum*, qui id in Iudæis seruauit ad tempus, multis ostendit, suamq. hanc interpretationem, quamuis nouam, ueriorem, germanioremq. tamen esse dilucide probat.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XCVII.

IAMPRIDEM caritati tuæ prolixam epistolam misi, respondens illi tuæ, quam per sanctum filium tuum Asterium, nunc iam non solum fratrem, uerum etiam collegam meum, misisse te recolis: quæ utrum in manus tuas peruenire meruerit, adhuc nescio, nisi

quod per fratrem sincerissimum Firmum scribis; si ille, qui te primum gladio petiit, stylo repulsus est; ut sit humanitatis meæ, atque iustitiæ, accusantem reprehendere, non respondentem. Hoc solo tenuissimo indicio utcumque cõiicio, legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploraui, tantam inter uos extitisse discordiam, de quorum tãta amicitia, quaquauersum eam fama diffuderat, caritas fraterna gaudebat: quod non feci reprehendẽdo in aliquo germanitate tuam; cuius in ea re aliquã culpam me cognouisse, non ausus sum dicere; sed dolendo humanam miseriam, cuius in amicitiis mutua caritate retinendis, quantalibet illa sit, incerta permansio est. Verum illud malueram tuis nosse rescriptis, utrum mihi ueniam, quam poposceram, dederis. quod apertius mihi intimari cupio: quãuis hilarior quidam uultus litterarum tuarum, etiam hoc me impetrasse, significare uideatur: si tamen post lectam illam missæ sunt: quod in eis minime apparet. Petis, uel potius fiducia caritatis iubes, ut in scripturarum campo sine nostro inuicem dolore ludamus. Equidem, quantum ad me attinet, seriò nos ista, quam ludo, agere mallem. Quod si hoc uerbum tibi propter facilitatem ponere placuit: ego fateor, maius aliquid expeto a benignitate uiriũ tuarum, prudentiaq. tam docta, & otiosa, annosa, studiosa, ingeniosa, diligente, hæc tibi non tantum donante, uerum etiam dictante Spiritu sancto, ut in magnis & laboriosis quæstionibus, non tamquam ludentem in campo scripturarum, sed in montibus anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem, quam esse inter carissimos differentes decet, putasti dicendum esse, ludamus: siue illud apertum & planũ sit, unde colloquimur; siue arduũ atque difficile; hoc ipsum, edoce obsecro te, quonã modo assequi ualeamus: ut, cum forte aliquid nos mouet, quod nobis, etsi non cautius attendentibus, certe tardius intelligentibus, non probatum est, &, quid nobis uideatur, contra conamur asserere, si hoc aliquantum securiore libertate dicamus, non incidamus in suspicionem puerilis iactantiæ,

quasi

quasi nostro nomini famam, uiros illustres accusando, quæramus. Si autem aliquid asperum, refellendi necessitate, depromptum fuerit: quo tolerabile fiat, leniore circumfundamus eloquio; ne litũ melle gladium stringere uideamur. Nisi forte ille modus est, quo utrumque hoc uitium, uel uitii suspicionem caueamus, si cum doctiore amico sic disputemus, ut, quidquid dixerit, necesse sit approbare; nec, quærendi saltem causa, liceat aliquantulum reluctari. Tum uero sine ullo timore offensionis tamquam in campo luditur: sed mirum, si nobis non illuditur. Ego enim fateor caritati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq. deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credã. at si aliquid in eis offendero, quod uideatur contrarium ueritati: nihil aliud, quam uel mendosum esse codicem, uel interpretem non assecutum esse quod dictum est, uel me minime intellexisse, non ambigã. Alios autem ita lego, ut, quantalibet sanctitate doctrinaq. præpolleant, non ideo uerum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi uel per illos auctores canonicos, uel probabili ratione, quod a uero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliquid aliter existimo: prorsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos libros uelle, tamquam prophetarum, & apostolorum: de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est. absit hoc a pia humilitate tua, & ueraci de temet ipso cogitatione: qua nisi esses præditus, non utique diceres: Vtinã mereremur cõplexus tuos, & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus. Quod si te ipsum consideratione uitæ, ac morum tuorum, non simulate, non fallaciter dixisse credo: quanto magis æquum est me credere, apostolum Paulum non aliud sensisse, quam scripserit, ubi ait de Petro & Barnaba: Cum uiderem quia non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii, dixi Petro coram *Gal.2* omnibus: Si tu, cum sis Iudæus, gentilter & non Iudaice uiuis, quo modo gentes cogis Iudaizare? De quo enim

certus ſim, quod me ſcribendo uel loquendo non fallat: ſi fallebat apoſtolus filios ſuos, quos iterum parturiebat, do nec in eis Chriſtus, ideſt ueritas, formaretur. Quibus cũ præmiſiſſet, dicens: Quæ autem ſcribo uobis, ecce coram Deo quia non mentior: non tamen ueraciter ſcribebat, ſed neſcio qua diſpenſatoria ſimulatione fallebat, uidiſſe ſe Petrum & Barnabam non recte ad euangelii ueritatem ingredientes, ac Petro in faciem reſtitiſſe; nõ ob aliud niſi quod gentes cogeret Iudaizare. At enim ſatius eſt credere, apoſtolum Paulum aliquid uere non ſcripſiſſe, quam apoſtolum Petrum non recte aliquid egiſſe. Hoc ſi ita eſt; dicamus, (quod abſit) ſatius eſſe credere, mentiri euangelium, quam negatum eſſe a Petro Chriſtum; & mentiri Regnorum librum, quam tãtum prophetam, a domino Deo tam excellenter electum, in concupiſcenda atque abducenda uxore aliena commiſiſſe adulterium, & in marito eius necando tam horrendum homicidium. Immo uero ſanctam ſcripturam, in ſummo, & cæleſti auctoritatis culmine collocatam, de ueritate eius certus ac ſecurus legam: & in ea homines uel approbatos, uel emendatos, uel damnatos ueraciter diſcam, potius quam facta humana: ne, dum in quibuſdam laudabilis excellentiæ perſonis aliquando credere timeo reprehendenda, ipſa diuina eloquia mihi ſint ubique ſuſpecta. Manichæi plurima diuinarum ſcripturarum, quibus eorum nefarius error clariſſima ſententiarum perſpicuitate conuincitur, quia in alium ſenſum detorquere non poſſunt, falſa eſſe contendunt, ita tamen, ut eandem falſitatem non ſcribentibus apoſtolis tribuant, ſed neſcio quibus codicum corruptoribus. quod tamen quia nec pluribus ſiue antiquioribus exemplaribus, nec præcedentis linguæ auctoritate, unde Latini libri interpretati ſunt, probare aliquando potuerunt: notiſſima omnibus ueritate ſuperati, confuſiq. diſcedunt. Ita ne non intelligit prudentia ſancta tua, quanta malitiæ illorum pateſcat occaſio, ſi, non ab aliis apoſtolicas litteras eſſe falſatas, ſed ipſos apoſtolos falſa ſcripſiſſe, dicamus? Non, inquis, credibile eſt,

Matth. 26

2. Reg. 11. 12

hoc

hoc in Petro Paulum, quod ipse Paulus fecerat, arguisse. Non nunc inquiro, quid fecerit: sed, quid scripserit, quæro. Hoc ad quæstionem, quam suscepi, maxime pertinet; ut ueritas diuinarum scripturarum ad nostram fidem ædificandam memoriæ commendata, non a quibuslibet, sed ab ipsis apostolis, ac per hoc in canonicum auctoritatis culmen recepta, ex omni parte uerax atque indubitanda persistat. Nam si hoc fecit Petrus, quod facere debuit: mentitus est Paulus, quod eum uiderit non recte ingredientem ad ueritatem euangelii. Quisquis enim hoc facit, quod facere debet; recte utique facit; & ideo falsum de eo dicit, qui dicit eum non recte fecisse, quod eum nouit facere debuisse. Si autem uerum scripsit Paulus: uerum est, quod Petrus non recte tunc ingrediebatur ad ueritatem euangelii. Id uero faciebat, quod facere non debebat: &, si tale aliquid Paulus ipse iam fecerat, correctum potius etiam ipsum credam, coapostoli sui correctionem non potuisse negligere, quam mendaciter aliquid in sua epistola posuisse. Et si hoc non in epistola qualibet, quanto magis in illa, in qua prælocutus ait: Quæ autem scribo uobis, ecce coram Deo quia non mentior? Ego quidem illud Petrum sic egisse credo, ut gentes cogeret Iudaizare. Hoc enim lego scripsisse Paulum, quem mentitum esse non credo: & ideo non recte agebat hoc Petrus. erat enim contra Euangelii ueritatem, ut putarent qui credebant in Christum, sine illis ueteribus sacramentis saluos se esse nõ posse. Hoc enim contendebant Antiochiæ, qui ex circumcisione crediderant. Contra quos Paulus perseueranter acriterq. confligit. Ipsum uero Paulum non ad hoc id egisse, quod uel Timotheum circumcidit, uel Cenchreis uotũ persoluit, uel Hierosolymis a Iacobo admonitus, cum eis, qui uouerant, legitima illa celebranda suscepit; ut putari uideretur, per ea sacramenta etiam Christianam salutem dari: sed ne illa, quæ prioribus, ut congruebant, temporibus, in umbris rerum futurarum Deus fieri iusserat, tamquam idololatriã gentilium damnare crederetur. Hoc est

Gal. 1 · Act. 16. 18. 21

Act. 21 enim, quod illi Iacobus ait auditũ de illo esse, quod discissionem doceat a Moyse. quod utique nefas est, ut credentes in Christum discindantur a propheta Christi, tamquam eius doctrinam detestantes atque damnantes: de quo ipse
Ioan. 5 Christus dicit: Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Attende, obsecro, ipsa uerba Iaco-
Act. 21 bi. Vides, inquit frater, quot millia sunt in Iudæa, qui crediderunt in Christum: & hi omnes æmulatores sunt legis, audierunt autem de te, quia discissionem doces a Moyse, eorum, qui per gentes sunt, Iudæorum, dicens; non debere circumcidere eos filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtique oportet conuenire multitudinem: audierunt enim te superuenisse. hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quattuor, uotum habentes super se. his assumptis, sanctifica te cum ipsis, & impende in eos ut radant capita: & sciant omnes, quia, quæ de te audierunt, falsa sunt: sed ambulas & ipse custodiens legem: de gentibus autem, qui crediderunt, nos mandauimus, iudicantes nihil eiusmodi seruare illos, nisi ut se obseruent ab idolis immolato, & a sanguine, & a fornicatione. Non, ut opinor, obscurum est, & Iacobum hoc ideo monuisse, ut scirent falsa esse, quæ de illo audierant, ii, qui cum in Christum ex Iudæis credidissent, tamen æmulatores erant legis, ne per doctrinam Christi, uelut sacrilega, nec Deo mandante conscripta, damnari putarentur, quæ per Moysen patribus fuerãt ministrata. hoc enim de Paulo iactauerant, non illi, qui intelligebant quo animo a Iudæis fidelibus obseruari tunc ista deberent, propter commendandam scilicet auctoritatem diuinam, & sacramentorum illorum propheticam sanctitatem: nõ propter adipiscendam salutem, quæ iam in Christo reuelabatur, & per baptismi sacramentum ministrabatur. sed illi hoc de Paulo sparserant, qui sic ea uolebant obseruari, tamquam sine his in Euangelio salus credentibus esse non posset. ipsum enim senserãt uehementissimum gratiæ prædicatorem & intentioni eorum maxime aduersum, docentem nõ
per

per illa hominem iuſtificari, ſed per gratiā Ieſu Chriſti; cuius prænunciandæ cauſa, illæ umbræ in lege mandatæ ſunt. Et ideo illi inuidiam & perſecutionem uolentes concitare, tamquam inimicum legis mandatorumq. diuinorū criminabantur: cuius falſæ criminationis inuidiam congruentius deuitare non poſſet, quam ut ea ipſa celebraret, quæ damnare tamquam ſacrilega putabatur: atque ita oſtenderet, nec Iudæos tunc ab eis tamquam a nefariis prohibendos, nec gentiles ad ea tamquam ad neceſſaria compellendos. Nam ſi reuera ſic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditum erat; & ideo celebranda ſuſciperet, ut actione ſimulata ſuam poſſet occultare ſententiam: nòn ei diceret Iacobus, Et ſcient omnes: ſed diceret, & putabunt omnes, quoniam, quæ de te audierunt, falſa ſunt: præſertim quia in ipſis Hieroſolymis apoſtoli iam decreuerāt, Act.15 ne quiſquam gentes cogeret Iudaizare: non autem decreuerant, ne quiſquam tunc Iudæos Iudaizare prohiberet, quamuis etiam ipſos iam doctrina Chriſtiana non cogeret. Proinde ſi, poſt hoc apoſtolorum decretum, Petrus habuit illam in Antiochia ſimulationem, qua gentes cogeret Iudaizare; quo iam nec ipſe cogebatur, quamuis propter commendanda eloquia Dei, quæ Iudæis ſunt credita, non prohibeatur: quid mirum, ſi conſtringebat eum Paulus libere aſſerere, quod cum ceteris apoſtolis ſe Hieroſolymis decreuiſſe meminerat? Si autem hoc, quod magis arbitror, ante illud Hieroſolymitanum concilium Petrus fecit: nec ſic mirum eſt, quod eum uolebat Paulus non timide obtegere, ſed fidenter aſſerere: quod eum pariter ſcire iam nouerat; ſiue quod cum eo contulerat Euangeliū: ſiue quod in Cornelii centurionis uocatione, etiam diuinitus eum de hac re admonitum, acceperat: ſiue, quod, ante quam illi, quos timuerat, ueniſſent Antiochiam, cum gentibus eum conueſci uiderat. Neque enim negamus in hac ſententia fuiſſe iam Petrum, in qua & Paulus fuit. Nō itaque tunc eum, quid in ea re uerum eſſet, docebat: ſed eius ſimulationem, qua gentes Iudaizare cogebantur, ar-

guebat: nō ob aliud, nisi quia sic illa omnia simulatorie gerebātur, tamquā uerum esset, quod illi dicebant, qui sine circumcisione præputii, atque aliis obseruationibus, quæ umbræ erant futurorum, putabant credentes saluos esse
Act. 16 non posse. Ergo & Timotheum propterea circumcidit, ne Iudæis, & maxime cognationi eius maternæ sic uiderentur, qui ex gentibus in Christum crediderant, detestari circumcisionem, sicut idololatria detestanda est: cum illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas persuaserit. Et Titū propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis, qui sic ne ulla circumcisione dicebant credentes saluos esse non posse, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum sentire iactarent. quod ipse satis significat, ubi ait: Sed ne-
Gal. 2 que Titus, qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi: propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintroierant perscrutari libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in seruitutem redigerent: quibus nec ad horam cessimus subiectioni, ut ueritas euangelii permaneret apud uos. Hinc apparet, quid eos captare intellexerit, ut non faceret quod in Timotheo fecerat; & quod ea libertate facere poterat, qua ostenderat, illa sacramenta nec tamquam necessaria debere appeti, nec tamquam sacrilega debere damnari. Sed cauendum est uidelicet in hac disputatione, ne, sicut philosophi, quædam facta hominum media dicamus inter recte factum & peccatum, quæ neque in recte factis, neque in peccatis numerentur; & urgeamur eo, quod obseruare legis cærimonias non potest esse indifferens, sed aut bonum, aut malum: ut, si bonum dixerimus, eas nos quoque obseruare cogamur: si autem malum, non uere, sed simulate ab apostolis obseruatas esse credamus. Ego uero apostolis, non tam exemplum philosophorum timeo, quando & illi in sua disputatione ueri aliquid dicunt, quam forensium aduocatorum, quando in alienarum causarum actione mentiuntur. Quorum similitudo, si in ipsa expositione epistolæ ad Galatas ad cōfirmandam simulationem Petri & Pau-

li putata est decenter induci: quid ego apud te timeam nomen philosophorum; qui non propterea uani sunt, quia omnia falsa dicunt, sed quia & falsis plerisque confidunt, &, ubi uera inueniuntur dicere, a Christi gratia, qui est ipsa ueritas, alieni sunt? Cur autem non dicam, præcepta illa ueterum sacramentorum nec bona esse, quia non eis homines iustificantur; umbræ enim sunt prænunciantes gratiam, qua iustificamur, nec tamen mala, quia diuinitus præcepta sunt, temporibus personisq. congruentia: cum me adiuuet etiam prophetica sententia, qua dicit Deus se illi populo dedisse præcepta non bona. Forte enim propterea non dixit mala, sed tantum non bona, idest non talia, ut illis homines boni fiant, aut sine illis boni nō fiant. Vellem me doceret benigna sinceritas tua, utrum simulate quisquam sanctus orientalis, cum Romam uenerit, ieiunet sabbato, excepto illo die paschalis uigiliæ. Quod si malū esse dixerimus; non solum Romanam ecclesiam, sed etiam multas ei uicinas, & aliquanto remotiores damnabimus, ubi mos idem tenetur, & manet. Si autem, non ieiunare sabbato, malum putauerimus: tot ecclesias orientis, & multo maiorem orbis Christiani partem qua temeritate criminabimur? Placet ne tibi, ut medium quiddam esse dicamus, quod tamen acceptabile sit ei, qui hoc non simulate, sed congruenti societate atque obseruantia fecerit? & tamen nihil inde, legimus in canonicis libris, præceptum esse Christianis. quanto magis illud malum dicere non audeo, quod Deum præcepisse ipsa Christiana fide negare nō possum: quia didici nō eo me iustificari, sed gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum? Dico ergo, circumcisionem præputii, & cetera huiusmodi, priori populo per testamentum, quod uetus dicitur, diuinitus data ad significationem futurorum, quæ per Christum oportebat impleri: quibus aduenientibus, remansisse illa Christianis legenda tantum ad intelligentiam præmissæ prophetiæ, non autem necessario facienda; quasi adhuc expectandum esset, ut ueniret fidei reuelatio, quæ his significabatur esse uentura:
sed

ra: sed quamuis gentibus imponenda non essent, non tamen sic debuisse auferri a consuetudine Iudæorum, tamquam detestanda atque damnanda: sensim proinde atque paulatim, feruente sane prædicatione gratiæ Christi, qua sola nossent credentes se iustificari, saluosq. fieri, non illis umbris rerum antea futurarum, tunc iam uenientium, atque præsentium, ut in illorũ Iudæorum uocatione, quos præsentia carnis Domini & apostolica tempora sic inuenerant, omnis illa actio consumeretur umbrarum; hoc eos fecisse ad commendationem; ut non tamquam detestanda & similis idololatriæ uitaretur, ultra uero non haberet progressum; ne putaretur necessaria, tamquam uel ab illa salus esset, uel sine illa esse non posset. quod putauerunt hæretici: qui dum uoluerunt & Iudæi esse, & Christiani, nec Iudæi, nec Christiani esse potuerunt. Quorum sententiam mihi cauendam, quamuis in ea numquam fuerim, tamen beneuolentissime admonere dignatus es: in cuius sententiæ non consensionem, sed simulationem Pe-
Gal. 2 trus timore inciderat, ut de illo Paulus uerissime scriberet, quod cum eum uidisset non recte ingredientem ad ueritatẽ Euangelii, eiq. uerissime diceret, quod gentes Iudaizare cogebat: quod Paulus utique non cogebat, ob hoc illa uetera ueraciter, ubi opus esset, obseruans, ut damnanda non esse monstraret: prædicans tamen instanter non eis, sed reuelata gratia fidei, fideles saluos fieri, ne ad ea quemquam uelut necessaria suscipienda compelleret. Sic autem credo apostolum Paulum ueraciter cuncta illa gessisse, nec tamen nunc quemquam factum ex Iudæo Christianũm, uel cogo, uel sino talia ueraciter celebrare: sicut nec tu, cui uidetur Paulus ea simulasse, cogis istum, uel sinis talia simulare. An uis, ut etiam ego dicam, hanc esse summam quæstionis, immo sententiæ tuæ; ut, post euangeliũ Christi, benefaciant credentes Iudæi, si sacrificia offerant, quæ obtulit Paulus, si filios circumcidant; si sabbatum obseruent; ut Paulus in Timotheo, & omnes obseruauere Iudæi; dummodo hæc simulate ac fallaciter agant? Hoc si ita

est; non iam in hæresim Hebionis, uel eorum, quos uulgo Nazaræos nuncupant, uel quamlibet aliam ueterem, sed nescio in quam nouam delabimur, quæ sit eo perniciosior, quo non errore, sed proposito est ac uoluntate fallaci. Quod si respondeas, ut te ab hac purges sententia, tunc apostolos ista laudabiliter simulasse, ne scandalizarentur infirmi, qui ex Iudæis multi crediderant, & ea respuenda nō dum intelligebant; nunc uero confirmata per tot gentes doctrina gratiæ Christianæ, confirmata etiam per omnes Christi ecclesias lectione legis, & prophetarum, quo modo hæc intelligenda, non obseruanda recitentur, quisquis ea simulando agere uoluerit, uideatur insanire: cur mihi non licet dicere, apostolum Paulum, & alios rectæ fidei Christianos, tunc illa uetera sacramenta paululum obseruando ueraciter commendare debuisse, ne putarentur illæ propheticæ significationis obseruationes, a piissimis patribus custoditæ, tamquam sacrilegia diabolica a posteris detestandæ? Iam enim cum uenisset fides, quæ prius illis obseruationibus prænunciata, post mortem & resurrectionem Domini reuelata est, amiserant tamquam uitam officii sui. uerumtamen, sicut defuncta corpora, necessariorum officiis deducenda erant quodam modo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose, non autem deserenda continuo, uel inimicorum obtrectationibus tamquam canum morsibus proiiciēda. Proinde nunc quisquis Christianorum, quamuis sit ex Iudæis, similiter ea celebrare uoluerit, tamquam sopitos cineres eruens non erit pius deductor, uel baiulus corporis, sed impius sepulturæ uiolator. Fateor sane, in eo, quod epistola continet mea, quod ideo sacramenta Iudæorum Paulus celebranda susceperat, cum iam Christi esset apostolus, ut doceret non esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire, minus me posuisse, illo dumtaxat tempore, quo primum fidei gratia reuelata est. tunc enim hoc non erat perniciosum; progressu uero temporis erat perniciosum, nisi illæ obseruationes ab omnibus Christianis desererentur: ne, si tunc fierent,

fierent, nõ discerneretur, quod Deus populo suo per Moysen præcepit, ab eo, quod in templis dæmoniorum spiritus immundus instituit. Proinde potius culpanda est negligentia mea, quia hoc non addidi, quam obiurgatio tua. Verumtamen longe ante, quam litteras tuas accepissem, scribens contra Faustum Manichæum quo modo eundem locum, quamuis breuiter explicauerim, & hoc illi non prætermiserim: & legere poterit, si non dedignetur, benignitas tua, & a carissimis nostris, per quos nunc hæc scripta misi, quo modo uolueris tibi fides fiat, illud me ante dictasse: mihiq. de animo meo crede, quod coram Deo loquẽs, iure caritatis exposco, numquam mihi uisum fuisse, etiam nunc Christianos ex Iudæis factos sacramenta illa uetera quolibet affectu celebrare, & quouis animo debere ab eis ullo modo coli: cum illud de Paulo semper ita senserim, ex quo illius mihi litteræ innotuerunt: sicut nec tibi uidetur hoc tempore cuiquam esse simulanda ista, cum hoc fecisse apostolos credas. Proinde sicut tu econtrario loqueris: & licet reclamante, sicut scribis, mundo, libera uoce pronuncias, cærimonias Iudæorum & perniciosas esse, & mortiferas Christianis; & quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum: ita ego hanc uocem tuam omnino cõfirmo, & addo: quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, non solum ueraciter, uerum etiam simulate, eum in barathrum diaboli deuolutum. Quid quæris amplius? Sed sicut tu simulationem apostolorum ab huius temporis ratione secernis: ita ego Pauli apostoli ueracem tunc in iis omnibus conuersationem ab huius temporis quamuis minime simulata cærimoniarum Iudaicarum obseruatione secerno: quoniam tunc fuit approbanda, nunc detestanda. Ita quamuis legerimus: Lex & prophetæ usque ad
Matth. 11 Ioannem Baptistam: & quia propterea quærebant Iudæi
Ioan. 5. Christum interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo: & quia gratiam pro gratia accepimus: & quoniam lex

lex per Moysen data est, gratia autem & ueritas per Iesum Christum facta est: & per Hieremiam promissum est, datu- Hier. 31
rum Deum testamentum nouum domui Iuda, non secundum testamentum, quod disposuit patribus eorum: non tamen arbitror ipsum Dominum fallaciter a parentibus circumcisum. Aut, si hoc propter ætatem minime prohibebat: nec illud arbitror eum dixisse fallaciter leproso, quem certe non illa per Moysen præcepta obseruatio, sed ipse mundauerat: Vade & offer pro te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Nec fallaciter ascendit ad Matth. 8
diem festum usque adeo non causa ostentationis coram ho- Ioan. 7
minibus, ut nõ euidenter ascenderit, sed latenter. At enim dixit idem Apostolus: Ecce ego Paulus dico uobis: quia, Gal. 5
si circumdamini, Christus uobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodesse Christum? An Act. 16
quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit? At ipse hoc non posuit, nec ait, Si circumcidamini ueraciter, sicut nec fallaciter: sed sine ulla exceptione dixit, Si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Sicut ergo tu uis hic locum dare sententiæ tuæ, ut uelis subintelligi, nisi fallaciter: ita non impudenter flagito, ut etiam nos illic intelligere sinas eis dictum, Si circumcidamini, qui propterea uolebant circumcidi, quod aliter se putabant in Christo saluos esse nõ posse. Hoc ergo animo, hac uoluntate, ista intentione quisquis tunc circũcidebatur, Christus ei nihil omnino proderat: sicut alibi aperte dicit: Nam si per legem iusti- Gal. 2. 5
tia, ergo Christus gratis mortuus est. Hoc ergo declarat, quod & ipse cõmemorasti: Euacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini: a gratia excidistis. Illos itaque arguit, qui se iustificari in lege credebant, nõ qui legitima illa in eius honore, a quo mandata sunt, obseruabant intelligentes, & qua prænunciandæ ueritatis ratione mandata sint, & quousque debeant perdurare. Vnde est illud, quod ait: Si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Vnde, uelut col- Gal. 5
ligis, apparet, qui sub lege est, non dispensatiue, ut nostros putas uoluisse maiores, sed uere, ut ego intelligo, eum

Spiri-

Spiritum sanctum non habere. Magna mihi uidetur quæstio, quid sit esse sub lege sic, quemadmodum Apostolus culpat. Neque enim propter circumcisionem hoc eum arbitror dicere: aut illa sacrificia, quæ tunc facta a patribus, nunc a Christianis non fiunt, & cetera huiusmodi, sed hoc
Exod. 20 ipsum etiam, quod lex iubet: Non concupisces: quod fatemur certe Christianos debere obseruare, atque euangelica
Rom. 7 maxime illustratione prædicari. Legem dicit esse sanctam, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Deinde subiungit: Quod ergo bonum est, mih factum est mors? Absit. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Quod autem hic dicit, pec-
Rom. 5 catum per mandatũ fieri supra modum, hoc alibi ait: Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et alibi, cum superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa iustificet,
Gal. 3 uelut interrogans ait: Quid ergo lex? Atque huic interrogationi continue respondit: Præuaricationis gratia posita est, donec ueniret semen, cui promissum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex non implentes legem, dum non intelligendo gratiæ beneficium ad facienda Dei præcepta, quasi de suis uiribus superba ela-
Rom. 13 tione præsumunt. Plenitudo enim legis caritas. Caritas uero Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos,
Rom. 5 sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed huic rei quantum satis est explicandæ, prolixior fortasse, & sui proprii uoluminis sermo debetur. Si ergo illud, quod lex
Exod. 20 ait: Non cõcupisces: si humana infirmitas gratia Dei adiuta non fuerit, sub se reum tenet; & præuaricatorem potius damnat, quam liberat peccatorem: quanto magis illa, quæ significationis causa præcepta sunt, circumcisio, & cetera, quæ, reuelatione gratiæ latius innotescente, necesse fuerat aboleri, iustificare neminem poterant? Non tamen ideo fuerant tamquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cum ipsa gratia iam cœperat reuelari, quæ umbris

bris

bris talibus fuerat prænunciata; sed permittēda paululum eis, maxime qui ex illo populo, cui data sunt, uenerant. postea uero tamquam cum honore sepulta sunt, a Christianis omnibus irreparabiliter deserenda. Hoc autem, quod dicis, non dispensatiue, ut nostri uoluere maiores; quid sibi uult? oro te. aut enim hoc est, quod ego appello officiosum mendacium; ut hæc dispensatio sit officium uelut honeste mentiendi: aut, quid aliud sit omnino, nō uideo. nisi forte, addito nomine dispensationis, fiat ut mendacium non sit mendacium. quod si absurdum est: cur ergo nō aperte dicis, officiosum mendacium defendendum? nisi forte nomen te mouet; quia non tam usitatum est in ecclesiasticis libris uocabulum officii, quod Ambrosius noster non timuit, qui suos quosdam libros, utilium præceptionum plenos, de officiis uoluit appellare. An, si officiose mentiatur, quisque culpandus est, si dispensatiue, approbandus? Rogo te, mentiatur, ubi legerit qui hoc putat: quia & in hoc magna quæstio est, sit ne aliquando mentiri uiri boni, immo uiri Christiani, qualibus dictum est: Sit in ore uestro, est est, non non: ut non sub iudicio decidatis. *Matth. 5* Et qui cum fide audiunt: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. *Psal. 5* Sed, ut dixi, & alia magna quæstio est: eligat quod uoluerit, qui hoc existimat ubi mentiatur: dū tamen a scribentibus auctoribus sanctarum scripturarum, & maxime canonicarum, inconcusse credatur, & defendatur omnino abesse mendacium: ne dispensatores Christi, de quibus dictum est: Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur: *1. Cor. 4* tamquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse uideantur, pro ueritatis dispensatione mentiri; cum ipsa fides in Latino sermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit, quod dicitur, mentiendi utique non est locus. Fidelis igitur dispensator apostolus Paulus proculdubio nobis exhibet in scribendo fidem: quia ueritatis dispensator erat, non falsitatis. Ac per hoc uerū scripsit, uidisse se Petrum nō recte ingredientem ad ueritatem euangelii; *Gal. 2* eiq. in faciem restitisse, quod

gentes

gentes cogeret Iudaizare. Ipse uero Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate caritatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicubi forte recti tramitem reliquissent, etiam a posterioribus corrigi, quã Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus, pro defendenda euangelica ueritate, salua fraterna caritate resistere. Nam cum satius multo sit, a tenendo itinere in nullo, quam in aliquo, declinare; multo est tamen mirabilius, & laudabilius, libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deuiantem. Est laus itaque iustæ libertatis in Paulo, & sanctæ humilitatis in Petro: quæ, quantum mihi pro modulo meo uidetur, magis fuerat aduersus calumniantem Porphyrium defendenda, quã ut ei daretur obtrectandi maior occasio; qua multo mordacius criminaretur Christianos fallaciter uel suas litteras scribere, uel Dei sui sacramenta tractare. Flagitas a me, ut aliquem saltem unum ostendam, cuius in hac re sententiã sim secutus; cum tu tam plures nominatim commemoraueris, qui te in eo, quod adstruis, præcesserunt; petens ut in eo, si te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus. quorum ego, fateor, neminem legi: sed, cum sint ferme sex, uel septem, horum quattuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenum, cuius nomen taces, de Ecclesia dicis nuper egressum. Alexandrum autem ueterem hæreticum, Origenem uero ac Didymum reprehensos abs te, lego etiam in recentioribus opusculis tuis, & non mediocriter, nec de mediocribus quæstionibus, quamuis Origenem mirabiliter ante laudaueris. Cum iis ergo errare puto quia nec te ipse patieris, quamuis hoc perinde dicatur, ac si in hac sententia non errauerint. nam quis est, qui se uelit cum quolibet errare? Tres igitur restant, Eusebius Emisenus, Theodorus Heracleotes, & quem paulo post commemoras, Ioannes, qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam rexit ecclesiam. Porro, si quæras, uel recolas, quid hic senserit noster Ambrosius, quid

noster

noster itidem Cyprianus: inuenies fortasse, nec nobis defuisse, quos in eo, quod asserimus, sequeremur: quamquam, sicut paulo ante dixi, tantummodo scripturis canonicis hanc ingenuam debeam seruitutem; qua eas solas ita sequar, ut conscriptores earum nihil in eis omnino errasse, nihil fallaciter posuisse non dubitem. Proinde, cum quæro tertiũ, ut tres etiam ego tribus opponam; possem quidem, ut arbitror, facile reperire, si multa legissem. uerumtamen ipse mihi pro his omnibus, immo supra hos omnes apostolus Paulus occurrit: ad ipsum confugio: ad ipsum ab omnibus, qui aliud sentiunt, litterarum tractatoribus prouoco: ipsum interrogans interpello, & requiro in eo, quod scripsit ad Galatas; uidisse se Petrum non recte in- *Gal. 2* gredientem ad ueritatem euangelii; eiq. in faciem propterea restitisse, quod illa simulatione gentes Iudaizare cogebat: utrum uerum scripserit, an forte nescio qua dispensatiua falsitate mentitus sit. Et audio eum paulo superius, in eiusdem narrrationis exordio religiosa uoce mihi clamantem: Quæ autem scribo uobis, ecce coram Deo quia nõ mentior. Dent ueniam quilibet aliud opinantes: ego ma- *Gal. 1* gis credo tanto apostolo in suis, & pro suis litteris iuranti, quam cuique doctissimo de alienis litteris disputanti. Nec dici timeo: sic Paulum defendere, quod non simularit errorem Iudæorum, sed uere fuerit in errore. Quoniam neque simulabat errorem, qui libertate apostolica, sicut illi tempori congruebat, uetera illa sacramenta, ubi opus erat agendo, commendabat ea, non solum Satanæ uersutia decipiendis hominibus, sed Dei prouidentia, prænunciandis rebus futuris prophetice constituta: nec uere fuerat in errore Iudæorum: qui non solum nouerat, sed etiã instanter & acriter prædicabat eos errare, qui putabant gẽtibus imponenda, uel iustificationi quorumcumque fidelium necessaria. Quod autem dixi eum factum Iudæis tam *1. Cor. 9* quam Iudæum, & tamquam gentilem gentilibus, non mentientis astu, sed compatientis affectu: quemadmodũ dixerim, parum mihi uisus es attendisse; immo ego for-

tasse non satis hoc explanare potuerim. Neque enim hoc ideo dixi, quod misericorditer illa simulauerit; sed quia sic ea non simulauit, quæ faciebat similia Iudæis, quemadmodum nec illa, quæ faciebat similia gentibus, quæ tu quoque commemorasti: atque in eo me, quod non ingrate fateor, adiuuisti. Cum enim abs te quæsissem in epistola mea, quo modo putetur ideo factus Iudæis tamquam Iudæus, quia fallaciter suscepit sacramenta Iudæorum, cum & gentibus tamquam gentilis factus sit, nec tamen suscepit fallaciter sacrificia gentium: tu respondisti, in eo factũ gentibus tamquam gentilem, quod præputium receperit, quod indifferenter permiserit uesci cibis, quos damnant Iudæi. Vbi ego quæro: utrum & hoc simulate fecerit? Quod si absurdissimum, atque falsissimum est: sic ergo & illa, in quibus Iudæorum consuetudini congruebat liberta-
1.*Tim.*4 te prudenti, non necessitate seruili, aut, quod est indignius, dispensatione fallaci potius, quam fideli. fidelibus enim, & iis, qui cognouerunt ueritatem, sicut ipse testatur, nisi forte & hic fallit, omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Ergo & ipsi Paulo, non solum uero, uerum etiam dispensatori maxime fideli, non solum cognitori, uerum etiam doctori ueritatis, omnis utique in cibis creatura Dei, non simulate, sed uere bona erat. Cur igitur nihil simulate suscipiẽdo sacrorum, cærimoniarumq. gentilium, sed de cibis & præputio uera sentiendo, atque docendo, tamen tamquam gentilis factus est gentibus, & non potuit fieri tamquam Iudæus Iudæis, nisi fallaciter suscipiendo sacramenta Iu-
*Rom.*11 dæorum? Cur oleastro inserto obseruauit dispensationis ueracem fidem; &, naturalibus ramis non extra, sed in arbore constitutis, nescio quod dispensatoriæ uelamen simulationis obtendit? Cur factus tamquam gentilis gentibus, quod sentit docet, quod agit sentit: factus autem tamquã Iudæus Iudæis, aliud claudit in pectore, aliud promit in
1. *Tim.* 1 uerbis, in factis, in scriptis? Sed absit hoc sapere: Vtrisque
1. *Cor.* 9 enim debebat caritatem de corde puro, & conscientia bona,

na, & fide non ficta. ac per hoc omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret, non mentientis astu, sed compatientis affectu, idest, non omnia mala hominum fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus, tamquam si sua essent, misericordis medicinæ diligentiam procurando. Cum itaque illa testamenti ueteris sacramenta, etiam sibi agenda minime recusabat; non misericorditer fallebat, sed omnino non fallens, atque hoc modo, a domino Deo illa usque ad certi temporis dispensationem iussa esse commendans, a sacrilegis sacris gentium distinguebat. Tunc autem, non mentientis astu, sed compatientis affectu, Iudæis tamquam Iudæus fiebat, quando eos ab illo errore, quo uel in Christum credere nolebant, uel per uetera sacrificia sua, cærimoniarumq. obseruationes se a peccatis posse mundari, fieriq. saluos existimabant, sic liberare cupiebat, tamquam ipse illo errore teneretur, diligens utique proximum tamquam se ipsum, & hæc aliis faciens, quæ sibi ab aliis fieri uellet, si hoc illi opus esset. Quod cum Dominus monuisset, adiunxit: Hæc est enim lex, & prophetæ. *Matth. 7* Hunc compatientis affectum in eadem epistola ad Galatas præcipit, dicens: *Gal. 6* Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens te ipsum, ne & tu tenteris. Vide non dixit: fiere tamquam ille, ut illum lucrifacias. non utique, ut ipsum delictum fallaciter ageret; aut se id habere simularet; sed ut in alterius delicto, quid etiam sibi accidere posset, attenderet; atque ita alteri, tamquam sibi ab altero uellet, misericorditer subueniret: hoc est non mentientis astu, sed compatientis affectu. Sic Iudæo, sic gentili, sic cuilibet homini Paulus in errore, uel peccato aliquo constituto, non simulando, quod non erat, sed compatiendo, quia esse potuisset, tamquam qui se hominem cogitaret, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Te ipsum, si placet, obsecro: te paulisper intuere: te ipsum, inquam, erga me ipsum & recole: uel, si habes conscripta, relege uerba tua in illa epistola, quam mihi per fra-

trem nostrum, iam collegam meum, Cyprianum breuiorē misisti, quam ueraci, quam germano, quam pleno caritatis affectu, cum quædam me in te commisisse expostulasses grauiter, subiunxisti: In hoc læditur amicitia: in hoc necessitudinis iura uiolātur: ne uideamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem, uel detractoribus nostris tribuere materiā contendendi. Hæc abs te uerba non solum ex animo dicta sentio, uerū etiam benigno animo ad consulendum mihi. Deinde addis, quod, etiam si non adderes, appareret, & dicis: Hæc scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quidquam in mea mente retinere, quod distet a labiis. O uir sancte, mihique, ut Deus uidet animam meā, ueraci corde dilecte, hoc ipsum, quod posuisti in litteris tuis; quod te mihi exhibuisse nō dubito; hoc ipsum omnino apostolum Paulum credo exhibuisse in litteris suis, non unicuilibet homini, sed Iudæis, & Græcis, & omnibus gentibus filiis suis, quos in euangelio genuerat, & quos pariendos parturiebat, & deinde posterorum tot millibus fidelium Christianorum, propter quos illa memoriæ commendabatur epistola, ut nihil in sua mente retineret, quod distaret a labiis. Certe factus es etiam tu, tamquam ego, non mentientis astu, sed compatientis affectu; cum cogitares tam me non relinquendum in ea culpa, in quam me prolapsum existimasti, quam nec te uelles, si eo modo prolapsus esses. Vnde agens gratias beneuolæ menti erga me tuæ, simul posco, ut etiam mihi non succenseas, quod, cū in opusculis tuis aliqua me mouerent, motum meum intimaui tibi; hoc erga me ab omnibus obseruari uolēs, quod erga te ipse seruaui; ut quidquid improbandum putant in scriptis meis, nec claudant subdolo pectore, nec ita reprehendant apud alios, ut taceant apud me; hinc potius existimans lædi amicitiam, & necessitudinis iura uiolari. Nescio enim, utrum amicitiæ Christianæ putandæ sint, in quibus magis ualet uulgare prouerbium; Obsequium amicos, ueritas odium parit; quam ecclesiasticum; Fideliora
Pro.27 sunt uulnera amici, quam uoluntaria oscula inimici. Proinde

inde carissimos nostros, qui nostris laboribus sincerissime fauent, hoc potius quanta possumus instantia doceamus: quo sciant fieri posse, ut inter carissimos aliquid alterutro sermone contradicatur; nec tamen ipsa caritas minuatur; nec ueritas odium pariat, quæ debetur amicitiæ: siue illud uerum sit, quod contradicitur; siue corde ueraci, qualecũque sit, dicitur, non retinendo in mente, quod a labiis distet. Credant igitur fratres nostri, familiares tui, quibus testimonium perhibes, quod sint uasa Christi, me inuito factum; nec mediocrẽ de hac re dolorem inesse cordi meo, quod litteræ meæ prius in multorum manus uenerint, quã ad te, ad quem scriptæ sunt, peruenire potuerunt. quo autem modo id acciderit, & longum est enarrare, &, nisi fallor, superfluum: cum sufficiat, si quid mihi in hoc credatur, non eo factum animo, quo putatur, nec omnino meæ fuisse uoluntatis, aut dispositionis, aut consensionis, aut saltem cognitionis ut fieret. hoc si nõ credũt; (quod Deo teste loquor;) quid amplius faciam, non habeo. Ego tamen, absit, ut eos credam hæc tuæ sanctitati maleuola mente suggerere ad excitandas inter nos inimicitias; quas misericordia domini Dei nostri auertat a nobis; sed, sine ullo nocendi animo, facile de homine humana uitia suspicari. hoc enim me de illis æquum est credere, si uasa sunt Christi, non in contumeliam, sed in honorem facta, & disposita in domo magna a Deo, ad omne opus bonum. 2.Tim.2
Quod si post hanc attestationem meam, si in notitiam eorum uenerit, facere uoluerint; quam non recte faciant, & tu uides. Quod sane scripseram, nullum me librum aduersus te Romam misisse, ideo scripseram, quia & libri nomen ab ipsa epistola discernebam. unde omnino nescio quid aliud te audisse existimaueram: & Romam nec ipsam epistolam, sed tibi miseram: & aduersus te non esse arbitrabar, quod sinceritate amicitiæ, siue ad admonendum, siue ad te uel me abs te corrigendum, fecisse me noueram. Exceptis autem familiaribus tuis, te ipsum obsecro per gratiam, qua redempti sumus; ut, quæcumque tua bona,

quæ Domini pietate tibi concessa sunt, in litteris meis posui, non me existimes insidioso blandiloquio posuisse: si quid autem in te peccaui, dimittas mihi. Nec illud, quod de te, nescio cuius poetæ factum, ineptius fortasse quam litteratius a me commemoratum est, amplius, quam dixi, ad te trahas: cum continuo subiecerim, non hoc ideo me dixisse, ut oculos cordis reciperes; quos, absit, umquam ut amiseris; sed ut aduerteres, quos sanos ac uigiles haberes. Propter solam ergo παλινῳδίαν, si scripserimus aliquid, quod scripto posteriore destruere debeamus, imitandam, non propter Stesichori cæcitatem, quam cordi tuo nec tribui, nec timui, attingendum illud existimaui: atque identidem rogo, ut me fidenter corrigas, ubi mihi hoc opus esse prospexeris. Quamquam enim, secundum honorũ uocabula, quæ iam Ecclesiæ usus obtinuit, episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est: licet etiam a minore quolibet non sit refugienda, uel dedignanda correctio. De interpretatione tua iam mihi persuasisti, qua utilitate scripturas uolueris trãsferre de Hebræis: ut scilicet ea, quæ a Iudæis prætermissa, uel corrupta sunt, proferres in medium. Sed insinuare digneris, peto, a quibus Iudæis, utrum ab eis ipsis, qui ante aduentum Domini interpretati sunt; &, si ita est, quibus, uel quonam eorum; an ab istis posterius, qui propterea putari possunt aliqua de codicibus Græcis uel subtraxisse, uel in eis corrupisse, ne illis testimoniis de Christiana fide conuincerentur. illi autem anteriores cur hoc facere uoluerint, non inuenio. Deinde nobis mittas, obsecro, interpretationem tuam de Septuaginta: quam te edidisse nesciebam. Librum quoque tuum, cuius mentionem fecisti, de optimo genere interpretandi, cupio legere; & adhuc nosse, quo modo coæquãda sit in interprete peritia linguarum, coniecturis eorum, qui scripturas edisserendo pertractant: quos necesse est, etiam si recte atque unius fidei fuerint, uarias parere in multorum locorum obscuritate sententias: quamuis nequaquã ipsa uarietas ab eiusdem
fidei

fidei unitate diſcordet ; ſicut etiam unus tractator , ſecundum eandem fidem , aliter eundem locum poteſt exponere ; quia hoc eius obſcuritas patitur . Ideo autem deſidero interpretationem tuam de Septuaginta , ut & tanta Latinorum interpretum, qui qualeſcumque hoc auſi ſunt , quantum poſſumus imperitia careamus ; & ii , qui me inuidere putant utilibus laboribus tuis , tandem aliquando , ſi fieri poteſt, intelligant ; propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in eccleſiis legi , ne contra Septuaginta auctoritatem tamquam nouum aliquid proferentes , magno ſcandalo perturbemus plebes Chriſti , quarum aures & corda illam interpretationem audire conſueuerunt, quæ etiam ab apoſtolis approbata eſt . Vnde illud apud Ionam *Ion.4* uirgultum , ſi in Hebræo nec hedera eſt , nec cucurbita , ſed neſcio quid aliud , quod trunco ſuo nixum , nullis ſuſtentandum adminiculis erigatur , mallem iam in omnibus Latinis cucurbitam legi . nō enim fruſtra hoc puto Septuaginta poſuiſſe : niſi quia & huic ſimile ſciebant . Satis me , immo fortaſſe plus, quam ſatis, tribus epiſtolis tuis reſpondiſſe arbitror ; quarum duas per Cyprianum accepi, unam per Firmum . Reſcribe , quod uiſum fuerit , ad nos uel alios inſtruendos . Dabo autem operam diligentiorem , quantum me adiuuat Dominus , ut litteræ , quas ad te ſcribo, prius ad te perueniant , quam ad quemquam , a quo latius diſpergantur . fateor enim nec mihi hoc fieri uelle de tuis ad me , quod de meis ad te factum iuſtiſſime expoſtulas . Tamen placeat nobis inuicem non tantum caritas , uerum etiam libertas amicitiæ ; nec apud me taceas , uel ego apud te , quod in noſtris litteris uiciſſim nos mouet , eo ſcilicet animo , qui oculis Dei in fraterna dilectione non diſplicet . quod ſi inter nos fieri poſſe ſine ipſius dilectionis perniciosa offenſione non putas ; non fiat . illa enim caritas , quam tecum habere uellem , profecto maior eſt , ſed melior hæc minor, quam nulla eſt .

ARGVMENTVM.

NVNCIAT se per Asterium anno præterito scripsisse: nunc per Præsidium diaconum rursum scribens, eum illi commendat: &c, postquam conquestus est se ab hæreticis uexari, salutationes postremo admiscet.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCVIII.

ANNO præterito per fratrem nostrum Asterium hypodiaconum dignationi tuæ epistolam miseram, promptum reddens salutationis officium: quam tibi arbitror redditam. nunc quoque per sanctum fratrem meum Præsidium diaconum obsecro primum ut memineris mei: deinde, ut baiulum litterarum habeas commendatum; & mihi scias germanissimum; &, in quibuscumque necessitas postulauerit, foueas, atque sustentes: non quo aliqua re, Christo tribuente indigeat: sed quo bonorum amicitias auidissime expetat, & se in iis coniungendis maximum putet beneficium consecutum. Cur autem ad Occidentem nauigauerit, ipso poteris narrante cognoscere. Nos in monasterio constituti, uariis hinc inde fluctibus quatimur, & peregrinationis molestias sustinemus: sed cre-
Ioan.16 dimus in eo, qui dixit: Confidite, ego uici mundũ: quod, ipso tribuente, & præsule, contra hostem diabolum uictoriam consequemur. Sanctum & uenerabilem fratrem nostrum, papam Alipium ut meo obsequio salutes, obsecro. Sancti fratres, qui nobiscum in monasterio Domino seruire festinant, oppido te salutant. Incolumem te, & memorem mei, Christus dominus noster tueatur omnipotens, domine uere sancte & suspiciende papa.

ARGVMENTVM.

INGENS sibi odium apud Romanos Hieronymus contraxit, quod Paulam, & Eustochium una cum Melania, primarias in urbe feminas, ad sanctiorem uitam, monasticumq. institutum traxisset: neque caruit suspitione, quod eas turpiter amaret: propterea nunc cum stomacho Vrbem relinquens, dum nauim pro discessu conscendit, huiusmodi obtrectatorum obloquiis excitata bile respondet, hominumq. maleuolentiam deplorat.

HIERONYMVS ASELLAE.

EPISTOLA XCIX.

SI TIBI putem gratias a me referri posse, non sapiam. Potẽs est Deus super persona mea sanctæ animæ tuæ restituere, quod meretur. ego enim indignus, nec æstimare umquam potui, nec optare, ut mihi in Christo largireris affectum. Et licet me sceleratum quidam putent, & omnibus flagitiis obrutum; &, pro peccatis meis, etiam hæc parua sint: tamen tu bene facis, quod ex tua mente etiam malos bonos putas. Periculosum quippe est, de seruo alterius iudicare: & non facilis uenia, praua dixisse de rectis. Veniet ueniet illa dies, in qua & mecum dolebis ardere non paucos. Ego probrosus, ego uersipellis, & lubricus, ego mendax, & Satanæ arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc uel credidisse, uel finxisse de insontibus; an etiã de noxiis credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore uipereo detrahebãt: & dolebant labiis, corde gaudebãt. uidebat Dominus, & subsannabat illos; & miserum me seruum suum, futuro cum eis iudicio reseruabat. Alius incessum meum calumniabatur, & risum; & ille uultui detrahebat; hic in simplicitate aliud suspicabatur. Pene certe triennium cum eis uixi. Multa me uirginum crebro turba circumdedit. Diuinos libros, ut potui, nonnullis sæpe disserui. lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fidu-

fiduciam fecerat. Dicant, quid umquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat? Pecuniam cuiusquam accepi? munera uel parua, uel magna non spreui? in manu mea æs alicuius insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obiicitur, nisi sexus meus: & hoc numquam obiicitur, nisi cum Hierosolymam Paula & Melania proficiscuntur. Esto: crediderunt mentienti: cur non credunt neganti? Idem est homo ipse, qui fuerat: fatetur insontem, qui dudum noxium loquebatur. & certe ueritatem magis exprimunt tormenta, quam risus. nisi quod facilius creditur, quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur. Ante quam domum sanctæ Paulæ nossem; totius in me urbis studia consonabant. omnium pene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat. dicebar sanctus: dicebar humilis, & disertus. Numquid domum alicuius lasciuioris ingressus sum? numquid me uestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens, atque ieiunans, squalens sordibus, fletibus pene cæcata, quam continuis noctibus misericordiam Domini deprecantem sol sæpe deprehendit? cuius canticum psalmi, sermo euangelium, deliciæ continentia, uita ieiunium? nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quam manducantem numquã uidi? sed postquam eam pro suæ merito castitatis uenerari, colere, suscipere cœpi; omnes me illico deseruere uirtutes. O inuidia primum mordax tui: o Satanæ calliditas, semper sancta persequens. Nullæ aliæ Romanæ urbi fabulam præbuerunt, nisi Paula, & Melania; quæ, contemptis facultatibus, pignoribusq. desertis, crucem Domini, quasi quoddam pietatis leuauere uexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, diuitias, & uiduitatem haberent materiem luxuriæ & libertatis; dominæ uocarentur, & sanctæ. nunc in sacco & cinere formosæ uolunt uideri, & in gehennam ignis cum ieiuniis & pœdore descendere.

uide-

uidelicet non licet eis applaudente populo perire cum turbis. Si gentiles hanc uitam carperent, si Iudæi; haberent solatium non placendi eis, quibus displicet Christus. nũc uero, pro nefas, homines Christiani, prætermissa domorum suarum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt. lacerant sanctum propositũ: & remedium pœnæ suæ arbitrantur, si nemo sit sanctus; si omnibus detrahatur; si turba sit pereuntium; si multitudo peccantium. Tibi placet lauare quotidie: alius has mũdities sordes putat. Tu attagenem ructas; & de comeso aci pensere gloriaris: ego faba uentrem impleo. Te delectant cachinnantium greges: me Paula, Melaniaq. plangentes. Tu aliena desideras: illæ contemnunt sua. Te delibuta melle uina delectant: illæ potant aquam frigidam suauiorem. Tu te perdere existimas, quidquid in præsenti non habueris, comederis, deuoraueris: illæ futura desiderant, & credunt uera esse, quæ scripta sunt. Esto, inepte, & inaniter, quibus resurrectio corporum persuasit: quid ad te? nobis econtrario tua uita displicet. Bono tuo crassus sis: me macies delectat, & pallor. Tu tales miseros arbitraris: nos te miserabiliorem putamus. Par pari refertur, & inuicem nobis uidemur insanire. Hæc, mi domina Asella, cum iam nauem conscenderem, raptim flens dolensq. conscripsi: & gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem, ut de Babylone Hierosolymam regrediar; ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Iesus filius Iosedech: ueniat Esdras, qui interpretatur adiutor, & reducat me in patriam meam. Stultus ego, qui uolebam cantare canticum Domini in terra aliena; &, deserto monte Sina, Aegypti auxilium flagitabam: non recordabar euangelii; quia qui de Hierusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, uulneratur, occiditur. Sed licet sacerdos despiciat, atque leuites; Samaritanus ille misericors est: cui cum diceretur: Samaritanus es, & dæmonium habes: dæmonium renuens, Samaritem se non negauit. Quia quem nos custodem, Hebræi Samaritem uocant.

Luc. 6 · *Agg. 1. 2* · *Hier. 42* · *Luc. 10* · *Ioan. 8*

Marc. 3 cant. Maleficum quidam me garriunt: titulum fidei seruus
2. Cor. 6 agnosco. Magum uocant & Iudæi Dominum meum. Se-
1. Cor. 10 ductor & Apostolus dictus est. Tentatio me non apprehen
dat, nisi humana. Quotam partem angustiarum perpessus sum, qui cruci milito? Infamiam falsi criminis imputarũt. sed scio, per bonam & malam famam perueniri ad regna cælorum. Saluta Paulam, & Eustochium, uelit nolit mundus, in Christo meas. Saluta matrem Albinam, sororemq. Marcellam, Marcellinam quoque, & sanctam Felicitatem: & dic eis: Ante tribunal Christi simul stabimus: ibi apparebit, qua mente quis uixerit. Memento mei, exemplum pudicitiæ & uirginitatis insigne; fluctusq. maris tuis precibus mitiga.

ARGVMENTVM.

BONASVM, *obtrectatorem quendam, ac nasutum rabulam, irridet, eo quod, quæ* Hieronymus *aduersus uitia scripserat, tamquam contra se scripta, interpretaretur.*

HIERONYMVS BONASO.

EPISTOLA C.

MEDICI, quos uocant chirurgicos, crudeles putantur, & miseri sunt. An non est miseria, alienis non dolere uulneribus, & mortuas carnes inclementi secare ferro? non horrere curantem, quod horret ipse, qui patitur, & inimicum putari? Ita se natura habet;
Esa. 20 ut amara sit ueritas, blanda uitia existimentur. Esaias, in exemplum captiuitatis futuræ, nudus non erubescit ince-
Hier. 13 dere. Hieremias de media Hierusalem ad Euphratem, fluuium Mesopotamiæ, mittitur; ut inter inimicas gentes, ubi est Assyrius, & castra sunt Chaldæorum, ponat περί-
Ezech. 4. 24 ζωμα corrumpendum. Ezechiel stercore primum humano, deinde bubulo, panem de omni semente conspersum
Amos 7 edere iubetur; & uxoris interitũ siccis oculis uidet. Amos de Samaria pellitur. cur, quæso? nempe ideo, quia chi-
rurgici

rurgici ſpirituales, ſecantes uitia peccatorum, ad pæni-
tentiam cohortabantur. Paulus apoſtolus, Inimicus, in- *Gal. 4*
quit, uobis factus ſum uerum dicens. Et quia ſaluatoris *Ioan. 6*
dura uidebantur eloquia, plurimi diſcipulorum retrorſum
abierunt. Vnde non mirum eſt, ſi & nos ipſi, uitiis detra
hentes, offendimus plurimos. Diſpoſui naſum ſecare fœ-
tentem: timeat, qui ſtrumoſus eſt. Volo corniculæ detra
here garrienti: rancidulam ſe intellligat cornix. Numquid
unus in urbe Romana eſt, qui habeat truncas inhoneſto
uulnere nares? Numquid ſolus Bonaſus Segeſtanus caua
uerba, & in modum ueſicarum tumentia, buccis trutina-
tur inflatis? Dico, quoſdam ſcelere, periurio, falſitate ad
dignitatem neſcio quam perueniſſe. quid ad te, qui te in-
telligis innocentem? Rideo aduocatum, qui patrono ege-
at: quadrante dignam eloquentiam nare ſubſanno. quid
ad te, qui deſertus es? Volo in nummarios inuehi ſacerdo-
tes: tu, qui diues non es, quid iraſceris? Clauſum cupio
ſuis ignibus ardere Vulcanum. numquid hoſpes eius es,
aut uicinus; quod a delubris idoli niteris incendia ſubmo-
uere? Placet mihi, de laruis, de bubone, de noctua, de
Niliacis ridere portentis. quidquid dictum fuerit, in te di
ctum putas. in quodcumque uitium, ſtyli mei mucro con
torquetur; te clamitas deſignari. conferta manu in ius uo-
cas; & ſatyricum ſcriptorem in proſa arguis. An ideo tibi
bellus uideris, quia fauſto uocaris nomine? quaſi non &
lucus ideo dicatur, quod minime luceat; & parcæ, quod
nequaquam parcant, & Eumenides furiæ, quod non ſint
benignæ; & uulgo Aethiopes uocentur argentei. Quod ſi
in deſcriptione fœdorum ſemper iraſceris: iam tibi cum
Perſio cantabo: Optent te generum rex, & regina: puellæ
Te rapiant: quidquid calcaueris, hoc roſa fiat. Dabo ta-
men conſilium, quibus abſconditis poſſis pulchrior appa-
rere. Naſus non uideatur in facie: ſermo non ſonet ad lo-
quendũ: atque ita & formoſus, & diſertus uideri poteris.

ARGVMENTVM.

Cvm, quod Epiphanii epistolam ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, non recte transtulisset Hieronymus, cauillaretur Ruffinus, post querelas, quod, se inscio, e scriniis suffuratus epistolam, nondum plene emendatam, aliquis sit, tam ueterum omnium eruditorum, quam sacrarum scripturarum testimoniis docet, quodnam sit optimum genus interpretandi; illud scilicet esse ostendens, quo ipse in uertenda epistola usus est, hocest, quo sensus e sensu, non uerbũ e uerbo transfertur.

HIERONYMVS AD PAMMACHIVM
de optimo genere interpretandi.
EPISTOLA CI.

PAVLVS apostolus, præsente rege Agrippa, de criminibus respõsurus, quod posset intelligere qui auditurus erat, securus de causæ uictoria, statim in principio sibi gratulatur, dicens: De omnibus, quibus Act. 26 accusor a Iudæis, o rex Agrippa, existimo me beatum, cum apud te sim hodie defendendus, qui præcipue nosti cunctas, quæ in Iudæis sunt, consuetudines, & quæstio-Eccl. 25 nes. Legerat enim illud Iesu: Beatus, qui in aures loquitur audientis: & nouerat tantum oratoris uerba proficere, quãtum iudicis prouidentia cognouisset. Vnde & ego beatum me in hoc dumtaxat negotio iudico, quod apud eruditas aures imperitæ linguæ responsurus sum: quæ obiicit mihi uel ignorantiam, uel mendacium, si aut nesciui alienas litteras uere interpretari, aut nolui; quorum alterum error, alterum crimen est. Ac ne forsitan accusator meus facilitate, qua cuncta loquitur, & impunitate, qua sibi licere omnia putat, me quoque apud uos argueret, ut papam Epiphanium criminatus est: hanc epistolam misi, quæ te, & per te alios, qui nos amare dignantur, rei ordinem doceat. Ante hoc ferme biennium miserat Ioanni episcopo supradictus papa Epiphanius litteras, arguens eum in qui-

quibuſdam dogmatibus, & poſtea clementer ad pæniten-
tiam prouocans. harum exemplaria certatim Palæſtinæ ra
piebantur, uel ob auctoris meritum, uel ob elegantiam
ſcriptionis. Erat in monaſterio noſtro uir apud ſuos haud
ignobilis, Euſebius Cremonenſis: qui, cum hæc epiſtola
per multorum ora uolitaret, & mirarentur eam pro do-
ctrina & puritate ſermonis docti pariter & indocti, cœpit a
me obnixe petere, ut ſibi eam in Latinum uerterem, &,
propter intelligendi facilitatem, apertius explicarem: Græ
ci enim eloquii penitus ignarus erat. Feci, quod uoluit:
accitoq. notario, raptim celeriterq. dictaui, ex latere in
pagina breuiter annotans, quem intrinſecus ſenſum ſingu
la capitula continerent: ſiquidem, & hoc ut ſibi ſoli face-
rem, oppido flagitarat. poſtulauiq. ab eo mutuo, ut do-
mi haberet exemplar, nec facile in uulgus proderet. Res
ita anno & ſex menſibus tranſiit; donec ſupradicta inter-
pretatio de ſcriniis eius nouo præſtigio Hieroſolymam
commigrauit. nam quidam pſeudomonachus, uel acce-
pta pecunia, ut perſpicue intelligi datur, uel gratuita ma-
litia, ut incaſſum corruptor nititur perſuadere, compila-
tis chartis eius, & ſumptibus, Iudas factus eſt proditor;
deditq. aduerſariis latrandi contra me occaſionem, ut in-
ter imperitos concionentur, me falſarium; me uerbum nõ
expreſſiſſe de uerbo; pro honorabili dixiſſe cariſſimum;
& maligna interpretatione, quod nefas dictu ſit, αἰδέσι-
μον ὥστιν ἁπάντων, ideſt reuerendum auribus omnium,
noluiſſe transferre. Hæc, & iſtiuſmodi nugæ, crimina mea
ſunt. Ac primum, ante quam de translatione reſpondeam,
uolo interrogare eos, qui malitiam prudentiam uocant,
unde apud uos exemplar epiſtolæ? quis dedit? qua fronte
profertis, quod ſcelere redemiſtis? quid apud homines tu
tum erit, ſi ne parietibus quidem & ſcriniis noſtra poſſu-
mus ſecreta celare? Si ante tribunalia iudicum hoc uobis
crimen impingerem; reos legibus ſubiugarem, quæ etiam
pro utilitatibus fiſci noxiis delatoribus pœnas ſtatuunt; &,
cum ſuſcipiant proditionem, damnant proditorem. Lu-
crum

crum uidelicet placet, uoluntas displicet. Dudum Esychi um, uirum consularem, contra quem patriarcha Gamaliel grauissimas exercuit inimicitias, Theodosius princeps capite damnauit, quod, solicitato notario, chartas illius inuasisset. Legimus in ueteribus historiis, ludi magistrum, qui Faliscorum liberos prodiderat, uinctum pueris traditum, & ad eos, quos prodebat, remissum, nec sceleratam populum Romanum suscepisse uictoriam. Pyrrhum, Epirotarum regem, cum in castris ex uulnere curaretur, medici sui proditione interfici nefas duxit Fabricius, quin potius uinctum remisit ad dominum, ut scelus nec in aduersario comprobaret. Quod leges publicæ, quod hostes tuentur, quod inter bella & gladios sanctum est, hoc nobis inter monachos & sacerdotes Christi intutum fuit. Et audet quidam ex eis, adducto supercilio, & concrepantibus digitis, eructare, & dicere: Quid enim, si redemit, si solicitauit? fecit, quod sibi profuit. Mira sceleris defensio: quasi non & latrones, & fures, & piratæ faciant, quod sibi pro
Luc. 22 dest. certe Annas, & Caiphas, seducentes infelicem Iudam, fecerunt quod sibi utile existimabant. Volo in chartulis meis quaslibet ineptias scribere, commentari de scripturis, remordere lædentes, digerere stomachnm, in locis me exercere communibus, & quasi limatas ad expugnãdum sagittas reponere. quamdiu non profero cogitata; maledicta, non crimina sunt, immo ne maledicta quidem, quæ aures publicæ nesciant. Tu corrumpas seruulos, solicites clientes, &, ut in fabulis legimus, auro ad Danaen penetres, dissimulatoq. quod feceris, me falsarium uoces: cum multo peius crimen accusando in te confitearis, quam in me arguis. Alius te hæreticum, alius insimulat dogmatum peruersorem. taces ipse: respondere non audes: interpretem laceras: de syllabis calumniaris, & totam defensionem tui putas, si tacenti detrahas. Finge, in transferendo uel errasse, uel intermisisse me quippiam. hic totius negotii tui cardo uersatur, hæc tua est defensio. num iccirco tu non es hæreticus, si ego malus interpres sim?
Non

Non hoc dico, quod te hæreticum nouerim: sciat ille qui accusauit; nouerit ille, qui scripsit: sed quod stultissimum sit, accusatum ab alio alium criminari, &, confosso undique corpore, e dormientis uulnere solatium quærere. Hactenus sic locutus sum, quasi aliquid de epistola commutauerim, & simplex translatio possit errorem habere, non crimen. nunc uero, cum ipsa epistola doceat nihil mutatũ esse de sensu, nec res additas, nec aliquod dogma confictũ; faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant; &, dum alienam imperitiam uolunt coarguere, suã produnt. Ego enim non solum fateor, sed libera uoce profiteor, me in interpretatione Græcorum, absque scripturis sanctis, ubi & uerborum ordo & mysterium est, non uerbum e uerbo, sed sensum exprimere de sensu. habeoq. huius rei magistrum Tullium, qui Protagoram Platonis, & Oeconomicon Xenophontis, & Aeschynis ac Demosthenis duas contra se orationes pulcherrimas trãstulit. quanta in illis prætermiserit, quanta addiderit, quanta mutauerit; ut proprietates alterius linguæ suis proprietatibus explicaret, non est huius temporis dicere. sufficit mihi ipsius trãslatoris auctoritas, qui ita in prologo earundem orationum locutus est. Putaui mihi suscipiendum laborem utilem studiosis, mihi quidẽ ipsi non necessarium. Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes, inter seq. contrarias, Aeschynis & Demosthenis; nec conuerti, ut interpres, sed ut orator, sententiis iisdem, & earum formis, tam figuris quam uerbis ad nostram consuetudinem aptis. in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere; sed genus omne uerborum, uimq. seruaui. non enim me annumerare ea lectori putaui oportere, sed tamquam appendere. Rursum in calce sermonis, Quorum ego, ait, orationes si, ut spero, ita expressero, uirtutibus utens illorum omnibus, idest sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, uerba persequens eatenus, ut ea non abhorreant a more nostro. quæ si e Græcis omnia conuersa non erũt, tamen, ut generis eiusdem sint, elaborauimus. Sed & Ho-

ratius, uir acutus, & doctus, hoc idem in arte poetica eru dito interpreti præcipit: Nec uerbum uerbo curabis redde re fidus interpres. Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius ueteres comicos interpretati sunt. numquid hærent in uerbis; ac non decorem magis & elegantiam in translatione conseruant? Quam uos ueritatem interpretationis, hanc eruditi κακοζηλίαν nuncupant. Vnde & ego, doctus a talibus ante annos circiter uiginti, & simili tunc quoque errore deceptus, certe hoc mihi a uobis obiiciendum nesciens, cum Eusebii Cæsariensis χρονικὸν in Latinum uerterem, tali inter cetera usus sum præfatione. Difficile est, alienas lineas insequentem, non alicubi excidere; & arduũ, ut, quæ in alia lingua bene dicta sunt, eundem decorem in translatione cõseruent. Significatum est aliquid unius uerbi proprietate: non habeo meum, quo id efferam; &, dũ quæro implere sententiam, longo ambitu uix breuis uiæ spatia consumo. Accedunt hyperbatorum anfractus, dissimilitudines casuum, uarietates figurarum, ipsum postremo suum, &, ut ita dicam, uernaculum linguæ genus. Si ad uerbum interpretor, absurde resonant: si ob necessitatem aliquid in ordine, uel in sermone mutauero, ab interpretis uidebor officio recessisse. Et post multa, quæ nunc prosequi otiosum est, etiam hoc addidi. Quod si cui non uidetur, linguæ gratiam in interpretatione mutari; Homerum ad uerbum exprimat in Latinum. plus aliquid dicã, eundem sua in lingua prosæ uerbis interpretetur: uidebis ordinem ridiculum, & poetam eloquentissimum uix loquẽtem. Verum ne meorum scriptorum parua sit auctoritas, quamquam hoc tantum probare uoluerim, me semper ab adolescentia non uerba, sed sententias transtulisse: qualis super hoc genere præfatiuncula sit, in libro, quo beati Antonii uita describitur, ipsius lectione cognosce. ex alia in aliam linguam expressa ad uerbum translatio sensum operit, &, ueluti læto gramine, sata strangulat. dum enim casibus & figuris seruit oratio, quod breui poterat indicare sermone, longo ambitu circumacta uix explicat. Hoc igitur ego

ego uitans, ita beatũ Antoniũ te petente transposui, ut nihil desit ex sensu, cum aliquid desit ex uerbis. Alii syllabas aucupentur, & litteras: tu quære sententias. Dies me deficiet, si omnium, qui ad sensum interpretati sunt, testimonia replicauero. Sufficit in præsenti nominasse Hilarium confessorem; qui homilias in Iob, & in psalmos tractatus plurimos in Latinum uertit e Græco; nec assedit litteræ dormitanti, & putida rusticorum interpretatione se torsit; sed quasi captiuos sensus suam linguam uictoris iure transposuit. Nec hoc mirum in ceteris sæculi uidelicet, aut Ecclesiæ uiris; cum Septuaginta interpretes, & Euangelistæ, atque Apostoli idem in sacris uoluminibus fecerint. Legimus in Marco dicentem Dominum, Talitha cumi: *Marc. 5* statimq. subiectum est, quod interpretatur, puella (tibi dico) surge. Arguatur euangelista mendacii, quare addiderit, tibi dico, cum in Hebræo tantum sit: puella surge. Sed, ut ἐμφατικώτερον faceret, & sensum uocantis atque imperantis exprimeret, addidit, tibi dico. Rursum in Matthæo, redditis ab proditore Iuda triginta argenteis, & empto ex eis agro figuli, scribitur: Tunc impletum est, quod *Matth. 27* scriptum est per Hieremiam prophetam, dicentem: Et acceperũt triginta argenteos pretium appretiati, quod appretiauerunt a filiis Israel; & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Hoc in Hieremia penitus non inuenitur, sed in Zacharia, aliis multo uerbis, ac toto ordine discrepante. uulgata quippe editio ita se habet: *Zach. 11* Et dicam ad eos: si bonum est coram uobis, date mercedem mihi, aut renuite. & appenderunt mercedem meam triginta argenteos: dixitq. Dominus ad me: Pone illos in conflatorium; & considera, si probatum sit, sicut probatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & misi eos in domo Domini in conflatorium. Quantum distet ab euãgelistæ testimonio Septuaginta translatio, perspicuum est. Sed & in Hebræo, cum sensus idem sit, uerba præpostera sunt, & pene diuersa. Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum est in oculis uestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite.

Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci eos in domo Domini ad statuarium. Accusent apostolum falsitatis, quod nec cum Hebraico, nec cum Septuaginta congruat trãslatoribus; &, quod his maius est, erret in nomine: pro Zacharia quippe Hieremiam posuit. Sed absit hoc de pedisequo Christi dicere: cui curæ fuit non uerba & syllabas aucupari, sed sententias dogmatum ponere. Veniamus ad aliud eiusdem Zachariæ
Ioan. 19 testimonium, quod Ioannes euangelista assumit iuxta Hebraicam ueritatem. Videbunt in quem compunxerunt.
Zacha. 12 pro quo in Septuaginta legimus, καὶ ἐπιβλέψονται πρός με, ἀνθ' ὧν ἐνωρχήσαντο. quod interpretati sunt Latini: Et aspicient ad me, pro iis, quæ illuserunt, siue insultauerunt. Discrepat Euangelistæ, Septuaginta interpretum, nostraq. translatio; & tamen sermonum uarietas, spiritus
Matth. 26 unitate concordat. In Matthæo quoque legimus Dominũ
Zach. 13 prædicentem apostolis fugam, & hoc ipsum Zachariæ testimonio confirmantem. Scriptum est, ait: Percutiam pastorem, & dispergentur oues. At in Septuaginta, & in Hebræo multo aliter est. non enim ex persona Dei dicitur, ut Euangelista uult, sed ex prophetæ Deum patrem rogantis. Percute pastorem, & dispergentur oues. In hoc, ut arbitror, loco, iuxta quorundam prudentiam, euangelista piaculi reus est, quod ausus sit prophetæ uerba ad Dei referre personam. Scribit supradictus euangelista, ad angeli monitum, tulisse Ioseph paruulum, & matrem eius, & in-
Matth. 2 trasse in Aegyptum, ibiq. mansisse usque ad obitum Herodis: ut impleretur quod dictum est a Domino per prophe-
Osee 11 tam: Ex Aegypto uocaui filium meum. Hoc nostri codices non habent: sed in Osee propheta iuxta Hebraicam scribitur ueritatem: Quia puer Israel est, & dilexi eum; & ex Aegypto uocaui filium meum. Pro quo & in eodem loco Septuaginta transtulerunt: Quia paruulus est Israel, & dilexi eũ; & ex Aegypto uocaui filios eius. Num omnino repu-

repudiandi sunt, quia istum locum, qui ad Christi maxime pertinet sacramentum, aliter transtulerunt? an danda potius uenia ut hominibus, iuxta Iacobi sententiam, dicentis: Multa peccamus omnes: &, si quis in uerbo non offendit, iste perfectus est uir, potens refrenare omne corpus? *Iac. 3* Illud uero, quod in eodem euangelista scribitur: Et ueniens habitauit in ciuitate, quæ dicitur Nazaret: ut impleretur quod dictum est per prophetas, Quia Nazaræus uocabitur: *Matth. 2* Respondeant λογοδαίδαλοι, & fastidiosi æstimatores omnium tractatorum, ubi legerint, discantq. in Esaia positum. Nam in eo loco, ubi nos legimus, atque transtulimus: Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: *Esa. 11* in Hebræo, iuxta linguæ illius ἰδίωμα, ita scriptum est: Exiet uirga de radice Iesse, & Nazaræus de radice eius crescet. Cur hoc omiserunt Septuaginta, si non licet transferre uerbum pro uerbo? Sacrilegum est, uel celasse, uel ignorasse mysterium. Transeamus ad cetera. neque enim epistolæ breuitas patitur diutius singulis immorari. Idem Matthæus loquitur: Hoc autem totum factum est, ut compleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: *Matth. 1* Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel. Quod Septuaginta transtulerunt: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabitis nomen eius Emanuel. Si uerba calumniamur: *Esa. 7* utique non est idem: habebit, & accipiet; neque uocabunt, & uocabitis. Porro in Hebræo legimus ita scriptum: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabit nomen eius Emanuel. Non Achaz, qui arguebatur infidelitatis, non Iudæi, qui erant Dominum negaturi, sed uocabit, inquit, ipsa, quæ concipiet, ipsa uirgo, quæ pariet. In eodem euangelista legimus, Herodem ad aduentũ Magorum fuisse turbatum; *Matth. 2* scribisq. & sacerdotibus congregatis, sciscitatum ab eis, ubi Christus nasceretur; illosq. respondisse, in Bethlehem Iudæ. sic enim scriptum est in propheta: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in ducibus Iuda: ex te enim egredietur dux, qui *Mich. 5*

regat populum meum Israel. Hoc exemplum in uulgata editione sic fertur: Et tu Bethlehem domus Ephrata, modicus es, ut sis in millibus Iuda: de te mihi egredietur, ut sit princeps in Israel. Quanta sit inter Matthæum & Septuaginta uerborum ordinisq. discordia, magis hoc admiraberis, si Hebraicum uideas, in quo ita scriptum est: Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Considera gradatim, quæ ab euãgelista sint posita. Et tu Bethlehem, terra Iuda. Pro terra Iuda, in Hebraico habetur Ephrata; in Septuaginta, domus Ephrata. Et pro, Nequaquam minima es in ducibus Iuda, in Septuaginta legitur, Modicus es, ut sis in millibus Iuda: in Hebræo, Paruulus es in millibus Iuda. Sensusq. contrarius est, Septuaginta sibi in hoc dumtaxat loco & Hebraico cõcordante. Euangelista enim dixit, quod non sit paruulus in ducibus Iuda, cum e regióne sit positum, paruulus quidem es, & modicus; sed tamẽ de te mihi paruulo & modico egredietur dux in Israel, secundum illud Apostoli: Elegit infirma mundi Deus, ut confundat fortia. Porro, quod sequitur, Qui regat, uel qui pascat populum meum Israel: aliter in propheta esse perspicuum est. Hæc replico, nõ ut euangelistas arguam falsitatis, (hoc quippe impiorum est, Celsi, Porphyrii, Iuliani) sed ut reprehensores meos arguam imperitiæ; & impetrem ab eis ueniam, ut concedant mihi in simplici epistola, quod in scripturis sanctis, uelint nolint, apostolis concessuri sunt. Marcus, discipulus Petri, ita suum orditur euangelium: Principium euangelii Iesu Christi: sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. Hoc exemplum ex duobus prophetis compositum est, de Malachia uidelicet, & Esaia. Nam primum, quod dicitur: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te: in Malachiæ fine scriptum est. Sequẽs autem quod infertur: Vox claman-

1. Cor. 1 · *Marc. 1* · *Mal. 3* · *Esa. 40*

clamantis in deserto &c. in Esaia legimus. Et quo modo Marcus statim in principio uoluminis sui posuit, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mitto angelũ meum: quod non scribitur in Esaia, ut diximus, sed in Malachia nouissimo duodecim prophetarum? Soluat hanc quæstiun culam imperita præsumptio: & ego erroris ueniam deprecabor. Idem Marcus inducit ad pharisæos saluatorem loquentem: Numquam legistis, quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit, & esuriuit ipse & socii eius; quo modo ingressus domum Dei sub Abiathar pontifice, & panes propositionis comedit, quibus non licebat uesci, nisi solis sacerdotibus? Legamus Samuelem, siue, ut in communi titulo habetur, Regnorum libros: ibiq. reperiemus, non Abiathar scriptum esse, sed Abimelech pontificem, qui postea a Doec cum ceteris sacerdotibus, Saul iubente, percussus est. Pergamus ad apostolum Paulum. scribit ad Corinthios: Si enim cognouissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Solent in hoc loco apocryphorum quidam deliramenta sectari, & dicere, quod de Apocalypsi Heliæ, testimonium sumptum sit: cum in Esaia iuxta Hebraicum ita legatur: A sæculo non audierunt, nec auribus perceperunt. Oculus non uidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Hoc Septuaginta multo aliter transtulerunt: A sæculo non audiuimus, neque oculi nostri uiderunt Deum absque te: & opera tua uera, & facies expectantibus te misericordiam. Intelligimus, unde sumptum sit testimonium; & tamen Apostolus non uerbum expressit e uerbo, sed παραφραστικῶς eundem sensum aliis sermonibus indicauit. In epistola ad Romanos idem apostolus Paulus, exemplum de Esaia sumens, Ecce, inquit, ponam in Sion lapidem offensionis, & petram scandalis: discordat a translatione ueteri, & tamen cum Hebraica ueritate concordat. in Septuaginta enim contrarius sensus est, Non ut lapidi offensionis occurretis,

Marc. 2 | 1. Reg. 21 | 1. Reg. 22 | 1. Cor. 2 | Esa. 64 | Rom. 9 | Esa. 8

1.Pet.2 neque ut petræ ruinæ : cum apoſtolus quoque Petrus Hebræis Pauloq. conſentiens ita poſuerit : Incredulis autem lapis offenſionis,& petra ſcandali. Ex quibus uniuerſis perſpicuum eſt, apoſtolos, & euangeliſtas, in interpretatione ueterum ſcripturarum, ſenſum quæſiſſe,non uerba,nec magnopere de ordine ſermonibusq. curaſſe, dum intellectui res pateret. Lucas, uir apoſtolicus, & euangeliſta, ſcribit, Stephanum, primum Chriſti martyrem, in Iudaica concione narrantem : in Septuaginta quinque animabus deſcē
Act. 7 dit Iacob in Aegyptum : & defunctus eſt ipſe : & patres noſtri trāſlati ſunt in Sychem,& poſiti ſunt in ſepulcro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Emor patris Sychem.
Gen.23 Hic locus in Geneſi multo aliter inuenitur, quod ſcilicet Abraham emerit ab Ephron Etheo filio Seor, iuxta Hebrō quadringentis drachmis argenti ſpeluncam duplicem, & agrum circa eam,ſepelieritq. in ea Saram uxorem ſuam.
Gen.33 Atque in eodem legimus libro, poſtea reuertentem de Meſopotamia Iacob cum uxoribus & filiis ſuis poſuiſſe tabernaculum ante Salem urbem Sychimorum, quæ eſt in terra Chanaam, & habitaſſe ibi, & emiſſe partem agri, in quo habebat tentoria, ab Emor patre Sychem centum agnis,
Gen. 25 & ſtatuiſſe ibi altare, & inuocaſſe ibi Deum Iſrael. Abraham non emit ſpecum ab Emor patre Sychem, ſed ab Ephron filio Seor, nec ſepultus eſt in Sychem,ſed in Hebrō, quæ corrupte dicitur Arboch. Duodecim autem patriarchæ, non ſunt ſepulti in Arboch, ſed in Sychem, qui ager non eſt emptus ab Abraham, ſed a Iacob. Differo ſolutionem & iſtius quæſtiunculæ : ut obtrectatores mei quærant, & intelligant, non uerba in ſcripturis conſideranda, ſed ſenſus. Viceſimi primi pſalmi iuxta Hebræos id ipsū exordiū
Matth.27 eſt, quod Dominus locutus eſt in cruce אלי אלי למה שבקתני Eli Eli lamma zabathani : quod interpretatur Deus meus, Deus meus,quare me dereliquiſti? Reddant rationem,cur Septuaginta translatores interpoſuerint, Reſpice in me. ita enim uerterunt : Deus Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti? reſpōdebunt utique,nihil damni in ſen-

su esse, si duo uerba sint audiãt. audiant & a me non pericli
tari ecclesiarum statum, si celeritate dictandi, aliqua uer-
ba dimiserim. Longum est nunc euoluere, quanta Septua
ginta de suo addiderint, quanta dimiserint, quæ in exem-
plaribus Ecclesiæ, obelis asteriscisq. distincta sunt. Illud
enim, quod legimus in Esaia: Beatus, qui habet semen in Esa.31
Sion, & domesticos in Hierusalem: solent Hebræi deride
re, cum audierint. Necnon & in Amos post descriptionem Amos 6
luxuriæ: Stantia putauerunt hæc, & non fugientia. Reue
ra sensus rhetoricus, & declamatio Tulliana. Sed quid fa-
ciemus ad authenticos libros, in quibus hæc non fuerunt
adscripta, & cetera his similia; quæ si proferre nitamur, in-
finitis libris opus est? Porro, quanta dimiserint, uel aste-
risci testes, ut dixi, sunt, uel nostra interpretatio, si a dili
genti lectore translationi ueteri conferatur; & tamen uires
Septuaginta editio obtinuit in ecclesiis, uel quia prima est,
& ante Christi facta aduentum, uel quia ab Apostolis, in
quibus tamen ab Hebraico non discrepat, usurpata. Aqui
la autem, proselytus & contentiosus interpres, qui non
solum uerba, sed etymologias quoque uerborum transfer
re conatus est, iure proiicitur a nobis. Quis enim pro fru
mento & uino & oleo possit uel legere, uel intellegere,
χεῦμα, ὀπωρισμὸν, σιλβότητα, quod nos possumus dice-
re fusionem, pomationemque, & splendentiam. Atqui
non solum Hebræi habent ἄρθρα, sed & ille κακόζηλος,
qui syllabas interpretatur, & litteras, ut dicat, σὺν τὸν
οὐρανὸν, καὶ σὺν τὴν γῆν: quod Latina lingua omnino nõ
recipit. cuius rei exemplum nos ex nostro sermone cape-
re possumus. quanta enim apud Græcos bene dicuntur,
quæ si ad uerbum transferamus, in Latino non resonant:
& e regione, quæ apud nos placent, si uertantur iuxta or-
dinem, apud illos displicebunt. Sed, ut infinita prætercam,
& ostendam tibi, uir omnium nobilium Christianissime,
& Christianorum nobilissime, cuiusmodi falsitatis me in
epistolæ translatione reprehendant, ipsius epistolæ ponã
cum Græco sermone principium, ut ex uno crimine intel
ligan-

ligantur, & cetera. ἔδει γὰρ ἡμᾶς, ἀγαπητὲ, μὴ τῇ οἰήσει τῶν κλήρων φέρεσθαι. quod me ita uertiſſe memini: Oportebat nos, dilectiſſime, clericatus honore non abuti in ſuperbiam. Ecce, inquiunt, in uno uerſiculo quanta mendacia. primum ἀγαπητὸς dilectus eſt, non dilectiſſimus. deinde οἴησις exiſtimatio dicitur, non ſuperbia. non enim dixit οἰδήματι, ſed οἰήσει. quorum alterum tumorem, alterum arbitrium ſonat. Totumq. quod ſequitur, Clericatus honore non abuti in ſuperbiam, tuum eſt. Quid agis, o columen litterarum, & noſtrorum temporum Ariſtarche, qui de uniuerſis ſcriptoribus ſententiam feras? Ergo fruſtra tanto tempore ſtuduimus: & ſæpe manum ferulæ ſubduximus. Egredientes de portu, ſtatim impegimus. Igitur, quia & erraſſe humanum eſt; &, confiteri errorem, prudentis: tu, quicumque reprehenſor es, tu me, obſecro, emenda præceptor, & uerbum de uerbo exprime. Debueras, inquit, dicere: Oportebat enim nos, dilecte, non æſtimatione clericorum ferri. Hæc eſt Plautina eloquẽtia, hic lepos Atticus, & muſarum, ut dicunt, eloquio comparandus. Completur in me tritum uulgi ſermone prouerbium: Oleum perdit, & impenſas, qui bouem mittit ad ceroma. Hæc non eſt illius culpa, cuius ſub perſona alius agit tragœdiam, ſed Ruffini, & Melaniæ, magiſtrorum eius, qui illum magna mercede nihil ſcire docuerunt. Nec reprehendo in quolibet Chriſtiano ſermonis imperitiam. atque utinam Socraticũ illud haberemus: Scio, quod neſcio. Et alterius ſapientis: Te ipſum intellige. Venerationi mihi ſemper fuit non uerboſa ruſticitas, ſed ſancta ſimplicitas. Qui ſermone imitari ſe dicit apoſtolos, prius imitetur uirtutes in uita illorum. In loquendo ſimplicitatem excuſabit ſanctimoniæ magnitudo; & ſyllogiſmos Ariſtotelis, contortaq. Chryſippi acumina reſurgens mortuus confutabit. Ceterum ridiculum, ſi quis e nobis, manens inter Crœſi opes, & Sardanapali delicias, de ſola ruſticitate ſe iactet: quaſi omnes latrones, & diuerſorum criminum rei diſerti ſint; & cruentos gladios, philoſophorum

rum

rum uoluminibus, ac non arborum truncis occulant. Excessi mensuram epistolæ, sed non excessi doloris modum. nam qui falsarius uocor, & inter mulierum radios & textrina dilanior, contentus sum crimen abnuere, non referre. unde arbitrio tuo cuncta permitto; ut legas ipsam epistolam, tam Græcam, quam Latinam: & illico intelliges accusatorum meorum nænias, & probrosas querelas. Porro mihi sufficit amicum instruxisse carissimum, & in cellula latitantem diem tantum expectare iudicii. optoque, si fieri potest, & si aduersarii fuerint, commentarios potius scripturarum, quam Demosthenis & Tullii Philippicas, tibi rescribere.

ARGVMENTVM.

RESPONDET *iis, qui* D. *Hieronymo obtrectabant, quod quædam ex nouo testamento iam recepta mutasset, & uirginum cum uiris consuetudinem uituperasset.*

HIERONYMVS MARCELLAE.

EPISTOLA CII.

POST priorem epistolam, in qua de Hebræis uerbis pauca perstrinxeram, ad me repente perlatum est, quosdam homunculos mihi studiose detrahere; cur, aduersum auctoritatem ueterum, & totius mundi opinionem, aliqua in euangeliis emendare tentauerim. Quos ego cũ possem meo iure contemnere; (Asino quippe lyra superflue canit) tamen, ne nos superbiæ, ut facere solent, arguant, ita responsum habeant; non adeo me hebetis fuisse cordis, & tã crassæ rusticitatis, (quam illi solam pro sanctitate habent, piscatorum se discipulos asserentes: quasi iccirco sancti sint, si nihil scierint) ut aliquid de Dominicis uerbis aut corrigendum putauerimus, aut non diuinitus inspiratum; sed Latinorum codicum uitiositatem,

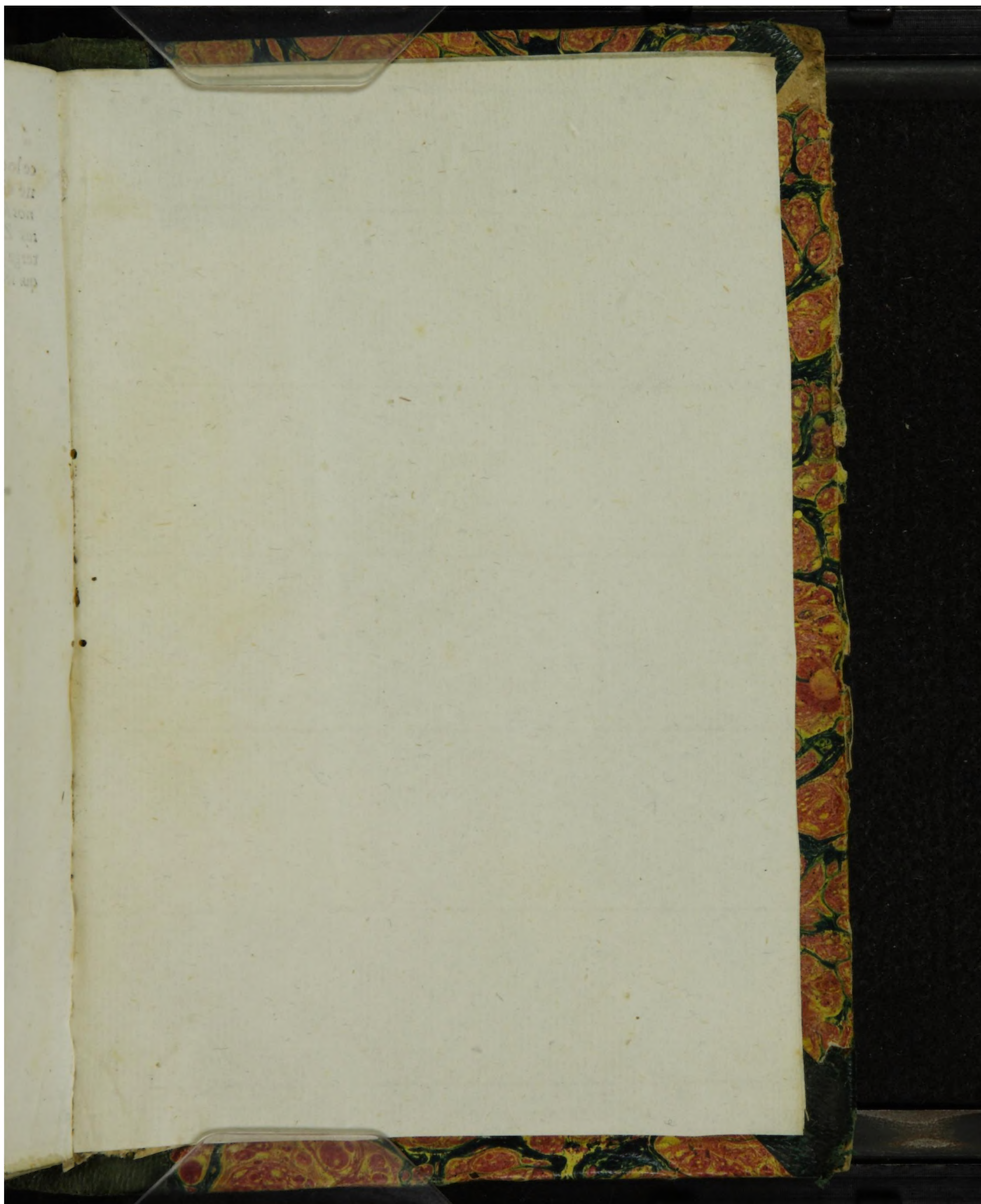
tatem, quæ ex diuersitate librorum omnium comprobatur, ad Græcam originem, unde & ipsi translata non denegant, uoluisse reuocare. Quibus si displicet fontis unda purissimi: cœnosos riuulos bibant; & diligentiam, qua auium siluas, & concharum gurgites norunt, in scripturis legendis abiiciant: sintq. in hac re tantum simplices, ut Christi uerba existiment rustica, in quibus per tanta iam sæcula tantorum ingenia sudauerunt, ut rationem uerbi unusquisque magis opinati sint, quam expresserint. Apo
Act.26 stolum arguant imperitiæ, qui ob multas litteras insanire dicatur. Scio te, cum ista legeris, rugare frontem, & libertatē meam rursum seminarium timere rixarum, ac meum, si fieri potest, os digito uelle comprimere: ne audeam dicere, quæ alii facere non erubescunt. Rogo, quid a nobis libere dictum est? numquid in lancibus idola cælata descripsi? numquid inter epulas Christianas uirginalibus oculis baccharum satyrorumq. complexus innexui? aut umquā aliquem amarior sermo pulsauit? numquid ex mendicis diuites fieri doluimus? numquid reprehendi hereditarias sepulturas? Vnum miser locutus, quod uirgines sæpius deberent cum mulieribus esse, quam cum masculis, totius oculos urbis offendi, cunctorum digitis notor. Multipli-
Psal. 68 cati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis, & factus sum eis in parabolam: & tu putas me aliquid deinceps locuturum? Verum, ne Flaccus de nobis rideat: Amphora cœpit Institui currente rota, cur urceus exit? Reuertimur ad nostros bipedes asellos; & illorum in aure bucina magis, quam cithara, concrepamus. Illi legant, spe
Rom. 12 gaudentes, tempori seruientes: nos legamus, spe gaudentes, Domino seruienres. Illi aduersus presbyterum accusa
1.Tim. 5 tionem omnino putent recipiendam: nos legamus, aduersum presbyterum accusationem ne receperis, nisi sub duobus, aut tribus testibus: peccantes autem coram omnibus argue. Illis placeat humanus sermo, & omni acceptione dignus: nos cum Græcis, idest, cum Apostolo, qui Græ

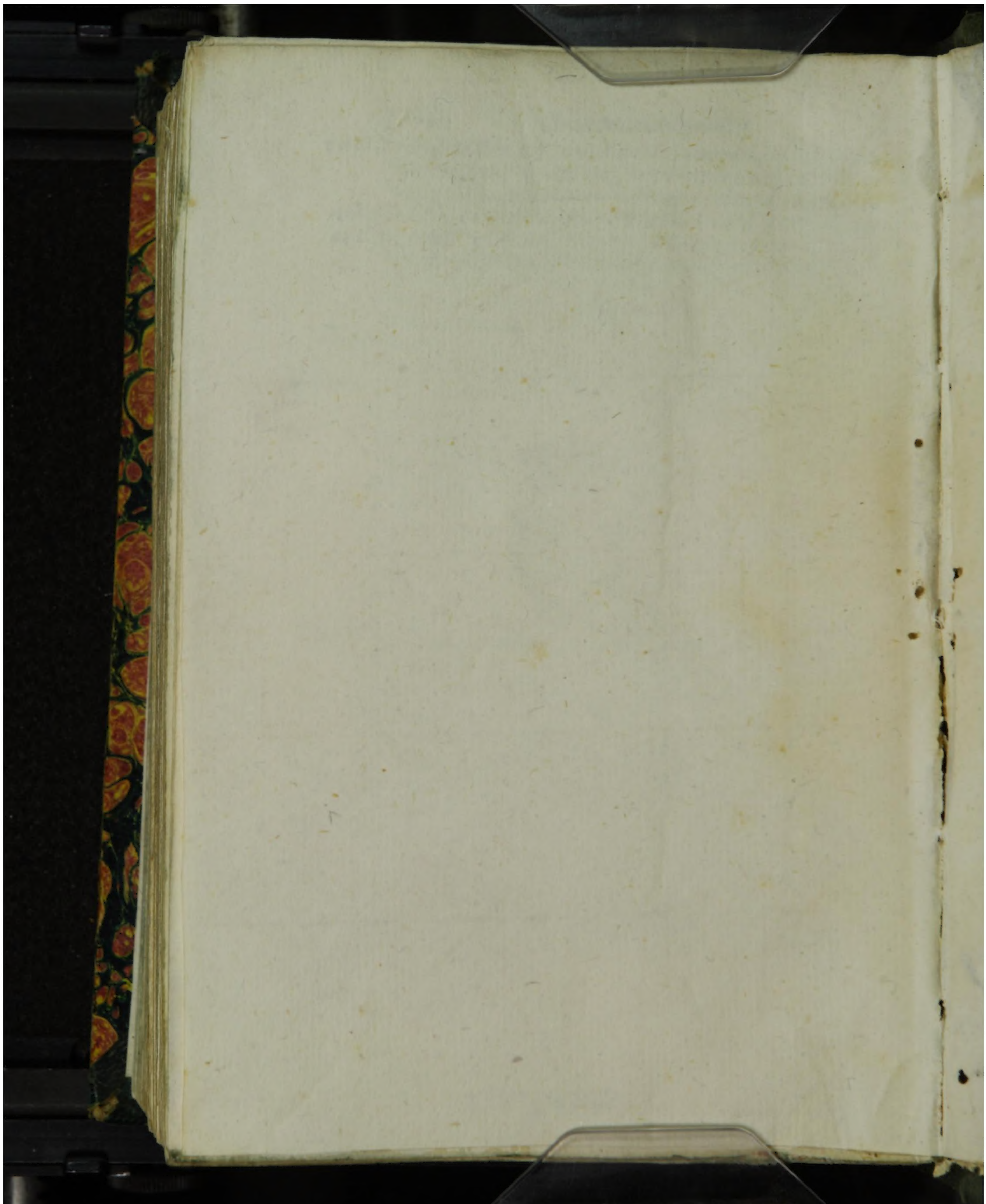
ce

ce locutus eſt, erremus, Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus. Ad extremum illi gaudeant gallicis canteriis: nos ſolutus uinculis, & in ſaluatoris miniſterium præparatus Zachariæ aſellus ille delectet; qui poſtquam Domino terga præbuit, cœpit Eſaiæ conſonare uaticinio: Beatus, qui ſeminat ſecus omnem aquam, ubi bos & aſinus calcāt. *1.Tim.1* *Zach.9* *Eſa.32*

FINIS.

Z 12